

14
19 Q
5

Tullius de Officiis: de Amicicia: de Senectute: & Paradoxis.

Hec omnia Benedictus Brugnolus diligentissime castigauit. Insuper & greca verba: que multa deerant accuratissime addidit: nec aliquid reliquit desiderandum: Gaudeant igitur studiosi his operibus sine menda editis.

Cum Priuilegio.

C Petri Marsi recogni^{ta} commentarioꝝ in officia Ciceronis: ad R. in Christo patrem & d. d. Raphaelem Reatium. S. Georgii ad Velabrum Cardinalem. S. R. E. Camerarium.

Etus & amplissimo dignū præconio fuit institutū uenerāde p̄sul: ut hi qui ad uerā humanitatis gloriā suspirarēt: hoīum aīos aliquo genere officioꝝ demereri contēderēt. Et ad ueritatē rebus omnib⁹ præponendā: nunc monēdo: nunc docēdo: itineris cōpendiū pro uirib⁹ aperirēt. Quapropter ueteris p̄hiæ clarissima uolumina Plato & Aristoteles: ad cōem utilitatē nati & eruditionē: primas ueritati dandas cēsuerunt: quoꝝ alter Homerū: ueritati nō duxit p̄ponēdum: alter uero uō solum amicis: uerū: & sibi p̄ferre nō erubuit. Nā qui falsa docet atq̧ defendit: ignorantiā suā fatet: & ducē ad omne scelus impudētiā. Hoꝝ sacratis insistens uestigiis: licet hallucināti similes: mea cōmētariola recognoui. Cum in illis multa iuueniliter ac minus q̄ decuisset cōsiderate dicta cognoscerē: celeritas nāq̧ partus efficit: ut manca quodāmō & haberent & cēnt: cū horatianæ maturitatis oportunitatē expectare nō sustinuerint: qđ impudētiæ ascribēdū est: p̄sertim hac ætate quæ poēm Italiā p̄spicacissimis decorat ingeniis: ut sæculū illud eruditissimū: si p̄mia studiorū nō deessent: latina lingua: quæ geticū nescio qd sapiebat & Vandalum: rediisse merito affirmaret. Sed auri sacra fames: uitæ uel maximū decus oppugnat: & clarissimū lumē auara tpa nitunt extinguere. Sacrauerā hos cōmētariolos: ne ingratus uiderer: Cardinali Mātuano de me optime merito. Hæc recognitio pater amplissime nomini tuo debebat. Cuius in oī genere uirtutis excellētia & ingeniū: ad illos facile demerēdos: qui dotib⁹ naturæ nō abutunt: effecit: ut Mecœnates aut pisones nō desiderē. Ne igit ocio qđ benignitas tua mihi concessit abuterer: id tētaui qđ eminētissimū celsitudinis tuæ ingeniū & supra ætatē in rebus oībus iudiciū afflagitabāt. Vtilitatē: si qua erit in his Petri Marsi clientis tui cōmētariolis: amplitudini tuæ debebūt adolescētes: quoꝝ institutioni: te hortāte: te duce: pro uiribus cōsulendū duxi: qđ ut aliqū cōsequerer multa deleui: multa addidi: q̄ ex uberrimo Platonis: & Aristotelis fonte deducta: Ciceronis maiestas exposcere uidebat. Eandē limā interp̄tatio Syllii italici p̄pediem experiet. Sed nouæ in Horatiū Tusculanas quæstiones: & diuina illa uolumina de finibus uigiliæ tēpus pariendi legitimum expectabunt. Vale præsul amplissime: ac huius memoriæ claruꝫ decus: & his lucubrationibus ut consueuisti fauere dignum ducas: quæ te imprimis & uenerantur & colunt.

C Eiusdem Epistola ad F. Gonzagam Cardinalem Mantuanum.

Ato ille censorius: immo naturæ opus mirabile: & uirtutum uiua imago reuerendissime præsul: in principio suarū originum censuit: hominum: qui in aliquo numero sunt: & e natura uiuunt: nō minus ocii q̄ negocii rōnē extare oportere. Quod triumphale illud corpus maior africanus: armis & toga clarissimus: bonarū artiū specimē: diligēter obseruauit. Tali romani nominis oraculo monit⁹ Ciceronem nostrum in omni disciplinarū genere principem: a quo romana eloquentia quantū est & fons doctrinæ uberrimus defluxit. imitari pro uirili parte constitui. Qui ciuili furore offensus: & sceleratoꝝ: quibus tunc ad uotum omnia succedebant: nefaria rabie exagitatus: urbe foroq̧ in quo tot tantisq̧ causis orādis fœlicissime regnauerat: cessit: & ad ocium: quod nō uoluntas: sed necessitas efferebat: uir integerrimus: & ad cōmunem natus utilitatem se contulit. Cuius ne eminentissimi ingenii acies: & mens supra hominē solitudine langueret: officia: quibus posteritatem erudiret: & Romanis ciuibus: de quibus benemeritus erat: ut in tāto rerū turbine: & malis reipublicæ temporibus poterat: cōsuleret: summo studio & cura elucubrauit: quibus nil melius nil honestius excogitari potuit. Ne igitur ocio: quod post uarios labores & molestias sub te tandē nactus sum: & melius mihiipsi iam polliceri audeo clæmentia tua & generoso aīo frætus abuti uiderer: diu multumq̧ cogitaui quid potissimum mihi cum decoro agendum esset qui ab ineunte ætate sacris institutis & cerimoniis initiatus essem & addictus. Tandem id elegi quod meæ professioni congrueret: & iu se plurimum honestatis haberet & utilitatis. Ciceronis officia. s. ad usum eruditionem cultumq̧ uitæ cols instituta interprætati. Non q̧ arbitrer me tanti esse ut id sufficienter præstare potuerim: sed ut alios excitarem qui ingenue eruditi & uaria multipliciq̧ doctrina subnixi tanto ponderi sufficiūt meq̧ in his bonarū artiū studiis exercerē. Ne ingeniū natura hebes meū nihil agendo situ penitus obduceret. Indiguum quippe uisum est: ut in poetis enarrādis tm̄ operæ studiiq̧ a plærisq̧ ponat: & maximo huius operis fructu: ac uera necessariaq̧ ad bene beateq̧ uiuenduꝫ doctrina priuentur adolescentes quorundam incuria: qui ut correctores uiderentur: nonnulla deprauarunt: & bonorum ingenioꝝ culpa: quæ deprauata emendare & obscuris lucem addere dedignantur. Ingrate quidem cōmuni quippe utilitati consulendum est: si naturam ducem sequi uolumus: & oībus eloquentiæ uiribus q̄ Ciceroni acceptam latini referunt qui latine sciunt & loquuntur: uti debent Romani eloquii principis tam clara monimenta: sed culpa tempoꝝ non parua caligine obducta illustrentur: a situq̧ defendant. Ad quod omnis: qua litterarum sacra colunt: uehementer hortor: ut & gratum animum erga latini splendoris maximū auctorem ostendamus: & aliquod monimentuꝫ superfit: qđ nos uixisse testet: & ut uiuamus. Is enim uiuit qui aliis p̄dest & se utit: qm̄ nihil est eo turpius qui nullū habet argumētum: quo se diu uixisse p̄bet præter annos: quibus nō uixit: sed uētri obediēs uitā amisit. Nō enim refert q̄diu aliquis uiuat: sed q̄ bene. Laboribus equidē qui generosus aīos: & a natura bene institutos nutrisit: & uigiliis nō pepci. Prudentia tua: qua dignitati ecclesiæ: ac saluti dies noctesq̧ cōsulere studes: uō parū lucubrationib⁹ meis suffragata est. Nullū q̧ppe officium Iuenit ad priuatā disciplinā ptinēs: qđ in te uel maxime non eluceat: publicam uero quis non nouit? admirat: & laudat? Quis hoc apostolicæ legationis munus quo p tot annos tāta prudētia moderatiōe animi & summa Itegritate functus es: & maxima oīum gratulatione fungeris: nō summis laudibus tollit: & maiora tantis officiis uoiatur & optat? Habes hoc inatū: ut alios regere ac gubernare scias & ornare p meritis: qđ difficile ē & pauci admodū

nouerũt: tibi aũt a teneris unguiculis exploratum & cognitum. Iure igiť hæ lucubrationes: quarũ causa fuisti:
dedicãdæ tibi erãt: cui maiora debeo: ad quæ nondũ idoneus his præludiis tota mente & ingeniosis uiribus me
cõparo. Interea opusculum hoc monumẽtum ocii mei: nominiq̃ tuo sacratum accipe: ut auspiciis tuis quibus
id quantulumcũq̃ est auspicatus sum: legatur: uigeat: ametur: & illis prosit: quorum causa Tullius officia scri-
psit: & ego quoad potui interp̃tatus sum: & deprauata recognoui ne tanto Ciceronis munere fraudarentur.

¶ De summo bono & uia ad officium.

E morali philosophia: cuius auctorẽ fuisse Socratẽ dicunt: unde fons oium p̃hoꝝ appel
lať in hoc opere quod in manibus habeť: disputaturi finẽ humanũ ante oia indagare de-
bemus. Hoc enim in actiua p̃hia cõstituto: oia cõstituta sunt. Nã cæteris in rebus: ut re-
cte Cicero ait: siue p̃termissum: siue ignoratũ est aliqd: nõ plus icõmodi est: q̃ quãti una Cice.
quæq̃ earũ rerũ fit: in q̃bus p̃termissũ est quippiã. Summũ aũt bonũ: idest humana fœ
licitas: & finis ultimus si ignoreť: uiuẽdi rõnem ignorari necesse est: ex quo tãtus error
cõsequiť ut quẽ in portũ hoies se recipiãt: scire nõ possint. Cognitis aũt bonoꝝ & malo
rũ finibus: inuẽta p̃fecto est uia uitæ: cõfirmatioq̃ oium officioꝝ. Igiť illud extremũ:
ad qd oia referanť & ip̃m ad nihil aliud referať: inueniẽdũ est: ex quo beate uiuẽdi ratio
inueniri & cõparari possit: de quo inter ipsos p̃hos: cũ magna sit dissensio. ut facilius & aptius inueniať a prin
cipiis naturalibꝰ ordiendũ est: ut & qd natura desideret: & ad qd nati simus: cognoscať. Omne aial seip̃m diligit:
ac postq̃ ortũ est id agit: ut se q̃ optime possit cõseruet. Hæc cõditione cõi oibus aialibus cõpetere uideť: hoi
uero ut p̃stabilissimo omniũq̃ optimo aiali nõ hæc solũ cõi lege cõpetunt: sed etiam aliquid ultra longe illis
præstabilius: quod ad mentẽ agentem contẽplatricẽq̃ ptinet: quibus maxime a cæteris aialibus homo seiungi
atq̃ illis quasi infinito antecedere interuallo uideť: atq̃ ut primordiũ sui tempora omittanť: in quibus magna
ignorãtia & caligine obductus uersať: cum incipit tandẽ ea cognitione quæ ad ip̃m accõmodať res cõpræhen-
dere. tum paulatim ea p̃grediť resq̃ agnoscit: quibus agnitis se tandẽ agnoscit atq̃ itelligit. Et cum in eo sit ap-
petitus ad cognitionẽ suã accõmodatus incipit appetere ea quæ naturæ suæ cõueniũt: & p̃pulsare cõtraria. Er
go quicqd homo appetit recte a rõneq̃ naturæ: id omne positũ est in ipso: atq̃ ad ipsius est naturã accõmoda-
tum: quæ sui cõseruatrix est: idq̃ habet p̃positũ quasi finem & extremum se ut custodiat in optimo sui generis
statu. Ex quibus intelligi debet homini id esse in bonis ultimũ. s̃m naturã sese habere & uiuere. i. ex hois natura
undiq̃ p̃fecta & nihil requirẽte. Cum aũt pateat sibi unicuiq̃ natura eẽ carum: quæ sit hois diuini aialis natu-
ra uidendum est. Homo corpore & aio constat. Corpus partes suas integras & partim præstãtiam hẽre cupit: Homo corpor. āo constat.
bonam ualitudinem: uires, pulchritudinem: sensus integros: in pedibus celeritatem: uim in manibus: celerita-
tem in uoce: in lingua etiam explanatam uocum impressionem. Neq̃ enim dubium est: ut inquit Cicero: qn Cice. Corpus.
frons: oculi: aures: & reliquæ partes corporis quales sint proprie hois intelligať: sed opus est hæc omnia uale-
re & augere & naturales motus usus q̃ hẽre: ut nec absit quid eorum ægrum debilitatumue sit: id enim natura
desiderat. Est etiam actio quædam corporis: quæ motus & status naturæ congruentes tenet: ut siquis aliter de Actio quid
industria fecerit: fugere plane se ipse: & hominem ex homine exuens naturam odisse uideať: & moderati: æqua
bilesq̃ habitus affectiones usus q̃ corporis apti ad naturam uidenť. Igitur quoniam natura suis omnibus ex-
pleri partibus uult: hunc statum corporis per seipsum expetit: qui est maxime e natura: quæ tota conturbanť:
si aut ægrotum corpus est: aut dolet: aut caret uiribus. Animus aũt: in quo doctissimi maiores & principes do Animus
ctrinæ uiri quid cæleste atq̃ diuinum esse uoluerunt: huiusmodi esse cupit: ut & omnis partes suas hẽat incolu
mes: & nulla de uirtutibus ei desit: siue natura ipsi concedantur: siue studio comparenť suo: quarum aliæ uirtu-
tes cognoscendi dicunť: aliæ morum: quæ ut Ciceroni placet: & theologis nostris. Scoto maxime: qui acumi- Scotus
ne ingenii cæteris antecellit: in uoluntate ponuntur. Aristotelis uero sententia: quo nil acutius: nil ornatius: nil Aristo.
deniq̃ exactius esse potuit: est enim in philosophia omnium iudicio singularis: appetitui sensitiuo tribuen-
dæ sunt: ut iudicia: fortitudo: temperantia fontes omnium officiorum: cæteræq̃ omnes huiusce generis pro-
bitates. Et cum homo diuinum animal ad res duas natus sit: agendum. s. & intelligendum: perspicuum est om
nia in animo & in corpore perfecta esse debere: & homines ita uelle cum ipsi a nobis diligamur: & omnia ipsa
cara nobis esse per se. Nam cui p̃posita est conseruatio sui necesse est huic partes quoq̃ sui caras esse: carioresq̃
quo perfectiores sint & magis laudabiles in suo genere. Ea enim uita expetitur: quæ sit animi corporisq̃ exple
ta uirtutibus: in eoq̃ summũ bonum poni necesse est: quãdoquidẽ id tale esse debet ut rerum expetendarũ sit
extremũ. Quibus expositis facilis est coniectura: ea maxime expetenda esse ex nostris: quæ plurimũ hñt digni
tatis: ut inter optimas quasq̃ partes: quæ expetunť uirtus sit expetẽda maxime. ¶ Finis ergo humanus est: mo
re p̃hoꝝ loquoꝝ cõgruenter naturæ uiuere. i. adhibita uirtute frui primis a natura datis: & in opatione ipsius
animæ per uirtutẽ in uita p̃fecta fœlicitatẽ humanã cõstituit Aristoteles. Posito igiť fine humano uirtutes am Aristo.
plecti & opationibus studiosis ad illum nos dirigere debemus: ne frustra nati esse uideamur: cum oia suum ha
beant finẽ: [illegible] lum omni conatu ac studio diriganť & contẽdant: & cum simpliciter & re uera bonũ huma-
næ uoluntati [illegible] r: & affectabile sit: idq̃ uirtutẽ esse dicimus: & quicqd ab ipsa p̃ficiscit: quod officium est
quo nil melius: [illegible] p[illegible] stantius: nil deniq̃ ad naturã hominis accõmodatius inueniri põt: de ipsis uirtutib[illegible]
sputandum est: ut his præceptis finis noster quisnam sit tandem appareat: quo oblato & cognito: quibus me
diis prudentissime illum attingere possumus: exploratum sit. ¶ Id aũt consequi poterimus: si uirtutes & offi-
cia cognouerimus: in quibus ut dictum est: ex p̃hoꝝ sententia fœlicitas humana consistit: quæ est præmium
finisq̃ uirtutis: & principium causaq̃ bonoꝝ: unde nõ laudabilem sed honora[illegible]lem ut rem diuinã fœlicitatẽ

dicimus esse:cum ad aliquid minime referatur & nulla qualitate affecta sit. ¶ Humana igitur fœlicitate constituta tanq̃ signo quodam & definita:quid sit uirtus qua ad illam peruenit uideamus. ¶ Duplex est uirtus intellectiua & moralis. Prima actiua est & contemplatiua. Contemplatiuã in præsentia omittamus:de morib' disputaturi. Verum actiuam:cum de prudentia dicẽdum sit degustabimus. ¶ Nam si non oratorio : sed exactiore modo:& ut ad phos spectat:nominibus uti debemus:& non interdum cõfuse sapientiam pro prudẽtia sumere:ut plærũq; a Cicerone fit:sapientia ab ipsa prudẽtia longe distat. ¶ Illa enim est de substantiis separatis a materia penitus:cui obiicitur ueritas:qua contemplamur ea:quorũ principia:ut aliter sese habeant minime fieri põt:& scientiam & intellectum cõplectitur:estq; prima philosophia:quã theologiã appellamus. Prudentia uero cui & ueritas obiicitur:quæ recto appetitui consentanea sit habet delectum bonorũ & malorũ. ¶ Nam habitus est agendi circa humana bona:recta ueraq; cũ ratione:& in quibus habet cõsultatio locũ:etenim prudentiæ est bene consulere:quid agendum sit imperare:statuereq; morum uirtutes:atq; omnino mediocritates affectuum:nã operatio accõmodata unicuiq; mediocritati a prudentia proficiscit. Iccirco illam & matrẽ uirtutũ morũ ac reginam:& ui sua totam uirtutẽ appellare merito licet:quæ nisi in bonum uirum minime cadit. Nec prudens sine morum uirtute esse potest. Quippe semper cum honestate coniungitur:cuius cũ cõtrario : idest uitio malitia est habitus longe a prudentia distans. Igitur ut prudentes esse possumus : morũ uirtutes inuenire & in illis ut tandem habitus assequamur:nos sedulo exercere oportet. Moralis uirtus quæ a more:idest cõsuetudine nomen accipit:assuetudine fit in nobis:non natura. Quippe uirtutes in potestate nostra collocantur & priuatas a nobis sponte comparatur. ¶ Intellectiua asit incrementum a tempore habet:& doctrina:qua sciẽtias:& habitus intellectiuos hẽre possumus. Tria sunt quæ in anima fiunt:affectus:potẽtiæ:& habitus. ¶ Virtutes morũ non sunt affectus:quippe affectibus mouemur:non potentiæ:quæ insunt natura:sed habitus profecto sunt:illis nãq; cum mediocritate ad effectus suscipiendos disponimur non mouemur. Virtus etiam morum electio est:aut non sine electione:quam præcedit ipsa cõsultatio:consistit etiam in mediocritate respectu nostri:quo habitu homines meliores efficiuntur:& cum unice recte agamus & diffinite:multis uero modis delinquamus:medium ipsum attingere difficile est:& agentes rem studiosam studiose:& per habitum quem habemus laudamur:habitũq; habere dicimur. Ergo cum finis sit affectabilis uoluntate : idest summum bonũ humanum:ea uero quibus itur ad finem consultabilia sint : atq; eligibilia : fit ut actus qui circa talia sunt.i. officia proficiscant ab electione ac sponte nostra fiant. At ipsam uirtutem & studiosas operationes circa consultationem & electionem uersari dictum est:& mediocritatem esse ut recta ratio iubet. Vnde fit ut uirtus morum sit habitus electiuus in mediocritate consistens:quæ est ad nos definita rõne:& ut ipse prudens definierit:ut placet Aristoteli:quam esse assequemur si medium ipsum & rectum attingemus. Id autem erit si officiis & studiosis actionibus delectabimur:quibus tandem paratur habitus:quem cum adepti fuerimus:fœlicitatem humanam prœmium uirtutis facillime consequemur:ad quam nati sumus:& studiose properare debemus. Iam officia explicanda sunt:illis enim ad illud medium peruenitur:ut dictum est:de quibus Cicero latinarum litterarum patens & romanæ eloquentiæ uel præcipuus auctor. & qui diffusius nomen suum q̃ imperiũ populi Romani terrarum principis se extenderit:propagauit:& qui primus apud latinos philosophiã rudem & impolitam cum eloquentia iunxit. Nam ei quasi ciuitatem dedit:cum Romæ peregrinari uideretur:nec se nostris sermonibus efferre auderet. Ad Ciceronem filium suum Athenis philosophiæ incumbentem præceptore Cratippo peripatetico:& illius ætatis principe philosophorum elegantissime simul & eruditissime scripsit:ut hominem fœlicitati subiectum ad illam præpararet & duceret. ¶ Quod opus deo annuẽte:uarium:elegans:multiplex:& cum magna sui auctoris laude diffusum interprætabor:ut uia ad fœlicitatem quam expeditissima pateat:& medium tenere possimus:a quo sine uitio non disceditur. Materia huius operis est philosophia moralis:quæ de iustis:honesti:& quæ sunt his contraria disputat : hominemq; ad fœlicitatem humanam perducit. Hæc spes bene beateq; uiuendi:primos illos ad philosophandum impulit ut omnibus neglectis & posthabitis rebus:se in optimo & tranquillo uitæ statu collocarent. Philosophia enim tranquillitatem uitæ mortalib' largita est:& mortis terrorem sustulit:cui ut sanemur nos excolendos dare debemus.ut Cicero monet. Subiectum est duplex:propinquum & remotum. Propinquum est homo ea ratione qua congruenter naturæ uiuit seruans media officia:aut plæraq; maiorum præcepta & instituta. Remotum est homo ea ratione qua humane fœlicitati subiicitur. Solus enim homo hanc fœlicitatem assequi potest. Nam officiis mediis siue cõmunibus seruatis ad habitum uirtutis peruenitur:& paratur humana fœlicitas:ad quam ipsa natura nos creauit & direxit. Genus dicendi est medium quantum ad uerba:graue autem ad sententias:nam hic agitur de philosophia:qua nihil potest esse grauius. Triplex est figura elocutionis:grauis:mediocris:attenuata:& sunt adeo cõnexe:ut separari non possint:nam in quolibet opere omnes insunt. Et cum dignitates & exornationes faciant hæc tria genera:cum plura insunt:quæ ad grauem figuram pertineant. fit ut illud opus a maiori parte denominetur dicaturq; esse in prima figura:ut Æneis Virgilii:orationes Ciceronis : & cætera id genus. Hæc quæ scripsit in philosophia non habent illam uim dicendi:quam orationes : ideo dicuntur esse in mediocri. Vnde ipse ait:hortor te mi Cicero:ut non solum orationes meas:sed hos etiam de philosophia libros : qui se iam illis fere æquarunt studiose legas. Vis enim dicendi maior est in illis. ¶ Finis & animus auctoris est instituere filium præparareq; ad summum bonum humanum:& etiam alios qui hæc uiuendi præcepta seruauerint. Omnes igitur officiosi esse debent:ut summum illud assequantur:ne more pecudum uiuentes:frustra in lucẽ æditi uideantur. Sed de his hactenus iam ad interprætationem ueniamus.

Vanq̃ te Marce fili. In omni re septē circūstātiæ requirunt̃. Persona: res: causa: locus: tēpus: modus: materia: quæ maximā hn̄t uim: ut siquis eas neglexerit: decorē suū seruare non possit: aut aliqd laude dignum efficere. Vnde dicit Seneca. Refert: quid: cur: quando: quare: ubi: & cætera: sine qbus facti rō non cōstabit. Cum Cicero. M. Tullii Ciceronis filius p̄hiæ operā daret. Ipse locus gymnasiū fere totius orbis: & oium bonarū artiū & disciplinarū emporiū eum hortabat̃: ne ipsas Athenas sciarum inuētrices cultricesq; dedecoraret. Inde debebat excitari splendore p̄rni nois: qui oib⁹ palmā eripuit: in oi disciplina eminētissimus. Præterea p̄hia ipsa: quæ est ars uitæ & ꝑturbationū medicina: ut qui eā uitæ parentē aspnent̃ & uituperent: parricidæ appellādi sint. Ipsa etiam ætas id suadebat: quæ p̄ceptis & istitutis p̄hiæ gaudere debet. Nā quis est igenua & honesta familia educat⁹: q turpitudie ipa nō offendat̃? Decet bonæ indolis adolescentē parere p̄hiæ p̄ceptis & rōni: sed maxime oportebat Ciceronē ois bonas artes amplecti: ne a tāta p̄ris excellētia degenerare uideret̃: qđ postea accidit. Ingenii uis ingt Seneca: p̄ceptis alit̃ & crescit: nouasq; ꝑsuasiones adiicit inatis & deprauata corrigit: & alibi. Facile est teneros adhuc aios cōponere: difficulter reciduntur uitia: quæ nobiscū creuerūt. Diuidit̃ hoc opus in proemiū & tractatū. In proemio ea facit: quæ a scriptorib⁹ ut ueterū instituto sancitū est: diligēter custodiri seruarique debēt: captare. s. beniuolentiā: docilitatē & attētionē. Docilē facit auditorē: summā totius rei: de qua disputatur⁹ est: ꝑstringēs. Dicit eni se de officiis scripturū. Beniuolētiā captat a ꝑsona Cratippi: quē pricipē illi⁹ memoriæ p̄hoꝵ appellat: a ꝑsona filii: cum filiū appellat: & iudicio illius ꝑmittit uti opionib⁹ p̄hantiū. A re ipsa: laudās p̄cepta de officiis: dicēs ea latissime patere: cū nulla sit uitæ pars: quæ officio uacare debeat. A ꝑsona sua: laudās officiū suū sine arrogātia. A ꝑsona alioꝵ: quoꝵ opiones cōfutat ut Aristonis Pyrrhonis: Herilli: & Epicureoꝵ. Inde cū futura sit ois disputatio de officiis cū rōne: & officiū æquocū sit: & ꝑpō æquoca & ambigua distiguēda sit: ut cōueniāt iter differētes qđ sit de quo disputat̃. Diuidit pri⁹ officiū: ide definit. Et cū proemiū debeat cōtinere capita rerū: de qb⁹ dicēdū est: ꝑponit se disputaturū de honesto: utili: & repugnātia: quæ uidet̃ eē inter utile & honestū. Et cū hoc facit: reddit auditorē attētū. Id aūt fit cū pollicemur nos de reb⁹ magnis & utilib⁹ dicturos: & si numero exponunt̃ res de qb⁹ disputādū est: ut Cice. facit in primo uolumie disputaturus de honesto dicit: hoies hēre semia quædā & uirtutis igniculos a natura datos: ex qb⁹ cōflat̃ honestū qđ est ſm naturā. Et diuidit̃ in q̃tuor ptes: Prudētiā: Iustitiā: Fortitudinē: & Tēperantiā: quæ sunt magnæ & uere uirtutes: ꝓpterea ꝙ ex rōne oriunt̃: qua nihil est in hoie diuini⁹. De his ergo disputat: quas appellat fontes oium officiorū. Sed pri⁹ de officiis. i. opationib⁹ studiosis: quæ ab ipsa prudētia oriunt̃. Inde a iustitia & fortitudine. Postremo a tēperātia: ubi declarat qđ sit illud decoꝵ: qđ ubiq; seruādū est. Demū ꝑpositis duob⁹ honestis: utrū sit honesti⁹. In secūdo uolumie disputat de utili distiguēs ea quæ ad tuēdā uitā ptinēt: ꝑbās p inductionē nihil humanæ uitæ ꝑdesse sine opa hois: dicitq; iperātib⁹ nihil esse utilius q̃ nō timeri a subditis: sed amari cū odio hēant̃ q aliis formidolosi sunt: & affert tyrānoꝵ exēpla: qui ferre oēs iterficiunt̃. Inde gloriā ex trib⁹ cōstare dicit: si diligit multitudo: si fidē hēt: si cū admiratione quadā honore quēpiā dignū putat. Qui gloriā quærit: qua rōne ista parent̃ docet. Inde ponit primā adolescētis cōmēdationē: afferēs nōnulloꝵ exēpla: qui in prima ætate laudem sibi & gloriā cōpararūt. Inde agit de bn̄ficētia & liberalitate: largitionib⁹: edilitiis: munerib⁹: & qua opera uti debeamus emerēdi fauoris & beniuolētiæ gr̄a: quis potius defendēdus sit diues: an paup. Inde de trib⁹ exigēdis: tandē duob⁹ ꝑpositis utilib⁹: utrū sit utilius. In tertio & ultimo disputat de repugnātia: nō quæ est: sed quæ uidet̃ eē inter utile & honestū: cōstituitq; formulā: qua officiū cognoscat̃. Et discurrēs per quatuor uirtutes ondit nihil esse utile: qđ nō sit honestū. Et simul agit de prudētia & iustitia: docēs nihil esse utile qđ sit malitiæ coniunctū & iniustitiæ: ponens exēpla de his: qui dolo malo alios circūuenīūt: & disputat de p̄diis uendundis & mācipiis: & an uitia debeat uēditor apire emptori: & qđ p̄stari debeat: quis sit uir bonus. Nec eē utile alicui occupare patriā: ubi cæsarē taxat. Inde ponit nōnullas qōnes Hæcatonis stoici: que Panæti⁹ erudiuit & cōtrouersias: quæ sunt in iure stoicoꝵ: & quo tpe ꝑmissa seruāda nō sint. Quæ ois disputatio ad iustitiā & prudētiā ptinet: quarū altera semp est utilis: altera malitia imitat̃. Inde agit de fortitudine: ostēdens nihil eē utile: qđ fortē uirū: & magnū dedeceat: & ponit exēplū Vlyssis. Reguli: & alioꝵ qui magno aio mortē potius oppetere uoluerūt: q̃ amittere laudē fortitudinis & animi inuicti. Postremo disputat de tēperātia: docēs nihil eē utile: qđ tēperātiæ cōtrariū sit: & sic dānat illos qui in uoluptate summū bonū posuerūt: cōtra quos: quia magni nois erāt: dicit se uelle uti uelis. & equis. i. totis uirib⁹ ut ꝑsuadeat: nihil eē utile qđ nō sit honestū. Inde iponēs opi q̃si fastigiū & extremā manū: filiū alloquit̃. Quanq̃ te Marce fili. Sēsus est q̃uis te oporteat & pene necessariū sit: q̃ sine rephēsione aliter facere nō posses: abūdare iā p̄ceptis p̄hiæ ꝑp oium de te expectationē: cū audias Cratippū eminētissimū p̄hm: & sis apud Athenas oium bonarū artiū & disciplinarū iuētrices: & ubi exēpla tot claroꝵ uiroꝵ te appellāt: hortant̃: ꝑuocāt: tn̄ puto utile tibi eē cōiūgere græca cū latinis: & mea scripta legere: quæ ad tuā eruditionē istituta sunt: puto ingt cū iā annū audiueris Cratippū te græcis lr̄is eruditū esse: & imbutū p̄hicis p̄ceptis ut alia desiderare quasi nō sit opus: cum bibas ad uberrimū p̄hiæ fontem: tamē hæc

M. Tullii Ciceronis officiorum. Liber Primus ad Marcum filium.

Vanq̃ te Marce fili annum iam audientē Cratippum:

Operis diuisio

mea pcepta cōducere tibi arbitror:tum ppter phiam ipsam:tum ppter latini eloquii nitorē. Lege igit latina: ut æquæ doctus sis in utraq; lingua: & sic his circūstātiis iponit filio quasi necessitatē pcipiēdi optime phiam: cū eo sit pfectus: ut si aliter fecerit itelligat se pter opionē pris iā cōceptā & alio; expectationē facere q turpissimū est. Iō filiū exēplo hortat suo Tulli⁹: qui latini eloquii maximus auctor habet: & qui nō solū græco;: sed etiā latino; ad suā utilitatē monimēta euoluerat: ut ei⁹ ingenio nihil deesset oium capaci quæ cœlo cōtinent:

Quanq̄ Tametsi q̄q̄: tāetsi iūgunt cū indicatiuo: ut q̄q̄ oportet: nō aūt q̄q̄ oporteat: sed dicimus cu3 oporteat & q̄uis oporteat. ¶ Idq; Athenis: addit circūstātiā loci. i. audis Cratippū: & pserti3 Athenis ubi oēs disciplinæ floret. ¶ Oportet: q̄si necesse est & debes: si ab officio discedere nō uis: & si cupis iusta rephēsiōe carere. In oratore sic scribit. Oportere pfectionē declarat officii quo semp utendū est & oib⁹. ¶ Præceptis: pceptū & pceptio idē sunt: & dicit pceptu3 q̄si regula q̄dā bn̄ uiuēdi & documētum traditū ad aliquā artē pcipiendā. Hæc phia quæ est de morib⁹ duas hēt partes dogmata & pcepta: qbus ad id qd ex dogmate cōstitutū est dirigimur. i. ad ipm finem: quē nō uno modo phantes cōstituerūt.

Præceptum

Dogma

idq; Athenis abūdare opprtet pceptis institutisq; phiæ pp summā & doctoris auctoritatē & urbis: quo; alter te scia augere pōt: altera exēplis: tn̄ ut ipse ad meā utilitatē semp cum græcis latina con-

Ideo uaria erāt dogmata: quæ ut Seneca interptat lib. xv. eplarū: nos decreta dicimus: uel scita: uel placita: & opus est tenere dogma: inde ad illud tanq̄ ad signū officia dirigere quæ cadūt sub pceptis. Hæc dogmata Cice. istituta appellat: de qb⁹ agit in lib° de finib⁹ in qb⁹ uaria affert dogmata & opiones de sūmo bono. In hoc ope de dogmate agit & pceptis. Nā cōfutatis opionib⁹ nōnullarū disciplinarū cōstituit finē in uirtute ex dogmate stoico;: academico;: & peripatetico;. Et alibi dicit honestum eē solū aut summū bonū: hæc eni pars ad dogma ptinet: qd in se cōtinet finē pcepta uero ad finē tendūt: itaq; Aristoteles de morib⁹ pcepta traditurus in primo lib. ethices de dogmate agit: cōstituēs summū bonū in opatione aiæ p uirtutē in uita pfecta. Vtrāq; igit partē Cice. tetigit quæ necessariæ sunt illi: qui uult in phia istitui: & ad imaginē pfectā effingi. Nā si finē ignorabit: quo se dirigat: nō hēbit. In academicis sic scribit. u. hæc maxima sunt in phia: iudiciū ueri: & finis bono;: nec sapiēs eē pōt qui aut cognoscendi initiū ignorat: aut extremū expetēdi: aut unde pficiscat: aut quo pueniēdū sit nesciat: & alibi. Ratio uitæ diffinitione sūmi boni cōtinetur.

Institutum Instituta ēt sunt boni mores & domesticæ disciplinæ: quæ lr̄is nō mandant: sed obseruant cōi opione bono; uiro; p quādā cōsuetudinē. Vnde dr̄ phia moralis: quæ posita est in cōsuetudine. Nā assuefaciēdo nos studiosis actionib⁹ & institutis cōsequimur habitū uirtutis: quē dum excolimus fœlicitatē humanā cōsequimur: quæ a nobis nō possidet sed est in actione studiosa. Oē institutū est pceptū: sed nō cōtinuo oē pceptū est institutum. nā pn̄t aliqua pcepta eē quæ nō seruant cōi opione & cōsensu bono;: & pn̄t etiā pcipi ea quæ agēda non sunt. Sed ipsa uera phia nihil pcepit qd agēdum nō sit. Sed quidā phantes & ut ueri⁹ loquar philosophastri qui peccant in cōstituēdo fine bono;: ea pcipiūt: quæ nō sunt instituta.

Institutio Institutiones uero sunt principia & disputationes ad aliquā sciam: ut institutiones Iustiniani & Quintiliani: qui oratorē a puero instituit: format: & ad imaginē pfecti oratoris effingit. Vn̄ instituere est erudire etiā in aliis reb⁹: ut apud Iuuenalē. Instituitq; rudes melior locusta ppinquas. i. docet eas ueneficia.

Instituere

Instituta: ut dicebā sunt mores: & ea quæ ad uirtutē ducit reipu. disciplina. Vnde apud iurecōsultos est titulus de institutis antiquis. i. moribus: & cōsuetudine prisco; qui optime sanctæq; uiuebant: & apud Valeriū plura exēpla sunt de institutis antiqs. ¶ Iā annū: circūstantia tpis.

Auctoritas ¶ Auctoritatē: auctoritas est snia imitatiōe digna: & estimatio quæ rephēsioni obnoxia nō est: quæ reb⁹ gestis & scia cōparat: inde auctoritatē dicimus eē in aliquo qui dignus est ut oēs eū spectent & imitent ob uirtutū præstātiā. ¶ Alter. Cratippus. ¶ Pōt te augere: ornare: celebriorē reddere: & pfectiorē: nā ab ipsa natura inchoati bonis artibus nos ipsi pficimus. Vnde inuētæ sunt artes & disciplinæ: ut ipsam naturā adiuuarēt: quæ uirtutū semina nobis tribuit: & sic illū ad suā pfectionē hortat. In. iiii. de finibus dicit. Nō enī sapiētia genuit hoiem: sed accepit a natura inchoatū: hāc ergo intuēs debet institutū illud quasi signū absoluere. ¶ Altera exemplis. i. ipsa urbs Athenarū. in qua maxima exēpla erāt: fuerātq; ad bn̄ beateq; uiuēdū. Vn̄ lib. v. de finib⁹ ait. Hoc aūt tpe & si multa in oi parte Athenarū sunt in ipsis locis indicia summo; uiro;: tn̄ ego illa moueor exedra: modo eni3 fuit Carneadis quē uidere uideor. Est enim nota imago: a sedeq; ipa tāta ingenii magnitudie orbata desiderari illā uocē puto. Ergo ipsa urbs Athenarū exēplis: qbus uel maxime abūdabat: eū augere poterat: & hoc dicit Cicero: ut filius ad illo; qui illic claruerāt: clarebātq; imitationē sese cōparet: nā optimū quēq; eligere debemus: quē imitemur: & statuæ erigunt uita functis: ut cæteri ad imitationē excitent. Vnde Plinius gaudebat decretā fuisse statuā Spurinæ: & filio erectā: nō modo inqt defuncti memoriæ puisum est: sed exēplo: acuent enim ad bonas artes iuuentutē adolescētib⁹: ut digni sint: modo tāta pmia cōstituta sunt. ¶ Ad meā utilitatē: exemplo suo monet filiū: ut iungat græca cum latinis: cū id maxime cōducat: ut in ipso Cicerone ītueri licet: & locus est ab utili: nā in genere deliberatiuo utilitatē pponere debemus & sine græca eruditione: quæ de phia scripta sūt: intelligi pfecte nō possunt: ut aūt intelligerēt nostri opa Ciceronis effectū est: & plura fecisset: si per nephādissimū Marcū Antoniū: & tpa illa ingrata licuisset: ut ipse pollicet libro secūdo de diuinatione: dicēs. Adhuc hæc erāt: ad reliqua acri tēdebamus aio: sic parati: ut nisi qua causa grauior obstetisset: nullū phiæ locū esse putaremus: qui non latinis lr̄is illustratus pareret. Magnificū illud inquit: romanisq; hoibus gloriosum: ut græcis de phia lr̄is non egeant: quod psequar pfecto si instituta pfecero. O grauem iacturā: o neq̄ hoiem Antoniū qui cōciuibus tantū munus inuidisti tuis. ¶ Ad meā utilitatem: quoniā Cicero ut romani eloquii ubertatē sibi cōpararet: & doctrinā ex græco; fontibus hauriret: græca scripta euoluit. ideo subiungit: neq; id in phia solum

sed etiā in exercitatione dicēdi. Cicero ut eius monimēta declarant: & ipse testat in secūdo de diui. multa in morali phia scripsit: cohortati inqt sumus ois ut maxime potuimus ad phiæ studiū in eo libro qui est iscriptus hortēsius: & qd genus phandi minime arrogans maximeq; & cōstans & elegans arbitremur: quatuor academicis libris ostēdimus. Cūq; fundamētum phiæ eēt positū in finibus bonoꝝ & maloꝝ: ꝑpurgatus est is locus a nobis qnque libris: ut quida quoq;: & qd cōtra queq; phum diceret intelligi posset. Totidē subsecuti libri Tusculanarū disputationū res ad bene uiuēdū maxime necessarias aperuere. Primus enim est de contēnenda morte.

iunxi: neq; id in phia solū: sed etiā in dicēdi exercitatione feci: idē tibi cēseo faciēdū: ut par sis in utriusq; orōnis facultate. Quā qdē ad rem nos (ut uidemur) magnū adiumētū attulimus hoib9 nostris: ut nō modo græcarū lrarum rudes: sed etiam docti aliquātulum se arbitrent adeptos: & ad dicendum & ad iudicandum. Quamobrem disces tu quidem

Secūdus de tolerando dolore: de ægritudine leniēda tertius. Quartus de reliqs animi perturbationib9. Quintus eū locū cōplexus est: qui totā phiam maxime illustrat. Docet eni ad beate uiuēdū uirtutē seipsa esse contentā. Quib9 rebus editis tres libri pfecti sunt de natura deoꝝ: in qbus ois eius loci quæstio continet: quæ ut plene esset cumulateq; pfecta: de diuinatione ingressi sumus his libris scribere: quib9 ut est in aio de fato si adiūxerimus erit abunde satisfactū toti huic quæstioni: atq; his libris adnumerandi sunt sex de republica: quos tunc scripsimus: cum gubernacula reipub. teneremus. magnus locus phiæq; ꝓprius: a Platone: Aristotele: Theophrasto: Peripateticorūq; familia tractatus uberrime. Nam quid ego de cōsolatione dicā: quæ mihi quidē ipsi sane aliquantū medet. cæteris item multū pfuturā puto: sed etiam in dicēdi exercitatione. i. declamationibus tam græce q̄ latinæ. In Bruto sic scribit: Cōmentabar declamitans sæpe cum. M. Pisone: aut. Qu. Pompeio: aut cum aliquo quotidie: idq; faciebā multū etiā latinæ: sed græce sæpius. Ita inquit erā Diodoro stoico & eius artibus uariis atq; multis deditus ut ab exercitationib9 oratoriis nullus dies uacuus esset: nā cum scriberet in phia: libros oratorios interposuit: ipso teste: sic enim ait. Cunq; Aristoteles. itēq; Theophrastus excellētes uiri. tum subtilitate. tum copia cum phia dicēdi etiā pcepta coniunxerint: nostri quoq; oratorii in eundē libroꝝ numerū referēdi uident. Ita tres erunt de oratore: quartus Brutus. quintus orator. Hæc oia eo spectant: ut filium hortet & ad snias graues phiæ & ubertatē orōnis: quæ duo cumulatissime & potissimū dicendi artem Cicero erat assequutus. Vt sis par æque doctus græce & latinæ ac in facultate illius orōnis: quæ oratoꝝ ꝓpria est: & illius quæ phoꝝ tantūdem possis: utraq; enim uiro ad pfectionem suspicanti necessaria est: ut utraq; etiā lingua latina. s. & græca. ¶ Quā quidē ad rem: sine arrogātia laudat id ꝙ romanis opa sua præstiterit: & a re ipsa psonaq; sua beniuolentiā captat. ¶ Ad quā rem: ut. s. latini possint esse pares in facultate utriusq; orōnis & arte dicēdi atq; phia. Nam ante Ciceronē & Varronē phia Romæ peregrinabat. & dicendi artem Cicero ad summum pduxit: nos attulimus inquit auxilium qui scripsimus in philosophia & ois locos graues latinos fecimus: & in rhetoricis: nihil ptermissum est: qd ad cōsumatū oratorē ptineret. Ergo nō modo illi qui sunt oino rudes græcarū lrarum sine quibus phia græcis lris celebrata sciri nō poterat a latinis: habēt iam cognitionē phiæ latinis monimētis illustratæ a nobis: ut Romani græcis lris in phia nō egeant: sed & illi qui græce sciunt: tn̄ non pfecte possunt intelligere locos graues a phis græcis tractatos: & iudicare de opīonibus & habere delectū: quod prudētis est. opera nostra inquit Cicero: nō parum adiuti sunt: cum oia latinis litteris illustrata sint & potissimum de finibus bonoꝝ & maloꝝ: in quibus uarias affert philosophantium opīones & non pbabiles refellit. ¶ Rudes ignari. rude lignum dicit non expolitum. inde ad animum transfert: rudesq; illi dicunt: qui adhuc animū non expolluere disciplinis & doctrina rerūq; usu. ¶ Aliquātum: nō dixit multū ut uitaret arrogantiā. & ideo utitur mediocritate. ¶ Ad dicēdum: quantū ad artem oratoriam: in qua nihil fere iam a Romanis desiderat: reliquit enim nobis rhetoricos ad. Qu. fratrem Iuuenali quodam ardore: scribendiq; licentia & impunitate cōpositos: quibus diuinos illos oratorios oēm & Isocraticam & Aristotelicam dicendi rōnem cōplexos. Vir ad cōmunē natus utilitatem substituit. Etenim rhetorici ad herennium qui sub Ciceronis nomine circūferuntur & leguntur: Ciceronis nō sunt: quod stilus ipse ieiunus: & mancus quidam: ac remissus ordo præceptionis plane ostēdunt. Riuulus est ex illo fontæ uberrimo deductus. Languida prohemia diuinā Ciceronis eruditionem & copiam non sapiunt. Icirco non eloquētiæ principi opus pene mutum ascribatur: sed alicui qui Ciceronem imitari pro uiribus conatus est. Cui certe successit ad uotū. sed an ille ut pro Ciceroniano opere legeret optauerit nescio: hoc unum scio Ciceronis nō esse: sed imitatoris quod qui acri iudicio utrosq; rhetoricos cōferre uoluerit facile dispiciet. sed de his alias. Attulit igitur Cicero auxilium Romanis in arte dicendi: cum dederit optima præcepta & cognitionem ut iam non egeant præceptis græcoꝝ: qui dicendi artifices & scriptores fuerunt. ¶ Et ad iudicandum: quātum ad philosophiam Topica rerūq; scīētiam: quam Cicero complexus erat: & eloquii nitore illustrauerat. Proprium oratoris est dicere. Philosophi aūt iudicare: qui ratione quadam: & formulis disputat. Opera igitur Ciceronis sententias græcorum in philosophia cognoscimus: & sententias ipsius aliorūq; oppositas interdum: ut quid sit melius & eligibilius in ipsis præceptis finibusq; bonoꝝ & docti & rudes græcarum litterarum iudicare possint: Quod quia magnificum & gloriosum Ciceroni uidebatur & erat: non imerito filium ad paternæ gloriæ imitationē hortatur & excitat: a se enim ad hæc omnia inter erat uel maxime patefactum. Habenda est igitur gratia Ciceroni cum referri non possit: qui omnia latinis ingenii sui prope diuini ubertate & in arte dicendi & in philosophia suppeditauit: ut ad utriusq; facultatis perfectam cognitionem aliorum opera quasi non egeamus: ad iudican

Rudes

dum igiṫ.i.ad phiam: cuius ꝓprium est recta utraq; cum rõne & formulis de omni re iudicare. Plato in nono de republica sic ait. Rõnibus iudicãdum est: qm̃ rõnes sunt instrumẽta phi. ¶ Quãobrem: igiṫ inquit Cicero: cum iam planũ sit magnã esse utilitatẽ græce & latinæ scire: disces phiam græcis lr̃is mandatã: & utere opinionibus & dogmate phorum iudicio tuo: dũmodo legas scripta nostra: & græca cum latinis cõiungas. ¶ Et disces q̃diu uoles: beniuolũ facit filiũ: cum ait: da operã græcis lr̃is q̃diu uoles: sed quom impẽdere nimiũ studiũ in aliqua re ultra q̃ oporteat cõtra officiũ sit: corrigit Cicero ꝓmissionẽ dicens: tãdiu debes uelle græcis lr̃is & phiæ incũbere: quousq; uidebiṫ tibi nõ parum ꝓfecisse: sed id esse adeptũ qđ tẽpus & ratio exposcit: & sic filiu; hortaṫ: ut celerrime oia quorum indiget fontib⁹ græcorum hauriat: & ad paternam eloquentiã: reipublicæ munera & administrationẽ cõtendat: nec diutius illic imoreṫ & desiderat: sed in oculis patriæ & celebritate

a principe huius ætatis phorum: & disces q̃diu uoles: tãdiu aũt uelle debebis: quoad te quãtũ ꝓficias nõ pœnitebit. Sed tñ nr̃a legẽs nõ multũ a Peripateticis dissidentia: qm̃ utriq; & Socratici & Platonici

Pœnitere uiuat: uestigiisq; paternis insistat: qđ minime fecit. ¶ Nõ pœnitebit.i.nõ parũ uidebiṫ. Pœnitere a penuria diciṫ auctore Gellio in hac significatione: sic ante Ciceronẽ usus fuerat Teren. dicens: Me quãtum hic opis fiat: pœnitet.i. parũ uideṫ: qđ a seruis fit. Tandiu discẽdum est inqt Seneca: q̃diu nescias si ꝓuerbio credimus: q̃diu uiuas & interrogãti Philodemo quoad discipulus esse uelle respondi Plato: quoad meliorem atq; peritiorem esse non pœnitebit: sed pœnitere in his uerbis Platonis in aliam significationem: quæ nota est oĩbus accipitur. ¶ Quoad: quousq; ꝓficias: crescas in ipis philosophiæ præceptis. In oratore sic ait: quæ qualiacũq; in me sunt: me enim ipsum nõ pœnitet quãta sint sed apparent in orõnibus nostris: & Liuius libro primo: cum iam uiriũ haud pœniteret: & in. viii. quippe minime pœniteret se uirium suarum. ¶ Nostra: quæ nos in philosophia scribimus. ¶ Non multum dissidencia a peripateticis: non multum dissimilia a præceptis peripateticorum: quibus nunc das operam sub Cratippo: & hoc dicit ut ostendat se uoluisse in philosophia imitari stoicos: peripateticos & academicos. Nam in libris de finibus bonorum & malorum more academicorum probabilia defendens totus est peripateticus: Imo peripateticorum disciplinã ita laudat: ut alias reiicere uideaṫ: sic enim itroducit Pisonẽ dicentem. Relinquiṫ hæc sola disciplina digna studiosis ingenuarum artium: digna eruditis: digna claris uiris: digna principibus: digna regibus. In Tusculanis disputationibus: & Paradoxis est totus stoicus: remouetq; ab hoie affectus: quos ut dictat ipsa recta ratio ꝓbat Aristoteles & academici & dicit beatam uitam decessuram in taurum Phalaridis: & tenens positiones stoicorum & admirabiles opiniones quæ paradoxa appellanṫ. Interdu; nihil affirmat: sed disputat in utrãq; partẽ: ut Socrates qui ita disputabat: ut nihil affirmaret ipse refelleret alios: & nihil se scire diceret: nisi idipsum qđ sciret se nihil scire: ob eãq; cãm ab Apolline sapientissimus iudicatus est: ꝙ hæc esset una sapiẽtia nõ arbitrari sese scire: qđ nesciat. Et post societatẽ Plato: a quo academici: eundem disputãdi modũ tenuit: quem Cicero ꝓbauit & tenuit: cum uideaṫ esse sine arrogãtia: id disputãdi genus secutus est cũ in plærisq; locis: tum uel maxime in libris de diuinatione. In primo enim itroducit. Qu. fratrẽ disputantẽ & affirmantẽ diuinationẽ esse. In secũdo ipse refellit rõnes & opiones fratris: nullo certo iudicio allato: ita Cicero ait. cum aũt ꝓpriũ sit academiæ iudiciũ suũ nullũ interponere: ea ꝓbare quæ simillima ueri uideanṫ cõferre cãs: & qd in quãq; sñiam dici possit expromere: nulla adhibita sua auctoritate iudiciũ audiẽtiũ relinquere itegrũ & liberũ: tenebimus hãc cõsuetudinẽ a Socrate tradita eaq; iter nos si tibi. Qu. frater uidebiṫ q̃ sæpissime utemur. ¶ Quoniã utriq;: affert rõnẽ q̃re hæc quæ nũc scribit imitat⁹ stoicos: & uõ multũ dissidẽt a dogmate peripateticorum Ciceroni filio legẽda sint: qm̃ utriq; inqt uolumus ꝓbabilia seq;: & nos academici & ipsi peripatetici qbus nũc das operã utriq; inqt eosdẽ doctores sectamur: & Socratis atq; Platonis opiones amplectemur. Inter stoicos: peripateticos: & academicos potius in uocabulis q̃ in re differẽtia erat. Vñ dicit Pilo apud Ciceronẽ lib. v. de finib⁹: stoici restãt hi qdẽ nõ unã aut alterã a nobis: sed totã ad se nostrã phiam trãstulerũt: atq; ut reliqui fures earũ rerũ quas ceperũt signa cõmutãt sic illi ut nr̃is sentẽtiis pro suis uterenṫ noia tanq̃ rerum notas mutauerũt: ergo inqt: ¶ Quoniã utriq;.i. nos academici qui ꝓbabilia seqmur: & ꝑipatetici qui etiã Socratẽ sectanṫ & Platunẽ Aristotelis ꝑipateticorum principis doctorẽ uolumus eẽ socratici.i. uolumus tenere opiones ipsius Socratis: qui in sola uirtute sũmũ bonũ posuit: & ois bonos beatos eẽ: & iprobos miseros dicebat. Has opiones stoici a stoa porticu denoiati: accipiens fecere suã disciplinã & dogma: quorum princeps fuit

Stoicus Zeno Zeno polemonis academici auditor, subtilissimus disputator: qui academicã disciplinã corrigere ausus est. Nã oia quæ ad beatã uitã ptinerent in una uirtute posuit: nec quicq̃ aliud numerauit in bonis: idq; appellauit honestum: qđ esset simplex quoddã & solũ & unũ bonũ: cætera uero & si nec bona nec mala essent: tñ alia ſm naturã dicebat: alia naturæ cõtraria: & his ipsis interiecta quædã & media numerabat. Vnde dicit uolumus esse Socratici: & sic intelligiṫ Cice. uoluisse opiones stoicorum tenere: qm̃ erant ꝓbabiles: & eas ipe in nõnullis locis tuetur: & ueras esse ostẽdit. In paradoxis ait: eoq; scripsi libẽtius: ꝙ mihi ista paradoxa quæ appellant maxime uidenṫ esse socratica: longeq; uerissima: & alibi dicit. Socrates isto modo disputabat: bene Hercule narras: nã istũ doctũ & sapiẽtem uirum fuisse memoriæ traditum est: nã a rebus occultis & ipsa natura inuolutis in qbus ante eum philosophi occupati fuerunt: constat auocauisse phiam: & ad uitam cõmunẽ adduxisse: ut de uirtutib⁹ & uitiis omninoq; de bonis rebus & malis quæreret: cælestia autem uel procul esse a naturæ cognitione cẽseret: uel si maxime cognita essent: nihil tamen ad bene uiuendum conferre. Ex disputationibus Socratis omnes sectæ manarunt. Socrates nihil scriptũ reliquit: sed oia de quibus disputauit: ab eius auditoribus Platone & Xenophonte eloquẽtissimis celebrata sunt: & mandata litteris. Et subiungit: uolumus esse Platonici: idest tenere

uolumus utriq; opiniones Platonis. Nã Plato Socratis discipulus pfectissimã disciplinã reliqt Academicoꝶ & Peripateticoꝶ: a qbus stoici magis uerbis q̃ sentẽtiis dissenserũt. Nã a Platone una & cõsentiẽs: ut idẽ Cicero ait in libello de phia: duob⁹ uocabulis phiæ forma instituta est: Academicoꝶ & Peripateticoꝶ: qui rebus cõgruentes noĩbus differebãt: qppe cũ speusippũ sororis filiũ Plato phiæ: quasi hæredẽ reliqsset. Duos uero pstãtissimos studio ac doctrina Xenocratẽ Calcedoniũ & Aristotelẽ stagiritẽ: qui erãt cũ Aristotele: Peripatetici dicti sunt: qa disputabãt inambulãtes in lyceo gymnasio. Speusippus aũt & Xenocratis: qui primi: Platonis rõnẽ auctoritatẽq; susceperãt & post eos Polemo & Crates: unaq; Crantor in Academia cõgregati alio gymnasio ab Academo quodam Heroe denominato: ut scribit Laertius: Academici appellati sunt: sed cõis erat rõ bonoꝶ & malorũ inter utrosq;. Nã oĩs illa antiqua phia sensit in una uirtute positã esse beatã uitã: nõ tñ beatissimã nisi adiungerent bona corporis & fortunæ ad uirtutis usum idonea. Stoici bona corporis per se assumẽda esse dicebãt: sed non adiungebant ad finẽ bonoꝶ. Vnde cũ nulla esset inter ueteres Academicos: quos Cicero imitabat. Et peripateticos: qbus Cicero filius operã dabat: differentia: dicit uolumus esse Socratici & Platonici. Et sic respõdet tacitæ obiectioni: potuisset eni dicere filius nõ sunt mihi legenda pater: quæ scribis in phia: ut Academicus & pbabilia defendẽs in diẽ uiuis affatibus: itaq; nũc stoicos tenes: nũc platonicos: nũc aristotelicos. Nos aũt certũ dogma habemus & disciplinã: & doctore utor Cratippo peripatetico: ideo dicit: non multũ dissidentia. Adde etiã q peripateticoꝶ & stoicoꝶ quos in his officiis Cicero potissimũ sequit. Via præceptionis & doctrinæ fere eadẽ est: stoici dant pcepta de officiis: qbus hoiem ad uirtutẽ instituũt & fœlicitatẽ: officiũq; pfectũ: quod non est positũ in præceptis: sed ptinet ad finẽ bonoꝶ. In officio enim perfecto q oĩs numeros hẽt: & in solũ sapientẽ cadit: finis bonoꝶ constitit: & humana fœlicitas. Istud pfectũ officiũ appellat a stoicis honestũ: officia uero quæ cadunt sub præceptis media appellant: de qbus põt reddi certa rõ: ut sunt hæc quæ Cicero tractat: hoc idẽ faciunt Peripatetici: q̃uis utant aliis noĩbus. Aristoteles enim Peripateticoꝶ princeps: dicit summũ bonũ humanũ cõsistere in actione uirtutis in uita perfecta: actiones autẽ officia sunt: officiũ eni nil aliud q̃ actio cũ uirtute: & cũ dicit in uita pfecta: ostẽdit nõ in quacũq; actiõe licet studiosa: sed in illa quæ ab habitu uirtutis pficiscit: summũ bonũ cõsistere. Vna eni hyrũdo inqt nõ facit uer sic: una actio cũ uirtute nõ facit hoiem fœlicẽ: hũc uirtutis habitũ & pfectũ actionẽ stoici appellant honestũ: ergo potius noĩbus differũt q̃ ordine: & uia pceptionis. Volũt eni stoici mediis officiis pueniri ad illud honestũ: quod ipsi appellant: & peripatetici dicunt studiosis actionibus perueri ad uirtutẽ: cui stoici nomẽ imposuerunt honestum: actiones uero studiosas appellant officia. Dicit igitur Cicero. poteris uti dogmate & præceptis horũ philosophoꝶ: ut tibi uidebitur: qui in uirtute summũ bonũ cõstituerunt: cuicũq; sectæ adhæseris mihi placebit. & quodcũq; dogma sectaberis gratũ erit: qm̃ utriq; uolumus tenere opiniones Socratis & Platonis: qui de summo bono optime senserũt. Cauẽdum est tibi inquit ab aliis qui in fine cõstituẽdo errauerũt: ergo cũ inter has tres philosophorum disciplinas nulla fere differẽtia sit de ipsis opinionibus utere iudicio tuo: idest poteris sequi id qd tibi uidebitur modo nõ discedas ab Academicis: Peripateticis: & Stoicis. In tertio libro ita filiũ alloquit. Sic ego a te postulo ut mihi cõcedas: si potes: nihil prætet id quod honestũ sit esse per se expetendum sin hoc non licet pter Cratippum: ad illud certe dabis: qd honestũ sit id esse per se maxime expetẽdũ: mihi utrũuis satis est & tũ hoc tum illud pbabilius uidet: nec præterea quicq̃ pbabile. Clarũ igit est Ciceronẽ uoluisse esse uniuersalẽ in phia: nec alicui sectæ addictũ: sed utrũq; dogma pbasse: nec laborasse filium ad aliquã disciplinã ita traducere ut alias reiiceret. pmisit enim illius iudicio ut opinionibus philosophantiũ: cũ nulla fere inter ipsos dñia esset. ¶ De rebus ipsis: opinionibus & dogmate phorum: non inqt te addicã alicui sectæ: poteris uti iudicio tuo: & integrũ liberumq; tibi est: quod dogma sequi uelis. ¶ Vtere: uteris: & sic beniuolũ reddit filium. In ultima tusculana sic dicit Ci. Tu quidem tabellis obsignatis agis mecũ: & testificaris qd dixerim aliqñ aut scripserim: cum aliis isto modo qui legibus impositis disputant. Nos in diem uiuimus: quodcũq; nostros animos probabilitate percussit id dicimus: itaq; soli sumus liberi. ¶ Orationem autẽ latinã: nunc filium hortat: ut sua scripta legat: quibus orationem latinã poterit uberrimã facere: locus est ab utili. ¶ Legendis nostris: legendo nostra: sic apud Liuiũ: his audiendis credendisq;. i. audiendo & credendo. ¶ Pleniorem: copiosiorẽ uberiorẽq;: captat beniuolentiã a re ipsa & persona sua. ¶ Nec uero. Vult Cicero oñdere quare legendo sua filius efficiet orationem latinam pleniorem: qñ inqt in arte dicendi ætatẽ cõsumpsi meã: ut iure possim mihi assumere quod propriũ est oratoris: phiam concedo multis: me aũt oratorẽ pfiteor. Cicero eni auctore fabio: cũ se ad imitationẽ græcoꝶ cõtulisset uim demosthenis: copiã Platonis: & suauitatẽ Socratis effinxit. Nec uero inqt q in unoquoq; optimũ fuit cõsequutus est tñ: sed plurima uel potius ex seipso uirtutes extulit imortalis ingenii fœlicissima ubertas. Non eni ut ait Pindarus: aquas collegit: sed uiuo gurgite exundat dono quodam prouidẽtiæ genitis: in quo totas uires suas eloquẽtia experiret. Platone in primis admiratus est Cicero: & acumine sñiarũ sũma multipliciq; doctrina: & grãditate uerboꝶ orõnibusq; sublimitate: quæ media est iter carmẽ & solutã orõnẽ. Arrogãter: arrogãs is est: qui sibi aliq̃ tribuit pter ueritatẽ & laudẽ: quã nõ meret. Arrogãs: inqt phus in ethicis pclara & ea quæ nõ insunt: & maiora q̃ insint sibi fingit: dissimulator aũt aut iesse sibi negat aut iminuit: ambo inqt uituperãdi sũt: sed arrogãs magis. ¶ Veli: p uolo. i. nolo putẽt me eẽ arrogãtẽ: cũ mihi assumã id qd ptinet ad bonũ oratorẽ. ¶ Cõcedẽs. i. cũ igenue fatear mltos eẽ i phia me doctiores: sed i arte dicẽdi primũ locũ mihi uẽdico. ¶ Phandi

uolumus esse. de reb⁹ ipsis utere tuo iudicio: nihil eni impedio. Orationẽ aũt latinã efficies profecto legendis nostris pleniorem. Nec uero arroganter hoc dictũ existimari uelim. Nã philosophãdi sciẽ-

Peripateticus

Academicus

Arrogans

scientiã,i,ipsam phiam & scientiã rerũ:nã sciẽtia est per quã cognoscimus res per cãs suas & principia; estq̃ habitus demõstratiuus.⁋ Multis:dixit nõ oibus.Nã & Cice.ægregie phatus est:& ois fere locos graues tractauit:sed hoc dicit ut diuitet arrogãtiã:fuit eni apud latinos tã in arte dicẽdi q̃ in phia eminẽtissim⁹. Nec potuit aliqs in singulis reb⁹:nõ solũ in oibus illr⁹ magnitudinẽ assequi.⁋ Quod est:qd ptinet ad bonũ oratorẽ.⁋ Apte dicere:est ex arte:& polite loq daꝛ a natura:eloq ab arte:inde locutio dr̃:quæ ab eloquentia differt.Apte dicit is qui res ipsas uerba & actionẽ accõmodat tpi & psonis:scitq̃ seruare id qd docet in quacũq̃ materia & quocũq̃ tpe:& apud quosq̃ orãdũ sit.Hic locus a phis tractaꝛ uberrimæ:q de decoro pcipiũt. Apte dicere:putat Ci.esse quartã uirtutẽ elocutiõis lib.iii.de oratore tractãs:hũc locũ:dicit nõ oĩ causæ:neq̃ auditori:neq̃ psonæ:neq̃ tpi congruere oronis unũ genus apte igiꝛ dicere est decenẽ & ut circũstãtiæ postulãt dicere. Nã ut inqt Fabi⁹.Nec iocis lachrymas ubi opus erit miꝛatione siccabim⁹. Vñ uidẽdũ est qd dicas:& qd quoq̃ loco dicẽdũ sit:& apte dicere non tm̃ debet ad elocutionẽ referri:sed etiã ad iuẽtionẽ.

tiam concedens multis.quod est oratoris propriũ apte:distincte, ornate dicere; quoniã in eo studio ætatem cõsumpsimus:si id mihi assumo: uideor id meo iure quodãmodo uendicare. Quamobrem magnopere te hortor mi Cicero:ut non solum orationes meas:sed hos etiã de phia libros qui se iã illis fere æquarũt:studiose legas.Vis enĩ dicẽdi ma-

Nã si uerba apte disposita magnũ hñt momẽtũ:multo magis res ipsæ inueniẽdæ:de qbus dicturi sum⁹. Illud inqt Fabius,diligẽti⁹ dicẽdũ est eũ demũ apte dicere:qui nõ solũ qd expediat:sed etiã qd deceat ĩspexerit. Aliud gen⁹ dicẽdi grauitas senatoria exposcit:aliud aura popularis. Tps quoq̃ & locus egẽt obseruatione ppria:nã & tps tũ triste:tũ liberũ:tũ angustũ est.⁋ Distincte:ut oia in orone loco collicenꝛ suo:& distincta sint trãslationib⁹ & figuris:quæ oronẽ exornãt:si apte collocenꝛ sic distincte dicere ad dispõnẽ referꝛ. Ornate ad elocutionẽ.

Partes rhetorices

Quinq̃ sunt partes rhetorices:inuẽtio:dispõ:elocutio:pnunciatio:& memoria. Tres dũtaxat Ci.pposuit:quæ maxime cõsistũt in arte:pnũciatio aũt & memoria in natura:sic Plato memoriã & celeritatẽ ad discẽdũ naturæ tribuit;& idẽ Ci.li.v.de fide dicit:uirtutũ q̃sdã natura ĩgenerari:ut est docilitas & memoria:quæ fere oia appellanꝛ uno ĩgenii noie easq̃ uirtutes qui hñt ĩgeniosi uocanꝛ.Et Fabi⁹ li.viii.scribit oẽm oronẽ cõstare reb⁹ & uerbis.In reb⁹ intuẽdã eẽ iuẽtionẽ in uerbis elocutionẽ:in utraq̃ collocationẽ:quæ memoria cõplecterenꝛ:actio cõmẽdaret.Ergo apte dicit is qui scit res ad inuenire fm dr̃iam cãrũ:psonarũ:& locorũ.

Distincte dicere

Distincte dicit qui oia bñ collocat in orone:& exornationib⁹ uariat atq̃ distinguit:nã dispõ docet qd quoq̃ loco collocãdũ sit; nõ semp eodẽ mõ fit:sed ut materia quæ tractaꝛ postulat.⁋ Ornate dicit:qui uerbis puris & latinis utiꝛ:& ab oĩ uitio remotis:& nisi accedat ornat⁹ pit iuẽtio & dispõ.Nã delectatio pprias hẽt ptes in elocutione.q̃uis & in aliis fit.

Ornate dicere

Vñ Ci.iuẽtionẽ ac dispõnẽ prudẽtis hoĩs eẽ putat:eloquẽtiã uero oratoris.Eloq eni inqt Fabi⁹:est oia quæ mẽte cõceperis pmere atq̃ ad audiẽtes pferre:sine quo semper uacua sunt priota:& similia gladio cõdito:atq̃ intra uaginã suã hærẽti:hoc itaq̃ maxime doceꝛ:hoc nullus nisi arte asseq põt.Vñ.M.Antoni⁹:a quo mediocris orator apud Ci.in oratoris libris ĩstituiꝛ;ait a se disertos uisos eẽ multos;eloquẽtẽ uero neminẽ.Disertos putat dicere quæ oporteat:ornate aũt dicere ppriũ eẽ eloquẽtissimi:quæ uirt⁹ in Cicerone cumulatissima fuit:ut nil addi posset.

Studiũ

⁋ In eo studio:exercitatione dicẽdi & labore. Studiũ est uehemẽs applicatio aĩ ad id qd qs discere:aut iuenire cupit:& studiũ dr̃ etiã uolũtas:& est plusq̃ uolũtas.Illa ĩgenii Cicerõis fœlicissima ubertas ab ieũte ætate in dicẽdi exercitatiõe uersata est:nec laborib⁹ pepcit aut uigiliis:& oratores:q in Asia clari nois erãt:adiit ut se ad illorũ imaginẽ effingeret:quo etiã nemo sæpi⁹ atq̃ diuti⁹ declamauit:& dũ uiueret in iudiciis regnare dictus ẽ.Vñ q̃riꝛ in phemio de oratore se prima ætate in pturbationẽ & turbulẽtissimas tẽpestates reip. ĩcidisse:ut a studiis q̃si abduceretꝛ.Nec uero inqt nobis cupiẽtib⁹ atq̃ exoptãtib⁹ fruct⁹ ocii dat⁹ ẽ ad eas artes qb⁹ a pueris dediti fuim⁹ celebrãdas:iter nosq̃ recolẽdas.⁋ Si mihi assumo capere significat spõte uel nõ spõte accipe.

Sumo Assumo

Sumere est ultro q̃si aliis nõ pmittẽtib⁹ cape:& si assumere ẽ multũ ac pene nimiũ sibi tribuere.Iõ dixit si mihi assumo:qm̃ nõ ab oib⁹ forte cõcedebaꝛ:qui in arte oratoria id ætatis clari erãt.⁋ Meo iure:significat id fere qd mea auctoritate:licẽtia:ac cõcessa mihi ab oib⁹ libertate.⁋ Quodãmõ:utiꝛ mediocritate:ut deuitet arrogãtiã.⁋ Vẽdicare:assumere & scribere mihi:sic apud Oui.in fa. Vẽdicat ausonias Iunonis cura calẽdas.i.suas eẽ dicit:& sub ei⁹ tutela.Hæc oia quæ Ci.dicit eo spectãt:ut ad eloquẽtiã latinã filiũ horteꝛ ad sũmũ culmẽ a pr̃e pductã & in qua poterit multũ pficere:cũ oia quæ ad ipsã cõsequẽdã ptinerẽt:a se latinis suppeditata eẽnt. Iõ cognita eloquii utilitate dicit.

Hortor

⁋ Quãobrẽ magnope te hortor:hortari est dare cõsiliũ ad erigẽdũ aium.Hortaꝛ Ci.filiũ quẽ sciebat ad studia pigrũ:& iõ calcarib⁹ egebat & exhortatione:ut ipse ad atticũ scribit in q̃dã ep̃la loq̃ns de filio & nepote:q erat etiã nepos Põponii attici ex filia q̃ nupserat.Quito fr̃i:dicit illic filiũ suũ egere calcarib⁹:nepotẽ uero frenis:ut de Ephoro & Theopõpo discipulis suis iudicauit Isocrates.⁋ Orones meas:q̃ hñt gen⁹ dicẽdi forẽse:& uim ad mouẽdos affect⁹:q̃ phorũ eloquẽtia uacat.⁋ Fere æq̃rũt.i.totidẽ fere sũt numero quot orones:& sic oñdit Ci.se nõ pauciora stilo phico scripsisse q̃ oratorio. Vt ĩ utroq̃ oronis gñe facultatẽ cõmẽdet suã:& uolũtatẽ cũ decoro:licet hæc quodãmõ ad illã magnitudinẽ:& parẽ fere ornatũ assurgãt:tñ aliq̃ dr̃ia est:& rñdet tacite obiectiõi:potuisset eni dicere fili⁹ ad cõsequẽdã eloquẽtiã:& uim dicẽdi:satis mihi erũt orones tuæ;libri aũt q de phia sunt nõ pñt hẽre illũ oronis nitorẽ:pcepta aũt ad bñ uiuẽdũ dat mihi Cratipp⁹:iõ oñdit hoc gen⁹ dicẽdi qerũ collẽdũ eẽ latino hoi:ut in q̃cũq̃ re:de qua sit dicẽdũ:apte & sine repħẽsione dicere possit.⁋ Illis:oronib⁹:quæ hñt uim dicẽdi.⁋ Vis eni:oñdit ĩter utrũq̃ genus dicẽdi & scribẽdi aliquã eẽ dr̃iã.Quippe nõ oportet tãtã ui & cõtẽtiõnẽ adhibere ĩ libris de phia:q̃ta ẽ ĩ oronib⁹:ĩ qb⁹ affect⁹ uarii mouẽdi sũt:& q̃dã

ui quædā extorquēda & summa cōtētione utendū: maxime cū uentū est ad certamē cōfutationis: & cōfirmati-
onis: ut id qđ intendiť psuaderi possit. ¶ Vis: uehemētia: ut moueať auditor ad affectū qđ Ci. habuit de quo
Fabiꝰ. Nā qs docere diligētius: mouere uehemētiꝰ pōt: cui tāta unq̃ iocūditas affuit: ut ip la illa quæ extorquet: Fabius
ipetrare eū credas: & cū trāsuersum ui sua iudicē ferat: tñ ille nō rapi uideať sed seq. Sūma igiť uis esse debet in
orōnibꝰ: in qua re Cicero Demosthenē imitatꝰ est: qui q̃si neruis qbusdā adeo sua scripta itēdit: ut nil elimatiꝰ
uel uerboꝝ grauitate: uel sniarū pondere repiať. In bruto sic scribit. Acrē oratorē incēsum & canoꝝ cōcursus:

ior est in illis: sed hoc quoq; colēdū est æquabile & tēperatū orōnis genus. Et id qdē nemini græcorū uideo adhuc cōtigisse ut idē utroq; in gñe laboraret. sequereturq; & illud forēse dicēdi & hoc quietum disputādi genus. Nisi forte Demetrius phalereus in hoc numero haberi potest disputator subtilis: orator parū uehemēs: dulcis tamen: ut Theophrasti discipulum possis agnoscere. Nos autem

hoīum foriq; strepitꝰ desiderat: & in oratore
sic ait. Erit igiť eloquēs: q in foro causisq; ciui
libꝰ: ita dicet ut probet: & delectet ut flectet.
Probare necessitatis est: delectare suauitatis:
flectere uictoriæ. Nā id unū ex oibꝰ ad obtinē
das cās pōt plurimū. Hoc quoq; quēadmodū
& illud genꝰ forēse: qđ orōnes hñt: libri philo-
rū quietū hñt dicendi genus: qđ etiā pfectus
orator ut de oi re quæcūq; pponať: apte dice
re possit hēre debet. ¶ Aequabile: q̃si æquale:
ut est mare qetū: qđ nō æstuat. Sic genus di-
cēdi philoꝝ æquale est: nec fluctuat uelut inter
æstus iracūdiæ. Phi enim ita loquunť: ut nunq̃ extollāt orōnē: nec cōcitēt amicoꝝ motꝰ ut faciunt oratores in
causis forēsibꝰ. Orōnes eñi uim hñt ad mouēdos quoscūq; affectus: ideo dicit Ci. alibi. Oēs aioꝝ motus: quos
hoī natura rerū tribuit penitꝰ pnoscēdos. Et Aristoteles in rhetoricis docet: quomō & qbꝰ locis: qsq; ad affectꝰ Aristo.
moueať. ¶ Tēperatū: nō ita cōcitatū & mouēs affectus: ut est genus dicēdi forēse: de orōne philoꝝ ita scribit idē
Cice. in oratore. Mollis est orō philoꝝ & umbratilis: nec sentētiis: nec uerbis istructa popularibꝰ: nec iuncta nu
meris: sed soluta liberiꝰ: nihil iratū hēt: nihil inuidū: nihil atrox: nihil mirabile: nihil astutū: casta: uerecūda: uir-
go icorrupta quodāmō: itaq; sermo potius q̃ orō dr̃. Idē de eadē orōne sic ait. Tamē hoꝝ orō neq; neruos: neq;
aculeos oratorios ac forēses hēt loquunť cū doctis: quoꝝ sedare aios malunt q̃ icitare: sic de rebꝰ minime turbu
lētis docēdi causa loquunť: ut in eo ipso q delectationē aliquā dicēdo aucupenť plus nōnullis q̃ necesse sit face-
re uideanť. ¶ Et id qdē: cōparatione græcoꝝ laudat Ci. pfessionē suā sine arrogātia quippe nō fraudat illos pro-
priis studiis: & iuētis: & se id assequutū dicit q nemini adhuc græcoꝝ: q principes doctrinæ hēbanť cōtigerat:
ut. s. idē & philandi: & orādi munus cum laude exercuerit. Laboret summū studiū: & laborē poneret quēadmo-
dū ego feci inqt Cice. Nā q̃uis aliq in arte dicēdi scripserint: ut Arist. tñ labores in orādis causis nō susceperūt:
ut Cice. qui in iudiciis & foro regnauit. ¶ Illud forēse: qđ magnū est & arduū: hñs genus iudiciale: qđ difficilli-
mū est. In quo tñ Ci. ita excelluit: ut nil aliud in tota uita egisse uidereť: quot reos secūdo euētu defendit! In cu
ius uerbis & actione magna uis inerat: tāto deniq; artificio utebať: & qđ a iudicibꝰ extorqueret: ipetrare uide-
reť: illos etiā liberauit: de quoꝝ morte & pditiōe iā cōstitutū erat Qu. Ligariū. M. Marcellū. Sed Ciceronis ar-
tificiosa orōne e snia deiectus est Cæsar. Forēse igiť genus dicēdi sūmæ difficultatis est: & oēm magnitudinem
recipit. ¶ Quietū genus: disputationes philicas: in qbꝰ nō est opus assurgere: aut mouere iudices auditoresq; ad
effectū. Sensus est: hactenus nemo ex græcis inuētꝰ est: q se in causis forensibꝰ exercuerit: & ēt scripserit in qeto
genere dicēdi: quo phi utunť. ¶ Nisi forte: occurrit obiectioni & dicit forte: nō oino qppe orator fuit: parū ue-
hemēs. ut nō plane uidereť id adeptꝰ: qđ orator in causis forēsibꝰ pstare debet. In hoc numero eoꝝ q secuti sūt
illud genus forēse: & hoc quietū genus dicēdi Demetriꝰ Phalereus cognoiatꝰ est a Phalereo portu: siue a Pha- Deme-
lerea tribu Phanostrati filiꝰ fuit: & Theophrasti pipatetici auditor: a Cassandro Macedonū principe: qui erga trius
atheniēses benignā exercuit mētē. Athenis pfectus iposiťꝰ est: cū eēt ciuis: q auctore Strabo: non mō popularē Phalere
nō destruxit potētiā: sed ēt melius rectiusq; restituit. Verū tñ inuidia ualuit: & in paucos odiū & inimicitia ut us
post Cassandri obitū in Ægyptū fugere coactꝰ sit: & eiꝰ inimici statuas plures trecētis disiectas cōflauere: qđq;
indigniꝰ est: q̃sdā in loca sordida & cloacas cōiecere. In hoc fuit stilus philicus oratorio pmixtꝰ robore: dicebatq;
tātū in rep. ualere eloquētiā: q̃tū in bello ferrū: huiꝰ tpe auctore Fabio libꝰ primo fictas cās ad imitationē fori
apud græcos dicere istitutū est: cū eēt Demetriꝰ apud Ptolemæū: multa in illo calamitoso ocio scripsit: non ad
usum aliquē suū: quo erat orbatꝰ: sed ille animi cultꝰ erat illi q̃si humanitatis cibꝰ: tandē morsu aspidis periit. In
Bruto dicit Demetriꝰ Phalereꝰ successit adolescēs eruditissimus ille qdē hoꝝ olum: sed nō tā armis istitutꝰ q̃ pa
lestra: itaq; delectabat magis atheniēses q̃ iflāmabat. Processerat eñi in solē & in puluerē: nō ut e militari taber-
naculo: sed ut Theophrasti doctissimi hoīs umbraculis: hic primus iflexit orōnē & suauis sicut fuit: uideri malu
it q̃ grauis: iō dicit i hoc loco ip3 fuisse oratorē paꝝ uehemētē: qppe nō erat uehemēs ut auditores iflāmaret &
moueret ad affectꝰ. ¶ Subtilis: acutꝰ in philia & dialectice. ¶ Orator. s. in forēsi gñe deliberatiuo & demōstratiuo
¶ Parū uehemēs: q nō iflāmabat auditores: sed potiꝰ dulci orōne delectabat. Vñ nō pfecte genus dicēdi forēse
tractabat: in quo uehemētia opus est & sūma cōtētione: ut auditor moueať. ¶ Dulcis: suauis in orōne: ut appa-
reret illū eē formatū uocibꝰ Theophrasti: q suauissimus in dicēdo fuit. Theophrastus cū Platonē audiuisset ad
Aristotelē se cōtulit uir summæ prudētiæ: ut ait Laertiꝰ studiiq; singularis atq; eloquētissimus: ut cū prius uo-
careť Tirtamus: ob diuinā eloquētiā eū denoiauerit Theophrastū: de quo idē Cice. scribit alibi: q̃q̃ enim & phi
quidam ornate locuti sunt: siquidē & Theophrastus a diuinitate loquendi nomen inuenit. Et Strabo dicit Ari- Strabo
stotelem omnis discipulos suos fecisse eloquentes. Theophrastum uero eloquentissimū. ¶ Nos aūt: ut Cice.

uitaret arrogãtiã:ait ſe eẽ ſecutũ utrũq; genus dicẽdi:forẽſe.ſ.& quietũ:ſed q̃tũ ꝓfecerit in utroq; alioꝝ iudicio relinq̃t:ſciebat eni ſe utrũq: tractaſſe uberrime.⁋ Eqdẽ & Platonẽ:occurrit obiectiõi:potuiſſet enĩ obiici: nõne alii id p̄ſtare uoluiſſent:ut.ſ.utrũq; genus dicẽdi apti tractarẽt:potuiſſe qdẽ affirmat Ci.ſed noluiſſe:& accipit uaria exẽpla eoꝝ.ſ.q p̄hiam tm̃ excoluerũt:& eoꝝ q dicendi artẽ amplexi ſunt:cũ utrũq; potuiſſent cũ decoro p̄ſtare. Nã Plato uari⁹ multiplex copioſus & tãtæ eloquẽtiæ fuit:ut Iouẽ ſi græce loq uoluiſſet Platonice locu-

Fabius tuꝝ p̄hi dicerẽt:de quo ita Fabius. Quis dubitet & Platonẽ eẽ p̄cipuũ:ſiue acumine diſſerẽdi:ſiue loquẽdi facultate diuina q̃dã & homerica:multu ʒ eni ſupra

quãtum in utroq; ꝓfecerimus alioꝝ ſit iudicium. Vtrũq; certe ſecuti ſumus. Eqdẽ & Platonẽ exiſtimo ſi genus id forẽſe dicẽdi tractare uoluiſſet: grauiſſime & copioſiſſime potuiſſe dicere. Et demoſthenem ſi illa quæ a Platone didicerat tenuiſſet: & & pronunciare uoluiſſet: ornate ſplendideq; facere potuiſſet. Eodẽq; modo de Ariſtotele & Iſocrate iudicio: quoꝝ uterq; ſuo ſtudio delectatus contẽpſit alterũ. Sed cũ ſtatuiſſem aliqd hoc tpe ad te ſcribere. Et mlta poſthac: ab eo exordiri uolui: maxime qd' & ætati tuæ eſſet aptiſſimũ: & auctoritatí

ꝓſam orõnẽ quã pedeſtrẽ græci uocãt:ſurgit ut mihi nõ hoisigenio:ſed quodã delphico uideat̃ oraculo dei iſtinctus.⁋ Grauiſſime:q̃tu ʒ ad ſnias & pondera rerũ:quas callebat in oi diſciplina ſũmus.⁋ Copioſiſſime: q̃tũ ad ubertatẽ orõnis & ſublimitatẽ illã dicẽdi: qua Pla-
Demoſthenes. to aliis antecelluit.⁋ Et Demoſthenẽ:Demoſthenes iterp̄tat̃ robur ppl'i:oĩs græciæ oratores ſupauit. In p̄hia Platonẽ audiuit. Hiſeũ vo rhetorẽ in arte dicendi.⁋ Tenuiſſet: uoluiſſet tenere atq; defendere ſua eloquẽtia:ſed p̄hia ʒ nõ curauit eloquentiæ ſtudioſus.⁋ Ornate & ſplẽdide: oẽ ſplendidũ eſt ornatũ:ſed uõ econtra:ornat⁹ in orõne a multis hẽri põt:ſplẽdor vo a paucis. Vñ ut exprimeret Demoſthenis ſummã eloquẽtiã:qui Ciceronẽ q̃tus eſt efficit:illũ dicit nõ mõ ornate:ſed ẽt ſplendide:qd' paucis datũ eſt:dicere potuiſſe. Eodẽ mõ ſil'r:ut dixi de Platone & Demoſthene. Ariſto. totũ ſe ad p̄hiam cõtulit:q̃uis libros rheto-
Fabius ricos ad Alexãdrũ & ad Theodectẽ ſcripſerit. de quo Fabi. qd Ariſtotelẽ: quẽ dubito ſcia reꝝ an ſcriptoꝝ copia: an eloquẽdi ſuauitate:an inuẽtionũ acumine:an uarietate operũ clariorẽ putẽ. Iſocrates cõdiſcipulus Ariſt. audiuit eni & ipſe Platonẽ:ſuauiſſimus orator fuit:& in diuerſo genere dicendi nitidus & cõptus & paleſtræ q̃ pugnæ:ut inq̃t Fabi. magis accõmodat⁹:oĩs dicẽdi ueneres ſectat⁹ eſt:iuẽtione facilis:honeſti ſtudioſus:in cõpõne diligẽs:& curioſus uſq; ad rep̄henſionẽ:cui⁹ domus cũctæ græcie:q̃ſi ludus qdã patuit atq; officina dicendi: nã auditoriis q̃ iudiciis aptior gloriã intra parietes alebat. Cui inuidẽs Ariſto. adoleſcẽtes & ipſe docere cœpit ut ſapientiã cum eloquẽtia iſigeret dicens turpe eſt tacere cum Iſocrates loquat̃. Iſocrates primus panegyricos
Iſocrates ſcripſit. &. iiii. &. lxxxx. ætatis anno eum librũ cõpoſuit qui panathenaicus inſcribit̃. c. &. vi. annos uixit Iſocrates:filius fuit Theodori opificis tibiarũ.⁋ Suo ſtudio: ꝓprio & qd' quiſq; magis amabat.⁋ Contẽpſit alterũ: Ariſtoteles cõtẽpſit laudẽ ex arte dicẽdi:& Iſocrates:q̃uis p̄hiam didiciſſet oratoriã facultatẽ cũ ſũma laude & æſtimatione amplexus eſt & excoluit.⁋ Sed cũ ſtatuiſſem: facit auditorẽ attẽtũ dicẽs ſe id nũc ſcribere uoluiſſe: qd' eẽt cõueniẽs adoleſcẽtiæ filii & ſuæ auctoritati:qui iã puenerat ad ſenectutẽ longa rerũ experiẽtia edoctus: quẽ decebat iſtituere adoleſcẽtes officiis:quæ patẽt latius:quũ nulla ætas ꝓpriis officiis uacare debeat: & afferet rõnẽ quare id fecerit:qm̃ hæc p̄cepta de officiis aptiſſima erãt ætati Ciceronis adoleſcẽtis:qui ad fœlicitatẽ humanã & ſuã pfectionẽ a p̄re debebat inſtitui clariſſimo uiro. & in oĩ diſciplinarũ genere perito: ut utriuſq; de-
Plato coꝝ ſeruaret̃. Nã ab adoleſcẽtia. ut inq̃t Plato inſtitui hoiem oportet ut officioſus adoleſcat:& his gaudeat:quibus gaudẽdũ eſt:& doleat q̄bus dolendũ. Format̃ enĩ diſciplinis tenera ætas ut cæra manu artificis:& multũ re-
Hora. fert a teneris cõſueſcere:iõ ſcribit Hora⁹ Quo ſemel eſt imbuta recẽs ſuabit odorẽ Teſta diu. Vñ tenera ætas a libidinib⁹ arcẽda eſt:aliiſq; ſceleribꝰ:qm̃ cum ætate adoleſcũt:& ingenii aciẽ pdunt:qua iactura nulla põt eẽ maior. Difficile eſt eni uitia recedere:quæ nobiſcũ creuerũt.⁋ Statuiſſem:cõſtituiſſem aio & decreuiſſe ʒ.⁋ Et mul-
Poſthac ante hac ta poſthac:poſt hoc tẽpus ſcribere.ſ.poſthac ſignificat poſt hoc tẽpus:añ hac:ante hoc tẽpus. Scripturus igit̃ Cicero multa ad filiũ:uoluit a mediis officiis incipe:qb⁹ tenera ætas debebat iſtitui.⁋ Volui exordiri:incipe &
Exordiri auſpicari:ide exordia. Exordiri eſt incipe res maiores. Vñ Syllius poema ſuũ ita auſpicat̃. Ordior arma.⁋ Ætati tuæ:adoleſcẽtiæ:quæ mediis officiis:cũ ad pfectũ matura nõ ſit:formari debet. Ita enĩ media officia quæ dicunt̃:oĩbus coĩa ſunt & coĩa appellant̃:& cuiq; ætati ſua tribuunt̃.⁋ Aptiſſimũ:decẽs & cõueniẽs:nã adoleſcens his officiis ad habitũ uirtutis inſtituẽdus eſt:quũ in ipſo nõ poſſit eſſe uirtus:quia uacat prudẽtia: quæ magna rerũ experiẽtia cõparat̃:ſed eſt indoles & quoddã uirtutis ſignũ:& ſic in pueris nõ põt eẽ uitiũ: quia nõ agunt
Ariſto. cũ cõſultatione & deliberatione:ſed eſt in ipſis quædã ꝓbitas aut iprobitas. Vñ ſcribit Ariſtoteles primo Ethicoꝝ iuuenẽ nõ eſſe idoneũ auditorẽ p̄hiæ:iuuenẽ.ſ.ætate & moribus:quippe ſenes libidinoſi & praui iuuenes ſunt & non plus in ſe penſi habẽt:q̃ iuuenes ætate:qui feruore quodã ſanguinis incitari & affectu:quo illa ætas uel maxime ducitur:appetunt uoluptates:& nõ continent̃ rõne:quæ affectibus uincit̃:debemus audire præcepta ad bene uiuendum:& ita uiuere ut præcipit̃:quod iuuenis ſpernit:cu ʒ per ætatem qd p̄hia uelit & policeatur expendere non poſſit atq; diſpicere. Præcepta igitur de officiis Ciceroni adoleſcenti aptiſſima erant: ut.ſ. bonus fieret. Vnde fortunati dicunt̃ adoleſcentes apti ad reru ʒ cognitionẽ quibus ſeipſi perficiunt:habet hoc
Seneca optimum in ſe generoſus animus inquit Seneca:q; concitatur ad honeſta.⁋ Auctoritati meæ: grauiſſimum digniſſimum & cõueniens grauitati meæ. Nam decebat Ciceronem grauem & ſummæ auctoritatis in repu. uirum:de officiis ad filium ſcribere:qui rationi paternæ parere debet:quod Cicero ſufficiẽter præſtare poterat

usu rerũ edoctus:auctoritati dignitati:maxime cum scribat ad filiũ:qui est tanq̃ appetitus obtemperans rõni. Unde pueris danť pedagogi ut illis pareant tanq̃ recte rõni:quá pueri nondũ hére pñt. ¶ Ná cum multa sint: ꝓbatio est ꝓpõnis. ¶ Grauia:quãtũ ad snías & pondera rerũ:circa quas phia uersať. ¶ Vtilia:cognitioni.s.& uitæ humanæ ad beate uiuẽdũ. ¶ Disputata:subtiliter inuestigata & mãdata lrís. ¶ Latissime patere: extẽdere sese ad oĩs & ad oĩa:& hoc ꝓbat:qm̃ nulla est uitæ pars:qua officio uacare debeat:cætera quæ in phia scribunť:nõ se ad oĩs ætates extẽdũt aut cõueniũt:ut de reb⁹ naturalib⁹ & diuinis:de aĩa eiusq; ĩmortalitate:officia aũt unicuiq; ætati accõmodata sunt:& sic latius patẽt: late ĩtelligimus ad multos: latissime ad oẽs.

meæ grauissimum. Nam cum multa sint in phía & grauia & utilia: accurate copioseq; a phís disputata:latissime patere uidenť ea quæ de officiis tradita:ab illis:& præcepta sunt. Nulla enim uitæ pars neq; publicis:neq; priuatis:neq; forẽsibus: neq; domesticis in rebus:neq; si tecũ agas quid: neq; si cũ altero cõtrahas:uacare officio potest. In eoq; excolendo sita uitæ est honestas omnis:& in negligendo turpitudo. Atq; hæc quidem quæstio cõis est oĩum phoꝝ. Quis est enĩ qui nullis officii ꝑceptis tradendis phum se audeat dicere? Sed sunt non-

¶ De officiis:studiosis actionib⁹.media officia ĩtelligit siue cõia quæ a stoicis neq; in bonis: neq; ĩ malis ponebanť:sed eẽ talia dicebãt:ut de illis certa rõ reddi posset:q̃re facta sint:qđ aũt rõne actũ esset:id officiũ appellabãt. ¶ Tradita: mãdata lrís:ut posteris ꝓdessent. ¶ Præcepta: ad regulã ꝑceptionis redacta.i.ꝑcipiẽdo tradita ꝓ docendo. ¶ Nulla enĩ uitæ ps:cõfirmatio supioris ꝓbatiõis. ¶ Nulla ps. Nulla actio uitæ humanæ. ¶ Neq; publicis:cũ uersamur ĩ negociis reipublicæ:& sic inuit gubernationẽ ciuilẽ. Nulla inqt est pars uitæ:quæ debeat uacare officio:aut cũ uersamur in negociis reip. aut priuatis:aut causis forẽsib⁹.i.extra domũ aut in reb⁹ domesticis.i.in cura rei familiaris tuẽdæ. Et sic tetigit tres ptes moralis phiæ:in qb⁹ hoĩes uersari debẽt cũ officio. Politicã:quæ est circa gubernationẽ ciuilẽ. Economicã:quæ ad rem familiarẽ tuendã & gubernationẽ familiæ:ac Ethicẽ:quæ uersať circa gubernationẽ cuiusq; hoĩs singulatim:nã prius debet qs ethicẽ noscere.i.seipm morib⁹ excolere:& uirtutes moꝝ adipisci:& se ꝑficere. Inde gubernare familiã:postea rẽpublicã gerere. ¶ Priuatis:cũ nõ sumus in magistratu:sed priuati:& qcqd agimus ab officio seiungi nõ debet: de his oĩb⁹ ꝑcepta tradit Cicero. ¶ Si tecũ agas qd:nã qsq; bñ institutus ipsa turpitudine offendiť:& nactus latebras eã aspnať:cũ ꝑ se fugiẽda sit:ergo si soli sumus & aliqd agimus:nõ debemus officio uacare. Ideo dicit Cato apud Ciceronẽ in libris de finib⁹. Quis aio æquo uidet eũ quẽ ĩpure & flagitiose putet uiuere? qs non odit sordidos:uanos:leues:futiles? qđ aũt dici poterat si turpitudinẽ nõ ipsam ꝑ se fugiẽdã statueremus quo minus hoĩes tenebras & solitudinẽ nacti:nullo dedecore se abstineãt:nisi eos per se turpitudo ipsa deterreat? ¶ Si cum altero contrahas:si facias cum aliis cõtractus:uendẽdo:emẽdo:& si utaris alioꝝ cõmercio:de his cõtractib⁹ loco suo dicetur. ¶ Vacare officio.i.nõ põt eẽ sine officio. Vaco interdũ significat uacuũ esse unde dicimus uaco officio.i.sũ sine officio:& sic iungiť cũ ablatiuo:accipiť etiã in aliã significationẽ cũ iungiť cũ datiuo:ut uaco lrís.i.do operã & incũbo. ¶ In eoq; excolendo:dum excoliť:nã in oꝑatione studiosa.i.officio cõsistit honestas.i.ipsa uirtus. ¶ Sita:posita:nã cũ officiũ dimittimus:honestatẽ retinere nõ possumus:sed labimur ad uitia:qb⁹ nihil põt esse inhonesti⁹ & turpius. ¶ In negligẽdo:dum negligiť:nã in praua actione:quæ est cõtra officiũ:cõsistit ipsa turpitudo.i.uitiũ:quo nihil põt eẽ turpius:& hæc necessario subsequunť:nã si in officio cõsistit honestas: necesse est ut neglecto officio negligať honestas.i.uirt⁹:& currať in uitiũ:qđ uirtuti cõtrariũ est. Vñ uult Aristoteles hoĩem eẽ fœlicẽ:dum uirtutẽ exercet:cũ aũt dormit:q̃uis hẽat uirtutis habitũ:nõ uult eẽ fœlicẽ: dicitq; parum tũc ab aliis differre. Ideo dicet postea Cice. cũ de prudẽtia loqueť oẽm laudẽ uirtutis cõsistere in actione. Igitur officiũ nunq̃ est negligẽdũ. In ultimo de finib⁹ sic scribit. Somnũ deniq; nobis nisi requietẽ corpib⁹:& medicinã quãdã laboris afferret cõtra naturã putaremus datũ:aufert enĩ sensus:actionẽq; tollit oẽm. ¶ Atq; hæc quæstio:inqsitio.i.inqrere officia:& de his dare ꝑcepta:in qb⁹ cõsistit honestas:est cõe oĩbus phis:nã qui nulla officioꝝ ꝑcepta tradiderũt nõ sunt appellãdi phi. In Academicus dicit. Quærẽdi initiũ rõ attulit:quæ ꝑfecit uirtutẽ:cũ esset ipsa rõ cõfirmata quærẽdo:quæstio aũt est appetitio cognitionis:quæstionisq; finis inuẽtio. ¶ Nullis tradẽdis ꝑceptis:nulla tradẽdo ꝑcepta de officiis.i.de actionib⁹:quæ ad uirtutẽ ducũt:dixit Cicero quæstionẽ:de officiis ad oĩs phos ꝑtinere:sed quia sunt nõnullæ phoꝝ sectæ:quæ cũ malũ finẽ ꝓponãt:de officio: qđ semꝑ ad bonũ finẽ tendit:ꝑcipere nõ possunt:oĩa enim media qbus ad malũ finẽ ꝓpositũ itur:mala sunt. ideo dicit ¶ Sed sunt nõnullæ disciplinæ:cõfutat opiniones quorũdã philosophantiũ de summo bono:ut cõstituat illud extremũ:ad qđ oĩa referanť:de quo in principio dictũ est:& imitať Aristotelẽ:qui in primo ethices:summũ bonũ cõstituit:cõfutatis quorũdã opionibus:& hæc pars ad dogma ꝑtinet:ut dictũ est. Refellit eos Cicero:qui summũ bonũ in aliqua re ponebãt:quæ honestate uacaret:& nihil hẽret cum uirtute cõiunctũ. Aristippus cyrenaicus:qui cyrenaicã phiam instituit:& Areta ei⁹ filia:quæ illi in schola successit:in uoluptate:quæ maxime sensum moueret:summũ bonũ posuit:post eũ Epicurus. Quanq̃ de ipso alii aliter sentiũt:& plures hẽt assertores. iudicabat enim Epicurus illũ esse beatũ qui hẽret uirtutẽ:sed ipsam uirtutẽ nõ satis esset ad beatã uitã: quia beatũ efficiat uoluptas. Ponebat Epicurus summũ bonũ oĩum doloꝝ priuatione quã stabilem uoluptatem appellabat:aliam uero qua sensus hiant mouentẽ. In secundo de finibus sic ait. Cum epicuro aũt hoc plus negocii est:ꝙ e duplici genere uoluptatis coniunctus est:& alibi. Qui igiť cõuenit ab alia uoluptate dicere naturam proficisci. In alia summum bonum ponere. Calippo & Dinomachus honestati uoluptatẽ adiunxerũt.

Cato

Vaco

Aristo.

Aristippus

nullæ disciplinæ: quæ ꝓpositis maloꝝ & bonoꝝ fi
nibus oē puertūt. Nā qui summū bonū sic īstituit:
ut nihil hēat cū uirtute cōiunctū: idq; suis cōmodis
nō honestate metit̄: hic si sibi ipse consentiat: & nō
īterdū naturæ bonitate uincat̄: fit ut neq; amicitiā
colere possit: nec iustitiā: nec liberalitatem. Fortis
uero dolorē summū malum iudicans: aut tempe-

Diodorus carere oī molestia cum honestate summū bonū putauit. Hieronymus indolentiā posuit: ambo peri
Carnea patetici fuerūt. Carneades Cirenaicus academicoꝝ optimus: ut stoicis sese opponeret: in quos positiones ob
des nixe defendētes igeniū ipi⁹ exarserat: in primis naturæ ultimū finē locauit: quē uirtuti adiūctū magnā auctem
Stoici habiturū dicebat. Stoici: sūmū bonū putauere cōsentire naturæ: qđ eē uolebāt e uirtute. i. honestate uiuere: qđ
sic iterp̄tabant̄ oiuere cū intelligētia earū rerū: qoæ natura euenirēt: eligēte ea quæ eēnt ꝟm naturā: reiiciēteq;
cōtraria Honestū: qđ ducat̄ a cōciliatione naturæ. Zeno citieus statuit finē eē bonoꝝ: qui princeps stoicoꝝ fu
it: nā correxit: ut dictū est: disciplinā ueterum
Zeno academicoꝝ & pipateticoꝝ. Zeno primus i
libro de narora hois dixit. finē eē ꝟm naturā
uiuere: id aūt est ꝟm uirtutē: ad eā qppe natu
Cleātes ra nos ducit. Silr̄ & Cleātes in libro de uolu-
ptate. & Possidoni⁹ & Hæcato in libris de fi-
Pyrrho nib⁹. Pyrrho eliēsis Plistarchi fili⁹ p̄ter uirtu-
tē nihil appetēdū reliqt: negabat eni q̄cq̄ aut
turpe eē aut honestū: iustūue uel iniustū: ea-
dēq; rōne in oīb⁹ q̄cq̄ uerū eē sed lege atq; cō
suetudie cūcta hoies facere: nec unū eē agēdū
poti⁹ q̄ aliud cōsequēs ad hæc illi uita fuit: nihil eni declinās oia sustiebat. Aristo cous Zenonis auditor idē fere
tenuit: oia qppe apud illos in dr̄ia erāt ut iter optime ualere: & graoissime ægrotare nihil iteresset: q reiecti fu
erūt naturā oino reliquētes. Nā Pyrrho nihil appetēdū reliqt. Aristo aūt quodcūq; occurreret: qđ cū tenerent
uirtutē e medio tollebāt. Dū eni una uirtute sic oia eē uoloerūt ut eā rerū selectione spoliarēt cū ꝓpriū pruden
tiā sit hēre delectū bonoꝝ & maloꝝ: uirtutē ipsā: cui⁹ nomē usurpabāt sustulerūt: nā prodētia nō hēbat quod
ageret: aut ubi pedē poneret. Ablatis oīb⁹ officiis officia uerō tollebant̄ oī delicto & discrimie remoto: quæ eni
poterāt eē apud illos officia: oīb⁹ reb⁹ exæquatis: ot iter ipsas nulla eēt dr̄ia. nec dicerēt unū eē agēdū potius q̄
aliud. In 2° de finib⁹ loquēs de uariis phoꝝ oplonib⁹ & primis natoræ sic ait. Quæ cū Aristoni & Pyrrhoni ui
sa sint pro nihilo: ut iter optime ualere & graoissime ægrotare nihil prorsus dicerēt iteresse: recte iāpridē cōtra
Herillus eos desitū est disputari Herillus calcedoni⁹ discipulus Zenonis in scia sūmū bonū posuit: cū audiuisset ab Ari-
stotele & Theophrasto uehemēter eē laudatā: hic ꝑfecto quoddā bonū uidit. sed nec optimū: nec quo uita gu-
bernari posset: naturā & corpus olum reliqt. aium dūtaxat amplexus: q cū sentiret & teneret oēm cōsilii capiē
di cām luētioneq; officii sustulit. Ergo hi tres de officio disputare nō p̄nt: qđ apud ipos nullū est: cū nullā faciāt
dr̄iam in reb⁹: quarū alie sunt ꝟm naturā: aliæ cōtra: & oia officia ꝑficiscant̄ a natura: & illi cōiuncta sint cū ho-
mines duce natura sūmū bonū appetāt: qđ officiis cōparat̄ officia cōiuncta naturæ firma & stabilia tradi non
p̄nt: nisi ab his qui optimū finē ꝓposuerūt: cū ab ipsa natura quosdā igniculos & uirtutū simulachra hēamus.
Sūt eni prima elemēta naturæ: qb⁹ auctis uirtutis q̄si carmē efficit̄. Ergo cū ita nati factiq; simus: ad extremum
naturæ ꝑperādū est. Id aūt cōsequemur si optimo fine ꝓposito delectabimur officiis: qb⁹ bonoꝝ oium extre-
mū parat̄: ad qđ natura ipsa nos creauit: aliter posito fine q uacet honestate: oia officia puertent̄. Nā q in diui
tiis sūmū bonū ponit: tollit amicitiā: liberalitatē: & ipsam deniq; iustitiā quæ cōi otilitati cōsulit. Qui in uolu-
ptate: tollit tēperātiā: q in idolētia: tollit fortitudinē. quarū oirtutū ab ipsa natura: ot dictū est: pricipia & q̄sdā
Aristo. scintillas hēmus. Aristo. dicit: sūmū bonū ꝓpriū qd taleq; eē diui nois ut auferri facile nequeat: ea uero quæ pe
cuniis incūbit uiolēta q̄dā est uita. ipsæq; diuitiæ nō sōt id qđ q̄rimus bonū: utiles eni sūt: & ob aliud q̄ri solēt.
Diuitiæ igit̄ īstrumētū oirtutis eē debēt: quo utit̄ ad honestas actiones: in qb⁹ actiuus cōsistit finis: ergo q talē
Disciplina utilitatē ab honesto segregat: honestatē retinere nō pōt: & deprauat officiū: qđ est actio ꝟm oirtutē. ¶ Nōnul-
læ disciplinæ: sectæ phoꝝ hn̄tes ꝓpriā disciplinā & dogma: disciplina ēt est bon⁹ uiuēdi modus i tepublica. uñ
q̄rit̄ alibi Cicero se icidisse in pturbationē ueteris disciplinæ: ide discipuli dr̄it imitatores. Sic apud Iuuenalē: in
tabulā Syllæ si dicār discipoli tres. i. q seq̄bant̄. Syllā in pscribēdis ciuib⁹. ¶ Peruertūt: deprauāt: & nō ꝟoāt offi-
cioꝝ ordinē. Cū finē male cōstituerint. ¶ Nā q: ꝓbat qua re oē officiū puertit̄: & cōfutat primū illoꝝ opiones
qoi in diuitiis sūmū bonū statuūt: qm̄ diuitiæ appetunt̄: nō pp se: sed ob aliud: ut. s. familiā tueamur: amicos: ꝓ
pinquos: affines: at summū bonū pp seipm̄ expetit̄: & diuitiæ qdē sunt q̄dā bona: sed nō semp. & q diuitiis icū-
bit: ipsasq; amplectit̄: nō pōt eē liberalis: aut iustus: aut amicus. ¶ Sic: hoc pacto cōstituit finē bonoꝝ. ¶ Cum
uirtute: nolla est cōionctio uirtutis cū diuitiis & uoluptatē: imo eas spernit. ¶ Idq;: sūmū bonū. ¶ Metit̄: mēsu-
rat adæquat statuitq; eē in diuitiis. ¶ Cōmodis: utilitatib⁹: uoluptate exclusa oino oirtute. ¶ Si sibi cōsentiat:
idest uelit eē sibi cōsentaneus: nec discrepare a seipso: & uite ꝓposito nō colet illas uirtutes quæ in coitate consi
stūt: & aliis ꝓsunt ut est iustitia & liberalitas: qui diuitias sūmū bonū statuit: ut sibi sit consentaneus nihil dabit
cuiq̄. ¶ Naturæ bonitate: quæ dedit nobis uirtutū semla & inchoauit: oultq; nos recta ꝑgere ad ipsam uirtutē:
idest ad finē humanū cōsequēdū. ¶ Neq; amicitiā: q̄a oīa amicoꝝ debēt eē cōia: & qui statuit finē in diuitiis: nō
etat amicus: q̄a uult oia pro se: & putat se eē ifœlicē: si de suo aliqd minuat̄. ¶ Neq; iustitiā: qm̄ iustitia tueri de-
bet societatē cōiunctionis homanæ: cui sunt adnexæ: pietas: liberalitas: benignitas: comitas. Neq; liberalitatē
quæ uersat̄ circa erogandas pecunias: & nunq̄ pōt esse diues. cū pauca sibi relinquat. ¶ Fortis uero refellit illos
qui ponebāt summū bonū in indolentia: nā tolleret̄ fortitudo quæ pro decoro seruādo patit̄ dolores & mor-
tem. ¶ Iudicans. i. illis qui iudicat dolorē: esse summū malū & nō dolere summū bonū. Aut tēperans: refellit il
los qui uoluptatem statuebāt finem esse bonoꝝ: quippe tolleret̄ temperantia quæ spernit uoluptates. Ille igi

tut nō pōt eē fortis:qui putat sūmū malū eē dolorē:nec tēperās eē pt is:qui putat uoluptatē eē extremū bonū. ¶ Quæ:supradicta nō posse illū eē tēperātē:qui ita arbitraẽ. ¶ In prōptu:manifesta & nota oībus ut nō sit op⁹ de hac re subtilr ingrere & disputare:tñ iqt sūt disputata a nobis & lrīs mādata. In academicis ait. A me ea quæ in prōptu erāt dicta sūt:a Lucullo aūt recorditiora desidero. ¶ Alio loco.i.qnq; libris de finib⁹ bonoꝝ & maloꝝ. In prio. Torquat⁹ sectator epicuri ptes illius tueẽ:qui ut dictū est:in uoluptate sūmū bonū posuit. In.ii.refellit Epicuri rō. In.iii.itroducit Ca.sedētē in bibliotheca Luculli:quæ erat in Tusculano circūdatū libris stoicorū: &

rās:uoluptatē sūmū bonū statuēs : esse certe nullo mō pōt. Quæ q̄q̄ ita sint in ꝓmptu ut res disputatiōe nō egeat : sunt tñ a nobis alio loco disputata. Hæ disciplīæ igiẽ si sibi cōsentaneæ eē uellt de officio nihil quæāt dicere: neq; enī ulla officii ꝑcepta firma:stabilia cōiuncta naturæ tradi pñt. nisi aut ab his q solā (virtutem) aut ab his q maxīe hōestatē pp se dicāt ex

secū disputātē de finib⁹ bonoꝝ & maloꝝ ₛm snias & opiones stoicorū: quos Cato pfectus stoicus imitabaẽ:& illorū opiones tenebat. In q̄rto refellit Cicero rōnes Catōis: appellatq; illi⁹ argumētū plūbeū pugionē. In qnto & ultimo introducit Pisonē pipateticū cū Pōpeio attico. L. Cicerone:qui erat Ciceronis patruelis. cū quīto fratre disputātē in Academia:quæ erat ꝓpe athenas:de sūmo bono cōstituto a ueterib⁹ Academicis & Peripateticis. ¶ Hæ disciplinæ igiẽ:inqt Cicero:cū planū iā sit nō posse disputari de officiis ab his:qui malū finē ꝓponūt:qđ ptinet ad malitiā ad stultitiā:tales inq̄ nō pñt de officiis disputare qm̄ officia sp ad honestū statū rēdūt:seqtur illos nō posse dicere aliqd de officio:qui statuūt finē bonorū:aut in uoluptate:aut in idolētia aut diuitiis. aut in aliq̄ alia re:quæ uacet honestate. ¶ Disciplīæ:sectæ phorū. ¶ Cōsentaneæ.i.si uelit ea dicere:q̄ ꝓprio decreto nō repugnēt. Is dr̄ eē sibi cōsentane⁹:i quo nihil est repugnās Consentaneus
Qui finē bonoꝝ uoluptatē statuit:tēperātiā laudare nō pōt:si sibi uult eē cōsentane⁹:cū illa uoluptati sit inimica. Itaq; uidēdum est nō solū qd qsq; dicāt:sed ēt qd illi licere cōsentaneū sit.i.cōueniēs rōne finis:cui cōsentire debet qcqd agim⁹ ne inepti uideamur:& iprudētes. ¶ Neq; ulla: ꝓbat q̄re nō pñt de officio dicere. ¶ Firma:q̄tū ad aīum:qui debet eē in ꝓposito firm⁹:& in uera opione de sūmo bono pseuerare. ¶ Stabilia:q̄tū ad exercitationē:optimū qppe finē prudēter cōstituere debem⁹ ide cōstāter agere:& exercere officia oīaq; media:qbus ad cōstitutū finē recte itur:hoc nō poterat pstare Epicurus icōstās in opionib⁹ & factis. Nā q̄uis bñ uiueret laudabat tñ uoluptatē. Vñ cū eēt istabilis nō poterat dare ꝑcepta de officiis stabilia:nec illi qui nullā in reb⁹ faciūt drīam: nec unū agēdū dicūt poti⁹ q̄ aliud:nec ille qui ponit sūmū bonū in sola sciētia:qm̄ actiōes corpis nō curat & naturā. Relinqtur ergo cōfutatis & reiectis falsis opionib⁹. Academicos: Peripateticos: & Stoicos : qui sūmū bonū in uirtute ponebāt:& firmi stabilesq; erāt in eoꝝ opionib⁹ & sentētiis tenētes obnixe sūmū dogma cui addicti erāt posse dare ꝑcepta de officiis firma & stabilia. In prio de finib⁹:sic ait. Nec satis est judicare qd faciēdū: nō faciēdū ue sit:sed instās ēt oportet in eo qđ sit judicatū:uñ Aristo. in ethicis ꝑfectæ actionis has ponit cōditiōes si agēs ex hitu agat:si eligat sic agere:& firmo ac imutabili ꝓposito agat. ¶ Cōiūcta naturæ:quæ dedit nobis principia uirtutis:ut nos ipsi postea bonis artibus ꝑficerem⁹:uñ officia debēt seq naturā. quæ uult nos recta ad uirtutē ꝑgere:in qua illud extremū consistit . Aliter nulla eēt drīa inter naturā hois & cæterorū aialiū: qđ q̄ sit absurdū:qsq; a natura bñ istitutus iudicari pōt. Nā ea rōne qua generam⁹ nobis sīle in specie: habemus naturā cōem cū reliqs aialib⁹:& ēt plātis:ea rōne qua sensus exteriores hēmus:cōis ē natura nobis cū cæteris belluis: quæ sensus habēt:tactū:gustū:uisū:odoratū:& auditū. Sed ea rōne:qua hoies sum⁹ rōnē habētes a natura datā:qua nihil est in nobis diuini⁹ distam⁹ a bestiis:ergo cū natura dederit rōnē:dedit nobis pricipiū ad ois uirtutes cōsequendas. Vñ oia officia debēt eē cōiūcta naturæ:ut illa duce ꝑperemus cū rōne:& recta qdē rōne ad finē nostrū:ne aspernari illius manus & benignitatē uideamur:qđ illi faciūt:qui bruta uiuūt aialia:quo in hoie hñti rōnē.i.itellectū:nil pōt eē turpius. Actiones illorū qui malū finē cōstituūt:nō pñt naturæ cōiūgi:quæ ab oī turpitudine abhorret:& per se nil nisi honestū & hois pstātia dignū amat:sed corrupti mores deprauāt naturā. Nec curāt honestatē ut natura iubet:Vñ fit ut ꝑcepta de officiis quæ naturæ cōi parēti cōueniāt & cōiūcta sint tradere non possint:cū ipsi ad id nitātur & oībus mediis cōtēdāt:a quo natura uel maxime abhorret. Nihil enī est magis naturæ cōiūctū q̄ uirtus nihilq; ab ipsa alieni⁹ q̄ uitiū. Vñ seqtur ab his solum dari ꝑcepta de officiis posse:qui in uirtute sūmū bonū ponūt ad illū ꝑperāt officiis quæ a natura nō discrepāt. Virt⁹ inqt Seneca ₛm naturā est. Vitia inimica & ifesta sūt. Virtus certe oriẽ in nobis ex lectiōe earū rerū quæ sūt ₛm naturā:& ad cōseruationem illi⁹ tēdūt. Ois ars naturā ipsam adiuuat:phia uero est ars uitæ & naturæ opitulaẽ quæ hoiem inchoauit. ¶ Nisi ab his qui solā.i.a stoicis.qui in bonis nihil ponebāt ꝑter uirtutē:nā bona corpis & fortunæ:ut dictū est:nō adiūgebāt ad finē bonorū:sed aliqua æstimatiōe digna cēsebāt:& uirtutē satis eē ad bñ beateq; uiuēdū. ¶ Solā:qm̄ stoici nihil expetēdū dicebāt ꝑter solā uirtutē:& dicebāt honestū eē solū bonū:ut ait Herato in prio de finibus:& Chrisippus in libris de honesto. ¶ Aut ab his qui maxime.i.peripateticis & academicis qui dicebāt uirtutē maxime expetēdā eē:& ante alia oīa:sed post uirtutē:cui datur prim⁹ locus:bona corpis:ut hō nō sit deformis:ac bona fortunæ:ut sit diues:si uult eē plane fœlix. Diuitias enī dicūt eē istrumēta q̄dā ad actiōes honestas:nō enī pōt exercere liberalitatē ille qui est paup & inops Aristotelis snīa:is qui est oino deformis:nō est aptus ad fœlicitatē ; & ille qui est in maximis calamitatibus:q̄uis hēat ois uirtutes:nō pōt eē fœlix:sed bonus:qđ stoici negabāt:dicentes beatā uitā descēsurā in oīa tormēta:itaq; summū robur uirtuti dabāt:quā uidebātur eneruare peripatetici: cū alia quædā iungerēt ad finē bonorū. quē stoici in sola uirtute cōstituebant. Rigida est stoicoꝝ opinio : peripateticorum autē humanæ naturæ accōmodatior est:quæ & aīum ꝑfectum hērosupit:& ēt corpus quib⁹ duo

bus hō cōstat::ut in principio disputatū est. ¶ Maxime.i.añ oia: dicebāt pipatetici uirtutē expetēdā: & pponendā oib⁹ aliis reb⁹: sed nō posse uitā beatā eē: & beatissi mā in sola uirtute: ut stoicis placebat: & cū dicerēt pipatetici uirtutē expetēdā maxime: relinquebaƭ quædā eē expetēda post uirtutē ad decorādā humanā fœlicitatem. Hæc fuit opio ueterū academicoꝝ & pipateticoꝝ: qui reb⁹ cōgruētes noib⁹ tm̄ differebāt. ¶ Itaq: cōcludit Ci. dicēs hāc pceptionē de officiis ptinere solū ad stoicos: pipateticos: & academicos: qui in cōstituēdo fine naturā ducē imitanƭ: a qua origo sūmi boni petēda est. ¶ Est ppria: non ptinet ad alias nisi ad has tres disciplinas. ¶ Ea pceptio: pcipere de officiis.i. actionib⁹ studiosis in uita humana tēdētibus ad honestū finē.

petēdā. Itaq; pprie ē ea pceptio stoicorū: & academicorū: & pipateticorū: qm̄ Aristonis: Pyrrhonis & Herilli iāpridē explosa est snia: qui tn̄ hērent ius suū disputādi de officio: si reꝝ aliquē delectū reliqssent: ut ad officii inuētionē aditus eēt. Seqmur igr̄

¶ Quoniā Aristonis: rñdet tacitæ obiectioni: & refellit Pyrrhonē: Aristonē: & Herillū: poterat eni obiici: etiā Pyrrho Aristo & Herillus possunt pcipe de officiis: qm̄ in uirtute sūmū bonū cōstituerūt: quēadmodū stoici academici: & pipatetici. Rñdet Ci. dicēs ipsos potuisse quidē de officio disputare: si reliquissent aliquē delectū in rebus & actionibus: ut esset ingressus ad officium: sed cum apud illos oia pmiscua sint: & nihil agendū tanq̄ bonū dicāt: aut reiiciendū tanq̄ turpe malūq: cu3 nullā in actionibus humanis differentiā ponāt: & uirtutē ipsam selectione spolient: qua eligunƭ ea quæ ad finē naturæ cōiunctū pducūt: nō pñt disputare de officiis: quæ debēt eē cōiuncta naturæ: quā illi oino relinquebāt: cū dicerēt nihil eē magis fm naturā q̄ aliud. Vnde electionē & itelligētiā earū rerū: quæ naturæ cōgruerēt: & earū quæ illi cōtraria eēnt reliquebāt: & p cōsequēs ipsā uirtutē: q̄ electio est: aut nō sine electiōe: ut dictū iā est. Cu3 eni ea q̄ naturæ cōueniūt eligimus.i. oia honesta: & ea fugim⁹: q̄ naturæ cōtraria sūt: & isesta.i. turpes actiones & uitia: uirtutē hēre dicimur. Qui uero uirtutē selectiōe spoliāt ipsam uirtutē: & prudētiā: sine qua nō mō nō pōt eē: sed ne itelligi qdē uirtus: e medio tollūt: q̄uis usurpēt nomē uirtutis: q̄ nulla eē pōt: ubi nil relinqtur expetēdū: qd̓ naturæ magis cōiūctū sit q̄ aliud: sequereƭ eni magna uitæ cōfusio: ut tā turpia q̄ honesta agere uirtus eēt: hi ergo nō pñt tractare officiū: qd̓ semp ad honestatē respicit: quā illi a turpitudine nō seligebāt: dicentes agēdū eē qcqd in mētē inciderit: & hoc mō dicebāt hoiem uacare anxietatibus: cupiditatibus: timore & aliis affectib⁹: & illā eē beatā uitā: in qua nihil est magis expetēdū q̄ aliud. Viues inqt Aristo apud eūdē in libris de finibus: magnifice atq pclare: si quodcūq uisum erit ages: nunq̄ angeris: nunq̄ cupies: nunq̄ timebis. Cū igiƭ talia sentiret: locū officio nō relinquebat: quod sequiƭ honestatē: & turpitudinē fugit: qppe si studiosi esse uolumus: necesse est: ut turpia ab honestis discernamus: qd̓ Pyrrho & Aristo minime fecerūt. In ultimo de finibus sic ait. Multa sunt dicta ab antiquis de cōtēnendis ac despiciēdis rebus humanis: hoc unū Aristo tenuit præter uitia atq uirtutes negauit eē rē ullā aut fugiēdā aut expetendā. Herillus cum solā sciam & animi pfectionē amplectereƭ de officiis ptinētibus ad uitā degēdā disputare nō poterat: qm̄ nil aliud agēdū in uita cēsebat q̄ cōtemplari & phari: & sic cām cōsilū capiēdi in ipsis actionibus relinquebat: & naturā quæ uult ut corpus cureƭ & animus. Aliter corpus: & corporis ptes frustra dedisset ipsa natura: si aīum tm̄ curari uellet: & sic uita humana sustētari nō posset. quapp istoꝝ snia merito explosa fuit. Et sic Ci. p hāc cōfutationē cōstituit summū bonu3 humanū in opatione studiosa & intelligētia earū rerū: quæ sūt fm naturā: & earū q̄ cōtra. Ad hūc ergo finē.i. ad
Seneca ipsam uirtutē tanq̄ ad signū quoddā oia officia dirigēda sunt. Ideo dicit Seneca: Nō disponet singula: nisi is cui uitæ suæ pposita est summa. Scire debet qd petat ille qui sagittā uult mittere: & tunc dirigere ac moderari manu telū: errāt cōsilia nr̄a: cū nō hēnt quo diriganƭ: ignorāti quē portū petat: nullus suus uentus est. Et alibi dicit. Proponamus oportet: finē summi boni: ad quē uitamur: ad quē oē factū nr̄m dictūq respiciat: ueluti naui-
Explo do gātibus ad aliquod signū dirigēdus est cursus: uita sine pposito uaga est. ¶ Explosa: reiecta & exclusa: explodo nō tātū significat eiicio: sed eiicio manibus & qdē cū sono pulsantibus: qualiter quēpiam e domo: e theatro: ex aliquoue cōcilio iniectione manuū: atq pulsatione eiicimus. Vnde snia dicitur explosa: quasi pulsatione manuū eiecta: tanq̄ ipsi illi: qui huius sniæ auctores ab ipso cœtu iniectis in eos manibus reiecti sūt. Anaxarchum auctore Eusebio: Pyrrho audiuit: qui nec sensu nec rōne quicq̄ posse cōpræhēdi docēs: magno risu olum explosus est. Huius opinionis auctor fuit Xenophanes: quē Pythagoras & Nessas audiuerūt. Nessam: Metrodorus: Metrodorum: Diogenes: Diogenem: Anaxarchus. Anaxarchū Pyrrho tñ q̄uis explosa & reiecta sit: hērent ius suū.i.
Habere delectū possent iure suo disputare. ¶ Si aliquē delectū. si posuissent aliquā dr̄iam in rebus agendis: ut aliqd agendū esset potius q̄ aliud: hēre eni delectū rerū est inter res ipsas: circa quas humana uita uersaƭ: ponere aliquam dr̄iam ut
Delect⁹ aliqd agendū sit tanq̄ honestū: aliqd uero fugiendū tanq̄ turpe. Delectus diciƭ a deligo deligis: quod idē est qd̓ seligo & eligo: & facio dr̄iam: unde selectio diciƭ a Cicerone. Virtutē iquit in libris de finibus Pyrrho & Aristo selectione spoliabāt. Isti igitur nō ponebāt aliquā differentiā in rebus appetēdis aut fugiendis: sed res ipsas promiscuas dicebat cū propriū prudētiæ sit bonoꝝ malorūq hēre delectum. Æquatis aūt oibus rebus: ut inter has nihil itersit: prudētia nō habet locū: & sic perit uirtus: cuius nomē illi usurpabāt: in ea summum bonū ponētes quæ apud ipsos nulla esse poterat: cum nulla esset rerū selectio. Pyrrho & Aristo prima naturæ.i. bonam ualitudinē mēbroꝝ integritatē ac sensuum & similia nō curarūt uirtutis splendore capti. quapp explosi sunt: qm̄ uirtus inuēta fuit nō ut naturam desereret: sed ut illam adiuuaret ad cōseruationem eorūq hmōi tribuit: temperātia eni ualitudinē tueƭ: fortitudo & se & suos. ¶ Ad officii inuētionē: officiū nō pōt iueniri & cōstitui: nisi honesta discernanƭ a turpibus: illi nullū relinquebāt igressū ad officia: cū oīs res ita exæquarēt: ut iter ipsas dicerēt nihil iteresse: est eni officiū agere honesta: turpia uero cōtra officiū. Sed cū dr̄ nullā eē dr̄iam inter honestū & tur-

pe:nō relinquiꝛ aditus ad inuētionē officii:habito aūt rerū delectu:ſtatim officiū inueniꝛ agere.ſ.ꝙ honeſtum eſt:& turpitudinē fugere.Plato in dialogo de uoto ſic ait.Prudētes ſunt qcūqꝫ agēda dicēdaqꝫ cognoſcunt:qui utraqꝫ ignorāt ſe nō cognoſcūt:& agētes & loquētes quæ nō oportet.Igiꝛ cū iſtoꝝ ꝑpria ſit ꝑceptio de officiis.⁋ Hoc tpe:ſcriptur⁹ de officiis inqt:uolo potiſſimū imitari ſtoicos:& maxime Panetiū q de officiis accuratiſſime ſcripſit:quē fere totū his libris Ci.hauſit.⁋ Hoc tpe:quo.ſ.ad te ſcribim⁹quē mediis officiis cū in ea ætate ſis:in qua nō potes hēre pfectā prudētiā ad pfectū officiū:qđ in ſapientē ſolū cadit ꝑparare ac ducere cupio. — Plato

hoc qdē tpe:& ī hac qōne potiſſimū ſtoicos:nō ut interꝑtes:ſed ut ſolemus e fontib⁹ eoꝝ iudicio arbitrioqꝫ nr̄o q̄tū quoquo mō uidebiꝛ hauriem⁹.

P Lacet igiꝛ (quoniam oīs diſputatio de officio

Segregabo inqt media officia ſiue coīa de ipis ad tuā īſtitutionē:cæterorūqꝫ ſcribā:ut tandē ad pfectū ſiue rectū ꝑuenias.i.ad tuā pfectionē& fœlicitatem:quā ſtoici in ſola uirtute ponebāt cui nomen indidere honeſtū:& cū dicit hoc tpe:oñdit Ci.nolle diſciplinā ſtoicoꝝ ita tenere:ut alias reiiciat:cū ſe academicū pfiteꝛ.Volo inqt in pſentia potiſſimū imitari ſtoicos:nec uolo ipſoꝝ ſingula uerba iterꝑtari tanq̄ illoꝝ ſectæ addictus & diſciplinæ:ſed id accipiā qđ mihi uidebiꝛ ꝓbabile:ut decet academicū.Et utiꝛ pulchra trāſlatiōe.Loc⁹ eni graues & ſtoicoꝝ opiones appellat fontes ex qb⁹ uult haurire.i.accipe id qđ ꝓbabile uidebiꝛ.⁋ Potiſſimū:maxime:qa nō relinqt diſciplinā pipateticoꝝ & academicoꝝ:ſed id accipit ubiqꝫ qđ conuenit materiæ de qua ſcribit.⁋ In hac qōne:in inqſitiōe officii.⁋ Seqmur ſtoicos:ſegregādo.ſ.rectū officiū:qđ oēm hēt pfectionē & tenēdo ſolū honeſtū eē bonū qđ nō cōcedebāt academici & pipatetici dicentes tria eē bonoꝝ genera aī:corpis:& fortunæ:hæc duo poſtrema ſtoici appellabāt ꝑpoſita:& aliq̄ æſtimatiōe digna cēſebāt:ſed nō adiūgebāt ad finē bonoꝝ:quē ex ſolo pfecto:honeſto cōſtituebāt:ut in tertio de finibus latius ſcribā inqt de mediis officiis:quæ a ſtoicis:neqꝫ in bonis:neqꝫ in malis ponebanꝛ ſed eē dicebāt actiones:de qb⁹ reddi poſſet certa rō ut ſunt hæc officia:quæ lr̄is a Cicerone mandanꝛ.Nā Zeno recte facta ſola in bonis ponebat:peccata in malis:officia aūt media putauit.Vñ cū Cice.intēdat rudes īſtituere & hoīes ea rōne qua uerſanꝛ in ſocietate ciuili:& nō ſunt prudētes:dat ꝑcepta officioꝝ.i.actionū de qb⁹ poſſit reddi rō:q̄re ita factū ſit.Iō ait:ſeqmur ſtoicos in hac qōne.Nā imitaꝛ Panetiū ſtoicū q Africanū erudiuit:nec ſecut⁹ eſt illā rigiditatē & ſeueritatē ueterum ſtoicoꝝ:de quo ita ſcribit idē in libris de finib⁹.Itaqꝫ hō in primis igenuus & grauis dignus illa familiaritate Scipionis & Lælii Paneti⁹:cū ad.Qu.Tuberonē de dolore partiēdo ſcriberet:qđ eē caput dicebat:ſi ꝓbari poſſet:nunq̄ poſuit nō eē malū dolorē:ſed qd eēt:aut q̄le q̄tūqꝫ ineſſet aliene:deīde quæ rō eēt pferēdi:cui⁹ qdē qm̄ ſtoicus fuit ſn̄ia cōdēnata eſt:mihi uideꝛ eē imanitas iſta uerboꝝ.Cicero igiꝛ ſeqꝛ ſtoicos accipiēdo media officia:& dicens ſolū honeſtū eē ꝑp ſe expetēdū in oīb⁹ aliis eſt fere totus pipateticus & plōnicus:in his potiſſimū quæ ad gubernationē ciuilē ꝑtinēt.Imitaꝛ eni platonē:cui palmā ſemꝑ tribuit.⁋ Nō ut iterꝑtes:nō ꝙ uelim inqt tanq̄ illoꝝ diſciplinæ addictus iterꝑtari ad uerbū ſn̄ias eoꝝ.i.latinæ exprimere qcqd ille græce ſcripſerūt:ſed hauriam e fontib⁹ eoꝝ quæ ꝓbabilia uidebunꝛ:ut facere in aliis opib⁹ ſcribēdis cōſueuit.Cice.eni ut ſupra dictū eſt:noluit ſibi aliquā certā pſcribere diſciplinā pħoꝝ:ſed ex oīb⁹ id qđ meli⁹ & ꝓbabili⁹ uidebaꝛ elegit:oratorioqꝫ ornatu cōplexus excoluit.In primo de finib⁹ ſic ait:ꝙ ſi nos nō iterꝑtū fungimur munere ſed tuemus ea quæ dicta ſunt ab his quos ꝓbamus:eiſqꝫ noſtrū iudiciū & noſtrū ſcribēdi ordinē adiūgimus:qd hñt cur græca anteponāt his quæ ſplēdide dicta ſunt neqꝫ ſint cōuerſa de græcis.⁋ Iudicio nr̄o:iudicabo inqt Cicero tanq̄ arbiter nō iterpres qd ex opīonib⁹ ſtoicoꝝ tenēdū ſit:& ſic laudat ſe dicēs futurū ſe iudicē & arbitrū ſtoicoꝝ.Interpres ad uerbū exprimit id qđ iterꝑtaꝛ:nec aliqd addit aut minuit:hoc eſt officiū fidi iterꝑtis.Iudex ante hēt delectū:& ea tenet quæ ꝓbabilia uidenꝛ:reiicitqꝫ iprobabilia in quo delectu hñdo opus eſt iudicio:qđ Cicero ſe'iā hēre latēter gloriaꝛ:dicens ſe nolle fungi in hoc iterpretis officio:ſed iudicis atqꝫ arbitri:qđ maius eſt.Arbitriū qppe iudiciū'eſt:ſed nō oē iudiciū eſt arbitriū.Iudiciū enim rōne nitiꝛ:arbitriū etiā uoluntate:pro'qua poniꝛ aliquādo.Iudex enim de iure ſolum iudicare debet:& nō tranſgredi limites rōnis & pſcripta legum:arbiter autem pro uoluntate ſua.Arbiter enim proprie eſt iudex electus ex conſenſu partium:ut pro ſua uoluntate diiudicare & comprimere poſſit controuerſias:ut poſtea dicet de Labeone:qui datus fuit arbiter Nolanis:& Neapolitanis diſceptantibus de finibus agrorum.Cicero igitur non ut interpres:ſed ut arbiter accipiet ex opinionibus ſtoicorum quicquid placuerit ei melius:& probabilius iudicio arbitrioqꝫ ſuo uidebitur.Arbiter inquit Nonius diciꝛ iudex qui totius rei habeat facultatem:& arbitrium dicitur ſententia quæ ab arbitro ſtatuitur. — Arbitrium — Iudiciū — Arbiter — Nonia

p Lacet igiꝛ.Priuſq̄ de re diſputare icipiat:ut uiteꝛ oīs ambiguitas:officiū prius diuidit.Inde diffinit:nā ꝑpō ambigua diſtinguēda eſt:& cū ſumus æquocatiōe debemus diuidere uocē æquocā in ſua ſignificata.Diuiſio fit tripl'r:generis in ſpēs:ut aialiū alia ſunt rōnalia alia irrōnalia.Toti⁹in ptes:ut domus aliud eſt tectū:aliud pauimētū:aliud paries.Vocis in ſignificatiōes ꝑprias:ut canis ſignificat aial latrabile:ſidus cœleſte:canē marinū.Et cū ſit diuiſio nois p ſignificatiōes ꝑprias:æquocatiōis partitio nūcupaꝛ.Cū oro ambigua in ſignificatiōes ꝑprias diſtribuiꝛ.diſcretio ambiguitatis appellaꝛ:quā græci amphibologiā dicūt ut eſt illud.Aio te eacida romanos uincere poſſe.Ergo cū nomē plura ſignificās æquocū ſit:ut iter eos qui ambigūt cōueniat qd ſit id de quo agiꝛ:diſtinguēdū eſt:& officiū eſt nomē æquocū:niſi aliquid addaꝛ.Nā eſt officiū mediū & pfectū:mediū poſitū eſt in ꝑceptis:pfectū ſiue rectum ꝑtinet ad finem bonorū.Sed in hoc loco utiꝛ Cicero diuiſione generis in ſpēs:officiū enim eſt tanq̄ genus:& duas hēt ſpēs coniunctas:officiū pfectū & officium mediū.Diſputaturus inquit ſum de medio officio ſiue cōi:quod tendit ad finē & cadit ſub præceptis:qbus uſus uitæ in oīs partes cōfirmaꝛ.⁋ Diſputatio:ſubtilis inqſitio.⁋ Ante:q̄ incipiamus — Diuiſio tripliciter fit — Diſputatio

disputare ut ols tollaẽ ambiguitas. ¶ Definire: patefacere qd sit officiũ. Nã cu3 quærimus officiũ nõ possumus
scire quare sit: nisi prius qd sit cognouerimus. Vnde in secũdo libro de finibus: cõfutaturus opionẽ Epicuri de
summo bono: definit uoluptatẽ: atq3 necessariã esse diuisionẽ & finitionẽ rei: ois aũt in quærẽdo dicit quæ uia
quadã & rõne habeẽ orõ pscribere primũ debet: ut qbusdã in formulis ea res agaẽ: ut iter quos differẽ cõueni-
at qd sit de quo disseraẽ: & in oratore hoc pcip it dicẽs. Nouerit primũ uim: naturã genera uerbo⁊ & simpliciũ
& copulato⁊. Deide quot modis qdq3 dicaẽ: qua rõne uerũ falsũue sit: indiceẽ qd efficiaẽ a quoq3: qd' cuiq3 cõse-
quens sit: qdq3 cõtrariũ: cũq3 ambigue multa
dicenẽ: quõ qdq3 co⁊ diuidi explanariq3 opõ
teat. Explicãda igiẽ est uerbis mẽs nr̃a atq3 in
uolutæ rei noticia de finiẽdo aperiẽda est. ¶ Si
qdẽ definitio est orõ q̃ qd sit de quo agiẽ ostẽ

Definitio

dit q̃ breuissime. Explicato gñe cuiusq3 rei ui-
dẽdũ est quæ sint ei⁹ gñis siue formæ siue par
tes: ut i eas tribuaẽ ois orõ. Finitio ut inqt Fa
bi⁹: est rei ppositæ ppria & dilucida & breuiẽ
cõpræhẽsa ṽbis enũciatio. Disputatio pprie
dialecticor⁊ est: q subtiliẽ cu3 rõne formulisq3
oia ingrunt: & tractãt. Ci. ait in oratore: q̃q̃ aliud uideẽ orõ eẽ: aliud disputatio: nec idẽ loqui eẽ: qd' dicere: attñ
utrũq3 in disserẽdo est: disputãdi rõ & loquẽdi dialectico⁊ est: orato⁊ aũt dicẽdi & ornandi. Plato sic scribit in
phedro. ¶ In oib⁹ o puer unicũ principiũ his q bñ cõsulere uolũt est itelligere qd illud sit de quo cõsulaẽ: ul' oino
aberrare necesse est. plærosq3 ṽo latet q nesciãt rei substãtiã: ergo inqt ne nobis accidat qd' in aliis dãnamus qd
amor ipse sit & quã uim hẽat definitiõe ex cõsensu posita cognoscamus: & post paulo dicit: eos q bñ diuidere
res nouerũt ac definire dialecticos appello. ¶ Aristo. in. x. historiæ aialiũ scribit: cã uero quãobrẽ antiquiores illi
auctores nõ ad hũc uenerit modũ q qd res eẽt: atq3 substãtiæ diffõnẽ ipsa explicare uõ solebãt: sed Democritus
hãc tetigit prim⁹. Socratis uero tpib⁹ usus qdẽ definiẽdi icreuit: sed idagatio terũ naturaliũ desiit. Nã oẽ phian
di studiũ ad utilẽ uirtutẽ ciuilẽq3 usũ trãslatũ est. ¶ Quod. s. definire qd sit officiũ. Miraẽ Cicero Panetiũ stoicũ
disputãtẽ de officiis ptermisisse officii definitionẽ. Sed pace Ciceronis dixerim. Paneti⁹ cũ eẽt stoicus ne a dog
mate discederet iure suo & diuisionẽ officii & finitionẽ omisit cũ apud stoicos nulla eẽt ambiguitas. de qb⁹ offi
ciis disputãdũ eẽt: qm̃ ut supradictũ est ex correctiõe Zenonis officia media erãt iter honestũ & uitiũ. Vñ cũ di
cerẽt se disputaturos de officiis: itelligaẽ de officiis mediis & actionib⁹: de qb⁹ posset reddi certa rõ: & Zeno nõ
uirtutis usum: ut academici & pipatetici. sed ipm habitũ uirtutis p se pclarũ eẽ dicebat: oibusq3 affectib⁹ sapiẽtẽ
uacare uoluit: qd' negãt Peripatetici. Nõ igiẽ opus erat tañq̃ uocẽ ambiguũ definire officiũ cum apud stoicos

Cato

planũ eẽt officia. de qb⁹ danẽ pcepta eẽ media: & neq3 in bonis: neq3 in malis locari: pfectũ aũt officium appella
bãt honestũ. Cato tenẽs stoico⁊ dogma libro tertio de finib⁹: ex stoico⁊ snia ita loquiẽ. Sed cũ qd' honestũ sit
id solũ bonũ eẽ dicamus: cõsentaneũ tñ est fungi officio: cũ id officiũ nec in bonis nec in malis ponamus: est eni
aliqd in his reb⁹ pbabile: & ita qdẽ ut ei⁹ rõ reddi possit. Est aũt officiũ qd' ita factũ est ut eius facti pbabilis rõ
reddi possit: ex quo itelligiẽ officiũ mediũ quoddã eẽ: qd' neq3 in bonis ponaẽ: neq3 in cõtrariis: qd' rõne actum
erat: id officiũ appellabãt stoici. Igiẽ non oportebat diuidere: finireq3 officiũ qd' p se clarũ erat ex stoico⁊ disci
plina & dogmate. Ergo cũ dicebãt se daturos pcepta de officiis. De mediis siue coib⁹ sine ambiguitate aliq̃ itelli
gebaẽ: & iõ rẽ p se clarã nõ erat opus diffõne patefacere. ¶ Ois eni: pbat Cicero q̃re Paneti⁹ debuerit officium
definire: ut. s. tolleret ois ambiguitas: & itelligereẽ de quo disputãdũ eẽt: & qd eẽt istud officiũ: & quæ uis huic
uerbo subiicereẽ. ¶ Ois istitutio: pceptio & ppositũ de aliq̃ re agẽda. In oratore sic ait: qcqd est igiẽ de quo rõ-
ne & uia disputeẽ. i. ad ultimũ sui generis formã spẽmq3 reuocãdũ. ¶ A rõne: nã scia ut dicebat Plato: non põt
eẽ nisi in rõnib⁹ iqua de cã definitiões rerũ pbabat: & has ad oia de qb⁹ disputabaẽ adhibebat. Ideo dicit a rõne
qua dialectici utunẽ: nã nihil dicũt sine rõne quo⁊ ppria est disputatio: nã dialectici argumẽtis: & quasi rerum
notis ducib⁹ utunẽ ad pbãdũ & ad cõcludẽdũ id qd' explanari uolũt: ois igiẽ orõ quæ uia q̃dã & rõne habeẽ de-

Definitio

bet hẽre initiũ disputatiõis a definitiõe: ut uiteẽ ois ambiguitas. ¶ Definitio est patefactio rerũ optarũ: cum qd'
qdq3 sit apiẽ. Et ois bona definitio cõstat ex genere & drĩis: ut hõ est aial rõnale. Et nihil carẽs genere & differẽ-
tiis diffiniẽ pprie: sed ita uerbis circũscribiẽ: ut cũ aliis cõe uõ sit: & intelligaẽ qd sit id qd' eo mõ describiẽ. Res
supiores nulla definitio cõplectiẽ. Iccirco q carũ supiora genera iueniri nõ possunt. Iuferiores ut sunt indiui-
dua: ipse quoq3 specificis differẽtiis carẽt: quocirca secludunẽ etiã ipe a definitiõe. Mediæ res quæ & hñt gene-
ra: & de aliis uel de spẽb⁹ generib⁹ uel idiuiduis pdicanẽ: sub definitione cadũt. Descriptione utunẽ oratores cũ
patefaciũt uim & pprietatẽ alicui⁹ rei de qua dicũt. Lati⁹ eni uaganẽ: & plurib⁹ uerbis circũscribũt id qd' uolũt

Partitio

intelligi. ¶ Particio est generis in pprios locos dispositio: ut bono⁊ alia sunt in aio: alia in corpore: alia extra cor
pus genus in diffinitiõe positũ cum cæteris unit id qd' definiẽ: differẽtia uero separat & ppriã facit formã.

futura est) ante definire qd sit officiũ: qd' a Panetio prætermissum eẽ miror. Ois enim quæ a rõne susci pit de aliqua re institutio: debet a definitione pfi cisci: ut intelligaẽ qd sit id de quo disputetur.

¶ Diuisio officii.

O Mnis de officio duplex est q̃stio. Vnũ gen⁹ est qd' ptinet ad finẽ bono⁊: alterum quod

O Mnis de officio duplex est qõ. Hæc est diuisio officii: quã facit ante diffinitionẽ. Duplex est inqsitio
de officio. Vnũ qppe officiũ est primũ & pfectũ: in quo cõsistit sũmũ bonũ. & hoc officiũ ab habitu
iã parto ipsi⁹ uirtutis pficisciẽ: & nõ cadit nisi in sapiẽtẽ. i. uirtutẽ pditũ & uirũ pfectũ. De hoc offi-
cio nõ danẽ pcepta. qm̃ sapiẽs ipm exercet qui nõ eget pceptis. imo põt ipse pcepta tradere. cu3 ha-
beat iã pfectionẽ suã. Sed disputaẽ solũ an omnia officia: quæ a tali habitu uirtutis pficiscunẽ. sint pfecta. & an
una actio sit maior alia & pstabilior: & in qua magis summũ bonũ cõsistat. Est fortitudo & iustitia: quæritur in

positū est in pceptis:qb⁹ in oēs ptes usus uitæ con
firmari possit. Supioris generis hmōi exēpla sunt.
Oia ne officia pfecta sint: nunqd officiū aliud alio
maius sit: & quæ sunt generis eiusdē. Quorū autē
officioꝝ pcepta tradunt̄:ea q̄q̄ ptinēt ad finem bo
noꝝ:tñ id minus apparet:qa magis ad institutionē
uitæ cois spectare uident̄:de qbus est nobis his li-
bris explicandum. Atq; etiā alia diuisio est officii.
Nā & mediū quoddā officium dicit̄: & pfectum.
Perfectum aūt officiū rectū opinor uocemus qd
græci καθόϛτομα. Hoc aūt cōe officium uocant

cuiua istarum duarum usu magis cōsistat summū bonum: & dicet̄ consistere in ipsa iustitia: qm̄ est ad conserua
tionē humanæ societatis: & patet latius. Ista igit̄ quærere prudētis est. De hoc officio nō est disputaturus: sed
de officiis mediis: in qbus hoies se exercēt anteq̄ pueniāt ad usum uirtutis. Vnde prudentis est hēre delectū bo
noꝝ & maloꝝ: & officiū prudētis est pponere finē hūanū & inuenire ea quæ sunt ad finē & cōsiderare pfectio
nē officioꝝ: Iter se cōstituere diiudicareq; in quo officiū illud extremū magis cōsistat. Nā quēadmodū qdā actio
nes qbusdā aliis actionib⁹ pstabiliores sunt: sic finis unus alio fine pstabilior est. Et finis est pstabilior eo qd est
ad finē: & cū plures sunt artes necesse est plu-
res eē fines: & ut sese hñt illa quoꝝ sunt fines:
ita sese hñt ipsi fines: & illud pp qd est aliud:
pstabilius est eo qd est illius grā. Prudētis igi
tur ut dicebā est: hēre hūc delectū qd facit Ci.
in libris de finib⁹: in qb⁹ disputat: in quo naꝫ
cōsistat finis bonoꝝ. Istud agit̄ officium pfe-
ctū in quo cōsistit finis bonoꝝ omittet̄ a Ci-
cerone: qm̄ non eget pceptis cū in se hēat ois
numeros: & nō sit cōe: sed a solo sapiēte. i. ui-
ro pfecto pficiscat̄ & usu cumulatæ uirtutis:
in tertio de finib⁹ ex stoicoꝝ sñia sic ait: bono
rū alia sunt ad aliud ultimū ptinētia: alia effici
entia: alia utrūq;: de ptinētib⁹ nihil est bonuꝫ
pter actiones honestas: de efficiētib⁹ nihil præ
ter amicū: sed & ptinentē & efficientē sapiam
uolunt esse. Nā quia sapia est cōueniēs actio est cum illo ptinēti genere qd diximus: qd aūt honestas actiones
affert & afficit id efficiēs dici pōt. Alterū positū in pceptis. hoc est illud officiū de quo pōt reddi certa rō cū actū
est: nā ex sñia stoicoꝝ: ut dixi: qd cum rōne agit̄ officium est: de hoc pcepta tradunt̄: qm̄ nō pficiscit̄ ab habitu
uirtutis: ut illud pfectū: sed hoc pcipere est etiā prudētis: cui⁹ eni officiū est finē ultimū cōstituere. i. summū bo
num: quia bonū & finis cōuertunt̄: & si summū bonū & finis ultimus: & qd agendū sit impare eiusdē est inueni
re media qbus ad finē pueniat̄: ut sunt hæc media officia: qbus homo instituit̄ ad societatē ciuilē quæ coia sunt
oib⁹: de qb⁹ Cicero disputaturus est: qm̄ nō sapiētes (qd esset absurdū) sed rudes istituere cupit & ad sapiaꝫ for
mare. Sed hæc officia q̄q̄ uident̄ cōparata & tradita ad institutionē uitæ cois: tñ ptinēt ad illum finē bonoꝝ &
humanā fœlicitatē. Nā his tandē officiis cōsequimur habitum uirtutis: in cuius usu ut uolunt Peripatetici: siue
habitu ut Stoici: finis bonoꝝ: i. fœlicitas cōsistit. Ideo dicit q̄q̄ ptinēt ad finē bonoꝝ: tñ id minus apparet: qa
uident̄ spectare magis ad institutionē uitæ cois q̄ ad summū illud & extremū bonoꝝ. Prudētia & iustitia offi-
ciis cōstat inqt Seneca: officia pceptis disponunt̄. Præterea ipm de bonis malisq; iudicium cōfirmat̄ officioruꝫ Seneca
executione ad quā præcepta pducunt. ¶ Vsus uitæ: exercitatio & modus uiuēdi. ¶ In oēs partes: nā ut supra pa
tuit: nulla est uitæ pars quæ debeat uacare officio: & hæc pcepta unicuiq; ætati cōueniūt: quibus instituit̄ para-
tutq; uita hois ad pfectum officiū: qd ptinet ad finē bonoꝝ. Supioris generis: illius: officii: qd ptinet ad finē
bonoꝝ. Nā quærit prudens: an oia officia pfecta sint: ut si quærat̄ uter magis meret̄ laudē fortitudinis: ille. s. q
forti aio articularis morbi dolores & febriū æstus cæterosq; corporis cruciatus. an ille qui patit̄ dolores pro sa
lute patriæ. pfecto hic magis q̄ ille: & hoc est maius officiū fortitudinis q̄ primū: & sic de similib⁹. Sed ista iudi
care prudētis est. ¶ Et quæ sunt generis eiusdē. i. & quæ sunt similia inter se & talia: cognoscere aūt pfectionem
officioꝝ prudētis est. Vnde dicit Aristo. primo ethices. Singula bene per ppriā uirtutē efficiunt̄: quæ cum ita Aristo.
sint: fit ut bonū humanū sit opatio animæ per uirtutē: & si plures sint uirtutes per optimā: & pfectissimā: iudi
care aūt quæ nā sit pfectissima illius est: qui usum habet uirtutis. ¶ Quoꝝ aūt officioꝝ: quibus. s. instituit̄ uita
cois & societas inter se ordo est. ea. s. officia quoꝝ tradunt̄ præcepta q̄q̄ ptinēt. ¶ Id: q; ptineant: qm̄ hæc officia
tandē ducunt ad illum finē. ¶ Minus apparet. i. nō uident̄: qm̄ uident̄ cōparata magis ad eruditionē uitæ cois
q̄ ad finē bonoꝝ cōsequēdū: sed reuera ad id ptinent: & id tandē efficiunt. ¶ Vitæ cois: qm̄ mediū officium cōe
est oib⁹: in quo quisq; pōt uersari: ideo & cōe officium dicit̄: in eo aūt in quo cōsistit finis: solū sapiēs. ¶ Quanq̄
ptinent ad finem: q̄uis in his mediis etiā cōsistat finis ille: si respicere uolumus ad habitum uirtutis: qui talibus
parat̄ officiis: & per cōsequens finis bonoꝝ: sed q; in se hoc habeant hæc officia non apparet imprudētib⁹: qui
bus officia non ad id tradita uident̄: sed ad eruditionem cōem humanæ uitæ. Itaq; his exercēdis habitum uirtu
tis consequimur. unde in ethicis dicit pħus oēs habitus ex opationibus similibus fiunt: quapropter tales quas-
dam opationes reddere oportet: ipsarum nāq; differentias habitus ipsi sequunt̄: recte igitur dicit̄ iustum fieri
agentem iusta: & temperantē temperata: qui uero hæc nō aget nunq̄ erit bonus. Idem dicit Plato in. iiii. de re Plato.
pub. his uerbis. Iusta agere iustitiā gignit in animo. Iniusta uero iniustitiā: ut salubria sanitatem inducunt in- Aristo.
salubria morbum. Signum habituum est inquit. Aristo. ipsa uoluptas atq; dolor. ¶ De quibus: officiis mediis
& cōibus de qbus præcepta traduntur. ¶ Alia diuisio est officii. Facit aliā diuisionem officii Cice. sed idem dicit
qd in supiori: licet aliis noīb⁹ officiū ipm appellet. idē eni qd ptinet ad finē bonoꝝ: est pfectū officiū: & qd po
nit̄ in pceptis est mediū. Quoddā est officiū qd recte factum appellat̄: & dicit̄ a græcis kathortoma. i. rectum
officium: pfectū officium dicit̄ rectū: & rectū pfectū. Kathortoma significat rectuꝫ officium siue rectā effectio- Kathor-
nem. ¶ Hoc. i. officium mediū appellant alio noīe cōe: qm̄ oibus conuenit: perfectum uero solis sapiētibus. Of toma-

Zeno · Officiuz

ficium dicunt stoici id quod cum ratione fit de quo primus Zeno stoicorum princeps scripsit: quod dicebat eẽ actionem naturalibus apparatibus propriam officium inquit Diogenes dicunť ea quæ ratio facienda suaserit ut parentes honorare: patriam tueri: amicos parare: illisq; adesse. Officium inquit Donatus dicitur quasi efficium: ab efficiendo: quod unicuiq; personæ conuenit: græce dicitur cathicon. Ita enim Zeno primus actionem studiosam appellauit. ⁋ Atq; ea: officia media & perfecta. ⁋ Ratio probabilis: quoniam quicquid cum ratione fit: officium uocatur a stoicis: & contra officium quicquid rationi repugnat.

atq; ea sic: definiũt: ut rectũ qđ sit: id pfectũ officiũ esse definiant. Medium aũt officium id eẽ dicunt: quod cur factũ sit ratio probabilis reddi possit.

t Riplex igiť est: ut Panetio uideť: consilii capiẽdi deliberatio. Nã honestũ ne factũ sit an turpe dubitãt: id qđ in deliberatione cadit: in quo cõsiderãdo sæpe animi in cõtrarias sñias distrahunť. Tũ aũt inqrũt aut cõsultant ad uitæ cõmoditatẽ: iocũditatẽq; ad facultates rerũ atq; copias: ad opes: ad potentiã quib⁹ & se possint iuuare & suos: cõducat id nec ne: de quo deliberant: quæ deliberatio ois in rõnem utilitatis cadit. Tertium dubitãdi genus est: cum pugnare uideť cum honesto id quod uideť utile. Cum enim utilitas ad se rapere: honestas contra reuocare ad se uideť: fit ut distrahať deliberãdo animus afferatq; ancipitẽ

t Riplex est igiť. Paneti⁹ quẽ Cicero imitať: triplicẽ putauit eẽ cõsilii capiẽdi deliberationẽ: nã pri⁹ consultamus an sit honestũ id de quo futura est deliberatio. Inde an sit utile: demũ an aliqua repugnãtia sit iter utile & honestũ. ⁋ Deliberatio: prius inqrimus inde consultamus: postea eligimus. Cõsultamus de reb⁹ indeterminatis: & quæ possunt aliter se hẽre: & cõsultamus de his reb⁹ agendis quæ in nostra sunt ptãte. Nã consultatio uersať in his quæ plærũq; fieri possunt: consultamus: nõ de finib⁹: sed de his quæ ad fines ipsos pducũt: ois consultatio est inqsitio: sed nõ ois inqsitio est cõsultatio: qppe multa inqrimus de qbus nõ cõsultamus. Electio cum rõne est atq; mente: quia psupponit habitũ: aut bonũ aut malum: bonũ eni aut malũ eligere possumus. Eligibile illud est qđ in cõsultatione pferimus ois electio est cõsultatio: sed non ois consultatio electio est: possumus eni aliqñ cõsultare: & non eligere aut deliberare. ⁋ Factu: dum fit: & ut fiat. ⁋ Cadit in deliberationẽ. i. de quo hoies solent consultare & deliberare. ⁋ Considerãdo: diligẽter inspiciendo qd sit honestũ aut turpe. ⁋ Distrahunť: in diuersas sñias trahunť: nã distrahi est in uarias sñias & occupationes trahi. & maxime referť ad aĩum. ⁋ Contrarias: inuicẽ oppositas. ⁋ Tum aũt inqrunt: hæc est secũda pars qua quæriť an sit utile id qđ est agẽdum. ⁋ Inqrunt: subtiliter inuestigãt & cõsultant. ⁋ Cõmoditatẽ: utilitatẽ: lucra. ⁋ Iocunditatẽ: oblectationẽ animi: ut erigere theatra: celebrare ludos: porticus ad tẽpus extruere: nemora excolere & cætera id genus. ⁋ Ad facultates rerũ: abũdantiã & rerũ possibilitatẽ. ⁋ Facultas est ea uis & potentia qua facere & agere possumus. ⁋ Copias: rerũ affluentiã. Copia interdũ significat multitudinẽ minorem in exercitu. Sic apud Virgiliũ. Quæ sit me circũ copia lustro. Copiæ totũ exercitũ. Vnde in aciẽ copias eduxit. Liuius inqt: & copia siue copiæ significat rerũ abũdantiã. ⁋ Opes: quæ sunt ad supfluitatẽ. Vnde diuitiis utimur opibus colimur. Ideo scribit in Cælio: deinde cæteræ res quæ experunť: opportunæ sunt singulæ rebus fere singulis: diuitiæ ut utare: opes: ut colare: honores ut laudare: uoluptates ut gaudeas. ⁋ Ad potentiã: ut sint potentes & factiosi ac principes in ciuitate & ut hẽant magnã clientelã: & ea oia qbus se & suos defendant: ut uult natura: illos enim tueri debẽt. ⁋ Conducat: utile sit. ⁋ In rõnem utilitatis: nã hæc oia ad utilitatẽ spectãt: & tẽdũt. ⁋ Cadit: uenit & continet utilitatẽ de qua consultať. ⁋ Tertium: hæc est tertia pars: & ratio dubitãdi in ipsis deliberationibus. ⁋ Id qđ uideť utile: uideť dixit: cum reuera nihil sit utile qđ non honestũ: & sic oẽ honestũ est utile: conuertunť ista maxime stoicoꝝ sñia: qui nil cẽsebant utile nisi qđ eẽt honestati coniunctũ: cum aliqd prima facie apparet utile uideť anteponẽdũ honesto. Vnde oriť dubitatio in considerãdo deliberandoq;. ⁋ Rapere: p uim & quodã appetitu. Nã rapere est aliena per uim auferre: inde raptores: rapit ergo utilitas: reuocat honestas. ⁋ Reuocare: ad se retrahere. nã reuocamus rem tanq̃ nostrã. ⁋ Distrahať: in diuersas sñias & opiones trahatur. ⁋ In deliberãdo. post. s. inquisitionẽ & consultationẽ. ⁋ Ancipitẽ: lubricã dubiã & uariã. Vtilitatis eniʒ specie inspecta rapimur appetitu: reuocamur aũt rõne ad ipsam honestatẽ: & sic ambigimus qd sequamur. Appetitus enim recte rõni non parens appetit utile. Ratio aũt honestũ: qđ est maxime e natura: quæ honestũ amat: & utile qđ uacet honesto si utilitas sine honestate dici põt: auersať & odit. Hac diuisione: rephendit Cicero Panetium in diuisione: quã ille fecerat in triplici deliberatione consilii capiẽdi: in qua duo: ut ipse ait: prætermissa sunt cum maximũ uitiũ sit in diuisione aliqd præterire: qppe non solũ deliberamus an aliqd honestum sit: sed duob⁹ ppositis honestis: utrũ sit honestius: & sic de utili: ne aliqd in diuisione ptermittať. Ad certe pace Ciceronis dixerim. Non decebat Panetiũ stoicũ dare gradus in ipso honesto aut utili: cum sñia stoicoꝝ honestũ quod est solũ bonũ non crescat. Vnde dicit Cato apud eundẽ in libris de fini. Hoc aũt ipm bonũ non accessione neq; crescẽdo: aut cum cæteris cõparãdo: sed ppria ui sua & sentimus & appellamus bonũ: & paulopost. Tuẽda est hæc sñia maxime stoicis: qui nihil aliud in bonoꝝ numero nisi honestũ eẽ uoluerũt: & dicebãt id solũ eẽ bonum qđ esset honestũ: nec ut dixi: dabãt gradus: sed dicebãt: parua est ut magna culpa: & oia peccata sunt paria. Ideo non oportebat neq; dicebat uirũ stoicæ pfessionis dare gradus in honesto: sed iure an iniuria Cice. rephenderit Panetium: ipse uiderit: & ego doctioribus dispiciẽdum considerãdũq; relinquo. ⁋ Cum pterire aliquid: nã

Distrahi · Facltas · Copia · Rapere

in diuisione a genere generalissimo ad spẽs specialissimas descẽdendũ est: & nihil relinquendũ. Vnde a generalissimis ad specialissima descẽdentẽ iubet Plato quiescere: sic eni scribit in eo dialogo qui ciuilis de regno inscribit. Plato
Præstat aũt p media pgredi partiẽdo: sic eni facili⁹ meliusq; ideas iueniemus: hoc aũt ad illa quæ inquunt to tũ referre. Et in phedro sic ait. Meminisse rursus oportet nõ pri⁹ posse aliquẽ discẽdi artẽ ad sũmũ callere: ad psuadẽdũ atq; docẽdũ ut rõ supior nobis oñdit: q̃ ueritatẽ earũ rerũ: quas dicit: ut scribit cognouerit: uniuersãq; rẽ definire & definitiõe posita rursum sm spẽs usq; ad indiuidua diuidere nouerit. Si panæti⁹ nõ fuisset stoicus: uitiũ pfecto in hac diuisione cõmisisset: nõ descẽdẽdo usq; ad indiuidua: qđ fecisset Plato & Aristoteles coruq; familiæ: nã dabãt in his rebus gradus. Plato eni qđ in phia ichoatũ erat neq; pfectũ: pgressionẽ quãdã ad uirtutẽ appellabat: qđ nõ dixissent stoici: qđ aũt erat absolutũ: id uirtutẽ Pla. dicebat. Stoici uero dicẽtes oia peccata eẽ paria eos qui natura doctrinaq; ad uirtutẽ lõge pcessissent: nisi eã plane adepti eẽnt sũme miseros eẽ dicebãt: neq; iter ipsoꝶ uitã & iprobissimoꝶ quicq̃ oino interesse: ut Plato tãtus ille uir primus phius si pfectẽ sapiẽs nõ fuerit nihilo melius q̃ quis iprobissimus nec beatius uixerit. Sed hoc bona uenia Ciceronis dictũ sit: q forte aliqua alia rõne mouebaᵗ: quæ me fugit: & iõ in hoc nec audaculus eẽ uolo ne ptinax. ¶ Verũ honesti⁹. i. alterũ de duob⁹ honesti⁹ sit: cũ duo pponanᵗ honesta iudicãdũ est: utrũ illoꝶ sit honestius. ¶ Rõnẽ: modũ cõsilii capiẽdi. ¶ Triplicẽ: triplicitᵉ diuidẽdãmã in tres ptes diuisit cõsilii capiendi deliberationẽ. ¶ Primum igiᵗ: facit auditorẽ attentũ & docilẽ: pponens cum enumeratione expositione diuisioneq; quo ordine singula tractare intendat: sic poetæ faciunt in suis ppositionibus maximis. Docilẽ inquit Fabius sine dubio: & hæc ipsa pstat attentio: sed & illud si breuiter & dilucide summam rei de qua cognoscere debet auditor indicauerimus: quod Homerus atq; Virgilius operum suorum principiis faciunt: nã istius rei modus est: ut propositioni similior sit q̃ expositioni: nec quo modo quidq; sit actum: sed de quibus dicturus sit orator ostendat. ¶ De honesto: qđ facit in hoc primo libro: in cuius calce dicit de duobus honestis: utrũ honestius: & pari ratione de utili agit in secundo uolumine. ¶ De comparatione hoc facit in ultimo. Fabius

curã cogitãdi. Hac diuisione cũ pterire aliqd maximũ uitiũ in diuidẽdo sit: duo ptermissa sũt. nec eni solũ utrũ honestũ an turpe sit deliberari solet: sed ẽt duob⁹ ppositis honestis utrũ honesti⁹. Itẽq; duob⁹ ppositis utilib⁹ utrũ utili⁹. Ita quã ille triplicẽ putauit eẽ rõnẽ in qnque ptes distribui debere repitᵉ. Primũ est igiᵗ de honesto sed dupl̃r: tum pari rõne de utili: post de cõparatione eoꝶ disserendum.

¶ Honestum a natura inuestigat: cuius semina hominibus ingenita sunt.

P Rincipio generi aiantiũ oi est a natura tributũ: ut se uitã corpusq; tueaᵗ: declinetq; ea q̃ nocitura uideaᵗ: quæq; sint ad uiuẽdũ necessaria inqrat & paret: ut pastũ: ut latibula: & alia eiusdẽ gñis. Cõe aũt aiantiũ oium est cõiũctio

P Rincipio. Incipit tractat⁹ in quo ut oñdat honestũ esse sm naturã: & nos habere semina uirtutis: & quosdã igniculos a natura datos: eundẽ ordinẽ sequiᵗ: quẽ in libris de finibus: licet illic de dogmate tm agaᵗ: hic aũt de dogmate & pceptis. illic dicit petendã eẽ originẽ sũmi boni ab ipsa natura: & ut facilius & dilucidius iueniat qd naturæ hois aptissimũ sit: ponit prima naturæ principia: & ea quæ oibus aialibus cõi lege cõpetũt. Inde ponit drĩam inter bæluã quæ tm sensu moueᵗ: & hoiem qui hẽt rõnẽ. i. intellectũ: quæ tandẽ efficiᵗ in ipsis studiosis recta rõ. i. prudẽtia: qua hõ differt ab hoie. Vñ cũ pulchrũ sit hoiem differre a bestiis rõne: quãto pulchrius est recta rõne. i. prudẽtia hoiem hoi antecellere: & sic scrutãdo paulatim naturã humanã inuestigat principia uirtutũ: ex qbus cõflaᵗ illud honestũ: de quo erit disputãdũ: & oñdit innata nobis eẽ semina honesti officiorũq;. Seneca etiã dicit. Insita sunt nobis oium artiũ semina: magisterq; ex occulto deus pducit ingenia: & alibi dicit. Dociles natura nos edidit: & rõnẽ dedit impfectã: sed quæ pfici possit. In ultimo de finib⁹ sic ait. Totius quæstionis eius que habeᵗ de finib⁹ bonoꝶ & maloꝶ cũ quæriᵗ in his qd sit extremũ & ultimũ fons reperiẽdus est in quo sint prima inuitamẽta naturæ: quo inuẽto oia ab eo q̃si capite de summo bono & malo disputatio duciᵗ. ¶ Principio: primũ oium natura hoc tribuit hoib⁹ aiantibus. ¶ Oi generi aiantiũ: tã rõnaliũ q̃ irrõnaliũ. ¶ Tributũ: cõcessum liberalitate quadã naturæ cois parẽtis. Tribuimus liberalius q̃ demus. Vnde natura optima parens hoc tribuit oibus aiantibus. ¶ Tueaᵗ: defendat: qm oẽ aial seipm diligit: & se in optimo sui generis statu cõseruare cupit. Ita tribuẽte natura. ¶ Se accipit tanq̃ genus: & postea distinguit in uitã & corpus: uitã ne mors iferaᵗ: quã oẽ aial fugit tanq̃ ultimũ quoddã oium terribiliũ. Quod experiẽtia patet: nã unũquodq; aial duce natura uitat mortẽ: & se defendit. Euolãt e nidis auiculæ & latebras quærũt rapi timẽtes: nã & imergũt sese emergũtq; anaticulæ. Vituli boues & cætera id genus cornib⁹ utunᵗ & calcibus. Apes: uespæ: cæteraq; insecta aculeis. Aquatilia etiã id fugiũt. Oẽ deniq; aiatũ corpus ne aliquo detrimẽto afficiaᵗ ut frigore & aliis quæ corpori molestias afferũt & singulis etiã partib⁹ ipsi⁹ corpis: quæ p se cause sũt qđ ois suas partes itegras hẽre cupit. In ultimo de finib⁹ ait. Iure igiᵗ grauissimi phi initiũ summi boni a natura petiuerũt: & illũ appetitũ rerũ a natura cõmodatarũ ingeneratũ putauerũt oibus q cõtineñᵗ ea cõmẽdatione naturæ qua scipsa diligũt. ¶ Declinet: uitet & fugiat declinare ppriæ est motu corporis & gestu aliqd uitare. ¶ Paret: acqrat. ¶ Vt pastũ: cibũ dixit: non potũ: qm satis est fluuius & aqua quæ passim fluit ad potũ. ¶ Latibula: latebras in qbus lateat declinãs cõtrariũ & aliquod detrimentũ. ¶ Alia eiusdẽ generis: quæ sunt his similia & necessaria ad tuẽdã uitã: quod unũquodq; aial facit duce natura. ¶ Cõmune aũt: dicit nunc cõe esse oibus Seneca Declinare

aïalibus creare sibi simile in specie. ¶ Cõiunctionis: copulationis. Nã ius naturale est qđ natura docuit oïa aïa-
Iustinianus lia. Nã istud ius inqt Iustinianus nõ solum humani generis ꝓprium est: sed oium aïalium quæ in cœlo quæ in
mari: quæ in terra nascunť: a quo descẽdunt matrimonia liberoꝝ ꝓcreationes: educationes. ¶ Et cura quædam
Cato eoꝝ: neq; enim ut inqt Cato: hæc inter se cõgruere possent: ut natura & ꝓcreari uellet: & diligi ꝓcreatos nõ cu
raret: atq; etiã in bestiis uis naturæ ꝑspici põt: quarum in fœtu & in educatione laborẽ cum cernimus naturæ
ipsius uocẽ audimus. ¶ Sed inter hoiem & bæluã: posuit hactenus ea quæ oïbus aïalibus cõpetunt iure natura-
li. Nũc ponit dr̃iam quæ est inter hoiem par-
ticipem rõnis: & bæluã rõnis exptem. Homo
quippe mẽtem habet agẽtem & cõtẽplatri-
cem: estq; aïal ꝑstabilissimum oium aïalium.
Sensu: uisu: gustu: auditu: odoratu: & tactu.
Nam bælua si rem uidet mouetur: & ad illã pro
perat: & sequitur odorem: nõ per se sed per acci
dens. Nã canis inuestigãs leporem odore: cũ
primum assequitur feram: dimittit odorem &
hẽt rõnem nisi q; sensibus exteriorib⁹ mouetur.
Adesse ¶ Adest: qđ nõ longe abest. Illud dicitur adesse
qđ paulopost futurum est: aut qđ adueniat:
sed ꝑsens est id qđ iam uenit. Dicimus adest
Scipio: cum uidetur ad nos pergens. ¶ Paulum
sentiẽs p̃teritum aut futurum: quia nõ habet
ꝑfectã memoriã & reminiscẽtiam: ut homo:

nis appetit⁹ ꝓcreãdi cã: & cura q̃dã eoꝝ quæ ꝓcrea
ta sunt. Sed iter hoiem & bæluã hoc maxime inter
est: q; hæc tãtũ quãtũ sensu mouetur ad id solũ qđ ad
est: quodq; ꝑsens est se accõmodat: paulũ admodũ
sentiẽs p̃teritũ aut futurũ. Homo aũt q rõnis est ꝑti
ceps: p quã cõsequẽtia cernit: causas rerũ uidet: ea
rũq; ꝓgressus: & quasi antecessiones nõ ignorat: si
militudies cõparat: rebusq; p̃ntib⁹ adiũgit: atq; an-
nectit futuras: facile toti⁹ uitæ cursũ uidet ad eãq;
degẽdam p̃parat res necessarias. Eadẽq; natura ui
rõnis hoiem cõciliat homini: & ad oronis & ad ui

Memoria: Recordatio: prudentia: nec habet prudentiã: qua futura ex præteritis ꝓuidemus: quæ tria faciunt hoiem antecellere bæluis infinito in-
teruallo. ¶ Homo aũt: descripta bæluarum natura transit ad naturã hois: ut inueniat igniculos uirtutis a natu-
ra datos: & qđ naturæ humanæ cõsentaneum sit: esset quidẽ absurdissimũ: si homo diuinũ aïal nõ haberet natu
rã: quæ a cæteris differret. ¶ Rõnis: intellectus homo differt: a bestiis rõne: quæ est in ipso quoddam diuinum.
¶ Per quã: rõnem: & rectã rõnẽ. i. prudentiã & uirtutẽ qđ nil aliud est nisi ꝑfecta rõ. Ratio ꝑfecta inqt Seneca:
Seneca ꝓprium hominis bonum est: cætera illi cum aïalibus coïa sunt. ¶ Cernit cõsequentia: hoc prudentiæ ꝓpriũ est
futura ex præteritis ꝓuidere: nam prouidentia est qua futurum aliqđ uidetur. Vnde idẽ Cicero scribit in dialogo
de legibus Sic ingenii aciem ad bona diligenda & reiicienda contraria: quæ uirtus ex prouidendo est appellata
prudentia: qđ eo dici aut cogitari poterit beatius? Vnde per prudentiam. i. rectam rõnem possumus cõsequẽ-
tia cernere. ¶ Consequẽtia: ea quæ cõsequuntur. ¶ Causas rerũ. i. cognoscit causas rerum & effectus causaruꝫ atq;
res per causas suas. ¶ Progressus: futuros exitus quo res progrediatur & quo tẽdat. Quasi antecessiones: tanq̃ ea
quæ antecesserũt: homo prudens cognoscit futura per causas effectrices & signa tanq̃ ea quæ fuerunt: & hoc fa
cit intellectus & obseruatio rerum quæ sunt & accidunt in uita humana. ¶ Similitudines cõparat. Nã prudẽs
cum uidet aliqua signa cognoscit qđ futurum fit ꝓpter longam rerũ expientiam & obseruationem. compa-
Lucan⁹ do cum aliis signis quæ p̃cesserunt: post quæ accidit aliqđ magni. Ideo canit Lucanus aliquos cognouisse: &
ꝓuidisse bellum ciuile futurum ex signis quæ fuerant ẽt tpe marii: quo tanti motus in rẽpublicam fuerũt: & iõ
subiũgit rebus præsentibus adnectit futura. i. futura ex præteritis ꝓuidet: quod ꝓprium est hois habẽtis rectaꝫ
Adnectere rõnẽ. ¶ Adiungit: cogitatione. s. & quadã directione rõnis ad ueritatem iudicio & igenito acumine plus est ad
nectere q̃ adiungere: adiungimus rem separatam: adnectimus cõiunctã quẽadmodũ pãnum filo adnectimus.
Habilitas ¶ Cursum uitæ. i. aïo & prudẽtia cõplectitur oẽm uitæ cõsequẽs statum. ¶ Videt oculo. s. mẽtis. i. habilitate natu
rali quam hẽt & solertia habilitas est dispositio qua homo opatur: & aïa sm corporis instrumẽtum: & est quæ-
dam habilitas naturæ non idustria nostra compata: sed innata nobis: hæc habilitas nõ respicit ullam aliam uir-
tutem p̃ter prudẽtiam & appellatur oculus aïæ naturalis cui ipsa prudentia imprimitur ut uirtus ipsius oculi: ideo
prudentia opponitur stulticiæ: qa stultus nõ hẽt illam habilitatem ut sit prudens: & hæc habilitas hẽt habitus bo
nos & malos: bonus habitus prudentia est: malus uero malitia dicitur: quæ est pars uitii & astutia uafritas calidi
tas: & malitia in ordine conuenit cum prudẽtia: sed peccat in bono fine constituendo. Malitiosus eniꝫ ꝓponit
malũ finẽ: & inuenit oïa media quæ mala sunt tendẽda ad illũ fineꝫ. Prudẽs uero bonũ finẽ cõstituit: & per me
dia cõiũcta honestati ad illũ pergit est igitur habilitas prudẽtia naturalis: cuius cõtrarium dicitur malitia. ¶ Degẽ
Vitam degere dam: sustentãdam cum rõne: unde uitam degere est prudenter & e natura uiuere. ¶ Eadẽq; natura ui rõnis: po
tẽtia itellectus. Sic appet a natura ipsa inqt Cato apud eundẽ in libris de finibus nos ipelli: ut eos quos genue
Cato rimus amemus & hoc nascitur ut ẽt cois hoium iter hoies naturalis sit cõmendatio: ut oporteat hoieꝫ ab hoie ob
idipm q; hõ sit nõ alienum uideri: homo est aïal sociabile per naturã: quæ hoies coniunxit. Vnde congregatio
Aristo. hoium ciuitas appellata est quæ natura coustat nõ necessitate: ut uult Aristoteles in libris de repu. quoniam na
tura ipsa uult & iubet ut homines ita congregentur: nam cum cætera animalia coniunctionem inter se habeant:
naturaliter: multo magis hoies habere debent: cum sint natura apti ad cœtus: concilia ciuitates & mundus sit
tanq̃ cõmunis ciuitas: cuius singuli homines partes sunt & ciues. Vnde illud natura consequi debet: ut cõmu-
nem utilitatem nostræ anteponamus. Igitur illa uox inhumana: ut inqt Cicero & scelerata dicitur. eoruꝫ qui ne-
gant se recusare quo minus ipsis mortuis terrarum oium deflagratio cõsequatur. ¶ Orationis: colloquii. Hæc
sunt semina iustitiæ quæ dat cuiq; qđ illi debetur: estq; e natura maxime: qm̃ homo ab homine nou est alienus

¶ Ingenerat:in ipsa generatione inserit:in primis maxime & ante oia. ¶ Præcipuũ:maximũ & singularem;pci Præci-
puus significat pter cætera:natura uult ut filios pcipue amemus.i.supra cæteros. ¶ In eos:erga eos qui ex no- puus
bis nati sunt. ¶ Celebrari:frequẽtari & coli. ¶ Cœtus:cõgregatiões hoium:quas ciuitates appellauerũt. ¶ Obe
dire:ut alter alteri obediat pro cõi utilitate sine aliqua discordia. ¶ Ob eas cãs.s.supradictas:qa uita degẽda est:
& filii pcreãdi alendiq;:& cœtus frequẽtãdi. ¶ Suppeditẽt:abũde sufficiãt:suppeto est uerbũ neutrũ:& fit sup Suppe-
petito ci⁹ frequẽtatiuũ. ¶ Ad cultũ:ornatũ corpis & ea quæ ad uictũ necessaria sũt. ¶ Nec sibi soli:qm̃ ipellimur to

tæ societatẽ.Ingeneratq; in primis pcipuũ quẽdam amorẽ in eos q pcreati sũt:ipellitq; ut hoium cœt⁹ & celebrari iter se:& sibi obedire uelĩt ob easq; cãs studeat parare ea quæ suppeditẽt ad cultũ:& ad uictũ:nec sibi soli:sed cõiugi:liberis cæterisq;:quos caros habeat:tueriq; debeat. Quæ cura exsuscitat etiã aios:& maiores ad rem gerendam facit. In primisq; hois est ppria ueri inquisitio atq; inuestigatio.Itaq; cum sumus necessariis negociis curisq; uacui:tum auemus aliqd uidere:audire:discere. Cognitionẽq; rerũ aut occultarũ aut admirabilium ad

a natura:ut alibi scribit Ci.ut pdesse uelimus q̃plurimis:in primisq; docẽdo rõnibusq; prudẽtiæ tradẽdis. Atq; ut tauris natura datũ est: ut pro uitulis cõtra leones sũma ui ipetuq; cõtẽdãt:sic hi q ualẽt opib⁹ atq; id facere pñt:ut de Hercule ac Libero accepimus:ad suãdũ genus humanũ natura icitanẽ. Minime aũt conuenit:ut cũ ipsi iter nos neglectis abiectiq; simus:postulare ut deo imortali sim⁹ cari & ab eo diligamur. Inter nos inqt natura cõiuncti cõsociatiq; sumus ad ciuilẽ coitatẽ:qđ ni ita se hẽret:nec iustitiæ ullus eẽt nec bonitatis loc⁹. Vñ inuehiẽ Ply⁹ imortales:q naturæ benignitate abutunẽ. Cætera aiantia (inqt) in suo genere pbe degunt:cõgregati uidemus:& stare cõtra dissimilia:leonũ feritas iter se nõ dimi- Ply.
cat. Serpẽtiũ morsus nõ petit serpẽtes:nec maris qdẽ bæluæ ac pisces nisi in diuersa genera sæuiũt:at Hercule
hoi plurima ex hoie sunt mala. Seneca dicit. Tuta est iter feras silitudo mor. ¶ Quæ cura:tuendi se & suos:ut Seneca
uult iustitia. ¶ Exsuscitat:erigit & excitat pene sopitos:cũ principia tñ a natura sint:qb⁹ utiẽ hõ tanq̃ dormiẽs
& nõdũ plane uim naturæ cognoscẽs atq; itelligẽs:sed rõ eũ excitat & maiorẽ facit ad rem agẽdã:hæc sũt semi
na iustitiæ tributa hoib⁹ a natura. Oium honestarũ rerũ semia:inqt Seneca animi gerũt:quæ ãmonitione exci-
tanẽ:nõ aliter q̃ scitilla flatu leui adiutã ignẽ suũ explicat. ¶ In primisq; hois est. Nũc de prudẽtiæ seminib⁹ atq;
igniculis agit. In primis:potissimũ & pter cætera aiantia hoc hoi a natura tributũ est in ipso ortu. ¶ Inqsitio ue
ri. Ci.cõfuse loquiẽ de prudẽtia & sapiẽtia quæ est habit⁹ pstabilissimus circa res cõtẽplãdas:prudẽtia uero agẽ
das:est eni quædã in ipsis rectitudo:hæc oia sapiẽs pspicit:sed prudẽs nõ statim cognoscit ea quæ sapiæ obiciũ
tur.& multi fuerũt sapiẽtes:qm̃ rerũ naturaliũ & supnaturaliũ cognitionẽ hẽbãt:sed nõ prudẽtes:qm̃ in rebus
agẽdis nec suis cõmodis nec alienis cõsulere sciebãt. Vñ dicit Cicero:alibi Anaxagorã dicimus sapientẽ:qm̃ re-
rũ pstãtissimarũ cognitionẽ habuit:prudentẽ minime:qm̃ nec suis cõmodis nec alienis cõsuluit. ¶ Inqsitio:p-
priæ animi est:& ueri inqsitio est peculiaris ipsi⁹ hois:cætera qppe aialia hoc nõ hñt:ut qd uerũ sit in rebus hu-
manis & etiã naturalib⁹ & diuinis scire aut inqrere possint. ¶ Inqsitio.s.p se nemine extrinsecus cogẽte:qm̃ na-
tura ipellimur ad ueritatẽ inqrendã. ¶ Inuestigatio:diligens indagatio:qm̃ inuestigare est diligẽter quasi p ue- Inuesti-
stigia inqrere. Innatũ est hoc hoibus ut ueritatẽ inqrant:& si per se nõ pñt illã inuenire cõsulant prudẽtes & sa- gare
pientes quor uestigiis insistentes uerum indagãt. ¶ Propria:nõ cois cum reliqs aialibus. ¶ Itaq;:igiẽ cũ nobis
a natura insitũ sit:ut ueritatẽ inqramus:concludẽs Cicero pbat qđ dixi:nã hoies cũ uacui sunt aliis negociis di
scere cupiũt ea quæ ignorãt:nisi sit in ipsis natura deprauata:& rõ uicta penitus ab ipo appetitu:qui est sine co
gnitione. In quarto de finibus sic ait. Inest in eadẽ explicatione naturæ insatiabilis quædã in cognoscẽdis reb⁹
uoluptas:in qua una cõfectis rebus necessariis uacui negociis:iucũde ac deliberaliter possumus uiuere:princi-
piis inqt a natura datis amplitudines quædã bonor excitabanẽ:quædã pfectæ a cõtẽplatione rerũ occultaruz
q erat insit⁹ mẽti cognitionis amor.ex quo etiã rõnis explicãdæ:disserẽdiq; cupiditas cõsequebaẽ. ¶ Auemus: Aueo
cupimus:libro secũdo de finib⁹ ait:& qm̃ eadẽ natura cupiditatẽ ingenuit hoi ueri iueniẽdi:q facillime appet Disco
cum uacui curis etiã qd in cœlo fit scire auemus. ¶ Discere:discimus rem prius icognitã:addiscimus cũ aliqd ad Addisco
dimus:ediscimus cũ memoriæ mãdamus. ¶ Videre:ut postea cognoscamus & sciamus:qm̃ nihil põt eẽ in itel- Edisco
lectu qn prius sit in sensu. ¶ Discere:est ipsius animi:qui utiẽ sensu:ut discere possit:nõ enim põt aius id discere
qđ non pcepit sensu. ¶ Necessariis:ptinẽtibus ad res necessarias humanæ uitæ degẽdæ. ¶ Rerũ occultarũ natu
raliũ quæ sunt imersæ penitus in materia:de qbus tractãt physici:aliquæ res sunt partim sepatæ:partim nõ se-
paratæ a materia:de qbus tractat ipse mathematicus:aliquæ sepatæ penitus a materia:ut est ipse deus gl'iosus
& essentiæ siue intelligẽtiæ cælestes:de quibus est ipsa sapiẽtia.i.prima philosophia:quã græci metaphisicam:
nos theologiã appellamus:græco tñ uocabulo. ¶ Cognitionẽ:sciam rerũ humanarũ & diuinarũ cum explica-
tione cãrũ earũdẽ:& qd sit deus qdue aia:quæ rerũ principia:qui fines:qs ordo:qs rector:nã scire est cognosce
re res p cãs suas:& cognitio antecedit sciam:cognitio est prius p sensum:postea est cognitio principior & ois
scia est cognitio:sed nõ ois cognitio est sciẽtia:qm̃ ad plura sese extẽdit cognitio:& principiũ ad plura sese extẽ
dit q̃ causa:& causa ad plura q̃ elemẽtũ:& ois causa est elemẽtũ:sed nõ econtra. ¶ Aut admirabiliũ:hoc est q̃tuz
ad opiones admirabiles philosophantiũ:& ea deniq; oia quæ magna sunt & admiranda ac per hoc cognitione
dignissima:ut sunt rõnes rerum oium quæ cæli ambitu continenẽ:& quor humana uirgo ingenii capax habe
tur:& est talis cognitio quæ pficit mẽtis aciem:estq; illius bonũ:& iccirco ad pfectionẽ est necessaria:& ad bea-

Beatitu te uiuẽdum: ut. s. nihil desit. ¶ Ad bene beateq; uiuẽdũ: stoici uolebãt ois bonos beatos esse: bonos aũt intellige
do fm bãt oibus uirtutibus instructos: & ornatos. beatos aũt illos qui eẽnt in bonis nullo adiũcto malo. ¶ Vnde beati
stoicos tudinẽ dicebãt cumulatã rerũ cõpletionẽ sepatis oibus malis: dicebãtq; beatã uitã descẽsurã in oia tormẽta: qd'
Aristo. negabãt peripatetici: ut dictũ est. Vnde dicit Aristoteles eũ nõ eẽ beatũ q̃uis sit bonus: qui incidit in calamita-
Theos tes: & Theophrastus negauit in sola uirtute positũ eẽ beate uiuere. Socrates apud Platonẽ li. iii. de repu. dicit.
phrast⁹ Vir bonus sibiipsi ad bñ beateq; uiuẽdũ sufficit: & nõ putabit durũ filio orbari aut fratre aut pecunia aut rebus
Socra. similibus. ¶ Necessariã: qm moralis phia medet ais: inanes sollicitudies detrahit: cupiditatibus liberat: pellit timores. Cognitio phiæ moralis necessaria est ad bñ beateq; uiuẽdum: qd' assequi nõ possum⁹: nisi egritudie & morbo mentis uacui erimus & insania. Phi appellant morbos ois animi pturbationes: negãtq; stultũ queq̃ his morbis uacare: & nisi sanat⁹ sit animus: qd' sine morali phia esse nõ põt: nullus erit finis miseriarũ. ¶ Ducimus: existimamus. ¶ Ex quo: pp hoc clarũ est inqt hoies his eniti inductos oia uera diligere. ¶ Verũ: fidele. ¶ Simplex: purum. ¶ Sincerum: constans & sine uitio: & sic odimus uana: falsa: fallentia: ut fraudem: periuria: malitiã: iniuriã.

bñ beateq; uiuẽdũ necessariã ducim⁹. Ex quo itelligit qd' uerũ simplex sincerũq; sit id eẽ naturæ hois aptissimũ. Huic ueri uidẽdi cupiditati adiuncta est appetitio q̃dã pricipat⁹: ut nemini parere aius bñ informat⁹ a natura uelit: nisi p̃cipiẽti aut docenti aut utilitatis cã iuste: & legitime iperãti: ex quo aĩ magnitudo existit hũanarũq; rerũ cõtẽptio. Nec uero illa pua uis naturæ est rõnisq; qd' unũ hoc aial sentit

Plato Virtus enim ut inqt Plato libro quarto de repu. est sanitas quædã & bona ualitudo ipsi⁹ animæ. malitia uero morbus turpitudo & infirmitas. Et libro secũdo dicit: uerũ mẽdaciũ si modo uerũ dici põt: oẽs hoies pariter oderunt atq; dii. Et libro nono ait. Veritatis inspectiuo quã præbeat uoluptatẽ: impossibile est aliquem præter phũm gustare posse. Adde etiã q; ueritas est obiectũ ipsius intellectus: qui tunc pfectus est cum habet sciam quæ est rerum uerarum. Verum quippe est id qd' scitur. Itaq; bonum mẽtis est ipsa ueritas & recta cognitio. ¶ Aptissimũ: accõmodatissimũ: & cõuenientissimũ. In tertio tusculanaꝝ dicit. Quod si tales nos natura genuisset: ut eã ipsam intueri & pspicere eadẽq; optima duce cursum uitæ pficere possemus: haud erat sane q; quisq̃ rõne ac doctrina cõquireret. Nã paruulos nobis dedit igniculos: quos celeriter malis morib⁹ opinionibusq; deprauatis sic restinguimus: ut nusq̃ naturæ lumen appareat: sunt enim ingeniis nr̃is semina innata uirtutũ: quæ si adolescere liceret: ipsa nos ad beatã uitã natura pduceret. Nunc aũt simul atq; æditi in lucẽ & suscepti sumus: in oi continuo prauitate & sũma opionum puersitate uersamur: ut pene cum lacte nutricis errorem suxisse uideamur. Huic ueri uidendi cupiditati. i. uidendi ueritatẽ: & cognoscendi oia & singula: qd' homini insitum est: & sic ait nunc de seminibus fortitudinis. ¶ Appetitio principatus: ut primus in ciuitate sit: libro secundo de finibus in hanc sniam dicit. Eadem natura habet in se quiddã amplum atq; magnificum ad imperãdum magis q̃ ad parẽdum accõmodatũ: oia humana non tollerabilia solum: sed etiã leuia ducens. Altum quiddã excelsum nihil timens: nemini cedens: semp inuictũ. ¶ Bene informatus: institutus. i. qui principia naturæ habet: & ipsis utit. Nisi præcipiẽti aut docenti parere debemus bono p̃ceptori tanq̃ rectæ rõni cũ in nobis uiget appetitus sensitiuus. Vnde pueris inqt Aristoteles: dant pædagogi: ut effeuescẽte sanguine: & appetitu eos impellente ad uetita: in officio cõtineant: ut ab insessore equus præceps & indomitus: præcepta referunt ad mores: doctrina ad sciam. Plato in secũdo de legibus sic ait: hinc uolunt originem habuisse leges consti-
Aristo. tutiones: & noiata esse præcepta legũ legitima atq; iusta. Et Aristoteles lib. v. sic ait. Lex iubet uniuscuiusq; uirtutis uiuere rõne: & uetat uitii cuiusq; uiuere ritu. ¶ Vtilitatis. s. nostræ: qm imperiũ est ad cõseruationẽ aliorũ
Plato & cõmodũ. Et imperãti debet sufficere honor: si aũt oia refert ad suã utilitatẽ tyrãnus est. Vnde cõsules dicebãtur apud Romanos: eo q; oium saluti & utilitati cõsulerent. i. prouiderent. ¶ Legitime: iure & ut uolunt leges quẽadmodũ sunt naturales reges cæteriq; principes: qui hæreditariũ principatũ habent. Consules Romani legitime imperabãt: qm curã reip. Populus Romanus illis cõmittebat. Cæsar aũt nõ legitime qm patriã ui oppressam tenebat. Vnde Cato seuerus & pfectus stoicus potius uoluit sibi afferre utm q̃ parere illi qui nõ legitime imperabat. Viri pbarissimi eligendi sunt: qui aliis imperent. ¶ Iuste: nõ tyrãnice: sed ut uolunt leges & iura gẽtium. Plato libro tertio de repu. dicit. Temperãtiæ præcipuã eẽ laudem obsequi principibus. ¶ Ex quo: ex hoc qd' dictũ est: emergit ipsa fortitudo. ¶ Animi magnitudo: fortitudo & magnanimitas. ¶ Existit: emergit: apparet. ¶ Rerum humanarũ oium: quæ hoibus accidere possunt in utrãq; partem: cõtẽnit enim magnanimus res humanas & uolubilitatẽ fortunæ: putatq; ipsas inferiores esse sua præstãtia & excellentia quod cũ ita fit: oia spernit: & quæcũq; accidere possunt: nõ solum tollerabilia sed etiã leuia & nullius momẽti ducit. ¶ Ma-
Seneca gnanimi hois est inqt Seneca cõstare sibi: & finẽ uitæ intrepidus expectare: nil aliud magnum in rebus humanis est nisi animus magna despiciens. ¶ Nec uero illa parua uis naturæ rõnisq;. i. rõnis naturalis. Nunc agit de seminibus tẽperantiæ. ¶ Rõnis: intellectus qui pulchritudinẽ ordinis decori & modestiæ metit & sentit: cætera enim aialia hoc nõ habẽt. ¶ Hoc aial: homo qui est diuinũ aial: & cui principatus iter oia aialia tribuit. ¶ Vnũ solũ. ¶ Sentit: cognoscit: sentire est sensib⁹ cognoscere. ¶ Quid sit ordo: ut oia quodã ordine agant: & ordo opponit temeritati quæ nullũ seruat ordinẽ in rebus agendis. Vnde Ply. Nepos laudat Spurinnã: q; eo uitæ ge-
Plynius nere quo nihil est distinctius uteret. Me aũt inquit: ut certus syderum cursus: ita uita hoium disposita delectat & sensibus inquit placida omnia & ordinata conueniunt: & nullum animal est præter hominem: qd' in rebus agendis ordinem cognoscat aut seruet: de ordine rerum & temporum oportunitate dicetur suo loco diffusi⁹.

qd sit ordo: qd sit quod deceat i factis: dictisq; qui sit modus. Itaq; eoꝝ ipsoꝝ quæ aspectu sentiunt̃ nullum aliud aĩal pulchritudinẽ uenustatẽ conuenientiã partiũ sentit. Q uã similitudinẽ natura ratioq; ab oculis ad aĩum trãsferens multo etiã magis pulchritudinẽ: constantiã: ordinẽ in cõsiliis factisq; cõseruanda putat: cauetq; ne qd in decore effeminate ue faciat: tũ in oĩbus & opinionibus & factis ne qd libidinose aut faciat: aut cogitet. Q uib⁹ ex rebus conflat̃ & efficit̃ id quod quærimus honestũ: qd̃ etiã si nobilitatũ nõ sit: tñ honestũ sit quodq; uere dicimus: etiã si a nullo laudet̃ laudabile esse natura. Formã quidẽ ipsam Marce fili: & tanq̃ faciẽ honesti uides quæ si oculis cerneret̃: mirabiles amores (ut ait Plato) citaret sapiẽtiæ. ℭ Diuidit hone

¶ Quid sit quod deceat: qd sit decoꝝ: cuius ignoratione ut inqt in oratore: nõ mõ in uita sed sæpissime in poe-
matis & in orõne peccat̃. Nõ eni oĩs fortuna: & nõ oĩs honos: nõ oĩs auctoritas: nõ oĩs ætas. Nec uero locus aut
tp̃s aut auditor oĩs eodẽ aut uerborũ genere tractandus est: aut sniarũ: qd deceat ergo cõsiderandũ est: quod in
re de qua agit̃ positum est & in p̃sonis & eoꝝ qui dicunt & eoꝝ qui audiũt. Itaq; hunc locũ longe lateq; paten-
tem p̃hi solẽt in officiis tractare: decere est quasi aptũ esse & consentaneũ tpi & p̃sonæ: quod cũ in factis sæpissi-
me tum in dictis ualet: in uultu deniq; & gestu & incessu: cõtraq; dedecere. Nã bene institutus a natura temeri-
tatẽ reformidat: & nõ audet unq̃ aut dicto p-
teruo: aut facto nocere: ueretur q; qcq̃ aut face-
re: aut eloqui quod parũ uirile uideat̃. ¶ Qui
sit modus: mensura in oi re atq; modestia. Nã
modus est quædã mẽsura siue mediocritas in
oi re. Vnde dicit Horatius: est modus in reb⁹: Horati.
sũt certi deniq; fines. Quos ultra citraq; neq̃t
cõsistere rectũ. ¶ Itaq; eoꝝ ipsoꝝ: nũc tãgit ali
ud qd̃ est p̃priũ hois: iudicare. s. pulchritudi-
ne & uenustate & cõueniẽtia eoꝝ: quæ oculis
iudicant̃. Igit̃ pp hoc qa sentit qd sit ordo: &
qd deceat. ¶ Aspectu: uisu: ¶ Sẽtiunt̃: cogno-
scunt̃: & pcipiunt̃ sensib⁹ exteriorib⁹: & iudicã
tur. ¶ Pulchritudinẽ: pulchritudo pprie nõ di- Pulchritudo
citur nisi in magno corpore. ¶ Venustatẽ: ue-
nustas mulierũ est: dignitas aũt uiroꝝ: uenu- Vẽustas
stas est ipsa gratia: quã affert pulchritudo. Vñ
uenustas dicit̃ is cuius forma multũ hẽt gra-
tiæ: iuenust⁹ q oi caret grã. ¶ Cõueniẽtiã par-
tiũ: cognoscit hõ si partes corporis bene iter
se cõueniũt & quadrãt: habẽtq; proportionẽ
suã: aliter esse mõstrũ. ¶ Quã similitudinẽ: intellectus cognoscẽs in ipsis corporib⁹: hãc pulchritudinẽ & uenu-
statẽ ipsam trãstulit ad aĩum: & putauit hãc cõueniẽtiã: & hoc decoꝝ seruãdũ esse in dictis & factis: ut nil diceret̃
nilq; fieret: qd̃ esset turpe & indecoꝝ. Ergo huius pulchritudinis sĩl'itudine cõspecta in ipsis formis & corpori
bus: trãsitũ est ad honestatẽ dictoꝝ atq; factoꝝ. ¶ Rõ: itellectus hũanus. ¶ Ad aĩum: ad mẽtẽ: & mẽtis oculũ. i.
ad potẽtiã naturalẽ animi. ¶ Multo magis: q̃ in ipsis formis & corpibus. ¶ Pulchritudinẽ: & hæc pulchritudo
ad magnanimũ ptinet: q magnis dignus est. Magnanimitas enĩ in magnitudine: sicut pulchritudo in magno cor
pore cõsistit. ¶ Cõstantiã: cõstãs est hõ sedatus grauis: humana oĩa p̃mẽs: quẽ magnanimũ & fortem uirũ dici
mus. Talis aũt esse nõ põt qui meret: timet: cupit: atq; gestit. ¶ Ordinẽ: qui est seruãdus in reb⁹ agẽdis & cõsiliis
Indecore pter decoꝝ & ordinẽ quæ duo si cõfũdant̃: pulchritudo etiã quæ ex his emergit cõfundet̃. Plato in Ti Plato
meo sic ait. Nobis uero asserẽdũ est ob hãc potissimũ rõnẽ deũ oculos genuisse: ut mẽtis circuit⁹: q in cœlo pa-
gunt̃ ituiti: in usum redigam⁹ nr̃æ mẽtis: cogitatiõisq; nr̃o discursus illis cognatos: sed pturbatos quodãmõ ad
illoꝝ tẽperãtiã & modũ reuocem⁹ & cũ illos agnouerim⁹: & recta rõne sm naturã p̃diti singuloꝝ ordinẽ pcepi
mus: & cõuersiões deꝝ quæ sine ullo errore agunt̃ imitemur: atq; ad earũ exẽplũ discursus nr̃æ cogitationis ua-
gos & errãtes cõponam⁹. Cognitio diei ac noctis ab oculis orta: effecit ut dinumeratiõe q̃dã mẽsiũ ãnorũq; ãbi
tus metiremur: tp̃s cognoscerem⁹: ac uniuersæ naturæ ordinẽ scrutaremur: qb⁹ ex reb⁹ phiã adepti sum⁹: quo
bñficio nihil unq̃ mai⁹ mortaliũ generi datũ est deoꝝ munere: neq; dabit̃. ¶ Effœminate: qd̃ sit parũ uirile: ui-
tat igit̃ is q est plane uir: ne id faciat qd̃ poti⁹ fœminarũ est q̃ uiroꝝ. ¶ Libidinose: intẽperãter: & qd̃ nõ deceat
hois grauitatẽ & tẽperãtiã. ¶ Aut cogitet: qppe nõ mõ nõ debem⁹ turpia agere: sed ne cogitare qdẽ: & mode-
stia est adhibẽda in cogitationib⁹ & factis. ¶ Quib⁹ ex reb⁹. i. pricipiis naturalib⁹: & q̃tuor q̃si seminariis ipsaꝝ
uirtutũ: ex qb⁹ emergit honestũ: qd̃ est qcqd a uirtute pficiscit̃. ¶ Honestũ: qd̃ sit pfectũ dicebãt stoici bonũ: qd
oĩs a natura q̃sitos hẽat numeros. sitq; pfecte moderatũ. Ei⁹ q̃tuor spẽs tradũt: prudẽtiã: iustitiã: fortitudinẽ: &
tẽperãtiã: qbus honestæ actiões pficiunt̃. Rõ recta & cõsumata inqt Seneca: fœlicitatẽ hois iplet: hæc rõ uocat̃ Seneca
uirtus: ea deniq; honestũ est. ¶ Cõflat̃: emergit̃: & efficit̃: loquit̃ p trãslationẽ fabroꝝ: qui flatu & spiritu folliũ
atq; igni ferrũ mulcẽt & redigũt ad aliquã formã: sic ex his quatuor principiis efficit̃ forma ipsi⁹ honesti. ¶ Si
nobilitatũ nõ sit: libro secũdo de finib⁹ in hãc sentẽtiã ait. Honestũ igit̃ id itelligimus qd̃ tale est: ut detracta oĩ
utilitate sine ullis p̃miis: fructibusue p seipsum possit iure laudari. ¶ Natura: naturaliter & suapte: natura esset
si nemo ipsum laudet. ¶ Formã quidẽ ipsam: facit auditorẽ attẽtũ: forma honestatis q̃tuor uirtutibus cõtinet̃:
hæc iõ dicit: ut ab utili & honesto suadeat: hoc honestũ pp̃ter se totis uiribus esse amplectendũ. ¶ Et tanq̃ faciẽ: Facies
cũ nõ plane honestã habeat faciẽ. Nã facies refert̃ ad corpus: uultus ad animũ atq; uolũtatẽ: unde deducit̃. Vn- Vultus
de dicimus irato & mœsto uultu: & lata aut longa facie: quæ est cuiusq; rei apparentia. ¶ Vides: animo cõcipis:
nã uirtus oculis cerni nõ potest. sed animo uideri. Vt ait Plato: oculorum inqt Plato est in nobis sensus acerri- Plato
mus: quibus sapientiã non uidemus quã illa ardẽtes amores excitaret sui: si uideretur. Verba Platonis hæc sunt
in eo dialogo: qui phœdrus de amore & pulchro iscribit̃. Visus nobis acutissimus est sensuũ oĩum: qui per cor-
pus fiunt. quo sapiẽtia nõ cernit̃: ardentes eni excitaret amores: si quod tale ipsius simulachrũ oculis appareret.

eadem est de cæteris amabilibus ratio. At uero pulchritudo sola hanc habuit sortem: ut maxima oium & perspicua sit & amabilis. Qui ergo nõ est mysteriis nuper initiatus: aut potius deprauatus est: nõ celeriter hinc illuc ad ipsam pulchritudinẽ excitaṫ. Similitudinẽ hic quãdã quæ ab illa denoiatur aspiciẽs: quapropter nõ ueneratur dũ aspicit: sed quadrupedis ritu uoluptati deditus aggredi & serere filios nitiṫ: petulãterq̃ cõgrediẽs: nec timet nec erubescit uoluptatẽ præter naturã sectari. ¶ Sapiẽtiæ: phiæ: nã istoꝝ uerboꝝ amore: sapientiæ: iustitiæ: fortitudinis: & temperantiæ præstantissimis ingeniis hoies se ad philosophiæ studium contulerunt.

stum: & singulis uirtutibus ꝓpriũ munus assignat.

S Ed oẽ qd honestũ est id q̃tuor partiũ oriṫ ex aliq̃: aut eni in ꝑspiciẽtia ueri solertiaq̃ uersaṫ aut in hoium societate tuẽda: tribuẽdo quod suũ est cuiq̃. & rerũ cõtractarũ fide: aut in ai excelsi atq̃ inuicti magnitudine ac robore. aut in oium quæ fiũt: quæq̃ dicunṫ ordine & modo: in quo inest modestia & tẽperãtia. Quæ quatuor quãq̃ inter se colligata atq̃ iplicita sunt: tamẽ est singulis certa officioꝝ genera nascunṫ uelut ex ea parte quæ primo descripta est: in qua sapiẽtiã & prudentiã ponimus. inest indagatio atq̃ inuẽtio ueri: eiusq̃ uirtutis hoc munus est ꝓprium. Vt eni q̃sq̃ maxime perspicit qd in re quaq̃ uerissimũ sit: quiq̃ & acutissime & celerime põt & uidere & explicare rõnem is prudentissimus & sapientissimus rite haberi solet. Quo circa huic quasi materia quã tractet: & ĩ qua uerseṫ subiecta est ueritas. Reliq̃s aũt tribus uirtutibus necessitates propositæ sunt ad eas res parandas tuendasq̃: quibus actio uitæ continetur: ut

S Ed omne qd honestũ est. Dixit generaliter de honesto: qd constat ex his quatuor principiis naturalibus núc diuidit ipsum honestũ in quatuor partes prudẽtiã: iustitiã: fortitudinẽ: & tẽperantiã: quaꝝ munus & quasi materiã quã tractent: & circa quã uersenṫ: describit. ¶ Partiũ: quatuor uirtutũ quæ sunt fontes oium officioꝝ: ex his eni omne honestũ oriṫ. & incipit dicere de honesto: qd manat a prudẽtia. ¶ Perspiciẽtia ueri: uera & integra cognitione. ¶ Solertia est: ingeniũ acumẽ & naturalis prudentia. Vnde dicit Fabi. ingeniũ esse pueris agitationẽ mẽtis & solertiã. Aut in hoium societate tuẽda: hoc est munus iustitiæ: quæ est ad cõseruationẽ humanæ societatis. ¶ Tuẽda defendẽda: sustẽtanda opibus & opera. ¶ Quod suum est cuiq̃: q̃m iustitia tribuit unicuiq̃ quod suũ est. ¶ Et reꝝ cõtractarũ fide. Venditionũ: emptionũ: ꝓmissionũ cæterorũq̃ cõtractuũ & fides est fundamentũ iustitiæ: q̃m remota fide remoueṫ iustitia: hæc oia sunt de iuregẽtiũ ut loco suo diceṫ. ¶ Aut in ai excelsi: hoc est munus fortitudinis. ¶ Excelsi: elati: & oia tanq̃ inferiora spernentis: qd est ꝓpriũ magnanimi. ¶ Ac robore: fortitudine: quæ dolore aut aliqua alia calamitate nõ frangiṫ. ¶ Aut in oium quæ fiunt: hoc est munus tẽperãtiæ. ¶ Fiũt: nã in factis & dictis seruandus est modus: nã in oibus negociis debet esse ordo rerũ: oportunitas tẽpoꝝ: & mẽsura uerboꝝ. ¶ Quæ quatuor. Nũc cuiusq̃ uirtutis q̃si materiã & subiectũ ponit: ostẽdens ex singulis uirtutibus certa officioꝝ genera oriri lib. v. de fini. ait. Atq̃ hæc cõiunctio cõfusioq̃ uirtutũ a phis rõne quadã distinguiṫ. Nã cũ ita copulatæ cõnexæq̃ sint: ut oẽs oium particeps sint: nec alia ab alia possit separi: tñ ꝓpriũ suũ cuiusq̃ munus est: ut fortitudo in laboribus periculisq̃ cernaṫ. Tẽperantia in perpetiẽdis uoluptatib⁹: prudẽtia in delectu bonoꝝ & maloꝝ: iustitia in suo cuiq̃ tribuẽdo. ¶ Quatuor: prudẽtia: iustitia: fortitudo: & tẽperantia. ¶ Colligata: cõnexa q̃ppe emergũt ab uno honesto. ¶ Implicita: coniuncta. Stoici dicebãt uirtutes sibi inuicẽ ita esse cõnexas ut qui unã habuerit ois habeat. ¶ Certa genera: ꝓpria cuiusq̃ uirtutis: q̃m dicunṫ ptinere ad unã poti⁹ q̃ ad aliã. ¶ Velut ex ea parte: ponit officiũ ipsius prudẽtiæ: quã sequunṫ cõsilioꝝ maturitas: & itelligẽtia. ¶ Indagatio inq̃sitio: q̃m prudẽs uersaṫ circa ueri idagationẽ. ¶ Atq̃ Ambrosi. inuẽtio: prius inq̃rimus: postea iuenimus. Itaq̃ inq̃t Ambrosi in ueri inuestigatione tenẽdũ est illud decoꝝ: ut sũmo studio req̃raṫ qd uerũ sit: nõ falsa ꝓ ueris dicere: nõ obscuris uera iuoluere: nõ supfluis uel iplexis atq̃ ambiguis occupare aium. ¶ Hoc munus officiũ: ut inq̃rat uerũ: nã prudẽtiæ: ut dictũ est: ueritas obiiciṫ & etiã sapiẽtiæ: sed diuerso mõ. ¶ Propriũ: peculiare ut uerũ inq̃rat: aliter nõ erit prudẽtia. Vt eni ꝓbat Ci. ab effectu: munus ipsius prudẽtiæ. ¶ Perspicit recte uidet. ¶ Acutissime: quãtũ ad igenii acumẽ & solertiã atq̃ iuẽtionẽ. ¶ Celerrime: quãtũ ad cõsiliũ & bonã ilico cõsultationẽ & rectã deliberationẽ. ¶ Videre: aio & mẽtis oculo: cui iprimiṫ Plyni. prudẽtia. ¶ Explicare afferre in mediũ & exponere atq̃ cognoscere uerũ p suas cãs. Vñ Plyni. in quadã ep̃la laudat. T. Aristonẽ dicẽs. Nã quãta sermonib⁹ ei⁹ fides! quãta auctoritas q̃ ꝑssa & decora cũctatio! Quid est qd nõ statim sciat! & tñ plerũq̃ hæsitat: dubitat diuersitate rõnũ: quas acri magnoq̃ iudicio ab origine causisq̃ primis repetit. Discernit: expedit. ¶ Rite: recte. ¶ Quo circa: cõclusio hui⁹ partis: qua ostẽdit ueritatẽ esse materiã ipsi⁹ prudẽtiæ & sapiẽtiæ. Veritas subiiciṫ prudẽtiæ in reb⁹ agẽdis & circa humana bona: sapiẽtiæ aũt in reb⁹ cõ Tractaṫ tẽplãdis: prudẽtis eni est agere recta ueraq̃ cũ rõne: sapiẽtis aũt ueritatẽ cõtẽplationib⁹ & rõnib⁹ iuenire. ¶ Tractet: exerceat & colat: tractare est manib⁹ uersare. ¶ Reliq̃s aũt tribus: iustitiæ fortitudini: & tẽperãtiæ: ostẽdit Cicero: circa qd uersenṫ hæ tres uirtutes & qd sit munus ipsaꝝ & dicit uersari circa res parẽdas: q̃bus uita sustentaṫ & hoc ptinet ad iustitiã. & etiã tela fortunæ cõtẽnẽda & opes: qd est uiri fortis & magni. ¶ Propositæ sunt: tanq̃ munus ipsarũ. ut debeãt ea parare: q̃bus uita sustẽtaṫ & aliṫ. ¶ Parãdas: acq̃rẽdas cũ labore & diligẽti opa. Parare Parare eni est cũ difficultate & labore aliq̃d acq̃rere. ¶ Tuẽdas: cõseruãdas: q̃m nõ minor est uirtus parta tueri: quã ea iq̃rere parereq̃: & hoc ẽ mun⁹ tẽperãtiæ & parsimoniæ. ¶ Actio uitæ: exercitatio & ois actus hũanæ uitæ

degendæ:qđ ptinet ad iustitiã.¶ Et aĩ excellẽtia:ut appareat ipsa fortitudo:cui⁹ man⁹ est: nõ solũ parare opes & augere.ut possit exercere iustitiã & liberalitatẽ:sed etiã ipsas cõtẽnere:& oĩa humana iferiora suo aĩo ducere. Flagitiosi hoĩes inqt Cyrus apud Xenophõtẽ li.v.cupiditatib⁹ oĩbus se pstant iferiores.¶ In augẽdis opib⁹: qđ ptinet ad magnificũ.¶ Sibi & suis: qm̃ nõ solũ nobis nati sumus:& contra officiũ est illos relinqre:qui curæ nobis eẽ debẽt:maxime parẽtes:cæterosq; domesticos.Multa magis q̃ in ipsis opib⁹ cõparãdis:qm̃ nihil est tã angusti aĩ q̃ amare terrena: & a fortuna pẽdere:& illi⁹ bona amplecti:quæ auferri pñt:& illi q est uere fortis & magnanimus nihil uidet magnũ & admiratione dignũ pter uirtutẽ. [Cyrus]

societas hoĩum cõiũctioq; fuet:& aĩ excellẽtia magnitudoq;:tũ in augẽdis opib⁹ utilitatibusq; & sibi & suis cõparãdis:tũ multo magis ĩ his despiciẽdis eluceat.Ordo aũt & cõstãtia & moderatio:& ea q sunt his similia:uersant ĩ eo genere:ad qđ adhibẽda est q̃dã actio nõ solũ mẽtis agitatio.His enĩ reb⁹ q̃ tractant in uita:modũ quẽdã adhibẽtes & ordinẽ honestatẽ & dec⁹ cõseruabim⁹.

¶ Prudẽtia.

e X q̃tuor aũt locis:ĩ quos honesti naturã uiq; diuisim⁹:prim⁹ ille q ĩ ueri cognitiõe cõsistit maxime naturã attingit humanã.Oẽs enĩ trahimur & ducimur ad cognitionis & sciæ cupiditatẽ:in qua excellere pulchrũ putam⁹:labi aũt:& errare:nescire:& decipi:& malum; & turpe ducimus:

Magis ergo elucet magnitudo aĩ in despiciẽdis opib⁹:q̃ cõparãdis. Vñ laudat Bias priene⁹:q direpta ab hostib⁹ pr̃ia ptiena:& nõnullis bona asportãtib⁹:iterrogatus quare idẽ ipse nõ faceret:rñdit:oĩa mea bona mecũ porto. Et Zeno nũciato naufragio: quum oĩa submersa accepisset:dixit iubet me fortuna expediti⁹ phari.Et Stilbon phus Demetrio dixit oĩa mea bona mecũ sunt.¶ Eluceat:appareat:& magis laudet in opib⁹ spernẽdis q̃ cõparãdis:qua tñ rõne parari debeãt:postea dicet.¶ Ordo aũt:nũc ponit q̃si materiã ipsius tẽperãtiæ:nã in oĩbus quæ agunt in uita:ut honestas & decoꝝ retineat:adhibẽda est quædã decẽs actio: modus & ordo: & hæc ps ad oẽs uirtutes ptinet ut lati⁹ loco suo patebit. Ordo enĩ est cõpositio reꝝ aptis & accõmodatis locis. Tẽperãtia cõstat ordine & moderatione.¶ Cõstãtia: uacuitas pturbationũ & perseuerantia in honestis actionibus:trãquillitas enĩ nil aliud est q̃ placida & quieta cõstantia:cũ uultus mutat: os distorquet & anhelãt:tũc apparet nõ adesse cõstantiã:cũ celerius q̃ deceat qs mouet:ideo ait hæc tria uersari in eo genere:ad qđ adhibẽda est quædã actio:nõ solũ agitatio mentis. Nã cũ aliqd agendũ cogitauerimus:decora actio adhibenda est.Et pbat hoc dicẽs:his enĩ rebus. Nã cũ adhibemus modũ & ordinẽ actionibus nostris: seruamus decoꝝ:qđ omne genus officioꝝ attingit.¶ Et his similia:quæ sunt eiusdẽ generis:& ad ipsam modestiã pertinẽt:ac tẽperãtiã.¶ Versant: cõsistunt.¶ In eo genere:in ea parte uitæ humanæ:& genere modoq; uiuẽdi: qui requirit etiã decentẽ actionẽ.¶ Ad qđ: genus & modũ uiuendi & agẽdi cũ decoro.¶ Actio: ut scilicet honeste aliqd cogitemus.& opera atq; exercitatione honesta agamus:& q ipsa actio decora fit & cõueniens: de qua suo loco præcepta tradent.¶ Agitatio:cogitatio:cõtemplatio:cõsideratioq; molestiã:& moderationẽ: quãdã. ¶ Quæ tractant in uita.i.in oĩbus actionibus uitæ humanæ:& his quæ dicunt & fiunt in uita cõi.¶ Honestatẽ: quantũ ad oẽs uirtutes & officia.i.cõseruabimus id quod est s̃m uirtutẽ.nam si adhibeatur modus:seruabit honestas.i.ipsa uirtus quæ est quædã mediocritas plus & minus:& si adhibeat ordo: cõseruabit ipsum decorum. ¶ Et decus:ipsum decorum:quod ab honesto non potest separari:tũc enim decorũ est:cum precessit honestas.

e X quatuor aũt locis.Posuit Cicero quatuor fontes officioꝝ:ex qbus manat illud honestum qđ quærimus:nunc accipit primũ fontẽ.i.ipsam prudẽtiã: & de officiis:quæ ab ipsa oriunt disputat:ostẽdẽs hanc partẽ in primis attingere naturã humanã:qm̃ ex sñia Aristotelis:oẽs hoĩes natura scire desiderant:& res occultas cognoscere:signũ aũt est dicit sensuũ dilectio pp̃ter se:nãq; illos diligimus & maxime oculorũ:non enim solum ut agamus:sed & nihil agere debentes uim uidendi præ aliis eligimus:causa aũt est q hic manifeste sensus nos cognoscere facit:& multas drĩas demõstrat rerũ lib.v.de finibus ait. Tãtus est innatus in nobis cognitionis amor & sciẽtiæ:ut nemo dubitare possit:quin ad eas res hoĩum natura nullo emolumento inuitata rapiatur. Quid uero qui ingenuis studiis artibusq; delectantur.nõne uidemus eos nec ualitudinis:nec rei familiaris habere rõnem:oĩa ppeti ipsa cognitione & sciẽtia captos:& cũ maximis curis & laboribus cõpensare eã quã ex discẽdo capiãt uoluptatẽ uirtutibus a qbus manãt officia.¶ Naturã: pprietatẽ.¶ Vim potentiã.¶ Primus:illa prudentia & sapiẽtia.¶ Attingit humanã naturã.i. in primis cõuenit naturæ hoĩs: qui natura scire desiderat:ergo nihil est tã ppriũ hoĩs:q̃ scire uelle:& uerũ uidere in oĩ re.¶ Oẽs enĩ: rõ quare attingit maxime naturã hoĩs.¶ Trahimur:ui & imperio ipsius naturæ: qm̃ hoc est nobis innatũ uelle.¶ Ducimur: spõte certa rõne & uia allecti.¶ Cupiditatẽ: uehemens desideriũ cognoscẽdi aliqd & sciendi.¶ Excellere: excellẽtiorẽ esse ac pstãtiorẽ aliis.¶ Pulchrũ:laudabile & gloriosum:& sic cõtra.¶ Labi:lõgius in errorẽ pgredi.¶ Errare:falsum p uero sibi pponere:qđ iprudẽtis est.¶ Nescire:nõ didicisse:& cãs rerũ ignorare.Plato in Theeteto sic ait.Vera certe opinari pulchrũ est:mẽtiri turpe.¶ Decipi:ab aliquo uersuto & callido.¶ Malũ:quãtũ ĩ se: qm̃ insipiẽtia magnũ est malũ:& nescit an possit esse maius:& stultitia nihil est peius.Iõ optim⁹ qsq; & a natura bene istitut⁹ ad rerũ cognitionẽ tota mẽte sese erigit:cũ oẽs stulti sine dubio miserrimi sint. Plutar.scribit in uita Lysandri Antimachũ carmen qđ cõposuerat in laudẽ Lysandri aboleuisse.dũ Lysander de carminib⁹ coronam Nicerato dedisset:tũcq; Platonẽ iuuenis ingeniũ admiratũ eũ mitigasse pstatũ ignaris ignorantiã ad malũ esse:qđ est cæcitas nõ uidẽtibus.¶ Ducim⁹:arbitramur:existimam⁹.Si prudẽs esse cupis inqt Seneca:in futuro

[Margin: Bias — Zeno — Stilbon — Arist. — Plato — Plutar. — Sene.]

In hoc genere naturali & honesto duo uitia uitãda sunt. Vnũ ne icognita ꝓ cognitis hẽamus: hiſq; temere aſſentiamus. Quod uitiũ effugere qui uolet (oẽs autẽ uelle debent) adhibebit ad conſiderandas res & tempus & diligentiam. Alterũ eſt uitiũ quod quidã nimis magnũ ſtudiũ multãq; operam in res obſcuras atq; difficiles cõferũt. eaſdẽq; nõ neceſſarias: quibus uitiis declinatis qđ in rebus honeſtis & cognitiõe dignis operæ curæq; ponetᷣ: id iure laudabitᷣ: ut in aſtrologia. C. Sulpitiũ audiuimus: in Geometria Sextũ Pompeiũ ipſi cognoui-

proſpectũ intende: & quæ poſſunt cõtingere aio tuo ꝑpone: nihil tibi ſubitũ fit: ſed totũ ante conſpicies: ſi prudens eſt animus tuus: tribus tẽporibus diſpenſetᷣ. Præſentia ordina: futura ꝓuide: præterita recordare. Nã qui nihil de pͭterito cogitat pdet uitã. Qui nihil de futuro pͥmeditatᷣ: in oia incautus incidit. Prudẽtiæ propriũ eſt inquit examinare cõſilia: & nõ cito facili credulitate ad falſa ꝓlabi. ¶ In hoc genere poſito munere ipſius prudentiæ & utilitate cognitionis & ſcientiæ ponit uitia quæ uitãda ſunt: ut mediũ ipſum cũ decoro teneatᷣ: a quo non põt ſine uitio diſcedi. ¶ Naturali: qm̃ ipellimut natura ipſa ad honeſtũ & rer͂ cognitiorẽ. ¶ Et honeſto: cũ laude uirtutis honeſtũ quippe eſt ſcire: turpe uero ignorare. ¶ Vnum: hoc eſt primũ uitiũ: quo multi laborãt. Nõ eni debemus pſuadere nobis cognitionẽ rer͂: q̃s penit⁹ ignoramus: nec debemus temere. i. nullo adhibito iudicio aſſentiri his quæ nobis dicuntᷣ & icognita ſunt.

Lactantius Lactãtius dicit. Opinari te ſcire q̃ neſcias non eſt ſapiẽtis: ſed temerarii poti⁹ ac ſtulti. Vnde monendi ſunt pͥceptores: ne auditor͂ teneras aures falſis opinionib⁹ imbuãt lucro intẽti: & ipſi auditores: ne pͥceptor͂ uerbis temere credant: qui ne ignorantiã ꝓfiteantᷣ: q̃cq̃d occurrerit effundũt. Intẽdant igitᷣ adoleſcẽtes ingeniũ ne ſtulti uideantᷣ & imprudẽtes. Vnde ſcribit in academicis Ci. Nã cæteri primũ ante tenentᷣ aſtricti: q̃ qđ eſſet optimum iudicare potuerũt: deinde ĩfirmiſſimo tpe ætatis: aut obſecuti aio cuidã: aut una alicuius quẽ primũ audiuerũt orõne capti: de rebus icognitis iudicãt: & ad quãcũq; ſunt diſciplinã tanq̃ tẽpeſtate delati ad eã tanq̃ ad ſaxũ adhæreſcũt. Nã q̃ dicũt oia ſe credere ei quẽ iudicẽt fuiſſe ſapiẽtẽ ꝓbarẽ: ſi idipſum rudes & ĩdocti iudicare potuiſſent. Statuere aũt qui ſit ſapiẽs: uel maxime uidetᷣ eſſe ſapiẽtis. Et in orõne ꝓ Cluẽtio ait. Minus ſtultus eſt: cui nihil in mentẽ uenit: q̃ ille qui qđ ſtulte alteri uenit in mẽtẽ: cõprobat. ¶ His. ſ. incognitis. ¶ Temere: icõſulte ſine iudicio. ¶ Aſ-

Aſſentior & aſſentio ſentiamur: dicimus aſſentior & aſſentio: prius dicebatᷣ tm̃ aſſentior: ſed Siſenna primus in ſenatu dixit aſſentio: quẽ alii ſecuti ſunt. ¶ Quod uitiũ: docet Cicero quõ declinãdũ ſit hoc uitiũ ¶ Oẽs aũt: correctio eſt: oẽs inq̃t dñt uelle: qm̃ leuitas eſt & temeritas aſſentiri incognitis: & illa ꝓ cognitis habere: Cyrus dicit apud Xenophontẽ: ea nõ debet q̃s dicere: quæ minus certo norit.

Seneca Et Seneca dicit. De dubiis nõ definias: ſed ſuſpẽſam tene ſñiam: nihil inexpertũ affirmes. ¶ Tẽpus: qđ ipſa res iudicãda poſtulat: nõ eni poſſumus ilico iudicare: niſi fuerim⁹ plane ſapiẽtes: ſed ſpacio tpis adhibito: & diligẽtia quæ rer͂ inueniẽdarũ magiſtra eſt: ſine qua fruſtra tp̃s teritᷣ: diligẽtia igitᷣ & tpe opus eſt: ut qđ in quaq; re uerũ ſit iudicari poſſit. ¶ Alter͂ eſt uitiũ: queadmodũ uituperatᷣ ſtulta aſſenſio: & ignorãtia. ſic carpitᷣ nimiũ ſtudiũ in re nõ neceſſaria. Vnde uituperãdi ſunt illi: qui oẽm ætatẽ in nudis fabulis: & poetar͂ cõmẽtis: terũt fucos quoſdã & ſciẽtiæ umbrã ſectãtes: nõ expſſam imaginẽ: qm̃ in poetis reqeſcẽdũ eſt: cũ phiæ pͥceptis: & rebus grauib⁹ ſatiſfecerimus: & ſic de ſimilibus: quæ multũ obſcuritatis: parũ uero fructus in ſe habẽt. Vnde dicit Seneca: liberalia ſtudia dicuntᷣ: q̃a hoie libero digna ſunt: in quibus tãdiu

Opera Opus ĩmorandũ eſt q̃diu nihil animus agere maius põt. ¶ Operã: exercitationẽ & laborẽ: opera dicitᷣ quæ ſtudiis mẽte & aio exercetᷣ: opus eſt. qđ fit manib⁹: & opera eſt labor: ſtudiũ: & diligẽtia in aliquo opere faciẽdo. ¶ De honeſtis: habẽtib⁹ in ſe honeſtatẽ: & laude dignis: nã dare operã rei quæ uacet honeſtate: cõtra officiũ eſt. ¶ Quod operæ: ideſt laboris & ſtudii. ¶ Vt in aſtrologia: affert exẽpla eor͂: qui in rebus honeſtis: & cognitiõe dignis id operæ poſuerũt: qđ iure laudatũ eſt. Caius Sulpitius primus ramanor͂ defectus ſolis & lunæ rõnẽ in uulgus efferre auſus eſt: qui in bello macedonico Tribunus militũ exercitũ romanũ magna animi moleſtia & ſollicitudine liberauit pridie q̃ cũ Perſe rege pugnaretᷣ. Productus fuit a paulo Æmilio cõſule in concionẽ ad pͥcinendã eclypſim: naturalẽq; eſſe oſtẽdit: & uolumine poſtea edito huius effectus rõnẽ explicuit. Apud græcos Thales mileſius lunæ ſoliſq; defectũ inueſtigauit: poſt eũ Hypparcus: qui etiã ſtellis noia ipoſuit. Anaxagoras primus auctore Plutarcho in uita Niciæ rõnẽ huius defectus litteris mãdare auſus eſt: ſed primus Plato in lucẽ extulit

Partes mathematicæ quatuor qđ alii nõ fecerãt uerĩti iudicia iperitæ multitudinis. Plato aũt ꝓpter ſanctitatẽ mor͂ id auſus eſt & effecit. ¶ In geometria: quæ naturã magnitudinũ uniuerſam figuraſq; explicat. Mathematica ſcĩa q̃tuor hẽt partes. Arithmeticam: Geometriã. Muſicã: & Aſtrologiã. Arithmetica eſt quæ rõnes affectus affinitateſq; iter ſe numerorũ docet: ſub qua collocatᷣ muſica. Nã ubi Arithmeticus numeros abſolute cõſiderat: atq; ſeiũctus ab oĩ materia ſenſibili: Muſicus ut ſonor͂ ſibi ſubiicit: effectuſq; eius cõſiderat: ſub quo etiã & is qui cantu demulcet aures collocatᷣ. Geometriæ fundamenta Pythagoras iecit: & Arithmeticã in artẽ diſciplinãq; redegit: Sub geometria collocatᷣ perſpectiua: quæ cõſiderat lineas: nõ abſolute: ſed uiſu. Nã arithmeticus geometra puri mathematici: formas ſenſibiles a materia penitus ſeparãt: geometra eni cõſiderat lineas pũcta: ſupficies: ſeu plana corpora: ſeparata oino a materia ſenſibili. Aſtrologia uerſatᷣ circa numeros & magnitudines: non omnino abſtractas: ſed ut accõmodatas ad corpora cæleſtia: quæ uidentᷣ. Ex q̃bus patet arithmeticã & geometriã puras eſſe mathematicas: reliquas uero duas non puras: ſed partẽ mathematicas: partim naturales: ut Ariſtoteles in phyſicis aſſerit. Clari in Geometria fuerũt Pythagoras. Archimedes ſyracuſius. Anaximãder mileſius: Euclides megarenſis: cuius ſcripta extant. Plato in. vii. de republica. Mathematicas diſciplinas ad ueri cognitionem; & de-

mōstrationē in primis dixit esse necessarias: sunt eni in primo gradu certitudinis. Plato has eē tanq̄ gradus: di- Plato
xit ad supiora cognoscēda: his disciplinis inqt in oibus: aiæ istrumētū pditū: ut sic dixerim: aliisq; excecatū exerci
tiis expurgaē & meliꝰ erigiē. A iaduertisti inqt Socrates apud eūdē: eos quia natura arithmetrici sint ad oīs fo-
re disciplinas acutiores apparere: q aūt igenio ebetiores fuerint: si in hac erudienē: etiā si nihil ampliꝰ utilitatis
assequanē: seipsis tñ igeniosiores effici solere: quæ eni difficiliorē adipiscēdi cogitādiq; laborē ac curā inferat: nō
facile ex oibꝰ ullā pter hāc potes inuenire: ob hæc oia pfecto hæc disciplina omittēda nō erit. Verū optimis pdi
ti naturis i ea q̄primū erudiēdi uidebanē. ¶ In
dialecticis: primum Pla. dialectica appellauit.
Aristoteles uero ad formā disciplināq; rede-
git. Multi in ea claruerūt. Leōtinus: Gorgias:
Chrysippus: uñ dicebāt Athenēses: aut nullā
aut Chrysippeā dialecticē apud deos iueniri. Carneades: Diogenes. Tota stoicoꝝ familia. Epicurꝰ ipsā neglexe
rit: uñ in uarios errore lapsus est: hæc eni disciplina ad ueri falsiq; cognitionē uehemēter accōmodaē. & uia ē ad
oēm sciam. Vñ dicebāt stoici: neminē ignarū dialectices futurū sapiētē: facit eni syllogismū & demonstrationē:
ponitq; uerū añ oculos. Vñ Arist. dicit priscos illos phos Melissum: Parmenidē. Anaxagorā & alios lapsos esse
& errasse sola dialectices ignoratione: & Pla. in. vii. de rep. dicit necessariā esse dialectices cognitionē: & putilē:
quā aliis disciplinis pponit: monēs erudiēdos i dialecticis esse pueros: ut iterrogare ac rñdere q̄ doctissime co-
gnoscāt & sciāt. ¶ In dialecticis: i dialectices: disciplina: quæ disputādo: refellēdo: pbādo ad ueritatē iueniēdā ua
let plurimū: & sine ipsa ad ueri cognitionē pueniri nō pōt. Dialectica est scia recte differēdi circa orōnē: quæ in-
terrogatione atq; respōsione cōstat. ¶ In dialecticis: ita iclinaē dialectica dialecticoꝝ: ut physica physicoꝝ: & dr̄ Ius ciui-
dialectica ipsa scia disputādi. ¶ Plures: q̄ in supradictis disciplinis. ¶ Iure ciuili: ius ciuile dr̄: qđ qsq; populus si- le
bi cōstituit: & id ppriū est ciuitatis ipsiꝰ: ciuile iquā dictū q̄si ppriū ipsiꝰ ciuitatis: & ex unaq̄q; ciuitate appellaē.
ut Romanoꝝ: Atheniēsiū: Lacædemonioꝝ. Sed ius ciuile dictū absolute intelligiē romanoꝝ inqt Iustinia. ut
poeta Virg. apud latinos: apud græcos Homerus: Romano iuri Romulus cōditor urbis auspiciū dedit: q po-
pulū in. xxx. ptes diuisit: q̄s curias appellauit: ppea q tūc reipublicæ curā p snias partiū eaꝝ expediebat: & ita le
ges q̄sdā: & ipse curiatas ad populū tulit: auctore Pōponio li. i. dige. Tulerūt etiā & sequētes reges: q̄s Sextus
Papyriꝰ: q fuit regnāte prisco Tarqnio: collegit: redegitq; in ordinē. Inde dictū est ius papyrianū: post exactio
nes reges: cū p decē ānos regiæ leges cessassent. Decē uiri creati sūt: q a græcis leges peterēt: q̄s in tabulas ebore
as scriptas posuerūt p rostris. i. in foro: ut oibus legere uolētibꝰ expositæ essent: quæ decē erāt sequēti anno duæ
adiectæ sunt. & ita leges duodecim tabularū appellatæ. Inde fuit prudētiū auctoritas & disputatio in foro: quæ
& etiā ius qđ sine scripto uenit: cōi noie ius ciuile appellatū est. Inde factæ sunt legittimæ actiones: qbus iter se-
se hoīes disceptarēt: q̄s collegiū pontificū iterptabaē q̄s actiōes Appiꝰ Claudiꝰ ad formā redegit: & uolumen
qđ Gneus Flauiꝰ eiꝰ scriba Libertini filiꝰ subreptū pplo tradidit: cui id munus adeo gratū fuit: ut Flauiꝰ tribu-
nus plebis fieret: & Senator. & edilis curulis: & sic appellatū est ius ciuile Flauianū. Postea Sex. Helius actiones
cōposuit: & pplo dedit: uñ appellatū est ius helianū: inde cū plebs a pribꝰ in mōte sacrū: q supra aniené tribꝰ mi
libus passuū ab urbe distat: secessisset. Tribunos ad suā ptectionē creauit: & plebiscita cōstituta sūt: quæ postea
ut oīs discordia sedareē. Lata lege Hortēsia p legibꝰ fuerūt. Inde cū necessitas curā reipublicæ senatoribus dedis
set: senatuscōsulta cōstituta sunt. Inde ptores iura reddere cœperūt: & ptoꝝ edita nata sunt: quæ dicunē ius ho-
norariū: eo q ab honore ptoris uenerit. Tādē cōstituto principe qcqd ipse statuisset: ius fuit. Vñ dicit Iustinia-
nus: qđ pricipi placuit: legis hñt uigorē. Quodcūq; iperator p eplaꝫ cōstituebat: uel cognoscēs decernebat: uel
pcipiebat edicto: lex erat: & hæ cōstitutiones appellabanē: sed ut dicebā ius ciuile dictū absolute romanoꝝ itel-
ligebaē: hēt duas spēs: ius scriptū & nō scriptū. Ius scriptū est lex plebiscita: senatuscōsulta: principiū placita: ma Ius scri-
gratuū edicta: respōsa prudētū. Iuris ciuilis sciam plurimi & sūmi uiri pfessi sunt. P. Papyriꝰ: q regnāte Tarq- ptum
nio ut dictū est regias leges in unū cōtulit. Appius Claudiꝰ decēuir. Appiꝰ Claudiꝰ eiusdē generis q Cētima-
nus appellatus est. & uiā appiā strauit: & claudiā aquā iduxit. Sēproniꝰ Caius: Scipio Nasica: cui domus in sa-
cra uia publicæ data est: quo faciliꝰ cōsuli ab oibus posset. Qu. Mutiꝰ: qui Carthaginē legatꝰ adiit. Tyberiꝰ Cor
rūcanus. Sextꝰ Ceciliꝰ & eius frater. Publius Heliꝰ & Attiliꝰ: q primus a pplo sapiēs appellatꝰ est. Marcus Ca
to: Publiꝰ Mutius. Brutus: Rutilius Ruffus: Paulus Virgitimus Quintus Tubero stoicus: Pāsæ auditor. Sex-
tus Pōpeius Cnei Pōpei filiꝰ. Celiꝰ Antipater q & Historias scripsit. Lucius Crassus frater Publii Mutiq Mu
tianus dictus est. Hūc Cicero dicit iurecōsultoꝝ disertissimū. Quintꝰ Mutiꝰ Publiū filiꝰ pōtifex maximꝰ. Aqli
us Gallus Mutii auditor: Balbꝰ Luciliꝰ. Sextus Papyriꝰ. C. Viuētius. Seruius Sulpitiꝰ: q in causis orādis pmū lo
cū post Ciceronē obtinuit. Alphenus Varus. C. Aulus offiliꝰ. Titꝰ Cæsius. Aufudiꝰ. Tucca Labeo. Publiꝰ Cæ-
lius. Trebatius Cesselliꝰ. Quintꝰ Tubero. qui Quintū Ligariū accusauit defensuꝫ a Cicerone orōne quæ extat:
fuerūt etiā clari post Ciceronē. Atteius capito: Antistiꝰ Labeo. Massurius Sabinus: q fuit tpe Tiberii. Caiꝰ Cas
sius Lōginꝰ natꝰ ex filia Tuberōis: Sabinus iperāte Vespesiano. Pegasus: qui tpe Domitiani pfectus urbis fuit
cuiꝰ meminit Iuuenalis: Rapta pperabat abolla Pegasus. Attonite positꝰ mō uillicus ubi. An ne aliud tūc pfe-
cti priscus Neratiꝰ: q cōsul fuit. ¶ Quæ artes: mathematicæ disciplinæ: dialectica & ius ciuile uersanē in iqsitiōe
ueritatis. Cuiꝰ: Scilicet ueri iuestigādi cupiditate & studio. ¶ Abduci: auocari ab actionibꝰ & rebꝰ agēdis uitupe
raē: & est cōtra officiū: qm̄ laus uirtutis cōsistit in actione. Tūc eni hō laudaē: cū studiose aliqd agit: aut cogitat:
& sentētia Aristotelis primo ethices: ut dictū est in opatione animæ per uirtutē in uita pfecta cōsistit humana
fœlicitas. Nā cōsociatio hoīs uincit cognitionis studiū: & genus officioꝝ excellit: qđ hoium societate tenetur:

mus m[u]ltos i Dialecticis: plures i iure ciuili. Quæ
oēs artes in ueri iuestigatione uersanē: cuiꝰ studio

& agere:cōſiderare plus eſt q̄ cogitare prudēter. Igiꝛ ſtudio cognitionis nō debemus eas actiōes deſerere: quæ ad tuēdā humanā ſocietatē ptinēt:& eoꝝ cōſeruationē:qb⁹ officiū & pietatē debem⁹. ¶ A reb⁹ agēdis:actionibus & officiis pſtandis nō debem⁹ relinq̄re penit⁹ actiones:& tm̄ cognitioni reꝝ & cōtēplationi uacare:qm̄ uita humana & cōſociatio deſtrueretꝛ:& ipſa cognitio māca eſſet & ſaluaga. Vn̄ Sophocles auctor Tragœdiarū cū pp ſtudiū rē familiarē negligere uideretꝛ:a filiis in iudiciū uocat⁹ eſt. ¶ Virtutis eni rō. q̄re. i. cōtra officiū qm̄ laus uirtutis cōſiſtit in actione:& ea maxime actiōe:q̄ eſt ad ſocietatē tuēdā. Vn̄ dicebat Ari. hoiem tūc eē fœlicitarē:cū aliqd agit:eū i uirtute & in ſōno nō eē magis fœlicē q̄ ſit is q uirtutē nō hēt:tn̄ ē aliq̄ differētia uel poti⁹ maxia:ille eni q hēt hitū uirtutis:cū primū expgiſcitꝛ pōt fœlicitꝛ opari. Vitioſus āt minime:ſed ſemp miſer. ¶ Laus uirtutis cōſiſtit i actiōe:qm̄ actio ē pſtabilior habitu:qppe finis ē pſtabilior eo qđ eſt ad finē:& hitus cōparatꝛ pp actionē: quā nō debem⁹ omittere pp cōtēplationē: qm̄ ad utrūq̄ nati ſumus. Dicere ſolem⁹ inqt Seneca: ſūmū bonū eē ſm naturā uiuere:natura ad utrūq̄ genuit & cōtēplationē reꝝ & actionē. Stoici dicebāt i ſolo uirtutis hitu cōſiſtere humanā fœlicitatē:dicētes neminē hr̄e talē hitū:q nō operetꝛ:ſed tn̄ ſi nihil ageret:nihilomin⁹ eē fœlicē tm̄ robur uirtuti dabāt ad bn̄ beateq̄ uiuēdū.

a reb⁹ agēdis abduci cōtra offiñ ē. Virtutis eni laus oīs in actione cōſiſtit:a qua tn̄ ſæpe fit intermiſſio: Multiq̄ danꝛ ad ſtudia reddit⁹:tū agitatio mētis:q̄ nūq̄ acqeſcit pōt nos in ſtudiis cogitatiōis: ēt ſine opa nr̄a cōtinere. Oīs aūt cogitatio motuſq̄ aī aut in cōſiliis capiēdis de reb⁹ honeſtis & ptinētib⁹ ad bene beateq̄ uiuendum. aut in ſtudiis ſcientiæ cognitioniſq̄ uerſabitꝛ:ac de primo equidē officium fonte diximus.

¶ Iuſtitia.

d E trib⁹ autē reliqs latiſſime patet ea ratio qua ſocietas hominum inter ipſos & uitæ quaſi

Caro apud eūdē in. iii. de finib⁹ ſic ait. Sic ea quæ pficiſcuntꝛ a uirtute ſuſceptione prima: non pfectione recta ſunt iudicāda. ¶ Tn̄:quis in ipſa actione cōſiſtat laus:tn̄ ſæpe pōt intermitti:& hō ſtudioſus ad cōtemplationē reuerti pōt. Vnde dicit Sene. Nō ſemp in actis ſis:ſed interdū aio tuo requiē dato:& reges ipſa plena ſit ſapientiæ ſtudiis & cogitationib⁹ bonis nā prudēs nunq̄ ocio marcet:hēt aūt aliq̄n remiſſū aium:nūq̄ ſolutū. ¶ A qua actione in qua nō ſemp eſſe poſſum⁹:& officiis pſtādis. ¶ Intermiſſio: aliq̄ tpis uacatio: nō debem⁹ abduci a rebus agēdis pp aſſiduā cōtēplationē:multa eni agēda ſunt p ſalute pr̄iæ:parētū:fratrū:& alioꝝ:qbus iure ſocietatis humanæ officia debem⁹:unde uituperantꝛ illi:qui pr̄ia laborāte & ſuis a cōtēplatione nō diſcedūt:& ſic ecōtra pp res agēdas & uilia ſordidaq̄ iterdū negocia & idigna libero hoie a ſtudio bonaꝝ artiū abduci cōtra officiū eſt. Igiꝛ habēda eſt rō tpis:& id qđ tpꝰ rō & decoꝝ ipſum poſtulat agēdū:iō dicit ab ipſa actione:in quē cōſiſtit laus uirtutis:fieri aliq̄n intermiſſionē:& dari reditio ad ſtudia:& cōtēplationē: qm̄ ad utrūq̄ nati ſumus. ¶ Multi redit⁹:per cōſequēs pbat antecedēs:poſſum⁹ intermiſſa ſtudia ob res agēdas & officia pſtāda repetere:& ſi danꝛ reditus danꝛ & diſceſſus:& cū a ſtudio auocamur negociis & officiis ipediti:agitatio mētis quæ nobis ingenita eſt:pōt nos in ſtudiis cōtēplationis tenere. ¶ Agitatio:motus & cōtēplatio. ¶ Quæ nunq̄ acqeſcit: q̄ ſemp eſt in motu:& aliqd meditatꝛ. ¶ Sine opera nr̄a: ſine labore:ſola eni mētis agitatio pōt nos in cognitionibus honeſtis & cōtēplatione reꝝ cōtinere:etiā ſi opa nr̄a ceſſat a ſtudio. ¶ Oīs aūt:dat nūc pceptū Ci. docetq̄ circa quæ debeat uerſari mētis agitatio in reb⁹. ſ. honeſtis. Nā turpia meditari cōtra officiū eſt:& ait:debem⁹ cogitare ea quæ ptinēt ad mores & ad bonā beatāq̄ uitā:& ea quæ ad ſciaꝫ rerū naturaliū:& quæ cognitu digna ſūt:aliꝛ diſcediꝛ ab offō:& ſic de primo fōte. i. prudētia:& ſapia & eo loco q̄ i ueri cognitiōe atq̄ iueſtigatiōe cōſiſtit:dictū eſt. ¶ Cōſiliis capiēdis:& hoc ptinet ad prudētiā:cui⁹ munus eſt bn̄ cōſulere:& qd ſit agēdū iperare & rōnē officioꝝ reddere. ¶ Et ptinētib⁹. i. ipſis officiis & reb⁹ quæ uirtuti adnexa ſūt:& ptinēt ad beatā uitā. Nō debemus igiꝛ turpia cogitare. ſed ea in qbus & bona beataq̄ uita cōſiſtit. ¶ Aut in ſtudiis ſciētiæ:& hoc ē mun⁹ ſapiētiæ quæ ſciam & itellectū cōplectiꝛ:& qua cōtēplamur cæleſtia & eſſentias a materia ſepatas:ſed hæc oīa Ci. large accipit. Fōte prudētia:a qua tanq̄ a fōte manāt officia. Trāſlatio ē a fōte & riuulis:q ex ipſo fōte deriuantꝛ.

d E trib⁹ aūt reliqs. Poſtq̄ de prudētia primo fonte officioꝝ Cicero diſſeruit:trāſit ad iuſtitiā: q̄ latiſſime patet:& oīs uirtutes cōplectiꝛ:& uitæ humanæ cōſulit:& fulget inter uirtutes:ut lucifer iter ſtellas:& ſine iuſtitia nō itelligiꝛ ulla uirtus:& ab ipſa boni uiri denoiantꝛ. Nā bonus & iuſtus cōuertuntur. Ergo cū iuſtitia plurib⁹ pſit:q̄ eſt ad cōſeruationē humanæ ſocietatis: pſtabilior eſt cæteris. i. fortitudine & tēperātia. Tres inqt uirtutes ſuperſunt:quarū iuſtitia latiſſime patet. i. ad oīs ptinet:& pluribus pdeſt quū ſit ad cōſeruationē humani generis & ſocietatē cōem tuēdam:quæ late patet. ¶ Ea rō. i. ipſa iuſtitia quæ eſt q̄dā rō moduſq̄ uiuēdi ad utilitatē cōem:qm̄ iuſtitia cui adiūgiꝛ liberalitas eſt. uinculū ſocietatis humanæ:de qua iā diſputabiꝛ. ¶ Qua. ſ. rōne mō & uia tuēdæ ſocietatis humanæ. i. ipſa iuſtitia. ¶ Societas:amoris cōiunctio & holum cōgregatio iter ipſos:uiciſſim mutuis officiis:ut alter alteri opituletꝛ & adſit. ¶ Et uitæ:q̄ſi cōitas:qm̄ iuſtitia oībus cōſulit:ac ſi iter ipſos nulla eſſet dr̄ia:nā hō hoiem tueri debet & fouere ob id ipſum q̄ hō ē:qm̄ mūdus eſt cois pr̄ia:& qcqd agimus nō ad priuatū:ſed ad cōe bonū referēdū eſt. Vn̄ uituperādi ſūt illi: q ſibi oīa uēdicāt:nullā humanæ ſocietatis habētes rōnē:& iure tyrāni ab oi humanitate alieni appellantꝛ. Iuſtitia eſt uirtus ad aliū & duplex:legitima. ſ. & pticularis:prima ſic finiꝛ a pho. Iuſtitia eſt hitus electiuus circa ea oīa i qb⁹ uerſatꝛ uir ſtudioſus ad ſeruādas leges cois cōmodi cā. Altera uero ſic. Iuſtitia eſt hitus electiuus circa definitā materiā:utputa honores:cōtractus:&c̄. id gen⁹ tribuēs cuiq̄ qđ ſuū ē. Comites iuſtitiæ ſūt liberalitas:magnificētia:religio:pietas:gratitudo:ſctas:obediētia fides & legū mādatorūq̄ obſuatō æqtas bōitas ueritas, In

iustitia uero legitima ē hītus trāsgrediēdi leges:detrimēti cōis:& sui cō modi grā. Iniustitia pticularis est hītus electiuus circa determinatā materiā sumēs qđ suū nō est. ¶ Cōtinet:cōsuat mutuis officiis: Iustitia hæc de qua nūc agit in distributiuā & cōmutatiuā diuidit: & hæc rursus circa illa cōmercia: quæ spōte faciūt hoies:& illa q̄ ipsis iuitis efficiunt. ¶ Cuiꝰ.s.rōnis uiæ modi & facultatis cōseruādæ humanæ societatis.i. ipsiꝰ iustitiæ ad quā referunt hæ uirtutes quæ sūt ad cōem societatē tuēdā. ¶ Duæ ptes: hæc rō hēt duas ptes iustitiā ad liberalitatē. qm̄ iustitia distributiua nō pōt exerceri nisi ab eo qui liberalis fuerit:qppe si est auarus:plus æquo sibi assumit & iniustus est. Iustitia est ad alios & iō dicit Aristo. li.v.ethices. Iccirco nō sinimꝰ hoiem dñari:sed rōnē:qa sibiipsi id facit.& est tyrāuus. Iō uir iustus:q ē in magistratu aliis:nō sibiipsi laborat:atq ob idipm alienū bonū dicūt iustitiā eē qm̄ nō in nos sed in alios seruanda iustitia est: quā ut uolunt stoici:sequunt eqtas & gratitudo. ¶ In q̄ uirtutis splēdor est maximꝰ. In qua plurimū renidet uirtꝰ nā pclarissima est oium uirtutū:& neq hespus neq lucifer ingt Aristoteles in moribus ita admirabilis est:& puerbio dicere cōsueuimꝰ. Iustitia in sese uirtutes cōtinet ois:sed loqtur illic plius de iustitia legitima:quæ est quoddā aggregatū ex oibꝰ uirtutibꝰ:ut dictū est. Et Euripides dicit. Iustitia os aureū hēt:neq hespus neq lucifer adeo mirabilis est. Iustitia certe uirtꝰ est pfectissima: qa pficit cæteros hoies:& qa est usus pfectæ uirtutis:& q eā hēt:& ad se & ad alios uti pōt. pclarissima est oium uirtutū qa est pfectissimū qd:& oē pfectissimū ē admirabile. Vñ snia Biātis bñ se hrē uř ingt Aristo. Magratꝰ uirū ondet ac: aliū eni est te in societate iā ipse magratꝰ cōsistit:& difficile est ea pstare quæ magratꝰ reqrit in quo iustitia seruāda est:& officiū iusti & boni uiri est bonos efficere:qđ difficile est & pclarū:qm̄ multiplicat bonū:& pessimꝰ is ē. q & ad ipm & ad alios utit uitio:optimus est nō q ad seipm:sed ad alios utit uirtute. Iustitia ē hītus quo fit aliqs idoneꝰ ad iustū p electionē & iustitia collocat iter plus & minꝰ:iustū uero iter dānū & lucrū. Magratꝰ ē custos iusti. Iniustitia est usus uitii ad aliū. Lex est rō sūma isita in natura:quæ iubet ea q̄ faciēda sunt:phibet ea q̄ cōtraria:eadē rō cū ē in hois mēte cōfirmata & cōfecta est lex:& dř a legēdo:cuiꝰ ea uis ē:ut recte facere iubeat.uetet delinqre:q̄ nō tū deniq ingt Ci.in legibꝰ:icipit eē lex.cū scripta ē.sed tū cū orta ē:orta ē aūt simul cū mēte diuina:q̄obrē lex uera atq priceps apta ad iubēdū:& ad uetādū:rō ē recta sūmi Iouis. Iuriscōsulti sic finiūt. Iustitia ē cōstās:& ppetua uolūtas ius suū cuiq tribuēs. Iuris prudētia ē diuinarū humanarūq rerū noticia iusti atq iniusti scia. Iustitia ē uirtꝰ. Ius ē ipsiꝰ uirtutis executiuū. Iuris prudētia ē scia illiꝰ iuris. Iustitia est sūmū bonū. Ius mediū:iuris prudētia isimū. Iustitia uult tribuere suū ius unicuiq:ius coadiuuat:iuris prudētia docet q̄liter illud fiat. Præcepta iuris sūt hæc:honeste uiuere:alterū nō ledere:ius suū unicuiq tribuere. Sene. ex opione & snia stoicorū ita finit. Iustitia ē naturæ tacita cōuētio in adiutoriū multorū inuēta & aliter. Iustitia ē diuina lex & uinculū societatis humanæ. Si uis ingt eē iustus:deū time & ama.amabis aūt si in hoc illū imitaberis: ut uelis oibꝰ pdesse:& nulli nocere. ¶ Ex qua boni uiri noiant:nā bonus & iustus cōuertunt & p iustū bonū itelligimꝰ:& per bonū iustū. ¶ Huic iusticiæ:dixi q̄re liberalitas cōiūcta est iustitiæ:& pōt iustitia distributiua. ¶ Sed iustitiæ: psequtur primā prē:iustitiā.s.& munꝰ ipsiꝰ describit:& uiri iusti:ut añ oia ne cui qs noceat nisi lacessitꝰ aliq̄ iniuria & puocatꝰ:qm̄ iure naturali oibꝰ cōcedit defensio:& nisi nocētes & iniuriā iferētes opprimerent:cōfunderet humana societas & cōuictus. Iō pp malos mores inuētæ sunt leges ut qsq in officio cōtineat:qbus nil melius ad cōseruationē humanæ societatis excogitari potuit. Acerbissimis cladibus oia redūdarēt:nisi nefaria malorū rabies:& in optimos quosq cōiuratio sanctissimis legibꝰ uindicaret:quæ ut dixi a malis moribꝰ originē habuerūt:nā si e natura hoies uiuerēt:nō esset opus tot legibꝰ:sui igit defensio cōcessa est oibꝰ iure naturali:qđ uetustius est iure ciuili. Iura eni ciuilia tūc esse cœperūt:cū & ciuitates cōdi:& magratꝰ creari:& leges scribi cœperūt. ¶ Coibꝰ:q̄dā naturali iure:ut ingt Martianꝰ li.i.dige.& reperit Iustinia.li.ii.istitutionū. Coia sunt oium: q̄dā uniuersitatis:q̄dā nulliꝰ:plæriq uero singulorū:quæ uariis ex causis cuiq acqrunt:& modis quos Ci.ponit:Naturali iure coia sunt ista. Aer:aqua pfluēs:& mare:& p hoc littora maris. Nemo ingt Martianꝰ ad littus maris accedere phibet piscādi grā. Flumina pene oia & portꝰ publica sunt. Riparū quoq usus est publicꝰ ingt Gaiꝰ iure gētiū:sic ipsiꝰ fluminis: Vniuersitatis nō singulorū:sunt theatra:stadia:fora:&c. id genꝰ:q̄ sunt in ciuitatibꝰ coia. Et stoici dicebāt oia esse coia iure naturali sūma rerū diuisio ingt Paulus in duo genera diducit. Nā alia sunt diuini iuris:alia humani. Diuini iuris sunt ueluti res sacræ & religiosæ:sanctæ quoq res ueluti muri & portæ ciuitatū quodāmō diuini iuris sunt. Quæ sūt humani iuris publicæ sunt:aut priuatæ. ¶ Priuatis: his q̄ sunt singulorū & ppria cuiusq. Nā plæraq iā singulorū sunt ex iure gētiū:qđ uoia possessiua iuenit:ut.s.diceret hoc ē meū hoc uero tuū:cū oia essent prius de iure naturali coia. Ius gētiū oi humano generi cōe est:qđ a iure naturali recessit:qa illud oibꝰ aīalibꝰ:hoc solis hoibꝰ iter se cōe ē. Nā usu exigēte:& humanis exigētibꝰ necessitatibꝰ gētes humanæ q̄dā iura sibi cōstituerūt:bella eteni orta sunt:& captiuitates sunt secutæ & seruitutes:quæ sunt iuri naturali cōtrariæ. Iure eni naturali oēs hoies liberi nascebant. Plius li.v.ethices. Ius ciuile diuidit in duas ptes naturale.s.atq legittimū.& naturale ingt est qđ ubiq uim hēt eādē: hoc appellat a iurecōsultis ius naturale secūdariū siue ius gētiū:est eni cōsentaneū naturæ hois ciuilis. In.iii.de finibꝰ sic ait Cicero. Sed quēadmodū theatrum cū cōe sit:recte tñ dici pōt eius esse eum locū quē quisq occupauerit:sic in urbe mūdoue cōi nō aduersatur ius quo minus suū cuiusq sit. ¶ Sūt autē:ab ipsa natura:nihil est factū priuatū:sed oia coia:& cum essent in mundo

coitas cōtinet. Cuiꝰ ptes duæ sunt: Iustitia: in qua uirtutis splēdor ē maximꝰ:ex q̄ boni uiri noiant:& huic est cōiūcta bñficētia: quā eādē uel benignitatē uř liberalitatē appellari licet. Sed iustitiæ primū munꝰ ē:ut ne cui qs noceat:nisi lacessitꝰ iniuria:deinde ut coibꝰ p coibꝰ utat:priuatis āt ut suis. Sūt āt

Iustitiæ diuisio

Euripides

Seneca

Martianus

Paulus

uacua:primi illi occupare cœperũt:& sic quisq; populus suos habuit terminos:ciuesq; singuli in ꝓpriisq; fundis & domib⁹:ea aũt quæ cõia sunt:fiunt singulorꝝ his modis:qui a Cic. ponunt. ⁋ Natura:iure naturali. Sed
Occupa aut ueteri occupatione:ut fuerũt illi prisci:quos cascos appellat Ennius:qui loca cõia occupãtes ꝓpria fecerũt.
re ⁋ In uacua:ꝓdia non possessa ab aliis:uacua dicunt̃ loca quæ carẽt colonis/occupare est aliquã rẽ retinere tanq̃ priuatã & ꝓpriã:quæ quõdã fuerit publica. Vñ dicit Cæsar occupasse rẽpublicã. ⁋ Aut uictoria: qm̃ ut inqt Iustinianus:ea quæ ex hostib⁹ capimus:iure gẽtiũ statim nr̃a fiũt:ut etiã liberi hoies in nostrã seruitutẽ deducant̃.

priuata natura nulla:sed aut ueteri occupatione:ut qui quondã in uacũa uenerũt: aut uictoria:ut qui bello potiti sunt:aut lege:aut pactione:cõditione: sorte. Ex quo fit ut ager arpinas arpinatiũ dicat̃:tusculanus tusculanorꝝ. Similisq; est priuatarꝝ possessionũ descriptio. Et quo qa suũ cuiusq; fit eorꝝ quæ natura fuerãt cõia:quod cuiq; obtigit:id quisq; teneat. Eo siqs sibi plus appetet uiolabit ius humanæ societatis. Sed qm̃ ut ꝓclaræ scriptũ est a Platone nõ nobis solũ nati sumus:ortusq; nostri partẽ patria uẽdicat partẽ amici atq; ut placet Stoicis:quæ in terris gignunt̃ ad usum hoium oia creari:hoies autẽ holum causa esse generatos:ut ipsi inter se alii aliis ꝓdesse possint: in hoc naturã debemus ducẽ sequi:& cõmunes utilitates in mediũ afferre mutatione officiorũ:dando:recipiendoq;:tum artibus:

Nam bella sunt de iure gẽtiũ. Iure qppe naturali hõ hoi cõiũctus est:nec pugnare debet hõ cũ hoie sed gentes hoc inuenerunt humanæ. ⁋ Potiti sunt: qui habuerũt uictoriã & alienã patriã occupãtes nouas colonias deduxerũt. Romani eteni clarissimis uictoriis tot gentes & nationes suo iure utẽtes & uiuẽtes ad seruitutẽ redegerũt. Aut lege cũ lata lege nouis co
Pactio lonis agri cõcedunt̃ publici. ⁋ Pactiõe:pactio
Vlpianus ut inqt Vlpianus li. ii. digestorꝝ est:duorꝝ pluriũue in idẽ placitũ & cõsensus. ⁋ Cõditione: hæc dictio si conditionalis est: ut si ueneris ad me dabo tibi librũ:& si mihi quotãnis quartã partẽ reddit⁹ ipsius fundi dederis: ager tuus esto. dat̃ igit̃ aliqd alicui cõe hñdũ cũ aliq con
Pactum ditione:quã si nõ seruauerit:agrũ amittet: pactũ a pactione dr̃. Inde etiã pacis nomẽ appellatũ est inqt iurecõsultus: ⁋ Sorte:cũ ꝓdia sorte iacta diuidunt̃:& illius sunt in quẽ sors ceciderit:& noui coloni agros interdũ sorte diuidebãt:si in disceptationẽ res uenisset:& cõtrouersiã:ut nemo posset cõqueri. ⁋ Ex quo fit: pp hoc:qa ea quæ quõdã cõia erãt:fiũt priuata modis supradictis factũ est:ut agris noia possessiua Iponerent̃.
Arpinũ ⁋ Arpinatũ:arpinates Cicero potissimũ noiauit in laudẽ p̃riæ suæ:qm̃ ipse arpinas erat. Arpinũ ẽ iter forã & Aquinũ porrectũ in mõte:clarꝝ Cicerone & Mario alũnis. Municipiũ fuit romanorꝝ. Cicero natus est in uilla ꝓpe arpinũ:quã duo amnes aciunt̃. Lyris & fibrenus:qui illic in unũ cõfluũt:nũc dictũ uilla scti Dñici. ⁋ Similis:eiusdẽ generis:cui⁹ est prima quæ ptinet ad respu. in genere:ita etiã est de reb⁹ singulorꝝ. ⁋ Descriptio:definitio & diuisio. ⁋ Ex quo qa:pp hoc cõcludit dicẽs:ꝙ cũ ita sit qsq; cõtẽtus sit reb⁹ suis:& eo qd sibi obtigit:& alit̃ iustitia seruari nõ põt. ⁋ Suũ:ꝓpriũ. ⁋ Obtigit:aliquorꝝ supradictorꝝ modorꝝ cõtigit:& suũ factũ est aliqd aut emptione. ⁋ Teneat:possideat tanq̃ suum. ⁋ Plus eo. i. ea re:qui cõtigit. ⁋ Appetet:tanq̃ nõ cõcessum legibus: nã appetim⁹ ea quæ nõ cõcedunt̃. ⁋ Violabit ius:corrũpet uim & modũ quo hoies iter se uiuere debẽt:& inter hoies quoddã naturale ius itercedit. ⁋ Sed qm̃:ꝓcepit Ci. unũquẽq; debere suũ possidere: sed qa nõ solũ nobis nati sum⁹:monet oia referẽda esse ad cõem utilitatẽ:& oi officio aliorꝝ aĩos demereri oportere: oibusq; adesse:
Plato ut ipsa iustitia magis eluceat. ⁋ Præclare:ægregie & sapiẽter. Plato scripsit ad Architã Tarẽtinũ: ut nõ sibi soli natũ meminerit:sed p̃riæ:sed suis:ut ꝑexigua pars ipsi relinquat̃:uerba Platonis hæc sunt. Qui lr̃as reddidere tuas:narrauerũt nobis te moleste ferre:ꝙ a publicis tuæ ciuitatis occupationib⁹ te liberare nõ ualeas:qd igit̃ dulcissimũ uitæ gen⁹ sit agere sua:ꝓserti siqs talia elegerit faciẽda:q̃lia tu:oib⁹ ferme manifestũ est. Sed illud quoq; te cõsiderare oportet:nullũ nr̃m sibi soli natũ esse:sed ortus nr̃i partẽ sibi patriã uẽdicare:partẽ parẽtes:partem amicos. Multa isup pro tẽporꝝ diuersitate nobis accidere:qbus nr̃a uita occupata est:uocãte igit̃ te p̃ria ipsa ad rẽpublicã gubernãdã:absurdũ forsitã esset nõ parere:ꝓsertim cũ simul accidat:ut adit⁹ prauis hoib⁹ relinquat̃: qui nulla ipsius qd optimũ est rõne ꝓficiscunt̃ ad publica. ⁋ Nõ nobis. i. nõ ad nostrã tm̃ utilitatẽ. ⁋ Vẽdicat:sibi attribuit:& suã esse dicit:qm̃ patriæ etiã uitã debemus pro qua sapiẽs nunq̃ dubitauit occũbere. ⁋ Amici:qb⁹ debemus officiũ. ⁋ Atq; ut placet stoicis. Mũdũ cẽsebãt stoici numine deorꝝ regi:eũq; esse q̃si cõem urbẽ & ciuitatẽ hoium & deorꝝ:& unũquẽq; nostrũ hui⁹ mũdi esse partẽ & ciuẽ:ex quo illud natura cõseq dicebãt:ut cõem utilitatẽ nostræ anteponam⁹:nec magis uituperãdũ esse patriæ ꝓditorẽ:q̃ cõis utilitatis & salutis desertorẽ pp
Chrysippus suã utilitatẽ aut salutẽ. Chrysippus stoicus dicebat cætera nata esse hoium cã & deorꝝ:eos aũt societatis & coitatis suæ:ut bestiis hoies uti ad utilitatẽ suã possint sine iniuria. ⁋ Hoium cã:ad hoium utilitatẽ & usũ. ⁋ Inter se: uicissim mutuis officiis. ⁋ Natura ducẽ quæ uult ut coiter & cõiũctæ uiuam⁹:& qua Ipellemur: ut ꝓdesse uelimus q̃plurimis. ⁋ Cões utilitates:Cato apud eũdẽ li. iii. de finib⁹ ait. Vt eni leges oium salutẽ singulorꝝ saluti anteponũt: sic uir bon⁹ & sapiẽs & legib⁹ parẽs:& ciuilis officii nõ ignarus utilitati hoium plusq̃ uni⁹ alicuius aut suæ cõsulit:mutatione igit̃ officiorꝝ dãdo accipiẽdoq; societas iter hoies cõtinet̃. ⁋ In mediũ: in usũ cõem. Sic. Virgil. In mediũ q̃rebãt. ⁋ Tũ artib⁹:sic fiebat ꝑmutatio apud antiquos:cũ nõdũ esset excogitatus nũmus: ut artifices eorꝝ opera cõmutarẽt cõparatione rõnũ: ut magis iustitia seruaret̃. Nũmus aũt inuẽtus fuit:ut subiret uicẽ indigẽtiæ:& oia metiret̃. Vñ si faber nõ indiget medico:fit ꝑmutatio inter eos:non per artes sed per nũmos. Vnde dicit Plato lib. ii. de repu. Nũmus factus est causa ꝑmutationis:opus est igit̃ ne inhumani uidea-

tum opa:tū facultatibꝰ deuincire hoīum īter hoīes societatē. ℂFundamēta iustitiæ quæ sint.

f

Vndamētū aūt iustitiæ est fides .i. dictorū cōuentorūq; cōstātia & ueritas : ex quo q̄q̄ hoc uidebit̄ fortasse cuipiā duriꝰ: tn̄ audeamus imitari stoicos:q studiose exq̄rūt unde uerba sint ducta credamus:qa fiat qđ dictū est appellatā fidē. ℂDuo genera iniustitiæ.

f

Ed iniustitiæ duo genera sūt. Vnū eoꝝ q̄ ife rūt. Alterū eoꝝ q ab iis qbꝰ iferẗ si possint nō ꝓpulsant iniuriā. Nā qui iniuste impetū in quēpiā facit:aut ira:aut aliqua ꝑturbatione incitatus : is quasi manus uiolēter uidet̄ afferre socio: qui aūt nō defendit:nec obsistit:si pōt iniuriæ : tam est in uitio q̄ si parentes:aut amicos:aut patriā de-

mur artibꝰ opa nr̄a.i.fauore:idustria labore:ac diuitiis demereri hoīes:& illos nobis deuincire:quo nil pōt esse laudabiliꝰ. Vnde uitupanẗ illi:q tanq̄ imanes bæluæ cōem societatē aspnanẗ: arbitrātes tm̄ sibi natos: & sic naturā ignorāt:quæ nos sociabiles genuit:& laudabiliꝰ est atq; pstabiliꝰ bn̄ficia conferre q̄ accipe:qm̄ ille qui accipit est iferior:quisq; igiẗ ad bn̄ de aliis merēdū ꝓmptissimus eē debet:& oī auxilio alios iuuare:ut oībꝰ pstātior sit. Iustitia certe nō seruatur:si aliqs semp accipit paratus ipse nihil aliis cōferre. ℣ Opa:fauore ac labore. ℣ Facultatibꝰ:diuitiis. Plato in.v.de legibꝰ sic ait. Qui aliis bonis abūdat quæ in alios quoq; trāsfundi pn̄t si cæteros pticipes efficit tanq̄ uir sūmus est honorādus : q aūt id facere uellet quidē sed nō pōt secundo loco habendus est. Inuidū uero qui sponte nihil boni cæteris cōferat uituperare debemus. ℣ Deuincire:obligare & coniungere. Plato

f

Vndamētū. In qua fundaẗ & consistit .i.ad cōseruationē iustitiæ potissimū reqriẗ fides:quæ si nō fuaẗ non reddit unicuiq; qđ suū est. Iustitia sine fide esse nō pōt. Vnde Syllius Italicus appellat fidē consortē iustitiæ: diciẗ etiā & soror eius:qm̄ ut ait Plato:si iustitia erga deos coliẗ: pietas uocaẗ si i hoīes uiuos aut mortuos uel in reddēdis depositis pecuniis uel in sepulchris erigēdis fides diciẗ. Lactantiꝰ li.iii. dicit iustitia qđ est nisi pietas? Pietas autē nil aliud est q̄ dei parētis agnitio:fides inqr Seneca sanctissimū humani pectoris bonū est : nulla necessitate ad fallēdū cogiẗ nullo corrūpiẗ pmio. ℣ Hercules apud Sylliū li.ii. his uerbis fidē alloquiẗ. Añ Iouē generata decus diuūq; hominūq;. Qua sine nō tellus pacē non æquora norunt. Iustitiæ consors tacitūq; in pectore numen. ℣ Conuētoꝝ:Conuentio pactoꝝ conuentionis uerbum auctore Vlpiano:est generale ad omnia pertinens : de quibus negocii cōtrahendi transigēdiq; causa consentiūt qui inter se agunt. ℣ Constantia:firma stabilitas:ex quo propter hoc quia fides est cōstantia conuētoꝝ atq; dictoꝝ. ℣ Audeamus:quasi rem magnā & isolitā & præter opinionem multoꝝ. ℣ Imitari stoicos:qui uerboꝝ architecti habebanẗ:tales hoīes Sogodædalos appellabat Socrates. Studiose enim exq̄rebant uerboꝝ originem. & noīa rebus imponebāt inspiciētes ad illarum naturā & uim:libro tertio de finibus ait. Ars est enim uitæ phia:de qua disserens arripere uerbo de foro nō pōt:q̄q̄ ex oibus phis Stoici plurima noiauerunt. Zeno quoq; eoꝝ princeps nō tam rerū fuit inuētor q̄ nouoꝝ uerboꝝ:& Chrysippus stoicæ ꝓfessionis dicebat:auctore Gellio singula uerba diligenter esse considerāda:qm̄ omne uerbum esset natura ambiguum. & ex eodem duo pluraue accipi posse. Diodorus cōtra nullum esse uerbum ambiguum dicebat:nec quisq̄ ambiguum dicit aut sentit. Ambigui uerbi natura:inquit illa esse debuit:ut qui diceret quo uel plura diceret. Nemo aūt duo uel plura dicit:qui se sentit unum dicere. ℣ Quanq̄ hoc.i.hæc interp̄tatio uideẗ duriuscula & uiolenta. ℣ Cuipiam:alicui qui forte hanc meam interpretationem nō probabit:sed dicet esse nimis duram uiolentam & quæ uix consuetudine molliri possit:durum uocabulum dicitur quod non est in usu & mollitum consuetudine. ℣ Studiose:diligenter magna cura. ℣ Vnde sint ducta:unde habeant originem:& quare ita dicantur. ℣ Appellatam:esse a latinis:ut fides dicatur:quia fit quod dictum est. Sogodædalus Vocabulū durū

f

Ed iniustitiæ duo genera sunt: Postq̄ iustitiæ munus descripsit:docuitq; hoīem iustū debere oia referre ad cōem utilitatē:duo genera iniustitiæ poniẗ:quæ bono uiro declināda sunt:ne ab officio discedaẗ:nō enim debemus iferre alicui iniuriā:& ꝓpulsanda est ab alio si inferẗ. Vnde hi qui uident paupes opprimi alioꝝ potētia & ui & nō adsunt illis carpēdi sunt. Et iudex oia ad æqualitatē redigere debet:nō respiciēdum ad opes & potētiā quorūdā:quare inqt Aristoteles. Iustū emēdaciū est iter dānum & lucrū quapropter & cū hoīes cōtrouersiā hn̄t ad iudicē ipm̄ cōfugiūt. Ire aūt ad iudicē:est ire ad ipm̄ iustū. Iudex enim est iustū aiatum.i.homo hn̄s iustitiā:qua oia ad mediū rediguntẗ:& qui petunt iudicē petūt mediū.i. ipm̄ iustū. ℣ Inferūt:aliis iniuriā & sic sunt iniusti. ℣ Alterū:genus iniustitiæ & hoīum qui iniustitiā exercent. ℣ Nā qui affert rōnem quare utriq; sint appellādi iniusti. ℣ Quēpiā:aliquē.s.impetit. ℣ Aut ira:quæ est libido puniēdi cū qui uideaẗ læsisse iniuria. ℣ Perturbatione:quæ est cōtra naturā cōmotio animi & appetitꝰ uehemētior. ℣ Quasi socio:qm̄ hoīes quadā naturali societate cōiuncti sunt:ergo q aliquē lædit sociū lædit:qđ est contra iustitiā & humanitatē. ℣ Qui aūt. Nunc de altero genere iniustoꝝ hoīum:qui nō obsistūt iniuriæ si possūt. ℣ Iniuriæ:quæ alicui inferẗ:quā ꝓhibere debet uir bonus:qm̄ is qui opprimiẗ:non est a se alienus lege naturæ. Iniuria reqrit principiū sponte agētis:ut uult Aristoteles in oibus moribus:& nemo uolens patiẗ iniuriā. Vñ pōt quis facere rem iniustā alicui sed nō iniuriā si nō sponte.s.id admisit. Vnde Cyrus apud Xenophontē dicit. Quæcūq; per imprudētiā ab hoībus delicta cōmittunẗ:hæc oia esse arbitror inuita. ℣ Tam est in uitio:tantum peccat:hoc est ex dogmate stoicoꝝ:qui dicebāt oia peccata esse paria:& paruā esse ut magnā culpā. Deserat parētes:nō adsit parētibꝰ cū illis fit iniuria. ℣ Aut patriā:qđ est maximū scelus:multū q ppe debemꝰ patriæ. Lactātiꝰ Seneca

quæ ola cōplectiť & qui pĩiæ laborāti nō adsunt:ut opus est:nō sunt hūdi hoīes:sed immanes bestiæ. Cyrus apud Xenophontē li.i.dicit. Nihil est iusti⁹ q̄ ꝓpulsare iniuriā:aut pulchrius q̄ amicis succurrere. Iustus sis inqt Se-
Seneca neca:nō solū nō nocebis sed etiā nocētes ꝓhibebis. Nā nihil nocere nō est iustitia:sed abstinētia alieni. Plato in
Plato qnto de legib⁹ sic ait:qui nō est iniuri⁹ honorari debet:qui uero nec alios id facere patiť duplici honore dign⁹ est:ille eni uni:hic uero multis hoīb⁹ cōparať:cū princip ib⁹ cæterorꝫ iniuriū nūciet:q aūt una etiā cū magistratib⁹ iniuriā quoad pōt ulcisciť:is magnus ꝑfectusq; in ciuitate uir ꝑconio amplissimo celebreť. ⁋ Atq; ille qdē ponit cām & originē ipsorꝫ generū iniustitiæ primū ꝑficisciť a metu: secūdum ab auaritia. ⁋ De industria:dedita opa & certo consilio:& hæc ꝓprie dr̄ iniuria:ut uult Aristo.q̄ñ agēs certo cōsilio facit. ⁋ Proficiscunť a metu: hñt originē a timore & ab aliquo iferunť q timet & sic uult inimicū tum ꝑuenire ut ipendēs periculū uitet. ⁋ Nisi id:nisi pri⁹ ipse nocuerit illi:a quo uidet sibi malū impēdere. ⁋ Maximā aūt partē:ponit aliā cām: ex qua oriť iniuria:
Cupiditas auaritiā.s.& spem utilitatis. ⁋ Aggrediunť: quasi rē arduā & difficilē. ⁋ Cōcupiuerūt. Cupiditas est effrenata libido qua icitata est uehemēti⁹. ⁋ Latissime patet:ad oīa se extendit: & multis modis exerceť:quēadmodū multa sūt quæ cōcupiscunť. Et sic manifestū est auaritiā & cupiditatē rerū eē cām huius uitii & iniustitiæ. Auaritia est opinatio uehemens de pecu

ferat. Atq; ille qdē iniuriæ quæ nocēdi cā de industria iferunť. sæpe a metu ꝑficiscunť:cū is qui alteri nocere cogitat:timet: ne nisi id fecerit: ipse aliquo afficiať incōmodo. Maximā aūt partē ad iniuriā faciēdā aggrediunť nōnulli:ut adipiscanť ea q̄ concupierūt:in quo uitio latissime patet auaritia. Expetunť aūt diuitiæ:tū ad usus uitæ necessarios: tū ad ꝑfruēdas uoluptates:in qb⁹ aūt maior ē aīus: in his pecuniæ cupiditas spectat ad opes & ad gratificādi facultatē:ut nuꝑ. M. Crassus negabat ullam satis magnā pecuniā eē ei q in rep. priceps uellet eē cuiusq; fructib⁹ exercitū alere nō posset. Delectāt etiā magnifici apparat⁹ uitæq; cultus cū elegātia &

nia:quasi ualde expetenda sit inhærēs & penitus insita. ⁋ Expetunť aūt:ponit cās ꝓpter quas diuitiæ expetunť & opes. Cum sunt ad usus uitæ necessarios laudanť:ad uoluptates ante actiones & cætera quæ ad ipso medio discedūt improbanť. ⁋ Ad usus uitæ:ad uitā degendā. ⁋ Ad ꝑfruendas uoluptates:ut aliquis possit uoluptati-
Voluptas bus perfrui:quæ ꝑfecto nō sunt hoīs:sed bestiarum. Voluptas diciť in aīo res uitiosa:quā stoici dicebāt eē sublationē animi sine rōne opinātis se magno bono frui:gaudiū & leticia sunt in aīo. Voluptas ꝓprie diciť ea iucūditas quæ sensum aliquē mouet. Vnde pater uoluptatem indignā esse hoīs præstātia:est eni nobis cōis cum bestiis. quæ sensibus:nō rōne mouenť:ergo repellendā est:cum sit iucūdus quidā motus in sensu: & abiiciēda penitus tanq̄ infamis meretricula e cœtu matronaru;:nā ꝓpter ipsam negligimus res honestas. fluit uoluptas corpis inqt Aristoteles ditidēs Sardanapalū gloriātē se oēs libidinū uoluptates secū abstulisse & prima quæq; auolat:sæpiusq; relinquit cās pœnitēdi q̄ recordādi. ⁋ In qbus aūt maior est aīus.i.illi qui appetunt maiora q̄ sit ipsa uoluptas:& qui sunt magnanimi appetūt opes ut plurib⁹ gratificēnť:colanť & principes sint: magnificiq; habeanť:hæc oīa si fiunt cum iniuria alterius & præter pietatē quā pĩiæ debemus: contra officium sunt. ⁋ Spectat:tēdit:aspirat:ptinet ad opes:quæ sunt ad supfluitatē cultus & magnificētiæ ostētationē. ⁋ Gratificādi:ut gratos obnoxios & deuinctos sibi reddere possint:gratificari est plusq̄ gratū facere. ⁋ Facultatē:possibilitatē:potentiā:& affert exemplū. M. Crassi qui oium Romanorꝫ post Syllā ditissimus fuit:a quo ciuiū damnatorꝫ bona emerat:& sic opib⁹ creuerat & ciuibus gratificabať:& illis magnificentiā ostētabat quā ideo Cicero notat:q̄ñ malum habuerat initiū & nō erat sine aliorꝫ iniuria:emptis.s.bonis ꝓscriptorꝫ aliis emere nolentibus præ pudore. Hic est Crassus ille diues:qui periit apud parthos:quoru; sitiebat aurum. nam nisi eguisset nunq̄ cupiditate auri nulla iusta belli causa trāsiuisset. Euphratē qui erat terminus romani parthiciq; imperii. Vnde uituperanť nimiæ cupiditates quæ nō sinunt hoiem esse diuitē q̄ñ crescit amor nūmi. ut inqt Satyrus: quātum ipsa pecunia crescit & oēs auari pauperes sunt cum nunq̄ expleanť ignorantes aīum hoīs debere diui-
Seneca tem eē nō arcam & parsimoniā esse magnū uectigal. Seneca dicit. Nō qui parū habet sed qui plus cupit paup est. In paradoxis hunc Crassum q̄uis utať loco cōi:his uerbis alloquiť. Multi ex te audiuerūt. cu; diceres neminem esse diuitē nisi qui exercitū alere posset suis fructibus: ꝙ populus Romanus ex tātis uectigalibus iāpridē uix pōt. Igiť hoc ꝓposito nunq̄ eris diues anteq̄ tibi ex tuis possessionibus tm̄ reficiať ut eo tueri sex legiones & magna equitū ac peditū auxilia possis. Ita fateris igiť te non esse diuitē tm̄ desit ut expleas id quod exoptas. Itaq; istā paupertatē uel potius egestatē ac mendacitatē tuā nunq̄ obscure tulisti. Crassus in agris suis auctore Plynio sestertium decē milia possedit. Si ad naturā uiues inqt Seneca nunq̄ eris paup: si ad opiones nunq̄ eris diues exiguum natura desiderat:opinio imensum. Alibi dicit. Breuissima ad diuitias per contēptū diuitiarum uia est. ⁋ Princeps:primus & magnificētiæ ostētator. ⁋ Delectār etiā magnifici apparatus:de magnificētia & officio ipsius magnifici diceť alibi. nā magnifici est facere magnos sumptus:opera admirāda & apparatus habere præclaros aliter decorꝫ non seruaret suū. ⁋ Magnifici:ampli:& sumptuosi:quales uirū magnificū & prin-
Elegans cipem ciuitatis habere decet. ⁋ Cultus:ornatus. ⁋ Cum elegātia:elegās auctore Gellio:apud antiquos is dicebať qui nimis læto amœnoq; cultu uictuq; esset. Postea elegans rep̄hendi quidē desiit:sed laude nulla dignabať nisi cuius elegātia esset moderatissima. Sic. M. Tu. Lucio Crasso inqt & Scæuolæ non merā elegantiā sed multa parsimonia mixta laudi dedit. Crassus inqt erat parcissimus elegantium. Scæuola parcorꝫ elegantissimus. ⁋ Elegantia:nitore. sed hæc elegātia in uitio est:nisi parsimoniæ adiungať:ꝙ tales uiri non faciunt qui magni-

ficij atq; ostẽtatores & eẽ & uideri uolunt:& iõ nõ laudanť:qm̃ talis elegãtia cum uult hẽre copiã.i.abũdantiam oium rerũ & affluentiã:nõ põt eẽ sine iniuria alteri⁹.¶ Copia:affluẽtia rerũ & elegãti apparatu.¶ Infinita:innumerabilis & isatiabilis:ergo hæc ifinita cupiditas uituperanda est:qm̃ si se uult explere:facit aliis iniuriã. Vñ modus adhibẽdus est cupiditatib⁹:& ita uiuẽdũ:ne aut sordidi uideamur:aut nimiũ elegãtes. Plato in.v.de legib⁹ sic ait. Diuites aũt ualde:simulq; ꝓbos eẽ ĩpossibile est:fieri nõ põt ut diuitiis aliqs simul pstet:& ꝓbitate:qui honeste pecuniis utiť:& iuste acqrit:neq; facile diuitiis excellet unq̃:neq; pmeť inopia:recte itaq; sermo nr̃ asserit ualde diuites bonos uiros nõ eẽ:ꝙ si boni sunt fœlicesq; nõ erunt. Plato

copia:qb⁹ reb⁹ effectũ est ut ĩfinita pecuniæ cupiditas eẽt. Nec uero rei familiaris amplificatio nemini nocẽs uituperãda est. Sed fugiẽda semp iniuria est. Maxie aũt adducunť pleriq;:ut eos iustitiæ capiat obliuio cũ in ĩpioꝝ:honoꝝ:glĩæue cupiditatẽ ĩciderit. Qđ eni est apud Enniũ:nulla sãcta societas nec fides regni est:id lati⁹ patet. Nã qcqd eiusmodi est:ĩ quo nõ possint plures excellere:ĩ eo plerũq; fit tãta cõtentio:ut difficillimũ sit sanctã fuare societatẽ. Declarauit id mõ temeritas. C. Cæsaris:q oia iura diuina & hũana puertit:pp eũ quẽ sibiipse opionis errore finxerat pricipatũ. Est aũt ĩ hoc gñe molestũ:qđ ĩ maximis aĩs:splẽdidissimisq; ingeniis plerũq; exñt honoris:ĩperii:potẽtiæ:glĩe cupiditates.

¶ Nec uero:rñdet tacite obiectioni:potuisset enim dici. Videris Cicero carpe magnificos apparat⁹ cum inde oriať cupiditas pecuniæ:ergo res domestica nõ est ampliãda:ne uideamur eẽ nimis cupidi:& sic nemo p te liberalis eẽ poterit aut magnificus:cũ ad opa magnifica erigenda opes nõ suppetãt:Ideo dicit amplificationẽ rei domesticæ nõ eẽ uituperãdam si fit sine iniuria alioꝝ. Nã uirt⁹ est illi⁹ qui reȝ familiarẽ tueť & gubernat parare pecunias:ptes cõseruare:& ipsi⁹ uti ad cultũ uitæ:& etiã frui.¶ Amplificatio:augmẽtũ rei domesticæ & cõparatio pecuniarũ ad rẽ domesticã augẽdã amplificandãq;.¶ Nemini nocẽs:quæ nõ est cũ alicuius iniuria nõ debet uituperari:qm̃ boni prĩsfamilias hoc est officiũ.¶ Sed fugiẽda iniuria:qm̃ nõ debemus cõparare nobis diuitias cũ aliorũ iniuria:quæ & iuris actio tũc sunt cũ fiũt a sponte agẽte:ergo qui rem domesticã cũ alioꝝ iniuria amplificat:iniustus est.¶ Maxime aũt:ponit unã cãm qua uel maxime hoies ipelluť ad iniustitiã:cupiditatẽ.s.honoꝝ & glĩæ:ad quã aliq sũmo studio & cõtẽtione anhelãtes contẽdẽtesq; iustitiæ obliuiscunť:ut id adipiscanť:qđ toto aĩo cõcupiuere.¶ Obliuio:ut iustitiæ obliuiscanť & afferãt aliis iniuriã.¶ Impioꝝ:ut sint impatores:& aliis impare possint.¶ Honoꝝ:magistratuũ:nã ꝓprie honores sunt magistrat⁹.¶ Quod eni est apud Enniũ. Enni⁹ tragœdias scripsit:quæ nõ extãt:in qb⁹ erat hic uersus. Nulla sancta societas nec fides regni est. Hæc sñia põt ad plura trãsferri:nã nõ solũ in regno sed ẽt in aliis magistratib⁹ in qb⁹ nõ põt eẽ primus nisi unus fit ab oib⁹ sũma cõtẽtio:ut illũ locũ supremũ assequanť:ut fecit Cæsar.¶ Id latius patet:ad plura sese extẽdit q̃ ad regnũ.¶ In quo est unus rex:q sociũ hẽre non uult:& ꝓbat hoc dicẽs. Nã oẽ qđ est tale ut in eo nõ possint plures excellere:sed opus est unũ id tenere:illud inq̃ est cã cõtẽtionis & discordiæ. Vt est regnũ:iperiũ & cætera id genus ergo id qđ dixit Enni⁹ de regno:id plura trãsferri põt & patet latius.¶ Eiusmodi hui⁹ generis.i.quæcũq; est dignitas in qua nõ p sit plures excellere.¶ Cõtentio:conat⁹ & dissensio.¶ Sanctã:iuiolatã.i.difficillimũ est fuare humanã societatẽ iuste & sancte.¶ Declarauit id mõ:ꝓbat exẽplo cæsaris q rẽpu.occupauit.& ad illũ gradũ ascẽdit:in quo solus eẽ uoluit dictator.s.ppetuus ¶ Id.s.difficillimũ eẽ sanctã fuare societatẽ.¶ Mõ:pauloante:qm̃ paucis añ ãnis Cæsar rẽp.occupauerat. post cuius interitũ Ci.hoc opus elucubrauit.¶ Temeritas:uiolẽtia & furor.¶ Diuina & hũana iura puertit:turbauit oẽ ius & oẽ fas:qa uiolauit societatẽ & fidẽ:uiolauit numia & hoies occupando rẽpu.hoies uiolati fuerũt:qm̃ a Cæsare q erat cõciuis ad fuitutẽ redacti sunt & patriã occupare hũana & diuia iura uetãt:nõ eni est iustũ ciuẽ exercere in suos tyrãnidẽ:sed æquo & pari iure uiuere. Plutarch⁹ scribit in uita Demetrii. Et pculdubio nihil tã egregiũ tãq; ꝓpriũ regis:q̃ iustitiæ opus. Mars eni ut Timotheus inqt tyrãnus est:lex aũt est oium rex ut uult Pindarus. Atq; reges ut inqt Home.nõ expugnatrices urbiũ machinas æratasq; naues sed iustitiã a Ioue sumptã exercere custodireq; decet:& discipulũ optimũ Iouis nõ ferocissimũ aut imanẽ:sed iustissimũ regẽ uocauit ergo si regẽ nõ decet nisi iustitiã exercere in suos:multo minus decebit ciuẽ suis cõciuib⁹ insultare & iniuria afficere.¶ Propter eũ pricipatũ:pp primũ in rẽpu.locũ. Sæpe dicebat Cæsar. Si uiolãdũ est ius:grã regnãdi uiolãdũ est:& si difficili⁹ dictitabat a primo loco ad secũdũ q̃ a secũdo ad tertiũ posse detrudi. Itaq; semp primũ locũ optauit.¶ Opionis errore:qm̃ opinabať se eo pricipatu dignũ cũ nõ eẽt.¶ Finxerat:in mẽte sua formauerat:ergo si nõ fuisset iperii cupiditas nõ fuisset iniustus & ipius & sic fuit iniustus iniustitia legitima:quæ oẽ uitiũ cõplectiť.uiolauit eni leges & quæ legib⁹ cõtineť libertatẽ.¶ Est aũt in hoc genere:dolẽdũ est inqt Ci.ꝙ uir magno aĩo & excellẽti doctrina pditus hẽat appetitũ principat⁹. Raro eni eminẽtissima igenia acqescũt:nisi in supremũ locũ ascẽderint:& sic uiolãt iustitiã:& hũanã societatẽ ut fecit Cæsar cui nõ fuit utile tãdẽ id qđ cõcupiuerat & pfecerat. Vñ dicebat Sophocles plurimos uelle mala ob iexperiẽtiã bonoꝝ atq; insciẽtiã:& phs in.v.ethices dicit. Ea quæ sũt simplr̃ bona & sibiipsis eẽ bona optare oportet.¶ In hoc gñe ĩ hmõi cupiditatib⁹ & opione pricipat⁹.¶ Splẽdidissimis:pspicacissimis & excelsis.¶ Existũt:apparẽt ĩ sunt. Cupiditates uehementia desideria ꝙ cũ ita sit inqt Cice.cauẽdũ est ne iniuria ob ib alii efficiať:qđ illis uideť difficile:q claris igeniis pditi ea q̃ sibi ꝓposuerũt in qb⁹ rõ & officiũ caligine q̃dã nimiæ cupiditatis obduciť:talis natura & acies igenii corrupta malis disciplinis & psuasionib⁹. Vnde dolẽdũ est eminẽtissima ingenia educatione mala & psuasione corrũpi.

Ennius

Plutarchus

Sophocles

Plato

Plato ait. vi. de repu. ingẽtia facinora sũmaq; nequitia nõ ex uili natura sed potenti & corrupta generant̃: debilis quippe uatura ingẽtiũ bonoꝝ aut maloꝝ nunq̃ erit causa: hoc repetit Plutarchus in uita Demetrii. ꝶ Quo magis; tanto magis: qm̃ uirtus uersatur circa difficile. In eo genere cupiditate honoris: gloriæ: imperii.

ſ Ed in oi iniustitia: posuit Ci. duo gña iniustitiæ. Sed posset oriri dubitatio: an, q̃libet iniuria sit eadẽ & eiusdẽ generis: ne aliqd relinquat̃ intactũ: declarat hoc dicẽs leuiorẽ eẽ iniuriã: quæ nõ iferẽ de industria. ꝶ Interest: magna est dr̃ia in ipsis iniuriis q̃uis similes uideant̃. ꝶ Perturbatione ai: ira quæ est ebullitio sãguinis circa p̃cordia & per irã agimus sponte: nõ tñ cũ deliberatione & electione ex qbus orit̃ iniuria. ꝶ Et ad tpus: per aliqd̃ spaciũ tpis nõ semp. Vnde tẽporariũ theatrũ dr̃ extructũ ad usum cuiusdã spacii tpis qm̃ spectaculo absoluto destruit̃. Vnde legit̃ apud tranqllũ Cæsarẽ extruxisse porticus ad tẽpus. ꝶ An cõsulto: electiõe. & q̃ qs sciẽs certoq; cõsilio iniuriã faciat. ꝶ Et cogitato: p̃missa cogitatione. i. si p̃meditata fiat iniuria est grauior: & pptie iniuria dr̃ ex snia Aristotelis ut dictũ est: & pbat hoc dicẽs: leuiora sunt & ueniã facile merentur: quæ accidũt aliquo motu repẽtino nõ p̃cedẽtibus cõsultatione & electione. ꝶ Repẽtino: subito cũ motu & ira: qm̃ in subitis animi motib⁹ nõ hẽt locũ deliberatio & electio: ergo quæ tũc fiũt leuiora sunt & nõ tã iniquo aio ferẽda. ꝶ Præparata: certo cõsilio & deliberatione: ea inqt phus in. v. ethi. quæ pficiscunt̃ ab ira nõ iudicantur prouidẽtia fieri: nõ enim incipit qui facit iratus sed his qui prouocauit ad iram.

tes. Quo magis cauẽdũ est ne qd in eo genere peccetur. ℂ De differentia iniuriarum.

ſ Ed in oi iniustitia pmultũ interest: utrũ perturbatiõe aliqua animi: quæ plerũq; breuis est & ad tẽpus: an cõsulto & cogitato fiat iniuria. Leuiora eni sunt ea quæ repẽtino aliquo motu accidũt: q̃ ea quæ meditata: & p̃parata iferunt̃. Ac de iferẽda qdẽ iniuria satis dictum est.

ℂ De causis quibus p̃termittit̃ officium.

P Rætermittẽdæ defensiõis deserẽdiq; officii plures solẽt eẽ cãæ. Nã aut inimicitias aut laborẽ aut sũpt⁹ suscipe nolũt aut ẽt negligẽtia: pigritia: inertia: aut suis studiis qbusdãue occupatiõib⁹ sic ipediũt: ut eos quos tutari debeãt: desertos eẽ patiant̃. Itaq; uidẽdũ est ne non satis sit id qd̃ apd̃ Plonẽ ẽ i phos dictũ: qd̃ i ueri iuestigatõe uersent̃. qdq; ea q̃ pleriq; uehemẽter expetãt: & de qb⁹ iter se digladiari soleãt cõtẽnãt: & p nihilo du-

P Rætermittendæ aũt defensionis. Absoluit Ci. primũ genus iniustitiæ eoꝝ qui inferũt iniuriã. Nunc trãsit ad alterã partẽ diuisionis & genus iniustitiæ eoꝝ qui cum pñt nõ pcullant iniuriã: & ponit cãs qbus pleriq; adducti defensionẽ p̃termittunt discedẽtes ab officio: quæ oẽs iprobant̃: nõ eni cũ opus est inimicitiæ fugiẽdæ sunt labores sumpt⁹ pro amico & officio seruãdo ne uideamur seq fortunã nõ hoiꝫ aut officiũ. ꝶ Prætermittẽdæ: omittẽdæ: plurib⁹ causis inqt mouent̃ aliq ut alios nõ defendãt: & deserãt officiũ. ꝶ Officii: actionis cũ uirtute: quã alicui p̃stare debemus uolẽte natura. ꝶ Nã aut inimicitias: ponit cãs Ci. qm̃ inqt nolũt subire inimicitias eoꝝ q iferũt iniuriã & nolũt suscipe labores: & nolũt aliqd ipẽdere & pecunias absumere pro defensione alteri⁹. ꝶ Laborẽ: labor est functio q̃dã uel animi uel corpis grauioris opis uel muneris. ꝶ Pigritia: ad corpus. ꝶ Inertia ad aium. ꝶ Studiis: uolũtatib⁹ uariis: aut lr̃is: aut in aliis reb⁹. qm̃ uaria sunt hoium studia. ꝶ Occupationibus rerũ. s. domesticarũ: in qbus obeundis occupant̃. ꝶ Desertos: Derelictos & ope destitutos. ꝶ Itaq; uidẽdũ est. Latẽter tãgit Platonẽ Cicero: q in libris de rep. scripsit phos pptera eẽ iustos: qa uersant̃ in iuestigatiõe ueri & q̃ honores iperia magistrat⁹ cõtẽnunt eoꝝ studiis & cõtẽplationib⁹ intẽti: dicit Ci. hoc nõ eẽ satis ad pfectã laudẽ iustitiæ: nã dũ unũ genus iustitiæ assequunt̃: nemini. s. faciẽdo iniuriã: icidũt in alteꝝ genus iniustitiæ: qa deserunt: quos ex officio tueri debẽt. Oñdit igit̃ Cicero hãc eẽ meliorẽ uitã & naturæ accõmodatiorẽ: uersari. s. pro tpis cõditione & in negociis & in cõtẽplationib⁹: ita eni meli⁹ uita hũana sustẽtat̃ & alit̃. ꝶ Ne nõ sit satis. i. ne sit parũ ad cumulatã laudẽ ipsi⁹ iustitiæ: quã Plato phis tribuit. Plato li. vii. de rep. sic ait: habes aliquos q ciuiles honores spernãt p̃ter ueros phos. in. v. &. vi. his uerbis celebrat phos. Hominem ad quãlibet doctrinã degustãdã ppensiorẽ: ad discẽdũ pmptissimũ: & iexplebiliter inhiantẽ merito phum nuncupabimus & post paulo. Quicũq; ad disciplinã & cætera talia oi desiderio flagrant purã ipsi⁹ aiæ uoluptatẽ expetũt: corpis aũt oblectamẽta despiciũt. Temperãs itaq; uir talis erit: neq; pecuniæ cupidus: neq; in cõmertiis difficilis aut iniustus: & post paulo. An nõ decẽter hũc in modũ cãm phi defendemus dicẽtes hoiem sciæ cupidum ita natura institutũ eẽ ut ad id qd̃ uere est semp cõtẽdat: neq; moras trahit in his singulis circa quæ uersat̃ opio: ueritatẽ inqt amat phus: & per cõsequẽs iustus est & tẽperans: qm̃ ueritatẽ ducẽ uitia non sequunt̃. ꝶ In phos pro phis: & in phoꝝ laudem pptereã iccirco & pp̃ter id qa uersent̃ in studiis doctrinæ & ueritatis indagatione. ꝶ Pleriq;: maior pars hoium. ꝶ Digladiari: certare more gladiatoꝝ. ꝶ Pro nihilo ducant: existiment nullius eẽ pretii & momẽti. phi eni bona fortunæ pro nihilo putãt. & seipsis inferiora esse arbitrant̃: ne digna ad quæ descẽdat̃ a tãta ipsoꝝ p̃stantia: sed erigũt aium ad uirtutẽ qua nihil p̃clarius est: & quæ hoies deo similes quoad fieri põt reddit utinã mortales hoc bonũ cognoscerẽt: nullã pfecto uel saltẽ minimã hẽrent cum corporibus humanis & terrenis bonis atq; caducis contagionẽ. sed uoluptate corrupti pro illa iudicamus: summum bonũ caligine quadã obducti ignorãtes & illecebris fortunæ capti: qbus nihil est fallacius: nihilq; qd̃ ab hoie: qui uere homo est; & prudens debet esse: alienius: qm̃ is est beatus cui nullũ bonũ malũq; sit nisi bonus malusq;

animus honesti cultor uirtute cōtentus quem nō extollunt fortuita: nec frangūt: qui nullū maius bonū eo qđ sibi ipse dare pōt: nouerit cui natura uoluptas erit uoluptatū cōtentio. ¶ In alterū: qm̄ eos nō defendunt: quos debēt ex officio studio. s. cognationis & doctrinæ. ¶ Quos tueri debēt: nō est inhumana uirtus inqt Cice. ahbi: neq̧ imuuis: neq̧ sugba: quæ ēt p p̄ los uniuersos tueri eisq̧ optime cōsulere soleat qđ nō faceret pfecto: si a caritate uulgi abhorreret. ¶ Ad rēpu. ad munera reipu. obeunda: ppterea inqr Socrates apud Plato li. i. de repu. Plato o thrasimache: ut mō dicebā: turpissimū uidet̄ sponte quēpiā ad regimen accedere: sed necessitatē expectare nō

cant: ppterea iustos eē. Nā dū alterū iustitiæ gen⁹ assequunt̄ in īferēda: ne cui noceāt: iniuria in alteꝝ īcidūt. Discēdi eni studio ipediti quos tueri debēt deserūt. Itaq̧ eos nec ad rēpu. qdē accessuros putāt nisi coactos. Æquius aūt erat id uolūtate fieri. Nā hoc ip̄m ita iustum est: qđ recte fit si ex uoluntarium. Sunt etiā qui aut studio reifamiliaris tuendæ: aut odio quodā hoium suum se negocium agere dicāt: ne facere cuiq̄ uideant̄ iniuriā: qui dū altero in iustitiæ gn̄e uacāt i alteꝝ īcurrūt. Deserūt eni uitæ societatē: qa nihil cōferūt in eā studii: nihil operū: nihil facultatē. Q um igit̄ duob⁹ gn̄ib⁹ iniustitiæ ppositis adiūximus cās utriusq̧ generis: easq̧ res an̄ cōstituimus: qb⁹ iustitia cōtinet̄: facile qđ cuiusq̧ tpis officiū sit poterim⁹: nisi nosmetip̄os ualde amabim⁹: iudicare. Est eni difficilis cura reꝝ alienaꝝ q̄q̄

debet: detrimētum aūt nullū maius pōt accidere reipu. q̄ a pessimo regi uiro cum ipse bonus regere illā: & gubernare recuset: ubi dicit etiā Socrates q̧ praua aia male iperabit: bona uero oia recte faciat & q̧ iniustitia pbet inuicē odia pugnas & seditiōes: cōsensum uero amiciriāq̧ iustitia. Dicit Plato: Ciues si boni sunt plato nō debēt sponte ad rēpu. accedere: ne uideātur aut præcio allecti: aut pp auaritiæ crimē: aut cupiditate honoris adducti. qđ est hominis ambitiosi ex quo inqt turpissimū uidetur sponte sua quēpiā ad regimē accedere: hac igitur de causa inqt neq̧ pecunia neq̧ honore ducti boni hoīes sperare uolūt: oportet igit̄ necessitatē illis iponi & mulctā si ipellēdi sunt: ut uelint magistratū accipe: maxia uero mulcta est administrationi maloꝝ subiici: nisi ipsi acceperint reip. gubernaculum: ad qđ accedunt tanq̄ ad rem necessariā: cum neq̧ melioribus neq̧ similib⁹ se omittere audeāt. ¶ Æqui⁹ aūt erat: nā ius aliqs agit si sua sponte agit dupl̄r: aliqs agit iustum: inuitus & sponte si inuitus facit iustū attn̄ nō facit ius cum agit electione & certo cōsilio iustus est: & agit iustū. Æquius aūt fuisset ipsos phōs sponte sua ad munera reip. obeunda accedere: quæ tūc optime administrat̄: cum phi eā gubernāt & regunt: aut cū ipsi reges phantur: ut uult idē Plato plato li. v. de repu. Cato apud Ciceronē li. iii. de finib⁹ in hāc sniam dicit. Cum aūt ad tuēdos cōseruādosq̧ hoies hominē natū eē uideamus: cōsentaneū est huic naturæ: ut sapiēs uelit gerere & administrare rēpu. unde hi qui igenio ualēt: & fugiūt reipu. munera: ab officio discedūt & eā sinunt perire: pro q[illegible]a usq̧ ad mortē certandū est. in præceps tēdit respu. cum iuuenū cōsiliis & snia regit̄. ¶ Ita: ea cōditione & pact[illegible]udat̄: ut iustū si est uoluntariū. i. si a uolūtate pficisci & nō aio coacto. Nā ius agunt illi qui agunt sponte: u[illegible]lt Aristoteles in. v. ethices Aristo. his uerbis. Iustus qs est cū ius agit electione. Ius aūt agit si solū sua sponte agit & is [illegible] iniuriā facere qui electione nocet. ¶ Sunt etiā: ponit nūc alios qui reb⁹ suis intēti alios deserūt. ¶ Reifamiliaris: domesticæ augēdæ conseruādæq̧. ¶ Aut odio quodā hoium: ut de Timone atheniēsi legit̄. In Lelio ait: qn etiā siqs aspitate ea est & immanitate naturæ cōgestus ut societatē hoium fugiat atq̧ oderit qualē fuisse athenis Timonē nescio quē accipimus: tn̄ is pati nō posset: ut nō acqrat aliquē: apud quē euomat uirus acerbitatis suæ. Qui odio hoium fugiunt humanā societatē nō modo inhumani sed teterrimæ bæluæ habent̄ & sunt natura nihil solitariū amat: & hoies natura ipsa cōgregati sunt. ¶ Dum uacāt. i. dum uitāt alterū genus iniustitiæ: qm̄ nemini faciūt iniuriā: in alterum incurrūt: qm̄ nihil faciūt pro humana societate tuēda. ¶ Nihil studii: uoluntatis: & hoc est quātū ad aium. ¶ Nihil operū: laboris & diligētiæ: facultatū: diuitiarū & auxilii cum id possint sine ipoꝝ detrimēto præstare: ad qđ tenent̄ ex officio etiā si maxima iactura fieret: qm̄ humana societate nihil debet eē nobis antiqus. ¶ Quoniā igit̄: facit epilogū Cicero eoꝝ quæ de iustitia dicta sunt: posuit eni ipsius duo genera: causasq̧ adiunxit quibus hoies adducti officiū deserūt. Cum igit̄ inqt talia a nobis dicta sint facile poterimus iudicare qd quoq̧ tpe agendū sit nisi uoluerimus nobis nimiū indulgere. ¶ Vtriusq̧ generis: & illi⁹ quo iniuria ifert̄: & illius quo nō ppulsat̄. ¶ Cōstituimus. i. anteposuimus ea qb⁹ iustitia cōtinet̄. & quasi materiā circa quam uersat̄: & iusti uiri munus. ¶ Cuiusq̧ tpis: quacūq̧ tpis cōditione qd agēdum sit ex officio iudicare poterimus. ¶ Quod officiū sit qd quoq̧ tpe sit agēdū iustitia seruet̄. ¶ Officiū: quæ actio sit ppria cuiusq̧ tpis. ¶ Nisi nos ualde amabimus. i. nisi uoluerimus fugere labores: & nobisipsis solū indulgere & aliena nō curare: qđ est cōtra officiū & pbat q̄re nos iterdū ualde amamus: & fugimus labores pro negociis alioꝝ. ¶ Est difficilis cura rerū alienarū. i. nō libēter curamus aliena & ideo decipimur interdū: ab offioq̧ discedimus timētes laborē & curā rerū alienarū. Sed inqt Cicero Chremes a Terētio introductus in comœdia humani a se nihil alienum putat: nā cois humanū irer homines naturalis est cōmēdatio: ut oporteat hoiem ab hoie ob id ip̄m q̧ homo sit: nō alienum uideri ut uolebāt stoici. Apud Terentiū Menedemus ait ad Chremetē monentē ne se tantope maceraret. Tantū ne ab re tua est ocii tibi: aliena ut cures: ea quæ nihil ad te ptinent? Respondit Chremes: homo sum: humani nihil a me alienū puto: Sed inqt Cicero: q̄uis ita sit: & Teren. sic statuat: & iudicet ex snia stoicoꝝ: tn̄ aliena difficilius curamus q̄ nostra. Vnde difficile est exercere iustitiam: quæ est ad alios. Propensiores enim sumus ad res nostras: & in alie

nis hallucinamur:& ideo nō est ꝓnum iustitiā & cura adhibere in rebus alienis:quæ a nobis lege naturæ deseri
Seneca nō pñt sine iniusta:q̄uis in rebus nostris simus iusti & neminē offendamus. Omne hoc qđ uides inqt Seneca:
quo diuina atq; humana cōclusa sunt unum est:mēbra sumus corporis magni:natura nos cognatos edidit:hæc
nobis amorē indidit mutuū & sociabiles fecit:illa æquū iustūq; cōposuit:& ex illius institutiōe miserius est no-
cere q̄ lædi ex illius imꝑio paratæ sunt iuuantis manus. Isti uersus & in pectore & in ore sint. Homo sum: ni-
Cicero hil humani a me alienū puto: hēamus in cōe q; nati sumus. Sed tñ inqt Cice. q̄q̄ oia humana ab hoie aliena nō
sūt uolēte natura: tñ magis ea sentim⁹ quæ no
bis accidunt: q̄ quæ aliis: quæ quodā quasi iter
uallo a nobis distare uidentur. ⁋ Percipimus:
mēte. ⁋ Sentimus: sensib⁹ exteriorib⁹. ⁋ Inter
uallo: lōgo spacio. ⁋ Ac. i. q̄ de nostris. i. de re-
bus quæ nobis accidūt: aliter iudiciū facimus.
Aristo. Aristoteles in primo de re familiari tuēda di-
cit. Nemo aliena ut ꝓpria: filr curat. ⁋ Quo-
circa: affert Cicero sniam quæ orit ex his quæ
dicta sunt. Neminē. s. debere id agere: qđ du-
bitet æquū sit an iniquū: qm̄ ipsa dubitatio af-
fert significationē iniuriæ: ipsa qppe æqtas lu
cet p se & oib⁹ manifesta est: nec aliquā in se du
bitationē habet. ⁋ Æquitas: ipsa iustitia.
S Ed incidūt sæpe tpa: positis oibus
quæ fieri debent ab hoie iusto sine
aliqua cūctatione: & a qbus fugien
dū sit: nūc ea ponit: quæ agēda sunt
sm tpis cōditionē. Nā sæpe incidūt tpa. in q-
bus facere ea: quæ uident eē cōtra iustitiā: offi
ciū est: sed in his reb⁹ diiudicādis prudētia op⁹
est: ut tēpori seruiat & officio: atq; oibus circū
stātiis: de qbus in principio dictū est: & sic ap-
pellant hæc officia a circūstantiis: quæ sunt se-
ptē & in oi re regrunt. Nā multa rōne tpis: lu
ci: psonæ: modi: rei: causæ: & materiæ. sunt cō
tra officiū si fiāt quæ prius officia erāt ut apti⁹
per exēpla patebit. ⁋ Tēpora: tpis cōditiōes.
⁋ Cōmutant: aliter se hñt: & fiunt cōtra offi-
cium ꝓpter aliquā circunstantiā. Fabius li. v. loquens de tpe sic ait: latinoꝝ quidā satis significari putauerunt si
illud generale tēpus: hoc speciale tēpora uocaret: habet eni cōstituta discrimina ut in bello & pestilētia. ⁋ Vt nō
reddere depositū: ponit exēplum quo ostēdit quare rōne tēporis officia mutant. Simpliciter & absolute redde
re depositū naturale iustum est: sed ob aliquā forte cām nō reddere officium est: ut ensem furioso. In oibus igit
Seneca oportet cōsiderare principia agendi & circūstantias: & sic ab officio nō discedet. Depositum reddere inquit Se
neca p se res expetenda est: non tñ semp reddam: nec quolibet loco nec tēpore. Intuebor utilitatē eius cui sum
redditurus: & nociturū illi depositum negabo: idem in beneficio faciā. ⁋ Depositū: pecuniā depositā apud ami-
Furor cum. ⁋ Furioso: illi qui incipit furere. Furor aūt est cæcitas mentis ad omnia. ⁋ Facere ꝓmissum: facere id quod
promiseris: & seruare fidem alicui datam de aliqua re: si ille interim incipiet furere. Plato in primo de republi-
Plato ca sic ait. Vnusquisq; diceret siquis ab amico sanæ mentis arma acceperit: idemq; insanus repetat nō oporteret
ea reddi: neq; iustum esse eum qui reddat: uel rursus homini sic affecto uera omnia dicat. Non ergo hæc est ue-
ra iustitiæ definitio uera dicere ac deposita reddere. Nam hæc facere aliquādo iustum: aliquando uero iniustu3
est. ⁋ Referri enim decet: affert rōnem quare iustum est ea negare: quæ ad fidem pertinent: & ueritatem: quo-
niam inquit omnia referri debent ad ea quæ de iustitia dicta sunt: ut ne cui noceatur: si aūt reddere depositum
furioso aut ensem: nocet illi cui redditur: iustum est non reddere: & officium a circunstantia: consulere enim al-
terius utilitati debemus: & habere rōnem temporis personæ & aliarum circūstantiarum. ⁋ Referri: q; referan
tur ad ea quæ dicta sunt: & ita agantur: ut ne cui noceatur: omnia enim quæ aguntur: ad illud iustitiæ fundamē-
tum referenda sunt. ⁋ In principio. s. disputationis de iustitia. ⁋ Vt cōmuni utilitati seruiatur: ut omnia fiant
communis utilitatis causa. ⁋ Ea scilicet fundamenta iustitiæ. ⁋ Commutantur tempore: idest aliqua temporis
conditione & circunstantia: quæ efficit ut id quod prius officium erat sit contra officium. ⁋ Officium: honesta
illa actio: quæ est secundum uirtutem: mutatur dico: ut non semper sit idem:: & ut non semper idem agere de-
beamus propter circunstantias: & probat hoc dicens: potest enim accidere. ⁋ Conuentum: pro pacto nudo
hic accipitur: sed alibi potest referri ad utrunq;. Nam conuentionis uerbum auctore Vlpiano: est generale ad
omnia pertinens: de quibus negociis contrahendi transigendiq; causa consentiunt. qui inter se agunt: & affert
exemplum Neptuni & Thesei: cui Neptunus auus promisit se tria concessurum quæcūq; optasset. Primū op-
tatum fuit ut labyrinthi resolutis ambagibus minotaurum superaret. Secundum ut descensus daretur ad infe

Terētianus ille Chremes hūani nihil a se alienū putet. Sed tñ qa magis ea ꝑcipimus atq; sentim⁹ q̄ nobis ipsis aut ꝓspa aut aduersa eueniūt q̄ illa q̄ cæteris: q̄ q̄si lōgo iteruallo iteriecto uidem⁹ aliter de illis ac de nobis iudicamus. Quocirca bñ ꝑcipiunt qui uetāt: qcq̄ agere qđ dubites æquū sit aut iniquū Æqtas eni lucet ipsa p se: dubitatio aūt cogitationē significat iniuriæ.

De officiis a circūstantia.

S Ed incidūt sæpe tpa cū ea q̄ maxime uidentur digna eē iusto hoie: eoq; quē uirū bonū dicim⁹ cōmutant: fiūtq; cōtraria: ut nō reddere depositū: etiā ne furioso ꝓmissū facere: quæq; ꝑtinent ad ueritatē & ad fidē ea negare interdū: & nō seruare sit iustū. Referri eni decet ad ea quæ ꝓposui in principio fundamēta iustitiæ: primū ut ne cui noceat: deide ut cōi utilitati seruiat. Ea cū tpe cōmutāt. Cōmutat officiū: ut nō semp sit idē. Pōt eni accidere ꝓmissum aliqđ & cōuētū: ut id effici sit inutile uel ei cui ꝓmissum sit: uel ei q ꝓmiserit. Nā si ut in fabulis est: Neptunus qđ Theseo pro-

ros. Tertium ut Hyppolitus filius ex Hyppolite amazone accusatus a nouerca Phædra: ꝙ se de stupro īterpel-
lasset: descerperetᷓ: in quē curru per littus uectū Neptunus bæluas marinas imisit: q̄bus equi territi Hyppolitū
distraxerūt: & sic Theseus pater incidit in luctus. Si igitᷓ Neptunus ꝓmissum non fecisse: ab officio minime de-
scessisset: imo saluti utrisqꝫ cōsuluisset: fuissetqꝫ officiū a circūstātia. ¶ Optatis: quæ optauerat & elegerat. ¶ Hoc
erat tertiū: postremū & ultimū. ¶ Luctus ꝑꝑ interitū filii: q̄m luctus est ægritudo ex eius qui charus fuerit inte- Luctus
ritu acerbo. Plato in tertio de legibus monet nō eē p̄ræcādū conādūqꝫ: ut uolūtatē nostrā cūcta sequantᷓ: sed ut Plato

misérat nō fecisset: Theseus filio Hyppolito nō eēt orbat⁹. Ex trib⁹ eni optatis: ut scribitᷓ: hoc erat tertiū: qđ de Hyppoliti īteritu irat⁹ optauit. Quo īpetrato in maxios luctus īcidit. Nec ꝓmissa igitᷓ fuāda sunt iis q̄b⁹ ꝓmiseris: īutilia si sint: nec si plus tibi noceāt q̄ illi ꝓsint cui ꝓmiseris. Cōtra officiū est maius dānū anteponi miori: ut si cōstitueris te cuipiā aduocatū in rē p̄sentē eē uēturū: atqꝫ īterim grauiter ægrotare fili⁹ cœpit: nō sit cōtra officiū nō facere qđ dixeris. Magisqꝫ ille cui ꝓmissū sit ab officio discedat: si se destitutū quærat. Iā in illis ꝓmissis nō stādū eē qs nō uidetᷓ? quæ coactus qs metu: aut deceptus dolo ꝓmiserit? Quæ qdē pleraqꝫ iure prætorio liberantur: nonnulla legibus.

¶ De inferētibus iniuriā nimia caliditate.

e Xistunt etiā iniuriæ sæpe calūnia quadā & nimis callida sed malitiosa iuris interp̄tatio

prudentiā uostrā uoluntas. Itaqꝫ tā ciuitati q̄
singulis p̄candū studēdūqꝫ ut mentē hēant p̄
aliqñ siue senex: siue admodū iuuenis cuꝫ nec
honestoꝝ: nec iustoꝝ quicq̄ cognoscat sic af
fectus ut Theseus ad infœlicē Hyppolitū im
pēsus impræcatᷓ. ¶ Nec ꝓmissa igitᷓ. cōcludit
hāc p̄tē dans generale p̄ceptuꝫ. ¶ Nec si plus.
hæc est alia circūstātia. qua p̄cipit fidem aliqñ
nō seruandā. ¶ Cōtra officiū est. Aliud præce
ptū seruādū: cum qs aliqd ꝓmiserit: qđ plus
noceat ꝓmittēti: q̄ illi cui ꝓmissum est. Vnde
dicit Seneca. Deserantem uis maior excusat. Seneca
¶ Anteponi: ꝙ anteponatᷓ. ¶ Vt si cōstitueris
ꝓmiseris & cōuentionē feceris. ¶ Aduocatū: Aduoca
aduocatus generale nomē est & nō tantuꝫ si- tus
gnificat eū qui alterius cām agit sed quicunqꝫ
adest alteri in eā officii gr̄a aduocatus appella
tur. etiā si nihil dicat aut agat: qui t\~n parat⁹ sit
defendere patronus ꝓprie est qui agit cām ac Patro-
cusati. ¶ Aduocatū: fautorē & defensorē. ¶ In nus
rem p̄sentē. i. terminos agroꝝ īspiciēdos: sic In rē p̄n̄
intelligitᷓ in rem p̄sentē: ire & ex iure sumitur. tem ire
Nā iudex siue arbiter dr̄ ire in rem p̄sentē: cuꝫ
accedit ad locū de quo est cōtrouersia. In orō
ne pro. A. Cecinna uolaterano ait. Placuit Cecinnæ de amicoꝝ s\~nia cōstituere quo die in rem p̄sentē ueniretᷓ.
Liui⁹ li. xxxiiii. dicit. R\~nderi legatis utriusqꝫ partis placuit missuros se in aphricā: q̄ iter populū carthaginēsem: Liuius
& Regē Masinissam in re p̄senti disceptarēt. Et li. xlviii. eodē anno iter populū carthaginēsem: & Regē Masinis
sam iu re p̄senti disceptatores romani de agro fuerūt. Et Valeri⁹ li. vii. Cum Labeo in rem p̄sentē uenisset. In rē Valeri⁹
p̄sentē inq̄t Seneca: uēturus fui: sed iter æger fili⁹ & puerpera uxor tenet: oīa eē debēt quæ fuerūt cū ꝓmitterē:
ut ꝓmittētis fidē teneā. Et alibi. In rem p̄sentē uenias oportet primū q̄a hoies plus oculis q̄ aurib⁹ credūt. ¶ In
terim: anteq̄ eas in rē p̄sentē: & locū de quo est cōtrouersia. ¶ Iāqꝫ illis ꝓmissis. Nūc ponit ea ꝓmissa quæ nullo
mō seruāda sunt: ꝓmissum est ꝑ stipulationē: quæ ꝑficitᷓ per præcedēdū interrogationē & subsecutā r\~nsionē.
¶ Nō eē stādū. i. illa ꝓmissa nō eē seruāda: ille stat ꝓmissis: qui ꝓmissa facit. ¶ Metu: timore aliquo. ¶ Iure p̄to-
rio boni p̄toris semꝑ fuit hoies plurib⁹ modis circūuētos restituere: siue metu siue alteri⁹ caliditate īciderint in
deceptionē. Ius p̄toriū dr̄ ꝙ p̄tores quasi ministri iuris ciuilis: erāt eni iudices uel adiuuādi uel supplēdi uel cor- Ius præ
rigēdi iuris ciuilis gr̄a itroduxerūt: ꝑꝑ utilitatē publicā: qđ & honorariū appellatᷓ ab honore. i. magistratu. Ait torium
p̄tor inq̄t Vlpianus li. iiii. digestoꝝ qđ met⁹ cā gestū erit r\~m nō habeo: olim ita dicebatᷓ: ꝙ ui metusue cā. Vis Vlpian⁹
eni fiebat mētio ꝑꝑ necessitatē īpositā cōtrariæ uolūtati: postea. Metus est instātis ꝑiculi uel futuri cā mētis tre Metus
pidatio: sed detracta est uis mētio q̄a quodcūqꝫ ui atroci fit: id metu quoqꝫ fieri uidetᷓ. Paulus ait. Vis est maio- Paulus
ris rei īpetus qui repelli nō p̄ōt. Vlpianus ait. Siqs ui cōpulsum aliqd fecit: per hoc edictū restituitᷓ. Sed uim ac Pompo
cipimus atrocē: & ea quæ aduersus bonos mores fiat nō eā quā magistrat⁹ recte ītulit: iure. s. licito: & iure ho- nius
noris quē sustinet. Pōponius scribit hoc edictū locū hēre: si forte mortis aut uerboꝝ terrore pecuniā alicui ex- Gaius
torserit aliqs. Gaius ait. Metū nō uani hois: sed qui in hoie cōstātissimo cadat ad hoc edictum ꝑtinere dicemus.
Verba alteri⁹ edicti. Quæ dolo malo facta eē dicentᷓ: si de his rebus alia actio nō erit: & si iusta cā eē uidebitᷓ: iu-
diciū dabo inq̄t p̄tor. Hoc edicto dicit Vlpianus p̄tor aduersus uarios & dolosos qui aliis obfuerunt caliditate
quadā subuenit: ne uel illis malitia sua lucrosa sit uel istis simplicitas dānosa p̄tores rescindebant quæ erāt gesta
metu: quæ autem dolo promissa & acta: tam a prætore q̄ a legibus soluebātur. ¶ Pleraqꝫ: maior pars. Liberantᷓ
rescindūtᷓ restituūtᷓ. Prætorum edicta inquit Iustinianus. non modicum iuris obtinent auctoritatē: hoc ius Iustinia
honorarium solemus appellare: quia qui honores gerunt. i. magistratus auctoritatem huic iuri dederūt. Erat nus
prætor urbanus eo ꝙ in urbe ius diceret: & peregrinus eo ꝙ plerunqꝫ inter peregrinos ius diceret.
Xistunt: emergunt apparēt. ¶ Calūnia: dicitur falsa accusatio: hic accipitᷓ pro quadā iuris subtilitate Calūnia
e fraudulenta & iniqua interpratatione: cū. s. exponitᷓ ius in eam partē: ad quā nō potest recte accom Callid⁹
modari. ¶ Nimis callida: astuta: calidi dicūtᷓ illi quoꝝ ut manus opere sic animus usu cōcalluit. Mul
ti nimis rigide interpratantur iura: & magna interdum malitia utuntur: quæ est contraria prudē-
tiæ iustitiæ: & æquitati. ¶ Malitiosa: subdola & fraudulenta: quæ ad malum & iniuriam non ab æquitatem ten

dit. ¶ Ex quo: ꝓpter hoc quia aliqui nimis callide & malitiose interpretant̃ iura sequẽtes tm̃ uerba legis: & nõ cõsi- derantes æquitatẽ legis emendatricẽ: & etiã mentẽ ipsius legislatoris. ¶ Summũ ius: cum oia ſm lr̃am interp- Aristo. tati uolumus: cum magna regiditate ut æquitas locũ nõ hẽat. Vnde inqt Aristoteles in ethicis. Cum lex sit uni- uersalis, opus est interdũ adhibere bonũ uirũ & æquũ: qui legẽ emẽdet. Inde fiunt decreta. Lex uetat neminem peregrinũ debere mœnia ascẽdere tpe belli: hostis muros ascẽdit clam. Peregrinus qdã id uidẽs muros ascẽdit: hostẽ deiecit: urbẽ liberã: accersit̃ captus lex iubet ut securi feriat̃. Vir bonus & æquus legẽ corrigit: & facit de- cretũ: ut ille tunc nõ moriat̃: qui pepit salutẽ ciuitati. Si igit̃ summũ ius uim suã habuisset: summa iniuria pegrinus fuisset affectus: & sic Terẽti⁹ de similib⁹. ¶ Iam tritũ: usitatũ. Terẽtius ait. Summũ ius: summa malitia. Columella dicit li. i. Nec sane uindicãdũ est nobis quicqd licet. Nã summũ ius: antiqui summã putabant cru cẽ. ¶ Quo in genere: maliriosa. s. iuris interp- tatione & calliditate. ¶ In rep. In his quæ pti- nẽt ad rẽp. nõ solũ in priuatis: & ponit exem Induciæ plũ. ¶ Induciæ: inducias appellamus pacẽ ad tẽpus factã. Lycaon inducias inuenit. Strab. ait li. ix. Memoriæ pdidit Ephorus thraces fa ctus erga boetios induciis noctu icursationes egisse: cum securius & negligẽtius expeditio- nẽ agerẽt peride ac pace iã facta: eos uero boe tii cũ ꝓpulsassent: quærerenturq; ꝙ inducias uiolassent: illi nõ uiolasse rñderunt. dies eni₃ pepigisse: noctu aũt incursasse dicẽtes. Vnde uulgatũ est ꝓuerbiũ: thraciu₃ cõmẽtum: Ab Ephoro igit̃ potuit Cicero hanc historiã acci pere. Induciæ auctore Aurelio opilio dicunt̃ cum hostes inter se utrinq; ultro citroq; alte- ri ad alteros ipune & sine pugna ineunt. ideo inqt ab eo factũ eẽ nomen uidet̃ quasi initus atq; itroitus. ¶ Ille: thrax miles pugnãs cum boetiis. ¶ Populabat̃: deuastabat incursando. ¶ Agros: boetioꝝ. s. ¶ Nec noster qdẽ. i. Ro- manus & Italus. Qu. Fabi⁹ labeo: de quo Va lerius maximus loquens de Vafre factis ait. Qu. Fabius Labeo arbiter a senatu finium cõstituendoꝝ inter No lanos & Neapolitanos datus: cum in rem pñtẽ uenisset: utrosq; separatim monuit. ¶ Nihil habeo pter audi- Labeo tum. i. de hoc nihil legi: & nihil scio: nisi qd audiui fuisse Labeonẽ: Labeones dicunt̃ a labiorum magnitudine. ¶ Arbitrum: qui deberet diiudicare de finib⁹ agroꝝ. & in rem pñtẽ. ¶ Vtrisq;. Nolanis & Neapolitanis. ¶ Ne cupide: auide atq; auare. ¶ Ne qd appeterẽt. quod ad ipsoꝝ fines non pertineret. ¶ Regredi: itra suos fines re- direq̃ progredi in alienos. ¶ Id regredi intra suos fines. ¶ Terminauit: terminis constituit. Ipsi neapolitani & nolani qui regredientes potius q̃ progredientes: nequid cupide uiderentur agere: dixerunt ita debere fines cõ stitui expectantes arbitrium & æquitatem de agro qui in medio relictus erat quẽ labeo malitiosus neutris ad- iudicauit: sed populo Romano. Cæterum inquit Valerius: sic circũuenti nolani & neapolitani quæri nihil po- tuerunt ſm ipsorum demonstrationem dicta sententia: improbo tamen præstigiorum genere nouum ciuita ti nostræ uectigal accessit. ¶ Decipere: nam fraus & deceptio fuit illa non iudicium. Vnde Labeo plecti mere- batur. quoniam utrosq; separatim callide monuerat nequid cupide agerent: & ut potius regrederentur q̃ pro- grederentur: quæ uerba ad id spectabant: ut illi plus agri in medio relinquerent quem ipse nouo uaframento Romanis adiudicaret. ¶ Talis solertia: tale acumen iudicium & malitia.

ne. Ex quo illud sũmũ ius sũma iniuria factũ est iam tritũ ſmone ꝓuerbiũ: quo in genere ẽt in rep. mlta peccant̃: ut ille q cũ centũ trigita dierũ eẽnt cũ ho ste pactæ iduciæ: noctu populabat̃ agros. ꝙ dierũ eẽnt pactæ nõ noctiũ iduciæ: Nec noster qdẽ ꝓbã dus est: si uerũ est. Q uitũ Fabiũ Labeonẽ seu quẽ aliũ. nihil eni p̄ter auditũ hẽo arbitrũ Nolanis & Neapolitanis de finib⁹ agri a senatu datũ: cum ad lo cũ uenisset. cũ utrisq; sepatim locutũ: ne cupide qd agerẽt: nec appeterẽt: atq; ut regredi q̃ ꝓgredi mal- lẽt. Id cũ utriq; fecissent: aliq̃tũ agri i medio relictũ est. Itaq; illoꝝ fines sicut ipsi dixerãt: terminauit. In medio relictũ qd erat: pplo Romano adiudicauit decipe hoc qdẽ: nõ iudicare est. Q uocirca in oĩ re fugienda est talis solertia.

¶ De officiis seruãdis in eos qui intulerunt nobis iniuriam.

S Vnt aũt q̃dã officia ẽt aduersus eos ſuãda: a qb⁹ iniuriã accepis. Est eni ulciscẽdi & pu niẽdi modus. Atq; haud scio: an satis sit eu₃ qui lacessierit iniuriæ suæ pœnitere: ut & ipe ne qd tale posthac cõmittat; & cæteri sint ad iniuriã tar-

S Vnt aũt quædam officia: præcipit nunc quid agendũ sit aduersus illos: qui nobis iniuriã intulerunt: & uult ꝙ hoies puniant̃ pro rõne delicti aliter fiet iniuria: si maius supplicium irrogabitur q̃ lex iu bet. ¶ Vlciscendi: quantum ad priuatum hominem. ¶ Puniendi: ad publicas leges. ¶ Modus: mensu ra quædam & ratio: non debemus excedere modum in puniendo. Vnde si quis meretur cædi pugno: non de- bet confodiens se: & aliud est uiolare hominem priuatum: & aliud publicum: & pro modo peccati debet eẽ mẽ- sura pœnæ. ¶ Atq; aut scio: potuisset aliquis dicere satis est eum penitere qui intulit iniuriam: ut clementia lo- cum habeat: quæ maxime principẽ decet: & qua Cæsar apprime claruit. Inqt Cicero nescio an sit satis: sed me- lius est; ut auctores iniuriarum puniant̃ quo cæteri ad derelinquẽdũ fiant tardiores & ad iniuriã inferendã: & sontes puniendi sunt. ut iustitia locum habeat & cæteri metu pœnæ ab iniuria peterreant̃: quantum ad iniuriã sufficit auctorem iniuriæ pœnitere: sed quantum ad exemplum alioꝝ non uidet̃ esse: satis tamen nõ audet Ci- Cato cero ꝓhibere clæmentiã. Cato dicebat oibus qui ab officio discessissent: se dũtaxat excepto facile ignoscendum eẽ; dicebat etiã se grã q̃ ex benefactis expectaret priuati malle q̃ pœnã nõ dare quæ ex ualefactis sibi deberet.

¶ Atq; in repu. Præcipit nunc cõseruanda esse iura belli & officia: quæ in bello præstari debent: ponens duo genera decertandi: docetq; etiam quare bella suscipienda sint: & quid sit agendum parta uictoria. ¶ Maxime: in primis: & ante omnia illi qui sunt in magistratu: & remp. gubernant: belli iura seruare debẽt. Veteres Romani nunq̃ ad bellũ prodiere nisi prius omnia rite peregissent. Vnde summo iure seruato bellũ gerẽtes uictoriosissimi fuerunt. Nunq̃ placuit illis fraus. neq; uictoria: q̃uis maxima per fraudẽ: quæ non hoium est sed uulpecularum. ¶ Per disceptationẽ: contentionẽ uerboꝝ. ¶ Per uim: armis cũ uerba non sufficiunt. ¶ Illud: per disceptationem uerborum. ¶ Hoc. s. per uiolentiam: disceptare est uerbis contendere: certare autẽ armis. ¶ Ad posterius: ut ui prohibeamus iniuriam: cũ uerba nõ sufficiãt. ¶ Superiore. i. si disceptatione uti non possumus cũ hoste: sed opus est certare armis: & ui hostes reprimere i. si non possumus disceptãdo id qd' nobis debetur: obtinere: debemus agere ui. Vnde miles gloriosus apud Terentiũ dicit. Oia prius experiri cõsilio q̃ armis sapientẽ decet. ¶ Ob eam causam: ad illum finem: qui semper spectandus est in oibus actionibus: ne locus penitentiæ relinquaẗ: non est aliquid temere agendum ne euentus arguat nos imprudentiæ & ne aliquãdo dicendũ sit: hoc non putarã. Plato in. v. de legibus sic ait. Iniurias quæ uel difficulter: uel nullo modo sanari possunt: nõ possumus aliter effugere: q̃ pugna defensione: uictoria & nullius peccati remissione: quod absq; animositate nemo põt facere. Philosophus in ultimo ethices sic ait. Negocia suscipimus ut ociũ habeamus: & bellũ gerimus ut in pace degamus. Nemo bellũ gratia belli parat: esset enim crudelis & sanguinolentus si pugnas cædesq; optaret. ¶ Parta uictoria: ponit officia seruanda post uictoriã erga illos: quos uicimus. ¶ Nec imanes: Imanes dicunẗ illi: in quibus nulla est bonitas: sed natura & ingeniũ ferinũ ab omni humanitate alienũ: crudeles dicuntur a cruore: & hi sunt qui sanguine delectantur. ¶ Vt maiores nostri: prisci illi romani: affert exemplũ priscoꝝ romanoꝝ: qui hos populos urbi finitimos: bello uictos conseruarũt: cum nõ fuissent in bello nimiũ crudeles aut imanes. Oẽs hi populi sunt uicini Romæ: unde bellũ cũ ipsis gestũ: cum finitimis geri dicebaẗ. ¶ In ciuitatẽ etiã acceperũt. i. nõ modo ipsis ueniam dederunt: sed etiã ciuitatẽ Romanã & ius quod appellatũ est ius latii: ut. s. possent petere magistratus Romæ: & inire suffragia in comitiis. Vnde dicit Liuius. Tñ fere uerboꝝ a Tusculanis factũ: pacem in præsentia: nec ita multo post ciuitatẽ etiã ipetrarũt. ¶ At Carthaginẽ: affert exemplũ contrariũ. Nã Romani sustulerũt funditus Carthaginẽ & Numãtiã pp crudelitatẽ & imanitatẽ. Carthago erat in Aphrica cõdita a Didone æmula romani impii: quã in. iii. bello punico Æmilianus Scipio deleuit: & cineres in capitoliũ rettulit. Idẽ etiã Scipio Numãtiã urbẽ celtiberoꝝ in Hispania sustulit q̃tuordecim annis obsessam pp desidiã militũ: q ad luxuriã cõuersi erãt: quos Scipio ad disciplinã militarẽ redegit. Cũ celtiberis gestũ est bellũ a romanis p uiginti annos: qd' cãtabricũ appellaẗ a cãtabris populus in quo bello numãtia uires ostẽtauit suas. nã duces quosdã supauit. &. xxx. milia romanoꝝ illic cæsa sunt a q̃tuor milibus hostiũ. ¶ Nollem corinthũ: ægre fert Cicero euersam fuisse corinthũ pp bonas artes: quæ illic uigebãt: & cũ nõ uidereẗ esse iusta cã euersiõis: qm̃ apud illos legati romanoꝝ fuerãt supbe appellati a Critolao: & uiolati apud corinthũ: quã iccirco Romani iusserũt euerti. Ergo uidenẗ romani ab officio discessisse: ob hãc cãm delere corinthũ: quæ erat caput achaiæ: & prius ephyre dicebaẗ: ut latius dixi in cõmẽtariis thebaidos: posita est in isthmo peloponesi: inter duo maria ioniũ & ægeum. Achaiã subegit. L. Mũmius: & corinthũ diripuit: ac solo æquauit: & Chalcidẽ: ac thebas: qm̃ corinthiis opẽ attulerãt. ¶ Sed credo aliquos: excusat Romanos affertq; cãm Cicero: qua ducti romani cẽsuerũt delendã Corinthũ: qm̃ inqt ipse locus natura munit⁹: & ad bellũ instaurãdũ oportunus: pp duo ppinqua maria potuisset excitare aliquos ad bellũ tumultus in orõne pro lege agraria cõtra Rullũ dicit. Corinthi uestigiũ uix relictum est: erat enim posita in angustiis atq; faucib⁹ græciæ: sic ut terra claustra locoꝝ teneret: & duo maria maxime nauigatiõi diuersa penæ cõiũgeret: cũ ptenui discrimine separenẗ. ¶ Aliquos. s. senatores: q id cẽsuerũt: & Mũmiũ: cui⁹ auspiciis Corithus euersa est. ¶ Oportunitatẽ: cõmoditatẽ ad bellũ istaurãdũ. ¶ Ipse locus: q erat natura munit⁹. ¶ Ad bellũ: ad mouẽda arma romanis. ¶ Mea qdẽ snia: docet nũc q̃to studio pacẽ debem⁹ amplecti: q̃ est sine fraude & isidiis. ¶ Mea snia: ut ego sentio: & ut mea fert opio. ¶ Cõsulẽdũ: puidẽdũ. Et inqt Ci. Si romani meis monitis puissent. Cæsar nõ occupasse tẽp. Semp eni suasit Cæsaris audaciã reprimẽdã: & ab armis reuocãdũ: alta mẽte uir sapiẽtissim⁹ puidẽs qd ille moliret. In scda philippica dicit: duo tpa iciderũt: qb⁹ aliqd cõtra Cæsarẽ Põpeio suaseri. Vnũ: ne qnquẽnis ipiũ Cæsari progareẗ: alteꝝ: ne patereẗ fieri: ut absentis ei⁹ rõ hẽreẗ: quoꝝ si utrũuis psuasissem: i has misias nunq̃ icidissem⁹. Quæriẗ igiẗ Ci. Põpeiũ nõ paruisse suo cõsilio & etiã ciues: qm̃ sati⁹ fuisset iniquã cõditionẽ pacis accipere: q̃ reipu. statũ pœnit⁹ amittere. ¶ In quo: in quare & pace conciliãda tollẽdaq; discordia. ¶ Obtẽperatũ: si meis cõsiliis romani paruissent de cõditione pacis.

diores. Atq; in repu. maxime cõseruãda sũt iura belli. Nã cũ sint duo genera decertãdi: unũ p disceptatione: alterũ per uim: cũq; illud ppriũ sit hois: hoc bæluaꝝ: cõfugiendũ est ad posterius si uti non licet superiore. Quare suscipiẽda qdẽ bella sunt ob eã cãm: ut sine iniuria in pace uiuaẗ: Parta ãt uictoria cõseruãdi sunt hi qui nõ crudeles in bello nec imanes fuerunt: ut maiores nr̃i tusculanos: equos: uolscos: sabinos: hernicos i ciuitatẽ etiã acceperũt. At Carthaginẽ & Numãtiã fũdit⁹ sustulerũt. Nollẽ corinthũ: sed credo illos secutos oportunitatẽ loci: maxime ne posset aliqñ ad bellũ faciẽdũ locus ipse adhortari mea qdẽ snia paci quæ nihil hitura sit isidiarũ semp est cõsulendũ. In quo si mihi obtemperatũ

Disceptare

Immanis

Crudelis

Carthago

¶ Aliquā rēpu. aliquē statū reip. quæ nūc penitus corruit. ¶ Aliquā: alicuius dignitatis: q̄uis etiā iniqua pacis cōditione aliquid de dignitate reip. & forma esset diminutū: tñ id melius erat q̄ nullā penitus reip. dignitatē & formā retinere. Cicero rediens ex Sicilia: ubi fuerat procōsul: belli ciuilis incēdia repperit Vnde utriusq; cōcordiā suadebat: & eius snia semp una fuit: pacē: q̄uis iniquā: ciuili bello sibi uideri præferēdā: & consiliū Pōpei de relinquēda Italia uehemēter iprobauit. Cogitauerat Cicero libellū de cōcordia cōponere: sed cū de pace iā desperandū esset: destitit. Itaq; in. vii. li. epl'a. ad atticū scribit. Demetrii li. de cōcordia tibi remisi. ¶ Si nō optimā: si nō integræ dignitatis libertatisq;. ¶ Quæ nulla est: amissa. s. dignitate & libertate. Appianꝰ li. ii. belloꝝ ciuiliū sic scribit. Cicero autē de cōcordia agendū cēsebat contradicētibus ad oia consulibus. ¶ Et cū his quos ui: aliud p̄ceptū: ut etiā in bello hi defendant: qui depositis armis ad imperatorē cōfugiūt: ergo non modo post cōfecta bella: sed etiā in ipso strepitu armorū & clangore tubarū officiū seruandū est. ¶ Positis: depositis armis dātes se imperatori ut illi qui in urbibus obsident & oppugnant admotis iam machinis & tormētis bellicis ad muros deiiciēdos. ¶ Aries: erat instr̄m bellicū quo ianuæ quatiunt & muri: de quo dixi apud Papiniū & Sylliū. ¶ Murū: murus est urbium: paries domoꝝ. i. q̄uis iperator cœperit oppugnare muros hostiles: tñ debet suscipere hostes: q ad illius fidē cōfugiūt: & illorū saluti cōsulere: ne aliq̄ crudelitas appareat. Plato lib. v. de legibꝰ sic ait. Sed oium tā in pegrinos: q̄ in ciues peccatoꝝ maximū est qđ in supplices est cōmissum. deus enim custos est quare nullus in supplices sceleratus ipune abibit. ¶ In quo: in qua re & officio: qđ romani exercebāt erga illos: qui ad ipsoꝝ fidē cōfugiebāt: & affert exēplū romanorū in hac re: qui erga uictos omne genꝰ humanitatis & officii exercuerunt: & illoꝝ patrociniū suscipere. ¶ Iustitia culta est: tam iuste se gesserūt. ¶ Vt hi: consules: impatores: & duces exercitus. ¶ Patroni: defensores. ¶ More maiorū: ueterū romanoꝝ instituto: ut. s. patrociniū eoꝝ susciperent: quos uicissent. Vnde Paulus Æmilius auctore Plutarcho: nō solū in uictoria mitē & humanū se erga macedones præbuit: sed in omni reliqua uita eos tutatus est: & ueluti pro domesticis ac necessariis habuit. ¶ Ac belli quidē æquitas. Affert summā æquitatē romanoꝝ qua utebant in bello indicēdo: armisq; mouēdis contra hostes: ut ostendat Cicero bella: nisi iure suscipi debere: & oibus rite peractis: quæ iustū bellū p̄cedere debent: ut. s. res repetant per fœciales: qbus negatis romano ritu bellū indicebat. ¶ Belli æquitas: iusta causa & ritus belli indicēdi. ¶ Perscripta: diligenter & accurate scripta. Ancus Martius nepos Numæ Pompilii ex filia: bellicas cerimonias instituit: ut nō solū gererent bella: sed etiā indicerent aliquo ritu. Ius ab æquicolis antica gente acceptū descripsit quod postea fœciales habuerunt quo res repetebant: & pater patratus ex ordine fæciliū erat dictus a patrando fœdere: & cum fæciali legato res repetitū ibat officiumq; ipsius erat in sanciendis fœderibus. Fæciales ad illatores iniuriarū ibant & bellū indicebant. Vnus fæcialiū sacris uestibus ornatus res repetitum ibat: & ubi affines ueniebat: unde res repetabantur: capite uelato uelamine laneo. audi Iuppiter dicebat: audite fines cuiuscūq; gentis sunt. Numina audiāt fas: uerbisq; meis fides sit. Inde postulata peragebat Iouem testem inuocando: peractoq; ritu qui est apud Liuium libro primo bellum indicebat. Inde hastam ferratam sanguineā præustam in agrū hostilem iaciebat dicens: bellū indico facioq;: Vnde fœcialis denominatur. Varro tamē dicit fæciales dictos fide publica: cui præerant & sedandis cōtrouersiis. nec ante licebat gerere bellū q̄ fæciales issent res repetitum: ut experirentur an uerbis posset discordia dirimi: & tolli. Hoc modo a priscis Romanis res repetebantur: & bellū indicebatur: quē posteri seruauerunt. Vetantibus fæcialibus nulli fas erat arma capere. Ab his initium belli iure atq; religione statuebat: postea aucto imperio cum nimium hostes ab urbe distarent: ut non facile ad illorū fines iri posset: fæcialis & etiam prætores iaciebant hastam supra Columellā: quæ erat Romæ in capite circi maximi ante templum Bellonæ: & ita non neglecto penitus prisco ritu bellum indicebat: ad quem Papinius alludens in thebaide fingit. Bellonā intorsisse hastam ex Larissa arce argiua in fines Boetiorū quibus argiui parabant bellum. Ita eni canit. Prima manu rutilam de uertice larisseo. Ostēdit Bellona facē: dextraq; trabalem Hastā intorsit agens liqdoq; stridula cœlo fugit: & aduersæ celso stetit aggere dirces. ¶ Ex quo: ob hoc: quia p̄scripta erat æquitas belli. ¶ Denunciatum: intelligit simpliciter sine aliqua solēnitate. ¶ Indictū: solēnitate quadā & ritu fæcialiū in bello indicēdo & affert exemplū Catonis Censorii: cuius filius militabat sub Pōpilio in Macedonia: ut cognoscatur. quanta obseruatio erat apud antiquos: & cura circa ius belli: & aduersus hostes. Pōpilius impator: hæc historia implicita uideatur. Plutarchus eni dicit filiū Catonis militasse in Macedonia sub Paulo Æmilio: & fortitudinis laudē meruisse: cū ensem quem amiserat: e mediis hostibus recupauit mirantibus cūctis animi magnitudinē atq; cōstantiā: & Cicero dicit militasse sub Pōpilio: Tyro. nouus miles.

esset & si nō optimā at aliquam rēpu. quæ nūc nulla est haberemus. Et cū his quos ui deuiceris cōsulendū est: tū hi qui armis positis ad iperatoꝝ fidem cōfugiunt: q̄uis murū aries percusserit: recipiendi sūt. In quo tātopere apud nostros iustitia culta est: ut hi qui ciuitates aut nationes deuictas bello in fidē cœpissent: earū patroni essent more maioꝝ. Ac belli qdē æquitas sanctissime feciali populi romani iure p̄scripta est. Ex quo intelligi pōt nullū bellū eē iustū: nisi quod aut rebus petitis gerat aut denunciatū ante sit & indictū. Pompilius imperator tenebat p̄uinciā: in cuius exercitu Catonis filius Tyro militabat. Cū aūt Pōpilio uideret unā dimittere legionē Catonis quoq; filiū: q in eadē legione militabat dimisit. Sed cū amore pugnādi i exercitu remāsisset: Cato ad Pompiliū scripsit: ut si eū pateret in

exercitu remanere scđo eũ obligaret militiæ sacramẽto: qa priore amisso iure pugnare cũ hostib⁹ nõ poterat. Adeo sũma erat obseuatio i bello mouẽdo. Marci qdẽ Catonis senis est epl'a ad. M. filiũ: in qua scripsit se audisse eũ missũ factũ esse a cõsule: cũ in Macedonia bello psico miles eẽt. Monet igit' ut caueat ne pliũ ieat. Negat eni ius eẽq miles nõ sit: pugnare cũ hoste. Eqdẽ illud etiã aiaduerto: qđ q ꝓprio noie pduellis esset: is hostis uocaret': lenitate uerbi tristitia rei mitigãte. Hostis eni apud maiores nr̃os is dicebat' quẽ nũc pegrinũ dicim⁹. Indicãt. xii. tabulæ aut statut⁹ dies cũ hoste. Itẽq aduersus hostem æterna auctoritas: quid ad hanc mansuetudinem addi potest eum cum quo bella geras tam molli nomine appellare: q̃q̃ id nomen durius

¶ Militiæ sacramẽto: formulã sacramẽti militaris Aulus Gellius repetit pscriptã a Cincio in li. de re militari: Aulus
quæ talis est. In magistratu. C. Lelii. C. Filii cons. L. Cornelii. P. Filii cõsulis in exercitu decẽq milib⁹ passuũ ꝓ. Gellius
pe furtũ nõ facias dolo malo: solus neq cũ plurib⁹ pluris nũmo argenteo in dies singulos extraq hastã hastile Formu-
ligna pabulũ uitẽ faculã siqd ubi inueneris sustulerisue: qđ tuũ nõ erit: qđ pluris nũmo argenteo erit: uti tu ad lari sacri
C. Leliũ. C. Filiũ cõsulẽ. L. ue Corneliũ. P. Filiũ cõsulẽ. siue ad quẽ uter eoꝝ iusserit ꝓferes. Aut ꝓfirebere itri- milita
duo ꝓximo quicqd inueneris sustuleris ue dolo malo. Aut dño suo cuiũ id cẽsebis esse reddes: uti qđ tectũ factũ ris
esse uoles. ¶ Secũdo sacramẽto: ut iterũ iuramẽto: ipsum astringeret. qm̃ erat a militia dimissus: & sic nõ poterat iure pugnare cum hoste: cũ nõ esset miles: qm̃ dimissus fuerat cũ ea legione: quã Põpilius dimisit: quã eã alere nõ posset. ¶ Adeo: in tm̃ obseruabant' cerimoniæ & ritus bellãdi. ¶ Obseruatio. s. legũ cõsuetudinũ: & disciplinæ ueteris in bello. ¶ Catonis senis: ad drãm Catonis iunioris qui uticẽsis cognominat⁹ est. ¶ A cõsule. Põpilio. ¶ Bello ꝑsico: qđ gerebat' cõtra Persem regẽ macedoniæ. ¶ Ius esse: iure licere. ¶ Miles: scriptus in militia: & qui nõ dedit nomẽ: & militiæ sacramẽto se nõ obligauit. ¶ Equidẽ illud est. Probat etiã Cice. romanoꝝ æqtatẽ lenitatẽ erga hostes. ¶ Aiaduerto: uideo & cõsidero. ¶ Proprio noie. i. is ꝓprie dicebat' pduellis: q apud Perdu-
antiquos: qui nũc dicit' hostis: & pduellis etiã ellis
is dicebat': qui per seditionẽ interfecisset ciuẽ romanũ: aut arma mouisset: & etiã is q cõmisisset crimẽ lesæ maiestatis. ¶ Vnde Cæsar (au
ctore Trãquillo) subornauit unũ qui. C. Rabirio pduellionis diẽ diceret: quo adiutore senatus coercuerat sedi-
tiosum saturninũ in tribunatu: quo uiolato crimẽ læsæ maiestatis cõmittit'. Varr. ait: Multa alia aliud nũc ostẽ- Varro
dunt: aliud ante significabãt: ut hostis: nã tũ eo uerbo dicebãt pegrinũ: qui suis legibus uteret': nũc inqt eũ dicũt:
quẽ tũc dicebãt pduellẽ: Põpeius ait: hostis apud antiquos pegrinus dicebat': modo dicit' hostis pro pduelliõe.
Hostis est generalis & publicus; inimicus uero priuat⁹. Vnde dicit iuriscõsul. Hostes sunt qbus publice bellũ de- Hostis
cernit': cæteri latrones sunt aut pdones. Lenitate uerbi: miti significatione: nã dicebat' mitiore noie hostis ille q
esset pduellis: unde nois lenitate asperitatẽ rei mitigabãt. ¶ Tristitiã: asperitatẽ. ¶ Quẽ nũc pegrinũ: q iure Po-
puli Romani nõ uteret': & pegrinus uocat': qui in ciuitate sua nõ est: uel qui nõ est oriũdus ex nr̃a ciuitate apud
antiquos is appellabat': qui alienus esset a Po. Romano. Ambrosius ait. Aduersarios molli appellatione noia- Ambro.
bant: & peregrinos uocarẽt: hostes eni antiquo ritu peregrini dicebant'. Hæbrei appellant aduersarios allophi
los. i. alienigenas. Paulus iuriscõ. ait. Quos nos hostes appellamus eos ueteres pduelles appellabãt. per eã ad-
iectionẽ idicãtes cũ qbus bellũ esset. Plau. ait: pduelles penetrãt se in fugã. ¶ Iudicãt: testant' & declarãt hoc. xii. Plautus
tabulæ: uerba quæ scripta erãt in legibus. xii. tabularũ: in qbus cũ de aduersario alicuius in cã & peregrino: qui
suis legibus uteret': fieret mẽtio: hostis appellabat'. ¶ Aut status: iudicii cã cõstitutus: hoc eni significat dies sta- Status
tus. ¶ Cũ hoste. i. pegrino & aduersario in causa status dies dicebat': in quo litigãtes cõparere debebãt. Plautus
ait: oportet ire dies est status cũ hoste. i. pegrino & aduersario in cã. Cincius li. v. de re militari. Militib⁹ scriptis
diẽ quo adesse deberet ꝓfiniens has addidit exceptiones. Nisi harũ aliqua causa erit funus familiare: feriæ uinde
miales: calẽdæq: morbus sonticus. auspiciũue qđ sine piaculo ꝓterire nõ liceat: sacrificiũue anniuersariũ: quod
recte fieri nõ posset: nisi ipsius eo die ibi sit: ius hostesue: status conditusue dies cũ hoste. Et per hoc ostenditur
hostẽ significare aduersariũ in causa siue lite. Itẽq hæc erant uerba in alio loco. xii. tabula. ¶ Aduersus hostem:
idest peregrinũ & aduersariũ. ¶ Æterna auctoritas: idest semper peregrinus possit coerceri; hoc permittebant
leges. xii. tabularũ. ¶ Quid ad hãc: laudat Cicero mãsuetudinẽ Romanoꝝ in tali appellatione. nã rei aspitatẽ
& tristitiã molli noie mitigabãt. ¶ Tã molli: miti q̃q̃ id nomen. s. hostis iã accipit' in aliã significationẽ & nõ di-
cit' pegrinus: sed ille qui nobis arma parat & bellũ infert. ¶ Durius. i. q̃q̃ hæc nois significatio ꝓpter uetustatẽ
facta est dura & quasi uiolẽta & absoleta: & ideo hostis trãsiuit in aliã significationẽ: & nõ significat peregrinũ:
ut quondã sed illũ qui bellũ mollit' & infert: multa sunt noia quæ ꝓpter antiqtatẽ uenerũt in desuetudinem: su
pra dixit: q̃q̃ hoc uidebit' cuipiã durius. i. nimis durũ & inusitatum. Phauorinus phus: ut est apud Gelliũ adole Phauo-
scenti uerboꝝ ueterũ cupidissimo dixit. Viue moribus præteritis; loquere uerbis ꝓsentibus: & tanq̃ scopulũ fu rinus
gias insolitũ uerbũ. Idẽ Phauorinus dixit ciuib⁹ romanis latinæ loquẽtibus: rem non suo uocabulo demonstra
re: non minus turpe est q̃ hominem non suo nomine appellare: & Cæsar monuit fugiendũ esse insolitum uer
bum ut scopulũ in mari: cõsuetudo dixit Apollinaris: cũ dña oium rerũ. tum maxime uerboꝝ est: ergo antiqui
tas efficit: ut illud nomen esset durius: nam nomina mutant' ipso tpe & cõsuetudine. Qualia apud Cice. inquit Appolli
Fabius in libro. viii. Beatus & beatitudo: quæ dura quidẽ sentit esse: uerũtamen usu putat posse molliri. Ver naris
ba sunt Ciceronis in lib. de natura deorum. aut ista siue beatitas siue beatitudo dicenda sit: utrũq oino durum.

sed usu mollienda nobis uerba sunt. ¶ Durius: durioris significationis quoniam non est amplius molle nomē sed durum & illum significant: qui arma mouet: non aduersarium in causa. ut prius.

c Vm uero de impio. Proposuit duo genera decertādi: unū per disceptationē: alterū per uim: postq̄ de primo disseruit. & iustis causis belloꝝ atq; officiis transit ad alterum. qđ fit armis & ui: ipsumq; diuidit in duas partes. Nā uita cū hostē non modo eiicere: sed etiā trucidare conamur. Et hæc pars pceproꝝ nō solū ad singulos hoies: sed etiā ad publicā disciplinam pertinet. Et docet Cice. monetq;

efficit iā uetustas: a peregrino enim recessit: & proprie in eo qui contra feret arma remansit.

De officio seruando quādo de imperio certat̃.

c Vm uero de iperio decertat̃: belloq; quæritur gloria cās oino subesse: tñ oportet easdē quas dixi pauloante iustas cās esse bellorū. Sed ea bella qb⁹ iperii glīa ꝓposita est minus acerbe gerēda sunt: ut enī cū ciuiliter cōtēdimus. alit̃ si est inimicus: aliter si cōpetitor: cū altero certamen honoris & dignitatis est: cū altero capitis & famæ sic cū celtiberis: cū cymbris bellū: ut cum inimicis gerebat̃: uter eēt: nō uter iparet. Cū Latinis: Sabinis: Sānitib⁹: pœnis: pyrrho: de iperio dimicabat̃. Pœni fœdifragi crudelis Hānibal: reliq iustiores.

etiā in hoc genere belli debere inesse iustas belli causas: & distinguēda esse hostiū genera: & ita pugnandū ut res rōne postulat: qm̄ non cū omni genere hostiū eodē modo & aio dimicādum est. ¶ De imperio. idest qñ bellum infert pro imperio ampliādo & gloria cōparanda. quæ est cōsentiēs laus bonoꝝ: incorrupta uox bene iudicantium de excellēti uirtute. ¶ Oportet subesse: necesse est ut subsint & insint eædē causæ: quas dixi. i. rōnes quibus inducti id facimus; ut scilicet sine iniuria in pace uiuatur: & q̄ bellum indicatur per fæciales: & ante denūcietur: & q̄ res prius repetantur: si posset uerborū disceptatione res sedari: quæ propria est hoīs: bæluæ eni uim amant: & nos nō ad bella sed ad pacē & concordiā nati sumus. ¶ Sed ea bella: præcipit nunc quo aio gerenda sint ea bella. quibus gloria quæritur: nō autem euersio alioꝝ fundit⁹. ¶ Minus acerbe: minori sæuitia & acerbitate: q̄ ea bella qbus pro capite dimicatur. ¶ Vt enim: similitudinē accipit a singuloꝝ hoium cōtentionibus ciuilibus: in quibus nō tractant̃ arma: & monet idem fere seruandū esse in publicis certaminibus cū hoste ut poscit illorum atrocitas aut lenitas: quēadmodum certat̃ inter ciues in priuatis rebus: ut res de qua contēditur: requirit & ꝑsona. ¶ Ciuiliter: in priuatis negociis ciuiū. i. in ciuitate iter ipsos ciues. ¶ Aliter: alio animo. ¶ Inimicus: si est nobis aio nō amico: sed odio habet. ¶ Competitor: in aliquo magistratu: idest si petit eundē magistratū quē nos petimus. ¶ Cū altero cōpetitore. ¶ Honoris: quantū ad magistratū qui petitur. ¶ Et dignitatis: gloriæ quæ ex ipso magistratu sequitur. ¶ Cū altero: inimico. ¶ Capitis: uitæ: quā inimicus cupit alterius mortē & famā inimico suo eripere. cuius amisio magna iactura est: meli⁹ eni est nomē bonū q̄ diuitiæ multæ: & qui nitit̃ eripere nomē & dignitatē: acerrimus est inimicus: quapropter fama negligi nō debet: qm̄ ipsam negligere crudelitas est. Et affert Cice. exemplum illorū: quibus cū de capite dimicatū est a romanis. Plato in. v. de repu. loquēs de disciplina militari dicit.

Plato Sordidū est spoliare cadauer hostemq; putare mortui corpus: quotiēs græci cōtra barbaros: uel barbari contra græcos pugnabūt bellū gerere asseremus: & hostes esse natura & has inimicitias bellū uocabimus: qñ uero græci cū græcis pugnabunt: dicemus eos natura quidē amicos esse morbo aut labore in hoc græciam & seditionibus agitari & seditionē has inimicitias appellabimus. Nostri exercitus ne neminem græcū facere seruum debent: sed & græcis aliis consulere potius: ut ipsi ab hoc caueant. nā ita facilius ac fortius contra barbaros insurgent & a se inuicem abstinebūt. ¶ Sic: eodē modo pari similitudine & genere contētionis diuerso. ¶ Celtiberis: Numantinis: qui in celtiberia sunt & habēt mores afferatos: & per. xx. annos cū romanis pugnarūt de capite &

Celtiberi uita. quos tandem Scipio attriuit. Celtiberi sunt populi Hispaniæ accolētes Iberū fluuiū ex celtis populis galliæ originem habuerūt. unde Luca. profugiq; a sede uetusta Galloꝝ celtæ miscentes nomē iberis. ¶ Cum cymLuca. bris: populis germaniæ qui magna hoium manu collecta in italiam inimico aio sese effundebant quibus alpes magno ipetu & uesano furore transcendētibus Marius arpinas occurrit & eos fugauit: ceciditq; nā cymbroꝝ centū. xl. milia desiderata sunt & capta. xl. milia: de cymbris Marius clarissimū. Et iura belli poterant uideri: cū quibus certamen est: ut cū inimicis: cū aūt imperium quæterēt: uideantur cōpetitores. Ideo nō constituit Cicero ipsos fuisse habendos oino inimicos: aut competitores. qm̄ non seruarunt iura belli: quæ seruāda sunt: cū de imperio: non aūt de uita dimicatur. Sed planū est Carthaginēses de imperio certasse cū Romanis: q̄uis fœdera uiolauerint. & Hānibal crudelior fuerit: q̄uis belli: quo imperium quærit̃: & gloria requirebat. Sex fuerūt fœdera: ut auctor est Polybius: inter Romanos & Carthaginēses scripta in æneis tabulis: & seruata in templo Iouis capitolini. Primum fuit post exactos reges: Bruto & publicola conſ. Item duo alia ante primuȝ bellum punicum. Quartum peracto primo bello punico; quod Hamilcar pater Hannibalis legatus Carthaginensiū cum luctario consule percussit. Quintum fuit post illud luctatii. Sextum cum Hasdrubale genero Hamilcaris rem in Hispania gerente: ut terminus imperii esset amnis iberus. Sagunthinis mediis inter imperia duorum populorum libertas seruaretur: hoc fœdus Hannibal rupit: & solo æquata Saguntho Italiam inuasit: quā per tot annos summa crudelitate lacerauit. Hæc fuerunt fœdera ante secundum bellum punicū. ¶ Crudelis Hannibal: nā in eo erat ꝑfidia plusq̄ punica: inhumana: crudelitas: nullus dei metus: & ingēs sitis humani sanguinis. De Hānibalis fœlicitate dixi in cōmētariis Sylli. ¶ Reliq: latini: sabini: samnites. Pyrrhus. ¶ Iustiores: q̄ fuerint

pœni & Hannibal:qm̄ seruauerūt melius iura belli quo ipetiū quærit̄:nō eni geri debēt tāta sæuitia & perfidia: quāta id quo de capite dimicat̄:unā cū pœni essent pfidi & crudeles uidebant̄ inimici nō cōpetitores: & dē uita certare nō iperio. ¶ Pyrrhi:qdē:nūc Pyrrhi humanitatē & pclarā sniam refert. Missi fuerūt legati ad Pyrrhū p captiuis redimēdis:iter quos Fabricius fuit auctore Trogo. & Fabius auctore Plutarcho. Pyrrhus dono remisit captiuos romanis dicēs hæc uerba:quæ Ennius postea uersib⁹ psecut⁹ est. ex ea pda inqt Trogus ducēdos captiuos milites gradus Romā remisit:ut cognita uirtute ei⁹ romani cognoscerēt etiā liberalitatē: pugnauerat enim fœlici euētu cū Valerio Leuino consule.

Pyrrhi qdē de captiuis reddēdis illa pclara snia est. Nec aurū deposco:nec mi pciū dederitis:Nec cauponātes bellū:sed belligerātes. Ferro nō auro uitā certam⁹utriq;. Vos ne uelit an me regnare hera:qd ue fert sors uirtute expiamur. & hoc simul accipe dictū. Quo℞ uirtuti belli fortuna pepcit. Eorūdē me libertati pcere certū ē:dono ducite:doq; uolētibus cū magnis diis:Regalis sane & digna eacida℞ genere snia.

¶ Fides etiā hostib⁹ seruāda.

a T q; etiā siqd singulis tpibus adducti hosti pmiserūt:est in eo ipso fides cōseruanda: ut primo punico bello Regulus captus a pœnis: cū de captiuis cōmutandis Romā missus esset:iurassetq; se reditu℞:primū ut uenit captiuos reddēdos in senatu nō cēsuit. Deide cū retineret̄ a ppinqs & ab amicis:ad suppliciū redire maluit:q̄ fidē hosti datā fallere. Ac de bellicis qdē officiis satis dictū est.

¶ De fide ac iustitia in humiliorib⁹ suādis.

m Eminerimus autē & aduersum infimos iustitiam esse seruādā:est aūt infima conditio

¶ Præclara:digna memoratu & summis laudibus. ¶ Nec aurū deposco; hæc fuerunt uerba pyrrhi ad legatos agentes cū Pyrrho de captiuis rdimēdis. ¶ Mi:mihi. ¶ Dederitis:sic Oui. Vitā dederitis i undis: & alibi: trāsieritis. aqs. ¶ Nec cauponātes:quærētes pecuniā ex bello ut faciūt caupones:qui uēdūt uinū & more institoꝝ:qd̕ turpe est. ¶ Belligerātes bellū gerētes:obelligero antiquū uerbū est qd̕ iā absoleuit. ¶ Ferro:armis nō auro. ¶ Nō pecunia more institoꝝ. ¶ Certamus: decernamus.i. certemus pro uita armis:nō pecuniis. Virgi. Ercernere ferro. ¶ Vtriq;:uos romani & ego. ¶ An me regnare:qm̄ de impio dimicabat̄ nō de uita. ¶ Hera:fortuna rerū domina. ¶ Fert: afferat & cupiat.i. experiamur uirib⁹:qd uelit fortuna:nō pecuniis. ¶ Sors:casus belli & euētus i. ipsa fortuna hera.i. quæ in oi re dominatur. ¶ Virtute:fortitudine: & non pecuniis more cauponū. Virtus pprie fortitudo dicit̄ a uiro. Virtus Vnde in.ii. tuscu. scribit. Atq; uide ne cū oēs ai affectiones uirtutes appellent̄ nō sit hoc pprium oium nomē:sed ab ea:quæ cæteris antecellebat:oēs noiatæ sint: appellata est eni ex uiro uirtus:uiri aūt ppria est fortitudo. ¶ Et hoc.s. qd̕ dicam accipe o romane:qui ad me uenisti. ¶ Belli fortuna.i. qui in bello nō ceciderūt:uolo ut liberi sint. ¶ Fortunā:casus & euētus belli. ¶ Horundē:pro eorūdē. ¶ Certū est:cōstitui liberare illos qbus in bello fortuna pepcit. ¶ Dono ducite. Vertit sermonē ad legatos Pyrrhus. ¶ Cū magnis diis: bonis auspiciis q.d. dii noluerūt:ut hi in bello caderēt:& sic uident̄ uelle esse liberos. Ergo uolētib⁹ diis illos accipiatis sine pcio & bonis auib⁹. Var. putauit deos magnos eē cœlū & terrā: aliq dixerūt esse penatos:quos Dardanus ex Samothracia in Pphrygiā aduexerat. Crassus emina auctore Marco. dicit Samothraces deos eosdēq; Romanoꝝ penates pprie dici deos magnos: Sciēs inqt hæc noster Virgi. ait. Cū sociis natoq; penatib⁹. & magnis diis; hos uocabāt Troiani deos patrios auctore Igino:cui⁹ opionis Virgi. fuit dicēs. Dii patrii suare domū. Magni dii apud Romanos erāt Iuppiter Iuno & palas:quos in Capitolio colebāt:per quos iurat Scipio apud Sylliū lib. x. Tarpea pr̄:qui tēpla sm̄ incolis a cœlo sedē & saturnia nondū iliacis mutata malis:tuq; aspera pectus Egide gorgoneos uirgo succincta furores. ¶ Regalis sane:laudat Ci. sniam Pyrrhi dignā eo rege:qui ab Achille Eaci nepote magnanimo & fortissimo Heroe originē hēbat. ¶ Regalis:digna Pyrrho rege fortissimo. Regiū dr̄ id Regiū qd̕ est:aut fuit regis. Regale dignū rege. ¶ Eacida℞ gn̄e fortissimis uiris & magnanimis. Eacus fuit pr̄ Pellei. Regale Pelle⁹ Achillis. Achiles Pyrrhi:q i epyro r̄gnauit:ad quē hic Pyrrh⁹ gen⁹ suū referebat. ¶ Snia:dcm̄ laude dignū.

T q; etiā siqd. Nūc pcipit seruādā esse fidē:etiā hostib⁹. & ea quæ tpibus adducti pmisimus. Et affert

a exēplū. M. Attilii Reguli:qui captus a Xātippo Lacedæmonio & Romā missus:cū prius iurasset se reditur ū:ut cū eo captiui pmutarent̄. Regulus in senatu grauissima orone id dissuasit:dicēs se nullo lo usui futurū romanis:qm̄ uenenū sibi a pœnis datū esset:quo paulo post tabesceret: & sic Carthaginem ad paratū supplicium reuersus est:ne fides hosti data uiolaret̄: fidē inquit Plato in.i. de legibus: perfectā Plato iustitiam noiare possumus. De Regulo eiusq; supplicio plura dixi apud Sylliū lib. vi. & aliqua dicent̄ in tertio uolumine. ¶ Singulis:soli ciues:nō solū tota ciuitas. ¶ Tpibus:aliq̄ tēpoꝝ cōditione:& aliq̄ difficultate coacti. ¶ In eo ipso:qd̕ pmissum est tali tēpoꝝ cōditione a pœnis Carthaginēsib⁹ duce Xātippo Lacedæmonio:q insidias parauit:ut canit. Syllius. ¶ Captiuis:quos Regulus in Aphrica fœlici euētu pugnās cœperat. ¶ Cōmutādis:ut cōmutarent̄ cū Regulo. ¶ Primū:cū primū cēsuit:dixit sniam nō esse reddēdos captiuos. ¶ A ppinqs: & maxime ab uxore Martia:quæ unice ipsum amabat. ¶ Bellicis officiis; quæ ad bellum ptinent.

m Eminerimus aūt. Postq̄ bellica officia absoluit tam politica q̄ singuloꝝ hoium præcipit seruādam esse iustitiam:etiam aduersus infimos & seruos:a quibus operā exigere debemus: & iusta præbere. Et hæc præcepta ad gubernationē rei familiaris ptinēt:de qua libellos economicos.i. de re familiari

tuēda scripserūt Xenophō: quod opusculū Cice. adolescēs interptatus est: & Aristoteles: qui diuidit rē familia
rē in duas ptes: domū. s. & possessiones: inter q̄s seruū dicūt obtinere principatū: seruorum duo genera facit: ut
alii sint curatores liberali⁹ instituti scictes lr̄as: q negociis pponunt: alii opifices ad aliqd opus deputati: in quos
hæc officia seruāda mōet: ut curatori plus honoris: opifici plus cibi tribuat: & utrisq; parū uini: qm̄ pot⁹ etiā li
berigenii hoies ad insolētiā ipellit. Et tria dixit esse: quæ ad seruos ptinēt: opus: cibū: castigationē: & cibū sine
opere insolentē seruū facere: opus aūt & castigationē sine cibo rē esse uiolētā. Cibū ergo dandū cēset pro rōne
operis: cū cibus sit merces serui. Vnle rn̄ & iu
stū putat dominos pponere seruis spē liberta
tis certo quidē tpe qm̄ eo pacto libētius susci
piunt labores. Solū habitū inqt Cyrus apud
Xenophontē: pciosa admodū possessio est: qd
aūt caret hoibus: caret etiā bonis: qbus seruis
Plato in. vi. de legib⁹ loquēs de seruis sic ait: est
aūt recta seruorum educatio: ut nulla ipsis cōtu
melia iferat: iniuriaq; multa minus: si fieri pos
sit q̄ æqualib⁹ iferēda: liquido eni cognoscit q
natura nō ficte iustitiā colit: oditq; reuera ini
quitatē cū cauet ne illis iniuriā faciat: qbus faci
le pōt. Allocutio ois ad seruos quodāmō im
periū sit: neq; iocus ullus cū ipsis seu fœminis
seu masculinis habeat. ¶ Nō male: imo bene q
dicūt nos debere ita seruis uti: ut utimur mer
cēnariis. i. mercede cōductis: & ab illis exigēdā esse operā. i. laborē in aliquo ope faciūdo: & iusta esse pbenda. i.
ea quæ iure seruis debent: ut cibū in primis: spē libertatis & pecunias: ut solemus tractare mercēnarios: q mer
cede cōducti opus faciūt. Chrysippus seruū esse ppetuū mercēnariū: serui ut iurisconsultis placuit in ptāte dño
rū sunt: quæ ptās iuris gētiū est: nā apud oēs gētes dñis in seruos uitæ necisq; ptās est. & qcqd per seruū acqui
rit dñi est: Sed tpe Diui Iustiniani nō licebat alicui incognita causa supra modū in suos fuos sæuire. Diuus An
tonius pius cōstitutionē fecit: ut q sine cā seruū suū occidisset: nō min⁹ puniret: q̄ si seruū occidisset alienū. Aris.
Aristo. li. viii. ethices sic ait. Seruus est aiatū dñi instrm̄: ad seruū igit hoc ipso quo seruus est: nō est amicitia: sed quō est
hō: nā oi hoi iustū est ad oēm hoiem q coicare secū legē pactionēq; pōt: q̄re & amicitia rōne: qua hō est. Plutar
Plutar. chus in Catone seniore sic ait. Quod si nulla alia rōne saltē exercēdæ humanitatis cā nō ipsos assuescam⁹: opor
tet ut in hoc genere māsueti faciles iocūdiq; simus. ¶ Cū aūt: hoc Ci. solū ponit: ut faciat cōparationē: nā supra
satis de iniuria dixit quæ aut fraude fit aut ui. Vtraq; igit monet abstinēdū. ¶ Vulpeculæ: qm̄ uulpes malitiosæ
Seneca sunt & isidiant. ¶ Vtrūq;: fraus & uiolētia ptinēt ad feras: nō ad hoies: sed fraus est magis uituperāda. Sene. di
cit fraudes & dolos ibecillū docet hr̄e: palā aggredere: nō geres cōflictū nisi idixeris. ¶ Toti⁹ autē: cōcludit hāc
ptē de iustitia & iniustitia: afferēs sniam cōtra uirtutis simulatores. ¶ Toti⁹ iniustitiæ. i. ex oi iniustitia. ¶ Capi
talior: pniciosior & magis digna ut uidicet. Glauc⁹ apud Platonē li. ii. de rep. dicit: postrema iniustitia est hoie z
Glauc⁹ malū bonū apparere: quē Ci. imitat. Cauēdū igit est ab his qui simulāt curios & bacchanalia uiuūt: q̄uis iterdū
Iuue. difficile sit cauere. Magnas eni hēt latebras uita hois & uirtutis simulatiōe uitiū obuoluit: iō exclamat Iuue. in
tale gen⁹ hoium. Frōtis nulla fides. Torquent tn̄ hmōi hoies cōscia scelerū: quo supplicio mai⁹ iueniri nō pōt.
Simplr igit uiuēdū est & iuste: idq; agēdū: ut cōsciæ stimulis nō angamur: & ut liberi sim⁹ ab oi nefaria conta
giōe: & fraude alieni atq; ut tādē redit⁹ ad ea loca pateat: uñ mēs nr̄a accepta ē. Id aūt assequmur: si iustitiā suaue
rim⁹: q ois uirtutes cōtinet. In orone p Milone dicit. Magna ē uis cōsciæ & magna i utraq; ptē: ut neq; timeāt
q nihil cōmiserit: & pœnā sp añ oclos uersari putēt: q peccarit. Et i. ii. actiōe i Verrē. Nullæ sūt occltiores isidiæ
q̄ hæ q̄ latēt i simlatiōe officii: aut i aliquo necessitudis noie. Nā eū q palā ē aduersari⁹: facile cauēdo uitare potes
hoc uero occultū irestinū ac domesticū malū nō mō nō extat: uerum ēt opprimit: anq̄ pspicer atq; explorar po
Einceps ut erat ppositū. Proposuit Cice. eā rōnē qua societas humana cōtinet: cur⁹ par (tueris.
Liberali d tes duas esse dixit: iustitiā & liberalitatē. Postq̄ de iustitia disseruit trāsit ad liberalitatē: ut ppofuit. Li
tas. beralitas est mediocritas circa dādas capiēdasq; pecunias: & res quæ pecunia æstimant. Et liberalis il
le est: q scit pecunias disponere qbus & bn̄ & male utimur: bn̄ uno mō. male dupliciter. aut exuberā
do. aut deficiēdo. unde oportet oirū liberalē scire pecuniis uti. Nā in oi facultate est aliq̄ ars: quæ illā disponit.
Is optime. inqs phus re quauis utit: qui eā uirtutē habet: quæ ad rē illā accōmodat: & diuitiis igit optime is ute
tur. q oi uirtutē eā habet quæ ad pecunias attinet: hic aūt est ipse uir liberalis. Liberalis igit dabit qbus oportet:
qd oportet: tā in paruis q̄ in magnis & accipiet unde oportet. sed magis uersat circa dādas q̄ accipiēdas pecuni
as. Virtutis eni ppriū est magis cōferre beneficiū q̄ accipere: & qa difficilius est erogare pecunias. q̄ accipere &
uirtus est circa difficile. & nō dicit liberalis: q accipit: sed qui dat qbus oportet: & oēs actiones liberalitatis debēt
esse honestatis cā: quæ est finis cuiuscūq; uirtutis: & ipsa liberalitas uirtus est: & uere liberalis nō capiet. uñ nō
oportet. qm̄ nō magni æstimant pecunias dare. tn̄ dent pro facultate & rōne diuitiarū. & liberalis nō pōt esse
diues. qm̄ sibiipsi pauciora relinqt: & libēter patit iniuriā in rebus pecuniariis & uir liberalis angit cū non dat:
qñ oportet ut ipsa lex liberalitatis dictat: & hoc magis offendit ipsam uirtutē q̄ dare cui non oportet: quia hic
datur: illic minime. quod est oino contra liberalitatē. Simonidisq; sentētia improbatur auctore Aristotele: qui

& fortuna seruorum: quibus nō male præcipiunt: qui
ita iubent uti ut mercennariis operā exigendā: iu
sta pbenda. Cū autē duobus modis: idest aut ui aut
fraude fiat iniuria: fraus quasi uulpeculæ: uis leonis
uidet: utrūq; alienissimū ab hoie est: sed fraus odio
digna maiore. Totius autē iniustitiæ nulla capitali
or est: q̄ eorū qui tū cū maxime fallunt id agunt: ut
uiri esse boni uideant. De iustitia satis dictum est.

¶ De beneficentia & liberalitate.

d Einceps ut erat ppositū de beneficentia ac
liberalitate dicat: qua qdē nihil est naturæ

oppositū tenebat. Erupat ꝓdigus: deficit, auarus accipiēdo & nō dādo: ille aūt dādo & nō accipiēdo. Est igit̃ li-
beralitas uirtus & mediocritas q̄dā iter auaritiā & ꝓdigalitatē: & sic pōt definiri. Liberalitas est hītus electiuus cō-
sistens in mediocritate circa dandas capiendasq; pecunias. ⁋ Accōmodatius: naturæ hois: qm̄ homines: quibus
ualēt ad tuendā societatē humanā naturā incitant̃: & nihil est accōmodatius hoi q̄ ꝓdesse qbus oportet: & opi-
bus & officio alios demereri. Vn̄ auari pecuniosi: uituperādi sunt: cū oino naturā relinquāt & humanitatē & ui-
dent̃ serui atricēes cū pecuniis reip. s. uilissime seruiāt: qua seruitute nihil pōt esse aut excogitari miserius: & illi

hois accōmodati⁹. Sed hēt multas cautiōes. Vidē dū ē eñ primū ne obsit benignitas: & his qb⁹ benigne uidebit̃ fieri: & cæteris: deinde ne maior benignitas sit q̄ facltas. Tū ut ꝓ dignitate cuiq; tribuat̃. Id eni est iustitiæ fundamētū ad quā hæc oia sunt referēda: nā & qui gratificant̃ cuipiā qd' obsit illi cui ꝓdesse uelle uideant̃ nō bn̄fici: neq; liberales: sed ꝑniciosi assentatores iudicandi sunt: & qui aliis nocēt: ut in alios liberales sint: in eadem sunt iniustitia: ut si in suam rem alienam conuertāt. Sunt autē multi equidē cupidi splēdoris & gloriæ: qui eripiunt ab aliis quod aliis largiantur. Iiq; arbitrant̃ se

sūmis laudib⁹ celebrādi sunt: & quodā q̄si ple-
no ore laudādi. q opibus ad cōseruationē hu-
mani generis utunt̃: nec incūbūt thesauris &
īfossis loculis: sed diuitiis sicut addere lucē: &
ut uirtutis finē cōsequant̃: opib⁹ quasi instrō
utunt̃: tūc gestiētes aio cū aliquē erigere & fo-
uere possunt: sed in tāta cōfusione tēpoꝝ & ꝑ-
uersis morib⁹ ac auaritiæ æstu & rabie: pauci
admodū iueniunt̃. Cyrus apud Xenophontē
li. iii. dicit. Pecuniis utimini: nā i terrā satis sit
corpora defodere: cū qsq; diē obierit. Genero
si ai & magnifici est (inqt Seneca) Iuuare & ꝓ- Seneca
desse: q dāt bn̄ficia deos imitant̃: q repetūt fœ-
neratores. Sed hēt multas cautiones: qm̄ ut di-
ctū est: oportet liberalē esse prudētē ut det q-
bus oportet: & qd' oportet. quō: & unde seruatis
oibus circūstātiis: q̄s ꝑscribit ipsa recta rō:
aliter a medio ipso discedit̃: qd' nō fit sine uitio quocūq; te uerteris. Sene. dicit. Videbo qn̄ dem: cui dem: quēad
modū: q̄re: nihil eni sine rōne faciēdū est: nō est aūt bn̄ficiū: nisi qd' rōne dat̃: qm̄ rō ois honesti comes est. Ponit
igit̃ Ci. cautiōes: qbus uti debemus: ut ueræ liberalitatis gloriā cōsequamur. Cautio dr̄: cautela nō dr̄. Caut⁹ is Cautus
est q oia prudēter agit: & timet ea quæ timēda sunt: & penitētiæ locū nō relinqt: dare argētū: inqt p̄hus: sūptus
ue facere cuiuslibet est: & facile: sed cui & quātū & qn̄: & gr̄a cui⁹ oportet: nō cuiuslibet est neq; facile: qd' qdē est
ipsum rectū. ⁋ Vidēdū est eni: affert tres cautiōes: & sic tres erūt partes. ⁋ Ne obsit. Diuus Ambrosius ait: pul- Ambro
chrū est bene uelle: & largiri: ut ꝓsis: nō ut noceas: nā si luxurioso ad luxuriæ effusionē: adultero ad mercedē adul fius
terii largiēdū putes: nō est bn̄ficētia ista: ubi nulla est beniuolētia: officere eni est istud nō ꝓdesse alteri. si largia-
ris: q cōspiceret aduersus p̄riā. ⁋ Benignitas: pecuniarū collatio. ⁋ Videbit̃: cū re uera nō sit: qm̄ illud nocet nō
ꝓdest. ⁋ Et cæteris: qui malū forte expectāt ab illis qbus benigne factū est: ut a Cæsare passi sūt Romani: cui de
iperio cogitāti Crassus diues: & qdā alii pecuniā suppeditabāt: illa igit̃ benignitas nocuit Cæsari: qm̄ postea fu
it iterfectus: & etiā romanis. quos ille in seruitutē redegerat. ⁋ Deide. Hæc est secūda cautio: qm̄ ut dixi ꝓ facul
tate dādū est & mō diuitiarū: aliter liberalis coget̃ accipe: uñ nō oportet: & sic ab officio discedet: & liberalitas iu
dicat̃ ipsis facultatib⁹. At eni inqt Aristo. ꝓ mō fortunaꝝ ipsa liberalitas dr̄: liberalis eni actio nō in multitudi Aristo.
ne reꝝ quæ dant̃: sed in hītu dātis cōsistit. Hic aūt ꝓ facultatib⁹ erogat. ⁋ Quā facultas: q̄ modus diuitiaꝝ & p̄ri
monu. ⁋ Tū ꝓ dignitate. Tertia cautio & ꝓprietas liberalis: q dare debet qbus oportet: ut. s. demus unicuiq; id
qd meret̃. Id eni dare. s. unicuiq; ꝓ facultatū rōne: dignitate accipiētiū & meritis: aliter fit iniustitia: cū mali acci
piāt: qd' nō merent̃: & boni uiri mēdicēt tēpoꝝ culpa qbus oia corrupta sunt: ut nulla penit⁹ habeat̃ rō uirtu-
tis. ⁋ Iustitiæ: ꝓpriū est tribuere unicuiq; qd' suū est. Vn̄ dicit Sene. turpissimū genus dādi est icōsulta donatio. Seneca
Iustitia distributiua est s̄m ꝓportionē geometricā: in qua considerant̃ ꝑsonæ: qbus fit distributio de bonis cōi-
bus: uñ dicit p̄hus in. v. ethices: qui nō sunt pares nō hn̄t paria: sed hinc pugnæ nascunt̃ & icusationes: atq; quæ
relæ cū ipares habēt paria: id ita esse ex eo qd' ꝓ dignitate fit cōstat. Iustū eni qd' in distributionib⁹ est oēs uno
honore ꝓ dignitate quadā oportere esse dicūt. ⁋ Ad quā: iustitiā. ⁋ Hæc oia: quæ de liberalitate ꝑcipiunt̃: quæ ē
pars iustitiæ: & pōt dici iustitia distributiua: ut dictū est. ⁋ Nā & qui: ꝓbatio est. ⁋ Gratificant̃. i. rē gratā faciūt
alicui. quæ accipiēti noceat: nō dicet̃ liberalitas: qm̄ finis nō est honestus: quē respicit ipsa uirt⁹: gratificari aliqd Gratifi-
alicui est aliqd in gratiā illius facere. ⁋ Quod obsit: noceat illi in cuius gratiā aliqd fit. ⁋ Vident̃ uelle: inqt cū in cari
aio habeāt nocere: igit̃ a fine talia officia iudicāda sunt. ⁋ Assentatores: qa cū uideant̃ ꝓdesse: tū maxime nocēt:
& unū dicūt & aliud corde sentiūt: & alienæ uolūtati obtēperāt: ut id qd' praue cupiūt assequant̃: uñ ab ipsis ca-
uēdū est. De assentatorib⁹ & adulatorib⁹ dicet̃ loco suo latius. ⁋ Et qui aliis nocēt: nō ꝓbat̃ largitas: si qd' qs uni
largit̃ alteri extorq̄at si iniuste q̄rat: & iuste putet dari posse. Aristo. ait: ꝓdigi ad capiēdū ꝓni fiūt: qa cupiūt da Aristo.
re hoc aūt facere iterdū neq̄unt: cū cito facultates deficiāt itaq; ex alienis dare cogunt̃: & simul qa nulla est eis ho
nestatis cura: sine ullo discrimie & undiq; rapiūt: dare nāq; cupiūt quo pacto āt uñ nihil curāt: aut quapp nec da
tiōes ipsoꝝ sūt liberales nō eni sūt honestæ aut honestatis cā: nec ut oportet efficiunt̃ sed iterdū quos deceret eē
paupes: eos ditant: & his qdē q moderati sūt: nihil darēt. adulatorib⁹ āt m̄lta aut aliquā aliā afferētib⁹ uoluptatē
⁋ Cupidi splē. splēdor dr̄ ꝑ trāslationē & accipit̃ hic ꝑ ipa gl'ia: & nois celebritate & claritate. qm̄ tales uolūt uide
ri liberales & splendidi: & iō largiūt̃ ex q̄ aliis eripuerūt: qd ē cōtra iustitiā: sic faciebat cæsar: q sine aliq̄ supputa-
tiōe pecuniaꝝ qcqd poterat alicūde corradere & rape dilargiebat̃ ppl'o: ut aios largitiōib⁹ corrūperet: & postq̄
regno potit⁹ ē: m̄lta m̄lis eripuit: ut aliis largiet̃. hoc idē fecerat Sylla. q bona ꝓscriptoꝝ ad libidinē dilargit⁹ ē.

beneficos in suos amicos uisuȝ iri si locupletēt eos quacūq; rōne. Id aūt tm̄ abest ab officio: ut nihil magis officio possit esse cōtrariū. Videndū est igit̃ ut ea liberalitate utamur quæ ꝓsit amicis. nemini noceat. Quare. L. Syllæ &. C. Cæsaris pecuniarum trāslatio a iustis dominis ad alienos nō debet liberalis uideri. Nihil eni est liberale qđ nō idē iustū. Alter locus erat cautiōis: ne benignitas maior eēt q̄ facultates: qđ qui benigniores uolunt esse q̄ res patitur: primū in eo peccāt. q; iniuriosi sunt in proximos. Quas enim copias iis suppeditari æquius est & relinquere: eas transferūt ad alienos. Inest autem in tali liberalitate cupiditas plærūq; rapiēdi & auferendi per iniuriam ut ad largiēdum suppetant copiæ. Videre etiam licet plærosq; non tam natura liberales q̄ quadā gloria ductos ut benefici uideantur facere multa: quæ uidentur magis proficisci ab ostentatione q̄ a uoluntate. Talis autem simulatio uanitati est coniunctior: q̄ aut liberalitati: aut honestati. Tertiū ē ꝓpositū: ut in bn̄ficiētia delect⁹ esset dignitatis: in quo & mores ei⁹ erūt spectādi in quē bn̄ficiū conferet̃: & aius erga nos & coitas ac societas uitæ: & ad nr̄as utilitates officia añ collata: quæ si cōcurrāt oia: optabile est. Si minus: plures causæ maioresq; ponderis plus habebunt.

ℂ Quomodo considerandi sunt mores.

Q Voniam autē uiuit̃ non cum perfectis ho-

Locuples ℣ In suos: erga suos. ℣ Si locupletēt: diuites faciāt: locupletes ꝓprie dicunt̃: qui multa loca habēt & possessiōes.
℣ Quacūq; rōne: per fas & nefas quōcūq; potuerint. ℣ Id aūt. s. eo mō largiri: & alios locupletare quocūq; mō.
℣ Tm̄ abest: tm̄ ab officio distat: qm̄ est cōtra iustitiā. ℣ Officio: actioni quæ est cū uirtute. ℣ Videdū igit̃: cōcludit Ci. docēs qua liberalitate utēdū sit. ℣ Quare: iccirco cū debeam⁹ uti ea liberalitate: quæ nemini noceat: largitio pecuniaꝝ Syllæ & Cæsaris nō fuit liberalis: qm̄ nocebat iustis dn̄is: qđ est cōtra ꝓscriptū iustitiæ. De bonis ciuiū publicatis a Sylla & Cæsare dicet̃ in. ii. uolumine. Iustis dn̄is: possessorib⁹ legitimis. ℣ Ad alios: amicos: ad quos tn̄ nihil hoꝝ iure ꝑtinebat. ℣ Nihil: ē eni
ꝓbatio est ꝑhus in. iiii. ethices sic ait. Seqt̃ eni
dationē bonā talis accepcio: ea uero quæ nō talis cōtraria est. ℣ Alter locus. i. secūdus: supra
dixit ne maior benignitas sit q̄ facultas: & hoc
ꝑtinet ad ꝓdigū: de cui⁹ natura dictū est. ℣ Facultates: pr̄imoniū: cēsus: opes: ꝓximos: affines & ꝓpinquos. Quas eni ꝓbat q̄re faciūt iniuriā ꝓximo. ℣ Copias: diuitias. ℣ Suppeditari: dari: relinq. ℣ Ad aliēos: nulla cōsāguinitate: aut affinitate sibi cōiūctos: & sic iniusti sunt
qm̄ dāt alienis id qđ ꝓximis suppeditatū eēt.
℣ Rapiēdi: ꝑ uim. ℣ Auferēdi: quocūq; modo
& fraude. ℣ Suppetāt: abūde sufficiāt. ℣ Videre etiā licet: ponit aliud genus largitionis: qđ
etiā illiberale est: largiunt̃ eni qdā ad ostētationē: quæ fit gloriæ cā. Nec illa ꝑfecta est liberalitas (inqt Ambrosius) si iactātiæ cā magis q̄
misericordia largiaris: affectus enim iponit nomē opi. quō a nobis ꝓficiscit̃: sic æstimat̃. Vñ
Ply. scri. Ply. in epistolis. Meminimus quāto maio
maio fructus honestatis in cōscia q̄ in fama reponat̃: sequi eni gl'ia: nō appeti debet. Et laudās. T. Aristonē dicit. Ornat hæc magnitudo
animi: quæ nihil ad ostētationē oia ad cōsciaȝ
refert: recteq; facti: nō ex populi sermone: sed
ex facto petit: ꝑfecta igit̃ est liberalitas: ubi silentio qs tegit opus suū & necessitati singulorum occulte subuenit. Honeste facti ꝑmiū est
Seneca. fecisse inqt Seneca. Et Scipio apud Sylliū dicit. Ipsa qdē uirtus sibimet pulcherrima merces. ℣ A uoluntate: certo ai iudicio: & q; ita eligant agendū. ℣ Simulatio: ostētatio & ficta liberalitas. ℣ Vanitati mēdacio: qm̄ nō profici-
Vanus scitur a uolūtate. Vanus dicit̃ simulator: & mē-
Grauis. dax atq; ostētator: cui opponit̃ grauis: qui nihil simulat: nihilq; dissimulat. sed ita uiuit. ut dicit. Vanū igit̃ est largiti ad ostētationē: nō ex officio aut uoluntate. ℣ Honestati: uirtuti; cuius finis honestas est. ℣ Tertiū aūt: ꝓposuit tria: duobus absolutis: supest tertiū: ut. s.
pro dignitate cuiq; tribuat̃. Nūc exequit̃ hāc partē: & dicit spectādos esse mores eoꝝ: in quos benefici esse uolumus. ut qsq; pro meritis habeat. Vñ opus est liberalē prudentē esse: ut habeat delectū. & inducet qd cuiq; tribuendū sit: & qd quisq; mereat̃. aliter discedet a iusto. Cōsiderādū etiā est qualis fuerit aius erga nos: quæ coitas
aut uitæ societas. si beneficia ab illis fuerint in nos ante collata. si oia hæc inerūt: bene habebit: & optādū est: sin
Coitas aūt plures causæ & maiores ꝓualebāt. ℣ Spectādi: diligēter cōsiderādi. ℣ Et aius: quo aio fuerit erga nos: ℣ Cōitas: an fuerit amicus: an sit cōciuis: an domesticus: coitas est uitæ cōsuetudo: quæ est in ciuitate oium ciuiū: societas est paulo restrictior. ℣ Ad nostras uti. an fuerint in nos benefici. ℣ Quæ oia: ut. s. sit prædit⁹ uirtute amicus: & in nos ante beneficus ille: in quē uolumus uti liberalitate. ℣ Optabile: desiderabile: ut omnia isint & cōcurrāt
in unum: qm̄ officium est erga talem hoiem liberalitate uti. ℣ Si minus. si nō oia inerunt maior pars uincere debet. unde opus est iudicio. ℣ Plus ponderis. magis debēt nos mouere. ut benefici simus & liberales in aliquem.

q Voniam aūt uiuit̃. Posuit Cicero tres cautiones. Tertia erāt ut ꝓ dignitate cuiq; tribueret̃ & haberetur delectus dignitatis in hac parte ut officiū seruaretur dixit esse spectandos mores eoꝝ. in quos beneficia conferre uolumus. Resumēs igit̃ hanc primā partē ꝓpositionis: docet qui sunt magis colendi & ponit illas uirtutes quæ bonū uirū attingunt: & determinās de ipsis moribus: respōdet tacitæ inqsitioni. Potuisset aliquis quærere: debemus ne eos aspernari: quia nondū perfectæ uirtutis usum habēt. Dicit Cicero non esse negligendos. qm̄ uiuit̃ non cū perfectis hoībus: quippe nō oēs possunt esse sapientes & habere oēm ꝑfectionē. Ordo est, etiā hoc intelligendū. puto neminē esse negligēdum. in quo aliqua significa-

minib⁹ plenecp̃ sapiētib⁹: sed cũ his: in qbus p̄clare agit̃: si sunt simulacra uirtutis: etiã hoc itelligendũ puto neminē oĩno esse negligēdũ: in quo aliqua significatio uirtutis appareat. Colēdũ aũt quēcp̃ esse ita: ut qsq̃ maxime his uirtutib⁹ leniorib⁹ erit ornatus: modestia: tēperãtia: ac ipsa: de qua iã multa dicta sunt iustitia. Nã fortis animus & magnus in homine nõ perfecto nec sapiēte feruētior plerũq̃ est. Illæ uero uirtutes bonum uirũ uidentur potius attingere. Atq̃ hæc in moribus considerantur.

❡De officio erga amicos.

d E beniuolentia aũt quã qsq̃ hēat erga nos: primũ illud est in officio ut ei plurimũ tribuamus a quo plurimũ diligamur. Sed beniuolentiam nõ adolescentulorũ more ardore quodã amoris: sed stabilitate potius & constantia iudicemus.

tio uirtutis appareat: qm̃ in uita cõi uiuitur nõ cũ pfectis hoibus: sed cũ his qui aliquẽ pgressum fecerũt ad habitũ uirtutis. ❡ Plenecp̃: pfecte cumulatecp̃. i. summũ uirtutis adeptis nõ p̃clare. ❡ Agitur. i. qui nondũ adepti sunt cumulatã uirtutē cũ aliquo bene agit̃. cũ ei nihil deest: nõ præclare agit̃ cũ hoibus: qui nõ hñt suã pfectionē. Vnde Lelius q̃a Scipioni res in tota uita bene successerat & fuerat pfectus: morsq̃ nihil mali attulisse uidebatur. dicit apud eundē Ciceronē: cum ille uero quis neget actũ esse præclare? nisi eni qđ ille minime putabat imortalē uellet: qđ nõ est adeptus qđ hoi fas esset optare. ❡ Sed sunt simulacra: effigies & signa quædã. i. qui nõ hñt expressã solidã & p̃fectã uirtutē sed quædam signa uirtutis & media officia. ❡ Colēdũ aũt esse: dixit in genere neminē esse negligendum: in quo est aliqđ signũ uirtutis: nunc in specie dicit maxime colēdũ esse uirũ modestũ tēperatũ & iustũ: & affert rõnē quare nã fortis. aius & elatus sine aliis uirtutib⁹ plerũq̃ quodam impetu fert̃. Modestia uero temperãtia atq̃ iustitia nõ sunt nisi in bono uiro: igit̃ colēdus ille est maxime: qui illis uirtutib⁹ prædit⁹ fuerit: qm̃ est uir bonus. ❡ Colēdũ: amandũ & ornãdum. ❡ Lenioribus: mitiorib⁹ & quæ uirũ bonũ attingunt: nã fortis & magnanimus sine iustitia potius nocet humanæ societati q̃ psit: fertur eni quodã ipetu ad ea quæ sibi agēda pposuit. ❡ Nã fortis aius: pbatio est. ❡ Nõ pfecto: qui nõ hēt alias uirtutes: sed si exacte loqui uolumus nõ dat̃ una uirtus sine aliis & non põt quis dici fortis: nisi habeat alias uirtutes: sed large accipienda sunt uerba Cic. qui fortitudinē separat ostenditq̃ bonũ uirũ dici posse illũ qui foris nõ ostētat fortitudinē: sed domi colit alias uirtutes: & est ociosus. Viuit̃ inq̃ cũ hoibus nõ pfectis qm̃ in societate humana uersamur: in qua ppauci habēt pfectionē: si aũt hoc esset nõ oporteret dare præcepta de mediis officiis. Nã uirtute prædici & plane sapiētes ab officio nunq̃ discederēt: & in illos liberales esse possemus sine aliqua dubitatione: pfecta eni uirtus oia meret̃: & illã ornare officiũ est: sed q̃a in uita cõi talis pfectio nõ inuenit̃: necesse igit̃ est cõsiderare singula & illi plus tribuere ex officio qui eas hēt uirtutes: quæ bonũ uirũ attingũt: quãuis ut dixi uirtutes ita cõnexe sint: ut una sine aliis nõ detur: sed popularibus uerbis utendum est: cũ loquimur cũ illis cũ quibus nõ præclare agitur. ❡ Ille uirtutes: iustitia: modestia: & temperantia. ❡ Bonũ uirũ: iustũ & bonũ ciuē qui in toga & uita ociosa has uirtutes leniores coli fortitudinem nõ ostentans quæ hēt effigiē iræ & ocio aduersat̃. ❡ In moribus: eorũ. s. in quos uolumus cõferre beneficia.

d E beniuolentia aũt. Transit ad secundã partē. Proposuit eni spectandum esse animũ erga nos & beniuolentiã eorũ in quos benefici esse uolumus: Ponit igitur beniuolentiæ cõsiderãdæ partes. Postq̃ de morib⁹ absoluit. ❡ Est in officio: fm̃ uirtutē. ❡ Sed beniuolentiã: monet Ci. quo pacto debeamus aliorum in nos beniuolētiam: iudicare: nõ eni temere expēdendus est amor aliorũ in nos: ut faciunt adolescentes: in qbus nõ uiget prudētia: & sic delectus rerũ habere nõ possunt: & recte fungi officio. ❡ Ardore quodam ferunt̃: deinde sine aliqua constantia statim se retrahũt: opus est igit̃ iudicio cum plures amare uideãtur qui sunt perniciosi assentatores. Si amor uerus est: plorimũ illi debemus: a quo maxime amamur. Iudicare aũt qualis nã sit hic amor: prudentis est: qui ut oportet amat: & iucundus amicus dicit̃ atq̃ affabilis: & mediocritas amicitia atq̃ affabilitas. Is autē qui exuperat: si nullius utilitatis & emolumenti sua gratia iucundus est & oia laudat: assentator dicitur si lucri causa adulator appellat̃. At is qui deficit: & in oibus est iucundus uocat̃ cõtentiosus atq̃ difficilis. In Lelio ait: In amicitiis eligendis negligentes esse absurdũ est & carpendũ: nec hēre q̃si digna quædã & notas quibus qui eos ad amicitiã essent idonei: iudicarēt: sunt igitur firmi & stabiles eligendi cuius generis magna penuria est: & iudicare difficile est sane: nisi expertum experiũdũ ante est in ipsa amicitia. Seneca dicit: post amicitiam credendũ est: ante amicitiam iudicandum. ❡ Adolescentulorũ more. Aristoteles in moribus de tali amicitia sic loquit̃. Adolescentũ uero amicitiæ constitute sunt causa uoluptatis: nã uiuũt fm̃ affectus: & maxime id sequuntur: q̃ uoluptatem in præsentia afferat. Verum id simul cũ ætate mutat̃: ex quo fit: ut fiant amici citocp̃ desistant: nam simul cum uoluptate amicitia mutatur: & uoluptatis huiusmodi uelox mutatio est: ad mores proni sunt: qui ex affectu maxime oriunt̃. Itaq̃ amãt & cito desistunt: eodē die sæpe cõsiliũ mutãtes. delectant̃ aũt cõsuetudine & usu: nã hoc modo amicitia fruunt̃. Beniuolus est qui alicui etiã ignotoi quē audit esse bonũ uirũ: bene uult & optat: q̃uis ab illo non amet̃: amicus autē est qui amat & amat̃. Vnde phus dicit. Amicitiã esse beniuolētiã mutuã nõ latētē. ❡ Ardore amoris: quē aliq̃ præ se ferre uident̃ erga nos. ❡ Stabilitate: perpetuitate amoris & sine aliqua intermissione: & q̃ tales in amore perseuerēt firmiq̃ sint & stabiles: non debemus igitur iudicare beniuolentiam ex quodam ardore eorum qui nos amare uidētur: qm̃ talis amor qui ab effectu pcedit parum durat: sed ex stabilitate atq̃ constantia. Vnde opus est tēpore & experiētia.

Assentator
Adulator
Contentiosus
Sene.
Beniuolus
Amicus

In erūt merita. Cōiungit Ci. hāc partē quæ erat ultima ꝑpōnis cū superiore: qm̄ ut ꝑposuerat prius
de coitate uitæ atq; societate dicēdū erat sed res ipsa effecit ut ordine ꝑpostero uteret. Resumit igiꝉ
aliā partē: quā ultimo loco ꝑposuit: & ad nr̄as utilitates efficia añ collata. Debemus inqt plurimū il
lis: a qbus plurimū firme & cōstanter diligimur: sed si aliqbus ob beneficia in nos ante collocata tene
mur: tūc magnā curā adhibere debemus: qm̄ nullū officiū magis necessariū est: q̄ referre gratiā ne ingrati uidea-
mur: & cū turpe sit officio uinci & beneficio: qm̄ illi qui cōferūt: superiores sunt: unde dicit Sene. qd tā laudabi
le qd tā æqualiter in oium aios receptū q̄ refer
re bene meritis grām in cunda conciliāda no-
bis & parāda alicuius grā & beniuolētia libera
Inire gratiam — litate aliqua. Inire grām idē est: qd cōciliare si
bi amorē alicuiꝰ & beniuolētiā. ¶ Sed referen
da: ut. s. cogamur referre grām: & nō pōt fieri
sine ingratitudinis nota: si non referaꝉ grā ob
Agere gratias — bn̄ficia in nos ante collata: agere grās est uer-
bis: referre aūt re ipsa. ¶ Nullū eni: ꝓbatio est
qm̄ inqt nulla uirtutis actio magis est necessa-
Referre gratias — ria ad cōseruationē humanæ societatis & uitæ
cois q̄ referre grām. i. cōferre beneficia: ut ac-
Aristo. — cepisti: phus in. v. ethices sic ait: ciuitas conser
uaꝉ cū retributio fit ut cōparatio flagitat rō-
nū: q̄ orbē & gratiarū tēplū in ciuitate media
cōdūt ut retributio fiat: hoc eni gratiæ ꝓpriū
est: nā is qui suscepit subministret uicissim &
qui munus cōtulit & ipse rursus incipiat cōfer
Hesio. — re oportet. ¶ Quod si ea: argumentaꝉ Hesio-
dus a minori ad maiꝰ: & nitiꝉ auctoritate He-
siodi: qua ostēdit necesse esse grām referre He
siodus poeta scripsit de agricultura ad Persez
fratrē: quē monuit ut si a uicino aliqd ad usuz
domesticū acceperit: restituat maiore mēsura
si pōt: quāto magis ei grām referre debemꝰ: qui nō aliqd utēdū cōcessit ad tps sed spōte sua in nos bn̄ficus fuit:
ut igratos esse nobis nō liceat nisi cū ingratitudinis nota. Versus Hesiodi. Acceptū metire & eodē pondere red
Ascra — de Vicino: ut tibi: ille iterū succurrat egēti. Hesiodus ascreus fuit. Ascra erat ad heliconē montē Boetiæ in excel
so loco ac duro sita. Loquēs Hesiodus de p̄re in. ii. li. georgicoꝝ dicit. Ascrā rus miserū penes hic helicona cole-
bat. Hyberno dirū: triste æstu optabile nunq̄. ¶ Vtēda: ad usū domesticū. ¶ Acceperis: a uicino aliquā rē ad usū
Lacesserꝉ — tuū. ¶ Iubet scribēs. s. ad Persem fratrē. ¶ Prouocati: inuitati. Lacessere est cū iniuria: ꝓuocare est irritare sine in
Prouocare — iuria. ¶ An nō. Nūc argumētaꝉ ab exēplo terræ & agroꝝ: qui plura reddūt colonis q̄ in se mēte acceperint: q̄si
dicat debemus imitari agros: qui reddunt ea quæ accepērūt ab agricolis multiplicata. ¶ Et eni si in eos: ꝓbatio
est & argumētatio ab incerto ad certū. ¶ Quales: q̄ liberales & bn̄fici. ¶ Nā cū: ꝓbatio est. ¶ Dādi: spōte nr̄a. s.
¶ Reddēdi: cū grām referimꝰ bn̄ficio ꝓuocati. ¶ Demus necne. i. an uelimus esse liberales: est nobis integrū li-
berūq; qm̄ nō cogimur: ut large loquar: qm̄ si uim naturæ inspicimꝰ: cogimur. si e natura uiuere uolumꝰ. ¶ Nō
Seneca — reddere: nō referre grām qm̄ ad id cogiꝉ. Aliter erit igratus. Vñ dicit Seneca. Nō referre beneficiū nec bn̄ficii
Aristo. — grām: & est turpe & apud oīs habeꝉ ingratus. Phus sic ait in. ix. ethices: Bn̄ficia reddēda sunt potiꝰ q̄ amicis dā-
dū: sic: sicut & mutuū reddēdū est potiꝰ cui debeas q̄ sodali dādū. ¶ Sine iniuria. i. si possumus de nr̄o reddere: nō
Hesio. — autē rapiēdo auferēdoq; ab aliis: qd̕ est cōtra officiū. Hesiodus monēs fratrē in. i. li. dicit. Res male pta mala est
dāno saq; semp: ab illa Ergo caue: nec te uincāt in amore sodales. Illū adeas: q te. fac mutua munera reddas. Spō
te datū capias: scelus est letale rapina. Monēs etiā ipsuz: ut colat: iustitiā dicit. Ius quoq; frater ama sine quo ge-
nus oē ferarū. Credimus alterno certarim corpore pasci. ¶ Acceptoꝝ aūt bn̄ficioꝝ: dixit adhibēdā esse magnā
curā bn̄ficia recepta sint. Sed qa bn̄ficia similia nō sunt hn̄tq; drīam inter se & gradus: determinat de his dicēs:
hn̄dū esse delectū ipsoꝝ bn̄ficioꝝ: & prudēter singula cōsiderāda ut certo sciri possit: qd cuiq; debeaꝉ: cōsiderā-
dūq; monet aium illis qui dat: nō ipsum munus: qd̕ interdū ab inuito in aliquē cōferꝉ. Hol aūt ita disposito pa
rū uel potiꝰ nihil debeꝉ. illius aūt maxime qui certo cōsilio ueroq; amore nos ꝓsequunꝉ & ornāt. Bn̄ficiū inqt
Seneca — Sene. est beniuola actio tribuēs gaudiū: capiēsq; tribuēdo in id qd̕ facit ꝓna & spōte sua parata. Itaq; nō qd̕ fiat
aut qd̕ deꝉ refert: sed qua mēte: qa bn̄ficiū nō in eo qd̕ fit aut daꝉ cōsistit: sed in ipso dātis aut faciētis aio. ¶ De
lectus: drīæ in alia bn̄ficia qbusdā aliis anteponēda sint dū studemus referre grām pluribꝰ: a qbus bn̄ficio fueri
mus ꝓuocati. decet igiꝉ quos anteponere debeamus. ¶ Maximo cuiq; bn̄ficio: & sic ondit in genere maiora bn̄
ficia anteponēda esse: sed cōsiderādū est quæ sint maiora: qm̄ liberalitas nō solū re ipsa: quæ daꝉ: sed etiā aio æsti
maꝉ. Vñ paup qui dat ꝓ rōne facultatis suæ: dr̄ etiā liberalis. ¶ In quo: in qua grārū relatiōe: & cū uolumus ac-
ceptis bn̄ficiis ꝓuocati esse liberales: & ut cognoscaꝉ quæ sint maxima bn̄ficia. ¶ Quo aīo: spōte. s. an inuitꝰ de-
derit qs & gaudēs. ¶ Studio: uolūtate. ¶ Beniuolētia cōstāti. s. & stabili an uana & quodā ardore & affectu mo-
ta. ¶ Pōderādū: prudēter cōsiderādū. ¶ Multi eni: ꝓbat q̄re sit cōsiderādū: qm̄ multi bn̄ficia coferūt: qbꝰ tn̄ ob id-

¶ Quomodo bn̄ficia in nos collata spectāda sint.

In erūt merita ut nō ineunda: sed referēda sit grā maior q̄dā cura adhibēda est. Nullū eni officiū referēda gratia magis necessariū est: qd̕ si ea quæ accepis utēda maiore mēsura si modo possis reddere iubet Hesiodus: qdnā beneficio ꝓuocati facere debemus? An nō imitari agros fertiles: qui multo plus afferūt q̄ acceperint. Et eni si in eos quos speramus nobis ꝓfuturos nō dubitamus officia cōferre: q̄les in eos esse debemꝰ: q iā ꝓfuerūt? Nā cū duo genera liberalitatis sint unū dādi bn̄ficiū: alterū reddēdi: demꝰ necne: in nr̄a p̄tāte est nō reddere bono uiro nō licet: si mō id facere possit sine iniuria. Acceptoꝝ aūt bn̄ficioꝝ sunt delectꝰ hn̄di. Nec dubiū qn maxīo cuiq; plurimū debeaꝉ. In quo tn̄ i primis quo qsq; aio: studio: beniuolētia: fecerit pōderādū ē. Multi eni faciūt mlta temeritate

nihil debeť.qm̃ nõ certo cõſilio & electione:ſed quodã ĩpetu & temeritate id faciũt. Vñ cõſiderãdus eſt aius dãtis nõ ſolũ id qđ dať. ¶ Quadã temeritate:ſine cõſilio & delectu pſonaꝝ. ¶ Sine iudicio:nõ cõſiderãtes bono p ſint an malo:& in tali re potiſſimũ reqriť iudiciũ:ut dictũ eſt. Liberalis eni debet eẽ prudẽs:& iudicare qd cuiq tribuẽdũ ſit:ſublato aũt iudicio nõ erit uera liberalitas:qa dabit qbus nõ opottet:& qđ nõ opottet:qđ eſt cõtra officiũ. ¶ Vel mõ mẽſura & ſine aliquo diſcrimine cõfert in oĩs qbus ita largientib⁹ nõ multũ debeť: qm̃ idẽ oib⁹ faciũt nec hñt delectũ q maxime attingit ipſum prudẽtẽ:oẽs aũt ſine aliquo diſcrimine eodẽ mõ tractare ĩprudẽtis eſt:necnõ adulatoris & aſſentatoris:quo circa cauẽdũ ab illis eſt:qui oẽs pari mõ obſeruãt & uenerant.blãdiunť eni nõ iudicãt ita eſſe agẽdũ:ſi aũt iudicarẽt delectũ haberẽt quo ſublato auferť prudẽtia ſine qua nõ põt itelligi ulla uirtus. Et iõ dicit Seneca. Beneficiũ qđ qbuſlibet dať nulli gratũ eſt & eodẽ aĩo bñficiũ debeť:quo dať & nemo libenť debet reddere qđ nõ accepit:ſed expreſſit. ¶ Repẽtino impetu:quadã leuitate ſiue cõſilio & delectu pſonæ. ¶ Quaſi uẽto:qui nauim impellit mõ huc mõ illuc. ¶ Quæ bñficia:collata. ſ. modis ſupradictis nullo adhibito iudicio. ¶ Nõ ſũt habẽda:æque.i.tã magna. ¶ Atq:q̃ ſunt hñda ea quæ fiũt iudicio. ¶ Cõſiderate:ad illud referť & opponiť qđ dixit temeritate quadã & ſine mõ in oĩs. ¶ Cõſtãter:ad illud repẽtino ĩpetu animi:ut faciũt hoĩes leues. ¶ Sed in collocando beneficio dat generale p̃ceptũ quod in officio collocãdo ſeruãdũ eſt. Et gr̃a etiã referẽda ut.ſ.his potiſſimũ referať gr̃a qui ope indigeant q̃uis aliĩ ſimilia:aut plura cõtulerint:& beneficio digni ſint. ¶ Hoc eſt:pertinet maxime ad officiũ.i.uirtutis actionẽ. ¶ Si cætera paria ſint.i.ſi aius erga nos fuerit gratus:& ſocietas uitæ interceſſerit:& ab eo officia in nos collata fuerint:& ſi nõ indiget ſua culpa & deſidia & ſi mereť opẽ:nõnulli eni maxime indigẽt:qbus opitulari cõtra officiũ eſt:qppe male uiuẽdo ad inopiã redigunť;qui pfecto puniẽdi ſunt:ne alios cõtagione maculẽt:& corrũpant & cõtra officiũ eſt illis potiſſimũ inſeruire qui nõ indigẽt:ſed a qbus plurimũ ſperať:hoc nõ eſt officiũ liberalis:qui nõ iõ dat ut plura accipiat:qm̃ beneficiũ nõ debet fenerari:debemus afferre opẽ indigẽtibus:nulla alia re inducti niſi lege humanitatis & liberalitatis. ¶ Opis:auxilii:ideſt qui beneficio maxime indigeat. ¶ Vt:ſicut:quemadmodum. ¶ Ita:ſic tam. ¶ Opitulari:opem afferre. ¶ Inſeruiunt:beneficia conferunt:aut gratiam referunt. Seruire p̃prie ſeruoꝝ eſt:inſeruire ptinet etiã ad hoĩes liberos:nã ſeruire eſt morẽ gerere. ¶ Plurimũ: magnã utilitatẽ. Non eſt beneficiũ inquit. Seneca ſed fœnus circũſpicere non ubi optime ponas:ſed ubi quæſtuoſiſſime habeas:unde facillime tollas. Et alibi. Non eſt beneficiũ quod in quæſtu mittiť. ¶ Hoc dabo:hoc recipiã:auctio eſt.

(In the right margin beside the commentary: Seneca; Seruio; Inſeruio)

q̃dã ſine iudicio uľ mõi oĩs:uel repẽtino quodã q̃ſi uẽto ĩpetu aĩ ĩcitati:q̃ bñficia æque magna nõ ſunt hñda atq ea quæ iudicio cõſiderate cõſtãterq delata ſũt:ſed in collocãdo bñficio & in referẽda gr̃a ſi cætera paria ſint hoc maxime officii eſt:ut qſq maxime opis idigeat:ita ei potiſſimũ opitulari. Q đ cõtra fit a pleriſq. A quo eni plurimũ ſperãt etiã ſi ille his nõ eger:tamẽ ei potiſſimum inſeruiunt.

De ſocietate & cõiũctione hominũ.

o Ptime aũt ſocietas hoium:cõiũctioq ſuabitur:ſi ut qſq erit cõiũctiſſim⁹:ita in eũ benignitatis plurimũ cõfereť. Sed q̃ naturæ principia ſint coitatis & ſocietatis humanæ repetẽdũ altı⁹ uideť. Eſt eni primũ qđ cerniť in uniuerſi generis humani ſocietate. Ei⁹ aũt uĩculũ eſt rõ & oratio:q̃ docẽdo:diſcẽdo:coĩcãdo:diſceptãdo:iudicãdo:cõciliat inter ſe hoĩes:cõiũgitq naturali q̃dã ſocietate.

Ptime aũt ſocietas. Tribus partibus abſolutis.ſ.de moribus beniuolentia:& acceptis beneficiis:de
o ipſa coitate & ſocietate humana determinat:docetq quæ officia & auxilia cuiq debeantur:& ponit principiũ humanæ ſocietatis:quæ ſe ad oĩs hoĩes extẽdit:ĩde deſcẽdẽs ab illa ĩfinitate:ponit gradus ipſius ſocietatis:dicitq nullã eſſe p̃ſtabiliorẽ ſocietatẽ:q̃ cũ boni uiri copulati ſunt. Poſtea ponit officia quæ tpibus magis uni debenť q̃ alteri. Præcipitq poſtremo habẽdã eſſe in tali re exercitationẽ:ut prudenter agere poſſumus. ¶ Optime:pſecte & dat generale p̃ceptũ:ut in aliis partibus fecit:in eũ.ſ.deberi plurimũ benignitatis cõferri:qui eſt nobis cõiũctiſſimus:quo pacto aũt hæc cõiunctio itelligiť:ipſe declarat per oĩs partes ſuas. ¶ Sed quæ naturæ pricipia. Videť inqt ab initio repetẽdũ:quæ ſit origo humanæ ſocietatis:ut cognoſcať qd cuiq cõcedẽdũ ſit ex officio. ¶ Naturæ.i.naturalia pricipia ad cõſeruãdã humani generis ſocietatẽ. ¶ Repetẽdũ eſt altius:qbus principiis a natura cõiũcti ſimus ut coiter uiuamus. ¶ Humanæ:quæ eſt iter hoĩes. ¶ Altius:a primo pricipio. ¶ Eſt eni primũ:hoc.ſ.ꝙ qſq alteri cõiũctus ſit.qm̃ hõ eſt aial ſociabile p naturã:quæ nihil ſolitariũ amat. In primo li.ciuili ſic dicit pħus. Hõ natura ciuile aial eſt:& q eſt in ciuilis pp naturã:& nõ pp fortunã aut prauus eſt:aut melior q̃ hõ. Natura ipellimur ad uitæ coitatẽ:q aũt primus inſtituit maximoꝝ bonoꝝ cã fuit:ſicut eni pfectũ optimũ aial eſt hõ.ſic ſeparatũ a lege & iuſtitia peſſimũ oium. ¶ Quod cerniť:qm̃ cernim⁹ cõiũctionẽ naturalẽ hoium iter ſe. ¶ Primũ:pricipale & ꝙ añ oia cerniť. ¶ Ei⁹ aũt:humanæ.ſ.ſocietatis quæ ad oĩs ſe extẽdit uolẽte natura. ¶ Vinculũ:colligatio & ſtabilitas:qm̃ niſi eẽt orõ humana ſocietas nõ eſſet ſic colligata & cõnexa. ¶ Rõ:itellectus:quo bonũ malũue itelligim⁹. ¶ Quæ orõ.i.ſermo q hoia natura tribuiť. ¶ Docẽdo:ignaros. Vñ uituperanť illi q cũ poſſint alios nõ erudiũt. ¶ Diſcẽdo:ab aliis. ¶ Coicãdo cõferendo. ¶ Diſceptãdo:cõtẽdẽdo uerbis. ¶ Iudicãdo:qđ ſequiť ex diſceptatiõe. ¶ Cõciliat:cõiũgit:& ad beniuolẽtiã trahit. ¶ Naturali ſocietate:qm̃ natura ita uult:ut hoĩes iter ſe cõiũganť h.iii.de finib⁹ ait. Itẽq formicæ:apes:ciconiæ:alioꝝ etiã cã q̃dã faciũt:multo magis hæc cõiũctio ẽ hoĩs. ¶ Itaq natura ſum⁹ apti ad cœt⁹:cõcilia:ciuita

(In the right margin beside the commentary: Ariſto.)

tes.Et paulopost dicit.Itaq; ut facile est inuenire:qui ꝙ sciat ipse tradat alteri:ita nō solū ad discendū ꝓpensi su-
mus:uerū etiā ad docēdū.⸿ Neq; ulla re lōgius:nulla alia res facit nos distare a bestiis lōgo q̄si interuallo:q̄ rō
& orō.i.intellectus & seruo qui brutis aialib⁹ a natura deneganť:a qbus humana societas ꝑficisciť.De qua Ari-
stoteles li.i.de rep.sic loqtur:Sermone uero hō hēt solus uox qdē molesti atq; iucūdi significatio data est oibus
aiantib⁹:his eni tm̄ tribuit natura ut sensum hēant molestiæ ac uoluptatis:& hoc iter se significare possint:at ser
mo iccirco datus est nobis:ut ostēdamus utilitatē & dānum:atq; ita iustū & iniustū:hoc eni p̄ter cætera aiantia

Neq; ulla re lōgi⁹ absum⁹ a natura feraꝝ:i qb⁹ iesse fortitudinē sæpe dicim⁹:ut in eqs:i leonib⁹ iustitiā: æqtatē:bonitatē nō dicim⁹.Sūt eni rōnis & orōnis exptes ac latissime qdē patēs hoib⁹ iter ipsos oib⁹ iter oēs societas hæc ē:i q̄ oium reꝝ:q̄s ad cōem usū hoium natura genuit:est seruāda coitas: ut q̄ descripta sunt legib⁹ & iure ciuili hæc ita teneanť ut si cōstitutū.E qb⁹ ipsis cætera sic obſueneť: ut in græcorū ꝓuerbio est: amicoꝝ esse oia coia. Oia aūt coia

hoi ꝓprium est:ut boni & mali iusti ac iniusti
sensum habeāt.⸿ A natura ferarū: ab ipsis fe-
ris in li.de natu.deo.ait iam uerū dn̄a rerū:ut
uos soletis dicere:eloquēdi.qua est p̄clata q̄q;
diuina:quæ primū efficit:ut ea quæ ignora-
mus discere:& ea quæ scimus alios docere pos
simus.Deinde hac hortamur:hac persuade-
mus hac cōsolamur afflictos hac deducimus
pterritos a timore hac gestiētes cōprimimus
hac cupiditates iracūdiasq; restinguimus hæc
nos iuris legū urbiū societate deuinxit:hæc a
Socra. uita immani ac fera segregauit:Socrates dice
bat.Aialia uincūt nos uirib⁹ uerū nos ea supa
Æqtas mus eloquētia & rōne.⸿ Fortitudinē:robur:uires corpis:qm̄ nō est ꝓprie fortitudo ferarū.⸿ Æquitatē:iusti-
tiā æquitas ꝓprie est mitigatio iuris & legis & uirtutis quæ ex rōne oriunť quæ in hoīe diuinū quoddā dicēdū
Hora. est:in hoc distamus:qđ expromere sensata possumus.Hora.ait.Post effert ai motus iterpræte lingua.⸿ Boni
tatē;quæ a iustitia ꝓcedit & æqtate.⸿ Sūt eni:ꝓbat quare bruta nō dicunť hr̄e iustitiā & bonitatē:qm̄ nō hn̄t
rōnē:ex qua ille oriunť.Nā sine rōne & ꝑfecta qdē rōne.i.prudētia:nō est aliq̄ uirtus li.v.de finib⁹ait.Sūt aūt
bestiæ q̄dā in qbus inest aliqđ sil'e uirtutis ut in leonib⁹:in canib⁹ in eqs:in qbus nō corpoꝝ solū ut in suibus:
sed etiā aioꝝ aliq̄ ex parte motus quosdā uidem⁹:in hoie aūt summa ois ai est:& in aio rōnis:ex qua uirtus est:
quæ rōnis absolutio definiť.Cōcludit igiť Ci.nil aliud bæluis deesse ad cōseruādū inter se uinculū societatis q̄
rōnē & orōnē:quæ hoī diuino aiali merito attributæ sunt:ut sancta uitæ societas atq; coitas cōseruet.Vn̄ hi qui
& intellectu & sermone aliis nocere studēt tanq̄ leues ac fœda cōtagio ex humana societate tollēdi sunt:qm̄ do
nis naturæ cois parētis in alioꝝ ꝑniciē abutunť:quo genere hoium nihil posset fœdius & destabilius excogita
Plato ri:& feræ ueriusq; hoies dici pn̄t cū humanæ societati aduersenť & noceāt.Vn̄ Plato in.ix.de legib⁹sic ait.Quos
insanabiles legislator esse senserit ultimo supplicio eos afficiet:nō ignorās satius fore his qui insanabiles sunt
mori q̄ uiuere:ac si uita priuanť dulciter ꝓdesse cæteris.Nā horū exēplo cæteri a peccato deterrenť: & ip robis
hoibus ciuitas ipsa mundať.⸿ Ac latissime qdē petēs.Hæc est ingt humana societas quæ latissime patet ad ois.
Nā lege naturæ ab hoie qcūq; ille sit:ea rōne qua hēt intellectū & orōnē alieni nō sumus:& mūdus est tanq̄ cois
ciuitas:sed nos naturā deprauauimus qm̄ hoi ab hoie oia fere mala eueniūt.Hæc est quā descripsimus:oēs ingt
Zeno sumus socii uolēte natura:& amici esse debemus:ergo oia coia.Sic uolebāt stoici:quoꝝ princeps Zeno etiam
uxores cōes esse debere dixit.Hoc idē dicebāt cynici:quoꝝ princeps fuit Diogenes:& Plato in li.de rep.qđ pi
Laer. patetici negabāt:qm̄ ita negocia publica negligerenť:& charitas:atq; officiū in parētes.Placet stoicis ingt Laer
ti.uxores quoq; cōes esse oportere apud sapiētes:ut qlibet illi cōgrediať:quæ sibi prior occurrit:ut ait Zeno in
sua rep.Diogene itidē cynico & Platone huius cois auctorib⁹:ois eni patrū instar æqua charitate diligemus:tol
lereturq; adulterii suspicio & zelotipia eā uero rē esse optimā:quæ sit maxia ex regno & populari dn̄atiōe opti
matūq; potētia:atq; optimis decretis.⸿ Societas:quæ rōne & orone cōtineť.⸿ Latissime patēs: ad ois hoies se
extēdēs.⸿ Oibus hoibus:qcūq; illi sunt siue noti siue icogniti:qm̄ ob ipsum ꝙ hoies sūt uolēte natura illis cōiū
gimur.⸿ In qua societate cōi.⸿ Oium rerū nullis exceptis reb⁹:quæ create sunt ad usum humanū coiter:ut aq̄
ignis:& sil'ia:quæ natura ꝓduxit ad cōem usum:quæ possum⁹ cū aliis coicare sine aliquo detrimēto.⸿ Ad cōeꝫ
usum:ut hoies coiter his uterenť iure naturali:ut ingt Iustinian⁹ li.ii.istitutionū de rerū diuisione:& habeť etiā
li.i.digestoꝝ:coia sunt oia hæc aer & aqua ꝓfluēs & mare:& ꝑ hoc littora maris.Litt⁹ maris est q̄tinus hyber-
nus fluctus maxim⁹ excurrit.⸿ Id qđ diuini iuris est:nulli⁹ hois est.Debem⁹ etiā ingt hoc humanæ societati:ut
ꝑmittam⁹ ea possideri quæ cuiq; cōcedunť a legib⁹ & iure ciuili.⸿ Quæ sunt descripta legib⁹:quæ leges ꝑmit-
tūt aliquē possidere ut sua.⸿ Lex est ius scriptū.Nā ius ciuile duas hēt ptes:scriptū & nō scriptū:de qb⁹ dictū ē.
Vt igiť Cic.ius scriptū & nō scriptū exprimere dixit legib⁹ & iure ciuili:qm̄ singuloꝝ hoium multis modis res
fiūt:quarūdā eni dn̄m nāciscimur iure gētiū quarūdā iure ciuili.⸿ Descripta definita & assignata aliis.⸿ Ita te-
neanť:possideanť ut leges cōstituerūt.⸿ E qb⁹ ipsis.s.extra quæ.i.cætera oīs coia sint:quæ nō cōstituta alicui &
ꝑmissa a legib⁹ aut iure ciuili:sed sunt coia.Cætera oia alia debēt eē coia:q̄ ꝓsint aliis & nobis cōcedere nō nocet
Pythagoras & q̄ nō sunt descripta in bonis alicui⁹:ita legib⁹ ꝑmittērib⁹.⸿ Obſueneť:fiāt:& ita habeanť.⸿ Oia coia. Pytha-
goras sami⁹ prim⁹ dixit amicoꝝ debere eē oia coia:qđ Ci.sic iterp̄tať:oia.s.quæ sine detrimēto aliis cōcedi pn̄t
& sic oñdiť nos ex reb⁹ q̄s possidem⁹ aut iure gētiū aut ciuili:nō debere hoib⁹ ignotis:aliqd nisi id qđ pōt ipsis
ꝑmitti & cōcedi sine nr̄o detrimēto:ea quæ ad cōem usum natura ꝓduxit:nemini ꝓhibēda sunt:qm̄ sūt coia oi
bus hoibus:ut aq̄ ignis:& cætera id gen⁹.⸿ Oia aūt coia:iterp̄tať Ci.quæ sint coia oium hoium:nā alia rō ē ami
coꝝ:alia cæteroꝝ hoium:qppe ueri amici oia coia hn̄t tā priuata q̄ publica.Vn̄ Pythagoras uolebat ut ci⁹ disci

puli oibus suis reb⁹ uterent coiter. Itaq; iter eos nihil erat nisi cõe: oium aũt hoiu: nõ oia coia sunt sed quædã de iure naturali: ut dictũ est: & uniuersitatis qdã sunt coia: de qb⁹ postea dicet. Habẽt eni hoies pdia: hæreditates pprias: & nõnulla alia: quæ a legib⁹ cõceduntur singulis & a iure ciuili. Ea igit quæ nr̃a sunt nõ debẽt eẽ coia incognitis hoibus tenemur tñ ex bonis priuatis ex officio liberalitatis benefacere his qui egẽt: ita uolẽte natura: oia igit coia sunt hoium: quæ aliis psunt: & cõcedẽti nõ nocẽt. Vñ lex est in digestis. Quod tibi nõ nocet & alteri pdest: dare debes. Plato in. v. de legibus sic ait: prima ciuitas est respu. leges qua optime ubiq; maxime per uniuer Plato

hoium uident ea quæ sunt generis eiusdẽ: qd ab Ennio positũ in una re trãsferri p multas põt hõ q errãti comiti uiã mõstrat: qsi lumẽ de suo lumine lumẽ accẽdat: facit nihilominus ipsi luceat cũ illi accẽderit. Qua ex re satis præcipit: ut quicquid sine detrimẽto possit cõmodari: id tribuat cuiq; uel ignoto: ex quo sunt illa coia. nõ phibere aquã pfluẽtẽ. pati ab igne ignẽ capere. Siqs uelit cõsiliũ fidele deliberanti dare: quæ sunt his utilia qui accipiũt: dãti nõ molesta. Quare & his utendũ est: & sempaliqd ad cõem utilitatẽ afferendũ. Sed qm̃ copiæ paruæ singulorũ sunt: eorũ aũt q his egeãt infinita est multitudo uulgaris liberalitas referẽda ẽ ad illũ Ennii finẽ: nihilomin⁹ ut ipsi luceat ut facultas sit qua in nr̃os simus liberales. ¶ Gradus hũanæ societatis.

g Radus autẽ plures sunt societatis hoium. Vt eni ab illa discedat isinitate pprior est

sam ciuitatẽ priscũ illud puerbiũ locũ hẽt: quo fert amicorũ oia esse coia. Aristoteles i. ix. ethices sic ait: eodẽ accedũt & puerbia uniuersa ut aia una: & amicorũ oia sunt coia & amicitia est æqlitas. Quæ sunt eiusdẽ generis cõditiõis & naturæ. ¶ Ab Ennio: poeta de quo supra: nam hi uersus iãbici sunt ex Tragœdia Ennii hoc aũt qd Ennius in Tragœdia posuit de una re põt ad alia multa trãsferri. Oia igit quæ sunt eiusdẽ naturæ cuius est lumẽ: de quo dixit Ennius debẽt esse coia oium hoiu3. At multa igitur trãsferr hoc qd Enni. de una re dixit. i. de lumie. ¶ Trãsferri: cõmutari in exẽplũ. ¶ Per multas: res. s. Hõ q errãti: hic est uersus Enni. ¶ Errãti: dubie uagãti & ignorãti uiam. ¶ De suo lumine: Lucerna siue cãdela. Vt nihilominus: ut & æque bñ: nulla ex parte minus. Ambrosius ait: Aquã de aqua pfluẽti dare: lumen de lumine accẽdere: beniuolẽtia in his est oib⁹ tanq̃ fons aquæ reficiẽs scientẽ: tanq̃ lumẽ: q etiã aliis luceat: nec illis desit: q de suo lumine aliis lumẽ accẽderit. Est aũt beniuolẽtia ingt: cõiuncta liberalitati a qua ipsa liberalitas pficiscit. ¶ Qua ex re: igit ob ea quæ dixit Ennius.

Aristo.

Ambro.

Satis pcipit: ipse Ennius: aut satis pcipit: ut aliq codices hñt. ¶ Cuiq; uel. i. etiã ignoto. ¶ Sine detri. diminutione rerũ nr̃arũ. ¶ Illa coia: uolẽte. s. natura. ¶ Aquã p. quæ fluit. i. ipsa flumina: quæ publica sũt iure gẽtiũ: & etiã port⁹ & riparũ usus iuriscõsulti dicũt aquã pfluẽtẽ qsi pcul fluẽtẽ: qm̃ si esset in fundo alicui⁹ ut puteus aut piscina: quæ nõ pflueret aliter dicẽdũ esset: sed aqua pfluẽs de iure naturali cois est. ¶ Fidele: sine fraude. Deliberãti cõsulãti & dubitãti qd agat. Vñ carpẽdi sunt illi q alios in fraudẽ pelliciũt: & ambigẽtes pcipitãt: & q alios docere dedignant ihumane faciũt: qm̃ ab ipsis auferri doctrina: q̃ hñt: nõ põt: & tali opa & tradẽdis prudẽtiæ pceptis aliorũ aios demereri pñt. Natura eni in pmis icitamur: ut pdesse uelim⁹ quã plurimis: & maxime doctrina quæ nõ debet aliis iuidere bonũ imo lætari: cũ qs ad pfectionẽ suã istitui põt: uñ bonos pceptores: & erudítorũ discipulorũ freqñtia gaudẽtes: nemo nõ fœlices dixerit: & illi uituperãdi sunt q puerorũ aios paruis moribus ibuũt. Et per deuia illos deducẽtes igenii aciẽ oino deprauãt: uñ nõ pceptores: sed parricidæ appellãdi sunt qm̃ necãt aiam quæ ipso corpore lõge pstãtior est. Nemo igit decipiẽdus est sed bona fide agẽdũ: ut hoiem bene a natura istitutũ decet: hæc oia sunt de iure naturali siue gẽtiũ: quo hõ cũ cæteris hoibus coicat. Iõ a iurecõsultis appellat ius naturale secũdariũ: qm̃ nõ cõpetit oibus aialib⁹: sed hoibus tñ: quos natura cõgregauit iuicẽ & cõmẽdauit. ¶ Quæ: hæc quæ dicta sunt: qm̃ lex ita uult ut id dem⁹ qd aliis pdest: & nobis nõ nocet. Quare igit cõcludit Ci. hãc partẽ. ¶ His: supradictis: ut. s. cuiq; uel ignoto debem⁹ ea quæ illis psunt: nobis aũt molesta nõ sint. ¶ Et semp aliqd. q. d. nõ solũ pmittere debem⁹: ut alii his utant: quæ coia sunt: & nobis nullũ afferũt detrimẽtũ: sed tenemur aliqd ex bonis priuatis quæ nobis descripta sunt legib⁹: & nr̃a dicunt: in cõem utilitatẽ afferre: hæc noia possessiua: ut dicebã ius gẽtiũ itroduxit. ¶ Sed qm̃: circũscribit Ci. id qd dixit: semp. s. eẽ aliqd afferẽdũ ad cõem utilitatẽ: dicitq; dãdũ esse p facultatib⁹: ut nobis remaneat: quo possim⁹ esse liberales in nr̃os: q nobis cõiũctiores sunt qm̃ ut dictũ est: ea quæ nr̃a sunt: nõ debem⁹ oibus hoib⁹: sed qbusdã: quos ipse ponet & gradus etiã societatis: oib⁹ aũt debent ea quæ cõmunia sunt. ¶ Vulgaris: cõmunis: qa utimur ad omnis. Vnde dicit Teren. quod uulgo dici solet idest coiter & passim. ¶ Ad illũ Ennii finẽ: debemus inquit uti liberalitate erga omnis qui sunt nobis cõiuncti lege naturæ: sed adhibẽdus est modus: ut liberales in nr̃os q arctiore uinculo nobis coniuncti sunt: esse possimus: aliter esset contra officium oia alienis erogare: & pati ut sui esuriant: quibus magis debet q̃ illis. ¶ Nihilominus ut ipsi luceãt: hic erat finis Ennii ut. s. æque bene luceat: & nõ fiat detrimẽtũ dãti. Ergo cois liberalitas eatenus debet pgredi quatinus nõ noceat nimiũ rebus nr̃is: ex quibus tenemur esse liberales in nostros. ¶ Vt facultas sit & remaneat nobis & possibilitas: qua simus erga nostros benefici.

Veren.

g Radus aũt. Posita cõi oium societate: ponit gradus ipsius qbus declarat ipsam societatẽ in aliqbus arctiorẽ esse: ut etiã oñdat qd cuiq; debeam⁹: & q qbus in liberalitate exercẽda pponẽdi sint. Gradus per quos ipsa societas ascẽdit descẽditq;. ¶ Vñ fit: ut alii sint nobis cõiũctiores aliis. ¶ Ab illa isinitate. i. omissa illa cõi societate: q̃ hoies cõiũgunt uiculo rõnis: & orõnis. Hæc eni ẽ societas cois oibus.

Seneca Duas respu. inqt Seneca aio cõplectamur. Alterã magnã & uere publicã qua dii atq; hoies cõtinent: in qua nõ
ad hũc angulũ respicimus: aut illũ esse terminos ciuitatis nr̃æ cũ sole metimur. Alterã cui nos scripsit cõditio
Infini nascendi. Infinitate. nã illa societas se in infinitũ extẽdit: sunt enl oẽs hoies socii rõne itellectus & sermonis. Infi
tas nitas est quãtitas quæ caret extremis. Naturalis igit̃ societas hæc est. sed postea iure gẽtiũ facti sunt gradus: ex
ipso eni bella itroducta sunt discretæ gẽtes regna cõdita: dñia distincta agris termini positi: ædificia collata: cõ-
nubia etiã: quæ partim sunt de iure diuino quãtũ ad iuẽtionẽ: partim de iure naturali: quãtũ ad copulã partim
de iure gentiũ & ciuili quãtũ ad uerba & for-
mulã: qbus mr̃imonia cõtrahunt̃. Proprior
hic est primus gradus pprior: cõiũctior socie
tas eoꝝ qui sunt eiusdẽ gẽtis: aut exteræ: aut
nostratis. Gens põt hr̃e plures nationes nam
gens itala hẽt etruscos: umbros picenos: mar
sos: & reliquos qui sunt nationes italæ gẽtis
& sic de similib⁹ iõ dixit gẽtis & nationis. Gẽs
est tanq̃ genus: & natio spẽs. ¶ Linguæ: plus
eni debemus illi qui eadẽ lingua unt̃. i. eodẽ
genere sermonis ut græci iter se cõiunctiores
sint: Itali: aphri. & sic de aliis. ¶ Qua: lingua:
nã nisi sermo inuicẽ intelligeret̃: nunq̃ posset esse societas. Ideo dixit supra societatis uinculũ rõe & orõne. Nullũ
cõmertiũ põt esse: cũ hoib⁹: qui dispari lingua utunt̃: nisi habeãt interpretẽ. ¶ Interi⁹: magis intrinsecũ & cõiũ
ctior societas. Hic est alius gradus. ¶ Multa eni: pbat quare est inter ciues cõiũctior societas. Quoniã ut habet̃
li. i. digesto. Et repetit Iustinianus li. ii. institutionũ. Vniuersitas sunt nõ singuloꝝ quæ in ciuitate sunt: ut thea
Forum tra: stadia & similia: si qua sunt alia coia ciuitatũ. ¶ Forũ: dr̃ a ferendo. Varro ait: quo cõferũt suas cõtrouersias:
Varro' & quæ ṽdere uellẽt quoq; ferrẽt forũ appellarũt: Inde dr̃ forũ iudiciale & uenale. Fora igit̃ coia sunt ipsis ciui
Cyrus bus. Hoies inqt Cyro: apud Xenophontẽ. alienigenæ pferendi sunt. Et qui una sunt aliti: his qui nõ sunt cõtu-
Aristot. bernales. Aristoteles sic ait: inter ciues plurimũ est amicitiæ: cõplura enl his sunt coia cũ sint pares. ¶ Fana tẽ-
Fanum pla dicta a fauno rege ab originũ: qũ ipse primus ea istituit. Sacrũ est ut ait Treba. li. i. de religonib⁹: qcqd est
Treba. qd̾ deoꝝ habet̃. Prophanũ dicit̃ qñ pcul a fano & religione secretũ. Prophanũ inqt Treba. dr̃ qd̾ est religio-
Sãctum so uel sacro in hoium usum proprietatẽq; conuersum est. Sanctus dicit̃ icorruptus: inde sancte leges. Delubrũ
Delu- est inqt Varro: in quo pter ædem sit area assumpta deũ cã: & etiã locus in quo dei simulachrũ dedicatũ est. Sicut
brum locũ in quo figerẽt cãdelã: cãdelabrũ appellatũ: ita l quo deũ ponerẽt noiatũ delubrũ: sacre res dicunt̃: ut habet̃
Sacre li. i. digesto. quæ publico cõsensu cõsecratæ sunt & nullius hois habent̃: qñ id quod diuini iuris est: nullius ho-
res minis est inquit Iustinianus: & si quis auctoritate sua sacrũ sibi cõstituerit: sacrũ non est sed pfanũ. Res religio
Iustinia sæ sunt etiã alicuius hois sacræ uero minime porti ẽs: quæ quõdã erigebat̃ ad inambulationes & umbrã: sub qui
nus bus uehebant̃ nobiles: porticus celebriores Romæ fuerũt corinthia ad circũflaminũ erecto & Cneo Octauio
Portic⁹ dicta corinthia: pp æs corinthiũ qd̾ erat incolumis: dicebat̃ etiã porticus psei: qm̃ Cn. Octauius ex bello nauali
Corin- cõtra pseũ triũphũ retulit in qua porticu erat tabula picta habẽs lacedæmonẽ & eurotã fluuiũ. Vnde ignaui il
thia lic desidẽtes dicebant̃ sedere ad eurotã. Vnde postea receptũ est: ut sedere ad eurotam esset nihil agere. Basilica
Portic⁹ portia. porticus claudia porticus: catulli: quã catulus erexit de manib⁹ cybricis ubi fuerat domus Flacci: q Gra-
Persei cho fuerat & aliæ pmultæ ad ciuiũ delicias & deambulationes. Viæ publicæ. s. iter ut uolũt iuriscõsulti: est ius
Portic⁹ eũdi ambulandiue hois: nõ aũt iumẽtum agẽdi uel uehiculũ. Actus est ius eundi ambulãdi: iumẽtũ etiã uel ue-
Claudia hiculum agẽdi. Itaq; q iter hẽt: actũ nõ hẽt: q actũ hẽt & iter hẽt eoq; uti põt etiã sine iumẽto. Via ẽ ius eũdi &
Iter agẽdi ambulãdi: nam & iter & actũ in se uia cõtinet. ¶ Leges: sunt aut principis aut liberi populi quæ a rege cõ-
Actus dunt̃ alterius consensum nõ requirunt. ¶ Iura: sunt magis generalia. Est eni & ius gẽtiũ & ius ciuile. ¶ Suffra-
Via gia: qm̃ ciues cõueniũt ad dãda suffragia ut creent̃ magistratus. Suffragia sunt uoces quæ dant̃ in comitiis in
tabellane scribunt̃. Inde lex tabellaria nata est: qbus uocibus & suffragiis quisq; aium suũ aperit de aliquo ẽligẽ
Suffra do in magistratũ: ut nũc etiã fit in liberis ciuitatibus: peregrini aũt inire suffragia nõ pñt. nisi ciuitate donent̃:
gia ut apud Roma quondã fiebat. ¶ Consuetudines: cõuersationes ita dicã: qm̃ cõsuetudo melius dr̃ q̃ cõuersatio.
Familia Seneca tñ hoc uocabulo utitur dicens: sumunt̃ a conuersationibus mores & in aliis locis. ¶ Familiaritates: ami
ris citiæ: familiaris est qui assidue nobiscũ uiuit: quasi sit de eadẽ familia: & dr̃ amicus: & is cũ quo est nobis cõsue-
tudo. Vnde Ci. quia delectabat̃ lectione Terentiana: appellat Teren. familiarẽ suũ. ¶ Res rõnesq; contractæ.
Rõnes cõtrahunt̃: si qñ in creditũ uel in debitum itur: ut in mutuo mutui obligatio consistit in his rebus quæ
pondere mensuraue cõstat uelut in uino: oleo: frumẽto: pecunia numerata: ære: argento: auro. quæ oia ideo da-
Mutuũ mus: ut accipientiũ fiant & qñq; nõ eadem. sed alia eiusdẽ naturæ qualitatis reddantur. Vnde & mutuũ appel-
latur: qa a me ita tibi datur: ut ex meo tuũ fiat. Cõtrahunt̃ etiã cõmodato: cõmodata res tunc pprie intelligit̃
si nulla mercede accepta uel cõstituta utenda res tibi data est. Nã cõmodatũ debet esse gratuitũ. Contrahunt̃
cõducto: locato: empto: uendito: permutato: sociato: collocato: donato & similibus contractibus scd̾m iuris re-
Rõna- gulas cõstitutus. Vnde rõnariũ antiqui appellabant librũ redditus & impensa contracta: quod genus a specie.
rium Rẽ contractã dicimus: ut matrimoniũ: ut est societas. Rõ contracta est pactũ: quod super matrimonio uel hu
iusmodi contractibus fit & ideo minori. licet appellatione rei contractæ: & pactũ: & cætera: quæ insunt rõnib⁹
contineantur. de hoc habetur in lib. digesto. de creditis. lege prima. Contrahere est ultro citroq; se obligare.

eiusdẽ gẽtis: natiõis: linguæ: qua maxie hoies cõiungunt̃. Interi⁹ etiã est eiusdẽ esse ciuitatis. Multa eni sunt ciuib⁹ inter se coia: foꝝ: fana: porticus: uiæ leges: iura: suffragia: cõsuetudines pterea & familiaritates: multæq; cũ multis res rõnesq; cõtractæ. Arctior uero colligatio ẽ societatis ppinquoꝝ. Ab illa eni imẽsa societate hũani gñis i exiguũ angustũq; cõcludit̃. Nã cũ sit hoc natura cõe aiantiũ ut hẽant

Vnde res contractæ dicunẽ stipulationibus & a stipulationib⁹ obligatæ: & cõtractus sunt de iure gentiũ: & obligationes exceptis qbusdã: quæ a iure ciuili introductæ sunt. Inter ipsos eius multi sunt cõtractus & obligationes debita quæ apud antiquos noia dicebanẽ. Vñ is multa noia hr̃e dicebaẽ: qui multis debebat: & erat olærat⁹ de hoc diceẽ in. iii. li. Arctior uero astrictior hic est alius gradus qui est de necessitudine: ꝓpinquoꝝ eorum qui sunt nobis ꝓpinqui. Ab illa eni ꝓbat quare est arctior colligatio. Nã societas illa quæ est cõis iter oĩs hoies delce dendo per gradus constringiẽ in locũ angustũ: nã cõcludiẽ inter ipsos ꝓpinquos & affines: imensa infinita de qua dictũ est. Concludiẽ: Cõstringiẽ. Nã cuʒ rõ quare in angustũ cõcludiẽ.

libidinẽ procreandi. prima societas in ipso est cõiugio: ꝓxima in liberis: deinde domus oĩa coĩa. Id aũt est principiũ urbis & quasi seminariũ reip. Sequuntur fratrũ cõiũctiões: post cõsobrioꝝ sobrinorũq;: qui cũ una domo capi nõ possint in alias domos q̃si in colonias exeũt. Sequunẽ cõnubia & affinitates: ex qbus etiã plures propinqui. Quæ ꝓpagatio: & soboles: origo est rerũ publicarũ: sanguinis ãt cõiũctio: & beniuolẽtia deuicit charitate hoĩes. Magnũ est eni eadẽ habere monimenta maiorum:

¶ Libidinẽ procreandi: nã oẽ aĩal appetit duce natura creare sibi simile in spẽ. Aristo. sic ait. Hõ natura cõiugabilis est magis q̃ ciuilis quãto prius & necessariũ magis est domus q̃ ciuitas & ꝓcreatio cõmunior aĩalibus atq; cæteroꝝ qde aĩalium hic qdem est terminus hoĩes aũt coniunguntẽ nõ solũ ꝓcreationis grã: sed eoꝝ etiã quæ ad ipsam cõferunt uitã: officio nãq; sunt diuisa. ¶ Cõiugio: matrimonio: qm̃ duciẽ uxor ut filii ꝓcreenẽ: aliter ciuitas durare nõ posset. Cõiugiũ diciẽ cõiunctio uiri & uxoris. ¶ Proxima: sequẽs cõiunctio. ¶ Oĩa coĩa: ut oĩa iter ipsos indiuisa sint. ¶ Id aũt uir: uxor: filii: dom⁹: oĩa coĩa sunt fundamẽtũ ciuitatis & reipu. qm̃ ciuitas ut finit Aristoteles: est multitudo domoꝝ agro & pecuniis pro dignitate abundãs ad bene uiuẽdũ. Vnde domus cũ sit pars ciuitatis: est quasi seminariũ reip. & cõstitui debet ab unoquoq; ut fiat urbs. Ci. in orõne ꝓ Sestio tribuno plenis uulnerato a Clodianis ait. Qui igiẽ primi uirtute cõsilio p̃stanti extiterũt: hi ꝓspecto genere humanæ docilitatis atq; igenii dissipatos unũ in locũ cõgregauerũt eosq; ex feritate illa ad iustitiã atq; mãsuetudinẽ trãstulerũt: tũ res cõem utilitatẽ quas publicas appellamus: tũ cõuenticula hoĩum quæ postea ciuitates noiarũt: tũ domicilia cõiuncta quas urbes dicimus: inuento & diuino & humano iure mœnibus sæpserũt. Ciuitas igiẽ cõgregatio ciuiũ est: & urbs domoꝝ multiplicatio: & q̃si seminariũ diciẽ ex quo oĩa nascunẽ maiore numero: & q̃si seminariũ dixit: qm̃ nõ ꝓprie dr̃ in hac re seminariũ: de quo cõstituẽdo Columel. & Ply. li. xvii. Ex seminario trãsferunẽ plãtæ in aliã terrã: nã semẽ effodiẽ in seminario: & plãtulæ illic enatæ trãsferunẽ & multiplicanẽ ad usum humanũ: sic ex sobole multiplicata cõstituiẽ ciuitas & respu. quæ ut finit Scipio apud Ci. li. iii. de rep. est res populi: populũ aũt nõ oẽm cœtũ multitudinis: sed cœtũ iuris cõsensu & utilitatis cõione sociatũ esse determinat. ¶ Cõiugiũ igiẽ & ꝓpagatio sobolis est q̃si seminariũ reip. qa hoc modo fit. Vnde hõ uere politicus uxorẽ ducere debet: & filios ꝓcreare: ut sint auxilio reip. & post mortẽ relinquat qui suo loco patriã. Vñ illi qui cõsciscũt sibi mortẽ: iniuriã reip. faciũt. & uituperãdi sunt: forte eni per ipsos posset aliqñ p̃ria recuperare libertatẽ: si esset amissa: ut de Catone dici põt: qui se uticæ interemit cũ detrimẽto p̃riæ suæ: quã ruẽtẽ cernebat li. iii. de finib⁹ ait. Cũ aũt ad tuẽdos cõseruãdosq; hoĩes hoiem natũ esse uideamus: cõsentaneũ est huic naturæ: ut sapiẽs uelit gerere & administrare rẽpu. atq; ut e natura uiuat uxorẽ adiũgere: uelleq; ex ea liberos ꝓcreare: nec amores qdẽ sanctos a sapiẽte alienos esse arbitranẽ. Nã si oẽs cælibẽ uitã agerẽt respu. deficeret: qd' timẽs Romulus urbis cõditor: uir certe prudẽtissim⁹ rapuit uirgines: cũ a finitimis cõiugiis denegarenẽ: ne primordia tãte urbis auspicato conditæ deficerẽt hoium quos tũc hẽbat ætate cõsumpta. Vir igiẽ bonus & p̃riæ studiosus filios ꝓcreare: & bonis morib⁹ istituere debet ut digni p̃ria adolescãt: & illi possint adeẽ: si aliqñ aliq̃ calamitate laborauerit. ¶ Sequunẽ: ex una domo. s. ita cõstituta & sic declarat quõ cõiugiũ est q̃si seminariũ. ¶ Fratrũ: frater inqt Nigidius est q̃si fere alter. Soror inqt labeo dicta est. qd' q̃si seorsum nasciẽ: separaturq; ab eo domo in qua nata est: & in aliã familiã trãsgrediẽ. Aristoteles in. viii. ethices sic ait. Graui⁹ ẽ sodali q̃ ciui pecuniã auferre: & fratri q̃ alienigenæ opẽ nõ ferre: & patrẽ quẽuis aliũ pulsare: crescit aũt & iustũ cũ amicitia simul qppe in eisdẽ & equæ sese extẽdũt cũ sanguinea amicitia multiplex est: pẽdet aũt oĩs ex paterna. Parẽtes eni diligũt natos: ut aliqd sui nati uero parẽtes ut aliqd ex illis. Consobrini dicunẽ nati ex duabus sororibus. Sobrini dicunẽ filii cõsobrinoꝝ: cõsobrini dicti sunt quasi cõsororini. Patrueles dicunẽ nati ex duobus fratrib⁹. Qui ex fratre & sorore ꝓgeneranẽ: amitini dicunẽ. Capi. cõtineri. ¶ Quasi in colonias: qm̃ ut urbs multitudinẽ capere non posset: noua deducebaẽ colonia. Affinitates ꝓpinq uxoris & affinitates concilianẽ coniugio. Ideo dicit: ex qbus affinitatibus plures propinqui. ¶ Quæ ꝓpagatio: dilatio filioꝝ filiarũq;. Loquiẽ per trãslationẽ: nã propago diciẽ in arboribus & uitibus: cũ. s. fiũt propagines: & ex una duæ tres quatuorue uites & arbustulæ sobolescunt & pululant. Et soboles filii filiæue ut sunt arbusculæ quæ propagatiõe oriunẽ. Origo principiũ & seminariũ. ¶ Sanguinis cõiunctio: ipsi consanguinei sunt inter se deuincti beniuolẽtia & charitate. Charitas est intimus amor. Charitas etiã dr̃ penuria annonæ. Vñ dicit Plynius in epistolis accessit agris meis charitas: Amor est amicitiæ notus: ut ait Chrisippus in libro de amore. ¶ Magnum est eni: rõ quare sanguinis cõiũctio deuincit charitate hoĩes. ¶ Monimẽta statuas titulus: & cætera stẽmata. ut familiæ illæ nobilissime priscoꝝ romanoꝝ: quæ maioꝝ suoꝝ titulis gaudebãt: ¶ Monimẽta dicuntur statuæ libri tituli: sepulchra: cæteraq; quæ nos alicui⁹ rei p̃teritæ moneãt: cũ apd Romanos aliqs de familia efferebaẽ in pompa funeris: oẽs maiorũ imagines p̃ferebanẽ: quas in armariis asseruabãt: & statuæ in atriis

Aristo.
Cõiugium
Ciuitas
Vrbs
Columella
Plyni.
Frater
Soror
Aristo.
Consobrini
Sobrini
Patrueles
amitini
Plynius
Monimẽtum

locatæ erant:ut iuuenes maiorum suorum uirtutem ante oculos semper haberent: a qua degenerare turpissimũ est. ¶ Eisdẽ sacris:nam ciues habebãt quędã sacra peculiaria:ut fabiorum familia claudiorum: emiliorum: corneliorum & sic de similibus:ad quæ uocabant nisi gentiles. Vnde Fabius maximus cum esset dictator:& pugnaret contra Hannibalem.demisso exercitu Minutio magistro æquitum:romam rediit sacrorum causa: quæ fabiorum peculiaria erant. Et cum capitolium obsideretur a gallis:unus ex Fabiis egressus est sacrorum causa.
Martianus ¶ Sepulchra:coia dicuntur in quæ plures possunt inferre mortuos suos. In cõe aũt sepulchrũ inqt Martianus

eisdẽ uti sacris:sepulchra hẽre coia. Sed oiũ societatũ nulla pstãtior ẽ:nulla firmior:q̃ cũ uiri boni moribus siles sũt familiaritate cõiũcti. Illud eni honestũ qd' sæpe dixim⁹ etiã si in alio cernim⁹:tñ nos mouet atq; illi in quo id iesse uidet' amicos facit. Et q̃q̃ ois uirt⁹ nos ad se alliciat: faciatq; ut eos diligam⁹ i qb⁹ ipsa iesse uideat':tñ iustitia & liberalitas id maxie efficit. Nihil aũt est amabili⁹ nec copulati⁹ q̃ moꝝ siliudo bonoꝝ. In qbus eni eadẽ studia sunt eædẽ uolũtates:in his fit:ut æq̃ qsq; altero delectet' ac se ipso. Efficiturq; id qd' Pythagoras uult in amicitia:ut unus fiat ex plurib⁹. Magna etiã illa coitas est quæ conficit' ex bñficiis ultro & citro datis acceptisq;. Quæ mutua & grata dũ sũt iter quos ea sũt: firma

li.i.digesto. in quod etiã inuitis cæteris licet
mortuum inferre:sed in alienum concedente
domino licet inferre:& li.ix. Gaius ait. Monumentum est quod memoriæ seruandæ gratia
existat. Familiaria sepulchra dicunt':quæ quis
sibi familiæq; suæ constituit. Hæreditaria aũt
quæ quis sibi hæredibusq; suis constituit: uel
quæ paterfamilias iure hæreditario acqsiuit.
Vlpia. Sepulchrum est inquit Vlpianus ubi corpus
mortui ossaue hois condita sunt. ¶ Sed oium
societatuꝫ:hic est alius gradus societatis: quã
dicit esse cæteris præstantiorem. ¶ Nulla ex
oibus societatibus. ¶ Præstantior: excellentior:qm̃ quæ super honesto fundat' & uirtute:
& non super turpe aut utile: & ideo cæteris.
¶ Firmior.i.stabilior:qm̃ amicitia quæ est pp
aliquã uoluptatẽ:aut utilitatẽ non est firma:
sed remota causa remouet' effectus. Illa soluꝫ
Aristo. durat:quam uirtus conciliat. Philosophus sic
ait. Bonorum amicitia similiũq; uirtute perfecta est amicitia:& ideo rata qm̃ pauci tales sunt permanet horũ amicitia q̃diu sunt boni: at uirtus res permanens est. ¶ Familiaritate:amicitiæ cõsuetudine. ¶ Illud enim:probatio est. ¶ Honestũ:ipsa uirtus & qcquid ab ipsa proficiscit':honestũ dicunt esse stoici id quod possessores sui nobiles facit. ¶ In alio: alieno homine nec nobis familiaritate coniuncto. ¶ Tamẽ:quãuis in alio cernamus nos mouet allicitq;:ut eum diligamus in quo id honestũ esse uidetur. In Lelio ait. Nihil est enim amabilius uirtute nihil quod magis alliciat ad diligendũ quip
Plutarchus pe cũ propter uirtutẽ probitatem eos etiam quos nunq̃ uidimus quodãmodo diligamus. Plutarchus scribit in uita periculis. Virtus eiusmodi est ut statim rebus gestis ita afficiat homines ut non modo admirantur opera uerum in auctores quoq; summo studio ac desiderio incendantur. Honestas enim ad se allicit atq; ad agendum statim impellit:nec imitatione ipsa spectatore probum sed ipso opere conspecto efficitur:ut anteponenda cæteris iudicetur. ¶ Et q̃q̃ omnis uirtus:ponit eas uirtutes quæ:maxime alliciunt homines:quoniam iustitia & liberalitas sunt ad alios:ergo is qui iustitiam distributiuam exercet & liberalitatẽ amat':quia dat unicuiq; qd' suũ est:& sibi pauciora relinquit:ut lex liberalitatis dictat:qua nihil est naturæ humanæ accommodatius. ¶ Nihil autem est amabilius: redit ad id quod dixit de moribus:cum.s.boni uiri cõiungunt' familiaritate. ¶ Nihil ama
Phus bilius:nihil quod magis amorem contineat. Philosophus dicit. Non omne quod ius est amabile sed bonum.
¶ Eadem studia:quãdo una & eadẽ re delectamur:& idem est uelle nolleq;:studium est uehemens uolũtas. ¶ Ve
Pytha. æq;:tam & ita. ¶ Ac q̃ & sicut:ut tam delectetur altero q̃ seipso. Id quod Pythagoras:appellatus est Pythagoras q; uera non minus pytio loqueretur:qui conciliandæ amicitiæ in primis studiosus fuit & ut dictũ est uolebat discipulos suos omnia habere cõmunia. dicebatq; nõ debere quenq̃ trasgredi modum aut in cibis aut in laboribus. Venerem omni tpe grauem dicebat:& ad bonam ualitudinẽ minime idoneam. Interrogatus qñ esset cõcumbendum. respõdit tum te ipso infirmior uolueris in amicitia quæ ab honestate proficiscitur. Vt unus fiat
Aristo. ex pluribus. Interrogatus Aristoteles quid esset amicus respondit una anima in duobus corporibus habitans. Amicitiæ dixit esse æquitatẽ beniuolentiæ. Theodorus autem philosophus amicitiam e medio tollebat q; ea neq; insipientibus adsit neq; sapientibus:in illis enim sublato usu amicitiã quoq; dicebat euanescere:sapientes uero cũ sibiipsis sufficiant amicis nõ indigere. ¶ Magna etiam:hic est alius gradus. Vltro citroq; datis:ultro & citro dicitur in dictis & in factis:cum aliquem alloquimur:tunc uerba ultro quasi ultra eunt cum loquentes audimus:tunc uerba citro quasi citra ueniunt. Et sic in dandis accipiendisq; muneribus:nam cũ damus tunc ultra eunt dona. cum accipimus tunc ueniunt citro. ¶ Quæ beneficia dum uicissim dantur: quoniam qui semper accipere uult non est amicus: multum ergo debemus illis qui beneficio nos demerentur: & aio amico accipiunt qua dantur ut nobis:& ipsi debere possint:& de ipsis benemeriti simus:& cum quisq; conatur ut ei cui debeamus plurimum semper debeamus optimæ communitas uitæ & uera amicitia conseruabitur. Vnde dicit Se-
Seneca neca. Pessime beneficia dant qcunq; ingratos eligunt in quos periura conferant. Et alibi dicit:qui noua accipere nõ uult acceptis offendit':& qui festinat utiq; reddere:nõ hẽt animũ ingrati hois:sed debitoris. ¶ Et grata:dixit qm̃ si damus alicui qui nõ grato aio accipit operã perdimus: & qui tali aio accipit qd' cũ uirtute & honeste datur ingratus est. Magis esset ai ingenui aperte recusare:quod nonnulli fecerunt aliqñ faciũtq;: si qui boni pñt inueniri ut dr̃ de phocione atheniẽsi legit'. Nã Antipater dicebat auctore Plutarcho in uita Phocionis:duo

athenis sibi esse amicos phocionẽ. Demadẽq;: quoꝝ alteri .i. phocio nunq̃ potuisset ꝑsuadere ut caperet. Alteꝝ .i. Demadẽ nunq̃ potuisset dando expellere. Sene. dicit. Maledictũ incipit esse: nõ munus in quo uirus accipientis cognoscit: Et alibi. Nõ ingratũ: sed iniustũ est supbe datũ. Et alibi. Bñficiis humana uita cõstat & cõcordia: nec errore: sed mutuo amore in fructũ auxiliũq; cõe constringit. ¶ Deuinciunt: tandẽ colligãtur stabili amicitia. ¶ Sed cũ oĩa: hic est alius gradus cæteris carior: gratiorq;. qm̃ sanctissimũ nomẽ patriæ oĩa supradicta complectit. ¶ Lustraueris: circũspexeris: & cõtẽplat⁹ fueris. ¶ Ratiõe: itellectu: rõ est pars animi. ¶ Aĩo: cõtẽplatione: & tota mente. ¶ Chari sunt: ꝓbat q̃re nulla est carior: & sic per gradus amplificat hanc cũ patria cõiunctionẽ: magna charitas debet parẽtibus prima filiis: & sic de reliqs successiue: cũ uero patriã amamus oĩa cõplectamur: ergo maxia charitas patriæ debet. ¶ Omniũ: scilicet quos amamus: nã qui amat patriã: etiã alios amat: sed nõ ecõtra. ¶ Pro qua qs bonus li. iii. de finib⁹ ait. ¶ Ex quo fit: ut laudãdus sit is: qui mortem appetat pro repub. qui docet chariorẽ esse patriam nobis q̃ nosmetipsos. ¶ Oppetere: frequentius significat mori non fatali: sed illata morte: & ponit cũ accusatiuo: ut in hoc loco: & absolute: ut apud Virgiliũ. Contigit oppetere. ¶ Si ei sit profutur⁹: utilitatẽ allaturus: aliter discedet ab officio: unde oportet uti prudentia: & cũ patriæ conducit mors fugienda nõ est: sed appetenda pro salute patriæ: ut de Deciis legit qui ꝓ se romanis legionibus deuouerũt: de Codro & similib⁹. Ericthei & Curtii mors laudatur: cæterorũq;: qui pro patria forti aĩo ceciderunt. ¶ Quo: ꝓpter quod inqt hi qui & lacerarunt: & lacerãt patriã sceleratissimi habendi sunt: & sic Cicero patriæ studiosus inuehit in Syllã Catilinã: & Cæsarẽ: atq; Octauiũ: qui iã ad Tyrãni aspirabat: cũ hæc Cicero scriberet. ¶ Detestabilior: execrabilior: & magis uitupanda: & digna odio maiore. ¶ Immanitas: feritas: & ipietas: erga patriã. ¶ Funditus: ab imo. ¶ Occupati sũt: idest ad unũ agũt: & moliunt. ¶ Et sunt: nũc tpe Octauii Antonii & Lepidi: qui tres oĩa ad libidinẽ faciebant: & triumuiri dicebant: postea Octauius sublato. M. Antonio: & Lepido Circeis relegato rex potius est: ut prius fecerat Cæsar sublato Põpeo. ¶ Et fuerũt: tpe. s. Syllæ Marii Catilinæ & Cæsaris. ¶ Sed si cõtẽtio: posuit Cicero hactenus ois gradus cõiunctiõis & necessitudinis: ut liqdo cognosceret: qui qbus cõiũctiores sint. Nũc inqt: si uolumus facere cõparationẽ & cognoscere qbus plurimũ debeat: & si cõtentio erit: qui sit primus: & cæteris ꝑponẽdus humanæ societatis gradus debemus primũ locũ dare patriæ: inde aliis: quos ipse per ordinẽ ponit. ¶ Si cõtentio: si in cõtẽtionẽ per cõparationẽ deueniat: qbus potissimũ inseruiẽdũ sit. ¶ Plurimũ officii: maius officiũ: & primũ locũ. ¶ Principes: primi qm̃ nõ amare parẽtes: ut inqt Seneca: ipietas est: nõ agnoscere insania. ¶ Quorũ beneficiis: qm̃ parẽtes dederũt nobis eẽ: patria aũt cõseruauit. Philosophus agens de amicitia & iusto parẽtũ ad filios & contra sic ait. Est essendi cã patet: qđ maximũ est: & enutritionis ac educationis. Amicitia talis in excellẽtia cõsistit: quapropter & honorãtur ipsi parẽtes & iustũ in his est q; efflagitat dignitas. Maxie debẽt inquit filii parẽtibus adesse: & illis poti⁹ quæ sibi ipsis honestius est opitulari: honorẽ ẽt ut diis tribuere oportet. ¶ Proximi in secũdo loco. ¶ Tota domus: omnis familia: cũ qua in una domo uiuimus. Quæ spectat in nos solos spẽ habet nec habet aliud ꝑfugiũ: idem locũ quo se conferat ad opem ĩplorãdam. Bene cõuenientes non discrepantes a nobis in aliqua re: & maxime concordes in moribus: cum aũt sunt bene conueniẽtes præponendi sunt cæteris amicis. Quibus cõis est plærũq; fortuna: idest status & conditio. Vnde uidemus interdum q; propter unum ex ciuitate pellitur ois familia. Illi igitur qui propinqui parati sunt nobiscum omnem pati fortunã chari nobis esse debẽt: Vnde Cicero in quadam epistola ad Atticum sic scribit. Quinti fratris domus primo facta coniectu lapidũ ex mea: deinde inflãmata iussu Clodii inspectante urbe coniectis ignibus. Et ad fratrem sic scribit. Sed certe ad te mihi oĩa semper honesta & iocunda ceciderunt: a me tibi luctus meæ calamitatis desiderium moeror solitudo: Fortuna igit Ciceronis cõis fuerat cum fratre. Quãobrem. Concludit hanc partem ostẽdens supradictis nos debere præsidia uitæ. ¶ Quãobrẽ: igitur cum hi sint necessitudinis gradus. Necessaria ꝓsidia alimenta & defensio præsidiũ est quod alicuius auxilium comparat. Pompeius ait præsidiũ dicitur quod pro utilitate & salute alicuius auxiliũ gratia præponitur. Subsidium q; positum est ad subueniendum laborãtibus. Vlpianus ait: præsidium est auxilium principale: nam subsidium dicitur id quod in auxilium succedit. Hic Cicero accipit præsidia simpliciter pro quibuscunq; auxiliis: his maxime potissimum ante omnis alios: quibus etiam post illos debemus. His parentibus liberis familiæ propinquis: necessaria: sine quib⁹ uiuere nõ possunt: & ea omnia quæ pertinent ad uitam degendam his præbẽda sunt. ¶ Vita autem: postq̃ determinauit & docuit quibus potissimum debeant præsidia uitæ: ponit ea quæ inter amicos esse debent. ¶ Vita: consuetudo uiuendi.

deuiciũtur societate. Sed cũ oĩa rõne aĩoq; lustraueris oium societatũ nulla est gratior: nulla carior: q̃ ea quæ cũ repu. est unicuiq; nostrũ. Chari sunt parẽtes: chari liberi: ꝓpinqui familiares. Sed oẽs oium charitates patria una cõplexa est: ꝓ qua qs bonus dubitet mortẽ oppetere si ei sit ꝓfuturus. Quò est detestabilior istoꝝ imanitas: qui lacerarunt oĩ scelere patriã: & in ea fundit⁹ delẽda occupati: & sũt & fuerũt. Sed si contẽtio q̃dã & comparatio fiat: qb⁹ plurimũ tribuẽdũ sit officii principes sint patria & parẽtes: quoꝝ beneficiis maxie obligati sumus. ꝓximi liberi: totaq; domus quæ spectat in nos solos: neq; aliud nullũ potest habere ꝑfugiũ. Deinceps bene conueniẽtes propinqui: quibus cõis etiã plerũq; fortuna est. Quamobrem necessaria præsidia uitæ debẽtur: his maxime quos ante dixi. Vita autẽ

Oppetere

Pius

Præsidium

Subsidium

Cõsiliũ ¶ Victus cõis: rõ uiuẽdi.i.uiuere simul ut decet amicos. ¶ Cõsilia: cõsiliũ est sciẽtia inspiciẽdi quæ nã & quo pa
cto agẽtes utiliter opemur & in cõi uita mutuis cõsiliis idigemus & s͞monib⁹. ¶ Cohortatiões: ad bonas artes
Phũs & ad aliqd agẽdũ. Phũs sic ait. Loca non dissoluũt amicitia sed opatione: q̃ si diuturna absentia fuerit: amicitiæ
quoq̃ obliuione efficiẽt. Vñ dictũ est: taciturnitas cõplures amicitias dissoluit. Aspicer̃ amicos iocũdũ est: p̃ser
tim ei q calamitatib⁹ p̃mit̃: fertq̃ p̃sidiũ aliqd cõtra dolores: cõsolatione eni ipse amicus & uerbis & aspectu af
ferre põt: mõ si dexter: sciat nãq̃ mores qb⁹ gaudet atq̃ dolet. His q emẽdari p̃nt magis ferẽdũ est in moribus
auxiliũ q̃ in pecuniis q̃to p̃stãtiores sũt & ma
gis amicitiæ p̃ptiĩ. ¶ Cõsolatiões in dolorib⁹
Conso- & aduersa fortuna. Consolatio est doloris di-
latio minutio. Solatiũ sit re: cõsolatio uerbis. Qui-
tilianus ait. Cæcitatis miseræ solatiũ est hẽc rẽ
Solatiũ uidẽtiũ: & alibi: obuiã cõsolationib⁹ itis. Sola
mẽ est magis poeticũ: ut Vir. Solamẽq̃ mali
de collo fistula pẽdet. ¶ Obiurgatiões: cui⁹ au
res ingt in Lælio ueritati clausæ sunt: huius sa-
lus desperãda est. Obiurgationes in amicitia
g͞ræ sunt: quæ aculeos habẽt: dolores uero nõ
habẽt: cõpungimur eni cẽsoriis sermonibus:
sed beniuolẽtiæ delectamur sedulitate: inquit
Ambro. debemus igit̃ amicũ obiurgare: si q̃n
ab officio discesserit. Iurgiũ p̃prie est iter pro
pinquos & amicos: Vnde Simõ Terentianus
dicit sibi nõ eẽ satis cãæ ad obiurgãdum. ¶ Vi
gent: exercent̃ in primis. ¶ Cõiugauit: cõiun-
xit bonos uiros quadã necessitudine: quoniã
nititur honesto & durat.

uictusq̃ cõis: cõsilia: sermones: cohortatiões: cõso-
latiões interdũ etiã obiurgatiões in amicis uigent
maxime. Estq̃ ea iocũdissima amicitia quã similitu
do morũ cõiugauit. ¶ De officiis a circũstãtia.

ſ Ed in his oib⁹ officiis tribuẽdis uidẽdũ erit
qd cuiq̃ maxĩe necesse sit: & qd q̃sq̃ nobis-
cũ uel sine nobis: aut possit cõsequi: aut nõ
possit. Itaq̃ nõ iidẽ erunt necessitudinũ gradus qui
& temporũ. Sũtq̃ officia quæ aliis magis q̃ aliis de
beantur: ut uicinũ citius adiuueris in frugibus per
cipiendis: q̃ aut fratrem aut familiarẽ. At si lis in iu-
dicio sit: p̃pinquum potius & amicum q̃ uicinum
defenderis. Hæc igitur & talia circunspiciẽda sunt
in oĩ officio & cõsuetudo exercitatioq̃ capiẽda: ut

ſ Ed in his oib⁹ officiis: oñdit ẽt in ipsa liberalitate: ut fecit supra cũ de iustitia differerẽt: officia eẽ a cir-
cunstãtia: nã mutat̃ tpe p̃sonæ: re. aliisq̃ circũstãtiis: & dicit cõsiderandũ eẽ qd cuiq̃ necesse sit: & q̃s-
q̃ sine n͞ra opa cõseq aut nõ seq possit: & ei magis debemus adesse: qui plus opæ & studii nostri idi-
gebit. ¶ Tribuẽdis: cũ tribuere uoluerim⁹ hæc liberalitatis officia. ¶ Vidẽdũ: prudẽter considerãdũ.
¶ Maxĩe: potissimũ. Ita hoc mõ si cõsideret̃: ut dixi. Nõ erũt idẽ gradus: nõ semp habẽda erit rõ necessitudinis
& p̃pinqtatis. sed & tpis: nã incidũt sæpe tpa: ut alicui magis debeamus in aliq̃ re q̃ fr̃i: & sic erit officiũ a circun
Ambro. stãtia tpis. Nec p̃sonarũ semp ingt Ambro. Sed plerũq̃ causarũ & tẽporũ p̃lationis sũt: ut si frater: qui nobis cõ
iunctissimus est nõ idiget bñficii: in aliũ potius cõferẽdũ est: & sic tpe mutant̃ ea quæ uident̃ fieri debere p̃p ne
Necessi- cessitudinẽ. i. coniũctionẽ sanguinis affinitatẽ: & amicitiã. Necessitudo: ut ingt Gellius lib. xii. dicit̃ ius quoddã
tudo & uinculũ religiosæ cõiunctionis: in li. uetere͞r reperit̃ necessitudinẽ dici pro eo qd necesse est: sed necessitatas pro
iure officioq̃ obseruãtiæ affinitatis ue infrequẽs q̃q̃ qui ob ipsum ius affinitatis familiaritatis ue cõiun-cti sunt:
necessarii dicunt̃. Cæsar qdẽ necessitatẽ posuit pro necessitudine. i. iure affinitatis. Eqdẽ ingt mihi uideor pro
nostra necessitate: nõ labore: nõ opa: nõ industria defuisse. Gradus qui descripti sunt. i. nõ debemus semp hos
gradus seruare: ut dictũ est: q̃n aliq̃n rõne tpis aliq p̃ponẽdi erunt: qui simplr̃ nulla circũstantia urgẽte postpo
Phũs nẽdi essent. Phũs in. ii. ethices sic ait: oportet ipsos agẽtes ea semp cõsiderare: quæ ad tp̃s accõmodantur: quem
admodũ medicina fit: & gubernandi ẽt arte. ¶ Suntq̃ officia: ponit infirma officia quæ magis uni q̃ alteri debẽ
Salomõ tur ratione tpis. Vt uicinũ Salomon dicit. Melior est uicinus in p̃ximo: q̃ frater procul habitãs. Ideo iquit Am
bro. Plærunq̃ amicitiæ beniuolentiæ quisq̃ cõmittit: q̃ fratris necessitudini. Et uicinitas: ut ait Teren. pro affi
nitate quadã est. ¶ Familiarẽ: amicũ. ¶ At si lis. i. si p̃pinquus litigat & uocatur in ius illiq̃ negocium exhibet̃ ei
potius debemus patrociniũ q̃ amico aut uicino. ¶ Propinquũ poti⁹: & sic multo magis fratrẽ. ¶ Hæc igit̃ & ta
lia cõclusio est quæ p̃cipit capiendã esse exercitationẽ: & oĩa quæ de liberalitate dicta sunt: circũspicienda. ut q̃o
qd cuiq̃ debeat̃ scire dispicereq̃ possimus & habitũ uirtutis habeamus quæ assuetudine fit in nobis: non natu-
ra ut in principio disputatũ est. Hæc quæ dicta sunt cautiones & circũstãtiæ. ¶ Et talia: similia quæ esse possunt.
¶ In oĩ officio: cum uolumus esse officiosi: & aliquod officium alicui præstare: & in beneficio collocando. ¶ Cõ
suetudo: usus & assuetudo quæ fit in nobis moralis uirt⁹. ¶ Exercitatio: in ipsis officiis p̃standis: ut iudicare scia
mus. ¶ Vt boni: iusti. ¶ Ratiocinatores: calculatores ita dicã: q̃n calculari barbarũ est: & mercatores: & qui præ
sunt rõnibus: faciunt suos cõputus: idem sunt rõcinatores: q̃n faciunt rõnem impensarũ & redditus & sciunt
cõputare supputareq̃ quantũ rõnibus addatur: quantũ debeat̃ cuiq̃: & q̃sq̃ quãtũ debeat. Vnde ut supradictũ
est: rõnariũ dicit̃ liber: qui cõtinet has rões: ut sunt nũc libri mercatorũ: sic faciendũ est in officiis: & loquit̃ per
trãslationẽ arithmetrice Ci. quæ cõsistit in rõnibus & calculis: ut cognoscat̃ qd reliquũ sit: & qd aliis: qui in nos
beneficia contulerũt: debeamus. Est eni spectandus animus dantis nõ munus: & oĩa ea diligẽter considerãda:
quæ Cice. posuit ut sciamus constituere qd agendũ sit in officio præstando beneficiisq̃ collocandis. Sapiens in
quit Seneca: examinabit secum quantũ acceperit: a quo: q̃ñ: ubi: quemadmodum. Itaq̃ negamus: quenq̃ scire
gratiam referre: nisi sapientem: non magis q̃ beneficium dare quisquã scit: nisi sapiens hic. s. qui magis gaudet
dato q̃ alius accepto. Metrodorus ait. Solum sapientẽ scire gratiam referre. ¶ Deducendoq̃ numerum. s. ut fa-

ciunt arithmetrici & calculũ:nã debemus cõsiderare circũstãtias.mores bñficia collata prius in nos:aium dãtis: & postea rõcinari:& iudicare qd pstandũ sit cuiq.¶ Quæ reliqui sũma fiat:qd relinquat:qđ aliis debeam⁹: Mercatores faciũt rõnẽ oium quæ dant & accipiũt & faciut sũmã:ut qd debeãt aliis sciãt:& qd ipsis debeat. Reliq de reliquo qd relinquat in sũma qđ aliis debeamus.¶ Ex quo.i.ex qua supputatione & rõcinatiõe.¶ Intelligas:cognoscas.¶ Quãtũ cuiq debeat:qđ officiũ cuiq pstandũ sit:& qui sint pponẽdi in bñficio collocãdo:qđ iudicari recte nõ põt:nisi affuerit exercitatio in ipsis actionib⁹. Vñ opus est longa experientia.¶ Sed ut nec:quis inquit

boni rõcinatores officiorũ eẽ possumus:& addẽdo deducendoq uidere:quæ reliq summa fiat. Ex quo qtũ cuiq debeat itelligas. Sed ut nec medici:nec iperatores:nec oratores:quis artis pcepta pcepint:qcq magna laude dignũ sine usu & exercitatiõe cõseq pñt:sic officii cõseruãdi pcepta tradunt:illa quidẽ ut faciamus ipsi. Sed rei magnitudo usum quoq exercitationẽq desiderat. Atq ab his reb⁹ quæ sunt in iure societatis humanæ queadmodũ ducat honestum:ex quo ortũ est officium satis fere diximus.

¶ Persplendidũ dicit id q magno factũ est animo atq excelso.

Ntelligẽdũ est autẽ cũ pposita sint genera qtuor e qbus honestas:officiũq manaret:

Cic. officia cognouerimus.tñ nisi ea exercuerimus:nihil ampla laude dignũ fiat:qm ut sciamus quantum parẽtibus fratri amico:alienis hoib⁹ atq uicino debeamus:exercitatiõe op⁹ est & usu:qm uirtutis laus in actione consistit. Et pbat hoc cõparatiõe medicorũ:iperatorũ: & oratorũ:qui quis in eorũ pfessionib⁹ scientiis clarissimi sint:tñ nisi habeant exercitatiõnẽ:parũ uel nihil faciũt:qđ ampla laude dignũ sit. Sic hi qui pcepta officiorũ callẽt:nisi ipsi ea dẽq pcipiũt faciãt laudẽ nõ merent. Vñ debemus alios & opera & uerbis ad officia dirigere:ne uirtutis simulatores uideamur. Ideo auctor nostræ salutis cœpit facere & docere:& carpunt illi:qui cũ aliis uirtutem pdicauerint: eosq ad tẽperantiã hortati fuerint:ipsi uoluptatib⁹ & luxuria defluunt. Aptissima est hæc cõparatio cũ hoibus.s.reip.oportunis. Nam medici corpora curant:oratores agenda persuadẽt:deducũtq mẽtes audiẽtiũ quo uolũt: & ad quoscũq affectus. Imperatores aũt exercitus extra rẽ gerunt:qui nisi fuerint usu edocti:quis militaria pcepta didicerint:maximas calamitates interdũ & plerũq afferũt priæ. Sic orator quis teneat artis pcepta:tñ sine exercitatiõe parũ faciet. Hoc idẽ in medio est:qui potissimũ exercitatiõe indiget. Et sic diiudicare qd cuiq debeat:est qdã ars quæ idiget exercitatiõe & usu:ut aliæ artes & pcepta quæ pfectionẽ non cõstituũt sine exercitatiõe.¶ Vsu:assuetudine. In rhetoricis sic ait:Oratori minimũ est de arte loq:sed multo maximũ ex arte dicere. Scire inqt phus in.v.ethices:quo nã mõ ad sanitatẽ efficiẽdã:& cui & qñ sint tribuẽda ea quæ saluberrima sũt:tãta est difficultas scire quãto est medicũ eẽ. Idẽ in.ii.sic scribit. Cũ aũt psens tractio nõ cõtẽplatiõis sit ut cæteræ grã:nõ eni ut sciamus qd nã sit uirtus:sed ut efficiamur boni cõsideramus:nã nulla ipsius eẽt utilitas de actib⁹: quonã mõ sint agẽdi considerãdũ est;hi nãq sunt:auctores ut tales ipsi habitus fiãt.¶ Sic:pari mõ:adaptat cõparationẽ.¶ Officii cõseruãdi:ut officiũ recte cõseruet & pstet.¶ Tradunt:scribunt & dant aliis:nõ ut solũ sciamus quid sit officium:sed ut faciamus:cognoscere eñi officia;& illa nõ præstare:nulla est utilitas illa cognoscere:ergo officiũ recte præstãdũ est:si boni esse uoluerimus.¶ Vt faciamus:ut nos exerceam⁹ ipsa officia:quæ nõ possunt recte pstari sine exercitatiõe:& ita faciamus ut præcipit:nõ eni laudant hi qui solũ uerbis philosophãtur:uita aũt luxu defluit.¶ Sed rei magnitudo:istorũ officiorũ diiudicatio & difficultas in officiis pstãdis.¶ Vsũ: assuetudinẽ ut possit recte esse pfecta.¶ Atq ab his rebus:cõcludit Cice. hãc disputationẽ de iustitia & liberalitate dicens satis dictũ esse de iustitia:& his quæ ad humanã societatẽ tuendã ptinẽt:& quõ ab ipsis ducat honestũ.a quo orit officiũ:qđ semp ad bonũ tẽdit:& nõ dicit officiũ:nisi honesta sit actio:& sic his absolutis utit trãsitiõe ad dãda pcepta fortitudinis quæ est tertia uirtus in ordine.¶ In iuræ societatis humanæ. Iustitia & liberalitate:qbus humana societas conuersat.¶ Ducatur:fiat formet habeatq originẽ.¶ Ex quo:honesto originẽ habet officiũ. Nã est quicqd honeste agit.¶ Satis fere:uitat arrogãtiã:noluit eni dicere ut iure suo potuisset:sufficit.¶ Diximus:hoc aũt seruãdũ est in oibus actionibus & rebus:ne arrogãtes uideamur & nimiũ isolẽtes:& qui nobis ipsis nimiũ placeamus.¶ Fere:quasi sufficienter ut pauca in his quæ ad iustitiam pertinent desiderẽtur.

Ntelligendum est aũt. Proposuit Cicero quattuor fontes officiorũ.i.uirtutes:a quib⁹ oritur honestum. Prudẽtiam. Iustitiam. Fortitudinẽ:& Temperantiã. Postq de prudentia & iustitia cui adnexa est liberalitas disseruit:& quid quoq tpe agendũ sit præscripsit & docuit.transit ad fortitudinẽ & magnitudinẽ.¶ Intelligendũ est aũt. Sed scire oportet inquit splendidissimũ:clarissimũ & amplissima laude dignũ:uult Cicero in.ii. Tuscu.ut dictum est:uirtutis nomẽ nõ esse pprium oium uirtutũ:sed fortitudinis:a qua quæ cæteris antecellit:oẽs nominatæ sũt. Appellata inqt est ex uiro uirtus. Viri aũt ppria est fortitudo.cuius munera duo sunt mortis dolorisq cõtẽptio. Vtẽdũ est igit his si uirtutis cõpotes uel potius si uiri uolumus esse.qm a uiris uirtus nomẽ est mutuata. Plutarchus ait in uita Coriolani. Disciplina militari romana gloria maxime floruit: Testimonio est ipsam uirtutẽ unico fortitudinis noie appellata.idq quo pprie fortitudinẽ uocãt cõe generis esse uocabulũ.iõ dicit Cice.id uideri maxime clarũ & illustre.qđ forti aio factum sit. atq oia humana uincente patiẽteq dolorẽ. Nã fortis & magnanimus putat oia humana esse inferiora se & sua præstantia.eaq paruifacit & superat ois dolores quorũ uim ut uolunt Stoici opinio facit nõ natura. Vnde laudatur Possidonius.ad quem cum Pompeius decedens ex Syria Rhodum uenisset.eũq salutasset ægrotãtem:

Phus

Plutar.

dixit se moleste ferre:q posſidoniũ diſputãtẽ audire nõ poſſet:reſpõdit Poſſidonius.Nõ cõmittã ut dolor cor
poris efficiat ut fruſtra tãtus uir ad me uenerit cũq qſi faces ei dolores admouerent̃:ſæpe dixit.Nil agis dolor:
Plyni. quis moleſtus ſis:tñ nũq̃ te eſſe malũ cõfitebor.De quo ply.li.vi.ꝓbuere & Romani ꝓceres ẽt exteris teſtimo
nia.Cneus Põpeius cõfecto Mitridatico bello intraturus Poſſidonii ſapiẽtiæ ꝓfeſſionẽ clari domũ fortes pcu
ti de more a lectore uetuit:& faſces lictorios ianuæ ſubmiſit is cui ſe oriens occidẽſq ſubmiſerat. Fortitudo &
Fortis mediocritas circa timores & fiducias.Fortis ꝓprie dicit̃ qui circa honeſtã mortẽ & ea oia quæ repẽte eueniũt
atq afferũt mortẽ:interrit⁹ eſt:ut ſunt ea quæ
in bello cõtingũt.Et patit̃ oia fortis honeſta
tis cã quæ eſt finis uirtutis:& pro dignitate ut
tõ iubet:patit̃ & agit.aliqua tñ timẽda ſunt in
Ariſto. qt Ariſt.& non uiolat̃ fortitudo:mõ honeſtũ
eſt ea timere:negligere autẽ tut pe:ut eſt infa
mia quã qui timet ꝓbus dicit̃ & uerecundus:

ſplendididiſſimũ uideri:qđ aío magno elatoq huma
naſq res deſpiciẽte factũ ſit.Itaq in ꝓbris maxie in
promptu eſt ſi qd tale dici põt. Vos eteni iuuenes
aíos geritis muliebres.Illa uirgo uiti:& ſi qd eiuſ

qui uero nõ timet dicit̃ ipudẽs debemus timere pudicitiæ mulierũ nr̃aꝝ. Timenda eſt inuidia & cætera id ge
nus:quæ cũ negligunt̃ dedecus afferũt:& ea quæ trãſcendũt naturã humanã:ut fulmina inundationes:& ſimi
lia:quæ hõ ſpnere nõ põt:qm̃ plus pñt q̃ hois natura:ut terremotus:tẽpeſtates:uir fortis circa terribilia & ea
qdẽ maxia uerſat̃.Nã nihil eſt tolerãtius maloꝝ uiro forti:& mors eſt ultimũ oium terribiliũ:nã aufert oẽ bo
nũ qđ eſt in uita:& illi fortes ſuot:qui in ſubitis caſibus nulla cõſolatiõe ꝑmiſſa agũt ꝑclara:qa uident̃ hr̃e habi
Ariſto. tũ fortitudinis:& eẽ naturaliter fortes & fortitudo qdẽ dolores affert:& iõ laudat̃:difficilius eni eſt inqt Ariſt.
dolores ꝑpeti q̃ uoluptatibus abſtinere.Mors atq uulnera forti uiro moleſta ſunt:fert tñ pp honeſtatẽ:dolet
autẽ & maxie qui oi uirtute ꝑditus eſt:qa maxie dignus eſt uita:maximiſq bonis priuat̃:fortis eſt tñ & multo
magis:qm̃ honeſtatẽ cæteris rebus anteponit:unde illi ſunt ꝑſtantiſſimi milites qui hñt aliqđ ueſtigiũ ipſi⁹ for
titudinis ſine aliis bonis:quæ ſi haberẽt nõ ruerent in picula:Qui timẽdo exupat:& cõfitẽdo deficit timidus di
cit̃:qui nõ timẽdo exuperat:dicit̃ iſanus uel ſtupidus:ſi nihil oino timet:ut motus terræ:aquarũ inundatiões:
& illa ola quæ timẽda ſunt:cũ ſuperẽt naturã humanã:ut neceſſe ſit ipſa timere.Ille qui cõfidẽdo exupat audax
eſt & imitat̃ in pricipio fortẽ:ſed cũ ad picula uentũ eſt:dat terga:& fit timidus. Fortis eni oia humana tolerat
& cõfidit:qm̃ cõfidere:eſt hois bona ſperantis. Timemus iure:ut dixi ea quæ terribilia ſũt:& cũ morte:quæ eſt
in bello:nihil ſit terribilius:& uirtus uerſet̃ circa terribile:ac difficile ſit:ut fortitudo ꝓprie in morte ſit quæ in ꝑ
Plato lio eſt fitq cũ maxio piculo.Fortitudo inqt Plato efficit ne iter picula & terrores a iuſtitiæ tenore deuiemus:&
Seneca fortitudinẽ:ut uolũt ſtoici ſequunt̃ cõſtãtia atq ualitudo:fortitudo inqt Seneca cõtẽptrix timẽdoꝝ eſt terribi
fidentia lia & ſub iugũ libertatẽ nr̃am mittẽtia deſpicit:ꝓuocat:fregit:fortitudo ut idẽ finit in rhetoricis eſt cõſiderãda
Patiẽtia piculoꝝ ſuſceptio & laboꝝ ꝑpeſſio ei⁹:comites ſunt magnanimitas fidẽtia Patiẽtia & ꝑſeuerantia. Fidẽtia eſt
Perſeue per quã magnis & honeſtis multũ ipſe aius in ſe fiduciæ cũ certa ſpe collocauit.Patiẽtia eſt honeſtatis aut utili
rantia tatis cã reꝝ arduaꝝ ac difficiliũ uolũtaria & diuturna ꝑpeſſio.Perſeuerãtia eſt in rõne bñ conſiderata ſtabilis &
ꝑpetua ꝑmãſio.¶ Elato:forti & tãq̃ loco edito ſpernẽti ea quæ alii rimẽt.¶ Humanas res:oia quæ accidere hoi
pñt:quæ tñ nõ trãſcẽdũt uires humanas:fortis deſpicit:& oẽs res humanas:ifimas:& caducas:& oia tela fortu
næ paruifacit:ad ois euentus tolerãdos erecto aio parat⁹.Nã magnanimitas:de qua poſt dicet̃:eſt ſciẽtia & uir
tus quæ habitũ facit celſiorẽ oibus quæ cõtingere pñt æqualiter bonoꝝ & malorũ. Genera q̃ttuor:uirtutes:&
fontes officioꝝ.E qb⁹ uirtutib⁹.ſ.actio honeſta & officiũ.Manaret:oriret̃ tanq̃ e fontib⁹.Itaq igit̃ cũ ſplẽdidiſ
ſimũ ſit qđ magno aio ſit.Vitupandi ſunt illi qui gerũt aios muliebres.In ꝓbris cõtumeliis:& cũ uolumus ali
quẽ uitupare dicimus illũ hr̃e aium muliebrẽ & timidũ:qm̃ ut dictũ eſt:fortitudo ꝓprie uiroꝝ eſt:& qui eã nõ
Probrũ hñt:uiri nõ ſunt ſed fœminæ:qđ cũ alicui põt dici:maximũ eſt dedecus:ꝓbrũ eſt dedec⁹ & cõtumelia. Maxie in
primis.¶ In promptu:qđ cito uenit in mentẽ:& pro maxio probro alicui obiicit:ſed qd eiuſmodi dici poteſt:
¶ Tale quale eſt hoc quod Ennius cecinit in dedecus iuuentũ romanoꝝ qui magnitudine ai ſupabantur a uir
gine.Vos eteni iuuenes.Carmẽ eſt Ennii:quo iuuenes romanos ignauiæ accuſabat:q a Clelia uirgine:quæ ob
ſes fuerat apud Porſennã ſuperabant̃.Illa eni ad ſuos tranauit.Vñ Romani ob id ſtatuã illi erexerũt equeſtrẽ in
edito loco uiæ ſacræ.Muliebres timidos & ignauos.i.Meticuloſi eſtis ut ſolẽt eẽ muliebres:quod a uiro alienũ
oino eſſe debet:& apud Perſas auctore Herodoto maxime probro dabat̃ audire ſe eſſe muliere ignauiorẽ Sene
ca dicit.Clelia equeſtri inſidens ſtatua in ſacra uia celeberrimo loco exprobat iuuenibus noſtris puluinũ aſcen
dentibus in ea illos ut be ſic ingredi:in qua ẽt fœminas equo donauimus.Illaq uirgo.i.Clelia quæ contempto
Porſenna & aquis ad ſuos natauit.Viri.i.illa uirgo eſt aio forti:ut debent eſſe uiri.habet inqt aios dignos uiro.
Et ſi qd eſt hmõi cuiuſmodi eſt hoc quod ſequitur:in quo arbitror eſſe mendam:qm̃ ratio grammatices nõ pa
titur:ut ſalmacida ſpolia dicamus:eſt igitur ſalmaci caſus uocandi:& ut ita legam adducar auctoritate Sex. Põ
pei in cuius uetuſtiſſimo codice in fine.ſ.xviii.li.ſic legitur.Salmacis noie nymphæ cæli:& terræ filia fert̃ cauſa
fontis Halicarnaſi aquæ appellãdæ fuiſſe ſalmacidis:quã qui bibiſſet uitio ipudicitiæ molleſceret ob eã rẽ q id
eius aditus anguſtatus parietibus occaſionẽ largit̃ iuuenibus petulantibus puerorũ puellarũq uiolandaꝝ:qa
non patet effugiũ.Inde Ennius ſalmacidas ſpolia ſanguine:hæc ſũt uerba Põpei.Carmẽ eſt igit̃ Ennii quo illo
rum molliciem taxat:& ignauiã:qui ſpoliis adeptæ alicui pudicitiæ gaudẽt:& id exercẽt qđ ipſis notã luxus
infamiæ atq ignauiæ inurit.Inquit igit̃ o ſalmaci tu das ſpolia parta ſine labore:qui generoſos aios:& a natu
Salma ra bene inſtituos nutrit:& ſanguine:qđ eſt contra naturã uiri fortis:qui in periculis uerſat̃ erecto animo:& ꝓ
cis decoro ſeruãdo nõ parcit ſanguini.Salmacis fons eſt Cariæ regiõis:de quo Strabo ait libro.xiiii.ſalmacis fons

nescio q̄obrē calūniatus tā̄q̄ emolliēs eos, qui inde bibāt: hoīum eni mollicies uidet̄ ab aere uel ab aq̄ cāni trahe-
re cū ea minime sint cā mollicei: deuitiæ & uictus incōtinētia. Salmacis nympha dicit̄ rapuisse herma- phroditū
& fuisse mollē: & eius aquā epotā molles effecisse: cū talia p̄nt alicui merito dici: maximū est ꝓbrū: cū aūt laudat̄
aliqs ob fortitudinē: p̄clarissimū est: & pleno ore sonādū: & affert exēpla eoꝝ: qui pugnādo fortiter & pro pa-
tria occūbentes rhetoꝝ p̄coniis celebrati sūt: possumus ēt spolia parta sine labore salmacia appellare: & Salma-
cias baias dixit Martialis: ex formulis grāmatices nō dicit̄ salmacidus: sed salmacius. Cōtra: ex alia parte cum

modi Salmacida spolia sine sudore & sanguie. Con
traq; in laudib⁹ quæ magno aio & elato fortiter ex
cellenterq; gesta sūt ea nescio quomō quasi pleno
ore laudamus. Hinc rhetoꝝ cāpus de marathone:

aliquē laudamus ob fortitudinē. In laudib⁹
cū aliquē laudam⁹. Elato: humana spernēte:
qd̄ est ꝓpriū magnanimi. Fortiter: cōtra il-
lud: qd̄ dixi iu ꝓbris geritis aium muliebreȝ:
Excellēter: cōtra illud: sine sudore & sangui-
ne. Ea quæ tali aio gesta sunt: nā gesta ꝓprie Gesta
dicunt̄ in rebus grauioribus. Nescio quō. i.
mō quodā mirabili: & cū quadā admiratiōe. Pleno ore: maximis laudibus & amplo p̄conio: idē in. ii. de ora-
tore sic ait. gratissimo laus eoꝝ factorū habet̄: quæ suscepta uident̄ a uiris fortib⁹ cū labore ac piculo ipsoꝝ hæc
hn̄t uberrimā copiā ad laudādū: q; & dici ornatissime p̄nt & audiri facillime. Hic: ex hoc q̄m sūma est laus for-
titudinis: quæ in bello se pro patria & honestate ostētat. Ex hac igit̄ fortitudinis laude. Cāpus: materia ingēs
ꝓposita ad dicēdū ipsis oratorib⁹ est laudē fortiū uiroꝝ. Plato in epitaphio sic ait. Videt̄ apud plurimas gētes Plato
p̄clarū eē in bello mori. Etenī qui sic e uita migrat funere honestat̄ & sepulchro: & siue pauper qs ita decedat lau
datione nō caret ex hoc intueri licet q̄ta illoꝝ uirtus fuerit: qui in Marathone barbaroꝝ ipetū sustinuerūt: eo-
rūq; supbiā domuerūt: primi sane de barbaris triūpharūt: & exēplo reliqs oñderūt psaꝝ aut iexpugnabilē esse.
Secūdā palmā his tribuim⁹: qui ad salamina pugnauerūt. Tertiū bellū afferro qd̄ in plateis gestū est saluris græ
ciæ cām exercesse cōe uero id iā atheniēsib⁹ & lacedæmoniis facinus. De marathone: de laudib⁹ eoꝝ qui forti
ter pugnauerūt in cāpis marathonis. Nā qui in illa pugna occubuerūt quotānis laudabātur. Et extat oro lysiæ
in laudē eoꝝ: qui ceciderūt ad Marathonē. Orator est qui causas orat: uel in iudiciis: uel in cōcionibus. Rhetor Orator
est qui artē docet orādi. Cicero hic more græcorū loquutus est: qui rhetorē pro utroq; accipiunt. Declamator Rhetor
est: qui studēs apud rhetorē in cōuentu scholasticorū fictā cām orat. ut postea in ueris causis orare possit: & ex Decla-
umbra in solē puluerēq; prodire. Marathon cāpus in Attica regione dn̄atus a Marathone heroe ubi Melciades mator
dux Atheniensiū Persas uicit Artaphrene & dati ducib⁹ Darii cæsis hostiū ducētis milibus peditū: & decē mili Mara-
bus equitū: ut qdā uolūt. Herodotus aūt lib. vi. dicit apud Marathonē occubuisse Persaꝝ circiter sex milia trecē thon
tos. Atheniēsiū uero cētū & .xcii. Darius rex Persaꝝ intulit bellū Atheniēsibus ægre ferēs ab illis cōtra se Ionas
adiutos esse: quos nauali p̄lio supauerat: Itaq; athenienses nō expectato auxilio lacedæmonioꝝ: qui socii erāt: &
se plenilunii religione ipediri dicebāt: q̄m plena luna quattuor diebus putabāt nefas esse emittere exercitū: in
structis decē milibus ciuium & mille ex his: qui ex plateis uenerāt aduersus tot milia hostiū in cāpis Maratho-
nis duce Melciade pugnauerunt: quē tanta fiducia ceperat: ut auctore Trogo: & plus esse p̄sidii in celeritate q̄
in sociis lacedæmoniis duceret: pugnatū esse tāta uirtute: ut hinc uiros: īde pecudes putares. Victi Persæ in na
ues confugerūt: ex quibus multæ submersæ: multæ captæ sunt. In eo prælio tāta uirtus singulorū enituit: ut cu
ius laus prima esset difficile iudicium uideret̄: & maxime callimachi: & Cynegiri militis: & Themistoclis adole
scentis. In quo iam tūc indoles futuræ iperatoriæ dignitatis apparuit. Cynegyrus Euphorionis filius dū sum-
mam puppim apprehēdit: abscissa manu bipēnii cecidit Salamine. Apud Salaminē insulā quæ est cōtra atticā Salami-
Xerxes Darii filius uictus fuit ab atheniēsibus pugna nauali duce Themistocle. Plateis. plateæ oppidū boe- ne
tiæ ubi pausanias & Aristides profligauerūt Mardoniū Xerxis decē: qui ueluti ex naufragio cū paucis effugit:
castra referta regalis opulētiæ castra sunt. Inde primū græcos diuiso inter se auro persico diuitiarū luxuria ce-
pit: prius eni negligebant. Ideo Demaratus Xerxi dixit: Græcia semp fuit alūna pauptatis hospes uirtutis: quā
a sapia asciuit: & a seuera disciplina: hanc usurpans Græcia & paupertateȝ tuet̄ & dn̄atū: uictoriā ad plateas sibi
uēdicabat pausanias tripode aureo iscripto & Apollini dicato: Mardonius erat Xerxis cōsobrinus Gobirs soro
ris Darii filius ab Arinesto sparciata occisus est saxo adacto in caput ut Plutarch⁹ scripsit in uita Aristidis: Pau
sanias lacedæmonius fuit Cleombroti filius. Aristides atheniēsis. Thermopylis Thermopylæ sūt locus angu
stus & fauces ad ætham montē Thessaliæ a qbus angustiis & faucib⁹ pylarū. i. portarū nomē assumpsit: Iuxta
quas sunt aquæ calidæ: unde Thermopylæ dicunt̄. i. thermarū portæ: aquæ illæ dicatæ erant herculi. Liuius li.
vi. decadis belli macedonici sic scribit: Id iugū sicut apēnini dorso Italia diuidit̄: ita mediā græciā diuidit a leuca-
de: & mari ad occidentē ad alterū mare oriēti obiectum tendit extremos ad oriētē mōtes æthā uocāt. In cuius
ualle interest nō latius q̄. lv. passus: hæc una uia militaris est qua traducti exercitus si nō prohibeantur possint.
Iō pylæ & ab aliis quia calidæ aquæ in ipsis faucibus sūt: Thermopylæ locus appellat̄. Nobilis lacedæmonioꝝ
aduersus Persas morte magis memorabili q̄ pugna. Sunt ibi inqt Herodotus calida lauacra: quæ ollas uocant
indigenæ: ad os ingressus ædificatus est a phocēsibus murus metu thessalorū: sup quē olympylæ. i. portæ erāt
Vbi leonidas dux lacedæmoniorū Anazandridæ filius. ccc. lacedæmoniis castra q̄ngentorū miliū persarū no-
ctu inuasit: pugnatum est ardenter a principio noctis usq; ad magnam partem diei: ad postremū nō uicti: sed
uincendo fatigati inter ingentes occisorum cateruas: nam. xx. milia barbarorū illic ceciderunt: fortissime mor
tem oppetiere: quibus postea erecta fuerunt sepulchra cū titulis. In. ii. Tuscula. dicit: Sed qd duces & principes
nominē cum legiones scribat Cato sæpe alacres in eū profectas unde redituras se non arbitrarent̄: pari aio la-

cedæmonii in Thermopylis occiderunt:de quibus hæc Simonides scripsit. Dic hospes spartæ nos te hic uidisse iacẽtes. Dũ sanctis p̃riæ legib⁹ obseqmur. Quid ille dux Leonidas dixit pgite aio forti lacedæmonii:hodie apd ĩferos forte cœnabimus. Seneca dicit. Leonidas cõmilitones sic allocutus est:prãdere tanq̃ apud inferos cœnaturi. Cũ lacedæmonii illas costodirẽt angustias:qdã hostis in collogo dixit solẽ præ multitudine iaculorũ & sagittarũ nõ uidebitis rñdit. Dieneces lacedæmonius:ergo sub umbra pugnabimus. ⁋ Leuctris: leuctra oppidũ boetiæ:ubi Epaminundas thebanus lacedæmonios uicit:adeoq; attriuit:ut postea iperiũ recuperare non potuerint. De quo sic scribit Trogus li.v. Fuit aũt in certũ uir melior an dux eẽt. Nã & iperiũ nõ sibi sed p̃riæ semp q̃siuit, & pecuniæ adeo cõtẽptor fuit:ut sumpt⁹ funeri defuerit g̃liæ quoq; nõ cupidior q̃ pecuniæ;qppe recusanti oia iperia ingesta sunt honoresq; ita gessit:ut non accipe ornamẽtũ sed dare ipsi dignitati uidere-

salamine:plateis:thermopylis:leuctris: Stratocles. Hic decii. hinc Cn. & Pub. Scipiões. hinc Marcus Marcellus inumerabiles alii maxieq; ipse populus Romanus ai magnitudine excellit. Declarat autẽ

tur. Iã litterarũ studiã iã phiæ doctrina tanta fuit:ut admirabile uideret̃:uñ tã insignis militiæ scia hoi inesset inter lras nato. Neq; ab hoc uitæ pposito tõ mortis dissensit. nã ut relatus in castra semianimis uocẽ spũmq; collegit:id unũ circũstantibus reqsiuit. Nũ cadẽti sibi scutũ ademisset hostis:qd ut seruatũ audiuit: allatũq; uelut laborũ gloriæq; sociũ deosculatus est iterũ q̃siuit:utri uicissent:ut audiuit thebanos uicisse bñ hr̃e rẽ dixit:atq; ita ueluti gratulabũdus p̃riæ expirauit. In.ii. Tusculana. Scribit Ci. Nũ ingenuisse Epaminũdã putas:cũ una cum sanguine uitã effluere sentiret? Impetrãtẽ eni p̃riam lacedæmoniis relinqbat:quã accepat seruientẽ:sed hoc fuit in alia pugna apud Mãtineã:nõ in hac pugna leuctrica. Stradocles Atheniensiũ dux auctore Aschine pugnauit ad cheroneã urbẽ boetiæ pro Philippo rege cũ libertate græciæ. Strabo li.ix. loquens de cheronionea dicit ubi Philippus magno plio uictis atheniẽsib⁹ & boetiis & corinthiis græciã suo subiugauit iperio. Illic eorũ qui in pugna cecidere publicũ sepulchrũ ondit. Horũ fortitudinẽ his uerbis celebrat Trogus li.x. Nõ tñ sui immemores pristinæ gloriæ ceciderũt:atheniẽses:qppe aduersis uulnerib⁹ oẽs loca quæ tuẽda a ducib⁹ acceperãt. moriẽtes corpibus texerũt. Verba æschinis hæc sunt. Terrestris uero rei si uera fateri uolumus:oẽm pricipatũ thebinis cõcessit:ut nec facultatẽ habuerit Stratocles dux noster de salute militũ ex sua snia puidendi. Plato in epitaphio sic ait:eos laudare par est:qui pro salute uiuẽtiũ offerre se morti nõ dubitarunt. ⁋ Hinc decii: hactenus de græcis: nũc de nr̃is exẽpla ponit. Decii se pro patria magno aio deuouerũt li.i. de diuinatione loquẽs De decio patre ait. Post triẽniũ aũt cũ cõsul eẽt deuouit se:& in acie latinorũ irrupit armatus:quo ei⁹ facto supati sunt & deleti latini:cuius mors ita g̃liosa fuit:ut eãdẽ cõcupisceret filius. Nã in bello hetrusco ẽt se deuouit in.iiii. cõsulatu collega Fabii Maximi. Nota est historia apud Liuiũ. ⁋ Cneus & pub. Scipiões fratres fuerũt in scdo bello punico Hãnibale Italiã lacerãte:in Hispania occiderũt. Publius in acie hasta trãsfix⁹:qui fuit pr̃ Aphricani maioris: Cneus in quadã turri obsessus.xxviii. die post mortẽ fr̃is iterfect⁹:ex quorũ morte & romæ & in hispania luctus fuit. Duo fulmina belli appellabant̃ ab Ennio. In paradoxis ait. Quæ uis patrẽ Deciũ:quæ filiũ deuotauit ac imisit in armatas hostiũ copias qd duo ppugnacula belli punici Cneus & .P. Scipiones:qui carthaginẽsiũ aduẽtũ corporib⁹ suis itercludẽdũ cẽsuerũt. Hinc ex hac fortitudinis laude excelluerũt:& celebrati sũt illi qui ceciderũt ad Marathonẽ. Salamina plateas. Thermopylas & in pugna leuctrica excelluerũt ẽt magnitudine ai celebratiq; sũt Decii qm̃ magno aio & elato sese morti obiecerũt:& duo fulmina belli. ⁋ Scipiones. M. Marcellus qui occiso uiri domaro duce Isubrũ apud clastidiũ tertia opima spolia Ioui feretrio rettulit:ut Romulus instituerat:cæso Acrone duce cecinẽsiũ: scda rettulit Cornelius Cossus Ceso larte colũnio. Collegã habebat Marcellus Scipionẽ:& cũ iprudẽs in manus Gallorũ icidisset:oiaq; Ifesta uidisset:nec euadẽdi spes daret̃:in medios hostes erecto aio irrupit qbus inopinata audacia pcussis:ducẽ eorũ occidit:atq; inde ubi spes salutis nõ fuerat opima spolia rettulit:& Mediolanũ cũ collega expugnauit. Marcellus prim⁹ romani nois Hannibalẽ pluribus uictoriis elatũ. & Italiã deuastantẽ apud Nolã fudere coegit. Syracusas urbẽ Syciliæ clarissimã expugnauit. Inde in Apulia prope Canusiũ in quodã colle Isidiis circũuẽtus cecidit:cui⁹ mors Hãnibali maxio gaudio fuit. De morte Marcelli & uulnere Crispini collegæ:qui euasit:& filio Marcello dixi abũde in cõmẽtarius Sylii. Marcellus a Marte cognominat⁹ est quasi marcellus. Innumerabiles alii romani. s.duces & clarissimi iperatores ac fortitudinis pconio digni:quorũ tãta copia apud romanos fuit:ut numerari uix possent. Maxie aũ oĩs alios populos & nationes. Romani eni fortitudine & magnitudine ai oĩs gẽtes superarunt:qd exitus docuit. fortit̃ qppe pugnãdo maximã orbis partẽ legibus suis parere coegerũt:& militia dicebat̃ ars romana:& agere ac pati fortia romanorũ erat:in reb⁹ aduersis aios nunq̃ demittebãt:imo ipsi erigebant̃:& ad decorũ prãstãdũ promptissimi erãt. Vnde Hannibal cũ uidisset romanos cæsos apud trasimenũ suantes adhuc in morte ferociã:& hastas tenẽtes & enses. Quas mortes inqt:præmit oĩs dextera ferrum. Armatusq; iacet seruãs certamina miles. Hos en hos obitus nostræ spectate cohortes Fronte minæ durant & stant in uultib⁹ iræ. Et uereor ne quæ tãta creat indole tellus Magnanimos fœcũda uiros huic fata dicarint Imperiũ:atq; ipsis deuincant cælibus orbẽ. Et pyrrhus Leuino consule superato:cũ stragẽ recẽseret: uidens romanos aduerso uulnere:& truci uultu ẽt mortuos iacere sublaris ad cœlũ manibus dixit:se totius orbis dominũ eẽ potuisse:si tales sibi milites cõtigissent:& Syllius alloquẽs Romã post pugnã ad cãnas mœstã:& q̃si desperãtẽ dicit. Tuq; anxia fati. Pone pcor lachrymas & adora uulnera laudes Perpetuas pitura tibi:nã tpe Roma Nullo maior eris:mox sic hr̃e secũdis. Vt sola cladi tuearis Noia fama. ⁋ Excellit: illustrior est cæteris gẽtib⁹. ⁋ Ai magnitudie. aio elato humanasq; res:& oĩa terribilia despiciẽte. ⁋ Declarat̃ aũt studiũ:hoc argumẽtũ inqt ostenditur romanos bellica laude claruisse:quoniam

Strabo

Plato

Marcellus

studium bellicæ gloriæ:q₃ statuas quoq₃ uidemus ornatu fere militari.

¶ De animi elatione quæ uitio datur: & audacia pōt appellari.

Ed ea aī elatio quæ cernit in pículis & laborib⁹ si iustitia uacat pugnatq₃ nō pro salute cōi:sed pro suis cōmodis in uitio est. Nō enī mō id uirtutis nō est: sed potius īmanitatis oēm humanitatem repellētis. Itaq₃ ꝓbe diffinitur a Stoicis fortitudo:cū eā uirtutē eē dicūt pugnantē pro æqtate. Quocirca nemo qui fortitudinis gloriā cōsecutus est insidiis & malitia laudem est adeptus. nihil enim honestū esse pōt quod iustitia uacat. Præclarū igitur Platonis illud:nō solū inqt scia quæ est remota a iustitia:calliditas potius q̄ sapientia est appellanda:uerū ēt aīus paratus ad periculū si sua cupiditate:nō utilitate cōi impellit audaciæ

oēs fere statuæ:quæ fuerāt erectæ in ꝑmiū uirtutis:sūt in habitu militari. Vñ apparet maxīa laude dignos eē: qui forti aīo & magno res agūt ꝑclaras:qa statuæ nō exigunt fere nisi illis qui bellicā laudē meruerit. ¶ Studiū: imensa uolūtas bellicæ gloriæ:quā Romani appetebāt:tāq̄ sūma laude ueraq₃ dignissimā:qm̄ uiroꝝ est fortitudo. ¶ Ornatu militari:habitu. q.d. uide quā fuerit in ꝑcio gl'ia bellica:quæ ex hac fortitudie & magnanimitate ꝓcedit. qd̄ statuæ uident in habitu militari fere oēs:ut pauci uideant meruisse statuas ob aliā uirtutē q̄ fortitudinē. Eodē accedūt honores inqt Aristoteles in ethicis:q cū a regib⁹: tū a ciuitatib⁹ sunt istituti. Togata effigie Aristo. inqt Pli. li. xxxiiii. antiqtus statuæ erigebant Plyni. placuere:& nudæ tenētes hastā ab epheborū gymnicis exēplarib⁹:q̄s achilleas uocāt græca res est nihil uelare:ac ecōtra romana ac militaris toracas addere. Cæsar quidem dictator loricatam sibi dicari in foro suo passus est.

Ed ea aī elatio. Posita fortitudinis cōmēdatione:ponit eā aī elationē: quæ in uitio est:nec pōt dici uera fortitudo:sed q̄dā audacia & imanitas. Vñ opus est fortem hr̄e alias uirtutes. ¶ Animi elatio:magnanimitas in piculis subeundis & laboribus. Si uacat si est sine iustitia. ¶ Non pro cōi salute:ad utilitatem reipu. sed pro priuatis utilitatib⁹:ut fecit Cæsar cui adimit fortitudis laudē:qm̄ nō ad cōeꝫ utilitatē: sed suā fuit fortis & magnanimus. ¶ In uitio est:non meret laudē uere fortitudinis: sed uitio ascribit nō uirtuti:qm̄ est cōtra iustitiam. Fortitudo inqt Ambrosius:est uelut excelsior Ambro. cæteris:sed nūq̄ icōmitata uirt⁹. ¶ Nō enī: ꝓbat id qd̄ dixit. Id pugnæ:pro suis cōmodis ut fecerat Cæsar. ¶ Nō est uirtutis:nō ꝑtinet ad uirtutē. ¶ Immanitatis:feritatis:& sæuitiæ. Nā ruit in uecitū aīus elatus:si non habet alias uirtutes:& maxie iustitiā & ut oñdat ueꝝ id eē qd̄ dixit:affert defintiōem stoicorū de ipsa fortitudine:ipsa enī definitio declarat quæ uis uerbo subiiciat. Ideo Aristoteles:ut dictū est prio moraliū dicit:enitēdū est aūt singula ꝑtractare:ut su Aristo. apte natura ꝑcipi pñt:& adhibenda est diligētia:ut bñ definiant:nā magnā ad ea quæ sequūtur afferūt opē:principiū enī plusq̄ dimidiū totius eē uidet:& coꝝ quærunt per ipsum fieri manifesta. ¶ Repellētis:reiicientis:& ab oī humanitate alienæ. ¶ Itaq₃:igit cū ita sit ut animi elatio:quæ pro suis cōmodis pugnat:sit potius imanitas q̄ uirtus. ¶ Probe:recte & bñ. ¶ Definit:ꝑscribit:& declarat qd sit ꝓprie fortitudo. Sic etiā ab aliis philosophātib⁹ definit. Fortitudo est cōseruatio stabilis iudicii in his rebus:quæ formidolosæ uident subeundis & re- Fortitu pellendis:& fortitudo est reꝝ ꝑferendarū scientia uel affectio aī in patiēdo sūme legi parens sine timore. Stoi dinis de ci dicebāt fortitudinē esse uirtutē pugnantē pro æquitate. Vñ nemo dicēdus est fortis qui malitia & īsidiis glo finitio riā adeptus uidet. Nō pōt dici fortis qui iniustæ uincit:cū ipsa fortitudo pugnet pro iustitia:sine qua nihil pōt eē honestū:& ꝓbat Cicero sniam suā auctoritate Platonis. qui dicebat aīum paratū ad picula poti⁹ pro sua utilitate q̄ cōi audax est appellādus:& nō fortis:& sic inuit ipsa exuperatio:de qua dictū est. Quoniā nulla est uirtus:quæ nō habeat æmulā & falsam sui imaginē. ut auctor est Plato in dialogo qui iscribitur Gorgia. Audacia enī est falsa imago fortitudinis:nā audax uidet fortis:sed nō est:& adulatores uident oratores:cū conātur ꝑsuadere:& sic in oībus artibus & uirtutib⁹:quæ sunt mediocritates īter plus & minus. uñ dicit Seneca: Eris magna Audacia nimus:si picula nō appetas ut temerarius:nec formides ut timidus. Nā nihil timidū facit aīum:nisi repræhēsibilis uitæ cōsciētia. Mensura ergo magnanimitatis est:nec timidū eē nec audacē. Aristoteles in tertio moraliū Seneca ponit qnq₃ genera hoīum:qui uident esse fortes:cū nō sint:sed habent quādā falsam fortitudinis imaginē. Vere enī fortis spōte subit picula & certo cōsilio ꝓpter ipsam. s. honestatē pugnat pro salute cōi. Hi qui autē metu repræhensionis:aut uerberib⁹:aut uoce incitati:aut ira:aut ignoratiōe periculoꝝ ducti pugnant fortes nō sūt: lege Aristotelē:qui de his rebus agit diffusius. Igit cum talis debeat esse fortis:& talis sit fortitudini definito. ¶ Præclarū illud: snia illa illustris & laude digna. ¶ Calliditas:uesutia. ¶ Animus:fortis & elatus qui picula non curat oiaq₃ spernit. ¶ Paratus ad periculū:qui facile cōtemnit pericula & mortē. ¶ Audaciæ:qm̄ audax est simulator fortitudinis:nō fortis:ut dictū est. Fortitudo sine iustitia iniqtatis materia inqt Ambro. quo enī ualidior Ambro. est:eo erit ꝓmptior:ut inferiorē opprimat. ¶ Sua cupiditate: sui cōmodicā. Verba Platonis in epithaphio hæc sūt:oportet uos uerboꝝ nostrorū memores siqd aliud exercetis cū uirtute exercere scientes absq₃ uirtute actus ois possessionesq₃ turpes esse ac malas:diuitiæ nāq₃ splendorē afferunt nullū eas cū ignauia possidenti:neq₃ enī sibi hic sed alteri parat possidetq₃ diuitias:neq₃ forma corporis atq₃ robur timido ac prauo cū isunt decorē præstant:ꝑterea sciētia quæuis remota iustitia aliaq₃ uirtute nō sapiētia sed calliditas esse uidet:quapp' oī studio diligētiaq₃ cōtēdite ut nos & maiores nr̄os uirtutis gloria superetis. Itaq₃ cōcludit uiros fortes & magnanimos debere esse bonos & simplicis ueritatis amicos:qd̄ esse nō pōt:nisi qs sit iustus:qm̄ a iustitia:ut dictū est boni uiri

noiant. ¶ Simplicis: puræ: nō fallacis: sed sine aliq̄ simulatiōe. Quæ ut aliqs simplex minime fallax & bonus ob hæc aliq iustitiæ laudē merent: qa boni sūt & ueri. Iustus eni nunq̄ mētit: nūq̄ decipit. q̄ si uir fortis uō hēt forti tudis nomē & laudē nō meret. quæ ut definit a stoicis pugnas ꝓ æqtate. ¶ Sed illud odiosū: q̄rit Cic. q̄ in forti aio & magno facillime inascat q̄dā ptinacia & cupiditas: ut uelit eē primus: ut de Cæsare dici poterat cuiꝰ emi nēs aius nūq̄ qeuit: donec ad sūmū gradū cū alioꝝ iniuria ascēdit. Vñ fortis appellādus nō est. qm̄ iustitia uaca

Pertinacia bat. ¶ Odiosū: molestū & ægre ferēdū. ¶ Pertinacia: est conatꝰ ai ad rē quā iure asseq nō debemus. Varro ait: In quo nō debet ptēdi: & ptēdit: ptinacia est: for

Varro tis igit aius magnus sine iustitia ptendit ad ea quæ non debet: cupitq̄ illicita. Plato. ut repe tiit Plutarchꝰ in uita Coriolani: Sociā fortitu dinis ptinacia appellabāt. ¶ Pricipatꝰ: ut pri mū locū in ciuitate obtineat: & probat hoc au

Plato ctoritate Platōis: q scripsit oē istitutū lacedæ monioꝝ eē ut ipsi uicerēt sic illi q magnitudie aī excellūt: uolūt eē pricipes: nisi a iustitia cōti neant. Plato in eo dialogo: qui laches de forti tudine iscribit sic ait: lacedæmōiis nil aliud cu ræ est in oī uita q̄ ita se in oibꝰ pparare: ut bel lo cæteros ois supent. Nā lacedæmonii fortis simi fuerūt dū Lycurgi leges uiguere: de qbus Cice. ait in scda disputatione Tuscul. leges ly curgi laboribꝰ erudiūt iuuētutē uenādo: currē do: esuriēdo: & sitiēdo: algēdo: æstuādo. Spar tæ uero pueri ad arā & itellige tu lector ad arā Dianæ: ut auctor est Plutarchꝰ: sic uerberibꝰ ac cipiunt: ut multus e uisceribꝰ sanguis exeat: nōnūq̄ ēt ut cū ibi essem audiebā ad necē quoq̄ nō mō nemo nō ex clamauit unq̄: sed ne igemuit qdē & paulo post dicit. Itaq̄ illi qui græciæ formā rerūpu. dederūt corpora iuue nū formari labore uoluerūt: qd spartiatæ ēt in fœmias trāstulerūt. Quæ cæteris in urbibꝰ mollissimo cultu pa rietū umbris occultant: illi aūt uoluerūt nihil hoꝝ simile eē apud lacenas uirgines: qbꝰ magis palæstra soli pul uis labor militia in studio est q̄ fertilitas barbara. Lacedæmonii suos ifantes frigida fouebāt aqua: ut eēnt robu stiores & iacenæ mulieres eūtibꝰ filiis ad bellū porrigebāt clypeū dicētes: aut cū hoc aut sup hunc. i. aut redi ui ctor cū hoc clypeo: aut sup hūc mortuus referaris: & q̄dā mulier cū audiuisset filiū in pugna cecidisse dixit. Io

Seneca circo eū genuerā. ut eēt is qui pro patria nō dubitaret occūbere. Lacedæmōii inqt Seneca. liberoꝝ expiunt in dolē uerberibꝰ admotis: ipsi illos pn̄es adhortant: ut ictus flagelloꝝ fortiter pferāt & lacertos ac semianimes ro gāt pseuerāter uulnera pbere uulneribꝰ: huius diffiagellatiōis (sic eni appellat Plutarchus in apothegmatibꝰ)

Papiniꝰ meminit Papinius in thebaide dicēs. Laudataq̄ uerbera matri. ¶ Oēm morē: disciplinā æducatiōis: cōsuetudi nē & istitutū in exercēdis iuuenibꝰ. ¶ Inflāmatū: accēsum ad cupiditatē uictoriæ. qm̄ illa æducatio in laboribus docebat ipsos uincere & pati oia fortit: oia quæ accidere possūt. ¶ Difficile aūt est: oñdit qd malū oria t ex nimio appetitu pricipatꝰ: deserit eni iustitia: sine qua boni uiri esse pñt. ¶ Æquitatē: æquo & pari uiuere cū aliis & ne mini iferre iniuriā: ut uult ipsa iustitia. ¶ Cōcupiueris: optaueris cōtra rōnē. Vñ concupiscētia quæ est de his quæ sūt cōtra æqtatē & rōnē. ¶ Præstare: aliis añcellere & uelle primū locū habere: & primas ptes in ciuitate & nō suat æqtas quæ ꝓpria est ipsiꝰ iustitiæ. ¶ Ex quo ꝓpter hoc qa uolunt aliis pstare & pricipes eē iter suos cō ciues nec uerent facere cuipiā iniuriā & ēt patriæ. ¶ Vici se ab aliis. s. itercedētibꝰ & cōtra sentiētibꝰ. ¶ Discepta tione uerbis: & rōnibꝰ. ¶ Publico: publice istituto per ciues: & sic intelligit ius nō scriptū: qd usus cōprobauit.

Iustinianus Nā diuturni mores ut inqt Iustinia. consensu utētiū cōprobati legē imitant. hoc ius manauit a lacedæmoniis: qm̄ lacedæmonii: atq̄ cretēses: ut auctor est Iosephus li. ii. de antiqtate iudæoꝝ: nō uerbis sed re atq̄ cōsuetudi ne suos instituebāt. Athenieses aūt & cæteri pene græci oēs: quæ faciēda esset uel nō legibꝰ iubebāt: re aūt atq

Ius scriptum opa ad cōsuetudinē bñ uiuēdi reducere hoies neglexerūt. ¶ Legitimo: qd est scriptū & mādatū legibus. Nā ius scriptū ut dixi est: lex plebiscita: senatuscōsulta: pricipiū placita: magistratuū edicta: & respōsa prudētiū. Et hoc ius manauit ab Atheniēsibꝰ. Illi inqt Cice. qui talia cōcupiscūt: nō uincunt publicis moribꝰ ciuitatis aut legibꝰ: sed oia ad libidinē faciūt: ut aliis pstent quēadmodū fecit Cæsar: qui oia iura diuina & humana uiolauit: solus ēt qui aliis imparet. Vñ ab æqtate discessit: quo nil ab optimo ciue debet eē alieniꝰ. Cæsar ēt anteq̄ reꝝ potiꝰ esset leges uolebat: & publicos mores & instituta romanorū: erat eni lex & cōe institutū ut triūphū petiturus eēt ex tra mœnia: & qd qs cōsulatū petere nō posset nisi psens comitiis iteresset. Cæsar triūphaturꝰ de gallis. qm̄ dies comitioꝝ istabat: ut utrūq̄ assequeret petiit: ut sibi absenti petere cōsulatū liceret: & qd sui absentis rō in comi tiis haberet: qd erat cōtra publicū ius & legitimū: sed cū negaret triūphū omisit: ne cōsulatu excluderet in ipso ēt consulatu multa populo gratificatus est: quæ erant cōtra publicos mores urbis & leges. ¶ Existūt præter ea quæ dicta sūt emergūt in ipsa repu. ¶ Factiosi & largitores: quorū omne studiū est ut fauore populi supiores

Largitio sint: ut fecit Cæsar: qui ēt capū stallatū uectigalā: & maioribus cōsecratū diuisit quibus uoluit: & multis uatiis q̄ largitionibus usus est: ut ad id quod cupiebat perueniret. ¶ Largitores: largitio est in malam partem ad ca

Factio ptādos fauores corrūpendaq̄ suffragia: qua Cæsar sine aliq̄ supputatiōe peccuniarū usus est. ¶ Factiosi: factio

potius nomē hēat q̄ fortitudinis. Itaq̄ uiros fortes magnanimos eosdem bonos & simplicis ueritatis amicos minimeq̄ fallaces eē uolumus: quæ sunt ex media laude iustitiæ. Sed illud odiosum est: qd in hac elatione & magnitudie aī: facillime ptinacia & nimia cupiditas pricipatꝰ innoscit. Vt eni apud Pla tonē est oēm morē lacedæmenioꝝ iflāmatū eē cu piditate uincēdi: sicut qsq̄ aī magnitudine maxie ex cellit: ita maxie uult priceps oīum eē: uel potius so lus. Difficile āt ē: cū pstare oibꝰ cōcupiueris: suare æqtatē: q̄ ē iustitiæ maxie ꝓpria. Ex quo fit ut neq̄ disceptatiōe uici se: nec ullo publico ac legitio iur patiāt. Existūtq̄ i rep. plerūq̄ largitores & factiosi

est diuisio ciuiũ in diuersa studia: cũ aliq̃ in ciuitate principes fieri conant̃: inter quos emulatiões sunt: qui & fa-
ctiosi dicunt̃: cũ quisq̃ per phas & nephas ad suã uolũtatẽ alios allicit: & clitẽtelã sibi cõparat. Hæc oĩa a magno
aio ꝓcedũt: sed a iustitia alieno. Vñ cauendũ est: ne ab illa discedat̃ qđ ferinũ est atq̃ immane. Scripto apud Ci-
cerone in .iii. de rep. cõsensum iniustoꝝ ciuiũ appellat factionẽ. ¶ Vt opus q̃ maximas: summã potẽtiã & prin-
cipatũ. ¶ Vi: uiolẽtia & cũ iniuria alioꝝ potiꝰ q̃ æquo & bono iure uiuere cũ ciuibꝰ. ¶ Sed quo difficilius: occur-
rit tacitæ obiectioni: potuisset eni dici: difficile est cohibere ipetũ ai læti & magna appetẽtis: qui paratus est ma-
gis ad opes cõsequẽdas & principatum q̃ ad

ut opes q̃ maximas cõsequant̃ & sint potius supio-
res ui: q̃ iustitia pares. Sed quo difficiliꝰ hoc p̃clari-
us nullũ enim est tp̃s qđ iustitia uacare debeat. For-
tes igit̃ & magnanimi sunt habẽdi: nõ qui faciunt:
sed qui ꝓpulsant iniuriam. Vera aũt & sapiẽs animi
magnitudo honestũ illud qđ maxĩe natura sequitur

æq̃tatẽ atq̃ iustitiã. Ideo dicit pp̄ hoc esse p̃cla-
rũ uiro forti seruare æquitatẽ; qm̃ est difficile
circa qđ ipsa uirtus uersat̃. Socra. apud Plato-
nẽ in dialogo qui iscribit̃ Corigias dicit. Qua-
re fœliciores certe sunt priuati pricipibꝰ: nec
tñ ꝓhibet aliqd bonũ uirũ pricipẽ eẽ: sed cũ ar-
duũ atq̃ difficile sit in magna peccãdi licẽtia se
ipsum cõtinere magna laude dignũ est: pauci
tñ inueniunt̃: & in .i. de legibꝰ sic ait. Primã &
optimã dico esse uictoriã ut seipsum qs uincat. Turpissimũ uero quiddã & pessimũ ut a seipso uincatur. ¶ Sed
quo: quanto est difficilius s̃uare æquitatẽ & esse fortẽ: ipsiq̃ fortitudinẽ adeptã esse. ¶ Hoc. i. tanto est p̃clarius
ipsam uirtutẽ attigisse: tandẽ elato aio ad iniustitiã lpellente: qm̃ uirtus uersat̃ circa difficilia: cuius radices ama-
ræ sũt fructus aũt suauissimi & hr̃e habitũ uirtutis difficillimũ est: & potissimũ ueræ fortitudinis: qm̃ elatꝰ aius
uix põt iniuria abstinere. Et Oui. dicit. uirtutẽ tẽdere in ardua: & circa difficilia uersari. Vñ domus uirtutis fin- Ouidi.
git̃ in loco arduo & accessu difficili: sed quo fortunæ aspirare nõ liceat: cũ eni eo uẽtũ fuerit securi erimus & for- Hesio-
tunæ gladios temeritatẽq̃ uidere poterimus ad oĩa quæcũq̃ acciderint parati. Hesiodus dicit. Quã facile innu- dus
meras uirioꝝ amplectimur artes. Haud ꝑcul illa habitãt: breuis est uia: qua sit eũdũ. Est uia uirtutis cõtraria: su-
dor anhelus: Hãc legitur: qua scopulosis ardua cliuis in lõgũ ꝓrũpit iter: riget aspa prio Ingressu. leuis est postq̃
alta cacumina tãges. Enitẽdũ est. igit̃ ut uirtutẽ assequamur: qua nil p̃stãtius nilq̃ optabilius esse põt: illa eni si-
miles deo nos redit: & ad illã cælestẽ patriã reducit: qua hoiem finis ultimus est. Inter bonos uiros inq̃t Seneca Seneca
ad deũ amicitia est cõciliãte uirtute. Vt igit̃ finẽ nostrũ cõseq̃mur uirtutes colẽdæ sũt: & sic uiuẽdũ ut p̃terita ui-
ta gloriari possimus: & tandẽ in deo q̃escere: qđ optimo cuiq̃ cõtingit. Et ait Ci. Nullũ esse tp̃s qđ iustitia ua-
care debeat. i. nullã tp̃is conditionẽ: & nullã p̃tẽ officii qua qs debeat a iustitia descedere: eiusq̃ p̃scripto: ẽt si oĩa
optata cõseq posset: quæ tñ ab æq̃tate seiuncta sint: qm̃ nihil est utile qđ nõ est iustũ. ¶ Fortes igit̃: cõcludit do-
cens qui sint ꝓprie appellãdi fortes & magnanimi. ¶ Sed ꝓpulsant. Neq̃ in iferẽda sed ꝓpulsanda iniuria lex
uirtutis est. qui eni nõ repellit a socio iniuriã si põt: tã est in uitio q̃ ille q afferꝰ. Nõ igit̃ in uiribꝰ corpis inq̃t Am-
brosiꝰ & lacertis tãtũmõ fortitudinis gl'ia est: sed magis in uirtute ai. Cauere magis debes inq̃t Plato: ne lædas Ambro.
q̃ ne lædaris: oẽs eni statuere debẽt: nõ ut boni uideant̃ sed ut palã & in occulto boni sint. ¶ Vera ãt: nũc dicit qđ Plato
sit ꝓpriũ ipsiꝰ magnanimi prudẽtis: Et sapiẽs prudẽsq̃ cognoscit qd optimũ sit: & est cũ uirtute: qm̃ alit̃ diceret̃
q̃dã supbia & imunitas. ¶ Illud honestũ: uirtutis laudẽ. ¶ Sequit̃ natura: qm̃ ut supra dictũ est: natura abhorret
a turpitudine: & honestũ sequit̃ & appetit: deditq̃ semina & igniculos: q̃bus ad illud ꝑueniri posset maior̃ igit̃
aio fructus honestatis redunit̃ in factis q̃ in gloria aut fama populari debemus honesta facere nõ pp̄ hoc ut lau-
demur: sed q̃a honestũ est ita facere. Laus & gl'ia sequunt̃ ẽt si nõ appetant̃. Nũc de magnanimitate dicẽdũ est.
Locus eni exposcit ut hæc oĩa melius itelligant̃: & plana sint oĩbꝰ. Magnanimitas uersat̃ circa magnos honores
ut ipsum nomẽ declarat: Magnanimus est is qui se putat dignũ magnis honoribꝰ: cũ sit studiosus: q̃a hoc cõue-
nit ei rõne uirtutis: cui nõ p̃t satis digna p̃mia dari qui maxĩa meret̃: qui ꝓ dignitate id nõ facit stolidus est: &
data una uirtute moꝝ dat̃ prudẽtia quæ exterminat oẽm stoliditatẽ: q puã hẽt pfectionẽ puaq̃ meret̃: & his Magna-
dignũ se putat. Modestus est. at nõ magnanimus. Ille aũt qui est idignꝰ & magnis honoribꝰ se dignũ putat exu- nimus
perat: & est in uitio: exupat aũt seipsum: aut non magnanimũ. Pusillanimꝰ aũt deficit: qm̃ cũ habeat uirtutes: Mode-
nõ existimat se magis honoribꝰ dignũ: & est deterior q exupat: q̃uis in ip̃o sit uirtꝰ & magnanimꝰ est uir opti- stus
mus: q̃a est optimis dignus: ut sũt honores q deo tribuunt̃. Melior maiora sp̄ meret̃: & optimꝰ maxĩa. Ergo uir
magnanimꝰ ex p̃mio bonus cognoscit̃: q oĩa ꝑuipẽdit. Nã ei nihil magnũ uidet̃: & hẽt sup̄mũ cuiusq̃ uirtutis.
Iõ difficile est eẽ magnanimũ: q̃a difficile est asseq uirtutes pp̄ isitã uoluptatẽ: & nullo mõ fugit aliquo timore
ductꝰ nec facit iniuriã nec timet ifamiã iniuria illata: cõscius suæ bonitatis. & nõ dolet cũ nõ honorat̃: nec m ista
aggredit̃: cui nihil magnũ uidet̃ honorẽ p̃miũ uirtutis: & bonis oĩbꝰ tribuit̃ ut sũt magnanimi: & ipsa magnitu-
do ai est tãq̃ ornamẽtũ oium uirtutũ: nã ipsas efficit maiores Magnanimꝰ eni ornat uirtutes. Pusillanimus aũt
iminuit: q putat se idignũ cũ hẽat uirtutes & magnanimꝰ honoribꝰ: q magni sũt: & a studiosis hoĩbus efferunt̃
modeste letat̃ tãq̃ adeptꝰ honores uirtuti suæ accõmodatos uel minores: nã cumulate uirtuti nullus honor fa-
tis dignus haberi põt: sed honores ab iperita multitudine oblatos spnit: cũ illis dignus nõ sit: sed maioribꝰ: iperi-
ti eni nõ iudicat nec id faciũt rõ uirtutis: & cũ magnanimꝰ in piculo uersat̃: uitæue parcit suæ: & putat nõ eẽ ui-
uẽdũ nisi cũ gl'ia & decoro. Magnanimitati pusillanimitas oppõit̃ magis q̃ flexabilitas ad oẽs honores: q̃a plu-
res sũt pusillanimi: & illud est maiꝰ malũ qđ est magis cõe: est ẽt talis ipse magnanimꝰ inq̃t Arist. ut magis res Aristo.
pulchras & sine fructu q̃ utiles possideat: nã res sine fructu oñdit possessorẽ eẽ opulẽtũ: & idicat q̃dã sufficiẽtiã:
magnanimi ẽt est inter magnos magnũ se oñdere: iter hũiles aũt & ifimæ fortunæ hoĩes mediocrẽ & affabilẽ.

Tales enī supare magnanimo: qui circa magna uersari debet: in decorū est. Vñ uituperant̄ illi qui cū sint īter īperitā multitudinē: phant̄: & docti uolūt uideri. Inter doctos autē obmutescūt. Et magnanimi est aut amare aut odisse palā & ueritatē dicere: & loq palā & agere. Ipse eni magnanimus cōtētor eē uidet̄: & uera loqtur pp uirtutē quā hēt quæ ueritas est: & ipse nunq̄ faceret cōtra suā naturā: necnō ipsius magnanimi icessus debet esse tardus: & uox grauis: & cōposite loq nō eni ꝓperat is q nihil existimat magnū talis est ipse magnanim⁹. ℣ Nō in g'ria. i. nō putat eē honestū qa laudet̄ ad iperita multitudine: & qa gloriosissimū uideat̄ laudari ab aliis sed qa naturalr est honestū dū fit: plures sūt qui potius uolūt uideri boni & nō eē: q̄ esse & nō uideri. Vir autē magnanimus ex factis honestatē cupit: nō ex opinione hoium & laudatiōe populari. ℣ In factis: in reb⁹ quæ fiūt cū uirtute quā amamus & experim⁹ pp se nō pp gloriā & hominē æstimationē. ℣ Pricipē: primum. i. uult potius laudāda facere: & nō laudari: q̄ factoꝝ: q̄uis mereat̄: laudatiōes accipe: nā in factis nō in g'ia putat eē illud honestū ad qd natura im-
Plato. pellimur. Pla. in. ii. de rep. dicit. Nō ut uideat̄ iustus generosus uir iustitiā colit: si eni qa iustus uideat̄ honores q̄spiā adipiscit̄. Incertum fit utrꝝ pp uirtutē iustitiā sequat̄: an pp hono-
Ply. res. Vñ dicit Ply. Gloria seq nō appeti debet: & ꝓbat hoc Ci. dicens. Nā qui laudari uult ab iperita multitudine: nō est habendus magnanimus: & sapiētē & isipiētiū laude pēdere turpissimū est & magnanim⁹ oia facit honestatis cā: nō famæ aut gloriæ quā qui appetūt ad res iniustas aliqñ ipellunt̄: & pauci sunt qui gloriā tāq̄ mercedē rerū gestaꝝ nō q̄rant: & iō pauci sunt uere magnanimi. Principē primū uirtute: & oi laude dignū q̄ ita haberi æstimatione uulgi: quod ꝓbata a cōtrario dicēs: eteni qui curat opinionē hoium nō ipsā uirtutē: nō est magnus: qd illud est naturæ magni uiri cōtrariū: qui nihil curat p̄ter ueritatē & uirtutē. Pēdet arbitrat̄ uerā gloriā uirtutis cōsistere in opiniōe iperitorū hoium: qui iudicare pñt: & errore dicunt̄. Vñ magnanimus spernit laudationē iperitæ multitudinis & totus ex seipso pēdet. i. in seipo ponit oia & uirtute quā hēt in magnis uiris in numero magnoꝝ uiroꝝ. ℣ Vt quisq; quāto q̄sq; altissimo aio forti. ℣ Et cupido gloriæ: qd ad magnanimū pertinet qui circa magnos honores
Lubric⁹ uersat̄. ℣ Qui locus est lubricus: cū q̄s altissimo aio & gloriæ cupido hic inquā locus est lubricus: qm̄ in ipso pauci cōsistūt ut oportet: sed labunt̄: nec seruāt id qd magnanimū decet: qui gloriā spnit & famā uulgi: & æstimationē: cōtentus bñfecisse libricus locus est in quo nō possumus cōsistere aut igredi: ut sunt herbæ sanguinæ pfusæ marmora lenia: & lapides humore aliquo cōsperti. Adolescētia ēt dicit̄ lubrica: qm̄ qui in ipsa sūt facile labūtur
Plato & fiūt deteriores ipso magnanimo: oia inqt Plato li. vi. de rep. magna lubrica sunt & bona re ipsa difficilia: quæ
Seneca tibi alludit uitæ ꝓsperitas inqt Seneca: tūc te uelut in lubrico retinebis ac sistes: nec tibi dabis ipetus liberos: sed circūspicies quo eundū sit uel quousq. ℣ Aditis qui picula adiuit ut decet magnanimū: & qui passus labores est & oia illa quæ uir fortis & magnis præstare patiq; debet. ℣ Mercedē: qm̄ honor ut dicebā præmiū est ipsi⁹ magnanimi. Gloriā laudē ex opinione populi pauci sunt qui hanc gloriā spernāt: qm̄ uidet̄ esse merces rerū gestarū: unde dicit idem Cicero in oratione pro Aulo Licinio. Trahimur oēs laudis studio: & optimus quisq; maxime gloria dicit̄: ipsi illi philosophi ēt in illis libellis: quos de cōtēnenda gloria scribūt nomen suū inscribūt in eo ipso in quo prædicationē nobilitatēq; despiciūt prædicari de se ac nominari uolūt. Nulla enī inquit uirtus aliā mercedē laborū piculorūq; desiderat p̄ter hanc laudis: & gloriæ quæ quidē detractat iudices: qd est q̄ in tā exiguo uitæ curriculo & tā breui tantis nos in laboribus exerceamus.

in factis positū nō in gloria iudicat: principē q; se esse mauult q̄ uideri: Eteni qui errore iperitæ multitudinis pēdet hic in magnis uiris nō est habēdus. Facillime aūt ad res iniustas ipellit̄: ut q̄sq; est altissimo aio & gloriæ cupido. Qui locus est sane lubricus: q; uix luenit̄: qui laboribus susceptis piculisq; aditis nō q̄si mercedē rerū gestaꝝ desiderer gloriā.

℃ De his circa quæ fortis aius & magnus uersat̄.

o

Mnino fortis aius & magnus duabus reb⁹ maxime cernitur: quarum una in reꝝ externarum despicientia ponitur: cum persuasum sit nihil hoiem: nisi quod honestum decorūq;

o

Mnino fortis aius & magnus. Ponit tūc ea circa quæ ipsa fortitudo uersat̄ & magnanimitas & munera uirtusq;. sed Cicero de his uirtutib⁹ cōfusæ loqtur: quæ aūt fortis uiri & magnanimi officia ꝓprie sint iā dictū est. ℣ Oino: certe. ℣ Cernit̄: cognoscit̄: ꝓspicit̄. ℣ Quaꝝ una: hæc est prima ps: & q̄si materia: circa quā uersat̄ fortis aius & magnus: despicere. s. oia bona fortunæ nihil admirari nisi uir-
Exter-
næ res tutē & inuictū se hr̄e oib⁹ fortunæ casib⁹: telisq;: & oi affectu atq; pturbatiōe uacare. Rerū externaꝝ: res externæ sūt: quæ extra corp⁹ aiumq; habent̄: ut diuitiæ iperia magistrat⁹: & oia deniq; quæ sunt in manu fortunæ: a qua fortis aius & magnus nō debet pēdere. ℣ Despiciētia: cōtēptu reꝝ quæ sūt extra aium & corpus. ℣ Cū sit psuasim: iductū in opinionē. ℣ Nisi qd honestū: uirtuti cōueniēs & honestatæ factū: aut ut decet. Iō ait. ℣ Decorūq; sit. i. decēter actū. Tūc eni decoꝝ est: cū ꝓcessit honestas. Magnanimus nō est ꝓnus ad admirādū: qm̄ apud ipm
Aristo. nihil fere magnū est nec meminit iniuriæ: & mali illati. Nō est magnanimi inqt Aristo. meminisse p̄sertim mala: sed poti⁹ despicere: qm̄ magnanim⁹ abhorret: ab eo qd naturā iminuit suā & memoria mali est cōtra suā naturā: qa debet eē cōtēptor oium reꝝ: & oia putare se lōge iferiora eē: & nō pōt timeri aliqd qd nō est supius. Si magnanimus timeret: maliq; memor eēt iferior uideret̄. Nec de hoīb⁹ loquit̄ ipse magnanimus: eteni neq; de seipso neq; de alio decet: nec cupit laudari aut ut alii repræhēdant̄. Ideo dixit supra: uera animi magnitudo: putat honestū sitū esse in factis nō in gloria. Admirati tanq̄ magnū. Magnanimo eni nil magnū & admiratiōe dignum uidetur præter uirtutē. Opere aio. ℣ Expetere consilio. Inde prius optamus, postea cōsilio expetimus.

sit:aut admirari:aut optare:aut expetere oportere: nulli neq̧ hoi neq̧ pturbationi ai:nec fortunæ succūbere. Altera est res:ut cū ita sis aio affectus ut supra dixi:res geras magnas:illas qdē & maxime utiles:sed ut uehemēter arduas plenasq̧ laboꝝ & periculorū:tū cā uitæ tū multarū cā rerū:quæ ad uitam ptinent. Harū reꝝ duaꝝ splēdor ois amplitudo est: addo ēt utilitatē in posteriore. Cā aūt & rō efficiēs magnos uiros est in priore:in eo enim est illud qđ excellētes aios & humana cōtemnentes facit. Id autē ipsum cernit̄ in duob⁹: Si & solū id qđ honestū sit bonū iudices:& ab oi animi perturbatiōe liber sis. Nā & ea quæ eximia plerisq̧ & p̄clara uidētur

¶ Nulli homini.i.despicere ois hoies:& illis nō cedere ēt si esset moriendū:nec debet adulari magnanimus qm̄ oēs adulatores fuiles sunt. Vñ laudat̄ Cyreneus theodorus phus nō ignobilis:cui cū Lysimachus crucem minaret̄:istis q̄sito inqt:ista horribilia miniare purpuratis tuis: Theodoro qdem nihil refert humi:an sublime putrescat. In.ii. Tusculana.dispositiōe ait Zeno: ꝑponat̄ clætes qui ꝑpessus oia est potius q̄ cōscios delendæ tyrannidis indicaret. De Anasarcho Democrito cogitet̄ qui cū tyri in manus Timocreuntis regis icidisset nullū genus supplicii depræcatus est:neq̧ recusauit:calanus indus uir idoctus ac Barbarus in radicib⁹ caucasi uatus sua uolūtate uiuus cōbustus est. Vir igit̄ fortis & magnanimus spnit minas tyrannorum:estq̧ ad mortē erecto aio paratus pro honestate decoroq̧ fuādo. ¶ Neq̧ pturbatiōi: perturbatio: ut dixi:est ai motus: qui longius discessit a naturæ cōstantia. Partes pturbationū ex duobus opinatis bonis nascunt̄:& duob⁹ opinatis malis. Et bonis libido:& lætitia.quæ est p̄sentium bonoꝝ:libido autē futurorū. Ex malis metus & ægritudo. Met⁹ est de futuris malis ægritudo de p̄sentibus. Prauorū opinionū cōturbatio:& ipsaꝝ inter se repugnātia spoliat aium morbisq̧ cōtaminat. Stoici uolebāt aium ipsius sapiētis uacare nō mō pturbationibus:sed ēt affectib⁹:quos academici & pipatetici in sapiētē cadere dicūt:ut dictat ipsa recta rō. Affectus inqt Seneca sūt mot⁹ ai iprobabiles subiti & cōcitati:qui frequentes neglectiq̧ facere morbū:Cato apud Ciceronē li.iii.de fi.sic loquit̄. Perturbatiōes aūt nulla naturæ ui cōmouent̄:oiaq̧ ea sūt opiniōes ac iudicia leuitatis:itaq̧ his sapiēs semper uacabit. ¶ Neq̧ fortunæ:casib⁹ & talis fortunæ. Nā magnanimus oia quæ accedere pñt sua p̄stantia inferiora putat:& sic nō succūbit aduersis nemo pōt:inqt in paradoxis:nō beatissime eē qui est tot⁹ aptus ex se:quiq̧ in se uno sua ponit oia. Cui aūt spes ois & rō pēdet a fortuna:huic nihil pōt eē certi altū qddā est uirt⁹ inqt Sene. excelsum & regale inuictū infatigabile. ¶ Altera res:hæc est altera res:circa quā uersari debet ipse magnanimus:qui ut ipsū nomē declarat circa res magnas & arduas uersat̄ plenasq̧ difficultatis & laboris debet ēt parare ea quæ ptinent ad usum uitæ ut liberalitatē & magnificētiā:cū opus est exercere possit. ¶ Ita aio affectus:ita dispositꝰ:ut dictū est. Nā dixit fortitudinē eē uirtutē pugnātē p æquitate:& uerā ai magnitudinē debere arbitrari in factis nō in gl'ia sitū eē honestū & fortes eē habēdos & magnanimos nō qui faciūt:sed q ꝑpulsant iniuriā:& nōnullas alias ꝑprietates utriusq̧ posuit quæ oia cū aliq adepti sūt:appetūt ea quæ hic Cicero ponit pro decoro fuando. ¶ Maxie utiles.reip.s.& patriæ atq̧ cōi hoium utilitati:qm̄ si sui cōmodi cā magna & ardua gerit nō est appellādus magnanimus:qui oia ad cōem utilitatē referre debet:nihil uel parū de priuato curās imo uitā parat⁹ effundere p salute cōi. Vehemēter arduas:plenas difficultatis.. Nā arduū dicit̄ accessu difficile. Nō autē inqt Arist. pua picula subit magnanimus nec piculorū est cupidus ꝑpterea ꝙ res paucas multifacit.sed subit magna ardua difficilia qa in ipsis pōt decorū suū fuare. Magnanimus eni est magna obire. Iō magnanim⁹ magna & ardua petit:ad quæ nō qs accidere pōt. Alexander dicebat nihil fortib⁹ indomitū:nihilq̧ ipsa natura munitū timidis tutū eē:& seruile est amare diuitias:& ualde regiū isudar̄ laborib⁹. Arduū inqt Gellius significat cū difficile tū molestū quoq̧ & incōmodū & itractabile. Seneca dicit. Humilis est & inertis tuta secare p alia uirt⁹ est:& angustus alus est quē terrena delectāt. ¶ Pro uitæ usu. sustētatiōe uitæ & ut habeat ea oia quæ ad uitā degēdā ptinent. Videnf aūt inqt Aristoteles & ꝓsperitates fortunæ magnanimitati cōducere. Nobiles eni & q in magna potētia sunt:uel diuites digni censent̄ honore. In excellentia nāq̧ cōsistūt atq̧ oē bonū qđ excellit magis dignū est honore & bona externa laudant̄ si uirtuti cōiuncta sunt cā ut magnanimus honoret̄. ergo ipe magnanimus honeste q̄ret ea quæ sunt ad usum uitæ ut nihil ei desit:& idigētib⁹ opilari possit. ¶ Cā multaꝝ reꝝ qbus cū honore uiuit̄.i.debet magnanimus oia parere quæ ptinent ad uitā degendā cū decoro. In hac ultīa pte est utilitas:sed ea quæ sunt in priore:ut.s.bona externa dispiciant̄:& alia quæ dicta sūt:faciunt ipsum magnanimū. Iō ait. ¶ Harū reꝝ duaꝝ:appetere res arduas:nihil admirari:nō succūbere fortunæ:nō pturbari:& parere ea quæ ptinent ad usum uitæ. Splēdor:laus & illa āplitudo quā debet hr̄e magnanimus habēs sūmā oium uirtutum amplitudo res cū sua laude. ¶ In posteriore: in secunda pte & re:circa quā uersat̄ uir fortis & magnus:ut.s. res arduæ gerent̄ multarū cā rerū quæ ad uitā pertinent. ¶ Cā aūt & rō:cā huius magnanimitatis:& rō quare ita dicatur:est in piore parte:ut.s.nihil admiretur : nisi honestū:& neq̧ fortunæ succūbat neq̧ perturbationi. ¶ Efficiēs: qua hoies magnanimi dicunt̄ & fiunt. ¶ In priore: in cōtinēdis rebus fortitudinis & pellēdis pturbationibus: In eo eni quod positū est in priore particula. ¶ Excellentes:supantes ois affectus & tela fortunæ & oia humana. Nā magnanimus circa ꝓsperitatē aduersitatēq̧ fortunæ quocūq̧ euenerit moderate sese hēbit:neq̧ in rebus aduersis aium demittet & neq̧ in prosperis uehementer letabit̄:paruifacietq̧ oia quæ hoibus accidere possunt uiuens sine aliqua perturbatione:nullius rei nisi ut oportet cupidus:gaudens uirtute:qua nihil est melius. ¶ Nā & ea: ꝓbat id quod dixit:eximia præclara & plena splendoris & laudis. ¶ Parua ducere:existimare eē

Lætitia
Libido
Metus
Ægritudo
Seneca
Idem
Arduū
Gelius
Seneca
Aristo.

parua:ad quæ nõnulli inflãmati rapiunť:ut magistratus:honores:laudatiões populi:diuitiæ:& ea oia quæ im-
Aristo. peritis eximia uidenť:opus magnanimi est:nõ ire illud inqt Aristoteles:ubi alii primas occupãtes ptes & ocio
sum eẽ:atq; cunctatorẽ:nisi ubi est magnus honor uel arduũ opus. Acerba:quæ ostẽdũt:ut dolores & labores
nimii:trãslatio a pomis acerbis:quæ nocent cũ comedunť:qm̃ sunt imatura esui:dolor & fœtor maxie pstern͠t
naturã. Multa & uaria:qm̃ uarii sunt casus humani ad quos pferẽdos fortis aius & magnus paratus est certa
rõne & cõsilio sine aliqua formidine. Fortuna uaria est & amica temeritati:uita cõstãs est fortuna autẽ uitæ ua-

parua ducere eaq; rõne stabili firmaq; cõtẽnere:for
tis aĩ magniq; dicendum est. Et ea quæ uidenť acer
ba:quorum multa & uaria in hoium uita fortunaq;
uersanť:ita ferre:ut nihil a statu naturæ discedas ni
hil a dignitate sapiẽtis robusti aĩ est magnæq; cõstã
tiæ:nõ est aũt cõsentaneũ qui metu non frangať cũ
frangi cupiditate:nec qui inuictũ se a labore pstite
rit uinci uoluptate. Quãobrẽ & hæc uitãda sũt &
pecuniæ fugiẽda cupiditas. nihil eni est tã angusti
aĩ:tanq; parui q̃ amare diuitias. Nihil honesti⁹ ma
gnificentiusq; q̃ pecuniam cõtemnere:si non habe
as si habeas ad beneficẽtiã liberalitatemq; cõferre:

rietas. A statu naturæ:a mẽtis trãquillitate:
& grauitate quã natura ipa nobis dedit:& uir
tutũ igniculos:unde uiuere e natura est uiue-
re cũ uirtute:debet igiť magnanimus oia tole
rare sine aliq̃ pturbatiõe & molestia:ut sapien
tẽ decet. Robusti ai. Robustũ corp⁹ diciť &
Cõstãs fortis aius sed aliqñ cõfunduntť. Magnæ cõ-
stãtiæ.pseuerantiæ in id quod est e natura. Ille
diciť constans qui in suo pposito pseuerat:nec
aliq̃ pturbatione a statu mẽtis trãquillæ natu-
ræq; deduciť ad oia tolerãda patus cũ decoro.
Nõ est cõsentaneũ:nõ est cõueniens hoiem
seruire affectui:qui ad oia picula paratus est.
Cupiditatæ:reꝝ humanarum:nõ cõuenit:
inqt:ut fortis supet ois labores & dolores ni-
hilq; timeat:& idẽ uincať cupiditate:& affectu
quod est oino cõtra naturã uiri fortis. Iõ dicit
Seneca Seneca libro uigesimoprimo epistolarũ. Mu
Possido nimentũ ibecillitatis humanæ inexpugnabilẽ fortitudinẽ esse. Nõ est quod putes inqt possidonius:te fortunæ
nius armis tutũ eẽ tuis:pugna cõtra fortunã & contra affectus. Nec qui inuictũ:& ẽt hoc nõ cõuenit:ut is qui ois
labores sustinet:& subit pericula & ipsam mortẽ pro honestate uincať a uoluptate quã uir fortis tanq̃ meretri-
Plato culam spernere debet. Plato in.i.de legibus sic ait. Verũ igiť eũ qui dolore frangiť:an eũ qui uoluptate sperat
deteriorẽ uocare oportet:eũ arbitror qui uolũtate sperať:& hoiem uoluptate irretitum se ipso inferiorẽ putat
oẽs:quare Iouis & Apollinis legũlatores claudã fortitudinẽ nõ posuerunt quæ ad sinistrã quidẽ aduersis resiste
re possit ad dexterã uero rebus secũdis & lætis blandientib⁹ succũbat imo ad utrãq; sufficiẽtẽ. Quãobrẽ:con
clusio huius ptis. Hæc:quæ dicta sunt:uoluptas.s.quæ bestiis relinquenda est:cupiditas rerũ externarũ quæ in
sapiẽtẽ nõ cadit:nisi ut oportet:est eni uilis animi & abiecti amare pecunias:delectariq; terrenis:& nihil est tam
Aristo. cõtrariũ forti aio & magno q̃ lucro uinci. Talis est magnanimus:inqt Aristo.ut beneficia conferat:& pudeat
ipsum si suscipiat:illud eni supioris:est hoc inferioris:& referẽda gr̃a maiora cõfert bñficia:est aũt magnanimi
pecunia spernere:eas aliis operãq; suã subministrare quo pacto eni admiraretur amaretq; pecunias ille cui nihil
magnũ nihil deniq; amãdũ uideť:aut qd̃ arbitreť eẽ bonũ nisi uirtutem:qui nãq; amat pecuniã utilissimã rem
amat:& oino uili est ac sordido & auaro:quæ oia ab eo quẽ magnanimũ esse uolumus:aliena sunt. Angusti
demissi & uilis:qm̃ rẽ uilẽ amaret. Magnificẽtiusq; qd̃ magis deceat magnificũ:qui magnos facit sumptus sine
aliqua auaritia. Et qm̃ in magnificẽtiæ mentionẽ incidimus:de ipsa dicẽdũ est:ne aliqua mediocritas intracta re
linquatur quãuis de magnifico aliqua dicenda sint prope finem huius uoluminis:cum de principis & honora
Magni- ti uiri domo dicetur:qualis.s.esse debeat:& quãtæ laxitatis. Magnificẽtia est dispositio & mediocritas circa sum
ficentia ptus pecuniarios ædificando ædes & alia opera magnifica & publica. Magnificus est is,qui magna facit & decẽ
Magni- ter differt a liberali:quia magnificus circa magna ut ipsum nomẽ declarat:liberalis circa minora uersatur & ma
ficus gnificus est similis scienti:qm̃ scit iudicare & contemplari quid deceat:& magnificentia nihil aliud est nisi posse
facere magna cum decoro:quod cum ita sit qui exuperat dicitur ignatus decori,qm̃ non facit opus ut decet:nã
uidetur uelle superare magnificum faciendo sumptus ultra q̃ oporteat quia paruas res auspicatur & facit sum
ptus præter decorum:& cupit splendorem præter dignitatem & omnia facit ostentationis cã & ubi oporteret
esse magnos sumptus:exiguos facit:& econtra:& in parua re uult imitari magnificũ:& sic apparet ipsum igno
rare quid deceat. Ille aũt qui in ipẽsis faciũdis modicã affert pecuniã:& semp conqueriť:deficit:& sic dicitur pu
Pusilla- sillanimus:circa decorum:qa si aliquod opus inchoat parum impendit & in paruo perdit decorũ:& in magno
nimus opere faciẽdo parũ uult impendere:& in parua re facit magnos sumptus ut regat auaritiã. Ideo cõuiuiũ auari
solet eẽ lautissimũ:sed hi duo habitus circa magnificentie nõ admodũ uituperanť:qm̃ nõ nocẽt aliis ut auaritia
prodigalitas:& sic de similib⁹ magnificẽtia requirit magnũ opus & magnitudo est ad aliqd & respicit opus &
sumptus:& dicimus aliqd esse magnũ comparatiue cũ respicimus ad aliud oppositum & minus:magnificẽtia
magna est comparatiõe liberalitatis:qa maiores facit sumptus ipse magnificus q̃ faciat liberalis.qui uersať cir
ca pecunias erogandas hoĩbus:& si facit aliquod opus:paruum est & ut sese habet magnanimitas ad fortitudi
nem ita magnificentia ad liberalitatem:& magnificus qdem liberalis est:at non continuo liberalis est magnifi
cus:& sic magnificentia proprie ad magnanimum pertinet. Aristoteles ait. Sumptus magnifici magni sunt &
Aristo: decentes:talia autem & opera sunt. Sic enim magnus erit sumptus & docẽs ad opus:ut sumptu quidem opus:
opere uero dignus sit sumptus:uel ẽt exuperet & magnificus honestatis causa talia facit:& cum gaudio & sine

auaritia:potiusq̄ quõ pulcherrimũ opus facit & decens cõsiderabit:q̄ quãti constet. Vñ apparet magnificẽtiã eẽ magnitudinẽ ipsius liberalitatis:cui tribuunť minores sumptus:magnifico autẽ maiores:& liberalis nõ incohabit opus publicũ:sed faciet opus priuatũ pulcherrimũ ut paterã cæteraq̄ uasa argẽtea aureaq̄ anaglipta: lapides:p̄ciosos:& cætera id genus:& hæc dicit liberalis possessio. Si eadẽ pecunia dabiť magnifico eregit statuam aut aliud opus:quod ab ipso nõ possideť:ut sunt pyramides:tẽpla:porticus. strata uiaru:aquæ ductus:& similia:quæ ad magnificũ p̄tinẽt:& oia quæ habenť honorabilia:epulũ ẽt magnifici est:& op̄a debẽt esse accõmodata ad impẽsas:& ip̄ensæ ad opus & pauper

Cauẽda est ẽt gloriæ cupiditas:ut supra dixi. Eripit eni libertatẽ pro qua magnanimis uiris ois debet esse cõtentio. Nec uero iperia expetẽda potius ac nõ accipienda interdũ ac deponẽda nõnunq̄. Vacãdũ aũt est oi ai p̄turbatione:tũ cupiditate & metu: tũ ẽt ægritudine & uoluptate ai:& iracũdia:ut trãq̄llitas ai adsit & securitas quæ afferat tũ cõstãtiã:tũ ẽt dignitatẽ. Multi aũt & sũt & fuerũt:q eã quã dico trãq̄llitatẽ expetẽtes a negociis publicis se r̄mouerũt:ad ociũq̄ p̄fugerũt. In his & nobilissimi p̄hi

q̄uis nõ possit agere op̄a magnifica:tñ põt eẽ magnificus:qm̄ data uirtute danť oẽs. Iõ duplex est magnificus & qui hẽt solũ habitũ magnificentiæ:& qui hẽt opes:operaq̄ facit magnifica:& si paup inchoat op̄a magnifica stultus est:& magnificus nõ dicitur ad sua:sed ad cõia:& sic liberalis nõ ad se:qa sibi minorẽ partẽ relinquit talis est ipse magnificus. ¶ Eripit: libertatẽ:nam gloriæ cupidus nõ est sui iuris: sed suit affectui & sp anhelat:oiq̄ studio & cõtentiõe ad illã tẽdit:quod a magnanimo alienũ est:qui talem cupiditatẽ reiicit ut liber uiuat & sine angoribus:& oia quæ magnanim⁹ facit eo spectant:ut sit liber:qd aũt sit libertas paulo post diceť. Et p̄sequiť Cice. dicẽs:Iperia nõ eẽ expetẽda:& iterdũ cũ offerũtur nõ accipiẽda & accepta deponenda:ut ipsa magnitudo animi eluceat:cui nihil admirandũ uideť. Si aũt gloria diceret & magistratus optaret atq̄ expeteret:cõtra suã faceret naturã. Talia eni sunt bona externa:& magnanimus nil nisi bonum internum.i.uirtutẽ magnifacit. Ois cõtentio conatus & studiũ:qm̄ magnanimus debet h̄re latũ aium & nõ fuiẽtẽ cupiditatib⁹ & affectib⁹ cũ ipse is sit:qui oia spernere debeat tãq̄ seipso iferiora. ¶ Pro qua libertate:qm̄ nil aliud debet q̄rere magnanimus nisi ut liber sit. ¶ Imperia:magistratus & cura exercitus. ¶ Ac deponenda:hoc est cõtra Cæsarẽ qui cõfecto bello gallico noluit dimittere exercitũ poscente ẽt senatu. qm̄ de patria occupãda cogitabat:uacandũ est iterũ:dicit magnanimũ debere uacuũ esse p̄turbatiõis:cupiditatis:metus:ægritudinis uoluptatis iracũdiæ ut aius sit trãq̄llus & securus cũ cõstãtia & dignitate:nã cũ talia insunt aius nõ est liber. Ideo stoici uoluerũt oibus his uacare sapientẽ:ut plane liber esset:tũ cupiditate quæ est imodica appetitio opinati magni boni rõni non obtemperans:tũ ẽt ægritudine quæ est opinio recens mali in quo demitti cõtrahiq̄ aium rectũ eẽ uideať. Vñ scribit Boetius. Gaudia pelle:pelle timorẽ:spemq̄ fugato:nec dolor adsit. Nubila mens est:uin- **Boetius**
ctaq̄ frænis:hæc ubi regnant. In ea parte ai quæ est particeps rõnis:poniť trãquillitas.i.placida q̄etaq̄ cõstantia. In altera quæ expers rõnis ponũtur mot⁹ turbidi:tũ iræ tũ cupiditatis cõtrarii rõniq̄ inimici. ¶ Voluptate: mala.s.& indigna libero hoie & magno. ¶ Trãquillitas:aius cõpositus sine æstu affectuũ:tractũ est a mari tran- **Trãquillus**
quillo quod æstu nõ agitať:sic aius diciť trãq̄llus qui nõ hẽt æstus p̄turbationũ. Sola uirtus est cõsentiens cum **aius**
rõne & p̄fecta cõstãtia. In.iii. Tusculana. disputatiõe dicit. Hæc tu igiť sapiẽti cẽses posse accidere:ut ægritudine opprimať.i.miseria. Nã cũ ois p̄turbatio misera est. tũ carnificina est ægritudo:hẽt ardorẽ libido:leuitatẽ lætitia gestiens humilitatẽ metus:sed ægritudo q̄dã maiora:tabem:cruciatum afflictionẽ fœditatẽ lacerat:ex est aium planeq̄ cõficit:hãc nisi exuimus sic:ut abiiciamus:miseria carere nõ possum⁹:atq̄ hoc p̄spicuũ est tũ ægritudinẽ existere:cum qd ita uisum fit:ut magnũ malũ adesse & urgere uideať. Vnde cum sapiens nil putat eẽ malum præter turpitudinem ægritudine uacabit & aliis perturbationibus:quæ libertatem eripiũt:& in oib⁹ stulti inueniuntur:ois eni motus ai cõtra rõnem uitio datur. Constantem inq̄t Cicero quẽdam uolumus sedatum grauem humana oia præmẽtem illum esse quem magnanimum.& fortem uirum dicimus. Talis aũt neq̄ merens:neq̄ timens:neq̄ cupiens:neq̄ gestiens esse quisq̄ põt eorum eni hæc sunt qui euẽtus humanos sup̄iores q̄ suos aios esse dicunt. ¶ Securitas:quæ nõ angitur non timet:oia spernit:quæ accidere possunt. Est is qui uacat affectibus & cupiditatibus plane securus & qui casus humanos aio suo elato inferiores putat. Securus diciť seorsum a curis & sine p̄turbatione ai. ¶ Constantiã:perseuerãtiã in officio nullo affectu ip̄ediente. ¶ Dignitatẽ:au- **Securus**
ctoritatem & decorũ:& affert exemplũ eorũ qui ut tranquillitatẽ mentis haberẽt:& securitatẽ:dimissis negociis publicis ad ociũ confugere contẽti re sua familiari nihil appetentes:& in primis p̄hi qui bona fortunæ contẽnentes & ducẽ naturam sequuti libere in suis hortulis gymnasiisq̄ uiuebant humana diuinaq̄ contemplãtes:ut quasi dii in terris uidereñť:sed caligine infidelitatis obducti uiam salutis. quæ nõdũ reserata erat:inuenire non potuerunt. Vnde uicẽ illorũ dolore debemus:qd eni illi nõ effecissent:illustrassentq̄ tam p̄funda doctrina hoc nubilo infidelitatis discusso. Ad ocium cessationem negociorũ & curæ publicæ. ¶ Publicis gubernatione rei publicæ. ¶ Perfugerunt:tanq̄ in locũ tuum:& nõ obnoxium tot fluctibus quot surgũt in republica. Vnde dicit in oratione pro. L. Murena. Quod eni fretũ:quẽ euripũ tot motus tot uarias h̄re putatis agitiones:quot fluctus quantas perturbationes:& quantos æstus hẽt rõ comitiorũ:dies intermissus aut nox interposita sæpe p̄turbat oia:& totam opinionem parua nõnũq̄ mutat aura:sæpe ẽt sine ulla aperta causa fit aliud atq̄ existimabamus: ¶ In his:in numero horum qui ad ocium perfugerunt. ¶ Nobilissimi:notissimi:clari:& multi nois. Lõge principes:ualde primi inter ipsos p̄hos. ¶ Seueri:iusti & inimici malis moribus. Seueritas est magistra pudoris:

longeq; pricipes & qdā hoies seueri & graues:nec populi nec principū mores ferre potuerūt. Vixerūtq; nōnulli in agris delectati re sua familiari. His idē ꝓpositū fuit qđ regibus:ut ne qua re egerēt:ne cui parerēt:libertate uterent̄:cuius ꝓpriū est sic uiuere ut uelis. Quare cū hoc cōe sit potētiæ cupidorū cū his quos dixi ociosos. alteri se adipisci id posse arbitrant̄:si opes magnas hēant alteri si cōtenti sint & suo & paruo. In quo neutrorꝝ oīno cōtemnēda est sñia. Sed & facilior & tutior & minus aliis grauis aut molesta uita est ociosorū. Fructuosior aūt hoīum generi & ad claritatē amplitudinēq; aptior:eorꝝ q se ad rēp. & ad magnas res gerendas accōmodauerūt. Quapp & his forsitan cōcedēdū sit rēp. nō capessentib⁹:q excellēti ingenio doctrinæ sese dediderūt. Et his q aut ualitudinis imbecillitate:aut aliq̄ grauiore cā ipediti:a repu. recesserūt. cū ei⁹ administrādæ ptātē aliis laudēq; cōcederēt: qbus autē talis nulla sit cā:si despicere se dicant ea quæ plæriq; admirent̄ imperia & magistratus:his non modo nō laudi:uerū etiam uitio dādū puto:

& modestiæ. Et graues uirtute pleni:in qua perseuerāt. ¶ Princip̄ū:qui administrāt rēpulicā. Nā principes dicunt̄ primi in repu. Vñ dicit in.i. de orone ad Qu. frēm. Cū igit̄ inueheret̄ in cām principū cōsul. Philippus i. optimatiū qbus aduersabat̄. ¶ Re familiari domestica nō q̄rētes magistratus:sed cōtenti eo qđ habebant. His hoībus qui ad ociū pfugerūt. ¶ Propositū:eundē finē sibi aio ꝓposuerūt:& idē cōsiliū:qđ reges qui uolunt ideo regnare:ut nullius rei egeant:ne cui pareant:& libertate utant̄ hoc idē ip̄si sapientes assequunt̄:& rectius:unde Cato apud Ciceronē li. iii. de fini. ait. Sapiens rectius appellat̄ rex q̄ Tarquinius qui nec se nec suos regere potuit. Rectius magister populi q̄ Sylla qui triū pestiferorū uitiorꝝ: luxuriæ:auaritiæ:crudelitatis magister fuit. Rectius diues q̄ Crassus:q nisi eguisset:nunq̄ euphratē nūlla bellicā cā trāsire uoluisset. Recte solus liber nec dominationi cuiusq̄ parēs nec obediēs cupiditati. Recte

Libertas fuitus cuius ēt si corpus cōstringat̄:aīo tñ uincula initii nulla p̄n̄t. Libertate ut eēnt liberi in ocio:qđ sequebant̄. Cuius:libertatis ꝓprium est:ut qs uiuat ut uult. libertas ut uolunt stoici est ptās operādi:qua stulti & mali oīno carent. libertas ingt in paradoxis est ptās uiuendi ut uelis & ille uiuit ut uult qui recta sequit̄: qui gaudet officio cui uiuendi uia considerata atq; prouisa est:qui legib⁹ nō pp metū paret: sed eas sequit̄ atq; colit qđ salutare maxīe eē iudicat:qui nihil dicit:nihil facit:nihil cogitat: deniq; nisi libenter ac libere:nec est ulla res:q̄ apud eū plus polleat q̄ ipsius uoluntas atq; iudiciū. Solus sapiēs oīa spōte facit. Et nihil inuitus:nihil coactus. At oīs leues cupidi:iprobi:lasciui sūt serui:seruiūt eni affectibus. Qua seruitute nihil pōt esse miserius: Iurisconsulti sic finiūt. Libertas est naturalis facultas eius: quod cuiq; facere libet nisi quod aut ui aut iure phibet̄. ¶ Quare cū hoc sit. igit̄ ingt Ci. cū hoc cōe sit p̄hīs & regibus:ut. s. libertate utantur uiuātq; ut uelint. Reges arbitrant̄ se id qđ sibi proposuerūt adipisci:si habeāt magnos opes:ociosi aūt:si cōtenti sint re sua domestica & parua ergo finē hūc quē sibi utriq; ꝓponūt:diuerso mō assequunt̄. ¶ Alteri reges. ¶ Opes magnas regnū opulētū magnasq; potētias. ¶ Alteri:ociosi & p̄hi si iponāt finē

Seneca cupiditatibus:& re pua cōtēti sint:qm̄ puis & minimis natura cōtētas est. Vñ dicit Seneca. Nō q parꝝ hēt:sed q plus cupit pauper est. Et ille beatissimus est & secur⁹ sui possessor:qui crastinū sine sollicitudine expectat:& breuissima ad diuitias per cōtēptū diuitiarꝝ uia est. ¶ In quo:in qua re:& tali ꝓposito neuter iprobādus est:sed est facilior ad ideō sequēdū & aptior uita ociosorū. Sed uita eorꝝ q ad rēp. accedūt & illā regūt atq; gubernāt est utilior humanæ societati & clarior:nā nisi essent qui rēpu. gererēt:& in mediū labores susciperēt:maximis iacturis hoies afficerent̄:& ciuitates. Vnde sapiētis est administrare rēp. & oīa pati ꝓ utilitate cōi:quapp cū hæc uita fructuosior sit anteponēda est ocio:hoc aūt dicit pp se. Ci. qui in negociis publicis curriculo honorū oculisq; ciuiū uixerat:omittēs ociū:a quo usq; ad ea tpa:in qbus turbulentissimæ tēpestates in repu. exoriæ sūt:& hæc in ocio scribebat:abhorruit & ambitionibus capiebat̄ & in iudiciis foroq; regnare gestiebat:cū hæc scriberet post necē Cæsa. & Octauio uiā tyrānidē affectāte ad ociū cōfugerat:in quo p̄babatur ut aliquod monumētū ocii sui extaret. ¶ Neutrorū:nec ociosorū siue p̄hiorum nec regū. ¶ Facilior:qm̄ facilius possum⁹ philosophari q̄ regnare:& p̄hi nō exponunt se tot fluctibus quot reges. ¶ Et tutior:securior:qm̄ p̄hi non timēt gladios fortunæ:qb⁹ reges obnoxii sunt. Vnde dicebat Xerxes illaturus bellū græciæ & traiecturus Hellespontū auctore Herodoto Magna negocia magnis cū periculis fiunt. ¶ Minus grauis:qm̄ non offendunt̄ hoies ocio philosophorum:nec inuident illis:sed regibus:qm̄ maioribus inuidetur. ¶ Fructuosior:afferēs maiorē utilitatē cōi hoīum societati. ¶ Ad claritatem:splendorem nois. ¶ Amplitudinem:gloriā. ¶ Quapropter:ponit illos qbus forsitan concedit̄ nō capessere rēp. qui. s. cū sint excellēti ingenio præditi doctrinæ cuiq; cōtēplatiōiq; se tradūt. aut q ualitudinarii sunt:ut munera reip. obire nō possint:quæ aūt talium hoīum officia esse debeant dicet̄. ¶ Imbecillitate:infirma ualitudine. ¶ Quibus aūt. i. illi q nō tradiderūt se doctrinæ:aut nō impediunt̄ mala ualitudine:aut aliqua cā grauiore & omittūt curā reip. ab officio discedūt hoīs:qui est natura ciuilis. Vnde uituperādi sunt & maxime si ob id patria dānū patiat̄:& ait Cicero:cū dicūt se non rēp. aut eius onera fugere. Sed imperia honores. In hoc laudādi uident̄:& difficile est illorū ꝓpositum nō laudare & cōsilium:sed apparet ipsos fugere molestia repulsam in petendis magistratibus & cætera:quæ accidere possunt:& infamiam afferre uident̄. ¶ Despicere:contēnere. Plæriq; maior pars hoīum. ¶ Admittentur:magni æstiment.. ¶ Dandū uitio:uituperandū:comici dicunt

uerto uitió:& idē est quod uitupero. ¶ Iudiciū:sniam & opinionē. ¶ Labores:qui subeundi sunt dū ꝑ magistra tu qs ambit:& alios prēsat emerēdorū suffragiorū cā. ¶ Et molestias:quæ subeūdæ sūt in ipsa petitiōe magistra tus iperii honorū. ¶ Offensionū:qm̄ offendunt ambitiōe & prēsatione cōpetitorū:offendere in hac significatio Offenne est in aliqd icurrere atq; incidere. ¶ Repulsaꝝ:qm̄ nō adipiscunt magistratū quē petebāt assectātes alios pro do suffragiis. Ille fert repulsam qui nō adipiscit magistratū quē petit. ¶ Sūt eni:ꝓbat id qd dixit:& hoc in phos di cit:quos ōndit:iō ad rēp. nō accedere:qm̄ sūt ai abiecti & demissi:& se nō adepturos qd petūt arbitrant:non qd

quorū iudiciū in eo qđ gloriā cōtēnāt:& ꝓ nihilo putēt difficile factu est nō ꝓbare. Sed uident labores:& molestias: tū offensionū: tū repulsarū:quasi quādā ignominiā timere & infamiā. Sūt eñi qui in reb⁹ cōtrariis parū sibi cōstent:uoluptatē seuerissime cōtemnant:in dolore sint molliores:gloriā negligāt:frangant infamia. Atq; ea qdē nō satis cōstāter. Sed his q habēt a natura adiumenta rerū gerendarū abiecta oi cunctatiōe adipiscendi magistratus sūt & gerendā resp. est. Nec eni aliter aut regi ciuitas aut declarari ai magnitudo pōt. Capessentib⁹ āt rēp. nihilomin⁹ q̄ phis:haud scio an magis ēt & magnificentia & despiciētia adhibēda sit reꝝ humanarū:quā sæpe dico & tranquillitas ai atq; securitas.

cōtēnant honores:sed qa timēt repulsam tāq̄ ignominiā:sunt enim phi.s.& alu. ¶ Parū sibi cōstēt:paꝝ sint cōstātes in reb⁹ aduersis & quasi sibiipsis diffidēt in aduersa fortuna qđ est cōtra fortitudinē & magnitudinem. ¶ Seuerissime:grauissime:& cōstāter in dolore qui est cōtrarius uoluptati. ¶ Molliores:fracto aio & molli:ut sunt fœminæ:& hoc appet ipsos nō eē fortes qui seuerissime uoluptatib⁹ & fortit doloribus resistūt. Illosq; aio suo putant iferiores. ¶ Frangant:nō possint ferre infamiā:certe timēda est ifamia:ut dixi:& de noie solliciti esse debemus:sed uir fortis & magnus non timet infamiā iniuria illatā. Vñ administrātib⁹ rēp. subeūdæ sūt offensiōes ꝓ æqtate ac iustitia fuanda:& ueritas potior & antiquor eē debet quocūq; hoie:& ifamia ignominiaq; subeūdæ sunt cū iniuria inferunt. Nullū eni est maius theatrū ipsa cōscientia:qua freti oia despicere possumus & debemus. Vt de Fabio maxi Fabio mo legit:q nō ponebat rumores añ salutē:dicebatq; nefas eē succensere pr̄iæ:ēt si nos ōnderit. Plato in.ii. de le maxio gib⁹ sic ait. Iudices prudētiæ ac fortitudinis oportet eē pricipes. ¶ Sed his q hēt:positis his qb⁹ forte dat uenia Plato si rēpu. nō capessunt:illos nūc affert q sine aliq̄ cūctatiōe rēp. gerere debēt publici rōne ducti:qm̄.s. aliter ciuitas regi nō posset:& respu. si nemo magistratū peteret:& si qsq; munera publica & curā recusaret. Adde etiā q̄ magnitudo ai nō pōt declarari:nisi in negociis:nā cū qs res magnas & arduas magno aio:& elato gerit tūc magnanimus dicit:ergo est op⁹ talia obire:si magnanimi haberi uolumus & eē. ¶ Adiumētū:naturæ q ualēt ingenio: prudētia uirib⁹ corporis. ¶ Abiecta cūctatione sine aliq̄ mora. ¶ Gerēda:administrāda. ¶ Neq; aliter nisi laboribus & idustria eorū:q cum habeāt:adiumenta naturæ:hoc pstare pñt. Et Plato in libris de repu. uult phos suos accedere ad rēp. ne praui iperēt & ut ipsi in laudē uersent. Bene inqt li.v. Erit reip. si ciuilis potētia cū phia congruerit. Idē ait li.vii. Ineruditi ueritatisq; iexperti nequaq̄ ciuitatis curā sufficiēter habituri sūt: Sapiētes igit rēp. capessere debēt ꝓ utilitate cōi:qm̄ laudabilior est eoꝝ uita:q in negociis publicis uersant q̄ ociosorū. ¶ Aut declarari magnitudo ai:qm̄ magistrat⁹ uirū ōndit & declarat:ut Bias dixit:& tūc cognoscit magnanim⁹:quē phi in suis umbraculis istituūt de magnanimitate pcepta tradentes cū circa magna uersat ut decet:& nō flectit aliq̄ cupiditate aut ambitione sed oia sua officia ad iustitiā dirigit. Vñ dicebat Cyrus:ut est apud Xenophōtē. Opus Cyrus est maximū pulchre iperare & principē decere subitis anteire:nō dolo & ocio:sed ꝓuidētia & idustria:& principē decere nō se bonū pstare dūtaxat uerūetiā ꝓ subditis diligētiā agere ut q̄ optimi futuri sint. Et in octauo dicit. Bonus priceps est hoib⁹ lex uidēs:qm̄ satis est q & moderet & uideat puniatq; delinquētē. & Diocli tia. ipera tor:ut auctor est Vopiscus:dixit. Nihil est difficilius q̄ bñ iperare. Phus in.v. ethices sic ait. Optimus est nō q ad Aristo. seipsum:sed q ad aliū utit ipsa uirtute:hoc eni est opus difficile. ¶ Nō pōt declarari:ōndit & ponit in exercitatione:qm̄ laus uirtutis in actiōe cōsistit. Vñ debemus pcipere de uirtute:& ipsā exercere ut melius declarat. ¶ Capessentib⁹ aūt rēp. Nūc pcipit qd facere debeāt hi q capessunt rēp. oia.s. humana despicere nō min⁹ q̄ ipsi phi: q bona externa nihil curāt:licet difficile sit hoiem uacare affectib⁹ qui in bonoꝝ petitione uersat:sed quo difficilius:hoc erit pclar⁹:qm̄ uirtus:ut dictū est circa difficile uersat:& oia bona difficilia sūt ut ingt Plato:igit q in re difficili uirtutem amplectitur laudabilior est eo qui in facili:ut est philosophus qui in ocio degens uacat affectibus:cum nullis inimicitiis sollicitet nec laudatur iniuria. Ergo qui rēpublicā gerit:si ēt his uacat:laudabilior est ipso philosopho:qm̄ expositus est inimicitiis iniuriis pro ipsa iustitia:quā tuet & ministrat. Magistratus eni custos iusti esse debet:& rem cōem pro dignitate distribuere:ac ea quæ sunt in hoium cōmerciis ad æquitatem redigere ne discordiæ oriantur:& seditiones habeāt ēt oportet æquitatem & bonitatē quæ aliqñ legem emēdat peccantē ob hoc:qa est generalis:summū quippe ius summa est iniuria. ¶ Capessentibus:accedentibus ad curā reip. ¶ Nihilominus:nulla re minus:qm̄ magis indigent magnitudine animi:qui rēp. gerunt q̄ phi qui in ocio uersant. ¶ Rerū humanarū:quæ accidere possunt in uita. Vnde dicit Plato li. ultio de repu. Monet lex id optimū fortē q̄ maxime in aduersis quietem agere:& nequaq̄ excandescere:cū nihil hmōi bonū aut malū clare cen Plato seri queat. Et Seneca dicit. Calamitas est uirtutis occasio. ¶ Quā despicientiam. ¶ Sæpe dico repeto & inculto: Seneca qm̄ de ipsa dictū est supra. Nō eni pōt qs esse magnanimus:nisi res humanas cōtēnat.i. oia quæ hoi accidere pñt in utrāq; partē. ¶ Trāquillitas:sedatio perturbationū. ¶ Siqdem:affert rōnē quare capessentibus rēp. humanæ

res despiciendæ sunt.¶ Nec anxii:angor est ægritudo pmens:& dicit anxius plenus angustia. ¶ Cū grauitate:
quæ decet uirū q nunq̄ metit & in uirtute pseuerat est grauitas comes cōstātiæ & qui anxius est & sollicitus:non
pōt eē grauis & cōstans.¶ Quæ trāquillitas ai:& securitas:& uita sine angorib⁹:despiciētia rerū & grauitas atq̄
cōstātia.Eo tāto facilius est p̄his suare grauitatē & uacare affectib⁹:quāto minus est in ipsis qd sit in manu for-
tunæ.¶ Quo minus multa.i.pauciora q̄ in uita eoꝝ qui rēpu.administrāt.¶ Patēt:sūt obnoxia & exposita te-
lis fortunæ:qm̄ non uersant̄ in his quæ sunt in manu fortunæ:ut sunt magistratus iperia:p̄hi eni colunt aium:

Siqdē nec anxii futuri sunt:& cū grauitate cōstan-
tiaq; uicturi quæ eo faciliora sūt p̄his quo min⁹ pa
tēt multa in eorū uita quæ fortuna feriat & quo mi
nus multis rebus egēt: & qa siqd aduersi eueniat tā
grauiter cadere non pñt. Quocirca nō sine cā ma
iores motus aiorū cōcitant̄ maioraq; efficiēdi rēp.
gerētibus q̄ qetis quo magis his & magnitudo ai
est adhibēda & uacuitas ab angorib⁹:ad rē gerēdā
aūt q accedit caueat ne id mō cōsideret q̄ illa res ho
nesta sit:sed ēt ut habeat efficiēdi facultatē. In quo
cōsiderādū est ipso ne aut temere desperet pp igna

quē fortuna ferire non pōt aut uincere mō sit
bñ īstitutus & uere magnus. Vñ uir bonus &
sapiēs fortunæ minaci & temerariæ medium
unguē oñdit:& illam elato aio spernit:a qua q
pendet.in magnis uiris habendus non est. Vñ
dicit Seneca. Nrminē aduersa fortuna cōmi-
nuit:nisi qurm secūda decepit:& fortuna illis
grauis:qbus est repētina facile eā sustinerr po
rest.& semp expectat:& nulla re maior iuidia
fortunæ fit q̄ æquo aio.¶ Tā grauiter cadere
nō pōt:qm̄ ipsis p̄his oīa sunt pmeditata:qp-
pe multū pdest prouiso aiorū & pparatio ad
minuendū dolorē:hæc est illa præstans & diui
na sapientia inqt in Tusculanis disputationi-
bus & pceptas penitus & pertractatas res ha-
bere humanas:nihil admirari cū acciderit:ni-
hil anteq̄ euenerit:nō uenire posse arbitrari. Vñ Xantippe uxor Socratis semp se uidisse illū dicebat eodē uultu
exeuntē domo & reuerētē:aius eni erat sedatus & trāquillus qui a uolūtate fingit. Adde ēt q ipsi p̄hi non curāt
bona fortunæ:quæ illa cū uult eripere pōt. Illi aūt qui rēpu. gerunt pñt deiici notariq; infamia & grauiter cade
re:cū in ædito loco positi sint:& obnoxii fortunæ:quæ mutabilis est & temeraria Seneca dicit. Quæ multo ante
puisa sunt languidius incurrūt. Aufert uim psentibus malis qui futura psperxit. Vñ post suū casum Ouid. dixit.
Tu quoq; formida nimiū sublimia semp:ppositiq; pcor contrahe uela tui Viue sine inuidia:mollesq; inglorius
annos Exige:amicitias:& tibi iunge pares.¶ Quocirca cōcludit p ea quæ iā dicta sunt maiores motus aiorū cō
citari in illis q gerūt rēp. Propterea:quæ singulis diebus accidūt:qbus aius mouet:& maiora semp efficere ten-
tat. Vnde opus est adhibere ai magnitudinē:ut maiora sp cū decoro efficiant:& uacuitatē ab angorib⁹ qbus de
bet uacare magnanimus.¶ Quocirca:igit cū in reb⁹ difficiliorib⁹ uersant hi qui gerūt rēp. magis angunt q̄ p̄hi
qui uitam ociosam degunt.¶ Nō sine cā:iure ac merito:qm̄ timent casum & tela fortunæ:quæ illa in sūma quæ-
q; torquere gaudet:ut infima sūmis:summa infimis mutent.¶ Maiores motus:maiores pturbationes cū e lo
ci sint unde fortuna uolēte grauiter cadere possint. Vnde reges cæteriq; principes uere semp solliciti sunt:& ty-
rannorū uita nihil est miserius:oia eni timent cum ipsi ab oibus timeantur & motus maiora efficiendi:qm̄ gu-
bernantibus remp. in cōe laborandū est;& curandū ut magna quædam efficiant quod nō cogitant ociosi qui in
magnis negociis nō uersantur:maioris eni curas hñt qui negociis publicis & munerib⁹ fungant q̄ ociosi. Illi eni
tēdūt ad maiora & ardua. ociosi aūt talia nō curāt. Et iō nō angunt. Quietis:ociosis:& his q ad rēp. nō accedūt.
Quo magis tanto magis inqt magnitudo ai adhibenda est in his aiorū motibus & curis rēp. administrātib⁹:ut
grauitas retineat:& cōstantia ne anxii uideamur & inconstantes unde magis debet esse magnanimus & grauis
ille qui remp. gerit q̄ p̄hus ociosus:qm̄ in maioribus difficultatibus uersat:& maioribus stimulis pturbationū
angit;& ideo difficile est ipsū nō pturbari aio:cū telis fortunæ sit expositus:ut mens uix possit eē sine timore &
maiora ēt molit in dies:unde opus est aium eē cōstātē.¶ Ab angorib⁹:ai pturbationibus.¶ Ad rē gerendā qui
accedit:pcipit nūc qd illi agendū sit:qui ad rēp. accedere uult:ut.s.cōsideret si idoneus est ad munera publica ob
eunda.¶ In oibus eni quæ agimus:nō solū qd honestū sit sed ēt qd ipsi pstare possumus:qrendū est:& conside-
randū ne forte aliqd aggrediamur qd efficere nequeamus:qsq; igit uires metiri debet suas & naturā:idq; auspi
cari qd obire posse uidebit cū decoro:aliter nihil laude dignū. faciet q̄uis in re honesta uerset honestū est capes
sere rēp. sed siqs ad illā gerendā ineptus est abstinere debet. Ideo Solon dicebat. Tū rege. cū prius didiceris re-
gi. Illi eni qui regere nesciunt seipsos & alios detrahunt hinc laudē & decorū nō seruāt:ad quod pauci accedunt
inqt Plato li.v.de rep. & illud q cognoscant rari sunt. Idē in.vi. de legibus sic ait. Existimare de oibus hoibus id
quisq; debet. q qui nunq̄ seruiuit is laude dignus esse priceps nunq̄ poterit: Ideo gloriari quēq; oportet magis
q bene seruierit q̄ q bene fuerit dominatus: primū qdem legibus: qbus qui seruit deo seruit: deinde senioribus
qui honeste uixerūt.¶ Illa res:quā agere uult.¶ Honesta:cōiuncta uirtuti.i.nō solū consisteret honestū esse ge-
rere rēpublicā: sed ēt si ipse ad tale munus obeundū aptus est.¶ Facultatem:potentiā & possibilitatem efficien-
di rem ipsam honestatem:& ideo id quisq; agere debet:ad quod aptus est:& pōt cum decoro tractare:est enim
magnæ molis opus alios regere & gubernare ut decet.¶ In quo:ipso. in hac ipsa cōsideratione & accessu ad rē-
publicam.¶ Considerandum:prudenter iudicandum. Quoniam prudentia est quæ statuit omnes mediocrita
res.¶ Aut temere:nullo adhibito iudicio desperet se posse perficere id qd incœpit pp ignauiam:quæ fortitudi
Ambro ni opponit:pp quam cedere qs non debet:aut deserere fidem metu dirri culi:unde præparandus est animus:ex
sius ercenda mens & formanda ad constantiam:ut nullis molestiis frangatur:gloriæ quoq; inquit Ambrosius:ca-

ueat appetentiã:quæ frequẽter nocuit imoderate expetita:ſemp aũt uſurpata.⁋ Propter ignauiã: q̃ ſit ignauus. Nauus dr̃ ſtrẽnuus:inde operã nauare eſt ſtrẽnue facere:inde ignauũ dicimus deſidẽ & ſine igne aĩ. ⁋ Aut nimis cõfidat:ne nimis audeat:& ſic mediũ renẽdũ eſt in rebꝰ agẽdis:ut fortes eẽ poſſimus. In medio eñi conſiſtit uirtus:& iã dictũ eſt fortitudinẽ mediocritatẽ eẽ inter ignauiã ſiue metũ & audaciã.⁋ Cupiditatẽ alicuꝰ rei quã ſibi agendã ꝓpoſuit:aut aliquã aliã rem cõſequẽdã.⁋ In oĩbꝰ negociis:obeundis.ſ.& in oĩbꝰ rebus agẽdis in bello:quæ ꝑtinẽt ad uirũ fortẽ atq; magnanimũ:& in gubernatione reipu. in qua multa negocia cũ decoro obeunda ſunt.⁋ Aggrediare icipias.⁋ Diligens ꝓparatio:diligẽter oĩa neceſſaria ꝓparãda ſũt: ut id qđ aggredimur:ꝑficere poſſimꝰ.⁋ Præparatio:eſt apparatus rerũ neceſſariũ: apparatus ꝑtinet ad ſumptũ & magnificẽtiã:& iõ dixit ſupra:delectãr etiã magnifici apparatꝰ:uñ uitupanť illi qui res magnas & arduas ſine aliqua ꝓparatiõe aggrediunť:& turpiter poſtea deſiſtunt relinquẽtes locum pœnitẽtiæ: quo genere hoiũ nihil eſt imprudentius. — Nauus / Nauare / operam / Ignauꝰ

uiã:aut nimis cõfidat ꝑꝑ cupiditatẽ. In oĩbꝰ aũt negociis priuſq̃ aggrediare adhibẽda ẽ ꝓparatio diligẽs.

⁋ Diſputatio qua oñdit res urbanas maiores eſſe bellicis:& togatoꝝ cõſilia Iꝑatoris laudi ꝓponit.

ſ Ed cũ plæriq; arbitrẽť res bellicas maiores eẽ q̃ urbanas:minuenda eſt hæc opĩo:multi eñi bella ſæpe q̃ſiuerunt ꝑꝑ gl̃iæ cupiditatẽ atq; in magnis aĩs Igeniiſq; id plærũq; cõtigit: eoq; magis ſi ſũt ad rẽ militarẽ apti & cupidi belloꝝ gerẽdoꝝ. Vere aũt ſi uolumus iudicare:multæ res extiterũt urbanæ maiores clarioreſq; q̃ bellicæ. Quãuis eñi Themiſtocles iure laudeť:& ſit eiꝰ nomẽ q̃ ſolonis illuſtriꝰ:citeturq; Salamis clariſſimæ teſtis uictoriæ:q̃ anteponať cõſilio ſolonis eĩ:q̊ primum

s Ed cũ plæriq;:digrediť Cice. a præceptis tradendis de ipa fortitudie & magnanimitate:& res urbanas & cõſilia eoꝝ: qui rẽpu. togati gubernant bellicæ laudi & gloriæ contra multorum opĩonem ꝓponit:hæ quippe duæ facultates:gubernatio ciuilis:& rei militaris ꝓſtantia de principatu inter ſe certant:& adhuc ſub iudice lis eſt. Cice. tñ nõnullis rõnibus & exẽplis conať oſtendere domeſticã diſciplinam: & conſilia urbana bellicis præferenda eſſe:& in hoc Cice. cãm agit ſuã. qm̃ ipſe togatus rempu. e ſceleratorum manibus eripuit:aſſeruitq;. Ideo. Qu. Catulus princeps ſenatorii ordinis:& auctor publici conſilii frequẽtiſſimo ſenatu Ciceronẽ patrẽ p̃riæ appellauit: cui etiã togato primũ ſupplicatio cõtingit poſt urbem conditã:ut ipſe gl̃iať in tertia actione in Verrem:hæc oõ diciť poſito qua cõſideramus de aliqua re ꝓpoſita:conſtat locis ad laudẽ ꝑtinẽtibus & uitupationẽ:reſpicitq; hos ſiue honeſtũ utile:iuſtũ ac legitimũ:talis eſt eiuſdẽ Ciceronis poſitio in rhetoricis boni:ne plus an mali attulerit hoĩbus & ciuitatibus eloquẽtia. Theſes inq̃t Fabius quæ ſumunt:& rerũ cõparatione:ut ruſticana uita an urbana potior:iuriſperiti an militaris uiri laus maior:miræ ſunt ad exercitationẽ dicẽdi ſpecioſæ:atq; uberes:quæ uel ad ſuadẽdi officiũ: uel etiã ad iudicioꝝ diſceptationẽ iuuãt plurimũ:hæc theſis in cauſa Murenæ a Tullio tractať uberrime.⁋ Plæriq;:maior pars hoium: hæc oĩa eo ſpectant:ut Cic. glorieť ſibi togato arma ceſſiſſe: & rempu. cõſiliis ſuis a nefaria cõiuratione liberaſſe: qđ hoc carmine reſtatus eſt. O fortunatã natã me conſule romã.⁋ Res bellicas:ea quæ fiunt in bello magis eſſe laudanda: q̃ geſta urbana & ſenatoria.⁋ Minuẽda:cõfutanda: ꝓbandũ inquit eſt aliter eẽ:ac plæriq; putãt.⁋ Multi enim: ratio quare hæc opĩo minuẽda eſt. qm̃ inquit multi bella quærũt:nõ ꝓpter rem ipſam & honeſtatẽ:ſed propter gloriã: unde ſi talibus nõ eſſet gloria ꝓpoſita:nullo modo pugnarẽt:oñdendũ eſt igiť ipſos poſſe in toga maiorem laudẽ cõſequi q̃ in caſtris.⁋ Gloriæ:bellicæ ſiquã ducũt eſſe maximã:& maxime quærũt hanc gloriã fortes & magnanimi & ſic oportunitatẽ nacti p̃riæ iniuriã faciunt:ut Cæſar fecit:unde Cicero uult hanc gloriam diminuere:ut alii quærãt potius gloriã urbanã:q̃ bellicã:ne p̃ria detrimẽto afficiať a cupidis bellicæ gl̃iæ:quod ſub Cæſare paſſa eſt:qui in arma furẽs patriã occupauit:omiſſis cauſis forẽſibus ſenatoriiſq; muneribus: quæ orator ac ſplendide potuiſſet obire:erat enim litteratiſſimus:& poſt Ciceronẽ facile ſecũdus:aut forte Ciceroni par:ſi tubarũ clangor ſtrepituſq; armoꝝ a cauſis agẽdis eum nõ auertiſſent.⁋ Id: quærere bella ꝑꝑ gl̃iæ cupiditatẽ.⁋ Plærũq; cõtingit:accidit ſæpius & euenit in aĩs magnis ꝓclariſq; ingeniis. Vnde in bello ſunt ferociores.⁋ Eoq; magis:tãto magis id euenit illis qui magno aĩo ꝓditi ſunt & ingenio.⁋ Apti:ꝓſtãtes robore corporis & mẽbroꝝ optima ualitudie.⁋ Cupidi: ſuapte natura.⁋ Belloꝝ.i.ſi eoꝝ natura ad id inclinať.⁋ Vere autẽ: facit ꝓpõnẽ diſputationis:& cõfutat id qđ ab eo qui alterã partẽ tuereť dici poſſet.⁋ Multæ res urbanæ:geſta cõſilio ſenatoꝝ urbanoꝝ.⁋ Maiores:maioris laudis & gl̃iæ q̃ geſta bellica.⁋ Iudicare uere:ſine fraude & ut ueritas ipſa requirit.⁋ Quãuis eñi:hæc eſt cõfutatio quã dixi:& facit cõparationẽ inter Themiſtoclẽ & Solonem præponitq; facta ex cõſilio Solonis:q̃uis nomen Themiſtoclis illuſtrius ſit ꝓpter uictoriã Salaminã de Xerxe.⁋ Iure:merito.⁋ Laudeť:ab oratoribꝰ & hiſtoricis: ſupra dixit:hinc rhætoꝝ cãpus de Salamine.⁋ Eius:themiſtoclis.⁋ Nomen & fama rerũ geſtarũ & uictoriæ bellicæ.⁋ Illuſtrius:maioris ſplendoris & gl̃iæ.⁋ Citetur uoceť in teſtimonium. Tranſlatio eſt ab his qui citanť ut teſtes ſint. Salamini inſula:ubi Themiſtocles uicit Xerxem nauali pugna.i.q̃uis teſtis ſit huius gloriæ uictoria ad Salaminẽ. Quæ uictoria anteponať ab oratoribus conſilio Solonis & laudibus:quas meruit cõſiliis urbanis & prudẽtia in conſtituendo ſenatu ac legibus.⁋ Anteponatur:ab oratoribus:qui quotannis laudes Themiſtoclis:& aliorum qui in bello operam patriæ nauauerant celebrabãt. Solon unus fuit ex ſeptẽ ſapiẽtibus. Eccetidis filius auctore Laertio:ſiue Euphorionis:ut Dydimus grãmaticus ſcribit:patria Salaminius:Athenis claruit regnãte Targnio priſco Romæ:a Codro paterni — Solon

genus ducebat:maternū uero a Pyſiſtrato tyrāno. Atheniēſibꝰ leges heroico carmine ſcripſit:& areopagū con
Areopagus ſtituit.i.ſenatū & q̄dringētos legit ſenatores.¶ Areopagitas:quadrigētos ſenatores:Areopagus erat uicꝰ martis:in quo cōſtituṫ fuit ſenatꝰ a ſolone. Collis auctore Herodoto li.viii.e regiōe ad arcē athenaꝝ areopagꝰ uocabat̃.¶ Hoc:cōſtituere.areopagitas & ipm̄ ſenatū.¶ Quā illud:uictoria ipſiꝰ themiſtoclis ad ſalaminē.¶ Illud eni:rō q̄re nō erat minus ꝑclarū illud.i.uictoria de barbaris ad ſalaminē.¶ Hoc:cōſtitutio areopagitarū & ſenatus ꝓderit ſemꝑ:illud uero ſemel.¶ Ciuitati:athenis.¶ Hoc cōſilio:ſolonis.¶ Leges:quas ipſe tulit.¶ Maioꝝ iſtituta:mores optimi atheniēſiū.¶ Et Themiſtocles qdē:hæc eſt altera rō'qua ſuā ꝓpōnem ꝓbat:res.ſ.urbanas eē maiores bellicis.¶ Areopagū:ſenatū cōſtituēdū.¶ At ille: ſolon adiuuit Themiſtoclē pp ſenatores quos īſtituerat:quoꝝ cōſilio id bellū geſtū eſt:ergo ſolon adiuuit Themiſtoclē:themiſtocles aūt nō adiuuit Solonē poſt pugnā marathoniā de qua dictum eſt. Themiſtocles monuit atheniēſes illā uictoriā nō finē ſed cām eē maioris belli. Vñ ducētæ naues factæ ſūt:ꝙ cū nūciaret̃ Xerxē ingēti cōpata claſſe ad græciā occupādā:&

cōſtituit areopagitas:nō minus præclarū hoc q̄ illud iudicandū eſt.Illud enim ſemel ꝓfuit:hoc ſemꝑ proderit ciuitati:hoc conſilio leges athenienſium: hoc maiorum inſtituta ſeruantur. Et Themiſtocles quidē nihil dixit in quo ipſe areopagum adiuuerit: at ille adiuuit Themiſtoclem: eſt enim bellum geſtū cōſilio ſenatus eius qui a Solone erat cōſtitutꝰ. Licet eadē de pauſania lyſandroq; dicere. Quorū

in primis athenas adnauigare:cōſulerūt oraculū delphicū:qbꝰ pythia rñdit:ut muris ligneis ſe muuirēt oraculū tale fuit:ut auctor eſt Euſeb.li.v.de præ.euāge. Effugite extremas mūdi:& penetrate ſub oras. Ne miſeritate:feret fuga ſola ſalutē. Nō ſaluū caput ulliꝰ nō peſue manuſue Vlla:nec i reliquo ps deniq; corpe ſalua Curribꝰ ecce furit uictus:quē ſyria mittit. Mitis erit nulli:rapiet ferus oia maurus. Nō tēplis diuū pcet: nō mœnibꝰ urbis. Cūcta igni cōſumet an ipa exterrita magno Sudore aſpicitis ſuperū ſimulachra madere. Lignea mœnia dat Pallas:quā cōdidit urbi. Inde optata ſalus: fœlix & palma ſequet̃. Si tm̃ pugnā nō expectarit equeſtrē. Tu uero ſalamis uel cū ſucceſſerit æſtas. Vel cū triſtis hyems ꝓpriis priuabere natis. Oraculū datū Lacedæmoniis tale fuit. Qui ſpartā antiquā colitis.uel mœnia ura. A pſis deuicta cadēt:ul' regis adēpti Herculidæ mortē grauiter plāgeris amarā:qm̄ in eo bello ut dictū eſt. Leonidas rex lacedæmonioꝝ:q erat de genere Herculis cecidit ad Thermopylas:cū illas anguſtias cuſtodiret:& iō dicit Trogus initio huiꝰ belli ſciſcitātibus oracula delphis rñſum fuerat:aut regi ſpartanoꝝ:aut urbi cadēdū:& iccirco cū leonidas ad bellū ꝓficiſceret̃:ita ſuos firmauerat:ut regē ſe parato ad moriēdū aīo ſcirēt.¶ Anguſtias ꝑterea occupauerat:ut cū paucis.aut maiore gl'ia uinceret:aut miore dāno reip.caderet. Oraculū datū Atheniēſibꝰ:cū nemo itelligeret. Themiſtocles nauiū ꝑſidiū demōſtrari iterꝑtatꝰ.ꝑſuadet oībꝰ patriā municipes eē nō mœnia:ciuitatēq; nō in ædificiis:ſed in ciuibꝰ poſitā meliꝰ itaq; ſalutē nauibꝰ q̄ urbi cōmiſſuros:huiꝰ ſniæ ēt auctorē deū eē dicēs. Probata itaq; cōſilio:cōiuges liberos cū ꝑcioſiſſimis rebꝰ in iſulas relicta urbe emādat ipſi armati naues cōſcēdūt:arcē reliquētes ſacerdotibꝰ:pauciſq; maioribꝰ natu:& ſacra ēt ꝓcurāda:& themiſtocles elegit anguſtias ſalaminii fræti:timēs ne a multitudine hoſtiliū nauiū circūuenirent̃. Vñ in fræto ſalaminio pugnatū eſt:& puo nūero nauiū maxia poſt hoīuꝫ memoriā claſſis pſaꝝ deuicta eſt:pſæ in fugā uerſi ſūt:in quā trepidationē ml'tæ ſubmerſæ naues ml'tæ captæ ſūt:pſes tm̄ nō minꝰ ſæuitiā regis q̄ hoſtē timētes domū cōceſſere:hāc uictoria Themiſtocles īpator nobilitatꝰ eſt: qui hāc pugnā noctu ſurgebat ꝑ urbē tāq̄ lymphatꝰ diſcurrēs:nec capiēs qetē dicebat ſe excitari tropheis & uicto
Themiſtocles tia melciadis:q apd̄ marathonē pſas uicerat:nec erat aliq̄ uictoria:q̄ cū marathonio tropheo poſſet cōpari Themiſtocles Neoclis filiꝰ fuit:cui ob res geſtas auctore Æmilio ꝓbo nemo ꝑfert̃:& pauci pares putāt̃.¶ Licet ea
Pauſanias dē de pauſania lyſādroq; dicere.¶ Pauſanias lacedæmoniꝰ clarꝰ īpator:ſed uariꝰ in oī gñe uitæ fuit. Nā ut uirtutibꝰ ml'tis enituit:ſic uitiis obrutꝰ eſt:& denigratꝰ:hic ut dictū eſt:una cū Ariſtide atheniēſi uicit Mardoniū apd̄ plateas cū ducētis milibꝰ peditū uiritim electis.&.xx.eqtū:& ex ꝑda tripodē aureū delphis poſuit epigrāmate iſcripto in hāc ſniaꝫ. Suo ductu barbaros apd̄ plateas eē deletos:eiuſq; uictoriæ cā Apollini donū dediſſe. Poſt hoc ꝑliū miſſus cū claſſe cyprū & helleſpōtū:ut ide barbaroꝝ ꝑſidia depelleret:q̄ oia fœlici euētu pægit:& Bizātiū expugnauit:ſed hāc belli gl'iā igl'ia morte deturpauit. Ariſtolicꝰ pr Lyſādri ex ꝓſapia mime regia:cæteꝝ ex
Lyſāder heraclidaꝝ gñe natꝰ eē dr̄:īgt Plutar. lyſāder lacedæmoniꝰ magis fœlicitate q̄ uirtute:ſibi gl'iā cōpauit i rei familiaris educatꝰ āguſtia ſeſe priæ legibꝰ obtēperāte:ſicut qs alter ꝑbuit cui honoris cupiditas & cōtētiōis ſtudiū a laconica diſciplia pmāſitinarū. Clarꝰ īpator fuit:q cū Athenas ꝑ deditionē cepiſſet.xxx.uiros urbi ꝑpoſuit: & Calybiū atci gubernatorē:ide ſtatuā ſibi ꝑfectiſq; ſuis erexit:quo tpe maxia aī elatiōe utiuiſus ē:qm̄ ipi græcoꝝ prio:ꝑinde ac deo ꝑ ciuitates aræ erectæ ſūt:& ſacrificia iſtituta.eiq; añ oīs peanes decātati:quoꝝ unꝰ tale hēbat initiū almæ græciæ īpatorē ab altiſſima ſparta diuīs celebremꝰ laudibꝰ. Iopeā Clerilū poetā ſemꝑ ſecū habuit: ut res a ſe geſtas uerſibꝰ celebraret:tādē cū Thebanos iuaderet:apud Haliartū oppidū boetiæ a Neochoro interfectus eſt. Facit igit̃ cōpationē iter Pauſaniā lyſādrūq; clariſſimos īpatores exercitꝰ & reges:q rebꝰ geſtis īpiuꝫ lacedæmonioꝝ dilatatūt:& lycurgū q lacedæmoniis leges dedit:& ſic oſtēdit plura lycurgū q̄ illos feciſſe:q̄uis duce Lyſandro Atheniēſes a lacedemoniis uicti fuerit iu bello pelopōneſiaco:qd' Thucidides lr̄is mādauit. Lyſander eni bellū cōfecit:qd' p.xxvi.ānos durauerat iter Atheniēſes & Pelopōneſios, uñ bellū pelopōneſiacum dictum eſt:& Lacedæmonii ſunt in Pelopōneſo. Meſſenii:Achei:Dores:Argiui:Elei:Arcades: hi enim populi illā incolunt peninſula.in cuius iſthmo eſt corinthus caput achaiæ:hi populi cum Lacedæmoniis faciebant. Athenienſes etiam ſuos hēbant ſocios.¶ Licet dicere:poſſumus afferre idem quod de Themiſtocle & Solone.

rebus gestis:q̄q̄ imperiū lacedæmoniis dilatatū putat̄:tamē ne minima quidē ex parte lycurgi legib⁹ & disciplinæ cōferēdi sunt:quinetiam ob has ipsas causas & paratiores habuerūt exercitus & fortiores. Mihi quidē neq₃ pueris nobis. M. Scaurus. C. Mario. neq₃ cum uersaremur in repu. Q. Catullus Cn. Pōpeio cedere uidebant̄:parua eni sūt foris arma:nisi est cōsiliū domi. Nec plus Aphricanus sin-

Lacedæmon

Lycurgi leges

¶ Reb⁹ gestis:ꝑstātia bellica & uictoriis. ¶ Lacedæmoniis. Lacedæmō est urbs pelopōnēsi quæ & sparta dr̄ clarissima quōdā & istitutis & armis. ¶ Dilatatū:ampliatū:& ꝓpagatū. Nā lysander athenas cepit. Pausanias ꝑsas uicit:expugnauit Bizātiū:& ex cypro atq₃ hellespōto deduxit barbaroꝝ ꝑfidia:tñ q̄uis iperiū fuerit ꝑ illos dilatatū. ¶ Tñ ne minima qdē:nō mō nō magna:sed nulla ex pte cōparādi sunt glīæ lycurgi:quā ille meruit ob leges sāctissimas:quas lacedæmoniis tulit. ¶ Cōferēdi:cōparādi. Lycurgus auctore Trogo:cū frī suo Polybitæ spartanoꝝ regi successisset:regnūq₃ sibi uēdicare potuisset:charilao frīs filio:q posthumus fuerat:cū adoleuisset:regnū restituit:ut itelligerēt oēs q̄to plus ad bonos:pietatis iura q̄ oēs opes ualerent. Medio igit̄ tpe:dū ifans adolescit:& ipse tanq̄ tutor regis regnū administrat leges nō hñtib⁹ lacedæmoniis istituit:nō iuētione eaꝝ magisq̄ exēplo clarus siqdē nihil lege in alios sanxit:cui⁹ nō ipse primus nocumēta daret. Populū in obseqa pricipū:pricipes ad iustitiā in firmoꝝ formauit:parsimoniā oībus ꝑsuasit:existimās laborē militiæ assidua frugalitatis cōsuetudie faciliorē fore:emi singula nō pecunia:sed cōpēsatiōe mercīū iussit auri argētiq₃ usum:ueluti materiā oium scelerū sustulit. Administrationē reip. ꝑ ordies diuisit:regibusq₃ ptātē belloꝝ:magistratib⁹ iudicia & ānuas successiōes senatui custodiā legū:pplo sublegēdi senatū:uel creādi:quos uellet ptātem ꝑmisit:fūdos oium æq̄liter in ois diuisit:ut æquata p̄rimonia neminē potētiorē aliis redderēt cōuiuari oēs publicæ iussit ne alicui diuitiæ uel luxuriæ in occulto eēnt. Iuuenib⁹ nō ampli⁹ una ueste uti toto anno ꝑmisit:nec quēq̄ culti⁹ q̄ alterū ꝓgredi:nec epulari opulēti⁹ ne imitatio in luxuriā uerteret̄:pueros ipuberes nō in foꝝ:s₃ in agrū duci p̄cepit:ut primos ānos nō in luxuria:sed in ope & laborib⁹ agerēt. Nihil eos somni cā substernere & uitā sine pulmēto degere:neq₃ pri⁹ in urbē redirēt q̄ uiri facti eēnt:statuit uirgines sine dote nubere. Iussit ut uxores eligerent̄ nō pecunia seueri⁹:quo mr̄imonia sua uiri coercerēt:cū nullis frænis tenerent̄ ipsi⁹ dotis maximū honorē nō diuitū & potētū:sed pro gradu senū eē uoluit:nec sane usq̄ terrarū honoratiorē locū senectus habuit. Hæc qm̄ pricipio salutis antea morib⁹ dura uidebat eē:auctorē eoꝝ Apollinē delphicū finxit:& ea se ex p̄cepto numinis attulisse:ut cōsuescēdi tediū met⁹ religiōis euinceret:deniq₃ ut æternitatē legib⁹ suis daret iureiurādo astrixit ciues nihil eos de suis legib⁹ mutat̄uros:priusq̄ reuerteret̄:& se ad oraculū ꝓficisci simulauit:cōsulturū qd addēdū mutādūue legib⁹ uideret̄:sed in cretā ꝓfectus est:ibiq₃ ꝑpetuū exiliū egit:abiiciq₃ in mare ossa sua moriēs iussit:ne relatis aliqñ lacedæmoniā spartiatæ iusiurādi religiōe solutos in dissoluendis legib⁹ se arbitrarent̄. ¶ Quinetiā:imo. ¶ Ob has ipas cās:pp disciplina leges & educationē iuuentū:ut p̄cepit lycurgus. ¶ Habuerūt:pausanias.s.& Lysāder ipatores exercit⁹:nā reges lacedæmonii hēbāt ptātē belloꝝ:ut dictū est. ¶ Paratiores:istructiores ad pugnā:& iflāmatos cupiditate uicēdi:nec mortē curabāt:ut sāctis legib⁹ p̄riæ obseq̄rent̄. in Tuscula. dispu. loquēs de lacedæmoniis ait:fuit hæc gēs fortis dū Lycurgi leges uigebāt:& estote fortes spartiatæ magnā uim hēt reipu. disciplina. ¶ Fortiores:ꝑmptiores ad oia picula & labores pp bonā æducationē & leges Lycurgi:quæ talia iubebāt:semꝑ eni se exercebāt uariis gymnasiis:& pueri flagellis ad arā dianæ cedebāt̄ & nunq̄ exclamabāt. ¶ Mihi qdē:hactenus de græcis:nūc de Romanis ponit exēpla:& cōparat. M. Scaurū pricipē senat⁹ tpe suo & sæpenumero auctorem publici cōsilii. C. Mario arpinati q bellica laude claruit:& septies cōsul fuit:de quo Liui⁹. Marius uir cui⁹ si examiarent̄ cū uirtutib⁹ uitia:haud facile sit dictu:utrū bello melior:an pace ꝑniciosior fuerit adeo:quā rēpu. armat⁹ ſuauit:eā primo togat⁹ oi scelere fraudis:postremo armis euertit:q æditis multis scelerib⁹ in ultimo cōsulatu idibus Ianuariis decessit:exptus oia quæ optima fortuna:& pessima dare hoi pōt. ¶ Nobis pueris:cū ego essem puer. Iō ait in ꝓhemio de oratore. Prima ætate īcidimus ī ipsam disciplinæ ueteris ꝑturbationē:itelligēs de bello qd̄ fuit īter Mariū & Syllā. ¶ M. Scaurus:q̄uis patritiæ gētis patrē carbonariū habuerit. i. q carbones in argētaria officina tractabat. Vñ in prima ætate ambiguus fuit:an & ipē patrē imitaret̄:an ad honores aspiraret:sed cū glīā sibi eloquētia cōparasset:ad maiorē fortunam & munera reip. obeūda aīum applicuit. Vñ postea cōsul factus legē tulit de sumptibus & suffragiis libertinoꝝ. P. Decio p̄tori uestē scidit q₃ sibi cōsuli trāseunti nō assurrexit:sellā fregit:edixitq₃ ne quis in ius ad eum ueniret qm̄ p̄tores iura reddebāt. Postea censor factus uiā æmiliā strauit:& pontē æmiliū struxit. Hic est ille Scaurus pater alterius Scauri:de quo dicet̄ loco suo:de hoc Scauro Sylli⁹ li. viii. sic loquit̄. His Scaurus monitor tenero tum Scaurus in æuo. Sed iā signa dabat nascēs in sæcula uirtus. M. Scaurus igit̄ gloria domestica floruit:de lyguribus etiā triūphauit. Cū uersaremur in repu. in muneribus reipub. & senatoriis muneribus fungeremur. ¶ Qu. Catullus:fuit optimus senator:q tēplū Iouis capitolini dedicauit:q₃ icēdio cōsumptū Sylla restituerat:& ipē Catullus inaurauit tegulas:ut ait Ply. li. xxxiiii. cū sua ætas uaria de Catullo existimauerit:qd̄ tegulas æreas capitolii inaurasset primus Catullus auctore Plutarcho in Pōpeio magnæ auctoritatis erat itegritatis & æqtatis:tū ciuiū oium primus. Videbat̄ aūt hic uir ciuilib⁹ negociis:q̄ rei militari aptior. ¶ Cne. Pompe. q bellica glīa claruit:& magnus a deuicta Aphrica cognoiat⁹ est. ¶ Parua sunt arma:parū ꝓsunt arma extra urbē:si nō regunt̄ optimo senatoꝝ cōsilio. ¶ Domi:i urbe:nisi ciuitas regat̄ optimis cōsiliis. ¶ Nec plus Aphrican⁹:Nūc de Scipiōe emiliano clarissimo impatore:q Numātiā & Carthaginē urbes ferocissimas sustulit:& P. Scipiōe Nasica loquit̄:q optimus uir a senatu iudicat⁹ est:cū simulachrū mr̄is ideæ Romam aduceret̄:de quo Iuue.

gularis & uir & ĩpator in excidẽda Numãtia reſp. ꝓfuit q̃ eodẽ tpe. P. Naſica priuatꝰ cũ Tyberiũ gracchũ iteremit. Quãq̃ hæc qdẽ res nõ ſolũ ex domeſtica ex rõne. Attingit enĩ & bellicã: qm̃ uĩ manuq; cõfecta eſt: ſed tñ idipm̃ geſtũ eſt cõſilio urbano ſine exercitu. Illud aũt optimũ eſt i quo ĩuadi ſolere ab ĩuidis & ĩprobis me audio. Cedant arma togæ: concedat laurea linguæ. Vt enim alios omittã. nobis rempublicã gubernãtibus nõne togæ arma ceſſere? Neq; enim in repu. periculum fuit grauiꝰ unq̃: nec maius odium. Ita conſulis diligentiaq; noſtra celeriter de manibus audaciſſimoꝝ ciuium delapſa arma ipſa ceciderunt. Quæ res igiť geſta eſt unq̃ in bello tãta. quis triũphus cõferẽdus? Licet enim

da teſtẽ Romæ tam ſanctũ: q̃ fuit hoſpes numinis idæi. ¶ Singularis uir: cui in priuata laude & moribus nemo poterat cõpari. Nã oibꝰ bonis artibus: & uirtute ꝑditus fuit: & in priuata uita ſingularis: etiã ab oi luxu abhorrẽs. Vñ. P. Sulpitio Gallo hoĩ delicato Iter alia: quæ obiectabat: hoc quoq; ꝓbro dedit: ꝙ tunicis uteret manus totas operiẽtibus. Nã uti manicatis tunicis apud antiquos indecoꝝ erat. Et iõ Virgi. has quoq; ueſtes q̃ſi fœmineas criminať inq̃t Gellius. Et tunicæ manicas & hñt redimicula mithræ. ¶ Et iperator: bellica laude clariſſimus & cõſiliis militaribus: queadmodũ in uita priuata. Nã apud numãtiã militarẽ diſciplinã correxit aliorum impatoꝝ Icuria luxuriãtẽ & ſic illã urbẽ expugnauit. Filiꝰ fuit Pauli Æmilii macedonici adoptatus a filio maioris Aphricani ualitudinario. Vñ trãſlatus in familiã Scipionũ Æmilianus cognoiatus eſt. Relictus fuit hæres a patre Paulo una cũ frẽ: cui a Scipione natu miore integra hæreditas cõceſſa eſt: cũ ipſe in familiã Aphricani locupletiorẽ trãſiiſſet. ¶ Excidẽda: euertẽda funditus. ¶ Priuatus: ſine magiſtratu: qm̃ cõſul erat tũc Mutius Scæuola: qui cũ in tãto urbis diſcrimĩe ac ſenatus ceſſare uidereť: cã fuit ut Scipio Naſica hoc agẽduꝫ ſuſcipet. Tyberius Gracchus tribunus plebeius cũ legẽ agrariã ferret cõtra itercesſionẽ ſenatus atq; equeſtris ordinis: ut neqs ex publico agro pluſq̃ centũ iugera poſſideret. in eum furorẽ exarſit: ut. M. Octauio collegæ aduerſas ptes defendẽti ptãtẽ lege lata abrogaret ſeq; & Gracchũ frẽm: & Appiũ Claudiũ ſocerum triũuiros ad diuidẽdos agros crearet. Vñ optimates exagitati auctore Scipione: Naſica ipm̃ in capitolio occiderũt fragmẽtis ſubſellioꝝ: qui iter alios illic occiſos iſepultus iacuit: & poſtea in ꝓfluentẽ tractus eſt: irruẽs in eũ Naſica dixit: q leges ſaluas eẽ cupiũt: me loquanť. De nece Gracchoꝝ diceť in ſecũdo uolumĩe latius. ¶ Interemit: auctor fuit ut iterimereť in capitolio: cũ in urbe ſeditionẽ moueret. ¶ Hæc res: cædes gracchi. ¶ Rõne domeſtica: cõſilio & in toga. ¶ Attingit bellicam partẽ bellicæ uirtutis: qm̃ opus fuit manu & pedibꝰ ſubſellioꝝ cõficere Gracchũ: ſed hoc fecerũt optimates in toga ſine exercitu. ¶ Cõfecta: pfecta & abſoluta. ¶ Vi: potẽtia: nõ ſolũ cõſilio: ſed etiã manu. qm̃ manibꝰ ſenatorũ iterfectus eſt Gracchus ita ſuadẽte Naſica. Primus ſaturninus pede ſubſellii caput Tyberii pcuſſit: ſecundus fuit. L. Ruffus: ſed tñ q̃uis ui manuq; cõfecta fuerit. ¶ Vrbano: ſenatorio domeſtico. ¶ Sine exercitu: & ſic nõ uideť fuiſſe res bellica. ¶ Illud aũt optimũ eſt. dicit Cicero optimũ eẽ & ueriſſimũ arma. i. pſtãtiã bellicã & laudẽ cædere togæ. i. cõſilio ſenatoꝝ: & triũphos bellicos cædere eloquẽtiæ: hũc uerſum Cicero cõpoſuit: cum Catilinæ furores repſſiſſet: uolẽs oñdere ſe togatũ plura geſſiſſe q̃ impatores exercitꝰ. In hãc Ciceronis ſniam & iactãtiã plures iuecti ſunt: & maxime. L. Beſtia: &. L. Piſo eũ rephẽderũt: ꝙ ſuã in toga laudẽ impatoriæ laudi pponeret. Saluſtius ẽt hũc uerſiculũ q̃ſi plenũ arrogãtiæ & uẽtoſuꝫ crimiatꝰ eſt: &. M. Antoniꝰ cui in. ii. philippica rñdit. ¶ Optimũ: egregiũ & ſummũ. ¶ Inuadi: rephẽdi: & illudi. ¶ Arma. i. res militaris: & gl'ia impatoria cedit cõſilio rebuſq; urbanis. ¶ Togæ. i. gl'iæ togatoꝝ & urbanoꝝ. ¶ Laurea. i. triũphus bellicus & laus impatoria. Triũphãtes: lauro coronabanť. uñ laureã pro triũpho ponit & laude bellica. ¶ Linguæ. i. oratori & eloquẽtiæ: maior inq̃t laus eſt eloquẽtiæ q̃ impatoris: q gl'iã ob res ægregie geſtas mereť. Ply. in. vii. ſic Ciceronẽ alloquiť. Salue prime oium parẽs pr̃iæ appellate. prime in toga triũphũ liguæq; laureã metire: & facũdiæ litteraruq; latinarũ parẽs æque ut dictator Cæſar hoſtis quõdã tuus de te ſcripſit: oiuꝫ triũphoꝝ laureã adepte maiorem: q̃to plus eſt igenii Romani termĩos ꝓmouiſſe q̃ iperii. ¶ Vt eni: ꝓbat q̃re optimũ eſt illud: cædant arma togæ: exẽplo ſuo: cui togato arma cõiuratoꝝ ceſſere. L. Catilina bis repulſã paſſus i petitiõe cõſulatꝰ: & p̄latũ ſibi Ciceronẽ nouũ hoieꝫ ægre ferẽs cũ Lẽtulo p̄tore: Cethego pluribuſq; aliis cõiurauit de cæde cõſulis & ſenatꝰ: icẽdio urbis: & opprimẽda repu. exercitu quoq; in hetruria cõparato ea cõiuratio Cice. iduſtria & cõſilio extĩcta eſt Catilina urbe pulſo: & tãdẽ i acie occiſo auſpiciis Antonii cõſulis Ciceronis collegæ: de reliqs cõiuratis ſuppliciũ ſumptũ eſt. ¶ Gubernãtibꝰ rẽpu. in nr̃o cõſulatu inq̃t Cic. ¶ Arma: cõiuratoꝝ. ſ. ¶ Togæ mihi togato: qm̃ in toga oppſſi cõſilio ipſos armatos. ¶ Grauiꝰ: maius piculũ q̃ tũc cũ nephãdiſſimi ciues in rẽpub. cõiurarunt. ¶ Maius odiũ cõiuratoꝝ. ſ. in patriã: oderãt eni rẽpu. & iõ ipſãꝫ opprimere conabanť. ¶ Celeriter: itra paucos dies. ¶ Audaciſſimoꝝ: cõiuratoꝝ: q audebãt ultra q̃ liceret. ¶ Quæ res igiť: laudat ſe Cice. extollitq; geſta ſui cõſulatu. ¶ Tãta: tã magna q̃ta fuit mea cũ cõiuratos oppſſi. ¶ Quis triũphus: quæ bellica laus alicuius imperatoris põt cũ ea laude cõferri de aſſerta pr̃ia oppreſſaq; cõiuratione. ¶ Licet enim: poſſum inq̃t gloriari apud te o filii citra rephenſionẽ iactãtiæ: qm̃ tibi geſta mea narrare poſſum & debeo ut ueſtigiis inſiſtas meis: & laudes meas imiteris: cum turpe ſit a maioribus ſuis degenerare: & glorioſum nouuꝫ hoiem & obſcuris parẽtibus ortum dare poſteris ſuis initiũ nois & gloriæ: unde gloriať Cice. maledictis Saluſtii rñdens. Ego meis maioribus uirtute mea præluxi: ut ſi prius noti nõ fuerint: a me accipiãt initiũ memoriæ ſuæ. Tu tuis uita: q̃ turpiter egiſti magnas effudiſti tenebras: ut ẽt ſi fuerint ægregii ciues certe uenerint in obliuionẽ. Sãctiꝰ eſt eni me meis re

Plynius

bus florere q̃ maiorꝝ opione niti:& ita uiuere:ut ego sim posteris meis nobilitatis initiũ:& uirtutis exẽplum. Nobilitas inqt Sene. facili⁹ crescit q̃ incipiat. Plato in epitaphio parẽtũ simulacra iducit:ut sic filios supstites al Seneca loquant. Glĩa parẽtũ natis est pclarus:magnificusq; thesaurus:uti uero pecuniari bonorũq; thesauro: & hunc Plato ad posteros nõ trãsmittere ppriæ possessiõis:glĩæq; inopia:turpe est & a uiri generositate penit⁹ alienũ. Cne⁹ Põpeius sũmus impator quẽ Piso dicebat offensũ uersiculo Ciceronis ægre ferre Ciceronẽ glĩæ suæ pponi:iõ hoc dicit ut oñdat iudiciũ Põpei de laude sua urbana:quã meruit asserta pria:in.ii.philippica:rñdẽs.M. Antonio dicit. Maxime uero cõsulatũ meũ Cneus

mihí. M. filí apud te gloriarí:ad quem & hæreditas huí⁹ gloriæ & factorꝝ ímitatio ptinet. Mihí quidẽ certe uír abundãs bellicis laudibus Cn. Pompeíus multís audientíbus hoc tribuít:ut díceret frustra se tertíũ tríũphũ deportaturũ fuisse nisí meo ín rẽpu. beneficío ubí tríũpharet esset habíturus. Sũt ergo domestícæ fortitudínes nõ ínferíores mílitarib⁹: ín qbus plus ẽt quã ín hís operæ:studííq; ponẽdũ est. Oíno ení íllud honestũ:qđ ex aío excelso magnifíco q; q̃rím⁹:aí effícit nõ corpís uírib⁹:exercẽdũ tñ

Põpeius pbauit:qui ut me primũ decedẽs ex Syria uidit. cõplexus & gratulãs meo bñficio patriã se uisurũ eẽ dixit:erat tũc Ci. in cylicia p cõsul. ¶ Tertiũ triũphũ: primus triũphus de Aphrica fuit:redit eni in urbẽ triũphãs natus quatuor &.xx.ãnos adhuc eques roman⁹:qđ nulli ante cõtigerat:occisis Cneo Domitio p scripto:& Hierica rege Numidiæ bellũ molli entib⁹. Secũdus fuit de Hispania uicto Sertorio:stati inqt Ply. ad solis occasum trãsgressus excitatis in pyreneo tropheis oppida octigẽta septuagitasex ab alpibus ad fines Hispaniæ ulterioris in ditionẽ redacta uictoriæ suæ ascripsit:& maiore aĩo Sertoriũ domuit belloq; ciuili:qđ oĩa cõcutiebat externa extincto:iterũ triũphales currus eques romanus iduxit. Terti⁹ post cõsulatũ Ciceronis de Mitridate rege põti:quẽ multis cladib⁹ attritũ ad mortẽ cõpulit:& Tigrane rege Armeniorꝝ: quez ad deditionẽ allexit:& de Piratis quos.xl.die e mari figurauit:in cui⁹ laudẽ Plutarchus hæc scribit. Maximũ ue Plutar. ro ac splẽdidissimũ fuit:& qđ Romanorꝝ nemini hactenus obtigit:q trinũ e trina orbis pte triũphũ duxit. Primũ ex Aphrica. Secũdũ ex Europa. Tertiũ hũc ultimũ ex Asia:quodãmõ uisus est ex uniuerso ambitu orbis tri Plinius umphasse. Ply. ait:cũ orã maritimã a pdonib⁹ liberasset & impiũ maris pplo Ro. restituisset. de Asia:Põto:Armenia:Paphlagonia:Cappadocia:Cycilia:Syria:Scythis:Iudæis:Albanis:Iberia isula:Creta:Bastarnis:& sup hæc de regib⁹ Mitridate atq; tigrane triũphauit. ¶ Meo bñficio: mea opa & uigilãtia erga rẽpublicã:nisi patriã asseruisses meã inqt Põpei⁹:nõ habuissem:ubi tertiũ triũphũ agerẽ:hoc ẽt dicit Plutarchus in uita Ciceronis. ¶ Sũt ergo:cõcludit p ea quæ dicta sunt fortitudĩes domesticas & urbanas nõ eẽ iferiores militarib⁹. ¶ Domesticæ fortitudĩes:res gestæ i toga nõ in castris. ¶ In qb⁹: ecce argumẽtũ:quo res domesticas bellicis pponit:qm̃ inqt senatores:& q rẽpublicã regũt gubernãtq; cõsilio:sũma prudẽtia & aĩ actiõe oĩa agũt:quæ actio corporis actiõi pponit:sed ducẽtes exercit⁹ q̃uis & cõsilio utant:tñ plerũq; corpis uirib⁹ rẽ agũt: i qb⁹ fortitudib⁹ domesticis & factis urbanis:plusq̃ i his fortitudib⁹ militarib⁹.i. gestis bellicis. ¶ Plus opæ: maior aĩ cura & studiũ:qm̃ magna res est rẽp. cõsilio regere ut docet. ¶ Opæ:laboris & curæ aĩ & uolũtatis. ¶ Oĩno eni:rõ q̃re i factis urbanis plus opæ ponẽdũ sit & studii:qm̃ laus uirtutis efficit & cõpat aĩo magis q̃ corpis uirib⁹. ¶ Oĩno: prsus certe. ¶ Illud honestũ:illa laus fortitudis & magnanimitatis:qppe fortitudo est aĩ uirt⁹ nõ corpis. Cyrus apd Xenophontẽ lib. iii. dicit:plia aĩs magis q̃ uirib⁹ corpis iudicant. ¶ Magnifico:magnanimo:magnificũ p magnanimo ponit. ¶ Virib⁹ aĩ:cõsiliis & prudẽtia:sũma aĩ tolerãtia & despiciẽtia rerũ hũanarũ. Laus igit senatoria cũ tota fere cõstet uirib⁹ aĩ:pferẽda est laudi bellicæ:quæ sæpi⁹ uirib⁹ corpis cõpat:sed hoc Ciceroni nõ cõcedã:qppe ipatoris est cõsilio regere:& milites ita disponere:ut uictoria sequat:& si ipator ualet corpis uirib⁹:& nõ cõsilio cũ oĩ exercitu corruet. Vñ magis cõsiliũ & prudẽtia q̃ uires corpis eẽ debẽt in ipatore:si utrũq; hẽbit. uictoriosissimus erit:sed uirib⁹ corpis magis carere põt. Vñ dicit Herodot⁹. Rei cõsilio gestæ læt⁹ plærũq; est exit⁹. Herodotus Iccirco cõsiderãdũ est ali⁹ priusq̃ aliqd aggrediamur:ne pœnitẽtiæ locus relinquat. & Fabi⁹ maximus nõ uirib⁹ corpis:sed cõsilio Hãnibalẽ iuueniliter exultantẽ fregit:clausitq; ppe linternũ. Sed Cicero suã cãm agit:ut dicebã & res suas in toga extollit iactabũdus aliqñ usq; ad rephẽsionẽ:si tãtus uir iure rephẽdi põt. Magnũ pfecto fuit:imo maximũ rẽpu. Romanã tũc nutãtẽ asseruisse:ut nõ uideat huic laudi aliqs triũphus: q̃uis de toto orbe cõpari posse. Roma eni a pdonib⁹ occupata uicisse alias natiões parũ uel poti⁹ nihil pderat. Ergo plus fuit ipsam e manib⁹ pditissimorꝝ hoium eripe q̃ exteras gẽtes & natiões Romão iperio subiicere:& laureã de inumeris gẽtib⁹ reportasse minus fuit. Patiat igit Põpeius:patiat Cæsar & alii uictoriosissimi Romãi pricipes Ciceronẽ togatũ & cõsilio rẽp. ppe ad Fuiturẽ reductã asserẽtẽ ipsis armatis pponi:obtrectatores & maliuoli uersiculũ illũ Cice. crimiari desinãt. qm̃ nisi togati cõsiliũ fuisset:nihil arma reip. ppe casuræ cõducebant. Immo armis ciuiũ (si ciues appellãdi sũt ciuitatis hostes) opprimebat. Verũ cõsulẽ se Cice. pstitit:aĩo eni cõsulẽ eẽ oportet:cõsilio:fide:grauitate:uigilãtia:cura:toto deniq; munere. cõsulat⁹:oĩ officio. desinat igit piso uersiculũ illũ ore fœtitudo icessere:qđ nil aliud q̃ tetertimã ppiquã olebat:altero ad frontẽ sublato:altero ad mentũ depsso supcilio putrida caro pecusq;:& cõsul ex tenebricosa popia extractus:gurges & belluo obdomini suo nõ laudi atq; glĩæ genus:& q gabei nidore delectabat:ac fumo:& Cice. sapiẽtissimo cõsuli:cui⁹ glĩæ uir turpissimus ludebat:aliqñ popinã inhalauit. ¶ Tñ:q̃uis aĩ uirtutibus efficiat illud honestũ:& prima uirtutis laus fit in aĩ cura & studio:tñ ebemus exercere corpus:ut cũ rõ iusserit & necessitas pugnare pro pr̃ia:corpus robustũ fit: & labores tolerare possit exercitatio uires corpis cõfirmat:cõsuetudo eni laborꝝ inqt Cice. alibi ppessionẽ dolorũ

corpus & ita afficiendū est:ut obedire cōsilio ratio niq; possit in exequēdis negociis & in labore tole rando. Honestū aūt id qd' exq̄rimus : totū est posi tū in animi cura & cogitatiōe. In quo nō minorem utilitatē afferūt:q togati reip. p̄sunt:q̄ qui bellū ge rūt. Itaq; eo℞ cōsilio sæpe aut nō suscepta: aut cōfe cta bella sunt:nōnunq̄ aūt illata:ut. M. Catonis bel lū tertiū punicū in quo etiā mortui ualuit auctori tas. Quare expetēda quidē magis est decernendi ratio q̄ decertādi fortitudo. Sed cauēdū ne id bel landi magis fuga q̄ utilitatis rōne faciam⁹:bellū aūt ita suscipiat̄ : ut nihil aliud nisi pax quæsita uideat̄

efficit faciliorē:& ipe labor q̄si callū obducit dolori:sed ferre laborē cōtinere uulnus cōsuetudo docet:debemus igit̄ exercere corp⁹:& nō libidinib⁹ idulgere:quæ corp⁹ eneruāt. Vñ Sylli⁹ canit in laudē Romāo℞. Pubescit ca stris miles. galeaq; terunt̄. Nondū signatæ flaua lanugine malæ. ¶ Afficiendū:disponēdū:p̄parādum. ¶ Consi lio:ut possit obire ea quæ rō faciēda suaserit. Bona ualitudo corpis est instr̄m animi:quo utit̄ ad sua munera ob eūda:si corp⁹ mala ualitudie laborat:nō pōt obedire cōsilio. Adde ēt q̄ fulcturis corpis sustētat̄ aius. ¶ Exequē dis:pagēdis. ¶ Labore:circa quē fortitudo uersat̄. Igit̄ curādū est:ut aio pri⁹ postea corpe ualeamus:ut nihil na turæ desit:& cū opus erit:ut aius & rō uti pos sint corpe idoneo istr̄o ad negocia cū uirtute exequēda. ¶ Honestū illud:illa actio studiosa: quæ a forti uiro & magnanimo reqrit̄:& uir tutis laus tota tribuit̄ aio:non corpi:& sic bo nū cōsiliū uirib⁹ corpis p̄ponit̄. ¶ In quo:in q̄ ai cura cogitatiōe atq; honesto:qd' i ipsis posi tū est. ¶ Togati:sine armis in urbe rēpu. cōsi lio gubernāt. ¶ Gerūt bellū : uiribus corpis. s. q̄m ois laus cōsilio tribuit̄ : nō corpis uiribus bellū gerēti laus tribuēda est:maxime pp cōsi liū:sine quo nihil amplū fieri pōt. ¶ Eo℞ : to gato℞ qui reip. p̄sunt. ¶ Aut nō suscepta:ad uersus aliquos:q̄uis pcurauerint. ¶ Aut cōfe cta:absoluta q pri⁹ initiū habuerat. ut bellum punicū asiaticū & alia:qb⁹ tandē finis iposit⁹ est cōsilio senato℞. ¶ Suscepta:cū offerunt̄ & aliq puocāt. ¶ Aut illata:sponte nullo puocāte. ¶ Vt. M. Catonis: exēplū ponit:quo ōndit̄ bellū illatū Cartha ginēsib⁹ ex auctoritate senatoris togati. M. Cato a senatu in Aphricā missus est ut discordias inter Masinissam regē numidiæ:& Carthaginēses sedaret. Qui uidēs carthaginē:q̄uis ad tributū ab Aphricano redactā : nec in opē:nec aliqua calamitate affectā:& armis instructā:oiq; bellico apparatu:cām ob quā eo missus fuerat:omisit & triduo Romā reuersus in senatu exposuit Carthaginē ob f̄m bellū punicū:& tributū:qd' quot ānis pēdebat: nō eē factā ībecilliorē:sed prudētiorē ad rē bellicā:& ficū p̄cocē quā ide asportauerat:uniuerso senatui ōndit:q̄ rens q̄ñ putaret illud pomū ex arbore lectū:oib⁹ aūt affirmātib⁹ recēs eē:fundus inqt ex quo lectū est triū die℞ nauigatiōe ab urbe distat tā ppe hostē hēmus:qua uoce cōmot⁹ senat⁹ bellū suscepit:quo tādē a Scipiōe Æmi
Plynius liano deleta Carthago est. Cato. (inqt Ply. li. xv.) pniciali odio Carthaginis flagrās:nepotūq; securitatis anxi⁹ cū clamaret in oi senatu carthaginē delēdā:attulit quodā die p̄cocē ex ea puicia ficū ōndēsq; prib⁹:iterrogo uos inqt q̄ñ hoc pomū dēptū putatis ex arbore. cū iter ois recēs eē cōstatet. atq; tertiū inqt añ diē scitote decerptū Carthagini tā ppe a muris hēmus hostē:statiq; sūptū est tertiū punicū bellū:quo carthago deleta est:q̄q̄ Cato ne āno sequēti rapto;sup ola quo nihil eqdē duco mirabili⁹ tātā illā urbē:& de terra℞ orbe p cētū uigiti annos urbis æmulā uni⁹ pomi argumēto euersā. ¶ Quod nō trebia:nō Trasimen⁹:nō cānæ busto isignes romāi nois pficere potuerūt:nō castra punica ad tertiū lapidē uallata:portæq; collinæ adeq̄tās ipe Hānibal. tāto ppi⁹ car thaginē pomo adiri Cato monuit. ¶ In quo:bello cōficiēdo: ¶ Etiā mortui:q̄m āno sequēti q̄ ceptū est tertium bellū punicū:diē suū Cato obiuit:tñ Romāi nō desisterunt ab eo qd' Cato psuaserat. Iō auctoritas Catonis in hoc ēt mortui ualuit. Scipio tñ Nasica in senatu suaserat nō delēdā Carthaginē. Expugnata fuit a Scipione:cui extra sortē Aphrica puicia decreta ē. ¶ Quare:cōcludit p ea q̄ dicta sūt magis eē expetēdū optimū cōsiliū q̄ pu gnādi fortitudinē:& sic absoluta digressiōe quā fecit ad p̄cepta fortitudīs redit & magnanimitatis. ¶ Decernē di:iudicādi:cōsulēdi:ut fecit Cato. ¶ Quā decertādi:uirib⁹ corpis. ¶ Sed cauēdū:corrigit Ci. hāc ptē:& ait optā dū eē poti⁹ uiuere in senatu & cōsilio prudētiaq; reip. pspicere:q̄ pdire in aciē & pugnare:& magis appetēdā eē gl'iā urbanā q̄ bellicā:tāq̄ maiorē. Sed cauēdū est ne id fiat pp ignauiā:q̄ est inimica fortitudini. ¶ Neq; id ex petere magis decernēdū rōnē. ¶ Fuga:q̄ bellū ut timidi fugiam⁹. ¶ Quā rōne utilitatis q̄ qd' magis id utile ui deat̄ futu℞ reip. Multi eni tēp. capessūt:& in toga uiuūt:nō q̄ utile id sit magis reip. sed q̄a fugiūt bellicos labo res pp ignauiā ergo q̄cq̄d rō & utilitas suaserit domi militiæ agēdū est:& oia ad cōmodū reipub. referēda sunt. ¶ Bellū aūt:duo posuit decernēdi rōnē & decertādi fortitudinē. Aliq utilitate publica poscēte bellū suscipe de
Appia nus bēt:& sic Ci. p̄cipit:quo aio bellū suscipiēdū sit:ut. s. nil aliud uideat̄ q̄ri nisi pax. Appian⁹ li. iiii. bello℞ ciuilium sic Antoniū cōcionantē īducit:a prudētib⁹ celeriter bella cōficiēda sunt:ut diutius in pace uiuat̄. ¶ Ita:eo aio ut nō uideamur dissensionē quærere:& alio℞ icōmoda:sed cōem pacē:qd' nr̄is tpibus minime fit q̄bus pax si qua est uiolat̄:& nil aliud q̄ odiū incēdia urbiū direptiones:igenuarū:ingenuorūq; stupra cædes loca sacra pfana re:pditionib⁹ uincere uictis resultare ueneno pdere. alio℞ bona distrahere. obesum aqualiculum ptendere. ho nestatis nullā hēre rōnem. Nihil est iam sanctū:nihil fidum in rebus humanis:nulla uitæ coītas:lex naturæ ob rogata & depressa iacet. Ruitur in oē nefas:uoluptati:ut cito in præceps rapiat. habenas remisimus:oia libidi num genera spintriæ oēs effecti experiri uolumus. Nil aliud mortale genus iam olet:nisi fœdæ libidinis teter rimum nidorem:hæc thura:has libationes:hæc holocausta:hos odores imortali deo offerrimus & bonum eē iam uitio datur. Vnde deus tanta contagione & fœdissima labe offensus;nos auersatur. & iram in filios diffidē tiæ iā diffundit suā;quæ ad uindictā lento gradu pcedit:sed grauitate supplicii:tarditatem ultionis compēsat.

Fortis uero animi & cōstātis est nō pturbari ī reb⁹ aspis: nec tumultuātē de gradu deiici: ut dicit̃: sed pñti aīo uti cōsilio: nec a rōne discedere: q̄q̄ hoc & aī: illud ēt īgenii magni est p̄cipe cogitatiōe futura: & aliqñ añ cōstituere qd accidere possit in utranq̧ partē: & qd agēdū sit: cū qd euenerit: nec cōmittere aliqd ut aliqñ dicēdū sit: nō putarā. Hæc sūt opa magni animi & excelsi & prudētia consilioq̧ fidentis. Temere aūt in acie uersari: & manu cū hoste cōfligere īmane qddā & bæluaꝝ sīle est. Sed cū tp̄us necessitasq̧ postulat decertādū manu est: & mors fuituti turpitudiniq̧ anteponēda.

¶ Quō in euertēdis diripiēdisue urbibus agēdum sit.

d E euertēdis aūt diripiēdisq̧ urbibus: ualde illud considerandum est: ne quid temere:

¶ Fortis uo: ponit nūc pprietatē ipsi⁹ fortis. Ambro. ait. Fortis uiri est nō dissimulare: cū aliqd imineat: sed p̄tēdere & tanq̄ explorare de specula q̄dā mētis & cogitatiōe puida reb⁹ futuris obuiā ire: ne forte dicat postea. iō in hæc icidi: qa nō arbitrabar posse euenire. Ambrosius ¶ Reb⁹ aspis: aduersis. qm̄ fortitudo circa res aspas & afferentes dolores uersat̃. ¶ Nec tumultuātē: incōstantē & minime pmanentē in primo gradu rōnis. & mētis cōstātia: puerbiū est eū deiici de gradu: qui est incōstās: & in rōne nō p̄stat. ¶ De gradu: loquit̃ p trāslationē eoꝝ: q loco cedūt timore ducti: & gradū scalarū in quo cōsistūt: aliis cedēdo relinquūt: & ipsi deiiciunt̃. Vir ergo fortis de sūmo gradu mētis. i. sūma cōstātia: & tolerātia oium laboꝝ deiici nō debet. qm̄ nil fortib⁹ in domitū est. Vñ Alexāder: ut auctor est Curtius li. vi. adhortās iuuenes ad Petitiæ expugnationē dixit. Curtius Nihil tam alter natura constituit: quo uirt⁹ nō possit eniti expēdo: qua cæteri despauerint: & alibi dixit Curti⁹. Nihil eē taꝫ firmū: cui piculū nō sit etiā ab inualido. ¶ Tumultuantē: timentē in ipsis affectib⁹ & mētis trepidatiōe. ¶ Deiici: deturbari: de gradu rōnis & uia honestatis. ¶ Vt dicit̃: ut est in puerbio. ¶ Sed animi p̄sentis: fortis & qui adest: & non dr̄: alienaturq̧ timore aliquo: & sic debemus iudiciū stabili rōne firmare: & quæ iudicauerimus leuia tanq̄ nihil pfutura cōtēnere. ¶ Præsentis: cōstātis & nō tumultuātis iter affectus & pturbatiōes animi. ¶ A rōne: a prudētia & statu sanæ mentis: quæ uult ut fortis oia patiat̃ pro decoro suādo. ¶ Quāq̄ hoc qd dictū est uti cōsilio al p̄senris: nec a rōne discedere. ¶ Animi. s. ¶ Est. i. ptinet ad animuꝫ magnū & fortē esse cōstantē: & nō pturbari reb⁹ aspis. ¶ Illud etiā: hoc qd̄ sequit̃ ptinet ad īgeniū & prudentiam præuidere scilicet ea quæ futura sunt: ne in ea incidamus quæ accidere nō arbitrabamur. ¶ Ingenii: prudētia naturalis. Naturales uirtutes sunt ingeniū: docilitas: & memoria: quas qui hñt ingeniosi dicunt̃. ¶ Præcipe: antecape: & aio p̄occupare. ¶ Futura: ea quæ futura sunt. ¶ Cogitatione: ingenio & mētis agitatiōe anteuidere: qd̄ ptinet ad prudētiā: cui⁹ munus est futura ex p̄teritis puidere. ¶ Ante cōstituere: firmo iudicio affirmare id qd̄ futurū est; & iō Syrus Terētianus dixit. Istuc est sape: nō qd̄ ante pedes mō est uidere: sed etiam illa quæ futura sunt. Teren. ¶ In utrāq; partē: siue hoc siue illud agat̃: & qcqd euenit siue bonū siue malū: prudētis est puidere qd accidere possit in utrāq; partē. ¶ Et qd agendū sit: in hāc uel in illā partē. ¶ Cum qd euenerit: cū aliqd acciderit: magni īgenii est statim rōne firma cōstituere qd agēdū sit: hæc oia ptinēt ad prudētiā. ¶ Nec cōmit. ali. i. in aliq̄ re īprudēter icidere: ut dicere oporteat non putarā. hoc usurpabat Aphricanus & loco puerbii utebat̃. dicebat enī nō añ in pugnā descēdendū eē: q̄ cogitauerimus qdnā euenire posset. qm̄ turpe eēt alicui dicere: nō putarā. unde significat̃ adhibēdā eē prudētiā in oib⁹ reb⁹ agēdis: quæ oia disponit: & qd agēdū sit: & quousq; pgrediēdū dictat: & qd omittēdū: ne locus pœnitētiæ relinquat̃: uñ Arbatanus apud Herodotū li. vii. dicit. Bñ consultare maximū est lucrū. Sene. dicit: nā qui prudēs est: nō dicit nō putaui qdē hoc fieri: qa nō dubitat: sed spectat: nec suspicat̃ sed cauet: & alibi turpissima excusatio est impatori dicere nō putaui. ¶ Hæc sunt opa: officia ipsi⁹ fortis & magnanimi: q prudētia sept⁹ est: & cōsilio agit qcqd aggredit̃. ¶ Temere aūt. Positis officiis ipsi⁹ magnanimi prudētis: ponit ea quæ ptinēt ad hoies prudētes & temere in picula ruētes more ferarū. ¶ Temere incōsulte īprudēter: nā uir fortis & prudēs nō debet se exponere piculis: nisi cū opus est: & usus exposcit. ¶ Cōfligere: purgare manu tm̄: nō cōsilio. ¶ In mane qddā: nescio qd ferinū & ab humanitate alienū: & simile opib⁹ ferarū: quæ ruūt in arma sine aliq̄ electione: sic hoies qui ira ducunt̃: sunt similes bæluis: & laudē fortitudinis nō merētur: qm̄ nō eligūt id eē agēdū ex officio: sed affectu trahunt̃. ¶ Sed cum tp̄us: dicit quo tpe fortis debet uersari in acie. ¶ Tēpus: cōditio tpis & necessitas: & ut circūstātiæ p̄scribūt. qm̄ cū tpis rō poscit: nō modo manu pugnandum est sed etiā moriēdū: ne aut incurramus seruitutē: aut notemur īfamia: quæ duo ab hoīe magno debēt eē aliena ac libero. ¶ Et mors anteponēda: nā fortis uiri est & magnanimi potius in acie mori q̄ turpiter cedere: aut pati seruitutē præter decoꝝ: & subire notā turpitudinis & ignauiæ. unde laudat̃ Paulus Æmilius: qui ī pugna cānensi uidens collegam Varronē turpiter fugientē: pugnando cadere uoluit: ne dedecus subiret. Appianus sic loquētem inducit Lucilliū. Brutus a nullo captus est: nec unq̄ a malitia capietur uirtus. Appianus Habes ingt Ambro. fortitudinē bellicā: in qua nō mediocris honesti & decori fama est: qd̄ mortē suituti p̄ferat ac turpitudini. Ambrosius

d E euertendis aūt. Præcipit nunc Cice. qd agendū sit uiro magnanimo: cū urbes expugnant̃. diripiūturq;: & monet ne qd temere: idest non cognita causa & ueritate fiat in quenq̄: & ne quid crudeliter agatur: quod contra naturam uiri magnanimi. Euerto ¶ De euertendis: solo æquandis: & opes dicunt̃ euerti: cum destruuntur: & euertere significat semp ruinam rei alicuius magne: ut apud Virgi. Virgi. Priamiq; euertere gentem uisum est superis: & in clemētia diuum. Has euertit opes. Diripio ¶ Diripiēdis: p̄dandis & spoliādis: nā diripere urbē est bona militibus dare in p̄dā. ¶ Valde: diligēter aduertēdum. ¶ Ne qd temere. incōsulte & in

cognita causa. ⁋ Idq; est: hoc ptinet ad illū: qui magnanimus hēri uult. ⁋ Rebꝰ agitatis: examiatis & iudicio discussis debemus igif res iudicare: & postea nocētes punire: & iō nihil est temere agēdū: sed causa cognita in sontes aiaduertēdum est. ⁋ Sontes: nocētes. Nā ille qui punit nocentes re agitata. & diligēter cognita nō temere agit. ⁋ Multitudinē: populū ipotentē: & sic suaf ius humanæ societatis & iustitia: cuiꝰ ppriū est ois: quoad fieri pōt:
Plato cōseruare. Pla. in. v. de rep. sic pcipit. Nō ergo græciā cū græci sint destruēt: neq; domos incēdēt neq; putabunt in singulis ciuitatibꝰ ois sibi aduersos eē & uiros & mulieres & pueros: sed paucos ad modū inimicos eos dūtaxat qui fuerit discordiæ cā: quāobrē neq; regionē eoꝝ deuastabūt q̄si ut plurimū amicorū: neq; domos subruent: sed eatenus decertabūt quatenus q discordiæ cām dederūt in sontibꝰ pœnas soluant. Ponamus itaq; legē hāc custodibus ut neq; dissipent agros neq; igni ædes absumāt. ⁋ In oi fortuna: tā secūda q̄ aduersa: & hoc decet magnanimū moderate ferre fortunā: & nec psspera efferri: nec deprimi
Bias aduersa. Vñ iterrogatꝰ Bias: qdnā eēt in uita difficile: ferre inqt fortiter mutationē rerū in
Periander deteriꝰ. Et Periāder corinthius dicebat: iter secūdas res esto moderatꝰ: iter aduersas prudēs
Seneca Sene. dicit. Esto firmus in aduersis: in psperis cautus & humilis: occultator uirtutū: sicut alii uitioꝝ. ⁋ Recta atq; honesta. qm̄ nec psspitas: nec aduersitas nos ad iustitiā & turpitudinē cogere debēt. sed in oi fortuna id qd rectū & honestū est: seq debemus: & potiꝰ mori q̄ a recto atq; honesto discedere. ⁋ Vt eni: ideo inqt Cice. hæc pcepta cōstituunf a me de his quæ agēda sunt in euertēdis diripiēdisq; urbibus.

~~ne qd temere~~ ne qd crudeliter fiat. Idq; est uiri magnanimi rebꝰ agitatis punire sontes: mltitudinē cōseruare: in oi fortuna recta atq; honesta retinere. Vt eni sūt: queādmodū supra dixi: q urbanis rebꝰ bellicas añponūt sic repies multos: qbꝰ piculosa & callida cōsilia qetis cogitationibꝰ & splēdidiora & maiora uideanf. Nunq̄ oino piculi fuga cōmittēdū ē: ut ibelles timidiq; uideamur. Sed fugiēdū ēt illud: ne offeramus nos piculis sine causa: quo nihil pōt eē stultiꝰ. Quapropter in adeūdis piculis cōsuetudo imitāda medicoꝝ est: qui leuiter ægrotantes leuiter curāt grauioribꝰ aūt morbis piculosas curationes: & ancipites adhibere cogunf. Quare in trāquillo tēpestatē aduersā optare demētis est. subuenire aūt tēpestati: q̄uis rōne sapiētis. Eoq; magis: si plus adipiscare re explicata bōi q̄ addubitata mali.

qm̄ aliqui aliter sentiunt: & putant licere ut in hostes omne genus crudelitatis exerceaf: & hi sunt maxime qui res bellicas urbanis anteponunt: dicentes uersari in periculis & callide cōsulere: & ea semp appetere: quæ in se plurimū negocii habent & laboris: esse maioris gloriæ & amplitudinis q̄ optare quieta & tranquilla. Vnde Cice. de his rebus determinat: affertq; opionem suam & sniam: docens quomō uersandū sit in periculis: ut decoꝝ
Repio seruetur. ⁋ Reperies: inuenies. Reperire est in aliquid nō quæsitū incidere. ⁋ Periculosa: quæ in se multū periculi hñt: & supra monuit nō esse uersandū in acie temere: nec periculosa appetēda sunt: nisi ratio tpis postulabit. ⁋ Callida consilia: plurimū astutiæ in se habētia. ⁋ Consilia: snias. ⁋ Splendidiora: maioris splendoris & famæ. ⁋ Maiora: ampliora. ⁋ Nunq̄ oino: determinat de tali hoium opione: & dicit hoc esse pprium magnanimi nō cedere ppter periculū aut timorem: imo cum in periculo uersaf uitæ suæ non parcere. ⁋ Periculi fuga: ut periculum fugiamus & laborem. ⁋ Cōmittēdum: incidēdum in hoc quod est cōtra fortitudinem & magnanimitatem. ⁋ Imbelles: nō bellicosi: & fortes: sed ignaui & timidi: at non debemus temere nos exponere periculis. Verum cum ratio poscit & necessitas. ⁋ Quo: offerre se periculis sine causa. ⁋ Quapropter: cōcludendo præcipit exēplo medicoꝝ: qd agendū sit in periculis adeundis: nā pericula leuia lente adiri debēt: qm̄ magnanimus nil nisi magnū arduē & plenū laboris aggredif: cum aūt grauissima sunt: oi conatu & totis uiribus enitēdum est: ut aut pericula superenf: aut uita cum decoro amittaf: sic faciunt medici: illos qui leui ægrotatione tenentur: leuibus curant medelis: grauissimos aūt morbos: & ancipites: medelis etiam grauissimis: ut aut cōualescant: aut moriamf: despata quodāmodo salute. Vnde hi qui extrema necessitate laborant: oia audent ultima desperatione adducti. Ideo dicit Sene. Acerrima uirtus est: quā ultima necessitas extundit. ⁋ Cōsuetudo: mos medendi.
Seneca ⁋ In adeundis: cum uolumus adire pericula & fortē aium magnūq; ostētare. ⁋ Leuiter. i. qui leuibꝰ ægrotationibꝰ tenenf: leuibus remediis curāt. ⁋ Periculosas: quæ aut curēt aut pdant grauiter: & ad mortē ægrotantem. ⁋ Ancipites: dubias: an sanēt: an interimāt. ⁋ Cogūt: piculo. s. urgēte. ⁋ Quare in: dat optimū pceptū a translatione nautarū: qui tranqllo mari si tēpestatē appeterēt demētes eēnt: sic forti uiro magno picula nō sunt optāda: si aūt acciderint adeunda sunt & tolerāda: & ipsis nullo modo cedēdū: etiā si uita: amittēda sit. ⁋ Quāuis rōne: quocūq; mō pōt: qm̄ nautæ tēpestate laborātes: ne amittāt uitā: sese explicāt. i. abiiciūt merces & oia: ne dubitādo an eēt faciunda una cū rebus uitæ discrimen subirēt: re aūt explicata: & in undis deiecta plus adipiscitur dñs nauis q̄ amittat: qm̄ adipiscif uitā cunctis mercibus chariorē: si aūt dubitat: nec se uult explicare ppter auaritiā: est in periculo uitæ. unde Iuuenalis Laudat Catullū amicū suum: qui pressus tēpestate se explicuit: & euasit sic uir fortis si cum est in periculo fugit: & dubitat amittere uitam: perdit fortitudinis laudem & decorū. unde potius moriendū est q̄ subire dedecus: & nō tanti debet esse uita: ut gloria honestatis & fama ueræ uirtutis amittat. Ideo Hector. ut est apud Homerū: & repetiit Aristo. in moribus: minabaf suis turpiter ex acie uolentibus fugere: dicens. Quem procul a pugna trepidātem forte uidebo. Is canibus fiet. fiet quoq; uulturis esca. ⁋ Re explicata: clara & manifesta. qm̄ exonerata naui est aliqua spes uitæ. ⁋ Quam addubitata: incerta. qm̄ re non explicata. nulla est spes uitæ. & plus mali sequitur. qm̄ bona fortunæ contemnenda sunt pro uita conser-

uād a & pro honestate:quæ cæteris rebus debet eē antiqor:uita spnēda est ne laus & bonū nomen amittaƭ.

p Ericulosæ aūt. Postq̄ de piculis adeundis fecit mētionē:dicit p diuisionē qb⁹ afferāt piculū actiones: & oñdit monetq́ nos debere pmptiores eē ad nr̄a picula.i.ut potius oē discrimē patiamur & mortē:q̄ pmittere patriā aliquo piculo labore. Nec debemus timere ifamiā calūnia illatā pro salute p̄riæ cui oia debenƭ:unde rephēdit illos qui ne gl̄iā ppriā amitterēt:in sūmū discrimē patriā adduxerunt. Laudatq́ Fabiū maximū qui nunq̄ rumores de se & ifamiā posuit ante p̄riæ salutē cū.s.cūctator pro dictatore

Diuidit actiones quæ asserunt periculum & docet quid agendum sit.

p Ericulosæ aūt rerū actiōes ptim his sūt: qui eas suscipiūt:ptim reip. Itēq́ alii de uita alii de gl̄ia & beniuolentia ciuiū in discrimen uocanƭ. Prōptiores igiƭ debemus eē ad nostra picula q̄ ad coia:dimicareq́ parati⁹ de honore & gl̄ia q̄ de cæteris cōmodis:iuēti aūt mlti sunt:q nō mō pecuniā sed uitā ēt pfūdere pro p̄ria parati eēnt. Idē gl̄iæ iacturā ne minimā qdē facere uellēt:ne repu.qdē postulāte:ut Callicratidas:qui cū lacedæmonioꝝ dux fuisset pelopōnēsiaco bello:mlt̄aq́ fecisset egregie:

appellareƭ:tñ nunq̄ uoluit manus cū hoste q̄ fortunæ incūbebat cōferre:qm̄ p̄riæ laborāti nō cōducebat:sed opus erat cūctādo Hāniba lē flatu secundo fortunæ uectum reprimere. ¶ Rerū actiones:res ipse gerēdæ afferūt piculū & discrimē uitæ & nois. ¶ Partim sūt:distiguit picula quæ sunt in reb⁹ agēdis:& ad quos maxime ptineāt. ¶ Qui eas suscipiūt:agūt:gerūtq́:ut sūt impatores & duces exercit⁹ qui in piculo interdū uersanƭ. ¶ Itēq́ alii:facit aliam distictionē:quæ oñdit plurib⁹ de causis uocari aliquos in discrimē uitæ. Inde docet pro quare poti⁹ dimicādū sit. ¶ Prōptiores igiƭ:post distictionē actionū:quæ sunt piculosæ his qui eas gerūt:& ptim reip.resumēs priorē distinctionē pcipit ad quæ picula debeamus eē pmptiores:ut.s.potius subeamus nr̄a picula q̄ sinamus remp.aliquo detrimēto affici:qm̄ cois salus & gl̄ia ppriæ saluti & gl̄iæ pferēda est:& uir fortis nō debet timere picula pro repu.imo uitā pfundere si reip.salus exposcit. ¶ Quā ad coia:q̄ pati ut cois p̄ria laboret:unde laudaƭ Curti⁹:qui se in foueā illā armatū & eqtē pcipitē egit:quæ totā urbē pestifera exalatione ificiebat: & sic piculo suo oia picula sustulit. Sic etiā Meneceus Thebanus Creontis fili⁹ poscēte cōi salute e turri se pcipitauit: infinita sunt exēpla in historiis & exteris & nr̄is coꝝ:qui pprie saluti nō pepcerūt pro cōi utilitate. ¶ Dimicareq́:resumit nūc alterā distinctionē:& docet pro honore & gl̄ia potius dimicandū:q̄ pro aliis fortunis bonis. ¶ Dimicare:manu pugnare. ¶ Paratius:pmptiore aīo & magis parato ad dimicādū pro honore & gloria:q̄ p aliis reb⁹ & utilitatib⁹:qm̄ auaritiæ idiciū est:pro bonis fortunæ:dimicare pro gloria aūt pugnādū est:ut oportet:& sine iniuria alioꝝ.qm̄ honor est præmiū uirtutis:& deo tribuiƭ:& uictores in certaminib⁹ græciæ nō auro aut argēto donabanƭ. Sed corona intexta ex foliis arboꝝ:ut certamē eēt pro gloria:nō pro auro. Vñ Triectanchines:ut est apud Herodotū li.viii. Artabani filius dixit:Pape Mardoni:in quos uiros induxisti nos ad pugnādū:qui nō pecuniarū certamē agitēt:sed uirtutis:& Alexāder auctore Curtio li.ii. Parmenioni dixit. Pecuniā q̄ gloriā mallē si parmenio essem:nūc Alexāder de pauptate securus sum:& me nō mercatorē memini esse: sed Regē. Nihil qdē habeo uenale sed fortunā meā utiq́ nō uēdo:captiuos si placet reddi honesti⁹ dono dabimus:q̄ pcio remittemus:uictores in olympico certamie coronabanƭ oleastro:in pythiis ludis lauro:in isthmiacis pinu.in nemeis apio. ¶ Cōmodis:utilitatib⁹ & bonis externis:qm̄ ipe magnanimus:qui circa magna uersatur:nō curat bona fortunæ:sed nomē & gloriā:citra tñ ignominiā alioꝝ:qm̄ ad gloriā honorē & honestatē nati sumus cū sint uirtutū pmia. ¶ Inuēti aūt sunt. Nūc affert illos qui pro p̄ria qcqd habuerūt: & etiā uitā effundere uoluissent:sed minimā partē ppriæ gl̄iæ amittere noluissent & nois etiā p̄ria postulāte:qđ est cōtra officiū:nā ratio tpis hñda est:& illi aliqñ seruiēdū:& pati ut fama nostra diminuaƭ:si patriæ cōducit:quæ nobis oibus aliis rebus carior eē debet:non enim tāti gloriā nostrā facere debemus:ut patria iacturā ob id patiaƭ:& uera gloria est patriæ cōsulere. ¶ Sed uitā:qđ est uiri fortis nō timere mortem pro patria. ¶ Sed idem .i. qui ita ad mortem parati erant. ¶ Iacturā:damnū:sed iactura pprie dr̄ in mari cum urgēte tēpestate res e naui iaciuntur: Iactura
unde iactura dicta:& large accipiƭ pro quocūq́ dāno. ¶ Repu.utilitate reip.ita exigēte. ¶ Vt Callicratides:ponit exēplū callicratidæ qui ne suū honorē amitteret::p̄riæ detrimēto fuit suæ:& sic nō fuit uere magnanimus: qm̄ affectabat honorē & gloriā cum calamitate p̄riæ:qđ est cōtra officium. ¶ Pelopōnesus a pelope filio Tan- Pelopōnesus
tali dicta:qui illic regnauit folio platani similis pp angulosos recessus:quos hēt:sita est inter duo maria Ioniu & Egeū:circuitu qngentoꝝ.lxiii.millū passuum:locus angustus:uñ pcedit isthmos appellaƭ duo maria terrā hinc inde uorāt. Sparta seu lacedæmon est in pelopōneso:& lacedæmonii post bellū cōfectū contra Persas cū Atheniēsibus per multos annos bellū gesserūt:unde hoc pelopōnesiacū dictū est huic bello Lysander de quo dixi & dicā loco suo:finē imposuit:qm̄ summa fœlicitate Athenas cœpit. Callicratides Dux Lacedæmonioꝝ & classis post Lysandrum præfectus apud arginussas insula pugnaturus cum Atheniēsibus & hermone gubernatore dicente:ut scribit Plutarchus:q bene est retro nauigare:cum triremes Atheniēsium multo plures essent. rñdit ecquid hoc cæterum fugere turpe est:& detrimento sum spartæ:sed si māsero aut moriat aut uincam:qđ optimum est. Cice.aliter ponit uerba quæ Callicratides dixit respondens illis qui fugam suadebant. Nauali pu- Plutarchus
gna superatus inquit Plutarchus in arginussis dilectus est. Callicratides Mihilenem obsidebat. Atheniēses subsidium parantes centum uiginti nauibus samon insulam adnauigarunt:& illic aliis coactis cētum quinquaginta nauibus ad hostem contenderunt. Callicratides cognito ipsorum aduentu etheonico legato ad obsidionem

relicto cum cētum uiginti nauibus obuiā ꝓfectus est ad arginussas:& pugnās delet⁹ est:ac supra naues septua ginta lacedæmonii amiserunt. ¶ Egregie:strēnue & fortiter & multa cū laude: qm̄ pro spartana dignitate aios gerebat sūma æquitate fortitudine & magnanimitate excellētissimus auctore Plutarcho. ¶ Vertit oia.i.in fine turbauit & amisit partā gloriā & nomē:qm̄ fecerat multa egregie:& tandē nimis affectās ꝓpriā gloriā in discri men patriā adduxit suā:qppe cū illius detrimēto pugnauit ne uidereť ignauus:cū melius eēt cedere & p̄riæ & tpis hēre rōnē. ¶ Cōsilio eoꝝ:Plutarchus dicit fuisse hermonē gubernatorē nauiū. ¶ Cōsilio:sniæ:nā cēsebant

uertit ad extremū oia:cum cōsilio non paruit eoꝝ: qui classem ab arginussis remouēdā: nec cū atheniensib⁹ dimicādū putabāt. Quib⁹ ille rn̄dit lacedæmonios classe illa amissa:aliā parare posse:se fugere sine suo dedecore nō posse. Atq; hæc quidē lacedæmoniis plaga mediocris fuit. illa pestifera: qua quū Cleōbrotus inuidiā timēs temere cū Epaminūda cōflixisset:lacedæmōioꝝ opes corruerūt. Quāto q;. Q. maximus meli⁹ de quo Enni⁹. Vnus hō nobis cūctādo restituit rē. Nō ponebat eni rumores

Argi nussæ

tpi cedēdū esse nec expectādū classem Atheniensiū. ¶ Putabāt:arbitrabanť melius eē. Arginussæ sunt tres insulæ paruæ an̄ Asiā ꝑpe mitylenē & Lesbum cōtinēti ꝓxime:ut auctor est Strabo lib.xiii. ¶ Hæc plaga:calamitas & uulnus qđ acceperūt Lacedæmonii amissa classe & deleto Callicratide in arginussis. ¶ Mediocris:nō multū detrimēti attulit:' qm̄ nō amiserūt ob id iperiū: Imo superarūt tandē ipsos Atheniēses post mortē Callicratide. Lysāder eni; dux citatus est:qui Athenas subegit. Illa pestifera.s.fuit plaga & calamitas quæ Lacedæmoniis iperiū eripuit:& affert aliud exemplū Cleombroti Pausaniæ filii: qui timēs inuidiā & infamiā:ne.s.uidereť cum hoste Epaminunda sentire differēdo pugnā. Temere manus cōseruit:& se & patriā in ꝓceps dedit: nā in hac pugna quæ ad leutra oppidū Boetiæ fuit cum Epaminūda Thebanoꝝ duce Cleombrotus rex lacedæmonioꝝ uulneratus occubuit: & exercit⁹ deletus est:& sic Lacedæmonioꝝ iperiū corruit. Ergo Cleombrotus ne gloriā suā amitteret:& ne detrimētū nois pateret causa fuit:ut p̄ria:quæ prius iperabat:seruiret. Nā paulopost secūdo ꝓlio apđ mantineā idē Epaminūdas ita Lacedæmonios attriuit:ut imperiū amiserint:in quo ꝓlio Epaminundas cecidit gaudēs qm̄ relinquebat patriā suā imperantē:quæ prius seruiuerat. ¶ Temere:malo cōsilio & nulla spe uictoriæ:sed ut infamiā declinaret & odiū qm̄ prœliū differebat:unde timuit inuidiā & temere pugnans uictus est. ¶ Opes:potētiæ & imperiū:qm̄ principatū græciæ amiserūt. ¶ Quāto melius. ¶ Qu. Fabius: affert exēplum Qu. Fabii maximi:q cū bello punico secūdo dictator eēt. Hānibalē sūma patiētia & cūctatione fregit. Qu. Fabium in inuidiā Romanoꝝ adducere tētauit. Nā cum agros cāpanos incēderet:agris Fabii pepcit. Fabius hanc inuidiā nō timuit:nec temere pugnā iniuit. ut infamiā expurgaret:sed cūctādo rem Romanā ꝑpe collapsam restituit:q̄uis a multis dānareť & male audiret:q bellū opa sua & cūctatione in Italia ducereť. Cui ob id iperiū æquatū fuit cum Minutio qui erat magister æqtū:hoc etiā magno aio æquoq; tulit:salutis p̄riæ studiosissimus cui nunq̄ succescēdū putauit:Imo cum Minutius:a quo læsus in honore fuerat:cū Hānibale pugnaret:& iamiā uēturus eē in hostiles manus. Fabius e suis castris magno impetu erūpens:eū liberauit. Si igiť Fabius uere magnanimus inuidiā timuisset:atq; infamiā:qm̄ pro dictatore cūctator ac segnis ab obtrectatorib⁹ uocabať: manus cōseruisset cū hoste tā Fausti martis:actū fuisset de romano iperio sic Camillus in Ardeæ exularet patriam: captā a Gallis asseruit:& oēm ignominiā:qua actus in exiliū fuerat notatus: magno aio pioq; p̄riæ cōdonauit suæ. ¶ Quāto melius fecit Fabius quā Callicratides & Cleombrotus duces Lacedæmonioꝝ. ¶ Vnus hō nobis: hi sunt uersus Ennii qui in hoc secūdo bello punico militauit Cēturio in Sardinia sub Torquato & suis annali-

Ennius

bus bella Itala cecinit. Rudiæ urbs Calabriæ p̄ria Ennii fuit:de quo Syllius. Miserūt calabri Rudiæ genuere uetuste. Nunc Rudiæ solo memorabile nomē alūno. Ennius primū græcis lr̄is operā dedit:& Aphricanū maiorem marifice dilexit:obseruauitq;:a quo multis muneribus donatus est:& nois æternitate:eiusq; domu; aliqn̄ frequētauit. Cum Scipione asiatico in asiā ꝓfectus est:& cum Fuluio nobiliore in Ætoliā: qui poetas amauit. Primus Enni⁹ apud latinos exametrū carmē fecit:qđ longū appellare solebat:decessit: Post septuaginta ānos scripsit in oi poematū genere. Sed ānales magis ꝓbati fuere:quos p cōpita urbis Qu. Vargunteus ꝓnūciare solebat cui⁹ meminit Lucretius li.i. Ennius ut noster cecinit:qui primus amœnā Detulit ex helicone perēni flore coronā. Et Apollo apud Sylliū lib.xii. sic Enniū laudat. Sacer hic & magna sororꝝ Annidū cura & dignus Apolline uates. Hic canet illustri primus bella itala uersu Attolletq; duces cœlo:resonare docebit. Hic latis helicona modis nec cedet honori Ascreo famaue seni. Fuit & paulopost alius Ennius Tarētinus:qui primus de lr̄is syllabis & metris libellū edidit. ¶ Vnus hō:solus Fabius. ¶ Cūctando:differēdo pugnā quā Hannibal fortuna tunc aspirāte optabat. ¶ Restituit rē:iperiū Romanū ꝑpe collapsum recupauit. Nā atritæ erāt opus romanoꝝ iam cladibus acceptis ad Ticinū Trebiā Trasimenū lacū Perusinū:ubi Hānibal Romanū exercitum ꝓfligauit cecidit q; temeritate Flaminii cōsulis:q etiā illic occubuit. Sed Fabi⁹ a pp l'o:qđ nunq̄ an̄ eū diē factum fuerat:dictator creatus Hānibalē tot uictoriis elatū & iuueniliter exultantē cūctādo frægit:& rē.i.iperiū Romanū restituit. ¶ Nō eni:rō quare Fabius rem Romanā restituit. ¶ Rumores:obtrectationes eoꝝ qui Fabiū appellabant segnem:& cūctatorē pro dictatore:& q cum Hānibal sentiret:nō ꝓponebat Fabius hos rumores saluti reipub. Imo talē infamiā nō curabat pro cōi salute:sciebat eni solā cūctationē reipu. tunc nutāti cōducere:poterant eni cōmodius & totius romani bellū ꝓducere q̄ Hānibal:qui in hostili solo ꝓperabat ut uinceret:& cunctatio Fabii satis sui currentibus ostitit:& Fabius rediens ad urbē sacroꝝ causa monuit Minutium ne manus cum hoste

cōsereret:dicēs ut est apud Sylliū. Interea crede expto:nō fallimus ægris Nil monuisse salus rebus. Videbat eni unā esse salutē tunc cū hoste tā fausti martis nō pugnare. Et Paulus Æmilius ꝓficiscens in castra monēti Fabio dixit. Nec me unica fallit Cūctādi rō qua te grassante senescēs Hānibal oppressum uidit cōfidere bellū. ¶ Ante salutē:reip. romanæ:imo salus cōis erat illi carior & antiqor sua fama:& rumores falsos de se nō curabat. ¶ Rumor:est s̄mo dispersus in ppłō icerto auctore de aliqua recēti re siue bona:siue mala:cui ut inqt Fabiꝰ:malignitas dedit initiū crudelitas aūt icremētū. Fama est cōsensus ciuitatis uelut publicū testimoniū. ¶ Ergo:iccirco inquit cū nō posuerit rumores añ salutē p̄riæ & illos nō curauerit:& talē infamiā neglexerit: ut uere magnanimum decebat: qui īfamiam iniuria illatam non curat. ¶ Ergo: post res ipsas a Fabio gestas. ¶ Glīa uiri: Fabii. ¶ Magis claret:splendidior est q̄ si pugnasset & rumores posuisset ante salutē:qm̄ cūctādo rem romanā restituit. Sylliꝰ in. vii. sic canit de Fabio. Ac in sacra seni uis impressūq; fuisset. Sistere cūctādo fortunā aduersa fouentē Vltimo dat danii trāsisset nōls ætas. ¶ Quod genus peccādi:qd'.s. supra tetigimus:eoꝝ qui sibi fuiētes & timētes inuidiā ea cōmittūt: quæ p̄riæ detrimētū afferūt qd' etiā in rebꝰ urbanis uitādū est. Nō enī bono uiro & ciui p̄riæ studioso timēda sunt odia & inimicitiæ alioꝝ pro salute p̄riæ:imo libere cōsulendū est: & id qd' optimū est iudicandū:aliter magnanimitas nō seruat̃:quæ nihil timet p̄ter turpitudinē. Vnde boni ciuis & magni est nihil tacere aut dissimulare ob timorē qd' p̄riæ ob cōducit. Ideo laudat̃ Cicero qui in. M. Antoniū sūmæ tūc potētiæ uirū in senatu acerrime inuectus est:& etiā in Catilinā:nullū odiū timens mō reipu. cōsuleret. ¶ In rebus urbanis: in his quæ in urbe agunt̃ ut in senatu dandisq; suffragiis. ¶ Optimū:ipsi reip. & cōi utilitati. ¶ Metu inuidiæ:odii ne aliquē lædāt:si id dixerint qd' p̄riæ optimū est:& magnanimus talem inuidiā nō timet:nec curat si ob id quod dixerit perdit partem gratiæ:qm̄ salutem patriæ oībus aliis rebus præponit:& dūmodo cōmune cōmodum augeatur:iacturam gratiæ suæ apud alios quos uerum dicendo lædit non curat. Rumor Fama

ante salutem. Ergo postq; magisq; uiri nūc gloria claret. Quod genus peccādi uitandū est:etiam in rebus urbanis. Sunt enim qui qd' sentiunt: etiam si optimū sit:tamē inuidiæ metu non audent dicere.

¶ Officia illorum qui rempub. gerunt.

O Mnino q reipublicæ p̄futuri sūt. duo Platonis p̄cepta teneāt. unū ut utilitatē ciuiū sic tueant̃:ut quicqd agūt ad eā referāt obliti cōmodoꝝ suoꝝ. Alterū ut totū corpus reipu. ꝓcurēt:ne dū partē aliquā tuent̃ reliquas deserant. Vt enī tutela:sic ꝓcuratio reipublicæ ad utilitatē eoꝝ qui cōmissi sunt:nō ad eoꝝ qbꝰ cōmissa est: gerēda

O Mnino qui reip. Affert duo Platonis præcepta posita ab eo in lib. de repu. quæ tenere debent in primis & obseruare hi:qui reip. præfuturi sunt:ut oia.s. referant̃ ad cōem utilitatem:& oēs ita tractent̃: ut pauperes & ignobiles nō deserant̃:aliter enim seditio in repu. orit̃ & bellum ciuile:& per hoc notat quorūdam romanoꝝ mores:qui aut defensores optimatium:ut Sylla & Pompeius: aut populares esse uoluerūt:ut Gracchi:Marius:Cæsar:& sic de aliis. Vnde ea prudentia caruerūt: quā debet hēre bonus ciuis & uere politicus:ut ciuitati consulere possit:& id quod magis & repu. est dispicere & iudicare:cum factiones in repu. oriunt̃ stare non pōt:oriunt̃ aūt si una pars curat̃:altera negligit̃. Vnde in repub. romana exorta sunt bella ciuilia:seditiones intestinæ:& imperii tandē euersio:unde cauēdum est ipsis politicis nec cōmittēdū ut seditio possit oriri:sed oēs ita tractādi sunt:ut ciuilis prudētia dictat & uult:qm̄ prudentia ut inquit Aristoteles in tertio de repu. est ꝓprie principis & illius qui reipub. gubernacula tenet. ¶ Teneant: obstruent sciant. Aristo.
¶ Vnum:hoc est primū præceptum. ¶ Sic:eo pacto:& aio. ¶ Tueantur:cōseruent ad utilitatem totius reipub. ¶ Ad eam referant:illius cōmunitatis causa oia faciant ad unum oia dicunt̃ referri:cum oia illius gratia fiūt fœlicitas est ad quam oia referuntur. i. cuius causa oia fiunt:qm̄ ob id officiosi esse uolumus:ut fœlicitatem consequamur. ¶ Obliti:non curantes proprias utilitates & nullam habentes rōnem priuati cōmodi:qm̄ magistratꝰ est ad alium non ad se:& satis debet esse honor. Is aūt cui hic non sufficit:tyrannus dicitur. Plato præcipit hoc quod Cice. dicit in primo de repu. dicens. Nullus princeps ea rōne qua est princeps imperat quod sibi utile sit sed quod ei qui paret conducat:& quæcūq; egerit aut dixerit:illius utilitatem & honorem respiciet:cui imperat:& ad illius cōmodum:non ad suum oia referet:quēadmodum nullus medicus ea ratione qua medicus est: quærit quod utile sit medico:sed quod ipsi ægrotanti expediat. Hoc aūt non fit a nostris principibus:qui omnia ad suas utilitates nihil ad cōmune cōmodum referunt:rapiendo extorquendo per phas & nephas iustitiæ obliti & præceptorum:quæ diuini illi homines & boni uiri posteris tenenda reliquerunt:unde tyranni iure appellantur qui omnia ad suum cōmodum referunt. ¶ Alterum:hoc est alterū Platonis præceptum. ¶ Totū corpus:oēs qui in rep. sunt cuiuscūq; ordinis & cōditionis:loquit̃ per trāslationē medicoꝝ qui debent eo mō curare corpus ut nullū membrū deserat̃:sic principes oium cuiuscūq; cōditionis sit rōnem hēre debet:ut nemo quæri possit cōmittēdum nō est ut impotētes potētioribus opprimantur. ¶ Curent:ut faciunt medici:quoꝝ propria est curatio. ¶ Aliquam partē:aut optimates aut plebē. ¶ Vt enim tutela: ꝓbat id qd' dixit cōparatione tutelæ quæ nō est ad utilitatem tutoris:sed pupilloꝝ. sic administratio reipu. non est ad suum cōmoduꝫ sed cōe.
Tutela ut inqt Iustinianus:est ius ac potestas in capite libero ad tuēdum eū qui ꝓpter ætatē se defendere neqt iure ciuili data ac ꝑmissa. Tutores aūt sunt qui eam uim ac potestatem habent. Quibus testamento tutor non est datus:his ex lege. xii. tabularum agnati sunt tutores:qui uocantur legitimi:agnati sunt per uirilis sexus coniunctionem coniuncti. ¶ Procuratio: administratio. ¶ Eorum:pupillorum:qui commissi sunt tutelæ alicuius. Tutela Iustinianus Agnatꝰ

Qui aũt: nũc a cõtrario sensu pceptis supioris ondit: qđ malum oriaẽ si pars ciuiũ fouet pars negligiẽ. Cõsulunt: fauẽt qbusdã & eoꝝ cõmodis inseruiũt. Perniciosissimã: afferentẽ maximã perniciẽ: nã pnicies est maximũ malũ.
Seditio Seditionẽ: Seditio diciẽ a seorsum eundo: & tũc est cũ populo secũ discordãte res ad manũ uocaẽ.
Discordia Discordia dr̃ q̃si cordiũ dissensio & dissimilitudo. Plato li.v. de rep. dicit seditionẽ eẽ cõtentionẽ iter finitimos: bellũ uero inter externos. Ex quo: ppter hoc: qa parti ciuiũ cõsuliẽ: parti aũt nõ ob id oriẽ seditio atq; discor-
Plato dia. Populares: ppl'i amatores: ut fuerũt Gracchi: Marius: Cæsar. Optimi cuiusq;: optimatium nõ studẽtes

est. Qui aũt parti ciuiũ cõsulũt: partẽ negligũt: rẽ pniciosissimã in ciuitatẽ inducũt: seditionẽ atq; discordiã. Ex quo euenit ut alii populares alii studiosi optimiq; cuiusq; uideanẽ: pauci uniuersorũ. Hinc apud Atheniẽses magnæ discordiæ ortæ: in nr̃a rep. nõ solũ seditiões. s; pestifera ẽt bella ciuilia. Quæ grauis & fortis ciuis in rep. dignus principatu fugiet atq; oderit: tradetq; se totũ reip. Neq; opes aut potẽtiã cõsectabiẽ: totãq; eã sic tuebiẽ: ut oib⁹ cõsulat. Nec uero criminib⁹ falsis in odiũ aut inuidiam queq̃ uocabit. Oĩnoq; ita iustitiæ honestatiq; adhærescet: ut dum eã cõseruet: q̃uis grauiter offendat: mortẽq; appetat potius q̃ deserat illa quæ dixi.

De ambitione.

m Iserrima est omnino ambitio: honorumq;

ppl'o. Studiosi: amatores & optimi cuiusq; cõmodis seruiẽtes. Vniuersoꝝ: ut curẽt optimates & plæbẽ ut fieret i optima rep. plebs
Popul⁹ Plæbs & populus differũt qđ genus a spẽ. Nã populi appellatione uniuersi ciues significanẽ: connumeratis etiã patritiis & senatorib⁹: plæbis aũt appellatione sine patritiis & senatoribus cæteri ciues significanẽ. Hinc: ex hoc qa erãt aliqui populares: aliqui optimatiũ studiosi & pauci uniuersoꝝ apud Atheniẽses. Naʒ pericles popularis fuit: ut sibi potẽtiam cõtra Cymonẽ Milciadis filium qui optimatib⁹ studebat cõpararet. Vnde cũ plæbi habenas relaxasset illius fouere rẽpu. ad uotũ administrabat quottidie aliqđ celebre spectaculũ exhibẽs & epulũ & discordiæ erãt iter optimates & plæbẽ ipsosq; populares & sic alii nõnulli fecerũt. In nostra romana repu. etiã nõ mõ seditiones: sed etiã ad arma uentũ est a ciuib⁹. Nam bellũ ciuile dr̃: cũ ciues inter se discordes arma
Lucan⁹ sumũt quo nihil põt eẽ demẽtius. Ideo Lucadãnans bella ciuilia & plusq̃ ciuilia exclamat. Quis furor o ciues: quæ tãta licẽtia ferri! Gẽtib⁹ inuisis latiũ pbere cruorẽ. Pestifera: pniciosa reip. qm̃ tandẽ libertatẽ amisit. Bella ciuilia: quæ fuerũt iter Syllã & Mariũ: Cæsarẽ & Põpeiũ. Cæsar fuit marianus pp affinitatẽ. Nã Iulia Cæsaris amita uxor fuerat Marii: uñ cũ Sylla Cæsarẽ adolescentẽ pdere decreuisset: ab amicis tandẽ exorat⁹ pclamauit habeatis uobis Cæsarẽ: & sciatis eũ futurũ aliqñ exitiũ optimatib⁹: quos mecũ defendistis cõtra marianos: & cæsari multos marios inesse dixit. Quæ bella ciuilia ille fugiet: qui grauis & fortis hẽri uult. Grauis in uirtute pseuerãs. Principatu: ut si princeps in ciuitate uitabit: & odio hẽbit tanq̃ rẽ cõi utilitati & reip. pestiferã. Tradet se totũ: nil aliud cogitabit nisi cõeʒ utilitatẽ. Neq; cõsectabiẽ: nõ sequeẽ aut optimates aut multitudinẽ: ut hẽat summã in ciuitate potentiã: sed uniuersam rẽpu. curabit: ut bonũ uirũ decet & principatu dignũ: qm̃ nullũ detrimẽtũ: ut inqt Socrates apud Platonẽ li.i. de rep. maius ciuitati accedere põt: q̃ a pessimo regi uiro: cũ ipse principatũ recuset bonus q necessitatẽ reipu. expectare nõ debet: sed ad illã gerẽdã pmpto aio accedere: ne ruat: & ne uirtus depssa iaceat: qm̃ ut inqt
Plato idem Plato li.viii. de rep. honoratis in urbe diuitiis atq; diuitibus: boni atq; uirtus in primis negligunẽ exerceturq; qđ in honore est iacentq; ea quæ apud quosq; iprobanẽ. Totã rẽpu. eo mõ sic defendet: ut oium rõ habeatur: nec rõ trahet aliquẽ calũniis in odiũ aut optimatiũ aut multitudinis. Nec uocabit: nõ adducet in odium alicui⁹ ptis. Inuidiã: nõ debemus inqt aliquẽ calũniis incessere: & illi odiũ & inuidiã facere: qm̃ est cõtra iustitiã. Iniustitia eni cã est seditionis: odii pugnæ. Socrates apud Platonẽ in.i. de rep. sic ait. Seditiones nãq; o Trasimache iniustitia inimicitias cõtẽtionesq; parit: iustitia uero concordiã atq; amicitiã. Oĩno: certe inqt in ipsis actionib⁹ iustitiæ adhærẽdũ est. Eã: iustitiã quæ iubet dari cuiq; qđ suũ est: &.i. honestũ. Quãuis grauiter offendat: q̃uis patiaẽ iacturã aut in amicis ledẽdis pro iustitia aut minuẽda gr̃a aut in reb⁹ domesticis nõ debem⁹ talẽ iacturã curare pro iustitia & poti⁹ post mortẽ oppetere debemus: q̃ a iustitia honestateq; discedere. Offendere in hac significatiõe est icurrere in aliqd atq; icidere. Illa quæ dixi: ut totũ corpus reip. curet: ut oib⁹ cõsulat: ne oriant seditiões & discordiæ: & ne queq̃ in odiũ falsis criminib⁹ adducat: & illa oĩa quæ dicta sunt.

m Iserrima est oino. Hactenus satis monuit: docuitq; qd agendũ sit rẽpu. capessentib⁹: & magnanimi esse illã administrare: & quærere honores dignitati suæ cõueniẽtes: & ut oporteat. Nunc ponit ambitionẽ quæ est in uitio: & qui eam hẽt miser est: qm̃ seruit affectibus. Honores eni bonis uiris spõte offerunẽ: illos aũt ambitu aucupari & cõsectari turpissimum est: & qui id facit: nõ est sui iuris. Duæ mediocritates sunt quæ uersantur circa pecunias: & liberalitas & magnificentia: sic duæ sunt circa honores magnanimitas & mediocris appetitio honoris: & ut se hẽt liberalitas ad magnificẽtiã: sic mediocris appetitio honoris ad magnanimitatẽ. Is q in honoꝝ appetitiõe exuperat ambitiosus uocaẽ: nã appetit plusq̃ oporteat: ille aũt deficit qui iustos honores spernit: & diciẽ uacans honoris appetitiõe: uituperaẽ aũt: qm̃ honor præmium uirtutis appetendus est ut illi simus intenti: quæ est præclarissima & solũ bonũ. ideo monet Plato in.v. pe repu. bonos uiros honoribus afficiendos: ut ex honore ad uirtutem excitenẽ: uituperaẽ ut dixi uir talis non cũ referẽ
Ambitio ad uulgus: sed ad ipsam rectam rõnem: cui parendũ est. Ambitio est nimia honoris: cupiditas ambitus est ipse actus ambiẽdi. Omnino: certe & penitus. Miserrima quæ affert miserias & seruitutem: quoniã seruiẽ affectui

& ambitiosus est miser:& p̄riæ affert calamitates dum nimios honores ambiēdo aucupat̄. Philo in li. de p̄uidē Philo
tia dei scribit. Qui mentē suā plurimoꝝ dn̄atui ac pessimoꝝ subiecit: cupidinis: timoris: doloris: stulticiæ: iniu
stitiæ: ambitionis: fœlix atq; beat⁹ eē nullo mō poterit: etiā si uulgo beat⁹ appellat̄. ¶ Cōtētio: cōtēdere de ho
nore assequēdo: hæc cōtētio misera est: & a uiro magnanimo penit⁹ aliena: qm̄ honores nō ambitu q̄rit & obla
tos iterdū sp̄nit pro decoro s̄uādo & ambitiosus est in cōtinuis laborib⁹: & sub p̄sona Sisyphi detrudeutis saxū
ad montis cacumē qd̄ statim ad ima reuoluit̄. Lucreti⁹ uult ambitiosos itelligi: qui petūt honores & repulsi ad Lucre.
ima relabunt̄: & iterū ad cacumē nitunt̄. i. ad
honoris ambitionē cōtentionēq; assiduis la-
borib⁹ torquent̄ & miseria. Ideo misera est ho
noris ambitio. Et hoc est inq̄t Lucreti⁹ aduer-
so nixantē trudere monte. Saxū qd̄ tn̄ e sūmo
iā uertice rursum Voluit̄: & plani raptim pe-
tit æquora campi. Qui glīæ adeo cupidus est
inq̄t Philo: ut uel a malis laudari cupiat: hunc Philo
īprobū eē necesse est q̄ppe unūquodq; suo si-
mili gaudet. ¶ De qua: ambitione & cōtētiōe
honoris. ¶ Præclare: egregie & bene. ¶ Apud
eundē platonē: in libris de rep. dicit plato. Ci Plato
ues si boni sint nō accedere sp̄ōte ad regimē ci

cōtētio de qua p̄clare apud eūdē est p̄lonē: sil'r facere eos q iter se cōtēderēt uter poti⁹ rēp. administraret: ut si nautæ certarēt: qs eoꝝ potissimū gubernaret. Idēq; p̄cepit ut eos aduersarios existimem⁹ q arma cōtra ferāt. nō eos q suo iudicio tueri rēp. uelit: q̄lis fuit iter. P. aphricanū &. Q. Metellū sine acerbitate dissensio. Nec uero audiēdi sunt q grauiter irascēdū inimicis putabāt. Idq; magnanimi & fortes uiri eē cēsebāt. Nihil enī laudabilius: nihil ma-

uitatis ne uideant̄ aut p̄cio electi qd̄ est auaritiæ crimen: aut cupiditate honoris: qd̄ est hois ambitiosi. ¶ Simi- Potius
liter facere eodē modo. ¶ Vter potius: quis eoꝝ in primis. ¶ Potius dr̄ de duobus: potissimū de pluribus & sic Potissi-
uter de duobus: & qs de plurib⁹ uide elegantiā a Cicerone seruatā. ¶ Vt si: ueluti si nautæ certarēt de gubernan mum
da naui scribunt̄ hæc ample in. vi. de repu. Idem Plato p̄cepit & monuit qui sint habēdi hostes. Ex sn̄ia igit̄ Pla- Vter
tonis docet qui nā hostes æstimādi sint: p̄cipitq; etiā inimicis nō esse grauiter irascēdū. Dicit p̄terea nihil eē lau Quis
dabilius placabilitate atq; clemētia & exercēdā eē facilitatē. Alexāder macedo affirmabat regiū esse: ut a quibus
male audias in eos magis eē munificū. ¶ Æstimemus: iudicemus: in Cato. ait Callidi. rerū æstimatores & in le
gibus Sisenna adhuc scriptores nisi qui forte nondū ædiderūt: de quib⁹ æstimare non possumus facile supauit. Sisenna
¶ Suo iudicio ut ipsis uidet̄: & putant esse melius q̄ sit nostrū iudiciū in aliqua re agenda in rep. nō debemus ar
bitrari eos esse nobis inimicos: qui aliter sentiunt: qm̄ esse pōt ut illoꝝ sn̄ia melior sit. ¶ Qualis dissensio: qm̄ di
uersa sentiebāt in repu. Scipio & Metellus in senatu uarias sn̄ias dicētes citra tn̄ odium Qu. Metellus: a deuicta
macedonia macedonicus cognoiatus est: de cuius fœlicitate Plyni⁹ sic scribit. Nam moriens a quatuor filiis in Plynius
rogum est illatus: uno prætore & tribus cōsularibus & ex his duobus triūphalibus & uno censorio: & q̄uis ui-
uus cum Aphricano dissenserit tn̄ mortuū ita laudauit ut maior illi laus tribui minime potuerit: dixit eni filiis
suis ut irent & funus Aphricani ornarēt dicēs nunq̄ uidebitis funus maioris ciuis: unde Vale. loquens de mo- Valeri⁹
deratione animi & de duob⁹ Metellis macedonico & numidico: sic scribit. Acerrime cum Scipione Aphricano
macedonicus dissenserat: eorūq; ab æmulatione uirtutis p̄fecta contētio ad graues testatasq; inimicitias p̄gres
sa fuerat. Sed tn̄ cum interēptū Scipionē cōclamari audiuisset in publicū se p̄ripuit: mæstoq; uultu & uoce con
fusa cōcurrite: cōcurrite inq̄t ciues mœnia nostræ urbis euersa sunt. Scipioni enim Aphricano itra sua mœnia
quiescēti nefaria uis illata est. O rempu. pariter Aphricani mortē miserā & macedonici tā humana tāq; ciuili
moderatione fœlicē: eodē enim tp̄e & quātū amisisset principē: & qualē hēret recognouit: idem filios suos mo
nuit: ut funebri eius lecto humeros subiicerēt. atq; huic exquiarū illum honorē uocis adiecit: nō fore ut postea
id officiū ab illis maiori uiro præstari posset: ubi illa tot in curia iurgia: ubi maximoꝝ ciuium & ducum togata
prœlia oia nimirū ista p̄cipua ueneratiōe p̄sequēda deleuit moderatio. Ply. inter infœlicitates Metelli: hanc &
recēset: q̄ amicus Aphricano nō fuerit. Eq̄dē inq̄t & Aphricani Æmiliani inimicū fuisse. Qu. Metellū inter ca
lamitates eius dixerim. Lelius apud eundē Cice. dicit: ab amicitia. Qu. Pōpei meo noie se remouerat. Scipio p̄
pter dissensionē aūt quæ erat in rep. alienat⁹ est a collega nr̄o Metello: utrūq; tn̄ egit grauiter auctoritate & of-
fensione ai: nō acerba. ¶ Acerbitate: aspitate & ira. ¶ Nec uero: uitupat illos qui dicūt grauiter irascēdū eē inimi
cis. ¶ Nō sunt audiēdi: uō est tenēdū id qd̄ ipsi dicūt. ¶ Id eē: p̄tinere ad fortē uirū. ¶ Nihil enī: p̄bat a natura ip
sius magnanimi illos nō eē audiēdos q sic cēsent: qm̄ hæc a natura magnanimi oino aliena sūt q iniuriæ nō me-
minit & p̄nus est ad ignoscēdū. Sunt tn̄ aliq qui irā ad fortitudinē referūt: ut Home. q dicit: uires iniecit ira: & Home.
aium ira cōcitauit. & Plato in. ii. de rep. dicit iracūdiā inexpugnabilē oino eē & inuictā qua p̄sente aius ad oia i- Plato
uictus atq; itrepidus moueri solet: sed fortis ob irā nō laudat̄: qm̄ affectu dr̄ de his paulo post dicet̄. ¶ Præclaro: Clæmē-
amplissimo & sūma laude digno. ¶ Placabilitate: uacuitate iræ: & q̄ sit placidus & elemēs. Clemētia est tēperā- tia
tia animi in p̄tāte ulciscēdiue lenitas supioris aduersus iferiorē in cōstituēdis pœnis: & crudelitas est atrocitas Crude-
animi in exigēda pœna: uel iclinatio animi ad supiora. Iuris æqualitate ubi æquo iure uiuit̄: & nō est aliqs tyrā- litas
nus q iuris æq̄bilitatē uiolet ut solus dn̄et̄. ¶ Facilitas: comitas & lenitas. Etiā ultra placabilitatē & clemētiā de-
bemus etiā exercere facilitatē: & ai magnitudinē quæ nō p̄turbat̄: qm̄ magnus aius nō curat iniurias & libenter
ignoscit. Ignoscere eni est quæ uides puniēda nō punire. Vn̄ Cæsare magnanimo: q̄uis magnanimitatis laudē
Ci. illi adimat: nihil erat clemēti⁹. ¶ Altitudo ai: magnanimitas: q̄ aduersitate nō frāgit̄: nec irascit̄ nisi ut opor-
tet. ¶ Intēpestiue: tp̄e nō apto & incōsiderate. ¶ In morositatē: morositas est difficultas in morib⁹. Morosus dr̄
a more: & significat eū q nimis exacte nimisq; ad unguē fieri oia postulat: ut aliqn̄ ob id idignet̄: & leuissima re Moro-sus

offendaẽ. Vnde Tranq̃llus dicit cæsarẽ fuisse morosum circa curã corpis. ¶ Et odiosam: qm̃ morositas odio ha-
beẽ: & ideo talis difficultas in morib⁹ uitãda est: ne odio hẽamur. ¶ Inutilẽ: quæ nullã affert utilitatẽ: sed potius
odiũ & inuidiã: odiosa est morositas: qm̃ stomachũ aliis facit. ¶ Et tñ ita ꝓbãda. i. ita laudãda si cõiuncta fuerit
seueritati: sine qua ciuitas nõ põt regi. Tenẽdũ igiẽ est mediũ: & ut tẽpus ac rõ poscit mites & seueri eẽ debem⁹
Seueritas quo decoro. ¶ Ita: eo pacto & lege atq̧ cõditione: ut etiã retineaẽ seueritas pro dignitate reip. Nã seueritas est
iustitia & castigatio uitioꝝ: & magistra ordinis atq̧ cõstãtiæ. ¶ Mãsuetudo: est mediocritas circa irã. Defectio
est uacuitas iræ: & qui nunq̃ irasciẽ rephẽden-
dus est. Exuparatio dr̃ iracũdia: & sic iracundus
repræhendiẽ: qm̃ nimiũ irasciẽ. Is qui pro qui
bus oportet: & cum oportet: quandiu opor-
tet irasciẽ: laudaẽ: diciturq̧ mãsuet⁹ qui debet
ꝑturbatione uacare nec affectu duci: sed ꝓ his
& tãto in tp̃e irasci ut ratio iubet: & nõ est uin
dex: sed poti⁹ clemẽs & ad ueniã q̃ ad irã ꝓpẽ
sior irasciẽ tñ cũ mediocritate & nõ duciẽ ira
quæ est affectus uiolẽtus: sed spectat rõnẽ: &
ut ratio ꝑscribit irasciẽ. ¶ Is aũt qui nunq̃ ira-
sciẽ in uitio est: q̃a non moueẽ ad affectũ cum
oportet: ut si pr̃ uerberareẽ & ipse nõ curaret
& sic hẽreẽ stolidus & isanus. ¶ Nã neq̧ senti-
re aliqd: nec dolore tãgi uideẽ. Perferre autẽ
Aristo. contumelias: & suos negligere inq̃t Aristote
les: seruile est. Et qui nõ irasciẽ nõ uideẽ apt⁹
ad ꝓpulsandã iniuriã & ulciscendũ. Iracũdus
uero intolerabilis est: & fit per oĩa ipsa exupe
ratio: multa q̃ppe sunt: quæ ipsam efficiũt. Et
nõ facile inueniẽ iracũdus: quia oĩa hæc mala in se habeat: & iracundi sunt illi: qui ilico ad irã ꝓsiliunt: & magis
q̃ oportet: tñ nõ ꝑseuerãt qd̾ est in illis optimũ. Aliter hẽrent in se maximũ malũ: si iram retinerẽt: & tales ho-
mines habẽt summã bilem desistunt etiã sine ultione. Amari aũt cum difficultate placanẽ: & uolũt ulcisci a qui-
Infẽsus bus ualde cauendũ est. Infensi dicunẽ illi qui nullo modo dimittũt irã etiã in morte: nisi ulti fuerint illos: a q̃b⁹
se læsos putant aut sciunt. Nõ põt cõstitui quousq̧ & quõ quis debeat irasci: sed prudẽtiæ oĩa subiiciẽda sunt ut
ponant modũ affectib⁹. Prudẽtia enim subit rõnẽ architecturæ: debemus igiẽ irasci: ut oportet: & ut ipsa pru-
dẽtia præscribit: quæ oĩum uirtutum regina est moderatrix. Hæc sunt ex sententia peripateticoꝝ. Stoici autẽ
quos Cicero his officiis imitatur uolunt mansuetum uacare ira & ab ipso sapiente affectus remouent: uult eñi
Aristoteles ut dixi mansuetum esse illum: qui irascitur: ut oportet: & quãdiu oportet.

gno & ꝑclaro uiro digni⁹ placabilitate atq̧ clemen
tia. In liberis uero ꝑplis: & iuris æq̃bilitate exercẽ-
da ẽt est facilitas: & altitudo aĩ q̃ dr̃: ne si irascamur
aut intẽpestiue accedẽtib⁹: aut ĩprudẽter rogãtib⁹
in morositatẽ inutilẽ & odiosã ĩcidam⁹. Et tñ ita ꝓ
bãda ẽ mãsuetudo atq̧ clemẽtia: ut adhibeaẽ reip.
cã seueritas: sine qua administrari ciuitas nõ põt.

¶ Officium illius qui in alios animaduertit.

O Mnis aũt & animaduersio & castigatio cõ-
tumelia uacare debet. Neq̧ ad ei⁹ q̃ puniet
aliquẽ aut uerbis castigat: sed ad reip. utili-
tatem referri. Cauẽdum est etiam ne maior pœna q̃
culpa sit. & ne iisdem de causis alii plectantur: alii
ne appellenẽ quidem. Prohibenda aũt maxime est

O Mnis aũt animaduersio. Præcipit nunc qd agendũ sit cum q̃s puniẽ: nõ enim debemus in aliquem
aĩaduertere eo studio & aĩo ut illũ cõtumelia afficiamus: sed ut uult iustitia & pro utilitate reip. non
ad nostrã uoluptatem: & cum aliquem obiurgamus castigamusue: nõ id agendum est causa cõtume
Aniad- liæ: sed studio corrigẽdi: & reducẽdi ad bonos mores & officiũ si ab eo discesserit. Aĩaduersio est pu
uersio nitio ut lex præscribit: & est cum quis puniẽ in pecunia uel in ꝑsona: sed plærũq̧ in ꝑsona: & dicimus aĩaduerto
Castiga in te. i. punio iure & legibus ita uolentibus. Castigatio fit uerbis tñ. Obiurgatio est inter amicos & ꝓpinquos
tio & plus est castigare q̃ obiurgare. ¶ Contumelia: Iniuria: ut habeẽ li. ix. digestoꝝ: ex eo dicta est: q̧ nõ iure fiat:
Obiur- oẽ enim qd̾ nõ iure fit: iniuria fieri diciẽ: specialiter aũt iniuria diciẽ cõtumelia dicta a contẽnendo: ut est etiam
gatio apud Senecã. Est igiẽ cõtumelia species iniuriæ quæ fit cum quis punit quodã iudicis affectu: & magis studio
Iniuria notandi infamia: q̃ iuris exequẽdi: qm̃ iuris exequutio nõ habet iniuriã. Si quis de honoribus decernẽdis alicui
Contu- passus nõ sit decerni utputa imaginẽ uel quid tale: an iniuriarũ teneaẽ: querit Vlpianus: & ait Labeo nõ teneri:
melia q̃uis hoc cõtumeliæ causa faciat. Et sic patet cõtumeliã esse ad notã infamiæ. Ergo puniẽdus est aliquis non ad
cõtumeliã: sed ut iura uolunt citra animi affectũ: & hoc ad iudices ꝑtinet & illos qui in alios aĩaduertẽdi ius ha-
bent. Si eñi quis truncari mereẽ: non debet suspẽdi ad cõtumeliã. ¶ Castigatio: quæ fit uerbis: nõ debet esse cõ-
tumeliosa. ¶ Qui puniet: & hoc quãtum ad aĩaduersionem: & sic optime docet monetq̧ qualiter nos gerere de
bemus in castigandis erroribus: qm̃ non debemus aliquem punire aut uerbis castigare ad explendã animi no-
Plato stri libidinem. sed pro utilitate cõi. Plato in octauo de legibus agens de iudiciis sic ait. Quos insanabiles legisla
tor esse senserit ultimo supplicio afficiet: non ignorans melius fore iis qui sunt insanabiles mori q̃ uiuere. ¶ Ca
uendum est etiam: aliud præceptum quo monet puniri debere nocentem: ut meretur: & si pœna mediocri di-
gnus est: non debet magna affici: & econtra. Et cum sunt plures conscii: omnes debẽt pari modo puniri: ne mi-
seri & inopes plectantur: potentes aũt & pecuniosi euadant impune: quod utinam non ubiq̧ fieret. Latruncu-
li enim suspenduntur: raptores publici: latrones potentes & quadruplatores censentur & gaudent. ¶ Plectan-
tur: puniantur. ¶ Ne appellentur: citentur: idest nõ modo non puniantur: sed ne uocentur quidẽ in ius. ¶ Pro-
hibenda autem. Aliud præceptum. Neminem scilicet iratum debere ad pœnam mulctãq̧ irrogandam accede
re: quoniam mediocritatem retinere non poterit. Ira enim est affectus uehementissimus: & breuis quidam fu-
ror: unde sermo irati non potest continuare unum sensum in loquendo: & ideo ipsius oratio debet esse breuis

sententiis & crebris figurarum mutationibus:uelut inter æstus iracundiæ fluctuare:& sic stilus satyricus.Saty-
rus enim motus ad affectum discurrit:& mores notat. Vnde opus est ut eius oratio fluctuet:quia est iratus : &
mordet allatratq; uitia.⸿ Nunq̃ enim:ratio est.Ex quo inquit in quarta disputatione Tusculana.illud laudatur
Architæ:qui cum uillico factus esset iratior:quo te modo inquit accepissem nisi iratus essem! Seneca etiam di-
cit.Nil minus q̃ irasci punientem decet.⸿ Ad pœnam:ad aliquem puniendum.Inter nimium & parum:inter
duo extrema:de quibus dictum est.Mediocritas autem est mansuetudo : & mansuetus debet irasci ut oportet

ira in puniendo . Nunquam enim iratus qui accedet ad pœnam mediocritatẽ illam tenebit : quæ est inter nimium & parum : quæ placet peripateticis: & recte placet:modo ne laudarent iracundiam : & dicerent utiliter a natura datam:illa uero omnibus in rebus repudianda est. Optandũq; ut hi qui præsunt reipublicæ legum similes sint quæ ad puniendum nõ iracundia:sed æquitate ducũtur. Atq; etiã in rebus prosperis & ad uoluptatem nostrã fluen-

aliter aut exuperabit aut deficiet quod nõ fie
sine uitio:sed potius debet se flectere ad parũ
q̃ ad nimium.⸿ Peripateticis.Aristoteli & ali
is quorum ille princeps fuit & uoluit iram ca
dere in sapientem ut dictat ipsa prudentia : &
omnis uirtutes esse mediocritates inter nimi
um & parum:qđ in secũdo moraliũ probat
Aristoteles per inductionem:& inde finit uir
tutem esse habitum electiuũ in mediocritate
consistentẽ.⸿ Modo ne laudarent iracundiã:
pace Ciceronis dixerim Aristoteles peripate
ticorũ princeps non laudat iracundiã:sed pro
bat iram cum mediocritate:ut non nimiũ re
cedat a naturæ constantia. Immo uituperat
iracundiã:quæ fit per omnis circunstantias:& dicit esse in exuperatione:& perpaucos iracundos inueniri: qm̃
est quasi impossibile aliquẽ esse qui tot mala habeat.Multis enim modis fit iracũdia & latissime patet. Vnde id
qđ est maius malũ magis opponit̃ mediocritati.Vnde cõcludit̃ Aristotelem nunq̃ laudasse iracundiam. In ter Aristo.
tio tñ moraliũ disputans de fortitudine dicit.Atqui iram etiã ad fortitudinẽ referunt.Fortes enim & hi uidẽ
tur:qui ira ferunt̃:perinde ac feræ in eos qui ipos uulnerarunt:quia & fortes cõcitant̃ ira est:enim ira res impe-
tuosissima ad aggrediẽda pericula:quapropter & Homerus dixit uires iniecit:ita & aium ira cõcitauit & acuta
per nares uis & efferebuit sanguis.Hæc enim uniuersa iræ cõcitationẽ impersiue significare uident̃. Aristote-
les illic loquit̃ fm opionem uulgariũ & imperitorũ:ipse enim sentit:& tenet nõ debere aliquem dici fortẽ qui
ductus ira magnum aliqd aggredit̃:qm̃ inqt fortes agunt ob honestatem:sed irati minime : qm̃ si ob iram aliq
essent fortes bruta etiã fortitudinẽ habere dicerent̃:qđ est absurdissimum:illa enim aliquẽ impetunt uulnere
aut dolore perculsa & irritata:fortes aũt honestate ducti nõ affectu.Ipsa ira subministrat bilẽ fortitudini. Qui
aũt ꝓpter hæc agunt inqt Aristoteles:pugnaces quidẽ sunt:ad nõ fortes:nõ enim ob honestateʒ agunt:aut ut
ratio ꝑscribit:sed ob ipm affectũ.i.irã:aliqua tñ ex parte sunt similes fortib⁹.Nõ igit̃ feræ sunt fortes: ꝓpterea
ꝙ dolore cõmotæ ac ira ruunt in pericula nihil ꝓuidẽtes malorũ:nã & hoc modo ipsi asini cum esuriunt fortes
eẽnt.nõ enim a paulo uerberib⁹ amouent̃.Et sic liquido apparet:Aristotelẽ nõ modo nõ laudare iracundiam:
sed ne iram quidẽ:nisi ut ipsa recta ratio ꝑscribit.Ira enim dicit in tertio ethices.Maxime aũt ea fortitudo natu
ralis eẽ uidet̃:quæ est ob irã electione sumpta fineq;:& ipsi etiã hoies cum irascunt̃ dolent:cuʒ ulciscunt̃ capiũt
uoluptatem.Quo distet ira ab iracũdia inquit Seneca:apparet quo ebrius ab ebrioso.Iratus põt nõ esse iracũ-
dus.Iracũdus nõ põt aliqñ iratus nõ esse.In quarto Tuscu.ubi est totus stoicus Cicero peripateticos uehemen
ter reꝑhendit dicens.An uero uir fortis nisi stomachari cœperit:non põt uir fortis esse gladiatorũ id quidem:
q̃q̃ in eis ipsis uidemus sæpe constantiã:colloquunt̃:congrediunt̃:quærunt̃:aliquid postulant:ut magis placa-
ti q̃ irati esse uideant̃:& paulopost dicit.Vbi sunt ergo isti qui dicunt iracundiã esse utilitatẽ:põt utilis esse insa
nia:aut naturale quicq̃ eẽ aut fm naturã qđ fit repugnante rõne.Sed hoc nõ est mirum in Cicerone:qui uni di
sciplinæ additus non erat:nec unum dogma sectabatur:sed more academicorũ aut probabat opiniones aut im
probabat suffragante ad oia ubertate ingenii & eloquẽtia.Et in hoc opere stoicos potissimũ sequit̃:qui noluerunt sapientem ira uacare:sed mihi uident̃ truncum quendã:aut statuam marmoreã non hoiem aiatum & ua-
rios affectus habentem constituere.Seneca etiam stoicæ professionis damnat peripateticorũ sententiã dicens. Seneca
Ira non acuit animum ad res bellicas.nunq̃ enim uirtus uitio adiuuanda est se contenta.Aristoteles dicit ira ne
cessaria est:nec quicq̃ sine illa expugnari potest:nisi illa impleat animum & spiritum accendat. Vtendum autẽ
est illa non ut duce:sed ut milite:& ira inquit est cupiditas doloris reponendi.Aristoteles in secundo ethices ꝓ Aristo.
bans omnem uirtutem morum circa uoluptates doloresq; uersari dicit . Quapropter & sunt qui definientes
uirtutes affectuum inquit ipsas esse mediocritates tranquillitatesue:quasdam:sed non recte:quia simpliciter di
cunt & non addunt ut oportet:& cætera quæ adduntur.⸿ Illa:iracundia.⸿ Repudianda:reiciẽda tanq̃ res no-
xia & minime placens:tractum ab uxore quæ a uiro repudiatur:aut fit diuortium.Sed est differentia : nam di- Diuortium
uortium est inter uirum & uxorem postq̃ coniuncti sunt ab eo dictum:ꝙ in diuersas partes eunt qui discedũt.
Repudium uero sponsæ remittitur anteq̃ cõiungatur uiro:inde dicimus repudiare spernere & reiicere.⸿ Sint Repudium
similes legibus:quoniam leges pro æquitate puniunt non pro iracũdia:punit enim lex sine perturbatione : &
uir bonus & æquus interdum legem emẽdat & iudex est uiua uox legis:& sic prætor qui reddit iura:dicit̃ uiua
uox iuris ciuilis.Is igit̃ qui iustitiam administrat debet imitari leges:nec affectu duci:sed legibus niti : & oĩa
in æquiorem partem interpretari:ut bonum prætorem decet.Vnde arbiter honorarius dicitur is : qui omnia
in æquiorem partem interpretatur.⸿ Atq; etiã:aliud præceptũ.Neminem.s.debere efferri:& supbire secũda

fortuna:quod leuitatem quandā significat a natura magnanimi penitus alienam:qui oēm fortunā fert mode rate. ¶ Ad nostrā uoluptatē:ut nos optamus. ¶ Fastidiū:odium aliorꝫ hoium & morositatē. ¶ Arrogantiā:ni- miā insolentiā. ¶ Nā ut:rō quare supradicta ipsi magnanimo fugiēda sunt:qm̄ sunt cōtra suā naturam:quæ de bet esse grauis:se data efferri aūt aura fortunæ & cum reflauerit deprimi leuitatis est & incōstātiæ atq; hominis ignari qd fortuna possit. Vnde idem Cicero in orōne pro Sestio in laudē Catonis dicit. Atq; etiā eo negocio. M. Catonis splendorē maculare uoluerūt ignari qd grauitas:qd integritas:qd magnitudo animi:quid deniq;

tibus superbiam magnopere fastidium: arrogantiamq; fugiamus. Nam ut aduersas res: sic secundas immoderate ferre leuitatis est:præclaraq; est æquabilitas in omni uita: & idem semper uultus eadēq; frons:ut de Socrate:idemq; de. C. quoq; Lælio accepimus. Philippum quidem macedonum regem rebus gestis & gloria superatum a filio facilitate & humanitate uideo superiorē fuisse. Itaq; alter sem-

uirtus ualeret:quæ intēpestate sua gerat est & luceti tenebris & pulsa loco:manet tn̄ atq; hæret in patria:splēdetq; per sese semp:neq; alienis unq̄ sordibus absolescit. ¶ Leuitatis:incō- stātiæ quæ grauitati inimica est:& magnanimus debet esse grauis:& moderate ferre fortunā:& totus ex se pēdere.nec fluctuare inter æstus affectuū ut leues faciūt. ¶ Præclara:summa laude digna. ¶ Æquabilitas:ipa mediocritas ut qs nec efferaf nec deprimaf: sed teneat æquabilitatē in oi uita. ¶ Idē uultus:qm̄ mutatio uultus indicat aium nō esse sedatū:& uoluptatē ad diuersa rapi:a qua uultus fingif:qui est animi indiciū. ¶ Eadē frons:eadē hilaritas faciei:nō ut nunc obducaf:ꝑpter irā:nunc sit læta:hæc oia signāt animi affectus. ¶ De Socrate dictū est. ¶ C. Lælio:qui habit⁹ est sapiens. ¶ Philippū qdē. Affert exēplū Philippi regis Macedonū:& Alexādri filii. dicitq; Alexandrū supesse patrē præstātia bellica:& magnitudine rerū gestarū:sed superatū fuisse a p̄re facilitate atq; humanitate:de quorꝫ

Trogus uita & morib⁹ sic scribit Trogus li. ix. Alexāder filius Philippo successit:& uirtute & uitiis p̄re supior. Itaq; uincēdi rō utriq; diuersa. Hic apte bella tractabat:deceptis ille gaudere hostib⁹:hic palā fusis:prudētior ille cōsilio: hic aio magnificētior. Irā pater dissimulare plærūq; & uincere:hic ut exarsisset: nec dilatio ultionis nec modus erat. Vini uterq; nimis auidus:sed ebrietatis diuersa uitia:p̄ri mos erat de conuiuio in hostes:ꝑcurrere:ꝑiculis temere se offerre. Alexāder nō in hostem sed in suos sæuiebat:quāobrē sæpe Philippum uulneratū prælia remisere:hic de amicorꝫ interfectorꝫ cōuiuio frequenter excessit. Regnare ille cum amicis uolebat:hic in amicos regna exercebat amari pater malle:hic metui. Litterarū cultus utriq; similis solertiæ pater maioris pater parcēdi uictis ꝑniciosiot aius:filio ꝑmptior:& honestior frugalitati pater luxuriæ filius magis deditus erat: quibus artib⁹ orbis imperii fundamēta pater iecit:operis totius gloriā filius cōsumauit. ¶ Facilitate. mansuetudine:qm̄ facilius erat amicis sine aliqua morositate. ¶ Humanitate:benignitate sine aliqua arrogātia. Humanitas enim

Humanitas triplex uetat superbum esse aduersus socios. Humanitas auctore Platone triplex est. Vna fit per salutationem ut cum nobis obuios salutamus:& magnum porrigimus. Altera:cum quis opem affert calamitate laborāti. Tertia cū hoies inter se cōuiuia celebrant:& cōsuetudine gaudent itaq; alter Philippus semp magnus: magna laude dignus ꝑpter facilitatē & humanitatē. Alter sæpe turpissimus. Alexander sæpe infamia summa notatus ꝑpter insolentiā & crudelitatem in suos:cum mero incaluisset. Interea inquit Trogus. Alexander nō regio more sed hostili odio in suos cœpit sæuire:maxime indignabaf carpi se suorꝫ sermonibus:seq; mores Philippi patris patriæ subuertisse:ꝑpter quæ carmina Parmenio quoq; dignitate regi ꝑximus:cum Philota filio de utroq; pri⁹ habitis quæstionibus interficif. Et in cōuiuio post Alexandriā conditā ad radicem caucasi montis. s. qui perpetuo iugo Asiam diuidit:orta inter ebrios rerum gestarū a Philippo mentio esset:& nōnulli eum laudib⁹ ferēt: ipse cœpit se patri præferre & magnitudinē rerum suarum extollere. Itaq; cum unus e cōuiuiis Clytus nomie iam senex fiducia regiæ amicitiæ memoriā Philippi defenderet:laudaretq; eius res gestas: adeo Alexandrum offendit:ut telo a quodā satellite rapto Clytum in cōuiuio trucidauerit:qua cæde exultans mortuo patrociniū Philippi laudēq; paternæ militiæ obiectabat. Inde pœnitētia ductus:mortem sibi afferre uoluit. Nam quatriduo inediā sustinuit:donec a toto exercitu exhortatus est ne ira unius morte dolore:ut uniuersos ꝑderet: quos in mediam barbariem adduxerat. Itaq; Alexander sæpe fuit crudelissimus etiā in suos:ꝑpter potuꝫ aliqn̄:quo nihil pōt esse turpius:& maxime in eo:qui alios regit. Vnde dicit Plato in. iii. de rep. Vrbis custodib⁹ ebrietas mollities atq; ignauia:quā maxime habenf indecora. Illis inqt:qui remp. gubernāt:ab ebrietate temperādum erit:nulli quippe minus cōuenit q̄ custodi ebrio nescire quo terrarū degat. Ridiculū ꝑfecto est custodem custode indigere. Carthaginensium inquit legē magis q̄ lacedæmoniorꝫ laudo:ut nunq̄ in castris quisq̄ uinū gustare audeat:sed toto militiæ tpe aquæ usum cōprobarim. In ciuitate autē seruis nunq̄ uini usus concedendus est. Nec magistratus tpe quo rempu. gubernant:uino utanf. Nec gubernatores nec iudices:nec qui deliberaturus in concilium uocatus est:nec ullo modo in die nisi ualitudinis grā:faciles igif debet esse is qui remp. gerit pro rōne tpis & personarū. Vnde bene illi præcipiunt:qui dicūt hoies tāto debere esse submissiores:quāto sunt su-

Plutar. periores. Tunc enim magnitudo animi ostenditur. Plutarchus scribit Alexandrum ascripsisse hæc scelera furori bachico:pœnitebat enim ipm̄ q̄ talia cōmisisset aliqn̄:eum quoq; inqt thebanorꝫ sæpenumero calamitas afflixisse dicif. Clyti uero cædem inter uina factam:itemq; repudiatos in india macedones: ut qui imperfectam adhuc militiā detractarent:ipsiusq; gloriam abiicerent:ad liberi patris iras oino referre solebat. Polydamas:ut auctor est Curtius li. v. missus est ad occidendū Parmenionē ꝑditionis insimulatum cuius latus primus. Cleā-

Plynius der ausit:inde iugulū:cæteri quoq; exaium cōfunderūt. Androcides auctore Plynio li. xiiii. sapientia clarus ad

per magnus:alter sæpe turpissimus. Vt recte p̄cipe
re uideātur qui monent:ut quāto supiores sumus:
tāto nos summissius geramus. Paneti⁹ qdē Aphri-
canū auditorē & familiarē suū solitū ait dicere: ut
equos pp crebras contentiones prœlioꝝ ferocita-
te exultātes:domitorib⁹ tradere soleāt:ut his faci-
lioribus possint uti. Sic hoies secūdis reb⁹ effrena
tos:sibiq; ꝑsidentes.tāq̄ in gyrū rōnis:& doctrinæ
duci oportere:ut ꝑspicerēt rerū humanarū ībecilli
tatē:uarietatēq; fortunæ. Atq; etiā in secundissimis
reb⁹:maxie est utendū cōsilio amicorū. Hisq; maior
ēt q̄ ante tribuēda est auctoritas. Iis deniq; tpib⁹ca-
uendū est:ne assentatorib⁹ patefaciamus aures:nec
adulari nos sinam⁹:in quo falli facile est. Tales eni
nos eē putamus:ut iure laudemur. Ex quo nascunt̄
innumerabilia peccata: cum homines inflati opi-
nionibus turpiter irridētur:& in maximis uersan-

Alexandrū magnū scripsit intēperantiā illius cohibens. Vinū potaturus Rex memento te bibere sanguinē ter-
ræ. Sicuti uenenū est homini cicuta:ita ut uinum. Quibus p̄ceptis si ille obtēperasset profecto amicos in temu
lentia nō interemisset. Asclepiades sup mēsam dixit. Prima cratera ad sitim ptinet:secūda ad hilaritatē.tertia ad
uoluptatē:quarta ad insaniā. ¶ Sæpe turpissimus:īfamis:nā turpitudo in morib⁹ dicit̄. ¶ Recte:bñ ut sunt ipsi
stoici qui nihil admirant̄ præter uirtutē. ¶ Submissius:humanius:humilius. ¶ Superiores:in meliori fortuna:
qm̄ uir magnanimus æquabiliter fert fortunā in utranq; partē. ¶ Panetius qdē: panetius p̄ceptor fuit Aphri- Paneti⁹
cani minoris rhodius genere:q scripsit de offi
ciis:in quib⁹ hæc de auditore suo Aphricano
Æmiliano inseruit. ¶ Familiarē:amicū & au-
ditorē:dicebat Aphricanus hoies ꝓspera for-
tuna exultantes debere regi cōsilio prudentū:
ut equi effreni ab insessore. ¶ Contentiōes:de
certationes:& ꝑlia strepitusq; tubarū:quib⁹ ef
fecti sunt ferociores. ¶ Facilioribus: magis ob-
tēperātibus isessori. ¶ Effrenatos: superbientes
& elatos secūda fortuna. ¶ Perfidentes:nimiū
fidentes sibiipsis. ¶ Tanq̄ in gyrū:ꝑstat in trā-
slatiōe equorū:qui freno uoluunt̄ in gyrum:
ut sint faciliores. Et ideo dicit tanq̄ in gyrū:ut
scilicet intelligant fortunā esse mutabilē:& il-
lius temeritati nō esse fidendū:sed parendum
rōni & consiliis prudētū:qui longa experien
tia edocti optime cōsulere pñt. ¶ Rationis:in
tellectus:ut.s.pareant rōni:& ab illa nō disce-
dāt ducti appetitu:ut faciunt equi qui uoluū
tur ab insessore in gyrū:ne nimiū sint feroces.
¶ Imbecillitatē:debilitatē & mutationem. Vñ
oportet in secūdis rebus uti prudētia. In om
ni uita sic uiuendū est:ut cōstātiam & magni-
tudinē retineamus:& mediocritatē:qđ ut fa-
cilius assequamur debemus amicorū cōsilio uti:& prudētū:cū sumus in ꝓsperitate rerū:ut illorum cōsilio ad id
quod rectū est dirigamur:aliter appetitus uoluptate corruptus:& factus īsolentior minime parens rōni in ue-
titū ruet. Hecuba apud Euripidē iā serua ex regina deplorās fortunæ mutationem dicit:hæc oia quæ in mundo
habentur bona nihil sunt.frustraq; rationū humanarū consilia:& linguæ iactantia:ille est fœlicissimus:cui per
tēpus ætatis nihil mali cōtigit. ¶ Secundis:prosperis:qm̄ hoies in prospera fortuna nō sunt compotes sui:sed
in manu fortunæ. Et ideo in secundis rebus debemus esse moderati:dicebat Periander:& uti consilio amicorū.
¶ Auctoritas:dignitas:& illorum auctoritati credēdum & monitis. Isdem temporibus cum sumus in ꝓspera
fortuna. ¶ Ne assentatoribus:pellenda est adulatio & assentatio:quæ est uitiorū adiutrix:& nō modo amico:sed
ne libero quidem digna est:omnes eni adulatores sūt seruiles. Solon dicebat. Caute singulos obserua:ne forte Solon
odium in corde tegant:dum blanda & arridenti facie te alloquuntur:duplaq; illis lingua atra ex mente sonat. Et
Cæsar Augustus pellēdas esse indecoras adulationes dicebat. Assentatio inquit Cice. alidi:nemini nocere po-
test:nisi ei qui eam recipit:atq; ea delectetur. Itaq; fit ut is assentatoribus patefaciat aures suas maxime:qui ipse
sibi assentetur:& se maxime ipse delectet. Multi gnatonum similes sunt:cū sint loco fortuna famaq; superiores
horū est assentatio molestia:cum ad uanitatem accessit auctoritas. Cato dicebat:multo melius de qbusdā acer- Adula-
bos inimicos mereri:q̄ eos amicos qui dulces uideantur:illos uerum sæpe dicere:hos nūq̄: Adulator est is qui tor
affert ea quæ non fecit is cui adulatur. Assentator est is qui extollit & auget ea quæ facta sunt. Et adulator sem- Assenta
per loquitur emolumenti sui causa:& ideo deterior est. Assentator eni placere studet:adulator autem lucrari:ut tor
scribit Aristoteles libro.iiii.moralium. Et qui gerit morem ut decet:amicus est. Qui in omnibus rebus aduersa
tur:dicitur contentiosus. Qui magis q̄ debet gerit morem adulator est. Amico igitur credendum est:qui recte
monet.ab aliis autem cauendum. Vnde dicit Seneca. Nihil tam æque delectauerit animum q̄ amicitia fidelis. Seneca
¶ Adulari: passiue dixit more antiquo:nam adulo.as.quondam dicebatur:nunc adulor est uerbum deponens.
Valerius Maximus libro secundo. Etiam tribunus militum adulandus erat. Plato in.v.de legibus sic ait. Veri- Plato
tas profecto tum diis:tū hominibus dux omnium est bonoꝝ cuius qui fœlix beatusq; futurus est statim ab ini
tio particeps esse debet:ut in ueritate plurimū temporis uitam agat fidus hic certe est:infidus autē qui spon-
te mentitur. ¶ Adulari:ꝙ adulemur ab aliis. ¶ In quo:in qua re:idest adulationibus facile decipimur:quoniam
inquit nobis nimium placemus:& arbitramur esse tales quales dicimur ab adulatoribus:ut de Domitiano scri-
bit Iuuenalis. ¶ Quid apertius:& tamen illi surgebāt cristæ:nihil est quod credere se non possit:cum laudatur
diis æqua potestas. Si continens es inquit Seneca adulationes euita:sitq; tibi tam triste laudari a turpibus:q̄ si Seneca
lauderis ob turpia.lætior esto quotiens displicet malis:& malorum de te æstimationes malas ueram laudatio-
nem tui scribe. ¶ Ex quo:ob hoc quia putamus nos esse tales:ut iure laudemur:euenit ut homines irrideātur:cū
se iactant:& nimium sibi placent ꝓpter talem de se persuasionē. ¶ Inflati:elati tali persuasione. ¶ Erroribus:qm̄

tur erroribus. Sed hæc q̃dē hactenus. Illud autē sic est iudicādū maximas geri res: & maximi animi ab his qui rēp. regāt: q̃ earum administratio latissime pateat: ad plurimosq̃ ptineat. Esse autem magni animi: & fuisse multos ēt in uita ociosa: qui aut inuestigarent aut conarent̄ magna quædā: seseq̃ suarū rerū finibus continerēt: aut interiecti iter philosophos: & eos qui rēp. administrarent: delectarent̄ re sua familiari: nō eam quidē oī rōne exaggerātes: neq̃ excludentes ab eius usu suos: potiusq̃ & amicis impartientes: & reip. si qñ usus eēt. Quæ primū bñ parata sit, nullo neq̃ turpi q̃stu: neq̃ odioso: tū q̃ plurimis: mō dignis se utilē præbeat. Deinde augeatur

ea nō hñt quæ hr̃e se credunt. ⁋ Illud autē: postq̃ Cice. de fortis uiri & magnanimi officiis & eorū qui rēpu. gerūt disseruit: afferēs q̃si cōclusionē supioris disputatiōis: repetit per epilogū ea quæ dixit: & pperās ad alia pcepta diuidit officia: quæ hoīes in uita exercēt: docetq̃ qui sint hi: a qbus res maxīe gerunt̄. Inde ponit secūdos: postea tertios. Et tādē pcepit quō res domestica forti uiro augēda sit. Dixit eñi supra fortē uersari circa res arduas & ea quæ ptinēt ad uitā degendā. Hāc ergo ptē ppōnis nūc tractabit: cōcludēs si hæc pcepta seruauerimus: magnifice grauiter & amicabilr̃ uitæ humanæ nos posse uiuere. ⁋ Illud: de quo supra disputatū est. Nā dixit de tribus hoīum generib⁹: de his q̄ rēp. gerūt: quorū uitā dixit eē fructuosiorē hoīum generi: de his qui in ocio delectant̄ re sua familiari: & de phīs qui in rerū cōtēplatiōe uersant̄: & an res urbanæ sint maiores bellicis. Affert igit̄ Cice. suā sniam & cōclusionē supioris disputationis & dicit illos eē locādos in p̄rio gradu magnanimitatis: qui rēp. gerunt: & illorū res maxīas eē. qm̄ latissime patēt officia q̄ppe eorū q reip. cōsulunt: nō ad pprīū cōmodū: sed ad cōe spectant. iō maximā laudē merentur. ⁋ Latissime pateat: ad cōem utilitatē se extēdat. qm̄ oībus pdest bona reip. administratio. ⁋ Esse autē: hi sunt secūdi: qui se ad philosophādū cōtulerūt: & doctrinā: cōtēti finib⁹ rerū suarū: sed q̄a hoc nō oībus pdest: sed sibi & paucis: iō in secūdo loco ponunt̄: magnanimi tñ sunt: qm̄ spnunt ea quæ cæteri admirant̄: & res cōtemnunt humanas: & circa magna cognitioneq̃ dignissima uersant̄: ut sūt res naturales & supnaturales. ⁋ Esse aūt magni aī: ēt iudicādū est fuisse multos magni aī: & eē in uita ociosa: pter eos qui uersati sūt in rep. ⁋ Inuestigarēt: ingrerēt ingenio & iuenirēt. ⁋ Magna q̃dā: noticiā magnarū rerū & cās earū. ⁋ Finib⁹ rerū suarū: ut nil q̃rerent: nilq̃ appeterēt pter res suas: phī eñi imponētes modū cupiditatib⁹: & animū diuitē nō arcā hr̃e cupiētes: intra fines rerū suarū se cōtinebāt: bona fortunæ minima ducētes. ⁋ Aut interiecti: hi sunt tertii qui delectant̄: re sua familiari nō capessentes rēpu. nec philosophātes: sed uiuētes in agris: cū nō possent ferre principū mores. ⁋ Interiecti: medii iter phōs & rēpu. gerentes. ⁋ Exaggerantes: nō accumulantes rē domesticā per fas & nefas. ⁋ Omni rōne: quocūq̃ mō: sed uñ oportet. i. e suis pdiis pecuariis & uillatica pactiōe. Nā liberalis est hr̃e diuitias: unde oportet: ut liberalitate uti possit: & magnificētia. nec debemus excludere nostros ad usū rerū nostrarū: qm̄ amicorū oīa dñt eē cōia: & si amicorū multo magis ppinquorū & gentiliū: & p repu. si opus est debemus effundere pecunias sine aliqua parsimonia: hæc pcepta ptinēt ad domesticā disciplinā: Quærende sunt diuitiæ rōne honesta: ut ex agris nostris aīalibus: citra tñ iniuriā aliorū: & ex effossionibus metallorū. i. oīum quæ sub terra inueniunt̄. ⁋ Neq̃ excludētes: nō remouētes ab usu rei nostræ domesticæ. Vñ laudat̄ a Plutarcho Nicias atheniēsis clarissimus impator: qui cū argēti fodinā in agro suo haberet: & multos circa se petitores neminē uacuum dimisit.

Plutar. Nō minus enī inq̄t Plutar. his a qbus mala q̄spiā timeret: q̃ is qui benemeriti sūt tribuere conuenit. Itaq̃ plurimis hoībus Niciæ facultates utilitatē afferebāt. ⁋ Si qñ usus. i. si necessitas exigeret. ⁋ Primū: añ oīa sit cōparata: unde oportet: nō rapina furtoue: aut usuris cæterisq̃ modis illicitis. Plato monet nō eē cumulādas pecunias illi: qui cupit eē diues. sed minuēdas cēset

Cato cupiditates: q̄re inq̄t ab inopia nūq̃ liber erit: is q nullū cōstituēs cupiditati modū sp diuitiarū exagitet̄ ardore. Et Cato cēsorius dicebat. Nobis natura datū eē: ut erga hoīes iustitia utamur: in eos aūt qbus aut grā: aut bñficio deuincti sumus: ēt si orōnis usu priuati sint māsuetudo uelut exabūdāti quodā fonte plærūq̃ defluat: pp qđ satis monet ab usu diuitiarū nr̃os minime excludendos. ⁋ Nullo neq̃ turpi q̃stu. Quidā undiq̃ & quoduis capiētes exuperāt: ut sūt hi qui actiōes illiberales exercēt. Lenones: fœneratores: & q magno pcio pua uendūt. quorū q̃stus odiosus est. Oībus his est turpis cōparatio lucri: cui⁹ grā & q d⁹ exigui iterdū pbra sustinēt. Aleatores: fures: latrones: illiberales sūt: turpi enī uersant̄ in q̃stu. Aleatores aūt

Quæst⁹ iterdū ēt cū amicis lucrant̄: qbus iure humanæ societatis dare deberēt. Quæstus significat lucrū nūmariū ad differētiā: nā lucrū uocamus ēt in aliis rebus. ⁋ Turpi: cū turpitudine: a qua est abhorrēdū. ⁋ Odioso: ut est usura siue fœnus dictū a fœtura q̃dā pecuniæ pariētis atq̃ icrescētis. & iō usura est odiosa. qm̄ est contra naturā: pecu

Fœnus nia enī nō debet pere pecuniā: natura enī nō patit̄ ut res talis pariat: & pecūia uidet̄ parere cū lucrat̄: & facit fœ

Seneca nus: a quo fœnerator dict⁹ est. Vñ dicit Seneca. Quid enī est fœnus & usura: nisi hūanæ cupiditatis extra naturā q̄sita noīa? ⁋ Tpibus nr̃is: pro nefas: oēs pecuniæ pariūt: & a xp̄ianis iā iudæi supant̄: & adeo iā fœcūdus est nūmus: ut inumeras arcas & loculos amplos fœneratorū expleat. Naturæ patēti in oīa portēta ruētos uiolētiā facimus: ex re q̃libet lucrū placet: nulla honestatis habet̄ rō. Olida & marcida scorta censent̄ pp nūmos. Agricolæ & sancta rusticitas irrident̄: boni uiri pauptas sardanapalū uiuētibus ludibrio est: quæ nō debet esse indecora: nisi quibus inuitis accedit. Iusti uiri ab iniquis: & optimi a pessimis calcant̄: & mali præter leges fasq̃ dominantur: legant igit̄ perditissimi hoīes præcepta gentilium: postq̃ christi leges nō curāt: & illis legēdis se iam ab omni humanitate alienos cognoscēt: audiētq̃: modo cupiditatis & auaritiæ sordibus aures non obducant: diuinæ justitiæ & humanæ uocē contra ipsorū rabiē & æstus cupiditatū inclamātis. ⁋ Modo dignus: aliter esset cōtra

iustitiam & liberalitatem: quæ dare debet quibus oportet. Nūc autē cuiq; perditissimo & imeritissimo tribuitur. boni afit uiri: ut uiuat indigni iudicant meretrices auro gēmisq; fulgēt. Rōne ut excogitet cū rōne quo pacto augēda sit. Inde adhibeat diligentia: ut qđ rō suaserit fiat. ℣ Parsimonia: frugalitate quæ est maximū uectigal. parsimonia dicit ab eo quod est parū uel paruū inde parcus est homo. parsimonia ut auctor est Gellius ueteres apud romanos & uictus & cœnarū tenuitas non domestica solū obseruatiōe ac disciplina: sed publica quoq; aiaduersione legūq; cōplurisi sanctionibus custodita est. Nec pareat: nō potius seruiat libidini & intēperātiæ.

ratione: diligentia: parsimonia: nec libidini potius luxuriæq; q̄ liberalitati: & beneficentiæ pareat. Hæc præscripta seruantem licet magnifice grauiter: animoseq; uiuere atq; etiam simpliciter fideliter: uitæ hominū amice.

Et luxuriæ. i. supfluitati: sed potius liberalitati: pro qua exercēda diuitiæ cōparari debēt: ut bñfici esse possumus in optios quosq;. ℣ Hæc pscripta seruātē: concludit Cic. de fortitudine & magnanimitate & aliis quæ dicta sunt pertinētia ad humanā uitā degēdā. ℣ Licet: inquit hoiem seruantē hæc præcepta uiuere ut decet magnificū: grauē: animosum: fortem: & sine fraude. ℣ Simpliciter: sine fraude. ℣ Fideliter: sine timore insidiarum: cum propter iustitiā ois habeat amicos. ℣ Et amice: amicabiliter uitæ humanæ aliter eni ab omni humanitate alieni uidebimur: nam ut sæpe inculcaui: homo ab homine non debet esse alienus.

Temperantia.

Equit ut de una reliq̄ pte hōestatis dicēdū
f sit: in q̄ uerecūdia est: & q̄si qdē ornat⁹ uitæ
tēperantia: & modestia: oisq; sedatio ptur-

Equitur ut de una reliqua parte honestatis. Absolutis tribus partibus trāsit ad quartam & ultimam
f de qua disputabit usq; ad calcē uoluminis. Et adiungit temperantiæ uerecundiam: modestiam: ordinem constantiam & ornatum. Intemperantiā dicebant stoici esse matrem oium perturbationum: tēperantiam uero oium officiorum. In fine faciet comparationem de duobus honestis: ut proposuit. Verecundia est timor dedecoris & ad illos pertinet qui cum perturbatione uiuunt: ut sunt adolescentes: nō est autē uirtus: sed quoddam bonum ex suppositione ita dicam: quia ob uerecundiam adolescentes nō errāt. nam qui uerecundiam habet: a scelere reprimitur. quippe adolescens cupiditates habet infinitas quibus pp̄ter pudorem abstinet: & probatur pudor in ipso adolescente: quoniam est iudicium bonitatis. & tūc apparet bona indoles. Ideo dicit Terentius: Erubuit salua res est: Pudentes inqt Cyrus apud Xenophontem: quæ turpia sunt in ꝑpatulo fugiunt. Temperantes uero ac pudici etiam obscuro. Verecundia inquit Seneca bonum in adolescente signum. Ad senes autem non pertinet uerecundia: quia illos non decet peccare: sed esse expertes omnis perturbationis cum non sit in ipsis feruor caloris naturalis. & senem non laudamus ob pudorē: quia non decet ipsum id agere: propter quod pudore afficiatur: & non cadit in uirum probum: quia pro re turpi oritur pudor: & ipse uir probus ab omni turpitudine alienus est. Vnde uerecūdia ad illum pertinet qui est pronus ad delinquendū: & uersatur inter æstus perturbationum: ergo uerecundia est probitas ex suppositione non per se. necesse est eni ut uitium simpliciter & absolute omni ætati conuenire. Erit igitur pudor quidam affectus: & fit in facie rubor qui nascitur ex omni pudore: quoniam natura ut uolunt physici. cum quid ei occurrit honesto pudore dignum: imum petendo penetrat sanguinem: quo commoto atq; diffuso cutis tingitur & inde nascitur rubor & natura pudore tacta ita sanguinem pro uelamento tendit ut uidemus quēquam erubescentem manum sibi ante faciem frequenter opponere: & rubor in facie nil aliud est nisi color sanguinis: & pudor nil aliud q̄ timor iustæ repræhensionis: exuperatio dicitur expauescētia: & qui eam habet: in omnibus pudore afficitur & in quib⁹ non oportet. Defectio autem dicitur impudentia. & qui eam habet nullo pudore afficitur & dicitur impudēs quo nihil est turpius. ℣ Temperātia est mediocritas circa uoluptates atq; dolores proprie circa eas uoluptates quæ gustu percipiuntur & tactu: ut in cibo potuq; & rebus uenereis: circa quæ uersatur intemperantia: quæ est exuperatio. Vnde philosenus auctore aristotele collū gruis optabat: ut maiorem uoluptatem in epulis sentiret: quæ maxime sensum tactus & gustus moueret. Vnde magis uituperanda est: cum sit nobis communis cum bæluis. quæ tactu delectantur & gustu: odore autem non per se sed per accidens: unde cum id quod est causa odoris: assequuntur. non curant illum amplius ut canes qui feras odore inuestigant & aues. Sensus tactus & gustus sunt magis materiales q̄ cæteri: gustus est discretiuus saporum: & tactus est communis & primus omnium sensum quia omnia animalia habent tactum & circa uoluptates animi non uersantur: temperantia aut intemperantia, & his quæ uisu percipiuntur non dicimur temperantes aut intemperantes: nec his quæ auditu. nā eos qui cantu delectantur. nō dicimus intēperantes. nec his quæ pcipiuntur olfatu. Interdum etiā capiuntur uoluptates ex odore florū: non tamē dicitur intēperantia. Relinquit ergo temperantiā & intēperantiā uersari circa ea quæ gustu tactuq; percipiuntur. Defectio nomine caret. potest tamē dici insensibilitas: & qui eam habet insensatus cum nō moueat sensu alicuius uoluptatis sed hoc in paucissimos cadit: & ideo talis dispositio nō habet nomen. pauci enim sunt qui deficiant in capiendis uoluptatibus: quæ nobis ingenitæ sunt: & quibus nō facile obsisti potest. Est eni appetitus uoluptatis isatiabilis cui bellum indicēdum est. Hierocles Stoicus uir grauis dixit: uoluptatis finis meretricis decretū est. Et plato uoluptatem escam malorum appellauit: quā dicebat primam calamitatem animo nostro accedere: cū corpori cōiungitur: deprauationem autem & dissolutionē assequi cum cogitationes eum a corporis cupiditatibus separant. Temperantia est temperatrix omniū commotionē: & a libidine auocat. Ingentiq; alacritate gestire non finit: & ut honeste uiuamus. & nulla uoluptate subi-

gamur:sua nobis lege pscribit. Et ēt prudētiæ cōseruatrix:& a prudētia deriuat̃:nā pronisis græce latine dicitur
prudētia. Sophrosyni dicit̃ tēperātia:q̄si cōseruatrix mētis & prudētiæ. Intēperantia uero corrūpit prudētiam
& bonā æstimationē atq̧ iudiciū. Vñ pōt recte dici oēm uirtutē eē tēperantiā atq̧ modestiā:a cuius fine.i.ho
Tempe nestate ipm decorū separi nō pōt:nisi libera cogitatiōe Tēperantia dupliciter accipit̃.uno mō cōiter circa uolu
rantia ptates pcipiēdas sensu:alio mō proprie:cū.s.est mediocritas circa uoluptates gustus & tactus & tēperātiæ plu
duplici res sunt species cū plura ei⁹ obiecta sint:ut potus cibus:uenus. Tēperantia cibi dicit̃ abstinētia:potus sobrietas.
ter ¶ Veneris castitas:osculi pudicitia.

bationū al & rerū modus cernit̃. Hoc loco continet̃ id q̄d dici latine decorū pōt:græce enī πρέπον dicit̃:huius uis est ea:ut ab honesto nō queat separari. Nā & q̄d decet honestū est:& q̄d honestū est decet. Qualis autē differētia sit honesti & decori facilius ītelligi q̄ explanari pōt. Quicq̄d enī est q̄d deceat:id tū apparet cū antegressa est honestas. Ita q̧ nō solū in hac parte honestatis:de qua hoc loco disserendū est:sed ēt in tribus supiorib⁹. q̄d deceat apparet. Nā & rōne uti atq̧ orōne prudēter:& agere q̄d agas considerate:oīq̧ in re q̄d sit ueri uidere:& tueri decet. Cōtraq̧ falli:errare labi:decipi tā dedecet:q̄ delirat̃:& mētecaptū eē. Et iusta oīa d̄cora

Continentia est affectio inuiolabilis rectæ rōnis siue ha
Conti bitus uoluptatibus insuperabilis. Modestia in
nentia terdū cōuertitur cū tēperantia:interdū ponit̃
Mode p tota uirtute.qm̄ in omni uirtute modus re
stia quirit̃:sed maxīe in ipsa tēperantia:quæ aduer
sat̃ uoluptati:qua corrupti res honestas negli
gimus. Moderatio est quasi actus ipsius mo
destiæ & decorū accōmodat̃ ad oēs uirtutes:
græce dicit̃ p̄pon.i.decēs. Quasi q̄dā ornatus
uitæ:nā ut dictū est temperātia atq̧ modestia
sunt q̄dā ornatus uitæ & q̄a tēperantia est con
seruatrix prudentiæ:sine qua nō pōt esse aliq̄
uirtus:iō dicit ipsam una cū modestia eē quē
Plato dā ornatū uitæ. Pla.in.iiii.de repu.sic ait. Or
natus quidā est tēperantia:& a uoluptatib⁹ cu
piditatibusq̧ q̄busdā:ut perhibent abstinētia.
Sedātio perturbationū:qm̄ tēperantia & mo
dus mitigant aīi p̄turbationes:& mentē sanāt.
Tēperās eni dicit̃ ille qui est ītegræ mētis. Integra aūt mens nō p̄turbat̃:nec æstu fluctuat affectū.sed in oīb⁹ se
rōni subiicit quæ uult ut in oī re modus fuet̃. Stoici quos Cice.imitat̃. Volebāt oium officiorū cām eē tēperan
tiā:scelerū uero intēperātiā:& pfecto sic est. Nā uir tēperās ab officio nunq̄ discedit:& intēperātia in oībus nos
delinq̄re cogit:apud græcos intēperās dicit̃ īcastigat⁹. Vñ pueri dicunt̃ ītēperātes.i.īcastigati.iō dat̃ ipsis peda
gogus:ut sit tanq̄ recta rō:qua pueri uacāt ob ætatē:& cupiditates debēt subiici rectæ rōni.qm̄ per opatiōes cu
piditatis assequmur ītēperātiā:quo uitio nullū pōt eē maius.qm̄ rō ab appetitu uicta est penit⁹:& ruit ītēperās
ad uoluptates sine aliqua repugnātia ītellectus. Vñ magis uituperat̃ q̄ īcōtinēs.qm̄ in ipsa īcōtinētia fit aliqua
pugna īter rōnē & appetitū:uincit tādē appetit⁹:succūbitq̧ rō. Tēperās uero magis laudat̃ q̄ cōtinēs:qm̄ nul
lā habet p̄turbationē:& appetitus paret rōni sine aliqua repugnātia. In ipso aūt continēte nō est sedata p̄turba
tio:sed fit pugna inter appetitū & rōnē. Vincit̃ tandē appetitus a rōne. Ergo tēperātia maior est q̄ sit cōtinen
tia:& intēperātia est maius malū q̄ sit incōtinentia. ¶ Et rerū modus:mensura q̄dā:& moderatio in oībus rebus.
Igit̃ tēperātia sanat aīos:& moderatio īponit modū & decorū reb⁹ agēdis. ¶ Hoc loco:hac parte honestatis in
qua oīa fiūt:oīaq̧ dicūtur ordine & mō. Decorū dicit̃ id q̄d cōuenit & decet de quo plura dicent̃ loco suo. ¶ Hu
ius:decori est ea potētia & natura:ut nō possit ab honesto separi. ¶ Facilius ītelligi.i.possum⁹ libera cogitatiōe
ītelligere differētiā:quæ est īter decorū & honestū explanari aūt nō pōt:nā tūc dicit̃ decorū cū est honestū:& ho
nestū decorū. ¶ Explanari:demōstrari re ipsa & actu. ¶ Quicq̄d eni:rō est. ¶ Id tū apparet eē decorū.s.cū p̄cessit
& uirtus:tū eni dicit̃ aliq̄d decēs:cū est cū uirtute. Itaq̧ cū hoc ita sit inq̄t ut decorū tūc appareat:cū p̄cessit hone
stas:& honestas cuiusq̧ uirtutis finis sit.sequit̃ oībus uirtutib⁹ īesse hoc decorū:nō solū in ipsa tēperātia. ¶ Hoc
loco:in hac quarta p̄te honesti. ¶ In trib⁹ prudētiæ:iustitia:fortitudo:& pbat hoc īcipiēs ab ipsa prudētia:nā &
rōne uti intellectu & prudētia:quæ est in hoīe recta rō:& uti rōne in oīb⁹ reb⁹ prudētis est:& hoiem decet:aliter
uideret̃ natura frustra ipsam dedisse. ¶ Oratiōe:s̄mone:cū prudētia. ¶ Cōsiderate:nō temere q̄d sit ueri uidere.
qm̄ ut dictū est:prudentiæ obiicit̃ ueritas & rectitudo in reb⁹ agendis:& prudētē decet uerū uidere:nec decipi.
¶ Et tueri:defendere:qm̄ ueritas defendēda est:& si prudēs mendaciū tueret̃:faceret cōtra suā naturā:& sic effice
ret̃ īprudēs. ¶ Decet eni:prudētē uerū inuenire dicere tueri:& cōtra facere dedecet. ¶ Cōtra:ex alia parte ponit
ea:in q̄b⁹ decorū prudētis nō suat̃. ¶ Falli:decipi:falsis opiniōibus & reb⁹:& nō uidere uerū. ¶ Labi errare:qua
dā negligētia:nā illi dicunt̃ labi:qui sine diligētia incedūt:& sic labunt̃ illi qui nō inuestigata ueritate īprudēter
errāt. ¶ Errare:falsum p uero seq. ¶ Decipi:uerbis. ¶ Tā dedecet:tā est indecorū q̄ īsanire. ¶ Mentecaptū:mēte
Delyrai capti dicunt̃ īsani:quēadmodū capti oculis cæci. Delyrare est exorbitare a pposito:uiaq̧ rōnis discedere:& ea di
Lero cere quæ nullū hn̄t pōdus:& ab oībus irrident̃. Inde dicunt̃ delyri senes:qui ridicula dicūt:& deducit̃ a uerbo le
ro:& lyra est eminētior ps sulci obliq. Et qui in obliquū sulcos ducit:ut sata melius pueniant:& aqua corriuetur
Plynius lerare dicit̃. Et sic delyrus dicit̃ is qui a ratione aberrat:& fert̃ obliquū. Ply.lib.xviii.dicit a rōne per transuersum
Nonius iterata occasio sequitur:ubi res poscit crate uel rastro:& rato semine iteratio hoc quoq̧ ubi consuetudo patitur.
Lera Crate dentata uel tabula arato annexa:quod lerare uocāt:unde primum appellata delyratio est. Ideo dicit No
Lyra nius:delerare est de recto recedere. Lera autē est fossa:quæ ad agros tuendos ducit̃:in quā uligo terræ decurrat.
Colu Cum arant inquit Varro:iacto semine boues:lerare dicunt̃. Lyras inquit Columell.rustici uocāt porcas:cū sic
mella aratum est ut inter duos latius distātes sulcos medius cumulus siccam sedē frumentis præbet. ¶ Et omnia iusta:

Nunc oñdit decorũ ipsum inesse iustitiæ:nã oia iusta decorũ habent:iniusta aũt quẽadmodũ turpia sunt:sic præ
ter decorũ.¶ Turpia:remota a uirtute. ¶ Similis ratio. Nũc de decoro:quod est in ipsa fortitudine. ¶ Animo
magno:contẽnenti res humanas & pericula:qm̃ ut uolũt stoici:magnanimitas est scientia:quæ habitũ facit cel
siorẽ oĩbus:quæ contingere pñt æqualr̃ bonoꝝ & maloꝝ.¶ Quod cõtra:quod nõ fit uiriliter & magno animo
turpe est & indecorũ.Quare cõcludit per ea quæ iã dicta sunt:ad oẽs uirtutes pertinere decorũ:& ita ptinere ut
ab ipsis separari nõ possit.¶ Hoc:decorũ:de quo tractãt p̃hi in officiis:de decoro posito in psonis dicet postea.

sunt iniusta oia cõtra ut turpia:sic idecora. Similis
est rõ fortitudinis. Q uod enim uiriliter aioq; ma
gno fit:id dignũ uiro:& decorũ uidet̃:qđ cõtra id
ut turpe sic indecorũ. Q uare ptinet quidẽ ad oẽm
honestatẽ:hoc qđ dico decorũ:& ita ptinet:ut non
recondita q̃dã rõne cernat̃:sed sit in prõptu. Est eni
qddã:idq; itelligit̃ in oi uirtute qđ deceat:qđ cogi
tatione magis a uirtute põt:q̃ re separari:ut uenu
stas & pulchritudo corpis secerni nõ põt a ualitu
dine:sic hoc:de quo loquimur decorũ:illud totũ q
dẽ est cũ uirtute cõfusum:sed mẽte & cogitatiõe di
stinguit̃.

¶ Diuisio ipsi⁹ decori & diffinitio:dif
ferẽtiaq; inter decorũ philosophicũ & poeticum.

St aũt ei⁹ descriptio duplex. Nã & genera
e le quoddã decorũ itelligimus:qđ in oi ho
nestate uersat̃:& aliud huic subiectum:qđ
ptinet ad singulas ptes honestatis:atq; illud superi
us sic fere difiniri solet. Decorum id esse quod con
sentaneum sit hominis excellentiæ:in eo in quo na
tura eius a reliquis animantibus differat:Q uæ aũt
ps subiecta generi est eã sic definiunt:ut id decorũ
eẽ uelint:qđ ita naturæ cõsentaneũ sit:ut in eo mo

¶ Recõdita:occulta & subtili indagatiõe inue
stigetur:qm̃ apparet oib⁹ & spõte sese offert.
¶ Est eni quidã:unũ nescio qd quod mente in
telligitur:quod deceat in oi uirtute.¶ Quã re.
actu:& pbat hoc per similitudinẽ pulchritudi
nis:quæ nõ põt actu separari ab ipsa ualitudi
ne corporis. Possumus tñ libera cogitatiõe in
telligere aliud esse pulchritudinẽ:aliud ualitu
dinẽ:sed actu separari nequeũt.qm̃ remota ho
nestate:remouet̃ etiã decorũ:& remoto deco
ro remouet̃ honestas. Possumus tñ cogitare
aliud esse honestatẽ:aliud decoꝝ quod est qua
si ornamẽtũ ipsius honestatis ut pulchritudo
bonæ ualitudinis. De uenustate & pulchritu
dine paulo post dicet̃. Nã uenustas pprie mu
lierũ est:& est illa gr̃a quã præ se ferunt:in uul
tu:& dicit̃ a uenere. Inde hoies dicunt̃ inuenu
sti:qui gratia carent. Vnde apud Terẽtiũ quæ
rit̃ Pamphilus se esse inuenustum & infœlicẽ:
& quorundã scripta dicunt̃ habere uenustatẽ:
idest gratiã:ut oib⁹ placeãt. Et Socrates apud
græcos sectatus est ois dicẽdi ueneres.i.oia le
nocinia:quæ scriptis gratiã cõparare pñt:ide
dicit̃ attica uenus:qm̃ atticorum scripta habe
bãt gratiã:sunt nõnulli eruditi:tñ nõ habent
uenerẽ:quod etiã in ipsis formis accidit. ¶ Se
cerni:separari actu & re. ¶ Sic:eodem modo.
¶ Cõfusum:mixtũ est omni pte:sed mixtũ di
cit̃ ex pte:cõfusum ita imixtũ:ut nullo modo
re ipsa possit separari.¶ Distinguitur:separa
tur libera cogitatione.

St aũt:diuidit ipsum decorũ:postea definit.¶ Descriptio:diuisio.qm̃ duplex est ipsũ decorũ genera
e le:& pticulare:qđ priori subiicit̃:ut cũ dicimus decet honesta facere:uirtutẽq; exercere:ide dicimus:
decet iustum esse fortẽ magnanimũ:& sic de singulis ptibus honestatis. ¶ Atq; illud supius:idest ge
nerale illud decorũ:& affert definitionẽ ei⁹:qđ in toto quasi corpore uirtutis appet. ¶ Cõsentaneũ:
conueniẽs:unde hi hoies qui aliqd cõtra naturã cõmittunt decorũ humanũ nõ seruãt:& sic sunt bæluæ. ¶ Excel
lentiæ:pstantiæ:qua differt a cæteris aĩantibus. Igit̃ nihil agendũ est quod hois pstantia dedeceat. ¶ In eo:rõne
.s.& orõne qb⁹ homo differt a cæteris aĩalibus.ergo in sua præstantia hõ debet seruare decorum & nihil agere
quod hoi cõueniẽs nõ fit:& est hoc decorũ tanq̃ locus cois. Nã in oratiõe locus cois dicit̃ ea pars:quæ nõ de ali Locus
quo noĩatim disputat.aut agit:sed de uniuersa re habet arcẽ:incusationẽ uitiorũ cũ amplificatione. Nõnunq̃ lo cois in
cus cois continet ancipites disputationes in qbus de uniuerso genere disputamus ut de uirtute. Ideo dicit in pa oratiõe
radoxis. Ludens conieci in cões locos:qm̃ pbans illas opiniones admirabiles esse ueras Icusat uitia generaliter:
& nõ nominat aliquẽ:sed utit̃ loco cõi.¶ Quæ aũt pars:illud decorũ pticulare:quod est species illius primi deco
ri.¶ Generi:illi decoro quod est generale. Cõsentaneũ ita cõueniat naturæ humanæ.¶ Moderatio:modus qui
dã in oibus dictis factisq;:nã debet adhiberi semp moderatio actionũ:& sic erit decorum per singulas partes ho
nestatis.¶ Cum specie:apparentia liberi hois nõ seruilis. Serui omnes dicũtur qui affectibus seruiũt:homo igi
tur ingenuus in oi re ut seruet decorũ nihil seruile facere debet:sed oia debent sapere quandam ingenuitatem.
¶ Liberali:digna libero hoie & ingenuo. Nec ita itelligi a philosophis: Nõ possumus inqt Cice.existimare Itel
ligi a p̃his hoc modo de decoro:quod est apud poetas in personis:qm̃ est differentia:poetæ enim bonas & ma
las personas introducunt loquentes ut ipsas decet:idest quæ utuntur uerbis sibi accõmodatis & qualitati perso
narum:philosophi accipiũt autem personam humanam ea rõne qua persona humana est:& nõ ficta more poe
tico:& dicunt decorum ab ea seruari:si ab eius excellentia non degenerat:& id agat quod uirtuti conueniat & ho
nestati ad quam nati sumus:poetæ autem personas ad libidinem. Et sic ostendit hoc esse proprie decorũ quod
uirtuti congruit. Inde sumitur a poetis largo modo ut tunc decorũ dicatur seruari cũ oratio qualitati personæ
introductæ accõmodatur,unde dicit Fabius poetas habere decoꝝ in personis:& sic ponitur a Cice. differentia

deratio: & tẽperãtia appareat cũ specie quadã liberali: nec ita intelligi a p̃his possumus existimare ex eo decoro qd poetæ sequunt̃: de quo alio loco plura dici solẽt. Sed tñ seruare illud poetas dicim⁹ qd deceat: cũ id qd quaq; re p̃sona dignũ est & fit & dĩ ut si Æacus aut Minos diceret: oderint dũ metuãt: aut natis sepulchro ipse est parẽs indecoꝝ uideret̃ q; eos fuisse iustos accepimus. At atreo dicẽte plausus excitant̃: est eni hæc digna p̃sona oro. Sed poetæ quid quẽq; deceat ex persona iudicabũt. Nobis aũt p̃sonã imposuit ipsa natura magna cũ excellentia præstantiaq; animãtium reliquorũ. Quo circa

inter decorũ p̃hum poeticũ: & qm̃ p̃hi bonis uiris tm̃ tribuunt decorũ: poetæ aũt tã bonis q̃ malis: ut tyrãnus si tyrãnice & crudeliter loquit̃ dicat̃ seruare decorũ: qm̃ talis oro personæ cõuenit: p̃hus aũt dicit nihil esse decens nisi qd honestati cõiungit̃: est eni decorũ cõfusum cũ tota uirtute: & sic differt iter utrũq; decorũ. Nec ita ut finitũ est ex s̃nia p̃horũ qui dicunt id esse decorũ: qd naturæ cõgruit & habet tẽperãtiã & modũ cũ spẽ liberali. Non ita ingt intelligunt p̃hi de decoro qd poetæ dicunt̃ seruare in p̃sonis. qm̃ hoc decorũ differt ab illo. ¶ De quo. decoro s̃uando apud poetas in p̃sonis. Alio loco in rhetoricis & p̃ceptis dicendi. Cice. primus apud latinos dixit decorũ: ita eniʒ ait in oratore. Vt in uita sic in oratiõe nihil est difficilius q̃ qd deceat uidere: p̃poni appellant hoc græci: nos dicamus sane decorũ de quo p̃clara & multa p̃cipiunt̃: & res est cognitiõe dignissima: huius ignorãtia nõ modo in uita: sed sæpissime in poematis & in oroñe peccat semp̃q; in omni p̃te orõnis: ut uitæ qd deceat considerandũ est: quod in re de qua agit̃ positũ est & in p̃sonis & eorũ q dicũt & eoꝝ qui audiũt: itaq; hunc locũ longe lateq; patentẽ p̃hi solent in officiis tractare. Decere: est quasi aptũ eẽ & cõsentaneũ tpi & p̃sonæ q; cũ in factis sæpissime: tũ in dictis: ualet in uultu deniq; & gestu: cõtraq; de decere. Sed tũ seruare illud poetas dicimus. Nunc ponit decorũ: qd poetæ seruãt. Nã apud ipsos in p̃sonis decoꝝ petit̃. ¶ Illud genus narrationis: qd in p̃sonis positũ est: ingt in Rhetoricis: habere debet festiuitatẽ cõfectã ex rerum uarietate: aiorũ dissimilitudine: grauitate: lenitate: spe: metu: suspicione: desiderio: dissimulatione: misericordia: rerũ: uarietate: fortunæ: cõmotione: iperato: incõmodo: subita lætitia: iucundo exitu reꝝ. ¶ Sensus est: nõ debemus arbitrari p̃hos intelligere de decoro poetico: ut itelligũt de decoro cõiuncto cũ honestate: & ita cõiuncto: ut separari non possit: sed tunc poetæ s̃uare decorũ in p̃sonis dicunt̃: cũ quæq; p̃sona introducta ab ipsis id loquit̃ & facit: qd suæ p̃sonæ conuenit: si pius pie loqtur s̃uat decorũ: si ipius ipie. si tyrannus crudeliter: si matrona pudice: si scortũ ipudice loquit̃ decet. Et sic itelligit̃ decoꝝ in poetis: cũ id dicit̃: qd p̃sonæ loquẽti cõsentaneũ est: sed p̃hi aliter cõsiderãt decoꝝ cõiũctũ. s. cũ uirtute. ¶ Quaq;: quacũq; p̃sona itroducta. ¶ Fit: qm̃ uir grauis nõ debet itroduci: ut faciat ea quæ leuissimi hois sunt: & econtra. ¶ Et dicitur: & sic in uerbis quisq; s̃m suam dignitatẽ: & habitũ quẽ habet siue bonum siue malũ: debet induci ad loquendum a poetis ut seruet̃ decoꝝ: qd in uerbis & rebus consistit: atq; p̃sonis: & affert exemplũ Cice. ex tragœdia Actii: quæ inscribit̃ Thyestes: in quá personæ loquuntur: ut conuenit cuiq;. Iuppi. ex Egina filia Æsopi rapta ex phliunte urbe pelopõnesi ad nemeã siluã genuit Eacũ: ex Europa filia Agenoris Minoẽ & Radamantũ: qui adeo iuste uiguerunt: ut apud inferos iudices finganť a poetis: & Minos tulit leges cretensib⁹: qui cũ fuerint iusti & pii si inducerent̃ a tragicis: ut dicerẽt ea quæ Athreus: nõ seruaret̃ decorũ p̃sonæ. Oderint dũ metuant: hæc erãt uerba Athrei apud Actiũ in tragœdia quæ tyrannidẽ sapiunt: tyranni eñi uolunt timeri: & nõ curant si odio habent̃. Athreus uolẽs ulcisci iniuriã illatam a fratre Thyeste cognoscebat se iterũ in odiũ subditoꝝ. unde dicebat oderint dũ metuãt sic ẽt introducunt̃ alii tyrãni: nã hæc uerba ad oẽs pertinent. Idẽ Cice. in prima philippica dicit. Carũ eẽ ciuem de repub. mereri: laudari: coli: diligi: gloriosum est: metui uero & in odio eẽ inuidiosum: detestabile: imbecillũ: caducũ. qd uidimus ẽt in fabulis ipsis illis qui oderint
Seneca dũ metuãt dixerunt p̃niciosum fuisse. Qualis ingt Seneca: illa dira uox & abominata oderit dũ metuãt: syllano
Athre⁹ scias sæculo scriptã: &. C. Cæsa. hãc uocẽ usurpabat. Aut nati sepulchro ipse est parẽs: hæc erãt uerba Athrei: q Thyesti fratri filios comedendos apposuit. Athreus & Thyestes filii Pelopis & hypodamie fuerũt. Tantaliq; nepotes: regnauerũtq; Micenis in pelopõneso. Thyestes cũ uxores fratris merope concubuit & filios p̃creauit quos ei Athreus postea decoctos apposuit. Vnde uẽter p̃ris erat sepulchrũ ipsis filiis. Ita igit̃ isultãs fratri inducitur Athreus in tragœdiis: si aliter diceret nõ seruaret̃ decorũ p̃sonæ: nec ẽt si uir bonus & pius ita loqueret̃. Parens. Thyestes p̃r. Est sepulchro natis: ipse pater est sepulchrũ filiorũ quos comedit. ¶ Excitant̃ plausus: in ipso theatro a spectatoribus plaudit̃ in laudẽ poetæ: q sic loquẽtẽ Athreũ itroducit. qm̃ illa uerba cõueniũt Athreo crudeli & impio. Est eni rõ quare plausus excitant̃. qm̃ uerba sũt accõmodata p̃sonæ. ¶ Persona: ipso Athreo: q loquit̃. qa fuit crudelissimus: & poetæ crudelẽ crudel̃r loquentẽ fingũt: & cõtra aliter nõ daret̃ plausus in theatro: cũ tragœdiæ recitant̃: nec seruaret̃ poeticũ decoꝝ. ¶ Sed poetæ: ingt Cice. ipsi poetæ iudicabunt qd quẽq; deceat ex qualitate p̃sonarũ quas fingũt: & illis uerba attribuũt: ut decet siue bonis siue malis cõcedat̃ poetis: ut in tãta uarietate p̃sonarũ etiã qd malis uiris cõueniat decorũq; sit uideãt. sed nobis p̃his qui uirtutem amplecti mur: & in ea summũ bonũ ponimus: natura iposuit p̃sonã cum maxima excellentia: ut in ipsa decoꝝ cuʒ honestate cõiunctũ seruãdũ sit: poetæ p̃sonas ad libidinẽ fingũt: nos aũt hẽmus ipsas iposítas a natura. ¶ Quid deceat: qd cõueniat cuiq;. ¶ Ex p̃sona qualitate p̃sonæ itroductæ. ¶ Nobis aũt q nõ fingimus: sed ea rõne qua sum⁹ hoies & hẽmus p̃sonã iposítã a natura nõ fictã more poetico: poetæ eni fingũt p̃sonas: & s̃m uarios affect⁹ iducunt loquẽtes ut s̃uet̃ decoꝝ. ¶ Imposuit p̃sonã: dedit rõnẽ & semina uirtutũ p̃sonãq; cõem oibus hominibus. ¶ Magna excellentia. quoniam hoies rõne cæteris aialibus antecellunt & præstant. ¶ Quocirca. Ideo poetæ iu

poetæ in magna uarietate psonarũ:ẽt uitiosis qd cõ
ueniat & deceat uidebũt. Nobis aũt cũ a natura cõ
ſtãtiæ moderationis:tẽperãtiæ:uerecũdiæ:ptes da
tæ sint:cũq; eadẽ natura doceat nõ negligere:quẽ-
admodũ nos aduersus hoies geramus:efficit:ut &
illud qđ ad oẽm hõestatẽ ptinet decoꝝ q̃ late fusum
sit appareat:& hoc qđ spectat:i unoquoq; genere
uirtutis. Vt eni pulchritudo corporis apta cõpõne
mẽbroꝝ mouet oculos:& delectat hoc ipso: qđ in
ter se oẽs ptes cũ quodã lepore consentiũt: sic hoc
decoꝝ qđ elucet in uita mouet ad pbationẽ eoꝝ:q
bus cũ uiuit ordine & constãtia & moderatiõe di
ctoꝝ oium atq; factoꝝ. Adhibẽda est igit q̃dã reue
rẽtia aduersus hoies:& optimi cuiusq;: & reliquo-
rũ. Nã negligere qd de se qsq; sentiat:nõ solũ arro-
gãtis est:sed ẽt oino dissoluti. Est aũt qđ differat in
hoium ratione habẽda iter iustitiã & uerecũdiã: Iu
stitiæ partes sunt non uiolare hoies: uerecũdiæ nõ
offendere. In quo maxie pficit uis decori. His igit
expositis q̃le sit id qđ decere dicim⁹ itellectũ puto.

dicent qd cõueniat psonis quas fingũt. ¶ Varietate:qm̃ uariæ sunt q̃litates psonarũ. ¶ Etiã uitiosis,qa iducũt ẽt
bonos loquẽtes nõ mõ uitiosos:at nobis natura dedit igniculos oium uirtutũ:pscripsitq; tribuens ip sam rõnẽ
nos debere modũ seruare in oi uita:qđ cũ ita sit:apparet illud generale decorũ eẽ cõfusum cũ oibus uirtutib⁹ &
pticulare cognosci in singulis officiis. ¶ Cõstãtiæ: harũ uirtutũ pricipia dedit nobis natura: ut simus cõstãtes tẽ
perati:uerecũdi:modesti. ¶ Non negligere:sed considerare:quẽadmodũ uiuamus:& q̃les nos geramus in uita
humana:ne a uirtute degeneremus:& principiis naturalibus:ut nihil in uita discrepet a rõne & humana pstan-
tia:& si apparebit utrũq; decorũ cũ officiis de-
lectabimur:quæ a natura principium habẽt:
quæ uirtutũ semina dedit:a quibus officia ma
nãt:& cõflat honestũ. ¶ Vt illud:generale de-
corũ. ¶ Quã late fusũ:sparsum p ois uirtutes.
Et hoc decoꝝ pticulare:qđ in singulis partib⁹
honestatis cernit. ¶ Vt eni pulchritudo:cõpa
ratiõe pulchritudinis in aliquo corpore oñdit
quõ ipsum decoꝝ mouet hoies:ut laudent ea
quæ in oi uita fiunt cũ ordine:cõstãtia:& mo-
deratiõe dictoꝝ factorũq;:sic pulchritudo cor
poris delectat:qa oẽs ptes iter se bñ q̃drãt:&
pportionem hñt. ¶ Hoc ipso:pp hoc mouet
oculos eorũ:q uident corp⁹ ita bene cõpositũ:
ut nihil discrepet. ¶ Lepore:q̃dã gr̃a:lepos est Lepos
dictorũ & factoꝝ gr̃a:& est q̃dã lenitas:& ue-
nustas in aliquo corpe:& ẽt in oɼone:ptes igi
tur corpis cõsentiũt cũ lepore:cũ hñt gr̃am:q
respiciẽtes mouent. ¶ Cõsentiũt:cõueniũt:q
drãt.qm̃ bñ cõpositæ sũt:& hñt gr̃am & uim
mouẽdi. ¶ Sic hoc decoꝝ:adaptat nũc sĩl'itudi
nẽ. Ambrosi.ait. Siqs igit æq̃bilitatẽ uniuer- Ambro.
sæ uitæ: & singularũ actionũ modos suat:or-
dinẽq; & cõstãtiã dictorũ:atq; operũ:modera
tionẽq; custodiat in eius uita decoꝝ illud exce
dit:& q̃si in quodã speculo elucet. ¶ In uita:re-
bus quas agimus. ¶ Approbationẽ:laudatio-
nẽ:& cõmodationẽ eorũ:cũ qbus uiuit:prius
debemus cõsulere:inde deliberare:postea cũ lectiõe:delecta pficere:& in oib⁹ actionib⁹ ordinẽ suare atq; cõstã
tiã:ut hõ nõ pturbet.sed sp in optimo mẽtis pposito maneat:& moderationẽ adhibere in oibus dictis & factis
decet.cũ talẽ hoiem cernimus mouemur:ut eũ laudemus decorũ suantẽ suũ:& sic e cõtra. Igit cũ ita uiuendum
sit:ut nihil displiceat in nobis:his q nobiscũ uersant. Reuerẽtia cauere debemus:ne aliqd turpiter & cõtumelio
se dicamus:uel cũ aliqua ignominia:qđ qui negligunt:nõ seruant decorũ:& famã perdũt:quo nihil põt esse tur
pius:est eni ut inqt in Lælio fama nõ mediocre telũ ad res gerẽdas. ¶ Reuerẽtia:quidã pudor:ut cũ quadã reue-
rentia cũ aliis uersamur:ut nihil agamus:qđ dedeceat corã aliis cuiuscũq; conditiõis sint:ita inqt semp est agen-
dũ:ut oẽs uideamur uereri & nihil cõmittere qđ notari possit. ¶ Aduersus:erga hoies cuiusq; ordinis. Opti-
mi cuiusq; & reliquoꝝ.i.debemus adhibere pudorẽ officii & religionẽ erga optimos & alios & reliquoꝝ q nõ
sunt optimi sed uulgares. Ideo dicit Iuue. Maxima debet puero reuerẽtia:& peccaturo obsistat tibi filius ĩfans Iuue.
debemus inquit Cice. cauere ab oi re quæ possit rephendi:ẽt cum sumus cũ malis. Nã negligere aliorũ æstima-
tionẽ de se hois est profecto dissoluti:sed ita uiuendũ est: ut oẽs uereamur:& sic a turpitudine abhorrebimus.
Nec despiciat inquit Ambro. quid de se unusq;sq; & maxime uir optimus sentiat:hoc eni modo scit bonis defer Ambro.
re reuerentiã:nam negligere bonorũ iudicia uel arrogantiæ uel dissolutiõis est:quorũ alterũ supbiæ ascribitur:
alterũ negligentiæ. ¶ Quid sentiat:quã opinionẽ quisq; habeat:sed negligit officiũ:& aliorũ rephensionẽ nõ ti-
met. ¶ Arrogãtis:supbi:& qui falsa quadã opiniõe elatus alioꝝ de se opinionẽ negligit. ¶ Dissoluti:qui hoium
opinionẽ de se nõ curat:nec aliquo uinculo officii ac pudoris tenet:& licentia utit ad oia quæ agere uult:tanq̃
ille qui frontẽ pfricuit: & solutis rugis tanq̃ ĩpudens aliorũ de se iudiciũ negligit. Plato in de legibus sic ait. Nõ Plato
oportet unq̃ paruifacere utrũ pbus an ĩprobus aliis uidearis:multi eni q̃uis uirtutis ex pte sint qui tñ pbi sint q
ue ĩprobi iudicãt:nã prauis quoq; hoibus diuina quædã coniactandi uis est:per quã multi uel pessimi recte tñ
opiniõe tum uerbis a melioribus deteriores distinguã:quocirca utiliter ciuitatibus præcipitur:ut bonam apud
multos existimationẽ nõ paruipẽdant. Est aũt qđ differat:ponit differentiã quæ est inter uerecũdiam & iustitiã
ut aliud sit officiũ iusti aliud uerecũdi:& sic discurrendo per alias uirtutes. Vnde illud decorum generale diuidi-
tur in partes:& quẽadmodũ in toto corpore uirtutis decorũ est. Sic & in singulis. ¶ In omni ratione habẽda: in
omni respectu & consideratione officiorum utriusq;.nam alia est ratio iustitiæ alia uerecũdiæ.& sic perspicitur
melius uis decori:cũ per partes inuestigatur. Non uiolare est per uim alicui afferre iniuriam:quod est cõtra iu-
stitiam & iusti hois decorũ:q nec ui nec fraude iniurius esse debet. ¶ Nõ offendere:offendere in hoc loco est fa-

ćto aut dicto turpi oculos aut aures corũ quibus cũ uersaris ledere atq; displicere:a qua offensiõe nos reprimit
Seneca uerecũdia.quæ ut dixi:est timor decoris & iuste repræhẽsionis. Vnde dicit Seneca:Verecundia malis conatibus
obstat:non est igiẽ aliqd cõmittendũ qđ alios offendat:sed adhibẽdus pudor turpitudine aliqua & errore alioꝝ
oculos offendamus:offendunẽ aũt boni uiri turpitudine ac ipudẽtia quorũdã qui uerecũdiæ nul lã hñt rõnẽ.In
quo nõ uiolare nec aliquẽ turpi aliquo errato offendere.Maxie sup oia alia.i.tunc maxie seruaẽ decorũ cũ nemi-
Plato nẽ uiolamus:neminẽ offendimus.Vis nã & potẽtia.Plato in dialogo de uoto sic ait:pspicuũ est & apud deũ &

Via officii quod a decoro manat & utilitas.

o Fficiũ aũt qđ ab eo ducitẽ hãc primũ hẽt uiã q̃ deducit ad cõueniẽtiã cõseruationẽq; naturæ:quã si sequemur ducẽ nũq̃ aberrabim⁹ Sequamurq; & id qđ acutũ: & pspicax natura est:& id quod ad hoĩum cõsociationẽ accõmodatũ:& id quod uehemẽs atq; forte.Sed maxima uis decori i hac inest parte de qua disputam⁹. Neq; eni solũ corporis qui ad naturã apti sunt.sed multo etiã magis ai motus probãdi:q itẽ ad naturã accõmodati sunt.

Diuiditur motus animorum docens appetitum debere parere rationi.

d Vplex est eni uis animorũ:atq; naturæ.Vna pars in appetitu posita est quæ ορμη græcæ

apud hoies sane mẽtis iustitiã & prudentiã p-
cipue honorari:prudẽtes autẽ iustiq; sũt q sci-
unt quæ erga deũ & hoies agere atq; dicere de
ceat.Prudẽtia diciẽ sciẽtia ei⁹ qđ optimũ habe
tur & est sine qua innumerabiles in uita com-
mittunẽ errores.His igiẽ expositis:concludit
de ipso decoro puto inqt ob ea quæ iam dicta
sunt:intellectũ esse ab oibus qd sit id quod dici
tur decorũ & consentaneum cuiq;.
Fficium aũt.Oñdit Cicer.quã uiã
o habet officiũ quod oriẽ a decoro:&
ad qđ nos deducat:ad conseruatio-
nẽ.i.humanæ naturæ quæ uult nec
oia facere:ut decet:& eã ducẽ se qui debemus:
quæ si nõ deprauaretur uariis errorib⁹ a tene
ris unguiculis ad pfectionẽ nos deduceret:de
dit eni uirtutũ omniũ principia.Facere igiẽ id
qđ dedecet cõtra naturã est.ergo seruare deco
rũ:est conseruare naturã:utile igiẽ tali officio
fungi.Officium:actio quæ manat a decoro
uniuersali:& postea particulari.Nã generale decoꝝ est illud quod ducit.Ad cõueniẽtiã:ut oia faciamus quæ
naturæ humanæ conueniãt:ea uero relinquamus:quæ sunt cõtra naturã.Ideo dixit supra generale decorũ id es
se:quod cõsentãeũ sit hois excellẽtiæ. Quã naturã si sequemur:unq̃ a uia rõnis & formula decori aberrabimus:
natura eni per se ab omni turpitudine abhorret.ergo conueniẽter naturæ uiuendũ est:& sic ab officio nõ disce-
detur & uia decori.Sequemurq;.i.si ducẽ naturã sequi uoluerimus:sequemur etiã prudentiã:iustitiã:& forti-
tudinem:& sic apparet ab ipsa natura nos institui ad uirtutes.Id quod acutũ.i.prudentiã:quæ perspicit ueri-
tatẽ in rebus agendis:& est acuta & perspicax:hoc est decorũ prudentis:ut acutus sit.Et perspicax:& uerũ in
omni re uideat.Natura:naturaliter.Et quod ad hoĩum cõsociationẽ.i.iustitiam ipsam:quæ est ad societatem
hoium tuẽdã:ut dictũ est:& in hoc iusti uiri decorũ elucet:si cuiq; tribuit:quod suũ est:& humanã consociationẽ
tueẽ & colit:& sic erit hoc decorũ articulare.Et id quod uehemẽs.i.sequemur magnanimitatẽ & fortitudinẽ.
Vehemẽs:arduũ & plenũ difficultatis:quod ptinet ad magnanimũ officiũ:igiẽ qđ a decoro manat;uiã habet
ad ois uirtutes duce natura.Sed in hac pte:tẽperãtia & mõ.Maxima:summa:qa in hoc magis requiriẽ mo-
dus & decorũ:cũ sit in factis & dictis actiõeq; decẽti.Disputamus:agimus & subtiliter ingrimus.Neq; eni:
ratio quare maxima uis decori est in hac parte:qm̃ inquit:nõ solũ gestus honesti:& decẽtes esse debent:sed etiã
motus animi:qui ad naturã accõmodentur:quod efficit ipsa temperãtia:quæ sedat ois pturbationes.& conser
uat prudentiã.Corporis motus:qui debẽt esse cũ decoro:ne naturã odisse uideamur:si aliter corpus mouere-
tur:q̃ debet moueri ex naturæ præscripto li.v.de finibus ait.Quemadmodum quis ambulet sedeat:qui ductus
oris:qui uultus in quoq; sit:nihil ne est his rebus:quod dignũ libero:aut idignũ esse dicamus:nõne odio dignos
multos putamus:qui quodam motu aut statu uidenẽ naturæ modũ:& legem cõtẽpsisse.Sed multo magis:q̃
motus corporis naturæ congruẽtes:qm̃ animus est præstãtior corpore.Animi motus:ut amor:pietas:mise
ricordia:dolor:ira:& similia lib.iii.de finibus ait.Atq; ut membra a nobis ita data sunt:ut ad quandam rõnẽ ui-
uendi data esse appareant:sic appetitio animi:quæ horme græce uocatur:nõ ad quoduis genus uitæ:sed quan-
dam formã uiuendi uideatur data.Motus animorũ appetitionesq; debẽt parere rationi:ne fiat intẽperãtia.Itẽ
similiter apti ad naturam quoniam motus animi uehementiores sunt contra naturã & rectam rationem.
Vplex est eni:Probat diuidẽdo motus aiorũ & uim quare pbandi sunt hi motus:qui ad naturã accõ-
d modanẽ;duæ sunt ptes aiæ:una est pars rõnis:& diciẽ appetitus sensitiuus;paret tñ rõni.i.itellectui:
nam rõ in hoie est ipse intellectus.Hæc duo nõ sunt in brutis:qm̃ nõ hñt rõnem nec parẽt rõni:qp-
pe appetitus in hoie debet tẽperare rõni:ut patri habenti rõnem paret filius:prima ergo ratio est in
Aristo. tellectus & mẽs:altera appetitus:qui nõ est in ipsa rõne:sed est non sine rõne p obedientiã.Vnde dicit Aristot.
lib.iiii.moralium:cupiditates non debere esse magnas:qa rõnẽ eiciũt:quamobrẽ inquit mediocres sint ipæ:&
perpaucæ:& rõni non aduersenẽ oportet:atq; id tale quod est obediens temperatũ:castigatũq; uocamus.Et ut
uiuere puerũ sub pædagogi pceptis oportet sic & cupiendi uis cupe debet:ut rõ iubet.Vnde temperari uim cu
piendi concordẽ esse cum rõne oportet.qm̃ utriusq; propositũ est honestas atq; uir tẽperãs oia cupit:ut opor-
tet:& qñ oportet:hoc modo:& ipsa ratio dictat:hæc oia Cice.erudite prosequitur:horme græce latine dicitur
appetitio animi.siue appetitus sensitiuus:& impetus ad aliquid agendum.Rapit:ui trahit:appetitus eni ad

diuersa nos rapit:sed debet a rõne cõprimi:unde uult Aristo.ut in principio dictũ est:uirtutes morales cõsiste re in appetitu sensitiuo & maxime fortitudinẽ & tẽperãtiã:nã cum appetitus ferẽ ad res uenereas:& rõ euz di/sponit:fit cõtinẽtia:& si fugimus labores aut dolores ꝑꝑ ignauiã:rõ comprimit appetitũ & ipm dirigit ad ea quæ ꝑstare debet cũ decoro:fit fortitudo.Sunt motꝰ inqr Ambrosiꝰ in qbꝰ appetitus est ille qui q̃si quodã pro Ambrosius rũpit ipetu.⁋Huc & illuc:ad uaria quæ appetunẽ.⁋In rõne.quã Plato posuit in cerebro tanq̃ in arce.& appe/titũ subter ꝑcordia:qm̃ rõ moderaẽ appetitui aliter rapet ꝑceps.s.quæ rõ ꝑest appetitui & illũ disponit ad ois mediocritates.

dicitẽ:quæ huc & illuc hoiem rapit.Altera in rõne:quæ docet & explanat qd faciẽdũ fugiẽdũue sit.Ita fit:ut rõ præsit:appetitus uero obtẽperet:ois autẽ actio uacare debet temeritate & negligentia.Nec uero agere quicq̃ cuiꝰ nõ possit cãm ꝓbabilẽ red/dere.Hæc est eni fere descriptio officii.Efficiẽdum aũt est:ut appetitus rõni obediãt:eãqꝫ neqꝫ præcur rãt.nec ꝓpter pigritiam aut ignauiã deserãt sintqꝫ trãquilli:atqꝫ oi pturbatiõe ai careãt.Ex quo eluce bit ois cõstãtia:oisqꝫ moderatio.Nã qui appetitus longius euaganẽ:& tanq̃ exulantes siue cupiẽdo si ue fugiẽdo nõ satis a rõne retinenẽ:hi sine dubio fi nẽ & modũ trãscũt.Relinquũt eni & abiiciũt obe/dientiã nec rõni parẽt:cui sunt subiecti lege natu/ræ.A qbus nõ mõ ai pturbanẽ:sed etiã corpa:licet ora ipsa cernere iratoꝝ:aut eoꝝ qui aut libidie ali/qua:aut metu cõmoti sunt:aut uoluptate nimia ge

Ois aũt rõ ꝑscribit q̃lis debeat eẽ rõ quæ appetitũ sensitiuũ regere debet:nã si rõ est temeraria & negligẽs:nec se nec appe titũ regere poterit:unde phus dicit in.vi.ethi ces.Prudẽtiã esse habitũ agẽdi circa humana bona uera cuz rõne.⁋Temeritate:ne temere aliqd faciat:sed cõsiderate & diligẽter.⁋Hæc eni fere:descriptio est officii:nã in principio ex stoicoꝝ snia ita finiuit officiũ.Mediũ id eẽ qđ cur factũ sit:ideo ꝓbabilis reddi possit:ut sunt hæc officia:de qbus in hoc ope disputaẽ.⁋Fere:quasi dixit:qm̃ hæc rõni addunẽ:ut te/meritate uacet & negligẽtia:sed si recte uolu/mus considerare officiũ ipm temeritate ac ne/gligẽtia uacare debet.Aliter nõ diceẽ officiuz addidit etiã fere:qm̃ nõ oẽ officium ita descri biẽ:sed mediũ officiũ tm̃ siue cõe:de quo nũc agiẽ:pfectũ aũt officiũ diciẽ rectum:& ois nu/meros hẽt ut necesse nõ sit de ipo cur factum sit rõnẽ reddere ergo nõ ois officii:eadem est descriptio:sunt eni q̃dã officia quæ a circũstã tia dicunẽ.⁋Neqꝫ ꝑcurrãt:& sic fit exupatio.⁋Neqꝫ deserãt:& sic est defectio & parũ:illud aũt nimiũ:igiẽ mediũ tenẽdũ est:ut ne qd ni/mis aut parũ fiat:aliqui appetitus ꝑcurrũt rõnẽ & imoderata appetũt.Aliqui deserũt:qm̃ ea fugiũt:quæ ꝓ de/coro seruãdo appetere deberẽt ut sunt timidi.Ideo dicit.Propter pigritiã & ignauiã:& pigritia referẽ ad cor/pus:ignauia uero ad aium:audaces rõnẽ præcurrũt:& sic de aliis quæ nimia sunt & modũ rõnis excedũt.Plato Plato in.vii.de rep.sic ait:seditionẽ qñqꝫ horꝫ triũ appellare decet:curiosãqꝫ & uariã alieni corpis usurpationẽ:& inso lentẽ partis cuiusdã ꝑuaricationẽ aduersus totã aiam repellantis isurgẽtisqꝫ ad imperãdũ rõni:cui seruire eã na tura iubet.⁋Tranqlli:sedati & moderati ut rõ iubet.⁋Omni pturbatione.Perturbatio tollit cõstantiã.Inquit Ambrosiꝰ.Destitutio tollit ignauiã:accusat pigritiã:pturbata eni mẽte latius se ac longius fundit appetitus:& tanq̃ effrenato impetu frenos rõnis nõ suscipit:nec ulla sentit aurigæ moderamina:qbus possit reflecti.Vnde plerũqꝫ nõ solũ aius exagitaẽ:& amittiẽ rõ:sed etiã iflãmaẽ uultꝰ.⁋Ex quo.i.ex qua tranqllitate & uacuitate p/turbationis.⁋Elucebit:apparebit:qm̃ in pturbatione ai nõ possumus retinere cõstantiã:& modũ.Ideo cohibẽ dus est appetitꝰ:& ita afficiẽdus ut rõni pareat:& fit tranqllus.⁋Nã qui:ꝓbat a cõtrario.⁋Euaganẽ:longiꝰ ef/feerunẽ:& nullo moderationis retinaculo cõtinenẽ:qm̃ illi nõ parẽt.Siue cupiẽdo:& sic erit nimiũ.⁋Siue fugi endo:& sic erit parũ:& nõ poterũt appetitꝰ a rõne dirigi ab mediocritatẽ:ut fiat moralis uirtꝰ quæ in ipsa me/diocritate cõsistit.⁋Relinquũt eni:rõ q̃re trãseunt modũ in oi re:atqꝫ terminũ:quẽ ponit ipa recta rõ.⁋Lege naturæ:qm̃ natura uult ut appetitꝰ rõni careat quã in cerebro q̃si i arce posuit:ut ꝑesset.Cupiditates aũt siue ap petitiones subter ꝑcordia:ut rõni parerẽt.Irã in pectore collocauit.Hæc fuit Platonis opio:Quẽ Virgiliꝰ in principio suæ Æneidos imitatꝰ finxit Eolũ:qui est ipa rõ sedere in celsa arce tenentẽ sceptrũ:& cõprimentẽ uẽ tos:q subsunt.i.cupiditates quæ latiꝰ uaganẽ.Et uẽti si latius uagarenẽ:oia cõfunderẽt.Ideo Eolus eos cõpri/mit.Phus in.iii.ethicæ agens de tẽperãtia sic ait.Castigãdũ est & tẽperãdũ ideo oẽ qđ turpia cõcupiscit & icre Aristo. mẽtũ suscipit magnũ atqꝫ luxuriat.Tale aũt est ipa cupiditas maxime atqꝫ puer:nã & pueri cupiditates hñt ea/rũ rerũ quæ uoluptatẽ afficiũt.⁋A qbꝰ:appetitionibꝰ quæ latius uaganẽ:nec parẽt rõni.⁋Sed etiã corpa:qm̃ cũ aius pturbatꝰ est in uultu oñdiẽ.iõ uidemus iratoꝝ uultꝰ inflãmatos:timidoꝝ pallidos:& alacres cũ uolup/tate aliq̃ gestir aius:hæc oia significãt nõ adesse cõstantiã sed aium eẽ cõmotũ.Vñ Socrates ut dictũ est:uir gra uis & cõstans semp eodẽ uultu uisus est.Ira se ꝓfert inqt Seneca:& in faciẽ exit.quãtoqꝫ maior hæc est efferue/scit manifestiꝰ.Nullũ est aial tã horrẽdũ tanqꝫ pniciosum natura:ut nõ appareat in illo:si ira inuasit:nouæ feri/tatis accẽsio.⁋Ora:uultus eoꝝ qui ira cõcitanẽ:qm̃ apparet illa pturbatio.⁋Libidine uehemẽti:appetitu ali/cuiꝰ rei.⁋Aut metu:qm̃ pallent natura cũ qd de extrinsecus cõtingẽtibus metuit in altũ tota demergiẽ:& de/scẽdens trahit secũ sanguinẽ quo uelut curru semp uehiẽ:hoc demerso humor diutior cuti remanet & ipe palle scit:iõ timẽtes tremũt qa uiatꝰ aiæ itrorsum fugiẽs neruos relinqt qbꝰ fortitudo mẽbroꝝ tenebaẽ.⁋Gestiũt:exultãt & ꝑter decoꝝ de aliq̃ uoluptate lætitiã oñdũt:quoꝝ hoium ita pturbatoꝝ mutanẽ uultꝰ uoces statꝰ & motus:in qbus decoꝝ seruandũ est:ne in motu aut statu corpis ꝑꝑ irã aliasqꝫ pturbationes modũ excedamus.

¶ Ex qbus:ex his quæ dicta sunt & hoium pturbatoꝝ deformitate apparet cōprimēdos eē appetitus:ne tales i
uultu:uoce motu:statuq; corpis deformitas aio pturbatio sequat. ¶ Vt ad officii formā rūertamur:parēthesis
est. Dixit supra:nec agere quicq̄ cuius nō possit cām pbabilē reddere:hæc eni fere descriptio est officii: postea
fecit digressionē:nūc reuertit ad formā officii.i.pprietatē regulā atq; cōueniētiā. ¶ Cōtrahēdos:reprimēdos:
a rōne sedādos:ad cōpōnē tranqllitatēq; reducēdos. ¶ Excitādā:q̄si dormiētē:nā cū rō uidet eē sopita:excitāda
est:ut appetitui iperet: & disponat mediocritates affectuū. ¶ Aiaduersionē:iudiciū:& ut aiaduertamus:neqd te
mere aut fortuitu agat. ¶ Temere:icōsulte &
sine rōnis pscripto. ¶ Fortuitu: forte fortūa
nullo adhibito iudicio:hæc oia sūt cōtra aiad-
uersionē.i.iudiciū ipsius rōnis & diligētiam.
¶ Cum eni diligēter aiaduertimus:nihil fit te
mere aut fortuitu. ¶ Neq; eni:rō q̄re nihil est
agēdū temere & negligēter:qm̄ ingt ad maio
ra nati sumus q̄ iperitū uulgus arbitret:non
eni pduxit nos parēs natura ad ludū:sed ad se
ueritatē atq; prudētiā. Vn̄ hi qui uoluptatib⁹
tm̄ idulgēt & ludis iocisq; finē humanū nō cō
sequunt:& sic frustra nati sunt quo ab hoie rō
ne pdito & ad summū bonū nato oēmq; pfe-
Ludus ctionē nihil debet eē alieni⁹. ¶ Ad ludū:ludus
Iocus est in factis:iocus in uerbis. Fab. ait. Iocū acce-
pimus serio cōtrarium. ¶ Grauiora: maioris
ponderis & digniora graui hoie q in uirtute
pseuerat. ¶ Maiora:q̄ sit ipe ludus q potius ad
leues hoies ptinet q̄ ad graues. ¶ Ludo aūt &
ioco:monet qn̄ ludēdū iocādūq; sit. ¶ Licet il-
lis uti:possumus uti citra rephēsionē & notā leuitatis ai relaxatione in uerbis & factis:tūc cū rebus grauib⁹ satis-
fecerimus:qm̄ id qd̄ caret alterna requie durabile nō est:ut canit Ouidius. Sicut somno:eo mō debemus uti lu
dis & iocis quo utimur somno. Nā tūc ne debemus somnū cape:cū natura defessa est & aliis reb⁹ satisfecerim⁹.
Vn̄ bonus pr̄familias:ut pcipit Aristoteles in eo libello:q de re familiari tuēda iscribit:ultimus debet inire ge-
Aristo. rē:& mane primus surgere:& suos ad illoꝝ munus excitare. Et ipe Aristoteles cū se ad quietē cōponeret. Pilā
æneā in manu hēbat cui suberat uas æneū ut si pila e manu excidisset sonitu ad sua studia & cōtēplationes exci-
taret:nō eni dormiēs poterat exercere opationes studiosas:in qb⁹ ipe sūmū bonū ponebat. Hoies uero dediti
uoluptatib⁹:& uētri somnoq;:cum dormire nō pñt uariis illecebris somnos adiiciūt ignorātes se tūc eē mortu
os & nil agere posse:qd̄ hoie dignū sit. Vn̄ parū uł nihil in uita uiuūt:qm̄ somnus est imago mortis:iō uiuētes
pro mortuis hn̄tur. Alexāder magnus dicebat duab⁹ se potissimū reb⁹ mortalitatē & ibecillitatē humanā itelli
gere somno.s.& coitu:quas sola naturæ ifirmitas pareret. Hoies igit somno dediti & gulæ expgiscant aliqn̄ ut
se p tot ānos saltē p aliquot horas uixisse testari possint:nec illā rē tāto studio cōsectent & amēt: qua uel maxie
mortalitatis & fragilitatis hūanæ amonemur. Excitent inquā si e natura uiuere uolūt:splēdore nois & glīæ ad
quā bñ a natura istitut⁹ aspirare tota mēte oi officio & contētione debet. ¶ Grauib⁹:grauitate & uirtute digni.
¶ Seriis:carētib⁹ ioco:nā seriū est ioco cōtrariū. ¶ Nō pfusū:nō dissolutū. ¶ Ingenuū.igenuo hoie dignū:ut nō
Facetia hēat aptā obscœnitatē. ¶ Facetū:gr̄a mouēdi risū cū decoro uel elegās dicēdi genus. Nā facetia est elegās erudi-
Fabius tio. Inde facet⁹ q hēt excultā quādā elegātiā. Fabi. ait li. vi. infacetū quoq; nō tā circa redicula opinor consistere
Dicaci- hāc magis excultæ cuiusdā elegātiæ appellationē puto. Iocū id accipimus:qd̄ est cōtrariū serio: & effingere:&
tas terrere & pmittere ioc⁹ est. Dicacitas sine dubio a dicēdo qd̄ est ex oi gn̄e cōe ducta est:pprie tn̄ significat smo
Salsum nē cū risu aliquo igessentē. Iō Demosthenē urbanū fuisse dicūt:dicacē negāt. Venustū est qd̄ cū gra q̄dā & ue-
nere dicat. Salsum in cōsuetudie pro ridiculo tm̄ accipimus:natura nō utiq; hoc est q̄q̄ & ridicula esse oportet
salsa. Nā & Ci. oē qd̄ salē sūpsit: ait eē atticoꝝ:qa sunt maxime ad risum cōpositi. Et Catulus cū dicit. Nulla est
in corpe mica salis:hoc dicit nihil in corpe ei⁹ eē ridiculū. Salsum igit erit qd̄ nō erit insalsum:uelut quoddā sim
Vrbani plex orōnis cōdimētū:qd̄ latēte iudicio uelut palato excitat:& a tædio defendit orōnē. Vrbanitas dr̄ smo præ
tas ferēs in uerbis & arte & usu ppriū quēdā gestū urbis:& sumptā e cōuersione doctoꝝ tacitā eruditionē: deniq;
cui cōtraria sit rusticitas:& urbanitas est uirt⁹ quædā in breue dictū coacta & apta ad delectādos mouēdosq; ho
mines ad oēm affectū maxime idonea ad resistēdū uł ad lacessendū:put quæq; res aut psona desiderat:cui si bre
uitatis exceptionē detraxeris ois uirtutes orōnis cōplexa est. Vrbanus hō erit:cui⁹ multa bene dicta respōsaq;
erūt:& qd̄ in smonib⁹ circulis cōuiuiisq;:itē in cōtētionib⁹:oi deniq; loco ridicule cōmodeq; dicet risus erunt.
Meo qdē iudicio ingt illa est urbanitas in qua nihil absonū nihil agreste:nihil incōditū nihil peregrinum sensu
neq; uerbis:neq; ore gestuq; possit rephendi. ut nō tā sit in singulis dictis:q̄ in toto colore dicendi. Ridiculum
oē est qd̄ apte fingit. Ci. facetus fuit & urbanus:de cui⁹ facetiis Tyro eius libertus siue furius bibaculus tres li
bros cōposuit quos priscoꝝ incuria desideramus. ¶ Vt eni pueris:pbat a siłr:qa iocus nō eē nisi igenuus. ¶ Li-
Licētia cētiā:libertas in loquēdo est cū qs nō timide:qd̄ suile est:sed ingenue ac libere:hoc est ut liberū hoiem & inge-
nuum decet loquit. Licentia est in malu3:qm̄ hac libertate abutit usq; ad temeritatem & pcacitatem:significat

stiunt. Quoꝝ oium uult⁹ gestus uoces:mot⁹: sta-
tusq; mutant. Ex qb⁹ illud itelligit:ut ad officii for
mā reuertamur:appetit⁹ oēs cōtrahēdos:sedādosq;
excitādāq; eē aiaduersionē & diligētiā: ut neqd te-
mere ac fortuitu:incōsiderate:negligēterq; agam⁹.
Neq; eni ita generati a natura sumus ut ad ludū &
iocū facti eē uideamur:sed ad seueritatē poti⁹: & ad
q̄dā studia grauiora atq; maiora. Ludo aūt & ioco
uti illis qdē licet:sed sicut somno & qetib⁹ cæteris:
tū cum grauib⁹ seriisq; rebus satisfecerimus. Ipsumq;
genus iocandi non pfusum nec imodestum:sed in-
genuum & facetum esse debet. Vt enim pueris nō
omnem licentiam ludendi damus:sed eam quæ ab
honestatis actionibus non sit aliena:sic in ipo ioco

autem licentia quandam impunitatem agendi quicquid uelis. Ideo dicit Terentius. Omnes deteriores sumus Terētiꝰ
licentia. ¶ Lumen: quendam signum & specimen probi boniq; ingenii: ludens igitur quandam ingenuitatem
præ se ferre debet & modestiam libero homine dignam. ¶ Eluceat: appareat.

d Vplex oīno est. Diuidit genus iocādi in duas partes ut appareat a quo debeat igenuus cauere. phus Phus
in. iiii. ethices sic ait. Cū aūt sit & reges in uita atq; in hac ipso ioco sese recreent hoīes: uidetᷓ & hic eē
quædā æquabilis cōgressio & dicēdo & audiēdo ea quæ oportet: & ut oportet: differt aūt dicēdo in-

aliquid probi ingenii lumen eluceat.

¶ Duplex iocandi genus.

Vplex oīno est iocādi genus. Vnū illibera-
d le petulās flagitiosum: obscœnū. Alterum
elegans: urbanū: ingeniosum: facetū. Quo
genere non mō Plautus noster & atticoꝝ antiqua
comœdia: sed etiam phoꝝ Socraticoꝝ libri referti
sunt. Multaq; multoꝝ facete dicta: ut ea quæ a sene
Catone sunt collecta: quæ uocantᷓ ἀποφθέγματα. Facilis igitᷓ est distinctio igenui & illiberalis
ioci. Alter est si tpe fiat ac remisso aīo hoīe dignus.
Alter ne libero qdē si rerū turpitudini adhibetᷓ uerboꝝ obscœnitas.

¶ Quomō ludendū sit.

Vdēdi etiā est qdā modus retinēdus: ut ne
l nimis oīa ꝓfūdamus: elatiq; uoluptate in ali
quam turpitudinē dilabamur. Suppeditāt

ter tales: aut audiēdo tales atq; patet: & in his
nimiū & parū. ¶ Illiberale: non libero hoīe di-
gnū sed seruili: & scurili. ¶ Petulās: lasciuū &
scurile: & qđ ab honestate discedit. ¶ Flagitio
sum: sceleratū: & sine aliqua cōsideratione & i-
genio. ¶ Obscœnū: turpe: obscœnū est in uer-
bis. ¶ Alterū: genus iocādi: qđ ꝓbatᷓ si fiat mo
derate & cū decoro. ¶ Elegās: ornatū quadam
elegātia & mō dignū hoīe libero & elegāti: &
elegās opponitᷓ illiberali. ¶ Vrbanū: Vrbani- Vrbani-
tas auctore Aristotele est qdā mediocritas i io tas
cis & facetiis: cū. s. hoīes mutuis salibꝰ se recre-
ant. & facetiis in qbus nō oportet: neq; decet
quæcūq; audire & dicere: sed tenere mediū ut
decoꝝ seruetᷓ. Qui tenet mediū dicitᷓ urbanꝰ.
Exuperāt scurræ iportuni inepti: qui oīno ne
gligūt decoꝝ: magis parati ad risum mouen-
dū: q̄ ꝙ honeste loquerentᷓ. Qui uero neq; di-
cerēt quicq̄ ridiculi: nec alios dicere paterentᷓ:
rustici duriq; appellantᷓ: & in ipsis cōgressio-
nibꝰ deficiūt. Rusticus inqt Aristoteles ad ta- Rusticꝰ
les cōuersiones iutilis est: qp pe cū ipe nec qcq̄ Aristo.
afferat salis & cum afferunt alii: ægre molesteq; fert. Requies aūt & iocus in uita necessarii esse uidentᷓ. Licet hoc
inqt uidere tam in antiquis q̄ in nouis comœdiis. Quibusdā enim uerboꝝ obscœnitas: quibusdā etiā sub intel-
lectio ridiculū erat. Et cum oēs facetiæ sint de numero cōuitioꝝ latores legū apud antiquos plura conuitia ue-
tuere & facetias. Vnde ipse urbanus sese hēre debet in ipsis iocis: ut regula quædā & lex sibiipsi: ut est ipa prudē
tia quæ statuit oēm mediocritatē & formulā: & sic nō dicet ea quæ dicēda nō sunt: & respiciet ad ꝑsonas: quarū
habēda rō est: qđ scurræ negligūt & multū interest iter illū qui audit facetias & qui dicit: & magna honestas re-
quiritᷓ in dicēdo: & hæc oīa suscipiūt gradus sm qualitatē ꝑsonarū & dignitatē. Cato eni aut Catoni similis au-
diret aliqñ aliqđ ridiculū: at nunq̄ ipse diceret. Cyrus apud Xenophontē dicit. Qui risum cōuiuis molliuntur
neq; pp ipsoꝝ lucrū: neq; pp audiētiū detrimētū: neq; ut noceāt cuiq̄: prorsus urbani & faceti iure nominātur.
¶ Ingeniosum: nobili & pstāti ingenio dignū: qđ opponitᷓ flagitioso. ¶ Facetū: habēs excultā quandā elegātiā
nulli displicens: amœnū & plenū urbanitatis: qđ opponitᷓ obscœno. ¶ Quo genere: honesto iocandi & facetia
rum. ¶ Plautus noster. Italus poeta comicus ex sarsina oppido umbriæ cuius comœdiæ iocose sunt & facetæ.
Vnde ab aliis discernebantᷓ ob id: si qñ ambigeretᷓ: an aliqua comœdia plautina esset. ¶ Antiqua comœdia: libe-
ri hoīs: iocus differt a ioco seruili: ut apparet in ipsis comœdiis: in qbus inueniuntᷓ aliqui ioci sine deformitate:
aliqui cum turpitudine: & ꝑfecto dicēda sunt ridicula: quæ aliena sint nō mō a turpitudine sed etiā a suspicio-
ne turpitudinis. ¶ Antiqua comœdia: antiquoꝝ plena erit iocis & facetiis. Vnde etiā attici sales dicuntᷓ & atti-
ca uenus & quicqd salē recipiebat atticoꝝ erat. Præcipui poetæ comici apud græcos fuerūt Eupolis: Cratinus
& Aristophanes. ¶ Socraticoꝝ: eoꝝ qui Socratē imitati sunt: ut fuerūt Plato & Xenophon Socratis discipuli:
& eloquii suauitate & elegātia ꝑpe similes: a Catone sene: qui dictus est cēsorius & dicteria nōnulloꝝ collegit:
& litteris mandauit. Hoc idem postea fecit Plutar. cuius apophthegmata adhuc extant: quæ dicitur dicteria:
hoc est dicta acutiorē sensum aliquē facetioreq; cōtinētia. ¶ Ingenui: digni hoīe ingenuo. ¶ Illiberalis: seruilis:
qui est cōtra ingenuum. ¶ Alter: ingenuus iocus. ¶ Si tpe: cum tēpus exposcit. ¶ Remisso: relaxato a curis leto
i. relaxatione animi postq̄ rebus grauibus satisfactum est. ¶ Hoīe: qui habet humanitatē. Naꝫ humanitas signi
ficat dexteritatē quandā beniuolentiāq; apud oīs hoīes. Ergo qui nō uult in humanus uideri aliqñ ad animi re-
laxationē iocari debet. Humanitas etiā dicitᷓ eruditio institutioq; in bonas artes: quas qui sincere cupiūt: appe-
tūtq; inqt Gellius: hi sunt uel maxime humanissimi: huius enim cura & disciplina ex uniuersis aīantibus uni ho Gellius
mini data est: & iccirco humanitas appellata. ¶ Alter: illiberalis iocus non est dignus libero hoīe: si rei turpi de
qua sermo habetur: obscœnitas etiam uerboꝝ adiungitur.

¶ Quomodo ludendum sit.

Vdēdi etiā: postq̄ dixit de ioco qui est in uerbis: docet quomodo ludēdum sit: qm̄ ludus in factis est
l cum. s. aliqd facimus excitationis gr̄a & relaxationis aīorū. Pla. in. iiii. de repub. sic ait: pueri statim a
primis annis in honestis ludis assuefaciendi sunt. Nam si minus decentibus assuescant nunq̄ ꝓbi ui-
ri euadere poterunt. ¶ Modus: mēsura quædā & mediocritas nō solū in iocis sed etiā in ludis. ¶ Pro
fundamus: imprudēter emittamus & excedamus modū adhibita nimia ludendi ꝓfusione. ¶ Elati: gestiētes &

exultātes nimia ludēdi alacritate. ¶ Dilabamur: pp imprudentiā & negligentiā incidamus nō cōsiderātes deco
rum. ¶ Suppeditāt aūt: dicit Ci. campū martiū pbuisse iuuenib⁹ romanis honesta ludēdi exēpla: & ipsa studia
uenādi hoc idem pstitisse: qm̄ in cāpo martio celebrabant equiria. i. ludi ex cursib⁹ æquoꝝ in honorē Martis &
Marius exercitationes bellicæ ab ipsis pueris & adolescētibus. Vnde Marius in senectute: ut auctor est Plutar. ut adhuc
Arma bello partico idoneus uideret. Cum ipsis iuuenibus in armis cāpestribus se exercebat pter decoꝝ & irridebat:
campe- arma aūt cāpestria dicebant hi ludi: qui fiebant in campo martio: in qb⁹ æqui agebant in gyrū & sibi inuicē oc-
stria currēdo ludētes ibant: & in his ludis pueri ar-
moꝝ præludia faciētes ad ueꝝ certamen se p-
Plynius parabant. Ply. ait. Nō ut in pauimētis pueto-
rūue ludicris cāpestribus uidemus breui laci-
nia milia passuū plura ambulationis cōtinen-
tē: sed crebris forib⁹ inditis ad fallēdos occur-
cursus redeundiq; in errores eosdē. Exercita-
Hora. tionē campestriū meminit etiā Sue. atq; Ho-
ra. dicēs. Ludere qui nescit cāpestrib⁹ abstinet
armis. Maximā partē ornamētoꝝ urbis inqt
Stra. hēt cāpus martius pter locoꝝ natiuam
amœnitatē artis & solertiæ exornationes ad-
mittens: cāpi eni; admirabilis magnitudo &
currules pariter cursus & alia æquestria certa-
mina expedita suppeditat: nec minus tam multis pilā circulum palestram exercitatione tractantibus. Dicit igi
tur Cicero esse honestum pueros sese exercere in his ludis cāpestrib⁹: & iuuenes eriā in uenatione: qm̄ turpitu-
dine uacant per se: si modus adhibeat ut nequid nimis. ¶ Suppeditant: subministrant præbent. ¶ Studia uenā-
Plynius di: ipse uenationes: quib⁹ aliqn̄ Ply. iunior delectabat afferens semp stilum & pugilares ut si manus uacuas: sal-
Iunior tem plenas ceras reportaret: semp enim aliqd meditabat: & adnotabat: experiebaturq; : ut ipse scribit non mi-
Plato nus Mineruā q̄ Dianā errare in montibus. Pla. in. vii. de le. agens de ludis pueroꝝ sic pcepit. Pueri post sextum
ætatum annū ad sciam se cōuertant: & ad magistros æquoꝝ arcuū teloꝝ & fundæ deducant. Gymnasiorū do-
ctrinarūq; publica ædificia in media urbe. paulo agens de uenatione sic ait. Sola ergo quadrupedū uenatio illa
restat oium optima quæ equis canis corporisq; uiribus agit. nā quibuscūq; diuia curæ est fortitudo; hi quadru
pedes oēs cursu uulneribus telisq; manu ppria uenādo uincere debēt. Venatio: quæ meliores aīos iuuenū facit:
Papi. laudat: quæ aūt cōtra uitupetat imprimis. hæc Plato. Achilles apud Papiniu; præludia armoꝝ & uenationes
recensens sic ait. Quid nunc tibi prœlia dicā Syluarū: & sæuo uacuos iam murmure saltus. Nunq̄ ille imbelles
osea per auia lynces Sectari: aut timidos passus me cuspide damas Sternere sed tristes turbare cubilibus ursas
fulmineosq; sues: & sicubi maxima tygris. Aut seducta iugis fœtæ spelunca leenæ: & de gymnasiis sic ait. Iam
procul ebalios in nubila condere discos. Et liquidā nudare palen & spargere cestus. Ludus erat requiesq; mihi:
nec maior in istis. Sudor apollineo q̄ fila sonātia plectro. Cum quaerē priscosq; uirum mirarer honores.

aūt & campus noster: & studia uenādi: honesta exē
pla ludendi.

¶ Qua ratione officium quoda decoro manat inuenitur.

s Ed ptinet ad oēm officii q̄stionē semp ī pm
ptu hēre q̄tū natura hois pecudib⁹ reliqsq;
bestiis antecedat. Illæ eni nihil sentiūt nisi uolupta-
tē ad eāq; ferunt oī ipetu. Hois aūt mens discendo
alitur & cogitando semp aliqd: aut inqrit: aut agit:
uidēdiq; & audiēdi delectatioe ducit. Quinetiā si

s Ed ptinet ad oēm officii quæstionē: postq̄ de ludis Cicero disseruit: dat pceptum qđ seruandum est
si in his rebus quæ ad decoꝝ ptinent: officiū inuenire uolumus semp. s. ante oculos habere quātum
natura hois bestiis antecellat. & sic ut ipsa pstantia requirit: seruare decoꝝ & cauere a uoluptate: ne
bæluis efficiamur similes: quæ rōnem nō hn̄t: sed uoluptate ducunt: & sic dat cautiones: quas obser-
uare debemus circa uoluptates: ne ipsis capiamur. ¶ Ad oēm quæstionē: cum quoquomodo quærimus offici-
cium. ¶ In promptu: in mente ante oculos. ¶ Quātum antecellat: præstantior sit. ¶ Voluptatem: iucunditatē
quandam in gustu & coitu: ad quā trahuntur ab appetitu sensitiuo: qm̄ non habent rōnem: quæ appetitu; cō-
primat. ¶ Toto impetu: omni conatu nulla rōne obstante quā non habent: sed homines ratione præditi non
debent ferri ad uoluptatem toto impetu: sed parere rationi & in tanta humanæ naturæ præstantia excellētiaq;
seruare decoꝝ. Aliqui: dicit in paradoxis: illud arcte tenent accurateq; defendunt uoluptatem esse summu; bo
num: quæ quidem uox pecudum uidetur esse: nō hoium. ¶ Hominis aūt mens: posita bæluarum natura affert
naturam hominis: & ea quibus humana mens alatur. ¶ Discendo: qm̄ quanto magis discit: tanto magis profi-
cit: & nunq̄ satiatur nisi oium rerum quæ ab intellectu humano sciri possunt habeant noticiam & cupiditas sci
Seneca endi oibus innata est: alit lectio ingenuum inquit Sene. & studio fatigatum non sine studio tñ reficit: in menti-
bus nostris inqt in. i. Tuscula. dispu. iterisaciabilis cupiditas ueri inueniendi. Hæc pulchritudo enim terris pa-
triam illam: ut ait Theophrastus: & a uitam philosophiā cognitionis cupiditate incensam excitauit. Magnus
Alexander q̄uis bellica gloria teneret: & bellicæ laudis & imperii per totum orbem ardore flagraret: tamen le-
gendi cupidus erat: & iliada Homeri: quam reifamiliaris uiaticum appellabat. Aristotele interpræte perdidi-
cit: & eam semper cum pugione sub puluino: ut scripsit Mnesicrates: tenere solitus est: & ad Aristotelem ex asia
inter ipsos armorum strepitus in hæc uerba scripsit. Alexander Aristoteli fœlicitatem. Haud abste recte factū
est: q speculatiuas disciplinas edidisti: qua enim re iam nos ipsi cæteris præcellemus: si ea quibus eruditi sumus
studio: cœperint eē oib⁹ cōmuna: mallē eni singulari disciplina q̄ potētia pstare. ¶ Alitur: nutrit ipsa scia. ¶ Inq
rit: iuestigat: contēplat: & aliqd agit. ¶ Ducit: tenet cupiditate audiēdi aliqd & uidēdi: ut sciat qnetiā: inqt Ci-
cero tantū abest: ut uoluptas digna sit hois pstantia: ut etiam illi qui sunt ad uoluptatem propensi: modo ne in
ipsis ratio prostrata pœnitus sit: erubescant dicere se uoluptate teneri: ob quod intelligitur uoluptatem non

cōuenire hoi ingenuo:sed repudiandā eē cum rōni humanæq; naturæ inimica sit:qm̄ de ipa nō pōt aliqs glia-
ri:imo pp turpitudinē se eē uoluptati addictū dissimulat:nec audet uoluptatem ꝓfiteri ob dedecus. Quicq̄ ne
bonū:est inqt:in paradoxis qd nō eum qui possidet meliorē facit:Vt enī est quisqs maxime boni pticeps:ita &
laudabilis maxime. Neq; est ullū bonū de quo nō is qui id hēat nō possit gliari:qd aūt est hoꝝ in uoluptate me
liorē ne efficit laudabiliorē uirū:an quisq̄ in potiundis uoluptatib⁹ gloriādo se & p̄dicatione effert: ¶ Paulo ꝓ-
pēsior:magis iclinatus q̄ uelit natura hois nō pœnit⁹ corrupta. ¶ Modo ne sit ex genere pecudū:solū: ne oino

quis est paulo ad uoluptates ꝓpēsior caueat mō ne
sit ex pecudū genere. Sūt eni qdā hoies nō re:sed
noie:sed siqs est paulo ad uirtutes erectior:quis uo
luptate capiat:occultat & dissimulat appetitū uo-
luptatis pp uerecūdiā. Ex quo itelligit corpis uo-
luptatē nō satis esse dignā hois p̄stātia:eāq; cōtēni
& reiici oportere. Sin sit qspiā qui aliqd tribuat uo
luptati: diligenter sciat ei tenendū esse modū eius
fruendæ. Itaq; uictus cultusq; corporis ad ualitu-
dinem referantur & ad uires:non ad uoluptatem.

sit re ipsa brutū aial: abiecta oino rōne & noie
tm̄ hō:ut sunt illi qui ad uoluptates ruūt mo-
re pecudū:qbus nil pōt eē turpius. Vnde Epi Epicte-
ctetus phus dicere solebat duo eē uitia multo tus
oium grauissima ac teterrima:intolerantiā &
incōtinentiā cū aut iniurias quæ sunt ferēdæ:
nō toleramus neq; ferimus:aut a qb⁹ uolupta
tibus quæ nos tenere debemus: nō tenemus.
Nomie pecoris uenit oē aial:pecudes aūt sunt
aialia minutiora:ut capræ oues porci & cæte-
ra id genus:sed hæc uocabula cōfundunt apd
scriptores. ¶ Sunt eni: ꝓbat id qd dixit de ge-
nere pecudum. ¶ Nō re:nō factis & rōne:sed
noie tm̄:qm̄ in oib⁹ actionib⁹ pecudes uiuunt.
¶ Sed siqs est paulo erectior : nō ita ꝓpensus
demersusq; in uoluptatē:quēadmodū sunt pecudes:quas prauas in uenere natura finxit ac corpis uoluptatē:
sed siqs est paulo erectior.i.hñs aliquē pudorē:& nō est oino corrupt⁹ a uoluptate:sed utit aliquātulū rōne:hic
inquā audebit pp pudorē ꝓfiteri se uoluptatē amare & illa capi duciq;. ¶ Quāuis capiat:delectetur. ¶ Dissimu
lat:celat & negat se hēre uoluptatis appetitū pp dedecus:qm̄ timet rephendi si laudaret uoluptatē bestiis con
cedendā. Pla.in eo dialogo:qui philebus de bono hois inscribit sic ait. Si quē uoluptas maximas ꝓsequentē ad- Plato
uertimus:uel q ridiculæ:uel q obscœnæ sint:ipsi qdē erubescimus atq; celamus:noctis tenebris talia cōceden-
tes:q̄si sint diurni luminis indigna cōspectu:primū locū uoluptati boues darēt & equi bruta deniq; uniuersa
ex eo q ei⁹ illecebris irretita sunt:qbus cōplurimi fidē adhibētes:nō aliter q̄ augures auib⁹ uoluptates ad bene
uiuēdū aptissimas arbitrant:ferarūq; amores locupletiores testes afferūt q̄ amores eoꝝ qui in pħica musa rō-
ne uaticinant. ¶ Ex quo:cum ita sit:& pp hoc qa nemo habēs aliquem pudorem audeat palam uoluptatis par-
tes tueri. ¶ Corporis:dicit qm̄ animi uoluptates in pcipiēdis disciplinis laudantur & contēplatio maximas hēt
animi uoluptates. ¶ Sin sit quispiā:si est inqt aliquis:qui uelit aliqua ex parte ꝓbare uoluptatem:& nō penitus
reiicere:qd melius eēt: teneat modū.i.mēsuram eius uoluptatis fruēdæ ne ad uetitum dilabatur. ¶ Qui aliqd
tribuat:dicat aliqua ex parte uoluptatem amandā:& in aliquo numero habendā. ¶ Modum:adhibendā eē mo-
derationem cum ipa uoluptate frui uoluerit. ¶ Fruēdæ:uti est gratia alterius rei:frui nullius. Vnde utimur ali Vti
qua re ob aliud nō per se:fruimur aūt ꝓpter se:nō ob aliud:qui utit aliqua re ad id tendit:ut fruatur.i.ut uolu- Frui
ptatē inde capiat. Vnde utimur domo libris:studio:industria ut postea sequat aliquod emolumētū: quo tanq̄ Mahar-
fine fruamur:fruimur aūt bonis gloria:& sic frui est quiescere:& non tendere ulterius:ac si peruenisse ad metā. bal
Et ideo Maharbal:ut est apud Liuium:repræhēdit Hānibalem:q sciat uincere:sed uictoria uti nesciat:quia non
ulterius ire perrexit post pugnā cānensem:sed ea uictoria frui uoluit:ac iam si peruenisset ad finem: cuius gratia
ipsas alpes transcenderat:fungor est officium munusue ago:ut fungor prætura:inde dicimus fungor uita: &
defunctus morte. Itaq; præcipit qd circa uoluptatem agendum sit. Victus:cibus & potus. Cultus:ornatus &
uestitus. Referant ad ualitudinem:grā bonæ ualitudinis adhibeant:nō uoluptatis:& ornamenta ideo debent
adhiberi:ut ualeamus:nō ut uoluptate afficiamur. Vnde Plato improbat hoiem bis in die saturū fieri & nunq̄
noctu solum iacere. Et cum in Siciliā nauigasset mēsas syracusias uoluptati cōparatas damnauit:& suis scripsit
se uidisse portentum in Sicilia:hois.s.bis in die comedētes:tanta erat tēperantiæ cura apud antiquos. In.iii.de
rep.dicit Syracusanā mensem multiplicēq; ferculoꝝ apparatum nō laudabis neq; corynthiā puellā amicā esse
uiris:qui corpore egregie ualituri sint:& Diogenes cynicus clamabat sæpius:hoium uitā facile a deo dari:uerū
occultari illam quærētibus mulsum unguēta & his similia. Et Anacharsis scyta dicebat. Vitem tres uuas ferre: Ana-
primā uoluptatis:secūdā ebrietatis:tertiā mœroris. Apud priscos romanos mulieres uinum non bibebāt. Et charsis
Romulus ut scripsit Piso in annalibus:uocatus ad cœnam non multum bibit:quia postridie negocium habe-
ret dixerunt alii:si istuc Romule oēs hoies faciant uinum uilius erit. Respondit:imo charum si quantū quisq;
uolet bibat:nāq; ego bibi quantum uolui. Panem & aquā inqt Seneca natura desiderat:nemo ad hæc paup est. Seneca
Intra quæ quis desiderium suū claudit cum ipso Ioue fœlicitate contendit:& magnæ diuinæ sunt lege naturæ
cōposita paupertas:& parabile est qd natura desiderat:& nihil est tam mortiferū ingeniis q̄ luxuria. Plato in.iii. Plato
de repu.sic ait. Malæ ac turpis disciplinæ ciuitatis nullā maiorem pōt coniecturam capere q̄ iudicibus ac medi
cis indigere:non modo abiectos hoies uerum & eos qui liberali disciplina educatos se esse gloriantur:homines
medicis plurimum indigent ad distillationes:& spiritus interioris intumescentis impetum ob mollitiem atq;
desidiam:& quem in uictu supra damnauimus luxum:& in.vii.de legi.sic præcipit. Omni rōne conandum est
ne pueritia in cantib⁹ & saltationibus noua unq̄ audeat imitari:neue ullus ad nouitatem pueros uoluptatum

blandimētis alliciat. Delitiæ difficiles: morosos: iracũdos leui ex causa excitabiles iuuenum mores efficiũt: contra uero nimia seruitus abiectos illiberales: & humana perosos reddit: & in epistola ad Dionysiũ sic scribit. Sæpius detrimentũ & dolorē affert uoluptas hebetudinē in aīo & obliuionem: insipientiā: & petulantiā parens. ¶ Atq; etiā: inq̄t Ci. si uolumus cōsiderare quāta sit hoīs excellētia: intelligemus q̄ sit turpe & a suæ naturæ præstātia alienum luxuria diffluere: & ad uoluptatem incũbere citra decoꝝ. ¶ Excellentia: præstantia: qm̄ homo ꝓpter rōnem & orōnem longo quasi interuallo bestiis antecellit. ¶ Dignitas: quam natura hoībus tribuit ut oībus aīantibus præstet quæ sensu tm̄ mouenꝭ: & ad uoluptatem ferunꝭ toto impetu. ¶ Turpe: deforme & inconueniens. ¶ Diffluere: labi: & se continere fræno: rōnis diffluere est in diuersas partes fluere. ¶ Luxuria: nimia superfluitate in omni re: & potissimum uenerea. ¶ Delicate: nimio apparatu & delitioso. Ideo
Horati⁹ dicebat Hora. Persicos odi puer apparatus. Plato ut dicebam: mensas nimis delicatas improbauit: & ad Dionis propinquos in hanc sententiā scripsit. Quo cum uenissem illa beata uita quæ ferebatur plena italicarum Syracusiarumq; mensarum nullo modo mihi placuit bis in die saturum fieri & cætera que comitantur hāc uitam in qua sapiens nemo efficietur unq̄: moderatus uero multo minus. ¶ Quæ enim natura tam mutabiliter tēperari pōt: quomodo igiꝭ iucunda uita pōt esse a qua absit prudentia: absit moderatio. ¶ Molliter: effœminare. ¶ Parce: frugaliter & cum parsimonia: & hoc contra luxuriam. ¶ Continenter: adhibita continentia & moderatione & est contra delitias. ¶ Seuere: grauiter & seueritate adhibita: quod est contra uitam mollem. ¶ Sobrie: sine luxu & ebrietate.

Atq; etiam si cōsiderare uolumus: quæ sit in natura hoīs excellentia & dignitas: intelligemus q̄ sit turpe diffluere luxuria: & delicate ac molliter uiuere quāq; honestum parce continenter: seuere: sobriæ.

¶ Varietas animorum & diuersæ qualitates.

i Ntelligendũ est etiā duabꝰ quasi nos a natura indutos eē ꝑsonis. Quarũ una est cōmunis: ex eo: q; oēs participes sumus rōnis: ꝓstātiæq; eius: qua antecellimus bestiis: a qua oē honestũ decorũq; trahiꝭ: & ex qua rō īueniēdi officii exquiriꝭ. Altera aũt quæ ꝓprie singulis est attributa. Vt eni in corpibꝰ magnæ dissimilitudines sunt. Alios enim uidemus uelocitate ad cursum. alios uiribus ad luctandum ualere. Itemq; in formis aliis dignitatem inesse: aliis uenustatem: sic & in animis existunt etiam maiores uarietates. Erat in. L. Crasso & in. L. Philippo multus lepos maior etiam magisq; de industria in. C. Cæsare Lucii filio.

ı Ntelligēdũ est. Vt magis cernaꝭ & eluceat uis decori: ponit duas qualitates & cōditiones siue dispōnes qbus a natura ꝓditi sumus: ut ōndet in utrāq; seruādũ eē decoꝝ: prima ꝑsona cōis est oībꝰ hoībꝰ qua. s. oēs sumus hoīes rōne & orōne ornati. In hac ꝑsona illud generale decoꝝ seruari debet nihilq; agendũ: qđ huic ꝑsonæ nō cōueniat. i. hoīs præstantiæ & excellentiæ. Altera est particularis: quoniā quisq; suas habet dispōnes & ꝓprias qualitates: in qbus ꝑticulare decoꝝ seruandũ est: nihilq; a statu suæ naturæ & qualitate cōditioneue discedēdum. ¶ Etiā: præterea quæ dicta sunt: scire etiā debemus nos habere quasi duas
Persona ꝑsonas. ¶ Quasi dixit: qm̄ nō diciꝭ in hoc ꝓprie ꝑsona: sed qualitas & dispositio. ¶ Personis: qualitatibꝰ & dispositionibꝰ. Persona est qualitas quæ hoīem ab hoīe distinguit: diciꝭ ꝑsona a ꝑsonādo a qua ꝑsonari denoīanꝭ. Nā caput ut ait. C. Bassus auctore Gelio & os cooperimento ꝑsonæ tectum undiq; unaq; tm̄ uocis emittendæ uia peruium: qm̄ nō uaga: neq; diffusa est unũ tantũmodo exitũ collectā coactāq; magis claros sonorosq; sonitꝰ facit: qm̄ igiꝭ indumētũ illud oris clarescere & resonare uocem facit ob eā cām ꝑsona dicta o littera ꝓpter uocabuli formā ꝓductiore ꝑsona diciꝭ nunc larua. Natura igiꝭ induit nos quasi qbusdā ꝑsonis. i. dissimilitudinibus & diuersis qualitatibus: qm̄ in ipsis hoībus magna est dissimilitudo qualitatum: & moꝝ. ¶ Indutos ad operto: capitis etiam uelamen indumētũ diciꝭ. Vnde Bassus ait. Illud indumentũ oris. i. persona qua caput & os tegiꝭ & induiꝭ. Et qa hoc est per translationē: ideo dicit quasi indutos: natura eniꝫ quibusdā quasi ꝑsonis nos induit: cũ diuersas qualitates imponit. ¶ Quarũ: personarũ & cōditionum. ¶ Cōmunis est oībus. s. hoībus. ¶ Ex eo: propter id quia oēs hēmus rōnem & illa oēs participamus. Qua præstātia bæluis antecellimus rōne. s. & orōne. ¶ A qua: præstātia. ¶ Trahiꝭ decoꝝ: duciꝭ id quod decet: qm̄ nihil est agēdum qđ hoīs præstantiā dedeceat & a qua exquiriꝭ ratio officii: qm̄ oīa officia huic præstantiæ accōmodari debent: ut generale illud decoꝝ seruetur. ¶ Ratio: uia & modus: qm̄ inquirimus quid hoīs excellentiā deceat. & id facimus qđ illi cōuenit: & hoc est officium atq; decoꝝ. ¶ Altera: ꝑsona particularis & singulis attributa: qm̄ diuersæ sunt hoīum qualitates. ¶ Vt eni ꝓbat a dissimilitudine corpoꝝ & formarũ animoꝝ uarietates. ¶ Dignitatem: pulchritudinē uirilem. ¶ Venustatem: pulchritudinē muliebrē & habentē gratiam. ¶ Maiores: q̄ sint ipsoꝝ corpoꝝ. ¶ Erat in. L. Crasso: affert exēpla ipsarum uarietatum: in qbus si quisq; decoꝝ suum seruat laudem mereꝭ: seruabit aũt: si id faciet: ad qđ natura aptus est: cōtra cuius institutionem nō debemus niti: qm̄ decoꝝ seruari non pōt: erat summa grauitas inq̄t in Bruto: in. L. Crasso erat cum grauitate iunctus facetiarũ: & urbanitatis oratorius non scurrillis lepos: latine loquendi accurata & sine molestia diligens elegantia in. L. Philippo summa libertas in orōne multæ facetiæ: satis creber in reperiēdis: solutus in explicandis sentētiis. ¶ Lepos: iucunditas & suauitas in orōne cũ gratia. ¶ Magis de idustria: dedita opera affectatus. ¶ In. C. Cæsare: hic est Cesar orator de quo alibi. C. Cæsar Lucii filius & supioribus & æqualibus suis oībus præstitit orator quæ fuit minime quidem uehemens: sed nemo

unq̄ urbanitate:nemo lepore:nemo suauitate cōditior. ¶ At sed iisdē tpibus:qbꝰ supradicti claruerūt. ¶ In.M. Scauro:ecce dissimilitudies aiorꝝ & morꝝ erat:inqt alibi:in Scauri orone sapiētis hois recti grauitas sūma:& naturalis q̄dā inerat auctoritas nō ut cās:sed ut testimoniū dicere putares. De seueritate Scauri sic scribit Valeriꝰ M. Scaurus lumē ac decus pr̄iæ:cū apud athesim fluuiū ipetu cymbrorꝝ romani eqtes pulsi deserto cōsule Catullo pauidi urbē repeterēt:filio suo illiꝰ cōsternatiōis & fuge participi misit qui diceret se libētiꝰ in acie eiꝰ interfecti ossibꝰ occursurū:q̄ ipm tā deformis fuge reū uisurū:itaq̧ monebat ut siqd uerecūdiæ hēret cōspectum pr̄is a quo degenerauerat: uitaret quo nūcio accepto iuuenis dolore percitꝰ mortē sibi cōsciuit. Valeriꝰ Scaurus

At iisdē tpibus in.M.Scauro & in.M. Druso adolescente singularis seueritas in.C.Lælio multa hilaritas:in eius familiari Scipione ambitio maior: uita tristior. De græcis aūt dulcem & facetum: festiuiq̧ sermonis:atq̧ in omni oratione simulatorem: quem εἴρωνα græci noīauerunt Socratem accepimus. Contra Pythagoram & Periclem summā auctoritatem consecutos sine ulla hilaritate. Callidū Hannibalem ex pœnorū:ex nostris ducibꝰ Q uin

¶ Singularis:pcipua grauitas & seueritas. M. Drusus inqt alibi. C. filiꝰ:qui in tribunatu. C. Gracchū collegā iterū tribunuȝ fecit uir & orone grauis & auctoritate eiq̧ pxime adiūctus. C. Drusus frater fuit. ¶ In.C.Lælio alia morꝝ dissimilitudo hilaritas est q̄dā significatio læticiæ cōtraria seueritati atq̧ tristitiæ ¶ Scipione: Æmiliano: qui fuit Lælii amicus. ¶ Ambitio:honoris cupiditas. ¶ Tristior: sine hilaritate:ut uideret̄ seuerus & plenus auctoritatis in honoribꝰ petēdis & uitiis coercēdis:fuit enī optimus senator. ¶ De græcis aūt:postq̄ de romanis exēpla posuit:trāsit ad græcos: & affert Socratē qui fuit dulcis & facetꝰ in oī rōne simulator. ¶ Dulcē:suauē in orone. ¶ Facetū:hñtem facetias & excultā quādā urbanitatē & elegātiā in loquēdo. ¶ Festiui:iucūdi & urbani: quē irona.i.dissimlatorē appellabāt. Fictio est uti genus & diuidit̄ in duas spēs:simulationē & dissimulationē. Veritas est q̄dā mediocritas ptinēs ad eum: qui de se uera loquit̄:& qui eā hēt:dr̄ uerus hō seu ueridicus seu grauis:qui ea sibi inesse dicit. quæ isunt & neq̧ maiora neq̧ miora:& potiꝰ se flectere debet ad dissimulationē:si est a ueritate discedēdū q̄ ad ostētationē:qm̄ exupationes molestissime sūt:& maxime apud multitudinē. Arrogās siue ostētator ea quæ nō insunt sibi fingit: aut maiora q̄ isint:& sic stati est mēdax:& mēdaciū est res pniciosissima:& Ci. dicit nihil eē turpiꝰ uanitate. ¶ Ostētator: inqt Cyrus apud Xenophōtē nomē mihi uidet̄ eē pp eos positū:q simulāt se eē ditiores q̄ sint & fortiores:& q pollicent̄ ea se facturos quæ nequeūt:psertim cū manifestū fit ab his fieri accipiēdi aliqd ac lucrādi gr̄a. Ostentator

Mentit̄ ille qui scit se dicere mēdaciū & dicit: ut noceat. Mēdaciū dicimus:cū decipimus & alios & nos ipsos putātes dicere uerū ut si diceremus mare desiccatū eē credētes forte ex relatu aliciuꝰ ita eē:& iō prudētis est nō dicere mēdaciū:boni aūt uiri est nō mētiri:& mēdaciū dicimus qñ ad utilitatē alterius: ut faciunt medici curantes ægrotos:adhibētes eni potiōes isuaues:sed salubres ut ægrotꝰ hauriat:suaues eē dicūt & haustu faciles. Vñ dicit Plato in.iii.de rep. Mēdaciū cōcedēdū esse medicis:aliis uero minime. Vanus ille est:qui mēdaciū dicit: siue mētit̄ delectatiōis gr̄a:nō ut noceat inqt Aristoteles. Geliꝰ dicit. Vani dicunt̄ mēdaces ifidi & leuia inaniaq̧ p grauibꝰ & ueris astutissime cōponētes. Dissimulator est arrogāti siue ostētatori cōtrarius:qa aut negat quæ sibi insunt:aut minora facit. Arrogās si gl̄iæ cā aliqd sibi arrogat nō multū uituperādus est: sed si gr̄a lucri:qa rē uilē appetit:& dissimulator rei manifeste ac paruæ utilis est & malitiosus. Dissimulator rei pclaræ ipo malitiosus laudabilior est. ¶ Ad dissimulatores:inqt Arist. dissimulātes sua elegātiores eē uidet̄:nō eni lucri cā id agūt: sed ut fugiāt tumiditatē & iactantiā:maxime aūt hi negāt ea quæ sunt pclara:ut Socra. faciebat. Socra. enim sectabat̄ opionē de idæis:ut opinatꝰ fuerat Pythagoras:quā opionē Plato postea dilatauit:& Aristo. labefactare conatꝰ est:& ipse Socrates erat fons phiæ moralis:maxime quā primus iter hoies collocauit de bonis malisq̧ disputans:tñ dicebat se unum dūtaxat scire q̧ nihil sciret:& sese opposuit sophistis:qui oia se scire pfitebant̄:& sua dissimulatione alios eludebat:& ironia qua utebat̄:nil aliud erat:nisi illusio. Fabius ait li.ix. Socrates dictus est Iron.i.agens iperitū:& admirator aliorꝝ tanq̄ sapientū. Socrates apud Platonē in theage sic agit. Nullaȝ ex istis beatis & pulchris disciplinis pfiteor:uelim tñ mihi illas adesse:uerū semp nihil scire medico pter exiguam quandā amādi disciplinā. Trasimachus apud eundē in.i.de rep. sic rñdet Socrati. Hæc illa solita est Socratis ironia:uerū hæc ego cognoui atq̧ prædixim q̧ tu rñdere qdem nolles sed ironia potius uteris:& deniq̧ oia faceres potius q̄ interrogāti cuiq̄ rñderes:cui Socrates quomō respondere is posset qui neq̧ sciat: neq̧ scire se pdicet. ¶ Cōtra:ex alia. ¶ Pericle:pericles Xantippi filius inqt Cice. alibi primus adhibuit doctrinā:quæ q̄q̄ tunc nulla erat:tñ ab Anaxagora physico eruditus exercitationē mētis a reconditis abstrusisq̧ rebus ad causas forenses popularesq̧ facile traduxerat. huius suauitate imprimis exhilaratæ sunt athenæ:huius ubertatē & copiā admiratæ:eiusdem uim dicēdi terrorēq̧ timuerūt:de quo Eupolis scripsit cum delectatione aculeos etiam relinquebat in animis eorꝝ:a quibus esset auditus:de quo alter comicus ait. Tonabat:fulgurabat: pturbabat oia deniq̧. Comici inquit Plutarchus:dixerūt periclem cum cōcionaret̄:corruscationes effundere ciere tonitrua horrendum in lingua fulmē gerere. Agarista mater periclis Pisistrati filios & tyrānidē generoso aio expulit leges etiā tulit:optimeq̧ remp. tēperauit:uisa est per quietē parere leonē & paucis post diebus periclē peperit specie qdem corporis haud indecora:accipite uero oblongo:nec cæteris partibus respondēti ex quo oēs fere eius statuæ uelabant̄ casside. ¶ Callidū hānibalē. Nunc de impatoribus exercituū uaria ponit exēpla. Hānibal callidissimus fuit & solertissimus in re militari crudelis & pfidus. Ex nr̄is Romanis Qu. Fabiū maximū. hic est Qu. Fabius maxi. de quo supra:q Hānibalē cūctādo fregit:& eiꝰ dolos magna prudētia dissoluit. Vnde uidēs hānibal

Plato

Gelius

Aristo.

Fabius

Plutarchus

Callidi astus suos a Fabio dephēdi dixit. & Romani i suū hānibalē hñt. ¶ Facile celare: hæ sunt partes calliditatis. Callidi dicunt astuti: & quo℞ mens usu cōcaluit. Cyrus dicit apud Xenophontē: exercitꝰ imꝑatorē oportet eē īsidiatorē: dissimulatorē: dolosum: deceptorē: furē: raptorē: & oi in re hostibꝰ ꝑualere. ¶ Dissimulare: nō ostendere qd agere uellent. ¶ Præripe cōsilia: ꝓuidere qd hostes cōsultēt: facturiq̧ sint: & sic eo℞ cōsiliis obuiā ire: & nō permittere ut id exequant: qd cogitāt. Fabiꝰ cū eēt dictator: ꝑripiebat cōsilia Hānibalis & ipm īpediebat. ¶ In quo genere calliditatis. s. Themistocles atheniēsis Neocli filiꝰ fuit & Callide persas uicit ad salaminē: ut dictum est celeriter ingt ꝓbus æmiliꝰ quæ opus erant reperiebat Themistocles neq̧ minus in rebꝰ gerēdis ꝓmptus q̄ excogitādis erat: & de instantibus: ut ait Thucidides: uerissime iudicabat & de futuris clarissime coniiciebat: quo factū est ut breui tpe illustraret. Et Xerxes iter angustias salamii fræti uictus est magis cōsilio Themistoclis q̄ armis græciæ: qm naues barbaro℞ ꝓp multitudinē nō poterāt explicari. ¶ Phæreū Iasonē: thessalū & principē argonautarū celebratū a poëtis qui argonautica scripserūt: sua caliditate Iason expeditionem illā in cholchos ꝑfecit: & eo ob qd illuc trāsmiserat potitus est. Phære ingt Stra. pelasgico℞ cāporuz

Strabo terminus ad magnesiā: qui usq̧ ad peliu montē porrigunt. Emporiuz phære hñt pagasas: quo ex hoc loco Pelias iasonē ac nauem argo emisit. Vñ pagaseus & pheræus appellat: fuit etiā alius Iason pheræus tyrānus. ¶ Versutū:

Versutꝰ callidū & astutū: nā uersuti dicunt illi quoruz

Laertiꝰ mens celeriter uertit. ¶ Factū Solonis. Laertius in uita Solonis ita scribit. Est ipsiꝰ Solonis factū celeberrimū. Cū de salamine iter atheniēses & megarēses capitaliter dimicaret: multisq̧ cladibus acceptis capitale apud atheniēses eē cœpisset siqs legē de uindicāda isula ferre auderet sollicitꝰ Solon ne uel tacēdo parū reip. cōsuleret: uel cōsulēdo sibi noceret subitā demētiā simulat cuiꝰ uenia nō dicturus mō ꝓhibita sed facturus erat deformis hitu more uecordi i publicū euolat factoq̧ cōcursu hoium quo magis cōsiliū dissimularet isolitis sibi uersibꝰ per ꝑconē suadere ꝑplo cœpit qd uetabat: oiumq̧ ita aios cœpit ut aduersus megarēses bellū extemplo decernerēt: insulaq̧ atheniēsium de uictis hostibꝰ fieret. ¶ Quo ut. ¶ Tutior: securior: qm capitale erat de eo bello gerēdo uerbū facere cū megarēsibꝰ pro insula salamine. ¶ Prodesset reip. atheniēsiū: quā ipse legibus formauerat & ꝑspiciebat solū atheniēses fore huiꝰ belli uictores. ¶ Furere: insanire ut suadere posset bellū atheniēsibꝰ sine capitis discrimine: qd callido usus cōsilio. Epicedium Solonis tale fuit. Mors mea ne careat lachrymis linquamus amicis Mœrorē: ut celebrēt funera cū gemitu. ¶ Sunt his: supradictis qui celabāt consilia dissimulabāt. ¶ Insidiabant: & affert dissimilitudies eo℞: qui simplices & apti fuerūt sine aliqua dissimulatione. ¶ Dispares: dissimiles. ¶ Simplices: sine fraude & simulatiōe. ¶ Cultores: amatores. ¶ Itēq̧ alii: alias affert dissimilitudines eo℞ qui oīa patiebant: oibus iseruiebāt: oēs p̄esābāt: & affectabant ꝑter deco℞: ut id qd cupiebāt assequerent: ut fuerūt Sylla & Crassus ex nr̄is: & Lysander lacedæmonius ex græcis. Plutarchus de natura & moribus

Plutarchus Syllæ sic scribit. Syllā in exercēdis salibus tā studiosum fuisse dicūt: ut ab ineunte ætate plurima cum ignominia sodalicia cum nimis atq̧ ꝑiculis petulāter habuerit postea uero q̄ in rerū oium dominatu constitutus est: e scæna spectaculisq̧ in pudētissimos cogēs iter potādū quottidianis dicacitatibꝰ certabat. ¶ Et M. Crassum accusatus fuit Crassus auctore Plutarcho ꝙ cū Licinia uestali incestū cōmisisset: quæ facile iudicio liberata est. Erat huic mulieri suburbanū ægregie ornatū: qd cū exiguo ꝑcio ad se trahere Crassus optaret: humiliꝰ coeligit mulierē: eiq̧ quoad poterat: gratificari cœpit: qui nō antea cœptū erga Liciniā cultū omisit: q̄ re cōcupita potiꝰ esset Lysandrū. Lysander Gallicratidæ cōparatꝰ ingt Plutarchus uersutus iudicabat & callidus: qui res bellicas uariis tractans modis ipsam quoq̧ iustitiā utilitate amplificabat: alioqn cōmodis ut honestate utēs & uera mēdaciis nō natura ꝑstātiora existimās utriusq̧ ꝑciū atq̧ honorē necessitate definiebat: quiq̧ Herculis ꝓgeniē sine fallaciis bellū gerere iudicabāt: irrideri iubebat: quo eni leonis pellis nō attigeret: insuēdā eē uulpinā dicebat. ¶ Cōtraq̧ Callicratidē. Callicratides ꝑfectus classis lacedæmonio℞ post Lysandrū: cum pecuniā nō hēret. ut fecerat prius Lysander: ire ad Cyrū ꝑsarū regē coactus est: ad qd ipse ineptissimus erat: qui generoso aio ꝑditus oēm ex græcis in græcos cladē honestiorem existimabat: q̄ barbaris adulari: & eo℞ fores adire: qui præter magnaz uim auri nullum bonum habeant. Lysander prius in conuiuio apud Cyrum adulationibus pecuniam impetrauerat: quam ad bellum nauale optabat: sed Callicratides pro spartana dignitate aios gerebat. Vnde auditus a rege semel cum iterum rogasset amitti & repulsam habuisset: discessit malens seruata dignitate spartam carere pecuniis: q̄ ꝑter deco℞ animi sui inuicti & excelsi barbaro regi adulari. ¶ Itemq̧ in sermonibꝰ. Affert nūc dissimilitudines: quæ sunt in hoium sermonibus: quibus quottidie utimur. ¶ Præpotēs: ualde potens & princeps ciuitatis. ¶ Vnus de multis: ex plæbe ut fuerunt Catuli pater & filius qui sic in congressionibus & sermonibus

tum maximū accepimus facile celare: tacere: dissimulari: īsidiari: ꝑripe hostiū consilia. In quo genere græci Themistoclē atheniensem: & Pheræū Iasonē cæteris anteponūt. in primisq̧ uersutū & callidū factū Solonis: qui quo & tutior uita eiꝰ esset: & plus aliquāto reip. ꝓdesset furere se simulauit. Sunt his alii multum dispares simplices & aperti: qui nihil ex occulto: nihil ex insidiis agendum putant: ueritatis cultores: fraudis inimici. Itemq̧ alii: qui quiduis perpetiant: cuius deseruiant dum qd uelint cōsequantur: ut Syllam: &. M. Crassum uidebamus. Quo in genere uersutissimum & patientissimum lacedæmonium Lysandrum accepimus. Contraq̧ Callicratidē qui ꝑfectus classis ꝓximus post Lysādrū fuit. Itēq̧ in sermonibus alium q̄uis præpotēs sit efficere ut unus de multis uideatur. Quod in

uersabant̃: ut plæbei uiderent̃: q̄uis potuissent uti fastu: ut fuit. Qu. Mutius numātinus: & Scipio nasica: cui⁹ pr̄ adeo seuerus fuerat: ut nullā comitatē s̃mōis habuerit: & sic appet dissi̅litudo maxima īter patrē & filiū. Catullus pr̄: ut scribit in oratore sūma quadā uitæ comitate: & facili: tñ & icorrupta quadā itegritate p̄ditus latini sermōis fuit: fili⁹ ēt comitatē s̃mōis habuit sed iter oratores minime adnumeratus. Catullus ingt enucleate & polite dixit. ⁋ Hoc idē. s. s̃mōis comitatē. ⁋ Cōtra patrē eius: Scipionē Nasicā. s. quo auctore Tyberi⁹ gracch⁹ interfectus est: cū cōsul Mutius Scæuola cessare uideret̃: cēsebāt eni ptes cōscripti cōuocati in æde fidei: ut cōsul rēp. armis tueret̃ ꝓpe opp̄ssā a Graccho Tribuno plæbis iā ꝓfusis largitionib⁹ & spe ꝓposita populo corrupto: ut palā dicitaret: inita tempto senatu oīa p plæbē agi oportere. Scæuola consul negauit se qcq̄ ui actu℞. Tunc Scipio Nasica: qm̄ ingt: consul dū iuris ordinē sequitur: id agit. ut cū oīb⁹ legib⁹ romanū īperiū corruat: egomet priuatus uoluntati uestræ me offero ducē: & sic opp̄ssus est Gracchus: ob qđ Nasica magnā populi iuidiā in se cōcitauit & odiū qđ ut declinaret: in Asiā a senatu ablegat⁹ est: & ibi uita functus. Hui⁹ seueri hoīs & rigidi filius comis fuit in s̃monib⁹ & uita facili. ⁋ Vidicauit: ultus est. ⁋ Conatus pditos: audaciaȝ detestabilē & pditiōe dignā. qm̄ aura populi euectus rēp. cogitabat opprimere. ⁋ Nullam comitatē: affabilitatē: adeo seuerus erat & grauis. ⁋ Nec nō Xenoc. Xenocrates Agathonori filius: & Pla. auditor fuit: cui in siciliā nauigāti comitem se p̄buit: crassioris fuit igenii & ebetioris: quē cū Plato Aristoteli cōferret: calcarib⁹ egere dicebat. Aristotilē freno pp ingenii celeritatē: grauitate sūma fuit Xenocrates ab ipa natura p̄ditus: semp eni uultu seuero & hitu serio pdurabat. Xenocratē adolescētem e chalcedonia: ingt Plutarc. adhuc sub Platonæ

Catullo & in patre & in filio: idēq; in. Q u. Mutio numātino uidimus. Audiui & ex maioribus natu hoc idē fuisse in. P. Scipiōe Nasica. Cōtraq; patrē eius illum qui Tyberii gracchi conatus pditos uindicauit nullam comitatem habuisse sermonis. Nec non Xenocratem quidem seuerissimum philosophorum: ob eāq; rem ipsam magnū clarūq; fuisse. Innumerabiles aliæ dissimilitudinis sūt naturæ morūq;: minime tñ uituperādo℞. Admodū aūt tuēda sunt sua cuiq; nō uitiosa sed tñ ꝓpria: quo facili⁹ decorū illud quod quærimus retineat̃. Sic eni est faciēdū: ut cōtra naturā uniuersam nihil cōtēdamus: ea tñ suata ꝓpriā naturam cōsequamur: ut et si sint alia grauiora atq; meliora studia: tñ nos naturæ nostræ regula metiamur. Neq; eni naturæ attiet repugnare nec quicq; seq qd' assequi neqas. Ex quo magis emergit q̄le sit decorū illud: iō qa nihil decet i uita: ut aiūt Minerua obstāte. i. aduersante & repugnāte natura. Oino si quicq̄ est decorū: nihil ē pro

Catull⁹

phia istituta capescētē cū reliq̄ uita nimis auste℞: tū tristē semp in uultu grauitatē præ se ferētē: sæpe Plato monere solebat: ut gratiis sacrificaret: illud significās: ut q̄rū naturæ defectus & acerbitas demeret: tātū idustria diligētia & gr̄a comitatis elegātia cōciliaret. Cū Xenocrates rigidus & seuerus qddā amoenū ꝓtulisset: ridētib⁹ cō discipulis & mirātib⁹: Plato dixit: qd miramini: nōne iter carduos & urticas lilia plærūq; & rosas nasci cernitis: cū Dionysi⁹ tyrān⁹ diceret Platoni: caput tibi aliqs auferet. Xenocrates suū ofidēs nullus ingt id prius q̄ istud abscidere poterit: parat⁹ eni erat ad mortē pro suo p̄ceptore: gloriæ & fast⁹ cōtēptor fuit. ⁋ Ob eā rē: grauitatē & seueritatē. ⁋ Magnū: magnæ auctoritatis. Semel cū laide meretrice dormiuit: a qua nullis illecebris potuit corrūpi. uñ illa dixit: se non cū hoie: sed marmorea statua iacuisse. ⁋ Clarū: alti nois & famæ. ⁋ Minime tñ uitupe. qm̄ ita ē ipso℞ natura: quā seq debem⁹. ⁋ Admodū āt: ingt Ci. ut magis decorū s̃uet̃. qsq; debet āplecti suā naturā: mō ne uitiosa sit: tūc eni emēdāda eēt: admodū: ualde. ⁋ Tuēda: defendēda. ⁋ Sua: ꝓpria. i. ꝓptu mores: & id ad qđ natura ꝓpēsa: mō uacet uitio. Nā si a natura iclinationē hēmus ad furta: rapias: homicidia: nō debem⁹ in hoc seq naturā: sed prauitatē rōne corrigere. ⁋ Sed tñ: solū ꝓpria & nō imitari naturam aliorum sine decoro. ⁋ Quo: ut naturā uniuersā cōem oibus: qua. s. hēmus rōnē & orōnē: & hæc est cois natura: est ēt & ꝓpria: ut de p̄sonis dictū est. ⁋ Nil cōtēdamus: nil conemur efficere: qđ ab hois p̄stātia sit alienū. ⁋ Ea: natura uniuersa & cōmuni. ⁋ Propriā: ut. s. id agamus idq; ꝓfiteamur: ad qđ natura ꝓpria nos iclinat: q̄uis alia maiora sint & p̄stantiora ad quæ fortæ nō sumus apti repugnāte natura: ut siqs uellet p̄liari & a tali ꝓfessiōe natura eius eēt aliena: debet se in his poti⁹: ad quæ aptus est: exercere: q̄ in p̄lia: in qua deco℞ suare nō poterit sūt: repugnante natura. ⁋ Grauiora: maioris dignitatis & pōderis. ⁋ Meliora: melioris fructus & uirtutis. ⁋ Metiamur: cōsiderem⁹ & prudēter iudicem⁹ ad qd ꝓpria natura nos ipellat: & sic cōtineam⁹ nos itra fines: quos ꝓpria natura p̄scribit ⁋ Studia: iclinatiōes uolūtates ac dispōnes. ⁋ Neq; eni naturæ. In. i. Tuscu. disputa. dicit. Bñ eni illo græcorū ꝓuerbio p̄cipit̃. Qu i qsq; norit artē: i hac se exerceat. Et alibi dicit. Nil aliud est more gigātū pugnare cū diis: nisi repugnare naturæ. Vñ Hora. p̄cipit. Tu nihil iuita dices faciesq; Minerua. & Seneca dicit. Male rñdent coacta īgenia reluctāte natura irritus est labor. Plato in. iii. de repub. sic ait. Quēq; ciuē ad unū id opus dūtaxat: ad qđ natura est aptus ducere decet. & in. vii. Nulla uero aīæ uiolētia stabilis est de disciplia: pueros nō tanq̄ coactos sequi: sed quasi ludētes in disciplinis enutrias ut magis: ad qđ qsq; natura sit aptus possis agnoscere. ⁋ Neq; attinet: neq; cōuenit. ⁋ Nec quicq̄: idest aliqd sequi quod nō potes cōsequi repugnante natura. ⁋ Ex quo: ob hoc quod dictū est: ut nihil fiat reluctāte natura. ⁋ Emergit: apparet qd sit illud decorū: de quo loquimur. Nihil decet. nihil pōt fieri cum decoro & laude. ⁋ Vt aiūt: ut est in ꝓuerbio ut nihil tentetur cōtra naturam. ⁋ Omnino si quicq̄ est decorū: certe inquit si aliquid hominē decet nihil est quod eum magis deceat q̄ uacuitas perturba-

Xenocrates
Plutar.

Horati.
Seneca
Plato

tionum:quod præstat ipsa tẽperantia:de qua nũc agit:cõseruat eni prudẽtiã & mentẽ:ut dictũ est.¶ Æqualibi
tas:cõsentiẽtes & minime iter se discrepãtes actiones:æquabilitas est idẽ quod æqualitas:& sic æqualis & æqua-
bilis.Æquabilitas uitæ dicitur:in qua nulla est pturbatio nõ uarietas & discrepãtia in tota uita:sed ẽt in singulis
actionibus seruãda est:ut nihil in ipsis discrepet:sed oia fiant docente rõne:si uolumus alienã imitari naturam:
nõ poterimus æquabilitatẽ tenere:qm̃ actiones inter se nõ bñ cõueniẽt.Quũ æquabilitatẽ nõ poteris suare in
quit:si uolueris a tuo ingenio & natura discedere:& imitari naturã aliorũ & mores & probat hoc a simili.¶ Vt
qdã.s.faciũt qui in smone quottidiano uolũt
græca uerba iculcare.& male pnũciant: dimit
tentes ꝓpriũ sermonẽ quo possumus uti oẽs
cũ decoro:& ita loqui ut non irrideamur:hoc
Iuuena. idẽ notauit postea Iuue.dicẽs.Cum sit turpe
magis nr̃is nescire latine:& oĩa græce & cõcũ-
bunt græce & hoc sermone pauẽt:hoc irã effũ
dũt:hoc gaudia.¶ In actiões:singulas scilicet.
¶ Omnemq; uitã:uniuersam uitã:nihil debe-
mus facere qđ discrepet.Et iquit Cice.hãc dil
similitudinẽ naturaꝝ tãtã hẽre uim:ut aliqñ
quis mortẽ sibi afferre debeat:ne aliqd alienũ
a natura sua patiat:& affert exẽplũ.M.Cato
nis qui se apud uticã interemit:ne tyrãnidem
Cæsaris pateret & illius uultus aspiceret.Cic.
sequutus dogma stoicorũ laudat mortẽ Cato
nis seueri grauis atq; pfecti stoici:nã stoici rigi
da disciplina formati mortẽ paratã hẽbant:&
ea tãq̃ telo expeditissimo aduersus hostes ute-
bãtur.Sed ex snia pipateticoꝝ uituperãdus ẽ:
timidusq; potius appellandus q̃ fortis:cũ sibi
mortẽ cõsciuerit:ut aliquod incõmodũ uita-
ret:attulit eni dãnũ pr̃iæ iterficiẽdo ciuẽ opti-
Aristo. mũ:qui pr̃iæ auxilio eẽ potuisset:& illã tyrãno suiẽtẽ asserere.Arist.ait:Mortẽ sibi afferre ob fugiẽdã pauptatẽ
aut amorẽ:aut aliqd molesti:nõ fortis est hois:sed poti⁹ timidi:est eni hois mollis & ignaui laboriosa fugere:at
Martia. q; nõ q a res est honesta appetit mortẽ:sed q a malũ fugit.Vñ Marti.ẽt dicit amico suo.Quod magni traseæ cõ-
sumatiq; Catõis dogmata sic sequeris saluus ut eẽ uelis.Pectore nec nudo strictos icurris in enses.Quod fecisse
uelim te Deciane facis.Nolo uiꝝ facili redimit qui sanguine famã.Hũc uolo laudari:qui sine morte põt:& Di-
uus Augustus hãc mortẽ uitupat:& Lucretiã.¶ Tãtã hẽt uim:tm̃ põt ad decoꝝ pstãdũ.Nõnunq̃ aliqñ urgẽte
aliquo casu:sed hoc ut dixi nõ laudat.Cato eni fecit iniuriã pr̃iæ:& fuit iniustus:q a uiꝝ optimũ iteremit.¶ Nõ
eni alia in cã:nõ plus peccauerat.M.Cato pmanẽs in aphrica:q̃ cæteri romani:sed oẽs erãt in eadẽ cã & Cæsaris
hostes.Cato post uictoriã Cæsaris in thessalia & fugã Põpei in Aphricã cũ scipiõe Põpei socero nauigauit.ut
uires attritas repararet:sed cũ post mortẽ Põpei Cæsarẽ in Aphrica uictorẽ cognouit:ne in illius potestatẽ ue
niret:aut ne illius uultũ aspiceret:apud uticã.xlviii.suæ ætatis ãno cõstãti pectore:ut pfectũ stoicũ decebat:mor
tẽ sibi cõsciuit:qua audita Cæsar uicẽ suã & illius doluit:q; tãtũ uirũ amisisset:uoluisset eni Cæsar pro sua clemẽ
tia Romæ suare Catonẽ:Vñ dixit.Inuideo morti Catonis:qm̃ ipse gloriæ inuidit meæ.¶ Atqui:certe fuissent
iure rephẽsi alii romani qui illic erãt si se iter fecissent:qm̃ nõ seruassent decorũ:cũ uita eorũ eẽt facilior seuerita-
te Catonis & grauitate.¶ Cæteris:qui nõ habebãt tantã grauitatẽ:Vnde poterant cũ decoro tradere se Cæsari
M.Cato nõ poterat:ut cõcedamus hoc Ciceroni propenso in laudem Catonis magni imprimis & præclari ci
uis:& in stoicoꝝ disciplina pfectissimi.Seneca ẽt stoicæ ꝓfessionis & ipse laudat mortẽ Catonis dicens Catoni
Seneca suã fœlicitatẽ cõtigisse cõsensus hoium fatebit.Et alibi.Ille uir magnus est qui mortẽ sibi nõ tm̃ imperauit:sed
inuenit.¶ Lenior:nõ ita grauis:ut erat uita Catonis:& mores nõ erãt ita seueri:sed faciliores & cõtra decorũ fe
cissent:si se iteremissent.Lenis eni natura & facilis id nõ pati:nec cũ decoro pstare põt.Catoni qui dictus ẽ po
stea uticensis:& hic est Cato iunior ad differẽtiã Catonis senioris:qui scripsit origines:& utriusq; uitam litteris
mãdauit Plutarchus.Cato senior Tusculanus fuit.Romani(auctore Plutarcho)eũ in quo multarũ rerũ usus:
ac expientia eẽt.Catonẽ noiabãt.Cato senior moriẽs hoc disticho notatus est.Portius hic mordax:glaucis sub
rufus ocellis.Interiẽs herebo sedes nõ cõperit ullas.Ab hoc Catone iunior Cato:de quo hic agit:originẽ habe-
bat:cuius seriẽ litteris mãdauit Gellius i noctibus atticis.Cato eni senior auctore Plutarcho Soloniũ reliquit ne
potẽ suũ ex filio Catone defuncto.Solonius cũ eẽt impator mortẽ obiuit:eius filius Marcus cõsularẽ dignita-
tẽ administrauit:& Catonis uticẽsis auus fuit.¶ Cõstãtia:pseuerãtia in ipsa uirtute.In orone pro.L.Murena
sic Catonẽ alloquit.Finxit ẽt te ipsa natura ad honestatẽ:grauitatẽ:tẽperãtiã:magnitudinẽ:al:iustitiã ad ois de-
niq; uirtutes magnũ hoiem & excelsũ.¶ Quã multa passus est Vlysses:affert exẽplũ de externis:i qb⁹ fuit sũma
moꝝ dissi̇̃tudo.Nã Vlysses dissimulãdo multa passus est:aut id qđ cogitabat pficerẽt:qđ nõ fecisset Aiax the
lamoni⁹ uir ai cõcitati & magni sine aliq̃ simulatiõe aut dissimulatiõe.¶ Quã multa:plurias calamitates ptulit
forti aio.¶ Diuturno er.qm̃ errauit p.x.ãnos post euersũ iliũ:& mulierib⁹ aliqñ suiuit.¶ Si Circe & Calypso.

fecto magis q̃ æquabilitas uniuersæ uitæ:tũ singu-
larũ actionũ:quã cõseruare nõ possis:si aliorũ natu
rã imitans:omittas tuã.Vt eni sermõe eo debem⁹
uti qui notus est nobis:ne ut quidã græca uerba in
culcãtes iure optio irrideamur:sic in actiones:om
nẽq; uitã nullã discrepãtiã cõferre debemus.Atq;
hæc differẽtia naturarũ tantã habet uim ut nõnunq̃
mortẽ sibi ipse aliquis consciscere debeat.Alius in
eadẽ causa nõ debeat.Nõ eni alia in cã.M.Cato fu
it:alia cæteri:q se in aphrica Cæsari tradiderũt.Atq;
cæteris forsitã uitio datũ eẽt:si se iteremissẽt:ꝓpte
rea q; eoꝝ uita lenior & mores fuerãt faciliores.Ca
toni ãt cũ icredibilẽ tribuisset natura grauitatẽ:eã
q; ipẽ ppetua cõstãtia roborauisset:spq; in ꝓposito
susceptoq; cõsilio pmãsisset:moriẽdũ poti⁹ q̃ tyrã-
ni uultus aspiciẽdus fuit.Quã multa passus ẽ Vlys
ses i illo error diuturno:cũ & mulierib⁹:si Circe &

quasi dicat:sunt potius appellandæ deæ q̃ mulieres:qm̃ filiæ numinis dicebãtur. Circe fuit filia solis. ¶ Calypso athlantis quæ isulã Ogygiã tenuit:ad quã diuertit Vlysses. Sed has p̃sonas Homerus finxit in laudẽ Vlyssis:quẽ p sapiẽti uiro accepit:qui q̃uis icidat in uoluptatẽ:tñ sapiẽtia sæpius euadit:ut de ænea & Didone finxit Virgi. Voluit Home. oñdere qd p̃stare posset uir sapientissimus:qualẽ ipse appellat Vlyssem:quẽ maufragiũ in alga maris demersum fouet Nausica filia Alcynoi regis Pheacũ:qm̃ sapientia in ipsis calamitatib⁹ unicũ est p̃sidiũ: & nõ patif sapiẽtẽ pire. Vñ Aristo. dicebat:eruditionẽ iter p̃spa eẽ ornamẽtũ:iter aduersa refugiũ. Et Bias filio Aristo.

Calypso mulieres appellãdæ sunt:iseruiret: & in oĩ sermõe oibus affabilẽ se eẽ uellet:domi uero: & cõtumelias seruoꝝ ancillarũq̃ ptulit:ut ad id aliquando quod cupiebat pueniret. At Aiax quo aĩo tradĩtur milies mortẽ oppetere:q̃ illa perpeti maluisset. Quæ contẽplãtes expẽdere oportebit: quid q̃sq̃ habeat sui:eaq̃ moderari:nec uelle expiri:q̃ se aliena deceãt. Id eni maxime quẽq̃ decet:qđ est cuiusq̃ suum maxime. Suũ igitur quisq̃ noscat ingeniũ acremq̃ se & uitiorũ & bonorũ suorũ iudicẽ præbeat:ne scœnici plus q̃ nos uideant habere prudẽtiæ. Illi eni nõ optias; sed sibi accõmodatissimas fabulas eligũt. Qui eni uoce freti sũt:epigonos medeãq̃:q gestu menalippã & clitẽnestram. Semper

in ægyptũ p̃ficisceri rogãtiq̃ patrẽ:qdnã agẽdo maxie sibi gratũ faceret:si uiaticũ inqt ad senectutẽ cõpares. Virtutẽ nimium intelligẽs: ¶ Domi uero:postq̃ reuersus est domum dissimulato habitu:nõ eni agnoscebat:cũ eẽt in habitu mẽdici. Vñ passus est cõtumelias ab ancillis & seruis eũ nõ agnoscẽtibus:qđ nõ fecisset Aiax. Vt ad id qđ cupiebat:iterficere procos Penelopes uxoris suæ pudicissimæ. Venerũt ut canit Home. in odyssea:Ithacam sannii Zacynthii:dulichii nodiles uiri petẽtes uxorem Penelopẽ:dicẽtes mortuũ eẽ iã Vlyssem:iter quos erãt nõnulli Ithacẽses:procoꝝ noĩa fuerũt Demoptolemus Antinous:Amphimõius:Agelaus:Elatus:Euriades:Pisandrus:Texipus:Polybus:Demastarides:Thenorides:Eurimach⁹ fili⁹ Polybi:Amphimedum:Euridamas. Vlysses domũ reuersus oĩs p̃cos pdidit auxilio Thelemachi & heumei subulci:& alios sagittis:alios ense confecit. ¶ Quo aĩo:q̃ forti & excelso sine aliq̃ dissimulatiõe:ita eni illi⁹ ferebat natura. ¶ Millies oppetere:millies uoluisset mori:q̃ illa pati q̃ passus ẽ Vlysses. ¶ Quæ:diuersas naturas & dissimilia igenia cõsiderãtes. ¶ Expẽdere:aĩo põderare & ituerĩ diligẽtius:Iuue. Expẽdi hãnibalẽ. ¶ Quid hẽat sui:q̃ sit sua natura:& id qd apt⁹ sit:ut in eo seruet decoꝝ. ¶ Eaq̃ moderari:cũ mõ mẽsuraq̃ tractare:ne mõ excedẽtes pdamus decoꝝ. Vnde nõ mõ illa quæ naturæ nostræ apta nõ sunt moderatiõe adhibita tractare debem⁹:sed ẽt quæ nr̃a sunt:ut qd nimis. Vt si q̃s eẽt optimus musicus:& ad id natura aptissimus:tñ eẽt nimius & p̃fusus in cantu:modũq̃ excederet p̃fecto decoꝝ nõ seruaret. ¶ Aliena accõmodata naturis alioꝝ. ¶ Id eni decet:id põt cũ decoro p̃stare:qđ naturæ suæ cõuenit. ¶ Quod est suũ:p̃prium.i.tũc quisq̃ seruat decorũ cũ ea facit:ad quæ natura est aptus. ¶ Suũ igif:cũ hoc ita fit:ut id maxime deceat:qđ est cuiusq̃ suũ p̃priũ q̃sq̃ igeniũ cognoscat suũ & naturã:qua duce postea operef:si uult s̃uare decoꝝ. Vnde delphicũ illud epigrãma monebat:ut se q̃sq̃ cognosceret. Socra. apud Platonem in eo dialogo:qui primus alcibiades de uita hoĩs inscribif:sic ait. Seipsum cognoscere prudẽtiã eẽ cõcedimus:si aũt nec nosipsi cognosceremus nec prudentes essemus:possemus ne nostra siue bona siue mala cognoscere:& si nostra ignorauerimus:nec ea quæ modoꝝ sunt intelligemus. ¶ Acrem:subtilẽ:acutũ atq̃ diligẽtẽ. ¶ Bonorũ:quæ a natura sibi tributa sũt: & cognoscat etiã sua uitia:ut bonis quæ insunt utaf:reiiciatq̃ cõtraria. ¶ Nec scænici:Histriones & mimi qui uersantur in scæna:& agũt fabulas subeuntes aliorũ p̃sonas cũ decoro:qui tñ sunt uilissimi hoĩes. Plato in. vii. de legi. loquẽs de histrionibus sic p̃cipit:huius gratia cognoscẽda sunt ne pp ignorãtiam ridiculũ aliquod agatur aut dicatur cũ minime oporteat. Serui igif & peregrini precio cõducti talia imitẽtur:studiũ uero nullũ adhibeatur nec adeo liber sit ciuis seu uir seu mulier qui discere ip̃a cernatur:sed noua semp de his appareat imitatio atq̃ ad risum spectãtes ludi qui comœdiæ uocabulo appellãtur rõne ac lege dispositi sint:& de tragœdiis sic ait. Nolite credere facile nobis admitti ut scœnas in foro cõstituatis & clamosos cõducatis histriones:qui altius q̃ nos exclament atq̃ ita ad liberos nr̃os ad uxores:ad turbã oẽm de eisdẽ rebus eadẽq̃ nos sed cõtraria sæpe concionemini:insaniemus enim & nos & oĩno ciuitas oĩs:si anteq̃ magr̃atus uiderint quæ cõposuistis:& dicẽda ad populũ iudicauerint admitteremini. Nũc igitur o uiri molliũ musaꝝ alumni istos cãtus ueros cũ nostris apud pricipes cõparabimus:& sic quæ dicũtur eadẽ aut meliora nostris uidebũtur chorũ uobis dabimus. ¶ Illi eni:ratio quare scænici sunt prudẽtes:ut seruent decoꝝ:qm̃ eligunt fabulas nõ optimas:sed accõmodatas ad ipsorũ naturam. ¶ Epigonos:tragœdiam:epigoni enim tragœdia est euripidis de thebarũ expugnatiõe direptioneq̃:& expulsione ciuiũ:in qua re solet esse tumultus & clamor:ita inscripta pp epigonos populos:qui ut Strabo testaf:eiecerũt Thebanos & in Tiphoseã:quæ est in ora boetiæ:coegerũt fugere:& thebæ captæ ac direptæ sũt. Talis igr̃ tragœdia bona latera & magnã uocem requirebat:ut clamores hostiũ thebanorũq̃ & trepidatio in ipsa urbis captiuitate & direptiõe rep̃sentarenf. Tragœdiã etiã de Medæa scripsit Euripides. Qui gestu fræti sunt:qm̃ in menalippa & clitemnestra tragœdiis requirebatur gestus:ut utraq̃ mulier bene referri posset. Menalippa eni prægnans ad Metabum deportata est:& in uinculis peperit Beotũ filium. Vnde opus erat hoc gestu effingere. Assius poeta Menalippam tragœdiam scripsit:cuius est hic uersiculus beotum speciosa Menalippa in dii regia peperit. Nam aliqui putãt delatam fuisse ad dium. Euripides scripsit de Clitẽnestra tragœdiam uxore Agamẽnonis:quam interfecerit Orestes filius in ultionem patris:& ipsa Clitẽnestra arrepta securi Agamẽnonẽ inter

epulas interfecit:qđ gestu decoro effingēdū erat:& id pstat is solū q gestu ualet. ¶ Rutili⁹:scœnicus fuit ætate
Cice.& Esopus. ¶ Antiopiā:tragœdiā de Antiopa filia Nictei & uxore Lyci regis Thebanorū:a quo repudiata
Persius in maximis fuit calamitatib⁹. Vñ dicit Persius: sūt quos uerucosa moretur Antiopa. erūnis cor lutificabile ful/
cta. Inde cū erraret p siluas a Ioue in satyrū uerso cōpssa est:& pepit. Zetū & amphionē:q cū adoleuissent Lycū
in mrīs ultionē iterfecerūt:& Dyrcen tauro idomito ditrahēdā alligarūt. Vñ demutata est in fōtē suinois. Dyr
Papini⁹ ce eni fons est in agro thebano. Papinius in thebaidæ. Cū fluxit in subitos regina lacus. ¶ Aiacem. Tragœdiam
de Aiace furente:nā supat⁹ in iudicio:& peri-
tione armorū ab Vlysse in furorē uersus est:&
acceptis loris:discurrebat per siluas:minaba-
turq; iudicibus:q arma Achillis Vlyssi adiudi-
cassent:& uerberans arbores & aialia iudices
uerberare arbitrabať:& sp horrenda uoce cla-
mabat. Sed cū rescisset ea quæ p isaniā fecerat
pudore affect⁹ gladio incubuit:opus erat igiť
magno clamore:ut furētis aiacis clamores re-
ferri possent:qđ Esopus tragicus non multū
uoce lateribusq; ualēs pstare nō poterat:& iō
nō sæpe Aiacē egit. Histrio cuius luxuriosam
patinā & filii epotas margaritas uoratasq; dā
nauit antiqtas. ¶ Hoc:eligere id ad qđ est ap-
Histrio. tus. ¶ Histrio:qui est hō uilissimus:nitiť tñ ser
uare decorū:quāto magis debet uiti sapiēs in
rota uita. Cū romani ludos scœnicos primū
celebrare uellent:auctore Liuio:ludiones ex
ethruria euocauerunt:& qa hister tusco uerbo
ludio uocabiť:nomen histrionibus inditū est.
Sex. Pompe.ait: Histriones dictos:qm primū ex histria uenerit. ¶ Nō uidebit:q.d.multo magis uidere debet:
ut id eligat:ad qđ est apt⁹:& nil agat qđ nō deceat. ¶ Potissimū:maxie.qm possum⁹ ēt elaborare in aliis. ¶ Ela-
borabimus:diligēter labores nostros cōferemus in his reb⁹ exercēdis:ad q̄s erimus aptissimis. sed si aliqñ neces
sitas nos ad ea ipulerit:quæ nō sunt nobis apta:curandū erit qđ eius fieri poterit:ut quā minime indecore fiāt.
¶ Detruserit:uim compulerit ad ea ad quæ non erimus apti. ¶ Bona quæ insunt uobis:natura.i.bonas dispositiones & aptitudines ad res aliq̄s agendas. ¶ Vitia:quæ etiā inerunt naturaliter male.s.inclinationes quas uita
Phus re debemus:& contra ipsas niti duce rōne:quæ oia emendat cū sana est. Philosophus in.ii.ethices sic ait. Consi-
derare oportet:& ad quæ nos sumus ppensiores. Nam alii ad alia sumus natura faciles & procliues:atq; nosip-
sos ad cōtraria oportet retrahere:longe nāq; delinquendo secedētes ad ipsum tandem mediū accedemus.

Rutilius:quē ego memini antiopā.nō sæpe Esop⁹ aiacē: Ergo histrio hoc uidebit in scœna qđ nō uidebit sapiēs uir in uita. Ad q̄s igiť res aptissimi erimus in his potissimū elaborabim⁹. Sin aliqñ necessitas nos ad ea detruserit quæ nostri igenii nō erūt. ois adhibēda erit cura:meditatio:diligētia:ut ea si nō decore:at q̄ minime indecore facere possimus. Nec tā est enitēdū ut bona quæ nobis data sunt sequamur:q̄ ut uitia fugiamus. ¶ Aliæ personæ quas aut casus imponit aut iudicium nostrum.

C duabus his psonis q̄s supra dixi tertia ad
a iungiť:quā casus aliquis uel tēpus iponit.
Q uarta ēt quā nobismetipsis iudicio nr̄o accōmodabimus. Nam regna:imperia:nobilitates

C duabus his psonis. Enarratis duabus psonis:cōi.s.& singulis attributa:adiūgit tertiā quam nobis
a aliqñ casus iponit:& quartā quæ iudicio nostro sumiť ad id.s.agendū & tractandū:ad qđ natura in-
clinamur:& quot erūt sciæ tot erūt psonæ. ¶ Casus aliqs:ut illi qui adipiscunť magistratus:imperia:
honores:diuitias:opes:& ea oia quæ sunt in manu fortunæ:quæ debent gubernari sm tpis conditio
nem:aliter eni uiuendū est in magistratu q̄ in uita priuata. Vnde dicit in puerbio:honores mutant mores:Cic.
Fortūa accipit hic casum & fortunā indifferenter:sed si pprie loqui uolumus:casus & fortuna maxime differunt. Fortu
Casus na eni ut iquit Aristo.ii.physicorū:est cā per accidens in his quæ per electionē alicui⁹ gratia fiunt:casus est ex op
posito distinctus ab ipsa fortūa:& est uti genus:& diuidiť in casum & fortunā: Casus est cā per accidēs in his cō
sistens:quæ fiunt sine electiōe:& casus est in natura:fortuna uero in arte. Natura subit rōnē casus:& mens rōnē
fortunæ qñ agit aliqd præter suā mentē & ppositū. Vnde fortuna comitať mentē:quæ est ars & principiū rerū
efficiendarū & casus comitať naturā:& quāto magis ars in aliquo deficit:tāto magis fortuna eā comitať:nā cū
Seneca ars est pfectissima:ut nihil ei desit:non habet comitē fortunā. Vnde dicit Sene. Nō est ps quæ ad effectū casu ue
Lactāti⁹ nit:sed Ci.large accipit casum. Lactantius dicit. Fortuna est accidētiū rerū subitus atq; inopinat⁹ euētus. ¶ Tps
tpis cōditio. ¶ Nostro iudicio:aliqui eni uolūt inuigilare legib⁹ aliq philosophiæ:& sic de aliis disciplinis & arti-
bus:quā quisq; sequiť & amat. ¶ Nā regna:hoc referť ad illā tertiā psonā:quā nobis casus imponit aut tps:& de
clarat se Cice.oñdens qd intelligat per psonā quā nobis casus imponit aut tps. ¶ Imperia:in exercitu. ¶ Nobili
Nobilitas quadrupliciter tas:in genere & natalibus. Nobilitas:ut uult Plato habet quattuor spēs. Qui cleris iustisq; maioribus orti sunt:
hi pfecto nobiles habenť. Quorū item parentes fuerūt principes ac potētes:hi nobiles sunt & deducunť. Ter
tio loco dicūtur nobiles:quorum maiores fama celebres sint & opinione:quā ex rebus gestis & uictoriis repor
tarunt. Quartū est nobilitates genus:idq; præstantissimū:cum quis per se animi itegritate:& magnitudine ex
Plato cellit. Hic pfecto inquit Plato uere appellatur nobilis:cui nō aliena sed sua uirtus ad nobilitatem opituleť. Fa-
Facilitas quintupliciter cilitas etiam:ut uult Plato habet quinq; partes. Prima est bene consulere. Secunda frui bona ualitudine. Tertia
rebus gerendis fortunatū esse. Quarta apud hoies gloria clarere. Quinta ad ois usus humanitatis affluere: pri-
mum ex eruditione multarumq; rerum peritia & experimento contingit. Secundum ex membris corporis
bñ ualentibus atq; sensibus. Tertium si ita gerit quod intēdit:ut decet sapientem & strenuū uirum. Quartū ex
opinione bonitatis. Quintū ex affluentia rerū:ut liberales esse possimus. Cui hæc adsunt fœlix beatusq; habeť.

¶Honores:magistratus:in ipsa repu.¶Diuitiæ:ad necessitatẽ.¶Opes:ad cultũ & magnificẽtiã.¶Et quæ sunt
his cõtraria:ut amissio regni:iperii:honoris:diuitiarũ:opũ:aliter enĩ decet uiuere regẽ cũ regno potit̃:q̃ cum il
lud amisit:& aliter cũ qs fungit̃ publicis munerib⁹ q̃ cũ uiuit priuat⁹:& aliter cũ est diues & opulẽtus:q̃ cũ teme
ritate fortunæ deiectus est.qm̃ si ea aggrederet̃ quæ prius faciebat:nõ s̃uaret decoꝝ. Ergo talia dñt gubernari
tpib⁹.i.ſm tpis cõditionẽ.¶Sita in casu:posita in manu fortunæ:qm̃ pñt admitti:& bona fortunæ sunt:ut dcm̃
est:oĩa quæ hñtur extra aium & corp⁹.Vñ decoꝝ s̃uãdũ est quõcũq; sese fortuna habuerit.¶Ipsa aũt:hoc refert

honores:diuitiæ:opes:eaq; quæ sunt his cõtraria in casu sita tpib⁹ gubernant̃.Ipsi ãt quã psonã gerere uelimus a nr̃a uolũtate pficiscit̃.Itaq; se alii ad phiãm:alii ad ius ciuile:alii ad eloquẽtiã applicãt:ipsarũq; uirtutũ in alia alius mauult excellere. Quoꝝ uero patres aut maiores aliq̃ gloria pstiterũt:eorũ plæriq; in hoc genere laudis student excellere:ut. Qu.Muti⁹.P.filius in iure ciuili.Pauli fili⁹ aphricanus in re militari.Quidã aũt ad eas laudes quas a pr̃ibus acceperũt:addunt aliquã suã:ut hic idem aphricanus eloquentia cumulauit bellicã gloriam. Qd' idẽ fecit Thimotheus Cononis filius:qui cũ belli laude nõ inferior fuisset q̃ pater ad eã laudem doctrinæ & ingenii gloriã adiecit. Fit aũt iterdum ut nõnulli omissa imitatione maioꝝ:suũ quoddã institutũ cõsequant̃.Maximeq; in eo plærũq; elaborant:hi qui magna sibi pponunt obscuris orti parẽtibus.Hec igit̃ oĩa cũ quærimus quid deceat complecti animo & cogitatione debemus.

¶Constituẽdũ genus uitæ & institutum.

i N primis ãt cõstituẽdũ ẽ quos nos & q̃les

ad q̃rtã psonã:quã nobis iudicio nr̃o imponimus.¶Quã psonã:quã qualitatẽ:& cui⁹ pfessionis eẽ uelimus.¶Itaq; se alii:ponit nũc exẽpla.¶Mauult:magis uult:qsq; fertur ad id qd' maxie adamauit:& id cũ decoro exercet. Vnde dicit Pla.li.iii.de repu.Curat id quisq; dili- Plato
gẽtius qd' maxie adamauit. Et plæriq; studẽt maiores imitari suos:ut fuit in familia Mutiorũ:quæ ius ciuile quasi hæreditariũ habebat.¶Maiores:ut auus:abau⁹:tritauus.¶Præstiterint:excelluerit in aliquo genere laudis & gloriæ.¶Plæriq;:maior ps:qm̃ nõ oẽs id agunt.¶Studẽt:dãt operã:curant nitunt̃ aliis pstare in oĩ genere laudis:quo maiores claruerunt.¶Qu.Muti⁹:de iuriscõsultis:&.Qu.M.dictũ est supra.Pauli fili⁹ aphricanus.Scipio Æmilianus aphricanus minor clarissimus uir & imperator atq; fili⁹ Pauli æmilii bellica laude abũdãtis.Vicit enim Persẽũ Macedonũ regẽ:filiusq; fuit illius Pauli æmilii incliti imperatoris & magnanimi:q p patria suæ aiæ pdigus in pugna cãnensi fortissime pugnãs occubuit:hũc Scipionẽ pauli filiũ maioris aphricani fili⁹ imbecillis & ualitudinarius adoptauit:& i bellica glia prẽm paulũ imitat⁹ est & auos.¶Quidã aũt:aliq ingt nõ cõtenti laude maiorũ suorũ:alias adiiciũt:ut hic idẽ aphricanus:qui bellicã gloriã a patre susceptã eloquẽtia decorauit:& fere sp in manib⁹ habuit Cyripediã.Idẽ quod
fecit aphrican⁹:nã Thimotheus:ut scribit Æmilius pbus Cononis fili⁹ atheniẽsis a prẽ acceptã gloriã multis Thimo
auxit uirtutib⁹:fuit eni disert⁹:ipiger:laboriosus:rei militaris pit⁹:nec minus ciuitatis regẽdæ:multa hui⁹ sunt theus
pclare gesta:sed hæc maxie illustria:olinthios:& bizantios bello subegit.Samũ cepit:in cui⁹ oppugnatiõe supi
ori bello athenienses mille &.cc.talẽta cõsũpserãt:ille sine publica ipẽsa pplo restituit:aduersus Cotũ bella ges
sit:ab eoq; mille &.cc.talẽta pdæ noie in publicũ rettulit.Cizicũ obsidiõe liberauit.Corcyrã sub atheniẽsiũ ditio
nẽ redegit:sociosq; adiũxit epyrotas:claones:oẽsq; epyrotici maris accolas:quo facto lacedæmonii diutinã cõ
tẽtionẽ omiserũt & maris iperiũ spõte cõcesserũt atheniẽsibus:quæ uictoria tm̃ fuit atticis populis lætiæ:ut tũ
primũ aræ paci sint publicæ erectæ:eiq; deæ puluinar istitutũ:cui⁹ laudis mẽoria Thimotheo publicæ statua in
foro posita est:quã pr̃ ẽt añ eũ hũerat:sic iuxta eã posita recẽs filii ueterẽ pr̃is memoriã renouauit. Conon ipa Conon
tor clarissimus fuit:& pr̃iæ studiosus:quo duce atheniẽses lacedæmonios uicerũt:& libertatẽ amissã recuparũt:
& initiũ resumẽdæ potẽtiæ accepe.Lacedæmõi aũt finẽ potẽtiæ iposuerũt bello eni pelopõnesiaco ad rẽp.acces
sit & ptor pedestrib⁹ militib⁹ pfuit:& pfect⁹ classis mari res magnas gessit:sed postea occupatis athenis a Lysan
dro lacedæmonio in Asiã pfect⁹ est & classe igenti studio cõparata:rediẽs ut pr̃iæ s̃uiẽti adesset.Illãq; assereret
nauali pcio apd' Gnydũ lacedæmonios uicit:qua uictoria nõ solũ Athenæ sed ẽt cũcta græcia:q̃ sub Lacedæmo
nioꝝ ipio fuerat:libata est.Conon cũ pte nauiũ in pr̃iã uenit:muros dirutos a Lysandro utrosq;:& Pyrei Athe
naꝝ reficiẽdos curauit:&.L.talẽta:q̃ a Pharnabazo accepat cõciuib⁹ suis donauit:qdã alius Thimothe⁹ music⁹
in cõuiuio Alexãdrũ ad arma excitauit Phrygio cãtu:& iteꝝ mutata modulatione ad epulas reduxit. Et Seneca Seneca
dicit Alexãdrũ mouisse manũ ad arma Cenophãto canẽte.¶Doctriæ:qm̃ doct⁹ atq; disert⁹.In.iii.de oratore sic
scribit.Isocrates istituit bonis artib⁹ clarissimũ uiꝝ Thimotheũ Cononis pstãtissimi ipatoris filiũ sũmũ ipsum
ipatorẽ hoiemq; doctissimũ.¶Fit aũt iterdũ.affert illos q suos maiores nõ imitant̃.¶Institutũ:ppositũ & mo
dũ uiuendi omissa imitatiõe maioꝝ.¶In eo:nouo uitæ instituto.¶Obscuris parẽtib⁹:ignobilib⁹.i.illi q nõ ha
bẽt claros natales:& humili loco nati sunt:nec hñt domestica exẽpla:quæ imitent̃:magna:aliquã rẽ magnã:&
uitæ istitutũ graue:ut locũ aliquẽ honestũ cõsequãtur.¶Hæc igit̃ oĩa:concludit Cice.dicens:omnia
supradicta considerare & cõplecti animo debemus.ut iudicare possimus quid deceat.

i N primis aũt.Ante oĩa cõstituere & certo cõsilio deliberare.cuius pfessionis esse uelimus:& ponere
nobis aliquem finem:ut ad illum oẽs actiones nostræ dirigantur.Sed difficillimũ est adolescentibus

optimū genus uitæ & finē sibi ponere:qm̄ illa ætas prudētia uacat:quæ finē bonū cōstituit:& nō pōt de rebus
iudicare & cōstituere:qd potissimū agēdū sit:uñ oportet ipsos pueros & adolescētes subiici rōni.i.parere illis q
prudētiā hēnt:& ab illis ad honestū uitæ institutū dirigi:qui rerū habēt expientiā. ¶ In quo genere uitæ:actiua
an cōtēplatiua:priuata an publica:aut qd potissimū exercere uelimus:duce natura. ¶ Quæ deliberatio:idest pe
lībare & eligere quos & q̄les uelimꝰ eē & in quo genere uitæ difficillimū est. ¶ Incūte eni:tō q̄re hæc deliberatio
plurimū hēt difficultatis:dicimus ꝓprie in eo rōnē:fœdus:societatē:bellū:uiā & similia:& initia dicūtur prin-
cipia rei maioris. Vñ dicimus:ineunte uere:
ætate:in rebꝰ minoribus dicimus incipiēte:ut
incipiēte die:cōuiuio:nocte:hora inimus gra
tiā:cōciliamus autē amorē:laudē:famā hono-
res. ¶ Incūte:in primis annis adolescētiæ quæ
īcipit.xiiii.anno & tūc pueri nobiles apud Ro
manos deponētes ꝓtextā sumebāt uirilem to-
Trāquillus gā:& in foꝝ deducebant.Iō dicit Trāqllus in
augusto ut suo quenq; tyrocinio deduceret in
Seneca forū.Et Seneca dicit.Tenes memoria qđ gau
diū senseris:cū ꝓtexta posita sumpsisti uirilem

esse uelimꝰ:& in quo genere uitæ quæ deliberatio
est oīum difficillima.Incūte eni adolescētia:cui īest
maxia ībecillitas consilii:tūc hic sibi q̄sq; genus æta
tis degendæ cōstituit:qđ maxīe adamauit:itaq; añ ī
plicat aliquo certo genere cursuq; uiuēdi q̄ potuit:
qđ optimū esset iudicare. Nāq; herculē prodicū
dicūt ut est apud Xenophōtē.cū primū pubesceret

togā:& in foꝝ deductus es. ¶ Maxia ībecillitas cōsilii:qm̄ nō hēt prudētiā:nec pōt sibiipsi cōsulere:qđ optimū
sit:& tūc īplicat in aliquo genere uitæ:qđ placet:& pœna uigēte in ipo rōne dānat. Opus est igit cōsilio prudē
tū:uoluptas eni quæ pp calorē in iuuenibꝰ uiget maxie nō sinit eos:qđ optimū est iudicare:sed affectu trahunt:
uñ difficile est modū seruare. ¶ Cōsiliū:ut inqt Fabius:est tō q̄dā alte petita & plærūq; pluta ppendēs & pōde-
rās:habēs in se & inuētionē & iudicationē.Ingeniū est habitus celer inuētor officii. ¶ Imbecillitas:debilitas:qm̄
rō nō est ꝑfecta:& adolescētiū ætas ꝓna est ad peccādū:ac nisi maiorū exēplis auctoritateq; cōtineat:facile sp in
deteriora ꝓlabit.& adolescētia libidinibus æstuat:ætas media iactat ambitiōe:senectus cupiditate auaritiaq; cō
sumit. ¶ Degēdæ:uiuēdæ & tenēdæ. ¶ Maxie:añ oia.Itaq; hoc seqt ex supradictis. ¶ Nāq; herculē:ꝓdicus dicit:
Occurrit tacitæ obiectiōi:potuisset eni obiici dictū est a te Ci.supiorē deliberationē oīum eē difficillimā pp ībe-
cillitatē cōsilii:at Hercules cū primū pubesceret:exiuit ī solitudinē:& cū uiā uirtutis & uoluptatis cerneret:q̄uis
in illa ætate eēt ībecillitas cōsilii tñ elegit uiā uirtutis:sic pōt & alii facere.Dicit Ci.hoc potuisse Herculi cōtinge
Virgi. re nato ex Ioue:nobis añt nō sit accidit.Vñ dicit Virg.Pauci quos æquus amauit Iuppiter:aut ardens euexit ad
Prodicꝰ æthera uirtus.Diis geniti potuere.Nāq; certe ꝓdicus ex Chio insula fuit Rhetor & Eurypidis ꝓceptor in theto
Fabius ricis.Fab.ait li.viii.Sed formas quoq; fingimꝰ sæpe ut famā.Virg.ut uoluptatē & uirtutē quēadmodū a Xeno
Basili. phōte tradit Prodicus:ut mortē ac uitā:q̄s cōtendētes in satyra tradit Ennius. Basi.ait:hæc eadē fere a ꝓdico so
phista quodā in loco suoꝝ librorū de uirtute ac uitio sapientissime scripta sunt:sic eni ait ut narrat Socra.apud
Xenophontē in cōmētariis li.ii.disputās cū Aristippo Herculē adolescentē diu secū multūq; dubitasse:utrā uiā
caperet:cū duas cerneret:unā uoluptatis:alterā uirtutis iter ambigēdū duas accessisse matronas uirtutem & uolu
ptatē:q̄rū altera.i.uoluptas accuratissime ornata erat:& oīs delitias post se trahebat respectās aliqñ cum factu:
quæ oia ostētās:& m̄lto ēt plura pollicēs secū trahere Herculē tētauit.Altera aspa & dura seuereq;ītuēs e cōtra:
hæc uerba dixit.Nō polliceor aliq̄ uoluptatem:nec qetē:sed laborē:picula:sudores īfinitos terra mariq; tolerā-
dos:hoꝝ ꝓmiū erit te deū fieri.hāc demū Hercules ē sequutꝰ. Hesiodus dixit:illū eē optimū q p seipsū:q̄ agēda
sūt certa rōne uidet & cōstituit.Scđo añt gradu q alioꝝ cōsilia seqret. Qui uero ad neutrū hoꝝ aptꝰ eēt cū peni
Hesio. tus inutilē eē,Idē Hesio.dixit.Asperā prio & pene inuiā & sudoris cōtinui:& laborū plenā eē uiā.quæ ad uirtu
tē ducit:ideq; monuit ne laboribꝰ uicti añ finē desisteremꝰ.Quāobrē nec cuiusuis eē illā pp difficultatē capesse-
re:nec capessenti facile ad cacumē euadere:sed ubi id supaueris ex eiꝰ fastigio uidere licet:ut uia illa amœna sit &
pulchra:utq; expedita:& facilis & lōge iocūdior:q̄ altera quæ ad uitia ducit:altū q̄ddā est uirtutis inqt Sene.Ex
celsū & regale:īuictū īfatigabile.Voluptas humile:suile:ībecillū:caducū:cuiꝰ statio & domiciliū fornices & po-
pinæ sūt.Virtutē in tēplo inuenies:in foro:in curia ꝓ muris stātē puluerulētā:callosas habētē manus:uolupta
tā:latētē:sæpiꝰ ac tenebras captātē:circa balnea ac sudatoria:ac loca ædilē metuētia:mollē & eneruē:p extremas
Plato ꝑfecto difficultates(inqt Plato)generosa natura solet in altū emergere:& magis ꝓfusa res copia q̄ sūma īopia
bonis ingeniis nocere consueuit.Fœlix q̄ppe est necessitas:quæ cogit ad bonū. Pictacus dicebat arduū eē bonū
Xeno- existere:& Arist.dicebat:studiorū liberaliū amaras eē radices:fructꝰ añt dulces.Vt est apud Xenophōtē Socra.
phon discipulus fuit:adeo eloquens:ut musa attica diceret:finxit ꝓdicus uoluptatē & uirtutē appuisse Herculi:q spre
ta uoluptate uirtutē secutꝰ est:quæ in ardua tēdit:& hoiem laboribꝰ atq; angustiis exponit magna ꝓposita mer
cede.glia.s.& humana fœlicitate:huiꝰ fictonis meminit Xenophō in eo ope:qđ latine cōmētaria possumꝰ ap-
pellare siue de dictis & factis Socra.memoratu dignis:Inducit Socratē narrātē hæc de Hercule.qđ legerat apđ
ꝓdicū:qui hæc sapiēter finxerat in eo libro:quē de Hercule cōposuit:ordo est:ꝓdicus dicit Herculē exisse in soli
tudinē:ut est apud Xenophontē:nō legerat Ci.opꝰ ꝓdici:sed apud Xenophontē ea quæ ille finxerat.Verba So
cratis apud Xenophontē hæc sunt.Nōne sapiēs ꝓdicus in illo qđ de Hercule cōposuit opere:simil'r disputat de
uirtute quā dicit fuisse ornatā corpꝰ mūdicia:oculos uerecūdia:effigiē añt totā castitate:alba ueste indutā ꝓdici
sophiste meminit.Pla.in hippia & in prothagora. ¶ Cum primū pubesceret:cum peruenisset ad pubertatē.i.
cum cœpisset emittere ꝑmā lanuginē faciei:pubertas in masculis post.xiiii.annum cōpletum ilico initium ac
cipit ex Iustiniani institutione:fœmine post.xii.annū cōpletū uiri potētes sunt.Mares incipiūt pubescere inqt

Aristo.in histo.aialium pacto anno bis seprimo fœminis ēt p id tp̄s exurgūt ubera:& quæ mēstrua uocanť erū Aristo. pūt:& ad usum rei uenereæ maxie incitanť. ⁋ Quod tps:in p̄ria pubertate. ⁋ Datū:cōcessū est ut qsq; uiā eligat: quā igrediať.i.uitæ institutū. ⁋ Diu:q̄tū ad tp̄s. ⁋ Multū:ad cōsiderationē:hoc idē de Scipiōe fingit Syllius:ad quē sedētē domi sub lauro:& aio bella meditātē:dicit accessisse uirtutē:& uoluptatē:& tādē uirtutē p̄suasisse Scipiōi uoluptatē eē sp̄nēdā. ⁋ Hoc:diu & multū cogitare utrā uiā meli⁹ eēt igredi:potuit cōtigere Herculi Iouis filio:nobis aūt minime. ⁋ Potuit fortasse.qm̄ hoc est fabulosū:& iō dicit fortasse. Sed esto ꝙ fuerit:tñ aliis hoc

quod tp̄s a natura ad deligēdū:quā quisq; uiā uiuēdi sit igressurus datū est exisse in solitudinē:atq; ibi sedētē diu secū multūq; dubitasse:cū duas cerneret uias:unā uoluptatis:alterā uirtutis:utrā igredi melius eēt. Hoc Herculi Iouis satu potuit fortasse cōtingere:nobis idē qui imitamur quos cuiq; uisum est ad eorū studia:institutaq; impellimur. Plærūq; aūt parentū præceptis imbuti:ad eorū cōsuetudinē:moreq; deducimur. Alii multitudinis iudicio feruntur quæq; maiori pti pulcherrima uident ea maxime exoptant. Nō nulli tñ siue fœlicitate q̄dā siue bonitatæ naturæ:siue parentū disciplina:rectā uitæ sequuti sunt uiā:illud aūt maxie raꝝ genus est eoꝝ: qui aut excellente ingenii magnitudine:aut p̄clara eruditiōe atq; doctrina: aut utraq; re ornati spaciū deliberādi habuerūt:quē potissimū uitæ cursū seq uellēt:in qua deliberatiōe ad suā cuiusq; naturā cōsiliū est oē reuocādū. Nam cū in oibus quæ aguntur ex eo modo quo quisq; est natus:ut supra dictum est:quid deceat exquirimus:tum in tota uita cōstituenda:multo est rei cura maior adhibēda:ut

nō est facile in illa ætate:quæ nō tm̄ roboris ingenii & consilii hēt:ut deliberet & eligat certa rōne:illa eni ætas libidinib⁹ & affectib⁹ obnoxia est. Herculi uero potuit cōcedi a numine: cui⁹ fili⁹ hēbať:potuit ēt cōtigere illi cū eēt rōne subnixus:& ad magna q̄dā & ardua natus. qđ aliis asseq non est facile:uoluptate eni quæ est maloꝝ esca facile corrūpimur. ⁋ Iouis satu edito:nato ex semine Iouis.qm̄ fili⁹ fuit Iouis & Alcmenæ. Vñ inqt. Diuina q̄dam cā fuit:ut Hercules id uitæ istitutū eligeret:non bn̄ficiū naturæ. ⁋ Quos cuiq; uisum est:sine discursu rōnis:ut eligať qs potissimū imitādus sit.qm̄ i ea ætate id qđ maxie placet seqmur:at ille debebat imitari Iouē sup̄mū. ⁋ Impellimur:deducimur appetitu. ⁋ Ad studia:uoluntates & exercitatiōes. ⁋ Instituta:mores & uitā quā sibi istituerūt. ⁋ Plærūq; aūt:ponit uaria studia & imitatiōes. Plærūq;.sæpius. ⁋ Imbuti:istructi:ibuere p̄prie est dare primū saporē. Hora. Hora. Quo semel est ibuta recēs seruabit odorē Testa diu. filii ibuunť a parētibus & bonis & malis morib⁹:discāt inqt Plat.in.iii.de rep. imitari quæ cōuenientia illis fuerint. Viriles.i.tēpatos:pios:liberos:& hmōi reliquos quæ natura liberis idigna sunt omittāt:nec qcq̄ idecoꝝ assuescat imitari:ne ex hac imitatiōe p similes illis aliqñ fiant. Nā hmōi imitatiōes:si a pueritia serperēt lōgi⁹ ad mores naturāq; trāsferrenť. Nō igiť cōcedim⁹ inqt eos q nobis curæ sūt:& uiros bonos eē cupim⁹:mulierē imitari:siue iuuenē:siue senē:aut cōuitia i uirū igerētē:aut deū criminātē iactabūdū p̄ rimū:ac se fœlicē p̄dicātē:aut ifœlicitatib⁹:gēitib⁹:eiulatib⁹ dep̄ssam:mltoq; min⁹ ægrotātē pturiētē:amātēue. Multitudis ppl'i:& id sequūť:ꝙ Ipita mltitudo iudicat. ⁋ Maiori pti.qm̄ pauci sunt:q uirtutis splēdorē agnoscāt:& ea plærīq; iudicāt pulcherrima q̄ nō sūt. Vñ p̄hia paucis iudicib⁹ cōtēta ē. ⁋ Nōnulli tñ:q̄uis inqt difficile sit i ea ætate hōestū uitæ istitutū eligere:& nō nulli ferať iudicio ipitæ mltitudis.tñ nōnulli sequuti sūt rectā uiā uiuēdi:aut bōitate naturæ:aut disciplina tradita a parētib⁹. ⁋ Ad hoc agēdū mltū ualet natura:cōsuetudo ēt & doctria. Optia eni dispositio naturæ mltū cōfert:& uere fortūat⁹ ille ē:q a natura ad ois bonas artes istituiť:pua eni dispositio nō facile amittit doctrinā:q̄ aius extolliť. Vñ dicebat Aristo.aspectū a cōtinēti aere lumē accipe,aium uero a disciplinis lībalib⁹. Cōsuetudo regrit Aristo. bonā educationē.qm̄ mltū iterest:sic uel nō sic a teneris cōsuescere & uirt⁹ moꝝ posita ē i cōsuetudie. Certe nō paꝝ hēt utilitatis cōsuetudo q̄dā & familiaritas uirtutū mētib⁹ iuuenū aisq; ifusa:cū maxie soleāt ihærēť & pene idelebilia eē:q̄ i tenera ætate discūť:pp annoꝝ mollitiē p̄fūde isita. Vñ Eonidas pedago.qbusdā uitiis ibuit Alexādrū:q̄ semel affixa sp ihæserūt. Op⁹ ē igiť bona dispōne naturæ:optia educatiōe & doctria:q̄ sine morib⁹ nihil ualet.imo gladi⁹ i manu furiosi. ⁋ Illud āt.dicit Cic. Raꝝ eē gēus eoꝝ hoiuꝫ:q p̄diti magnitudie ai & igēio atq; eruditiōe habuerūt spaciū deliberādi. Illud ē raꝝ pauci admodū p̄nt repiri. ⁋ Præclara:optia & laudabili. ⁋ Aut utraq; re:igenio & doctria. Spaciū deliberādi:q potuerūt delibare & eligere gēus uitæ:qđ seqreť. ⁋ Potissimū:maxie & i primis. ⁋ Quē cur.uitæ:qđ gēus uitæ degēdæ:& cōstitueř finē:ad quē tēdētes qescerēt:sed raro hoc accidit ut idē p̄dit⁹ sit magnitudie igēii:aut ornat⁹ doctria:& hēt spaciū delibandi.qm̄ solet tp̄s añ p̄terire q̄ id fieri cōtigat:aliqb⁹ tñ datū ē. ⁋ In q̄ delibatiōe:p̄cepit qd agēdū sit in ipa delibatiōe:ut.s.qsq; accōmodet cōsiliū ad suā naturā:& id gēus uiuēdi deligat qđ ipsi⁹ natura nō respuit. ⁋ Oē cōsiliū:ois delibatiōis rō. ⁋ Reuocādū:accōmodādū:id delibandū ē qđ natura uř appetere:qsq; eni id gen⁹ uitæ debet eligere:ad qđ ē apt⁹ natura. ⁋ Nā cū:rō q̄re cōsiliū reuocādū ē ad ipam naturā.qm̄ in oib⁹ q̄ aguňť ab ipa natura decoꝝ q̄riť:& eo mō:quo qs nat⁹ ē. ⁋ Ex eo:quō qsq; nat⁹ ē fm suā p̄priā naturā. ⁋ Quid deceat:qd cōueniat cuiusq; naturæ & motib⁹ natura isitis. ⁋ Quæ aguňť:i singulis actiōib⁹. ⁋ Tū i tota uita:si inqt in singulis actiōib⁹ naturā imitamur.ut fueť decorū:mlto magis in cōstituēdo genere uitæ debem⁹ naturā seq:ut uitæ istitutū naturæ cōueniat. ⁋ Multo maior cura:diligētius cōsiderādū est cū uolumus istituere uitā q̄ in singulis actiōib⁹. ⁋ Vt uita cōstituēda:cū uolumus

cōstate in uitæ ꝑpetuitate possumꝰ nobismetiꝑ ꝑsis: nec in ullo officio claudicare. Ad hanc autē rōnem quoniā maximā uim natuta hēt: fortūa ꝓximā: utriusq; oino rō habenda est in deligendo genere uitæ: sed naturæ magis multo eni & firmior est & cōstantior: ut fortuna nōnunq̄ tāq̄ ipsa mortalis cū imortali natura pugnare uideat. Qui igitur ad naturæ suæ nō uitiosæ genus cōsiliū uitæ oē cōtulerit: is cōstātiā teneat. Id eni maxīe decet: nisi forte se errasse itellexerit in deligēdo genere uitæ. Qd' si acciderit: pōt aūt accedere: faciēda morū istitutorūq; mutatio est. Eā igit' mutationē si tpa adiuuabūt faciliꝰ cōmodiusq; faciemus. Sin minus sensim erit: pedetētimq; faciēda: ut amicitias quæ minus delectēt: & minus ꝓbent': magis decere cēsent sapientes sensim disuere q̄ repente præcipere. Commutatio autem

cōstituere qd' genus uitæ seq̄mur: nā si in singulis actionibꝰ q̄rit' qd deceat: multo magis debemus q̄rere & cōsiderare qd natura uelit: & ad qd apta sit. ¶ Cōstare: cōstātiā seruare & ꝑseuerare in istituta uita: & nūq̄ a nobisipsis in actionibꝰ discrepare: si aūt nō elegit' genus uitæ accōmodatū ipsi naturæ: opus est ad alia diuertere & mutare ꝓpositū & istitutū uitæ: & sic cōstātia nō seruabit': sed claudicare oportet in ipsis actiōibꝰ: cū natura repugnet. ¶ In uitæ ꝑpetuitate: in tota uita. ¶ Claudicare: errare sensus est: illud genus uitæ debemus eligere: in quo duce natura fuemus decoꝝ. ¶ Ad hāc aūt rōnē: deliberationē: inqt Cice. in deligēdo genere uitæ debemus hr̄e rōnē naturæ & fortūæ: sed potissimū naturæ: quæ stabilis est: fortuna uero mutabilis & amica temeritati: ut si qs aptꝰ ad musicē sit & ad illā duce natura iclinet': tn̄ forte accidet ut ꝑhim hēat cōtubernalē: a quo uidet' posse ꝑhiam cōmode ꝑcipe: q̄uis ad ipsā non sit aptus: sed oblata fortuna uelit ꝑhari: debet potiꝰ musicē amplecti ut seruet decorū. qm̄ poterit mutari fortuna & amitti ꝑhius: natuta uero mutari nō potest: & sic de similibꝰ. Si hæc duo cōcurrūt fortuna & natura optabile est & sūmo studio enitēdum: ut utriusq; muneribus fruamur. ¶ Ad hāc rōnē: genus uitæ istituēdū. ¶ Fortūa: quæ aliqñ uocat nos ad aliqd' uitæ istitutū: & ut ho-

Seneca noribus inseruiamus; Vñ dicit Sene. sibi qsq; dat mores: ministeria casus assignat. ¶ Hñda est rō: cōsideratio & respectus cū uolumus eligere genus uitæ: qd' seq̄mur cōstāter usq; ad finē. ¶ Naturæ magis. s. habēda est rō. qm̄ potius eā uitā diligere debemꝰ: ad quā sumus apti natura: q̄ illā quæ a fortuna offert' & ꝓponit'. ¶ Firmior: stabilior: qm̄ natura non mutatur: pōt tn̄ aliq̄ ex ꝑte detorqueri: sed repetūt ꝓprios quæq; recursus: & ad ingeniū unūquodq; redit suū. Vita uero s'm naturā instituta stabilior est. ¶ Cōstātior: magis ꝑseuerās usq; ad finē. Fortuna mortalis quæ mutabilis est:

Syllius & tāq̄ res q̄dā mortalis: qm̄ nō durat. Iō dixit Syllius: Breuis est magni fortuna fauoris: & ipsa natura Imortalis est: qppe nō mutat'. ¶ Qui igit': cōcludit qd agēdū sit illi: q oē cōsiliū ad propriam naturā accōmodauit: & id genus uitæ eligit: ad qd' natura ferebat'. ¶ Nō uitiosæ: bñ dispositæ: qm̄ si natura uitiosa est: eniti debemus ut illā emēdemꝰ rōne: nec uita illa eligēda est: quā ipsa natura uitiosa appetit: eēt eni cōtra prudētiā: sed corrigēda: ut de Socrate legit'. Nā cū Zophyrus turpia q̄dā de Socra. ꝑ phisonomiā dixisset: & ob id a multis; q Socra. integritatē cognoscebāt derideret' nō errat Zophyrus dixit Socra. hm̄oi eni natura essem: nisi naturā ꝑhia supasse. ¶ Is teneat cōstātiā: ꝑseueret in Istituto uitæ: & sit cōstās usq; ad finē. Cōstātia eni uirtꝰ est q̄ ꝑseuerat quoad bonū est id qd' sequit'. Si aūt qdcūq; fuerit siue bonū: siue malū imitabit': ꝑtinacia dicet': qm̄ ꝑtēdit in eo qd' uitio dādū est: nō debemꝰ igit' eē ꝑtinaces sed cōstātes in istituto uitæ: ut eatenus ꝓgrediamur: q̄tenus bonū erit in istituto ꝑmanere. Si aliter euenerit mutatio prudēter faciēda. In eni maxīe decet ut fuet cōstātiā: si uitæ Istitutū accōmodatū est ad naturā nō uitiosā. Et qa in deligēdo genere uitæ aliqñ errat' corrigit: id qd' cōcludit dicēs: fuet cōstātiā: nisi senserit se errasse in ipsa electiōe: qd' cū accidit: ꝑtinacia uti nō debet sed istitutū mutare: ut si uos ad ius ciuile cōtulimus: & in eo ꝓficere nō possumꝰ aduersante natura: debemꝰ ad alia diuertere in qbꝰ possit fuari q deceat. Si acciderit ut itelligat se errasse in uita eligēda. ¶ Morū mutatio: mutādi sūt mores. & istitutū uitæ iā cœptū: & sic ꝑscribit modū fuādæ cōstātiæ in uita degēda. ¶ Si tpa: cōditiōes tēpoꝝ ad hoc istitutū uitæ mutādū adiuuabūt: pōt eni accidere ut tpis cōditio & casus aliqs faueat nobis ad mores mutādos: exēpli gr̄a: ꝑharis: sed iepte dubitas ne uidearis leuis mutare istitutū uitæ: accidet patriā calamitatibꝰ urgeri: & ab hostibꝰ uexari: sumēda sūt arma: & uitæ istitutū mutādū est: ad qd' agēdū tpis cōditio adiuuat. Das operā liberalibꝰ disciplinis alicubi: natura id respuit: morient' domi parētes & ꝓping: repetēda est p̄ria. & res domestica curāda: mutādaq; uitæ Istitutio: tēpus & casus id suadēt. Vteris aliquo ualde familiariter: putās bonū uirū eē: si arma cōtra p̄riam sūpserit: ab istituto uitæ discedas: tēpus qppe id uult. ¶ Facilius: quātū ad laborē. ¶ Cōmodius: ad nostrū cōmo-

Pedetētim dū & usū: sed si tpis cōditio nō adiuuabit. ¶ Sensim: paulatim quantū ad aium. ¶ Pedetētim: ad actionē. Pedetētim dicit' q̄si suspēso pede & tēto icedere: q̄si paulatim: paulatim: ut faciūt cæci: qui ne offendāt: pedetētim ambulāt. Proficiscit' qs athenas: ut det operā mathematicis: qbus postq̄ auspiciū dederit: cognoscet se ieptū: nō debet ex abrupto illā disciplinā omittere: ne uideat' leuis atq; iprudēs. sed pedetētim ad alias disciplinas se cōferre: si tn̄ cōditio tpis suffragaret'. ut. s. aliqua necessitate urgente in patriā redire cogat'. facilius & cōmodius uitæ institutum poterit mutare & probat a simili. ¶ Censent sapiētes: iudicāt docti uiri: in Lælio ait. Cū possunt sæpe uitia amicorū: tū in ipsos amicos: tū in alienos: quorū tn̄ ad amicos redūdet ifamia: tales igitur amicitiæ sunt remissiore usu leuādæ: & ut Catonē dicere audiui: disuendæ sunt: nisi q̄dā intolerabilis admodū iniuria exarserit: ut neq; rectū neq; honestū sit: neq; fieri possit: ut non statim alienatio disiūctio q faciēda sit. ¶ Magis dicere: cōuenire uirtuti & uiro graui atq; cōstanti. ¶ Commutatio aūt: docet qd agendum sit post commutationē uitæ.

genere uitæ oi rōne curādū eſt: ut id bono cōſilio feciſſe uideamur. Sed qm̄ pauloañ dictū eſt imitandos eē maiores: primū illud exceptū ſit ne uitia ſint imitāda: deide ſi natura nō ferret: ut q̄dā imitari poſſint: ut ſupioris filiꝰ Aphricani: q hūc paulo natum adoptauit ꝑꝑ īfirmitatē ualitudinis: nō tā potuit patri ſimilis eē: q̄ ille fuerat ſui. Si igr̄ nō poterit ſiue cās defenſitare: ſiue pplm̄ cōcionibus tenere: ſiue bella gerere: illa tñ p̄ſtare debebit: q̄ erūt in ipſius ptāte: iuſtitiā fidē: liberalitatē: modeſtiā: tēperātiam: quo minꝰ ab eo id qd̄ deſit reqrat. Optima aūt hæreditas a p̄ribꝰ tradit liberis: oiq̄ p̄rimonio p̄ſtantior: glīa ūtutis rerūq̄ geſtarū: cui dedecori eē nefas & uitiū iudicādū eſt. Et qm̄ officia nō eadē diſparibꝰ ætatibꝰ tribuunt: aliaq̄ ſūt iuuenū: alia ſenioꝝ: aliquid etiā de hac diſtinctione dicēdū eſt.

Adoleſcentis officia.

e St igit adoleſcētis maiores natu uereri: ex

Genere: qualitate uitæ & inſtituto: in quo nō poteramus decoꝝ ſuare. Bono cōſilio: ne poſtea iterū relinquamus locū pœnitētiæ. Aliqs ad munera reip. obeūda ſe cōtulit: ſi ad ea nō eſt aptus pedetētim ſe trahere debet: & nō ſtatim aduolare: qd̄ eſt hoīs īprudētis & q̄ſi furioſi. Ideo cū mō agēda ſunt oīa: & eo cōſilio: ut non uideamur leues. Sed qm̄ pauloañ: corrigit p̄ceptū illud de parētū imitatione: dicitq̄ nō eē imitādos parētes in uitiis ſed in bonis moribꝰ: & etiā nō eē imitādos in eo: a quo nr̄a natura abhorret: qm̄ ſuari nō poterit decorū. Exceptū: hoc in primis excipiamus. Deide: hæc eſt altera exceptio. Si natura nō ferret: nō patiet: & alienaꝝ penitꝰ erit a tali imitatione: & affert exēplū filii Aphricani maioris: qui ꝑꝑ malā ualitudinē nō potuit in rebꝰ bellicis patrē imitari: qbus maior Aphricanus uľ maxime claruit. Hic cū eēt ualitudinariꝰ Scipionē filiū Pauli Æmilii ſibi adoptauit qui cognoiatꝰ eſt Aphricanus minor: cuiꝰ auus p adoptionē maior dictꝰ eſt. Vñ Cato apud eundē Ci. loquēs de Carthagine ſic Scipionē Æmilianū alloquit. Quā palmā: ut imortales dii tibi reſuēt: ut aui tui reliquias cōſequare. i. Aphricani maioris: q Carthaginē tributariā fecit: quā poſtea eiꝰ nepos p adoptionē filii euertit: & cineres in Capitoliū rettulit. Et alibi dicit idē. Quā fuit ībecillis P. Aphricani filiꝰ: is qui te adoptauit: q̄ tenui aut nulla potiꝰ ualitudie: qd̄ niſi ita fuiſſet alterū ille extitiſſet ille lumē ciuitatis. Et in Bruto dicit Ci. Ipm̄ Scipionē accepimus nō fuiſſe īfantē: filius qdē eiꝰ is qui minorē hūc Scipionē a Paulo adoptauit ſi corpe ualuiſſet in primis habitꝰ eēt diſertꝰ. Hūc paulo natū: Scipionē filiū Pauli Æmilii macedonici. Patri Aphricano maiori clariſſimo imꝑatori. Fuerat ſui: Publii Scipio. p̄ris ſui: qui cōſul Hānibali deſcēdēti ex alpibꝰ occurrit: & ad Ticinuȝ pugnauit: quē uulneratū filius Scipio tūc adoleſcēs: qui poſtea maior Aphricanus appellatꝰ eſt: humeris in caſtra rettulit. Hic Scipio. ut dictū eſt: una cū fr̄e Gneo in Hiſpania occubuit: & duo fulmina belli ſunt appellati. Huiꝰ. P. Scipionis filiꝰ fuit Aphricanus maior: Gnei aūt filiꝰ fuit Scipio Naſica: Aphricanus igit potuit imitari patrē ſuū in laude bellica: ſe uero filiꝰ ualitudinariꝰ imitari nō potuit: ergo cū natura nō patit elaborādū non eſt: qm̄ fruſtra fit & citra decoꝝ. Si igit: p̄cipit Ci. qd illi agēdū ſit: q ꝑꝑ ībecillitatē corpis nō obire pōt munera grauiora: & agere cās forēſes quæ bona latera & beatā uocē reqrunt. Debet inqt hēre alias uirtutes & in ipſis adeo clarere: ut id qd̄ p̄ſtare nō pōt ꝑꝑ ualitudinē: non multū ab eo reqrat. Defenſitare: in iudicio alios ſæpe defendere: & tractare genus iudiciale: qd̄ maximā uim reqrit. Cōcionibꝰ tenere pplm̄: uerſari in genere deliberatiuo: & ſuaſoriis oronibꝰ uti: & mouere pplm̄ ad quoſcūq̄ affectus pro ſalute cōi: & ſua eloquētia pſuadere ea quæ ſint e rep. qd̄ eſt officiū uehemētis oratoris: & ſic duo genera difficiliora accepit iudiciale & deliberatiuū. Id qd̄ deſit: qd̄ nō pōt p̄ſtare. Optima aūt: dicit qd ſit optimū: qd̄ relinquit filiis imitādū a parentibꝰ. Glīa inqt eſt rerū geſtarū & uirtutis: quā filii bñ inſtituti ſuſtinere & illuſtrare debēt. Vñ illi maxime uituperādi ſunt qui uoluptatibꝰ imerſi a maioribꝰ ſuis degenerāt. Interrogatꝰ Plato quæ nā filiis cōparāda & relinquēda eēnt: rñdit ea quæ nō grādinē: nō uim: nō ipm̄ deniq̄ Iouē extimeſcerēt. Et ſuis diſcipulis dicere ſolebat. Ocio labores anteponite: ni rubiginē ſplēdori p̄ſtare putatis. Idē in epitaphio ſic ait: ut dictū eſt. Glīa parentuȝ eſt naris clarus magnificuſq̄ theſaurus. Et in. v. de legi. ſic ſcribit. Nemo liberoꝝ grā cumulādis pecuniis incūbat: ut ditiſſimos eos relinquat: neq̄ eni ipſis: neq̄ ciuitati id cōducit: filiis nō auri ſed pudoris multū oportet relinquere: diuites aūt ualde ſimulq̄ ꝓbos eē ipoſſibile eſt. Dico aūt diuites: ut multi exiſtimāt aſſerētes eos eē diuites: q pauci e multis pecunias plurimas poſſidēt: quas etiā poſſet malus qſq̄ poſſidere. Fieri uero nō pōt. ut diuitiis aliqs ſimul p̄ſtet & ꝓbitate. Cætera oia dicebat Heſiodus nō magis poſſidētiū ſunt q̄ cuiuſq̄: ut in talario ludo huc & illuc trāſeuntia. Sola uirtus & uiuēti & mortuo ſtabilis eſt & firma poſſeſſio. Solon dicebat. Nō ꝑmutabimus cum uirtute diuitias: qm̄ uirtus firma: diuitiæ uero alias alius poſſidet. Cui: gloriæq̄ & ſplendori nominis paterni afferre dedecus. Et qm̄ officia: facit trāſitionē & cuiq̄ ætati ꝓprium munus aſſignat. Diſparibus: diuerſis. Aliqd etiā: ut de aliis rebus diſputatum eſt. Diſtinctione: diuiſione: & diuerſitate ætatum.
(Plato; Heſiodꝰ; Solon)

St igit adoleſcētis: deſcribit nūc adoleſcētis officia. Vereri: timere cū pudore ac reuerētia. Ari. li. ii. (Ariſto.) de re familiari tuēda ſic p̄cipit. Duplex eſt timoris ſpēs: una qdē eſt cū pudore ac uerecūdia q̄ utunt ad parētes ſobrii filii & cōpoſiti ciues ad benignos rectores: altera uero eſt cū inimicitia & odio: ut ſui ad dños: & ciuiū ad tyrānos. Pla. in. i. de le. ſic ait. Metuimus ſæpenumero exiſtimationē cū formidamus ne dicēdo aut faciēdo aliqd minus honeſtū mali uideamur: quē timorē nos: imo oēs: ut arbitror: timorē appellamus. Igit & legiſlator: & qs aliꝰ qui ꝓdeſſe hoibꝰ quoquō poſſit: hūc timorē maximo honore co- (Plato)

lat uocetq̃ pudorẽ: cõfidentiã uero huius cõtrariã noiet imprudentiã: & maximũ priuatim & publice malum hoibꝰ arbitret. ⁋ Maiores natu seniores: hoc in primis obſuauerũt Lacedæmonii ex Lycurgi institutis & legibꝰ. Vñ scribit in Catone maiore. Lysandrũ lacedæmone eẽ honestissimũ domiciliũ senectutis: nusq̃ eni tm̃ tribuit ætati: nusq̃ est senectus honoratior. Et apud romanos in ꝓcio erat senectus: & multũ erat ꝓcedere in. iiii. annis: ut satyrus scribit Plato in. viii. de le. sic ꝓcipit. Decet aũt iuuenẽ uerberatũ a seniore id ob senectutis reuerentiaʒ patiẽter ferre. sic itaq̃ sanciamus. Quilibet seniorẽ & re & uerbo colat: ac si. xx. ãnis maior est q̃si patrẽ si uir fuerit: aut matrẽ si mulier reuereat: atq̃ adeo oibꝰ semp abstineat qui in ea ætate sũt qd̕ ꝓcrea re pareteq̃ ipm potuerit natales deos ueritꝰ. ⁋ Optimos: quãtũ in seipos. i. uirtute ꝑditos. ⁋ Probatissimos ad famam: & sic auctoritatis plenos. ⁋ Cõsilio: hoc referẽ ad optimos: q̃m optimi uiri bñ cõsulũt: cũ sint iustissimi. ⁋ Auctoritate: hoc referẽ ad ꝓbatissimos: q̃m apud ois iã hñt magnã auctoritatẽ: q rebꝰ gestis & iustitia clari sunt & ꝓbati. ⁋ Nitaẽ: firmet se: q̃m adolescẽtia lubrica est & plena affectuũ: iõ facile labiẽ: uñ firmãda est cõsilio senũ in q̃bus ipsi affectus sedati sunt & cõpositi: & inest re-

Seneca ctarõ. Nulla res inq̃t Sene. magis aios honesta iduit dubiosq̃ & in prauũ ideclinabiles reuocat ad rectum: q̃ bonoꝝ uiroꝝ cõuersatio. ⁋ Incũtis: icipiẽtis. ⁋ Inscitia: iprudentia: prudẽtiã q̃ppe hẽre nõ põt: cũ nõ hẽat expientiã rerũ doctrinã hẽre poterit: quæ in igenio cõsistit: sed prudẽtia usum rerũ reqrit: & iõ adolescẽs nõ põt eẽ prudẽs: doctus aũt esse potest. ⁋ Cõstituẽda: dispõnẽda & formãda ad uirtu-

Iuuena. tẽ. ⁋ Maxime aũt: dat aliud ꝓceptũ. Iuue. ẽt dicit. Maxima debetur puero reuerẽtia. ⁋ Hæc ætas: adolescẽtia quæ libidinibꝰ æstuat. Et Diogenes uidẽs adolescẽtẽ effœminari: nõ pudet dixit deteriꝰ q̃ natura ipsã de teipso statuere: illa eni te uirũ fecit: tu te cogis mulierẽ fieri. Fit ẽt inq̃t Arist. in lib. de historia aialiũ:

Aristo. loquẽs de pubertate: ut p id tps puellæ custodiri ꝓcipuæ debeãt: maxie eni ad usum rei ueneree icitanẽ: cũ hæc incipiũt: & quæ ad modũ puellæ cõcũbunt: libidiosiores: adolescũt: & mares siue altera pte siue utraq̃ minꝰ auerit ꝓpẽsiores eodẽ efficiunẽ: meatꝰ eni laxanẽ reddũtq̃ ad id corpus lubricũ & dispositũ: & simul uoluptatis ꝓteritæ memores desiderio mouenẽ ꝓteritæ cõtrectatiõis. Post annũ ter. vii. est mulierũ ꝓcreatio: añ cõcipiũt q̃dẽ:

Plato sed impfecta & exigua pariũt. Plato in. vii. de rep. sic ait. Iuuenibꝰ cõueniũt multi maximiq̃ labores. Xenophõ

Epicharmus in. ii. cõmẽtarioꝝ sic ait. Studiũ & patiẽtia bonarũ & honestarũ rerũ cã sunt. Epicharmꝰ dixit. Dii oia nobis uẽdũt laboribꝰ. Nihil eoꝝ quæ bona & honesta sunt dii hoibꝰ sine labore ac studio ꝓstãt. Si uelis corpe etiã fortis eẽ subiiciẽdũ est aio corpus & exercẽdũ in laboribꝰ atq̃ sudoribꝰ. ⁋ In labore: qd̕ faciebãt in primis Lacedæmonii: ut labor obduceret callũ dolori. ⁋ In bellicis: quãtũ ad labores corpis. ⁋ Ciuilibꝰ officiis: ad labores ai. ⁋ Industria: studiosus labor. ⁋ Atq̃ etiã: dat ꝓceptũ q̃d ipsis adolescẽtibꝰ faciũdũ sit: cũ laboribꝰ defatigati aium relaxare uoluerint & iocari siue ludere. ⁋ Verecũdiæ: pudoris qui malis conatibꝰ obstat. Cum Diogenes uidisset adolescẽtulũ rubore ꝑfusum ꝓp pudorẽ dixit. Cõfide fili: hmõi est uirtutis color. ⁋ Caueãt intẽperãtiã: quæ oium maloꝝ cã est: & corrũpit prudẽtiã: sine qua nõ põt itelligi ulla uirtꝰ. ⁋ Eiusmodi quoq̃: quẽadmodũ in rebꝰ

Plato seriis. ⁋ Eiusmodi rebꝰ: locis & ad ai relaxationẽ cõparatis. Oino inq̃t Plato in legibꝰ inducẽdi sunt seniores: ut sese aliq̃ñ uino exhilarẽt: q̃m exhilarati sine molestia itererũt ludis iuuenũ & ꝓsentia sua coercebũt eoꝝ lasciuiã.

Seneca Magna pars peccatoꝝ tollit inq̃t Sene. si peccatori testis assistit: & oia mala nobis solitudo persuadet.

hisq̃ eligere optimos & ꝓbatissimos: quoꝝ cõsilio atq̃ auctoritate nitaẽ. Incũtis eni ætatis iscitia: senũ cõstituẽda & regẽda prudẽtia ẽ. Maxie ãt hæc ætas a libidinibꝰ arcẽda est: exercẽdaq̃ in labore patientiaq̃ & ai & corpis: ut eoꝝ & in bellicis & ciuilibꝰ officiis uigeat industria. Atq̃ ẽt cũ relaxare aios & dare se iucũditati uolẽt caueãt intẽperãtiã: meminerint uerecũdiæ qd̕ erit faciliꝰ: si eiusmodi quoq̃ rebꝰ maiores natu iteresse uelint. ℭ Officia senũ.

ſ Enibus aũt labores corporis sunt minuẽdi exercitatiões animi etiã augẽdæ uidenẽ: dãda uero est opa ut & amicos & iuuẽtutẽ: & maxime rẽp. cõsilio & prudẽtia q̃plurimũ adiuuẽt. Nihil aũt magis cauẽdũ est senectuti: q̃ ne languori desidiæq̃ se dedat. Luxuria uo cũ oi ætati turpis. tum senectuti fœdissima est. Sinautẽ & libidinũ intẽperãtia accesserit: duplex malũ est q̃ & ipsa senec-

Enibꝰ aũt. Exequiẽ alterã partẽ ꝓpõnis: & ponit officia senũ: qui debent abstinere laboribꝰ corpis: &

s exercere aium: in mediũ cõsulere & prudẽtia regere alios: arma eni senectutis sunt artes exercitationesq̃ uirtutũ: debẽt sedes cõsilio & auctoritate rẽp. regere: & iuuenes ad uirtutẽ formare: & illoꝝ affectibꝰ modũ iponere legibꝰ & institutis: inq̃t Cato apud eundẽ Ci. Vacat ætas nr̃a muneribꝰ his q̃ ꝑñt sine uiribꝰ sustineri. Itaq̃ si nõ mõ qd̕ possumus: sed nec quãtũ possumus q̃dẽ cogimur. Cõsiliis ꝑfecto iuuenũ & gubernatione resp. labefactaẽ: senũ est hoc munus: ope ꝓciuʒ erat quondã senatores uidere Romanos tantæ auctoritatis: ut Cyneas Pyrrhi legatus: cum Romã uenisset: de pace acturus: & illi senatus datus eẽt: rediens ad Pyrrhũ: dixerit senatũ romanũ multoꝝ regũ cõsessum sibi uisum eẽ. Is etiã reip. ꝓdest inq̃t Sene. qui iuuẽtutẽ exhortaẽ: qui in tãta bonoꝝ ꝓceptoꝝ inopia uirtute instruat aios: qui ad pecuniã: luxuriãq̃ cursu ruentes pensat ac retrahit. ⁋ Danda opa: curãdũ est ipsis senibus. ⁋ Languori: quãtũ ad aium & cogitationẽ. Languor est torpor & inertia. ⁋ Desidiæ: pigritiæ: cum diceret Diogeni. Senex es iã a labore cessa. Quid eniʒ rñdit si in stadio currerẽ: ad finẽ oporteret cursum remittere: & nõ magis intẽdere. ⁋ Luxuria: quædã supfluitas in oibus rebus & maxime uenereis. ⁋ Si aũt: ponit malum quod sequitur ex senum luxuria: & libidinuʒ intempe

tantia.⁋ Accesserit:adiuncta fuerit. ⁋ Cõcipiet dedecus:qm̃ senex luxuriosus & libidinosus est infamis: & aliis præbet malum exemplum.⁋ Impudentiorẽ.i.facit ut ipsum adolescentem minus pudeat peccare. Cum uideat exempla senum. Ergo tales homines duplici pœna digni sunt. Plato in.v.de legi.sic ait. Sapiens legũlator se nioribus præcipiet ut sint coram iunioribus uerecundi:ac summopere caueant ne quis iuuenum eos aut uideat:aut audiat agentes turpe aliquid uel loquentes. Nam ubi senes minus pudici sunt:necesse est ibi iuuenes impudentissimos esse. Plato

ctus concipiet dedecus:& facit adolescentium impudentiorem intemperantiam.

Officia diuersarũ psonarũ cõditionũq;.

a C ne illud qdẽ alienũ est:de magratuũ de priuatorũ ciuiũ de pegrinorũ officiis dicere Est igit̃ ppriũ munus magr̃atus itelligere se gerere psonã ciuitatis:debereq; ei⁹ dignitatẽ & dec⁹ sustinere:seruare leges:iura describere & ea fidei suæ cõmissa meminisse. Priuatũ aũt oportet æquo & pari cũ ciuibus iure uiuere.neq; summissũ & abiectũ: nec sese efferentẽ tũ in rep.ea uelle quæ tranqlla & honesta sint. Talẽ enĩ & sentire & bonũ ciuẽ dicere solem⁹. Peregrini aũt & icolæ officiũ est: nihil p̃ter suũ negociũ agere:nihil de alieno inqrere minimeq; in aliena eẽ rep.curiosũ. Itaq; fere officia repient̃:cũ q̃ret̃ qd deceat:& qd aptũ sit psonis:tpib⁹: ætatibus. Nihil est aũt qd̃ tã deceat:q̃ in oi re gerẽda consilioq; capiendo seruare constãtiam.

Decorũ quod in dictis consistit & corpis motu.

Ed qm̃ decorũ illud in oib⁹ factis & dictis:i

s corpis deniq; motu & statu cernit̃: idq; positũ est i trib⁹ reb⁹ formositate:ordĩe:ornatu

a C ne illud qdẽ. Nũc p̃cipit qd agẽdũ his sit:q sunt in aliquo magr̃atu: qd priuatis:qd ciuib⁹: qd peregrinis.⁋ Magr̃atuũ:eorũ q sunt in magistratu.⁋ Priuatorũ:sine magr̃atu. ⁋ Est igit̃ icipit assignare officia his q sunt in magr̃atu. ⁋ Magr̃atus:illi⁹ q publico munere fungit̃ & refert psonã toti⁹ ciuitatis. Vñ opus est suare decorũ:& ita uiuere:ut ciuitatis dignitas retineat̃:nihilq; facere qd̃ illã iminuat. ⁋ Intelligere:aĩaduertere se eẽ psonã publicã. ⁋ Eius:ciuitatis. Dignitatẽ & decus sustinere:conseruare & tueri:nec mouere leges:sed illas suare & iura si qua sũt ciuitati necessaria describere & habere añ oculos hæc eẽ cõmissa ei⁹ itegritati fideiq;. Quoniã magr̃atus est custos legũ iustitiæq;. Ad alnũ est uigt p̃hus in.v. ethices & in societate iã ip̃e magr̃at⁹ cõsistit. Plato in.vi.de legi.agens de electiõe magistratuũ sic p̃cipit. Oportet eos qui recte magr̃atũ accepturi sũt ab adolescẽtia pbatos fuisse tã ip̃os q̃ suos usq; ad ipsã electionẽ. Custos aũt legũ is eligat̃ q nõ pauciores q̃.l.ãnos nat⁹ sit. Sacerdos autẽ ille est cõprobãdus:qui iteger sit atq; legitim⁹ deide a domo q̃ maxime mũda: expers quoq; cedis:oiumq; hmõi:quæ aduersus rez diuinã cõmittunt̃:cuius & pr̃ mr̃q; fili uixerit. Quæ ad sacerdotũ creationẽ attinẽt deo cõmittẽda sunt:ut queadmodũ illi placet. Ita diuina fortuna:cui tributũ.i.sortes ferat. ⁋ Priuatũ aũt: nũc de officio priuati homis. ⁋ Æquo: iusto. Phus

⁋ Pari:æquali nõ debet se aliis p̃ferre:nec aliqd sibi assumere p̃ter æquitatẽ.⁋ Neq; summissum:debet ita se gerere inter ciues inquit:ut eius dignitas poscit:tenereq; mediũ:nec se nimiũ efferre:ne uideat̃ insolens:nec se sũmittere ut uideat̃ contẽnẽdus nec aliquos in repu.tumultus excitare:sed uelle oia tranquilla:ut decet bonũ ciuem.⁋ Abiectũ:negligentẽ suã dignitatẽ. ⁋ Talẽ enim qui ita cum suis cõciuibus uiuit & in repu. bonus ciuis appellat̃.⁋ Peregrini aũt:nũc de officio peregrini:qui in sua ciuitate nõ est. Hospes dr̃ amicus externus: & qui est in aliena ciuitate. Incolat dr̃ qui in alterius regione habitat:& in aliena ciuitate atq; rep. Accolat dr̃ qui ad locum habitat:ut accola fucini:accola padi. Inquilinus dr̃ qui in aliena domo cõducta habitat.⁋ Minime curiosũ Curiosus dr̃ qui ea inquirit & curat:quæ ad se nõ ptinent. Officiosus dr̃ is qui est plenus officio. Vnde uniosus mulierosus:morosus:significãt copiã quãdã imodicã rei sup qua dr̃. Oia eni noia sic declinata nimiũ ac præter modũ significãt:ut uniosus:famosus:& similia:sed ingeniosus: officiosus:speciosus laudant̃:qm̃ declinant̃ ab illis in qbus nõ est ille modus adhibẽdus:qppe ingeniũ:officiũ:disciplina:cõsiliũ:uictoria:facundia & similia:sicut ip̃e uirtutũ amplitudines nullis finib⁹ cohibent̃:sed quãto maiores:tãto laudabiliores sunt:sic illa amplitudine sua magis laudant̃. Illa uero sunt in uitio:quæ ab illis formant̃ in qb⁹ oportet cõstituere mediũ qd̃ si trãsgredit̃ qs: uitiũ est:ut uinosus.i.nimiũ uino dedit⁹:qd̃ est cõtra tẽperãtiã:& sic de similibus:auctor est Gelius. ⁋ Ita modis supradictis.⁋ Fere dixit:ut uitaret arrogãtiã.i.cũ qd cõueniat psonis:& qd unũquẽq; deceat tunc repit̃ officiũ:qd̃ est actio cũ uirtute:debemus igit̃ q̃rere qd cuiq; consentaneũ sit:& sic officiũ poterit assignari: curiosus inqt Plato:nemo est q nõ sit maliuolus.⁋ Tpib⁹:qm̃ nõ cuiq; tpi oia cõueniũt : & hæc tpis circũstãtia cõsiderãda est:& ẽt aliæ q̃ ad officiũ iueniẽdũ maxĩe cõducũt:sunt eni ut dictũ est q̃dã officia a circũstãtiis. Vnde opus est cõsiderare psonas & ætates:si uolum⁹ iuenire officiũ.⁋ Nihil est aũt: dat gñale p̃ceptũ de ip̃o decoro. Nihil est inqt qd̃ magis hoiem deceat q̃ in oi uita suare cõstãtiã.i.aĩ stabilitatẽ:hãc cõstãtiã hẽre nõ pñt: hi qui affectib⁹ seruiũt.⁋ Cõstãtiã:nõ mutare ppositũ uitæ & institutũ: & nõ agere dissimilia quæ incõstãtiã idicãt. Curiosus Officiosus Noia in osus Plato

f Ed qm̃ decorũ illud. Dixit hactenus de decoro qd̃ in factis positũ est iã dicet de decoro : qd̃ in dictis motuq; corpis cõsistit.⁋ Idq;:decorũ.⁋ Formositate:pulchritudine de qua p̃cipiet & etiam ordine. ⁋ Ornatu:ad actionẽ apto:qm̃ nõ oẽs actiones eundẽ ornatũ reqrunt:qppe in cõcionib⁹ eo ornatu debemus uti:quẽ locus poscit:aliter cum in cubiculo studemus cũ sacris opamur. Igit̃ ip̃se orna

ad actionẽ apto: difficili⁹ ad eloquẽdũ: ſed ſatis erit ĩtelligi. In his aũt trib⁹ cõtinet̃ cura ẽt illa ut probemur ab his qb⁹cũ: & apud quos uiuam⁹. His quoq; de reb⁹ pauca dicant̃. ❡ Decoꝝ a uerecũdia.

P Rincipio corpis nr̃i magnã natura ipa uidetur habuiſſe rõnẽ quæ formã noſtram: reliquãq; figurã: in qua eſſet ſpẽs honeſta eam poſuit in ꝓmptu. Quæ aũt partes corporis ad naturæ neceſſitatem datæ aſpectum eſſent deformem habituræ: atq; formam: eaſq; contexit atq; abdidit. Hãc naturæ tã diligentẽ fabricã imitata eſt hoĩum uerecundia. Quæ eni natura occultauit eadẽ oẽs qui ſana mẽte ſunt: remouẽt ab oculis: ipſiq; neceſſitati dant operã ut q̃ occultiſſime pareãt quarũq; partium corporis uſus ſunt neceſſarii: eas neq; partes neq; eatum uſus ſuis noĩbus appellant: qdq; facere non eſt turpe: mõ occultæ: id dicere obſcœnũ eſt. Itaq; nec actio rerũ illarũ aperta petulantia uacat: nec or̃onis obſcœnitas. Nec uero audiẽdi ſunt

tus debet accõmodari ad actionẽ: & quia quodãmõ impoſſibile eſt pſcribere quo ornatu in ſingulis actionib⁹ uti debeamus: cũ hoc ſit prudẽtiæ relinquẽdũ: quæ in quaq; re: qd̃ deceat cognoſcit: iõ dicit difficilius ad eloquẽdũ: ſed ſatis erit intelligi: oĩa eni agẽda ſunt ſm t̃pis cõditionẽ. ⁋ Difficilius: ad eloquẽdũ: difficile eſt inqt hoc decoꝝ poſitũ in his tribus reb⁹ explicare or̃one & diiudicare qñ eſt: & pſcribere: quale in ſingulis rebus eẽ debeat:
Ariſto. ſed ſatis erit q̧ intelligat̃ in his tribus poſitũ eſſe: de qbus ꝑcepta dabit. Ariſtoteles in. ii. Ethices ſic ait. Actiões & ea quæ ꝓſunt nullã hñt ſtabilitatẽ: quẽadmodũ neq; ſalubria ipa: atq; cũ talis ſit ſermo uniuerſalis multo minus is ſmo certitudinis hẽt qui de ſingulis eſt nã neq; ſub artẽ neq; ſub ꝑceptionem ullã cadunt: ſed oportet ipſos agẽtes ea ſemp conſiderare quæ ad tẽpus accõmodant̃. ⁋ In his tribus: formoſitate: ordine: ornatu. ⁋ Vt probemur: laudemur: qm̃ nihil eſt agẽdũ qd̃ eos offendat: qbus cũ uiuimus: ut oñdere pudenda & eas partes quas natura occultauit: & ſic Ci. deſcribit cõpoſitionẽ corporis humani: ut oñ-
Plato dat hoiem debere eẽ uerecũdũ uolẽte natura: que partes corpis ita diſpoſuit. ⁋ His quoq;: quẽadmodũ dictũ eſt: & dicẽda erunt qbuſdã dicam⁹ iq̃rẽt aliq̃ de his q̃ ptinẽt ad uerecũdiã: & qb⁹ hoies mouent̃ ut aliquẽ laudẽt: aut uituperẽt: & his abſolutis d̃ pl̃chritudie diſputabit.
P Rincipio: ponit humani corporis cõpoſitionẽ: ut oſtẽdat habendã eſſe curam pudoris duce natura & oẽm actionẽ naturæ accõmodari oportere: aliter enim decoꝝ nõ ſeruat̃. ⁋ Principio: primũ oium. ⁋ Habuiſſe rõnẽ: cõſiderationẽ in ipſa cõpõne corporis. ⁋ In ꝓmptu: in aperto: ut ab oibus cernerent̃. ⁋ Honeſta: ſine turpitudine aliqua: quæ poſſet ſpectari ad neceſſitatẽ: qm̃ partes illas obſcœnas mẽtulã: anũ uuluã: opus eſt ꝑuire neceſſitatib⁹ naturalib⁹. ⁋ Abdidit: occultauit. abdere eſt itimis occultare. ⁋ Deformẽ: turpẽ & ihoneſtũ. ⁋ Hanc fabricã: diligentẽ cõpoſitionẽ: qm̃ ipſa natura ſubit rõnẽ architecturæ. ⁋ Verecũdia: pudor: ut inuitet & regat: qd̃ turpe eſt duce natura. ⁋ Quæ enim: ꝓbat quõ uerecũdia imitata eſt fabricã naturæ. ⁋ Qui ſana mẽte: qui nõ ſunt furioſi: ſanitas animi dicit̃: cum eius iudicia: opioneſq; cõcordant: eaq; animi uirtus eſt: quã tẽperantiã dicunt eẽ: alii obtẽperantẽ temperãtiæ ꝑceptis. Inſania dr̃ morbus animi. Sapiẽtia uero eſt ſanitas mẽtis: eos inqt alibi ſanos itelligi neceſſe eſt: quoꝝ mens motu quaſi morbo ꝑturbata nullo ſit: qui cõtra affecti ſunt: inſanos appellari neceſſe eſt. ⁋ Remouẽt: ab oculis: nõ patiunt̃ ab aliis cerni: cum hẽant turpẽ aſpectũ. ⁋ Dantq; operã: ut pareãt. Student parere neceſſitati ipſius naturæ occultæ: ut meiere: onus egere uentris: nõ propalã ſed occultæ pp uerecũdiã. ⁋ Quarũq; partiũ. i. illi qui ſunt ſanæ mẽtis: nõ appellant ꝓpriis noibus: illas partes: quarum uſus naturæ ſunt neceſſarii. ⁋ Neq; uſus: qm̃ pudor eſt dicere futui & ſimilia. ⁋ Suis noibus: apꝛis ſine aliquo pudore: qd̃ nõ fit ab illis qui a natura uiuũt. ⁋ Obſcœnũ: turpe & cõtra hois dignitatẽ & pudorẽ. ⁋ Id qd̃ cum occulte fit. non eſt turpe: neceſſitas enim naturæ hoc reqrit: ſed ſi in apto fieret turpiſſimũ eſſet. ⁋ Itaq;: cõcludit hanc partem: dicẽs apertã actionẽ dignã eſſe rep̃hẽſione: & etiã uerboꝝ obſcœnitatẽ. Petulans dicit̃ inuerecũdus: laſciuus libidinoſus: & qui licẽtius oia facit. Vnde paris apud Ouidiũ. Quoq; magis poſſem uerbis petulantius uti. Nõ ſemel ebrietas eſt ſi multa mihi. ⁋ Obſcœnitas: turpitudo. ſi aliquis ꝓfireat̃ & prædicet ſe turpia cõmiſiſſe. Vñ
Xenophon uirtus apud Xenophontẽ ſic uoluptatẽ taxat: cum imortalis ſis a diis quidẽ proiecta es: a bonis uero hominib⁹ ignominia affecta. Nunq̃ qd̃ auditu dulciſſimũ eſt tuam audiſti laudem: nec qd̃ ſuauiſſimum uiſu tuum opus
Plato uidiſti. Plato in. iiii. de repu. ſic ait. Apparet itaq; o adimante quale cuiuſq; fuerit puerilis educationis initium:
Cynic⁹ talia fore etiam quæ ſequunt̃. ⁋ Nec uero: reprobat opionem Cynicoꝝ & ſñiam: quæ oino uerecũdiæ inimica
Diogenes eſt. Cynica ſecta dicta eſt auctore Laertio in uita Antiſthenis a Gymnaſio: qd̃ Gymnoſarges appellabat̃. Diogenes ſinopẽſis fuit princeps Cynicoꝝ. Sed Antiſthenes uidet̃ fuiſſe princeps ſtoicæ uirilis ſectæ. Cynicus dicit̃ caninus: qm̃ Cynici erant mordaces ut canes & allatratores uitioꝝ. Diogenes Cynicus dicebat uxores communes eſſe oportere. Nihil eſſe iniquum ducens extẽplo quippiã accipere aut aliquod guſtare aial: ne iniuſtũ quidẽ eſſe humanis ueſci carnibus: idq; ex altoꝝ gentium cõſuetudinibus liquere: atq; hæc recta rõne in oĩbus: & per oia dicens: & rogatus quidnã faciens canis uocaret̃: reſpondit quia dantibus aliquid blandior. In eos uero qui non dant ablatro. Malos aũt mordeo. Prandenti Diogeni in platea: circunſtantes dicebant canis; canis.
Lactãti⁹ At ille uos inquit canes eſtis qui prandentem circũſteriſtis. Lactantius lib. iii. ſic ſcribit. Nã quid loquar de Cynicis quibus in propatulo coire cum coniugibus mos fuit: quid mirum ſi a canibus quorum naturam imitabãtur uocabulum nomenq; traxerunt. ⁋ Stoici pene Cynici: quoniam erant rigidi contemnentes omnia ueteres

Stoici:& a Cynicis nihil fere differebant.¶ Rephẽdunt:alios phos:qui hñt curã honestatis in ipsis actionibus. ¶ Flagitiosa:obscœna & turpia:qñ dicunt cũ quadã obscœnitate uerboꝝ.¶ Latrocinari:obsidere uias:& obsidẽtes opprimere.¶ Fraudare:fraude decipe:ac cõmittere adulteriũ.¶ Dicit nõ obscœnæ.Nemo repræhẽdit hæc uerba tanq̃ turpia:dicebãt Cynici cum rem turpẽ detestabileq̃ significẽt.¶ Liberis dare operã:inire uxorẽ liberoꝝ procreandoꝝ causa.¶ Re:ipso actu.¶ Noie:cum dicit.¶ Nos aũt:dat optimũ pceptũ ostẽdens qd circa talia sit agendũ:ut.s.oia fugiamus:quæ cũ uident ab aliis nõ laudant:& cum audiunt turpitudinẽ hñt.i.cauere debe

Cynici:aut si qui fuerũt stoici pene cynici qui rephẽdunt & irridẽt q ea quæ turpia re nõ sint:uerbis flagitiosa dicamus.Illa aũt quæ turpia sunt noib⁹ appellemus suis:latrocinari:fraudare:adulterari turpe est:sed dicit nõ obscœne.Liberis dare operã re honestũ est:noie obscœnũ:pluraq; in eã sniam ab eisdẽ cõtra uerecũdiã disputant.Nos aũt naturam sequamur:& ab oi qd abhorret ab ipsa oculoꝝ auriũq; cõprobatiõe fugiamus.Status:icessus:sessio:accubatio:uult⁹:oculi:manuũ motus teneat illud decoꝝ:qb⁹ in reb⁹ duo sunt maxime fugiẽda:ne qd effœminatũ aut molle:& neqd durũ aut rusticũ sit. Nec uo histrionib⁹ oratoribusq; cõcedendũ est:ut his hæc apta sint:nobis dissoluta.Scænicoꝝ quidẽ mos tantã hẽt ueteris disciplinæ uerecũdiam:ut in scænã sine subligaculo pdeat nemo.Verent enim ne si quo casu euenerit:ut corporis partes quædã aperiant:aspiciant non decore.Nostro quidẽ more cum parẽtibus puberes filii:cum soceris quidẽ generi non lauant.Retinẽda est igit huius generis uerecũdia:psertim natura ipa magistra & duce.

mus ne turpia facere uideamur:nec ea loq debemus quæ aures alioꝝ offendãt.¶ Nos:qui spernimus sectã Cynicam:& Stoicos ueteres pene cynicos.¶ Naturã:quæ nobis iposuit uerecũdiã & corpus ita disposuit:ut sũmã honestatis rõnẽ uideat habuisse.¶ Oculoꝝ:quãtũ ad factũ ipm qd uidet.¶ Auriũ:ad uerba obscœna.i.uitare debem⁹ ea quæ aut uisu aut auditu pñt uituperari:ut dum stamus:sedemus:igredimur:accubamus:seruet decoꝝ:sint eni3 motus corpis naturæ cõgruẽtes:sunt eni con tra naturã:a qb⁹ cauẽdũ est:ne munus natura odisse uideamur.¶ Teneãt illud decorũ:ne.s.aliqd faciãt:qd oculos alioꝝ offendat.Tẽporib⁹ nrĩs hoc solũ pditi hoies & ipuri ex Cynicoꝝ dogmate imitant:ut nullã hẽant uerecũdiæ rõnẽ:& pudẽda oñdunt:& in malis gl'iantur.Vnũ superest:ut palã scortent & ritu ferarũ:quas uiuũt:i foro turpiter cõmisceant:qd pfecto erit:ut uidere uideor:adeo ipudentiæ habenas mõstrosi cõcubit⁹ artifices remiserũt Vir inqt phus uxorẽ actu uenereo cognoscat Phus plurima cũ modestia & pudore.¶ Quib⁹ in rebus:ponit ea quæ uitãda sunt in his reb⁹ quas dixit.¶ Effœminatu3:muliebre.¶ Aut molle:parũ uirile:mollis cũ refert ad aium:uitupat: Mollis cũ uero ad res inaiatas:laudat:ut molle opus.i.elegãs & bñ elaboratũ cum sũma laude opificis.Virg.in.vi.Excudẽt alii spirãtia mollius Virgi. æra.i.pfectius & elegãtius.Mollis hõ dr parũ uirilis.¶ Effœminatũ:igit erit quãtũ ad actionẽ:molle ad aium.¶ Rusticũ:parũ elegãs & minus expolitũ.¶ Nec uero histrionib⁹:inqt Cice.etiã histrionib⁹ & oratorib⁹ nõ cõcedunt gestus indecori:qd cum ita sit multo minus cõcedunt aliis:ut hæc quæ ptinẽt ad motum corpis.¶ Sint apta:accõmodent & illis cõueniãt:hoc inqt Cicero.¶ Cõcedẽdũ nõ est:qm quẽadmodũ nobis gestus idecori nõ cõueniũt & impndẽtes:sic etiã ipsis histrionib⁹ & oratorib⁹.¶ Nobis:qui nõ sumus actores & scænici.¶ Dissoluta:inepta & dãda uitio.¶ Scænicoꝝ quidẽ mos:pbat quare impudẽtia & gestus indecori etiã scænicis non cõcedunt:ut nobis multo minus cõcedi ostẽdat:affert ergo morẽ pdeundi in scænã apud antiquos:quo maxima uerecũdiæ cura ostendit.¶ Scænicoꝝ:eoꝝ qui uersant in scænis & theatris:ut pugiles & histriones:mimi:palestritæ:athletæ.¶ Subligaculo:subligaculũ erat indumentũ ab umblico usq; ad genua:quo pudẽda tegebãtur:dicit etiã subligar.Iuuenalis.Et subligar acci.ab olympicis ludis originẽ habuit auctore Thucidide:quoniã athletæ & pugiles illic certãtes primũ subligaculo usi sunt.¶ Veteris disciplinæ:antiquæ institutionis.¶ Non decore:cum turpitudine ut offendat oculos spectatoꝝ:& sic explodant.¶ Nostro more:romano:qm nudare corpora romani a græcis acceperunt:qui in Gymnasiis pueros exercebant:ut essent ad bellicos labores & tu- Gymnasium multus pmptiores.¶ Gymnasia:ut auctor est Plato li.v.de repu.in quibus nudi exercerentur:principio a cretensibus:deinde a lacedæmoniis cœpta sunt fieri.Thucidides li.i.sic scribit.Prima lacedæmonii corpora nuda Plato uerunt certaturi ppalã se exuentes:oleoq; unxerunt:cum olim etiã in olympico certamine athletæ subligacu- Thucidides la circũ uerẽda hñtes pugnarẽt.Romani aũt instituerũt:ut filii nõ lauarent in pubertate cũ parẽtib⁹ nec generi cũ soceris.Ennius dicebat.Flagitii principiũ esse nudare iter ciues corpa:qui ut sint sicut fieri posse uideo pudici:solliciti tñ & anxii sunt:& eo magis q seipsi cõtinẽt & coercent.Plutarchus in uita Catonis senioris dicit.Generos cum soceris balneũ ingredi uitiose iudicarẽt.Postea cũ a græcis romani nudare corpora didicissent:ipsi græcos:ut id cũ uxorib⁹ usurparẽt in balneis:docuerũt.Apud lacedæmonios maximã pudoris curã hẽbãt uiri & uxores:nõ enim cõmiscebant:nisi noctu amoto lumine:ut auctor est Plutar.in hac nostra tẽpoꝝ confusione:proh pudor:nõ solũ teste lucernæ:sed etiã admotis arbitriis miscent.& filii qui nascunt:nil aliud sapiunt q̃ impudẽtiã.Cato senior præsente filio nõ aliter uerboꝝ turpitudine abstinuit:q̃ si uirgo uestalis affuisset:& cũ eo nunq̃ lauit:& iõ optimus adoleuit tam sancta disciplina institutus ante patrẽ mortuus est:cuius mortem deplorat apud Ci.quo inquit nemo melior natus est:gener fuit Pauli Æmilii:filiam quippe illius noie Tertiã

Plato duxit uxorẽ. Plato in.vi.de legi.dicit: corpa eẽ nudãda quatenus honestus patit̃ pudor: duo ingt. Idẽ in.i.de le. uictoriã parãt aduersus hostes qdẽ aĩofitas: aduersus aũt amicos turpis infamiæ timor: quapp ingt & maxime Plynius debemus cõfidere & maxime timere. Ply.uolumine.xxxvi.sic ait. Pudor romani nois sæpe res pditas seruauit i plus. Filii puberes post.xiiii.annũ: ipuberes aũt lauabant̃: qm̃ nõ cognoscebãt qd eẽt turpitudo: debemus igit̃ retinere uerecũdiã in is reb⁹: nec imitãdi sunt Cynici uerecũdiæ inimici: maxime cũ ipsa natura ita uelit: cui om Seneca nia officia cõiuncta eẽ debẽt: nihil enim decet: qđ est contra naturã. Vnde dicit Seneca. Virtus ſm naturã est. Vitia inimica & infesta sunt.

Duo genera pulchritudinis.

c Vm aũt pulchritudinis duo genera sint quorum in altero uenustas sit: in altero dignitas uenustatẽ muliebrem dicere debemus: dignitatẽ uirilem. Ergo & a forma remoueat̃ ois uiro nõ dignus ornatus: & huic simile uitiũ in gestu motuq; caueat̃. Nam & palestrici motus sæpe sunt odiosiores: & histrionum nõnulli gestus ineptiis non uacant: & in utroq; genere quæ sũt recta simplicia laudant̃. Formæ aũt dignitas coloris bonitate tuenda est color exercitationibus corporis. Adhibẽda est præterea munditia: nõ odiosa neq; exquisita nimis tantũq; fugiat agrestem & inhumanam negligentiam. Eadem ratio est habenda uestitus. In quo sicut in plærisq; rebus mediocritas optima est. Cauẽdum est autem ne aut tarditatibus utamur ingressu mollioribus: ut similes pomparum ferculis esse uideamur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates. Quæ cum fiunt anhelitus mouentur: uultus mutant̃: ora torquent̃: ex qb⁹ magna significatio fit nõ adesse cõstãtiã. Sed multo etiã magis

c Vm aũt pulchritudinis. Tria ppo suit: ex qb⁹ decoꝝ illud cõstat formositatẽ: ordinẽ: & ornatũ. Postq̃ de uerecũdia disseruit resumit primã partẽ: & de ipsa pcipit faciens duo genera pulchritudinis. Venustas: ut dixi est ille decor & gr̃a in mulierib⁹: quæ inducit hoies ad amãdum. Dignitas est pulchritudo hois uenustas mulieris: & uenustas accipit̃ in hoie tãq̃ cõdimẽtũ dignitatis: & decoꝝ uiri est honestas: & dr̃ etiã decora diguitas. Ducere: existimare: dignitas est homis pulchritudo: & id ob qđ iducimur: ut eũ reuereamur. Venustas est forma muliebris cũ gr̃a. Ois ornat⁹: ois expolitio cutis & fucus quo mulieres utunt̃: & calamistro ut sint uenustiores: hæc oia de- Ouidi⁹ bẽt eẽ aliena a uiro. Vnde dicit Ouidius. Sint pcul a nobis iuuenes: ut fœmina cõpti. Fine coli modico forma uirilis amat. Nõ dignus Fabius uiro: q uiro nõ cõuenit: sed mulieri: qm̃ ait Fabi⁹. Mollis ornat⁹ & expolitio cutis uirũ non Thales ornat: sed ei⁹ mentẽ indicat. Vñ Thales phus dicebat nõ cõponere faciẽ: sed bonarũ artium studiis aium excolere pclarũ est. Et Iuuenalis Seneca pbo dedit Othoni: q curaret cutẽ. Seneca dicit. Nõ est ornamẽtũ uirile cõcinnitas. Et huic nõ digno. s. ornatu. i. nõ solũ debemus effugere mollẽ ornatũ: sed ẽt gestũ & motũ corporis indecorũ & parũ uirilẽ. Nã palestrici motus: pbat ex gestibus & motib⁹ idecoris histrionũ: q̃ sit turpe hominẽ molliter & parũ uiriliter uti gestu & motu. Palestrici: quibus utunt̃ palestritæ. i. luctatores: qui nudi & oleo quõdã pfusi luctabant̃: uñ Papinius appellauit unctã palẽ. i. palestrã oleo pfusam: cũ eni in.v.theobaidos loquit̃ de uariis exercitationibus Tydei dicit: sed corde labores Añ alios erat uncta pales. gestus est actio q̃dã & q̃si pnunciatio corporis: gestio est ad ministratio & actio: sed paꝝ est in usu. Odiosiores: mouẽtes tediũ & fastidiũ spectatoribus: cũ sint nimiũ molles & affectati. histriones dicunt̃ ludiones: & hi qui recitãt comœdias & tragœdias: & psonas alioꝝ referũt. Nõ uacãt ineptiis: nõ pbat̃ a spectatorib⁹ tanq̃ molles & inepti. i. nõ cõuenιẽtes psonis quas sustinẽt. In utroq; genere: in palestricis motib⁹ & gestu histrionũ. Recta cum decoro. Simplicia: pura ut decet sine aliqua admixtione affectatæ molliciei. Forme aũt dignitas: pcepit quo mõ cõseruãda sit formæ dignitas. Tuẽda: seruãda. Coloris: natiui. s. nõ fucati & medicaminib⁹ cõparati. Præterea: ultra hæc quæ dicta sunt. Mũdicia: ornat⁹ qdã decorus. Nõ odiosa: quæ nõ facit aliis fastidiũ. Mũdus Lucilli⁹ est ornat⁹ muliebris: apud antiquos etiã neutro genere pferebat̃. Vnde Lucillius. Legauit qdã uxori mundũ oẽ penũq;. Neq; exq̃sita: nimis affectata & accurata. Tantum: solũmodo efficiat: ne uideat̃ agrestis & negligens. Agrestẽ: rusticanã. Inhumanã: ab hoie alienã: qm̃ sua negligentia turpẽ esse & squalidum rephendit̃. Eadem rõ: nunc pcipit de uestitu. i. eadem cõsideratio: quæ. s. habet̃ ad tuendã dignitatẽ & colorẽ in uestitu mediocritatẽ seruare debemus: quæ in oibus rebus laudat̃. Plerisq;: maiori parte rerũ est laudabilis. Cauendum est aũt: nunc dat pcepta & cautiones de ipso incessu. Mollιorib⁹ effœminatis & parũ uirilib⁹. Qualis: Pompa debeat eẽ incessus magnanimi uiri dictũ est supra ex sñia Aristotelis. Ferculis pomparũ: pompa dicit̃ a pom Ferculũ po uerbo græco: qđ est mitto latine. Ferculum est illud qđ cõtinet id quod mittit̃: & dicit̃ a ferendo. Vnde fercula dicunt̃ illa quæ in triumphis præferunt̃ & solennitatibus sacroꝝ: in qbus uasa circũferunt̃ molliter & quadam segnitie: nõ enim in illis pperat̃. Pompa est spectaculum in rebus prosperis & etiam aduersis ut in trium Spectaculum pho & funere quasi quidam solẽnis apparatus & ostentatio. Spectaculum est illud quod spectatur & ipsa etiã spectatio. Similes ferculis: his quæ molliter & segniter circũferuntur in pompis: non debemus uti nimia tarditate & molli nec nimia celeritate sed tenere medium: ne aut molles aut inconstantes & anheli anxiiq; uidemur. Quæ celeritates: nam homo grauis debet habere tardum incessum: ut uideatur constans. Nõ eni properat ille inquit Aristoteles: cui nil magnum uidetur. Sed multo etiam magis: qm̃ cum mouetur animus mo-

uef & uultus qui aium indicat. Motus animi duplices sunt. ¶ Natura: duce boni appetim⁹ fugimusq; cōtrariū cum appetimus cōstāter & prudēter uoluntatē hēmus quæ in solo sapiēte cadit. Libido quæ icitata est uehemē tius in stultis inuenif. Et natura ducē mala declinamus: quæ declinatio si cum rōne fit cautio appellaf: quæ aūt sine rōne & cū exaiatione humili atq; fracta noiatur metus, qui est a rōne a uersa cautio. ¶ Quod assequemur ut animi mot⁹ nō recedāt a natura: exanimatio est metus subsequēs: & quasi comes pauoris. ¶ Ad decoris conseruationē: qm̄ nō decet hoiem pturbari sed rōne uti: & putare oia humana eē inferiora: & nihil dicere qd' si cōtra

elaborādū est: ne aī mot⁹ a natura recedāt. Q d' as sequemur: si cauebim⁹ ne in pturbatiōes atq; exaiatiōes icidamus: & si attētos aios ad decoris cōsuatione tenebimus. Mot⁹ aūt aiorꝝ duplices sunt alteri cogitatiōis: alteri appetit⁹. Cogitatio in uero exquirēdo maxime uersaf. Appetit⁹ impellit ad agēdū. Curādū est igif ut cogitatiōe ad res q̄optimas utamur. Appetitum rōni obediētem præbeamus.

¶ Duplex orationis uis.

e T qm̄ magna uis orōnis est: eaq; duplex: altera cōtētionis: altera s̄monis. Cōtentio disceptationib⁹ tribuaf iudiciorꝝ: cōcionū: senatus: sermo in circulis disputationib⁹ cōgressionibus familiariū uersef: sequaf etiā cōuiua: cōtētionis p̄cepta rhætorꝝ sunt. nulla s̄monis q̄q̄ haud scio an possint hæc quoq; eē. Sed discentū studiis inueniunf magistri. Huic aūt qui studeāt sunt nulli: rhætorꝝ turba referta oia: q̄q̄ quæ uerborꝝ sentētiarūq; præcepta sunt: eadē ad sermonē ptinebūt. Sed cum

naturā. ¶ Mot⁹ aūt aiorꝝ. Diuidit mot⁹ aiorꝝ i duas ptes appetitū & cogitationē. Cogitare igr̄ honesta debemus: & appetere: ut decoruz seruef. ¶ Ad res optimas cōiūctas uirtuti atq; cogitatione dignas: & ut appetit⁹ obediat rōni. i. ut appetat: qd' est s̄z naturā. Plato in. iiii. Plato de repu. sic ait. Tēperantē aliquē appellamus cum in eo id qd' p̄sidet & id qd' subest in s̄niaz eandē cōuenitūt rōnē. s. imperare decere neq; ab illa desistendū esse: forte illum uocamus in quo iracundiæ uigor ita instituta est ut in medus uoluptatibus & odoribus in s̄nia sua præsistat: non aliter esse de terribili & non terribili iudicandum q̄ ratio ipsa dictauerit.

e T qm̄ magna uis. Nunc præcipit de orōne & sermone: quo uti debemus ut decet. Vis natura & potentia. ¶ Eaq; uis. s. diuidit orōnem in duas partes: cōtentionē: & sermonē: ut ondat aliqñ utēdū esse cōtētione aliqñ s̄mone. Nam in cōtētionib⁹ in senatu: in iudiciis: uocis contētione uti debemus. i. sonora: alta: & ad mouendos auditores accōmodata: de qua rhetores p̄cipiunt. Nā s̄m subiectam materiā debemus itēdere uocē remittere. Cōtētio est orō acris ad cōfirmandū aut cōfutandū apta. Tūc enim debemus uti cōtētione uocis: & uires eloquii effundere: ut id p̄bemus qd' intēdimus. Vnde dicit in orōne pro Qu. Ligario. Et q̄ maxima potero uoce contendā sic: ut audiat populus Romanus. Amplificatio est ea pars orōnis: quæ mouet auditores ad affectus qua qui scit uti: uehemēs est orator. Contētio igif pmittēda est oratoribus in genere iudiciali deliberatiuo & demōstratiuo. Disceptationibus contētionibus & controuersiis oratorꝝ. ¶ Iudiciorꝝ: causarū in genere iudiciali. ¶ Concionū. in genere demonstratiuo ad populū: cuz quis laudaf aut uituperaf. ¶ Senatus: causarū quas tractant in senatu in genere deliberatiuo. ¶ Sermo: qui est demissus & serpit: humilis enim orō quottidianæ locutioni accōmodata: debet adhiberi in cōgressionibus. i. confabulationib⁹ amicorꝝ & cōuiuiis. Rhætores p̄cipiunt de cōtentione: & qua actione utēdum sit: quō aūt debemus uti sermone nō præcipiunt. Potuissent tñ & de sermone præcipere: ut eo. s. s̄m tpis cōditionē utamur: & ut decet cum illis loquamur: quibus cum cōgredimur. ¶ In circulis: corona hoium cōfabulantium de aliqua re honesta. ¶ Congressionibus: collocutionibus amicorꝝ inter se. ¶ Præcepta contentionis: præcipiunt rhetores quomodo & qñ debeamus uti cōtentione: sed nō præcipiunt quomō utamur sermone. ¶ Hæc quoq;: præcepta sermonis quēadmodū contentionis. Dicunt rhetores: quot sint partes orōnis: qua utimur in causis forensibus suasoriis & demonstratiuis. Sunt enim tres partes: magnitudo: mollitudo: & fortitudo: & dicunt quomodo debemus contentione uti de sermone quottidiano nihil dicunt. ¶ Discētium: eorꝝ qui dicēdi artem præcipere cupiunt. ¶ Huic: sermoni: qm̄ esset res quasi infinita p̄sequi p̄cepta de sermone quottidiano, Sed hoc ipsi prudētia: quæ uidet id qd' decet: & modū oibus rebus imponit: relinquēdū est: ut. s. quisq; utaf eo sermone qui conueniat rei: de qua sermo habef sermonis audiētib⁹: tēpori: & loquēti: cæterisq; circūstātiis: hoc ideo inqt Cice. accidit: qm̄ fuerunt & sunt qui præcepta eloquētiæ p̄cipere uoluerūt a magistris: sed nō inuēti sunt qui uellent discere quomodo sermone quottidiano uti debeant: p̄cepta sermonis humanæ uitæ plurimū cōducerēt: & ad bonos uiros formādos. Multa enim dicunf quæ aliis nocent: & sunt contra naturā boni uiri: unde dicebat Cleobolus. Cleobolus
Linguam hēre laudabilem: p̄prium esse uirtutis. Et Anacharsis scytha interrogatus: quidnam esset in hoib⁹ bonum ac malum: respondit: lingua. Illa enim bene & male utimur. Vnde considerandū est anteq̄ loquamur: qm̄ Anacharsis
uerbum emissum reuocari non pōt: & necat ut gladius. Eo igitur sermone utamur: qui nemini noceat: & apt⁹ sit tempori rei: & p̄sonæ. Zeno dicebat: p̄lio dignum minime esse id uerbum: qd' nō fuisset prius mēte & cogitatione intinctum. ¶ Verborꝝ sententiarūq;: hæc p̄cipiunt rhetores: quomō. s. oratio debeat ornari: & distingui uerbis & sentētiis hæc possunt etiā ptinere ad sermonē: in quo nō debent esse uerba rustica: & s̄nias habef debet tēpori & p̄sonæ aptas. Ergo ex præceptis rhetorꝝ in arte dicendi possumus elicere sermonis rōnem: & ita loq: ut decet: & circunstantiæ requirunt. ¶ Sed cum orationis: præcipit nunc qualis debet uox: clara. s. & suauis. Et

orationis indicem uocem hẽamus in uoce aũt duo sequamur:ut clara sit:ut suauis:utrũq; oino a natura petẽdũ est:uerũ alterũ exercitatio augebit:alterꝝ imitatio presse loquẽtiũ & leniter:nihil aliud fuit ĩ Catulis ut eos exq̃sito iudicio putares uti lr̃arũ:q̃q̃ erãt lr̃ati:sed & alii.Hi aũt optime uti lingua latina putabanť.Sonus erat dulcis:lr̃æ neq; exp̃ssæ:neq; oppressæ:ne aut obscurũ eẽt:aut nimis putidum:sine cõtẽtione uox:nec lãguẽs nec canora . Vberior oro.L.Crassi:nec minus faceta sed bene loquendi de Catulis opio nõ minor: sale uero cõditus & facetiis.Cæsar Catuli patris frater uicit oẽs ut in ip̃o illo forensi genere dicẽdi contẽtiones aliorum sermone uinceret.In oibus igitur his elaborandũ est si in omnibus quid deceat exquirimus.

Qualis sermo & quomodo utendum eo sit.

It igiť hic sermo in quo socratici maxie uigẽt:lenis minimeq; p̃tinax:isit in eo lepos. Nec uo tanq̃ in possessionẽ suã uenerit:excludat alios.Sed cũ reliqs in reb⁹:tũ in s̃mone cõi uicissitudine nõnunq̃ utẽdũ putet.Ac uideat in primis qb⁹ de reb⁹ loquať: si seriis seueritatẽ adhibeat:si iocosis leporẽ.In primis p̃uideat ne s̃mo uitiũ aliqd' indicet inesse morib⁹.Quod maxime tũ so-

Ennius ideo Ennius laudans Cethegum dixit eum eẽ ore suaoi loquẽti:nã qui uocem habet rigidã:potius latrare q̃ loqui uideť.¶ Indicem:nunciã:qm̃ uoce sensa exprimimus & motus animi.¶ Vtrũq;:ut clara sit & suauis:natura eni ad hoc plotimũ cõfert:postea industria.¶ Alterũ ot clara sit assequemur:si nos exercebimus in loquendo:legẽdo:p̃nunciãdo hoc mõ fit uox clara & sonora:antiq hẽbãt phonastos.i.uocis magistros:& utebanť cibis uoci accõmodatis.Et Demosthenes adhibita exercitatione:uocis defectũ emẽdauit demissis in nos aliqñ lapillis. ¶ Exercitatio:potissimũ in declamationib⁹:& Fabius monet exercendã eẽ uocẽ quottidiana declamatiõe. ¶ Alterũ:ut sit suauius assequemur si illos imitabimur:qui p̃sse.i.submisse loquunť leniter & cõuenienter quottidiano s̃moni p̃essum inqt uni⁹subtile.Ci.in hortẽsio:qs te aut est:aut fuit onq̃ in partiẽdis reb⁹ definiẽdis & explicãdis pressior.¶ Nihil aliud : nisi suauitas uocis & claritas:hoc aũt erãt adepti exercitatione & imitatiõe.¶ In Catulis:p̃re & filio:de qb⁹ dictũ est.¶ Exq̃sito:accurato & optimo iudicio de lingua latina uidebanť inqt optime iudicare de lr̃is:cũ ita loquerenť & cõmẽdabanť suauitate uocis:cum nõ eẽnt admodũ eruditi:q̃q̃ erãt lr̃ati.i.calebãt grãmaticẽ & sciam recte loquendi:in rhetoricis scribit idẽ Ci.:Studiũ est animi assidua & uehemens ad aliquã rẽ applicata magna cum uolũtate occupatio ot p̃hiæ poeticæ geometriæ lr̃arũ.¶ Sed & alii:erãt.s.lr̃ati:tñ nõ potabanť:ut exquisito iudicio lr̃arũ cum nõ hẽrent illã suauitatẽ.¶ Hi aũt:catuli p̃r & filius.¶ Optime uti lingua latina: latine loqui & elegãtiam linguæ optime tenere. ¶ Neq; expressæ:q a nõ adeo exprimebãt lr̃as ut asperũ sonũ redderẽt:neq; opprimebat intra labia ut difficile eẽt intelligere & sic turpis redderet oro:tenebãt igiť medium.¶ Ne aut obscurũ:si lr̃as oppressissent.¶ Aut putidum nõ gratũ sed mouẽs fastidiũ : si lr̃as nimiũ expressissent.¶ Sine cõtẽtione : conatu & uehemẽti cõcitatione.¶ Nec lãguẽs:remissa & debilis:nec nimis canora.¶ Vberior oro: oro inquit.L.Crassi erat copiosior orone Catulorũ sed nõ minor opio erat de Catulis ꝙ bñ loq̃renť:q̃ de Crasso qoi suo tpe sõmus orator fuit.Hic est ille.L.Crassus qui in oratoriis libris disputat de arte dicẽdi:& p̃fectũ oratorẽ instituit.M.uero Antonius mediocrẽ.¶ Bene loquẽdi:ꝙ bñ oterenť lingua latina.¶ Sale facetiis & ioco.Ply.ait li.xxxi. Animi quoq; solatia sales appellanť:oisq; uitæ lepos & sũma hilaritas laborũq; requies nõ alio magis uocabulo cõstat:honorib⁹ etiã militiæq; iterponiť salaris ide dictis.¶ Cõditus:ornat⁹ & sapidus.¶ Cæsar:qui disputat in oratoriis libris de quo supra.Cæsar.L.filius in illo forẽsi genere iudiciali:& causis quæ in foro agebanť.¶ Sermone:orone sua sine cõtẽtione:quæ multum salis & leporis hẽbat:eratq; tanq̃ sermo quottidianus hoc adeo placebat populo ot ipsius iudicio Cæsaris sermo superet cõtẽtiones alioꝝ.i.orones acres & ad cõfirmãdũ cõfutãdũq; cõparatas:nõ enim utebať Cæsar in causis forẽsibus cõtẽtione sed sermone:qm̃ uidebať cõfamulari nõ orare cãs quæ dicẽdi cõtẽtionẽ requirunt.¶ In oibus igitur:cõcludit hanc partem de uoce docens qoid sit agẽdum si uolumus seruare decoꝝ.¶ Si postq̃:in omni re qoærimus ipsum decorum in omnibus elaborandum est.

It igiť.Præcipit nunc de sermone quo otimur quottidie:& sic partẽ amissam a rhetoribus de s̃mone tanq̃ p̃hus Ci.exequiť:ot bonũ uirũ cumulate possit effingere.¶ Socratici:academici ueteres q a Socrate originẽ habuerũt:in disputationib⁹ maxima uerecũdia utebať. Sermo ipsoꝝ non erat p̃tinax & ipse Socrates in disporationib⁹ imperitũ agebat:eratq; suauis in sermone & facætus. Socrates apud Platonẽ sic Gorgiã alloquiť.Si ergo ut es ex eoꝝ nomero:ex quoꝝ ego sum libẽter abste quærerem sin minus dimitterẽ:ꝙ si quæras quoꝝ ego ex numero sim rñdebo ex his qui libẽter redargui patiunť: si qd nõ uere dicant:libẽter etiã redarguũt:si qd ab alio non uere dicať:& qbus nõ minus gratũ est repræhẽdi q̃ repræhendere.¶ Lenis:suauis: minime pertinax concedat aliis id qd' est concedendum.¶ Lepos:quædam sua uitas & festiuitas cum gratia.¶ Nec uero:nõ debemus inquit solum nos loqui cum sumos in cõgressionib⁹ amicoruꝫ:. sed uicissim:ne alios excludere uideamur.¶ Si seriis:de rebus grauibus & loco cõtrariis.¶ Si loquimur de re iocosa:debemus adhibere leporẽ.i.quãdã suauitatẽ & festiuitatẽ s̃moni si de re seria graoitas adhibẽda est :aliter nõ seruať decoꝝ.¶ Indicet:ostendat;& patefaciat.Indicare dicunť illi p̃prie : qui cõscios alicuius sceleris accu-

Plynius

Indico

fant:& dicũtur indices:postea indicare largo mõ sumiẽ ad multa:quæ tñ occulta sunt. ¶ Vitiũ inesse moribus. Nã illi qui nimis auide loquũtur de libidie oñdũt se eẽ libidinosos:qui absentib⁹ detrahũt oñdũt liuorẽ & maliũ aium. Vnde dicit Herodo.li.vii detractionẽ esse rẽ ĩportunissimã:in qua duo sunt:qui iniuriã faciũt:& cui iniuria fit. Qui eni detrahit iniurius est:qđ nõ pñtẽ accusat. Itẽ qui huic credit iniurius est:ꝙ prius credit:q̃ rẽ compertã habeat. Et illi cui absenti detrahiẽ:ob id iniuria fit ꝙ ab altero insimulaẽ:ut malus:ab altero talis putaẽ. Ita igr̃ loqui debemus:ut per uerba cognosci nõ possit nobis inesse aliquid uitii. ¶ Studiose:magno studio & cura.

let euenire:cũ studiose de absentib⁹ detrahẽdi cã: aut ꝑ ridiculũ: aut seuere maledice: cõtumelioseq̃ diciẽ. Habẽtur aũt plærũq̃ sermones:aut de domesticis negociis:aut de repu. aut de artiũ studiis: & doctria. Dãda igiẽ opa est: ut si ẽt aberrare ad alia cœperit:ad hæc reuoceẽ orõ. Sed utcunq̃ aderunt res:neq̃ eni iisdẽ de reb⁹ nec in oi tpe:nec similiter delectamur. aiaduertẽdũ est ẽt q̃tenus sermo delectationẽ hẽat: & ut icipiẽdi rõ fuerit:ita sit desinẽdi modus. Sed qm̃ in oi uita rectissime ꝑcipiẽ:ut perturbatiões fugiamus. i. motus ai nimios rõni nõ obtẽperãtes:sic eiusmodi motibus sermo debet uacare:ne aut ira existat:aut cupiditas aliqua: aut pigritia:aut ignauia: aut quid tale appareat. Maximeq̃ curandũ est:ut eos:quibus cũ sermonẽ cõferimus: & uereri: & diligere uideamur. Obiurgationes ẽt nõnunq̃ incidũt necessariæ. In q̃bus utendũ est fortasse: & uocis cõtẽtiõe maiore: & uerborũ grauitate acriore. Id agẽdũ ẽt est:ut ne ea facere uideamur irati:sed ut ad urẽdũ & secãdũ:sic ad hoc genus castigãdi raro inuitiq̃ ueniemus. Nec unq̃ nisi necessario:si nulla repieẽ alia medicina. Sed tñ ira ꝓcul absit:cũ qua nihil recte fieri:nihil considerare põt. Magna ãt pte clemẽti castigatiõe licet uti: grauitate tñ adiũcta:ut seueritas adhibeaẽ: & cõtumelia repellaẽ. Atq̃ ẽt illud ipsũ qđ acerbitatis hẽt obiurgatio significãdũ est ipsius cã:qui obiurgeẽ susceptũ eẽ. Rectũ est ãt ẽt in illis cõtẽtionibus:quæ cũ inimicissimis fiũt: etiã si nobis indigna audiamus:

¶ Aut per ridiculũ:per iocuʒ & derisiue. ¶ Seuere:grauitate adhibita: qm̃ magnanimi est aut amare:aut odisse palã & nõ detrahere absentib⁹. ¶ Habentur ãt: ponit res diuersas:de q̃bus ſmo hẽtur ꝑcipitq̃ orõnẽ reuocãdã esse ad ea:de q̃bus loqui cœperamus: si facta fuerit aliq̃ digressio. qm̃ ad ꝓpositũ redire decet. ¶ De domesticis negociis:de re familiari: aut de rep. aut de bonaꝝ artiũ studiis & doctria. ¶ Aberrare:digredi ad alias res. ¶ Ad hæc: de q̃bus erat istitutus sermo. ¶ Sed utcũq̃ aderũt res. i. q̃uocunq̃: & qualescũq̃ res erunt: de quibus loq̃mur curandũ est:ne modũ excedamus q̃a tũc sermo erit odiosus: iccirco ne id accidat cauẽdũ est. ¶ Quatenus:quousq̃:quatenus uero significat q̃a. Iuuenalis. Quatinus æra domi nõ sunt. ¶ Habeat delectationẽ: placeat audiẽtibus:nã si est odiosus. i. si mouet fastidiũ finẽ iponere debemus:eatenus:igiẽ debet ſmo ꝓgredi:quatenus delectat.. ¶ Ratio fuerit. i. queadmodũ cõsiderãdũ est anteq̃ incipiamus loqui:ne aures aliorũ offendamus: & ut oportune fiat initiũ:sic in desinẽdo fieri debet: ne modũ trãseamus: tenẽdũ igiẽ est mediũ & tẽpori seruiendũ: quod maxime decet. ¶ Ratio: cõsideratio. Sed qm̃ in oi uita. Nũc dicit ſmonẽ debere uacuũ eẽ ꝑturbationis: & ip se declarat:quid sit ꝑturbatio. In sermone igiẽ nullaꝫ ꝑturbationẽ indicemus. ¶ In oi uita: in oi statu uitæ:ut trãquille uiuaẽ. ¶ Motibus:perturbationibus animi ſmo debet esse uacu⁹. ¶ Ne existat:appareat: qm̃ excandescere in sermone uitio uertitur. Ita inquit Aristoteles: est cupiditas doloris reponẽdi: & cõcitatio animi. ut finit Seneca: ad ultionem iudicio uoluptatis ꝓgentis. Idem Cic. in Tuscu. disputationibus ex stoicorũ sñia dicit. irã esse libidinẽ puniẽdi eius qui uideaẽ lesisse iniuriã: & excãdescentiã esse irã nascentẽ & motu existentẽ: qm̃ se ilico

Quatinus Iuue.

Aristo.

ostẽdit. ¶ Cupiditas:uolũtas cõtra rõnem:nã cupiditas est effrenata appetẽtia. Pigritia proprie est metus cõsequẽtis laboris. Ignauia opponiẽ fortitudini. ¶ Aut tale quid:aliqua similis ꝑturbatio. ¶ Vereri:habere in honorẽ & eos diligere:ne uideamur:aut adulatores:aut maledici. ¶ Obiurgatiões ẽt:nũc ꝑcipit qua moderatiõe amici obiurgãdi sint. & sic oñdit q̃uo ad amicũ castigãdũ uenire debeam⁹. ¶ Vocis cõtẽtione:clamore ut irati uideamur. ¶ Acriore:acerbiore atq̃ uehemẽtiore: & sic ponit modũ in his rebus:quẽ ꝓbat cõparatione chirurgorũ: qui uulnera secãt & adurũt iuiti si nõ est aliud remediũ. ¶ Sed ut adurendum. queadmodũ chirurgi inuiti quodãmodo secãt: & urunt uulnus:ut qui patiẽ saneẽ nõ studio secãdi aut urẽdi:sic amicũ castigare debemus nõ studio castigãdi:sed corrigẽdi reducẽdiq̃ ad offm̃. ¶ Nulla medicina:nullũ aliud remediũ. Perstat in trãslatione medicoꝝ: qui tãdẽ cũ nullũ aliud remediũ põt adhiberi:urunt & secãt ulcera:ita debemus cõtẽtione uocis castigare amicos si alius modus nõ supest. ¶ Sed tñ:quãuis necessario ad castigatiões ueniamus:tñ nulla sit ira: quæ quia est breuis furor:nihil recte poterit facere. qm̃ cõtraria est rõni:quæ modũ seruat in oi re. ¶ Considerare: qm̃ iratus incõsiderate agit cũ ducatur affectu. ¶ Clemẽti:indulgenti:miti cũ aliqua grauitate sine cõtumelia. ¶ Adiũcta grauitate: ne clemẽs & lenis castigatio cõtẽptui sit:grauitas adhibẽda est. ¶ Illud ipsum:id qđ uideẽ acerbũ qui obiurgaẽ debemus ostendere susceptũ eẽ a nobis ipsius qui obiurgaẽ cã nõ studio obiurgãdi. ¶ Rectum est autem: præcipit nũc quomodo sit cũ inimicis cõtendẽdum. ¶ Rectum est:decet. ¶ Inimicissimis. qui nos capitali odio prosequunẽ. ¶ Nobis indigna:q̃uis in nos cõtumeliosi fuerint: & conuitia idigna effuderint: tñ debe-

mus retinere grauitatẽ & nõ moueri ad iracũdiam & excandescentiam. Vnde Antisthenes. Cũ audiuisset aliquẽ
Platonẽ sibi maledicere dixit. Regiũ est male audire: cũ benefeceris. Si magnanimus fueris: inqt Seneca: nunq̃
iudicabis tibi cõtumeliã fieri. De inimico dices nõ nocuit mihi: sed aiũ nocẽdi habuit & cũ illũ in ptãte tua ui-
deris uindictã putabis uindicare potuisse: quod est magnũ uindictæ genus. ¶ Grauitatem: constantiam: ut non
moueamur ad affectũ. ¶ Deforme ẽt turpe & plenũ ludibrii. ¶ Prædicare: palã dicere & iactare sese in ipso quoq;
tidiano sermõe. ¶ Militẽ gloriosũ: trasonẽ terẽtianũ qui iactat se: & agnatone irridef: sic ẽt miles apud Platonẽ.

tamen grauitatem retinere: iracundiam repellere. Quæ enim cũ aliqua ꝑturbatione fiunt: neq; ea cõstanter fieri possunt: nec ab his qui adsunt approbari. Deforme ẽt est de seipso prædicare falsa ꝑsertim & cũ irrisione audientium imitari militẽ gloriosũ.

¶ Qualẽ debet eẽ domꝰ honorati ciuis & pricipis

[e]T qm̃ oia ꝑseqmur (uolumus qdẽ certe) dicendũ est ẽt qualẽ hoĩs honorati & pricipis domũ placet eẽ cuius finis est usus: ad quẽ accõmodanda est ædificandi descriptio: & tñ adhibẽda dignitatis commoditatisq; diligẽtia. C. Octauio qui primus ex illa familia cõsul factus est honori fuisse accepimus: qđ præclarã ædificasset in palatio: & plenã dignitatis domũ: quæ cũ uulgo uiseretur: suffragata domino nouo homini ad cõsulatum putabat̃. Hãc Scaurus demolitus accessionẽ adiũxit ædibus. Itaq; ille in suam domum cõsulatum primus attulit. Hic summi & clarissimi uiri filiꝰ in domum multiplicatam nõ repulsam solum attulit: sed

[e]T qm̃ oia ꝑseqmur. Nũc de domo
Aristo. magnifici uiri determinat Arist. lo
quẽs de magnifico ait: ad magnifi
cũ aũt ptinet & domũ a se extructã
ut diuitias decet: hr̃e: est eni quoddã & hæc or-
namẽtũ. ¶ Volumꝰ: certe oia ꝑsequi & de oibꝰ
dicere quæ ad utrũ istituẽdũ ornãdũq; ptinẽt.
¶ Qualẽ: cuiusmõi cuiꝰ laxitatis: cuius ipẽsæ.
¶ Honorati: q fungit̃ siue functus est honori-
bus publicis. ¶ Pricipis: primi iter ciues. ¶ Cu
ius. s. domꝰ. ¶ Finis est usus: qm̃ iõ fit domꝰ ut
ea utamur. Ergo laxitas domꝰ accõmodãda est
dignitati ipsiꝰ dñi ut ea uti possit cũ decoro &
hitare magnifice. ¶ Ad quẽ: usũ. ¶ Descriptio
designatio domꝰ ædificandæ: ut usui sufficiat:
cuiꝰ cã ædificat̃: & pro rõne dignitatis ædifi-
cãdũ est: qm̃ decet principẽ uirũ & magnificũ
habere domũ magnificã & plenã dignitatis.
¶ Cõmoditatis: ut cõmode habitemꝰ. & cũ di
gnitate: debet eni domus eẽ utilis & pulchra.
¶ Cneo Octauio: affert exẽplũ Octauii: cui do
Sueto. mus plena dignitatis suffragata est. Suetoniꝰ
ait in uita Augusti. Primꝰ ex familia Octauio
rũ magistratũ populi suffragio cœpit. C. Ruf
fus. Is qstoriꝰ Cneũ & C. ꝓcreauit: a qbus du
plex Octauiorũ defluxit familia cõditione di
uersa. Siquidẽ Cneus & deiceps ab eo reliqui oẽs functi sunt honoribꝰ summis. At Caius eiusq; posteri: seu for
tuna: seu uolũtate in equestri ordine cõstiterũt usq; ad Augusti patrẽ. In nona philippica dicit. Cnei Octauii ca
ri & magni uiri. qui primꝰ in eã familiã: quæ postea uiris fortissimis floruit: attulit cõsulatũ: statuã uidemus in
rostris: nemo eni nouitati iuidebat nemo uirtutẽ nõ honorabat. Hic missus ad nepotẽ regis Antiochi: quo cũ
romãi bellũ gesserãt ut classem hr̃e: & elephãtos alere ꝓhiberet. Laodiceæ in gymnasio: a quodã leptine iterfe-
Plini. ctus ẽ reddita fuit ei statua ꝓ uita: q̃ multos ꝑ ãnos familiã eiꝰ hõestaret. Ply. ait. Nõ ꝑteribo Cneũ Octauiũ ob
unũ uerbũ: quo regẽ Antiochũ dilatur̃ se rñsũ dicentẽ: uirga quã tenebat forte circũsepsit: & priusq̃ egrederet̃
circulo illo: rñsũ dare coegit. In qua legatiõe iterfecto senatꝰ statuã poni iussit: q̃ honoratissimo loco in rostris.
¶ Ex illa familia: Octauiorũ. ¶ Fuisse honori: attulisse honorẽ dignitatẽq; Octauio qm̃ in eã familiã primꝰ cõsu-
latũ attulit: qa ædificauerat clarã domũ. & dignitatis plenã: ut uideret̃ dñs mereri honores sũmos & ãpliorem
Nouus homo fortunã. ¶ Suffragata fuisse auxilio: & tulisse suffragia ad cõsularũ cõsequẽdũ. ¶ Nouo hoi. noui hoĩes dñr quo
rũ maiores nõ fuerũt i magistratu. Plutar. ait in uita Catonis senioris: romãi eos qui generis gl'ia carẽtes seipsis
Plutar. initiũ caperẽt nois sui: nouos hoĩes appellabãt. ¶ Hãc Scaurus demolitus ponit exẽplũ. M. Scauri: qui domum
ãplã & nimiæ laritudinis ædificauit odiosã aliis & sibi ad dignitatẽ tuẽdã minime suffragãtẽ. ¶ Hãc: domũ Cnei
Octauii. ¶ Demolitꝰ cũ solo æq̃sset ædes ãpliauit suas. ¶ Ædibꝰ: suis. s. qm̃ diruta domo quæ fuerat Cnei Octa-
uii suã multiplicauit: cuiꝰ nimia laxitate ꝑ ꝑ'lus offensus est: hãc igit̃ domũ solo æq̃tã adiecit ædibꝰ suis: in q̃s ret-
tulit: & repulsã & ignominiã. M. Scaurus. M. Scauri ꝑricipis senatꝰ & stoici filiꝰ uictricũ hñit Syllã qm̃ Metella
mater post mortẽ Scauri pr̃is Syllæ nupsit: ædilitatẽ sũma magnificẽtia gessit: adeo ut suas opes pene cõsum-
pserit: magnũq; æs alienũ cõflauerit. In ꝓtura ꝓuinciã sardiniã obtinuit: in qua nõ satis abstinẽter se gessit. Romã
ad perẽdũ cõsularũ rediit. Sardis de eo quærẽtibꝰ repetũdarũ postularꝰ est: pr̃onos hñit. P. Clodiũ. M. Callidi-
Pedianus um. M. Marcellũ. M. Tulliũ Ci. M. Messallã Nigrũ: & Qu. Hortẽsiũ: ipse quoq; ut auctor est Pedianus Asconiꝰ
pro se dixit cũ magno sq̃lore & lachrymis: tãdẽ absolutus est sed ita ut a tribꝰ dãnaret̃. Tribunis: & a. xxii. absol-
ueret̃ & in eis pauca ꝑficta iter dãnationẽ absolutionẽq; eẽnt: postea. Qu. Seruiliꝰ Cepio ob legatiõis asiaticæ
iuidiã eũ repetũdarũ fecit reũ. Inde a Varro tribuno plæbis ꝓditiõis accusatꝰ est dicẽte Scaurũ uocasse socios ad
arma: qppe bellũ Italicũ paulo ante exortũ fuerat: quod sociale dictũ est: qm̃ socii a Romanis defecerãt: cũ ciui-
tas ut Drusus trib. plæbis ꝓmiserat: illis nõ daret̃. Scaurus a uiatore accersitus duos &. lxx. annos natus inixus
nobilissimis iuuenibus in forũ processit: & accepto respondendi loco dixit. Qu. Varrus hyspanus. M. Scaurum
principem senatorem socios ad arma dicit cõuocasse. M. Scaurus princeps senator uegat. Testis nemo est utrũ
uos credere conuenit: qua uoce ita omnium commutauit animos: ut ab ipso etiam tribuno dimitteretur. Hæc

refert Pedianus Asconius. Valerius maxi. aliter narrat. Scaurus igit̃ rettulit ignominiã in domũ: quã multipli cauerat: & ait Cice. dignitas hois ornãda est domo magnifica: sed hæc dignitas nõ tota ex domo q̃rẽda est; sed a seipso. s. hẽat uirtutes: alter ipsa domus magnifica dño dedecori erit: & ipse dñs debet ornare domũ. Si cõtinentiæ studes: inqt Seneca: habita nõ amoene: sed salubriter: nec dñm esse uelis notũ a domo sed domũ a dño. Itaq; ille Cneus Octauius: hic Scaurus filius Scauri principis senatus: qm̃ Scaurus ille adeo summus erat: ut ne sibi quidẽ cõparari posset. ¶ Multiplicatã: quã multiplicauerat demolitus domũ. Octauii nõ solũ repulsam. qm̃ re- Cicero Seneca

ignominiã ẽt & calamitatẽ. Ornãda est eni dignitas domo: nõ ex domo dignitas tota q̃renda. Nec domo dñs: sed dño domus honestanda est. Et ut in cæteris habẽda ratio: nõ sui solũ: sed ẽt aliorũ. sic in domo clari hois: in quã & hospites multi recipiendi: & admittẽda hoium cuiusq; generis multitudo adhibẽda cura laxitatis. Aliter enim ampla domus dedecori dño sæpe fit: si est in ea solitudo: & maxime si aliqñ alio domino solita est frequẽtari. Odiosũ est eni cũ a p̃tereũtib⁹ dicit̃. O domus antiqua: quã dispari dño dominaris: qđ quidẽ his tẽporib⁹ in multis licet dicere. Cauẽdũ est ẽt p̃sertim si ipse ædifices: ne ultra modũ sũptu & magnificẽtia ꝓdeas: quo in genere multũ mali ẽt in exẽplo est. Studiose eni plærīq; p̃sertim in hac pte facta pricipum imitãtur. Vt. L. Luculli summi uiri uirtutẽ: cuiusq̃ multi uillarũ magnificentiam imitati sunt. Quarũ quidẽ certe adhibendus est modus ad mediocritatẽq; reuocãdus eadẽq; mediocritas ad oẽm usum cultumq; uitæ referenda est. Sed hæc hactenus.

¶ Tria in omni actione obseruanda.

i N oi actiõe suscipiẽda tria sunt tenẽda. Primum ut appetitus rõni pareat: quo nihil est

diens ex Sardinia in petitiõe cõsulatus repulsã habuit: & ifamia notatus est: repetũdarũq; postulatus: unde in summa interdum calamitate fuit. Nam aduersa ualitudine laborãs processit in forum: & cum lachrymis respondit obiectis carminibus. Dignitas hominis debet ornari domo magnifica quæ est quoddam ornamentum. Non tota quoniam alia esse debet: quæ dignitatem afferunt. ¶ Et ut in cæteris: sensus est: quẽadmodũ in oibus alii rebus qđ nobis agẽdũ sit cõsiderare debemus: nõ solũ pp nos: uerũ ẽt & alios sic in ædificanda domo pricipis cõsiderãdũ est hospites in ipsam admittẽdos eẽ: & sic oportere amplã esse non tãtũ ut dño ꝑprio seruiãt: sed & aliis qui recipiẽdi sunt. ¶ In cæteris: aliis rebus: q̃s nõ solũ ad nostrã: sed ẽt ad aliorũ utilitatẽ referimus. ¶ Clari: summi & principis. ¶ Hospites: amici externi. ¶ Multitudo cuiusq; generis: ut tũc erãt cliẽtes: & uaria hoium genera domos pricipũ ingrediuntur. ¶ Laxitatis: amplitudinis: debet iquit tenere mediũ: nã si modũ excesserit: & nimia laxitate luxuriãs diffundet̃ domio afferet dedecus priusq̃ dignitatẽ. ¶ Solitudo: idest adeo amplã: ut non possit tota habitari: tũc illa solitudo dedecori dño erit. ¶ Frequentari: coli familiæ frequẽtia: frequẽs locus dicit̃ in quo multi sunt & frequẽtat̃ senatus: in quo sunt multi senatores. ¶ Odiosum est: infame & qđ affert odiũ: & fastidiũ: cũ põt dici a prætereũtib⁹: o domus quã disparẽ dominum habes: quod nũc Romæ passim dici põt. ¶ Videmus eni oibus clarissimorũ quondã ciuiũ: & illius amplissimæ ciuitatis facile principũ mõstra hominũ habitare: & a meretricũ scholis frequẽtari: quibus cũ romana disciplina uigebat: & mores nõdũ luxuria corrupti: & illi. xl. octo magistri uicorum urbana uitia excuterẽt: uilissimus fornix dabat̃: & uix dignæ censebãtur: ut in submoenio habitarent pãnosæ sordidæ neglectæ: nũc aũt serico & auro undiq; pellucẽtes magnifice habitãt: clientelã habẽt: & disciplinã ut tanta ars nõ pereat. Vnde dolẽdũ est: qđ plus inguinib⁹ olidi scorti & edacis tribuat̃: q̃ uirtuti & q; fœdissima lupa corporis ornatu non solũ æquet̃ reginis: sed antecellat. ¶ His tpibus: in hac calamitate & cõfusiõe nostrorũ tẽporũ: quibus domus proscriptorum a Sylla ab indignissimis & imeritissimis hoibus habitant̃: ut merito dici posset. O domus antiquæ quã dispari domino dominamini. ¶ Cauẽdum est ẽt: aliud præceptũ & cautio in ipsa domo ædificiẽda. ¶ Ne prodeas: exeas extra mẽsurã: debet is qui ædificat tenere mediũ. & pro modo diuitiarũ impẽdere atq; ut oportet decetq;. ¶ Sumptu: ipensis. ¶ Quo in genere: cũ. s. quis nimio sumptu aliquod opus extruit: alios eni suo exẽplo irritat ad talẽ ædificãdi luxu. In hac parte ædificiis supbe & luxuriose ædificãdis: & probat hoc exẽplo Luculli cuius uirtutez pauci imitati sunt: magnificẽtiã uero in ædificãdis nillis pmulti. ¶ Facta principũ: ea quæ principes ciuitatis faciũt: Tubero stoicus lucullũ togatũ Xerxẽ appellabat pp uillã in sinu Baiano & aquã marinam imissam effosso mõte. & Var. in. i. de re rustica lib. dicit. Nũc cõtra uillã urbanã quã maximã ac politissimã habeãt. Dant operã ac cũ Metelli & Luculli uillis pessimo publico ædificatis certãt. ¶ Luculli uirtutẽ: quis. s. imitatus est: quasi dicat ppauci. ¶ Cuius q̃ multi. s. imitati sunt eũ in ædificiis & cõuiuiis. Villa est domus in agro. Vicus dicit̃ qñ sũt plures domus una post aliam. Vicinia dicitur propinquitas uicinorum. ¶ Quarũ: uillarũ edificandarũ mẽsura est adhibenda. Vnde apud antiquos erat lex censoria ne uilla fundũ desideraret & ne plus uererent q̃ ararent: & iõ nimiam ædificandi luxuriam notauit. Horatius in carminibus dicens: iam pauca aratro iugera molles relinquent regiæ: quoniam oẽs campi ædificiis ad luxum & delitias comparatis occupabantur. Villa Vicus Vicinia Hora.

i N oi ãt actiõe. Tria Ci. ponit quæ in oi uita seruãda sũt. Primũ est ut appetitus pareat rõni: nã si appetitus euagabit̃ lõgius: officiũ suari nõ poterit: qđ semp ad bonũ tendit. Secundũ est ut cõsideret̃ qđ agẽdũ sit: & ea cura adhibeat̃: quã rex ipsa efficiẽda reqrit. Tertiũ est ut oia cũ mẽsura fiant: ẽt quæ

laudabilia sũt:ne si modũ excesserit:ut rephēdātur. ⁋ Pareat. Obediat & id appetat qđ rō suaserit. ⁋ Ad officia: ut aliqd fiat cũ uirtutis laude. ⁋ Aiaduertaᵗ: cōsidereᵗ diligēter:ne aut nimis aut parꝝ id curem⁹ qđ agēdũ est:sꝫ ut ipsa res postulat. ⁋ Opa:labor. ⁋ Cā:res ipsa quā agim⁹ & cā quā tractem⁹. ⁋ Ad liberalē spēm.i.ea q̄ laudanda sũt & q̄dā apparētiā libero hoie dignā præ se ferũt. ⁋ Moderāda:mō quodā & mēsura tractāda:multo magis igr̄ moderāda sũt & uitāda q̄ nullā hn̄t spēm.i.apparētiā libero hoie dignam. Et ait Ci. optim⁹ est modus:ĩ oi re

Hora.

atq; mēsura ut ſueᵗ decorũ:nā cũ facim⁹ id qđ decet tenem⁹ modũ. Hora. in. i. uolumie epistolaꝝ sic canit. Insani sapiēs nomē ferat æqu⁹ iniq Vltra q̄ satis ē uirtutē si petat ipsam. & in prio ſmonum dicit. Est mod⁹ĩ reb⁹ sũt certi deniq; fines. Quos ultra citraq; neqt cōsistere rectũ. ⁋ Modus aũt hoc referᵗ ad illud ſm p̃ceptum ut.s. cōsidereᵗ q̄ta sit res q̄ uolum⁹ efficere. ⁋ Ipm decus: seq ad qđ decet & eatenus ꝓgredi ĩ aliq̄ re q̄tenus laudaᵗ lōgi⁹ q̄ deceat: & sic erit modus. hoc refert ad tertiũ:ut.s. oia moderanda sint: & ait: q̄uis modus optimus sit tñ horũ triũ præstantissimũ est appetitũ parere rōni: qm̄ nisi ratio dominabitur nil quod deceat fieri poterit.

d Einceps de ordie reꝝ. Supra Cicero ꝓposuit ipm decoꝝ trib⁹ rebus cōtineri:formositate:ornatu: ordine duab⁹ ptib⁹ absolutis ad ordinē trāsit:& tpum oportunitatē: ut nil qđ ad decorũ ipsũ ptineat explicādũ relinquaᵗ. Vtitur igiᵗ trāslatiōe:& docilē facit auditorē & attentũ. Hæc āt scia cōtinet eā quā græci eutaxiā nomināt:eutaxia dr̄ bona dispositio & ordo:uult Cic. ordinis cōseruationē & modestiā idē eē: ⁋ Nō hāc.s. cōtinet quā nos appellam⁹ modestiā a mō.i. mēsura quæ singulis reb⁹ adhibenda est. ⁋ In quo uerbo: modestiæ.s. inest modus q̄dā ſuādus in oi re:& sic modestia ē quod dā ornamētũ ĩ ipis actionib⁹. ⁋ Ordinis cōseruatio:ut sit bon⁹ ordo in reb⁹ agēdis: nā eutaxia dr̄ bona ordinatio:sed ingr Ci. ex ipsa definitiōe stoicorũ adducor:ut eādē eutaxiā latine appellē modestiā. ⁋ Loco suo: tpe oportuno. ⁋ Eadē uis:nā & ꝓprietas: ut idē sit ordo rerũ & collocatio:qđ ex ipa definitiōe ꝓbat:nā ordo est cōpositio rerũ aptis locis & accōmodatis:& loc⁹ significat tpis oportunitatē. ⁋ Actionis:opationis:hoc dixit ad drīam loci qui est sedes argumēti:& in quo illud latet: & ex quo duciᵗ:& loc⁹ est ultima supficies corpis ābientis locatũ:ut finit Arist. in physicis:hic accipitur locus pro agēdi oportunitate. ⁋ Locũ actiōis:aptũ ad aliqd agēdũ. qm̄ sũt & alii loci sedes argumētorũ: hos locos boetius in topicis maximas ꝓpōnes appellar. Et fabi⁹ ait li. v. locos appello sedes argumētorũ. ⁋ Tēpus actionis:aptũ ad agēdũ:& oportunũ dicitur occasio:inde dicimus nactus occasionē.i. tēpus oportunũ:in rhetoricis loquēs de tpe sic ait:occasio est pars tpis habēs in se alicuius rei idoneam ſfaciēdi aut nō faciēdi oportunitatē. ⁋ Sic fit:ex horũ uerborũ definitione hoc sequitur. ⁋ Quā interp̄tamur:quā latine dico appellādam esse modestiā:cũ græce dicatur eutaxia. ⁋ Idoneorũ:quæ idonea sint ad agēdũ:& sic uno uerbo modestia Ci. cōplectiᵗ ordinē locũ:& tēpus. ⁋ Eadē definitio: qm̄ prudētiæ est locũ: ordinē: & tēpus eligere & hēre delectũ. ⁋ Itaq; modestia:& moderatio est q̄dā ministra ipsius prudētiæ:& hæc officia: in q̄bus modus requiriᵗ: pertinēt ad tēperātiā:quæ est cōseruatrix prudētiæ: moderatio igiᵗ cōseruat prudētiā:& id facit in singulis actionibus: quod prudētia iubet:corrupta aũt moderatione prudētia nihil ualet. Itaq; eadem fere sunt officia prudētiæ & modestiæ quæ ipsam cōseruāt. Et aliis similibus quæ ad hāc ptem pertinēt:qm̄ tēperātia sequũtur ordinis: cōstantia & ornatus. ⁋ Quæ erāt prudētiæ:quæ ptinebant ad prudētiā:quā sequũtur cōsiliorũ maturitas: & intelligētia hæc pars moderationis & ordinis ad tēperātiā ptinet:licet nulla uirtus possit eē sine prudētia: & qui illā habet ois hēat necesse est:sed singulaꝝ mediocritatũ officia disticta sũt. ⁋ Iādudũ:ab initio huius disputatiōis. ⁋ Quæ āt harũ uirtutũ.i.ea. quæ ptinēt ad has uirtutes quæ tēperātiā sequũtur. De q̄b⁹ uirtutib⁹ paulo ante cœpi disputare. ⁋ Approbationē:laudationē & cōmēdationē eorũ:cũ q̄bus uiuimus: & nihil a nobis fiat:qđ illos offēdat.

Locus multipliciter
Aristo.
Fabius

ad officia cōseruāda accōmodati⁹:deide ut aiaduertaᵗ q̄ta illa res sit quam efficere uelim⁹:neu maior neue mior cura & opa suscipiaᵗ q̄ cā postulet. Tertiũ ē ut caueam⁹ ut ea q̄ ptinēt ad liberalē spēm & dignitatē moderāda sint. Mod⁹ āt est optim⁹ dec⁹ ipsũ tenere de quo an̄ dixim⁹ nec ꝓgredi lōgi⁹ horũ āt triũ p̄stātissimũ est appetitũ obtēperare rōni.

⁋ Ordo rerũ ac temporum oportunitas.

d Einceps de ordine rerũ & de oportunitate tēporum dicēdum est: hac āt scia cōtinetur quam ea ευταξιαμ græci noiant non hanc quam iterp̄tamur modestiā:quo ĩ uerbo modus iest. Sed illa ē eutaxia:in qua itelligitur ordinis cōseruatio. Itaq; ut eadē nos modestiā appellem⁹: sic definiᵗ a stoicis:ut modestia sit scia earũ rerũ quæ agenᵗ:aut dicētur loco suo collocādarũ. Itaq; uideᵗ eadē uis ordinis & collocatiōis fore. Nā & ordinē sic definiũt cōpōnē rerũ aptis & accōmodatis locis. Locũ āt actiōis oportunitatē tpis eē dicũt. Tēpus āt actionis oportunũ græce ευχεϱεια latine appellatur occasio. Sic fit ut modestia hæc quā iterprætamur:ita ut dixi scia sit oportunitatis idoneorũ ad agendũ tēporũ. Sed pōt esse eadē prudētiæ definitio:de qua principio diximus. Hoc autē loco de moderatione & tēperātia:& aliis similibus uirtutibus quærimus. Itaq; quæ erant prudentiæ ꝓpria suo loco dicta sũt. Quæ aũt harũ uirtutũ: de quibus iādudũ loqmur quæ ptinēt ad uerecũdiā:& ad eoꝝ approbationē:q̄bus cũ uiuim⁹ nũc dicēda sũt.

Ordo actionum cum decoro.

t Alis est igit̃ ordo actionum adhibēdus ut quēadmodū in orone cōstāti:sic in uita sint oia iter se apta & coueniētia. Turpe est eni ualdeq; uitiosu;:in re seuera couiuio dignū:aut delicatum aliquē iferre sermonē. Bene pericles cū haberet collegā in prætura Sophoclē. Hiq; de cōmuni officio couenissent:& casu formosus puer præteriret:dixissetq; Sophocles. O puerū pulchrū Pericle:At eni prætorē Sophocles decet:nō solū manus: sed etia; oculos abstinentes hēre. Atq; hoc idē Sophocles: si in athletarū approbatiōe dixisset:iusta rephensione caruisset. Tāta uis est & loci & tpis:ut si quis cū cām sit acturus in itinere:aut in ambulatione secu; ipse meditetur:aut si qd aliud attētius cogitet: non rephēdat̃. Ad hoc idē si in couiuio faciat: ihuman⁹ uideat̃ inscitia tpis. Sed ea q̄ multū ab humanitate discrepāt:ut si qs in foro cātet aut si qua est alia magna puersitas: facile apparēt:nec magnope admonitiōne & præcepta desiderāt:quo autē parua uidētur esse delicta:neq; a multis itelligi possūt:ab his est diligentius etiā declinādū. Vt in fidibus: aut in tibiis:quāuis paulum discrepēt:tamen id a sciente animaduerti solet. Sic uiuendum est in uita ne forte quid discrepet:uel multo etiā magis:quo maior

Alis igitur ordo: præcipit nūc qualē ordinē tenere debeamus ut in singulis actionib⁹:de quo ita disputat:ut locū psonā:aliasq; circūstātias includat:quæ in oi re ut seruet̃ decoꝝ cōsiderādæ sunt. Obseruatio eni circūstātiarū est illa:quæ cōstituit officiū.qm̄ pōt reddi certa ratio quare factū sit. ⁋ Cōstāti:pseuerāti in optimo ordine.& nihil ab arte discrepāti:hæc est laus oratoris:ut oia in oratiōe bñ cōueniāt:& quadrēt:sic laudat̃ ordo:cū oēs actiones iter se cōuenīūt:& suo tpe fiunt. ⁋ In uita:in actionibus uitæ. ⁋ Apta:ut apta sint:qm̄ ordo est cōpositio rerū in aptis locis:apta igitur.i.accōmodata & cōueniētia. ⁋ Turpe est eni: pbat ab effectu q̄re adhibēdus ordo sit. qm̄ dedecet:si non habet̃ ratio loci:tpis & psonæ:sic a re cōtraria sumēs argumētū ōndit: id laudari:qd̄ tpe apto fit. ⁋ Seuera:graui. ⁋ Delicatū:delitiis aptū & molle. ⁋ Bene pericles: qui collegā suū rephēdit Sophoclē. qm̄ ille nō habuerat rōnē loci:tpis:atq; psonæ: quā sustinebat:erat eni ptor. Sophocles tragicus poeta fuit. Tragœdiā auctore Fabio prim⁹ Eschylus in lucē ptulit sublimis & grauis & grādiloquus sæpe usq; ad uitium. Sed lōge clarius illustrauerunt hoc opus Sophocles atq; Eurypydes:quorū in dispari dicendi uia uter quidē sit poeta melior iter plurimos quærit̃. ⁋ In prætura: qm̄ erant prætores: qui reddebant iura. Collega dicit̃ socius in magistratu. ⁋ Conuenissent:simul eēnt:ut de cōi officio loquerent̃ & iura redderēt. Hoc narrat ēt Plutarchus in uita piclis. Et Vale.dicit. Pericles cum in ptura sophoclē collegā haberet:ac is publico officio una districtus pueri ingenui ptereūtis formā ipensioribus uerbis laudasset : intēperātiā eius increpitās dixit:ptoris non solū manus a pecuniæ lucro sed ēt oculos:a libidinoso aspectu cōtinētes eē debere. Locus ipse igitur dat⁹ prætori & magistratus nō seruabat decorum laudādo formosum puerū. ⁋ Ad hoc idem:ecce quid facit locus & psona.nā si alibi illud dixisset:iusta reprahēsiōe caruisset. ⁋ Athletaꝝ: eorū qui in gymnasiis se exercent. Athlo græce latine significat certo:& cōtēdo. Inde athletæ dicūtur:in genere certatores:in specie autē erunt pugiles palestritæ:cursores & similes & athlon dicitur prælium certaminis ; quo uerbo utitur Theocritus. ⁋ Approbatione:ubi approbātur athletæ pulchri lacertosi:& habētes mēbra apta ad certamina. Tāta uis est loci:tātū pōt locus & aliæ circūstantiæ ad approbationem alicuius rei uituperationemq;. ⁋ Cām acturus:oraturus cām alicuius aut suā. ⁋ Meditet̃:intra se cogitet. ⁋ Ad hoc idē:meditari & attētius cogitare. ⁋ Inhumanus:ab humanitate alienus ac rusticus.qm̄ ignorat quid postulet locus & tp̄s. Sed ea quæ non opus est inquit. Cice. de his pcipere & monere quæ manifesta delicta sunt & ab oibus facile cognoscūtur: sed de his quæ parua uidētur & cū dignosci ab oibus nequeāt facile trahūt hoies errorē specie:qdā recti. Vnde diligenter singula cōsiderāda sunt:& id uitādū qd̄ in aliis turpe est ac idecorū.& doctos cōsulere debemus: quorū cōsilio ad uirtutē ac decorū dirigamur. ⁋ Discrepāt:aliena sunt. ⁋ Ab humanitate:ab his moribus quos homo bene institutus habere debet:ab humanitate igitur disciplina uiuēdi:quæ homini data est. ⁋ Cātet in foro: qd̄ dedeceti & ab eruditione bonisq; moribus alienū est. ⁋ Magna puersitas:prauitas in moribus:quæ sua magnitudine oibus se ōndit. ⁋ Nec magnope.nō multū est opus monere.qm̄ patet talia declināda esse pp apertā turpitudinē. ⁋ Neq; a multis:ab imperita multitudine: Et affert exēplū musice. Nam cū in fidibus & tibiis aliqua discrepātia est nō cognoscit̃ nisi ab eo qui musicen callet:sic actiones aliquid in se prauitatis habētes nō cognoscuntur nisi a prudētibus quoꝝ cōsilio uita adolescentiū formāda est & regēda. ⁋ Paulū discrepēt:discordēt:nā discrepare pprie est diuerso mō crepare.i.sonare & crepitum facere:inde ad multa trāffertur. ⁋ A sciente: pito in musicis: Sic uiuēdū. Ita inquit uiuēdū est ut uita nō discrepet.sed oia inuicē congruāt:& ordo seruetur ac modus ut fiat ille actionū cōcentus:qui est maxime e natura & uita cōstās in officio pseueret. Sicut fit in numeris musicis & motibus inter se nō discrepātibus. ⁋ Vel multomagis:q̄ in fidibus & tibiis:maior cura adhibenda est in actionibus uitæ q̄ in ipsis numeris. ⁋ Quo:quanto maior est concentus actionū.i.conuenientia ut nullo modo a ratione discrepent sed loco tēpori & personis conueniant. ⁋ Maior:quātum ad se. ⁋ Melior:ad nostrum commodum:& decus. ⁋ Concentus cōuenientia:perstat in translatione.sonorum melior inquit est & præstantior con

Collega
Valeri⁹
Athlo
Discrepo

& melior actionũ q̃ sonorũ cõcẽt⁹ est. Itaq; ut in fidibus musicorũ aures uel minima sentiunt: sic nos si acres ac diligẽtes iudices esse uolumus aĩaduersoresq; uitiorũ: magna ĩtelligimus sæpe ex puis. Ex oculorũ obtutu: supciliorum aut remissione: aut cõtractiõe ex mœstitia: aut ex hilaritate: ex risu: ex locutione: ex reticẽtia: ex cõtentione uocis: ex summissione: ex cæteris similibus facile iudicamus qd apte eorũ fiat: qd ab officio naturaq; discrepet: quo in genere nõ est incõmodũ q̃le qdq; eorũ sit ex aliis iudicare: ut si qd dedeceat in illos uitem⁹ & ipsi. fit eni nescio quo mõ: ut magis in aliis cernam⁹ q̃ i nobismetipsis: si qd deliquit. Ita facillime corrigunt in discẽdũ uitia quorũ imitãtur emendãdi cã magistri. Nec uero alienũ est ad ea eligẽda: quæ dubitationẽ afferũt adhibere doctos hoies: uel ẽt usu peritos: & quid his de uno quoq; genere officii placeat exquirere. Maior eni pars eo ferre deferri solet: quo a natura ipsa deducitur in quibus uidẽdũ est: non mõ qd quisq; loquatur: sed ẽt qd quisq; sentiat: atq; ẽt de qua cã qsq; sentiat. Vt eni pictores & hi

uenlentia ipsarũ actionũ. ¶ Quã sonorũ: & ideo maior cura est adhibẽda: ut nulla ipsis discrepãtia sit. ¶ Vel minima: ẽt minimas discrepãtias: qm̃ calẽt artẽ. Vel ẽt minimos errores. ¶ Acres: acuti uehemẽtes attẽti. ¶ Vitiorũ: eorũ quæ fiũt cũ uitio & p̃ter decorũ. ¶ Magna ex paruis: ex paruo signo magna cognoscimus. ¶ Vultus eni obtutus oculorũ & alia signa indicãt esse in moribus nõnulla quæ latẽt & incognita sunt: in quibus signis & gestibus aliqd sit qd' dedecet. Vñ in singulis cauẽdũ est & multo magis ne aius peccet: qui per signa extrinseca se aperit. ¶ Obtutu: aspectu in aliquẽ defixo. ¶ Remissione: dilatatione aut cũ cõtrahũtur supercilia: aut deprimunt aut attollũtur & hoc est cõtrahere & remittere. ¶ Hilaritate: lætitia. ¶ Cõtẽtiõe: eleuatiõe i. cũ uocẽ attollimus. Cũ oia iquit supradicta uiderimus: cognoscemus si experiẽtiã habebimus: quid apte fiat & cũ decoro. ¶ Quid a natura. i. a rõne naturæ dissentiat. nã reipicere ti dere: & similia eo mõ facere oportet ut a natura nõ recedat. Risus nõ semp uituperat: cachinnus uero semp & risus cõcedit: ille aũt improbatur. Risus ingt Ci. alibi sedem hẽt aliqua deformitate ac turpitudie: quæ cũ in aliis demõstrãtur urbanitas: cũ in ipsum dicẽtẽ recidunt stultitia uocat. ¶ Quo in genere: eorũ. s. quæ uituperãt cũ nõ apte fiũt a naturaq; recedũt. ¶ Nõ est incõmodũ: imo utile est iudicare in aliis q̃le sit unũquodq; supradictorum: ut nos cauere possimus si aliquid p̃ter decorum fieri cognoscimus. Nã magis dep̃hendimus errores aliorũ q̃ nr̃os: Vnde magistri cũ discipulos rep̃hẽdere uolũt eos imitãtur: ut discipuli uidẽdo cognoscãt q̃ de dedeceat in quo rep̃hen-

Ana charsis dũtur. Quapp anacharsis scytha iterrogatus quo pacto qs abstemius fieret rñdit: si ebriosorum motus sibi ante oculos ponat. Et Plato
Plato ebriis & iratis p̃cipere cõsulereq; solebat: ut in speculo uultus isp̃icerẽt suos: ut uisa deformitate: uitia fugerẽt. Et lacedæmonii seruũ ebrium in cõspectu filiorũ adducebant. ut in ipso turpitudinẽ ebrietatis ĩspicerẽt: & ea abstinerẽt. ¶ In aliis: qm̃ unusquisq; sibi placet: ideo suos errores nõ facile iudicat. Pauci eni in seipsos descẽdũt diligen-
Seneca tius: ĩspiciẽtes aliena peccata q̃ sua. Vñ dicit Sene. Aliena uitia in oculis habemus: a tergo nr̃a sũt. ¶ In discẽdo: iudicãdo. ¶ Quorũ. i. discipuli: quorũ uita magistri rep̃sentãt cã emẽdãdi. ¶ Visa deformitate: uitii quod illi imitãtur: ad irrisionẽ facillime corrigũtur: cũ uitia plene discernãt. ¶ Emẽdãdi cã: ut discipuli emẽdentur. ¶ Neque uero alienũ est. Monet cõsulẽdos esse uiros usu peritos: ne locus pœnitẽtiæ relinquat: nã si cõsilio prudẽtũ uolue-
Phus rimus uti: nunq̃ errabimus: & mediocritas ipsa retinebit quã ipse prudẽs definit & statuit. Phus in. iii. ethices sic ait. Atq; cũ magnis de rebus deliberare uolumus: sumimus & alios ad cõsiliũ diffidẽtes nobisipsis tanq̃ non sufficiẽtib⁹ ad discernẽdũ. ¶ Nõ est alienũ: imo cõducit ut singula & minime errata cognoscãtur. ¶ Quæ afferũt dubitationẽ: de qbus dubitat: an in officio sint. ¶ Doctos: doctrina p̃stãtes. ¶ Vel usu: expientia rerũ. ¶ Exqrere: diligẽter p̃cũctari qd illis uideat agẽdũ & qd fugiẽdũ tanq̃ turpe. ¶ De unoquoq; genere officii: oibus actionibus quæ officiosæ debẽt eẽ: & cũ uirtute ac modo. ¶ Maior eni pars: ratio quare debemus uti cõsilio prudẽtum: qm̃ maior pars hoium sequit iclinationes naturales. Vñ opus est: ut prudẽtiores cõsulamus: ne sequentes aliqñ id ad quod natura iclinamur: erremus: aliqui tñ sunt qui p̃uas naturæ iclinatiões nõ sequũtur: iõ dixit maior ps pauci: eni hñt talẽ prudẽtiã & mẽtis robur: ut naturã emẽdẽt. Vir prudẽs nõ defert aliqñ ad id: ad quod a natura deducit: quæ interdũ uitiosa est & corrupta: quã si sequeremur discederemus ab officio: qd' fore nõ cognoscit
Diogenes cũ ad id inclinationes naturales habeamus: & nihil põt eẽ officiũ: qd' a bona natura discrepat. Vnde Diogenes finẽ statuebat rõni rite obtẽperare in eis eligẽdis: quæ s̃m naturã sunt. Chrysippus intelligit cõem & propriã
Chrisippus humanitati naturã: cui cõgruere oporteat. Cleãtes cõem tñ naturã suscipit: quã sequi oporteat: cum propria interdũ uitiosa sit & corrupta. Cõsulere igitur debemus doctos uiros: & usu p̃itos: ne erremus. ¶ In qbus: reb⁹
Cleãtes dubiis: de qbus doctos cõsulimus. ¶ Quid sentiat: qd habeat in aio: multi enim dicũt aliqd eẽ agendũ tñ aio nõ ita sentiunt. Ideo cõsiderãdũ est quid quisq; nõ mõ loquatur: sed etiã sentiat: ne adulationib⁹ & assentationibus ad prauas actiones deducamur. ¶ De qua causa: qm̃ si de Astrologia uult tibi iurisperitus cõsulere errabis cum eo: quippe Astrologiam is non calet: & sic de similibus. Vnde oportet de aliqua re illos consulere: qui iudicare possunt & sciunt: & probat comparatione artificum uos debere alio iudicio multa facere: & malefacta emendare. Apud græcos dicebatur. Quam quisq; norit artem in hac se exerceat. Et etiam in illos prouerbium erat: qui
Signũ id quod ignorarent iudicabant. Supra crepidam iudicare nolito. ¶ Vt hi qui signa fabricant: ut sculptores sta-

tuarii:signa dicũtur opera expssa & sculpta: ut statuæ:uasa anaglipta: & alia signa quæ extãt:tabulæ solum pictæ sunt sine aliqua expssiõe formarũ:a signo dicit̃ sigillũ p diminutionẽ. Idẽ in tertio de oratore. Ipsa necessitas fabricata est. Et Nonius affert hũc Ciceronis locũ:ut hi qui signa fabricãtur. ¶ Veri poetæ:qui poeticã ipsam optime callẽt. ¶ A uulgo:ut faciebat Appelles:auctore Plynio.qui tabulas pictas trãseũtibus pponebat:ipse post tabulas latẽs ĩtelligebat:quæ uitia rephenderent a singulis ut postea emendaret. Sutor accedens opus notauit: quod crepida pauciores ansas hẽret:qđ uitiũ Appelles emẽdauit. Et syllius italicus poeta in signis iudicia auditorũ sæpenumero recitationibus expertus est.

Sigillũ

Apelles

qui signa fabricãt: & ueri ẽt poetæ suũ quisq; opus a uulgo cõsiderari uult:ut si qd repræhẽsũ sit a pluribus id corrigat̃:hicq; & secu & cũ aliis quid in eo peccatũ sit exquirũt. Sic aliorũ iudicio p multa nobis faciẽda & nõ faciẽda: & imitanda & corrigẽda sunt. Quæ uero more agunt̃: & istitutis ciuilibus de his nihil est præcipiẽdũ. Illa eni ipa præcepta sũt nec quẽq̃ hoc errore duci oportet:ut si qd Socrates aut Aristippus cõtra morẽ cõsuetudinẽq; ciuilẽ fecerit.locutiue sint:idẽ sibi arbitret̃ licere:magnis illi & diuinis bonis hãc licẽtiã cõsequebãtur. Cynicorũ uero ratio tota est eiiciẽda. Est eni inimica uerecũdiæ:sine qua nihil rectũ eẽ pt:nihil honestũ Eos ãt:quoϱ uita pspecta in rebus hõestis atq; magnis est:bene de rep.sentiẽtes ac benemeritos: aut merẽtes aliquo honore aut iperio affectos obseruare & colere debemus:tribuere ẽt multum senectuti:cedere his qui magistratũ habebũt. hẽre delectũ ciuis & pegrini:in ipo quoq; pegrino priuati ne an

¶ Secum:itra se: & loquẽdo cũ aliis:sic in ipsis actionibus agẽdũ est:ut aliorum iudicio uitia corrigãtur. ¶ Quæ uero more agũtur. de his nõ est pcipiẽdũ:inqt Cice.quæ in ipsis ciuitatibus istitura sunt:qm̃ patet oibus obseruanda eẽ:nec aliqs cõtra publicũ morem ciuitatis audere debet:& in hoc nõ debemus uiros claros imitari qui diuina quadã sciẽtia hoc consequebãtur:ut cõtra morẽ ciuitatis loqui possent. Institura eni urbiũ obseruari debẽt. Vnde dicit Sene.nõ conturbabit sapiẽs publicos mores:nec populũ in se nouitate uitæ cõuertet. ¶ More:consuetudine. ¶ Institutis: Institura: ut dictũ est:sunt quæ tã moribus q̃ legibus ad honestatẽ ducunt. Mores ẽt in hoie sunt q̃litates ai:& appetitus: & magis attingunt naturã q̃ cõsuetudo:& mox est lex nõ scripta. ¶ Ciuilibus: alicuius ciuitatis. ¶ Illa:ipa istituta: & mores sunt quædã pcepta:quæ ab oibus obseruari debẽt:ergo de his nõ opus est pcipere. Socra.Phauorin⁹ auctore Laertio dicit. Accusauit melitus Socratem Sophronisi filiũ ꝙ iura uiolaret:quos ex maiorũ instituto suscepit ciuitas deos eẽ nõ existimãs:alia noua demonia iducẽs:cõtra ius itẽ: & phas iuuenes corrũpit.

Seneca

Dãnatus igr̃ fuit Socrates ꝙ nouã religionẽ induceret cõtra uetus ciuitatis athenaϱ institutũ. Cato cẽsorius auctore Plu. Socratẽ loquacẽ & uiolẽtũ hoiem appellabat qui cũ in patria sua plus posse affectaret q̃ leges paterẽtur priscos mores:& ueteres cõsuetudines antiqua re:ciuesq; suos ad cõtrarias priscis institutis opiniões traducere molitus est. Sed crimia Socrati obiecta a duob⁹ eis discipulis Platone in Apologia & Xenophõte q̃ttuor illis uoluminibus de dictis & factis Socratis memoratu dignis penitus diluũtur. Aristippus Socra.discipulus cyrenaicus primus Socraticorũ mercedẽ doctrinæ exegit & q̃stu pbatus est: & uoluptati patronũ se pstitit cõtra morẽ ueterẽ:posuit eni summũ bonũ in uoluptate:quæ maxime sensum moueret:& a suo pceptore Socrate desciuit:qui in uirtute sũmũ bonũ statuerat. Cũ obiceret̃ Aristippo:ꝙ laidẽ meretricẽ haberet r̃ndit:hoc melius est q̃ ꝙ illa me habeat. ¶ Cõtra morẽ:cõsuetudinẽ:qm̃ Socrates nouã religionẽ introducebat cõtra mores & istituta ciuitatis:& Aristipp⁹ uoluptati oia tribuebat:& quæstui pbiam habere cœpit & eius domũ meretrices frequentabat. ¶ Diuinis bonis:summa doctrina quæ est diuinũ quoddã bonũ. Interrogatus Aristippus quid interesset inter doctũ & indoctũ respõdit. Mitte utrunq; ad loca ignota:& cognosces. ¶ Cynicoϱ ratio. Refellit rõnem cynicorũ & uitæ institutũ:qui uolebãt:ut oia fierẽt ad libidinẽ.i.fm appetitum: & nullã uerecundiæ habebãt rõnem:qua neglecta & remota nil quod hois præstãtiã deceat fieri põt:nec põt aliqd esse honestũ quod uacet pudore. Apollodorus tñ in mortalibus dicit cynicã sectã esse ualidã & celerem ad uirtutẽ uiã:hanc sectam stoici uelut sapiẽtes amplecti:a quibus Cice.dissentit agens uerecũdiæ partes:sine qua nihil cũ laude uirtutis & honestatis fieri poterit. ¶ Eos aũt:supradicta inquit sine cõsultatione obseruare debemus:& illos colere qui pbatissimi sunt.& sic pcipit quibus adhærere debeamus:& ipsorũ cõsilio niti. ¶ Perspecta:cognita propter res gestas cũ uirtute. ¶ Magnis:quas ipsi gesserũt ut magnanimi. ¶ Bene sentiẽtes:bonam habẽtes mentẽ erga remp.non affectantes tyranidem & seditiones:ab illis fugere debemus:qui nõ studẽt cõmuni libertati & utilitati. ¶ Ac benemeritos:qui pro repu.multa fecerũt:imperiũ auxere & benemeriti sunt. ¶ Aut merentes: in præsentia aliquid pro repu.faciẽtes. ¶ Aliquo honore:Magistratu. ¶ Aut aliquo alio isigni:Aut imperio;ut illi qui præsunt exercitui militiæ & urbibus. Obseruare est quadam admiratione aliquem uirtute præditum uenerari. colere est plusq̃ obseruare:hoc eni est tm̃ ad hoies:colere etiã ad deos:ergo obseruamus ut hominem: colimus ut deum siue diuum hominẽ:ut Iacones dicere consueuerũt:cum aliquem summis laudibus celebrare uolebãt. ¶ Multum tribuere:magnam habere rationem senectutis.i.ipsos senes ualde obseruare debemus & uenerari. ¶ Habere delectum:facere differẽtiã inter ciuem & peregrinum & unicuiq; id ꝙ illi debetur tribuere. ¶ In ipso quoq; pegrino:debemus.s.habere delectum. ¶ Priuatim ne:cã sua an publica uenerit. ¶ An publice:an noie pricipum & alicuius reip.missus sit:ut sint oratores principiũ:qui publicã personã referũt. Vnde maior illis debe-

Cato

Aristip.

Obseruo

Color

tur honor q̄ his pegrinis:qui sua causa uenerūt:& in aliena ciuitate pegrināur. ¶ Ad summā:concludit Ci.nos debere cōem humani generis cōsociationē colere & tueri:& sic ap parebit iustitia:quæ est ad cōseruationē generis humani. ¶ Ad summā:deniq̧:tandē:ne de singulis dsputē:qm̄ nimis pduceretur oratio. ¶ Ne agam:ne disputē:consociationem:ut hoies inter se ineant societates duce natura curandum est : qm̄ homo est animal sociabile & societas in mutuis officiis colēda est:ut ultro citroq̧ collatis beneficiis humana societas conseruet̃. ¶ Colere:amare. ¶ Tueri:defendere & conseruare:si iusti esse uolumus:& de humana natura bene mereri.

publice uenerit. Ad summā:ne agā de singulis:cōmunē totius generis humani hoium conciliatiōnē & societatem colere:tueri:seruare debemus.

¶ De quæstibus artibusq̧ honestis & inhonestis.

i Am de artificiis & quæstibus:qui liberales habēdi qui sordidi sint:hoc fere accepimus Primū īprobant̃ hi quæstus:qui in odia hominū īcurrūt:ut portitorū:ut fœneratorū. Illiberales āt & sordidi quæstus mercēnarioꝶ oīu3:quorū opa:nō quoꝶ artes emūtur. Est enī in illis ipsa merces:auctoramētū seruitutis. Sordidi etiam putant̃ qui mercātur a mercatoribus:quod statim uēdāt.

i Am de artificiis. Vtit̃ Ci. trāsitiōe & captat attētionem ppōnēs se dictuꝝ de artificiis & quæstibus:qui sunt liberales: quiq̧ sordidi & indigni homine libero. ¶ Quæstibus lucris & artificio lucrādi pecuniā. ¶ Liberales:digni libero hoie & ingenio. ¶ Sordidi:illiberales & auari. ¶ Hoc accipimus:itellexiмus hoc eē dictum a maioribus fere dicit ut utat̃ mediocritate forte plura accepat:sed nō erat opus oia recēsere. ¶ Qui in odia icurrunt:qm̄ odio habet̃ usura: cū sit cōtra naturā:ut dictū est: qm̄ nūmus nūmū parit.
Plato Pla.in.v.de le.sic pcipit. Nemini liceat fœnerari:& siqs in fœnus accepit nec usurā nec sortē reddat. Non oportet queq̄ in nr̄a ciuitate illiberali quæstui incumbere: neq̧ mechanicū illud & ifame lucrū sectari: qđ mores generosos inqnat:neq̧ existimāt ullo pacto uillib⁹ ex reb⁹ & turpib⁹ pecunias cumulādas. ¶ Vt portitoꝝ. Portitores dicūtur qui portus custodiūt exigūtq̧ uectigal:& portoria portus:ut est in libris digestoꝝ appellatus est cōclusus locus:quo iportātur merces & inde exportātur: eaq̧ nihilominus statio est cōclusa & munita:inde angiportū dicimus. ¶ Illiberales:indigni hoie libero. Sordidi q̄stus dicūtur illi in quibus cōparādis necesse est: ut manus sordeāt:& hoc ēt refert̃ ad aīum:sordidiq̧ dicunt̃ auari:qui parati sunt ad mentiēdū ut aliqd lucrent̃:ide
Plato sordes dici possunt parua lucra cū alterius iniuria q̄sita & extorta. Ci. in epistolis: Sordes tuas nouimus in puincia.i.minima furta & extorsiōes factas puincialibus pp auaritiā. ¶ Mercēnarioꝝ olum. Plato in.ii.de rep.distīguēs hoium genera dicit. Ministri in urbe: qui ingenio nō ualēt: nec utiles sunt ad cōsiliū:& ualēt uiribus corporis ad tolerādos labores:quas uires ad aliqđ opus peragēdū uendūt:quod preciū mercedē appellāt:mercēnarii
Institor rite appellātur. Institores uero dicūtur ministri emptionū uēditionūq̧ in foro ciuitatē uero peragrātes merca
Iustini. tores appellātur. Hæc Pla. Iustinianus āt dicit:istitores illos uocari:qui negociationibus pponūtur. Vlpianus
Vlpianus ait li.xiii.digestoꝝ de istitoria actione. Institor appellatus ex eo:ꝙ negocio gerēdo istat:nec multū facit tabernæ sit ppositus:aut cuilibet alii negociationi:qcūq̧ igr̄ negocio ppositus sit institor appellat̃. Labeo ait: Eos etiā
Labeo institores dicēdos placuit qbus uestiarii uel lintearii dant uestē circūferēdā & distrahēdā:quos uulgo circitatores appellamus:sed ēt muliones qs proprie istitores appellet. Lydi auctore Herodoto lib.ii. primi aureū argēteūq̧ nūmu3 pcusserūt:& primi caupones institoresq̧ fuere. ¶ Quorū:mercēnariorū. ¶ Opere:labores corpis cū nō ualeāt ingenio & cōsilio. ¶ Nō artes: īgenia. qm̄ tales nō ualēt ingenio & cōsilio:ideo ipsorū labores emūtur. Ars est principiū rerū efficiēdarū: mercēnarii operas suas uēdūt.nō artes. ¶ Est eni ratio: qa q̄stus mercēnariorū nō cōueniūt libero hoī.qm̄ sunt seruiles: mercede enī cōducūtur: ut aliquod opus faciant;& alicui in opera
Auctorare præstāda seruiāt: nō decet igit̃ liberū hoiem esse mercēnariū:qm̄ uersat̃ in actu seruili. ¶ Ipsa merces:pciū quod accipiūt pro sua opa: quā uēdūt. ¶ Auctoramētum.i. obligatio quædā & præmium seruitutis: auctorare est ali
Hora. quē obligare: aut sacramēto: aut præmio:& auctoratus dicitur aliquo modo obligatus & obnoxius. Horati⁹ in
Liuius sermonibus. Auctoratus eas an turpi clausus in arca: inde exauctoratus dicitur obligatione solutus. Liuius uolumine quinto secūdi belli punici. Volonum exercitus uelut exauctoratus morte ducis a signis discessit. Fabius in milite Mariano. Exauctoratas armis manus agresti labori subegit. Merces igit̃ est quidam nexus seruitutis qm̄ ad operā præstādam mercēnarium obligat:& seruū facit ad tēpus. Serui āt in potestate dominorum sunt quæ potestas iuris gentium est:nam apud omnis gentes dominis in seruos uitæ necisq̧:si causa fuerit: necādi potestas est:& quicquid per seruum acquiritur:domino acqritur. Serui ex eo appellati inquit Iustinianus:ꝙ imperatores iubent captiuos uendere:ac per hoc seruare:nec occidere soliti: qui etiā mācipia dicuntur: eo ꝙ ab hostibus manu capiūtur. Seruitia primi inuenere lacedæmonii. Serui autem nascuntur: aut fiunt. ¶ Nascuntur ex ancillis nostris: fiunt aūt ex iure gentiū.i. ex captiuitate: seruitus est constitutio iuris gētium qua quis domino alieno cōtra naturā subiicitur. Fiunt etiā serui de iure ciuili cū homo liber maior.xx.annis ad participandū pcium
Seneca sese uenundari passus est. Philippus rex: inquit Seneca hominem uenalis animæ crebris auctoramentis accendebat. Et alibi. Ad finem operis magno auctoramento labor puenit. Et alibi. Nullū fine auctoramento malum est: auaritia pecuniā promittit. Et alibi. Auctoramēta sunt seruitutū aurū & argētum. Merces igitur in ipsis mercēnariis est auctoramētū suitutis. qm̄ mercēnarii ad tēpus seruiūt ut auctoramētū cōsequātur.i. mercedem seruitutis præmiū: quæstus igitur mercēnariorū cū sint seruiles hoīe libero indigni sunt. Chrysippus dicebat seruū esse ppetuū mercēnariū. ¶ Sordidi: ignominiosi. ¶ Qui mercātur: emunt:& hi sunt institores: de qui

bus dictũ est. ¶ Nihil ꝓficiũt: nihil lucrant̃ nisi mẽtiant̃ se magno ꝑcio emisse: & plus æquo laudent id qđ uendũt. Mali uiri est mẽtiri: imprudẽtis mẽdaciũ dicere. Vñ institores turpissimi sunt qa mẽtiunt̃: nihil est eñi turpius uanitate. i. mẽdacio. ¶ Opifices: qui faciũt aliqđ opus ut fabri: sutores: & similes. ¶ Sordida: ignominiosa & idigna libero noie. ¶ Ingenuũ: ingenuo hoie dignũ: Ingenuitas ut inqt Aristo. est uirt⁹ generis: nõ põt inqt aliqd fieri in officina: qđ deceat ingenuũ hoiem & liberũ. Officina est ubi opa fiunt. Taberna ubi res ipẽ uẽdũt. ¶ Quæ sunt ministræ uoluptatũ: quæ seruiũt uoluptati ipsi⁹ corpis: quæ uitupat̃: & indigna est hois ꝑstantia. — Aristo. Officia Taberna

Nihil eñi ꝓficiũt: nisi admodũ mẽtiant̃. Nec uero quicq̃ est turpi⁹ uanitate. Opificesq; oẽs in sordida arte uersant̃. Nec uero qcq̃ igenuũ põt hẽre officina: minimeq; artes ꝓbãdæ: quæ ministræ sunt uoluptatum: Cætarii: lanii: coci: farctores: piscatores: ut ait Terẽ. Adde his si placet: unguẽtarios: saltatores totũq; ludũ talariũ. Quib⁹ aũt artib⁹ aut prudẽtia maior iest: aut nõ mediocris utilitas q̃rit̃: ut medicina: architectura: ut doctria rerũ honestarũ: hæ sunt his: quoꝝ ordini cõueniũt: honestæ. Mercatura ãt: si tenuis est: sordida putãda est: sin magna & copiosa: multa undiq; apportãs: multisq; sine uanitate impartiẽs: nõ est admodũ uitupanda. Atq; ẽt si satiata quæstu: uel cõtẽta poti⁹ ut sæpe ex alto in portũ: ex ipo portu se in agros possessiõesq; cõtulerit: uidet̃ iure optio posse laudari. Oium ãt rerũ ex qb⁹ aliqd exqrit̃ nihil est agricultura meli⁹ nil uberi⁹: nil dulci⁹: nil libero hoie digni⁹. De qua qm̃ in Catõe maiore satis multa dixim⁹ illinc assumes q̃ ad hũc locũ

¶ Cætarii sunt: qui uẽdũt pisces. ¶ Lanii: q uẽdũt carnes: a laniãdo: qm̃ laniant aĩalia. ¶ Farctores dicunt̃ illi q faciũt farcimina ut sunt lucaniæ &c. quæ sunt farcta. i. repleta aliqb⁹ cõdimẽtis: ut ouis caseo & silib⁹. ¶ Vt ait Terẽ. in comœdia quæ iscribit̃ eunuchus. ¶ Vnguẽtarios: qui uẽdũt unguẽta ad delitias & luxũ. ¶ Saltatores: qui docẽt alios saltare. ¶ Ludũ talariũ: artẽ ludẽdi cum talis. Phus in. iiii. ethices sic ait. Aleatores: fures & latrones illiberales sunt: turpi eñi uersant̃ in lucro: oia uáq; cã quæstus agunt & sustinẽt ꝓbra: fures ut lucrẽtur piculis maximis se exponũt: aleatores ab amicis lucrant̃: quibus aliquid oportet dare. ¶ Quib⁹ aũt artib⁹: nũc de artib⁹ honestis dat ꝑcepta quæ plus ingenii hñt q̃ laboris. Maior prudẽtia: q̃ in supradictis: qm̃ in illis requirit̃ plus laboris ipsius corpis: in his plus prudentiæ: & qb⁹ inest maior utilitas. Seruiles admodũ artes sunt: in qb⁹ plurimũ conterit̃ corpus ut remigatio. ¶ Admodũ ignobiles: in qbus minimũ reqrit̃ uirtutis & igenii: ut fossiones agroꝝ uineaꝝq;. Ille aũt artes: in qb⁹ plus est prudentiæ q̃ laboris: aut magna utilitas: citra tñ iniuriã alioꝝ: honestæ sunt: sed tñ nõ oibus cõueniũt. ¶ Nõ mediocris: magna. ¶ Vt medicina: quæ multũ ingenii & contẽplationis reqrit & etiã exercitationis. ¶ Architectura: Architectus is dr̃ qui præest ædificiis faciũdis: & illa designat: ingeniũq; exercet & prudẽtiã: quæ iter uirtutes morales subiit rõnem architecturæ. Plato in dialogo de regno sic ait. Nullus architectus manuũ ministerio utit̃: sed utẽtib⁹ præsidet. ¶ Doctrina rerũ honestarũ: quã possumus cũ laude exercere: & alios in liberalib⁹ disciplinis instituere. Nõ est igit̃ dedecus: ut qdã calamistris inusti & unguẽtis obliti putãt: alios erudire: imo gl'iosum: & hoc bñficium ita magnũ est: ut maius cõferri nõ possit. Quorũ ordini cõueniũt: quia non decet principẽ in sua ciuitate mederi: aut eẽ architectũ aut publice iuuenes erudire: sed qsq; eas artes debet exercere: quæ suo ordini dignitatiq; cõueniũt: quis enim artes ipsæ honestæ sint: tñ nõ oib⁹ cõueniũt: & maxime ipsarũ exercitationes: habit⁹ eñi bonorũ artiũ ornãt aium hñtis. ¶ Hæc artes: sunt illis honestæ quoꝝ ordini cõueniũt: ordines sunt in repub. ut ordo senatorius equestris & ordo accipit̃ pro ipsis hoib⁹ aliqñ qui sunt illi⁹ cõditionis. Vñ in hoc ordine inqt alibi. i. in senatu & gratiosus apud ois ordines. i. apud oium ordinũ hoies. ¶ Honeste. i. cũ laude pñt exerceri: qm̃ non sunt sordidæ & illiberales: qppe in ipsis plus est prudẽtiæ & igenii q̃ laboris & uitiũ corpis. ¶ Mercatura autez: nũc determinat de ipa mercatura: quæ nõ admodũ uitupat̃: si magna est & copiosa sine mẽdacio: & debet tandẽ cauere receptui: & qstu satiata qescere: ne insatiabilis auaritia potius uideat̃ q̃ mercatura: & quẽadmoduz ex mari se in portũ recipit sic ex ipo portu debet secũ ferre ad agros & quiescere. ¶ Tenuis paucarũ mercium. ¶ Sordida: ignominiosa & indigna hoie libero. ¶ Magna: copiosarũ mercium & rerũ. ¶ Vndiq;: ex oi loco: qm̃ mercatores negociatoresq; undiq; uagant̃. ¶ Impartiẽs: coicans: tribuẽs multis ipsas merces. i. uẽdens sine mẽdacio: ut nõ decipiant̃ emptores. ¶ Quæstu: lucro iã facto. ¶ Satiata: quantũ ad appetitũ: nã cõtẽtus cum rõne dr̃: ergo illa mercatura: quæ aliqñ finẽ cupiditatib⁹ iponit & qstu: cõtẽta iã parto: nõ uitupat̃: qm̃ adhibet cupiditati rõnis moderatiõnẽ. ¶ Ex alto mari. ¶ In agros possessionesq;: sub possessiõe cadũt agri: cãpus est planicies terræ ampla & grãdis. Inde spaciosæ platæ cãpi nomẽ hẽt. Ager significat urbi circũiectũ territoriũ & locũ quẽ colimus siue arãdo: siue cõserẽdo. Ager qui serit̃ aruũ noiat̃: & ager icludit flumina lacus & cætera oia. ¶ Cõtulerit: iuerit ad agros emẽdos colẽdosq;: ut domesticos alere possit. ¶ Oium aũt reruz. Laudat Cice. agriculturã: quæ apud antiquos in magno honore erat & ille cẽsebat̃ maxim⁹: q bonus miles bonusq; agricola dici poterat: & inde cognoia: Cicerones: Pisones: Lẽtuli: Fabii: & alia huiusdẽ generis. ¶ Vberi⁹: copiosi⁹. ¶ Dulcius: iucũdius & qđ magis libero hoi cõueniat. ¶ Est eñi fraude: & cõem partẽ colere regiũ est. ¶ Nũc boni agricolæ: ex quoꝝ sudore uiuit̃: ab effœminatis hoib⁹ irridẽt̃: quoꝝ manus callosæ optimis illis tpib⁹ in honore erant: & senatores arabãt. Vñ parẽs terra uomere laureato ꝓscissa & exculta exupabat: ut optimis filiis alimẽta ꝑberet. ¶ In Catone maiore: in libello de senectute: ubi introducit Catonẽ cẽsorinũ de agricultura & uoluptate agricolarum lo

Cætarii
Lanii
Farctores
Phus
Architectus
Plato
Ager
Aruum

quentē: qm̄ ipſe Cato ortus in Tuſculano municipio priuſq̄ honoribꝰ inſeruire cœpiſſet: uerſatꝰ eſt in ſabinia: ubi p̄diū a p̄re relictū hēbat. Venio inq̄t ad uoluptates agricolarū: q̄bus ego icredibiliter delector: quæ nec ulla impediunt̄ ſenectute & mihi ad ſapiēs uitā ꝓxime uident̄ accedere. Habēt eni rōnē cum terra: quæ nunq̄ recuſat imperim: nec unq̄ ſine uſura reddit qd̄ accipit. Sed alias minore: plerūq; maiore cū fœnore: q̄q̄ non mō fructus q̄dē me: ſed etiā ipſius terræ uis ac natura delectat. Plato ſic p̄cipit in. v. de legi. Quapp oportere dicimus nō eē in ciuitate multū quæſtū in mechanicis opibꝰ caup onationibuſq; & fœnore nec ex peccatoribꝰ turpiteri ſed ab his quæ agricultura offert & p̄bet: atq; hoc ita ut quæſtus nō cogat ea negligere quorū cā parant̄ pecuniæ: hæc uero aīa & corpus ſūt: quæ abſq; gimnaſtica & alia diſciplina nullīꝰ prætii unq̄ erūt: q̄re pecuniarū cura ut ſæpius iā dictū eſt. ultimū honoris teneat locū q̄ p̄ pe cū tria ſint: in q̄bus hoies ſtudiū ponūt ultimū ac tm̄ ſi recte habeat̄ pecuniæ ſtudiū. Medium corpus: animi primum.

Plato

s Ed ab his partibꝰ. Hactenus de honeſto partibuſq; eiꝰ & officiis inde manātibꝰ ſufficiēter diſputauit: ſuper eſt: ut ꝓpoſuit de cōparatione honeſtoꝝ iter ſe diſſerere: ut duobꝰ ꝓpoſitis honeſtis utrū ſit honeſtiꝰ cognoſcat̄. qd̄ Panetius p̄termiſit. ſed ille tanq̄ ſtoicus non eſt carpēdus: qm̄ honeſta & uitia apud ſtoicos nō ſuſcipiūt gradus. Stoici eni ut dictū eſt: exiſtimabāt peccata eē paria: ut ait Chriſippus in. iiii. natura. q̄nū. & Perſeus & Zeno. Heraclides uero Tarſenſis Antipatri tarſenſis neceſſariꝰ: atq; Athemodorus imparia peccata dixerūt.

ꝑtinebūt. ¶ Cōparatio duarū honeſtatū īter ſe.

ſ Ed ab his ꝑtibꝰ quæ ſunt honeſtatis: quēadmodū officia ducerēt̄ ſatis expoſitū uidet̄. Eoꝝ aūt ipoꝝ quæ honeſta ſunt pōt īcidere ſæpe contētio: & cōparatio de duobꝰ honeſtis utrū honeſtiꝰ. Q ui locus a Panetio eſt p̄termiſſus. Nā cū oīs honeſtas manet a partibꝰ q̄tuor: quaꝝ una ſit cognitionis: altera coitatis: tertia magnanimitatis: quarta moderationis: hæ in deligēdo officio ſæpe īter ſe cōparent̄ neceſſe eſt. Placet ergo aptiora eē naturæ ea officia: q̄ ex coitate: q̄ ea q̄ ex cognitiōe ducant̄. Idq; hoc argumēto cōfirmari pōt. Q uod ſi cōtigerit ea uita ſapiēti: ut oium rerū affluētibus copiis ditet̄ q̄uis ea quæ cognitiōe digna ſunt ſummo ocio ſecū ipe cōſideret & cōtēplet̄. Tn̄ ſi ſolitudo tāta ſit ut hoiem uidere nō poſſit. excedet euita

Placebat ſtoicis nullū mediū eē inter uirtutē & uitiū Peripateticis & academicis cōtra in uirtutē & uitia ꝓgreſſionē ad uirtutes ſtatuētibꝰ. Vtit̄ Ci. trāſitione repetēs ea quæ dicta ſunt: & ꝓponēs q̄d dicturus ſit attētionem captat. Partibꝰ honeſtatis. iiii. uirtutibꝰ principalibꝰ: in quas honeſti natura diuidit̄: a quibus uirtutibus officia deducunt̄. Satis expoſitū. Video ſatis expoſuiſſe inq̄t quēadmodū officia ducant̄ a ſingulis ꝑtibꝰ honeſti. ¶ Cōparatio: ut cōparent̄ īter ſe ea quæ honeſta ſunt ut utrū ſit honeſtiꝰ appareat & utrū potiꝰ agēdū ſit tanq̄ honeſtiꝰ & laudabiliꝰ. Hūc locū Panetius p̄termiſit: qm̄ putauit ex diſciplina ſtoicoꝝ nō oportere facere cōparationē inter duo honeſta: utrū eſſet honeſtius: qm̄ ipſi nō dabāt gradus inhoneſto: & nolebāt ut uno honeſto aliq̄d honeſtius inueniret̄. ¶ Nā cū: rō quare pōt incidere talis cōtētio & cōparatio. ¶ Vna ſit cognitionis: & hæc eſt prudentia quæ in ueri cognitione uerſat̄. ¶ Altera coitatis: hæc eſt iuſtitia quæ eſt ad cōem ſocietatē tuendam. ¶ Magnanimitatis: de qua habuimus & etiā fortitudie. ¶ Moderatiōis: tēperātiæ de qua poſtremo loco diſputatū eſt. ¶ Hæ ꝑtes honeſtatis cū uolumus diligere officiū & utrū tanq̄ honeſtius agēdū ſit: neceſſe eſt ut actiones ſtudioſæ inuicē cōparent̄: ut uideat̄ quæ ſit potior & honeſtior: aliuſq; p̄ponēda. ¶ Placet: ergo facit cōparationē iter prudētiā ſiue rerū occultarū cōtēplationē & ipſaꝫ iuſtitiā: dicitq; utiliora eē hūanæ ſocietati officia q̄ manāt a iuſtitia: q̄ ea quæ a cognitiōe rerū: qm̄ illa ſunt magis coia: & bonū tāto eſt meliꝰ q̄to coius. ¶ Placet: ita ſtatuo & iudico iuſtitiā magis cōducere hoibꝰ q̄ rerū cognitionē: qd̄ ꝓbat argumēto ſumpto a natura: quæ nil ſolitariū amat. ¶ Aptiora: magis cōuenire atq; utiliora eē. Naturæ humanæ: cui oia officia cōiungi debēt. ¶ Id: ita eē ut dixi: pōt ꝓbari hoc argumēto: qd̄ a natura ſumit̄: argumētū eſt rō ꝓbationē p̄ſtans: ut in hoc loco. Argumētū ēt dr̄ ois ad ſcribēdū diſtīcta materia. Et uita in eo genere uitæ ſapiēs uerſet̄. ut ditet̄ oibꝰ rebus. ¶ Cognitiōe digna: ut deū gl'ioſum & ſubſtātias a materia ſepatas penitus cœlū ipm̄ 1 & ea oia quæ ſunt cognitione digniſſima ꝑtinētq; ad ſciam naturalē: mathematicas: & ſupnaturalē: & ea quæ ꝑtinēt ad bn̄ beateq; uiuēdum.

Diuiſio Phiæ

¶ Excedet euita morieт̄: qm̄ hō eſt natura cōgregabilis princepſq; oium uirtutū. Phia p̄ma ſui diuiſione diuidit̄ in duas ꝑtes: actiuā & cōtēplatiuā: actiuā hēt ethicā: economicā: & politicā: contēplatiua uero phyſicā: ſciam mathematicas: metaphyſicā. Quinque ſunt habitꝰ animi itellectui. Ars quæ eſt p̄cipiū rerū efficiēdarū. Intellectus q̄ eſt p̄cipioꝝ. Scia quæ eſt cōcluſionū. Sapiētia quæ eſt de ſubſtātiis a materia ſepatis: & ſciam & itellectū cōplectit̄. Prudētia quæ eſt p̄cipioꝝ rerū agēdarū: nā habitꝰ eſt agēdi circa humana bona uera rectaq; cum rōne. Triplex eſt mens. Vna p̄cipiū rerū efficiēdarū: in qua collocant̄ oēs artes mechanicæ. Alia eſt principiū rerū agēdarū: in qua collocat̄ prudētia cū tota ſuppellectili ſua ut eſt bona cōſultatio: ſagacitas & ſnia iudicitiq;. ¶ Cui cōtraria eſt malitia cū ſuis comitibꝰ. i. calliditate: uerſutia: uaframēto & ſiſibꝰ. Alia eſt mēs p̄cipiū cōtēplādi: quæ eſt p̄ſtabiliſſima: & hēt tres hitꝰ: itellectū ſciam & ſapiam: q̄ dr̄ prima phia. Sapia eſt primꝰ & p̄ſtabiliſſimꝰ hitus. Secūdus eſt prudētia: & q̄ rerū naturā cōtēplant̄ & deū: p̄ſtabiliſſimi q̄tū ad ſeipſos ſūt & diuinā naturā quodāmō attingētes diuini hoies hn̄di ſunt: obiectū eni ſapiæ eſt ipe deꝰ. Sed iuſtitia qua coitas humani generis cōſeruat̄ hoibus utilior eſt: ergo officia quæ a iuſtitia manāt ſunt anteponenda officiis cōtemplationis & cognitionis rerum naturaliū diuinarū. nā bonum: ut dixi: tanto eſt laudabilius: quāto coius: ut eſt ipſa iuſtitia.

princepsq; oium uirtutũ est illa sapia: quã σοφίαν
græci uocant prudẽtia enim quã græci φρόνεσιν
aliam quandam intelligimus quæ est rerũ expetun
darum fugiendarũq; sciẽtia. Illa aũt sapientia quam
principẽ dixi rerum est diuinarũ atq; humanarum
scientia: in qua continet deo℞ & hoium coitas: &
societas inter ipsos. Et si maxima est ut est: certe ne
cesse est ꝙ a coitate ducat officium id eẽ maximũ.
Etenim cognitio contẽplatioq; naturæ manca quo
dãmodo atq; inchoata sit: si actio nulla rerum cõse-

¶ Princeps: pstantissima oium rõne obiecti qd' est nobilissimũ: deus. s. gl'iosus: sapiẽtia quæ & theologia dicit a
græcis sophia appellat: & sophi sapiẽtes. Vnde phi studiosi sapiẽtiæ: qd' nomen Pythagoras inuenit. Nã inter
rogatus a Leonte: an eẽt sophus: rñdit se nõ eẽ sophum: sed phum. ¶ Prudẽtia eni: ponit dñam quæ est inter sa-
pientiã & prudẽtiã. ¶ Quæ est sciẽtia rerũ habitus agẽdi circa humana bona recta cum rõne & sapientia uersat
circa diuina & sempiterna: prudẽtia uero circa humana: ut discernat quæ sint agẽda ut utilia: & nõ agẽda ut cõ-
traria. ¶ Expetẽdarũ: quæ bonæ sunt & expetibiles. Expetimus cum rõne: qd' est munus prudẽtiæ: appetimus Experto
sine rõne: & ptinet ad appetitũ sensitiuũ exp- Appeto
tem rõnis: cui tñ subiicit: & parere debet lege
naturæ. Appetere etiã est aduẽtare ut iã æstas
appetebat. ¶ Illa aũt: uult Ci. sapiam eẽ prin-
cipẽ oium uirtutũ & ad oia sese extẽdere: qm
est scia oium rerũ & diuinarũ & humana℞: &
cois est & uniuersalis: & qui est sapiẽs est pru-
dens: ut largo mõ loquar: sed nõ ois prudens
est sapiẽs: qm prudentia uersat circa humana
solũ: sapiẽtia aũt circa humana & diuina. Et iõ
dicit Seneca: sapiam eẽ nosse diuina & huma- Seneca
na & ho℞ cãs. Vnde cũ sit cois: necesse est offi
ciũ eẽ maximũ qd' ab ipsa ducit quæ maxima
est & princeps oium: & cum cõtẽplatio rerũ
naturaliũ nõ sit pfecta sine aliqua rerũ actiõe;
qm homo ad res duas natus est: agẽdum. s. & contẽplandũ: & si cognitio naturæ uult eẽ pfecta necesse est ut ali
quid agat: actio aũt tunc maxime laudat: cũ est pro utilitate cõi & pro hoium societate tuẽda: nõ pro pprio cõ
modo: qd' cum ita sit: actio talis cognitioni rerũ anteponit. qm uitæ humanæ utilior est & cõmodatior: cogni
tio aũt rerũ naturaliũ paucis pdest: qm nõ oẽs possunt phari. Ergo actio que est ad humanã societatẽ tuendaʒ
atq; utilitatem anteponẽda est cognitioni: quæ impfecta est: cuʒ nõ agit aliqd. Vuult igit Cice. sapiam omnia
cõplecti contẽplationes. s. & actiones: & id eẽ maximũ officiũ qd' facit sapiẽs & cum agit exercet iustitiã & libe
ralitatẽ pro utilitate cõi. Loquit tñ cõfuse: qm aliud obiicit sapiẽtiæ: aliud prudẽtiæ: ut copiosæ scribit Aristo.
li. vi. moraliũ. Cicero more potius oratorio q̃ philosophico sapiam accipit oibus cõem: cum possint aliqui esse
sapiẽtes: ut fuerũt oẽs phi ante Socratẽ: prudẽtes aũt nõ: qm humana nõ curabãt. Vnde phus in. vi. ethices sic Phus.
ait. Quapp & Anaxagorã & Thaletẽ & siles sapiẽtes qdẽ: at nõ prudẽtes inquiunt eẽ cum uidẽt ipsos ppria cõ
moda ignorare & supflua admittẽda difficilia cognitu diuinaq; scire ipsos: sed inutilia dicũt: quia nõ quærunt
bona humana: prudẽtia uero humana uersat: & in qbus hẽt cõsultatio locũ. Socrates primus e cælo in tertiam
phiam deuocauit & de malis bonisq; disputare cœpit: cœlestia aũt parũ humanis cõmodis cõferre dicebat. Vñ
fons pho℞ habit' est: qui etiã dicebat auctore Aristotele ois uirtutes esse prudẽtias: qd' non pbat ipse Aristo-
teles: sed dicit ois uirtutes eẽ cum prudẽtia: & sic uoluit corrigere uerba Socratis. Stoici: quos Ci. imitat: sapiẽ-
tem appellabãt uirũ pfectum: qui cum aliqd agit circa res humanas agit: ut prudẽs: cum uero contẽplat: ut sa-
piens. ¶ Sciẽtia diuinarũ: qm & sapiẽtia cognoscit causas rerum humanarũ & diuinarum: ergo utrisq; cois est.
¶ In qua: scia: diuinarũ humanarũq; rerũ. ¶ Cõmunitas deo℞ & hoium: quæ cois est rebus humanis & diuinis:
& sic sapiens cum sit pfectus intelligit hẽre prudentiã cui obiicit rectitudo in rebus agẽdis. ¶ Deo℞: qm de diis
tractat ut more gẽtilium loquar: & de societate quæ est inter ipsos: cũ reuera non sit nisi unus deus qui est causa
effectrix: & summũ bonũ: & hoies sunt ipsi effectus inter effectum & effectricem cãm est aliqua coitas: & hoies
debent deo pietatẽ tanq̃ rectori & oium opifici: contemplat ipse naturalis phus & supernaturalis naturam cu-
iusq; rei: & cognoscit res per causas suas. Philosophus in. vi. ethices sic ait. Sapiẽtia est intellectus & ut caput ha
bens sciẽtiam rerum earum quæ summis afficiuntur honoribus. Plato in dialogo de phia dicit philosophi offi- Plato
cium esse nosse diuina: & gubernare humana: hoc ad actiuam: illud ad contemplatiuã philosophiã pertinet: &
in theage disputans de sapientia dicit ipsam esse duplicem: absolutam. s. & cõditionalem: illa est de his quæ sci-
ri possunt: hæc aũt excellentiã quandam signat. Aristoteles idem dicit his uerbis. In artibus sapientiam his tri-
buimus: qui in ipsis sunt exactissimi & per sapientiã nil aliud intelligimus q̃ ipsius artis uirtutem. ¶ Ad quosdã
etiam esse sapientes animo nõ: ex aliqua ex parte nec aliquid aliud q̃ sapiẽtes arbitramur. ¶ Et sciẽtia diuinaruʒ
rerũ & humanarũ. i. ipsa sapiẽtia. ¶ Vt est. s. maxima: qm de maximis reb' & pstabilissimis tractat: si maxima est
inquit ipsa sapientia: officium qd' ab ipsa ducet: erit maximum: sed maxima est: ergo maximum erit officium.
¶ A coitate: a sapiẽtia in qua continet coitas deo℞: & hoium. ¶ Etenim: ratio quare officiũ tale maximũ est: qd'
sapiens præstat pro utilitate cõmuni. ¶ Contẽplatio naturæ: ipsa sapiẽtia cum solum contemplat: & nihil agit
quod humanæ societati conducat: est quasi manca & mutilata: qm deest illi unum mẽbrum: actio. s. quoniã ad
utrũq; nati sumus: ergo ut sit perfecta debet aliquid agere: quod maxime utile sit: hoc autem est exercere iusti-
tiam: & humanam societatem tueri. ¶ Manca: quasi careat membro aliquo: nam qui caret aliqua parte corpo-
ris: dicitur mancus & potissimum manu sinistra. Vnde Iuuenalis tanquã Mancus: & extincte corpus non utile Iuuenal'
dextre: mancus dicitur debilis. ¶ Atq; inchoata: imperfecta: quoniã requirit actionem. ¶ Si nulla rerum actio: Manca
si nihil agat in rebus humanis & uita actiua: & solũmodo contemplet. Manca & imperfecta est. Ea actio: quaʒ
præstare debet ipsa sapientia. i. id qd' ipse sapiens agere debet ut sit pfectum officiuʒ: qd' in solo cadit sapiente.

quatᷣ. Ea uero actio in hoium cõmodis tuẽdis maxime cernitᷣ. Pertinet igitᷣ ad societatẽ generis humani: ergo hæc cognitiõi anteponẽda est. Atq; id optimus qſq; re ipſa oñdit & iudicat. Quis est eni tam cupidus in ꝑſpiciẽda cognoſcẽdaq; rerũ natura: ut si ei tractãti contẽplãtiq; res cognitione dignissimas subito sit allatũ ꝑiculũ discrimẽq; ꝑriæ: cui subuenire opitulariq; possit: nõ illa oĩa relinquat atq; abiiciat: etiã si dinumerare se stellas: aut metiri mũdi magnitudinẽ posse arbitretᷣ? Atq; hoc idem in parẽtis: in amici re aut periculo fecerit. Quibꝰ rebꝰ intelligitᷣ studiis officiisq; sciẽtiæ ꝑponẽda eẽ officia iustitiæ quæ ꝑtinent ad hoĩum utilitatem: qua nihil hoĩ debet esse antiquius. Atq; illi quorũ studia uitaq; oĩs in rerũ cognitione uersata est: tñ ab augendis hoĩum utilitatibus & cõmodis nõ recesserunt. Nã & erudiere multos quo meliores ciues utilioresq; in rebus suis & publicis essent: ut Thebanũ Epaminũdã Lysias Pythagoreus: Syracusiũ Dionem Plato: multiq; multos. Nosq; ipsi quicqd ad rempublicam attulimus: si modo aliquid attulimus: a doctoribus atq; doctrina instructi ad eam

¶ Maxime cernitᷣ: cognoscitᷣ: & demonstratᷣ actio cõueniẽs ipsi sapiæ. ¶ Cõmodis tuẽdis: utilitate hoĩum tuẽda ut ꝓpulsare iniurias: oibꝰ adesse. Hæc actio ꝑtinet ad iustitiã: cui annexe sunt æquitas: liberalitas: magnificẽtia: & gratitudo: & sic actio iustitiæ quæ hoĩum cõmoda tuetᷣ: humanæ societati utilior est q̃ cõtẽplatio: quæ paucis ꝓdest: illa uero multis: tribuẽdo cuiq; qđ suũ est: & de suo aliis impartiẽs. ¶ Igitᷣ: cũ hoĩum cõmoda tueatᷣ & societatẽ humani generis ꝑtinet qđ cũ ita sit: ut ꝓbatum est cognitioni anteponitᷣ: tanq̃ utilior & uniuersalior. ¶ Atq; id: actionẽ. s. qua societas humana fouetᷣ: cognitioni anteponẽdã eẽ. ¶ Optimus qſq;: bñ a natura institutus oñdit id eẽ uerũ & ita iudicat cuz id faciat. qđ natura iubet: ut. s. cõem utilitatẽ cognitioni anteponat. ¶ Quis enim: ꝓbat quõ id optimus qſq; iudicat. ¶ Aut metiri: hoc est quãtũ ad scias mathematicas: q̃ uere discuntᷣ: & geometria corpoꝝ magnitudines metitᷣ. ¶ Dinumerare: hoc ꝑtinet ad arithmeticã q̃ circa numeros uersatᷣ. Astrologia dicit rõnẽ syderuz: hæ sciæ sunt in primo gradu certitudinis: & Plato in libris de rep. uult ut discantᷣ: qm̃ sunt firmissimi gradus ad alia cognitu difficilia: q̃uis inqt Cic. hæ sciæ ꝑstãtissime sint: tñ nemo eẽt ita occupatꝰ in ipsis: ẽt si posset mẽsurare totũ mũdũ & numerare stellas: ut suã cõtemplationẽ nõ relinqueret si accipe patriã calamitatibꝰ laborare: qm̃ illiꝰ saluti studere debemus. ¶ Atq; hoc idẽ: ut. s. relinquat cõtẽplationẽ & adsit parẽti aut amico. ¶ Re: negocio. ¶ Quibus: rebꝰ: affert cõclusionẽ quæ ex supradictis sequitᷣ. ¶ Rebꝰ: argumẽtis antedictis & exemplis. ¶ Officia: actiones quæ manãt a iustitia. ¶ Qua hoiuz utilitate: nihil debet eẽ hoi: si uere hõ dici uoluerit. ¶ Antiqus. i. cariꝰ & iucũdiꝰ. ¶ At illi: Ci. sumẽs argumẽtũ ab auctoritate ꝑstãtissimoꝝ ꝓhoꝝ: oñdit quõ hi ẽt: q cognitioni & cõtẽplationi rerũ naturaliũ operã dederũt: ad utilitate hoĩum & cõmodis nõ recessere: docẽdo. s. alios quo in rep. essent iustiores: & ꝓbat exẽplo Platonis & Lysiæ. ¶ In cognitione rerũ: in cõtẽplatione rerũ omniũ tam in ipsa uita cõtẽplatiua utilitates hoĩum curauerũt: & sic ab actione quæ hoĩum cõmodis cõsulit nõ recesserũt. ¶ Quo: ut. ¶ Meliores: iustiores. ¶ Thebanũ Epaminũdã: de quo eiusq; doctrina dictũ est: hoc addetᷣ: qđ

Æmiliꝰ scribit Æmiliꝰ Probus dicẽs: eruditꝰ est Epaminũdas: sic ut nemo thebanus magis. Nã cytharizare & cãtare ad chordarũ sonũ doctus est a Dionysio qui nõ minore fuit in musicis glĩa: q̃ Damon: aut lampus quoꝝ ꝑuulgata sunt noĩa Cantare tibiis ab Olympiodoro: saltare a Calliphrone: At ꝓhiæ ꝑceptorẽ habuit Lysiã tarentinuz pythagoreũ: cui qdẽ sic fuit deditus ut adoleſcẽs tristẽ ac seuerũ senẽ oĩbus æqualibꝰ suis in familiaritate antepo suerit: nec prius eũ a se dimiserit: q̃ in doctrinis tãto antecessit cõdiscipulos ut facile ĩtelligi posset: pari mõ superaturũ oĩs in cæteris artibꝰ. ¶ Pythagoreus: qui pythagoricũ dogma sectabatᷣ. Nã Pythagoras fugiẽs patriam suã samum a tyrãno occupatã in Italiã nauigauit & in illa ora italiæ: quæ quondã magna græcia dicebatᷣ Circa Heracleã Crotonẽ & Metapontũ ꝓhatus est: a quo italica ꝓhia principiũ habuit. ¶ Syracusiũ. Dionẽ: Dion frater fuit Aristomathes uxoris: Dionysii tyrãni a quo maximus honor Dioni exhibebatᷣ. Dionysius eodẽ tpe duas habuit uxores: Dorida locrensem: & Aristomachẽ syracusiã. Plato in Siciliã nauigãs suis doctrinis Dionem adiunxit: qui tum iuuenis oĩs Platonis discipulos igenio & idustria superãs: ad obeũda etiã uirtutis ꝑcepta solertissimus & acutissimus fuit: pulsus a Dionysio athenis in academia uersatꝰ est. Inde sociis cõparatis in Syci-

Dion liã nauigans patriã suã Syracusas asseruit qua liberata tandẽ insidiis Calippi socii sui ꝓserpinaliũ die obtruncatus est domi: & soror & uxor in carcerẽ cõiectæ. Vxor illic peperit infantẽ: Cum Dion Corintho solueret: ut in Syciliã transmitteret. lunæ defectus fuit Dion bonũ dixit eẽ ostentũ: qm̃ tenebræ uolẽtibus aliqd occulte facere oportune sunt: & sic aĩos alioꝝ cõsternatos erexit: has rõnes a Platone didicerat. Dion igitᷣ eruditus a Platone patriã liberauit & bonus uir fuit. Epaminũdas etiã moriens patriã imperantẽ reliqt: quã lacedæmoniis seruientẽ acceperat: & semel rñdens Meneiclidæ: qui Epaminundã insectabatᷣ: dicebatq; illũ imitari Agamẽnonẽ dixit: q aũt me Agamẽnonẽ putas æmulari: falleris. Nãq; ille cum uniuersa Græcia uix decem annis unam cepit urbem: ego cõtra una urbe nostra totã Græciã lacedæmoniis fugatis liberaui. Multi alii ꝓhi multos erudiuere claros uiros. Aristoteles erudiuit Alexandrum. Panetius Scipionem clarissimũ imperatorẽ uirũq; singularem. ¶ Nosq; ipsi: Nũc de seipso loquitᷣ Cicero. ¶ Quicquid attulimus: quicqd fecimus pro repu. quã e manibus coniuratoꝝ eripuit. ¶ Si modo: deuitat arrogantiã. ¶ A doctoribus: ꝑceptoribus & monumẽtis doctorũ

uirorꝫ qui in rerũ cognitione uersati sunt & alios erudiuere:qm̃ monumẽta relinquerũt:qbus alios semp erudi
ent. Vnde scriptorib⁹ multũ debemus qui & uiuẽtes & posteros erudiũt:in primo de natura deorꝫ ait & cũ mi-
nime uidebamur:tunc maxime phabamur:qđ & orõnes declarãt refertæ phorꝫ sentẽtiis: & doctissimorꝫ ho-
minũ familiaritates:qbus semp domus nostra floruit:& principes illi Diodorus.Philo.Antiochus:Possidoni
us:a quibus instituti sumus.Doctrina instituti:in oratore ait.Ego aũt & me sæpe noua uideri dicere intelligo
cum per uetera dicã:sed inaudita plerisq:& fateor me oratorẽ si modo sum aut quictũq sum nõ ex rhetorꝫ offi-
cinis.sed ex Academiæ spaciis extitisse.Illa enĩ
sunt curricula multiplicium uariorũq sermo
num:in qbus Platonis primũ impressa uesti-
gia sunt.¶ Ad eã:remp.gubernandã: doctria
inqt summorꝫ phorꝫ me instruxit ad has acti
ones pro republica:& ipse Ci.dum guberna-
cula reipu.teneret:sex libros de repu.cõposu-
it.& Cyripediã:quã totã triuerat in illo cõsu-
lãtu exercuit. ¶ Monimẽtis:libris de pceptis:
quæ ad bene beateq uiuẽdũ scripta relinque-
re:ut posteritatẽ erudirent.¶ Nec enim:pbat
quõ etiã post mortẽ alios erudiunt.¶ Ab his:
phis qui in rerũ cognitione uersati sunt. ¶ Ac
leges:qm̃ scripserũt de legibus:de morib⁹: de
repu:& nihil ptermiserunt:qđ humanæ uitæ
pfuturũ esset.|Scripserũt etiam de natura ani
malium: de uegetabilibus & plantis : de arte
dicendi. Vnde dicit in libris de finibus.Oium
fere ciuitatũ nõ græciæ solũ sed etiã barbariæ
mores:instituta:disciplina ab Aristo.cogno-
scim⁹.Scripsit Aristo.lib.morales.viii.ad Eu Aristo.
demũ:magnorꝫ moraliũ duos:& ad Nichomachũ filiũ decẽ:politicorꝫ octo:Mores.c.&.lviii.ciuitatũ:de iusti- Libri
tia qͣtuor:de gubernatiõe reip.duos:de uoluptate unũ:de summo bono tres:de Regia gubernatiõe librũ unũ
de legib⁹ qͣtuor:de diuitiis & opulentia unũ:deprecatiõe & uoto librũ:ad leges platonis libros tres ad rẽp.Pla
tonis libros duos & multa alia scripsit:quæ longũ eẽt recẽsere:qb⁹ monumẽtis posterites erudiũt:sic põt de Pla-
tone dici.Nã hi duo in primis claruerũt quorꝫ memoriæ multũ debemus:qm̃ in mediũ laborarunt.¶ Ad disci-
plinã:ad optimũ modũ & gubernationẽ reipublicæ.Vt ociũ suũ cõtẽplationẽ cognitionẽ rerꝫ in ocio:qm̃ in ui
ta ociosa uersabant:remoti a negociis publicis.¶ Ad nostrũ negociũ:ut in ocio eorũ uiuẽtes nõ agere ac nego
cia publica gerere docerẽt:qm̃ ipsi ociosi alios erudiũt ad agẽdũ:pcipiũt enĩ tã in domesticis q̃ publicis negociis
qd agẽdũ sit ex officio.Ita hoc mõ in ocio uiuẽtes & scribẽtes.¶ Ad oium utilitatẽ:ut oib⁹ psint ea quæ in ocio
pscripserũt.¶ Ob eã ẽt cãm:affert aliã sniam ut ondat cõem utilitatẽ pponẽdã eẽ & pponit eloquẽtiã phiæ:qm̃
plurib⁹ pdest mõ sit cõiuncta prudẽtiæ.¶ Ob eã cãm:qa maior utilitas pponẽda est.¶ Eloq copiose: hr̃e copio
sam & uberẽ eloquẽtiã qua alios defendamus.¶ Modo prudẽter:aliter loqcitas inepta uideret & cũ uitio.¶ Me
lius:pstabili⁹ & utilius q̃ acutissime cõtẽplari sine eloquẽtia:qa cõtẽplatio perspicax phorũ.¶ In se ipsa uertit.i.
illi pdest:qui cogitatione aliqd cõtẽplatur:& cõminiscit:sed nõ se extendit ad alios:eloquentia autem plutibus
pdest:& illis qui nobis familiaritate coniũcti sunt:audiunt enim eloquentem:& ipsi eloquẽtes fiunt.¶ Atq ut
apum examina:probat comparatione apum hoies natura sociabiles debere esse solertes ad humanam congre-
gatiouem & hoiem ab hoie non debere alienum esse:apes non congregantur ad hoc ut fingant fauos & cõpo-
nant:sed cum sint congregabiles duce natura fingunt fauos quorũ compositio non est cã:ut congregentur:sed
natura sic est in hoibus.¶ Congregabilia apta:ad congregationem suapte natura.¶ Fingunt:cõponunt & for-
mant.¶ Ac multo ẽt magis:q̃ sint apes:hæc est snia Aristotelis qui in.i.de rep.dicit ex quo patet hoiem eẽ aĩal Aristo.
sociale:& quidem magis q̃ apes & oẽ aĩal gregarium.Vnde concludit omnem ciuitatẽ natura constare:cum hõ
natura ciuile aĩal sit.Ibi etiam dicit hoiem solitatium aut deum esse aut bestiam:hoc dixit ut se Platoni oppone Plato
ret:qui in secundo de repu.ciuitatem non natura sed necessitate constare dixerat.Socrates enim ab eo introdu-
ctus inqt.Necessitas ciuitatem condidit.Nam alter alteri auxiliatur:cum singuli nequaq̃ sibi ipsis sufficiãt.¶ Ex
quo fit inqt:ut multorum indigentes socios auxiliatoresq complurimos in unum deducentes huic ipsi unitati
nomen imponant ciuitatis.Sed maximam indigentiam dicit futuram ppter uiuẽdi facultatẽ & cibi cõparatio
nẽ secundã habitationis:tertiam uestitus & similiũ.Aristoteles dicit.Ille qui est in ciuilis ppter naturã quã hẽt Aristo.
malũ:& nõ ppter fortunã quod.s.e ciuitate pulsus sic aut paruus est aut melior q̃ homo.i.deus. ¶ Natura con-
gregari:cum sint consociati & coniuncti duce natura debent adhibere diligẽtiam:ut societatẽ congregationẽq
humanam tueant & ament:& sic ostendit humanæ congregationis naturam esse cãm non aliã rem:natura enĩ
produxit hoiem ut esset animal sociabile.Vnde humanã societatẽ fugientes odio hoium:ut de Thimone athe-
niensi dicitur feram naturam hr̃e uidentur & ab oĩ humanitate penitus alienã. ¶ Agẽdi:aliqd inter ipsos postq̃
duce natura congregati sunt.¶ Solertiam:diligentiam ut congregatio seruet mutuis officiis.¶ Itaq nisi ea uir
tus:concludit dicens nisi iustitia cum rerum contemplatione coniuncta sit non multum prodest ipsa cognitio.

& ornati accessimus.Neq solum uiui:atq psentes
studiosos discẽdi erudiũt atq docẽt : sed hoc idem
ẽt post mortẽ nõ mẽtis lrãꝫ assequũt.Nec enĩ loc⁹
ull⁹ ptermissus ẽ ab his q ad leges:q ad mores:q ad
disciplinã reip.ptinẽret:ut ociũ suũ ad nr̃m negoci
um contulisse uideant.Ita illi ipsi doctrinæ studiis
& sapiæ dediti ad hoium utilitatẽ suã prudẽtiã itel
ligẽtiãq potissimũ cõferũt.Ob eã etiã cãm eloqui
copiose mõ prudẽter melius est:q̃ uel acutissime si
ne eloquẽtia cogitare:q cogitatio in seipa uertit.
Eloquẽtia uero cõplectit eos qb⁹cũ cõitate iũcti
sumus.Atq ut apũ examina nõ fingẽdorꝫ fauorꝫ cã
congregant:sed cum cõgregabilia natura sint:fin-
gũt fauos:sic hoies ac multo etiã magis natura cõ-
gregati:adhibẽt agẽdi cõgregandiq solertiã . Itaq

nisi ea uirt⁹ quæ cōstat ex hoib⁹ tuēdis.i.ex societa te generis humani attingat rerū cognitionē:soliua ga cognitio & ieiuna uideat᷑. Itēq; magnitudo ani mi remota coitate cōiūctioneq; humana feritas fit quædā & imanitas. Ita fit ut uincat cognitionis stu diū cōsociatio hoium atq; coitas. Nec uerū est qd᷑ dicit᷑ a quibusdā pp necessitatē uitæ ꝙ ea quæ na tura desideraret cōsequi sine aliis atq; efficere non possemus: iccirco istā eē cū hoibus coitatē & socie tatē. Quod si oia nobis quæ ad uictū cultūq; perti nēt quasi uirgula diuina: ut aiunt: suppeditarent᷑: tū optimo quisq; igenio negociis oibus omissis totū se in cognitione & sciētia collocaret: nō est ita. Nā & solitudinē fugeret: & sociū studii quæreret: tum docere tum discere uellet: tum audire: tum dicere. Ergo oē officiū qd᷑ ad coniūctionē hoium & ad so cietatem tuēdā ualet anteponēdum est illi officio: quod cognitione & scientia continetur.

¶ An iustitia uerecūdiæ modestiæq; ꝑponēda sit.

i Llud forsitan quærendū sit: num hæc coitas quæ maxime est apta naturæ sit etiā mode rationi modestiæq; semp anteponēda. Non placet. Sunt enim quædā partim ita fœda: partim

¶ Ea uirtus: iustitia quæ est ad hoium societatē tuendā. ¶ Cognitionē: rerū contēplationē, & illius officia qui in ueri inuestigatione uersat᷑. ¶ Nisi attingat: nisi illi cōiungat᷑. ¶ Soliuaga: solitaria. ¶ Et ieiuna: parū utilis generi humano. ¶ Idēq; magnitudo animi. dicit nunc pari modo formidinē & magnanimitatē remota iustitia esse quandā feritatē & imanitatem nō uirtutē: ut ōndat iustitiā oibus ꝑferendā esse. Et Aristides qui ob summā æq tatem iustus cognoiatus est: dixit eum quidē beatū existimāt: qui eam uitā uiuat quæ cunctis sæculis eadem ac imortalis futura sit: ꝑpter summā uero potentiā nō pñt uō timere: at iustitia causa est cur ament hoies honorent colāt. ¶ Coitate: iustitia. i. nisi fortitudo pugnet pro æqtate & utilitate cōi erit quædā feritas: quæ est inhumana crudelitas & ipetus ferarū: & sic imanitas aliena ab oi humanitate. ¶ Ita fit: affert cōclusionē quæ sequit᷑ ex prædictis: qm̄ nulla uirtus laudat᷑ nisi exerceat᷑ pro æquitate & cōi societate tuēda. ¶ Ita fit: cōcludit. ¶ Cōsociatio: uirtus quæ ꝑtinet ad hoiuȝ cōsociationē tuendā: & cōmodū qd᷑ facit ipsa iustitia. ¶ Vincat: superet: ꝑstabiliorq; fit. ¶ Nec uerū est: dissentit in hoc a suo Platone Cice. q dixit in. ii. de rep. necessitatē eē cām humanæ cōgregationis & ciuitatis: & sequit᷑ Aristotelem: qui huius congregationis causam dixit esse naturā. ¶ A quibusdā: & maxime a Platone. ¶ Sine aliis: aliorū ope. ¶ Desideraret: reqreret ad uitā degēdā. ¶ Iccirco: ob id & hac de causa. ¶ Si oia nobis: facit argumētū quo Platonis opīonē aliorūq; refellit᷑. Quærit igitur Ci: an hō daret se totū cognitioni & cōtēplationi: si nihil ei deesset: qd᷑ ad uitā degendā ꝑtineret. & dicit ꝙ nō imo fugeret solitudineȝ & sociū studii sui quæreret. Ita eni uult natura quæ ut dixi: nihil solitariū amat. ¶ Ad uictuȝ: cibuȝ: sed uictus uerbo: ut est in libris digestorum: cōtinent᷑ quæ esui potui. ¶ Cultū: ornatum & uestitū. Cultus est quicqd adhiberi potest ad curā corporis præter cibū. ¶ Suppeditarent᷑: subministrarent᷑ e cælo sine aliquo nostro labore. ¶ Quasi uirgula diuina: munere dei: ea dicunt᷑ dari uirgula diuina: quæ nō expetebamus. Et hoc erat ꝓuerbium apud antiquos: ut uirgula diuina dari dicerent᷑ ea quæ nō expetebant᷑: sed uidebant᷑ uenire e cælo: ut quondā maioribus nostris māna dabat᷑ a deo: & eius erat saporis: quē quisq; optabat: si aūt nunc illud hēremus: nō eēt opus: ut gulosi & māducones cōditū fictile & cocū uilissimū quondā mancipii tāti emerēt: nec pluris gula seuiens q̄ reliq oia cōstaret: sed deliciosi & abdomini seruiētes opib⁹ per fas & nefas cōparatis hāc uirgulā diuinā sibi fecerūt: sed utinā in tāto luxu & rerū affluētia aliquā honestatis curā haberent: nec uoluptatē elegissent: quaȝ toto aio fouerent: amarent & illius patrociniū susciperēt: quæ uix digna est ut a uilissimo lenone mucida panis frustra accipiat. ¶ Vt aiunt: ut dicit in ꝓuerbio. ¶ Non ita est: rñdet Cicero ad id qd᷑ ipse per interrogationem proposuit non collocaret se inquit in sola contēplatione: sed fugeret solitudinem & socium quæreret. ¶ Socium: participem studii sui: & quo cum suas contemplationes coicare posset. ¶ Ergo oē officiū: concludit officia iustitiæ anteponenda esse officiis contemplationis & scientiæ. ¶ Continet᷑: constat ex contemplatione naturæ.

i Llud forsitan quærēdū sit. Nunc Ci. remouēs dubitationē quæ aliqñ posset oriri: præcipit: statuitq; nō semp officia iustitiæ anteponēda esse modestiæ & uerecundiæ: ut si ꝓponeret᷑ alicui ut cū matre coiret: aut patrē iterficeret: aut aliā aliquā turpitudinē maximā cōmitteret: aliter patria cōbureret᷑: siue aliqua calamitate respu. afficeret᷑: nullo pacto cum mr̄e cōcūbēdū est: etiā si patria ruitura eēt: & cois utilitas peritura: & sic de similib⁹ in qbus debemus magis hēre rōnē uerecūdiæ q̄ iustitiæ & cois utilitatis: qm̄ uerecūdia maxime decet hois præstantiā: nec debet sapiens facere aliqd cōtra uerecundiā: etiā si casus aliqs: & cois utilitas posceret: uerecūdia eni oi cōmodo antiquior nobis esse debet. ¶ Hæc coitas: iustitia quæ est ad cōmunē hoium societatē tuendā. ¶ Apta naturæ: quæ naturæ cōuenit: natura enim ita uult ut hoies coniungant᷑: ut coitas inter ipsos seruet᷑. ¶ Sit etiā: quēadmodū diximus anteponēdā esse officiis contēplationis aliarūq; uirtutum: quæri posset inquit & dubitari: an studio huius coitatis tuendæ debeamus modestiā relinquere. Dictum est supra: quid sit modestia: quid moderatio: quid uerecundia. ¶ Non placet: ꝙ iustitia anteponatur modestiæ. ¶ Sunt enim: ratio quare Ci. ita statuit: & sentit: qm̄ sunt aliqua ita turpia: ut nullo modo cōmittenda sint: etiā si cum ipsis patriam ruentem liberare quis posset: quoniam sunt contra modestiam & uerecundiam. ¶ Fœda:

Aristides

Victus

Cultus

turpia. ¶ Flagitioſa: ſcelere ac flagitio plena. ¶ Tetra: obſcura & per hoc fœda. ¶ Turpia: crudelia. ¶ Cōſeruandæ patriæ cā: etiā ſi tali re cōmiſſa patriā liberare poſſet. Ariſto. li. iii. ethices ſic ait. Sunt aūt quædā ad quæ forſi Ariſto.
tan nō licet quenq̄ eē cōpulſum: ſed potius oportet ſūma ꝑpeſſum tormēta mortē obire. ¶ Poſſidoni⁹: qui fuit diſcipulus Panetii. ¶ Ea quæ ſunt ita turpia & flagitioſa. ¶ Collegit: coadunauit & poſuit in ſuis cōmētariis. Poſſidoni⁹ enim locū de repugnātia utilis & honeſti ꝓtermiſſum a Panetio præceptore ſuo tractauit breuiter in quibuſdā cōmētariis: ut idem Ci. ſcribit in. iii. li. In qbus ea poſuit: quæ cum uideant̃ utilia: repugnāt hone-

ita flagitioſa: ut ea ne cōſeruādæ quidē patriæ cā ſapiēs facturus ſit. Ea poſſidoni⁹ collegit ꝑmulta ſed ita tetra q̄dā: ita obſcœna: ut dictu quoq; uideātur turpia. Hæc igit̃ nō ſuſcipiet qſq̄ reip. cā: nec reſp. qdē per ſe ſuſcipi uolet: ſed hæc cōmodi⁹ ſe res hēt: q̄ nō pōt accidere tp̄s ut īterſit reip. qcq̄ illoꝝ facere ſapiētē. Quare hoc qdē effectū ſit in officiis deligēdis hoc genus officioꝝ excellere quod teneat̃ hoīum ſocietate. Eteni cognitionē prudētiāq; ſeq̄tur cōſiderata actio. Ita fit: ut cōſiderate agere pluris ſit q̄ cogitare prudēter: atq; hæc qdē hactenus. Patefactus eſt eni locus ipſe ut nō ſit difficile in exq̄rēdo officio qd cuiq; ſit ꝓponēdū uidere. In ip̄a āt cōitate ſūt gradus officioꝝ ex qb⁹ qd cuiq; ꝓſtet intelligi poſſit: ut pria diis īmortalib⁹: ſcđa p̄riæ: tertia parētib⁹ deinceps gradatim reliq̄ reliqs debeantur: qbus ex reb⁹ breuiter diſputatis ītelligi pōt: nō ſolū id hoīes ſolere dubitare: honeſtū ne an turpe ſit: ſed etiā duobus ꝓpoſitis honeſtis utrū honeſtius. Hic locus a Panetio eſt ut ſupra dixi: prætermiſſus. Sed iam ad reliqua pergamus.

ſtati: modeſtiæ: ac uerecūdiæ. ¶ Obſcœna: fœda. ¶ Vt dictu: nō mō factu cū dicūtur turpia ſunt: ne dū cū fierent hoc inqt nullo mō facturus eſt ſapiēs etiā pro ſalute patriæ: adde etiā q̄ reſp. bene inſtituta moribus & legibus non uult ut pro ſe uir ſapiens & perfectæ uirtutis turpia cōmittat. Sed hæc cōmodi⁹ res ſe hēt: poſſumus hoc referre ad laudem reipu. romanæ: quæ ita erat inſtituta: ut nō eſſet opus & maxīe poſt necē Cæſaris: pro ipſius cōſeruatiōe ſapientē aliquid cōtra uerecūdiā cōmittere: ut potuiſſet accidere aliis qui rēpub. nō ita ſubnixā beneq; īſtitutā habebāt. ¶ Sed melius eſt: ut large intelligamus hunc locū: ut ſit: hæc res. i. hoc quod dicam cōmodius erit: nullam ſ. tp̄is cōditionem accidere poſſe: qua ſapiens ductus quicq̄ eoꝝ facere debeat: quæ fœda & flagitioſa ſunt. Vnde inquit gratulādum nobis eſt: qm̄ res ita ſe habet: ut ſapiēs nō cogat̃ facere turpia pro cōmunia ſalute. ¶ Cōmodius: melius in hoc res ſe habet. ¶ Hæc res: hoc de quo nunc agit. ¶ Tēpus: aliqua tp̄is conditio: qm̄ reſpublica noſtra nō pōt ad hoc deuenire iam deleto tyrāno Cæſare: ut ſit opus facere aliqd cōtra uerecundiā. ¶ Vt interſit reipub. ut ꝑtineat: & utile ſit reipu. talia cōmittere. ¶ Eorum: quæ turpia ſunt: & a Poſſidonio colliguntur. ¶ Quare hoc: concludit Cicero hanc diſputationem de duobus honeſtis utrū honeſtius: & officia iuſtitiæ præponit: cum pluribus proſint: & ait: pluris eſſe conſiderate agere q̄ cogitare prudenter. In oratione pro Seſtio ait. Bene ſentire de republica prudentiæ eſt facere fortitudinis: facere uero & ſentire perfectæ cumulatæq; uirtutis. ¶ Hoc ſit effectum: concluſum argumentis & exemplis antedictis. ¶ Hominum ſocietate: quæ manant a iuſtitia: quæ eſt ad humana cōmoda tuenda. ¶ Etenim: certe cognitionem ſeq debet actio: ne ſit manca: & inchoata ipſa contemplatio. ¶ Pluris ſit: maioris utilitatis q̄ contemplari: ſed hæc inquit de his rebus dicta ſint: iam ad alia quæ reſtant: tranſeamus. ¶ Patefactus eſt enim: repetit paucis Cicero omnia quæ in hoc primo uolumine diſputata ſunt & parat ſe ad ſecundū: in quo de utili agetur. ¶ Patefactus: apertus eſt & de ipſo ſatis diſputatum. ¶ Locus: ſedes officiorum, ideſt iam finem huic diſputationi faciā: quoniam de honeſto a quo ducuntur officia: ſatis dictum eſt: ut iam omnia officia diſcerni poſſint: & quid ſit honeſtius ſi quando facienda erit comparatio diiudicari: & quæ quibus ratione temporum anteponenda ſint. ¶ In exquirendo officio. tum quærimus quid ſit magis officium: ideſt quid magis uirtuti conueniat tempori perſonæ aliiſq; circunſtantiis: & ſic apparebit quid omnibus aliis præponendum ſit. ¶ In ipſa autem: ſed inquit Cicero: hoc reſtat adiiciendum: ut cognoſcantur gradus: ſeruenturq; in actionibus quæ ad cōmunem utilitatem pertinet: quas actiones diximus cōtemplationi præferendas. Si igitur omiſſa rerum cognitione debemus aliquam utilitatem afferre & alicui laborāti adeſſe, debemus ſeruare gradus humanæ ſocietatis: quod Cicero ſuo loco poſuit: & illi prius opitulari: cui plus debemus. ¶ Communitate: actionibus iuſtitiæ: quæ ſunt ad communitatem tuendam. ¶ Sunt gradus officiorum: quoniam aliquod officium uni potius q̄ alteri aliquando præſtādum eſt: etiam ſi eodem tempore nobis exigeretur: quoniam hi quibus officia debentur: habēt inter ſe gradus: de quibus dictum eſt. Sunt gradus: quoniam non omnia officia quæ a cōmunitate manant: paria ſunt: ſed alia maiora: alia minora. ¶ Ex quibus gradibus officiorum. ¶ Quid præſtet: præſtabilius ſit: & a nobis potius agēdum tanq̄ honeſtius & utilius. ¶ Præſtet cuiq;: antecellat aliis. ¶ Vt prima: ecce gradus officiorum. ¶ Prima officia debemus deo: inde per gradus hæc officia aliis debentur. ¶ Gradatim: per gradus affinitatis: conſanguinitatis & amicitiæ: de quibus dictum eſt. ¶ Ex quibus rebus: comparatione honeſtarum gradibus officiorum: quæ manant a iuſtitia. ¶ Hic locus: de comparatione honeſtorum inter ſe & de ipſis gradibus. Sed Panetius: ut ſæpe inculcaui: iure hoc prætermiſit: quoniam ſtoici non dabant gradus in honeſto & uitio. ¶ At reliqua: ad ſecundam partem propoſitionis: de utili ſcilicet.

¶ PETRI Marsi interpretatio in secundum uolumen officio℞.

Vemadmodū officia ducerent᷑. Postq̄ de honesto & oi genere uirtutis disputatū est: & satis ꝓcepit qd quoq; tpe honestatis causa agere debeamus. Vtit᷑ Ci. trāsitione & ꝓponit captās attentionē qd sit dicturus in hoc secūdo uolumine: & quo ordine. Inde iterponit aliqua qb⁹ docet: quare cœpit phari: cum prius in senatu & causis forēsib⁹ uersaret᷑. Et sic dānat tēpora sua: & Cæsaris iam iterfecti ꝑteritā Tyrānidē: optatq; libertatē: uir prudētissimus & salutis reipub. studiosus. Inde laudat phiam tanq̄ animi medicinā & remediū unicum ad pellendas pturbationes & molestias: qbus Cicero plane fuisset cōfectus occupata a Cæsare repu. nisi ad phiam diuertisset. Et sic trahit Cæsarē in odiū & inuidiam. Atq; alios ad phiam uocat. Inde dicit: quod genus philosophandi maxime ꝓbet. Academico℞. s. qui in utrāq; partē disputabāt: ut ueritas magis elucesceret. Inde aggredit᷑ tractatū: ibi. Quinque rōnib⁹ ꝓpositis. ¶ Officia: actiones honestæ. ¶ Ab honestate: ab illo honesto qd᷑ in quatuor partes diuisimus. ¶ Ab oi genere uirtutis: qm̄ illis quatuor principalib⁹ aliæ adnexæ sūt: ut iustitiæ liberalitas: & magnificētia fortitudini: magnanimitas & cōstātia temperātiæ. Ordo Modestia Ornatus Verecundia Deco rū: & moderatio: dictū est igit᷑ quēadmodū a singulis ducat᷑ officiū. i. actio cū uirtute. ¶ Explicatū: expositū: & narratū. ¶ Vt ꝑsequar: explicē & ꝑscribam officia quæ ptinent ad utilitatē & honores & gloriā cōparandā. ¶ Ad cultum: ad ornamētū uitæ. ¶ Ad facultatē: potē-
Facultas tiam & possibilitatē. Nā facultas dicit᷑ qua aliquid facere possumus a faciēdo dicta: unde dicit᷑ facultas diuitiarū facultas militandi. ¶ Ad facultatem: ut hēamus facultatem earū rerū quibus hoīes utunt᷑ in uita. ¶ Copias: rerum affluētias. ¶ Ad opes. Diuitias potentiā clientelā. ¶ In quo: in hac parte quæ ptinet ad cultū uitæ: opes & copias. Dixi in principio huius opis: ubi dixit hoīes solere cōsultare: utile sit necne qd᷑ facturi sumus. ¶ Tum: præterea ex duob⁹ utilib⁹ utrū utilius. ¶ De qbus: officiis quæ ptinent ad cultū uitæ rerū facultates opes & copias. ¶ Aggrediar: incipiā. ¶ Si pauca: de instituto ꝓposito & snia mea: ac etiā iudicio: quare iudicauerim ita mihi eē phandum. Cum inqt prius dixero: quare hoc uitæ institutū sequar & totū me phiæ dederim: de officiis quæ ptinent ad utilitatē dicere incipiā. ¶ Quanq̄ enim: rō quare uult prius dicere pauca de istituto: qm̄ uideo nōnullis phiæ nomen eē inuisum: unde opus est reddere rōnē: quare hoc instituerim. Quāuis inqt Cice. libri nostri: quos de phia edidimus: nōnullos excitauerit nō modo ad legēdū sed etiā ad scribēdū in phia: tm̄ uereor: & dubito aliquis nomen phiæ inuisum esse: ideo mihi opus est docere cur hoc genus phandi his præsertim tēporibus consecter. ¶ Libri cōplures: ut academici: de finibus. Tusculanæ disputationes de diuinatione: de fato de natura deo℞. Paradoxa. Cato maior. Lelius de phia: & alia si qua sunt opuscula. ¶ Cōplures: ut Hortensium & Brutum qui libellū de uirtute ad Ci. scripsit & ponderi rerum in phia sufficit: auctore Fabio: & nōnulli alii ad æmulationem Ci. qui post Varronē huic rei optimū auspicium dedit in phia legerunt & scripserunt eodem tpe: postea sequuti sunt alii. ¶ Excitauerint: quasi dormientes & non curantes phiam. ¶ Tamē: q̄uis alios excitauerim. ¶ In ea: phia. ¶ Tantū operæ: laboris & studii. ¶ Ego aūt: affert rōnes Cice. quare genus forense dicēdi reipu. munera omiserit: dānans tēpora quibus nulla respu. erat: qm̄ bellum ciuile tunc seuiebat: & fluctuabat respub. quippe Octauius ad Tyrannidē aspirabat: qui tunc cum Antonio cœperat dissentire: q̄ igitur tm̄ operæ & studii in phiam ponat: tēpori ascribit: in quo munera publica non licebat obire: qm̄ ad alio℞ libidinem respub. regebat᷑: & prius a Cæsare: quo uiuo Ci. quærens ocium phatus est. Hoc aūt opus scripsit post mortē Cæsaris. ¶ Excusat igit᷑ se: q̄ studia phiæ negociis publicis præponat: cum supra disputauerit cōem utilitatem cognitionum studiis præponēdā esse & ostēdit nō certo iudicio aut odio reip. sed tēporis cōditione se adductum diuertisse ad ocium & phiam: omisso foro in quo regnauerat. ¶ Per eos: optimates & bonos uiros qui p suffragia cōsules eligebant᷑: & alii magistratus: qui rēpu. cōsilio & opa regebāt ac gubernabāt. ¶ Seipsa: qm̄ eligebant᷑ suffragiis ciuiū hi qui rempu. regerēt. Postea Cæsar eā occupauit: cū prius esset libera. ¶ Omnes meas curas: captat beniuolentiam a persona sua Cice. ostenditq; se fuisse studiosum reipu. quādiu potuerit: & nihil curasse nisi utilitatem illius: nihilq; aliud cogitasse: q̄ ut illi prodesset omni cura studio opera: & sic Cæsari inuidiam facit.

¶ M.T.C. DE Officiis Liber Secundus.

Vemadmodū officia ducerent᷑ ab honestate Marce fili atq; ab oi genere uirtutis satis explicatū arbitror libro superiore. Sequitur ut hæc officio℞ genera ꝑsequar: quæ ptinent ad uitæ cultū & ad earū rerum quibus utunt᷑ hoīes facultates: ad opes: ad copias. In quo totum quæri dixi qd utile: qd inutile: tum ex utilib⁹ qd utili⁹: aut qd maxime utile: de qbus dicere aggrediar: si pauca prius de instituto: ac de iudicio meo dixero. Quanq̄ enim libri nři cōplures nō mō ad legēdi: sed etiā ad scribēdi studiū excitauerint: tm̄ interdū uereor: ne quibusdā bonis uiris phiæ nomē sit inuisum: mirenturq; in ea tm̄ me opæ & tpis ponere. Ego aūt q̄diu resp. p eos regebat᷑: qb⁹ seipsa cōmiserat: oēs meas curas cogitationesq;

In eā cōferebā̄. Cū̄ autē dominatu unius oia tenerē tur:n eqꝫ eēt usq̄ cōsilio:aut auctoritati locus. soci- os deniqꝫ tuēdæ reip. summos uiros amisissem: nec me angoribus dedi:qbus essem cōfectus:nisi his re stitissem:nec rursum indignis hoie docto uolupta- tibus. Atqꝫ utinā resp. stetisset quo cœpat statu:nec in hois nō tā cōmutā̄darū rerū̄ q̄ euertēdarū̄ cupi- dos icidisset. Primū̄.n.ut stāte repu. facere soleba- mus:in agēdo plus q̄ in scribēdo ope poneremus. Deinde ipsis scriptis nō ea quæ nū̄c:sed actiōes no stras mā̄daremus:ut sæpe fecimus. Cū̄ aūt respu. in qua ois mea cura:cogitatio:opa poni solebat: nul- la eēt oino:illæ.s.lr̄æ conticuerū̄t:forēses & senato riæ. Nihil āt quū̄ agere aius nō posset:in studiis ab initio uersat⁹ ætatis existimaui hōestissime molesti as deponi posse:si me ad phiam rettulissem. Cui cū̄ multū̄ adolescens discēdi cā̄ tpis tribuissem:postea q̄ honoribus iseruire cœpi:meqꝫ totū̄ reip. tradidi: tm̄ erat phiæ loci quā̄tū̄ supfuerat amicoꝝ: & reip. tpis. Id autem oē consumebatur in legēdo:scribēdi ociū̄ nō erat. Maximis igitur in malis hoc tm̄ boni

¶ Cum aūt dominatu unius. Tyrānide Cæsaris:qui diuina humanaqꝫ iura uiolauit:nec cōsilia & auctoritas se- natoꝝ ualebāt sub Cæsare:ad cuius libidinē oia administrabātur. ¶ Vsq̄:aliquo loco. ¶ Socios:qui erāt mihi so- cii ad defendēdā rēp. & pces optimatiū̄:qbus Cæsar aduersatus est:fouēs Marianos & plebē. Socii fuerāt Pōpe ius iā obtrū̄catus in ægypto:Cato uticēsis:Milo Cic. amicus:Lētulus & nōnulli alii. Sed Pōpeius & Cato fue- rāt pcipui defensores reip. ¶ Sū̄mos uiros:claros & magnæ auctoritatis & nois:qui una mecū̄ cōem libertatem defendebāt. Et sic rē exauget:ut ondat:pstātissimis uiris & principibus ciuitatis iā extinctis:qui libertati stude- bāt:se nō potuisse aliud facere:q̄ philosopha- ri. ¶ Angorib⁹:angor est ægritudo pmēs: nō dedi inqt me dolori & angori: sed phiæ:quæ meo dolori mederetur. ¶ Quib⁹:angoribus. ¶ Cōfectus:uictus: pstratus atqꝫ cōsumptus. ¶ His restitissem.i.nisi his rōnibus phiæ sub- nixus. quæ ai sollicitudinib⁹ medet: repugnas sem angoribus. ¶ Indignis hoie docto:qm̄ uo luptas docto uiro repudiā̄da est:ut meretricu la ifamis. ¶ Atqꝫ utinā:optat Cice. libertatem & pristinū̄ statū̄ reip. ut i eā oēs suas curas cō- ferret:& ondit se magis negocio & ocio dele- ctare. Sed tpa & ociū̄ ipsū̄ cōpellebant:qui pri us in summa celebritate q̄ ciuiū̄ oculis cū̄ sum ma laude uixerat statu quo cœperat. ¶ In ho- mines:in ptātem Octauii Antonii & Lepidi. Post necē Cæsaris tyrā̄ni:qui nō solū̄ Cæsaris mortē ulcisci:sed ēt statū̄ reipublicæ iā respirā tis euertere cogitabāt:quæ iā ad pristinā liber tatē rediisse uidebat:cuius spoliū̄ inter se triū̄- uiri diuiserū̄t:& tandē Octauio Cæsari serui- re coacta est:& uita Cic. furori Antoniano cō cessa:quo nihil potuit eo tpe sol uidisse idigni us. Primū̄ eni ponit Cice. ea quæ faciebat stan te repu.i.nō occupata a Cæsare. ¶ In agendo in causis forensibus: senatoriisqꝫ muneribus. ¶ Operæ:laboris & studii. ¶ Ipsis scriptis:mo numētis litterarum: scribēda inquit: sed nō in phia: uerū̄ actiones. ¶ Nō ea quæ nū̄c: pcepta phiæ. ¶ Actiōes nr̄as:or̄ones in foro & i senatu. ¶ Nulla eēt:unius tyrā̄nide teneret:& periisset. ¶ Illæ lr̄æ forē ses:declarat se qd itellexerit:cū̄ dixit actiōes nr̄as. ¶ Forēses:actiōes in genere iudiciali.i.or̄ones q̄s habebam in foro in genere iudiciali. & Cice. in iudiciis regnare dictus est. ¶ Senatoriæ: orationes:quas habebam in senatu in genere deliberatiuo & demōstratiuo:cum in senatu snīam di cerem. ¶ Cōticuerū̄t:tacuerū̄t:& illas āpli⁹ non exercui:sed cū̄ me⁹ aius qescere nō posset: diuerti ad phiam. ¶ Cū̄ nō posset agere nihil:cū̄ aius meus nō posset qescere: & segnis eēt:pp exercitationē ab ineūte ætate:& iā nihil agere posset i eloquētia:qm̄ nō erat āplius in se natu & foro locus liber dicere uolētib⁹:cū̄ Cæsar reꝝ potiret. ¶ In studiis:lr̄aꝝ ex quo per ætatē licuit: nā nemo diuti⁹ & studiosius se exercuit nemo diutius declamauit molestias:qbus afficiebat repu. amissa. ¶ Honestissime cū̄ laude maxima:qm̄ honestius fuit hoc mō q̄ morte deponere molestias:ut fecerat Cato apud uticā:aut uolu ptatibus quæ hoi docto nō cōueniū̄t:ergo cōfugiēdū̄ erat ad phiam:cū̄ aliud effugiū̄ nō daret. ¶ Rettulissem: rediissem ad phiæ studiū̄ tanq̄ ad pfugiū̄ tutū̄: nā refert se qs ad locū̄ subsidii: ut domū̄ me referā & philosophiā tanq̄ ad ai medicinā & expultricē perturbationū̄. ¶ Ad phiam: quæ meo aio angoribus prope confecto mede- ret:& illi adesset. ¶ Cui:phiæ in adolescētia Cicero operā dederat sub pceptorib⁹. Vnde dicit in primo de natu. deo. Nos aūt nec subito cœpimus philosophari:nec mediocrē a primo tpe ætatis in eo studio operā curamqꝫ consumpsimus & cum minime uidebamur tum maxime philosophabamur: quod & orationes declarant refer tæ philosophorū̄ sententiis: & doctissimorū̄ hoium familiaritates:quibus semper domus nostra floruit: & pri cipes illi Diodorus:Philo:Antiochus:Posidonius:a quibus instituti sumus. ¶ Honoribus iseruire:dare operā ut in rep. honores assequerer & magr̄atus. ¶ Reip. muneribus & negociis reip. obeundis curādisqꝫ toto aio:oi cura:oi officio. ¶ Tm̄ erat loci:tm̄ phiæ uacabā:q̄rū̄ patiebātur negocia reipu. & amicorū̄:quos defendebā:tps scribēdi in phia nō dabat:sed tm̄ legēdi. ¶ Amicorū̄:quos in iudicio defendebā. ¶ Et reip. negociorū̄ reip. & mu nerū̄ quæ curabā. ¶ Id tpis:quod superfuerat negociis curādis Reip. & amicoꝝ ociū̄ tēpus aliis negociis uacuū̄ qm̄ occupatus eram in illis negociis & impeditus. ¶ Id maximis malis:in calamitate reip. qua nulluꝫ bono ciui maius malū̄ accidere pōt:qm̄ patria cōplectitur oia:cuius studiosi esse debemus. ¶ Hoc boni: hanc utilitatē in ruina reip. Et pcepta phiæ:quæ ante Varronē & Cice. Romæ peregrinabat:nec latini sermonis splēdorē acce- perat. nec se efferre nr̄is smonibus audebat:cui Cice. quasi ciuitatem dedit: phia nō satis erat nota Romanis & græce legebatur. Varro cœpit eā illustrare litteris latinis: postea Cic. summū̄ attulit nitorē. ¶ Nostris: romāis.

Angor

¶ Cognitione:ut cognoscerētur tanq̄ utilia. ¶ Quid eni est:rō quare erat cognitiōe dignissima. Laudat Ci. sapientiā & p̄hiam:ut ipsius utilitatē ōñdat:& nōme p̄hiæ iterp̄tat̄:quod Pythagoras inuenit:ut dictū est. ¶ Quid est:hac interrogatiōe orōnē auget. ¶ Sapia:quæ diuinarū humanarūq̧ rerū tū initiorū cārumq̧ cuiusq̧ rei cognitionē hēt. ¶ Quod p̄stantius:qđ sapiæ anteponēdū sit. ¶ Melius:utilius. ¶ Dignius hoie:qđ magis hoi conueniat q̄ sapia:quæ est diuinarū humanarūq̧ rerū sciētia. ¶ Hanc:sapiam qui cupiunt & cū rōne appetūt. ¶ Phi: studiosi sapientiæ:qm̄ p̄hia dicit̄ studiū sapiētiæ. ¶ Sapiētia est:affert diffinitionē sapiētiæ:cui & humana & diuina tribuūtur. ¶ Quib⁹:causis res cōtinent̄.

assecuti uidemur:ut ea lr̄is mādaremus:quæ nec satis erāt nota nr̄is:& erant cognitione dignissima. Quid est eni per deos imortales optabilius sapia? qd p̄stātius? qd hoi meli⁹? qd in hoie digni⁹? Hanc qui expetūt igit̄ p̄hi noiant̄:nec qcq̄ aliud est p̄hia si interp̄tari uelis:q̄ studiū sapiæ. Sapia aūt est:ut a ueteribus p̄his definitū est:rerū diuinarū & humanarū:cārum:quibus hæc res continētur scia:cuius studiū qui uituperat haud sane intelligo:quidnam sit quod laudādū putet. Nā siue oblectatio quærit̄ ai requiesq̧ curarū quæ cōferri cū eorū studiis pōt: qui semp aliqd acquirūt:qđ spectet & ualeat ad bene beateq̧ uiuēdū:siue rō cōstātiæ:uirtutisq̧ quæritur:aut hæc ars est:aut nulla oino per quā eas asseq̄mur. Nullā dicere maximarū rerū artē eē:cū minimarū sine arte nulla sit:hoiu₃ est parū cōsiderate loquētiū:atq̧ in maximis rebus errātiū. Si aūt est aliqua disciplina uirtutis:ubi ea quæret̄ cū ab hoc discendi genere discesseris? Sed hæc cum ad p̄hiam.

Na sapiētis est & primi p̄hi cōsiderare effectricē cām.i.ip̄m deū qui oia creat:oia cōtinet oia nutu suo gubernat:& cognoscit sapiens cām
Virgi. oium rex. Vñ dicit Vir. Fœlix qui potuit rex
Scire cognoscere cās. ¶ Scia:scire est rē per cām co-
Aristo. gnoscere. Tūc eni inqt Arist. in p̄hemio physicorū unāquāq̧ rem scire putamus.cū causas primas p̄ncipiaq̧ prima & usq̧ ad elemēta cognoscimus. ¶ Cuius:sapientia qm̄ uituperare p̄hiam est tanq̄ parricidiū. In ea eni est id qđ molestias pellit & ad bene beateq̧ uiuēdū uirtutē satis esse docet. ¶ Haud sane p̄fecto non intelligo quid putet laudādū cū uituperet philosophiam hoc maxime dicit̄ in hortēsiū:qui p̄hiam & philosophantes uituperauerat. Vnde Cic. eā laudauit:& defendit eo libro:qui est inscriptus Hortēsius:qui nūc desiderat̄. ¶ Nā siue:ratio quare nihil est laudandū p̄ter philosophiā:quæ ratio a fine quē nobis p̄ponimus sumit̄. Nā si proposuerimus nobis ai oblectationem quærere & inuenire nullo medio illa₃ attingere possum⁹ melius & cōmodius q̄ studiis p̄hiæ:& nulla oblectatio huic pōt cōparari. ¶ Oblectatio:aliqua res;in qua noster aius se oblectet & reqescat. ¶ Requies:aliqua relaxatio curarū.qbus humana uita plærūq̧ uexat̄. ¶ Quæ:oblectatio & reqes curarū. ¶ Cōferri:cōparari cum studiis philosophorū:qm̄ ipsor̄ cōtēplationes hn̄t innumeras ai uoluptates. P̄hus in.x.ethices sic ait. P̄hia mirabiles tū puritates:tū firmitates hēt. ¶ Eorū:philosophorū.s. ¶ Semp:quottidie. ¶ Acquirūt:discēdo:& cōtēplādo ea:quæ p̄tinēt ad bene beateq̧ uiuēdū. ¶ Spectat:p̄tineat. ¶ Et ualeat:p̄sit & efficiat beatā uitā. ¶ Ad bene:cū uirtute. ¶ Et beate:ut nihil uita plus apperat cōtēta suis finibus:ille uiuit beate:qui cōtētus uirtute nullis rebus idiget:paratus ad utrāq̧ fortunā imponēs finē cupiditatibus:qbus si ducit̄:& aduersari fortunā timet:beatā uitā agere nō pōt. Vnde stoici dixerūt uirtutē satis eē ad bene beateq̧ uiuēdū:ut ait Zeno & Chrisippus in lib. de uirtutibus:& Herato.in.ii.de bonis. Panetius tn̄ q̄uis esset stoicus:& Possidonius eius discipulus minime sufficere dixerūt:uerū opus esse & bona ualitudine:& affluētia rerū:hæc ēt fuit opinio p̄ipateticorū & academicorū ut supra dictū est. Ci. tn̄ stoicos sequutus in ultima Tusculana nitit̄ p̄bare uirtutē satis esse ad bn̄ beateq̧ uiuēdū
Fabius de studiorū uoluptate ita scribit Fab. li. ii. Est aliqs ac nescio an maximus ēt ex secretis studiis fructus:ac tū pura
Seneca uoluptas litterarū:cū ab actu.i.opa recesserūt:& cōtēplatiōe sui fruūtur. Lectio inqt Seneca igenium alit:& studio fatigatū nō sine studio tū reficit. ¶ Siue rō cōstātiæ:siue ēt q̄rat̄ aliqua rō cōstātiæ & uirtutis nō pōt inueniri nisi in p̄hia. Si ponimus inqt sūmū bonū in uirtute:nō possumus cognoscere qd sit illa uirtus:& illud bonū extremū nisi per p̄hia₃ quæ ē ars uirtutis & sūmi boni:& nulla est alia uirtutis ars q̄ p̄hia. ¶ Aut hæc:p̄hia ē ars
Ars qua cōstātiā & uirtutē cōseqmur:qm̄ p̄hia ē ars & magistra uitæ. ¶ Ars:ut finit Cleātes:auctore Fabio li. ii. est
Fabius p̄tās uiā.i.ordinē efficiēs. Ars inqt Fabi⁹ cōstat ex p̄ceptionib⁹ & coexercitatis ad finē utilē uitæ. ¶ Aut nullla.s. est ars:si nō est p̄hia. ¶ Eas:cōstātiā & uirtutē.i.ip̄am fortitudinē quā seqt̄ cōstātia. Et fortitudo p̄prie dr̄ uirtus. Et sic Ci. duo posuit sibi iuicē cōtraria ai relaxationē:& fortitudinē:ut oñdat & ai uoluptatē quā epicurei q̄rebāt & ēt corpis:necnō fortitudinē & cōstātiā cōtra ois uoluptates atq̧ dolores solā p̄hiam cōferre. Vñ si finē nr̄m cōseq uolum⁹ huic nō curādos sanādosq̧ tradam⁹ cū sit ars uitæ & optima cōtra p̄turbatiōes medicina. ¶ Nullā dicere:cōfutat opinionē eorū:qui dicebāt:& maxime hortēsi⁹ cōstātiæ & uirtutis nō eē aliquā artē:nec p̄hia₃ eē artē. Et hoc argumēto utit̄ dicēs:si minime res nō p̄nt eē sine arte multo minus res maxime:ut sunt ipse uirtutes:qb⁹ nihil est maius:nihil melius:nihil deniq̧ pōt eē diuinius:nā hoies beatos efficiūt. Vñ dicit Sene. Nihil est uirtute p̄stātius:nihil pulchri⁹:& bonū est & optabile qcqd ex huius gerit̄ impio. ¶ Parū cōsiderate:iprudētet:ad hoies iqt iprudētes p̄tinet dicere uirtutis nullā eē artē:cū minie res nō possint esse sine arte:ut ars fabrilis:ars murādi:texēdi:& similiū. ¶ In maximis:qm̄ iqt sūt rudes:& nō cognoscūt res maximas eē nō posse sine arte uñ error ipsor̄ maximus est:qm̄ errāt in re maxima:& q̄ patet. ¶ Aliq̄ disciplina:ars q̄ uirtutē cōseqmur:si inqt cōcedūt esse aliquā artē uirtutis & disciplinā. Vñ moralis dicit̄:qm̄ uirtus a more.i.a cōsuetudine dicitur.

Et phia pſcribit officia media:qbus ad habitũ uirtutis puenit. Et docet uirtutẽ eẽ q̃dã mediocritatẽ. ¶ Cohortamur:alios.ſ.ut uelint philoſophari:nũc ſatis ẽ hæc dixiſſe inqt:& docuiſſe cur ad hoc ſcribẽdi ſtudiũ me cõtulerim. ¶ Accuratius: maiori cura:q̃ in hoc loco fecerim. ¶ Quod:accuratius diſputare de laudibus phiæ. Alio lib. in Hortẽſio li.ii.de diui.ſtatim in principio ait. Cohortati ſumus:ut maxime potuimus ad phiæ ſtudiũ eo lib. qui eſt ſcriptus Hortẽſius & lib.i.de finibus. Quãq̃ phiæ etiã uituperatoribus ſatis rñſum eſt : eo lib. quo a nobis phia defenſa & collaudata eſt:cũ eſſet accuſata:& uitupata ab Hortẽſio:hic liber nõ extat. ¶ Hoc tpe:in præſenti diſputatione:in qua nõ agit̃ de laudibus phiæ. Sed oñdẽdũ eſt quare in illa tãtũ operæ hoc tpe poſuerim. ¶ Orbati: priuati trãſlatio ab orbis.i.parẽtibus:qui filiis priuati ſunt : & hæc orbitas ad multa trãſfert̃:ut orbatus rep. domo:amicis & ſimilibus. ¶ Muneribus:officiis & negociis reipu.obeũdis.qm̃ Cæſar rerũ potitus omnia faciebat. ¶ Potiſſimũ: maxime omiſſis pene oĩno aliis ſtudiis. ¶ Occurrit̃ aũt nobis:nõnulli rephendebãt Cice.q̄ daret pcepta de officiis : cũ eſſet Academicus : diceretq̄ nihil certo ſciri aut pcipi poſſe : rñdet Cicero aperitq̄ ſuã ſniam & opinionẽ oñdens qd ſequat̃ in academicis: & qd dãnet. ¶ Occurrit̃.nõnulli mihi pcipienti de officiis obſtãt & aduerſant̃:dicẽtes me eẽ incõſtãtẽ. ¶ Doctis: doctrina plenis. ¶ Eruditis:eloquẽtibus:nã eruditus dr̃ ille:qui ſuã doctrinã affert ornate: unde multi ſunt docti:nõ tñ eruditi. ¶ Quærẽtibꝰ:iterrogãtibus me an mihi ipſi cõſtẽ.imo dicũt me mihi repugnare:cũ dicã ex dogmate academicorũ nihil certo ſciri poſſe: & nunc ſcribã pcepta de officiis tanq̃ certa:& quæ leg iuuenes debeãt:tanq̃ iter ad uirtutẽ certiſſimũ. ¶ Cum pcipi nihil poſſe dicamus: in q̃ttuor nr̃is libris academicis: in qbus Ci. genus phandi academicorũ minime arrogãs maximeq̄ & cõſtãs & elegãs pbauit. Academici dicebãt nihil certo ſciri poſſe:& ueritatẽ in pfũdo eẽ demerſam: Vñ nihil affirmabãt:ſed diſputabãt in utrãq̄ ptẽ:& nullã certã ſniam iterponẽtes. Hæc opinio & mos diſputandi a Socrate manauit. In li.de diui.ait. Cũ aũt ppriũ ſit academiæ iudiciũ ſuũ nullũ iterponere:ea pbare quæ ſiĩa ueri uideãtur:cõferre cauſas.& qd in quãq̄ ſniam dici poſſit expromere nulla adhibita ſua auctoritate iudiciũ audiẽtiũ relĩquere integrũ ac liberũ. Tenebimus hanc cõſuetudinẽ a Socrate traditã. Fuit triplex magni nois academia. Vetus:media & noua. Vetus a Plat.& ab eius diſcipulis Speuſippo & Xenocrate iſtituta fuit: & academici ueteres multa affirmabãt:multaq̄ negabãt:iter quos & pipateticos in opinionibus nulla dr̃ia erat. Media fuit qnã Arceſilas iuexit : qui aſſerebat nihil eẽ affirmãdũ:cũ nihil cõpræhẽdi poſſit:& in utrãq̄ ptẽ rõnes:æquabiliũ ſint uiriũ:ſenſus quoq̄ fallaces eẽ rõnẽq̄ nullã firmã fieri. ¶ Tertiã conſtituit Carneades:qui Arceſilæ morẽ in diſputãdo ſequutus eſt:nã ad utrãq̄ ptẽ ita dicebat ut oĩa quæ ab aliis afferebãtur refelleret:incõpræhẽſibilitatẽ Arceſilæ nõ pbauit:nõ eni eẽ poſſibile dicebat hoiem in oĩbus ita ſe tenere:ut nihil affirmet:eſſeq̄ nõ paruã drĩam inter icertũ & incõpræhẽſibile:& cũcta qdẽ icõpræhẽſibilia eẽ:ſed nõ icerta:de quo Numenius de diſſenſione academicorũ a Platone ita ſcri. Carneades morẽ pugnãdi Arceſilæ renouauit oĩbus cõtradicẽs: & huc atq̄ illuc nõ affirmãdo:nec negãdo uolubilitate orõnis oĩa diſtrahẽs tãq̃ torrẽs cõtra dicẽtes obruebat : ita cæteros ui argumẽtorũ ſeducebat. Ipſe uero ſeipſum:qd̕ in Arceſila nõ erat:intelligebat. Arceſilas inquit Euſebius Crãtorẽ Platonicũ Diodorũ & Pyrrhonẽ in ſubſidiis habuit:& Crãtor quidẽ credibilẽ eius fecit orõnẽ. Diodorus uero ſophiſticã:Pyrrho aũt mutabilẽ eũ fecit & trãſfugã & oĩno nihil. Vnde dicebat̃ de ipſo : q̄ ex anterioribus eſſet:Plato ex poſterioribus:Pyrrho:ex mediis. Diodorus platonicã eloquẽtiã fœdauit:& mõ hoc:modo illud dicẽs:hinc illo illinc huc tanq̃ nihil ſciens noluebat̃ ſcire tñ multa eloquẽtiæ umbra uidebat̃ : nec unq̃ fuit in eo ut unũ & idẽ bis diceret:nec putabat ingenioſi eẽ uiri in eiſdẽ pmanere. Cauillator igit̃ ſummus uocabat̃. Arceſilas inqt in Pyrrhonis ſnĩa remãſit. Verũ enĩ & falſum & ueriſimile:ut ille inſtruxit:nihil eſſe qd̕ percipi poſſit & ſciri:qm̃ noui academici hoc unũ tenebãt:nihil eẽ qd̕ percipi poſſet:hoc ẽt dicebat Socra. Vnde ab Apolline ſapiẽtiſſimus iudicatus eſt. ¶ Diſſerere:Diſputare de aliis rebus tanq̃ poſſent percipi & intelligi. ¶ Et hoc tpe: nũc cũ ſcribimus de officiis. ¶ Perſequamur:tradamus:& lr̃is mãdemus pcepta de officiis quæ tradere is nõ debet ſi ſibi cõſtare uult qui negat aliqd poſſe pcipi & ſciri:qui nõ põt ſcire aliqd eẽ officiũ: ſi nihil certo ſciri põt: & officia debẽt eẽ certa:& circũſtãtiis circũſcripta cõiũctaq̄ naturæ. Nõ põt igit̃ academicus nouus dicere hoc eẽ offm̃ qd eſt honeſtũ:cũ ut ipſe uult ſciri nõ poſſit an aliqd ſit honeſtũ. Huius opinionis fuit Pyrrho eliẽſis:de quo ſupra:qui dicebat nihil eẽ turpe aut honeſtũ:& nihil eẽ certũ:ſed ueritatẽ in pfundo demerſam. Et Carneades acerrimꝰ academicus nihil certo ſciri poſſe affirmabat:& ſtoicis qui ptinaciter oĩa affirmabãt fuãtes ſuas poſitiones quæ paradoxa appellãtur:ſeſe oppoſuit. In ſtoicos eni igeniũ Carneadis exarſerat. Hic eſt Carneades qui nouã academiã illuſtrauit:in utrãq̄ ptẽ diſputator acerrimꝰ & copioſiſſimus. Scrib.li.i.de natu.deorũ : qui ãt admirãtur nos hãc potiſſimũ diſciplinã ſecutos:his.iiii.academicis li.ſatis rñſum uidet̃ nec uero deſertarũ de relictarũq̄ rerũ patrociniũ ſuſcepimus:nõ eni hoim̃ interitu ſniæ quoq̄ occidũt:ſed lucẽ auctoris fortaſſe deſiderãt:ut hæc in phia ratio cõtra oĩa diſſerẽdi nullãq̄ rẽ aperte iudicandi profecta a Socra.repetita ab Arceſila.confirmata a Carneade uſq̄ ad noſtrã uiguit ætatem. Quartã academiã auctore Euſebio Philo & Charmidas introduxerũt. Quintã Antiochus. ¶ Quibus uellẽ ſatis cognita eſſet noſtra ſnĩa. Reſpõdet Cice.his qui ſe iprobabant:q̄ cũ uideret̃ ſequi academicos & eorũ diſputãdi morẽ & genus philoſophandi:tanq̃ minus arrogans;

cohortamur accuratiꝰ ſolẽt diſputari:qd̕ alio quodã libro fecimꝰ. Hoc ãt tpe tm̃ nobis declarãdũ fuit:cur orbati reipublicæ muneribus:ad hoc nos ſtudiũ potiſſimũ cõtuliſſemus. Occurrit̃ aũt nobis: & quidẽ a doctis & eruditis:quærẽtibus ſatis ne cõſtãter facere uideamur:qui cũ pcipi nihil poſſe dicamus:tñ & aliis de rebus diſſerere ſoleamꝰ:& hoc ipſo tpe pcepta officii perſequamur. Quibus uel

Eruditꝰ

Academia triplex

Euſebiꝰ

lem satis cognita esset nostra snia. Nõ eni sumus hi quoꝝ uagetur aius errore: nec hẽat unq̃ qd sequaẽ. Quæ enim eẽt ista mens: uel quæ uita potius non solũ disputãdi: sed etiam uiuẽdi rõne sublata. Nos aũt ut cæteri: qui alia certa: alia icerta esse dicũt: sic ab his dissentiẽtes: alia ꝓbabilia: ecõtra alia iprobabilia esse dicimus. Quid est ergo qđ me ipediat: ea quæ mihi ꝓbabilia uideanẽ sequi: quæ cõtra improbare: atq; affirmãdi arrogãtiã euitare: fugere temeritatẽ: quæ a sapientia dissidet plurimum. Cõtra aũt oia disputãtur a nr̃is: qđ hoc ipsum ꝓbabile elucere nõ possit: nisi ex utraq; parte cãrum esset facta cõtẽtio. Sed hæc explanata sunt in academicis nr̃is ut arbitror diligẽter. Tibi aũt mi Cicero: q̃q̃ in antiquissima nobilissimaq; phia. Cratippo auctore uersaris: his simillimo: q ista p̃clara peperũt: tñ hæc nr̃a

nihil eni affirmabãt: tñ nũc disputet in phia: & aliqd affirmet: & tradat præcepta de officiis. ¶ Certa: cũ nihil certi aut sciri aut ꝑcipi possit: ut ipsi dicũt academici. Ait Ci. nõ sum is qui teneã nihil eẽ qđ sequi debeamus & oia esse incerta: ut aliqui academici uoluerũt: sed sequor ea quæ mihi ꝓbabilia uidenẽ: nec arroganter aliqd affirmo: nec iprudẽter & temere aliis assentior: qđ eẽt cõtra prudẽtiã: in qua duo uitia uitãda sunt: unũ ne incognita pro cognitis habeamus: hisq; temere assentiamur: alterũ ne nimis magnã operã ponam⁹ in rebus uõ multũ necessariis. Dixi suprã Ci. nõ fuisse addictũ alicui sectæ: nec ꝑscripsisse sibi aliqđ dogma qđ sequereẽ: & illius limites nõ egredereẽ: sed uoluisse ea seq quæ sibi ꝓbabilia uidebãtur: ¶ Vñ interdũ uideẽ eẽ stoicus iterdũ ꝑipateticus: iterdũ academicus disputationibus academicoꝝ in primis delectabatur: qm̃ uberrimus dicẽdi fons ad utranq; ptẽ subministrabat copiã. ¶ Nõ eni sumus hi: non sectamur nouos academicos: qui dicũt nihil esse qđ sciri possit: hoc asseuerabat Carneades cõtra stoicos. ¶ Errore: qm̃ dicũt nihil eẽ certũ nihil uerũ. ¶ Vageẽ: uagus fit & erret: cũ nõ hẽat aliqd certi qđ sequaẽ. ¶ Quæ eni rõ: quare aliqd certi hr̃e debeamus qđ sequamur: nã uita eẽt cõfusa sublata rõne uiuẽdi. i. ꝑceptis & officiis ad bene beateq; uiuẽdũ cõparatis. ¶ Ista mẽs: nr̃a. s. quæ nunq̃ acquiescit quousq; uerũ iuenerit. unde nisi mẽs uerũ quæreret & falsũ nulla eẽt: aut frustra esset data: qm̃ mẽti: quæ est principiũ rerũ agẽdarũ ꝓposita est: ueritas quã tractet & ingrat: & sic mẽti quæ est principiũ cõtẽplãdi: obiiciẽ ueritas: quæ emergit ex rebus: nã uersaẽ circa ea quorũ principia uera sunt & certa: nihil ergo ualeret miẽs: si nihil certo sciri posset: & si nihil hẽret: quod tanq̃ uerũ sequereẽ. ¶ Quæ uita: cõfusa. s. qm̃ hoc mõ tollereẽ ois ratio uiuẽdi: & in eodẽ uersaremur errore: quo Pyrrho: qui nil esse uerũ nihil certũ dicebat: & nil falsum. Vnde ita uiuebat ut officiũ in eius uita inueniri nõ posset. Vnde cũ diciẽ a nouis academicis nihil eẽ uerũ. nulla erit prudẽtia: nulla iustitia: nullũ honestũ: & sic nullũ officium. Vnde sequiẽ uita tenebris obducta & cõfusa: quod est omnino absurdũ: non solũ disputãdi: qm̃ disputando ueritas inueniri non posset: si ratio ipsa certa disputãdi & uia tolleretur. ¶ Rõne uiuẽdi: prudẽtia officiis. ¶ Nos aũt: dicit nũc Cice. qd ipse teneat: & qd cæteri. ¶ Vt cæteri: philosophãtes. ¶ Qui alia certa: & hi sunt stoici & peripatetici. ¶ Alia icerta: ut sũt academici: qui oia icerta esse dicebãt: quẽadmodũ inquit cæteri philosophãtes putant alia esse certa: alia incerta: sic nos dicimus ab ipsis philosophis dissentiẽtes alia esse ꝓbabilia. alia uero iprobabilia. ¶ Sic pari mõ. ¶ Ab his: philosophis supradictis stoicis: peripateticis: & academicis. ¶ Alia ꝓbabilia. Cicero ꝓbabilia uult sequi: nec plane imitari academicos: qui nihil affirmãt: nec alios: qui ptinaciter. & cũ asseueratiõe affirmãt: & maxime stoici: qui suas positiones pertinacissime seruabãt: & sic tenebit mediũ: a cæteris philosophis dissentiens: ut nouũ dogma suis latinis instituere uideaẽ: & sectã ꝑscribere. ¶ Quæ cõtra: quæ iprobabilia uideãtur ea iprobare. ¶ Vitantẽ. i. quid prohibet me uitantẽ arrogantiã affirmãdi aliqua. s. certa esse. ¶ Fugere temeritatẽ. i. iprudẽtiam: qm̃ temere aliqd affirmare temerarii hominis est: nõ sapiẽtis. Academici nihil affirmabãt probabile aliqd esse dicẽtes: & nunq̃ suũ iudiciũ iterponẽtes. ¶ Dissidet: aliena est maxime: qm̃ sapiẽs nil debet affirmare temere. ¶ Cõtra oia. In academicis libris ait. Nobis aũt primũ ẽt siquid ꝑcipi possit: tñ ipsa cõsuetudo assentiẽdi periculosa esse uideẽ: & lubrica quãobrem cum cãm uitiosam esse cõstet: assentiri quicq̃: aut uerũ esse: aut falsum: aut incognitũ sustinenda est potius ois assensio: ne ꝑcipitet si timere ꝓcesserit. ¶ Cõtra oia disputaẽ a nr̃is. i. academicis: quos Cicero imitabaẽ disputãdo in utrãq; partẽ: ut fecit in lib. de diui. de finibus: nulla certa snia allata academici disputabãt cõtra oia: & pro oibus. Idẽ Cicero in academicis ait: Restat illud quod dicũt ueri inueniẽdi cã: contra oia dici oportere: & pro oibus. i. de oi re disputare in utrãq; partẽ. ¶ Hoc ipm̃ probabile: qđ ipsi academici dicũt: nã nihil affirmãt sed aliquid ꝓbabile dicunt esse. ¶ Elucere: appere: & clarum fieri. ¶ Cõtẽtio: disputatio in utrãq; partẽ. ¶ Cãrum: rõnum: quas affert utraq; ps. ¶ Sed hæc: hæ opiones & dogmata academicoꝝ. ¶ In academicis nostris. iiii. li. qui academici iscribũtur & extãt: sed nõ integri lib. ii. de diui. ait: Et qđ genus philosophandi minime arrogãs: maximeq; & cõstans: elegãs arbitraremur. iiii. academicis. li. oñdimus. Tibi autẽ mi Ci. uertit sermonẽ ad filiũ: quẽ hortatur: ut hæc sua scripta legat: q̃uis Cratippo peripatetico utatur ꝓceptore. ¶ Phia. s. peripatetica: cuius princeps fuit Arist. ¶ His simillimo: laudat Cratippũ: ut filiũ ad studia excitet: cũ talẽ ꝓceptorẽ nact⁹ sit. ¶ His qui ista peperũt: phis qui harũ sectarũ auctores fuerũt. Pla. fuit princeps academicoꝝ: Arist. ꝑipateticorũ: Zeno stoicorũ: Diogenes cynicorũ. & Pythagoras Samius Pythagoreorũ. ¶ Qui istas: has sectas: & dogmata philosophiæ: dicit Cratippũ illis similẽ: qui auctores princeps fuerũt sectarũ. ¶ Ista p̃clara: hoc dogma peripateticorũ: & hãc philosophiam peripateticã. ¶ His: Arist. & aliis: qui hanc sectã ꝑipateticã nobilitarunt. ¶ Hæc nostra: opiniones & præcepta stoicorũ: & officia: quæ nunc scribo imitatus stoicos. Zeno princeps stoicorũ primus de officio disputauit.

¶ Finitima uestris:quoniam non multum discrepant a peripateticis.in principio operis dixit: hæc nostra non multum dissidentia a peripateticis:ubi aperui dissidentiam:quæ est inter peripateticos & stoicos.¶ Ad instituta:ad ea quæ dicere instituimus ad disputationem de utili.

q Vinq; rõnibus ꝑpositis:aggreditur rẽ ipsam Cic.& repetit ea quæ ꝑposuit:ut ad id qđ restat pergere possit:& docet quibus rebus gloria paraƭ:& qũo aliorum aios & beniuolentiá demereri possumus:detestaturq; tyrános:qui respu.labefactant.Inde docet quid sit agẽdũ rẽpu. gubernátibus: & postremo loco aperit:qũo comparatio fit de duobus utilibus:ut fecit de honesto.

finitima uestris ignota esse uolui. Sed iam ad instituta pergamus.

¶ De his quæ ad utilitatẽ ptinẽt uitáq; degẽdam.

q Vinq; aũt rõnibus ꝑpositis officii ꝓsequẽdi:quarum duæ ad decus: honestatẽq; pertinent:duæ ad cõmoda uitæ:copias:opes : facultates.quinta ad eligẽdi iudiciũ:si qñ ea quæ dixi pugnare inter se uiderentur.Honestatis pars perfecta est quam quidem tibi cupio esse notissimam. Hoc aũt de quo nũc agimus id ipsum est:quod utile appellaƭ.In quo uerbo lapsa cõsuetudo deflexit de uia:sensimq; eo deducta est:ut ab honesto utile secerneret:& cõstitueret honestũ aliqđ:quod utile nõ esset:& utile quod non honestum: qua nulla ꝑnicies maior hoium uitæ potuit afferri. Summa quidem auctoritate philosophi seuere sane atq; honeste hæc tria genera cõfusa cogitatiõe distinguũt Quicquid enim iustum sit : id utile ẽt esse cẽsent. Itẽq; quod honestũ sit:id eẽ iustũ. Ex quo efficiƭ ut quicquid honestũ sit:id sit utile. Quđ qui parũ perspiciunt:hi sæpe uersutos hoies & callidos:admirãtes eorũ maliciã sapiam iudicant. Quorũ error eripiendus est:omnisq; opinio ad eam speciẽ traducẽda est:ut honestis consiliis:iustisq; factis:nõ fraude & malicia se itelligãt:ea quæ uelit consequi posse.

¶ Hone statẽ:nã prius quæriƭ an sit honestũ. Inde de duobus honestis utrũ honestius:& sic duæ sũt rõnes.¶ Ad cõmoda: ad cõmoditates uitæ degẽdæ.¶ Duæ:qñ quærimus an sit utile. Inde utrũ utilius: & sic erunt duæ rõnes utilitatis. ¶ Quinta:ratio est de repugnãtia utilis: & honesti:nõ quæ est:sed quæ esse uideƭ. ¶ Eligẽdi iudiciũ:ut sciat quis iudicare: si qñ utilitas cuʒ honestate pugnare uidebiƭ : qđ magis agẽdũ sit.¶ Ea:utilitas & hõestas. Vñ cum utilitas ad se rapit:& honestas retrahit: debemus adhibere iudiciũ:& id qđ honestius sequi.¶ Honestatis pars: qñ in superiori uolumie disputauit de officiis quæ manãt a singulis partibus honestatis. Inde duobus honestis utrũ honestiꝰ. ¶ Quam:partem honestatis.¶ Hoc autẽ:hæc pars:de qua in hoc uolumine disputabimus: tẽdit ad utilitatẽ.¶ In quo uerbo : utilitatis.s. accusat Cicero illos:qui utile ab honesto segregarũt:& honestũ ab utili:nã quicquid est honestũ est utile:& quicquid utile honestũ:imperita iquit multitudo utile ab honesto separat & dicit utile est augere rem domesticã quocũq; mõ Cicero eam utilitatẽ intelligit: quæ cuʒ honestate cõiũcta est:cum re uera nullũ sit utile:quod non est honestũ.¶ Cõsuetudo:hominũ segregãtiũ utile ab honesto.¶ Lapsa:cadẽs ꝑ errorẽ.¶ De uia: de rõne recta uere utilitatis adnexæ uirtuti.¶ Sẽsim:paulatim.¶ Eo:in eã opinionẽ deducta est.¶ Secernere: separet: cũ eẽt cõiũctũ cũ honesto.¶ Cõstitueret:statueret aliqđ esse utile : qđ nõ honestũ: & econtra.

¶ Qua consuetudine hominũ & opinione.¶ Pernicies malũ magnũ:ꝑnicies dicitur a pernecando.¶ Hominũ uitæ : societati humanæ quæ utile cõsectaretur cõmissa honestate.¶ Summa quidem auctoritate:probat iustũ honestum:utile cõiuncta esse ex sentẽtia Platonicorũ:peripateticorum:& stoicorum:qui utile ab honesto nullo modo posse separari dicebant & ecõtra.¶ Seuere:grauiter.¶ Honeste:cũ summa laude uirtutis.¶ Tria genera:iustũ: utile:& honestũ.¶ Cõfusa:in unũ cõmixta.¶ Cogitatione:non re & actu:qñ honestũ ab utili non põt separari:nisi libera cogitatiõe:ut supra de honesto & decoro dictũ est.¶ Ex quo:ex quibus ꝑpositionibus & opinionibus philosophãtium.¶ Efficitur:cõcluditur.¶ Quod:quas rationes recte philosophãtium & cõclusionẽ. ¶ Parũ est:parũ prospiciunt:parũ aduertũt & considerant hi qui talia nõ aduertũt:nec bene discernũt.¶ Versutos:astutos:Versuti dicũtur illi quorũ mens celeriter uertitur.¶ Admirãtes:tanq̃ essent sapientes.¶ Sapientiã: prudentiam:sed ipse prudens honestũ finem sibi ꝑponit & media quibus ad ilium tẽdit:honesta sunt:nec aliqd putat esse utile: quod uacet honestate. Malitiosus aũt callidus & uersutus:¶ Ponũt finẽ:sed malũ:qui non habẽt rõnem honestatis dũmodo aliquod utile assequantur:& malitiosus inuenit oia media quibus finẽ sibi propositũ consequitur:unde impiti ipsos malitiosos appellant prudẽtes cũ malitia:quæ cũ uitio coniungitur longe distet a prudentia: quæ semper cũ honestate coniuncta est:cõtraria igitur est malicia ipsi prudentiæ.unde malicio si non laudandi sed uituperandi sunt.qñ non nituntur honestate:sine qua nihil potest esse utile.Phus in.vi.ethices sic ait.Si igitur propositũ sit honestũ ratio quæ ad illud pergit:laudabilis est:si improbũ uersutia dicitur:honestum finem uir bonus uidet:prauitas aũt peruertit:facitq; ut circa principia rerũ agendarũ homo fallaƭ: quare patet prudentem neminem esse posse nisi sit bonus.¶ Quorum hominũ: parum prospicientium ipsam ueritatem.¶ Error:falsa opinio remouenda est.¶ Omnis opinio hominum ad id deducenda: ut putet nihil eẽ utile:quod non sit honestum.¶ Ad eam speciem: formã:& dat Cicero optimũ præceptũ.¶ Honestis:non maliciosis & fraudulentis.¶ Fraude: quæ est contra iustitiam.¶ Et malicia:quod est contra honestatem & prudentiam.

Pernicies

Versutꝰ

Phus

q Væ ergo ad uitã. Diſtinguit ea quæ humanæ uitæ utilia ſunt:ut oñdat nihil eſſe utilius hoi q̃ hoies ſibi officiis deuincire. Nihil eni eſt qđ hoi ꝓdeſſe poſſit ſine hoium opa:& hõ hoi ꝓdeſſe & obeſſe põt. ⁋ Eiuſdẽ generis:ſi'ia. ⁋ Suos: Proprios:qm̃ ſingula aiata ꝓprios hñt ipetus & appetit⁹. ⁋ Eoꝝ alia: facit ſubdiuiſionẽ:diuidit eni ip̃a aiata. ⁋ Expria rõnis:ſine rõne & itellectu:ut ſũt bruta. ⁋ Rõne utentia:ut hoies & de⁹. ⁋ Quarũ:apũ:qm̃ hẽmus mel & cerã ex apib⁹. ⁋ Rõne ãt:diuidit ea q̃ rõne utunť: ut ſunt dii more gẽtiliũ loquor:& hoies. ⁋ Deos placatos:docet q̃ö du reddũť hoibus ꝓpicii. ⁋ Pietas:reuerẽtia:quã deo

⁋ De diuiſione utilium ad eorũ euidẽtiã.

d Væ ergo ad uitã hoium tuẽdã ꝑtinent: partim ſũt inanimata:ut aurũ argẽtũ.ut ea quæ gignũtur e terra:& alia eiuſdẽ generis : ꝑtim aiata: quæ hñt ſuos ipetus:& reꝝ appetitus. Eorũ ãt alia rõnis exptia ſũt.alia rõne utẽtia. Exptes rõnis equi boues:& reliquæ pecudes:apes:quarũ ope efficiť aliqd ad uſũ hoium atq; uitã. Rõne aũt utẽtiũ duo genera ponũť:unũ deorũ: alterũ hoium. Deos placatos pietas efficiet & ſanctitas. Proxime aurẽ & ſᵐ deos hoies hoib⁹ maxime utiles eẽ pñt. Earũq; iterum rerũ quæ noceãt: & ꝓſint eadẽ diuiſio eſt. Sed quia deos nocere nõ putãt his exceptis:hoies hoibus plurimũ obeſſe:uel ꝓdeſſe arbitrãť. Ea eni ip̃a quæ inanimata dicimus:pleraq; ſũt hoium effecta opis:quæ nec hẽremus:niſi manus & ars acceſſiſſent nec is ſine hoium adminiſtratiõe uteremur: neq; enim ualitudinis curatio:neq; nauigatio:neq; agricultura:neq; frugũ fructuũq; reliquoꝝ ꝑceptio & cõſeruatio ſine opa hoiu; ulla eẽ potuiſſet:iã uero & earũ reꝝ q̃bus abũdarem⁹ exportatio: & eaꝝ q̃b⁹ egerem⁹ iuectio certe nulla eẽt:niſi his muneribus hoies fũgereť. Eadẽq; rõne:nec lapides excidereť e terra ad uſũ noſtrũ neceſſarii:nec ferrũ:auꝝ

Pietas debem⁹ p̃riæ:& parẽtib⁹. Pietas ut uolũt ſtoici eſt ſcia diuini cult⁹ & pietas eſt pluſq̃ offm̃:

Lactan. & iuſtitia aduerſus deũ:iõ dicit Lactãti⁹ pietas eſt dei parẽtis agnitio. ⁋ Placatos: ꝓpitios nobis. ⁋ Sãctitas:morũ itegritas:quã hẽre debemus:ſi deũ ꝓpitiũ hẽre cupim⁹. Vis deos ꝓpi-

Seneca tiari inqt Sene. bon⁹ eſto. Sctũs dr̃ icorruptus

Sanctus inde ſancte leges Pla. in Philebo ſic ait. Vir iu-

Plato ſtus pius & ꝓbus deo eſt amicus : & in minoe dicit:de⁹ uehemẽter idignať quotiẽs q̃ſpiã hominẽ illi ſimilẽ iprobat aut ꝓbat diſſimilẽ:deo aũt ſi'is eſt uir bon⁹ neq; lapides:ligna & aues atq; ſerpentes ſacros exiſtimes:hoies uero nequaq̃. Immo ſacratiſſimũ oium eſt uir bonus ꝓfaniſſimũ cõtra uir malus:& ſcribẽs de uoto ſic ait. Neq; eiuſmodi eſt dei natura: ut ducať munerib⁹:ut iprobus fœnerator aium inqt reſpicit deus utrũ iuſtus ſanctuſq; ſit: prudentes iuſtiq; ſũt inqt Plato:qui ſciũt quæ erga deũ & hoies agere:atq; dicere deceat. ⁋ Et ſᵐ : poſt deos:qui placãtur pietate:& morũ itegritate. ⁋ Maxime: I primis. ⁋ Earũq; iterũ: ſi'is eſt diuiſio eaꝝ rerũ quæ noceãt. & obſint:niſi q̃a dii nõ putãtur alicui nocere:ſed aliquẽ puniũt:ut iuſtitia locu; hẽat: ergo diis exceptis:nihil eſt magis hoi obeſſe:qđ poſſit q̃ hõ. Non putant p̃hi & maxime ſtoici:qui negabant deũ iraſci: imo uolebãt ſapiẽtẽ nõ iraſci. ⁋ Ea eni ipſa:rõ q̃re hoies plurimũ pñt obeſſe & ꝓdeſſe hoib⁹: qm̃ cætera oia inaiata fere ſunt effecta hoium opa q̃ nõ hẽrem⁹:niſi fuiſſet opa hũana. ⁋ Pleraq;: maior pars eorũ. ⁋ Opis: laborib⁹ & induſtria. ⁋ Quæ inanimata:apta uitæ humanæ agẽdæ. ⁋ Ars:qua inſtrumẽta fiunt apta uſui. ⁋ Neq; eni:rõ q̃re his uti nõ poſſemus ſine hoium adminiſtratione. ⁋ Curatio:nõ potuiſſet exerceri medicina ſine hoie. ⁋ Frugũ: fru-

Fruges ges eſt quicquid ex fructu terræ in alimoniã uertimus. ⁋ Frugũ:q̃tũ ad ea quæ ꝑcipiũtur ex terra. Fructus ſunt ẽt arborũ. ⁋ Iã uero:ponit ea quæ fieri nõ poſſent ſine hoies & eius opa. ⁋ Exportatio: ad alias gentes. ⁋ Quib⁹ abũdaremus:hinc eni mercatura & negociatio habuit originẽ:ut inqt Thucidides & Ariſt. ab abũdãtia rerũ aliquarũ:aliquarũq; indigẽtia:quæ cũ alibi eẽnt:exportabãt ea:quibus abũdabãt: & faciebãt ꝑmutationẽ : adde ẽt ꝙ nũmus fuit inuẽtus cã ꝑmutationis:ut inqt Pla. in lib. de rep. Et ut ſubiret uicẽ indigẽtiæ:qm̃ oia metiť nummus. Auctor eſt Ariſt. v. moraliũ:fiebat apud antiquos ꝑmutatio reꝝ:& qui nõ indigebat aliqua re:ut illã ꝑmutaret:nũmo ſibi eã cõparabat. ⁋ Inuectio:nã mercatores aduehũt ea:quorũ uſu egemus & ea exportãt : in q̃bus abũdamus. ⁋ Muneribus: officiis inuehẽdi: & exportãdi. & ꝓbat ꝑ inductionẽ talia nõ poſſe hoibus ꝓdeſſe:niſi

Nũmus q̃s inuenerit & cætera metalla opa hois. ⁋ Nec lapides exciderẽtur:hæc oia fuerunt excogitata & iuẽta ab hoibus: Lydi primi aureũ argẽteũq; nũmũ ꝑcuſſerũt:auctore Hero. li. i. Lapidicinas auctore Ply. li. vii. Cadmus inuenit Thebis: Archicophraſi⁹ in phœnicia: Traſon iuenit muros:turres inuenere Cyclopes:ut uult Ariſt. ut Theophraſtus phœnices. Ferrũ in creta inuenere Idei dactili. Argẽtũ iuenit Erictonius atheniẽſis. Auri metalla & cõflaturã Cadmus phœnix ad pãgeũ mõtẽ. Plũbũ ex caſſiteride inſula primus aſportauit Midacritus: fabricã ferreã iuenere Cycloples: figulinas Chorebus atheniẽſis ærariã fabricã Chalybes:ut alii Cyclopes. Aes inuenit Cyniras rex in Cypro. Lucreti.

Lucre. qui carmine philoſophiã celebrauit:dicit metalla fuiſſe inuẽta cõbuſtis ſyluis cã uenationis:unde feruẽtibus uenis ſcribit manaſſe aurũ liquefactum:& cætera metalla in cõcauitates terre. Manabat inqt uenis feruẽtibus in lo-

Seneca ca terræ cõcaua cõueniẽs argẽti riuus & auri. In hoc quoq; diſſentio inqt Sene. Sapiẽtes fuiſſe:qui ferri metalla & æris inuenerũt cũ incendio ſyluarũ aduſta tellus in ſummo uenas iacẽtes:liquefactas fudiſſet eris itẽ & plũ-

Virg. bi. ⁋ Ad opinionẽ hãc alludẽs. Virg. in geor. dixit. Aque auro pluria fluxit. Vtcũq; ſit opera hois effectũ eſt : ut taliũ rerũ habeamus uſũ. Acu facere ueſtes Idei phryges iuenere:ide phrygiones appellati ſunt aurũ intexere in eadẽ Aſia iuenit Attalus rex: unde nomẽ attalicis. ⁋ Ad uſum noſtrum: ad extruendas domos:& ad columnas:

¶ Penitus abdita: occulta in uisceribus terræ: in quæ hoies penetrãt metalla effossuri. ¶ Vis: uehemẽtia. ¶ Initio cũ unũ cœperit cõuenire: & ædificare domos: & cũ creati sũt hoies initio. ¶ Postea: q̄ in unũ hoies cõuenire: qũo ista potuissent hoium necessitati subuenire sine opa hois: nã si cadit domus: nõ põt sine opa hois refici restituiq;. ¶ Vi: ipetu. ¶ Vita cõis: hoiu3 societas & cõitas. ¶ Deriuatiões: ad irrigãdos agros: ut sint fertiliores aut cũ flumina deducimus in riuos ad aliquẽ usum. ¶ Moles: saxa magna qbus portus includitur: ut obstẽt fluctibus. Sic Virg. Quid memorẽ portus lucrinoq; addita claustra Iulia: qua põto lõge sonat unda refuso qñ illic Iuli⁹ Cæsar igẽtes moles saxorum posuit. Sic Virgi.

æs argẽtũ effoderẽtur penitus abdita sine hoium labore & manu. Tecta uero: qbus & frigorũ uis pelleret: & caloꝝ molestiæ sedarẽtur: Vnde aut initio generi humano dari potuissent: aut postea subuenire: si aut ui tẽpestatis: aut terremotu: aut uetustate cecidissent: nisi cõmunis uita ab hoibus harũ rerũ auxilia petere didicisset. Adde ductus aquarũ: deriuatiões fluminũ: agrorũ irrigatiões: moles opposi tas fluctibus: portus: manufactos: quæ nõ sine hominũ opere habere possemus: ex qbus oibus multisq; aliis pspicuũ est qui fruct⁹: quæq; utilitates ex reb⁹ his: quæ sũt inanimatæ pcipiãtur: eas nos nullo mõ sine hoium mãu atq; opa cape potuisse. Qui deniq; ex bestiis fructus: aut quæ commoditas: nisi hoies adiuuarẽt: pcipi posset? nã & qui pricipes inueniẽdi fuerũt: quẽ ex quaq; belua usum hẽre possemus: hoies certe fuerunt. Nec hoc tpe sine hoium opera: aut pascere eas: aut domare: aut tueri: aut tẽpestiuos fructus ex his cape possemus. Ab eisdẽq; & ea quæ nocẽt interficiũtur: & quæ usui possunt esse capiũtur. Quid enumerẽ artiũ multitudinẽ: sine quibus uita oino nulla esse potuisset. Quis eni ægris subueniret: quæ esset oblectatio ualẽtiũ? qui uictus aut cultus: nisi tam multæ nobis artes ministrarẽtur? quibus rebus exculta hominũ uita tantũ destitit a uictu & cultu bestiaꝝ. Vrbes uero sine hominũ cœtu nõ potuissent: nec ædificari: nec frequẽtari. Ex quo leges moresq; constituti: tũ iuris æqua descriptio: certaq; uiuẽdi disciplina: per quas bene beateq; uiuitur: quas res & mãsuetudo animorũ cõsecuta & uerecũdia est: effectumq; est ut esset uita munitior atq; ut dãdo & accipiendo permutãdisq; facultatibus & commodis nulla re egeremus. Longiores hoc loco sumus q̄ necesse est. Quis est eni

¶ Ex qbus oibus. affert cõclusionẽ: quæ seqtur ex supradictis: nã iudicio est cũ ex plurib⁹ pticularib⁹ cõcludit unũ uniuersale: patet igitur ex singulis supradictis nihil posse uitæ humanæ utile eẽ sine opa hois. ¶ Perspicuũ: clarũ & oñsum per iductionẽ. ¶ Qui deniq; de bestiis: dixit hactenus de inanimatis: quorũ nullus est usus sine opa hois nũc aget de rebus aiatis: oñdens ipsa ẽt pdesse humanæ uitæ sine hoibus. ¶ Principes: primi & auctores: qui inuenerũt quẽ fructũ ex quaq; belua capere posset genus humanũ. ¶ Tẽpestiuos: cũ tpe cõgruo. ¶ Vsui: afferre aliquã utilitatẽ hoibus. ¶ Quid enumere3: nũc de artibus loquit. sine quibus uiui nõ posset: & pbat hoc dicẽs. quid eni ægritudini mederet: nã artes inuentæ sunt ut naturã adiuuarẽt. ¶ Ægritudini: ægrotationi. ¶ Quæ oblectatio: qd oblectaret ipsos. qui bona ualitudine fruũtur. ¶ Victus: qtũ ad cibũ. ¶ Aut cult⁹: quo ad alios corpis ornatus. ¶ Ministrarẽtur: ab hoibus. ¶ Exculta: ornata & formata ad dignitatẽ homine dignã: nã artes effecerũt ut a cultu & uictu bestiarũ desisteremus. ¶ Tantũ destitit: remouit se usq; adeo: nã nisi essent artes in uictu bestias imitaremur: & in cultu corporis: nã ut nati essemus: quẽadmodũ bestiæ nudi uiueremus. ¶ Vrbes dicitur: qñ aratro designabãtur: ab urbo: nã urbũ ut est in libris digestoꝝ de uerboꝝ significationibus dicitur aratri curuatura. & urbare est aratro definire: oppidũ dicit ab ope: q eius rei causa mœnia cõstituta sunt. ¶ Sine cœtu cõuentu: cœtus dicitur a coeũdo. ¶ Frequẽtari: a multitudine habitari: urbs frequens dicit: quæ habet frequentiã ciuiũ: & quæ est populosa. ¶ Ex quo: ppter hoc qa urbes cõditæ: & cœtu hoium sunt frequẽtatæ. Latæ sunt leges & mores ciuitatũ & ius æquũ. ¶ Mores: consuetudines ad bene uiuẽdũ: & istituta. ¶ Æqua descriptio iuris: scriptũ est ius æquũ tribuẽs unicuiq; quod suum est: hæc descriptio inuẽta est ad cœtus hoium cõseruãdos: dixi supra esse ius scriptum & nõ scriptũ: & uñ utrũq; originẽ habuerit. ¶ Certa disciplina: modus & regula uiuendi in ciuitate. ¶ Per quas: leges: mores: disciplinã. ¶ Bene: sine initio. ¶ Et beate: sine cupiditate rerũ alienarũ: beate quis uiuit qui est cõtẽtus re quam habet. bene uiuit qui uacat uitiis: utrũq; præstant mores & leges & iura. ¶ Quas res: leges: mores: iuris descriptionem & disciplinã uiuẽdi. ¶ Mãsuetudo: qñ hoies timẽtes legẽ & ius fiunt mãsueti deponentes feritatem & ingenium agreste. ¶ Cõsequuta: subsequuta. ¶ Verecundia: hoc refertur ad certam disciplinã. i. optimum uiuendi modũ in repu. cũ pudore: qui obstat ciui ne aliqd faciat contra disciplinam & instituta ciuitatis. Leges faciunt hoies mitiores. Nisi eni leges timerent: hoies intestinis seditionibus inuicẽ se trucidarent. ¶ Munitior: tutior. securior. Leges eni sũt fundamẽta ciuitatũ: & generis humani præsidiũ & regimẽ: quibus hoies astricti abstinẽt iniuria. ¶ Dãdo & accipiẽdo. i. beneficiis ultro citroq; collatis. Res etiã permutabant apud antiquos. ¶ Facultatibus: rebus. ¶ Cõmodis: utilitatibus. ¶ Longiores: nimis plixi in hac parte. quoniam hoc clarũ est nihil prodesse homini sine hois opa. ¶ Quis est enim: ratio quare prolixa nimis de re: quæ in

Vrbs
Vrbum
Oppidum
Cœtus

cuí nō ꝓspícua sint ílla quæ pluríbus uerbís a Panetío cōmemorātur:neminē neq; ducē bello:nec prícipē domí magnas res & salutares síne hoíum studíís gerere potuísse:Cōmemorat̄ ab eo Themístocles:Perícles Cyrus Argesila⁹:Alexāder quos negat síne adíumētís hoíum tātas res efficere potuísse.Vtit̄ ín re nō dubía testíb⁹ nō necessaríís. Atq; ut magnas utílítates adípíscímur cōspiratíōe hoíuȝ atq; cōsensu:síc nulla tā detestabílís pestís est:quæ nō hoí ab hoíe nascat̄.Est Dícearchí líber de ínterítu hoíum Perípatetící magní & copíosí. quí collectís cæterís causís eluuíonís . pestílētíæ:uastítatís. bæluarū ēt repētínæ multítudínís:q̄rū ípetu docet q̄dā hoíum genera eē cōsūpta. Deíde cōparat q̄to plures deletí sínt hoíes hoíum ípetu.í. bellís aut sedítíoníbus:q̄ oí relíqua calamítate.Cū ígít̄ híc locus níhíl habeat dubítatíōís:qn hoíes plurímū hoíbus:& ꝓsínt:& obsínt:ꝓpríū hoc statuo esse uírtutís cōcílíare síbí aíos hoíum:& ad usus suos adíūgere.Itaq; quæ ín reb⁹ ínanímatís:quæq; ín usu & tractatíōe bæluarū fíūt utílíter ad hoíum uítam:artíbus ea tríbuūtur operosís.Homínum aūt studía ad

promptu est oratio sit suscepta.¶ Perspicua:clara & manifesta.¶ Cōmemorātur:in officiis cū de hac pte loquit̄.
¶ Neminē:hæc erāt quæ paneti⁹ dicebat.¶ Pricipē domi:in ciuitate.¶ Magnas res:claras & gl'iosas: & hoc ptinet ad ducē belli.¶ Salutares:utiles:reip.& hoc ptinet ad pricipē.i.optimatē & primum iter ciues:qui libertati cōi studet & cōsulit:q̄ tū sine opa hoíum facere nō pōt.¶ Sine studiis:beniuolētia & uolūtate hoíum: studium est plus q̄ uolūtas sine uehemēs uolūtas.¶ Themistocles & Pericles atheniēses fuerūt.Themistocles clarus Iperator & picles domi militiæq;.¶ Cyrus auctore Xenophōte natus est ex patre Cambise regie Persaꝝ & matre Mādane filia Astyagis regis Mœdorum.Fuit igit̄ Cyrus rex Persarū ad quod regnū Mœdorū trāstulit:qui ānis.ccc. regnauerāt.Crœsuȝ regē ditissimū Babyloniis opē ferētē cœpit. Asiaq; & oriēte subactis Scythas bello tētauit ubi captus a regina Scytarū quæ Tomyris dicebat̄ occisus est:cū regnasset.xxx:ānis: cui⁹ sepulchro tale iscriptum fuit epigrāma auctore Plutarcho in uita Alexādri magni. Quisqs es mortaliū:& undecūq; aduenis. aduenturū eni te scio.Cyrus sum:qui Persis iperiū q̄siui:hoc igit̄ humi paulū:quo meū corpus obtegit̄:mihi ne iuideas.Imperiū terminauit Cyri ad oriētē rubrū mare:ad septētriones pōtus Euxinus:ad occidētē Cyprus & Ægyptus:ad meridiē Æthiopia.¶ Argesilaus:Lacedæmoni⁹ Archidami filius post mortem Agidis fratris sui rex cōstitutus est pp eximiā eius uirtutē inde in Asiā cōtra Arthaxerxem regē persarū ꝓfectus est & Thisaphernē:qui tum iter ꝓfectos regis principatū tenebat uicit: inde cū ipsum regē adoriri decreuisset.a lacedæmoniis reuocatus est:qui Atheniēsibus & boetiis bellū idixerant.Rediens ergo Athenienses & boetios apud Coronā urbem peloponēsi magno ꝓlio uicit.Breui statura corporis Argesilaus fuit: & altero pede claudus. Sed aī uirtute prædi tus:decessit rediens ex ægypto in portu:qui Menelai uocabat̄ inter cyrenas & ægyptū:sed corpus eius spartā relatū est.Argesilaus auctore Plutarcho in oculis oīum uersari gloriabat̄:putans uidelicet obscœnis actionibus tenebras conuenire honestæ aūt uitæ lucē maiori eē ornamento.Laudatus est Argesilaus:cū a cæteris scriptoribus tū eximie a Socratico Xenophōte:eo eni usus est familiarissime.¶ Alexāder filius filippi regis Macedonū:qui tota fere Asia subacta Babylone decessit.¶ Res tātas:tā claras & iclini nois.¶ Vtit̄ testibus:hoc erat puerbiū:quo utebātur in foro iudicabili:ubi testes producūtur inde trāffert̄ ad alia.Plato ad Dionē sic scripsit.Memēto necessariā eē ad res agendas hoíum beniuolētiā austeritas uero solitudinē amicorū parit.¶ Cōspiratiōe:cōcordia & unanimitate:cōiuratio est semp in pnicië alterius:cōspiratio est hoíum cōsensus.¶ Magnas utilitates:dignitates: cōmoda:opes.
¶ Nulla pestis:calamitas:& icōmodū.¶ Est dicearchi:Dicearchus siculus ex Messana urbe Ari.auditor Peripateticorū priceps clarus in phia qui multa scripsit:& inter alia librū de iteritu hominum:in quo hæc collegit.quæ scrib.Cice.¶ Est liber:extat adhuc:inqt Cic.in quo agit de iteritu hoíum:& causis qbus in causis:qbus iterimit & tpe quo iterierūt.Magni clari & alti nois in phia pipatetica.¶ Cæteris causis:qbus in hoies terierūt.¶ Eluuionis:eluuio:ut Nonius iterptat̄ est corruptus & morbidus tractus.¶ Alluuio:ut inqt Iustinianus est lateris icremētū.¶ Vastitatis:cū aliqua lues & cæli intemperies oia deuastat.¶ Beluarū repētinæ multitudinis: quæ aliqn loca uastarūt.Ply.ex auctoritate Varronis scribit li.viii:oppidū in Hispania suffossū a cuniculis a talpis in Thessalia a ranis ciuitatē in gallia pulsam esse:a locustis in Aphrica:amyclas in cāpania deletas fuisse a serpētibus. Et Strabo scri.apud baleares isulas domos subrutas fuisse cuniculis subterraneis:& arbores icolasq; tādē fuisse coactos iplorare opē Romanorū cōtra cuniculos.¶ Hic locus:hæc pars qua dicit̄ hoiem multū ꝓdesse:aut nocere hoibus.¶ Statuo:iudico:& pro certo affirmo in primis hoc ad uirtutē ptinere ut aīos hoīum sibi deuiciat:& officiis demereat̄:amātes sui.¶ Ad usus suos:ad sua cōmoda augēda.& opes & cliētelas.¶ Itaq; quæ in rebus inanimis:alia inqt Cice.quæ utilia sunt uitæ humanæ ex inanimatis & usu bæluarū attribuēda sūt artibus.Deuinciri aūt & demereri hoium uolūtates ad cōmoda augēda & dignitatē prudētis hois eē & uere sapiētis:q hoie instrumēto nobilissimo scit uti ad suas opes augēdas tuēdasq;.¶ Inanimis: inaiatis:de qbus uixit.¶ Vsu bæluarū qm̄ ars reddit nobis beluas cicures & aptas usui humano:& tractari possunt:ut equi domiti:boues apti ad arādū & alia hui⁹ generis.¶ Ad hoium uitā.degēdā iuuādāq; tribuūtur.¶ Artib⁹ operosis.mechanicis:ut sūt artes opificū domitores bæluarū:ut sint ad usū hoium & utilitatē.¶ Hoium studia:uolūtates ad dignitatē hois augē

Marginal notes: Plato — Conspiratio — Cōiuratio — Eluuio — Alluuio — Iustini. — Ply.

dū & opes. ⁋ Amplificationē: argumētū nostræ dignitatis & cōmodi. ⁋ Excitanť: cōmoueńť & alliciunť: ut uelint auctas eē opes & dignitatē uiri sapia pſtantis & uirtute: qm̄ uirtus ſtudia hoium ad ſe allicit: & hoc uirtutis eſt ꝓprıū munus: qua ēt ipellimur: ut eos quos nūq̄ uidimus diligam⁹. ⁋ Et eni uirt⁹: ponit tres uirtutis ꝓprietates. Prima eſt: ut hō qui habitū uirtutis aut hēt: aut mediis officii conſeq uult: res & cās reꝝ cōtēpleť: & a qua cā eſt quæq; res: & qd cuiq; accōmodať: & uerū uiuere in oib⁹ reb⁹: & ſic diceť prudēs ſapienſq;: qa in oi re qd ſit ueri uidet: & qd ſequēdū fugiēdūue ſit. Secūda cohibere affect⁹: & appetitū ita diſponere: ut rōni pareat: & uti mō in oi re: & ſic erit tēperans moderatus & ſibi cōſtās. Tertia uerſari in hoium ſocietate: cū moderatiōe & prudētia ut eorū ſtudia nobis prompta reddamus: ut ipſis poſſimus ad dignitatē nr̄am augēdā: ꝓpulſandāq;: ſi qua inferť iniuria hæc in primis ſūt uirtutis munera.

amplificationē noſtrarū rerū ꝓmpta & parata uirorū pſtātiū ſapia & uirtute excitanť: eteni uirt⁹ ois fere in trib⁹ reb⁹ uertiť: quarū una eſt in pſpiciēdo quid in quaq; re uerū ſincerūq; ſit: qd cōſentaneum cuiq;: qd cōſequēs: ex quo quæq; gignanť quæ cuiuſq; rei ſit cā: alteꝝ cohibere: mot⁹ animi turbatos: quos græci παθη noiant: appetitioneſq; quas illi ορμη obediētes efficere rōni. Tertiū his qbuſcū cōgregamur uti moderate & ſciēter: quoꝝ ſtudiis ea quæ natura deſiderat expleta cumulataq; habeamus p eos deniq; ſi qd iporteť nobis incōmodi ꝓpulſemus ulciſcamurq; eos q nocere nobis conati ſunt: tātaq; pœna afficiamus: quātū æqtas humanitaſq; patiť. Quib⁹ aūt rōnib⁹ hāc facultatē aſſequi poſſimus: ut hoium ſtudia cōplectamur: eaq; teneamus: dicemus. Neq; iſta multo poſt: ſed pauca ante dicēda ſunt. Magnā uim eē in fortuna in utrāq; partē: uel ſecūdas ad res uel aduerſas quis ignorat? Nā & cum proſpero flatu eius utimur: adoptatos exitus ꝓuehimur & cum reflauit: affligimur. Hæc igitur ipſa fortuna cæteros caſus rariores hēt. primū

⁋ Et eni: certe ꝑfecto. ⁋ Fere uertiť: uerſať circa tria. fere dixit: qm̄ & circa aliq̄ alia uerſari pōt: ſed maiora uirtutis munera circa hæc uerſanť. ⁋ Quaꝝ reruz: circa quæ uirtus moralis uerſať. ⁋ Proſpiciēdo: cognoſcēdo: dignoſcendoq; uerū in omni re. ⁋ Sinceruz. ſine fraude. ⁋ Quid cōſentaneum: qd cuiq; cōueniat decorūq; ſit. ⁋ Quid cōſequēs: qd ſequať ex aliq̄ re: qm̄ prudēs cōſequētia cernit uidet cās: & earū ꝓgreſſus nō ignorat tāq̄ ea quæ anteceſſerunt. ⁋ Ex quo: ex qua re oia gignantur & quæ ſit cā generationis: quod ptinet ad naturalē phum & cognoſcere cās oium reꝝ: qm̄ oēs res a ſuis cauſis depēdēt: uñ ait ipſe in. i. de diui. Atq; ut in ſeminib⁹ uis ineſt eaꝝ rerū quæ ex his ꝓgignunť: ſic in cauſis conditæ ſunt res futuræ: & Seneca in tragœdia: quæ œdipus inſcribiť dicit. Quæ nexa ſuis occurrūt cauſis: ſed difficile eſt cās reꝝ cognoſceř: ſūmi phi hoc eſt mun⁹: qui oia ſcit. Scire āt eſt res per cās ſuas cognoſcere. ⁋ Alterū: hæc eſt ſecūda ꝓprietas uirtutis. ⁋ Motus turbatos: ptrurbatiōes ai: de qb⁹ dictuz eſt. ⁋ Quos: motus turbatos. ⁋ παθη: accuſatiuus pluralis. i. morbos animi & paſſiones ſiue perturbationes. ⁋ ορμη graece latine ſignificat appetitū ſenſitiuū & ipetū aliquē ad agēdū. Appetit⁹ eſt ipſa ſedes: appetitio uero eſt actio. ⁋ Tertiū: hæc eſt tertia ꝓprietas & mun⁹ uirtutis. ⁋ Cōgregamur: cōſuetudinē habem⁹ & uitæ cōmertiū. ⁋ Moderate: cū moderatiōe & tēperātia: ut nihil ſit in nobis: qd' eos offendat & a beniuolētia iā inita poſſit alienare. ꝓcepit ſupra qd ſit agēdū in ipſis cōgreſſionib⁹: ut ſueť decoꝝ: debemus eni adhibere ordinē: cōſtātiā: moderationēq; oium dictoꝝ: atq; factorū ſi ab illis ꝓbari uolumus & digni auxilio iudicari: cū qb⁹ uiuimus. ⁋ Sciēter: prudēter. ⁋ Quoꝝ: hoiuz: cū qb⁹ cōgregamur. ⁋ Studiis: uolūtatib⁹: fauore: opa. ⁋ Natura: nr̄a: ut ſe alere poſſit. ⁋ Expleta: pfecta. ⁋ Cumulata: ut nil penit⁹ deſit: & oia ſubminiſtrenť nobis neceſſaria naturæ ſtudiis eoꝝ. ⁋ Deniq;: ad ſummā tādē. ⁋ Per eos: hoies. i. ut eoꝝ opa ꝓpulſemus incōmoda. ⁋ Importeť: iferať ab aliis. ⁋ Vlciſcamur eos: de his uindictā ſumam⁹ & pœnas qui nocuerūt: ut patiť æqtas: & humanitas: qm̄ nō debem⁹ exercere modū æqtatē & humanitatē in ulciſcēdo: ne uideamur iniq & imanes: de hoc ſupra ēt ꝓceptū dedit. ⁋ Hanc facultatē: ut hoc facere poſſim⁹: qd' dictū eſt ſtudiis hoium. ⁋ Studia: uolūtates: beniuolētiā: operāq; paratā ad nr̄am dignitatē tuēdā augēdāq;. ⁋ Teneam⁹: nr̄uz amorē & cōmodū. paulo poſt ingt hoc dicā: & facit digreſſionē: q̄ abſoluta ŕuertiť ad narrationē: & id qd' polliceť ibi. Hoc cognito dicēdū eſt: quo nā mō hoium ſtudia ad utilitates nr̄as allicere poſſim⁹. ⁋ Magnā uim eē in fortūa. Rñderat pri⁹ Ci. tacitæ obiectioni. Potuiſſet eni dici. Ergo cōciliare ſibi homines & nocere cōſiſteret ſolū in hoib⁹: nō in fortuna: quæ in oi re dñať. Dicit Ci. fortunā hēre magnā uim: ut pſit & obſit: ſed ubi eſt uirtus: nō pōt fortuna aſpirare. & ſine opa hoium fortuna parū uel nihil pōt: qd' ꝓbat p iductionē. uñ ſi tela fortunæ uitare uolumus: hoium ſtudia cōplecti & tenere debem⁹: & ſic inermis fortuna redditť ad nocēdū: q̄uis multa nobis fortuito accidere poſſint: grauiora eni beniuolētia hoium & ſtudio uitari pñt. ⁋ Secūdas: pſperas. ⁋ Nā & cū: rō q̄re magnū momētū eſt in fortuna ad aliq̄ cōſequēda aut amittēda. ⁋ Exitus: ſinē quē optabamus. ⁋ Proſpero flatu: trāſlatio a nauigātib⁹: qui cū pſpero uento nauigāt ad optatū portū ꝑueniūt. ⁋ Reflauit. uertit flatus cōtrarios: patimur calamitates. ⁋ Hæc ipſa fortūa: de qua loqmur. ⁋ Cæteros caſus: alia icōmoda: quæ pñt hoibus accidere a fortuna ſunt rara ſine opa hoium. ⁋ Primū ab inanimatis: ponit Ci. ea quæ ad ipſis ianimatis accidūt hoib⁹ operāte fortuna. Inde ſubiūgit ea quæ a beſtiis: ſed hæc quæ fortuna ſine hoium opa ꝓueniūt: rara ſūt. At iterit⁹ exercituū fieri nō pñt a fortuna: ſine opa hoiuz: ergo multo maiora ſūt quæ eueniūt hoi ab hoie mala: q̄ illa quæ eueniūt a fortūa. Igiť hoium aios beniuolētia nobis deuincire

Seneca

debemus ut fortunæ gladios cõtemnere possimus: fortuna hēt in rebus inanimatis. ¶ Procellas:maris tēpestates & cætera eiusdē generis. ¶ Deinde a bestiis:nūc de aīatis rōne catēribus. ¶ Ictus:ꝑcussiones:ut eqoꝝ mulorū. ¶ Morsus:serpētū:leonū tigriū & similiū. ¶ Impetus:feraꝝ quæ hoies īpetūt. ¶ Rariora:raro accidūt. ¶ At uero īteritus:mala quæ eueniūt a fortuna:opa tñ hoium:hæc sunt grauiora. ¶ Vt ꝓxime:paucis añ ānis:ponit q̄s clades alias in exercitū nō accepimus. ¶ Triū:exercit⁹ Pōpei magni in Thessalia. Petrei & Affranii in Hispania: & filioꝝ Pōpei. ¶ Vt nuꝑ summi uiri. Pōpei magni qui uict⁹ in Pharsalica acie fugit in ægyptū & ibi iusso Ptolemæi īterfect⁹ est. ¶ Sūmi:ol generī laudis ꝓstātissimi. ¶ Sīgularis:cui nemo poterat cōparari. ¶ Præterea:ultra hæc q̄ dicta sunt. ¶ Inuidiæ:odia populi & imperitæ multitodinis. ¶ Bn̄meritoꝝ:eoꝝ q de pt̄ia bn̄meriti sūt:ut ipsi Ciceroni accidit: Scipiōi: Themistocli:& aliis quoꝝ īfinit⁹ est numerus. ¶ Ob eas:īuidias. ¶ Calamitates:qb⁹ afficiunt̄ in uincula cōiecti:& carcerē aut fugiēdo. Expulsio fit ui:fuga oero spōte. ¶ Rursusq̄:nūc affert cōtraria supradictis q̄ tñ fieri nō pn̄t sine opa hoium. ¶ Rursus:cōtra ex alia pte. ¶ Honores:magistrat⁹. ¶ Secunde:ꝓspere. ¶ Impia:exercituū. ¶ Fortuita:q̄q̄ sunt in manu fortunæ. ¶ Neutrā in ptē.i.nō posset fortuna conferre honores & similia:nec posset eripe sine opa hoiu₃. Nihil est:inqt Cicer. in orone ꝓ.L. Munera: īcerti⁹ oulgo:nihil obscuri⁹ uolūtate hoium: nihil fallaci⁹ rōne tota comitioꝝ. Fortūa igit̄ neq̄ ꝓdesse neq̄ nocere posset sine homine. ¶ Hoc igit̄:cū hoc inqt Ci.sit nobis exploratū pauca posse nobis mala euenire sine opera hoium ut tuti eē possimus conciliemus nobis hoies:& eoꝝ studia cōplectamur. Quib⁹ autē rebus effici possit:iā docebo. Et sic post digressionē redit ad id qđ īstituerat. ¶ Quō:qb⁹ artib⁹:qua idustria & uirtute. ¶ Allicere:adducere blādiciis. ¶ Excitare:mouere studia uolūtates & beniuolētiā. ¶ Quæ oro:ꝓceptio de his rebus q̄s dicā utiles ad studia hoium excitāda. ¶ Ita:si facta fuerit cōparatio cū utile. uidebit̄ breuior. q̄m plus inerit utilitas q̄ oerboru₃:& sic a re ipsa captat beniuolentiā:& attentionē utilitatis magnitudine proposita.

ab inaīatis ꝓcellas:tēpestates:naufragia:ruinas:icēdia. Deīde a bestiis:ictus:morsus:īpet⁹. Hæc igr̄ ut dixi rariora. At uero īterit⁹ exercituū: ut ꝓxie triū: sæpe multoꝝ clades impatoꝝ:ut nuꝑ sūmi ac singularis uiri. Inuidiæ ꝑterea mltitudinis:atq̄ ob eas benemeritoꝝ sæpe ciuiū expulsiones:calamitates fugæ:rursusq̄ secūdæ res honores:iperia uictoriæ:q̄q̄ fortuita sūt: tñ sine hoium opib⁹ & studiis neutrā ī partē effici pn̄t. Hoc igit̄ cognito dicēdū est:quonā mō hoiu₃ studia ad utilitates nr̄as allicere atq̄ excitare possim⁹. Quæ si lōgior fuerit oro cū magnitudine utilitatis cōparet̄. Ita fortasse etiā breuior uidebitur.

¶ Quibus rōnibus homines mouentur ad aliquē honestandum.

q Væcūq̄ igit̄ hoies hoi tribuūt ad eū augēdū atq̄ honestandū:aut beniuolētiæ gr̄a faciunt:cum aliqua de causa quēpiā diligunt:aut honoris:si cui⁹ uirtutē suspiciunt:& si quē dignū fortuna q̄ amplissima putant:aut cui fidem habent: & bene de rebus suis cōsulere arbitrantur: aut cuius opes metuunt: aut cōtra a quib⁹ aliquid expectāt: ut cum reges popularesue hoies largitiōes aliquas ꝓponūt:aut postremo ꝓcio: aut mercede ducunt̄. Quæ sordidissima qdē est rō & inquinatissima: & his qui ea tenent̄: & illis qad eā cōfugere conant̄.

q Væcūq̄ igitur. Pauca loquutus de fortuna:resumit id quod omiserat. & docet quibus rationibus hominū studia deuincire possimus. Ponit igitur cās sex:quibus hoies adducti aliquos ornant & extollunt. ¶ Augendum:diuitiis. ¶ Honestandum:honoribus ornandum ¶ Beniuolentiæ gratia:q̄re aliquem beniuolētia prosequūtur. ¶ Aot gratia:honoris qui ipsum honore dignū ducūt. ¶ Suspiciūt: admirātur. & ideo fauent ot honores assequatur. Suspicio componit̄ a sursum & spicio:quod apud antiquos significat uideo:nunc non otimur nisi in cōpositiōe:inde suspicere significat uenerari:q̄m cum aliquem ueneramur sursum aspicimus eum respiciētes & admirantes. ¶ Fortuna:q̄ amplissima magnis diuitiis honorib⁹ & statu fortunæ amplissimo. ¶ Cōsulere prouidere & ꝓspicere. ¶ Opes:potentiam nimiā. ¶ Metuūt:& ideo fauent ad dignitatē consequēdam. ¶ Aut contra:cōtraria rōne ducti fauent aliqbus aliqd boni ab ipsis expectantes:cū illi dignitatē assequuti fuerūt. ¶ Vt cū reges:ponit exēpla. Reges dicunt̄ illi qui regnant:res ēt dicunt̄ diuites: qui exhibēt aliis cōuiuia & multos hēnt clientes:tales a Martiale & Iuue. appellant̄ reges & Phormio Terētianus Parasitos dicit. Neminē posse satis gratiā habere regi. Magnū inquit est ire ad cœnā paratam & somptuosam:& Iuuena. Optima siluarū terræ pelagiq̄ uorabit rex horū. Hoies igitur habētes clientelam & cœnā exhibentes ut clientū aliorūq̄ fauore id qđ cupiūt assequant̄:reges appellat Cice. ¶ Popularesq̄:qui fauorē popoli aucupant̄ & popolo placere studēt. ¶ Largitiōes:ad corrūpēdos aīos accipientiū:etenī qui largit̄ ad suā uolūtatē alios traducere nitit̄. ¶ Aut postremo:hæc est ultima cā. ¶ Postremo:deniq̄. ¶ Precio:pecunia. ¶ Aut mercede:oium aliaꝝ reꝝ:preciū refert̄ ad pecuniā:merces uero ad alias res:quas pro mercede accipiūt:ut alicui faueāt & eius dignitatē auctam esse oelint. ¶ Quæ ratio:q̄ aliquis aucupet̄ fauorē alicuius precio:& q̄ aliqui precio ducant̄. ut aliquē ornent. ¶ Sordidissima:plena sordiū. ¶ Inquinatissima:ualde cōtaminata & infamis. ¶ Qui tenent̄ ea:qui ducunt̄ pecunia ut mercede ot alicui faueant. ¶ Et illis qui mercede alios corrūpūt:& fauorē ꝓcio aucupant̄ & ad hanc corruptionē confugiunt cū id bonis artibus quærendū esset:unde apud antiquos nōnulli

Suspicio

Teren.

Iuuēa.

preciū

Merces

ambitus damnabant: qm̄ pēsantes alios suffragia corrūpebant. ¶ Male eni: rō q̄re ille modus aucupādi fauoris utrisq; sit turpis: & maxie his qui ambiūt & mercede alios corrūpunt. Male res se hēt: hoc inique cōparatū est & idicat aliquē eē idignū: cui faueat aliqs nisi pecunia corrupt⁹: uirtute id q̄rēdū est nō pecunia qm̄ uirtus quouis honore digna cēset: & uirtuti nō pōt dari p̄miū dignū: un diuini honores illi tribuunt. ¶ Sed qm̄ nūq̄: nūc corrigit id qđ dixit de mercede: p̄ceptaq; dabit quomō debemus uti subsidio mercedis: cū sit aliqñ necessariū. ¶ Eo subsidio. ¶ Propiores: cōiunctiores ipsi uirtuti: q̄ sit largitio merces & p̄miū. ¶ Atq; ēt: causis supradictis hoies

Male eni se res hēt: cū qđ uirtute effici debet: id tētat pecunia. Sed qm̄ nōnūq̄ hoc subsidiū necessarium est. quēadmodū sit utēdū eo dicem⁹ si pri⁹ his de reb⁹ quæ uirtuti p̄piores sūt: dixerimus. Atq; ēt subiiciūt se hoies iperio alteri⁹ & ptāti plurib⁹ de causis. Ducunt eni aut beniuolentia: aut bñficiorū magnitudie: aut dignitatis præstātia: aut spe sibi id utile futurū: aut metu: ne ui parere cogant: aut spe largitiōis p̄missiōisq; capti: aut postremo (ut sæpe in nr̄a repu. uidemus) mercede conducti.

¶ Nihil utilius q̄ amari.

r Erū aūt oium nec apti⁹ est quicq̄ ad opes tuendas ac tenēdas q̄ diligi: nec alieni⁹ q̄ timeri. Præclare eni Enni⁹. quē metuūt oderūt: quē q̄sq; odit: periisse expetit. Multorū āt odiis nullas opes posse obsistere: si antea fuit ignotū: nup est cognitum. Nec uero hui⁹ tyrāni solū: quē armis opp̄ssa ptulit ciuitas iterit⁹ declarat q̄tum uel odiū hoium ualeat ad pestē. Sed reliquorū similes exit⁹ tyrānorū: quorū haud fere quisq̄ interitū similem effugit.

adducti aliquos ornāt & augent: & nō solū inq̄t id faciūt: sed ēt se alteri⁹ iperio plurib⁹ cāis ducti subiiciūt. Ponit igit cās qb⁹ hoies moti aliquorū iperio subiici nou recusant: & hæc ps cū illis supiorib⁹ causis cōiungit: cætera interposita sunt ad p̄bādū turpissimā esse ambitionē & aucupationem fauoris cū pecunia: & sic erit hæc septima cā & rō. ¶ Et potestati: ut faciāt q̄cq̄d ille uoluerit. ¶ Ducunt eni: affert cās qbus hoies mouent: ut alterius potestati pareant & sic ostēdit hoies his rōnib⁹ se alteri⁹ iperio subiicere: qbus ducti aliquē augēt & honestāt: ut supra dixit. ¶ Aut beniuolentia: qa aliquē amāt. ¶ Beneficiorū: quæ ab aliis collata sunt in eos: qui se illius iperio subiiciūt. ¶ Aut præstantia: aut quia præstāt aliis atq; antecellunt dignitate. ¶ Vt sæpe in nostra rep. & sic Cicero notat corruptā disciplinā repu. & suffragia iam uenalia.

r Erū aūt oium: nūc resumit primā cām: qua hoies ducti alicui parent: quæ est beniuolentia: qua Ci. dicit nihil esse utilius ad res tuēdas: nihilq; peius & ibecillius q̄ timeri & nō amari: qđ p̄bat exemplo tyrānorū: qui cū uelint timeri nō amant: & sic non durāt: qm̄ nil uiolentū pōt esse durabile: beniuolentia aūt cū sit uoluntaria est: optima custos p̄petuitatis: paranda igit est ptās nō alia rōne: q̄ beniuolētia hoium & sic est durabilis qm̄ talis beniuolētia p̄ficiscit a uoluntate illorū. Hanc igit uiā q̄rendi iperii & augendæ ptātis Cicero p̄ponit oibus aliis & unicā eē dicit: quā amplecti debemus. ¶ Aptius: accōmodatius. ¶ Ad tuēdas opes: ad defendendā potētiā & amplissimā fortunā. i. principatū & ptātē ergo alios. ¶ Præclare: cū sūma laude & bene. ¶ Quē metuūt: hic est uersus ex Ennii tragœdia. ¶ Oderūt: hoies inquit odio habēt quē metuūt. & q̄sq; cupit illū perire. quē odio hēt: hoc igit malū sequit ex odio. Regibus inq̄t Seneca. Certior est ex māsuetudine securitas qa frequēs uindicta paucorū odiū reprimit: oium irritat: & regia crudelitas auget inimicorū numerū tollēdo. ¶ Multorū aūt odiis: cōfirmat id qđ de odio p̄posuit: & ēt s̄nīam Ennii exēplo Cæsaris: quem coniurati interfecerūt cum ipsum odio haberent. Nactus igit oportunitatē Cicero Cæsari iam interfecto insultat sed non satis coustanter: nam ipsum uiuū & dominantē ad oibus uirtutibus aliquādo laudauit. Sed tūc Cicero tpi seruiēdū duxerat. ¶ Opes: nullum potentiā amplissimū principatū & fortunæ summū gradū. ¶ Nup: proximis annis in cæde Cæsaris: qui rerū potiebatur cū odio bouorum. ¶ Huius tyrāni Cæsaris qui uoluit esse tyrannus in libera ciuitate & patria sua: quod detestabilius est: oppressus est Cæsar a cōiuratis a curia Pompeiana tribus &. xx. uulneribus cōfossus. ¶ Armis: bello & ui superato Pōpeio & aliis qui rēp. defendebāt. ¶ Ciuitas: Roma. quē ipse armis: nō beniuolētia ciuiū occupauit. ¶ Pertulit: passa est dominatē: & tyrānū. ¶ Declarat: ostēdit ipsa cædes & mors Cæsaris. ¶ Ad pestē: ad perniciē & excidiū illius qui odio habetur. Similes exitus qua oēs ferre tyrāni interficiunt. Plato in alcibiade deuoto sic ait. Cernis ergo tutū nō eē Plato
aut quæ offeruntur tenere: accipere: aut optare si ob ea quis sit incōmodo subiturus uel uitā protinus amissurus multos autem referre possemus: qui cum tyrannidem affectassent insidiis circūuenti perire. Vude & iuuenalis: plæclare dixi. Ad generū Cæteris sine cæde & uulnere pauci Descendunt reges & sicca morte tyranni. Haud Iuue.
ferre quisquā quasi nemo effugit talē finē uitæ. ¶ Malus enim: ratio quare non possunt durare tyranni: quoniā timentur: & metus non est custos diuturnitatis. Immo qui timetur non pōt diu durare. Timor quippe nescit diuturnitatis custodiam: sed beniuolētia cū sit uolūtaria est fidelis custos ad perpetuitatem. Potētia inquit Seneca: quæ multorū malo exercet: diu stare nō pōt. Plutar. in uita Arati Sicinionii dicit. Sed uera ac stabilis beniuolentia ciuiū optima principis custodia est: cum eni multitudo ac potētes assueti sunt ut uō ducere: sed duci timeant: multis ad uiuendū oculis multis ad audiendū auribus utit. Et aratus Philippo dixit. Latrones saxa incolūt: & rupes: & præcipitiis se tuentur. Regi aūt nihil fide & beniuolentia firmius: nec munitius eē pōt. Agamēnon: ut auctor est Plutarcus in uita Niciæ dicebat. Vitæ nostræ præsidē turbā sortiti sumus: multitudini q;

Seneca
Plutar.

Antigonus pculdubio seruire cogimur. Antigonus pr̃ Demetrii dicebat beniuolentiã sibi semp uisam optimũ regni fundamẽtũ: uerissimũq; psidiũ. Et Cyrus apud Xenophontẽ dicit. Necesse est qui a multis timet̃: is multos sibi faciat inimicos: qui uero oĩb⁹ simul ĩfestus est: is oĩb⁹ cõcordiã inicit. Syllius Sylli⁹ dicit & quãtũ terrẽt tãtũ metuẽtia regna: & Cyrus moriẽs dixit filiis. Nõ est aureũ hoc sceptrũ: qd̕ regnũ seruet: sed animi multi sceptrũ sunt regib⁹ uerissimũ maximeq; securũ. ¶ Malus custos: nõ bñ custodit & cõseruat met⁹: sed ĩterficit & pdit illũ quẽ timet. ¶ Cõtra: ex alia parte beniuolẽtia est fidelis custos: & æterna: cũ sit uolũtaria. ¶ Vel. i. etiã. ¶ Ad ppetuitatẽ: qm̃ quæ amant̃ ppetua sunt: nõ solum diuturna.

Malus enĩ custos diuturnitatis metus: cõtraq; beniuolẽtia fidelis est uel ad ppetuitatẽ. Sed his qui ui oppressos ĩperio coercẽt sit sane adhibẽda sæuitia: ut hæris ĩ famlos: si alter teneri nõ pñt. Qui uero ĩ libera ciuitate ita se ĩnstruũt: ut metuant̃: his nihil põt eẽ dementius. Quãuis enĩ demersæ sint leges alicuius opib⁹: q̃uis tremefacta libertas: emergunt tñ hæc aliqñ aut iudiciis tacitis: aut occultis de honore suffragiis. Acriores aũt morsus sunt ĩtermissæ libertatis q̃ retentæ: qd̕ igit̃ latissime patet neq; ad incolumitatẽ solũ: sed etiã ad opes & potentiã ualet plurimũ: id amplectamur: ut metus absit charitas retineat̃. Ita facillime quæ uolumus & priuatis in rebus & in rep. cõsequemur. Eteni qui se metui uolẽt: a qb⁹ metuunt̃: eosdẽ metuãt ipsi necesse est. Quid enĩ; cẽsemus supiorẽ illũ Dionysiũ quo

¶ Sed his qui ui oppssos: cõcedit Cicero his q alios ui oppssos tenẽt ut adhibeãt sæuitiam si aliter in officio cõtineri nõ pñt. Inde Cæsarẽ latẽter tãgit: q in libera ciuitate timeri uoluit: in qua honores suscepat & gradus dignitatis & sic demens fuit: qm̃ nesciuit iponere modũ cupiditati: quæ illũ ad interitũ pduxit. Roma enĩ bælua erat multoꝝ capitũ nec poterat ui oĩno opprimi: ut non aliqñ resurgeret & acriter morderet tremefacta libertas. Imprudẽs igit̃ fuit Cæsar & oẽs tyrãni: quoꝝ uita nihil põt eẽ misetius. ¶ Coercẽt: cõtinẽt illos quos ui oppresserũt. ¶ Sit sane: cõcedat̃ ut sæuiant in subditos: si aliter eos cõtinere nõ pñt. ¶ Vt hæris: ut dñis in seruos. Dñs enim põt sæuire in seruos: & hẽt in ipsos uitæ necisq; ptãtem: si cã merit occidẽdi: ut dictũ est: tpe Iustiniani ut supra ẽt dixi: nõ licebat alicui dño icognita cã supra modũ in suos s̃uos sæuire. Et Diuus Pius Antonius cõstitutionẽ fecit: ut q sine cã seruũ suũ occiderit: nõ minus puniat̃ q̃ qui seruum occiderit alienũ. ¶ Si alr̃: alia uia & rõne nõ poterũt coerceri. ¶ Qui uero: hic est locus q Cæsaris ĩprudentiã tãgit. ¶ In libera ciuitate: ut erat Roma: anteq̃ Cæsar eã occuparet. ¶ Se ĩstruũt: armãt & pparãt: ut fecit Cæsar qui in libera ciuitate ita se ĩstruxit: ut timeret̃ nõ amaret̃. Vnde demens fuit nõ cõsiderãs rei euentũ. Nil dementius plus est q̃ si dixisset: tales demẽtissimi sunt. ¶ Quãuis enĩ: rõ q̃re tales nullã hñt prudẽtiã qm̃ dant pœnas tandẽ: ut Cæsari accidit. ¶ Demersæ sũt: loquit̃ per trãslationẽ natãtiũ qui demergunt̃: postea emergũt. Leges opprimunt̃ potẽtia nõnulloꝝ: sed postea emergũt. Sensus est: q̃uis leges uideant̃ oppressæ & libertas opibus quorũdã: tñ emergũt & apparẽt aliqñ tacitis iudiciis: nã de his qui in libera ciuitate uolũt timeri male iudicat̃: & cũ suffragiũ bonoꝝ ad honores perũt nõ assequunt̃ id qd̕ cupiunt. ¶ Opibus: potẽtia alicuius. ¶ Tremefacta: cõcessa: ¶ Emergũt: apparẽt & redeũt in pristinũ statũ: ¶ Hæc leges & libertas: quæ legib⁹ cõtinet̃: nã cũ leges nõ s̃uant̃ pp alicui⁹ potẽtiã libertas amissa est. ¶ Tacitis iudiciis: hoium qui male de eo iudicãt qui leges oppressit q̃uis nõ audeãt palã rephendere. ¶ De honore: quẽ ille cupit: tñ ciues uõ suffragant̃ & tacitis suffragiis repugnãt. ¶ Acriores aũt: sed inqt cicero ciues magis accẽdunt̃ ad ultionẽ pp libertatẽ ĩtermissam: q̃ prius ad illã retinendã anteq̃ admitteret̃: qm̃ experti sunt qd sit carere libertate. ¶ Acriores: uehemẽtiores & duriores: nã intermissa libertas mordet acriter illũ qui se oppressit ut accidit Cæsari. ¶ Quã retentæ: q̃ si retinuerint uites nunq̃ amiserint. ¶ Quod igit̃: cõcludẽs dat pceptũ nihil eẽ utili⁹ q̃ nõ timeri. ¶ Patet latissime: ad oia se extẽdit: qm̃ beniuolẽtia pdest ad oia. ¶ Ad incolumitatẽ: ut simus incolumes & tuti nõ timẽtes impetũ aliorũ in nos & insidias. ¶ Id amplectamur: id sequamur tota mẽte. ¶ Charitas: amor mutuus & pius seruet̃. ¶ Ita facillime: ponit ea quæ cõseq facile possumus si amamur & totũ oppositũ si timemur: nã qui uolũt timeri necesse est ut & ipsi eos timeãt a qbus timeut̃. Ita si aberit metus: & retinebit̃ religiosus amor. ¶ Priuatis reb⁹: domesticis & re familiari augẽda & in rep. i. assequemur honores publicos & magistratus aliorũ suffragiis & oĩum cõsensu. ¶ Et enim oñdit a cõtrario quãtũ in se psidii hẽat beniuolẽtia: qm̃ qui timet̃ necesse est ut timeat. ¶ Quid enĩ cẽsem⁹: pbat id qd̕ dixit per exẽpla tyrãnoꝝ qui eos timebãt: a qb⁹ timebant̃. Quid cẽsem⁹: iudicamus. ¶ Supiorẽ: ad drĩam

Vale. alteri⁹ Dionysii syracusanorũ tyrãnus huiusce tormẽti q̃ lõga fabula inqt Vale. qui duo de. xl. annorũ dominationẽ in hunc modũ pegit: submotis amicis in eorũ locũ ferocissimaꝝ gentiũ hoies: & a famulis locupletũ electos pualidos seruos: qbus latera sua cõmitteret: sustinuit: Tonsorũ quoq; metu tõdere filias suas edocuit: quarũ ipsarũ postq̃ adultæ ætati appropinquabãt manibus ferrũ nõ ausus cõmittere instituit: ut cãdentiũ glãdiũ aut nucũ putaminibus nõ captã manibus barbã sibi & capillos adurerẽt. Nec securiorẽ se maritũ egit q̃ patrẽ: Duarũ eni eodẽ tpe aristomacles syracusanæ & locrẽsis doridis m̃rimoniis alligatus: neutrius unq̃ nisi excussæ cõplexũ petit atq; cubicularẽ lectũ pinde q̃si castra lata fassa cinxit in quẽ se ligneo põte recipiebat: cũ forẽ cubiculi extrinsecus a custodib⁹ opertã ĩteriore claustro ipẽ diligẽter obseruasset. Ci. in ulti. Tusc. de hoc Dionysio ita loquit̃. Duo de. xl. annos tyrãnus syracusanorũ fuit Dionysius cũ. v. &. xx. ãnos natus dñatũ occupauisset & paulopost: qñ ẽt ne tõsori collũ cõmitteret: tondere filias suas edocuit: ita sordido atq; ancillari artificio regiæ uirgines ut tonstriculæ tondebant barbã & capillũ p̃ris: & tñ ab his ipsis ferrũ remouit; ĩstituitq; ut candẽtibus

Iuglandiũ putaminibꝰ barbã:& capillũ adurerẽt. ¶ Cultros tonsorios:nouaculas tonsoꝝ. ¶ Candẽte:accẽso car
bone:aut putaminibꝰ iuglandiũ.i.corticibꝰ nucũ:quæ & iuglãdes dicunẽ. Nuces dicunẽ oẽ pomũ: auctore Ma Nux
cro.qđ foris duro tegiẽ:& intus hẽt qđ esui est. ¶ Adurebat qđ ministeriũ filiæ exercebant. Pla.in epistola ad Plato
amicos dionis & ꝓpinquos sic scribit. Carebat Dionysiꝰ amicis:fidelisq; hoĩbus:quo nullũ maius argumẽtũ uel
ĩprobitatis si desint:uel ꝓbitatis si adsint:& in.ix.de rep.agens de tyrãnoꝝ miseria sic ait. Tyrãnicus aĩus metu
sollicitaẽ & ꝑpetuo pauore terreẽ. ¶ Quid Alexãdrũ pheræũ:de hoc Alexãdro ita scribit id Vale. Hoc rege ĩfœ Valeriꝰ

cruciatu timoris angi solitũ:q cultros metuẽs ton
sorios:cãdẽte carbõe sibi adurebat capillũ? Quid
Alexãdrũ pheræũ:quo aĩo uixisse arbitramur? qui
ut scriptũ legimus:quũ uxorẽ Thebẽ admodũ di-
ligeret:tñ ad eã ex epulis in cubiculũ ueniẽs barba
rũ:& eũ qdẽ ut scriptũ est cõpunctũ notis thraciis
districto gladio iubebat anteire:ꝑmittebatq; de sti
patoribus suis q ꝑscrutarenẽ arculas muliebres:&
ne qđ in uestimẽtis occultareẽ telũ exqrerent. O
miserũ qui fideliorẽ barbarũ & stygmaticum puta
bat q̃ cõiugẽ. Nec eũ fefellit opinio. Ab ea est eni3
ipse ꝑꝑ pellicatꝰ suspicionẽ ĩterfectus. Nec uero ul
la uis ĩperii tãta est:quæ ꝑmẽte metu possit eẽ diu
turna. Testis est phalaris:cuiꝰ est ꝑter cæteros nobi
litata crudelitas:q nõ ex ĩsidiis ĩteriít:ut is quẽ mõ
dixi Alexãder:Nõ a paucis ut hic nr̃:sed ĩ quẽ uni-
uersa agrigẽtinoꝝ mltitudo ĩpetũ fecit. Quid ma

licior Alexander cuius ꝯcordia:hic amor:hinc
metꝰ torserũt:nã cũ ĩfinitimo ardore cõiugis
Thebes teneret:ad eãq; ex epulis in cubiculu3
ueniẽs barbaꝝ stricto gladio iubebat anteire:
nec prius se idẽ lecto cõmittebat:q̃ a stipatori
bus diligẽter eẽt scrutatus suppliciũ irato de-
orũ numine cõpositũ:nec libidini:nec timori
posse ĩperare cuius timor eadẽ & cã & finis fu
it. Alexandrũ Thebe pellicatus ira mota ĩtere- Thebe
mit. ¶ Pheræũ:pheræ oppidu3 est Thessaliæ
uexatũ nõnulloꝝ tyrãnide: ĩter quos hic fuit
Alexãder. Vñ pheræꝰ cognominanẽ. ¶ Quo
aĩo:quo cruciatu duorum affectuũ timoris &
amoris. ¶ Legimus scriptũ:ut historiæ testan
tur. ¶ Ex epulis:post cœnã. ¶ Thebẽ:hæc the-
be:ut auctor est Plutar.in uita pelopidæ:filia
fuit Iasonis pheræi alterius tyrãni:de quo su-
pra. ¶ Barbaꝝ:ex Thracia hoĩe3 ferocissimũ.
¶ Cõpunctũ:signatũ.i. Barbaꝝ qui in thracia
fuerat stigmate notatꝰ. Ergo plus fidebat suo
stigmatico q̃ uxori:licet illam arderet. Notis
threiciis:qm̃ apud thracas:ut auctor est Hero
do.li.v.punctas esse frontes nobile iudicabaẽ:
nõ eẽ notatas punctis ignobiles. ¶ Districto:
nudato gladio. ¶ De stipatoribꝰ:satellitibus quos habebat ad laterũ custodiã. ¶ Perscrutarenẽ:diligenter ingre-
rẽt:stipare est cõdensare:ide dicunẽ stipatores qui aliquẽ circũstant cã officii aut defensionis. Scrutari minutissi Stipo
ma quæq; ingrere. ¶ O miserũ:exclamat Ci.in miserã tyrãni uitã. ¶ Stygmaticũ:notis cõpũctũ. stygma signifi- Stipa-
cat notã & punctũ:inde stygmatizo noto & signo:stygmatias auctore Nonio ueteres dici uoluerũt notis pun tor
ctos. Strabo li.iiii.agẽs de lapidibꝰ sic ait. Illyricoꝝ quoq; more ac thracũ stygmatiæ. ¶ Nec opio: recte opina- Stygma
baẽ & ĩsidias timebat uxoris:qm̃ ab ea est ĩterfectꝰ. ¶ Pellicatꝰ:q; hẽret pellices & cõcubinas:pellex uxoris diciẽ Stygma
nõ uiri a pellẽdo:qm̃ uxorẽ a uiro pellit:cũ qs nõ hẽt uxorẽ:diciẽ hẽre cõcubinã:nõ pellicẽ:qm̃ pellex referẽ ad tia
uxorẽ:quã a uiro pellit. Vñ Iuno suas pellices magno ꝑsequebaẽ odio:ut est in fabulis:qm̃a se Iouẽ alienabant. Strabo
Pellicatꝰ diciẽ cõcubitꝰ pellicis ut adulteriũ cõcubitꝰ adulteroꝝ. ¶ Est ĩterfectꝰ:de quo Oui.in ibim Inq; tuo tha Pellex
lamo ritu iugulere pheræi. Qui datus est læto cõiugis ense suæ:& Dionysiꝰ Syracusiꝰ auctore Plutarcho in uita Ouidi.
Arthaxerxis:pheræũ q mẽses.x.regnasset in thessalis:deide eẽt ĩterfectꝰ. Tragicũ tyrãnũ appellabat in celerẽ.s.
mutabilitatẽ cauillatꝰ. ¶ Nec uero ulla uis:dicit Ci.nullã esse tã firmã potẽtiã:q̃tus nõ possit labefactare. Nã si
is:q ĩperat timeẽ durabilis nõ est:& ꝓbat hoc ẽt exẽplo Phalaridis:q fuit tyrãnus Agrigẽtinꝰ & sæuitia plenꝰ.
¶ Nobilitata: qm̃ nõ ĩsidiis piit:ut solẽt tyrãni cadere:sed ab oĩ multitudine Agrigẽtinoꝝ ĩterfectꝰ:quæ res il-
lius mortẽ nobilitauit:& hystoriarũ monumẽtis mãdata est:Zeno eleates sũmus pħius & ad excitãdos iuuenũ Zeno
aĩos prõptissimus auctore Valerio maximo li.iii.pr̃iã deserẽs suã. ¶ Agrigẽtũ se cõtulit:qđ Phalaris sæuissima
tyrãnide uexabat:ibi cũ eẽt & Phalarim in sua sæuitia ꝑseuerare uideret:nobilissimos adolescẽtes ad restituẽdã
pr̃iæ libertatẽ iflãmauit:id cũ Phalaris ĩtellexisset:cõuocato in foꝝ populo Zenonẽ torq̃ri iussit:ut sui cõsilii cõ
scios ꝓderet:qđ nõ fecit:imo fideles ipsi Phalaridi suspectos reddidit:& obiiciẽs Agrigẽtinis ignauiã & timi
ditatẽ effecit:ut subito mẽtis ĩpulsu cõcitati Phalarim lapidibꝰ obruerẽt. Valeriꝰ hoc tribuit pħiæ.quã his uerbis Vale.
laudat. Est & illa uehemẽs & cõstãs ad militia lr̃is pollẽs uenerabiliũ doctrinæ sacroꝝ Antistes pħia:quæ ubi pe
ctore recepta est:hoĩu3 ĩ honesto atq; ĩutili affectu depulso totũ ĩsolidæ uirtutis munimẽto cõfirmãt:potẽti-
usq; metu ac dolore facit. Incipiã aũt ĩnq̃ a Zenone eleate:qui cũ eẽt in dispiciẽda reꝝ natura maxiæ prudẽtiæ:
inq; excitãdis ad uigorẽ iuuenũ aĩs ꝓmptissimus. Præceptorũ fidem exẽplo uirtutis suæ publicauit. Vt hic no
ster Cæsar quẽ pauci cõiurati ĩterfecerũt. Quid macedões. Demetrius ut scribit Plutar.in uita Pyrrhi:Antigo
ni filiꝰ:qui post mortẽ Alexãdri Magni magnã oriẽtis ꝑtẽ occupauit:ĩterfecto Alexandro Cassandri filio per
insidias ꝑtẽ Macedoniæ occupauit:& cũ supbeꝑperaret:& bellũ cũ Pyrrho gereret:positis iuxta castris nõnulli Plato
Pyrrhũ laudibus extollebant:submittebat quosdam & ipse Pyrrhus:qui se Macedones esse simulantes dicerent de De-
adesse tẽpus:ut ex graui Demetrii dominatu ad uirũ benignũ & amatorem militũ transirent:iam quidam ipsi metrio
ẽt Demetrio dicebant ipsum recte facturũ si cederet ac regnũ dimitteret. Itaq; Demetrius notũ cernens exerci
tũ:atq; ob id cõterritus clã fugit. Pyrrhus aũt in castra receptus rex macedonũ appellatus est:in uita Demetrii

cedones nõne Demetrium reliquerũt:uniuersiq; se ad Pyrrhũ cõtulerũt? Quid lacedæmones iniuste iperãtes:nõne repẽte oẽs fere socii deseruerũt:spectatoresq; se ociosos pbuerunt leuctricæ calamitatis? Externa libẽti⁹ in tali re q̃ domestica recordor. Verũtñ q̃diu iperiũ popli Ro. beneficiis tenebat̃: nõ iniuriis bella aut pro sociis: aut de iperio gerebant̃:exitus aũt belloꝝ erãt aut mites aut necessarii. Regũ populoꝝ:nationũ portus erat & refugiũ senatus:Nostri aũt magistratus impatoresq; ex una hac re maximã laudem capere studebãt: si prouincias:si socios æquitate & fide defendissent. Itaq; illud patrociniũ orbis terræ uerius q̃ imperiũ poterat noiari. Sensim hanc consuetudinẽ & disciplinã

Idẽ Plutarchus scribit milites Demetrii eũ adire ausos fuisse monentes:ut saluti suæ fuga cõsuleret:cũ aduersus Pyrrhũ pugnaret. Macedones pugnãtes pro delictis suis iã fatigatos ulteri⁹ ei⁹ iperiũ sustinere nõ posse. Itaq; Demetriũ ad tẽtoriũ pfectũ ibiq; deposita ueste regia & fusca ueluti cuiusdã histriõis chlamyde sumpta cũ paucis fugã arripuisse: & Pyrrhũ castris & exercitu potitũ eẽ. Inde aduenientẽ Lysimacho regnũ macedoniæ qd̃ septẽ annis sub Demetrii dominatu pmãserat:ambos Iter se partitos fuisse. Demetrius in asia supatus a Seleuco rege genero suo:nã stratonicẽ Demetrii filiã habebat uxorẽ:ad eũ misit orãs pacẽ. Seleucus appollonidẽ ad eũ misit. orauitq;:ut ad se ueniret. Tandẽ a qbusdã psuasus sniam mutauit: iussitq; pausaniã pdire illi obuiã ut eũ in syriæ cheronnessum duceret:ubi sub custodib⁹ relictus fuit: & triẽnio ibi detẽtus:cũ ex ocio potuq; & delitiarũ abũdãtia in ægrotationẽ incidisset : tandẽ morbo inualescente post quartũ & sexagesimũ ætatis annũ uita functus est : q ob ferociã pugnandi & aium ad bella natum orbis expugnator cognoiatus est : de cui⁹ supbia in macedones ita Plutar. scribit. Vehemẽter macedones cõturbabãt difficiles aditus: supba rñsa: intolerabilis fastus: qbus supra modũ excessisse Demetriũ tradũt & cũ libellos supplicãtiũ macedonũ benigne sinu chlamidis excepisset: oib⁹ suarũ petitionũ rñsa expectãtib⁹:cũ ad pontẽ axii fluuii puenisset soluto chlamidis sinu libellos in aquã deiecit: q̃re animi macedonũ grauiter offensi sunt. ¶ Quid lacedæmones: nũc affert exemplũ lacedæmonioꝝ q iniuste imperãtes a sociis dimissi sunt:& a thebanis uicti fuerũt leuctrica pugna:de qua supra dictũ est. ¶ Oẽs fere socii:qui lacedæmoniis prius fauerãt alienati fuerũt a lacedæmoniis orõne Epaminũdæ ducis thebani:nã añ pugnã leuctricaꝫ cũ oium socioꝝ cõuenissent legati corã frequẽtissimo legationũ cõuẽtu sic lacedæmonioꝝ tyrãnideꝫ accusauit ut nõ minus illa orõne opes eoꝝ cõcusserit:q̃ leuctrica pugna. Tũc eni inqt Æmilius pbus pfecit qd̃ post apparuit:ut auxilio socioꝝ lacedæmonii priuarent̃. Post pugnã leuctricã lacedæmonii nunq̃ respirarũt : nec pristinũ Iperiũ recuparũt:imo Epaminũdas spartã oppugnatũ uenit post uictoriã leuctricã:rat⁹ facilẽ expugnatioẽ:qm̃ lacedæmonii deserti erãt a sociis & oppidũ ẽet sine muris:sed cõpos uoti eẽ nõ potuit pp uirtuteꝫ & prudẽtiã Argesilai:quẽ lacedæmonii ex asia reuocauerãt parãtẽ bellũ arthaxerxi. Talẽ se in eo discrimie ipatorẽ pbuit argesilaus ut eo tpe oib⁹ exploratũ fuerit:nisi ille fuisset spartã futurũ nõ fuisse. ¶ Repẽte: statim alienati orõne Epaminũdæ qd̃ pter spem lacedæmonioꝝ fuit. ¶ Spectatores:spectarũt sedentes & ociosi illã stragẽ: & nullũ auxiliũ attulerũt: q̃uis eẽnt socii lacedæmonioꝝ in bello. ¶ Leuctricæ calamitatis:stragis & cladis:quaꝫ acceperũt lacedæmõii ad leuctrã oppidũ Boetiæ cleõbroto duce q illic uulnerat⁹ occubuit. Rex alter:argesila⁹ ac si rei malũ euẽtũ diuinasset ad illã pugnã pficisci noluit: q̃uis nõnulli ut eo cõtẽderet suaserit. ¶ Externa: libẽtius exẽpla crudelitatis: q̃ fuerũt apud exteros hoies. i. extra italiã. Et laudat iperiũ romanũ: & priscũ Iperandi morẽ ut magis accuset: & isectet̃ syllã & Cæsarẽ: q crudelitatẽ sũmã in ciues natiõesq; exercuerãt : & dũ metui q̃ amari studuerũt optimã iperãdi & uiuẽdi disciplinã sustulere: In tali re:crudelitate: & his q uoluerũt timeri & iniuste ipare. ¶ Quã domestica:nr̃a romana. ¶ Recordor:repeto inqt memoria libẽti⁹ exẽpla exteroꝝ hoiuꝫ q̃ nr̃oꝝ. ¶ Verũtñ: q̃diu: laudat Ci. priscos romãos q nõ iniuriis: sed bñficiis pplos & natiões ad parendũ alliciebãt: atq; ad amicitiã: qm̃ senat⁹ roman⁹ uidebat̃ eẽ patrociniũ toti⁹ orbis: adeo ab ipsis iustitia & æqtas colebat̃ Inde cũ irrepsit crudelitas & tyrãnis: extiterũt bella ciuilia: & respublica I maximas excidit calamitates. dũ illi q eã occupauerãt: timeri q̃ amari maluerũt. ¶ Bñficiis: cõferẽdo bñficia i socios q beniuolẽtia ducti libẽter romano iperio parebãt. ¶ Iniuriis: crudelitate: & oi alio gñe iniuriaꝝ. i. cũ iperiũ cõtinebat̃ beniuolẽtia subditoꝝ nõ ui & cũ eoꝝ iniuria: nec Iferret̃ aliq̃uis & crudelitas. ¶ Pro sociis: p defensiõe socioꝝ romãi nols: quos ab alioꝝ iniuriis defendebãt. ¶ Aut de ipio: ut iperiũ romanũ ppagaret̃. ¶ Exit⁹: fines. ¶ Aut mites: qm̃ nõ seuiebãt i uictos: ut de Paulo Æmilio supi⁹ dictũ est: & de aliis dici posset: q patrociniũ suscipiebãt eoꝝ: quos uicissent more maioꝝ. ¶ Aut necessarii: qm̃ tm̃ seuiebãt in ipos uictos q̃tũ erat necesse. Eaten⁹ inqt seuiebãt i uictos q̃tenus necessitas reqrebat. ¶ Regũ: nã eiecti e regno cũ aliq̃ icõmoda patiebant̃: cõfugiebãt ad senatũ romanũ & illi⁹ opẽ iplorabãt: & ipatores romani magnã se adipisci laudẽ arbitrabant̃: si cũ magna æqtate socios defendissent. ¶ Port⁹: receptaculũ quoddã & refugiũ ut est port⁹ ipsis nautis tẽpestate uexatis. ¶ Nr̃i magr̃atus: q pẽrãt puinciis: ut pcõsules: ptores: q̃stores. ¶ Impatores: q hẽbãt exercitũ in puiciis ut illas defenderẽt. ¶ Ægtate: iustitia. Et fide erga socios & puicias sibi cõmissas suata. ¶ Prouicias: quæ ipsis erãt cõmissæ: ut eas sũma æqtate & fide regerẽt. Prouiciæ dictæ sũt a pcul uincẽdo uł porro. ¶ Patrociniũ orbis: defensio: qm̃ plus exercebat̃ auxiliũ erga subditos: q̃ iperiũ. Patroni ut auctor est Plutar. I uita Romuli: dicti sũt defensores a pr̃ono quodã: q cũ Euãdro uenerat: & plebis studiosus & auxiliator fuerat. ¶ Sẽsim: paulati: & sic tãgit Syllã q disciplinã reip. cœpit labefactare: postea secut⁹ est cæsar. ¶ Hãc cõsuetudinẽ: modũ iperãdi & defẽdẽdoꝝ socioꝝ. ¶ Disciplinã: optimũ

Prouincia
Pr̃oni
Plutar.

uiuēdi morē reip. ¶ Iā antea: multis ante annis: sed post uictoriā syllæ de Mario & Marianis. hāc disciplinā regē
dæ reip. oīno amisimus. ¶ Desitū est eni: tō quare penitus amiserāt pristinā cōsuetudinē iperandi. Desitū cessa-
tū: a desino desiui desitū. Putatū est nō esse iniquū seuire in socios: postq̄ licuit tātā crudelitatē exercere in ciues.
¶ In socios. Romani nois. ¶ Tāta crudelitas. Sylla recuperata republica & oppressis Marianis pulcherrimā ui Sylla
ctoriā crudelitate maxia inquinauit: octo milia deditorū in uia publica trucidauit: tabulā ꝓscriptiōis posuit urbē
ac totā italiā cædibus repleuit. Plutar. ait. Sylla cōcionē habente in æde bellone. vii. milia romanoꝝ extra tēplū Plutar.

iā antea minuebamus. Post uero Syllæ uictoriā: penitus amisimus. Desitū est enī uideri quicq̄ in socios iniquū: cum extitisset etiā in ciues tāta crudelitas. Ergo in illo secuta est honestā cām nō honesta uictoria. Est enim ausus dicere hasta posita cum bona in foro uēderet: & bonoꝝ uiroꝝ & locupletum: & certe ciuiū: prædā suā se uēdere. Secut⁹ est: qui in causa impia uictoria etiā fœdiore non solum singuloꝝ ciuium bona publicaret: sed uniuersas ꝓuicias regionesq; uno calamitatis gñe cōprahēderet. Itaq; uexatis atq; ꝑditis exteris natiōib⁹: ad exē-

trūcata sūt. & excitato senatu ad gemitus illo-
rū: hoc inqt Sylla A gemus patres conscripti.
Pauculi eni sunt seditiosi quos puniri iussi Syl
la pri⁹. lxxx. ꝓscripsit uno Ite riecto die. cc. ac.
xx. alios adiecit: deinde tertio non pauciores
rursus adiunxit: dixitq; se de nouo ꝓscripturū
eos quoq; tūc eēt oblitus & qui ꝓscriptū exce-
pisset salutiq; cōsuluisset: mortē ꝓposuit non
patrē nō filiū nō ꝓpinquos excepit. Duo Iter
fectori alicuius ꝓscripti talenta ꝓmiū ꝓposu-
it seu dominū seruus seu patrē filius iteremis-
set: Appia. scribit Syllā. xl. senatores eqtes mil Appia-
le &. cccc. ad mortē cōdemnasse: hic eni inqt nus
prius Romanorū inuētus est qui morte mul-
ctaret: qm̄ ante Syllā ciues Romani nō pote-
rāt puniri morte: ꝓscripsit & præmia interfe-
ctorib⁹: ideo alios senatores iterfici iussit qdā suspēsi aū pedes Syllæ ꝓiecti sūt: expulsiones ēt alioꝝ & aliis bono
rū collatiōes factæ cū ab urbe fugiētes q̄rerēt: & hinc inde cuncta flagellātes discurrerēt: quoscūq; ēt inuenissent
nec traderēt. Plurimæ insup Italoꝝ cædes exilia & bonoꝝ publicationes fiebāt in eos qui aut carbonis aut Nor
bani: aut Marii: aut eorū ꝑtoꝝ mādatis paruissent: Iudicia ꝑ oēm Italiā crudeliter exercebant: accusatiōesq; ꝑto
rū militiæq; multiplices fiebāt uel in pecuniarū exactiōib⁹ uel aliis ministeriis: uel oīno cōsilii alicui⁹ in syllā cō
missi: in delictoꝝ numero hospitalitates amicitiæ & collatiōes uel dātis uel recipiētis ponebant: uel si qs prom
ptitudinis alicui⁹ aut cōtubernii in itinere deprhēsus fuisset quæ oia ēt circa diuites aspius agebant. Cū uero in
singulos delatiōes defecissent ad ciuitates se sylla cōuertit: easq; uicissim puniēs: aliarū arces demoliri iubebat:
q̄rūdā mœnia solo æq̄bat: aut publicā mulctā illis iponebat: aut grauiorib⁹ tributis illas affligebat & ex his qui
sub eo militauerāt in colonis distribuit: & ueluti arces q̄sdā per italiā habiturus ciuiū agros domosq; inter eos
ptitus est. Per. cccc. annos nō fuerat Romæ dictator cū Sylla dictaturā inuasit. qui cōsules a pr̄ibus eligi pmisit
ne eius dictatura pcit⁹ uideret tyrānis. Cōsules fuerāt. M. Sylli⁹ & Hortulus Dolobella: ipse more regū dicta-
tor supra eos residebat. Secures q̄ttuor & uiginti aū eū ꝑferebant. ut priscis ēt regib⁹ mos fuit: custodes corpori
suo addidit: tādē sua spōte dictaturā deposuit: ꝑter oium opinionē redditurus rōnē reip. administratæ: si pr̄es
exigerēt: nil noui timuit: q cētū & plura holum milia bello cōfecisset. tot domesticos hostes occidisset senato-
res. lxxxx. cōsules. v. supra. x. æq̄stris ordinis ad duo milia & sexcētos: alios deinde expulisset: quoꝝ nōnullis fa
cultates ademerat: quosdā uero isepultos ꝓiecerat. Dictaturā pri⁹: ut est in lib. ueteꝝ dige. nō erat fas ultra sex-
tū mēsem retinere. Honesta cā: nā dicebat Sylla se rēp. defendere: & optimates cōtra marianos: Cā igit pugnæ
cū marianis erat honesta: sed uictoria fuit ihonesta & plena crudelitatis: qm̄ multos iterfici iussit: bona ciuiū pu
blicauit & sub hasta uēdidit. ¶ Est eni ausus: tō q̄re fuit ihonesta uictoria. Est ausus: non erubuit hoc dicere: post
uictoriā de Mario. ¶ Hasta posita: uēdere sub hasta est publice uēdere: cui⁹ Sylla iuētor fuit: cū bona ciuiū roma
noꝝ uēderet. Inde cœptū est dici uēdere sub hasta. i. publice uēdere & captiui q sub hasta trāsuersa emittebant. Vēdere
subiugū mitti dicebant. Pōebat igit in foro hasta: q̄ idicabat bona eē publica & uenalia. ¶ Se uēdere suā ꝑdā: ac sub ha-
si fuisset sua ꝑda capta ab hostib⁹: nō a ciuib⁹: Hæc inqt nō erat sua ꝑda: qm̄ erāt bona ciuiū: certe non hostiū: Et sta
certe ciuiū inqt ciues illa erāt siue boni siue mali: quoꝝ bona uēdebat tāq̄ suā ꝑdā. Quod illi nō dicebat. ¶ Ciuiū:
romanoꝝ. ¶ Secut⁹ est: nūc cæsarē tāgit q post Syllā occupata repu. dictator ꝑpetuus eē uoluit dicebatq; Syllā
nescisse litteras: qa deposuerit dictaturā. ¶ In cā ipia: qm̄ nō habebat causam honestā in armis ciuilib⁹: ut Sylla q
dicebat se defendere partes optimatiū. Impia erat cā Cæsaris: qm̄ erat cōtra patriā: cui pietatem debemus Fœ
diore: q̄ fuerit uictoria Syllæ qui pro rep. pugnabat. Cæsar aūt ut eā occuparet. ¶ Fœdiore: magis turpi: & cru Fœdū
deli. Fœdū est id qđ hēt in se multū turpitudis & crudelitatis. ¶ Nō solū publicaret: ꝓscriberet & uēderet ut fe
cit Sylla. ¶ Prouincias: quæ romano subditæ erāt iperio. ¶ Vno genere calamitatis: qm̄ ois ꝓuincias & natiōes
uoluntati suæ parere coegit. Itaq; Cæsar plus nocuit q̄ Sylla: ille eni bona quorūdā publicauit. Cæsar aūt ois ꝓ-
uincias & natiōes ut sibi parerēt coegit. Calamitas igit quā Cæsar itulit cois fuit oib⁹: ergo magis dāda uictio,
qm̄ pluribus nocuit q̄ uictoria Syllæ. ¶ Itaq; uexatis: crudeliter agitatis affert unū exēplū crudelitatis Cæsareæ:
q̄ nullū maius potuisse scælus iueniri dicit. ¶ Ac perditis: destructis & oppressis. Vexare: ut inqt Gellius factū Vexo
est ab ea quod est uehere: in quo est iam uis quædā alieni arbitrii: non enim sui potens est qui uehitur. qui fertur Gellius
& raptatur: atq; huc: atq; illuc distrahitur is uexari ꝓpriæ dicit: sicut taxare præssius crebriusq; est q̄ tangere: &
quassare grauius uiolentiusq; est q̄ quatere. Vexare inqt Asconius pedianus ingentis calamitatis usum significat. Asconi-
cat. ¶ Nationibus: & in primis Galliis & Hispaniis. Vbi expugnauit filios. Pōpei. Amissi imperii ro. hoc fuit us

plum amissi ĩperii reportari in triũpho massyliam
uidimus:& ex ea urbe triũphari:sine qua nunq̃ nr̃i
ĩperatores ex trãsalpinis bellis triũpharũt. Multa
p̃terea cõmemorarẽ nefaria in socios:si hoc uno sol
quicq̃ uidisset idigni⁹ iure igit̃ plectimur. Nisi eni
multoꝝ ĩpunita scelera tulissemus: nunq̃ ad unũ tã
ta puenisset licẽtia:a quo qdẽ rei familiaris ad pau
cos:cupiditatũ ad multos ĩprobos puenit hæredi
tas. Nec uero unq̃ belloꝝ ciuiliũ semẽ & cã deerit:
dũ hoies pditi hastã illã cruẽtam & meminerint &
sperabũt. quã. P. Sylla cũ uibrasset dictatore ꝓpin
quo suo:idẽ sexto & trigesimo anno post a scelera
tiore hasta nõ recessit:alter aũt qui in illa dictatura

Massylia signũ imperiũ romanorũ eẽ amissum. Cũ Cæsar de Massylia triumphauit. ⁋ Massyliã.i.formã & imaginã mas
syliæ urbis:præferebant̃ eni in triũpho imagines ꝓuinciaꝝ & deuictaꝝ urbiũ:massylia urbs Galliæ cõdita fuit
a Phocẽsib⁹ ꝓpe hostia rhodani amnis massyliẽ ses amici fuerũt po.ro & Roma capta & gallis senonib⁹ cũ ca
pitoliũ obsideret̃:aurũ & argentũ publicũ & priuatũ cõtulerũt ad explẽdũ pondus gallis:a qbus redẽmptã pa
cẽ cognouerãt:ob qđ meritũ:ut ait Trogus:& imunitas illis decreta:& locus spectaculorũ in senatu dat⁹:& fœ
dus æquo iure percussum. Cũ massylia clauderet portas Cæsari ab eo expugnata est & direpta:de qua cõfectis
bellis ciuilib⁹ & uexatis attritis & extrema ca
lamitate affectis:Cæsar triũphũ ægit:qđ Ci
cero dicit fuisse maximũ scelus & signũ amissi
Romani ĩperii cũ de massylia tã amica Roma
no noĩ triũpharet̃:sine cui⁹ auxilio ex transal
pinis gẽtib⁹ Romani ĩperatores nũq̃ triũpha
re potuerũt. ⁋ Trãsalpinis:quæ gesserũt trãs
alpes in hispaniis & Gallis. ⁋ Præterea:ultra
hoc scelus:multa quæ Cæsar crudeliter exercu
it:in socios:cõmemorare possem. ⁋ Nefaria:
Nefarium crudelia:& sacrilega. Nefariũ inqt Asconi⁹ pe
dianus dicit̃ id quod sacra polluit farre pio so
lita celebrari:ergo nefarii sacrilegi sũt. Nefan
dũ dr̃ nõ fandũ. ⁋ In:aduersus socios. ⁋ Si hoc
uno.q.d.cum crescere debeat oĩo nec ego pos
sim aliqđ maius scelus cõmemorare: nõ affe
rã in mediũ alia nefaria:quæ Cæsar cõmisit in
socios Romani nois. ⁋ Plectimur:merito pu
nimur: qm̃ obstare debuimus Cæsari priusq̃
tm̃ inualesceret:& sic remp. nõ amisissemus. ⁋ Nisi eni:reddit rõnẽ quare iure plectabant̃ qm̃ nõ aiaduerterunt
in Cæsarẽ:cum ad Tyrãnidẽ aptis iudiciis:tẽderet. ⁋ Scelera:quæ in rep. cõmiserat. Cæsar eni largitionib⁹ ute
bat̃ & populo studebat & in cõsulatu legẽ tulit agrariã:& agrũ campanũ & campũ stellantẽ relictũ uectigalem
Po.Ro. diuisit:deditq; qbus uoluit. Ista inqt Ci. scelera nõ erãt ferẽda:sed cõptimẽda Cæsaris audacia:& sic nõ
incidissemus in tãtas calamitates. ⁋ Ad unũ:ad Cæsarẽ. ⁋ A quo uno Cæsare. ⁋ Hæreditas rei familiaris. Cæ
sar nouissimo testimonio tres instituit hæredes. L.P. Socerũ Nepotes. C. Octauiũ ex dodrãte:&. L. Pinarium
& Qu. pediũ ex quadrãte:reliquos in ima cæra. C. Octauiũ etiã in familiã nomenq; adoptauit populo ortos
circa Tyberiũ publice & uitim tercentos sestertios legauit. ⁋ Rei familiaris:domesticæ. ⁋ Cupiditatẽ:qm̃ oẽs
improbi cupient qđ Cæsar & ad spem iperii post mortẽ Cæsaris tres in primis erecti sunt. M. Anto. Octaui⁹
& Lepidus:ergo inqt Ci. nunq̃ deerũt bella ciuilia:carpẽdus igit̃ Cæsar: qui & ipse:& pessimo exẽplo reip. ob
fuit. ⁋ Semẽ:origo & quoddã seminariũ: & cã q̃re bellũ ciuile appetat̃:a uiris sceleratis & rapina gaudentibus.
⁋ Perditi:scelerati & pditione digni pp pessimos mores. ⁋ Hastã illã:bonoꝝ uẽditionẽ factã tpe Syllæ sub ha
sta. ⁋ Cruẽtã:plenã crudelitatis & ipietatis:qm̃ ꝓscribebant̃:ciues iterficiebant̃:& uẽditio bonoꝝ publice fie
bat. ⁋ Et sperabũt:ut.s. bona aliena consequant̃:ut fuit tpe Syllæ & Cæsaris:& ꝓbat hoc exẽplo duoꝝ. P. Syllæ
& Cornelii scribæ qui utrãq; dictaturã fouerũt:& rapinarũ utriusq; fuerũt Synus. In. viii. philippica dicit. Ha
sta C.P.C. multis iprobis & spem affert & audaciã:uiderũt eni ex modicis fieri repẽte diuites. Itaq; hastã semp
cupiũt uidere hi:q nr̃is bonis iminẽt:qb⁹ oia pollicet̃ Antoni⁹. ⁋ Quã. P. Sylla. q erat ꝓpinquus & gẽtilis. L.
Syllæ dictatoris:& apud illũ magnæ auctoritatis fuit. Extat oĩo Ci. in defensionẽ. P. Syllæ:q accusabat̃ a Tor
quato q in patriã cõiurasset. ita eni dicit in oĩone pro. P. Sylla. Duæ cõiurariões abs te torquate cõstituũt̃: una
quæ Lepido & Volcatio cõsulib⁹ facta eẽ dr̃:altera quæ me cõsule:harũ in utraq; Syllã dicis fuisse. deide Syllam
excusans Ci. sic ait. At uero illa graui. L. Syllæ uictoria turbulẽtaq; qui. P. Sylla mitior:mltoꝝ hic uitã a. L. Syl
la deꝓcatus est:quã multi sũmi hoies & ornatissimi & nr̃i & equestris ordinis:quoꝝ pro salute se hic obligauit:
sed illic Cice. cãm. P. Syllæ defendẽs:ut eũ liberaret mitẽ aium ipsi⁹ ostẽdere nitebat̃ seruiẽs tpi. In hoc loco ueri
tatẽ dicit. Accusatq; ipsi⁹ rapinã & hastã illã sanguinariã:quã uibrabat cũ suus ꝓpiquus. L. Sylla eẽt dictator. in
de adhæsit Cæsari & rapinis operã dedit:ut fecerat. Nam ut inquit Suetonius Cæsar priusq̃ ædilitatẽ in ire ue
nit in suspicionem:q cum. M. Crasso cõsulari. P. Sylla &. L. Antonio cõiurasset:ut principio anni senatũ ado
rient̃:& trucidatis quos uellent dictaturã crassus inuaderet:ipse ab eo magister equitũ diceret̃:& Syllæ & An
tonio cõsulatus restituerent̃. ⁋ Quã hastam.i. uẽditionem bonoꝝ. ⁋ Vibrasset:mouisset.i. cum illoꝝ bonorũ
fuisset sinus & particeps. ⁋ Dictatore:ꝓpinquo suo:cum esset dictator. L. Sylla eius ꝓpinquus & gẽtilis: quo
niã erat ex domo cornelia. Idẽ. P. Sylla qui hastam illam uibrauit.i. illam uenditionẽ sub hasta exercuit tpe Syl
læ propinqui sui. ⁋ Sexto & trigesimo:qm̃. xxxvi. ãni intercesserunt inter dictaturam Syllæ & Cæsaris. Non re
cessit.q.d. sequutus est:& ipsam uibrauit tẽpore Cæsaris:cui adhæserat assuetus rapinis Syllanis & ꝓscriptio
nibus. ⁋ A sceleratiore hasta:a Cæsare qui sceleratior fuit q̃ sylla in occupanda repu. & publicatione bonoruꝫ:
quippe nullam habebat causam honestam:sed impiam & uictoriam fœdiorem. P. igitur sylla nõ recessit ab ra
pinis sceleratioribus quã fuerint uenditiones bonorum tempore syllæ. Huius. P. syllæ meminit ipse Cæsar in
cõmentariis. ⁋ Alter autẽ:nunc affert cornelium:qui in dictatura syllæ scriba fuerat:tẽpore uero Cæsaris fuit:

quæstor urbanus. In illa dictatura Syllæ. ſ. ¶ Scriba fuerat: Cornelius fuit ſcriba Syllæ. Lepidus in orōne: quæ ex historia Saluſtii habeť aut. Sed qa nō aliter ſalui ſatiſq; tuti iperio erimus. niſi Vectius dicēs: & Cornelius ſcriba bene parata ꝓdegerint. niſi approbaritis oēs ꝑſcriptionē noxiorū ob diuitias cruciatus uitiorū illuſtriū uaſtantem urbē: fuga & cædibus bona ciuiū miſerorū: quaſi cymbricam ꝑdam uenum: aut dono datā. Scribā nūc diciť ſecretarius. Cornelius erat ſcriba q̄ſtorius & ſcribæ ærarii magnam auctoritatē habebāt & multū lucrabātur: & maxime in his publicationibus bonorū quorū magnā partē cōpilabant: & ſic ēt q̄ſtores. In hac dictatura Cæſaris fuit q̄ſtor urbanus. — Lepidu

ſcriba fuerat: in hac fuit quæſtor urbanꝰ. Ex quo debet ītelligi talibus præmiis ꝓpoſitis nunq̄ defutura bella ciuilia. Itaq; parietes urbis mō ſtāt & manēt: iiq; ipſi iam extrema ſcelera metuētes. Rē uero publicā penitus amiſimus. atq; in has clades īcidimus. Redeūdū eſt enī ad ꝓpoſitū: dū metui q̄ chari & eē. & diligi maluimꝰ. Quæ ſi po. ro. iniuſte īperāti accidere potuerūt: qd dn̄t putare ſinguli? Quod cū ꝑſpicuū ſit beniuolētiæ uim eē magnā: metꝰ imbecillē: ſequiť: ut diſſeramꝰ: q̄bus rebus poſſimus facillime eā quā uolumus adipiſci cū honore & fide charitatē. Sed ea nō pariter oēs egemus. Nā ad cuiuſq; uitam īſtitutā accommodādum eſt a multis:

Quæſtores pecuniæ præerāt dicti ab eo q inquirēdæ cōſeruādæq; pecuniæ cā creati erant: q̄ſtores etiam erant in prouinciis: ſed quæſtor urbanus erat maioris dignitatis. ¶ Quæſtor: nunc dicitur theſaurarius: & q̄ſtor urbanus nunc diciť theſaurarius maior & ſcriba q̄ſtorius erat ille: qui ſcribebat tenebatq; rōnes: quos nūc theſaurarii etiā habēt: alii q̄ſtores a populo cōſtituebātur: qui capitalibus rebus præeſſent & hi appellabantur q̄ſtores parricidi. Erat igitur Cornelius q̄ſtor urbanus in cuius manus ois pecunia deueniebat: & erat tanq̄ ſinus Cæſarianarū rapinarū: & auctus erat. qm̄ cū prius eēt ſcriba q̄ſtorius: nunc erat quæſtor urbanus. ¶ Ex quo: pp hoc inquit Cice. Nunq̄ deerūt bella ciuilia cū talia præmia bellū ciuile fouētibus parenť. Dolet Cice. eundē in Syllana dictatura fuiſſe ſcribaꝫ & in Cæſariana quæſtorē urbanū: quaſi receptaculū oīum rapinarū. Vñ talibus ꝓmiis cæteri adducti ciuilia bella fouebūt: & tādiu mœnia urbis quaſſabunt quoad ſolo æquata iaceāt: ꝑſpiciens Cic. nepotibus & lōga rerū exēplorūq; experiētia doctus urbis Romæ ruinā timebat: quā prope caſurā cernebat: qm̄ diſcordia uehemēs: ad nihil aliud hoīes urbeſq; deducit: niſi ad miſeriam atq; ruinā. Vñ Myſippa apud Saluſtiū ita Iugurthā alloquiť. Equidē ego uobis regnū trado firmū ſi boni eritis: ſin mali ībecillū: nā cōcordia paruæ res creſcūt: diſcordia maxime dilabuntur. ¶ Talibꝰ ꝓmiis: cū talia ſint ꝓmia: ꝓpoſita rapinæ. ſ. bona proſcriptoꝝ ſubhaſtatiōes q̄ſtura urbana. ¶ Itaq;: igiť inq̄t: cū bella ciuilia a pditiſſimis hoībus appetātur pp ꝓmia ꝓpoſita. ¶ Vrbis: Romæ: urbē dixit: nō ciuitatē: qm̄ urbata erat bonis ciuibus: ut iā nō uidereť eſſe ciuitas ſed urbis. ¶ Parietes domorū ſunt: Muri aūt urbis & publici. ¶ Modo ſtāt: nōdū ceciderūt. ¶ Stāt: erecti ſunt. ¶ Extrema ſcelera: ultimā ruinā. Inq̄t Cice. Propter bella ciuilia ꝑſcriptiōes atq; exilia ciues defecerūt: remanēt ſolū parietes: qui ēt timēt ruinā. quæ erit ultimū ſcelus: qm̄ nil iā ſupereſt de rep. romana niſi parietes: qui iā metuūt incendio abſumi ſolue æquari. ¶ Rē uero publicā: cōem utilitatē: & ſtatū reip. — Quæſtor Vrbanꝰ — Saluſtiꝰ

¶ Penitus: oino. qm̄ rep. & ſenatus nullū extabat ueſtigiū: pp bella ciuilia & tyrānidē. ¶ In has clades: mala & calamitates: unde digreſſa eſt eo ſe refert Ciceronis orō: dixit enī ſupra ad opes tuēdas nihil eē aptius q̄ diligi: nec alienius q̄ timeri. ideo hinc per parēthesim dicit redeūdū eſt ad ꝓpoſitū: ꝓpoſitū aūt erat nihil eſſe alienius q̄ timeri: incidimus igitur inquit in has clades: dū maluimus timeri q̄ diligi. i. dū Sylla & Cæſar beniuolētiā ciuium nō curarūt mō tyrānidē aſſequerētur: ſi uoluiſſent & ſtuduiſſent amari reſpublica floreret: quā propter illoruꝫ regnādi cupiditatē: & triū uirorū: qui nūc ēt id molliūtur Octauius Antonius & Lepidus oino amiſimꝰ. ¶ Ad ꝓpoſitū: ad id qd̕ propoſuimus. ¶ Quæ: res: clades & calamitates: facit argumētum a maiori. Si populus inq̄t Roma. tāto iperio ſubnixus iniuſte imperās talia paſſus eſt: multo magis & facilius ſinguli mali iperātes patiētur: qm̄ nō poſſunt reſiſtere potētiis alioꝝ & odiis. ¶ Singuli: qui nō tātū potētiæ habēt: ut populo Ro. uix minima parte cōferri poſſunt. ¶ Singuli tyrāni: & iniuſte imperātes. ¶ Putare: cogitare & expectare debēt inquit multo magis tales metuere calamitates: cū tanto iperio ſubnixi non ſint & facilius poſſunt opprimi a ſubditis ſi nō amātur: quiſq; beniuolētiā hominū ſibi cōciliet: ſi permanere in ſua fortuna cupit: qm̄ oē uiolētū nō eſt durabile: quod multis exēplis Cice. oñdit: ad id tēdens ut alios tyrānide deterreat: ꝓpoſitis malis & exitu tyrānorū: ut ab utili ſuadeat cōem utilitatē tuēdā eſſe & beniuolentiā hoium complectendā. ¶ Perſpicuū: clarū ꝓpter exēpla & exitus iam allatos. ¶ Magnā uim: multū poſſe ad tuēdas opes & dignitatē imbecillē: debilē. qm̄ parū durat ad qd̕ timeť. ¶ Sequitur: cōueniēs eſt: poſtq̄ beniuolētia tantū habet in ſe momētū: & præſidium: de ipſa diſſerere & docere quibus rebus ipſam cōſequi & retinere poſſumus. ¶ Facillime: ſine difficultate. ¶ Charitateꝫ beniuolentiam & amorem: & ut chari aliis ſimus. ¶ Cum honore: uirtutis: laude. quoniā nō debemus quacūq; ratione hāc beniuolentiā conſectari: ſed cum honore: & fide. i. conſtantia. dicam inquit quibus rebus parať charitas hominum cum honore & fide. Hoc ſupra Cice. pollicitus eſt dicens. Quibus autem rebus hanc facultatē aſſequi poſſumus: ut hominū ſtudia complectamur: eaq; teneamus: dicam neq; iſta multo poſt. Inde fecit digreſſionem loquēs de fortuna: tyrānis & populis iniuſte imperātibus uſq; ad hāc partē: qua id quod tunc propoſuit & omiſit exequitur. ¶ Sed ea: beniuolentia & charitate hoium. qm̄ non omnes egent pari numero amicorum. ¶ Nam ad cuiuſq; uitam: probat quare non pariter omnes egemus beniuolentia & charitate aliorum: ſed ſm̄ uitæ inſtitutum. ¶ Inſtitutam: inchoatam. ¶ A multis ne opus ſit: illi qui ſunt in magiſtratu a pluribus

ne opus sit: an satis sit a paucis diligi. Certũ igitur hoc sit: & id quidẽ & primũ & maxime necessariũ familiaritates hẽre fidas amãtiũ nos amicoꝝ: & nostra mirãtiũ. Hæc enĩ ẽ una res prorsus: ut nõ differat multũ ĩter sũmos & mediocres uiros: eaq; utrisq; ꝓpe modũ cõparãda honore & glĩa & beniuolẽtia ciuiũ fortasse nõ æque oẽs egẽt. S; tñ si cui hæc suppetũt adiuuãt aliq̃tũ: tũ ad cætera: tũ ad amicitias cõparãdas. Sed de amicitia alio libro dictũ est q̃ ĩscribit̃. Leli⁹. Nũc dicam⁹ de glĩa: q̃q̃ ea quoq; de re duo sunt nr̃i libri. Sed attingamus qñ quidẽ ea in rebus maioribus admĩstrãdis adiuuat plurimũ.

¶ De his ex quibus gloria constat.

[f] Vmma igit̃ & perfecta gloria constat ex tribus his: si diligit multitudo: si fidẽ habet: si cum admiratiõe quadã honore nos dignos putet. Hæc autẽ: si est simpliciter breuiterq; dicendũ: quibus rebus pariuntur a singulis: eisdẽ fere a multitudine. Sed est alius quoq; fidẽ aditus ad multitudinẽ ut in uniuersorũ animos tanq̃ ĩfluere possimus.

¶ Qua ratiõe beniuolẽtia multitudinis cõparet̃.

[a] C primum de illis tribus quæ ante dixi beniuolẽtiæ præcepta uidemus: quæ quidem capitur beneficiis maximis. Secundo autẽ loco benefica uoluntate beniuolentia mouet̃ etiam si res forte non suppetit. uehementer autẽ amor multitudinis commouetur ipsa fama & opinione

opus est ut diligãtur q̃ priuati & maiorẽ numerũ amicorũ habeant cã officii: & ut ab ipsis ornẽtur & sic discurrẽdo per uaria instituta uitæ illi qui exercẽt artes operosas & mechanicas possunt eas tractare sine multorũ beniuolẽtia: illi qui tẽdũt ad iperia & honorẽ magis egẽt ciuiũ beniuolẽtia: ut id qđ cupiunt assequantur & id quod adepti fuerũt retinere possint. ¶ Certũ igit̃ hoc sit: hoc est primũ de beniuolẽtia ꝓceptũ. Sensus est: hoc sit certissimũ & exploratissimũ: nihil utili⁹ nobis esse q̃ hr̃e familiaritates eorũ qui nos amẽt: Sit certũ: hoc ita teneat̃ inqt & in primis sit certũ nil esse beniuolẽtia utilius. ¶ Familiaritates: mutuas cõsuetudines & amicitiam. ¶ Necessariũ: ad opes & dignitatẽ tuendã maxime ante oia necessariũ in uita humana. ¶ Et mirãtiũ nr̃a. i. nostras uirtutes quæ sunt bona ai & amitti nõ pñt. ¶ Hæc eni est: ratio quare necessariũ est hẽre amicos. ¶ Prorsus: oino: & penitus: facit hoc amor: ut nõ multũ differat inter summos uiros & mediocres cũ beniuolentia cõiuncti sunt. ¶ Eaq; charitas. ¶ Vtrisq; sũmis uiris & mediocribus. ¶ Prope modũ: quasi. Honore q̃tũ ad famã & laudẽ uirtutis quæ alios ad se allicit. ¶ Et gloria: ꝓꝑ merita rerum gestarũ. ¶ Beniuolẽtia: ut ciues nobis beniuoli sint. ¶ Fortasse nõ æque oẽs egent: qm̃ non oẽs sequũtur idem ĩstitutũ uitæ: sed alii priuatã & ociosam: alii uero publicã & in negociis uitã agunt. qui magis indigẽt q̃ priuati ociosi & cognitioni reꝝ studẽtes honore & gloria & beniuolẽtia ciuiũ. Iõ iquit fortasse nõ æque i. pariter & silr̃ egent honore gloria & beniuolẽtia: & q̃uis nõ oẽs æque egeãt: tñ siquis hæc tria habebit maximũ adiumentũ ad amicitias ineundas habebit: qm̃ nihil est quod magis ad se alliciat q̃ uirtus & gloria rerum gestarũ: qua moti eos ẽt: quos nunq̃ uidimus summopere diligimus. ¶ Hæc suppetũt: si cui adsũt & abũdant. ¶ Ad cætera: ad multa alia: qm̃ dant hoi auctoritatẽ: & multis prorsunt. ¶ Ad amicitias: qm̃ honoratũ uirũ & gloriosum oẽs amãt: & ipsis amicitiã appetũt. ¶ Nostri libri: quos desideramus temporũ superiorũ icuria. ¶ Attingamus: paucis degustemus. ¶ Quãdo quidẽ: qm̃. ¶ Ea: gloria. ¶ Adiuuat plurimũ: maximũ ẽ adiumẽtũ ad res maiores admĩstrãdas.

[f] Vmma igit̃ & perfecta gloria. ponit Ci. tria ex quibus perfecta gloria constat de quibus sigillatim disputabit. ¶ Si habet fidem: credit: & auctoritate ducitur & bonitate. ¶ Hæc: diligi a multitudine: ꝙ fides habeat̃: & ꝙ quis dignus honore putet̃. ¶ Si est simpliciter breuiterq; dicẽdũ: parẽthesis: si uolumus inquit simpliciter & breuiter dicere. ¶ Simpliciter: pure & sine ambage uerborũ. ¶ Quibus rebus: qua uia: qua rõne supradicta comparantur a singulis & a multitudine hisdẽ inquit rebus: & a multitudine: & a singulis beniuolentiã nobis cõparamus: tamẽ est aliqua differẽtia cum. s. uolumus a multitudĩe uideri fideles: & habere ea quæ alios ad amorẽ allicisit: aliter in aĩos multitudinis influẽdũ est: q̃ singulorũ hoium. ¶ Pariuntur: cõparãtur. ¶ Aditus: ingressus ad cõparãdã beniuolentiam multitudinis. ¶ Tanq̃ influere: translatio est: quia quẽadmodũ ĩfluit aqua: sic uerba debent influere. i. ingredi in animos auditorũ: & difficile est mouere multitudinẽ: qm̃ nõ hisdẽ rõnibus oẽs mouẽtur. Vnde opus est uaria atq; diuersa inculcare: ut oẽs ad affectum moueamus: ideo dicit alium esse aditum ad multitudinem.

[a] C primũ: Nũc resumit primã ptẽ illorũ triũ: ex q̃bus cõstat gloria: & q̃bus rebus beniuolentia multitudinis cõparat̃; docet. ¶ Illis trib⁹: si diligit multitudo: si fidẽ hẽt; & si honore dignos putet. ¶ Præcepta beniuolẽtiæ: dicamus q̃bus reb⁹ beniuolẽtia multitudinis cõparet̃. ¶ Quæ: beniuolẽtia. ¶ Capitur: cõparat̃. ¶ Beneficiis: cõferẽdo beneficia in alios & exercẽdo liberalitatẽ & magnificẽtiam. ¶ Secũdo loco. s. non possumus inquit beneficia cõferre: & illis aliorũ beniuolentiã demereri: nisi habeamus beneficam uoluptatẽ: ut ĩtelligat multitudo nõ deesse nobis aium liberalẽ: sed facultatẽ: qua liberalitate possemus uti. ¶ Benefica uolũtate: qm̃ nõ solũ spectat̃ res ipsa quæ dat̃: sed ẽt uolũtas: ut supradictũ est ex snia Aristo. cũ de liberalitate dicebat̃. Etiã si res quã dare uellemus: & facultas donãdi non suppetit: non adest nobis ut benefici & liberales esse possimus. ¶ Vehemẽter ãt: ponit ea q̃bus amor multitudinis maxime cõmouet̃ liberalitatẽ; iustitiã: & fidẽ

¶ Fama liberalitatis:si fama est aliquē eē liberalē: & hoies ita opinãtur eē iustū beneficū & fidū. ¶ Beneficentiæ: quæ nō tm̄ in pecuniis:ut liberalitas:sed ēt in aliis rebus cōsistit. Phus in.iiii.ethi.agēs de liberalitate sic ait. Liberales hoies maxie amant: psunt enī ad id q in dãdo cōsistit. ¶ Fidei:q nō decipiat aliquē:& sit iniustus:& deniq mãsuetus:facilis:ista iquã ad se multitudinē alliciūt. Etenī rō q̄re multitudo mouet uirtutibº supradictis:qm̄ ipsū decorū & honestū sua pulchritudine mouet aios hoium:& istud decorū maxime manat a justitia:fide:liberalitate:mãsuetudine:& facilitate:hæ qppe uirtutes bonū uirū attigūt. Vñ in.i.dixit. Colēdū eē quēq; maxime qīq; his uirtutibº lenioribº erit ornatus:modestia:tēperãtia:& justitia.qm̄ fortis aius in homine nō pfecto:nec sapiēte feruētior plærūq; est:has igr̄ uirtutes leniores magis amat mltitudo & i primis liberalitatē:q̄ sola Cæsarē ad ppetuã dictaturã pduxit largitiōibº cōciliata sibi multitudie. ¶ Remur.arbitramur. ¶ Grauissime:efficacissime: & magni ponderis atq; momēti. ¶ Præterea.Isup & ultra cãs pdictas: q̄ sūt grauissimæ. ¶ Leuiores:nō tãti pōderis ut si aliqd fecerimus:qd' multitudini placeat. Phus

liberalitatis:bñficētiæ:iustitiæ:fidei:oīumq; earum uirtutū quæ ptinēt ad mãsuetudinē morū:ac facilitatē. Etenī illud ipsū:qd' decorū:honestūq; diximº: qa per se nobis placet:aīosq; oīum natura & spē sua cōmouet:maximeq; q̄si plucet ex his:q̄s cōmemoraui uirtutibº:idcirco illos:in qbus eas uirtutes eē remur:a natura ipsa diligere cogimur: atq; hæc qdē causæ diligendi grauissimæ.pnt enī ptcrea nōnullæ eē leuiores.

Quibus rebus fides acquiratur.

Ides aūt ut habeat:duabus rebus effici pōt f si existimabimur adepti cōiūctā cū iustitia prudentiā. Nā & his fidē habebimus:quos plus intelligere q̄ nos arbitramur:quosq; & futura pspicere credimus:& cū res agat in discrimēq; uētū sit expedire rē:& cōsiliū ex tpe cape posse. Hāc enī oēs existimāt utilē ueráq; prudētiā. Iustis aūt & fidis hoībus.i.bonis ita fides habet: ut nulla sit in his fraudis iniuriæq; suspitio. Itaq; his salutē nostrā his fortunas:his liberos rectissime cōmitti arbitramur. Harū igit duarū ad fidē faciendā iustitia plus pollet:qppe cū ea sine prudētia satis hēat auctoritatis:prudētia sine iustitia nihil ualet ad faciēdā fidē. Quo enī quis uersutior & callidior:hoc inuisior & suspectior detracta opione pbitatis. Quãobrē intelligētiæ iustitia cōiucta:qtū uolet hēbit ad faciendā fidē uiriū. Iustitia sine prudentia multū poterit: sine iustitia nihil ualebit prudētia. Sed neqs sit admiratus:cur cū īter oēs phos cōstet:a meq; ipso sæpe disputatū sit:q unā hēret oēs hēret uirtutes: nūc ita seiungā quasi possit quisq̄:qui nō idē prudēs sit iustus eē. Alia est illa cū ueritas ipsa limat in disputatiōe subtilitas. Alia cū ad opinionē cōem oīs accōmodat oro. Quãobrē ut uulgus ita nos hoc loco loqmur ut alios fortes:alios bonos uiros: alios prudētes dicamº. Popularibº enī uerbis est agēdū. & usitatis cū loquimur de opinione populari. Idq; eodē mō fecit Panetiº:sed ad ppositū reuertamur.

Ides aūt. Nūc de secunda pte.i.fide f dat pcepta:& docet qd sit agendū; ut nobis fides habeat: ut.s.iustitiã habeamus:& prudētiã. ¶ Si existimabit:si hoies existimabūt nos hēre prudētiã cōiūctã cū ipsa iustitia. ¶ Nã & his fidē hēmº pbat id qd' dixit per tres affectus ipsiº prudētiæ:cuius munus est itelligere: futura pspicere:& bñ cōsulere:cū oportet in discrimē & periculū:& ipse prudēs sit in medīū: & ex tpe cōsulere qd sit agēdū. ¶ Hāc:quæ intelligit: futura pspicit rē expedit & cōsiliū capit. ¶ Iustis ēt habet fides:qa putãtur esse sine fraude & boni uiri qm̄ a iustitia boni uiri denolantur. ¶ Fraudis:doli:deceptiōis. ¶ Iniuriæ:quæ uiolētiam habet:& est cōtra iustitiã:nã iniuria generaliter dicit eē qd' non fit iure. ¶ Itaq:pp hoc:qa nulla est ipis suspitio fraudis & iniuriæ. ¶ His:bonis uiris. ¶ Salutē:curã nostræ salutis:qm̄ nō decipiūt. ¶ Fortunas:diuitias & opes:quæ sunt bona fortunæ. ¶ Harū igit:cōparat iustitiam & prudentiã inter se & dicit iustitiã plus ualere q̄ prudētiã ad faciēdã fidē.i. ut alicui fides habeat. ¶ Pollet:ualet. ¶ Quo enim: ratio quare iustitia plus ualeat. ¶ Quo:q̄to. ¶ Versutior:astutior. Versuti dicūtur illi quorū mētes celeriter uertunt:callidi sunt qui hñt rerū experientiã. ¶ Hoc:tãto. ¶ Detracta:dempta opione bonitatis & iustitiæ. ¶ Quãobrē:cōcludit Cice.hanc partē. ¶ Intelligētiæ : prudētiæ. ¶ Sed ne qs sit admiratus:excusat se Cice. cū ad multitudinē loquat: q uirtutes natura cōnexas & copulatas adeo ut separi non possint:seiungat. Nã data una uirtute: dãtur oēs: sed apud iperitã mltitudinē aliter loquēdū est uerō psonarū hēat:quæ nō itelligūt exacte ipsas uirtutes q̄s separi posse arbitrãt. ¶ Illa subtilitas disputatio subtilis & acuta: ut decet philosophū. ¶ Limat:expolit ab ipis phis & inqrit ueritas. ¶ Opinionē cōem.multitudinis. ¶ Vt uulgº: ut multitudo opinat & sentit. ¶ Popularibº:acceptis ab opione uulgi & popli:nō ex disciplia phiorū. ¶ Opione popularis:de re q̄ cadit i uulgi opionē.qm̄ iperita multitudo opinat aliquē eē posse prudētē & nō iustū: & sic de siliibº. ¶ Eodē mō:idē. ¶ Panetiº:quē ego sequor:ita disiūxit secutº opionē uulgarē.qm̄ oro est accōmodãda multitudini. Arist.in.vi.ethi.loquēs de connexione uirtutū sic ait. Patet igit ex dictis fieri non posse ut sine prudentia sit homo proprie bonus & absq; morū uirtute prudēs:& post paulo dicit. Etenim cū prudētia simul erūt omnes. Versutº Callidº Aristo.

c Rat igiẽ:Reuertiẽ Ci.ad ꝓpositũ & exequiẽ tertiã partẽ propõnis.⁋ Tertiũ'eni erat:si ipsa multitudo putat nos honore dignos.⁋ Admirãtur cõiter: ponit cõiter ea q̃ hoies admirãtur e quib⁹ causis rõnib⁹ adducti aliquos honore dignos putãt.⁋ Cõiter generalĩ & cõi quodã cõsensu.⁋ Præter opionẽ quæ nõ ita magna esse opinabaẽ.⁋ Separatim in singulis hoibus:nõ cõiter.⁋ Quædã bona:uirtutes quas non esse arbitrabãtur.⁋ Suspiciũt: admirãtur.Singulares:summas qbus nulla põt cõparari.⁋ Despiciũt:negligũt & spernũt:atq; nullius momẽti illos eẽ putãt;qui nullã in se uirtutẽ hr̃e uidẽtur.⁋ Despiciũt:male de his existimãt: & ad id refertur suscipiunt.

⁋ Cõtẽnunt:nihil curant nec efferũt laudibus ⁋ Animi : fortitudinis & magnanimitatis. ⁋ Neruoꝝ:roboris & pẽsi in rebus agẽdis;sed quædã mollicies:homines eni uiles cõtẽnunẽ despiciũturq;:sed nõ oẽs contẽnũtur:de qbus male existimaẽ:imo timẽẽ:cũ sint iprobi fraudulẽti:maledici & istructi ad Iferẽdã iniuriaꝫ. ⁋ Improbos:insatiabiles & malos : qm̃ nimis hr̃e cupiũt cũ aliorũ iniuria.⁋ Vt dicĩ: ut est in prouerbio.⁋ Industria:est studiosus labor. ⁋ Admiratione quadã.i.eos multitudo admiraẽ;qui putãtur superare alios uirtute & uacãt dedecore & uoluptatibus seuerissime obsistũt;& sic tẽperãtes sunt: & qui nõ frãgunẽ doloribus:& sic sunt fortes.⁋ Anteire antecellere;pstare.⁋ Detorquẽt:amouẽt:abducũt: qm̃

Plato ꝑꝑ uoluptates negligim⁹ res honestas.Et Plato;uoluptatẽ escam malorũ appellauit.qm̃ ea ut Ci.interꝑtatur hoies capiũtur;ut hamo pisces;& uoluptas ai lumẽ extinguit: & ipedit cõsiliũ rõni inimica: & a uirtute suis blãditiis mẽtẽ detorquet. Verba Pla. in timeo hæc sũt. Aiam ipsam cum mortali corpore clauserũt: totũq; corpus aiæ q̃si uehiculũ subdidere;atq; in eo aliã aiæ spẽm mortalẽ fecerũt quæ grauibus necessariisq; perturbationibus afficeretur quarũ prima esset uoluptas :esca maxima mali: dolorq;:inde fuga impedimẽtũq; bonorũ. Idẽ Cic.in.i.de legi.sic ait.Imitatrix boni uoluptas;malorũ ãt mater oium: cuius blãditiis corruptis:quæ natura bona sunt;qa dulcedine hac & scabie carẽt;non satis cernuntur.

Aristo. Aristo.in.ii.ethices sic ait.Difficili⁹(est ut Heraclito placet)uoluptati repugnaẽ q̃ ire:& alibi.In uniuersis cauẽdũ est maxime a uoluptate:non eni incorrupti iudicamus pro illa.& in sexto dicit.Voluptas iudicium de fine corrũpit.⁋ Maiores partes aiæ: rõnẽ ipsaꝫ cui uoluptas est inimica:& oculos mẽtis pstrigẽs: Intellectũ a sua sede detorquet: uñ uoluptati nõ facile obsisti põt.⁋ Et doloꝝ'faces:ardẽtes dolores:q sũt graues motus in corpore sensibus inimici.⁋ Pleriq;:maior pars hoiuꝫ.⁋ Præter modũ:ultra modũ:ita ut fortitudo deseratur:quæ est perpessio dolorũ & laborũ.⁋ Quæ supradicta:quæ hoies permouẽt:cũ terribilia uideãtur: & alia quæ ualde optãtur.⁋ In utranq; partẽ:ut.s.despiciãt uoluptatẽ:paruifaciãt dolores forti aio & magno: & cum opus est uitæ suæ nõ parcãt:mortẽ nõ timeãt:nõ multũ amẽt diuitias:pauptate nõ frãgãtur:⁋ Excelso: humana despiciẽte.⁋ Magno:magna & ardua appetẽte in utrãq; partẽ:ut nõ timeãt aliqd imodice:nec cupiãt sed despiciãt magno aio dolores uitã mortẽ pauptatẽ & similia.⁋ Ampla:magna quãtũ ad uirtutẽ.⁋ Honesta:ad id quod ex uirtute sequiẽ.i. plena honoris & dignitatis.⁋ Obiecta:exposita ante oculos.⁋ Et rapit:trahit.⁋ Tũ:cũ aliquis spretis oibus aliis rebus & terribilibus & blandis ad rem honestam se cõuertit.⁋ Splẽdorẽ:quo ad famam.⁋ Pulchritudinẽ:quãtũ ad essentiã ipsius uirtutis idem.Quis non admiretur tales hoies tãtũ splẽdorem & pulchritudinẽ uirtutis habentes?⁋ Ergo & hæc ai despicientia:cõcludit fortitudinẽ & magnanimitatem mouere multitudinis admirationem:qm̃ uidentur magna quædam & supra hoies facere & hoc est quod supra dixit admirãtur oia quæ magna & præter suam opinionem animaduerterunt:& sic apparet ueram gloriã & perfectam ex oibus uirtutibus constare.⁋ Despicientia:hic aius elatus qui oia humana despicit & seipso longe inferiora putat.⁋ Admirabilitatẽ facit: ut multitudo admireẽ:& maxime in primis iustitia mouet admirationẽ.

⸿ Quibus rebus consequimur ut multitudo nos admiretur & honore dignos putet.

e Rat igiẽ ex trib⁹ quæ ad gloriã ꝑtinẽt hoc tertiũ:ut'cũ admiratione hoium honore ab his digni iudicarẽtur. Admirãtur igiẽ cõiter & illi qdẽ oia quæ magna ꝑter opinionẽ suã aiaduerterũt separatim aũt in singulis:si perspiciũt quædã bona nec opinata.Itaq; eos uiros suspiciũt maximisq; efferũt laudibus:in qbus existimãt se excellẽtes quasdã & singulares uirtutes perspicere. Despiciũt aũt eos & cõtẽnũt:in qbus nihil uirtutis nihil ai: nihil neruorũ putãt.Nõ eni oẽs eos cõtẽnũt:de quibus male existimãt.Nã quos iprobos:maledicos: fraudulẽtos putãt:& ad faciẽdã iniuriã instructos eos aut cõtẽnũt quidẽ:sed de his male existimãt.Quãobrẽ ut ante dixi cõtẽnũt hi:qui nec sibi: nec alteri prosunt ut dr̃:in quibus nullus labor:nulla idustria nulla cura est admiratione quadã afficiũtur hi: qui anteire cæteros uirtute putãtur: & cũ oi carere dedecore:tũ uero his uitiis:qbus alii nõ facile pñt obsistere.Nã & uoluptates blãdissimæ dominæ sæpe maiores ꝑtes aiæ a uirtute detorquẽt:& dolorũ cũ admouẽtur faces:ꝑter modũ plæriq; exterrẽtur: uita:mors:diuitiæ:pauptas:oẽs hoies uehemẽtissime ꝑmouẽt. Quæ qui in utrãq; ꝑtem excelso aio magnoq; despiciũt:cũq; aliqua his ãpla & honesta res obiecta est:totosq; ad se cõuertit: & rapit : tũ qs nõ admireẽ splẽdorẽ pulchritudinẽq; uirtutis?ergo & hæc ai despiciẽtia:admirabilitatẽ magnam facit & maxie iustitia:ex q̃ una uirtute uiri boni appellanẽ

¶ Mirifica:admiratiōe digna:& miris laudib⁹ efferēda. ¶ Nec iniuria.i.merito:& ꝓbat hoc dicens. ¶ Nemo enī iustus:qm̄ iusti hois est nō timere mortē pro p̄ria:dolorē:exiliū:egestatē:& sic ecōtra uir iustus nō debet ꝑponere iustitiæ his cōtraria:uitā uoluptatē:eē in p̄ria:diuitias & filia:quæ bona sūma iperitis uidētur:qui uoluptatē sequunť tanq̄ bonū:& dolorē:& alia icōmoda fugiūt tanq̄ malū. ¶ Nō moueť pecunia qui est liberalis & nō curat pecunias:quæ sūt bona fortunæ:& expeti dn̄t:nō pp se:sed ob aliud:& nihil ē tā āgusti aī:q̄ amare diuitias:ut facit auarus:qui uilissimæ rei fuit. ¶ Spectatu:honore:& qd̛ ab oib⁹ specteť. ¶ Itaq3 illa tria:cōcludit iustitiā oia

mirifica q̄dā res multitudini uideť. Nec iniuria:nemo enī iustus eē pōt:qui mortē qui dolorē:qui exiliū:qui egestatē timet:aut qui ea quæ his sūt cōtraria æqtati āteponit. maximeq3 admiranť eū:qui pecunia nō moueť:qd̛ in quo uiro ꝑspectū sit:hūc dignū spectatu arbitranť. Itaq3 illa tria quæ proposita sūt ad gloriā acqrēdā:oia iustitia cōficit & beniuolētiā qd̛ ꝓdesse uult plurimis:& ob eādē cām:fidē & admirationē hēt:q̄ eas res spernit & negligit:ad q̄s plærīq3 inflāmati auiditate rapiūtur. Ac mea qdē s̄nia ois rō & īstitutio uitæ adiumēta hoium desiderat. In primisq3 ut hēas qbus cū possis familiares cōferre sermones:qd̛ est difficile:nisi speciē præ te boni uiri feras:ergo ēt solitario hoi:atq3 in agro uitā agēti opinio iustitiæ necessaria est. eoq3 ēt magis. q̄ si eā nō hēbunt iniusti habebuntur:nullis ꝓsidiis septi multis afficiētur iniuriis. Atq3 his ēt:qui uendūt:emūt cōducūt:locāt cōtrahēdisq3 negociis implicātur:iustitia ad rē gerēdā necessaria est: cui⁹ tāta uis est:ut nec illi quidē:qui maleficio & scelere pascūtur:possint sine ulla particula iustitiæ uiuere. Nā qui eorū cuipiā qui una latrocinātur:furať aliquid:aut eripit:is ne sibi in latrocinio quēdā relinquit locū:ille aūt qui archipirata dicitur:nisi æquabiliter prædam dispartiat:aut occideť a sociis:aut relinqueť. Quin ēt leges latronū eē dicūtur: qui

cōficere:quæ ad gl'iam cōsequendā ptinēt.qm̄ iustitia cōtinet in se oēs uirtutes. ¶ Tria:diligi a multitudie:q̄ fides hēať:& q̄ honore digni putētur ab his:qui nr̄a admirātur. ¶ Cōficit: ꝑstat sola iustitia. ¶ Et beniuolētiā.s.cōficit:declarat quō iustitia cōficit illa tria:q̄ ꝓdesse uult hoc munus iustitiæ plurib⁹ uelle ꝓpesse:& ob hoc:qa uult ꝓdesse beniuolētiā cōparať. ¶ Ob eādē cām:qa uult ꝓdesse plurimis. ¶ Fidē cōficit:qa illi tanq̄ iusto fidē adhibēt. ¶ Et admirationē.s.cōficit ipsa iustitia. ¶ Ob hoc qd̛ seqť s.q̄ eas res sp̄nit diuitias:honores iperia uitā: mortē:atq3 nōnulli rapiūtur magna auiditate Hoiem ergo talia despiciētē:& magno aio:& elato maiora q̄dā appetētē oēs admirātur:& gl'iosum putāt:uñ opus est hēre iustitiā:ut diligamur:& fides hēatur:debem⁹ esse fortes & magnanimi:ut admiratiōe digni uideamur: & honorē:& sic gloriā cōsequemur:quæ ex his trib⁹ cōstat:ut Ci. ꝓposuit. ¶ Ac mea qdē s̄nia dixit hactenus ad gloriā cōparādā opus est iustitia:nūc ꝓsequtur:dicēs oēm rōnē & istitutionē uitæ humanæ desiderare auxilia hominum quæ assequi non possumus nisi simus iusti. Alii ēt:quoq3 ꝓfessiōes describit:iustitiā hēre debēt suas leges seruare:aliter uitæ cōmertiū nō hēabunt:ergo oibus iustitia est necessaria qd̛ Ci.exēplis oñdit. ¶ Mea s̄nia:ut ego sentio & mihi uideť. ¶ Ois rō:ois modus & uia uiuēdi. ¶ Institutio:oē gen⁹ uitæ qd̛ istituim⁹.i.desideram⁹ adiumēta hoium in quocūq3 genere uitæ:& quōcūq3 uitā istituerimus qm̄ natura nihil amat solitarium. ¶ In primis:maxime & ante oia. ¶ Familiares s̄mones:cū qbus posses loq familiariter:& res ipsas cōicare. ¶ Quod: hēre cū qbus familiariter loq̄mur:nisi bon⁹ uir habearis. ¶ Speciē:apparētiā boni uiri oñdas. ¶ Ergo:hoc sequitur ex p̄missis:cū.s. ois istitutio uitæ desideret adiumēta hoium. ¶ Solitario:ocioso & qui in solitudie cognitiōi rerū uacat:& qui in agro uiuit. ¶ Opinio iustitiæ:q̄ hēatur iustus. ¶ Eo magis.i.tāto magis est necessaria:qm̄ nisi erūt iusti uidebūtur euecti in odium humanæ societatis:& fugere hoium cōmertia tanq̄ ab humanitate alieni.& iustitia est ad cōitatē humanā societatēq̄ tuēdā:opus est igr̄ iustitiæ opiōnē ipsi solitario:ne uideať iniqu⁹ & humanæ societati īfensus. ¶ Iniusti:iniq & mali uiri & cū nullū hēant ꝓsidiū uiuētes in solitudine multas patientur iniurias nisi hēbunť boni uiri. ¶ Septi:muniti nullo mō ꝓsidio & adiumēto, qm̄ cōtēnenť ab aliis:& ludibrio erūt:iniuriisq3 afficiētur. ¶ Atq3 is ēt:ponit ifimas hoium cōditiōes ut ad maiores ascēdat: ¶ Qui uēdūt:qbus opus est iustitia quæ in societate hoium uersať. ¶ Cōtrahēdis:ultro citroq3 obligādis:cōtrahere est ultro citroq3 se obligare & cōtractus uarii sūt in uita hūana. ¶ Pascūť:nutriūtur:ut sūt latrones:qui utunť quodā simulachro iustitiæ distributiuæ. Distribuūt enī æqualr̄ īter se id qd̛ lucrati sūnt. ¶ Nā qui eorū:declarat q̄re ēt latrones sine aliqua pte iustitiæ eē nō possunt. ¶ Furať:per fraudem. ¶ Eripit per uim nō poterit eē tutus īter latrones. ¶ Ne in latrocinio:nō mō in aliis negociis.ergo opus est iustitia ut nō decipiat socios. Plato in.i.lib. de rep. sic Plato
ait. An cēses ciuitatē aliquā uel exercitū seu latrones siue fures uel aliū quēuis cœtū hoium iniuste aliqd una aggrediētiū ꝑficere posse qcq̄ si iniuria iuicē se affecerit:seditiōes nāq3 iniustitia cōtētiōesq3 parit:iustitia uero concordiā & amicitiā. ¶ Archipirata:priceps piratarū.i.eorū qui in mari latrocinātur. ¶ Leges:qbus īter se latrones utitur. ¶ Illyricus:ex illyria:q̄ ab illyrio filio Poliphemi denoiata ē. ¶ Apud Theopōpū:qui ex chio īsula fuit discipulus Socratis:& Historicus condiscipulus fuit ephori:quē calcarib⁹ egere dicebat. Theopōpū uero freno.
Quitilianus:loquēs de Thucidide & Herodoto:dicit. Theopōpus his ꝓxim⁹ in historia ꝑdictis minor. Ita oratori magis similis:ut qui antequā est ad hoc opus sollicitatus. Diu fuerit orator:scripsit Theopompus epitho- Quīti.

nem historiæ Herodoti duobus uoluminibꝰ. Scripsit pterea res Philippi.xciii.li.scripsit ēt res græcorū īcipiēs
Plyni. a fine historiæ Thucidi.& Xenophō.⁋ Magnas opes:ingētē potētiā.⁋ Viriatus lusitanꝰ. Ply.de uiris illustribꝰ
Viriatꝰ ita scribit. Viriatus genere lusitanus:ob pauptatē prio mercēnariꝰ:deinde alacritate uector:audacia latro:ad po
stremū dux bellū aduersus romanos sumpsit eoꝶ iperatorē Claudiū mumianū:deinde.C.Nigidiū oppssit: pa
cē a populo Ro.maluit iteger petere ꝗ uictus:& postea bellū renouauit. Cepio cū aliter uicere nō posset duos
satellites pecunia corrupit:qui uiriatū uino depositū peremerūt:quæ uictoria qa empta erat nō est pbata a se
natu. Cā uiriatini belli fuit Sergius Galba:ut
ait Sueto.in uita Galbæ iperatoris. Sergius
Galba Galba uir cōsularis tēporū suorū eloquētissi
mus fuit. quē tradūt Hispaniā ex prætura ob
tinēte.xxx. lusitanorū milibꝰ pfidia trucidatis
cām belli extitisse:huius Halbæ Cic. meminit
li.i.de oratore. Aliī tradunt uiriatū occupasse
totam lusitaniā:&.M.Vectiliū impatorē Ro
manorū igēti clade affectū fudisse. Deide.C.
Plauciū postea. Qu.Fabiū maximū æquis con
ditionibꝰ cū eo fœdus pcussisse. Varii igit sūt
annales:nā Ci.alios sequutꝰ Leliū in ptura di
cit fregisse uiriatū.& in Bruto ait i Bellica lau
de uiriati bello egregiū fuisse Leliū repperi.
⁋ Cesserūt:uicti ab eo sūt:& fugati magna cla
de accepte. Lelius sapiēs appellatus est: qm̄ le
gē agrariā omisit:pp quā Tybe.& C.Gracchi
postea iterfecti fuerūt. de hoc paulo post latiꝰ
dicet. ⁋ Cōminuit:opes attriuit: ut facile ab
aliis uici posset.⁋ Facile:exigui negocii: tn̄ nō
potuit uici a Cepione:nisi fraude & pecunia:
qua Satellites corrupti ipm uino marcētē ite
remerūt.⁋ Cū igr̄: argumētū a minori. Si igi
tur ingt iter latrones multū ualet iustitia:quid
putadū est inter ciues? sed hæc latronū iustitia
per quādam similitudinē dr̄ alius certe est uir
bonus:& alius ciuis bonꝰ. Latro est uir malus
si tn̄ æquabilr̄ pdā iter socios partit i illa ciuita
Phus te.i.cœtu latronū dicet bonꝰ ciuis. Vn̄ phus i
y.ethices dicit. Nō est enī idē fortasse uirū esse
bonū:& ciuē bonū.⁋ Opes:potentiā.⁋ Inter
leges:rēp. legibꝰ bn̄ istitutā. ⁋ Mihi qdā:āplificat Ci.has iustitiæ laudes:& dicit iō creatos fuisse reges ut iusti
tia fuaret.⁋ Apud Mædos. Mædi auctore Herodo.li.vii.priꝰ uocabātur Arii:inde a Mædea Mædi dicti sunt:si
ue a Mædo filio Mædeæ & Iasonis:ut aliq scribūt. Mædi sunt cōfines Parthis. Herodo. scriptor historiarum de
quo Fabiꝰ. Dulcis & cādidus & effusus Herodotus. Thucidides breuis & semp sibi instās:cōcitatis affectibꝰ He
Hero, rodotus:remissis melior Thucidides cōcionibꝰ: Herodotus uero smonibꝰ. Thucidides uim. Herodotus uolu
ptatē.⁋ Apud maiores nr̄os:romāos:qui in pricipio reges hūerūt.⁋ Fruēdæ:ut subditi possent iustitia frui re
ge gubernāte:qui sit iustus & bn̄ moratus. qm aliter sit tyrānus: trāsgressio enī regni tyrānis est.⁋ Bene morati:
& iusti:& bonis ornati moribꝰ ut bonū pastorē decet. Vn̄ Home. pastorē populorū appellat Agamēnonem:
Trogus qm̄ rex debet regere populos ut pastor oues. Et trogus dicit in principio reges fuisse creatos pp uirtutē & mo
Phus deratione:iter bonos spectatā: & arbitria principū pro legibus fuisse:cū populi nullis legibus regerētur. Phus
in.viii. ethices sic ait. Nō est rex nisi sit ex se sufficiēs:& bonis antecellat. talis aūt nullius indiget rei: nō ergo su
as ipse:sed eorū qui regūtur utilitates cōsiderat. qui nāq talis nō est forte potius est princeps ꝗ rex: Tyrānis āt
cōtraria regno:suū nāq bonū sequit ipse tyrānus.⁋ Nā cū:rō quare fuerūt creati reges bene morati: ut.s.plebs
nō pmeret a potētibus:& ob hoc postea inuētæ fuerūt leges ut oia quadā æquitate agerētur:tūc enī dicit ius:cū
unusquisq habet qd̄ suū est.⁋ Inops:impotēs populus & plebs.⁋ Premeret:uexaret a potētibꝰ.⁋ Tenuiores:
humilioris cōditionis & sortis.⁋ Æqtate cōstituēda:cōstituēdo æquitatē:quæ oia ad id qd̄ iustū est reducit: &
facit:ut æquo iure uiuat.⁋ Pari:æquo:ut inter summos & infimos nulla differētia sit.⁋ Neq alter:nisi esset æq
bile.⁋ Id ius:cū id inuenire iustū:qui oēs æquo iure cōtineret.⁋ Oībus:sūmis uiris & mediocribus plebe & op
timatibus:nā leges sunt uniuersales:& nō debēt corrūpi.⁋ Vna uoce:qm̄ leges uolūt oēs æquabiliter ius serua
re ergo hoc qdē:affert Ci.cōclusionē.⁋ Deligi:eligi:ut iperēt:& alios regāt.⁋ Magna opinio:ut de Numa Pō
pilio legit:qui uocatꝰ fuit in regnū romanū:cū magna ipsius fama eēt:& opinio iustitiæ. Adiūcto hoc nā opus
est regē esse iustū & prudētē:alioqn neq sibi neq suo regno cōsuleret:neq saluti prospiceret: quod prudentiæ
munus est:ꝙ cum ita sit iustitia colenda est:& retinendum pp seipsam:qm̄ illud est summū bonum: quod pro
pter se non ob aliud expeditur. Adde etiam ꝙ ipsa iustitia affert nominis claritatem:nam ab ea uiri boni nomi

bus pareant:ꝗs obseruēt:itaq pp æq̄bilē prædæ ptitionē & bargulus illyricus latro:de quo est apud theopōpū magnas opes hūit:& multo maiores Viriatus lusitanꝰ:cui qdē exercitꝰ nr̄i impatoresq cesserūt quē.C.Leliꝰ is qui sapiēs usurpat ptor fregit: & cōminuit:ferocitatēq eiꝰ ita repssit:ut facile bellū reliqs traderet. Cū igit tāta uis institiæ sit: ut ea ēt latronū opes firmet atq augeat:ꝗtā eius uim inter leges & iudicia:& istituta reip. fore putamus? Mihi qdē nō apud mædos solū.ut ait Herodotꝰ:sed apud ēt maiores nr̄os fruendæ iustitiæ cā uidentur olim bene morati reges cōstituti. Nā cū premeret inops multitudo ab his:qui maiores opes hēbant: ad unū aliquē cōfugiebāt uirtute pstātiā:qui cū phiberet iniuria tenuiores æqtate cōstituēda: sūmos cū ifimis pari iure retinebat. Eadē cōstituēdarū legū fuit cā:quæ regū. Ius enī semp ꝗsitū est æq̄bile: neq enī aliter eēt ius. Id si ab uno iusto & bono uiro cōsequebātur:eo erāt cōtēti:cū id minus cōtingeret. leges sūt inuētæ:quæ cū oībus semp una atq eadē uoce loquerentur. Ergo hoc qdē pspicuū est eos ad iperādū deligi solitos quorū de iustitia magna esset opinio multitudinis:adiuncto uero hoc

nantur ergo pp seipsam expetēda est: optimū est hoiem esse institutū & pp id qđ ex ea consequimur: honorem s. & gloriā. ¶ His auctoribus: taliū hoium auctoritate moti pp se: qa iustitia pp seipsam expetēda est: cum sit res optima: aliter si nō expeteret pp se sed ob aliud: qm̄ uirtus expetitur ꝑpter se: quia in ipsa cōsistit sūmū bonū: cu ius cā oia expetūtur: nō esset igit̄ iustitia & uirtus: nisi pp se expeteret. ¶ Sed ut pecuniæ quærēdæ: nūc dat præ cepta per cōparationē pecuniarū: qua rōne gloria q̄renda & collocāda sit: qm̄ cū sumus eā adepti nō debem⁹ in una re effūdere: sed pitū patrēfamilias imitari qui res augeat certa rōne: & sic dispēsat ut ad oia suppetāt. ¶ Rō: modus & uia qua pecuniā ingrimus. ¶ Collo cādæ: dispēsandæ: certa rōne: qm̄ paꝝ prodest q̄rere: & inuenire pecunias: & postea ipas ma le collocare. ¶ Suppeditet: subministret ꝑpe tuos sumptus pecuniarios. ¶ Sic gl'ia: adaptat similitudinē. ¶ Et collocāda: dispēsanda cū rō ne. i. gloriā ueri rōnibus: & nō simulatiōe de bemus q̄rere: ut uero luminis sui fructus sup peditet. ¶ Proximā: ꝓpinquā & breuē. ¶ Et q̄ si cōpēdiariā: qua cito: quasi quodā cōpendio ad gloriā ꝑueniť: cōpēdiū in tali significatiōe dr̄ breue iter. ¶ Talis eēt: aio. s. q̄lis uult extra uideri ab aliis: qm̄ simulatio nō pōt hēre uerā gloriā: qppe paꝝ durat: & uera gloria iacit ra dices & durat durāte. s. uirtute hois: quæ glo riā affert stabilē: duraturā: sed nō durat. ¶ At uera gloria em: ittit radices & ꝓpagať: qm̄ non est comparata simulatione: sed uera uirtute.

ut iidē ēt prudētes hērenť: nihil eēt qđ hoies his au ctorib⁹ nō posse cōsequi se arbitrarētur. Omni igr̄ rōne colēda & retinēda iustitia est: tū ipā pp se. Nā aliter iustitia nō eēt: tū pp āplificationē honoris & gloriæ. Sed ut pecuniæ q̄rēdæ sūt: nō solū rō ē: sed ēt collocādæ: qui ꝑpetuos sumpt⁹ suppediter: nec solū necessarios: sed ēt liberales: sic gloria q̄rēda & collocāda rōne est. Quāq̄ ꝑclare Socrates hāc ui am ad gloriā ꝓximā: & q̄si cōpēdiariā dicebat esse si qs id ageret ut qualis hēri uellet: talis eēt. Quod si qui simulatiōe: & inani ostētatiōe: & ficto nō mō ſmone: sed ēt uultu stabilē se gloriā consequi posse rētur: uehemēter errāt. Vera gl'ia radices agit: atq; ēt ꝓpagať: ficta oia celeriter tanq̄ flosculi decidūt. Nec simulatū pōt qcq̄ eē diuturnū. Testes sunt per multi in utrāq; ptē: sed breuitatis cā familia erimus cōtēti una. Tyberi⁹ eni Gracchus Publii filius tam diu laudabiť: dū mēoria reꝝ romanaꝝ manebit: at ei⁹ filii nec uiui ꝓbabanť boni: & mortui nomē ob tinēt iuræ cæsoꝝ. Qui igr̄ adipisci uerā iustitiæ glo riā uolēt: iustitiæ fungātur officiis: & ea quæ essent dictū est in libro supiore: sed ut facillime q̄les sim⁹ tales eē uideamur: & si in eo ipso uis maxima est: ut simus hi qui hēri uelimus: tn̄ quæda præcepta dāda sūt. Nā si qs ab ieunte ætate habet cām celebritatis

¶ Agit radices: durat: & ꝓpagať: ut arbor ha bens radices. ¶ Propagať: diffunditur ut arbo res quæ ꝓpagantur. ¶ Ficta gl'ia: nata ex simu latiōe & fictiōe bonitatis pit ut flosculi arbo rū. ¶ Flosculi: flores qui cito decidūt & moriū tur. Plato Dioni sic scripsit. Censeo esse iustuz ut qui reuera boni sunt uiri: & talia faciūt uerā gloriā cōsequātur: ita constare oībus debet ta les nos esse quales uideri uolumus: pſertim cū deo iuuāte perfacile sit futurū. ¶ Simulatum: qđ cum simulatione fit: nō uera uirtute. ¶ In utrāq; ptē. i. sunt testes illi qui ita uixerūt: uide ri uolebāt & sic gloriā uerā sunt adepti. Illi eti am qui nō recta uia: sed quadā simulatiōe quæ fierūt minime duraturā: habem⁹ ingt exēpla utrinq; ꝑmulta: sed satis erit ex una familia su mere: ut itelligať gloriā eē appetēdā: nō simulatiōe sed uera uirtute. ¶ Vna familia gracchoꝝ. s. quæ Romæ no bilissima fuit. Tyberius gracchus augur fuit uir prudētissimus reip. studiosus & bonis artibus gloriā quærens ꝑtor Gallos domuit & in secūdo cōsulatu Sardiniā ex qua tātū captiuorū numerū duxit ut cū uēditio lōga eēt & emptores nō iuenirētur: puerbiū natū sit. Sardi uenales: qđ ꝓuerbiū significat rē nunq̄ ꝑuenire ad finē. Vñ cū uēditio alicui⁹ rei nimis lōga erat: dicebātur Sardi uenales. Hic Tyberius gracchus cū eēt cēsor libertinos: qui rusticas tribus occupauerāt: in q̄ttuor urbanas distinxit: uñ maximā sibi gloriā cōparauit. cōponebat eni seditio nes in rep. nō excitabat. Vñ semp laudatus est: huius filii Tyberius &. C. Gracchi fauētes populo leges agrarias tētarūt: & sic fauere populo simulātes gloriā q̄rebāt: sed ābo iterfecti sunt. ¶ Eius filii. Tyberius: & Caius. ¶ Nec ꝓbabātur: nō habebātur in numero bonorū uirorū: & post mortē habiti sūt in nūero eoꝝ qui iure interficiunť & Scipio Æmilianus gracchorū affinis iterrogatus in senatu cū in urbē rediisset: a Cepiōe: qd sibi de gracchis ui dereť: rñdit uideņť mihi iure cæsi. & uersum Homeri ꝓtulit quo pallas Ioui de Egisto iterfecto rñdit. Sic pareat qcūq; hæc agit: de Tyberio graccho horū patre: qui summā gloriā adeptus est: scribit Plutar. Tyberius gracch⁹ cui q̄q̄ duobus cōsularibus duobusq; triūphis: isuper censuræ gloria insigni: multo plus tn̄ ex uirtutibus eius q̄ ex magistratibus atq; honoribus aderat dignitatis. Itaq; Corneliā aphricani maioris filiā. licet aduersarius in rep. esset: hr̄e meruit. Filia Corneliæ postea nupsit Scipioni Æmiliāo. ¶ Iure cæsorū: eorū qui iure cæsi sūt. qm̄ remp. seditionibus euertebāt. ¶ Sed ut facillime. Cic. aliqua ꝑcepta daturus est ut facillime uideamur esse tales quales sumus: & sic instituit ꝑceptionē qua adolescētū animi ad uerā gloriā præparātur. ¶ Et si: q̄q̄. ¶ Vt sim⁹ ta les: Hi tales quales uolumus haberi: tn̄ ut uideamur possumus assequi præceptis. ¶ Vt simus: ut natura sit ita dis posita: ut oñdere aliis uolumus. ¶ Est maxima uis. i. oia in eo cōsistūt ut tales sumus: quales haberi uolumus: ut Socrates dicebat. ¶ Nā si quis: affert rōnē quare sunt danda præcepta: ut unusquisq; seruet decorum in ea fortu na quā nactus ē. ¶ Ab ineūte ætate: primis ānis: qa habuit claros natales: & maiores suos uirtutes ꝑditos: quoꝝ

Compē dium

Plato

puerbiū

Plutar. de Tyberio

fama sustinẽda est: & augẽda. ¶ Celebritatis: dignitatis & qđ ab oíbus celebreť: ut sit in ore hoium pp claros natales & stẽma maiorũ. ¶ Nois: famæ & gloriæ pp suos maiores. ¶ A patre: quã a patre acceperũt. ¶ Quã tibi mi Cicero: uertit sermonẽ ad filiũ: ut cũ excitet ad decorũ pstãdũ: ne. s. a tãto patre & tãtæ celebritatis & nois degeneraret. ¶ Arbitror: dicit ut deuitet arrogãtiã: ipse Cice. filius hẽbat iã nois celebritatẽ pp patrẽ: qm̃ in ore hominũ erat cũ esset Cic. summi uiri filius. Vñ sustinebat magnã expectationẽ imitãdæ industriæ paternæ. ¶ Aut aliquo casu: ut si qs natus humili loco deueniret ad opes & dignitates auxilio fortunæ: aut si aliquo casu aliqd ei acciderit: pp qđ sit in ore hoium & celebretur smonibus hoium frequẽtibus. ¶ Coniiciunť: uertũtur in talẽ iuuenẽ: & expectãt ut magnũ aliqd suis moribus dignũ faciat & conditione fortunæ: quã nactus est. ¶ Clarissima luce: qm̃ nihil põt facere quod sit celatũ: & oẽs eũ intuẽtur ut uideãtur ut seruet decorẽ. ¶ Obscurum: qđ lateat. ¶ Quorũ aũt: præcipit nũc quid faciendũ sit adolescẽtibus qui obscuris parẽtib⁹ orti sunt. ¶ Humilitatẽ: qa humili & obscuro loco nati sunt nõ habẽtes altũ stẽma maiorũ & claros natales. In hominũ ignoratione: qui nõ cognoscũtur: nec habẽt aliquã nois celebritatẽ. Iuuenes cũ primũ ad ætatẽ iuuenilẽ peruenerũt ad magna quædã intẽdere aíum debẽt. ¶ Magna spectare: appetere res magnas: ut nois claritatẽ assequãtur: & sint in ore hoium. ¶ Cõtẽdere: ol conatu: tota deniq mente contẽdere bonis artibus: nõ malitia & iniquitate. ¶ Studiis: uoluntate honesta & bono conatu. ¶ Eo: ideo: & ob id. ¶ Firmiore: cõstãtiore qm̃

Iuue. illi ætati nõ inuideť. ¶ Illi ætati: iuuenili: cui⁹ honesto studio fauere oẽs debẽt ut emergãt: qm̃ ut inqt *Satyrus*. Haud facile emergũt quorũ

Quinti. uirtutibus obstat res angusta domi: & Quinti. monet tyrocinium nõ esse deferẽdum in senectute crescẽre metu quotidie: sed fructum studiorũ uiridem ac dulcem promi oportere: dũ & ueniæ spes est & audere nõ dedecet: atq iuueniliter dicta pro indole accipiuntur.

p Rima igiť. Postq̃ oñdit talia pcepta esse necessaria: incipit: pcipere qđ iuuenis agere debeat: ut gloriã cõsequi possit: & ostendit gloriam oriri ex præstantia bellica: aut ex his uirtutibus: quæ in toga colũtur: ut diceť per singulas partes. ¶ Ad gloriã: cõsequẽdã. ¶ Si qua: cõmẽdatio & laus rei bene gestæ põt ab ipso adolescente comparari: qua cõmendatione &

Syllius laude bellica. ¶ Fere: quasi semp. qm̃ pro imperio ppagãdo bella fere semper gerebanť: unde res militaris erat ars romana: & adolescẽtes in bello se exercebant: unde Syllius laudãs fortitudinẽ romanorũ & præstãtiã bellicã dicit. Pubescit castris miles galeaq terũtur. Nodũ signatæ flaua lanugine malæ. In pueritia studiis litterarũ incõbebãt. Inde militiã erecto aío colebãt: qua cæteris nationibus pstabat Populus Roman⁹. ¶ Tua aũt ætas: uertit sermonẽ ad filiũ: quẽ dicit in id bellũ incidisse: in quo gloriã assequi nõ potuit: & bellicã commẽdationẽ. ¶ In id bellũ: plusq̃ ciuile: quod fuit inter Cæsarem & Pompeium: & Ci. filius Ci. sub Pompeio militauit pfectus alæ militaris. ¶ Altera: pars Cæsaris. ¶ Nimiũ sceleris: qa pugnabat cõtra patriã: & illam occupauit: & per hoc magnum scelus admisit. ¶ Altera: Põpei: qui pro repub. pugnabat: tñ habuit parum fœlicitatis: qm̃ supatus a Cæsare in Ægypto obtrũcatus fuit. ¶ Alteri alæ: uni ex duabus: qm̃ alæ exercitus dicũtur equitũ ordines: qa circum legiões a dextra sinistraue tanq̃ alæ in auiũ corporibus locabãtur: ergo cũ duæ eẽnt: alteri pfectus erat Cic. legio

Legio habet cẽturias quadraginta. manipulos triginta: cohortes decẽ: ut ait Cincius de re militari. ¶ A summo uiro. Põpeio qui sũmus uir erat: & Iperator. ¶ Equitãdo: ut faciũt Tyrones qui equitãdo pludia pugnæ exercẽt: & ẽt iaculando: ut qsqs & equo: & pede bello prõptus esset. Vñ Iuuena. Discit ab hirsuta iaculum torquere capella.

Iuue. ¶ Cũ repu. qm̃ superato Põpeio militiã dimisisti: & respu. a Cæsare occupata fuit. ¶ Mihi aũt: inqt Ci. Nõ solũ pp te hæc præceptio & disputatio instituta est: sed pp oẽm uirtutẽ: quæ tũc erat tecũ: adde etiã q hæc præcepta non tibi soli sed oíbus scribunť. ¶ De toto genere: de oíbus iuuenibus. ¶ Vt igiť: in reliquis rebus superiore uolumine dixit præstãtiora esse ea: quæ aío: q̃ quæ corpis uiribus gerũtur: sic ẽt cõmẽdatio adolescentis magis proficiscitur a modestia & pietate in parẽtes: q̃ a uiribus corpis. Illa eni ætas optimis uiribus & disciplinis intẽta eẽ debet: & regi cõsilio sapiẽtũ. ¶ Persequimur: studiose sequnt & cõplectimur: ¶ Gratiores: maiorẽ gratiam asse

& nois: aut a patre acceptã. qđ tibi mi Cicero arbitror cõtigisse: aut aliquo casu atq fortuna in hunc oculi oium coniiciuntur: atq in eũ qd agat: quẽadmodũ uiuat inquiriť: & tanq̃ in clarissima luce uersetur: ita nullũ obscurũ põt: nec dictũ eius esse nec factũ. Quorũ aũt prima ætas pp humilitatẽ & obscuritatẽ in hoium ignoratiõe uersať: hi simul ac iuuenes esse cœperũt magna spectare: & ad ea rectis studiis debẽt cõtẽdere: qđ eo firmiore aío facient: quia nõ mõ nõ inuideť illi ætati: uerũ etiã fauetur.

De adolescentis officio ad gloriã comparandã.

p Rima igiť est adolescẽtis cõmẽdatio ad gloriã: si qua ex bellicis rebus cõparari põt: in qua multi apud maiores nr̃os extiterũt: semper eni fere bella gerebãtur: tua aũt ætas Icidit in id bellũ: cui⁹ altera ps sceleris nimiũ hũit: altera fœlicitatis parũ. Quo tñ in bello: cũ te Põpeius alæ alteri pfecisset: magnã laudẽ: & a sũmo uiro & ab exercitu cõsequebare eqtãdo: iaculãdo: oia militari labore tolerãdo: atq ea qdẽ tua laus pariter cũ rep. cecidit. Mihi aũt hæc oro suscepta nõ de te est: sed de genere toto. Quãobrẽ ad ea quæ restãt pergamus. Vt igiť in reliquis reb⁹ multo maiora sũt opera animi q̃ corporis: sic hæc res: quas psequmur: ingenio: ac rõne gratiores sunt: q̃ illæ quas uiribus. Pria

runt:& gl'iá qui ea quæ fiũt uirib⁹ corporis ut est res militaris:ergo maior est laus adolescẽti & cõmodatio ad gloriá a modestia & pietate in parẽtes & affectiõe pstãtissimoꝝ uirorũ q̃ a militia & his oib⁹ quæ uires corpis desiderant.¶ A modestia:ut fuet modũ in oibus actionib⁹:& pius in parẽtes:in suos beniuolus sit:uerecũdus & pudicus.¶ Vnusqsq:inqt Plato in legib⁹:nisi mẽte captus sit:& timet & honorat parẽtes:& rursus seniores Plato re & uerbo unusqsq reuereat̃:& si ultra.xx.annos excedũt tanq̃ parẽtes honoret.¶ Cõmẽdatio:laus:qm̃ nihil est utilius in uita q̃ ut ne qd nimis.Horati⁹ in fmonib⁹ paternũ institutũ sic celebrat.Ipse mihi custos ĩcorru- Horatius

igit̃ cõmendatio pficiscit̃ a modestia tũ pietate in parẽtes:tũ in suos beniuolẽtia:facillime aũt in optimã partẽ cognoscunt̃ adolescẽtes:q se ad claros & sapiẽtes bñ cõsulẽtes uiros reip.cõtulerũt:qbus cũ si frequẽtes sunt:opinionẽ afferũt populo eorũ fore se similes:quos sibiipsi delegerũt ad imitãdũ. P.Rutilii adolescẽtiã ad opinionẽ & innocẽtiæ & iuris sciæ Publii Mutii cõmẽdauit domus.Nã Lucius qdẽ Crassus cũ eẽt admodũ adolescẽs nõ aliũde mutuat⁹ est:sed sibi ipse reperit maximã laudẽ ex illa accusatiõe nobili & gloriosa:ex qua ætate q̃ exercẽtur:laudib⁹ effici solẽt:ut de Demosthene accepim⁹.Ea ætatæ.L.Crassus oñdit id se in foro optie iã p̃meditatũ facere:qd' ẽt tũ poterat domi cũ laude meditari.Sed cũ duplex sit rõ orõnis:quaꝝ in altera sit fmo:in altera cõtẽtio nõ est id dubiũ qn cõtentio orõnis maiorẽ uim habeat ad gloriã. Ea est enĩ quã eloquentiã dicimus. Sed tamẽ difficile dictu est quãtopere conciliat animos comitas affa-

ptissim⁹ ois Circũ doctores aderat:qd multa! pudicũ.Qui primus uirtutis honor.seruauit ab oi Non solũ a facto ueꝝ opptobio quoq turpi.¶ Facillime aũt:ponit nũc de quo adolescẽtes facile cognoscunt̃:cũ.s.adhærent claris & sapientissimis uiris & illos affectant̃.Dant enĩ signũ futuræ uirtutis & optimi ingenii. Quod uirtutũ studio flagrare uidet̃:cũ freq̃ntes sunt apud doctos uiros & probatissimos. ¶ Claros:clari nois pp res gestas & optimos mores:¶ Bñ cõsulentes reipu.q rẽpu.amant & illius studiosi sunt.¶ Si frequẽtes:assidui.i. si frequẽtant domum clari uiri & sapiẽtis:& si ipsum cã officii affectant̃:freqũs locus dicit̃ a multis cõcelebrar⁹:& frequẽtes dicunt̃ assidui claris uiris.i.assidue cũ illis uersant̃.¶ Publii Rutilii.pbat id qd' dixit exẽplis.Publius inqt Rutilius famã & iuris ciuilis & innocẽtiæ secutus est:qm̃ frequentabat domũ Mutii sceuolæ:qui ius ciuile calebat & uir optim⁹ habebat̃.Rutilius stoicã disciplinã sectat⁹ innocẽtissimus habitus est pcõsul inasia fuit:& puinciã ab iniuriis publicanorũ defendit:unde eq̃strẽ ordinẽ sibi inimicum fecit:qm̃ equites erãt publicani.i.publicos sumptus ministrabãt rediẽs Romã repetẽdarũ accusatus est:& Rutili⁹

a iudicib⁹:qui ex eq̃stri ordine erãt in exiliũ actus : postea cum reuocaret̃ ab exilio redire noluit:& Smyrnæ exulans uita funct⁹ ẽ:multa opa multaq idustria Rutili⁹ fuit:ut Cicero scrib.in Bruto:quæ erat pp ea gratior:q idẽ magnũ munus de iure rñdẽdi sustinebat:Panætii adiutor fuit ppe pfect⁹stoic⁹.¶ Cõmẽdauit:cõmẽdatione dignũ reddidit domus mutii:quã frequẽtabat.Nã.L.qdẽ Crassus nõ aliũde nõ ex domo aliena & cõsuetudine uirorũ clarorũ:sed sibiipse pepit gloriã ex accusatiõe carbõis:in Bruto scribit Ci.Crassus uersat⁹ est in oi genere cãrũ: mature in locũ pricipiũ oratorũ uenit:accusauit.C.Carbonẽ eloquentissimũ hoiem admodũ adolescens summã Igenii nõ laudẽ mõ sed ẽt admirationẽ cõsecutus est.¶ Nõ est mutuatus:non aliunde accepit q̃ ab illa accusatione:¶ Nobili:quæ Crassum nobilitauit.¶ Gl'iosa:quæ Crasso adolescẽti gloriã attulit.¶ Ex qua ætate iuuenili.i.adolescẽtia.¶ Vt de Demosthene:q postea oẽs græciæ oratores superauit.Demosthenes mortuo patre Demosthene sub tutoribus uixit:sed cũ p ætatẽ licuit tutoribus suis diẽ dixit:multaq in eo uarie subter fugientes scribẽs & se in his reb⁹ exercẽs tandẽ nõ sine periculo & industria superauit a qbus quanq̃ recipere q̃tum sibi subreptũ erat:nõ potuit tñ id assequutus est:ut audaciã dicẽdo & cõsuetudinẽ nactus gustata cãrũ orãdarũ dulcedine famæ ac potẽtiæ in mediũ pdire statuerit:& ad reip.certamina se cõferre:hæc igit̃ cã ianuã Demostheni ad gloriã & honores patefacit.¶ Ea ætate:adolescẽtia.Sensus est.Crassus in sua adolescentia premeditatus cãm in foro egit:& id exercuit in oculis oium q illi fuisset laudi:si domi sine publica exercitatiõe cogitasset:qm̃ pueri & adolescẽtes in factis causis se exercere debent in umbra & domi oia p̃meditari prius q̃ prodeant in lucẽ:& in uerã aciẽ descendant.Laudatus igit̃ fuit Crassus q ea in foro egerit q̃ potuisset domi cũ laude pp ætatẽ meditari ẽt tũ pp ætatẽ:qm̃ erat admodũ adolescẽs & nõ regrebat̃ ab ea ætate ut ueras cãs in foro ageret:sed ut in umbra p̃luderet & domi meditaret̃ id qd' postea obeundũ fuisset:fecit igit̃ Crassus supra uires ætatis unde maximã sibi gloriã cõparauit:qm̃.C.Carbo.dãnatũ sua accusatione in exiliũ miserat.Inde cũ cõsul puinciã obtineret ut auctor est Valerius maxi.li.iii.Galiã:atq in eã.C.Carbo.cuius patrẽ Cras.dãnauerat:ad speculãda cõsulis acta uenisset:nõ solũ eũ inde nõ submouit sed insup locũ ei in tribunali assignauit:nec ulla de re nisi eo in conciliũ adhibito cognouit.Itaq inqt Vale.acer & uehemẽs Carbo.nihil aliud Gallica peregrinatione cõsequutus est q̃ ut aiaduerteret sontẽ patrẽ suũ ab integerrimo uiro in auxiliũ missum.L.Crassus tribunus plebis.C.Carbonẽ accusauerat:ad populũ seruus Carbõis scriniũ ad tribunum attulit in quo multa poterant iueniri quæ illã accusationẽ adiuuarent Crassus seruũ catenis ligatũ cũ scrinio intacto remisit.¶ Sed cũ duplex sit:diuidit Ci.modũ loquẽdi in duas partes.s.sermonẽ & cõtẽtionẽ.i.eloquẽtiã quã ad gloriã cousequendam plus ualeret dicit q̃ sermo ualeat:qui tñ multũ pdest ad aios conciliandos alliciendosq & declarat Cicerio quid sit cõtentio.Rõ.modus.Duplex loquendi sermo qui est accõmodatus & finitimus quotidiano sermoni.

Demosthenes

Vale.

bilitasq; ẜmonis. Extāt epistolæ & Philippi ad Ale-
xandrū: & Antipatri ad Cassandrū: & Antigoni ad
Philippū triū prudētissimorū (sic eni accepimus)
qbus p̄cipiūt: ut orone benigna multitudinis aios
ad beniuolētiā alliciāt: militesq; blādo appellando
ẜmone deliniāt. Quæ aūt in multitudine cū côten
tiōe habet oro ea sæpe uniuersam excitāt glīā. Ma
gna est enim admiratio copiose sapiēterq; dicētis:
quē q audiūt & itellígere ēt & sape plusq̄ cæteros
arbitrant. Si uero iest i orone mixta modestiæ gra
uitas: nil admirabili⁹ fieri pōt: eoq; magis si ea sūt i
adolescēte. Sed cū sint plīma cāꝝ genera: q̄ eloquē
tiā desiderāt: multiq; in nr̄a rep. adolescētes: & apd
iudices: & apud senatū dicēdo laudē assecuti sunt:
maxia ēt admiratio est in iudiciis: quoꝝ rō duplex
est. Nā ex accusatione & defensione cōstat: quaru3
& si laudabilior est defensio: tñ ēt accusatio pbata
psæpe est. Dixi pauloante de Crasso. Idē fecit ado-
lescēs. M. Antonius etiā. P. Sulpitii eloquētiā ac-
cusatio illustrauit: eum seditiosum & inutilē ciuem
C. Norbanū in iudiciū uocauit. sed hoc qdē nō est
sæpe faciēdū: nec unq̄ nisi aut reip. cā ut duo Lucul
li: aut patrocinio: ut nos pro siculis: pro sardis: pro
M. Albutio. Iuli⁹ in accusundo ēt Manilio. L. Fusii

Dictu: ut dicaẗ: idest uix pōt dici q̄tū sermo affabilis alioꝝ aios côciliet. Aios: hoiu3 beniuolētiā. Extāt epi
stolæ: côfirmat exēplo & auctoritate prudētissimorū hoium ẜmonē accōmodatū eē ad alios côciliandos. Extāt
adhuc leguntẗ & sūt in manib⁹ hoium. Philippus rex Macedonū pr̄ fuit Alexandri magni: ex cui⁹ successoribus
fuerūt Antipater & Antigonus. Cassander fuit filius Antipr̄i. Accepimus: audiuimus fuisse prudētissimos.
Præcipiūt: suis. Benigna orone humanis uerbis & ẜmone præ se ferēte comitarē. Deliniāt: demulceāt: beni
uolos teddāt. Quæ aūt in multitudine: nūc agit de côtentiōe oronis quæ maximā gloriā excitat. Vniuersā
totā gloriā: qm̄ sola eloquētia ualet ad gloriā
cōparādam ut nullo alio adiumēto indigeat.
Sæpe: dicit: qm̄ non sp id accidit: interdū eni
eloquētia nō laudē sed odiū atq; inuidiā parit
nisi recte qs utaẗ tam pstāti dono naturæ: qd
ad salutē nō ad perniciē hoium datū est. Vnde
eloquētia debet cū prudētia iustitiaq; côiungi
ut cumulatissima laude digna sit. Magna est
eni rō q̄te eloquētia sæpe totā excitat gloriā.
Plato dicebat oratoriā facultatē ais hoium im
Plato perare eosq; ad quoscūq; uelit motus ipellere:
& ei⁹ opus eē p maximū in fortunaꝝ atq; Per
turbatiōe cognitiōe cōsistere. Cā nō nuda in-
qt Plutar. est oronis uis: sed ut ait Thucidides
uite dignitas atq; extimatio innocentiæ absti-
nētiæq; pclara. Copiose: quātū ad ubertatē
oratiōis. Fab. li. v. ait locuples & spaciosa uult
Fabius eē eloquētia. Feraẗ ergo nō seminis sed cāpis
nō uti fontes angustis fistulis colligaẗ: sed ut
latissimi āmes totis ualib⁹ fluat ac sibi uiā si qn̄
nō acceperit faciat. Sapiēter: prudēter: qm̄
q temere utitur eloquētia: nec admiratiōe nec
laude dignus est grauitas adiūcta oroni & pō
dus sniaꝝ plurimū dignitatis affert & glīæ: &
in adolescētia maxie in qua raro grauitas iest.
Fab. in ulti. sic scribit. Hinc ēt illud est quod
Ci. plurib⁹ & libris & epistolis testaẗ dicēdi fa
cultatem ex intimis sapiētiæ fontibus fluere.
Apud iudices: in genere iudiciali. Apud se
natū: in genere deliberatiuo. Tria sūt genera
cārū iudiciale demōstratiuū & deliberatiuū in
qbus utimur eloquētia. Maxia ēt oro iquit
habita copiose: & prudenter excitat sæpe uni-
uersam gloriā: sed maxia est admiratio in genere iudiciali: cū aliqs accusaẗ aut defendiẗ: qm̄ genus iudiciale diffi
cillimū est. In iudiciis: genere iudiciali. Quoꝝ: iudicioꝝ: & eloquētia quæ in iudiciis uersaẗ. Laudabilior:
qm̄ dono naturæ ad utilitatē hoium nō ad pniciē: nisi cū cā necessaria suberit: uti debemus. Probata: laudata &
accusatori honori fuit & glīæ. De Crasso: q admodū adolescēs. C. Carbonē accusauit. M. Antonius: orator
q disputat apud Ciceronē in libris de oratore: Auus fuit Marci Antonii triumuiri: quē Antoniū oratorē sylla-
nas ptes sequutū. C. Marius necauit. Publii Sulpicii Sulpicius. C. Norbanū: q postea cū mario iuniore cō-
sul fuit: accusauit q; seditiosus eēt ciuis & prib⁹ optimatū aduersareẗ: quas sylla cōtra Marianos obnixe fouebat.
Dicebaẗ. Caius Norbanus bellū aduersus Syllā istaurare & iō a sulpicio accusatus est quæ accusatio famā elo
quētiæ Sulpicio adolescenti fecit. Sed hoc accusare alios: in gnta in Verrē actione scribit. Oēs qui alterū iudices
nullis ipulsi inimicitiis: nulla priuatim læsi iniuria: nullo pmio adducti in iudiciū reip. cā uocāt: puidere debēt
nō quid honoris in psentia tollāt: sed etiā quantū in oēm uitā negocii suscipere conentur: legē eni sibi indicunt
innocentiæ continētiæ uirtutūq; oium: qui ab altero rōnem uitæ reposcūt. Reipublicæ cā: pro utilitate reip.
Vt duo Luculli. M. Lucullus &. L. Lucullus fratres. Lucullus auctore Plutarcho adolescēs cū priuatus nullum
adhuc magr̄atū gessisset Seruilio auguri. qui patrē accusauerat de peculatu diē dixit. Visa est ea res Clarissima
Romanis & oium laudata cōsensu. Id eni accusandi studiū uel sine priuata occasione haud ignobile uidebatur:
qnimmo plurima delectatiōe eos mirari laudareq; iuuenes cōsueuerūt: quos scelestis ac flagitiosis hoibus ceu-
feris generosus catulos acerrime cernerēt incūbentes in eo iudicio orta cōtētione: cū uulnerati qdā: quidā fuis-
sent occisi: euasit tñ accusationem seruilius. Hæc igiẗ accusatio reipu. cā fuit: qm̄ accusauerūt seruiliū de pecula-
tu. i. de furto publico. Lex Iulia de peculatu eos punit: qui pecuniā uel remp. uel sacrā uel religiosam furati fue
rint. Patrocinio: cū clientes nostros læsos defendemus. & Ci. patronus fuit Siculorū contra Verrem qui præ
tor Siciliā explorauerat: in quē extant Ciceronis actiones. Pro sardis: orationes. Ci. pro sardis clientibus suis
non extant: unde huius patrocinii cā ignotaẗ. Iulius Cæsar orator. L. filius de quo supra: qui fuit frater Catuli.

¶ Industria: studiosus labor. L. Fusii uenit in lucẽ: cũ Manliũ accusauit: ¶ Semel igiť: p̃cipit Ci. cõcludẽs raro accusandũ eẽ ipsis adolescẽtib⁹: tũ cũ aliq̃n sit reip. tribuẽdũ nõ priuatæ utilitati. ¶ Sin erit: si erit aliqs cui necesse sit accusare: reip. cã accuset. ¶ Hoc muneris: officiũ & laborẽ accusandi. ¶ Cui⁹: reip. debemus aĩaduertere in illos qui reip. aduersanť: quæ oĩa cõtinet & cuius debemus eẽ studiosi. ¶ Tñ: q̃uis oporteat accusare: tñ adhibeať q̃dã mẽsura in accusando: ne aĩo ferino uideamur eẽ: hõ enĩ ab hoĩe nõ est alienus: uñ carpẽdi sũt maxĩe qui studio accusandi tenenť: & scelera fingũt: ut animi efferatã libidinẽ expleãt: & iugulo alteri⁹ intẽti hũanitatẽ deserũt: quo nihil põt excogitari dementius: nihil turpi⁹: nihil deniq; libero hoĩe idignius. ¶ Duri: inexorabiles: ferri. ¶ Vel poti⁹ uix hoĩs: q̃m deposuit humanitatem & nõ est hõ nisi noĩe: tñ: qui alios in capitis discrimẽ adducit. ¶ Id: iferre piculũ capitis accusatiõe. ¶ Periculosũ; ipsi q̃m parat sibi inimicos: & bonũ nomen: si qd' hẽbat: amittit: cũ accusator dici p̃t. q̃m nati sumus ut p̃desse uelim⁹ cõplurimis & ad humanã societatẽ tuẽdã fouẽdãq; oĩ ope & auxilio. ¶ Sordidũ: turpe & obscœnũ. ¶ Cõmittere: efficere & peccare in hoc ut possit accusator appellari. ¶ Quod: ut accusator nominareť. ¶ M. Bruto. Idẽ Ci. in Brutũ scribẽs ad Brutũ dicit hisdẽ t̃pib⁹. M. Brutus in quo magnũ fuit Brute uulnus generi uestro: qui cũ tanto noĩe eẽt: patrẽq; optimũ uirũ habuisset: & iurispitissimũ. accusationes factitauerit: ut athenis Lycurgus. Is magistratus nõ petiit: sed fuit accusator uehemẽs & molestus: ut facile cerneres naturale quoddã stirpis bonũ degenerauisse uitio deprauatæ uolũtatis. ¶ In. ii. de oratore sic ait. In oĩ orõne Crassus uel apud cẽtũuiros cõtra scæuolã uľ cõtra accusatorẽ brutũ Fabius li. xii. sic scribit. Mutos aũt nasci & egere oĩ rõne satius fuisset q̃ p̃uidentia munera in mutuã perniciẽ cõuertere. ¶ In primis: inter primos. ¶ Atq; etiã hoc dať generale p̃ceptũ: innocẽtẽ nunq̃ eẽ adducẽdũ in discrimen capitis: q̃m id nũq̃ põt fieri sine scelere. ¶ Accersas: uoces ĩ piculũ uitæ & iudiciũ. ¶ Nec tñ: sensus est: nemo innocẽs accusandus est: nec est cõtra religionẽ defendere aliq̃n hoĩe; nefariũ: hoc a Panætio accepit qui dicebat licere patrono ẽt nocẽtẽ defendere: & Ci. in hoc agit cãm suã qui aliq̃n defendit in iudicio nocentes. Vt hoc: neminẽ inocentẽ in iudicio capitis accersere. ¶ Religioni. religio est metus dei & scĩa diuini cultus. Religio: ut ait Sulpitius: dicta est quæ p̃p sanctitatẽ aliquã remota ac se posita a nobis sit: q̃si e relinquendo dicta religiosi inq̃t Macro. sũt qui faciẽda & uitãda discernũt. ¶ Religioni: officio. Nefariũ sceleratũ. ¶ Impiu;: erga patriã & ẽt religionẽ. Aliq̃n dicit nõ semp: q̃m id esset contra officiũ: & mali patrocinio confisi ad nocẽdũ irritarenť. Cũ Phocion atheniẽsis uir p̃bissimus reprehẽdereť: q; hoĩem improbũ in iudicio defendisset at nemo bonus rñdit tali p̃rocinio indiget. ¶ Multitudo: populus qui p̃p imperitiã qd' oĩno uelit iustitia; ignorat. ¶ Cõsuetudo: q̃m tales defendere alii cõsueuerũt. ¶ Humanitas qua ducimur ad hoĩem cõseruãdum: unde Cæsaris clemẽtia in delinquẽtes atq; humanitas semp laudabiť: de quo Ci. in orõne p. M. Marcello. Nulla est anta uis tãta copia quæ nõ ferro ac uiribus debilitari frãgiq; possit: ue; alum uincere: uictoriã: tẽperare: iracũdiã cohibere: aduersariũ nobilitate igenio uirtute p̃stãtẽ nõ mõ extollere iacẽtẽ: sed ẽt amplificare eius pristinã dignitatẽ: hæc q faciat nõ ego eũ summis uiris cõparo sed simillimũ deo iudico. Et p Qu. Ligario. Nil est enĩ tã populare q̃ bonitas. Nullã de uirtutibus tuis plurimis nec gratior nec admirabilior mĩsicordia est: hoĩes enĩ ad deos nulla re p̃pius accedũt: q̃ salutẽ oĩbus dando. ¶ Iudicis est: ponit iudicis officiũ in causis & patronĩ qui cã; cliẽtis defendit. Socrates apud Plato. in apologia sic ait. Nõ enĩ ad hoc sedet iudex ut per gratiã cõcedat: sed ut iudicet s̃m leges atq; id iureiurãdo p̃misit: nõ p gr̃a; cuicũq; libuerit: cõdonare. ¶ Est iudicis: p̃tinet ad iudicẽ. Patroni est tueri uerisimile: quod cũ uideatur esse cõtra officiũ: Ci. excusat auctoritate Panætii stoici: qui hoc in suis officiis probat. ¶ De phĩa: quæ ueru; quærit & iustitiam oĩbus anteponit: estq; magistra uitæ & expultrix uitiorũ. Veritas inq̃t Aristo. i. moraliũ: oĩbus rebus anteponenda est. Maxime aũt dicit Ci. tũc maximã gloriã parari defensoribus cum aliquẽ oppressum a potentioribus defendũt: quos nõ timẽt pro ueritate & hũanitate oraturi: ut ipse fecit p Rhoscio cõtra Syllã & Chrisogonũ hoĩum nephandissimũ. Sextus Rhoscius pater hui⁹ Rhoscii Amerin⁹ fuit diues & gr̃a & hospiciis hoĩum nobilissimorũ florẽs ad balneas palatinas Romæ rediẽs a cœna occidiť. L. Cornelius Chrisogonus manceps hoĩs nobilissimi factus est. Tria p̃dia Capitoni data sunt.

Fabius

Religio
Sulpiti⁹
Macro.
Phociõ

Plato

Aristo.

Rhoscius

cognita industria est. Semel igiť aut nõ sæpe certe. Sin erit cui faciẽdũ sit sæpius reip. tribuat hoc muneris: cui⁹ inimicos ulcisci sæpe nõ est rep̃hendendũ: modus tamẽ adsit. Duri enĩ hoĩs: uel potius uix hoĩs uideť piculũ capitis iferre multis id tũ piculosũ ipĩ est: tũ ẽt sordidũ ad famã cõmittere ut accusator noieť. Q d' cõtingit. M. Bruto sũmo genere nato illius filio: qui iuris ciuilis in primis perit⁹ fuit. Atq; ẽt hoc p̃ceptũ officii diligẽter tenẽdũ ẽ: ne quẽ unq̃ innocẽtẽ in iudicio capitis accersas. Id enĩ sine scelere fieri nullo pacto põt. Nã qd est tã inhumanũ: q̃ eloquẽtiã a natura ad salutẽ hoĩu; & ad cõseruationẽ datã ad bono; pestẽ pniciẽq; cõuerteť? Nec tñ ut hoc fugiẽdũ est: ita hẽndũ est religiõi cõtrariũ: nocẽtẽ aliq̃n & nephariũ ipiũ defendeť. Vult hæc multitudo: patiť consuetudo: fert ẽt hũanitas. Iudicis est sp in causis ue; seq: p̃roni nõnũq̃ uerisimile: ẽt si min⁹ sit uerũ: defendere: qd' scribere p̃sertim cũ de phĩa scriberẽ nõ auderẽ: nisi idẽ placeret grauissimo Stoico; Panætio: maxĩe aũt & glĩa pariť & gr̃a defensorib⁹: eoq; maior si q̃n accidit ut ei subueniatur: qui potentis alicuius opibus circumueniri urgeriq; uidetur: ut nos & sæpe alias: & ado

Titus Rhoſcius noie Chriſogoni in reliquas ois fortunas imperũ fecit.tñ cũ hũc Sextũ Rhoſciũ filiũ e medio tollere nõ poſſent:qm̃ Romá cõfugerat & magna diligẽtia uita eius cuſtodiebaẽ apud Ceciliã nepotis filiã:q ipm domo eiectũ fugiẽtẽ minas inimicorũq̃ tela recepit. Quod patrẽ necaſſet accuſauerũt:quẽ Ci.oĩone quæ adhuc extat defendit natus ſeptẽ & uiginti ãnos. L. Sylla felici & metello pio cõſu. ▌Adoleſcẽs:cũ eſſem adoleſcẽs. ▌Dñantis: qm̃ erat dictatot. ▌Opus ſũmá potẽtiã. Dñari ꝑprie eſt tyrãnice iperare:& ſylla ſuã tyrãnicẽ noie dictaturæ tegebat. Fabi⁹ li.xii.ſic ſcribit. Neq̃ erit pfectus orator niſi q honeſte diceret ſciret & audebit.

Fabius

leſcentes contra. L. Syllæ dñatis opes pro Sexto Rhoſcio amerino fecim⁹: quæ(ut ſcis) extat oĩo.

ℂQuomõ debeamus uti liberalitate ad captandã multitudinis beniuolentiam.

ſ Ed expoſitis adoleſcẽtiũ officiis quæ ualeãt ad gloriã adipiſcẽdã:deide de bñficẽtia ac liberalitate dicẽdũ eſt. Cuius eſt rõ duplex. Nã aut opa benigne fit indigẽtib⁹:aut pecunia : facilior eſt hæc poſterior:locupleti p̃ſertim. Sed illa lautior ac ſplendidior:& uiro forti claroq̃ dignior. Quanq̃ eni in utroq̃ ineſt gratificãdi liberalis uolũtas tñ altera ex arca:altera ex uirtute depromiẽ. Largitioq̃ q̃ fit ex re familiari fõtẽ ipſũ benignitatis exhaurit. Ita benignitate benignitas tolliẽ. Qua quo in plures uſus ſis:eo minus in multos uti poſſis. Atq̃ qui opa.i.uirtute: & ĩduſtria benefici & liberales erũt primũ quo pluribus profuerunt:eo plures ad benigne faciendum adiutores habebunt. deinde conſuetudine beneficentiæ paratiores erunt : & tanq̃ exercitatiores ad bene pro multis promerendum. Præclare in epiſtola quadam Alexandrum filium Philippus accuſat:q̃ largitione beniuolentiã Macedonum conſectetur. Quod te malum inqut rationis in iſtam ſpem induxit:ut eos tibi fideles putares fore:quos pecunia corrupiſſes? An tu id agis

ſ Ed expoſitis. Poſtq̃ expoſuit ea q̃bus gl'ia adoleſcẽtibus paraẽ:exeq̃tur id qđ ſupra ꝑpoſuerat:nam loquens de largitionibus dixit: male res ſe hẽt:cũ id qđ uirtute effici debet:tentaẽ pecunia: Sed qm̃ nõnũq̃ dicebat hoc ſubſidiũ neceſſariũ eſt:quẽadmodũ ſit utendũ eo:dicemus:ſi prius de his rebus quæ uirtuti ꝑpiores ſunt dixerimus quã p̃tẽ poſtq̃ Ci.abſoluit quæ uirtuti ꝑpior eſt:utiẽ trãſitione diſputaturus de liberalitate atq̃ bñficẽtia. ꝓbatq̃ pluris eſſe opa & ſtudio aliis adeſſe q̃ pecunia & ſic utilius eſt & laudabili⁹ iduſtria magis q̃ pecunia beniuolẽtiã cõparare & gloriã atq̃ aliorũ aios demereri: Et qm̃ bñficia aut ad ſingulos aut ad uniuerſos ꝑtinẽt prius dicet de his quæ ad ſingulos ſpectãt ide de his quæ ad uniuerſos & tẽp.ibi. Sed qm̃ de eo genere. ▌Cuius bñficẽtiæ:qua beniuolẽtiã q̃rimus & gl'iã. ▌Rõ:modus. Duplex qm̃ duobus modis bñfici eẽ poſſimus. ▌Nã aut opa: probat q̃re eſt duplex rõ:& ſic ponit duplicẽ modũ ipſi⁹ bñficẽtiæ. ▌Opa: labore & iduſtria:ut cũ aliquẽ oppreſſum gratitudo defendimus aut docemus:cõſulimuſq̃ cuipiã qđ illi maxie expediat. ▌Facilior:qm̃ diues facile põt indigẽtibus ſubuenire. ▌Sed illa:quæ fit opa & ingenio. ▌Lautior maioris famæ:copioſior:& laudabilior. Lautus diciẽ ſumptuoſos & opulẽtus. Iuue.de regulo. Qui ſe lautũ atq̃ beatum Exiguis tabulis ac gẽma fecerat uda. ▌Splendidior:maioris ſplendoris & gl'iæ. Quãq̃ eni:tõ q̃re eſt dignior claro uiro. ▌In utroq̃:in opa p̃ſtãda atq̃ pecuniis. ▌Altera:quæ fit pecũia: ꝑcedit ex arca. Altera quæ fit ſtudio & opa ꝑcedit a uirtute:ergo q̃to uirtus p̃ſtabilior eſt pecunia tãto p̃ſtabiliora ſũt officia:quæ a uirtute ꝑficiſcunẽ officiis:quæ a pecunia manant. ▌Largitio:quæ fit ab effectu utriuſq̃: oñdit liberalitatẽ quæ a uirtute ꝑficiſciẽ eẽ p̃ſtabiliorẽ pecuniaria largitiõe. ▌Exhaurit fontẽ:qm̃ largiẽdo pecuniæ abſumunẽ:& dũ benigni largitionib⁹ eẽ uolumus ipſa benignitas tolliẽ:qm̃ pecuniis cõſumptis tali benignitate erga alios uti nõ poſſumus cui⁹ cõtrariũ eſt in uirtute. ▌Fontẽ:ipſas pecunias quæ ſunt fons qdã a quo manant riuuli.i.actus liberales. ▌Tolliẽ:cõſumiẽ. ▌Qua benignitate:in dãdis pecuniis. ▌Quo:q̃to. ▌Eo minus:multo minus:qm̃ cõſumptis pecuniis nõ põt actus liberales exercere. ▌At qui opa:ꝓbat a cõtrario effectu duplici.ſ.ex cã uirtutis bñficẽtiã p̃ſtabiliorẽ eẽ q̃tũ ad alios & ẽt ad ſe. ▌Primũ: ponit primã cãm quo ad alios. ▌Quo:q̃to. Eo.tanto. ▌Hẽbũt adiutores:qm̃ hi qui ab alio adiuti ſũt uirtute:doctrina:cõſiliis & ſimilibus p̃ſſũt & ipſi iã edocti alios adiuuare. uñ cat pẽdi ſũt hi qui muſas uendũt q̃s ipſi ab aliis gratitudo accepetũt: qm̃ hõ hoĩ ꝑdeſſe debet maxie officiis & prudẽtiæ p̃ceptis tradẽdis:ut Cicero facit & oẽs phiantes ſtudioſe factitarũt relinquẽtes poſteris præcepta ad bene beateq̃ uiuendum: quibus alii bene inſtituti aliis prodeſſe p̃ſſũt. ▌Deinde. ponit alteram partem quantum ad ſe:qm̃ ipſa conſuetudine liberalitatis hoies capiũt alios atq̃ opa ſua & ſtudio demereri. ▌Ad bene promerendũ:promereor interdum ſignificat beneficia cõfero. Virg.lib.iiii. Ego te quæ plurima fando Enumerare uales:nunquã regina negabo Promeritam:ideſt te dediſſe & in eos cõtuliſſe:quæ potes enumerare. ▌Promereri aliquãdo eſt idem quod mereri & demereri ut in hoc loco. Vnde dicimus de multis bene promereor. ideſt in multos beneficia confero:& benemeritus ſum de repub. in quam beneficia & operam meam contuli. Ideo dicit Cicero:ad bene promerendum de multis:ideſt ut in multos talia officia conferant. ▌Præclare:confirmat id quod dixit auctoritate & ſententia Philippi regis Macedonum: qui filiũ Alexandrũ reprehendit.q̃ largitionib⁹ arbitrareẽ Macedones reddere ſibi fideliores. ▌Præclare:bene & prudenter. ▌Conſectetur:parere ſtudeat:& aucupari. ▌Quod te malum:hæc erant uerba Philippi.i.quæ ma-

Lautus Iuue.

la mens & rō hoc tibi psuasit & quæ iprudētia. ¶ Id agis: ad hoc deuenies id acqris. ¶ Quod sordidū regi. s. eē dixit. i. turpe & idecorū. ¶ Melius ēt. s. dixit qm̄ largitionē dixit eē corruptelā: qppe ut supiori uolumine dictū est largitio accipit in malā ptē ad aurā. s. popularē captādā & corrūpēdos aīos. ¶ Fit eni deterior pbat q̄re largitio melius dicat corruptela. ¶ Ille. P philippus pcipit hoc filio: sed pdest oībus. ¶ Quāobrē cōcludit Ci. p ea q̄ iā dicta sūt benignitatē & bn̄ficētiā q̄ idustria cōstat honestiorē eē & latius & patere: qm̄ ad plures se extēdit qđ manifestissimū est. ¶ Honestior: plus honoris afferēs & laudis. ¶ Latius pateat: ad plures se extēdat: & pluribꝰ psit.

ut macedones nō te regē suū sed minístrū & pbitorē putēt: qđ sordidū regi. melíꝰ ēt q̄ largitionē corruptelā dixit eē. Fit enī deterior q accipit atq; ad id idē semp expectādū paratior. hoc ille filio sed pceptū putemꝰ oībꝰ. Quāobrē id qdē nō est dubiū qn illa benignitas: q̄ cōstat ex opa & idustría & honestior sit & latiꝰ pateat: & possit pdesse pluribꝰ. Nō nūq̄ tn̄ est largiēdū: nec hoc benignitatis genꝰ oīno repudiādū est: & sæpe idoneis hoībꝰ idigētibꝰ de re familiari ipartiēdū: sed dilígēter atq; moderate. Multí enī pr̄imonia effuderūt icōsulte largiēdo. Quid aūt est stultíꝰ: q̄ qđ libēter facias: curare ut id diutiꝰ facere nō possis? Atq; ēt sequunt̃ largitionē rapiæ. Cū enī dādo egere cœperūt. alienis bonis manꝰ afferre cogunt̃. Ita cū beniuolētiæ cōparādæ cā bn̄fici eē uelit: nō tāta studia assequunt̃ cox qbus dederūt: q̄ta odia cox qbꝰ ademerūt. Quāobrē nec ita claudenda est res familiaris: ut eā benignitas apire nō possit: nec ita reserāda: ut pateat oībꝰ. Modus adhibeat̃ isq; referatur ad facultates. Oīno meminisse debemꝰ id qđ a nr̄is hoībꝰ sæpissime usurpatū. Iāq; in puerbii cōsuetudinē uenit: largitionē fundū nō hēre. Eteni qs pōt eē modus: cū & hi qui cōsueuerūt: & illđ idē alii desiderēt. ¶ De liberali & pdigo

Mnino duo genera sūt largox: quox alteri pdigi: alteri liberales dn̄t: Prodigi q epulis & uisceratiōnibꝰ & gladiatox muneribus: ludox uenationūq; apparatu pecunias pfundūt in eas res: quarū memoriā aut breuē aut nullā sint re-

¶ Nōnūq̄ tn̄: quis inqt Ci. illa sit laudabilior. tn̄ & hac liberalitate pecuniaria cū opꝰ est uti debeamus suatis oībꝰ circūstātiis: q̄ supiore libro dicte sunt cū de ipsa liberalitate agebatur. ¶ Hoc genus liberalitas pecuniax. ¶ Idoneis: qm̄ dādū est qbꝰ oportet & q̄tū oportet: & nō qbusuis & q̄tūuis. ¶ Sed diligēter: pōit modū ne largitiōe facta temere & nulla hita rōne rei familiaris pr̄imonio effundant̃. donandū igit̃ est p rōne facultatū. ¶ Impertiēdū: dādū. ¶ Multi eni: pbat ab effectu q̄re sit diligēter & moderate largiēdū: & Aristo. dicit in. iiii. moraliū liberalē oportere esse similē sciētī: ut latius loco suo dictū est. Aristo. ¶ Effuderūt temere dilargiti sunt & pr̄imonia cōsumpserūt. ¶ Incōsulte: iprudēter nec p rōne facultatū. ¶ Quid aūt est stultiꝰ. q. d. nihil imo prudētis est: q stulto opponit̃: curare ut id qđ libēter facit: diutiꝰ facere possit. ¶ Atq; ēt: ponit aliud malū qđ sequtur ipā largitionē: Illi enī q pr̄imonia effuderūt rapinis aīum itēdūt: qđ est cōtra iusticiā & sic maius odiū sibi parant rapiēdo q̄ grām largiēdo quo nihil pōt eē demētiꝰ. ¶ Studia: uolūtates beniuolētia. ¶ Quāobrē: dat optimū pceptū quō tali largitiōe utēdū sit hoies. s. nō debere auaros eē nec pdigos: sed largiēdū eē p facultatibꝰ. ¶ Benignitas: liberalitas. ¶ Referanda: aperiēda. ut oēs possint illā accipe: qm̄ eēt pdigalitas. ¶ Modus mēsura: mediocritas s3 facultates. i. diuitias & pr̄imonia. ¶ Largitionē Ci. reprobat. oīno afferēs puerbiū antiquox: q dicebāt largitionē nō hr̄e fūdū. i. finē & modū qm̄ hi q accipe cōsueuerūt id sp desiderāt & illud idē alii: uñ fit pcessus in infinitū: quousq; oia exhausta sunt. ¶ Is modus fiet p rōne diuitiax. ¶ Vsurpatū: sæpe dictū. ¶ Nostris hoībꝰ romāis rēp. gerētibꝰ. ¶ Fūdū: finē. ¶ Et enī qs pōt: declarat qd itelligat̃ hic p fundū: fundus enī est ima pars alicuiꝰ rei: quæ aliqd cōtinet. Fundus & fundū dicimꝰ finē. Vñ Seneca dicit. Sera parsimonia est in fundo: lib. i. epistolarū ita scribit. Nā ut uisum est maioribus nostris. Sera parsimonia est in fundo: nō eni tm̄ minimū in imo: sed pessimū remanet. Seneca ¶ Modus mēsura finis. ¶ Illud idē: largiri. ¶ Alii: qui nō cōsueuerūt ēt desiderēt uti largitione ad captādos fauores.

Mnino duo genera. Ponit duo genera eorū qui aliis largiunt̃: pdigos qui iprobant̃: & liberales qui iusta laude digni sunt. ¶ Prodigi: declarat qui sint pdigi. ¶ Epulis: epulū ppric est publicū conuiuiū: quod in ppatulo frequētibus ciuibus exhibet̃ in magnificētiæ ostētationem. Epulū Epulæ sunt cibi in nostrum usum cōparati. Epulæ Dapes sunt in sacrificiis. Lucullus epulū sæpe præbebat: & Crassus publicum epulum populo dedit & tres minas in singula ciuium capita. Dapes ¶ Visceratiōnibus: uisceratio est cum carnes crudæ dant̃ populo & nomine uisceratiōis ueniūt res cōparatæ ad mēsuram: sed tamē incoctæ. Visceratio In feriis latinis dabantur carnes in albano latinis tm̄. Vnde Ci. in orone pro plāco uolens ondere paucitatem latinox dixit. Quibus e municipiis uix iam qui carnē latinis petant inueniunt̃: uisceratio dicta est a uiscere. i. carne nam uiscus est qcqd latet sub cute. Viscus ¶ Gladiatorū: gladiatores exhibebant̃ in theatro: & inter se digladiabant̃ ad spectātiū oblectationē: quorū magister lanista dicebat̃: gladiatores ut auctor est Stra. Rauennæ educabant̃ optime & cōmode. Lanista Hæc quæ pdigo tribuit Ci. Aristo. in. iiii. moraliū magnifici munus eē dicit: his uerbis: Ad magnificentiā ptinet ea quæ pro rep. liberaliter fiunt: ut si aliquo in loco ludos splendide facere oportere putant aut præfecturas subire nauium: aut est epulū publicū exhibere. Aristo. ¶ Venationūq; fiebant in theatro. ¶ Profundunt prodi-

galiter absumūt. ¶ Liberales aūt: declarat q sint liberales: & qđ sit eorū officiū. ¶ Ad alienū si oberatis amicis sub-
ueniūt: & pecuniā quā ipsi debēt: creditorib⁹ soluūt: & hoc est dissoluere æs alienū. ¶ Collocatiōe cū amici filias
Colloca re filiā maritāt: nā collocarẽ filiā maritare est. ¶ Opitulant̃ opē afferūt ad q̄rēdā rē familiarē aut augēdā. ¶ Itaq̧ miror.
Miraẽ Ci. Theophrastū laudasse id qđ ipse ad pdigū ptinere dixit: laudatq̧ Aristotelē q talia rephēdit. ¶ De di
uitiis Theophrastus Aristotelis discipulus unū librū de diuitiis scripsit in quo disputat fructū & usū ꝫ diuitiarū
Absurdum eē magnificētiā & ea in qbus magnificētia spectet̃. ¶ Præclare: optie laudabilr̃ dixit. ¶ Illud absurduꝫ. s. dixit. i.
male: rõni minime cõsonū hæc duo opponū-
tur absurdū & id qđ est cõsonū rõni: oē neces-
sariū est cõsonū rõni: at nõ ecõtra. ¶ Impossi-
bile: collocat̃ sub absurdo: sub cõsono rõni col
locat̃ necessariū. Absurdū est cū malus uir lau-
dat iustitiā: at nõ īpossibile. ¶ Oē īpossibile ab
Aristo. surdū ẽ: sed nõ oē absurdū ẽ īpossibile. Iō Ari-
sto. dicit in. i. physicoꝝ: si absurdū decet appel
lare id quod eē põt. Ci. accipit absurdū largo
mõ. s. minime rõni cõgruū qđ pbat dicēs est
eni. ¶ Mult⁹: copiosus & multa uerba l hoc cõ
sumit: dictū ẽ supra qd sit magnificētia. ¶ Mu
nerū: spectaculorū quæ pplo exhibent̃ ad ob-
Munus lectationē. Mun⁹ absolute significat id qđ gla
diatores exercēt postea cū additiōibus p aliis
actiōib⁹ accipit̃: ut munus orādi: legēdi Cice.
accipit hic munera p oī apparatu spectaculo-
rū: q̄ pplo exhibebant̃: q̄ munera ut Ciceroni
uidet̃: pdigi sūt nõ liberalis: cõfundit Ci. libe-
ralitatē: & magnificētiā sed ppriū utriusq̧ mu
nus loco suo dictū est. ¶ Facultatē: potētiam.
¶ Quē posui: ut redimere captiuos: æs alienū
dissoluere & similia quæ ad liberalitatē ptinet̃
dixit. ¶ Grauius: prudēti⁹ & maiori sniaꝝ põ
dere. ¶ Effusiones: pfusas largitiões. ¶ Delini
endā: ad captādū populi fauorē qđ bonū ciuē
nõ decet. ¶ At hi q ab hostibus obsident̃: inqt
Aristo. Aristoteles. admirant̃ oēs pecuniaꝝ effusiões
& pbāt: sed si hi q obsident̃ tpib⁹ adducti plus
æquo p uita tuēda agēdaq̧ ipendūt: oēs mirā
tur: & īpossibile uidet̃: & tāq̄ rē pdigā uitupe
rant: cū tñ illud pmittat̃ pp necessitatē: qđ cuꝫ
ita sit mirant̃ tñ & dānant: sed pbāt & inanes
iacturas & sumptus īfinitos qđ est absurdissi-
mū. & cõtra prudentiā: accusare. s. eos qui ob-
sessi sextariū aquæ mina emunt qđ cõcedendū
est: ad nõ uituperare eos qui in re nõ necessaria effundunt pecunias. Inconueniēs est igitur illud dānare & hoc
laudare. hoc est emere: sextariū aquæ mina. ¶ Videri: uideret̃. ¶ Mirari: pro mirarentur. ¶ Sed cū attēderint: co
gnouerint & intellexerint. i. quāuis cognouerint dari ueniam necessitati. ¶ Iacturis: damnis & pecuniarū effu-
Iactura sionibus. Iactura pprie est damnum quod fit in mari: sed accipit̃ pro quocunq̧ damno & bonorum effusione.
¶ Immanibus: magnis. ¶ Infinitis: immensis. ¶ Magnoperere mirari pro nõ ualde miramur: cū nõ subuenia-
tur necessitati. ¶ Dignitas: hois laus & uirtutis. ¶ Delinitio conciliatio fauoris popularis. ¶ Exiguū: qđ minus
est q̄ breue. ¶ Quoq̧: quocūq̧ aīo leuissimo. Sueto. iiii. quoq̧ anno dixit. ¶ In quo ipso. in quibus sumptib⁹ &
& populi delinitione. ¶ Satietate: fastidio. ¶ Liberis: natis ex ingenuis parētibus qui pp abiectū aium & leuita-
tem seruis simillimi sunt. grauibus aūt uiris & nihil sine rõne agentibus nõ placet. ¶ Certo: firmo & stabili.

licturi oīno. Liberales aūt qui suis facultatib⁹: aut captos a p̄donib⁹ redimūt: aut æs alienū suscipiunt amicoꝝ cā: aut in filiaꝝ collocatione adiuuant: aut opitulant̃ uel in re q̄renda uel augēda. Itaq̧ miror qd in mētē uenerit Theophrasto in eo libro: quem de diuitiis scripsit in quo mlta p̄clare. Illud absurdū de largitiōe scripsit. Est eni mult⁹ in laudāda magnificētia & apparatiōe populariū munerū: taliūq̧ sūptuū facultatē: fructū diuitiaꝝ putat. Mihi autē ille fruct⁹ liberalitatis cuius exēpla pauca posui: multo & maior uidet̃ & certior. Quāto Aristoteles grauius & ueri⁹ nos rephēdit q has effusiões pecūiarū nõ admiremur: q̄ sūt ad multitudinē deliniendā. At hi q ab hostib⁹ obsident̃: si emere aquæ sextariū mina cogerent̃: hoc prio īcredibile nobis uideri oēsq̧ mirari. Sed cū attēderit ueniā necessitati dari in his imāib⁹ iacturis īfinitisq̧ sumptib⁹: nihil nos magnope mirati cū p̄serti nec necessitati subuēiat̃: nec dignitas augeat̃. Ipsaq̧ illa delinitio mltitudinis ad breue exiguūq̧ sit tps: eaq̧ a leuissimo quoq̧ aīo in quo tñ īpo una cū sacietate memoria quoq̧ moriat̃ uolupratis. Bñ ēt colligit̃ hæc pueris & muliercu-lis: & suis & suoꝝ simillimis liberis eē grata: Graui uero hoi & ea quæ fiūt iudicio certo põderāti pbari posse nullo mõ. ¶ De ædilitiis mūerib⁹.

q Vāq̄ intelligo in nostra ciuitate inueterasse iā bonis tpibus: ut splendor ædilitatum ab

Vāq̄ itelligo. Dixit Ci. talia nõ placere grauibus uiris & in se pēsi aliqd habētib⁹: ut notet romanorū
q īstituta & disciplinā: q ab optimis uiris in ædilitate spectacula & sumptus inanes postulabāt. ¶ Inue
terasse: assuetudine uenisse in usum. ¶ Bonis tpibus: qb⁹ resp. bene gerebat̃. ¶ Splēdor. ædilitatis ma
ximus apparatus & splendida spectacula ædiliū. Duo erant ordies ædiliū auctore Plutarcho in uita
Ædiliū ordines Marii. Vnus in quo ipsi ædiles in iure dicēdo sellis curuos pedes habētibus utebant̃: inde ædiles currules dicti &
erāt maioris dignitatis: & hic magistratus dicebat̃ maior ædilitas. Inde marius eodē auctore maiorē ædilitatē pe
riit. Alii ædiles uocabant̃ populares: qbus publicæ & priuatæ ædes curæ erāt: & tales ædiles exhibebāt pplo lu
dos: uenatiões: sternebāt uias: construebāt aq̄ ductus & filia. ¶ Ædiles: ut habet̃ in libris digestoꝝ p̄erāt ædib⁹
in qbus oīa scita sua plebs deferebat: pponebāt & ædiles currules editū de qbusdā causis: uñ est in libris digesto-
rum titulus de ædilitio edicto: de quo dicet̃ in sequēti uolumine. Sylla dictator uoluit non licere aliquem prius

optimis uiris postulet̃. Itaq; & Publius Crassus tũ cognomine diues: tum copiis functus est ædilitio maxĩo munere. Et paulo post. Lucius Crassus cum oĩum hoĩum moderatissimo Quinto Mutio magnificẽtissima ædilitate functus est. Deĩde. C. Claudius Appii filius Multi post Luculli: Hortensius. Syllanus. Oẽs aũt Publius Lẽtulus me cõsule uicit sũpiores. Hũc ẽt Scaurus imitatus. Magnificẽtissima uero nr̃i Põpei munera secũdo cõsulatu: in qbꝰ oibꝰ qd mihi placeat uides. Vitanda tñ est suspicio auaritiæ. Nã Mamerco hoĩ ditissimo prætermissio ædilitatis cõsulatus repulsam attulit: quare & si postulat̃ a populo bonis uiris si nõ desiderantibus at tamẽ approbantibus faciẽdũ est mõ ꝓ facultatibus nos ipsi: ut fecimus. Etsi quando aliqua res maior aut utilior populari largitione acquirit̃: ut Oresti

esse ꝑtorẽ q̄ q̃storẽ: nec prius cõsulẽ q̄ ꝑtorẽ. Petebat̃ prius ædilitas: inde q̃stura: postea ꝑtura: & post illam cõsulatus. ¶ Itaq; &c. P. Crassus ponit noĩa ditissimorũ uiroꝝ & ciuitatis facile pricipũ: q lgẽtes pecũias in ædilitate ꝓdegerũt. ¶ Itaq: pp ea qa exigebat̃ splẽdor ædilitatis ẽt ab his q optimi uiri hẽbant̃. Crassus diuitiis potẽs munere ædilitio splẽdide functus est: primꝰ Crassus cognoiatus diues decoxit auctore Plynio Crassus. c. talẽta ex paterna hæreditate accepit: priusq̄ in parthos ꝓficisceret̃ septẽ miliũ &. c. talẽtorũ summũ coegit: cũ ẽt facultatũ suaꝝ decimã ptẽ Herculi cõsecrasset: & publicũ epulũ dedisset pp l̃o: ac tres minas in singula ciuiũ capita cõtulisset. L. Crassus: orator primꝰ: romani nominis pegrini marmoris colũnas habuit hyemetias: nec plures sex aut longiores. xii. pedũ quẽ. M. Brutus in iurgiis ob id uenerẽ palatinã appellauit. In domo quæ Lucii Crassi oratoris fuerat. M. Scaurus habitauit. in palatio erat hæc domus. ¶ Copiis: facultatibus. ¶ Maximo: splẽdidissimo sine aliq̄ supputatiõe pecuniarũ. ¶ L. Crassus orator de quo dictũ est collecta. L. Crassi in ædilitate fecit erat Mutiꝰ Scæuola moderatissimꝰ. ¶ Magnificẽtissima: magnos sumptus in ædilitate fecit. ¶ Luculli: duo Luculli fr̃es: quoꝝ alter dicebat̃. M. L. Lucullus: alius Lucullus: q ut auctor est Plutar. erga frẽm beniuolẽtiã sũmã oñdit: nã cũ maior natus esset: solus tñ nullũ in rep. magr̃atũ inire uoluit: ueꝝ legitimã fr̃is moratus ætatẽ: ut eius quoq; rõ haberi posset tãtã sibi hac humanitate apud populũ gr̃am cõciliauit: ut ẽt absens una cũ fr̃e ædilis declaratus eẽt. Lucullus romanorũ ferme ditissimus: æstimatis bonis: ut auctor est Diodorus li. v. decimã partẽ Herculi dedit: epulũ ꝓbẽs quottidie ac multa ꝓfundẽs. ¶ Syllanꝰ. Seruiliã Catõis uticẽsis sororẽ uxorẽ habuit. ¶ P. Lẽtulus Cicerõis amicus & cuiꝰ ꝓcipua opa ab exilio reuocatꝰ est: ad quẽ extãt ipsius epistolæ. Ci. rediit ab exilio. xvi. mẽse post fugã cũ sũma gratulatiõe totiꝰ Italiæ Lẽtulo & Philippo cõsu. Philippus erat pr̃ Mariæ uxoris Catõis. ¶ Me cõsule. cũ ego eẽm cõsul inqt Ci. ¶ Scaurꝰ imitatꝰ. M. Scaurus ut supra dictũ ẽ: Scauri filiꝰ pricipis senatus priuignus Syllæ fuit & in sua ædilitate pr̃imonũ fere cõsũpsit de quo Ply. li. xxxvi. docebimus insaniã Cai & Neronis iperatorũ pictã priuatis opibus. M. Scauri cuiꝰ nescio an ædilitas maxĩe ꝓstrauerit mores ciuiles maiusq; fit Syllæ malũ tãta priuigni potẽtia q̄ ꝓscriptio tot miliũ hic fecit in ædilitate sua opꝰ maximũ oium q̄ unq̄ fuere hũana manu facta nõ tpalia mora ueꝝ æternitatis destinatiõe. Theatrũ hoc fuit in quo posuit tria milia signorũ æreorũ. i. statuas ex ære: cuiꝰ theatri cauea cœpit octingẽta milia hoium cũ ãphitheatrũ Põpei. xl. tñ caperet. ¶ Magnificẽtissima. maxiarũ ĩpẽsarũ Põpeiꝰ cõsul Crasso cõtra parthos ꝓfecto theatrũ Romæ erexit gymnasia uarii generis sed in eiꝰ cõsecratione ut scribit Plutar. musicũ certamẽ exhibuit: uenatiões ꝑterea qbꝰ qngẽti leões cæsi elephãtos deide horrẽdũ dirũq; spectaculũ. Ex his iterũ in admirationẽ populi atq; beniuolẽtiã ductꝰ magnã in se cõflauit iuidiã: q; ueteribꝰ amicis militiã ꝓuinciasq; decernẽs ipse ꝑ amœna Italiæ loca cũ uxore Iulia genio idulgeret. ¶ Quid mihi placeat uides. q. d. o Marce fili. Talia mihi non placẽt: sed apte nõ dixit pp Põpeiũ: quẽ uiuũ amauerat & mortui memoriã colebat: tñ q̄uis inqt talia non ꝓbẽ tñ suspicio auaritiæ uitãda est: q̄ põt alicui obesse in maioris honoris petitiõe & ꝓbat hoc exẽplo Mamerci: qui cũ noluisset eẽ ædilis ꝓbuit auaritiæ suspiciõem: q̄re i petitiõe cõsulatꝰ repulsã habuit. ¶ Quare & si postulat̃. cõcludẽs ꝑcipit qd in tali re agẽdũ sit petẽte ppl̃o. ¶ Si postulat̃: munꝰ & splẽdor ædilitatis. ¶ Bonis uiris: dat cautionẽ faciẽdũ. i. eẽ id qđ a ppl̃o petit̃: si boni uiri approbãt qbꝰ stomacũ facere nõ debet bonꝰ ciuis dũ ppl'z largitiõibꝰ & muneribꝰ delinire & captare studet. Et ꝑ hoc Cæsarẽ notat. q inuitis pr̃ibꝰ legẽ agrariã suscitauit: & uariis largitiõibꝰ ppl̃m sibi deuinxit: & magnificẽtissimo munere ædilitatis. ¶ Pro facultatibꝰ: ꝓ rõne diuitiarũ. Illi eni q ultra q̄ res domestica patit̃ ipẽdũt carpẽdi sũt: qm̃ æs alienũ cõtrahere coguntur. Vñ Ply. ædilitatẽ Scauri notat his uerbis. Eligno. C. Curio funebri munere pr̃is cũ opibꝰ apparatuq; supare Scaurũ niteret̃: unũ enĩ illi uictricꝰ Syllã & Metellã mr̃ ꝓscriptionũ setrix. Vñ. M. Scaurus totiẽs priceps ciuitatis & Marianis sodalitiis rapinarũ ꝓuincialiũ sinus: & Cæsar post ædilitatẽ triginta & octingẽta talẽta debebat creditoribꝰ. Cæsar inqt Pylnius primus in ædilitate munere pr̃is funebri oĩ apparatu harenæ argẽto usus est. C. Anto. ludos scæna argẽtea fecit. Itẽ. L. Murena. ¶ Nos ipsi ut fecimꝰ: in nr̃a ædilitate inqt Ci. nõ scribit Plutar. qd fecerit Ci. i sua ædilitate: de qua paulopost dicet̃. ¶ Et si qñ aliud ꝑceptũ: primũ fuit si postulat̃ a ppl̃o: & non iprobat̃ a bonis. Alteꝝ est si acqrit̃ ex ipsa largitiõe res maior utiliorq;: & ponit exẽplũ Orestis ciuis: q ut gratiã ppl̃i iniret: prãdia i semitis ppl̃o exhibebat: simulãs se id agere eo aĩo: ut Herculi bonoꝝ suoꝝ decimã ꝓsolueret: qm̃ opes illorũ augeri putabant̃: q decimã Herculi dedissent. Diodorus li. v. sic scribit. Potitiꝰ & pinarius iter Aborigines ꝑ Diodo. stãtiores Herculẽ honorifice exceperũt: q ut gratiã referret dixit: eos q sibi uita functo & iter deos relato decimã bonoꝝ dicerẽt: fœliciter uicturos qđ & euenisse usq; ad hoc tps cõstat. Multi eni romanorũ nõ solũ medio

Plyni.

cri cēsu: sed q ditissimi sūt hiti:decimas herculi uouerūt:Posteaq̄ fortūatiores facti bona sua ad.iiii.talētorꝫ mi
lia herculi sacrarūt.Lucullus Romanorū ferme ditissim⁹ æstimatis bōis decimā ptē Herculi dedit. M.Crassus:
ut dictū est ēt decimā ptē bonorꝫ Herculi cōsecrauit. Sylla ut auctor est Plutar.ex uniuersis fortūis Herculi de
cimā ptē sacrificās sumptuosissima exhibuit pplo cōuiuia:in qb⁹ tāta ꝓdigalitate usus est ut plurima ois gene
ris cōdimēta deiicerent in fluuiū & q̄dragenariū ac supra uinū potaret.¶ Nup:nō multo añ.¶ Noie decumæ:
hoc ptextu ut diceret se soluere decimā ptē bonorꝫ Herculi & sic in uiis dabat pplo prandia in honorē Herculis
hoc tñ simulabat:ut captaret populi fauorē.

nup prādia in semitis decumæ noie magno honori
fuerūt.Nec Marco qdē Seio uitio datū est:q in ca
ritate ānonæ asse modiū populo dedit. Magna enī
se & inueterata īuidia nec turpi iactura:qñ erat ædi
lis:nec maxima liberauit:sed honori summo nuper
nr̄o Miloni fuit q gladiatoribus emptis reip.causa
quæ salute nr̄a cōtinebat̄ oēs Publii Clodii conat⁹
furoresq̄ cōpressit.Causa igit̄ largitionis est:si aut
necesse est aut utile.In his aūt ipis mediocritatis re
gula optima est.L.qdē Philippus Q uiti Fabii fili⁹
uir magno igenio:in primisq̄ clarus. gl̄iari solebat
se sine ullo munere adeptū eē oia q̄ hērent̄ amplis
sima.Dicebat idē Cotta curio. Nobis quoq̄ licet i
hoc quodāmō gloriari.Nā pro amplitudine hono
rū:quos cūctis suffragiis adepti sum⁹ nr̄o qdē āno

¶ Ne uitio datū est:nō fuit rephēsum.i. Seius
nō fuit ob id accusat⁹ tāq̄ captaret aurā popu
larē.¶ In caritate:penuria frumenti poplo rē
gratā fecit:qñ exiguo p̄cio dabat modiū āno
næ asses fuerūt ærei ac unius libræ.uñ as dice
As
Dupon baf nūmus libralis.Inde dupōdius ex duabus
dius libris:& sestertius duaꝝ libraꝝ & semis.¶ Ma
Sester gna enī se: rō q̄re nō fuit illi uitio datū sensus
tius est.M.Seius q ob auaritiā iā pridē a pplo ha
bebat̄ odio:ea se īfamia liberauit hoc suo dam
no:qd̄ uitupari nō pōt.Igit̄ ut honori nr̄o cō
sulamus.Interdū largiēdum est ipsa largitiōe
modū nō excedēte.¶ Nec turpi:nō uitupabi
li:qm̄ dicebat ædilē talia facere.¶ Sed honori
summo:hoc dicit in grām Milonis.q Clodiū
Ciceronis capitalē inimicū in silua aricina iter
fecit emptis ad eā rē cōficiendā gladiatoribus
quorꝫ duos noiat Pedianus Asconius:Erida
nū & buriā:q cū Clodiāis manus cōserere cœ
perunt:Milo ut Ciceronē Clodiano furore li
beraret:gladiatores in sua ædilitate cōparauit.¶ Cā reip.ꝓ rep.defendēda.¶ Quæ salute nr̄a cōtinebat̄:laudat
se Ci.& oñdit Milonē nō errasse in opprimēdo Clodio ꝓ salute ipsi⁹ Ciceronis:q Clodio ciui turbulētissimo
aduersabat̄ Clodius auctore Plutar.Ciceronē ab exilio reuocatū armata manu occidere uoluit:& in domū ipe
Plutar. tu facto redēptoribus fugatis lapides & colūnas disiecit. Tandē inualescēte in dies Clodii in Ciceronē furore:
de Clo. Clodius p̄turā petiit ad oia pturbāda:tādē a milone iterfectus est.Nec abfuit suspitio inqt Plutar.Ciceronē ei⁹
cædis auctorē suasorēq̄ fuisse.Erat Clodius uir tū nobili genere ortus tū diuitiis eloquētiaq̄ p̄clarus:nulli autē
Plyni. uulgarissimorū ad fastidiū usq̄ hoium supbia & ꝓcacitate secūdus.Ply.Milonē notat dicēs. Itaq̄ & ipsum mi
lonē sestertia septingēta milia æris alieni debuisse iter ꝓdigia humani aī duco.¶ Cā igit̄:cōcludit oñdens qua cā
ducti largitiōe uti debemus:cū.s.aut necesse est:aut utile:& in utroq̄ mediocritas seruā est.¶ His ipis largitio
nib⁹ quæ fiūt aut necessitatis aut utilitatis cā.L.qdē Pphilippus:dānauit supra tales largitiōes:qbus hoies ad
maiorē dignitatē cupiūt puenire.Nūc affert.L.Philippū & cottā curionē:q gl̄iabant̄ se consulatū adeptos sine
mūere ædilitatis:ut oñdat hāc eē laudabiliorē uiā ad āplissimos honores:qm ad qd̄ uirtute parari debet turpe
est si pecūia & pplari ambitiōe parat̄:& hoc dicit:ut se ēt laudet q ad cōsulatū hō nouus puenit:q̄uis exiguos sū
ptus in sua ædilitate fecisset.¶ Clarus multi nois:qm̄ fuit eloquēs & magno īgenio p̄dit⁹.Idē qd̄.L. Philippus
& cotta Curio. Quodāmō:hoc dicit ut deuitet arrogantiā:& ut simul oñdat se aliquos sumptus in sua ædilitate
fecisse:sed ꝓ amplitudine honorū quos adeptus est oīb⁹ suffragātib⁹:nulli quodāmō fuerūt:& sic oñdit se no
uū hoiem nō largitiōib⁹ sed ꝓpria uirtute anno suo.i.cū primū petere licuit post p̄turā puenisse ad consulatū.
Vñ Ply.ait in.vii.Cōsulatus tm̄ opibus electus:& nomē ciceronis & splēdor cōsulē fecisse Ciceronē filiū īperā
Plyni. te Augusto.Iō dicit Sene.Ciceronē filiū quæ res cōsulē fecit nisi pater?¶ Amplitudīe honorē:cōsulat⁹ q erat
Seneca honor per se amplus.¶ Nostro anno:statim post p̄turā:tūc enī licebat petere cōsulatū:gloriat̄ Ci.se finita p̄tu
ra creatū fuisse cōsulē qd̄ nō cōtigerat illis:quos supra noiauit:q̄uis nō essent noui hoies:ut erat Ci.q de sui cō
sulatus electiōe in orōne ꝓ lege Agraria apud Quirites cōtra.P.Rullū tribunū plebs ita scripsit. Neq̄ me tm̄
modo cōsulē qd̄ est ipsum ꝓ sese amplissimū:sed ita fecistis quō pauci nobiles in hac ciuitate facti sunt. Nouus
añ me nemo. Non ꝑfecto si recordari uolueritis de nouis hoib⁹.reperietis eos qui sine repulsa cōsules facti sūt:
diuturno labore atq̄ aliqua occasiōe cōsules esse factos:cū multis annis post petissent q̄ p̄tores fuissent:aliquā
to serius q̄ per ætatē ac per legē liceret:qui aūt anno suo petierint sine repulsa nō esse factos:me eē unū ex oibus
nouis hoibus.de qbus meminisse possumus:q cōsulatū petierim cū primū licitū sit:cōsul factus sim cū primū
petierim ut uester honor ad mei tpis diē petitus nō ad aliene petitiōis occasionē iterceptus nec diuturnis præ
cibus afflagitatus sed dignitate ipetratus esse uideat̄.Est illud amplissimū qd̄ pauloante cōmemoraui qrites:
quod hoc honore primū me ex nouis hoibus multis posthabitis affecistis:q prima petitione:q anno meo.sed
tñ magnificentius atq̄ ornatius esse illo nihil potest:q meis comitiis nō tabellam indicem libertatis:sed uocē
unā præ nobis indicē uestrū erga me uolūtatū ac studiorū:tulistis itaq̄ me non extrema tribus suffragiorū:sed
primi illi uestri concursus:neq̄ singulæ uoces præconū:sed una uoce uniuersus populus romanus consulē de
clarauit.Ideo in hoc loco dicit:quos cūctis suffragiis adepti sumus.¶ Anno nr̄o:post præturā cū primū petere

licuit cõsulatũ:erat eñi præfinitum tp̃s:quo petere licebat:dixi enim supra Syllam dictatorẽ uoluisse:ut nõ liceret petere cõsulatũ:nisi post præturã:& tũc annus suus dicebaẽ:ab eo qui i toga cãdida magistratũ petebat. Noui homines ante Ciceronẽ assequi nõ potuerũt cõsulatũ anno suo:sed opus fuit expectare. Vnde in eadem oratione Cicero ait:cũ Marius a spe cõsulatus longe abesset:& septimũ annum post præturam iaceret. Ideo in hoc gloriatur Cic. qm̃ primus ex nouis hoĩbus anno suo amplissimos honores adeptus est. Et in orõne pro Milone dicit. P. Clodius cũ statuisset omni scelere in prætura uexare remp. uideretq̃ ita tractata esse comitia anno superiore:ut nõ multos menses p̃turã regere posset:qui nõ honoris gradũ expectaret ut cæteri sed ut:&. L. Paulũ collegam effugeret singulari uirtute ciuẽ:& annũ integrũ ad dilacerandũ rẽp. q̃reret subito reliq̃t annũ suũ:seq̃ in annũ proximũ trãstulit. Prius petebaẽ q̃stura: inde ædilitas:postea p̃tura:demũ cõsulatus. Censores erãt & ante cõsulatum & post in Bruto sic ait. Itaq̃ cũ iam pene euanuisset Hortẽsius & ego anno meo:sexto añt post illum cõsulẽ cõsul factus essem:reuocare: sed ad industriã cœperit. ¶ Quod contigit memini:ut. s. ãno suo cunctis suffragiis adipisceretẽ. ¶ Exiguus sumptus ædilitatis fuit: Ci. cũ eẽt in plurimis causis uersatus:& in patrocinio Siciliẽsi maxime i certame uenisset. designatus est ædilis: ut ipse dicit in Bruto:cum designato consule Hortensio:& ut ipse testis est in oratione pro. L. Murena. tris ludos i sua ædilitate fecit. qui nã

quod cõtigit eorũ nemini:quos nõ noĩaui:saxe exiguus sũptus ædilitatis fuit. Atq̃ ẽt illæ ĩpẽsæ meliores sũt:muri:naualia:portus:aq̃rũ duct⁹:oĩaq̃ quæ ad usũ reip. p̃tinẽt. Quamq̃ quod p̃sens tanq̃ in manu datur iucũdius est:tñ hæc in posterum gratiora sunt theatra:porticus:noua tẽpla. Verecũdius rep̃hẽdo pp Põpeiũ. Sed doctissimi nõ probant: ut & hic ipse Panætius:quẽ multũ in his libris secut⁹ sũ:nõ iterpretatus:& Phalerius Demetrius:qui periclem principẽ græciæ uituperabat:q̃ tãtã pecuniã in præclara illa p̄pylea proiecit. Sed de hoc genere toto in his libris:quos de republica scripsi diligẽter est disputatũ. Tota igiẽ rõ taliũ largitionum

ludi fuerint:in ultima actione in Verrẽ aperit dicẽs:post quæsturã sum designatus ædilis: habeo rõnem quid a Po. Romano acceperim. Mihi ludos sanctissimos maxima cũ cerimõia Cereri. Libero:liberæq̃ faciendos. Mihi floram matrẽ populi plebisq̃ romanæ ludorũ celebritate placãdã. Mihi ludos antiquissimos:qui primi romani sunt noĩati:maxima cũ dignitate:ac religiõe Ioui Iunoni Mineruæ eẽ faciẽdos. Mihi sacrarũ ædiliũ p̄curationẽ mihi totã urbẽ tuendã eẽ cõmissam:ob earũ rerũ laborẽ & solicitudinẽ fructus illos datos:antiquiorẽ in senatu sñiæ dicẽdæ locũ:togã prætextã:sellã curulẽ:ius imaginis ad memoriã posteritatẽq̃ producendã. His ludis maxime populus delectabaẽ:& qui nõnullis ad amplissimos honores cõsequẽdos suffragati sunt. Vnde in oratiõe pro Murena ambitus accusato respondẽs Seruio Sulpitio ait. Nõ esse mirãdũ in petitione cõsulatus ludorũ magnificẽtiã. L. Murenæ apud populũ profuisse:delectãt inquit hoĩes mihi crede ludi:etiã illos qui dissimulãt:nõ solũ eos qui fatẽtur:qđ ego in mea petitione sensi. Nã nos quoq̃ habuimus Scænã cõpetricẽ:qđ si ego: qui tres ludos ædilis fecerã:tñ Antonii ludis cõmouebat:tibi qui casu nullos feceras:nihil huius istã ipsam:quã irrides argẽteã Scænã aduersatã putas. Noli ludorũ huius elegãtiã: & scænæ magnificẽtiã ualde cõtẽnere: quæ huic ad modũ profuerũt. Odit inquit populus Ro. priuatã luxuriam:& publicã magnificẽtiã diligit. Diuus Augustinus in. ii. de ciuitate dei Ciceronẽ his ludis sese efferẽtẽ sic taxat. Vir grauis & philosophaster Tullius clamat in auribus ciuitatis inter cætera sui magistratus officia sibi florã matrẽ ludorũ celebritate placãdã: qui ludi tãto deuotius q̃ñ turpius celebrari solẽt. ¶ Atq̃ etiã:nunc dicit quæ impensæ magis laudabiles sint in ipsa repu. ¶ Muri sunt urbium:parietes autẽ domorũ. ¶ Naualia:sunt loca in quibus fiunt naues & cõseruãtur antequã in aquam deducãtur. ¶ Iucũdius:q̃ sint ædificia publica: magis inquit gaudet populus epulo:uisceratione:ludis:tñ illa sũt præstãtiora. qm̃ sunt diuturniora & maioris famæ. ¶ Hæc:naualia portus & alia ædificia ad usum communem. ¶ Propter Põpeiũ:qui in secundo consulatu ut dictũ est: gymnasia theatrũq̃ erexit:cuius dimẽsionẽ ex theatro quod erat Mitylenis attulit. ¶ Verecundius:inquit talia rep̃hendo:ne uidear insectari Pompeiũ amicũ meum: qui in his sine aliqua supputatione pecuniarũ profusus fuit. ¶ Principẽ:primũ inter græcos noĩs celebritate ac fama eloqui. ¶ Præclara propylea:uestibula templi Mineruæ apud Athenas:propyleum græce latine diciẽ uestibulũ. Plutar. ait in uita periclis. Arcis uestibula quinquẽnio ædificata sunt Mnesicle Architecto: fortuna ãt admirabilis quæ circa eam fabricã euenit:indicauit nunq̃ defuturã eam:sed adiumento operi semper futuram. Nunq̃ unus ex fabris diligẽtissimus cum ex alto decidisset. & medici de salute iam desperassent: dea per quietẽ Pericli ostendit remedio:& sic ille liberat⁹ est & salubri Palladi in arce positũ est signũ quod phidias effinxit. Cũ aũt Thucydides diceret Periclem ædificãdo nimias pecunias effundere. Pericles populũ in concione rogauit: nũquid uideretur nimiũ impendisse:quo respõdentẽ nimiũ:sint igitur hæc nõ nobis inquit impensa: sed mihi: & ipsis donis meum tãtũ nomẽ inscribã. Hoc dicẽte Pericle siue admirati eius animi magnitudinẽ:siue de operũ gloria certarent athenienses reclamarũt iubentes ut publice sumptus faceret. nec ulli parceret ipensæ: de Phalereo Demetrio dictũ iam. ¶ Præclara:summi noĩs & celebritatis. ¶ Proiecit: effudit. ¶ De hoc genere toto: de publicis ædificiis muneribus ludis & similibus. ¶ Libris de rep. quos in suo cõsulatu elucubrauit:sex fuerũt:qñ q̃ desiderãtur:sextum habemus:qui inscribiẽ de somno Scipionis. ¶ Tota igiẽ:concludit tales largitiones toto genere uitiosas esse:sed aliqua tẽpora incidere:quibus necessariæ sunt:cũ. s. fugimus auaritiæ suspitionem:cum necessitati subueniẽ:& tandẽ cum ipsa largitio non oĩno ad malum finem tendit. ¶ Toto genere:oĩno & per se.

Augustinus

Naualia

Propyleum

Plutar.

¶ Temporibus:temporum conditione potest esse non uitiosa sed laudabilis: & sic uti largitione interdum erit officium a circũstantia. ¶ Accommodanda:pro ratione facultatum facienda & moderanda.

Nillo aũt. Postq̃ de largitione quæ a ꝓdigalitate ꝓficiscit̃ differuit: trãsit ad aliud genus quod a libe
i ralitate manat: docetq̧ quõ tali liberalitate utẽdũ sit. Supra dixit duo genera esse largorũ: quorũ alteri prodigi alteri liberales dicũtur. Postq̃ de prodigiis dixit: dicit de liberalibus: qui ut dicebat suis facultatibus aut captos a prædonibus redimũt: aut æs alienũ suscipiũt. ¶ Affecti: dispositi in causis dissimilibus. ¶ Alia cã est: docet quõ affecti eẽ debemus cũ alia cã sit eius qui in calamitate uersatus & ei⁹ qui adiuuari cupit: cũ ad summos tendat honores sine aliqua aduersitate: & docet nos debere ꝓpensiores esse in calamitosos nisi fuerint calamitate digni. ¶ Res meliores: maiores dignitates & opes. ¶ Benignitas: liberalitas magnificentia. ¶ In his tñ: q̃uis inq̃t in illos ꝓpensiores eẽ debeamus: tñ nullo mõ deserendi sunt: qui altiorẽ dignitatis gradum ascẽdere cupiunt. ¶ Sed in diligendis idoneis: præcipit diligenter iudicandũ esse an alii qui fauorem cupiũt digni sint: qm̃ aliter esset cõtra prudentiam: quod probat Ennii sentẽtia. ¶ Male locata: collocata indignis & minime idoneis: hic est uersus Ennii ex tragœdia: & publius poeta Mimorũ dixit. Beneficium dãdo accepit: qui digno dedit. ¶ Quod aũt: ponit nũc contrarium. ¶ In eo: quod bono uiro tributũ est. ¶ In ipso: bono uiro. ¶ Ex cæteris: q laudãt liberalitatẽ quæ prudenter fit: & liberalitas ab omnibus laudatur remota imprudentia: qm̃ dandũ est ut oportet. ¶ Danda igit̃ opera est: præcipit quib⁹ beneficiis alios afficere debeamus ut memoria remaneat apud posteros: & illis nõ liceat esse ingratis. ¶ Prodeat̃: propagetur: diffundatur: ut aliquos ui oppssos: defendere docere: ꝓdia donare merẽtibus ad honores euehere: & similia quorũ memoria trãsit ad posteros: & sine odio aliorũ ingrati esse non possunt. ¶ Nõ liceat eẽ ingratis: sic loquimur mihi liceat esse bono tibi licet esse discreto. ¶ Deterrẽda: amouẽda & impediẽda: cum utatur ingratitudine. Ita dicimus deterrui te a scribẽdo. i. effici: ut nõ scriberes: deterreo liberalitatẽ efficio: ut q̧s non sit liberalis: qui ergo est imemor beneficii: deterret liberalitatẽ. ¶ Hostẽ: inimicũ: qm̃ est igratus & illiberalis. ¶ Tenuiorũ: pauperũ: qui indigẽt aliorum liberalitate. ¶ Atq̧ hæc benignitas: ostẽdit hãc liberalitatẽ usui esse reip. cũ redimũtur captiui & pauperes locupletãtur. ¶ Ab ordine nr̃o ab auguribus: qm̃ Cicero erat ex ordine augurũ. Cicero post Crassi interitũ augur creatur in Ciliciã proconsul missus est: qui eam prouinciam armis & iustitia seruauit: collegium augurũ erat in maxima ueneratione apud antiquos. ¶ Crassi: in cuius locũ Cicero subrogatus fuit. ¶ Hãc ergo cõsuetudinẽ: cõcludẽs præponit hãc liberalitatẽ largitionibus & muneribus eorũ: quos ꝓdigos appellauit. ¶ Munerũ: spectaculorũ captãdã multitudinẽ. ¶ Grauiũ: prudẽtũ: hæc inquit a grauibus hoĩbus solet exerceri: illa autẽ a leuissimis: qui aurã popularẽ captãt. ¶ Illa: largitio: quæ fit ad captãdos populi fauores. ¶ Titillãtiũ: mouẽtiũ. Titillare est illas ptes corporis tãgere: quæ tactæ mouẽt quãdã uoluptatẽ: ut tãge
Titillo re subalis: ergo qui largitiõe utũtur q̃si titillãt uoluptatẽ multitudinis: qm̃ deliniunt: ipsam oblectãt & capiunt tali largitione ac munere. ¶ Cõuenit aũt: nũc præcipit & dãdo & exigẽdo qd agẽdũ sit: & conueniat. ¶ Nõ acerbum: non asperum: & nimis molestum. ¶ Re contrahenda: in omni contractu. ¶ Confinis: hoc confiniũ dicit̃.

gñe uitiosa est tpib⁹ necessaria: & tñ ipa & ad facultates accõmodãda: & mediocritate moderãda est.

¶ Alterũ gen⁹ largiẽdi qd' a liberalitate ꝓficiscit̃.

Nillo aũt altero genere largiẽdi: quod a li-
i beralitate proficiscitur: nõ uno modo in dis-
paribus causis affecti esse debemus. Alia cã est eius qui calamitate præmitur & eius qui res meliores quærit nullis suis rebus aduersis. Propẽsior benignitas esse debebit in calamitosos: nisi forte erũt digni calamitate. In his tñ qui se adiuuari uolent: non ut ne affligãtur: sed ut altiorẽ gradũ ascendant: ac restricti aĩo nullo mõ esse debemus: sed in deligẽdis idoneis iudiciũ & diligẽtiã adhibere. Nã præclare Ennius benefacta male locata male facta arbitror. Quod autem tributum est bono uiro & grato in eo: tum in ipso fructus est: cũ etiã ex cæteris. Temeritate enim remota gratissima est liberalitas: eoq̧ eam studiosius plærique laudant: qd' summi cuiusq̧ bonitas cõe perfugiũ est oium. Dãda igit̃ opa est: ut his beneficiis q̃ plurimos afficiam⁹ quorum liberis posterisq̧ ꝓdeatur memoria: ut his ingratis eẽ nõ liceat. Oẽs eni imemores bñficii oderũt: eãq̧ iniuriã in deterrẽda liberalitate sibi ẽt fieri eumq̧ qui facit cõem hostem tenuiorũ putãt. Atq̧ hæc benignitas ẽt reipu. utilis est redimi e seruitute captos: locupletari tenuiores: qd' quidẽ uulgo solitũ fieri ab ordine nr̃o in orone Crassi scriptum copiose uidemus. Hãc ergo cõsuetudinem benignitatis largitiõi munerũ antepono. Hæc est eni grauiũ hoium atq̧ magnorũ: illa quasi assentatorũ populi multitudinis leuitatẽ & uoluptatẽ quasi titulantiũ: cõuenit aũt tum in dãdo munificũ esse: tũ in exigẽdo nõ acerbũ. In oiq̧ re cõtrahẽda uẽdẽdo: emẽdo cõducendo: locando: in uicinitatibus & confiniis æquũ & facilẽ multã multis de iure suo cõcedẽtẽ. A litib⁹ uero q̃tũ liceat: & nescio an paulo plus ẽt:

¶De suo iure: de eo qd' iure ad se ptinet. ¶Abhorrentē: alienū a litigiis quoad fieri pōt: & potius est aliquid de suo cōcedēdū q̄ litigādū. ¶Habēda aūt est rō: ne aliqui pcepto Ciceronis ducti' a litibus abhorrendo rē suā cōsumi & labi sinerēt: monet habēdā eē curā rei familiaris: nec pmittēdū ut male dilabat': qd' maxime decet. ¶Flagitiosum: malū sceleratū: & ptinēs ad ignauū hoiem. ¶Sed ut illeberalitatis: monet ita esse habendā rōnem rei familiaris: ut nō uideamus illiberales aut auari. ¶Posse enī: ratio quare suspitio auaritiæ pellēda est. qm̄ ille est pecuniæ fructus: cū quis moderate utit' liberalitate: ut se pr̄imonio nō spoliet. ¶Recte ēt: laudat sniam Theophrasti: qui hospitalitatē laudauit. quæ est q̄dā dispositio & liberalitas erga hospites. i. amicos externos. ¶A Theophrasto: q de diuitiis librū unū scripsit: in quo laudauit hospitalitatē. ¶Valde decorū: pulchrū & gloriosum. ¶Illustriū: clarorū uirorū & principū ciuitatis. ¶Illustribus: claris amicis externis. Hāc sniam Lactātius reprobat: sed ipse loquitur ut Christianus. Cice. aūt ut gentilis p̄hus. & ideo iusta repræhēsione caret. ¶Honeste: cum laude uirtutis. ¶Cimonē: Cimon filius fuit Milciadis & Hegesipyles filiæ Olori regis Thraciæ Milciades. l. talētis dānatus in uinculis periit. Cimone & sorore Elpinica supstitibus. Cimon spoliis bellicis locupletatus agrorū sæpe amouit: ut oēs ad fructus legēdos accedere possent: ex tribu laciadarū fuit Milciades: in quos summā hospitalitatē Cimon exercuit. Parabatur inqt Plutar. in uita Cimonis: ingēs domi cōuiuiū: eo pauperes quicūq; uellēt libere cōuenientes educationē inde per ociū sibi uendicabant: ut rebus tm̄ urbanis intēderent. Cæterū Aristoteles nō oībus atheniēsibus datū esse: sed ex laciadibus' contribulibus suis cuilibet licuisse accedere tradit. ¶Comitabant' præterea Cimonē quidā familiares hi pulchra ueste indutis mādatū erat ut si quis grādior natu sordide ob inopiam indutus cum Cimone forte loqueretur: uestē cum eo permutarēt. Visum est hoc magnificētiæ genus plurimū in se maiestatis habere: & nūmos etiā illi copiose ferebant: ut si quē in foro indigna pressum ægestate conspicerent: q̄ proxime accedentes pecuniam illi clam in manibus deponerēt. ¶Curiales: cōtribules: Formā ciuilē Romulus hoc mō instituit diuisa omni multitudine trifariā singulis partibus duces singulos pfecit: tribusq; eas appellauit: diuisitq; rursus ipsas tribus in denas æquales partes: uocauitq; eas curias: illisq; etiam duces singulos pfecit: duces tribuum tribunos: curiarū uero curiones nominauit. Inde curiales sunt: qui & tribules & contribules ex eadē tribu siue curia: hæc ex Dionysio Alicarnasseo. Pomponius autem lib. i. digesto. de origine iuris dicit Romulū in. xxx. partes diuisisse populū: quas curias appellauit: proptereaq; tunc reip. curam per sententias partium earum expediebat: ut dictum est in primo uolumine.

Cimon

Plutar.

Pōponius

quā liceat abhorrētē. Est enim nō mō liberale paulū nonnūq̄ de suo iure decidere: sed interdū ēt fructuosum. Habēda aūt est ratio rei familiaris: quam quidē delabi sinere flagitiosum est: sed ita ut illiberalitatis auaritiæq; absit suspitio: posse enī liberalitate uti: nō spoliātē se patrimonio: nimirū est pecuniæ fructus maximus. Recte etiā a Theophrasto ē laudata hospitalitas. Est eni ut mihi uidet' ualde decorū: patere domos hoium illustriū illustribus hospitibus. Idq; ēt reip. est ornamēto hoies externos hoc liberalitatis genere in urbe nr̄a nō egere. Est ēt uehemēter utile is: qui honeste posse multa uolūt p hospites apud externos populos ualere opib' & gr̄a: Theophrastus scribit quidē Cimonē Athenis ēt in suos curiales Laciadas hospitalē fuisse. Ita enī dicit' istituisse: & uillicis iperauisse: ut oia præberentur quicunq; Laciades in uillā suam diuertisset.

¶Alterum genus liberalitatis quod opera pstat'.

q Væ aūt opera non largitione beneficia dantur hæc tum in uniuersam rēp. tum in singulos ciues cōferūtur. Nā in iure cauere: consilio iuuare: atq; hoc sciæ genere pdesse q̄plurimis uehemenrer: & ad opes augēdas ptinet & ad gratiam. Itaq; cum multa præclara maiorū: tum q̄ optime cōstituti iuris ciuilis sūmo semper in honore fuit cognitio atq; interptatio: quā quidē ante hāc cōfusionē tēporū in possessione sua pricipes retinue

q Væ aūt opera. Supra posuit duplicē rōnem liberalitatis: quarū altera in pecunia consistit: altera in opa atq; industria. Postq̄ de liberalitate pecuniaria disseruit: trāsit ad alterā: quæ opa fit. Et est duplex qm̄ interdū cōfert' in uniuersam rēp. interdū in singulos. & ondit pdesse alicui in iure ciuili accōmodatissimū esse ad hoies bn̄ficiis astringēdos: ide ponit eloquētiā quæ est gratior & ornatior. ¶Opa: labore & industria. ¶In iure cauere: uitare incōmoda & deceptiōes in iure litibusq;: multi eni ius amittūt suum ignorātia iuris: aut pcuratorū causidicorūq; inscitia. ¶Opes augēdas: potētiā & auctoritatē gr̄amq; multitudinis: cui: hæc opera præstatur. ¶Gratiā: beniuolentiā. Iurisc̄ōsultus inqt: fauens aliis in cā maximā cōsequitur auctoritatem & gratiosus apud oīs efficitur: quibus opera sua pdest: & cognitio iuris ciuilis in sūmo honore semper fuit & ēt interpretatio. ¶Quā: cognitionē & interpretationē iuris. ¶Ante hanc cōfusionē tēporū. Dānat Cæsaris tyrannidē & bella ciuilia. qbus sæuiētibus iura oppressa erāt & oia cōfusa. ¶Pricipes: primi in ciuitate ut familia aliquorū Mutiorū: quorū tanq̄ hæreditarium erat ius ciuile & aliorū quos supra noiaui: qui ciuitatis principes erant: & iuris ciuilis scientiam tanq̄ possessionem a maioribus relictam habebant: quæ omnibus erepta fuit propter tyrannidem & iuris oppressionem. Et sic Cicero deplorat calamitatem suorum temporum: & ius ciuile amissum esse dolet idq; eo indignius fert. q talia acciderunt tempore Cæsaris qui omni scientia ui-

runt. Nũc ut honores: ut omnis dignitatis gradus: sic huius scientiæ splendor deletus est. Idq; eo idignius qđ eo tpe hoc cõtigit cũ is eẽt cõsul q oẽs superiores: qbus honore par esset scia facile uicisset. Hæc igit̃ opa grata mltis: & ad bñficiis astrigẽdos hoies accõmodata: Atq; huic arti finitima ẽ dicẽdi grauior facultas & gratior & ornatior. Quid enĩ eloquẽtia laudabilius: & pstabilius: uel admiratiõe audiẽtiũ: uel spe idigẽtiũ: uel eoꝝ q defensi sũt grã? Huic quoq; ergo a maioribus nr̃is ẽ in tota dignitate principatus datus. Diserti igit̃ hois & facile laborãtis quodq; in patriis est moribus: multoꝝ causas & nõ grauate: sed gratuito defendẽtis: beneficia & patrocinia late patẽt. Admõebat me res: ut hoc quoq; loco intermissionẽ eloquẽtiæ: ne dicam interitũ deplorarẽ: ni uererer: ne de meipso aliqd uiderer queri. Sed tñ uidemus: quibus extictis oratoribus: q̃ in paucis spes: q̃ in paucioribus facultas: q̃ in multis sit audacia. Cum aũt omnes non possint: ne multi quidem: aut iurisperiti esse: aut diserti licet tamẽ opera prodesse multis beneficia petentẽ

Sueto. gebat & ius ciuile uidebaẽ diligere. Sueto. ait. Ius ciuile ad certũ modũ redigere statuit atq; ex imẽsa diffusaq; legũ copia optima quæq; & necessaria in paucissimos cõferre libros. ⁋ Eo idignius: maiore ai in dignitate ferẽdũ. ⁋ Cũ is esset. Cæsar dictator. ⁋ Sciẽtia: omni genere doctrinæ. ⁋ Hæc igr̃ opa: cõcludit de opa iuris ciuilis: & trãsit ad eloquẽtiã quã laudibus effert & merito. ⁋ Grauior: maioris dignitatis quãtũ ad põdus terũ & sentẽtiarũ. ⁋ Oratoris uis est & officium posse de oi re quæcũq; ꝓposita sit: apte & copiose dicere. ⁋ Gratior: q̃ sit ius ciuile.
Iuuena. ⁋ Ornatior: maioris ornamẽti & dignitatis. ⁋ Admiratione audientiũ: qm̃ eloquẽtẽ & prudẽtẽ oẽs admiranẽ. Vnde Iuue. de Demosthene ait. Quẽ mirabãtur Athenæ Torrentẽ & pleni moderantem fræna Theatri. Et Ciceronẽ orãtẽ oẽs suspiciebãt. ⁋ Indigẽtiũ: eorũ q idigẽt patrocinio eloquẽtis: ut in iudicio defendantur. ⁋ Grã: beniuolẽtia eorũ qui defensi sunt: & patronũ magna grã ꝑsequũtur. ⁋ Huic quoq;: quẽadmodũ iuri ciuili. ⁋ In tota: in oi parte dignitatis. ⁋ In patriis est moribus. Romanis institutis: qm̃ apud antiquos pr̃oni agebãt cãm clientis opa gratuita: & Cice. ex patrociniis auctore Plutarcho mercedẽ nõ accepit. Munera a Siculis ingẽtia magnificaq; ultro delata cõstãtissime rẽnuit: eo dũtaxat cõtẽtus ut ædilitatẽ suã trãsmissione frumẽtaria nec illa qdẽ gratuita
Disertꝰ adiuuarẽt. ⁋ Diserti: a dissẽrẽdo dr̃ auctore Fe
Fabius sto & disertus est ille q dicit ea q̃ oportet. Fabius li. viii. sic scribit. M. Antonius ait: A se disertos uisos eẽ multos: eloquẽtẽ aũt neminẽ: disertos satis putat dicere quæ oporteat: ornate aũt dicere ꝓprũ esse eloquẽtissimi. Ideo Cicero diserti dixit: qm̃ nõ loqtur de eloquentissimo: sed mediocri oratore & patrono cãrũ disertos. ⁋ Facile: laborãtis: qui facile suscipit labores ꝑ aliis in iudicio defendẽdis. ⁋ Nõ grauate: nõ moleste: aut ꝑꝑ pecuniã: sed gratuito is dr̃ aliquid grauate facere: qui molesto aio & inuito facit. Plynius in principio. xxvii. uoluminis sic scribit. Crescit apud me certe tractatu ipso admiratio antiquitatis: q̃toq; maior copia herbarũ dicẽda restat. tãto magis adorare priscorũ in inueniẽdo curã: in tradẽdo benignitatẽ subit. ⁋ Admonebat me res: de qua loquor & status præsens. Ne de sua fortuna Cicero quæri uidereẽ: noluit itermissionẽ eloquẽtiæ deplorare: sed utitur occupatiõe. Cũ enim dicit se nolle deplorare: maxime deplorat: & tpa dãnat sua. ⁋ Hoc quoq; loco: quẽadmodũ feci de iure ciuili. ⁋ Ne dicam interitũ: noluit dicere Cic. eloquẽtiã periisse: sed fuisse itermissam. ⁋ Quibus: quã clarissimis oratoribus: ut prius fuerat. L. Crassus. M. Antonius: Cæsar. L. filius Hortẽsius Cotta: & nõnulli alii: qui in foro Clarueꝛat Hortẽsius i actione pene supabat Cic. & adolescẽs magis dicẽdo floruit q̃ senex. De quo Cice. in Bruto. Hortẽsius a Grasso cõsule & Scæuola usq; ad Paulũ & Marcellũ cõsules floruit. Nos iquit in eodẽ cursu fuimus a sylla dictatore usq; ad eosdẽ fere cõsules. Sic. Qu. Hortẽsii uox extrincta suo facto est: nostra publico. Nos aũt brute ingt: qm̃ post Hortẽsii clarissimi oratoris mortẽ orbæ eloquẽtiæ quasi tutores relicti sumus: domi teneamus ea septã liberali custodia: & hos ignotos atq; ipudẽtes ꝓcos repudiemus tueamurq; ut adultã uirginem caste ab armatorũ impetu quãtũ possumus ꝓhibeamus. ⁋ In paucis: qm̃ pauci superant oratores: & hi qui erant nõ habebant facultatẽ. i. potẽtiã dicẽdi. qm̃ extinctus erat senatus. ⁋ Deleta iudicia: & causæ forẽses cõticuerãt: & hoc Cicero ꝑꝑ se dicit: qui prius in foro regnauerat & eius uocis tota urbs theatrũ fuerat: nũc aũt fugiebat cõspectũ sceleratorũ: quibus oĩa redũdabãt. Vnde miror illum in tãtis malis hoc opus tam breui tpe elucubrare potuisse: qm̃ scripsit post necem Cæsaris: sed beatissima ingenii ubertas: & philosophicũ pectus oĩa superabat. ⁋ Spes: pauci inquit sunt: de quibus sperare licet q; futuri sint clari oratores. ⁋ Facultas: potẽtia orãdi causas. ⁋ Audacia: multi inquit audẽt hoc genus dicẽdi tractare sed id quod audẽt præstare ut decet nõ possunt: superabat ipse Cicero eloquentiæ fons: qui tñ cessabat culpa tẽporũ quibus oĩa turbata erant & cõfusa. ⁋ Cũ autẽ oẽs: dixit supra hoies ꝓdesse posse iure ciuili & eloquẽtia: sed qa nõ oẽs possunt calere ius ciuile: aut esse diserti: dicit nunc Cicero tales hoies posse ẽt prodesse opera: cum. s. beneficia pro aliis petũt: cõmendant iudicibus reos: & uigilãt pro re alterius: & rogãt eos qui defendũt aut cõsulũt: ut sint in cã diligẽtes & sic cũ ipsi non possint eorũ causas agere: orant alios ut eis adsint: & sic officio bonorum uiroꝝ fungũtur. ⁋ Ne multi quidem: quoniam paucis datum est ut optime jus calleant & diserti sint. ⁋ Opera: labore & industria. ⁋ Licet tamen prodesse: ordo est: licet hoc scilicem hominem petentem beneficia: commendantem iudicibus aliquem uigilantem & rogantem alios: ut licet inquam talem hominem ita facientem opera sua prodesse multis. ⁋ Licet petentem prodesse: ille potest aliis prodesse

qui beneficia pro ipsis petit & cōmēdat iudicibus cām reorum. ¶ Latissime manat: ad multos iuuādos extendit eorū industria: qua gratiā aliorū demerent & amicos. ¶ Iam illud: utitur occupatione mouens neminem eē lædendū: dum alicui prodesse cupimus. ¶ Non expēdit: nō est utile. ¶ Si imprudentes lædūt: negligētiæ ascribendū est: si scientes. Temeritati: quæ est inimica prudentiæ. ¶ Certis operis: quibusdam laboribus: & quadā industria compensare id quod alium lædit: si in aliqua re inuiti aliquem offendimus debemus alia opera & officio id quod uiolatum est compensare: & eum quem offendimus aliquo beneficio reconciliare.

cōmendantē iudicibus: magistratibus: uigilātē pro re alterius: eos ipsos qui aut cōsulūt: aut defendunt rogātē: quod qui faciūt plurimū gratiæ cōsequunt latissimeq; eorum manat industria. Iā illud nō sunt admonēdi: est eni in promptu: ut aiaduertāt: cū alios iuuare uelit: ne quos offendāt. Sæpe eni aut eos lædūt quos non debēt: aut eos: quos non expedit: si iprudentes negligētiæ est: si scientes temeritati. Vtendū etiā est excusatiōe aduersus eos: quos inuitus offendas quacunq; possis. Quare id quod feceris necesse fuerit: nec aliter facere potueris. Certisq; operis & officiis erit qd' uiolatū ē cōpēsandū.

¶ In offō p̄stādo uir bonus locupleti p̄ferēdus est.

Ed cū in hoibus iuuādis: aut mores spectari: aut fortuna soleat: dictu quidē est procliue. Itaq; uulgo loquuntur sese in beneficiis collocādis mores hoium non fortunā sequi. Honesta ratio ē. Sed quis ē tādē: qui inopis & optimi uiri causæ nō anteponat in opera dāda gratiā fortunati & potentis? A quo eni expeditior & celerior remuneratio fore uidetur in eo fere est uoluntas nostra p̄pensior. Sed aiaduertēdū est diligētius: quæ natura rerū sit. Nimirū enim inops ille: si bonus ē uir: ēt si referre gratiā nō pōt hēre certe pōt. Cōmode aūt quicūq; dixit pecuniam qui habeat nō reddidisse: & qui reddiderit nō habere. Gratiā autem & qui reddiderit hēre: & qui habeat rettulisse. At qui se locupletes honoratos beatos putāt: hi ne obligari quidem beneficio uolunt: qui etiā beneficium se dedisse arbitrātur cū ipsi quāuis aliquid magnum acceperint: æque etiam a se aut postulari: aut expectari aliqd suspicātur. Patrocinio uero se usos aut clientes appellari mortis instar putāt. At uero ille tenuis: cum quid factum sit: sese spectatum: non

Ed cū in hoībus iuuādis. Dixit. Hactenus iuuādos eē hoies: aut pecunia: aut opa monet nūc potius iuuādos esse bonos uiros & inopes: q̄ fortunatos & potentes. qm̄ sequi debemus uirtutē nō fortunā & diuitias. ¶ Dictu est procliue: oēs hoc facile dicūt: sed nō ita facile fit. ¶ Dictu: dū dicit. ¶ Vulgo: ubiq;. ¶ Nō fortunā: diuitias: & potētias aliorū: cū uolūt beneficia in aliquē collocare. ¶ Honesta: plena honoris & laudis. ¶ Gratiā: beniuolētiā illius qui ē diues & potēs. ¶ Fere: quasi uolūtas oium ad id est inclinatior. Sed aiaduertēdū est diligētius: qm̄ nr̄a uolūtas propēsior est ad adiuuandos potētes: monet Cice. cōsiderādū eē: quæ sit natua rerū & p̄prietas: & ostēdit potius eē iuuandū bonū uirū & inopē qui semper habebit gratiā si referre nō poterit. & diuites obligari beneficio nolunt. Inde docet maiorē nos cōsequi gratiā: si inopē probū uirū potius q̄ si diuitē iuuerimus. ¶ Nimirū: certe declarat harū rerū naturam. Agere gratias est uerbo: Habere gratiā est animo: cuz memores beneficii sumus: referre autē est facto & re ipsa: ergo si bonus nō potest gratiā referre. i. par beneficium reddere gratiā habere potest. i. eē memor beneficii accepti. ¶ Cōmode: apte: affert quandā sniam: quæ circūferebat in certo auctore. ideo ait: quicūq; dixit. In oratione pro Planco respondens Cassio accusatori ait. Quanq̄ dissimilis est pecuniæ debitio & gratiæ. Nā qui pecuniā dissoluit: statum nō habet id qd' reddidit: qui autem debet æs retinet alienū: gratiam autem: & qui refert habet: & qui habet in eo ipso quod habet refert. Neq; ego nūc Planco definā debere si hoc soluero: nec minus ei redderē uoluntate ipsa: si hoc molestiæ nō accidisset. Et in oratiōe qua senatui de reditu suo gratias agit: dicit. Atqui in officio persoluēdo dissimilis ratio pecuniæ debitæ est: propterea q; pecuniā qui retinet non dissoluit: qui reddidit non habet: gratiam & qui rettulit habet: & qui habet dissoluit: & hoc etiā scribit Gellius. ¶ Qui reddiderit: reddere gratiā siue referre: est idem quod reddere beneficium: hēre autē est gratificandi uoluntatem inuicem habere. Referre inquit Seneca: est ultro quod debeas afferre: non dicimus gratiā reddit: reddūt enim & qui reposcūtur & qui iuiti: & alibi plus debet beneficii q̄ pecuniæ creditori. qm̄ de bn̄ficio plus soluēdū est: & nihilominus relata gratia ēt cohæremus: debeo eni cū reddidi rursus incipere. ¶ At qui se locuplete: ponit nūc oppositū de locupletibus: qui uolūt beneficio obligari: ¶ Beatos: fœlices & nullius rei indigētes. ¶ Æque: tātūdē. ¶ Postulari: ab eo qui cōfert beneficiū. ¶ Patrocinio uero: ecce aliud quo ostēdit ipsos nolle obligari beneficio. ¶ Patrocinio: defensione alicuius in causa sua. i. si fuerūt clientes & usi sunt alicui⁹ patrocinio: putāt id esse morti simile: potius inquit uellent mori q̄ uideri clientes: qui a colendo dicūtur. qm̄ colūt patronū. ¶ Tenuis: paup & bonus uir. ¶ Sese spectādū: habitā eē rōnem sui & uirtutis: non fortunæ & q; ille qui beneficiū cōtulit spectauit uirtutē ipsius paupis: non bona fortunæ. ¶ Nō fortunā: diuitias ut postea retributionē accipiat: & æque beneficiū a fortunato reddatur. Seneca sic ait. Nō est beneficiū quod fortunā spectat. Seneca

¶ Illi qui est meritus:qui in se beneficia cōtulit:sed ēt alii locupletib⁹:ut etiā ab illis accipere aliqd possit. ¶ Eget enī multis:hoc dictū est per parēthesim:& est rō quare inops cū multis idigeat:studet ēt aliis uideri gratus. ¶ Si quo forte fungit̄.i.si ipse inops aliqd facit pro eo qui de se benemeritus est:dicit parū id esse & se maiora illi debere:ut parē gratiā referre possit & sic semp munus suum extenuat. ¶ Videndūq; illud:affert aliud ostendit potius habēdā esse rōnē inopis q̄ diuitis ut maiorē gratiā cōsequamur:& ideo dixit diligēti⁹ aiaduertendū:quæ sit natura rerū. ¶ Humiles:pauperes:quorū est magna multitudo. ¶ Præsidiū:auxiliū suæ paupertatis:si defendimus diuitē:ipse solus nobis debet & forte filii:sed si inopem & bonū uirū:oēs paupes expectātes & ipsi aliquod subsidiū:ergo melius est in pauperē q̄ in diuitē beneficiū collocare. ¶ Melius:utilius & honesti⁹. ¶ In contētionē disceptationē:cuius potius rō habēda sit. Themistocles auctores Plutar. ex his qui filiā uxorem petebat:frugi ac modestū anteposuit locupleti dicēs se uirum pecuniis indigentē magis q̄ sine uiro pecunias quærere. Cicero aliter hoc narrat. ¶ Sed corrupti mores:deplorat Cicero statū suorū tēporū in qbus mores corrupti erāt:& uersi in luxū pp diuitias. Vnde exclamauit Iuuena. Nunc patimur longe pacis mala sæuior armis. Luxuria incubuit uictūq; ulciscitur orbē. Et uincant diuitiæ. Syllius ēt dicit. Diuitiis pbrosus honor. Asia deuicta inquit Plynius. Primū luxuriam misit in Italiā. L. Scipio trāstulit in triūpho argenti cælati pondo milia quadringēta:& uasoȝ aureorū pōdo.cc.milia eadem. Asia domita multo etiam graui⁹ afflixit mores:inutiliorq; uictoria illa hæreditas Attalo rege mortuo fuit erudita ciuitate amare etiā nō solū admirari opulentiam externam. Immenso & achaicæ uictoriæ momēto ad impellēdos mores hinc aliqui ueterū:ut Caius Marius post uictoriam cymbricam cantaris potasse liberi patris exēplo traditur:ille arator arpinas & manipularis imperator. ¶ Quid ptinet:quasi dicat nihil:qm̄ philosophi sumus:& bona fortunæ admirari non debemus. ¶ Sed mores:& si diuitiæ adiuuāt hoīes:tñ per se nō efficiūt:ut sint honestiores. ¶ Ne id quidem semper:qm̄ multi propter diuitias interficiuntur:aliqui patiuntur incōmoda. Vnde scribit Plutar. in uita Syllæ Nōnullos pecuniarum gratia obtrūcatos fuisse pscriptosq;. Qu. Aurelius inquit nullis se negociis implicās foȝ ingressus noīa proscriptorū legebat:iter quos cū se iuenisset. Vhe mihi misero dixit. Albana me uilla psequit̄:& statim iugulatus est. diuitiæ inquit Possidonius sunt causa malorū:nō quia ipæ faciūt aliquid:sed facturos irritāt. Philosophus in.i. Ethices sic ait. Compluribus hoībus ex ipsis bonis accidūt detrimenta:iam enim quidam ob diuitias perierūt. Plato in.xii. de legibus sic ait. Aurū atq; argētum:& priuatū:& in templis inuidiosa possessio est. ¶ Sed fac iuuare:esto q̄ iuuet. Honestior uero quō.s.erit:quasi dicat non erit. ¶ Honestior:dignior laude uirtutis pp diuitias:qm̄ nō laudamus hoīem ob diuitias:sed ob uirtutes:quæ sunt bona animi:& amitti nō pñt:diuitiæ igitur q̄uis faciāt hoīes potētiores:tñ honestiores nō faciūt. ¶ Quod si etiā:quia dixit iuuādū esse potius inopē monet nūc iuuādū eē etiā diuitem:si est uir bonus:sed hoc nō debet fieri propter diuitias:sed propter bonitatē:ideo dicit. ¶ Modo.i.solūmodo:ne adiuuent ipsæ diuitiæ:q̄ causa sint ut ille iuuetur. ¶ Quo minus:ut nō iuuetur iudiciū illius:qui iuuat aliquādo iuuādū esse opera. ¶ Sed qualis:q̄ bonus sit qualitas est illa per quam quales eē dicimur boni.s.aut mali. ¶ Extremum:ultimum in beneficiis collocādis.& opera præstanda. ¶ Contēdas:coneris efficere contra iustitiam:a qua omnis commendatio proficiscitur:& qua remota nihil honeste:& cum laude fieri pt. & iustitiā causa est:ut homo perpetuam commendationem assequatur & famam.

Margin: Themistocles — Iuuena. — Plynius — Plutar. — Aureli⁹ — Possidonius — Plius — Plato

fortunā putat:nō mō illi qui ē meritus:sed ēt illis a quibus expectat (eget enim multis inops) gratū se uideri studet. Neq; enī uerbis auget suū munus si quo forte fungit̄ sed extenuat. Vidēdumq; illud idē quod si opulentū fortunatūq; defenderis:in illo uno:aut forte in liberis eius manet gratia. Sin āt inopē:pbum tñ & modestum:oēs nō iprobi humiles:quæ magna in populo multitudo est p̄sidiū sibi paratum uidēt. Quāobrem melius apud bonos q̄ apud fortunatos beneficiū collocari puto:dāda oīno opera est:ut oī generi satisfacere possimus. Sed si res in cōtētionē uenerit:nimirū Themistocles ē auctor adhibēdus qui cū cōsuleret utrū bono uiro pauperi:aut minus pbato diuiti filiam collocaret:ego inquit malo uirū:qui pecunia egeat:q̄ pecunia quæ uiro. Sed corrupti mores deprauatiq; sunt admiratiōe diuitiarū:quarū magnitudo quid ad unūquēq; nostrū ptinet:illū fortasse adiuuat qui hēt ne id qdē semp. Sed fac iuuare:potētior sane sit:honestior uero quō? Quod si ēt bon⁹ erit uir:ne īpediant diuitiæ:quo minus iuuet̄:mō ne adiuuēt:sitq; oē iudiciū nunq̄ locuplex:sed qualis q̄sq; sit. Extremū aūt p̄ceptū in beneficiis operaq; dāda est:ne qd cōtra æquitatē cōtēdas ne quid pro iniuria. Fundamentum enim perpetuæ cōmendationis & famæ est iustitia:sine qua nihil potest esse laudabile.

Beneficia quæ ad uniuersos pertinent.

Sed qm̄ de eo genere beneficiorum dictum est:quæ ad singulos spectāt. deinceps de his

Sed qm̄ de eo genere. Postq̄ disseruit de beneficiis:quæ in singulos conferuntur a singulis.ad illū transit:quæ ad uniuersos & rempu.pertinent. Ad rempu.cū scilicet ex publico aliqd cōiter:aut uiritim distribuitur.ut cū ex publico frumētum datur.aut agri reipu.uectigales diuiduntur. Eorum autem

quæ ad uniuersos:quæq; ad rẽp.ptinet:disputandũ est. Eorũ aũt ipsorũ partim eiusmodi sunt:ut ad uniuersos ciues pertineãt:partim singulos:ut attingãt quæ sunt etiã gratiora. Danda est opera oĩno si possit utrisq;:nec minus:ut etiam singulis consulatur. Sed ita fit ut ea res aut prosit:aut certe ne obsit reipu. C. Helii &: P. Gracchi frumentaria magna largitio fuit. exhauriebat igitur ærarium modica. M. Octauii & reip. tolerabilis: & plebi necessaria: ergo & ciuib⁹: & reip. salutaris. In primis aũt uidẽdũ erit ei:qui rẽpu. administrabit:ut suũ quisq; teneat: neq; de bonis priuatorũ publice diminutio fiat. pniciose eñ philippus in tribunatu cũ legẽ agrariam ferret:quã tñ antiquari facile passus est:in eo uehemẽter se moderatũ pbuit:sed cũ in agẽdo multa populariter:tũ illud maledixit nõ esse in ciuitate duo milia hoĩum:qui rem haberẽt. Capitalis oratio est ad æquationẽ bonorũ ptinẽs:qua peste quæ põt eẽ maior?hãc enĩ ob cãm maxime ut sua tuerentur respu. ciuitatesq; constitutæ sũt. Nã & si duce natura cõgregabũtur hoĩes:tñ spe custodiæ rerũ suarũ urbium psidia quærebãt:dãda ẽt opa est: ne quod apud maiores nostros sæpe fiebat propter ærarii tenuitatẽ assiduitatẽq; bellorum tributũ sit conferendum.

ipsorum:subdiuidit hanc partẽ:& dicit istorum beneficiorum aliqua pertinere ad uniuersos:cũ.s. resp. aliquid facit:qđ oĩbus cõe est:ut pontes:fora:strata uiarũ:&c. id genus:aliqua ad singulos:ut cũ annona:ut pecunia populo diuidiť:siue aliquid aliud datur:quod ad unũ quemq; pertinet. Ista inquã sunt gratiora illis:quæ pertinẽt ad uniuersos:qm̃ ex his maiorẽ singuli capiũt uoluptatẽ:quippe consulitur eorũ necessitati:danť a principe uniuersis mille nũmi:singulis dãtur duo. qui sunt gratiores:qm̃ singuli habẽt. Ideo dicit Cicero:quæ sunt ẽt gratiora. ⁋ Ad uniuersos:cum beneficia in uniuersos cõferũtur. ⁋ Singulos:cũ uiritim aliquid distribuiť. ⁋ Danda est opera oĩno:pcipit Cicero si fieri põt uniuersis & singulis cõsulẽdũ:ut.s. oĩum singulorũq; ratio habeatur:& hoc ad eos qui rẽp. gerũt pertinet. ⁋ Cõsulať:prouideatur. ⁋ Sed ita:docet quõ hoc sit agẽdũ:ut.s. ratio reip. hẽatur & caueamus ne profusa largitio ex publico noceat reipu. & ærario. ⁋ Vt ea res:ipsum cõsulere & puidere.i. ipsa largitio frumentaria: aut pecuniaria:& ponit exẽplũ. C. Helii:&. P. Gracchi:quorũ nimia largitio ærariũ exhauriebat: nõ enim habebant rõnem reipublicæ:sed plæbis. Ecõtra ponit. Exẽplum. M. Octauii:cuius largitio tolerabilis fuit:habebat eñ reipu. rõnem & singulorũ. Vnde salutem attulit ciuib⁹ qui acceperũt:& reip. quæ oĩbus consulere debet:cuius salus in salute ciuium consistit. qm̃ sunt reip. mẽbra. quibus perditis: ut ipsa etiã perdať necesse est:quod accidit exhausto ærario & ciuibus fame inopiaq; laborãtibus. Vñ decet principẽ esse opulentum: ut huic malo aliisq; occurrere possit:nec debet pecuniis parcere pro salute suorũ. qm̃ ut dictũ est:magistratus est ad aliũ:non ad se. Rex has uirtutes habere debet:prudentiam fortitudinẽ: iustitiã: seueritatem:grauitatem:magnanimitatẽ: largitatẽ:beneficentiam:liberalitatem: hec certe sunt regiæ laudes. ⁋ Frumẽtaria:ex frumento publico plebi diuidendo. ⁋ Modica: adhibita moderatione:& idcirco ciuibus fame laborantibus:& republica quæ ciuium salute continetur:salutaris fuit. ⁋ In primis aũt:dat aliud pceptum rempu. gerentibus: ut.s. quisq; suum possideat:& ne fiat alicui iniuria in bonis suis quæ iure possidet. ⁋ Publicæ:pro impensis publicis. idest nõ debet is qui rempu. administrat diminuere res ciuis priuati:& eas absũmere in impensis:quæ ex publico fieri debẽt; debet uerbi gratia princeps dare subditis suis mille tritici modios hãc uim annonæ nõ debet priuato ciui & opulento eripere:ut aliis tribuat. quoniam hoc est cõtra iustitiã. ⁋ Perniciose enim:notat. L. Philippum:qui populo studuit cõtra optimates in suo tribunatu: legem agrariam ferre uoluit:& definiebat quod agri iugera cuiq; possidere liceret. quigẽta.s. hoc autem eo spectabat: ut bona locupletum cum pauperibus cõmunicarentur:& sic non potuisset quisq; habere quod suũ erat. Vnde Philippus bona ciuium priuatorum ad æqualitatem redigere cupiẽs:ut magis populum excitaret:& optimatibus inuidiam faceret:dixit nõ esse duo milia hominum Romæ qui rem haberent. i. qui aliquid haberent ut ostenderet diuitias esse apud paucos principes ciuitatis: cæteram uero multitudinem uel maxime egere. ⁋ Legem agrariam:quæ modum agris possidens imponebat. ⁋ Antiquari:abrogari & cessare: nam antiquare legem est delere:& ut inquit Pompeius:in morem pristinũ reducere:derogatur legi cum pars detrahitur. Abrogatur uero cũ protsus tollitur. ⁋ In eo:q passus est legem antiquari. ⁋ In agendo:in ipsa actione:qua legem suadebat:idest cum haberet orationẽ pro lege agraria. ⁋ Populariter:in populi fauorem. ⁋ Capitalis: perniciosa & detestabilis. ⁋ Ad æquationẽ bonorũ:ut omnes tãtũ haberent in bonis: quoniam nolebat aliquem posse supra quingenta iugera possidere:ut ea quæ superessent ex tanta agrorum copia plæbi diuiderentur:ut tandem non esset fere aliquod discrimen inter principes & plebæios:quo nihil potest esse perniciosius: cum non liceat unicuiq; quod suum est possidere & desides bona aliorum inuadere. ⁋ Hanc enim ob causam: ratio quare nõ posset esse maior pestis:& illa oratio capitalis erat. ⁋ Maxime: potissimum: quoniam non solum ut bona custodirentur:congregati sunt:licet hæc fuerint maxima causa:homo enim est animal congregabile natura. Respublicas:communes utilitates & congregationes ciuium urbesque. ⁋ Duce natura:quoniam homo appetit societatem naturaliter. ⁋ Spe custodiæ:sperantes res suas hoc modo posse tuto custodiri:unde munita sunt oppida & latæ leges. ⁋ Danda etiam opera est:aliud præceptum de tributis exigendis. ⁋ Ærarii tenuitatem: quoniam

Antiq̃ri legem Pompeius

Tributum

urgentibus bellis opus erat tributa exigere:cũ in ærario publico nõ essent pecuniæ.¶ Tributũ:a contributiore dicitur:uel ex eo ut inquit iuriscõsultus: ꝙ a multis tribuaſ.¶ Idq́:cõferre tributum:quod nostris temporibus quottidie fit:nullo bello:nulla necessitate nulla religione urgente:sed auaritia & luxuria:nemo patriã ꝑꝑ se diligit:nõ bonis cõsuliſ:nõ posteritati & gloriæ prospiciſ:sed abdomini & gulæ.¶ Prouidẽdũ:diligẽter præcauẽdũ ne sit opus exigere a ciuibus tributũ.¶ Huius muneris:tributi cõferendi.¶ Ominari:significare hoc aliquando futurũ necessitate:omen est in ore:cũ.s.aliqd dicimus:qđ bonũ aut malũ significat. Ominari est aliqd futurũ uoce significare:qđ tñ nõ ideo diciſ:quia certe futurũ scitur:sed uidetur esse quoddã præsagium. Vnde Hãnibal ut est apud Syllium:uidẽs Imilcen uxorẽ lachrymantẽ de suo in Italiam aduẽtu.qm̃ pericula timebat.& uiro dixit. Oĩbus parce & lachrymis fidissima cõiunx. i. noli mihi aliquam infœlicitatẽ ominari. In primo de diuinatione ait. Neq́ solũ deorũ uoces pythagorei obseruauerũt:sed ẽt ominũ: quæ uocãt oia:quæ maiores nostri quia ualere cesſabãt:iccirco omnibus rebus agẽdis quod bonum ꝙ faustum fœlix fortunatũq́ esset: præfabãtur:rebusq́ diuinis quæ publice fierẽt:ut fauerẽt linguis imperabatur. Inq́ feriis imperãdis ut litibus & iurgiis abstinerẽt. Quid sit fauere linguis interꝑtatur Seneca his uerbis Quotiẽs mentio sacraruꝫ litterarũ interuenerit fauete linguis hoc uerbũ nõ ut plærīq́ existimãt a fauore trahitur:sed imperatur silentium:ut rite pagi possit sacruꝫ nulla mala uoce obstrepẽte.¶ Ostenta dicuntur:quia ostẽdũt. Portẽta quia portẽdũt. i. significãt. Monstra quia mõstrant:prodigia:qa ꝑdicunt & rem futurã significãt.¶ Si salui:si nolũt peruenire in hostium ꝑtãtem:necesse est ut bella gerantur pro tuenda libertate.¶ Atq́ etiã: aliud præceptũ quod interpretatione non indiget:debet prospicere is:qui rẽp: gerit:ut sit copia earum rerum:sine quibus uiui nõ potest:ut sunt annona:uinũ:animalia:pecuniæ: & cætera: quæ hominum usui & defensioni necessaria sunt ut sine penuria & iniuria in pace uiuatur.

Idq́ ne eueniat multo ante erit ꝓuidẽdũ. Sine qua necessitas hui⁹ muneris alicui reip. obuenerit. malo eni alteri q̃ nr̃æ ominari:neq́ eni tãtũ de nostra: sed de oi rep. disputo:dãda erit opa:ut oẽs itelligãt (si salui eẽ uelint) necessitati esse parẽdũ. Atq́ etiã oẽs q rẽp. gubernabũt:cõsulere debebũt:ut earũ rerũ copia sit quæ sunt necessariæ. Quarũ q̃lis apparatio fieri soleat: & debeat:non est necesse disputare. Est eni in prõptu:tãtũ locus attingẽdus fuit.

Auaritia uacaſ debẽt q̃ mũerib⁹ publicis fũgũt

Aput aũt est in oi ꝓcuratiõe negocii: & muneris publici:ut auaritiæ pellaſ ẽt minima suspicio. Vtinã inqt. C. Põtius. Sãnis ad illa tpa fortuna me seruasset: & tũc eẽm natus: qñ romani dona accipere cœpissent:nõ essem passus diutius imperare. Ne illi quidem multa sæcula expectãda fuerũt:mõ eni hoc malũ in hanc rẽp. inuasit: itaq́ facile patior tũc potius Põtiũ fuisse:si quidem in illo tãtũ fuit roboris:nondũ. c. & . x. anni sunt:cũ de pecuniis repetũdis a Lucio Pisone lata est lex: nulla antea cum fuisset. At uero postea tot leges. & proxime quæq́ duriores: tot rei: tot damnati

Aput aũt est: Dat præceptũ illis:qui in publicis negociis uersanſ:ut auaritiæ uel minimã suspicionẽ fugiãt: & manus habeant abstinẽtes:ne bona publica deripiãt:aliosq́ spolient. Caput i primis seruãdũ in oi negocio publico.¶ Muneris:officii qđ ad rẽp. pertinet:ut sunt magr̃atus extra urbẽ: & in urbe: & oi alia re quæ publica est. C. Põtius dux Sãnitũ fuit:qui magnũ auri põdus Manio curio. qui tũc cõsul cõtra ipsos pugnabat: miserũt:qđ ille renuit dicẽs. Nõ aurũ habere præclarũ sibi uideri:sed eis: qui haberẽt aurũ iperare. Et iõ Põtius Sãnius optabat se tũc fuisse natũ cũ Romani cœpissent dona capere. quoniam illa ciuitas uinci nõ põt:cuius ciues nõ corrũpuntur muneribus: Ideo Philippus oia castella expugnari posse dicebat:in quæ asellus honustus auro posset ascẽdere:¶ Ne illi quidẽ:nõ erat inquit diu expectandũ Põtio Sanniti:quoniã paulo post ciues Romani pecunia corrupti sunt.¶ Hoc malum:auaritia: & corruptio pecuniaria. ¶ Tũc:illis tẽporib⁹ potius q̃ istis.¶ Tantũ roboris potẽtiæ: & ai:ut speraret se romanos de imperio deturpare posse:si munera cœpissent accipe.¶ Pecuniis repetũdis. L. Piso frugi trib. ple. primus legẽ tulit de pecuniis repetũdis cẽsorio: & Manilio cõsulibus repetũdarũ cã ita se habebat auctore Asconio Pediano:ut si cõuictus reus fuisset atq́ dãnatus:pecuniã reddebat æstimata lite:hoc est in preciũ redactis oium furtis. quã summã pecuniæ ꝓscriptis eius bonis factores curabãt. Sector diciſ æstimator:redẽptorq́ bonorũ dãnati atq́ ꝓscripti:qui spem

Sector

sectatur lucri:siue idẽ secutus spem æstimatiõis suæ bona oia auctione uẽdit sed semel ifert pecuniã: uel ærario uel sociis. Illi igiſ qui in ꝓuinciis furta cõmiserãt: & pecuniã cõtra æquitatẽ extorserãt:finito magistratu accusabanſ repetũdarũ a prouincialibus:quos spoliauerat. Vñ aphri Mariũ priscũ repetũdarũ accusarũt: & Cato Syllã ex Asia redeũtem repetũdarũ postulauitꝙ ex amicorũ sociorũq́ regno magnã cõtra legẽ pecuniæ uim congregasset.¶ Postea:post legẽ Pisonis.¶ Tot leges:quæ erãt ad coercẽdã auaritiã & furta quæ fiebant & rapinas ¶ Duriores: & sæueriores prioribus inualescere auaritia & rapinis.¶ Proxime succedẽtes alii quæ ꝓcesserant:nõ ita duræ:qm̃ in dies auaritia sæuiebat & peculatus. Accilius Glabrio legẽ tulit de pecuniis repetundis seuerissimam.¶ Dãnati:cõuicti in iudicio: & dãnati ad restitutionẽ pecuniarum. Reus is est:qui accusatus uenit in iudi

Reus
Dannatus

cium: dãnatus aũt:qui in iudicio cõuictus est. Vnde possumus aliquẽ reum facere sed nõ dãnare:ut Cæsar:qui Cornelium Dolobellam reum fecit repetundarum:sed non damnauit; quoniam ille in iudicio fuit absolutus:

tm̄ italicū bellū pp iudicioꝝ metū excitatū tāta sub latis legibꝰ & iudiciis expilatio direptioq; sociorū ut ibecillitate alioꝝ:nō nr̄a uirtute ualeamꝰ. Laudat aphricanū panætiꝰ ꝙ fuerit abstinēs : qd ni laudet᷑? sed in illo alia maiora . Laus eni abstinētiæ nō hoīs est solū:sed etiā tēporū illorū. Oī macedonū gaza quæ fuit maxima potitꝰ est Paulus:tm̄ in ærariū pecuniæ iuexit:ut uniꝰ impatoris præda finē attulerit tributoꝝ. At hic nihil in domū suam itulit pter memoriā noīs sempiternā . Imitatꝰ patrē Aphricanus nihil locupletior Carthagie euersa. Q uid q eiꝰ col

⁋ Tm̄ italicū bellicū pp iudicioꝝ metū:senatus auctore Liuio cū potētiā equestris ordinis in iudiciis exercēdis Liuius
ferre nollet:ol ui uti cœpit:ut ad se iudicia trāsferrent᷑:sustinēt cām eiꝰ Liuio Druso trib.ple.q ut uires sibi cōpa
raret pniciosa spe largitiōis plæbē cōcitauit & ut maioribus uiribꝰ auctoritate senatus tueret᷑:socios & italicos
pplos spe ciuitatis romanæ sollicitauit:hisq; adiuuātibꝰ p uim legis agrariis frumētariisq; latis legē quoq; iudi
cialē tulit:ut æqua parte iudicia penes senatū & equestrē ordinē eēnt. Cū de .de ciuitas pmissa sociis dari nō pos
set:irati italici ppli a romanis defecerūt. Picētes uestini:Marsi:peligni:Marucini:Lucani:Sānites & bellum co-
gnolatū est italicū & sociale Liuius Drusus in Liuius
odiū senatꝰ cū uenisset ob ea quæ italicis pplis Drusus
pmiserat uelut auctor socialis belli icertum a
quo domi occisus est:hic Liuiꝰ Drusus Cato-
nis uticēsis auūculus fuit uir & sapia pstās : &
eloquētia:q suo tpe priceps senatꝰ erat Tybe.
Gracchus auctore Asconio pediano legē iudi
ciariā tulerat ut eqtes romani iudicarēt & iu-
dicauerūt p ānos.xxx.sine ifamia. Post uictor
Sylla leges tulit ut senatorius ordo iudicaret.
Postea Aureliꝰ cotta sciuit ut senatores eqtes
romani & tribuni ærarii simul iudicarent . Et
hoc fuit anteq̄ Ci. Verrē accusaret. Postea pō
peius in.ii.cōsulatu pmulgauit:ut iudices æq̄
ex illis tribꝰ iudicarēt. In.iii.li.eplarū ad Atti
cū loquēs de celio scribit Senatoꝝ urna copio
se absoluit equitum adæquauit. Tribuni ærarii cōdēnarunt:Cæsar ut scribit Trāquillus:iudicia redegit ad duo
genera iudicū equestris ordinis & senatorii. Tribunos ærarios:qd᷑ erat tertiū sustulit. Tm̄ taꝫ magnū cum po-
pulis italiæ sociis. ⁋ Propter metū iudicioꝝ:qm̄ senatores timebāt eqtes apud quos iudicia erant: qm̄ equester
ordo tunc iudicabat. Iudiciū dicit᷑ res quæ certamē liteq; determinat. piudiciū uero res cum statuta fuerit affert Iudiciū
iudicaturis exēplū. Vnde dicit Fabius in.v. Petq; fere oia præiudicia:quæ de Cluētio uidebant᷑ facta subuertit. Præiudi
⁋ Excitatū:cōmotū dū hoīes iudicia timerēt:quæ nō timent᷑ nisi ab his qui errāt. ⁋ Expilatio : qm̄ qui in puin- cium
cias mittebant᷑ illas explicabāt:& diripiebāt bona socioꝝ. Expilare dicunt᷑:qui aliqd passim subripiūt. Cōpila- Fabius
re qui ubiq; rapiūt. ⁋ Aphricanū:Scipionē Æmilianū:cuiꝰ abstinētia Panætius pceptor eius laudauit. ⁋ Quid Expilo
ni laudet᷑:cur nō est laudādus ingr.q.d.nō solū ob hoc meruit laudē:sed ob alias uirtutes maiores: qm̄ laus ab- Cōpilo
stinētiæ tūc nō erat hoium sed tēpoꝝ:qbus oēs hēbant manus abstinētes.cū in negociis publicis uersabantur:
qd᷑ pbat exēplis. ⁋ In illo. Aphricano. ⁋ Alia maiora.s.fuerūt:q̄ sit abstinētia. Fuit eni Aphricanus optimus &
uir & impator:oiumq; bonarū artiū magister:ergo in ipso erāt maiora q̄ sit abstinētia: quæ potuissent a Panæ-
tio laudari. ⁋ Laus.i.rō q̄re dixit ironice:qd ni laudet᷑: qm̄ laudat abstinētiā:nō solū ptinet ad psonā Aphricani:
sed etiā tēpora illa: in qbus hoīes erāt abstinētes. ⁋ Hoīs. Aphricani quem tanq̄ abstinentē laudat. ⁋ Tēporū il-
loꝝ: qm̄ tunc nō irrepserat tāta auaritia:& habēdi cupiditas. Abstinentiā Aphricani sic laudat Vale.maximus. Valeriꝰ
exultat animus maximoꝝ uiroꝝ memoriā pcurrēs. Scipio Æmilianus post duos inclytos cōsulatus:totidēq;
suæ præcipuæ gloriæ triūphos.vii.seruis sequētibus officio legationis fructus est:& puto Carthaginis & Nu-
mātiæ spoliis cōparare plures potuerat:nisi operū suoꝝ ad se laudē. Manubias ad patriā redundare maluisset.
Itaq; cum per socios & exteras gētes iter faceret:nō mancipia eius:sed uictoriæ munerabant᷑. Nec quantū auri
& argenti;sed quantū amplitudinis pondus secū ferret æstimabat᷑. ⁋ Oia macedonum gaza:exēplis abstinētis-
simoꝝ impatoꝝ probat laudem abstinētiæ nō solum hominis:sed etiā tēpoꝝ fuisse. Paulus Æmilius filiꝰ fuit
Pauli cōsulis:qui in pugna Cānēsi occubuit:missus in Macedoniā perseū regē uicit:captūq; Romā in triūphū
duxit:quo amplissimo urbē & Capitoliū inuectus est:& Macedonicus cognoiatus:agens annum quadragesi-
mū. Tres dies in triumpho cōsumpti sunt:tm̄ signoꝝ armoꝝ auri atq; argenti inuexit. Filii regis præibant:&
ipse rex frusta ueste miserandū indutus. De pompa huius triumphi lege Plutarchū in uita Pauli Æmilii . Cē-
tum talenta quotānis Paulus iussit Macedones populo Romano pēdere. ⁋ Omni gaza: omni regia priuataq; Gaza
supellectili & pecunia:qm̄ persæ pecuniā gazam appellant:& Paulus capto rege oia in suū arbitriū habuit. ⁋ Fi
nē tributoꝝ:per hoc oñdit᷑ ingens pecunia. Plutarchus ait. Tm̄ auri argētiq; in ærariū Æmilius iuexit: ut nul- Plutar.
lum tributū psolui a ciuibus opus fuerit usq; ad hirci & Pansæ cōsulatū;qui circa primum Antonii & Octauii
bellum cōsules fuerūt. Plynius ait. Intulit & Æmilius Paulus Perseo rege Macedonico deuicto prædā pondo Plynius
triū miliū:a quo tpe populus romanus tributū pendere desiit. Appia.scribit. Paulū Æmiliū clā uenisse romā Appia-
& celeriter in Macedoniā reduisse ac delicti impunitatē pmisisse macedonibus allato quodcūq; habēt argēto & nus
auro:quibus assentiētibus milites ad oppida destinatos:& oēm pecuniā ad forū delatā:& reliqua bona passim Plutar.
direpta:sic paulus inqt Appianus.lxx.spoliauit urbes. ⁋ Nihil in domum suam intulit: laudata est inquit Plu-
tarchus magnitudo animi in Paulo Æmilio ac liberalitas;ꝙ multū auri:multūq; argenti ex regia Gaza coactū
ne aspicere qdē uoluit sed quæstoribus negociū dedit ut in publicū referrent:libros dūtaxat regios filiis littera
rum studiosis deligere pmisit. ⁋ Memoriā noīs: laudē & gloriā. ⁋ Imitatus patrē Aphricanus. Scipio Æmilia-
nus Pauli macedonici filius:hic Scipio minor Aphricanus cognoiatꝰ est:filiꝰ Pauli fuit ex Papyria uxore filia
Nasonis uiri cōsularis: & Fabius etiā eius frater. qui a Fabio maximo qnqes cōsule adoptatus est. Æmilia filia

Pauli Æmilii nup serat Aphricano maiori:& pp hāc affinitatē Scipio adoptatus fuit a filio supiores Aphricani.
Plutar. Plutar.ait p̄rimoniū uix.xxxviii.miliū reliq̄sse tradūt Paulū Æmiliū: in hoc ambos sibi filios hæredes istituit a Scipione tñ qui erat minor:natu liegra hæreditas fr̄i cōcessa est:cū ipse in familia Aphricani locupletiorē trāsisset. Tales mores uitaq; Pauli Æmilii fuisse dicunt̄. Nihil locupletior.i.euersa Carthagine in.iii.bello punico & oī Gaza in ærariū relata:ip̄e Scipio nō est factus locupletior:qm̄ in domū suā nihil illi⁹ p̄dæ inuexit quo ditior eēt. Scipio eni abstinētissimus fuit:de quo Ply.libras.xxii.argēti Aphricanus sequēs hæredi reliqt.Idēq; cum de pœnis triūpharet.iiii.milia.cclxx. pōdo trāstulit:hoc argentum tota Carthago habuit illa terrarū æmula:qd' nunc in mēsarū est apparatu. Victa inqt Numātia & deleta: idē; Aphricanus in triumpho militib⁹.xvii.milia pondo dedit. O uiros impatore illo dignos: q̄bus hoc satis fuit.¶ In cēsura: cēsura ut inqt
Plutar. de cēsura Plutar.in uita Catonis cēsorii oium magistratuū facile priceps erat & uniuersæ reip.supremū & pfectissimū locū hēbat & plurimū ip̄erii potestatisq;:qm̄ de nuptiis liberoꝝ pcreatione:de rōne uiuēdi:cōuiuiisq; diligēter inq̄rebat nulla deniq; institutio est:de qua nō inq̄reret iudicaretq;.Cēsores duo erāt: unus pritius:alter uero plæbeius:q̄bus licebat eos e senatu mouere:& æquū illis ignominiæ cā adimere:qui flagitiosæ ac intēperanter uixissent ac uiuerēt:etiā sacroꝝ impēsas curabāt & officia distinguebāt:cōdebātq; lustrū:deniq; cēsores oia malefacta corrigebāt. Vnde exclama-
Iuuena. uit Iuuena.O pceres cēsore opus est: an aruspice uobis? Aphricanus hic de quo nūc agit̄:fuit collega.L.Mūmii in cēsura.L.Mūmius uicit Achaiam:& Corinthum opulentissimā urbē deleuit:& achaicus cognoiatus est:post euersam Carthaginem secutum est bellū acaichum obligatos romanos ab acheis non bene acceptos:qui corinthum iussi erant:ut hæ ciuitates quæ sub ditione Philippi fuerant ab achaico cōcilio secernent̄. Cum Acheis Qu.Cecilius Metellus prætor ad Thermopilas pugnauit:q̄bus uictis Critolaus eoꝝ Dux Veneno se peremit:in cuius locū Dacus suffectus in Isthmo a L.Mūmio cōsule uictus est:qui oī potitus achaia corinthū ex decreto patrū funditus sustulit:q̄a illic romanorū legati uiolati fuerāt.L.Mūmius auctore Liuio oī præda abstinuit.Nihil eni ex his opibus;necnō ornamentis:
Plynius quæ prædiues corinthus habuit in domū inuexit:suā de quo Ply.L.Mūmius deuicta achaia repleuit urbem:ip-
Eutropius se excessit nō relicturus filiæ dotē.Corinthia æra ab oībus celebrant̄:q̄bus ante argētū ac pene ante aurū precium erat:& corinthiū æs casus miscuit. Vnde dicit Eutropius: eodē tpe tunc toto orbe olum urbiu; longe opulentissimā Mūmius deuicit:in qua infinitū aurū.æs.ferrū in cōflagratione cōmixtū est:unde nouū fluxit metalli genus. Ad cuius mixturæ similitudinē usq; hodie æs corinthiū & uasa dicunt̄. Ideo Ply.scrip serat ex illa antiqua gloriā corinthiū maxime laudat̄:hoc casus miscuit corintho cum capet̄ incēsa miraq; circa id multorū affectatio fuit:quippe cum tradat̄ nō alia de cā. Verrē:quem Ci.dānauerat.pscriptū esse ab Antonio q̄ q; corinthiis se ei cessurum negasset.L.Mūmius uictor factus fidio semipatri deo sabinoꝝ donum fecit.unde hoc epygrāma in quodā marmore litteris antiquis scriptū apud Reate uisitur. De decuma uictor tibi.L. Mūmius donum moribus antiquis pro usura hoc dare sese uisum aio suo pfecit tua pace rogans te:cogendi dissoluendi tu ut facilia faxis:perficias Decumā ut faciat uere rōnis: proq; hoc atq; alienis donis des cuncta merēti.¶ Copiosissimā urbē.Corinthū caput Achaiæ in faucibus Isthmi.¶ Nunqd copiosior.s.fuit post euersam corinthum.q.d.non. Videt̄ ornatior:gloria.s.rei bene gestæ & fama abstinētiæ:quā.L.Mūmius habuit: qui p̄da corinthia & signis inde aduectis italiā ornauit.¶ Nullū igit̄ uitiū:cōcludit nullum uitium esse fœdius auaritia.¶ Tetrius fœdius:turpius.¶ Vnde egressa est:qm̄ monere cœperat ut auaritiæ suspicio etiā minima pelleret̄: postea fecit digressionē de.C.Pontio samnite:aliisq;:quoꝝ abstinentiā laudauit.¶ Referat se oratio: ut ad id redeā qd' de auaritia dicere cœperā.¶ Præsertim: maxime in his qui principatū habēt:& rēpu.gerūt.¶ Quæstui:ad quæstum & lucrum.i.uelle lucrari in administratione reipu.qm̄ magistratus est ad aliumnō ad se:& ille qui rēpu.regit oia ad cōem utilitatē:nō ad priuatū cōmodū referre debet:& pbat sn̄am suā oraculo Apollinis: qui ruinā Lacedæmoniis p̄dixit pp auaritiā.Oraculū Apollinis pythii erat in toto orbe celeberrimum & minime fallax putabat̄.In medio tēplo erat foramen:unde spiritus exibat:sup qd' tripodem ponebat pythia uates:& sup illū ascēdens diuinabat.Phemonoe Apollinis filia prima diuinatrix fuit in tēplo Delphico.Delphi oppidum in prrnaso monte phocidis.Parnasus dicit̄ eē umblicus totius orbis:ut reate umblicus italiæ.¶ Spartā:urbem caput Laconicæ regionis in pelopōneso.¶ Qui uero se populares:eos notat qui multitudinē largitionib⁹ captant:& rēpu.euertunt:qm̄ de bonis priuatoꝝ fit publicæ diminutio:cum.s.possessores pellunt̄:& alii admittunt̄:& ponit exēpla Lacedæmonioꝝ Gracchorūq;:qui pp leges agrarias & contentiones perierūt.¶ Populares:uolūt populo multitudiniq; placere.¶ Rem agrariam: pmulgationem legum de agris plæbi diuidundis.

lega in cēsura fuit Luci⁹ Mūmius: nūqd copiosior cū copiosissimā urbē fundit⁹ sustulisset? Italiā ornare q̄ domū suā maluit:q̄q̄ Italia ornata domus ip̄a uidet̄ mihi ornatior. Nullū igit̄ uitiū tetri⁹: ut eo unde egressa est referat se oro:q̄ auaritia: p̄sertim in principib⁹ & rēpu.gubernātib⁹. Habere eni q̄stui rēpu.nō modo turpe est:sed sceleratū etiā & nefariū. Itaq; qd' apollo pythius oraculo edidit. Spartā nulla re alia nisi auaritia eē periturā: id uidet̄ nō solum lacedæmoniis: sed & oibus opitulentis populis prædixisse. Nulla aūt re conciliare facilius beniuolentiam multitudinis possunt hi qui reipublicæ præsunt:q̄ abstinētia & cōtinētia. Qui uero se populares uolunt: ob eamq; causam: aut agrariā rem tentant:ut possessores pellantur suis sedibus: aut

¶ Cōdonādas: hoc est cōtra iustitiā: si denegaṫ alicui qđ suū est. De hac re paulopost diceṫ: nā pmulgabanṫ alī qn̄ leges nouaꝝ tabulaꝝ in grām obæratoꝝ & multitudinis: ut pecuniæ creditæ debitorib⁹ donarenṫ. ¶ Labefactāt: euertūt: qm̄ cōcordia & iustitia sunt fundamēta reipu. ¶ Id: retinere qđ suū est: ob hāc cām inqt ciuitates & leges cōstitutæ sunt: ut qsq; suū possidere posset. ¶ Nō sollicita: anxia & inqeta pp metū tyrānoꝝ & eoꝝ qui bona cupiūt aliis eripe. ¶ Atq; in hac pnicie. Dixit pp l'ares labefactare fundamēta reip. cui oīa debemus: qppe oium charitatē cōplectiṫ: nūc ut magis pp l'ares a tali largitiōe deterreat: dicit ipsos nō cōseq gloriā quā putāt:

pecunias creditas debitorib⁹ cōdonādas putāt: labefactāt fundamēta reip. cōcordiā primū tollūt: q̄ eē nō pōt. cū aliis adimunṫ aliis cōdonanṫ pecūiæ. Deīde æqtatē: quæ tolliṫ oīs: si hr̄e suū cuiq; non licet. Id eni est ꝓpriū: ut supra dixi ciuitatis atq; urbis: ut sit libera: & nō sollicita suæ rei: cuiusq; custodia: atq; in hac pnicie reip. ne illā qdē cōsequuntur quā putāt grāꝫ. Nā cui res erepta est inimicus cui data est: ēt si dissimulat se accipe uoluisse: & maxie in pecuniis creditis occultat suū gaudiū: ne uideaṫ nō fuisse soluēdo. At uero ille q accipit iniuriā: & meminit & præ se fert dolorē suū: nec si plures sunt hi qbus improbe datum est: q̄ illi qbus iniuste adēptū est. iccirco plus etiā ualēt. nō eni numero hæc iudicanṫ: sed pōdere. Quā aūt hēt æqtatē lex agraria: ut agrū multis ānis: aut etiā sæculis ante possessum qui nullū habuit habeat: qui aūt habuit āmittat? At pp hoc iniuriæ gen⁹ Lacedæmonii Lysādrū

sed poti⁹ odiū: qm̄ hi qui bona amiserūt: ipm̄ capitali odio psequunṫ: qui auctor fuit ut eriperenṫ & ipm̄ possidērē: & sic emergūt inimicitiæ: homicidia: discordiæ: factiōes: & oia deniq; mala quæ rēp. cōstitutā labefactāt. ¶ Etiā si dissimulat. i. ēt si negat se uoluisse accipe. i. q̄uis dicat se luitū accepisse: tn̄ inimicū hēt illū: cui⁹ bona prius fuerūt. ¶ In pecuniis: creditis cū. s. pmulgaṫ lex nouaꝝ tabulaꝝ qbus fit ut debitorib⁹ pecuniæ creditæ cōdonenṫ. ¶ Gaudiū: qđ hēt: qa nō teneṫ soluere creditā pecuniā. ¶ Nō fuisse soluēdo: ne uideaṫ nō potuisse aľr æs alienū dissoluere qđ contraxerat: ille nō est soluēdo: qui non pōt soluere: uerbū est iuris. ¶ At ille: cui bona erepta sunt meminit iniuriæ: & in uultu dolorē ōndit suū: & iraꝫ sine aliq̄ dissimulatiōe: & parat⁹ est ut ulciscaṫ. ¶ Nec si plures. Rn̄det tacite obiectiōi potuisset aliqs dicere: si plures sūt hi qui iniuste acceperūt his qbus adēptū est: plus ualēt: qm̄ pauciores pn̄t ulcisci multoꝝ iniuriā. Dicit Cice. hæc nō iudicari numero sed pōdere: qm̄ unus cui aliqd adēptū est: plus pōt ad ultionē: q̄ oēs illi qui acceperūt: qđ exit⁹ pbat tyrānoꝝ: qđ & Cæsar sua nece expertus est. Vn̄ dicit Salusti⁹ Salusti⁹

Regib⁹ boni q̄ mali suspectiores sunt: sempq; his aliena uirt⁹ formidolosa est. Hæc plus ualere & maioris esse momēti. ¶ Numero: qa sint plura. ¶ Pōdere: q̄tū unūquodq; possit: qm̄ unus plus ponderis in se hēbit ad ulciscēdū: q̄ oēs alij ad defendēdū. ¶ Quā aūt hēt æqtatē: dixit supra pp l'ares e medio tollere cōcordiā & æqtatē. q cōcordia tollaṫ: iā ꝓbauit: nūc ōndit quō æqtas tolliṫ. ¶ Sæculis: multis ānis: sæculū significāt spaciū. c. annoꝝ. Sæculū
¶ Propter hoc iniuriæ genus: qa uolebāt agros diuidere & liberare obæratos. ¶ Lacedæmonii: ponit exēpla eorū q tā dē corruerūt: cū studerēt nimiū pplo placere: & legē agrariā nouasq; tabulas pmulgare cū alioꝝ detrimēto & iniuria. ¶ Agis & Cleomenes auctore Plutar. ppl'm studiose fouētes: cū rēp. iuste pulchreq; ex multo tpe institutā suscepissent: optimatib⁹ aduersari cœperūt: q illi diuitiaꝝ qb⁹ assueuerāt abūdātiā reliquere nollēt. Plutar. Agis
Agis fuit sext⁹ ab Argesilao: cui⁹ fili⁹ fuit Archidamus Archidami fili⁹ Agis & Heudamidas natu mior: q mortuo p̄re regnauit: hui⁹ fili⁹ fuit Archidamus: ex quo nat⁹ est ali⁹ Heudamidas: cui⁹ fili⁹ fuit hic Agis de quo nūc agiṫ: q in deliciis a m̄re Gesistrata & auia Archidama opulētissimis mulierib⁹ educat⁹: priusq̄ ad uigesimū puenisset ānū: oēm uoluptatē: cultūq; corpis: cū formosissimus eēt: neglexit: accusans laconicā disciplinā corruptā & lautiores epulas: dicebatq; se nolle eē regē si pristinā disciplinā: & mores auitos i patriā reuocare nō posset. Hui⁹ labis & ueluti morbi pricipiūa accepisse lacedæmonioꝝ resp. uṙ: ex quo primū soluta p ipsos atheniēsiū potestate auro & argēto sese ac domos expleuerūt. Cū p̄r ex lege Lycurgi hæreditatē filio reliquere cogereṫ. Epitades uir iniquus cū eēt Ephor⁹ & filio irat⁹: legē tulit ut liceret domū hæreditatēq; suā cuicūq; libuisset relinquere: & pp hoc soluta est: bn̄ uiuēdi disciplina. Vn̄ potētes in ciuitate ppl'quos ex hæreditate deturbabāt: oēsq; diuitias ad se rapiebāt & iopia ciuitatē iuasit: & fuit⁹ secura est: & odiū atq; iuidia aduersus potētes & diuites exorta. Rex Agis rē optimā: q̄lis ipe erat meditat⁹ est: ut ois ad æq̄litatē redigeret: & urbē hoib⁹ repleret. Cui iuuenes paruerūt studiose cū illo ad uirtutē sese expediētes. Seniores q in tali uixerāt labe: nō secus q̄ fui ad dn̄m: sic ad Lycurgū. i. ad lycurgi leges reduci timebāt: & ob id Agin regē accusabāt: q adhuc adolescēs erat. cui⁹ ambitionē Lysander cognomēto Lydi⁹ Mādra clidas & Argesila⁹ fouebāt irritabātq; Argesila⁹ Regis auūculus erat: quē facūdū uerū mollē & pecuniæ cupidū fili⁹ icitabat Hypomedon. Argesilaus. i. æs alienū cōtraxerat: qđ sperabat facile solui mutato ciuitatis statu oēs fere diuitiæ spartanoꝝ erāt penes mulieres. Agis effecit: ut Lysander ephorus createṫ: q statim cōtra seniores legē tulit ut debitorib⁹ oē debitū penit⁹ dimittereṫ: & agroꝝ diuisio fieret. Sup hac re Agis cōtionē habuit dicēs se uelle primū oium ꝓprias facultates in mediū ponere nō certe ꝑuas ob agroꝝ multitudinē: quos ptim ad colēdū ptim ad pascēda pecora idoneos hr̄et: īsup talēta sexcenta signati argēti idē quoq; matrē atq; auiā: amicos p̄terea & domesticos ois: quos ditissimos eē oium spartanorū cōstaret: facere paratos eē. His auditis obstupefacta multitudo adolescētis Regis magnanimitatē admirabaṫ. Agis & Cleōbrotus coacta multitudine amicoꝝ ephoros e sellis deturbāt aliis in eoꝝ locū affectis: e quorum

numero fuit Argesilaus. Inde ad eos soluẽdos: q in carcere erãt: ire prexerunt: quapp aduersarios terruere. Postea tabulas in qb⁹ noĩa debitoꝝ erãt: oĩs in foꝝ: qd clariũ uocabat: cõportari iusserũt: hisq̃ i unũ coactis ignis inject⁹ est: qd creditores molestissime tulerũt. Argesila⁹ q̃si isultãs se clari⁹ lumẽ aut ignẽ puriorẽ nũq̃ uidisse iactabat. Tãdẽ a cõiuratis reuocato Leonida: & in regnũ restituto Agis I Asyllũ se recepat. Deniq̃ cũ balneo rediret. Amphares ephor⁹ eũ p ueste capiẽs dixit: ad ephoros te adduco rõnẽ eoꝝ q̃ gessisti dictuꝝ. Demochares uirib⁹ p̃stãs ueste circa ei⁹ collũ obuoluta: eũ reluctãtẽ trahebat & sic i carcerẽ cõiect⁹ est. Cũ ephori accessissent iusserũt ministris ipm dãnatũ ad locũ trahi: in quo dãnati strãgl'abant. Agis plorãte lictore caput laq̃o nectẽdũ pbuit & tali supplicio uitã finiuit. ¶ Ephoꝝ: pri⁹ apud lacedæmonios auctore Plutar. i uita Cleomenis duo regnabãt reges: iusq̃ dicebãt q quosdã seniores ad cõsultãdũ adhibebãt. Inde reges iplicitĩ bello cũ diu abessent: nec uiti dicendo uacare possent quosdã ex amicoꝝ nũero elegerũt q domi apud ciues Regũ uicẽ gerẽtes ephori sũt appellati. & hẽbant ministri regũ. Inde paulatĩ oẽs ad se traxerũt potẽtiã & p se ppriũ magr̃atũ ephoriã cõstituerũt. Prim⁹ Asteropi⁹ fuit q maxie ephoꝝ potentiã auxit. Lysander ergo cũ eẽt ephor⁹: ut dictũ est: expulsus fuit a spartiatis pp leges. q̃s tulerat: & Agis rex necat⁹. Theopõpus spartoꝝ rex auctore Vale. maxĩo ephoros prim⁹ istituit: ita futuros regiæ maiestati oppositos: queãdmodũ Romæ cõsulari ipio tribuni plebis obiecti sũt: cui cũ dixisset uxor illũ id egisse: ut fili⁹ miorẽ ptãtẽ relĩqueret: reliquã dixit sed diuturniorẽ. ¶ Agin regẽ. Reges lacedæmonii ex heraclidaꝝ gñe creabanẽ q in pelopõnesũ reuocari auctore Plutar. in uita Lysandri doriẽsib⁹ se imiscuerãt. Amplissimũ & illustre hoc genus spartæ floruit: sed nõ unicuiq̃ illoꝝ regalis fastigii coicata erat successio: duab⁹ tñ e familiis reges eligebãtur. q̃s Eurcidas & Agidas appellabãt. Æmili⁹ pb⁹ in uita Argesilai scribit mortẽ fuisse a maiorib⁹ lacedæmoniis traditũ: ut duos sẽp hẽrẽt reges noĩe potius q̃ ipio ex duab⁹ familiis Procli & Eristhenis: q pricipes ex pgenie herculis Spartæ reges fuerũt. Lysãder decreuit regiã dignitatẽ duab⁹ e familiis traducẽs oĩb⁹ heraclidis cõmunẽ reddere: cũ p̃r ipsi⁹ Aristolycus ex plapia mime regia ort⁹ eẽt: sed ex heraclydaꝝ gñe. i. ex his q ducebant gen⁹ ab Hercule. Quod nũq̃ antea acciderat: hoc dicit ẽt Plutar. his uerbis Cleõbrot⁹ rex lacedæmonioꝝ in leuctris uulnerat⁹ occubuit. Lacedæmonioꝝ eni regie in pugna qdẽ obuii hostes temere man⁹ afferre cõsueuerũt sed poti⁹ retro cedere. Regiã maiestatẽ uenerãtes. Itaq̃ cũ pmulta aduersus græcos lacedæmonii bella gesserit: tuũ dũtaxat Cleõbrotũ añ Philippi tpa in leuctris uulneratũ occubuisse memoriæ pditũ est. Sed Spartæ qdẽ primũ Agin ex his q regnauerũt ab ephoris iterfectũ fuisse cõstat. ¶ Vt tyrãni existerẽt: emergerent: qm post mortẽ Leonide: de quo dictũ est. Cleomenes fili⁹ successit: q Agis cõsiliũ pbãs: quis Leonidæ p̃ris sui ille inimicus fuerit: ephoris iterfectis. lxxx. ciues pscriptos in exiliũ misit. Huc Cleomenẽ Arat⁹ Sicyonis: de quo paulo post dicet. tyrãnũ appellabat cui⁹ igeniũ in oĩs tyrãnos exacerbarat. Vñ cũ democratẽ lacedæmoniũ exulẽ iterrogasset: q̃lis nã eẽt adolescẽs Cleomenes rñdit: Arate siqd aduersus lacedæmonios moliris pperãdũ cẽseo anteq̃ pullus hic p ætatẽ aculeo uti possit. Supat⁹ Cleomenes ab Antigono macedonũ rege magno p̃lio in Ægyptũ cõfugit ad Ptolæmeũ: quo mortuo & filio ei⁹ regnãte cũ. xiii. sociis in custodia detẽt⁹ egrediẽs sibi mortẽ consciuit. Idẽ socii fecerũt. Antigonus Sparta occupauit: & sic optime cõstituta respu. corruit: & oraculũ delphicũ uex fuit. Prædixerat eni ut dictũ est pythi⁹ apollo: Spartã nulla alia re q̃ auaritia perituram. Optia res: pricipes ciuitatis boni uiri eiicerent: qd fecit Cleomenes. Extermiare est extra termios mittere. i. in exiliũ. ¶ Cõstituta: legib⁹ Lycurgi. ¶ Cõtagionib⁹: malis exẽplis: cõtagio est morb⁹ q tactu cõtrahit: ide p trãslationẽ dr̃ aliqd malũ exẽplũ: qd alios in errorẽ inducit: ut malũ exẽplũ lacedæmonioꝝ in rep. administrãda totã græciã cõtaminauit: qm filii labe respu. Infectæ sunt. ¶ Quæ: cõtagiones & mala ad rẽpu. euertẽdã. ¶ Manarũt lati⁹: ppagatæ sũt p oẽm græciã: & ẽt ad nos uenerũt: inqt Ci. qm a græcis nr̃i acceperũt exẽpla pmulgãdæ legis agrariæ & noua rũ tabularũ: & in pmis gracchi p plãres. ¶ Quid nr̃os gracchos: posuit hactenus exẽpla græcoꝝ nũc de romanis loquit gracchis: qui pp leges agrarias perierũt: quoꝝ p̃r fuit Tyberius gracchus uir optimus & clarus: qui moriẽs ex cornelia filia maioris Aphri. xii. filios reliqt: qui oẽs diẽ obiere suũ p̃ter unã puellã quæ nupsit aphricano minori: & Tyberiũ & C. gracchos: de qbus nũc agit. Tyberius auctore Plutarcho uultu aspectu & motu corporis mitis & placidus erat. Caius aũt uehemẽs & ingẽtis spũs: cui⁹ s̃mo erat terribilis & ad idignationẽ pmptus. Tyberii uero dulcis & ad mifationẽ aptior: orõ dilucida & plane elaborata. Caii uero efficax & redũdãs. Tyberius anteibat Caiũ ætate nouẽ ãnis: creatus tribunus ple. legẽ agrariã tulit: cui⁹ ferẽdæ talis fuit cã auctore Plutar. Romani quãtũ uicini agri hostib⁹ adimebãt: ptim uenũdare: ptim in publicũ redigere ac egenis ciuibus pro modica pẽsione utẽdũ tradere cõsueuerũt: sed cũ diuites eas pẽsiones augere cœpissent: pauperesq̃ excludere: lata lex est quæ supra qngẽta agri iugera ciuẽ romanũ hr̃e phibebat. At ea res paucos ãnos cõtra locupletes ipsis tenuiorib⁹ auxilio fuit. Nã primo subornatis ad cõducẽdũ psonis fraus legi fiebat: deide apte iam ipsi diuites occupare agros cœperũt. Ita igit hoibus exagitatis: neq̃ militiæ dare noia: neq̃ filios educare curabat: eoq̃ pcessũ ta uidebat: res ut breui exhausta liberoꝝ multitudie seruis ac barbaris: p quos diuites agros colebãt tota italia cõpleret. Huic malo Lælius Scipionis amicus occurrere primus uoluit: sed aduersante locupletum factione: ueritus tumultũ atq̃ discordiã ab icœpto destitit: unde sapiẽs postea est appellatus. Tyberius cũ

Ephoꝝ expulerũt: Agin regẽ: qd nũq̃ antea apud eos acciderat: necauerũt. Exquo eo tpe tãtæ discordiæ secutæ sũt: ut tyrãni existerẽt: & optimates exterminarent: & pclarissime cõstituta respublica dilaberet: nec uero solũ ipsa cecidit: sed ẽt reliquam græciã euertit cõtagionib⁹ maloꝝ: q a lacedæmoniis pfectæ manarũt latius. Quid nostros gracchus

Ephor⁹

Theopõpus. Valeri⁹

Probus Æmi.

Plutar.

Extermino

Contagio

Caius Tyberi⁹ Plutar.

primū tri.ple.creatꝰ est eā actionē suscepit auctoribꝰ Diophane Mythileneo rhetore: & Blosio cumano Anti-
pr̄i Tersensis discipło:cōsuluit priꝰ & Crassū pōtificē maximū:Mutiū Scæuolā iuriscōsultū & Appiū claudiū
socerū.Iubebat sua lege Tyberiꝰ possessores agrū dimittere egenisq; tradere.Inde aduersante Octauio collega
suo aliā tulit uehemētiorē:ut agri q cōtra legē possessi erāt dimitterenť nulla mētiōe ꝓcii facta:& cū octauium
ab itercessiōe dimouere nō posset:edictū ꝓposuit:quo ꝓhibuit ōis urbanos magr̄atꝰ qcq̄ agere:priusq̄ de lege
agraria ad ppłm referreť:æraria aūt sigillo ipressit:& q̄stores qcq̄ depromi aut iportari uetuit poena ꝓposi-
ta siqs cōtra fecisset q̄re cōterriti magr̄atꝰ sin-
guli ꝓpria officia dimiserūt.Ob hoc edictum
locupletes oēs uestē mutarūt:& mœsti ac sor-
didati foꝝ circūibāt: & clā ꝑcussoribꝰ cōpatis

tyberii gracchi sūmi uiri filios aphricani nepotes?
nóne agrariæ cōtētiones ꝑdiderūt? At uero Aratꝰ

necē tyberio parabāt.Tādē Octauio ꝑ suffragia tribuū priuato tribunitia ꝑtāte:tyberiꝰ legē tulit. Tres uiri ad
agros diuidēdos creanť.Tyberiꝰ ipse legislator:appiꝰ claudiꝰ socer:& C.Gracchꝰ frater nō tūc p̄sens:q̄m apud
numātiā sub Scipiōe affini suo militabat.Attalus rex Pergami ꝑ płm ro.hæredē reliq̄rat.Tyberiꝰ stati ad ppłꝫ
tulit:ut regia pecunia ciuibꝰ romāis:qbꝰ agri dabanť:ꝓ cultura assignareť.De oppidis āt q̄ attali regis fuisset
nihil ad senatū:sed ad ppłm ro.ptineret.Et cū cōcionareť:tāgens suū caput:ut sibi ꝑiculū iminere significaret:
inimici tāq̄ regē diadema petere senatui idicarūt.Nasica cū cōsulē Mutiū cessare uidisset:p̄res eni cōscripti i æde
fidei publice cōuocati erāt:cēsentes ut cōsul rēp.armis defenderet q negauit qcq̄ ui se eē factuꝝ:inqt:q̄m cōsul
dū iuris ordinē seqť:id agit ut cū oībꝰ legibꝰ romanū iꝑiū corruat:q leges saluas eē cupiūt:me seq̄nť:& sic pe-
dibꝰ subselliorꝝ Tyberiꝰ iterfectꝰ est:& i tyberim unco tractꝰ.C.Gracchus eiꝰ frater q̄stor in Sardiniā cū Oreste
cōsule nauigauit.Inde romā rediēs tri.ple.creatꝰ est:duas leges tulit:q̄rū altera iubebat:ut q e magr̄atu ꝑ ppłꝫ
motus eēt facultatē alterius magr̄atus ledīdi nō h̄ret.Altera ut siqs in magr̄atu cōstitutus ciuē romanū sine iu-
dicio necasset:in eū ppłi aiaduersio foret:altera.M.Octauius notabať.Altera in Pōpiliū q ꝓtor amicos Tybe-
rii in exiliū eiecerat iudiciū parabat.Sed Pōpilius stati fuga sibi cōsuluit.Tulit postea nōnullas leges de suffra-
giis socioꝝ pares italos & ciues romanos cōstituēs de iudicibꝰ deligēdis. Nā cū soli antea senatores iudicarent
ob idq; a plebe timerēt.ccc.ex eq̄stri ordīe iudices adiecit:parē senatoribꝰ numeꝝ statuēs.Hæc lex potētiā sena
tus magna ex ꝑte fregit.Iteꝝ tri.ple.C.Gracchus leges tulit:colonias Tarētū atq; Capuā mittēdas & latinos
ciuitate donādos decernēs.Tādē optimatibꝰ exagitatis & in eiꝰ necē cōspirātibꝰ:fugiēs Gracchus opimū cō-
sulē & armatos ad pōtē subliciū uenit:duo eiꝰ amici Liciniꝰ & Pōpeius illū ꝓcedere iubētes:nō priꝰ aliquē trāsi
re ꝑmiserūt q̄ ipsi pugnādo sint occisi.Gracchꝰ in sacrū deoꝝ nemus se ꝑripiēs a Policrate suo iterfectus est:q
postea sibi mortē cōsciuit.Caput Gracchi Septumuleiꝰ qdā abstulit:q priꝰ illud absciderat.Nā in ꝑcipio pu-
gnæ ꝓmissū erat:ut q C.& Fuluii capita referret:tātūdē auri ex publico acciperet.Relatū est igr̄ a Septumuleio
trāsfixū pilo.stateræ postea iposirū libraꝝ decē & septē ad dimidiæ pōdus traxit:nā detracto cerebro plūbū in
fuderat.¶ Sūmi uiri:Tyberii gracchi:q Corneliā duxit uxorē.Iō Tyberius &.C.nepotes erāt maioris aphrica
ni.¶ Nōne ꝑdiderūt.q.d.ꝑdiderūt:duxerūtq; ad mortē leges agrariæ:q̄s ferebāt cū sūma cōtētiōe i gr̄aꝫ ppłi
& fauorē.Nōne iterrogatiue positū:semp icludit affirmationē:diximꝰ eni nōne dixi tibi.q.d.dixi.Nū uero in-
cludit negationē:ut Nū dixi tibi.q.d.nō dixi:& Nū fletu igemuit nr̄o.¶ At uero aratꝰ sicyonius: posuit hacte- Sicyon
nus eos quos agrariæ cōtētiōes ꝑdiderūt.Nūc ponit Aratū sicyoniū sūmo ꝓconio dignū:q exortas cōtētiones
alioꝝ culpa prudētissime cōposuit & sedauit cū patriā suā sicyonē uēdicasset.Sicyon urbs achaiæ itra isthmū pe
lopōnesi antiq̄ssima:olearū ꝓuētu & picturis clara.Aratri p̄ria fuit:plures mutatiōes rerū ꝑpessa successiue in
surgētiū tyrānoꝝ.Nō prius ex ea cōtagiōe & turbatiōe recepit q̄ electione iteriecto.Thimoclidā & cliniā cla-
ros & opulētos in ciuitate uiros delectos sūme rerū sicyoni p̄fecerūt.Sed cū respu.certū iā aliquē statū obtine-
re uidereť.Thimoclidas uita fūctus est.Paulo post Abātidas Pascæ filiꝰ sublato clinia tyrānidē iuasit.Cliniæq;
amicis ac domesticis ꝑtiꝫ eiectis ꝑtim iterēptis:filiū aratū.vii.ānos natū ꝑdere cupiebat.Sed puer pauidus fu-
giēs casu quodā iscius domū mulieris itrauit:quæ abantidæ soror Phorophāto cliniæ fr̄i nupta erat.Sofia uo-
cabať mulier quæ noctu eū argos urbē emisit putās ad se diuinitus puerū delatū.Inde argis apud hospites p̄r-
nos educatꝰ est:& cū robustū corpus h̄ret:sese in palæstra gymnasiisq; cæteris exercuit.Clinias & Arist.dialecti
cus abantidā tyrānū in foro trucidarūt.Inde Nicocles iterēpto postea abantidæ p̄re qui in filii locū successerat
tyrānū se fecit:cū aratus plurimū nois h̄ret:sicyoni exules ad eū se cōuerterūt.Inde aratꝰ coacta exulū & quorū- Aratus
dā alioꝝ manu Sicyonē noctu scalis igrediť & icēsa tyrāni domo:ipse Nicocles ꝑ cuniculos euasit:exules reuoca
ti sunt in ciuitatē.Tū qui a Nicocle numero.lxxx.tū qui a supioribꝰ tyrānis nō pauciores.ccc.eiecti e ciuitate fu
erāt cūq; iopes plurimi rediissent:possessiōes suas repetebāt:uillasq; ac domos adeūtes in magnā difficultatem
& animi sollicitudinē adduxerūt aratū cernētē seditionibus ciuitatē agitari.His rebus anxius optimū cōsilium
excogitās:rerū summā ab acheios detulit:atq; ita sicyonios acheis cōiūgēs unū corpus effecit.xv.talētis dono a
Ptolæmeo rege acceptis statuit suoꝝ necessitati cōsulere:ea q̄ppe ciuibus suis ad redimēdos captiuos: siue ad
aliā necessitatē agentibus diuisit. Instātibus uero exulibus:ut sua sibi bona redderenť: possessoresq; deturbare
uolētibus:cū sanari id malū nulla rōne posset:& exitiū ciuitati istare uidereť:ꝓspexit unā tm̄ rē in Ptolæmei li-
beralitate sitā eē:igr̄ in egyptū nauigās a rege opulentissimo ꝓcibus ipetrauit ut dissolutionē debitoꝝ ad com
ponēdas ciuiū discordias numerosa pecunia leuaret.Ptolæmeo aratus ualde familiariter utebať:queꝫ signis &
tabulis e græcia missis sibi deuinxerat.Nā cū in eiusmodi rebꝰ aratus nō paꝝ iudicii h̄ret: & quottidie aliquod
opus sūmoꝝ artificū: in primisq; Pāphili & Melanthi studiose cōquirēs ad regē mittebat.cl.talēta ab eo acci-
pit ad cōponēdū statū ciuitatis:quoꝝ.xl.secū asportās in pelopōnesum rediit:reliqua missa sunt.Fuit igr̄ ma-

gnũ:& laude dignũ tantã pecuniæ uim cõciuibus parare suis:cui⁹ exigua pte alii ĩperatores & prĩcipes ciuitatũ
accepta a regib⁹ suã sibi patriã turpiter fuire coegerũt. Maius ẽt φ his pecuniis sublatis simultatib⁹ iter paupe
res & locupletes recõciliata pax est:pp̃lo añr uniuerso salus cũ securitate parata. Admirabilis ꝑfecto illi in tan
tis opib⁹:inqt Plutar. tãtisq̃ honorib⁹ modestia fuit. Honores Arato publice decreti fuerũt & ab exulib⁹ priua
rim erecta statua. Eius ciuitas Sicyõ urbs Achaiæ itra Isthmũ:ubi dr̃ pictura iuẽta. ⁋ Profectus:discedẽs ab Ar
gis:ubi fuerat educat⁹ apud amicos pr̃nos. Argi nõ m̃ltũ distabãt a Sicyõe. ⁋ Clãdestino:nocturno:qm̃ noctu
ĩgressus est urbẽ cũ exulib⁹:& tyrãni Nicoclis
domũ incẽdit:& patriã asseruit suã. p.l. annos
Metho- a tyrãnis uexatã. Methodeũ Plutar. dicit fuis-
deus se Nicoclẽ: forte Methodeus Nicocles appel-
Plutar. labaẽ:aut Plutarchus secutus est alios ãnales.
⁋ Opp̃ssisset. Plutar. dicit tyrãnũ euasisse no-
ctu p cuniculos. ⁋ In bonis:reb⁹ amissis pri⁹
cũ mitteref in exiliũ. ⁋ Quod & eos:hæc erat
difficultas. ⁋ Restituerat: reuocauerat ab exi-
lio. ⁋ Egere:inops eẽ amissis bonis:quæ ab ali
is possidebanẽ. ⁋ Et.l. annoꝝ: hæc erat altera
difficultas:quãtũ ad eos qui iã p.l. ãnos bona
donata a tyrãnis possederãt:pulsis iustis dñis
Mutare igitur has possessiones arbitrabaẽ iu
stũ nõ esse. ⁋ Propterea φ:rõ q̃re nõ uidebaẽ
iustũ. ⁋ Iudicauit: ergo has possessiões nõ eẽ
adimẽdas possessorib⁹:& satisfaciendũ eẽ illis
quoꝝ prius fuerãt. ⁋ Hæreditatibus: relicto
iure hæreditatis & multa uẽdita: & tradita do
tis noie. ⁋ Illis:qui possidebant. ⁋ His: quoꝝ
fuerãt prius possessiões. ⁋ Cũ statuisset: pro
certo habuisset: & plane cerneret:iudicassetq́
sic alibi dicit:statuere añt:qui sit sapiens. Hoc
maxime uideẽ eẽ sapiẽtis. ⁋ Alexandriã: quæ
est urbs ægypti ad mare. ⁋ Hospitẽ:amicum:
qm̃ eo familiariter utebatur Aratus & hospes
eius erat:qm̃ in ægyptum trãsmittebat. ⁋ Al
ter:secũdus postq̃ cõdita fuit Alexãdria. ⁋ Do
cuisset:aperuisset cãm quare illuc nauigasset:
qm̃ nõ poterat suos ciues cõponere sine pecu
niis. ⁋ Vir summus:sũmæ auctoritatis & lau-
dis. ⁋ Grãdi:numerosa: qm̃ Ptolæmeus erat
opulentissimus:a quo accepit.cl. talẽta. ⁋ Pri-
cipes:prios ciuitatis. ⁋ Cognouit:iudicauit:
& ꝑscrutatus est. Inde cognitio dr̃ iudicium si
ue iudicatio. ⁋ Præfecit: præposuit: & elegit
quosdã:qui agris æstimãdis p̃essent: æstima-
re est: p̃ciuz iponere. ⁋ Cederẽt: habẽdas aliis
Æstio ꝑmitterent. ⁋ Quod tãti eẽt.i. accipe pecũias
q̃ tm̃ ualerẽt:quãtũ possessiones ab aliis occu-
patæ. ⁋ Suũ:possessiones quas amiserãt. ⁋ O
uirũ magnũ:laudat Cicero prudẽtiam Arati
modestiãq́ & studiũ erga patriã & ciues: dete
staturq́ Syllã & Cæsarẽ tyrãnos: qui bona ci-
uium sub hasta uenire iusserunt uoce p̃conis.
⁋ Magnũ:magni nois & auctoritatis ac digni

sicyoni⁹ iure laudaẽ:q cũ ei⁹ ciuitas.l. ãnos a tyran
nis teneret ꝓfectus argis sicyonẽ clãdestino ĩtroi-
tu urbe est potit⁹. Cũq́ tyrãnũ methodeũ ĩprouiso
opp̃ssisset:sexcẽtos exules q fuerãt eius ciuitatis lo
cupletissimi:restituit:rẽq́ pu. aduẽtu suo liberauit.
Sed cũ magnã ai aduerteret in bonis & possessioni
b⁹ difficultatẽ:φ & eos quos & ip̃e restituerat:quo
rũ bona alii possederãt:egere iniq̃ssimũ arbitrabaẽ
&.l. ãnoꝝ possessiões mouere nõ nimis æquũ puta
bat. Propterea φ tã lõgo spacio m̃lta hæreditatib⁹
multa emptionib⁹ m̃lta dotib⁹ detinebanẽ:sine in-
iuria iudicauit:neq́ illis adimi: neq́ is nõ satisfieri:
quoꝝ illa fuerãt oportere. Cũ igr̃ statuisset op⁹ eẽ
ad cã rẽ cõstituẽdã pecunia:alexãdriã se ꝓficisci uel
le dixit:rẽq́ itegrã ad reditũ suũ iussit eẽ. Isq́ celeri
ter ad ptolæmeũ suũ hospitẽ uẽit:q tũ regnabat al-
ter post alexãdria cõditã cui cũ exposuisset p̃riã se
liberare uelle: cãmq́ docuisset a rege opulẽto uir
sũmus facile ĩpetrauit:ut grãdi pecunia adiuuareẽ.
Quã cũ in Sicyone attulisset:adhibuit sibi in cõsi
liũ. xv. prĩcipes:cũ qb⁹ cãs cognouit:& eoꝝ q alie
na detinebãt & eoꝝ q sua amiserãt p̃fecitq́ æstimã
dis possessionib⁹:& ut ꝑsuaderẽt: aliis ut pecuniã
accipe mallẽt:possessionib⁹ cederẽt: aliis ut cõmo-
di⁹ putarẽt numerari sibi qđ tãti eẽt q̃ suũ recupare
Ita ꝑfectũ est:ut oẽs cõstituta cõcordia sine q̃rela di
scederẽt:O uirũ magnũ dignũq́ q in nr̃a rep. natus
eẽt. Sic par est agere cũ ciuib⁹: nõ ut bis iã uidim⁹
hastã in foro ponere: & bona ciuiũ uoci subiicere
p̃conis. At ille græcus id qđ fuit sapiẽtis & p̃stãtis
uiri oib⁹ cõsulẽdũ putauit. Eaq́ est sũma rõ & sapia
sũmi ciuis:cõmoda ciuiũ defendere: nõ diuellere:
atq́ oẽs æquitate eadem continere. Habitet gratis
in alieno? Quid ita? Vt cum ego emerim:ædifica-

um:qui Romæ natus esset. ⁋ Sic est par:decet. ⁋ Bis:tpe Syllæ & Cæsaris. ⁋ Hastã ponere:uẽdere bona ciuiuz
Martia. sub hasta uoci p̃conis. Vñ Martia. Vẽderet excultos colles cũ p̃co facetus. ⁋ At ille græcus:aratus Sicyoni⁹ puta
uit oibus cõsulẽdũ eẽ:qđ fuit officiũ prudẽtis uiri & sapiẽtis. ⁋ Eaq́ est: ponit nũc qđ deceat sapiam sũmi ciuis
ols.s. eodẽ iure cõtinere & bona ciuiũ defendere. ⁋ Sũma:ꝑfecta prudẽtia seruire cõmodis reipub. & ciuium.
Plato ⁋ Diuellere:diripe distrahere atq́ dissipare. Plato in ep̃la ad dionis amicos sic scribit. Ei uero qui p̃clarissima si
bi p̃riæq́ affectat nihil unq̃ nisi rectũ pulchrũq́ põt accidere. ⁋ Eadẽ æqtate:pari iustitia:ut nõ p̃ualeãt aliq po-
tẽtes: & iopes deprimanẽ: & cauẽdũ est ne diuitiis affluẽtes in aliena bona possessiões q́ iuadant:& ne alii e suis
locis bonisq́ pellanẽ qđ est cõtra iustitiã. Vñ dicit Ci. faciẽs de hac re cõtẽtionẽ & ꝑpõnẽ. ⁋ Habitet gratis in
alieno:in re nõ sua. ⁋ Quid ita? cur:q̃rit a se Ci. cur in alieno gratis habitaẽ:qm̃.s. eripiunẽ bona aliquibus; q̃uis

In ipsis cōparādis multū impēderit & aliis danť:qui inuito priore dn̄o bonis fruunť: & gratis in alio habitant. ¶ Tuear:defendā. ¶ Fruare meo:utaris & uoluptatē capias ex rebus meis. Quid est aliud.q.d.nil aliud est q̃ id qđ dixi.ut qs emat & alius fruať reb⁹ emptis aliena pecunia. ¶ Tabulæ uero nouæ. Nūc de creditorib⁹ debitoribusq̄ itelligit:qui æs alienū soluere nollūt:in quoꝝ grām tabulæ in foro ponebanť & leges q̄bus uolebāt statuebātq̄ illarū auctores:ut æs alienū debitorib⁹ donareť:qđ reip.ꝑniciosum est. Tabulæ nouæ dicebanť:q̄n uł senatus decreto uel im̄patoris edicto decernebať ne alienū æs a debitorib⁹ exigi posset. ¶ Id fiebat i plebis sub

rim tuear:ipendā tu me inuito fruare meo:quid est aliud aliis sua eripe:aliis dare aliena? Tabulæ uero nouæ qd h̄nt argumenti nisi ut emas mea pecunia fundū:& eū ut h̄eas:ego nō habeā pecuniā? Quā obrē ne sit æs alienū qđ reip.noceat: ꝓuidēdū est: qđ multis rōnib⁹ caueri pōt:si nō fuerit ut locupletes suū ꝑdāt debitores lucrenť alienū. Nec eni ulla res uehemēti⁹ rēpu.cōtinet q̃ fides:quæ eē nulla pōt nisi erit necessaria solutio rerū creditarū. Nūq̃ eni uehemēti⁹ actū est q̃ me cōsule ne soluereť armis & castris tentata res est ab oi genere hoium & ordine:q̄bus sic restiti:ut hoc tm̄ malū de repu.tolleret. Nunq̃ nec maius æs alienū fuit nec meli⁹ nec facilius dissolutū est. Fraudādi eni spe sublata soluēdi necessitas cōsecuta est. At uero hic noster uictor nunc quidē uictus:quæ cogitarat:ea perfecit: cum eius iam nihil interesset: tanta in eo peccandi libi-

sidiū:quæ potētioꝝ fœnore ita iterdū opprimebať:ut soluere nō posset. Cū igiť tales proponunť tabulæ qd significāt nisi ut ex pecūia credita qs emat fundū & creditor pecuniā nō h̄eat.debitor aūt h̄eat fundum aliena pecunia emptū:qđ est cōtra oēm æq̄tatē. Seneca dicit nisi forte existimas leui & fabuloso ſmone & agilibus argumētis ꝓhiberi posse rē ꝑniciosā bn̄ficioꝝ nouas tabulas. ¶ Quid argumenti: qd sniæ. Argumētū in hoc loco snīam significat ab arguo qđ idē est qđ demōstro:sic apud Ouidi. Quid latus argueret corneus arc⁹ erat. ¶ Quāobrē:cōcludit Ci.qd agēdum sit. ¶ Ne sit æs alienū:ne sint debitores: qui reip.noceant. ¶ Pōt caueri:uitari pōt multis modis:ne s.æs alienū noceat reip.nisi erit istud ut creditores suā pecuniā ꝑdāt.& debitores aliena lucrenť:qđ maxime noceat reip.ꝑp dissensiōes quæ uiolata fide oriunť:fides aūt uiolať:cum pecunia credita nō soluiť:& sic uiolať iustitia: cui⁹ fūdamētū ē fides. ¶ Si hoc nō fuerat:pōt inq̄t caueri:nisi tabulæ nouæ ꝓponerenť:quibus pecuniæ donanť debitorib⁹. ¶ Vt locupletes:hoc est quātū ad legē agrariā qua locupletibus agri adimunť:& danť egenis. ¶ Debitores lucrenť:hoc ptinet ad nouas tabulas:quæ ꝓponebanť i grām debitoꝝ.Ergo inq̄t si hoc nō fuerit:alia uia ꝓuideri pōt:ut æs alienū dissoluať. ¶ Nunq̃ uehemēti⁹ actum est. Prima Ci.cura & cōmēdatio in cōsulatu fuit legis agrariæ dissuasio. Inde furores Catilinæ & alioꝝ cōiuratoꝝ oppressit:qui ꝑp magnitudinē æris alieni bellū ciuile optauerāt:& tribunos legis auctores in senatu grauissima orōne adeo fregit:ut loqui amplius nō auderēt. Oēs obærati Catilinæ fauebāt:& cū plæriq̄ postularēt: ut Catilina belli ꝑmia ꝓponeret auctore Salust. ille nouas tabulas: ꝓscriptiōes locupletū:magrāt⁹:sacerdotia:rapinas:oia deniq̄ alia:qua bellū atq̄ libido uictoꝝ desiderat:pollicebať. Adde etiā ꝙ ipse C. Antonius. Cicero collega ꝑp magnitudinē æris alieni nō inuit⁹ de cōiuratione audiebat:huic malo Cice. industria occursum est. ¶ Vehemētius:maiori conatu:cū ego essem cōsul. ¶ Armis & castris:hoc dicit ꝑp Catilinā & alios cōiuratos.q æs alienū cōflauerāt & arma sumpserāt cōtra rēpu.& Cic.cōsulē & optimates trucidare parabāt. ¶ Ab oi genere hoium & ordine senatorio:q̄m ex ordine senatorio:ut scribit Salust.& equestri & nōnulli hoies ex municipiis cū Catilina erāt ex plebe. ¶ Vt hoc malū:ne.s.pecunia credita soluereť. ¶ Nec maius æs alienū:nunq̃ fuerunt Salusti⁹ tot obærati. His amicis sociisq̄ cōfisus Catilina inq̄t Salu.simulq̄ ꝙ æs alienū per ois terras igens erat. ¶ Fraudādi eni:rō quare facile & bene dissolutū fuit æs alienū. ¶ Sublata:amota fraude:q̄m oppresso Catilina nō potuerūt obtinere:æs alienū cōdonareť: ¶ Spe:apparētia fraudādi creditores: q̄m nulla spes fraudis relicta erat: cū Cice.cōsul sūma prudētia reip.gubernacula teneret. ¶ At uero hic noster uictor. Cæsarē taxat:qui & agros populo diuisit uectigales reipu.& largitionib⁹ aliisq̄ rebus ꝑter æquitatē sibi plebē deuinxit.ut ad id qđ cupiebat ꝑueniret per fas & nefas. ¶ Hic noster uictor. Cæsar qui rēpu.occupauit. ¶ Nūc uictus:ex stomacho loquitur in cæsarē:qui cū uoluisset esse uictor:postea fuit uictus & a coniuratis oppressus. ¶ Quæ cogitarat:cū.s.ad imperiū tēderet. Vnde dicit in quadā epistola ad Atticū Cæsarē in cōsulatu cōfirmasse regnū de quo ædilis cogitarat. ¶ Perfecit:exequutus est cumulatissime. ¶ Cum eius iam nihil interesse.i.cum ad ip̄m iam nihil ptineret:& nō egeret grā populari:q̄m patiebať iam rerū. Cum igiť nullā utilitatē ex largitionibus expectaret: q̄m h̄ebat id qđ optauerat:tm̄ hic largitionib⁹ usus est sensus est. Alii qui nouas tabulas ꝓposuerūt: fauorem captabant & ob id supremū locū quærebāt:aspirabātq̄ ad principatū fauere populi. Cæsar uero cum iam esset iperator:& nihil eius interesset:q̄m ad optata ꝑuenerat:tm̄ ea ꝑfecit quæ prius cogitarat cum ad principatum:quē aio suo effinxerat:oi uia ꝓperaret. Adde etiā ꝙ Cæsar in cōiuratione Catilinæ noiatus fuit: & sic Cæsaris malū aium notat:qui peccādi libidine tenebať. Nā cum nullā utilitatē caperet aut expectaret ex his largitionibus: tm̄ ut peccaret dilargiebať. Sueto.in hac re Cæsarem laudat:nec Cice.a stipulať:ait eni in Cæsare de pecuniis mutuis disiecta nouarū tabularū expectatione:quæ crebro mouebať:decreuit tandē ut debitores creditoribus satisfacerent per estimationem possessionum:quanti quasq̄ ante ciuile bellum comparuissent deducta summa æris alieni:siquid usuræ noie numeratū aut perscriptū fuisset:qua conditione quarta pars pœnæ debiti deperi

M 4

bat.¶ Libido:effrenata uoluntas.¶ Etiam si non esset causa peccandi:qm̃ iam rerum potiebaẽ:& nõ egebat auræ ppłaris:ut illa euect⁹ ad sũmũ gradũ ascẽderet.¶ Ab hoc igiẽ:cõcludit Cice.fugiẽdũ eẽ a talib⁹ largitionib⁹: quæ sunt cõtra æqtatẽ.¶ Tuebunẽ:defendẽt:gubernabũt:regẽtq͂.p̃cipit Cice.qd agẽdũ in tali re sit:his q reip.p̃sunt:qm̃ seruata iudicioꝝ æquitate suũ qsq͂ possidere debet.¶ Circũueniantẽ:decipiantẽ a potẽtiorib⁹:& q͂ ipsi diuites possint sua defendere & admissa recupare:nec noceat inuidia:qua sunt diuites.¶ Obsit:ĩpediat:qm̃ solemus inuidere potẽtiorib⁹.¶ Vectigalibus:redditibus:publica uectigalia itelligunẽ ex qb⁹ uectigal fiscus capit quale est uectigal portus:uel terũ uenaliũ:itẽ & salinarum & metalloꝝ.¶ Hæc genera officiorum:de qbus disputatũ est.¶ Persequunẽ: qui studiose amplectunẽ.¶ Cũ utilitate reip. quod est ualde optãdum curandumq͂: ut oĩa ad illius utilitatẽ referanẽ.¶ Gr̃am:beniuolẽtiam.¶ In his:his aũt:ponit ea quæ antipater phus putabat eẽ a Panætio prætermissa:quæ ad utilitatem pertinent : de qua in hoc uolumine disputatum est. Antipater fuit ex Tyro phœniciæ stoicæ disciplinæ addictus : q post Panætiũ de officiis scripsit : & quædã necessaria cõmisisse Panætium dixit quæ Cicero perstringit:cum sint in pmptu.¶ Censet:iudicat & putat.¶ Curationẽ: quõ debeamus curare ualitudinẽ & pecuniam:quæ duo circa utilitatem uersantur.¶ Præteritas:omissas a Panætio certo consilio:qm̃ essent faciles & in pmptu oẽs enim hoc sciunt.¶ Sunt utiles:ptinẽt ad hanc disputationem:quã in manib⁹ habemus de utili.¶ Sed ualitudo: dat Cice.præcepta de his quæ a Panætio prætermissa sunt tã q̃ facilia .¶ Noticia sui corporis: ut unusq͂sq͂ sciat suam naturam:& dispositionẽ naturalẽ: & qd illi p̃sit:obsit : quæue cauere possit.¶ Et continentia : qm̃ incontinens diu uiuere non põt : cum oĩbus utaẽ sine aliquo discrimine.¶ Tuendi:conseruandi in p̃spera ualitudine.¶ Et prætermittendis uoluptatibus: p̃termittendo uoluptates quæ sunt esca maloꝝ : uirile corpus eneruant. Vnde Ply. in epistolis laudat Spurinã:q͂ haberet uiuiduꝫ corpus & ualidum p̃spicuãq͂ oculoꝝ aciem pp̃ter cõtinẽtiam quæ auctore Laertio : Socratem a peste tutũ reddidit athenis:quæ totã urbẽ ĩfecerat.¶ Arte: coꝝ medicia & medicoꝝ præceptis.¶ Res aũt familiaris. Transit ad alterã partẽ: docens quõ res familiaris quærẽda sit.¶ Turpitudo.i.honesto lucro quærenda est res domestica & augenda.¶ Has res : qbus est quærenda res familiaris & augẽda.¶ Xenophon Socraticus:discipulus Socratis.¶ Oeconomicus:de re familiari tuenda. Hæc Cice.interp̃tatio non extat:nec extabat tpe Quintiliani. Aristo.ẽt:ut dictũ est:cõposuit li. Oeconomicos in qbus p̃cipit quõ pr̃ fami.debet gubernare suam domũ:& quærere atq͂ augere rem domesticam:sic etiam facit Xenophon.

Antipater

Plynius

do fuit:ut hoc ip̃m eũ delectaret peccare: etiã si cã nõ eẽt:Ab hoc igr̃ gñe largitiõis ut aliis deẽ : aliis auferaẽ. aberũt hi q rẽpu. tuebunẽ . In primisq͂ operã dabũt:ut iuris & iudicioꝝ æqtate suũ qsq͂ teneat Et neq͂ tenuiores pp ĩbecillitatẽ circũueniantẽ: neq͂ locupletib⁹ ad sua uel tenẽda uel recuperãda obsit iuidia. Præterea qbuscũq͂ reb⁹ uel belli uel domi poterũt rẽpu. augeãt ĩperio agris uectigalibus. Hæc magnoꝝ hoĩum sunt:hæc apud maiores nr̃os factitata. Hæc gñia officioꝝ q p̃sequunẽ cũ sũma utilitate reipu. magnã ipsi adipiscenẽ & gr̃am & gl̃iã. In his aũt utilitatũ p̃ ceptis Antipr̃ tyrius stoicus q athenis nup est mortuus duo p̃cepta cẽset eẽ a Panætio p̃termissa:ualitudinis curationẽ & pecũiæ. Quas res a sũmo pħo p̃teritas arbitror:q͂ eẽnt faciles:sũt certe utiles. Sed ualitudo sustẽtaẽ notitia sui corpis & obsuatiõe caꝝ reꝝ quæ res aut p̃desse soleãt aut obesse:& cõtinẽtia in uictu oĩ atq͂ cultu corpis tuẽdi cã & p̃termittẽdis uoluptatibus. Postremo arte coꝝ ad quoꝝ sciam hæc ptinẽt . Res ãt familiaris q̃ri debet:his reb⁹ qbus abest turpitudo. Cõseruari aũt diligẽtia & parsimonia : iisdẽ ẽt reb⁹ augeri. Has res cõmodissime Xenophon socratic⁹ p̃secut⁹ est in eo libro q œconomicus ĩscribiẽ : quẽ nos ista fere ætate cũ essemus:qua es tu nũc e græco in latinũ cõuertimus.

Comparatio duorũ utilium inter se.

s Ed utilitatũ cõparatio:qm̃ hic loc⁹ erat q̃rtus a Panætio p̃termissus:sæpe ẽ necessaria. Nã & corpis cõmoda cũ externis: & externa cum corporis: & ipsa inter se corporis : & externa cum externis compari solẽt. Cũ externis corpis hoc mõ cõpanẽ :ualere ut malis q̃ diues eẽ. Cũ corpis externa hoc mõ diues eẽ poti⁹ q̃ maximis corpis uirib⁹. Ip̃a iter se corpis sic:ut bona ualitudo uoluptati añ

s Ed utilitatum cõparatio: Postq̃ abunde Cicero disseruit de utili: ut pposuit iam de cõparatione utiliuꝫ inter se dicet: ut pars propositionis absoluatur:quam Panætius prætermisit.¶ Erat quart⁹: qm̃ prius uidẽdum erat de honesto:inde duobus propositis honestis utrum honestius:quod in primo uolumine fecit:postea tertio loco de utili. inde quarto de duobus utilibus utrũ utilius.¶ Nam & cõmoda corporis: docet quõ fit hæc cõparatio:& ponit exẽpla.¶ Corpis cõmoda:bona ualitudo : uires pulchritudo:celeritas in pedib⁹:clara & beata uox:& ipsius explanata impressio.¶ Cum externis: bonis fortunæ quæ sunt extra corpus & aium:ut diuitiæ:magr̃atus:& filia.¶ Hoc mõ:ingt bona corporis cõparanẽ cuꝫ externis:

ponat̃:uires celeritati. Externorũ aũt: ut glĩa diuitiis uectigalia urbana rusticis. Ex quo gñe cõparatiõis illud est Catõis senis. A quo cũ q̃reret̃: qd maxime in re familiari expediret: r̃ndit bene pascere. Quid secũdũ? satis bñ pascere. Quid tertiũ? bene uestire. Quid q̃rtũ? arare. Et cũ ille qui q̃sierat dixisset qd fœnerari. Tũ Cato qd hoĩem inq̃t occidere: Ex quo & multis aliis itelligi debet utilitatũ cõparatiõis solere fieri: recteq; adiũctũ eẽ: q̃rtũ exq̃rẽdorũ officiorũ genus. Sed toto hoc de genere: de q̃rẽda: de collocãda pecunia: ẽt de utẽda cõmodi⁹ a q̃busdã optimis uiris ad mediũ ianuæ sedẽtib⁹: q̃ ab ullis ph̃is ulla in schola disputatur. Sũt tñ ea cognoscẽda. Pertinẽt enim ad utilitatẽ: de qua hoc libro disputatũ est. Reliqua deinceps persequemur.

& ponit exẽplũ: & externa cõparãtur cũ bonis corpis: & ipsa bona corpis iter se cõparãtur. ¶ Externorũ aũt: est iter se cõparatio: ut glĩa diuitiis antepoñat̃: redditus urbani rusticis. ¶ Vectigalia urbana: reddit⁹ ex aliq̃ re q̃ sit i urbe. ¶ Rusticis uectigalib⁹: q̃ ex re rustica pcip iũtur. ¶ Ex quo gñe cõparatiõis: affert r̃nsum Catonis cẽsorii: quo ille usus est cũ ab eo q̃spiã q̃reret qd maxime utile eẽt i re familiari. ¶ Catõis senis: ad drĩam Catonis iunioris: q̃ uticẽsis cognoĩatus ẽ. Cato senior oium bonarũ artiũ fuit rei rusticæ studiosi⁹: de qua scripsit: & clarissimũ uitæ exẽplũ p̃buit nepotib⁹ suis. ¶ Quid maxime expediret: ualde utile eẽt: & q̃s eẽt certissim⁹ q̃stus. ¶ Bene pascere hẽre prata: q̃ parua agricolarũ ipẽsa q̃stũ afferũt: & iõ parata dixerũt antiqui: facere pecuariã: & hẽre aĩalia q̃ non sint oneri fundo: & iõ dixit satis bñ pascere. In quarto loco posuit arationẽ. q̃m req̃rit ipensam: & sic oñdit quæstũ ex cultura agrorũ pecuariis & uillatica pastione p̃ponẽdũ eẽ cæteris: quũ sit iustus: & citra iniuriã aliorũ hũc q̃stũ romãi diu coluerũt: Colebãt eni agros: & iide ad militiã eligebant̃: faciebãt pecuariã. Inde cognomia: necnõ peculiũ & pecunia dicta: & ipsa deniq; Italia ab itulis. i. uitulis prisca lingua. Ille igit̃ bñ pascit qui prata habet & pecuariã facit: & uillaticam pastionẽ curat. ¶ Et cũ ille diceret: nõne utile est fœnerari? r̃ndit Cato idẽ eẽ qd̃ occidere hominẽ: ut oñderet rẽ domesticã nõ esse augẽdã illicito & ihonesto lucro: sed p̃priis redditib⁹ agrorũ & aĩaliũ: gulæq;: & luxui uestiũ tẽperãdũ eẽ: q̃m nihil põt eẽ utile qd̃ nõ est honestũ & parsimonia est maximũ uectigal. Increpãs aliq̃n mores urbis Cato: difficile eẽ dicebat illã rẽp. saluã fore: ubi pisculus pluris q̃ bos ueniret. Dictũ est supra qua re feneratio hẽtur odio: cũ sit cõtra naturã. ¶ Quid eni est fœnus inq̃t Sene. & usura: nisi hũanæ cupiditatis extra naturã q̃sita noia. In p̃ncipio de re rusti. scribit Cato: Maiores nr̃i sic habuere & ita i legib⁹ posuere furẽ dupli cõdẽnari: fœneratorẽ q̃druplі. ¶ Bñ uestire. Puto hic eẽ mẽdã & legẽdũ bñ uitire. i. bonas hẽre uites & uineas: qd̃ uerbũ Catoni cõuenit: qui nepotib⁹ p̃spiciẽs de rõne ipẽsæ cauit. In primis. Nã primũ & certissimũ q̃stũ dixit eẽ in pratis: secũdũ in uineis: tertiũ in agris aratis: q̃m hi maiori colũtur ipẽdio q̃ uineæ aut pascua & prata: q̃ parata dixerũt ãtiq;: ut inq̃t Ply. Et sic maxime p̃babat̃ a Catone is q̃stus qui q̃ minimo ipẽdio cõstaret: Vñ ẽt inquit Ply. Interrogatus Cato q̃s eẽt certissimus q̃stus: r̃ndit. Si bene pascas: qui p̃ximus: si satis bene pascas. Sũma oium in hoc spectãda fuit: ut fructus is maxime p̃baret̃: qui q̃ minimo ipẽdio cõstaturus eẽt. Quæstuosissimã Cato iudicauit uitẽ p̃xime ortos riguos nec id falso si sub oppido sint & prata: quæ antiqui parata dixerũt. ¶ Quid hoĩem occidere. q. d. idẽ est fœnerari & hoĩem occidere. ¶ Ex quo: p̃p hoc p̃bat s̃niam suã auctoritate catonis. ¶ Et m̃ltis aliis: q̃ ad p̃bãdũ dici possent. Sicyon ¶ Quartũ: hãc quartã disputationẽ de utilibus utrũ utilius: ut officiũ p̃fecte exq̃sitũ inueniatur. ¶ Sed toto hoc de genere: uult Ci. seniores usu peritos & lõga experiẽtia rerũ prudẽtes lõge melius de hac re disputare posse: q̃ possint ph̃i in suis scholis: qui nõ habẽt usum rerũ: ph̃i possunt p̃cipe nõ esse fœnerãdũ: bene q̃rẽdã eẽ pecuniã & bñ locãdã: sed ipsi oia cõtinẽtes talia nõ sunt exp̃ti. At senes patresfamilias qui exp̃ti sũt qd sit fœnerari & Aratus qd afferẽt icõmodi: & quõ q̃s pecunia debeat uti: cõueniẽtes in hemicyclo de tali re iter se cõfabulãtes lõge melius disputare & p̃cipere p̃nt. Vnde Scipio: Hãnibal: Pyrrhus: Alexãder: Põpeius: Cæsar melius de re militari disserere potuissent: q̃ hi qui de ea re scripserũt: & in acie uersari nõ sunt. Iõ Hãnibal derisit phormionem coram se de re militari disputãtẽ: cũ nunq̃ acies uidisset. Idẽ de agricultura dicit Colu. li. i. alloquẽs Syluinũ ad quẽ scribit hoc igit̃ Syluine inq̃t priusq̃ cũ agricolatione cõtrahas aduocato in cõsiliũ: nec tñ sic mẽte dispositus uelut summã totius rei sentẽtiis eorũ cõsecuturus: q̃ppe eiusmodi scriptorũ monumẽta magis instruũt q̃ faciũt artificẽ: & experiẽtia dominat̃ in artibus: neq; est ulla disciplina: in qua nõ peccãdo discat̃: neq; statũ q̃s cõpos agricolationis erit: his p̃lectis rõnibus nisi & obire eas uoluerit: & per facultates potuerit. Pla. in. iii. de rep. dicit nõ iuuenẽ sed senẽ potius bonũ iudicẽ eẽ cõuenit: & q̃ sero q̃lis sit iniuria didicerit: neq; cõsuetã sibi aut inhærẽtẽ: uerũ aliẽnã & in aliis lõgo tp̃e p̃cepit: q̃leq; a natura malũ sit: sapiẽtia nõ exp̃ientia soleat agnoscere. ¶ Cõmodi⁹: melius: meli⁹ q̃ a ph̃is. ¶ Ad mediũ ianuæ sedẽtibus. In hemicyclo: qui locus erat p̃pe ianuã: in quẽ senes conueniebãt. Erat ãt hemicyclus locus semirotũdus istar testudinis. in Lælio ait: cũ sæpe multa narraret: cũ memini domi in hemicyclo sedẽtẽ ut solebat: cũ & ego eẽm una & pauci admodũ familiares: in eũ sermonẽ illũ incidere: qui tũ fere multis erat in ore. Cyclus græce latine dr̃ circulus & orbis: hemicyclus medius circulus: in cuius ambitum erãt sedilia: in q̃bus sedebat̃ ab his: qui in hemicyclo cõueniebãt. ¶ Quã a ph̃is: q̃m hæc magis req̃runt experientia rerũ q̃ disciplinã. ¶ Tamẽ: q̃uis ita sit: ut magis in usu posita sint: tñ cognoscẽda sunt ex p̃ceptis ph̃orum: q̃m sunt utilia: inde adhibẽdus est usus. ¶ Reliqua: ultimã partẽ primæ p̃positionis: quæ est de repugnãtia utilis & honesti: & iudicio quo eligimus id qd̃ præstat: & utitur Cicero transitione captans attẽtionem: quoniã se persecuturũ pollicetur quæ dicenda restant. ¶ Deinceps: posthac. & iam postq̃ de omnibus aliis rebus disputatũ est.

¶ Petri Marsi interpretatio in tertium uolumen officiorum.

Vbliũ Scipionẽ. Duobꝰ uoluminibꝰ: quoꝝ iterp̃tatio ad calcẽ deducta est: ut subiecta materia reqrebat dissimiles p̃fatiões p̃posuit Ci. & secũda p̃fatiõe docuit. cur se ad scribẽdum in p̃hia cõtulerit: hoc idẽ in hac p̃fatiõe facit sed alio mõ. Vñ in tres ptes diuidit. In pria uolẽs docere: cur se ad scribẽdũ alia cõuerterit eo tpe: ponit se id fecisse pp ociũ cũ senatꝰ eẽt extinctus: iudicia eẽnt deleta: & nihil eẽt agẽdũ cũ sua laude aut in curia: aut i foro: & adducit ocium aphricãi maioris p̃clari & sũmi uiri: cuiꝰ igenii p̃stãtiã oñdit se imitari uoluisse & ociũ. In. ii. pte: q̃ icipit ibi sed nec ociũ hoc: cõpat ociũ suũ cũ ocio Scipiõis: & oñdit iter utrũq; multũ interesse: qm̃ aphricani ociũ uolũtariũ erat Ciceronis necessariũ: qm̃ eo tpe scelerati reꝝ potiebãtur: & octauius ad tyrãnidẽ aspirabat. Et sic dãnat tpa sua uir optimus & salutis p̃riæ studiosus: & maxime notat. M. Antoniũ: qui iugulo Ci. itẽrũ gladiũ hẽbat suoꝝ scelerũ cõscius: & bonoꝝ oium inimicꝰ: & docet Ci. se plura breui tpe scripsisse iã rep. occupata q̃ ante a m̃ltis ãnis. Cũ eni Cæsar rerũ potitꝰ eẽt i p̃diis suis Cic. se cõtinebat: cedẽs urbe, foro senatoriisq; muneribꝰ & raro ad urbẽ se cõferebat nisi Cæsaris salutãdi gr̃a aut orãdi pro alicuiꝰ salute: ut p. M. Marcello pro Qu. Ligario pro rege Deiotaro: quos apud Cæsarẽ defẽdit illis urhemẽter iratũ: oẽ tps disputãdo & scribẽdo cõterebat uir ad cõem natus utilitatẽ. conabat eni p̃desse romãis suis eo mõ quo poterat cũ dñatu unius oia tenerẽtur: & nullũ reip. uestigiũ extaret. In. iii. pte q̃ icipit ibi. Sed cum tota p̃hia: extollẽs ipsaʒ p̃hiaʒ & maxime eã ptẽ: q̃ ẽ de officiis filiũ suũ ad illã hortat: monetq; ut expectationẽ de se & spẽ iã cõceptã nõ fallat. Inde aggredit tractatũ ibi. Panætiꝰ igr̃. Et disputari hoc uolumie: ut i pricipio dictũ ẽ de repugnãtia q̃ ur eẽ iter utile & hõestũ: p̃scribitq; formulã q̃ iudicari possit qd sit agẽdũ: ne ab offõ discedat. P. Sci. P. Scipio q pri primũ aphricanꝰ cognominatꝰ ẽ a deuicto Hãnibale & carthagie ad tributum redacta: filiꝰ fuit ut dictũ ẽ. P. Scipiõis q rediẽs e Marsilia quo trãsmiserat: p orã ligusticã Hãnibali ex alpibꝰ descẽdẽti occurrit & ad ticinũ uictus fuit hic inq̃ aphricanꝰ Iouis filiꝰ ex Põponia hitus ẽ: & i bello cõtra Hãnibalẽ fortũatissimꝰ fuit: & optimꝰ senator: & i bello: qd cõtra Antiochũ asiæ regẽ Popu. Ro. gessit fratri Lucio Scipiõi cõsuli legatꝰ p̃ficisci uoluit postea apud literniũ uita functus ẽ omissis reip. mũeribꝰ: pp aliquoꝝ simultates: ut diffusus i cõmẽtariis Sylũ dcm̃ ẽ. Primũ: ad d̃riam Aphricãi mioris: q fuit nepos prioris p adoptionẽ. Scripsit Cato in pricipio suaꝝ originũ: ubi dixit clarorũ uirorũ nõ minꝰ ocii q̃ negocii rõnẽ extare oportere. Auctor ẽ Ci. i orone p Plãco: origies Catonis desideramꝰ hic ẽ Cato ille cẽsoriꝰ: q secũdo bello pũico q̃stor scipiõis i Sicilia fuit: quẽ i senatu accusauit: q publicã pecuniã p̃digeret: & p̃tor erat i castris apd metaurũ: cũ Hasdrubal a Claudio Nerone & Liuio saliatore cõsulibꝰ iterfectus fuit. In senectute scripsit historias q̃rũ erãt. vii. libri Prius cõtinebat res regũ Popu. Ro. ii. & iii. uñ q̃q; italica ciuitas orta sit: ob q̃ rẽ ois appellauit origies i. iiii. erat primũ bellũ pũicũ i. v. s̃m in aliis duobꝰ reliq̃ bella p̃secutꝰ ẽ usq; ad p̃turã Seruii Galbæ: q lusitanos diripuit. ¶ Fere. æ. q̃si eiusdẽ ætatis. Et iõ Catõi credẽdũ erat qm̃ hæc uiderat audiueratq;. Se nũq̃ minꝰ ociosũ: qa exercebat igeniũ: & tacita cogitatiõe ab ocio & solitudine abstrahebat: & nũq̃ erat ociosus: ẽt si a negociis reip. domesticisq; cessaret: qm̃ sp de negociis cogitabat. ¶ Quã. c. o. cũ cessaret a mũeribꝰ reip. & ociosus eẽt. i. i studiis lr̃arũ uersaret: Nã ociosus ẽt dr̃: q cognitiõi rerũ dat operã. Vñ p̃hiorũ uita dr̃ ociosa: qm̃ cessat a muneribꝰ publicis: & in cõtẽplatiõe rerũ uersat. ¶ Nec. m. s. qm̃

Ociosus euoluebat monumẽta antiquoꝝ & p̃hoꝝ p̃cepta legẽs cũ illis loq̃bat: & ẽt secũ: ut tacita cogitatiõe ita abstraheret a solitudine: ut nullo mõ posset eẽ solus. ¶ Magnifica. u. u. laudat uocẽ aphricãi: q̃ dicebat se nũq̃ minus ociosũ: q̃ cũ ociosus. ¶ Magnifica: magnifico & claro uiro digna. ¶ Magno. u. alti nois & summæ prudẽtiæ. ¶ Quæ d. oñdit. Interp̃tat Ci. uerba ipsiꝰ Scipiõis. ¶ In. o. cũ a mũeribꝰ publicis cessaret: cogitabat de negociis. ¶ In. s. cũ eẽt solus & remotus a frequẽtia hoium. ¶ Secũ: tacita agitatiõe: & mẽtis cogitatiõe: q̃ res cognitiõe dignissimas cõseq̃bat. ¶ Vt. n. c. u. ut sp eẽt in negociis. ¶ Et in: cũ eẽt solus qa secũ loq̃bat: mẽtisq; agitatio neq; unq̃ acqescit & solertia utebat: nõ egebat collogo alteriꝰ: qm̃ secũ: & cũ libris mortuisq; loq̃bat: & sic nõ erat solus. ¶ Lãgorẽ: torporẽ & iertiã. ¶ Acuebãt: excitabãt: & ad negocia cõtẽplationẽq; irritabãt. ¶ Vellẽ. h. i. hoc dicit ut deuitet arrogãtiã p̃ponitq; igenio suo p̃stãtiã igenii Scipiõis: qd nunq̃ acqescẽs tm̃ roboris hẽbat: ut illũ a solitudine abstraheret: cũ esset solus. ¶ Hoc idẽ: qd de se dicebat aphricanus. ¶ Sed si. m. si nõ possũ inqt eminẽs igeniũ Scipiõis imitari uoluntate: tñ p̃xime accedo: qm̃ persequor ociũ: ut ille faciebat. Nã in quadã epistola scribit cũ se in agrum arpinatẽ cõtulisset. in hac solitudine careo oium collogo: cũq; maxime in siluã me abstrusi densam & asperã: nõ ex eo usq; ad uesperã: nihil est mihi amicitius solitudine. in ea mihi ois s̃mo est cum lr̃is. ¶ Si minꝰ:

¶ M. T. C. De officiis Liber Tertius.

¶ Præfatio.

Vblium Scipionẽ Marce fili: eũ qui primũ Aphricanus appellatus est dicere solitũ scripsit cato: qui fuit fere eius æq̃lis nũq̃ se minus ociosum eẽ q̃ cũ ociosus: nec minꝰ solũ q̃ solus esset. Magnifica uero uox & magno uiro & sapiente digna quæ declarat illũ & in ocio de negociis cogitare: & in solitudine secũ loq solitũ: ut neq; cessaret unq̃: & iterdũ collogo alterius nõ egeret. Itaq; duæ res quæ lãgorẽ afferũt cæteris illũ acuebant ociũ & solitudo. Vellẽ & nobis hoc idẽ uere dicere liceret. S; si minꝰ imitatiõe tãtã igenii p̃stãtiã cõsequi possumꝰ: uolũtate certe

si nõ cõsequor imitãdo tãtã ingenii pstãtiã. ¶ Nã & a rep. ꝓbat q̃re uolũtate ꝓxime accedit. ¶ A rep. a senatu & reip. administratione. ¶ Forẽsibus negociis: causis iudicialibus: q̃ in foro agebãtur: & sic dãnat bella ciuilia: & eorũ auctores. ¶ Armis. ipiis. Octauii aspirãtis ad tyrãnidẽ Antonii & Lepidi triũ uirorũ. Armis inq̃t ciuilibus ꝓhibeor a senatoriis forẽsibusq̧ negociis: qm̃ illa arma erãt ad ꝑniciẽ bonorũ & pr̃iæ: cui pietatẽ debemus: iõ appellat arma ipia: qm̃ ipiũ est pr̃iam lacerare & opprimere. ¶ Vi: uiolẽtia: & sic. M. Antonii uiolẽtiã taxat. q Cic. usq̧ ad necẽ isectat⁹ est. ¶ Persequmur: studiose & libẽter ociũ amplectimur: postq̃ in rep. nullus ẽ locus. ¶ Ob eã cãm: qa ꝓhibitus sum a rep. & causis forẽsib⁹ i qb⁹ uersabar. ¶ Rura pagrãtes: igrẽtes rura & siluas: solitudinẽ potissimũ in suo arpinati & formiano: nã cũ in his locis uersaret̃: frequẽtib⁹ lr̃is hortabat̃ optimates ut Octauiũ adolescẽtẽ a. M. Antonio seiũgerẽt & scribens ad Atticũ hæc uerba iseruit: Nos his philosophamur: qd eni aliud nobis reliquũ est: & de officio magnifice explicamur: alloqmur Ci. filiũ qua de re eni poti⁹ pr̃ filio? Sed nec ociũ hoc: hæc ẽ secũda ps q̃ õndit ociũ suũ: & cãm ipsius multũ differre ab ocio Scipiõis. ¶ Ille eni: rõ q̃re ociũ suũ nõ est cũ illo cõparãdũ: qm̃. s. Scipio sumebat sibi ociũ colligẽdi sui cã: & spõte cessãs a munerib⁹ publicis. Ci. ãt necessitas afferebat ociũ qm̃ ipiis armis & ui a rep. ꝓhibitus erat. ¶ Pulcherrimis munerib⁹: honestissima reip. administratiõe: & officiis: qbus nihil ẽ pulchri⁹: illis eni publice saluti cũ sũma hõestate & uirtutis laude cõsulit̃. ¶ Pulcherrimis: qm̃ nihil ẽ pulchrius nihil laudabilius q̃ diligẽter prudẽterq̧ mũera reip. obire. ¶ Sumebat: arbitrio suo nulla cogẽte necessitate. ¶ Tãq̃ in portũ: ac si ex tẽpestate maris nauigasset i portũ & locũ qetis: sũt eni in repu. tẽpestates: motus uarii & occupationũ negociorũq̧ agmina quæ Scipio iterdũ fugiẽs in uillis ai relaxandi gr̃a honestũ sumebat ociũ: & tãq̃ in tuto portu sic in solitudine qescebat. ¶ Nostrũ ãt ociũ: ponit dr̃iam utriusq̧ ocii. ¶ Negocii inopia: qm̃ extincto senatu & rep. pene euersa nullũ Ci. negociũ in ea relictũ erat: nõ eni licebat cõi

ꝓxime accedim⁹. Nã & a rep. forẽsibusq̧ negociis armis ipiis: uiq̧ ꝓhibiti ocium ꝑsequmur. Et ob eã cãm urbe relicta rura pagrãtes sæpe soli sum⁹. Sed nec ociũ hoc cũ aphricani ocio: nec hæc solitudo cũ illa cõparãda est. Ille eni reqescẽs a reip. pulcherrimis muneribus ociũ sibi sumebat aliqñ & a cœtu hoiũm frequẽtiaq̧ interdũ tanq̃ i portũ se in solitudinẽ recipiebat. Nostrũ aũt ociũ negocii iopia nõ reqescẽdi studio cõstitutũ ẽ. Extincto eni senatu deletisq̧ iudiciis: qd ẽ qđ dignũ nobis aut in curia aut i foro agere possim⁹? Ita q i maxima celebritate: atq̧ i oculis ciuiũ quõdã uixerim⁹: nũc fugientes cõspectũ sceleratoꝝ: qbus oia redũdãt abdimus nos quãtũ licet: & sæpe soli sumus. Sed qa sic ab hoibus doctis accepim⁹: nõ solũ ex malis minima oporteꝛ eligere: sed ẽt excerpe ex his ipsis: siqd inesset boni ꝓpterea & ocio fruor: ñ illo qdẽ quo debeat is: q quõdã pepisset ocium ciuitati: nec eã solitudinẽ lãguere patior: quam mihi affert necessitas: non uolũtas Quãq̃ aphrican⁹ maiorẽ laudẽ uel meo iudicio assequebat̃: nulla tñ ei⁹ igenii monumẽta mãdata litteris nullũ opus ocii: nullũ solitudinis mun⁹ extat Ex quo itelligi debet illũ mẽtis agitatiõe iuestigationeq̧ eaꝝ rerũ: q̃s cogitãdo cõsequebat̃: nec ocio

saluti cõsulere: & in cãis uersari. ¶ Senatus: apud quẽ de sũma rerũ cõsultabat̃ & in gñe deliberatiuo cãæ agebantur pro salute cõi. ¶ Deletis iudiciis: cãis forẽsibus: sublata inq̃t oi dignitate senatus & iudiciis: in qb⁹ mea uigebat idustria: nil mihi agẽdũ cũ laude relictum erat. ¶ Aut in curia: in senatu. Curia locus erat: ubi publicas curas gerebãt. ¶ Aut in foro: in causis iudicialibus: quæ i foro agebãtur. ¶ Dignũ nobis: auctoritate nr̃a & dignitate. ¶ Ita qui in maxima: a fortunæ mutatiõe affectũ mouet Ci. & nefarios in odiũ trahit & iuidiã q̃le est uergilianũ illud. Tot quõdã populis terrisq̧ supbũ Regnatorẽ asiæ. ¶ Celebritate: frequẽtia & laude. ¶ Sceleratorum: Octauii lepidi Antonii: q capitali odio Cic. ꝑsequebat̃: & nõ solũ de his itelligit: sed de oibus aliis: qbus oia plena erãt & ad uotũ cũcta succedebãt. ¶ Quãtũ licet: q̃tenus ꝑmittit̃ a negociis domesticis. ¶ Sed qa sic ab hoibus: auctoritate doctorũ uirorũ ꝓbat: q̃re in tãtis malis debebat frui ocio & id efficere qđ in ocio fieri põt: qm̃ ex ipsis malis excerpe debemus, siqd inest boni. In malis q̃ Cic. patiebat̃ hoc bonũ inerat: qm̃ i ocio: quod necessitate cõstitutũ erat & susceptũ: poterat aliqd cõminisci & scribere dignum laude: & cõtẽplari res cognitiõe dignissimas. ¶ Fruor ocio: id officio qđ in ocio fieri debet: ut docti hoies monẽt. ¶ Qui pepisset ociũ ciuitati. qm̃ liberauerat Romã a furorib⁹ Catilinæ & ociũ romãis ciuib⁹ peperat: q per id tpis ꝑp nefariã cõiurationẽ consternati erãt. ¶ Lãguere: in desidia eẽ atq̧ pigritia. ¶ Nõ uolũtas: ut accidebat aphricano: si aliqñ spõte sua i solitudinẽ se recipiebat. ¶ Quãq̃ aphrican⁹. In hoc Ci. ꝑponit ociũ suũ ocio Scipiõis ꝑp effectũ & cõem utilitatẽ. qm̃ Scipio nihil i ocio scripsit: qđ ad bñ beateq̧ uiuẽdũ posteris ꝓdesset siue humão generi. Ci. ãt clarissima optimaq̧ ocii monumẽta reliq̃t: dicit tñ aphricanũ cõsecutũ fuisse ex ocio maiorẽ laudẽ: ne uideat̃ se illi ꝑferre: qui priceps senatus sui tpis fuit: & cui posteritas parẽ inuenire uix potuisset. ¶ Maiorẽ: q̃ ego cõsequar. ¶ Vel: ẽt. Iudicio meo hoc dicit ut uitet arrogãtiã: & ꝑ isinuationẽ fructũ ocii sui aphricani ocio ꝑponit. ¶ Tñ: q̃uis assecut⁹ fuerit maiorẽ laudẽ: tñ nihil scripsit qđ illius ocii & clarissimi igenii monumẽtũ esset. ¶ Nullũ munus: nullũ opus: qđ in solitudine cõposuerit. ¶ Et quo: ꝑp hoc qa nõ reliq̃t monumẽtũ aliqđ & opus in ocio elaboratum. ¶ Intelligi debet: ex his quæ dicta sunt: Cic. concludit scipionẽ nunq̃ fuisse ociosum aut solum ꝑp mentis agitationẽ: quæ hoibus innata est: & rerũ inuestigationem: quas cogitando consequebatur. Cum igitur nullum opus relique-

Inuesti- rit intelligẽdũ est ipm̃ in ocio cõtẽplationi rerũ fuisse intẽtũ. ¶ Inuestigatiõe: inq̃sitione & cõtẽplatione: ductũ
gare est hoc uerbũ a uestigiis tanq̃ signis iudiciisq̧ q̃bus ad rei noticiã peruenim⁹. Vñ iuestigare plærũq̧ est quærẽ
Teren. do luenire. Idẽ in orõne pro Qu. Ligario: qm̃ diligẽtia inimici inuestigatũ est qđ latebat. Et Teren. Nihil tam
difficile est: qn quærẽdo inuestigari possit. ¶ Nos aũt: ponit cãm Cice. deuitãs arrogãtiam quare operã in ocio
cõsumpsit scribẽdo: qm̃ nõ tam firmũ solidũq̧ igeniũ hẽbat: ut cogitatione tacita. i. cõtẽplatiõe humanarũ diui
narũq̧ rerũ distraheret a solitudine. quẽadmodũ faciebat aphricanus: qui in solitudine nũq̃ erat solus: & in ocio
nũq̃ ociosus. ¶ Nõ tñ roboris uigoris igenii
qđ tãto põderi rerũ sufficiat: quæ sunt remo-
tissimæ & cognitu difficillimæ. Sunt eni sepa
ratæ a materia penitus: & nõ obiiciũtur sensi-
Hiero- bus exterioribus. Vñ Diuus Hieronymus di-
nymus xit. Grandes materias parua ingenia nõ suffe
rũt. Sed certe ingeniũ Cice. tanti erat roboris
ut ad oĩs materias aptissimũ eẽt: & nihil tam
arduũ eẽ poterat: qđ illa eminẽtissimi igenii
fœlicitas nõ facile soperaret: si per nefandissi-
mũ Antoniũ licuisset oẽ genus p̃hiæ ut aĩo p
posuerat latinis lr̃is celebrare. ¶ A solitudine:
ut nõ uideamur eẽ soli: & colloquio alteri⁹ nõ
egere: quod p̃clarissimi ingenii opus est: & qđ
aphricano cõtingebat. ¶ Ad hãc operã: indu-
striã & laborẽ. ¶ Omne studiũ: uolũtatẽ. ¶ Cu
rãq̧: diligẽtiã. ¶ Itaq̧: q̃a in ocio cõuerti aium
ad scribẽdũ. ¶ Euersa: a Cæsare. s. & nouissime
ab Augusto & Antonio. ¶ Breui tpe: quo res
pu. fuit in ptãte Cæsaris. ¶ Stãte repu. uigen-
te & florẽte: cũ. s. per eos regebat̃. q̃bus se ipsa
cõmiserat: postea cũ dominatu unius oia tene
ret̃ Cice. ad p̃hiam diuertit: & in ea scripsit.

sum: nec solũ unq̃ fuisse. Nos aũt qui nõ tãtũ robo
ris habemus: ut cogitatione tacita a solitudine ab-
strahamur ad hãc scribẽdi operam omne studiũ cu
ramq̧ conuertimus. Itaq̧ plura breui tẽpore euersa
q̃ multis annis stante repu. scripsimus. Sed cũ tota
p̃hia mi Cicero frugifera & fructuosa: nec ulla pars
eius inculta ac deserta sit: tñ nullus feracior in ea lo
cus est: nec uberior q̃ de officiis: a quibus cõstãter
honesteq̧ uiuẽdi præcepta dicuntur. Quare q̃q̃ a
Cratippo nr̃o pricipe huius memoriæ philosopho
rũ hoc te assidue audire atq̧ accipe cõfido tñ cõdu
cere arbitror talibus aures tuas uocibus undiq̧ cir
cũsonare: nec ea si fieri possit q̃cq̃ aliđ audire. Quođ
cũ oibus est faciẽdũ: qui uitã honestã ingredi cogi
tant: tamen haud scio: an nemini potius q̃ tibi. Su-
stines enim nõ paruam expectationem imitãdæ in
dustriæ nostræ: magnã honorũ: nõnullam fortasse

Stare Stare significat erectũ esse: ut stant aræ: & stat respu. Inde per cõtrariũ dr̃ euersa cũ ab aliquo tyrãno occupatur.
¶ Sed cũ tota p̃hia: hæc est tertia pars: qua p̃hiam laudat: & ad eã hortat̃ filiũ: qui athenis erat p̃hiæq̧ operã da-
bat p̃ceptore Cratippo. ¶ Frugifera: a frugib⁹ q̃ sunt q̃cq̃d ex fructu terræ in alimoniã uertimus. ¶ Fructuosa: a
fructibus q̃ ẽt arborũ sũt. ¶ Inculta ac deserta: perstat in trãslatiõe agrorũ frugiferorũ: quorũ nulla ps pp utilita
tẽ iculta est: sic est p̃hia: & maxime moralis: quæ ad bñ beateq̧ uiuẽdũ magistra est: atq̧ certissimũ iter: & ipsa na
turalis p̃hia pdest morali. qm̃ physicus cognoscẽs se eẽ cõpositũ ex q̃ttuor principiis cõtrariis: ut necesse sit ali-
qñ ipsum cõpositũ ex defatigatiõe elemẽtorũ in sua principia resolui: & oino iteriturũ eẽ: erit fortior: nec mor
tẽ timebit: cũ oino sciat se moriturũ: erit magnanimus liberalis: cũ sciat se tãdẽ diuitias relicturũ: & nihil habitu
rũ p̃ter famã nois sempiternã: si uirtuti operã dedit & iustitiã coluit. ¶ Tñ nullus: laudat moralẽ p̃hiam & offi-
cia: quæ unicuiq̧ ætati accõmodãtur: & ad uitæ cõis institutionẽ spectãt: & ẽt ad finẽ bonorũ: ut filiũ attẽtũ red
dat: & ad plegẽdũ hoc opus p̃õptiorẽ magnitudine utilitatis pposita & captat beniuolẽtiã a re ipa quã scribit.
¶ Feracior: fructuosior. ¶ Vberior: copiosior: qm̃ latissime patet. ¶ Ducunt̃: sũmũtur accipiũt̃. ¶ Cõstãter: qm̃ il
le q uult eẽ: & haberi officiosius debet esse cõstans in suo pposito: & ab officio nunq̃ discedere: & nunq̃ in officio
claudicare. ¶ Honeste: cũ laude uirtutis. qm̃ officiũ semp ad bonũ tendit: & ille qui honeste uult uiuere: necesse ẽ
ut fungatur officiis: & is qui fuit affectibus nõ põt esse cõstãs aut honestus: ideo ãplecti debemus officia: & ab
ipsis nunq̃ discedere: ut cõstãter & honeste uiuamus. ¶ Quare q̃q̃ a Cratippo: cõcludit Ci. ex his quæ dixit mul
tũ cõducere filio talia audire: qm̃ talis ætas debet formari & dirigi ad cõstãtiã & honestatẽ ipsis officiis q̃q̃ hoc
audire poterat a Cratippo. ¶ Hoc: ut des operã p̃hiæ morali & officiis: a q̃bus cõstãter & honeste uiuẽdi præce
pta ducũtur. ¶ Accipe: itelligere: ¶ Arbitror cõducere: puto esse utile: ut ad uirtutẽ cõstituaris & formeris. ¶ Ta
libus uocibus: nihil. s. eẽ utilius ipsis officiis. Vñ pueri hæc p̃cepta ediscere debẽt a teneris unguiculis: ut eorũ te
nera ætas ad uerã honestãq̧ imaginẽ effingat̃: & optimã doctrinã inbibãt: cætera uero respuere: quæ ad luxũ &
turpitudinẽ ducunt. Illa eni infirma ætas & prudẽtiæ exps satis p se aliorum libidinibus obnoxia est: ut multo
magis freno q̃ calcaribus opus fit: iõ ex eorũ manibus lasciui poetæ excutiẽdi sunt: & tenera mens optimis p̃ce
ptis monumẽtisq̧ historiarũ imbuẽda: maiestateq̧ heroici carminis attollẽda est: ut inde animi magnitudinẽ
liberorũ erga parẽtes obseruãtiã: in deũ pietatẽ: in alios officiũ ediscãt. ¶ Quod cũ oibus: hoc inq̃t oibus faciun
dũ est: ut. s. officiis delectẽtur: & cognoscãt: his nihil eẽ in uita actiua utilius qui uolũt honeste uiuere: tñ o fili ma
xime faciẽdũ tibi est: qui habes exẽpla domestica: & me patrẽ imitari debes: & meis uestigiis insistere in doctri-
na consequenda & honoribus: quos ego nouus homo oĩbus suffragiis adeptus sum: & athenas pfectus es gym
nasium totius orbis: & bonarum disciplinarum quasi emporiũ: præceptorem p̃terea eminentissimum habes:
ut sine doctrina & moribus redire huc nõ possis: nisi cũ maximo dedecore: & sic his circunstantiis filio necessi-
tatem imponit: ut in utroq̧ pficiat. ¶ Industriæ: studii & laboris. ¶ Honorũ: quos Cicero erat adeptus: fuerat
eni ædilis: quæstor: prætor: augur: consul anno quidẽ suo creatus: quod ante eum homini nouo non cõtigerat.

¶ Nois: famæ & gloriæ: qm̃ ipsius nomẽ plusq̃ romanũ imperiũ pmouebaẽ: maxima igiẽ expectatio erat de filio ut p̃ris studiũ honores & famã imitareẽ: & nomẽ de se relinqueret ad imitationẽ p̃ris clari & sũmi uiri: degenerare eni a uirtutib⁹ maiorũ: & spẽ parẽtũ iã cõceptã fallere: turpissimũ est flagitiosũ & sceleratũ. ¶ Suscepisti onus p̃terea: addit circũstãtiã loci: & psonæ. i. Cratippi: q priceps erat illi⁹ ætatis phoꝝ. ¶ Præterea: ultra hæc q̃ dicta sũt: & a te expectãtur. ¶ Ad mercaturã bonarũ artiũ: qm̃ Athenæ erãt gymnasiũ oium bonarũ artiũ: & tãq̃ mercat⁹ & Emporiũ. ¶ Et loquiẽ p trãslationẽ: iõ dixit: tanq̃: qm̃ mercatura dr̃ a mercãdo: inde mercatus dicitur ubi res uẽdũtur: & mercatura est ipsa emptio.

nois. Suscepisti onus p̃terea graue: & athenarũ: & Cratippi: ad quos cũ tanq̃ ad mercaturã bonarũ artiũ sis pfect⁹: inanẽ redire turpissimũ ẽ dedecorãtẽ & urbis auctoritatẽ & magr̃i. Quare q̃tũ conniti aio potes: q̃tũ labore cõtẽdere: si discẽdi labor ẽ potius q̃ uolũtas: tãtũ fac: ut efficias: ne committas ut cũ oia suppeditata sint tibi a nobis: tu te tibi defuisse uideare. S; hæc hacten⁹. Multa eni sæpe ad te cohortãdi gr̃a scripsim⁹. Nũc ad reliquã ptẽ ppositæ diuisiõis reuertamur. ¶ De cõpatiõe utili & hõesti

P Anætius igr̃: qui sine cõtrouersia de officiis accuratissime disputauit: quemq; nos correctione quadã adhibita potissimũ sequuti sumus: tribus generibus ppositis: in qbus deliberare hoies & cõsultare de officio solerẽt: uno cũ dubitarẽt honestũ ne id esset de quo agereẽ an turpe: altero utile ne an inutile: tertio si id quod spẽm haberet honesti pugnaret cũ eo qd̓ utile uidereẽ: quomodo ea discerni oporteret de duobus generibus primis tribus libris explicauit. De tertio aũt genere deinceps se scripsit dicturũ: nec exoluit qd̓ promiserat. Quod eo magis miror: quia scriptum a discipulo eius Possidonio est: triginta annis uixisse panætium postq̃ eos libros edidisset. Quem locum miror a Possidonio breuiter esse tractatum in quibusdam commentariis: præsertim cum scri-

¶ Inanẽ: uacuũ sine litteris & moribus. i. sine bonis artibus: quarũ athenæ fuerũt inuẽtrices. ¶ Turpissimũ: infame. ¶ Dedecorantẽ: detur pãtẽ Athenas & Cratippũ. ¶ Quare quantũ cõniti: cõcludit exhortãs filiũ ad studia & decorũ præstãdum: monetq; ut nõ fugiat laborem: sed oia summæ uoluptati ascribat: ne uideaẽ sibi defuisse: cũ oia a patre habuerit: quæ illum ad pfectionẽ facile possent ducere. ¶ Conniti aio: tota mẽte & ai uiribus niti. ¶ Contẽdere: conari cũ labore. q. d. aio & corpe tibi enitẽdũ est. ¶ Si discedi labor est. q. d. uoluptas est nõ labor: qm̃ uirtute nihil est p̃stabilius: nihil dulcius: & uarias habet uoluptates cognitio reꝝ & cõtẽplatio. ¶ Tãtũ fac ut efficias: ut tãtũ assequaris & facias quãtũ potes oi conatu & labore animi & corpis ordo est fac ut tãtũ efficias quãtũ potes cõniti aio & labore contẽdere q. d. nullũ remittas tp̃s: & effice quantũ potes oi cõtẽtione. i. perseuerantia & conatu. ¶ Nec cõmittas: nõ icidas in hoc erratũ cõmissa ingt Pedianus asconius dicũtur: quæ cõtra testatoris uolũtatẽ facta aut nõ facta ab hæredẽ multa aliqua penaq; plectũtur. ¶ Suppeditata: subministrata ea oia quæ ad te instituẽdũ pertinebãt: & quorũ usu ad studiũ indigebas tuum. i. oia a me habuisti quæ a patre dari possunt & & debent. Caue igiẽ: ne uidearis tibi defuisse qd̓ turpe est & flagitiosum. ¶ Sed hæc hactenus hæc dixisse sufficiat: & talia iam missa faciamus. ¶ Cohortãdi ad bonas artes & studia. Cato ille censorius auctore Plutar. filiũ suum l̃ras: legesq; edocuit: ad militiæq; labores effinxit: p̃sente aũt illo tanq̃ uirginibus uestalibus omni uerborũ turpitudine penitus abstinuit: ut uera imago Catonis effingeretur. Aristo. in. viii. ethico. sic ait Cũ liberi ea parentibus tribuũt quæ genitoribus tribuẽda sunt parentes autẽ filiis quæ natis tribui debent: stabilis taliũ & bona fit amicitia: & alibi. Pater dat filio uitã nutrit & erudit. Plato in theage sic ait. Non noui profecto cui rei maiorẽ diligẽtiã quisquis mentẽ habet adhibere debeat q̃ ut filiũ optimũ reddat. ¶ Propositæ diuisionis: qm̃ pposuit in principio se disputaturũ de cõparatione & repugnãtia utilis & honesti.

Com missa Pedian⁹

Plutar. de Catone

Aristo.

Plato

P Anæti⁹ igr̃: repetit Ci. diuisionẽ pãætii & oñdit illũ duas ppõnis ptes absoluisse: & omisisse tertiã de repugnãtia utilis & hõesti: quẽ ptẽ se executuꝝ pmiserat. Disputat igr̃ an hæc ps a panætio stoico recte fuerit itroducta. Et pbat q nõ. qm̃ apud stoicos nihil ẽ utile qd̓ nõ sit hõestũ. Postea Cic. excusat panætiũ: & dicit illũ itellexisse hoies solere dubitare: sed nõ oporteẽ. Inde aggrediẽ hãc ptẽ: cõstituẽs formulã q̃ obseruari debet & discurrẽs p uirtutes oñdit nihil eẽ utile qd̓ uirtutib⁹ nõ sit cõsentaneũ. Igr̃ cũ redeũdũ sit ad ultimã ptẽ ppositæ diuisiõis. ¶ Sine cõtrouersia: siñ dubio. ¶ Correctiõe adhibita: qm̃ correxit diuisionẽ pãætii: & oñn definiuit qd̓ paneti⁹ p̃termiserat. ¶ Potissimũ: maxie qm̃ & alios secut⁹ ẽ. ¶ Propositis trib⁹ gñib⁹: cũ tria gña pposuisset. qm̃ dixit triplicẽ eẽ cõsilii capiẽdi deliberationẽ. ¶ Spẽm: apparẽtiã hõesti: & bñ dixit spẽm: qm̃ id qd̓ uere hõestũ ẽ nõ pugnat cũ utili: hæc eni duo natura cõiũcta sũt: sed distracta opionib⁹ hoium. ¶ Quõ: q̃ uia: qb⁹ rõnib⁹. ¶ Discerni: cognosci & iudicari. ¶ De duob⁹ generibus: de honesto & utili dixit in trib⁹ uoluminib⁹: & i fine tertii pollicit⁹ ẽ se de tertio gñe dicturũ: qd̓ nõ fecit: q̃uis post editos illos li. xxx. ãnis uixerit. ¶ De tertio genere repugnãtia utilis & honesti. ¶ Scripsit: in fine tertii uoluminis. ¶ Nec exoluit: nõ psoluit: tractũ a debitorib⁹: nec est exequutus qd̓ pmiserat. ¶ Eo magis: tãto magis. ¶ Miror: affert rõnẽ: quare miraẽ hãc ptẽ pmissam nõ exoluisse panætiũ. ¶ Edidisset: pmulgasset atq; in publicũ emisisset. ¶ Quẽ locũ: de repugnãtia utilis & hõesti. ¶ Cõmẽtariis: cõmẽtarii dñr libelli in qb⁹ res nõ diffuse sed breuius q̃ tractari poterãt scribuntur. Cõmentarius

Seneca Inde dicunt Cæsaris cõmẽtarii. Sene. li. iii. declamationũ ait: nec cõmẽtario cõtẽtus erat: in quo nudæ res ponũtur. ¶ Tã necessariũ: q̃ disputare de repugnãtia & cõparatiõe utilis & honesti. ¶ Minime assentior: refellit eorũ opionẽ q dicebãt hãc ptẽ nõ fuisse ꝑtermissam a Panætio: sed cõsulto relictã. ¶ Minime assentior: nõ accedo eorũ opioni. ¶ Sed cõsulto: de idustra & certo cõsilio. ꝑtermittit id qđ i tps differt: relinquit ãt qđ nõ resumit. ¶ De quo alterũ: unũ ex his duobꝰ põt inqt Ci. dubitari an hæc ps fuerit adhibẽda a panetio. Alterũ nõ hẽt dubitationẽ: qm̃ i sua ꝑpõne & diuisiõe hãc tertiã ptẽ posuit: ꝓmisitq; i fine. iii. li. se illã executurũ: postq̃ de hõesto & utili disputauerit: ergo nõ fuit cõsulto relicta sed ꝑtermissa. ¶ Nã q: ꝓbat hãc ptẽ susceptã fuisse a panetio afferẽs duas rõnes: una est ipm̃ debuisse scriberẽ tertiã ptẽ cũ duas absoluerit: qm̃ tribꝰ ꝓpositis: & duobꝰ absolutis tertiũ restat. ¶ Præterea: hæc ẽ altera rõ. ¶ In extremo in extrema pte tertii li. ut ipe Ci. ẽt fecit in supioribus uoluminibꝰ i quorũ calce de reliqs se dicturũ pollicitꝰ est. ¶ Accedit eodẽ: ad hoc ꝓbãdũ additẽ duabꝰ rõnibꝰ allatis hoc tertiũ. ¶ Eodẽ: Ad illã opionẽ & shiam ꝓbãdã. Locuples fide plenꝰ & auctoritate maximis inqt testis cui nihil deest ad faciẽdã fidẽ. ¶ P. Rutiliũ: hic

Rutiliꝰ Rutiliꝰ Romanꝰ fuit: & stoica disciplina clarus au-

Apelles ditor panætii: de quo supra habuimꝰ. ¶ Qui ueneris eã ptẽ quã. Apelles igeniosissimus

Ply. pictor fuit de quo Ply. li xxxv. uerũ ut oĩs prius genitos futurosq; postea supauit. ¶ Apelles: eousq; olympiade. cxii. i pictura ꝓuectus: ut plura solꝰ ꝓpe q̃ cæteri oẽs cõtulerit uoluminibꝰ æditis q̃ doctrinã eã cõtinẽt ꝑcipua eius i arte uenustas fuit. Pixit Venerẽ e mari exeũtẽ q̃ Diuus augustus dicauit in delubro p̃ris Cæsaris: cuiꝰ iferiorẽ ptẽ corruptã q reficeret nõ poterat iueniri. Apelles inchoauit aliã uenerẽ cõis supaturus suã illã priorem. Inuidit mors pacta pte: nec qui succederet opi ad ꝑscripta lineamẽta iuẽtus ẽ: de hac pte Veneris Ci. itelli-

Strabo git. Strabo uolumie. xiiii. agẽs de Co. isula dicit. Inerat ẽt uenus nuda. q nunc diuo Cæsari Romæ dicata est: nã Augustꝰ eã p̃ri posuit ut gñis parẽtẽ: dicũt ꝓ ea pictura dimissa fuisse cõis cẽtũ talẽta ex Iperato illis tributo. ¶ Oris pulchritudo: capitis qđ ille depixerat os priꝰ depingit: ide ad illiꝰ ꝓportionẽ reliqua ps corporis. ¶ Quãobrẽ cõcludit Cice. ex illis duabꝰ rõnibus: & testimonio Possidonii atq; uerbis Rutilii hãc ptẽ nõ fuisse cõsulto relictã a panetio: sed iudiciũ eiꝰ fuisse hoc debere eẽ tertiũ genꝰ exqrẽdorũ officiorũ. ¶ Recte ne ãt. Nũc affert alterã ptẽ: q̃ põt hẽre dubitationẽ hoc. s. genꝰ adhibẽdũ fuerit a stoico pħo: & ꝓbat ꝙ nõ: sed potiꝰ omittẽdũ. ¶ Nã siue honestũ: affert rõnes qbꝰ oñdit hãc ptẽ nõ recte itroductã eẽ: ẽt si panætius fuisset pipatericus: nõ mõ stoicus. Stoici eni dicebãt solũ honestũ eẽ sũmũ bonũ: & nihil utile qđ nõ eẽt hõestũ: pipaterici ãt dicebãt honestũ maxime expetẽdũ eẽ: sed postea adiũgebãt ad finẽ bonorũ corpis & fortunæ cõmoda. ¶ Honestũ: ipsa uirtus & habitus uirtutis. ¶ Ita summũ: eo mõ maximũ. ¶ Vt oĩa: bona corpis & fortunæ. ¶ Ex altera pte: ac si ponerẽtur in lance & expẽderẽtur in trutina: tãti põderis ẽ ipsa uirtꝰ. ut cætera oia q̃ hñt bona ex altera pte posita uix hẽant silitudinẽ minimi momẽti. ¶ Momẽti: motꝰ ut moueat librã ex altera pte: numerãtur tñ in bonis a pipatecis & academicis: sed minima sũt cõparatiõe uirtutis: dant eni honesto maximas ptes stoici quorũ disciplinã sectabatur panætius: oino seiũgebãt bona corpis: & fortunæ a fine bonorũ: dicebãtq; uirtutẽ satis eẽ ad bñ beateq; uiuẽdũ ergo utilitas cũ honestate pugnare nõ põt: ẽt ex dogmate pipateticorum: qm̃ minimi momẽti istar hẽt & ipsa uirtus nixa suis uiribꝰ maximũ hẽt põdus. ¶ Quin nũq̃: ꝙ nũq̃. ¶ Ita accepimꝰ: audiuimꝰ: affert shiam Socratis q moralis pħiæ auctor fuit: & fons uberrimꝰ a quo totriuuli & secti reflexerunt. ¶ Execrari detestari: accusare. ¶ Coherẽtia: cõiũcta natura lr dicebat Socrates solũ hõestũ eẽ sũmũ bonũ: & oẽ honestũ esse utile: & oẽ utile honestũ sit uere utile est: hãc opionẽ stoici tenẽtes suũ dogma cõstituerũt: qm̃ ut dictũ est supra: a disputationibꝰ Socratis oẽs sectæ manarũt. ¶ Opione: opinãtes aliqd eẽ utile: qđ nõ hõestũ: & ecõtra. ¶ Distraxissent: sepassent. ¶ Cui: Socrati ita crediderũt stoici ut ide cõstituerit suũ dogma: qđ enixissime defendebãt. ¶ Quod si is eẽt Pa-

bat nullũ eẽ locũ i tota pħia tã necessariũ. Minime uero assentior his q negãt eũ locũ a Panætio ꝑtermissũ: sed cõsulto relictũ: nec oino scribẽdũ fuisse: qa nũquã posset utilitas cũ honestate pugnare: de quo alterũ põt hẽre dubitationẽ: adhibẽdũ ne fuerit hoc genꝰ qđ in diuisiõe panætii tertiũ ẽ: an plane omittẽdũ: alterũ dubitari nõ põt qn a panetio susceptũ sit sed derelictũ. Nã qa diuisiõe tripartita duas ptes absoluerit: huic necesse ẽ restare tertiã. Præterea i extremo libro tertio de hac pte pollicet se deinceps eẽ dicturũ. Accedit eodẽ testis locuples Possidoniꝰ qui ẽt scribit in q̃dã epistola. P. Rutiliũ ruffũ dicere solere: q panætiũ audiuerat: ut nẽo pictor eẽt iuẽtus: q ueneris eã ptẽ: quã apelles ichoatã reliquisset: absoluerit: oris eni pulchritudo reliqui corpis imitãdi spem auferebat: sic ea quæ Panætiꝰ ꝑtermisisset: & non ꝑfecisset. ꝓp eorũ: qui fecissent ꝑstãtiã neminẽ eẽ ꝑsequutũ. Quãobrẽ de iudicio Panætii dubitari nõ põt: recte ne aũt hãc tertiã ptẽ ad exqrẽdũ offm̃ adiũxerit: an secus de eo fortasse dubitari põt. Nã siue honestũ solũ bonũ est: ut stoicis placet: siue qđ honestũ est: id ita sũmũ bonũ est queadmodũ pipateticis nr̃is uĩ: ut oĩa ex altera pte collocata uix minimi momẽti istar hẽant: dubitãdũ nõ est qn nunq̃ possit utilitas cũ honestate cõtẽdere. Itaq; accepimꝰ. Socratẽ solitũ execrari eos: q primũ hæc natura cohærẽtia: opione distraxissent: cui quidẽ ita sũt Stoici assensi ut qcqd honestũ esset: id

netius: si panetius inqt Cic. Nō fuisset stoicus: sed ēt is. qui putaret uirtutē expetēdā eē per utilitatē: aut pp uoluptatē posset apud ipm utilitas cū honestate pugnare: sed cū sit stoicus: & stoica grauitate affirmet honestū esse solū bonū & utilitas nō addat sūmo bono ex dogmate stoicorū apud eū: si sibi cōstare uult: nō pt eē talis pugna qm̄ ipse oino exterminat utilitatē: quæ nō sit cū honestate cōiūcta: cujus utilitatis accessione: ut stoici dicūt: non sit melior: nec discessione peior. ¶ Metiūtur: mēsurāt utilitate: & ponūt summū bonū in diuitiis aut uoluptatibus: ut dictum est in. i. uolumine: idest hi qui omnia quæ expetunt referunt ad utilitatem: aut uoluptatem: & illarum gratia oia faciunt.

utile eē cēserēt: nec utile qcq̄ qđ nō honestū. Q uđ si is eēt Panetiꝰ q uirtutē ꝓpea colēdā diceret: q̄ ea efficiēs utilitatis eēt: ut hi qui res expetēdas: uel uoluptate: uel idigētia metiuntur: liceret ei dicere honestatē aliqñ cū utilitate pugnare. Sed cū sit is: qui id solū bonū iudicet qđ honestū sit: quæ āt huic repugnēt specie q̄dā utilitatis: eorū: neq; accessione meliorē uitā fieri: nec discessiōe peiorū: ñ uī hmōi debuisse deliberationē itroducere: in qua qđ utile uideret cū eo: qđ honestū est cōparet. Eteni qđ sūmū bonū a stoicis dr̄ cōueniēter naturæ uiuere: id hēt hāc (ut opinor) sniam cū uirtute congruere semp. Cætera aūt. quæ fm naturā eēnt ita legere: si ea uirtuti nō repugnarēt. Q uod cū ita sit: putāt qdā hāc cōparationē recte nō eē itroductā: nec oino de eo genere qcq̄ p̄cipiēdū fuisse. Atq; illud qdem honestū qđ ꝓprie uereq; dr̄: id in sapiētibus est solis: neq; a uirtute diuelli unq̄ pōt. In his aūt in qbus sapiētia pfecta nō est ipm illud qdē pfectū honestū nullo mō eē pōt sed similitudines honesti esse pn̄t. Hæc igit̄ oia officia de qbus his libris disputamus media stoici appellāt: & ea cōia sunt: & late patent quæ & igenii bonitate multi assequūtur: & ꝓgressione discēdi. Illud aūt officiū qđ rectū iidē appellāt: pfectū atq; absolutū est: & ut iidē dicūt: oēs numeros hēt: nec p̄ter sapiētem cadere in quemq̄ potest. Cum autem aliquid actū est: in quo media officia cōparātur: id cumulate uidetur esse perfectū: propterea quod uulgus quid absit: a perfecto fe-

¶ Quæ aūt i bona fortunæ & utilitates quæ pp se non sunt expetēdæ. ¶ Huic: solo bono. ¶ Repugnēt: cōtraria sint: & uideāt̄ cū honestate pugnare. ¶ Specie q̄dā: apparētia. qm̄ reuera nihil ē utile. qđ nō idē sit honestū. ¶ Neq; fieri meliorē: quoniā ista nō suscipiūt gradus apud stoicos: qui dicebāt bonū esse beatū & fœlicē: nec fieri meliorē accessione diuitiarū: q̄s ipsi nō numerabāt in bonis: sed quadā æstimatione dignas cēsebāt. Vñ dicebāt uirtutē satis eē per se ad bene beateq; uiuēdū. ēt si torqueret̄ i tauro phalaridis: qđ negabāt peripatetici & platonici: dicētes hoīem uirtutē p̄ditū: cū est in tormentis eē bonū: sed nō beatū. qui magis adhærent naturæ: & nō relinquūt corpus: ut faciūt stoici. ¶ Nō uidet̄ debuisse: nō uult plane affirmare Ci. ne uideat̄ nimis studiose insectari panetium & urgere. ¶ Etenim quod summum bonum. Interpraetatur Cice. summum bonum: quod stoici constituebant: qua interpraetatione ostendit hanc comparationem non recte a panetio itroductā. ¶ Vt opinor: ut puto: utit̄ mediocritate: & nō uult affirmare hāc esse sententiā summi boni: qđ stoici cōstituebāt cōgruenter naturæ uiuere: nā ut supradictū est: Zeno primus in lib. de natura hoīs dixit finē esse fm naturā uiuere: ita autē est inquit laertius: fm uirtutē uiuere: ad eā qppe natura nos ducit. ¶ Cōgruere: cōuenire: & nūq̄ discrepare a uirtute. ¶ Cætera aūt: bona fortunæ & corporis quorū honesto usu natura idiget: aliter in uita sustētari nō pōt: sed ita eligēda sunt: ut uirtuti nō repugnēt. Ergo apud stoicos si eorū finē recte seq uolūt: utilitas nō pōt cū honestate pugnare: qm̄ spernere debēt: & pro nihilo ducere ea q̄ uirtuti repugnēt. ¶ Secundū naturā: accōmodata naturæ & qbus natura ipsa sustētatur & alitur. ¶ Quod cū ita sit: ex supradictis infert cōclusionē. ¶ De eo genere: repugnātia & cōparatiōe utilis & honesti. ¶ Atq; illud qdē honestū: pbat Ci. nec pfectū honestū qđ in solis sapiētibus cadit: nec fm honestū: qđ est cōe: quodq; officiū mediū dicit̄: cū utili cōparari posse: ut multo magis ostēdat hāc prē a Panetio nō recte itroductā: qm̄ eius ꝓfessio aliter sentire debet de honesto utili & ipsorū repugnātia: prius affert pfectū officiū inde mediū siue cōe: & sic ponit differētiā utriusq; officii ut cōcludat talē cōparationē nō recte itroduci a stoico: cum ea ēt peripatetico nō eēt cōsentanea. ¶ Sapiētibus: pfectis hoībus: qui hn̄t habitū uirtutis: & officiū pfectū exercēt: qđ a uirtute diuelli nō pōt: qm̄ habet oēm pfectionē. ¶ Sapiētia pfecta nō est: nō pfecta uirtus: sed aliq̄ ad uirtutē sapiētiāq; ꝓgressio: & cū in ipsis nō sit pfecta sapia: ēt pfectū honestū eē nō pōt sed similitudo q̄dā honesti ut est ipm offm̄ mediū. ¶ Similitudines: ut sunt media officia: de qbus certa rō reddi pōt. ¶ Hæc eni oia: pbat ex diffinitiōe stoicorū similitudines honesti eē in hoīe nō pfecto: qm̄ uersat̄ in mediis officiis: quæ sunt secunda honesta. ¶ Cōia sunt: oibus hoībus tam perfectis q̄ impfectis. ¶ Late patent: ad plures se extēdūt: & oibus cōia sunt & ab oibus exerceri possunt perfecta uero officia a solis sapiētibus de mediis officiis potest reddi ratio. ¶ Oīs numeros: oēm perfectionē cū autem aliquid dicit Cice. imperitā multitudinem non recte de ipsis officiis iudicare. qm̄ putant media officia esse perfecta ut hi qui picturā laudant: cū omnino ignorent eam artē & erratū dignoscere nequeāt ¶ Comparant̄: fit cōparatio mediocriū officiorū inter se. ¶ Id: in quo media officia cōparātur. ¶ Propterea qđ: affert rōnē quare id accidat. ¶ Quid absit: A perfecto quantū ei desit ad perfectionē: quod imperiti cumulate pfectū opinant̄.

Zeno

re nō ex toto ītelligit q̄tenus aūt intelligit:nihil pu
tat p̄termissum. Quod āt in poematib⁹ & in pictu
ris usu uenit in aliisq; cōplurib⁹ ut delectētur iperi
ti laudēq; ea q̄ laudāda nō sint:ob eā credo cām : q̄
insit in his aliqd p̄bi:qd capiat ignaros : qui qdē q̄
in unaquaq; re uitii sit nequeāt iudicare . Itaq; cum
sint docti a peritis desistūt facile a snia. Hæc igit of
ficia: de qbus his libris disserimus:q̄si secūda quæ
dā honesta:dicūt eē nō sapiētū mō p̄pria: sed cū oī
hoīum genere cōia. Itaq; hi oēs in qbus est uirtutis
indoles cōmouētur. Nec uero cum duo decii : aut
duo scipiōes fortes uiri cōmemorātur:aut cū Fabri
cius:aut Aristides iustus noīatur:aut ab illis forti
tudinis:aut ab his iustitiæ tanq̄ a sapiēte petit exē
plū. Nemo enī horū:sic sapiēs est:ut sapiētē itelligi
hic uolumus:nec hi qui sapiētes habiti sūt & noīa
ti. M.C.& C. Lelius sapiētes fuerūt: nec illi qdē se
ptē:sed ex mediorū officiorū frequētia silitudinem
q̄dā gerebāt spēmq; sapiētū:quo circa nec id quod
uere honestū est:fas ē:cū utilis repugnātia cōpara
ri:nec id qd cōiter appellam⁹ honestū:quodq; coli
tur ab his:qui bonos uiros haberi se uolūt:cū emo
lumētis unq̄ est cōparādū. Tanq; id honestū quod

¶ Non ex toto:nō oīno & penitus. ¶ Quatenus:inquātū. ¶ Intelligit. i. f̄m opionē suā: & itelligentiā putat esse
p̄fectū. ¶ Quod:iudicare aliqd eē p̄fectū cū nō sit. ¶ Vsu:cōsuetudine. ¶ In his:quæ laudāt. ¶ Aliqui p̄bi: p̄be fa
Martia. cti & cū p̄fectione artis. ¶ Quod capiat:delectet:sic apud Martialē. Te fortasse magis capiet de uirgine porca.
¶ Cum sint docti: ammoniti sapiētibus ipsi iperiti & edocti desistunt a scientia: & aliter esse ac ipsi opinabantur
itelligūt. ¶ Itaq;:quapp inqt oēs qui nō hñt habitū sed quoddā signū ipsius uirtutis cōmouent cū uidētur aliqd
mediū honestū & laudāt ipm tanq̄ p̄fectū:qm̄ ipsi nō hñt usū p̄fecte uirtutis & nō sunt sapiētes:ut possint iudi
care an illud sit p̄fectū:queadmodū ignari ma
le iudicāt de poematib⁹ & picturis. Tūc enim
offm̄ dr̄ eē p̄fectū cum agēs agit sciēs eligēs &
p̄seuerās: hæ tres cōditiōes ad officii p̄fectio
nē requirūtur. Malus hō rē iustā agit interdū
ut dictū ē:sed nō iuste: & iō nō fungit officio
p̄fecto sed medio siue cōi. ¶ Itaq;: una eadēq;
actio respectu agentiū dr̄ p̄fectū officiū & me
diū: p̄fectiōes āt officiorū sapiētes tātū cogno
scūt. ¶ Indoles:signū uirtutis nō p̄fecta uirtus
& sapientia ut p̄nt bñ iudicare:sed hñt quoddā
mediū honestū. i. aliquā p̄gressionē ad uirtu
tē. Iudicare aūt qd i quacūq; re p̄fectū sit:pru
dētiæ est atq; sapiētiæ : hoies igit iperfecti de
p̄fectiōe officii iudicare nō p̄nt: q̄tenus aūt in
telligūt & iudicāt media officia putāt eē perfe
cta. Vñ multitudinis iudicio multi putantur
sapiētes qui nō sunt sed in mediis uersant offi
ciis: & q̄dā similitudinē gerūt uere sapiētis: &
adumbratā imaginē:nō solidā & expressam. Vi
dētur enī eē sapiētes:cū nō sint. ¶ Nec uero:af
fert quosdā qui & fortes & sapiētes habiti sūt
& ondit illos non fuisse:aut p̄fecte fortes: aut
plane sapiētes sed uersatos fuisse in mediis of
ficiis. ¶ Duo decii:pr̄ & filius : qui magno aīo
se pro totis legionib⁹ deuouerūt. Duo Scipio
nes. Publius & Cneus fratres : qui in Hispa
nia occubuerūt in secūdo bello punico. Fabri
cius Romanus iustus fuit: & cōtra Pyrrhum
pugnauit:ut dictum est: & dicet loco suo. Pyr
rus certior factus a Fabricio de ueneno: quod
medicus parabat:dixit. Ille est Fabricius:qui difficili⁹ ab honestate q̄ sol a cursu suo auerti pōt: Aristides atheniē
sis Lisimachi fili⁹ fuit: & eximiæ iustitiæ. Fisci p̄curator designatus nō ætati suæ solū magistratus: sed & superio
Plutar. res multa quæ ad rēp. pertinebāt in rē suā uertisse ondit. In primisq; Themistoclē. qui tam & si sapiēs uir: parū
tñ cōtinēs manus habuisse iudicatur. Aristides inqt Plutar. cū oīs uirtutis: tū maxime æquitatis & iustitiæ apud
populū periculū fecisset: quæ ad sūmā semp utilitatē ac fructū referūtur. ex quib⁹ Aristides q̄q̄ uir inops & plæ
beius: regiū tñ in primis ac diuinissimū iusti. s. cognomē adeptus est. ¶ Aut ab illis: deciis & Scipionibus. ¶ Aut
ab his Fabricio & Aristide. ¶ Sic sapiēs: sic p̄fectus in oī uirtute. ¶ Vt sapiētē: p̄fectissimū. s. qualē stoici cōstitue
bāt: & uolebāt. ¶ Nec hi qui sapiētes. Nūc ondit illos nō fuisse plane sapiētes: qui habiti sunt: & apud nostros: &
apud græcos. ¶ C. Lelius: Scipionis amicus. In Lælio ait. Vnū te sapiētē appellāt & existimāt attribuebat hoc
mō. M. C. scimus. L. Aciliū apud patres nr̄os appellatū fuisse sapientē: sed uterq; alio quodā mō. Cato qa mul
tarū rerū usum hēbat multaq; eius & in senatu & in foro: uel p̄uisa prudēter: uel acta cōstāter: uel r̄nsa acute fe
rebātur p̄pterea q̄si cognomē iam hēbat in senectute sapiētis. Te aūt alio quodāmodo dicūt nō solū natura &
moribus: uerū ēt studio & doctrina esse sapiētē: nec sicut uulgus: sed ut eruditi solēt appellare sapiētē : qualē in
Septem reliqua græcia neminē. Nā qui septē appellātur: cos qui ista subtilius q̄runt: in numero sapientū non habēt hāc
sapiētes esse in sapiētiā existimāt: ut oīa tua in te posita esse ducas humanosq; casus uirtute iferiores putes. M. C. Cēsori
us. s. ¶ Nec illi: qui septē sapiētes habiti sūt auctore Laertio: Thales: Solon: Periander: Cleobolus: Thilon: Bias
Pictacus his adnumerāt plæriq; Anacarsin: Scythā: Mysonē: Chiū: Pherecidē: Syrū: Epimenidēq; cretēsem ad
dūt aliqui & Pysistratū tyrānū. ¶ Frequētia. multitudine: qm̄ mediis officiis p̄uenit tandē ad p̄fectū. ¶ Similitu
dinē uidebātur inquit sapiētes: sed nō erāt: ut uere sapiētes itelligunt. ¶ Quo circa: cōcludit Cic. ex supradictis:
nec p̄fectū honestū: nec medium debere cōparari cū utilis repugnātia. ¶ Cōiter: qd est oībus cōmune & mediū
quoddā honestū: qm̄ cōstat ex mediis officiis. Quod cōe honestū & mediū: qm̄ illi qui boni uolunt uideri: in me
diis officiis uersant. ¶ Emolumētis: utilitatibus : qm̄ non essent boni uiri: si potius utilitates q̄ honesta sectaren
tur: quibus rationibus urgetur panætius: qui cum esset stoicus: hanc partem introduxit. ¶ Tanq; id honestū: af
fert rōnē quare cōe honestū nō debet cōparari cū emolumētis: qm̄. s. hi qui uersant in mediis officiis: ut ad per

fecta tandē pueniāt:& ꝑgressionē iā factā ad uirtutē retineāt:nō alr̄ ipm̄ mediū honestū debēt tueri: q̄ pfecte sapiētes illud pfectū honestū tuenť & colūt.¶ In nr̄am itelligētiā:qm̄ nō sumus pfecte sapiētes: & itelligimus media q̄dā honesta nō pfecta.i.mediū honestū de quo nos itelligimus.¶ Quā.i.cōseruādū sapiētib⁹ id qđ uere est honestū.¶ Alr̄ eni:rō qm̄ si a mediis officiis discediť: ꝑgressio:quæ facta est ad ipm̄ uirtutis habitū cōsequēdū teneri nō pōt:sed ad uitiū fit regressio. Vñ in mediis officiis pseuerādū est:ut ad pfecta pueniať quæ nō aliū de q̄ a uirtutis habitu pficiscunť. Ordo est:aliter teneri nō pōt ꝑgressio:si qua facta est ad uirtutē: ꝑgredimur ad uirtutē mediis officiis qb⁹ relictis ad uitiū regredimur: ergo totis uirib⁹ enitendū est:ut ꝑgressio ad uirtutē nō deserať:qđ oib⁹ qui boni uolūt hēri faciundū est. Sed hoc dictū fit de his q hñt ut boni: qm̄ mediis funguntť officiis q.d.apud illos q officiis funguntť & ob id boni æstimanť nō est repugnātia utilis:& honesti:sed apud illos q̄ oia dicūt expetēda pp utilitatē & sūmū bonū in diuitiis posuerūt. Iō dicit.¶ Qui aūt oia metiunť: mēsurāt & dicunt expetēda pp utilitatē. Oia quæ faciūt & appetūt nō pp honestatē sed pp diuitias.¶ Cōmodis:utilitatib⁹.¶ Præpōderari: mēsurari: qm̄ boni uiri & officiosi oia quæ faciūt & appetūt honestate nō utilitate pōderare debent:& cogitare q̄ sit honestū nō quātū afferat utilitatis id qđ facere uolūt & appetūt. Illi aūt qui nōdū media officia igressi sunt oia utilitatib⁹ metiunť: & sic apđ ipos utilitas cū honestate: quā nō curāt pugnare pōt apđ officiosos nō pōt nec debet.¶ Boni uiri:q uersanť in mediis officiis.¶ Itaq;:quapp: iterp̄tať Ci. uerba & mētē Panætii: eūq; excusat hoc ipm̄ sensisse qđ dixerit. Hāc sniam habuisse id qđ dixit Panæti⁹ hoies.s.solere sed dubitare nō oportere: qm̄ honestū cū utili pugnare nō pōt.¶ Solere mō: solū mō solere sed nō oportere qm̄ nō debet quis dubitare de hoc nisi ab officio sit oino alienus: qđ cū ita sit. Panæti⁹ nō est rephēdēdus imo laudādus: qm̄ itellexerit nō oportere:ut suam

in nr̄am itelligētiā cadit tuēdū:cōseruādūq; est nobis:q̄ id qđ ꝑprie dr̄: uereq; est honestū sapiētib⁹. Aliter eni teneri nō pōt:si q̄ ad uirtutē est factā progressio. Sed hoc q̄dē de his:q cōseruatiōe officioꝝ estimanť boni. Qui aūt oia metiunť emolumētis & cōmodis:neq; ea uolūt p̄pōderari honestate: hi solēt in deliberādo honestū cū eo:qđ utile putant cōpare boni uiri nō solēt. Itaq; existimo panætiū cū dixerit hoies solere in hac cōpatiōe dubitare: hoc ipm̄ sensisse qđ dixerit solere mō:nō ēt oportere. Et eni nō mō pluris putare qd utile uideať:q̄ qd honestū:sed hoc ēt iter se cōpare: & in his dubitare turpissimū est. Quid est ergo qđ nōnūq̄ addubitatione afferre soleat:cōsiderandūq; uideať? credo si qñ dubitatio accidit q̄le sit id de quo cōsidereť. Sæpe eni tpe fit qđ plerūq; turpe hēri soleat iueniať nō eē turpe. Exēpli cā.ponať aliq̄d qđ pateat lati⁹. Qđ pōt eē mai⁹ scelus:q̄ nō mō hoiem:sed ēt familiarē occidere? Nū igr̄ se astrixit scelere:siqs tyrānū occidit q̄uis familiarē? pplo q̄dē romano nō uideť: q ex oib⁹ p̄claris factis illud pulcherrimū existimat. Vicit igiť utilitas honestatem: imo uero honestas

dicebat ꝑfessionē:& pfecto si hāc partē absoluisset.nil aliud ut opinor fecisset:nisi eos refellere q in tali cōpatione dubitare solerēt:cū nō oporteat:& hæc ps certe admodū necessaria erat. sed q̄re omiserit icertū est:& ipse uiderit. Vñ Possidoni⁹ bñ dicebat nullū eē locū in phia tā necessariū: hoies eni hac parte itellecta magno liberanť Possidonius
errore:cū.s.cognouerit honestū cū utili pugnare nō posse:& in hac cōparatiōe dubitādū nō eē:nec talē cōparationē fieri debere.& sic sniæ Rutilii accedēdū est:qui reddidit rōnē q̄re alii post Panætiū hanc ptē ab illo relictā nō sunt ꝑsecuti.¶ Pluris: maioris p̄cii & momēti.¶ Sed hoc:utile & honestū.¶ Quid ergo est: q̄rit a se qd sit illud qđ talē addubitationē affert:& soluit dicēs tūc oriri talē dubitationē cū exploratū nō hēmus q̄le illud sit de quo cōsiderať. qm̄ si eēt certū cuiusmodi eēt:nullā hēret dubitationē: sed pareret: aut eē honestū: aut inhonestū: circūstātiæ eni tēpoꝝ & psonarū sunt cā hui⁹ dubitatiōis: qm̄ id qđ uideť p se turpe nō est rōne tpis aut psonæ Interficere eni hoiem turpe est:sed iterficere tyrānū est honestū.¶ Cōsiderādū: examinādū & iudicādū.¶ Quale sit:honestū an turpe.¶ Sæpe eni: rō q̄re oriť dubitatio.cū ignorať q̄le id sit de quo deliberamus:& affert ancipitē curā cogitādi.¶ Tēpore:cōditione tpis:& sic circūstātia facit ut id nō sit turpe:qđ erat:& id nō honestum qđ per se erat honestū.¶ Plerūq;:fere semp.¶ Inueniať aliqua.s.circūstātia tpis aut psonæ:& ponit exēplu3 de necessariis.¶ Quod pateat lati⁹:qđ ad plura se extēdat:& ad multa possit trāsferri:nā uno hoc exēplo alia possumus itelligere.¶ Familiarē:amicū:qm̄ Brutus nō modo amicus sed etiā fili⁹ Cæsaris hēbať. Nā dr̄ Cæsar cōcubuisse cū Seruilia mr̄e Bruti & sorore Catonis. Vñ Cæsar cultu filii Brutū apud se hēbat:& eū maxime ornabat. Cū uulneribus appetereť a cōiuratis:& uidisset Brutū stricto pugione in se irruentē græce dixit & tu fili: & sic oi spe iā euadēdi deposita caput toga obuoluit & ad imos pedes deduxit ut honeste caderet.¶ Nū igiť.i. an sceleratus hñdus est.q.d.nō est reus sceleris tyrānicida imo dignus laude.¶ Populo Ro.qui laudauit necem Cæsaris & pcussoribus p̄mia decreuit.¶ Præclaris: sūma uale dignis.¶ Illud: cedē Cæsaris tyrāni.¶ Pulcherrimū:maxima laude uirtutis dignū & Atheniēses Harmodio & Aristogitoni tyrānicidis statuas erexerūt.¶ Vtilitas publica:quæ secuta est ex morte tyrāni.¶ Vicit igiť:dicet aliqs inqt Ci. Vtilitas in tali re uicit honestatem: imo rñdet utilitas secuta est honestatē:qm̄ oē honestū est utile.¶ Honestatē:q familiaris occidit amicū nō fuit turpe inqt amicū occidere. sed honestū & utile. qm̄ erat tyrānus. cuius cedes utilis est oibus & laude honestatis ornata quippe talis lues e medio tollenda est ne aliis noceat. Qui igiť hoc malū ex hoium societate remouet sū

ma laude dignus est. nec erat Cæsar bonoꝝ amicus cū eēt tyrānus: sed potiꝰ inimicus. Vñ a Bruto reip. oppressæ studioso potuit cū laude īterfici. Plato Pla. in. ix. de rep. sic ait. Libertatē & amicitiā uerā natura nunꝗ tyrānica gustat. ¶ Itaqꝫ ut sine ullo errore: allatis rōnibꝰ supradictis regulā quādā cōstituit Ci. ut sine errore iudicari possit: si qñ utile cū honesto pugnare uidebiť. ¶ Formula: regula: modus qdā & norma quæ sit cōsentanea disciplinæ stoicoꝝ q dicūt nihil eē utile qď nō sit honestū. ¶ Disciplinæ: sectæ & dogmati stoico. ¶ Cōsentanea. Cōueniens: accōmodata. & affert rōnē q̄re. ¶ Quā formulā. i. regulā iuestigādi officii. i. actiōis honestæ: ac ꝑ hoc laudabilis. ¶ Qui peripatetici: dictū est in prīo uolumīe nullā fuisse drīam īter ueteres academicos & ꝑipateticos in opionibꝰ tā moꝝ q̄ ēt rerū naturaliū: sed solis noībus fuisse separatos. ¶ Veteribꝰ: quoꝝ auctor fuit Pla. & ueteribꝰ dicit: qm̄ fuit postea media academia & nouæ: uariæqꝫ opīones ¶ Tñ ab eis: stoicis. ¶ Splendidiꝰ: maiore laude. ¶ Quā ab his ꝑipateticis & academicis q utilia ab hōestis sepabāt: & expetēda eē dicebāt: sed cōpatiōe uirtutis nulliꝰ pene momēti eē dicebāt. Stoici uero asseuerabāt nihil oino eē utile qď nō eēt hōestū. ¶ Nobis aūt: ꝓfiteť Ci. se academicū. academici eni nihil affirmabāt sed disputabāt ī utrāqꝫ ꝑtē: & id iure suo defendebāt qďcūqꝫ occurreret ꝓbabile: & ēt ab aliis dicereť q nō eēnt eiusdē disciplīæ. Vñ Ci. academico magna dabať licentia ut seq̄reť formulā cōsentaneā disciplīæ stoicorū: qa ꝓbabilior uidebať: & id qď ī aliis ꝓbabile uiď. Academicꝰ iure suo pōt tueri & disputatiōe defēdere. Hāc formulā Ci. seq nō potuisset si ꝑipateticū ꝓfessus eēt: qm̄ fuisset contra suū dogma. Certe eni erāt alioꝝ disciplīnæ & diffinitæ opīones: academici uero de oī re disputabāt in utrāqꝫ ꝑtē & nullas positiōes fuabāt: sed id qď in quoqꝫ uidebať ꝓbabile seq̄bāť nihil affirmātes. ¶ Quodcūqꝫ: oē qď uiď maxie ꝓbabile: ex quocūqꝫ dogmate. ¶ Nr̄o iure: libertate ab oibus cōcessa nobis: qm̄ hic est mos academicoꝝ ut ꝓbabilia sequanť & nihil ipsi affirmēt. Idqꝫ orōnis genus auctore Laertio traditū a Pla. ꝑ iterrogationē ac rñsionē ex umbra in certamē & puluerē primꝰ eduxit. Lacides alexādri filiꝰ cyreneus nouæ academiæ prīceps Arcesilæqꝫ successor lacidi successit Carneades q nouā academiā illustrauit. Carneadi Clitomachus in quo academica ph̄ia desiit Ari. successit Theophrastus: i quo atqꝫ clitomacho & crysippo: ut colligit Laertiꝰ ionica ph̄ia desiit: lacydes ut inq̄t Euse. putauit ab hoībus nihil penitus cōprehendi posse. ¶ Sed redeo: quia fecit digressionē redit ad formulā: quam uult constituere.

utilitatē secuta est. Itaqꝫ ut sine ullo errore diiudicare possimus: si qñ cū illo: qď honestū ītelligimꝰ: pugnare id uidebiť: qď appellamꝰ utile formula q̄dā disputādi cōstituēda ē: quā si sequemur in cōpatiōe rerū ab officio nunꝗ recedemꝰ. Erit aūt hæc formula stoicoꝝ rōni disciplinæqꝫ maxie cōsentanea: quā qdē in his libris ꝓpterea seqmur: qꝛ q̄q̄ a ueteribus academicis & peripateticis nr̄is q quōda iidē erāt q academici: q quæ honesta sūt añponūt his: quæ uideť utilia: tñ splēdidiꝰ hæc ab eis disserunť: qbus qcq̄d honestū est idē utile uideť: nec utile q̄cq̄: qď nō honestū: q̄ ab his: qbꝰ est honestū aliqd nō utile: aut utile nō honestū. Nobis aūt nr̄a academia magnā licētiā dat: ut qďcūqꝫ maxie ꝓbabile occurrat: id nr̄o iure liceat defēdere. Sed redeo ad formulā.

¶ Formula qua officiū cognosciť.

d Etrahere igiť aliqd alteri: & hoīem hoīs icō modo suū augere cōmodū: magis est cōtra natutā: q̄ mors: q̄ paupertas: q̄ dolor: q̄ cætera: quæ pñt aut corpori accidere aut rebus externis. Nam

Etrahere igr̄. Hæc est formula: quā Ci. īstituit & ea ponit quæ sūt fugiēda cū sint cōtra naturā a qua d huiꝰ disputatiōes & formulæ sumiť fūdamētū: qm̄ uiuēdū est natura. i. s̄m uirtutē: q̄ honestatē oibꝰ aliis rebꝰ añponit. Est inq̄t cōtra naturā eripe qď suū nō est: & augere suas utilitates cū icōmodo aliorum. Ergo si naturā ducē seq uolumus ab eo debemus abhorrere qď est contra naturā & sic fungemur officio: & nunꝗ errabimꝰ. ¶ Mors: q̄ est ultimū oiū terribiliū: & aufert oē bonū qď est in uita & īpedit ꝑfectionē naturæ & eiꝰ opꝰ dissoluit dolor q est motꝰ in corpe cōtrariꝰ sensibꝰ. ¶ Pauptas: cū. s. ꝓp iopiā natura sustētari nō pōt. Cice. dicit pauptatē eē cōtra naturā respiciēs ad iperitā multitudinē & ad media officia nondū igressam: quæ iudicat pauptatē eē summū malū nō intelligēs dotes uirtutis: & ꝓutāt pauptatē eē cōtra naturā ad hāc multitudinē instituēdā hæc orō suscepta est ut exploratū hēat & ꝑsuasum honestatē debere ꝓponi utilitatibꝰ: & nihil eē magis cōtra naturā q̄ aliena eripe. Sed ꝓfecto pauptas nō est indecora nisi his qbꝰ inuitis accedit & animus debet eē diues: nō arca: honesta inq̄t Epicurus res est leta pauptas. quæ ut Sene. instātibus desideriis satisfacere cōtenta est cōtra naturā est nō hēre uirtutes ad quas natura nos creauit. & pricipia dedit: sed nūc parēti naturæ tanꝗ nouercæ eoꝝ interꝑtatione uis afferť: qui lautiores q̄ fuerint quondā septē uiri epulonum & esopi patinā affectantes & cœnas saliares persicosqꝫ apparatus: quiqꝫ melius palato q̄ corde sapiunt: isthmiēidiones sacris opati nouo argumētoꝝ genere cōcludūt: & magna uoce cōtendūt palatū cōdito pulpamento & tucetis replere. Niliacū pusionē gaditanāqꝫ puellā tremulo clune pruriētē crissantēqꝫ hēre: & mēsas ex ultima mauritania aduectas & indicis dentibꝰ effulctas & exotica nostratiaqꝫ unguēta s̄m naturā esse: qď tm̄ abest. ut uerū sit: ut his naturæ: quæ hoīem ad honestatē creat & frugalitatē nil possit eē magis cōtrariū. Nō bene intelligunt helluones uim naturæ quæ paucis contēta est. Vnde dū aqualiculo studēt: bestiis per similes efficiunť & famā & uirtutis laudē amittūt: quoꝝ uoces eo loco habēdæ sunt: ut Demetrius ph̄us dicere solebat: quo uētre reddidit crepitus. Quid enim inq̄t mea refert sursū istī: an deorsum feranť. ¶ Nā principio: ꝓbat quare est id

Epicurꝰ

Demetriꝰ ph̄s

pricipio tollit cōuictū humanū & societatē. Si enī sic erimus affecti ut pp suū qsq; emolumētū spoliet aut uiolet alterū: disrūpi necesse est eā: q̄ maxīe est ꝭm naturā humani gn̄is societatē. Vt si unūqdq; mē brū sensū hūc hēret ut posse putaret se ualere: si pxi mi mēbri ualitudinē ad se traduxisset: debilitari & iterire totū corpus necesse esset: sic si unusqsq; nr̄m rapiat ad se cōmoda alioꝝ: detrahatq; qd' cuiq; pos sit emolumēti sui gr̄a: societas hoium cōitasq; euer tat necesse est. Nā sibi ut qsq; malit qd' ad usū uitæ ptineat q̄ alteri acqrere cōcessū est: nō repugnante natura. Illud qdē natura non patit' ut alioꝝ spoliis nr̄as facultates: copias: opes augeamus. Neq; uero hoc solū natura iuregētiū: sed ēt legib⁹ pploꝝ: qb⁹ in singlis ciuitatib⁹ respublicæ cōtinent': eodē mō cōstitutū: ut nō liceret sui cōmodi cā nocere alteri Hoc enī spectāt leges: hoc uolūt icolumē eē ciuiū cōiūctionē. quā q dirimūt eos morte: exiliis: uincu lis dāno cohercēt. Atq; hoc multo magis exigit ip sa naturæ rō: q̄ est lex diuia & hūana: cui parere qui uelit (oēs aūt parebūt: q ꝭm naturā uolēt uiuere) nunq̄ cōmittet: ut alienū appetat: & id qd' alteri de traxerit sibi assumat. Eteni mlto magis est ꝭm natu rā celsitas animi & magnitudo: itēq; cōitas: iusti tia: liberalitas: q̄ uoluptas q̄ uita: q̄ diuitiæ. Quæ q dē cōtēnere: & pro nihilo ducere cōparātē cū utili tate cōi magni ai & excelsi est. detrahere autē alteri sui cōmodi cā: magis est cōtra naturā: q̄ mors q̄ do lor: q̄ cætera gn̄is eiusdē. Itēq; magis est ꝭm naturā pro oib⁹ gētibus: si fieri possit: cōseruādis: aut iuuā dis maximos labores molestiasq; suscipe: imitantes

qd' dixit cōtra naturā. ¶ Principio. i. ante oia. ¶ Cōuictū: uitā cōem & hūanā societatē: qm̄ si ita fit. hoies simul uiuere nō pn̄t. ¶ Si eni: rō quare destruit' humanus cōuictus & societas. ¶ Affecti: dispositi & tali aio ut bona ali orū eripe uelimus ut nr̄a cōmoda augeant'. ¶ Secūdū naturā: qm̄ hō est sociabilis naturalr̄ & ab hoie nō alien⁹. ¶ Vt si unūqdq;: pbat & cōfirmat p silitudinē dirūpi humanā societatē: si alter spoliet' & uiolet'. ¶ Hūc sensum: si ita sentiret & opinaret'. ¶ Debilitari: i aliqua pte. ¶ Et iterire: oino dissolui. ¶ Commoda: utilitates. ¶ Cōitas: uictus cois. ¶ Nā sibi: hoc cōcedit': ut nobis poti⁹ acqramus ea quoꝝ usu natura idiget: sed nō cōcedit' ex bonis alteri⁹ domos nr̄as locupletare. Nō repugnā te natura: mō iuste acqramus: qd' uult natura aliter cōtra naturā est: ut ipe Ci. docet. ¶ Spo liis: rapinis calamitatib⁹ alioꝝ. ¶ Natura: dis positione naturali. ¶ Iuregētiū: qd' est oi hu mano genericōe. ¶ Legib⁹ populoꝝ: iure ci uili. ¶ Quibus: legibus: qm̄ unaquæq; resp. su as habet leges & ius ciuile: ergo nec iuregētiū nec ciuili: licet alteri nocere suæ utilitatis cau sa: sed q̄uis nō essent leges: tn̄ natura humana hoc reqrit: ut hoi hō nō noceat: qm̄ hō ab ho mine nō est alienus: & hō hois cā est: generat⁹ ut alter alteri psit. ¶ Hoc eni: rō est: hoc iquit uolūt leges: ut uictus cois conseruet' & ut qsq; suū hēat: & seruet' societas inter hoies ut uult natura. ¶ Incolumē: cōſuatā. ¶ Qui dirimūt: qui uiolāt: aut furto aut homicidio: leges pu niūt eos: ut merent'. nā aliqui ultimo suppli cio afficiunt': aliqui agunt' in exiliū: aliq pœna pecuniaria mulctant': & in uinculis detinent': ut rō delicti poscit. ¶ Dāno: pœna pecuniaria & ablatione bonoꝝ: nā dānū est in reb⁹: malū aūt in psona & fama. iō dicit Sosias terētian⁹ Terēti⁹ Quid facies illi qui dederit dānū aut malum. Atq; hoc ut humana societas seruet' icolumis. ¶ Multo magis: q̄ ipse leges. ¶ Rō naturæ: q̄ nihil aliud est nisi lex diuia & humana: cui ma gis q̄ legib⁹ parēdū est: & illi obediūt q uolūt e natura uiuere. ¶ Quæ est lex: quæ cōplectit' legē diuinā & humanā. ¶ Nunq̄ cōmittet: nū q̄ incidet in hūc errorē. ¶ Assumas: accipias & ascribas qd' tibi iure nō debet'. ¶ Celsitas ani mi: aius excelsus: qm̄ harū uirtutū semia habe mus a natura. ¶ Cōitas: iustitia quæ una cum liberalitate est ad cōem utilitatē tuendā & de clarat se: nam dicit cōitas q̄.s. cōitas cōstat ex his duabus iustitia & liberalitate atq; magnifi cētia: qb⁹ cōitas humana seruat'. ¶ Quam uo luptas: quæ animi lumē extinguit: & est con tra naturā: qm̄ ipellit illius pfectionē & opus: cū sit esca maloꝝ. ¶ Quā uita: qm̄ natura uult ut magnanimus cū uersat' in periculo uitæ nō parcat suæ: & pro cōi salute mori bonus uir nō recusabit uolēte natura: q̄ hoies ad iustitiā fortitudinē: cætc rasq; uirtutes creauit. ¶ Quā diuitiæ: qm̄ natura uult ut ois diuitias exponam⁹ pro utilitate cōi: & magis amat iustitiā & liberalitatē: q̄ diuitias quas q cōtēnit magnanimus est. ¶ Quæ: uoluptatē: uitā: diuitias. ¶ Cōtēnere: spernere tanq̄ iferiora hois pstātia & celsitudie ai: q debet eē iuictus. ¶ Et pro nihilo ducere cōparātē: existima re illū eē nulli⁹ momēti & pcii q cōparat uoluptates & diuitias cū utilitate cōi. ¶ Cōparantē: illū qui cōparat su pradicta cū cōi utiltate. i. qui cōparādo pponit uoluptatē: uitā: & diuitias cōi holum utilitati. i. iustitiæ: libera litati & magnificētiæ: quæ sunt ad cōem cōmodū: & qui parcit uitæ cū opus eēt illā pro pr̄ia effundere & fugit labores deditus uoluptati: & amat diuitias non pōt eē iustus: aut liberalis: & sic humanæ societati erit inutilis. Nō igit' debet qs ea quæ utilia sunt anteponere cōi utilitati: qm̄ est cōtra rōnē naturæ: & in hoc uolumine agit' de cōpatiōe utilis & honesti: & pluris faciēda est cōitas q̄ uita: q̄ diuitiæ. ¶ Quam mors: qm̄ naturæ rō uult: ut hō poti⁹ moriat' pro cōi salute: q̄ q detrahat aliis aliqd suæ utilitatis cā qd' est alienū ab oi humanitate: & id na tura nō patit'. ¶ Generis eiusdē: silia incōmoda: quæ nocere uident'. ¶ Quā dolor: qm̄ natura uult ut dolores p petiamur pro cōi utilitate. ¶ Herculē illū. q. d. illū Herculē magnū & summa laude dignū: & sic emphasim hēt.

Empha fis

Papi.

Nā emphasis altiorē pbet itellectū q̄ quē uerba p se ipā declarāt: ut Tu ne ille Æneas. Et apud Papiniū. Quē scīre nefastū illū sed raceo: phibet tranqlla senect⁹. ⁋ Bñficiorꝝ memor: in libris de natura deorꝝ ait. Vtilitatū magnitudie cōstituti sūt hi dii: q utilitates q̄sq; gignebāt. Suscepit aūt uita hoium: cōsuetudoq; cois ut bñficiis excellētes uiros in cælū fama ac uolūtate tollerēt. Hinc Hercules: hic castor: quorꝝ enī remanent ai atq; æternitate fruerent̄: dii rite habiti sūt cū & optimi eēnt & æterni. ⁋ Cōcilio: cœtu deorꝝ: sensus pstat pati ois labores & molestias p cōi utilitate q̄ uiuere in solitudie: & affluere diuitiis & hr̄e pulchritudinē. Hærcules qa in opprimēdis mōstris p utilitate cōi laborauerat: holum fama in cælū collocat⁹ est. ⁋ Quocirca: cōcludit Ci. ex supradictis uitā cū negociis & laborib⁹ p cōi utilitate umbratili & ociosæ uitæ añponēdā eē. ⁋ Optio: a natura bñ istituto. ⁋ Splēdidissimo: clarissimo & a natura quodā splendore donat⁹ igenii: & cognouit qd natura requirit: & q̄tū hō hoi debet rōne hūanitatis & iure naturali. Vñ q paret naturæ nō pōt sustinere ut hoi noceat: qm̄ est cōtra naturā. ⁋ Illā uitā negociosā & laboriosā. ⁋ Huic umbratili: ociose & affluēti uoluptatib⁹ & bonis corpis fortūæ. ⁋ Ex quo efficit̄: pp hoc qđ dictū ē: cōcludit̄ hoiem hoi non nocere q paret naturæ. ⁋ Deide q alterꝝ uiolat: ponit duo q̄ qs existimare pōt cū alicui nocet: q̄ Ci. refellit: ut iperitis oñdat hoiem hoi nullo mō debere nocere. ⁋ Aut nihil existimat: hoc est unū: pōt arbitrari ingt se nihil facere cōtra naturā: cū hominē uiolat. ⁋ Aut magis: hoc est alterū: qm̄ putat magis fugiēdā eē pauptatē & reliq̄ icōmoda q̄ facere iniuriā. ⁋ Si nihil existimat: resumit primū. ⁋ Quid differas: qd disputare possis. q.d. nō est cū eo differēdū: cū sit oino rudis & noie tm̄ hō: qm̄ ab hoie aufert humanitatem. ⁋ Hoiem: hūanitatē ipā & ipm hoiem sepat ab hoie: qđ est cōtra naturā: qm̄ hō ab hoie nō est alien⁹. ⁋ In uiolādis hoib⁹: cū hoies uiolat: cū tali igit̄ uiro disputādū nō est: qm̄ ignorat naturā: & est una bestia cū ab hoie hūanitatē tollat. ⁋ Sin fugiēdū: resumit alterꝝ qđ nō est ita uitupabile: qm̄ putat ille q ita opinat̄ fugiendā eē iniuriā: sed pei⁹ eē pati dolorē: mortē & pauptatē. i. si putat nō eē aliquē uiolādū & cēset illa eē multo peiora: in eo ingt errat: qm̄ putat pauptatē & dolorē peiores eē animi uitio: qm̄ talis animi affectio fugiēda est: magis q̄ pauptas: q̄ dolor: & deniq; ipa mors. ⁋ Vitiū corpis: ut dolor & sil'ia corpis incōmoda. ⁋ Aut fortunæ ut pauptas: & ea q̄ a fortuna hoi accidūt. ⁋ Aiæ uitiis: scelerib⁹: qm̄ peius est eē sceleratū q̄ pauperē: dū enī qs in uitio est hētur infœlicissimus. Vñ uitio aiæ nihil est fœdius nihil tetri⁹: nihilq; magis fugiēdū. ⁋ In iuria est uitiū aiæ: dolor est uitiū corporis: & q̄to aius est pstātior corpe: tāto uitiū ai est graui⁹ uitio corpis. ⁋ Ergo unū: cū ita sit ingt oēs debēt sibi unū pponere & hoc est optimū pceptū. ⁋ Oib⁹: q ducē naturā seq uolūt. ⁋ Vniuscuiusq;: singl'orꝝ. i. utilitas uniuscuiusq; nō min⁹ q̄ nr̄a debet eē cara nobis: & ut oiū & singulorꝝ eadē sit utilitas: & ut oib⁹ & singulis cōsulat̄. ⁋ Qui: utilitatē cuiusq; & uniuersorꝝ si qs ad se rapiet distrahet̄ hūana societas q̄ est maxie e natura. ⁋ Atq; si ētē pbat Ci. oium utilitatē eē cōem & facit rōcinationē sūptā a disciplia stoicorꝝ q̄ demōstrat nos phiberi lege naturæ uiolare hoiem: qm̄ ut uolūt stoici hō ob id ipm q hō est: nō est alien⁹ ab hoie. ⁋ Præscribit: pcipit & definit: monet atq; cōstituit. ⁋ Ob eā cām: ob id ipm qđ hō est: nō ob aliq̄ aliā cām. ⁋ Cōsultū uelit. i. natura hoc pcipit ut hoi qcūq; sit cōsulat̄. ⁋ Necesse est: qm̄ hoc seqt̄ ex illo si añcedēs est uerꝝ & cōsequēs erit uerꝝ si hō hoi cōsulere debet: oportet oia eē cōia: qđ si uerꝝ est: hō nō debet uiolari ab hoie: ita pscribēte natura. Añcedēs est uerū: ergo & cōsequēs: qđ Ci. pbat. ⁋ Quod si ita est: ut ois utilitas cois sit oēs continemur una lege naturæ. ⁋ Id ipm: si cōtinemur oēs tali lege. ⁋ Primū añcedēs: naturā. s. uelle oib⁹ eē cōsultū: & oium utilitatē eē cōem. ⁋ Extremū: cōsequēs: qm̄ si natura uult ut oib⁹ cōsulat̄: necesse est oium utilitates eē cōes: & si oēs cōtinemur una & eadē lege naturæ: necesse est ut uiolare hoiem a natura phibeamur. ⁋ Nam illud quidē: pbatio est antecedentis seu primi: ut ipe dixit. Et confutat illorꝝ opionem: aliā eē rōnem fratrū & ppinquorꝝ & alia eē ciuiū: aliā exterorꝝ: qm̄ hæc opinio distrahit humanā societatē: si nō oium hoium rō habebit̄: & si hoc non tenet̄: hoiem: quicūq; sit: non esse alienū: & sic pbat̄ primū & per consequens extremum. ⁋ Absurdum: non conueniens rationi.

Herculē illū: quē hoium fama bñficiorꝝ memor ī cōcilio cœlestiū collocauit: q̄ uiuere in solitudine nō mō sine ullis molestiis sed ēt in maximis uoluptatib⁹ abūdātē oib⁹ copiis ut excellas ēt pulchritudie & uirib⁹. Quocirca optio qsq; splēdidissimoq; igenio longe illā uitā huic añponit. Ex quo efficit̄ hominē naturæ obediētē hoi nocere nō posse. Deide q alterꝝ uiolat: ut ipe aliqd cōmodi cōsequat̄: aut nihil se existimat cōtra naturā facere: aut magis fugiēdā cēset mortē: pauptatē: dolorē: amissionē ēt liberorꝝ: ppiquorꝝ amicorꝝ: q̄ facere cuipiā iniuriā. Si nihil existimat cōtra naturā fieri ī hoib⁹ uiolādis qd cū eo differas q oino hoiem ex hoie tollat? Sin fugiēdū id qdē cēset & mlto illa peiora: mortē: pauptatē: dolorē: errat ī eo q nullū aut corpis: aut fortunæ uitiū aiæ uitiis graui⁹ existimāt. Ergo unū debet eē oib⁹ ppositū ut & eadē sit utilitas uniuscuiusq; & uniuersorꝝ quā si ad se qsq; rapiat dissoluet̄ ois hūana cōsociatio. Atq; si etiā hoc natura pscribit ut hō hoi qcūq; sit ob eā ipsā cām tm̄ q is hō sit: cōsultum uelit: necesse est sm eādē naturā oium utilitatē esse cōem. Qđ si ita est: una cōtinemur oēs & eadē lege naturæ. Idq; ipm si ita est certe uiolare alterū lege naturæ phibemur. Verū aūt primū: uerū igit̄ & extremū. Nā illud qdē absurdū est. qđ quidā dicūt parēti se: aut fratri nihil detracturos cōmodi sui cā:

aliā rōnē eē ciuiū:aliā reliquoꝝ hi sibi nihil iuris & nullā societatē cois utilitatis cā statuūt eē cū ciuib⁹ q̄ snia oēm societatē distrahit ciuitatis. Qui aūt ciuiū rōnē dicūt eē hn̄dā:externoꝝ negāt:hi dirimūt cōem hūani gn̄is societatē:q̄ sublata bn̄ficētia:liberalitas:bonitas iustitia fūdit⁹ tollit̄. Quæ q tollūt ēt aduersus deos imortales ipii iudicādi sūt. Ab his eni cōstitutā iter hoies societatē euertūt:cui⁹ societatis arctissimū uiculū est:magis arbitrari eē cōtra naturā hoiem hoi detrahere sui cōmodi cā q̄ oia incōmoda subire:uel externa:uel corpis:uel ēt ipsi⁹ ai q̄ uacēt iustitia. Hæc eni una uirt⁹ oium est dn̄a & regia uirtutū. Forsitā qspiā dixerit nōne igr̄ sapiēs: si fame ipe cōficiat̄:abstulerit cibū alteri hoi ad nullā rē utili? Minime uero. Nō eni mihi est uita mea utilior:q̄ ai talis affectio:nemine ut uiolez cōmodi mei gr̄a. Quid si Phalariū crudelē tyrānū & imanē uir bon⁹:ne ipe frigore cōficiat̄ uestitu spoliare possit? nōne faciat? Hæc ad iudicādū sūt facillima. Nā siqd ab hoie utili ad ullā partē tuæ utilitatis cā detraxeris inhumane feceris: cōtraq; naturæ legez. Sinautē is tu sis:q multā utilitatē reip. atq; hoium societati:si in uita remaneas afferre possis: siqd ob eā cām alteri detraxeris:nō sit rephēdēdū. Sinaūt id nō sit eiusmodi:suū cuiq; incōmodū ferēdum est potius q̄ de alterius cōmodis subtrahēdū. Nō igit̄ magis est cōtra naturā morbus aut egestas: aut qd hmōi:q̄ detractio atq; appetitio alieni. Sed cois utilitatis derelictio contra naturā est:est enim iniusta

⁋ Aliā rōnē eē ciuiū:nō idē debere fuari aduersus reliquos:quā sniam Cice. refellit:ōn̄dēs iter ipos ciues esse societatē ciuilē:& quoddā ius naturale itercedere. ⁋ Aliā reliquoꝝ:externoꝝ hoium dicūt aliā eē rōnē ciuiū: aliā reliquoꝝ. ⁋ Hi:q talia dicūt:& refellit primā p̄tē de ciuib⁹:postea secūdā de reliqs hoib⁹. ⁋ Nihil iuris: nullum ius qđ natura ipa p̄scribit:& uinculū ciuilis societatis.i. statuūt & putāt nullū sibi eē ius naturale cū ciuib⁹ & nullā societatem. ⁋ Cōmunis utilitatis gratia. idest putant ciuem a ciue alienum esse & nullam eē inter ipsos societatem pp cōem utilitatem:qđ falsum est:& absurdum:destrueret̄ eni ciuilis societas. ⁋ Qui autē:hæc est altera ps:qua illoꝝ sniaz refellit:q dicebāt hn̄dā esse rōnē ciuiū:sed reliquoꝝ nullā: Nā si sic eēt destrueret̄ cois societas gn̄is hūani:q̄ sublata uirtutes ēt tollent̄:quæ sunt ad cōsuationē gn̄is hūani: & maxie iustitia & liberalitas. ⁋ Quæ: supradicta & societas generis hūani & uirtutes. ⁋ Etiā aduersus deos: qm̄ nō mō offendūt humanā societatē:sed etiā deū:q hāc societatē iter hoies cōstituit: cuius societatis uiculū arctissimū est:si putamus & psuasum hēmus cōtra naturā eē hoi nocere & nullo mō alicui q̄ q̄ detrahēdū sui cōmodi cā:sed poti⁹ oia incōmoda subeūda:& bonoꝝ & corpis ipsius etiā animi iniuste. Profecto nisi ita statuerimus: uinculū societatis hūanæ dissoluet̄. ⁋ Arctissimū uinculū. ut arcte & bn̄ cōiūcta teneat̄ si arbitrabimur eē cōtra naturā hoi nocere. ⁋ Vel externa:ut paupratē:amissionē filioꝝ: & alia icōmoda in bouis externis. ⁋ Vel corpis: ut si gladio qs aut uerberib⁹ in corpe lædat̄: & aliā incōmoditatē patiat̄ in bonis corpis. ⁋ Vl ēt ipsi⁹:ai qđ plus est:qm̄ bona ai debēt eē cariora.i. uirtutes & bonū nomē. In bonis ai patit̄ qs incōmoda iniuste: cū ab aliquo uitupat̄ & itēperās dr̄:aut iniustus:aut timidus: aut fur: aut sacrilegus:& sic de silib⁹:meli⁹ est & magis cōsentaneū naturæ pati icōmoda quæ sint iusta in bonis fortunæ corpis & ēt ai: q̄ uiolare hūanā societatē. ⁋ Quæ uacent iustitia:quæ icōmoda iniusta sint:& iustitiā accepit tanq̄ reginā oium uirtutū:ut ōn̄dat multo magis eē cōtra naturā uiolare hoiem & detrahere aliqd alicui q̄ oia incōmoda pati ēt iniuste:qm̄ p̄ferabili⁹ est pati q̄ iferre iniuriā. ⁋ Hæc eni:rō q̄re est contra naturā detrahere aliqd alicui:qm̄.s. est cōtra iustitiā, quæ est regina uirtutū & ois cōplectit̄:& est uirt⁹ unicuiq; suū distribuens. Si aūt alicui suuz detrahit̄: uiolat̄ iustitia & p cōsequēs oēs uirtutes. ⁋ Hæc una uirt⁹: iustitia quæ aliarum uirtutum domina est. & sine ipsa nihil ualent: & laudem non merent̄: oportet enim liberalem esse iustū:& sic fortē si uere fortis uult dici:qm̄ fortitudo est uirtus quæ pugnat pro iustitia. & sic de aliis uirtutib⁹:quæ ad iustitiā redigunt̄. ⁋ Forsitā qspiā dixerit:neminē iniuria eē afficiēdū:cōclusit:& hoc oib⁹ p̄positū eē debere:ut eadē sit utilitas oium & singuloꝝ. Hoc igit̄ cōcluso uidēdū est diligēter:an iniuria sit id qđ agitur: qm̄ aliqn̄ id qđ simpliciter in se iniuriā hēt:qbusdā circūstātiis iniuria uacat. Affert igit̄ unū aliud qđ qs dicere potuisset:an sapiēs extrema fame laborās debeat cibū eripe hoi inutili:& dicit q nō. Postea de tyrāno aliter statuit:qm̄ nulla est nobis cū tyrānis societas:quos nō mō spoliare:sed etiā necare honestū est. Et hoc dicit ut magis pbet necē Cæsaris & laudet Brutū & alios qui illū e medio tollēdū curauerūt. ⁋ Sapiens: uir pfectæ uirtutis. ⁋ Nō est eni:rō quare nō debet auferri cibus a sapiēte hoi ad nullā rem utili:qm̄.s. melius est mori q̄ uiolare aliquē sui cōmodi cā. ⁋ Quā animi talis affectio.i. talis dispositio & talis opio.i. talis dispositio pluris debet esse apud nos q̄ uita. ⁋ Neminē ut uiolē: hæc est affectio & dispositio quæ debet esse charior uita. ⁋ Quid si Phalariū. Affert nūc aliud de tyrāno:& sic ōn̄dit̄ unum & idē rōne psonæ & aliarū circūstātiarū uacare iniuria. ⁋ Immanē: ferini animi & ab oi humanitate alieni. Vn̄ interficere tyrānū idē est qđ interficere ferā. ⁋ Ob eā cām: ut in uita remaneas ut possis humanæ societati pdesse. ⁋ Sinautē: id nō fit eiusmodi.i. si nō ideo uult in uita remanere:ut utilitatem reipu. & humanæ societati afferat. ⁋ Non igit̄:concludit ex his quæ dicta sunt magis esse cōtra naturā appetere aliena q̄ pati incōmoda. ⁋ Est enim iniustitia: qm̄ iustitia causa est: ut cōi utilitati consulat̄.

Lex naturæ uult ut ab homine inutili ad sapientē & bonum uirum utileq́ transferant̃ res ad uiuendum necessa
riæ. ⸿ Fortē: aptū ad subeūda picula pro utilitate cōi. ⸿ Qui si occiderit.i.si ip̄e uir sapiēs bonus fortisq́ morieť
cōi utilitati detrimētū afferet.uñ uir prudēs & fortis nō debet sibi mortē afferre:qm̄ nocet reip.& cōi utilitati.
⸿ Mō hoc ita faciat: dat cautionē. Sensus est: res necessariæ ab hoie ierti ad bonū uirū trāsferri debēt: dūmō ipse
uir bonus & fortis id faciat p̄ utilitate cōi:qm̄ si nimiū sibi placeret putaretq́ se solū uita dignū:& ob id aliis af-
ferret iniuriā aliqd auferēdo quo ip̄e uiuat:cōtra iustitiā est.Iō inqt semp fungať officio cōsulēs cōi cōmodo.i.
ab actiōe cū uirtute nō recedat: & qcqd agit:
referat ad cōem utilitatē & societatē hūani ge
neris tuēdā. ⸿ Hanc cām qa nimiū sibi placet:
nō debet igiť cuȝ detrahit aliquid alicui id fa
cere causa iniuriæ:sed ut cōi utilitati consulat.
⸿ Semp:in oi actione & cū aliqd alicui detra-
hit. ⸿ Fūgať officio: nō discedat ab actione q̄
est ſm uirtutē:& cū aliqd aufert:nō id iō faci-
at:qa nimiū sibi placet: sed qa cois utilitas ita
exposcit. ⸿ Nā qd ad Phalarim:nūc de tyrānis
determiat:illud inqt qđ de tyrāno dixi:facile
iudicať:pōt eni uir sapiēs spoliare tyrānū sine
rep̄hēsione:qm̄ nulla amicitia:nulla deniq́ cō
iūctio nobis est cū tyrānis:qiter hoies nume-
rādi nō sūt:cū ab oi hūanitate sint alieni. ⸿ Di
stractio:dissociatio:qm̄ sūt imanes:& ponēdi
extra hūanā societatē. ⸿ Atq́ hoc oē gen⁹:di-
cit Ci.tyrānos e medio penit⁹ tollēdos eē tā-
q̄ hostes hūanæ societatis. Et utiť loco cōi: q
dr̃ ea ps orōnis:q̄ nō de aliquo noiatim dispu
tat & agit sed de uniuersa re ut hic Ci.facit de
oibus tyrānis: qm̄ de uniuerso gñe disputat.
⸿ Hoc gen⁹:tyrānoꝝ.s. ⸿ Pestiferꝝ:pniciosuȝ
hūanæ societati. ⸿ Impiū: qđ nullā hēt erga
deū pietatē:nec deū timet nec leges:sed oia uiolat regnādi cā:læsa religiōe diuia ēt ægre se hñt:nec coli pñt:ut i-
Thales gt Euripides. ⸿ Extermiatū:eiiciēdū extra hūanā societatē a q̄ sūt alieni. Interrogatus Thales milesi⁹:qd in uita
Dioge- difficile ac pene icredibile uidisset. Rñdit tyrānū senē. Vñ Diogenes cū ab eo tyrānus q̄reret: ex quo ære meli⁹
nes eēt statuā fūdere:rñdit:quo Harmodi⁹ & Aristogitō fusi sūt:hi duo fuerūt tyrānicidæ:ut dictū est:qb⁹ atheniē-
Plynius ses ob id statuas erexerūt:q̄s Praxiteles ex ære fecit. Hos auctore Ply. a Xerxe Persaꝝ rege captos: uicta perside
Atheniēsib⁹ remisit Alexāder macedo. ⸿ Eteni ut mēbra: p̄bat a filii tyrānos oino exterminādos:ne mala conta
giōe hūanā societatē maculēt. ⸿ Et tāq̄ spiritu.i.sensu:qm̄ deficiēte sāguie in aliquo mēbro:illic nō remanet spi
rit⁹ cui⁹ ipsæ arteriæ sūt receptacula:sup q̄s locanť uenæ.i.riuuli sāguis:p̄terq̄ in dorso i quo magna arteria: q̄
trachea Trachea dr̃ est posita sup uenā. Arteria est cōceptaculū spirit⁹ naturalis mixti cōfusiq́ cū sāguie in quo plus spi
Arteria rit⁹ est: minus uero sāguis. Vena est cōceptaculū sāguis mixti cōfusiq́ cū spiritu naturali:in quo plus sāguis est
minus spirit⁹:refractis uenis & arteriis siue uitiatis: torpescit ea ps corpis:& nō hēt sensum:& caret spū. Tanq̄
Vena spū dixit:qm̄ mēbra nō p̄prie spirāt:sed uť ipsis tāq̄ spūs qdā. Arteria q̄ tēdit ad pulmonē:accipiēdi reddēdiq́
spūs officio fūgiť. Pulmōes sūt tāq̄ folles:& cor amplectunť. Vena affert spiritū nutritiuū:qm̄ sāguis est nutri
mētū corpis. Neruus affert spūm sensitiuū:nerui:magni sūt cā mot⁹ toti⁹ corpis:hēnt ēt sensū. Vbicūq́ est ue-
Cancre na: ibi est neruus & arteria. Hoc corpis uitiū qđ Cice.tāgit.tres hēt spēs:quæ ſm magis & min⁹:cācrenā: asta-
na chilū: & estiomenū. Cācrena dr̃ qñ mēbrū aptū est ut putrefiat. Astachilus qñ est putrefactū:sed nō hēt ois gra
Astachi dus putrefactiōis. Estiomen⁹ dr̃ qñ hēt ois gradus putrefactiōis:tūc mēbrū ita affectū destituiť a natura & nul
lus lū hēt sensū sed caro fit nigra:& nerui adusti carētes spiritu. Vñ opus est eā ptē amputare:ne serpat uitiū p totū
Estiome corpus:qm̄ pars illa putrefacta ptes p̄ximas cōtagiōe corrūpit. Vñ dicit Ouidi⁹. Ne ps sincera trahať. Ita tyrā
nus nus e medio tollēdus est:ne malo exēplo alios ificiat:qui naturā ducē sequunť:quā tyrānus oino religt:& est tā
Ouidi⁹ q̄ mēbrū putrefactū. ⸿ Ista feritas:natura efferata. Feritas est plus q̄ uitiū: & cadit i hoiem ea rōne qua oēm hu
manitatē deposuit:& iā est fera & noie tm̄ hō. Feritati opponiť heroica uirt⁹:quæ hūanā naturā trāscendit: &
aliqd in se diuinitatis hēt:ut dr̃: inqt Aristo.in.vii.moraliū loquēs de feritate de qbusdā efferatis gētib⁹ circa pō
tū:alios crudis:alios hūanis carnib⁹ delectari:alios tradere natos iuicē:ut in cōuiuiis comedanť. Præterea inqt
coit⁹ masculoꝝ feritas est & mala cōsuetudo:illos ergo q malignitate alios superāt:hac ifami appellatiōe nota
bāt antiq. Et cōtra cū aliquē admirabanť:heroem: & diuū appellabāt:ut lacones dicere cōsueuerūt. ⸿ In figura
hois:qm̄ tyrāni nil hñt hois nisi figurā:aius aūt est ferinus & igeniū. ⸿ Belluæ:tyrāni q iā est belua in figura ho-
minis. ⸿ A cōi hūanitate:corpis:ex hoium coitate & cōmertio:qm̄ hoies iure hūanitatis & leges naturæ sūt tā-
q̄ unū corp⁹:a quo tyrāni pp feritatē & aium imanē segregādi sūt:ne corp⁹ illud cois hūanitatis ificiāt.i.ne ma
lo exēplo noceāt hūanæ societati. Et p̄fecto tyrāni fere nūq̄ nisi morte uiolēta decedūt. ⸿ Tanq̄ hūanitate: qm̄
nō sum⁹ p̄prie unū corpus oēs:sed tāq̄ corpus hūanitatis:quo oēs hoies cōtinenť. Ideo dixit tāq̄ humanitate.

Itaq́ lex ipsa naturæ:quæ utilitatē hoium cōseruat & cōtinet decernit p̄fecto ut ab hoie inerti atq́ inutili ad sapiētē bonū fortēq́ uirū trāsferanť res ad uiuēdū necessariæ. Qui si occiderit: multū de cōi utilitate detraxerit. mō hoc ita faciat: ut ne ipse de se bñ existimās seseq́ diligēs hāc cām hēat ad iniuriā. Itaq́ semp officio fūgať: utilitati cōsulēs hoiuȝ & ei: quā ip̄e cōmemoro: hūanæ societati. Nā qđ ad Phalarim attinet: p̄facile iudicium est. Nulla est enim societas nobis cū tyrānis: sed potius summa distractio est: neq́ est cōtra naturā spoliare eū si possis: quē honestū est necare. Atq́ hoc oē genus pestiferū atq́ ipiū ex hoium cōitate exterminādū est. Eteni ut mēbra quædā amputanť: si & ipsa sanguie & tanq̄ spiritu carere cœperint: & noceant reliqs partib⁹ corpis: sic ista in figura hois feritas & imanitas belluæ a cōi tanq̄ hūanitate corpis segregan-

¶ Huiꝰ generis sūt qōnes: ita solet q̄ri ſter hoies: cū q̄rit̃ officiū ex tpe dixit supra hoies solere dubitare: cū. s. icertū est: q̄le id sit: de quo cōsidera t̃: qm̄ aliqñ tpe fit ut id qđ plerūq; uidet̃ turpe: iueniat̃ nō eē cōtra officiū & posuit excplū de nece Cæsaris. Postea subiūxit alias qōnes. an. s. debeat auferri cibꝰ alteri: & an debeat spoliari tyrānus: & ipe pscrip sit gd ptineret ad officiū: & qd cōtra. In his qōnibꝰ ex tpe q̄rit̃ qd sit agēdū cū aliq̄ sit dubitatio. Et hoc pacto inqt Ci. exequuturꝰ erat Panætius illā tertiā ptē cōmissam. Posuisset eni qōnes: & postea qd esset agēdū ex officio docuisset. Sed hi q bñ pceperunt libros supiores: in qbꝰ agit̃ de oi gñe honesti: & de utili: pote

da est. Huiꝰ gñis sūt qōnes oēs hæ in qbꝰ ex tpe officiū exq̄rit̃. Eiusmodi igr̃ credo res Panætiū psecuturū fuisse: nisi aliꝰ casus: aut occupatio consiliū eiꝰ pemisset: ad q̄s ip̄as cōsultatiōes ex supiorib⁹ libris satis multa p̄cepta sunt: qbꝰ pspici possit: qd sit pp turpitudinē fugiēdū: qd sit id qđ iccirco fugiendū nō sit: qa oino turpe nō est. Sed qm̄ opi ichoato ꝓpe tñ absoluto tanq̄ fastigium iponimus: ut geometræ solēt: nō oia docere: sed postulat̃ ut q̄dā sibi cōcedant̃: quo facilꝰ q̄ uelit explicēt. Sic ego a te postulo mi Cicero: ut mihi ꝯcedas: si potes: nihil p̄ter

rūt ex tpe iudicare qd agēdū sit: cū aliq̄ dubitatio oriet̃: qm̄ sciunt qd sit honestū & qd utile. Vñ opus supiora p̄cepta tenaci memoria cōplecti: ut ab officio nunq̄ discedamus: ad tales eni qōnes & cōsultationes si acciderit p̄cepta hēmus: ut a studiosis errari nō possit. ¶ Huiꝰ generis: siles. ¶ Ex tpe. i. ex circūstātia tpis & rōne. ¶ Oēs qōnes: ois inq̄sitio de aliq̄ re an sit officiū rōne tpis & aliaꝝ circūstātiaꝝ. ¶ Officiū: actio honesta. ¶ Res eiusmodi: siles qōnes. ¶ Cōsiliū: mentē & ꝓpositū psequendi. ¶ Ad quas cōsultationes: cū quærit̃ & dubitat̃ an sit cōtra officiū spoliare tyrānū: hoi ad nullā rē utili eripe cibū: & similia: quæ psūt eē officiū a circūstātia: ut sciant hoies: inqt cōsultare & eligere cū hmōi qōnes iciderint: data sunt: p̄cepta in supioribꝰ uoluminibꝰ: qbus pspicit̃ qd sit officiū. ¶ Perspici: recte uideri & iudicari qd sit honestū & p se & rōne circūstātiarū: & qd sit turpe. ¶ Quia oino: nā est turpe: qm̄ rōne circūstantiarū fit nō turpe id qđ simpliciter turpe erat & cōtra officiū. ¶ Sed qm̄ operi inchoato. Cicero impositurus huic opi extremā manū exemplo geometræ: petit a filio ut sibi hoc cōcedat sine aliqua ꝓbatione: quo facilius id qđ uult ostēdat. Nihil p̄ter honestū ꝓpter se expetēdū ut uolunt stoici: quos Ci. sequit̃ in his officiis: aut honestū maxime expetēdū: ut uolunt Peripatetici. Hoc aūt posito & cōcesso: certū est utilis & honesti nō posse repugnantiā esse: qm̄ honestum aut solū est expetēdū: aut maxime. s. ante oīa alia ut in secūdo loco relinquant̃ bona corpis & fortunæ. Inde laudat Panætiū. Postea dicit se hanc partē expleturū ꝓprio ingenio sine alioꝝ adminiculis. Demū ipsa p̄cepta aggredit̃. ¶ Operi: huic qđ in manibꝰ habet̃ de coibus officiis. ¶ Tanq̄ fastigiū: summitatē. Fastigium est ædificii summū: inde dicimus fastigiū domus. i. culmē & summitatē: & fastigia muroꝝ: & scrobiū etiā dicunt̃ fastigia. Fastigiū
Virgiliꝰ in Georgicis. Forsitan & Scrobibus quæ sint fastigia quæris. i. ꝓfunditates. Et summa fastigia rerū dicunt̃ a Iuuenale. i. summæ dignitates & honores. Et qm̄ fastigiū ꝓprie summitas & ædificioꝝ est: nō aūt librorū & talium operū. Ideo dixit tanq̄ fastigiū. i. summā partē & finē: ut domui imponit̃ fastigiū. Geometra: qui uersat̃ circa mēsuras: cum uult facere demōstrationē. petit ut sibi cōcedat̃ linea una: qua cōcessa facit demōstrationē in oibus figuris: qm̄ linea cōcessa & uariis modis ꝓtracta uarias figuras facit & demonstrat. Quinque sūt petitiones geometræ: ut auctor est Euclides: a quolibet puncto in quolibet punctū rectā lineā ducere. Atq; lineā definitā in cōtinuū rectūq; quātūlibet ꝓtrahere. Sup centrū quolibet quātūlibet occupādo spaciū: circuluꝫ designare: oēs rectos angulos sibi iuicē eē æquales. Si recta linea sup duas rectas lineas ceciderit quoq; ex anguli ex una parte duobus angulis rectis minores fuerint: illas duas lineas in eandē partē ꝓtractas ꝓculdubio coniunctū iri. Itē duas lineas rectas supficiē nō icludere. Ista sunt tanq̄ fundamēta & principia geometriæ. Vñ qui negat punctū & lineā negat principia huius artis: & sic cum eo nō pōt disputari: & qui negat motum non pōt disputare de rebus naturalibus. Vnde dixit Aristoteles. Cōtra negantes principia nō est disputandū. Pricipia enim cuiusq; disciplinæ cōcedi debēt: quibus concessis pōt disputari & fieri demōstratio: cōcessa linea ipsi geometriæ facit uarias demonstrationes quæ sunt in primo gradu certitudinis: qm̄ uident̃ & nō possunt aliter eē: ut est circulus: semicirculus: triangulus: & sic de reliquis. ¶ Oia docere: disputādo demonstrare: sed petere ut aliqua concedant̃: quæ sunt principia geometriæ quibus postea fiat demonstratio. Sic Ci. non docet aliqua ratione solum honestū pp se expetendū: qm̄ hic nō agit̃ de dogmate solum: ut in libris de finibus: sed petit ut hoc cōcedat̃: quo cōcesso facile id qđ restat explicari demonstrariq; pōt. Demonstratio ꝓprie est mathematici. Persuasio aūt oratoris. Vnde dicit Aristo. in moribus petendā eē demonstrationē a mathematico & psuasionē ab oratore. Geometriā munere ægyptii. Vt quædā principia geometriæ: quibus utunt̃ ad faciendas demonstrationes uarias. ¶ Explicent: demonstrent & ꝓtrahēdo lineā cōcessam faciant demonstrationes. Plato in. vi. de re pu. sic ait. Arbitror te nō latere ꝙ qui circa geometriā. Arithmeticā: & cætera generis eiusdem uersant̃: supponunt quidē par & impar. & figuras: ac tres spēs anguloꝝ: & hoꝝ similia in argumētationibꝰ singulis: & his positis tanq̄ cuilibet manifestis rōnē de his nullā exigendā putant: atq; hinc incipientes ad alia iam descendunt & ad illud tandē ꝓueniunt qđ quærebant. ¶ Si potes: dicit qm̄ Cicero filius peripateticæ disciplinæ tūc studebat & peripatetici dicebant honestū maxime expetēdum: uirtutē satis esse ad bene beateq; uiuēdū. dixit Zeno stoicoꝝ princeps. ut dictū est: dicebantq; stoici: qđ honestū sit id solū esse bonū: ut Hæcato: in primo de bonis ait. & Crysippus in libris de honesto: id aūt esse uirtutem: & solū honestū pp se expetēdum in quo finē humanuꝫ cōstituunt. Aristoteles autē finē humanū esse dixit uirtutis usum in uita perfecta. Fœlicitatē quippe dicit esse

Virgi.
Petitiones Geometriæ
Aristo.
Idem
Plato

plenitudinē bonoꝝ animi corpis & fortunæ: uirtutē ad beatā uitā nō sufficere: qm̄ bonis corpis & externis īdi-
Thales geret. De his reb⁹ dictū est ut arbitror sufficiēter in p̄rio uolumie. Thales dicebat illū eē fœlicē: qui corpe uale-
ret fortuna locuples eēt: aioq; nō ignauus aut īperit⁹. ¶ Propter Cratippū: qui erat peripateticus: & non dice-
bat solū honestū eē pp se expetēdū: sed maxime expetēdū. ¶ Dabis: cōcedes: qm̄ ex snia peripateticoꝝ est. ¶ Ma
xime: ante oia: qm̄ alia restāt expetēda post uirtutē ex opione peripateticoꝝ & ueterū academicoꝝ: quæ opio
magis cōsentanea est naturæ: q̄ opio stoicoꝝ: qui capti splēdore uirtutis nihil p̄ter illā pp se dixerūt expetēdū.

id qd' honestū sit eē pp se expetēdū. Sin hoc non l; pp Cratippū: at illud certe dabis: qd' honestū sit id eē maxime pp se expetēdū. Mihi utrūuis satis est & tū hoc tū illud pbabili⁹ uidet': nec p̄terea qcq̄ pbabile. Ac primū Panæti⁹ in hoc libro defendēdus ē: q nō utilia cū hōestis pugnare dixerit aliqñ posse: neq; eni ei fas erat: sed ea q̄ uident' ei utilia. Nihil uero utile qd' nō idē honestū: nec honestū qd' non idē utile sit sæpe restat': negatq; ullā pestē maiorē ī uitā hoīum īuasisse: q̄ eoꝝ opionē: qui ista distraxerint. Itaq; nō ut aliqñ anponeremus utilia honestis: sed ut ea sine errore diiudicaremus: si qñ icidissent: īduxit eā quæ uideret' eē: nō quæ eēt: repugnantiā. Hāc igr̄ partē relictā explebimus: nullis adminiculis: sed ut dicit': marte nr̄o. Neq; eni qcq̄ de hac parte post Panætiū explicatū est: qd' mihi pbaret' de his quæ in manus nr̄as uenerint.

Nihil est utile qd' ab iniustitia & malitia pficiscit'.

c Vm igr̄ aliqua spēs utilitatis abiecta ē: nos cōmoueri necesse est. Sed si cū aīum intēderis: turpitudinē uideas adiūctā ei rei: quæ spēm utilitatis attulerit: tūc utilitas nō requirēda est: sed intelligēdū ubi turpitudo sit: ibi utilitatē eē nō posse. Qd' si nihil est tā cōtra naturā q̄ turpitudo. recta eni cōueniētia & cōstātia natura desiderat: asperna turq; cōtraria: nihilq; tam sm naturā: q̄ utilitas: certe in eadem re utili turpitudo esse non pōt. Itemq;

¶ Mihi qui sim academicus: & probabilia sequor ¶ Vtrūuis: aut hoc postremū aut primū Et sic Cice. ōndit se nō fuisse addictum uni sectæ: sed pbabilia sequi uoluisse more academicoꝝ: qbus academia magnā dabat licētiam: & ideo in suis opibus Cicero: nūc stoicus uidet' nunc peripateticus: & in principio opis dixit Sed tn̄ nostra lege nō multum a peripateticis dissidētia: qm̄ utriq; & Socratici & Platonici eē uolumus. ¶ Tū hoc. i. honestū maxime expetēdum. ¶ Tum illud: nihil p̄ter honestū eē pp̄ter se expetēdum: & sic Cice. pbat opionē stoicoꝝ & peripateticoꝝ: alias reiicit tanquā minime pbabiles. ¶ Quicq̄: aliqd qd' ab aliis phis dicit': quoꝝ aliqui dicebant uoluptatem pp̄ter se expetendā: aliqui diuitias: aliqui sciētiam: aliqui nihil expetēdum: sed quodcunq; occurreret: quæ opiones iprobant'. ¶ Ac primū Panætius. Panætii sniam defendit quam supra quibusdā rōnibus urgebat ostēdens ipsam ab aliis minime pbari. ¶ Neq; eni: affert rōnem quare nō licebat Panætio Stoico dicere utilia cū honestis aliqñ pugnare posse: qm̄ fuisset cōtra illius pfessionē. ¶ Sed ea quæ uident': nō tamē sunt: sed uident' eē utilia imperite multitudini. Nihil eni; apud peritos est utile: qd' nō idem sit honestum. ¶ Vident': aliquā spēm utilitatis præ se ferunt: ea quæ uident' utilia & nō sunt: cum honesto interdum pugnare possunt: uere utilia nō possūt. ¶ Testat': dicit Panætius in suis officiis. ¶ Pestē: dānu; & calamitatē. ¶ In uitā inuasisse: dicimus īnuado uitā & in uitā: inuado tua bona & i tua bona: & incūbere saluti & ad salutē. ¶ Itaq: affert rōnē quare Panætius eā partē induxit ut possemus. s. diiudicare sine errore: si qñ dubitatio incidisset. ¶ Induxit i eam repugnantiā: quæ uideret' esse utilis & honesti: nō quæ esset: qm̄ utile si uere utili est: nō pōt cum honesto pugnare. ¶ Hanc
Facere partē: quā Panætius reliquit. ¶ Marte nr̄o. i. pprio īgenio & industria: cū aliqd facimus sine auxilio dicimur fa
Marte cere marte nostro. ¶ Vt dicit': ut est in pūerbio. ¶ Quod mihi pbaret': qd' placeret: qm̄ hunc locu; breuiter tra-
nostro ctauerūt Possidonius & Athenodorus. ¶ In manus nostras: qm̄ scripta Possidonii & Athenodori de repugnātia utilis & honesti: habuit ex bibliotheca Caulonis. Nam Cice. cum hæc cōponeret: scripsit ad Caulonem ut sibi mitteret Athenodoꝝ & possidonium. quoꝝ opera non pbauit itaq; suo marte hanc partem absoluit.

c Vm igit'. Volēs Ci. ōndere utilitatē nō posse cōiūgi nisi cū honesto: nec posse in re: quæ uere utilis est: eē turpitudinē discurrit p quatuor uirtutes: docēs nihil eē utile: qd' sit uirtutib⁹ cōtrariū: sed pri⁹ de his quæ uident' utilia malitiosis: cū sint cōtra iustitiā: quæ semp est utilis: & prudētiā: quā uult imitari malitia. Docet igit' qd sit agēdū: cū aliq̄ spēs utilitatis nobis pponit'. ¶ Obiecta: posita añ oculos: necesse est ut cōmoueat' aīus illa utilitate. ¶ Cū aīum attēderis: diligēter cōsideraueris. ¶ Spēm: apparētiā utilitatis. cū reuera nō sit aliqd utile: qd' nō est honestū. ¶ Tūc: cū apparet turpitudo ī re q̄ utilis uidebat' tūc illa nō est utilitas. ¶ Quod si: ōndit uerā utilitatē cū turpitudie cōiūgi nō posse: qm̄ nihil est tā cōtra naturā q̄ turpitudo: & nil tā sm naturā q̄ utilitas: ergo simul duo cōtraria eē nō p̄ sit & hoc primū argumētū sumit' a natura. ¶ Recta eni: rō q̄re turpitudo est cōtra naturā. Recta: ea quæ recta sunt. ¶ Cōueniētia: consentanea excellentiæ humanæ. ¶ Cōstātia: pseuerātia in bonū & nihil est tā cōstās q̄ ipsa uirtus. ¶ Cōtraria: ea quæ nō sūt recta: nec cōueniūt naturæ humanæ. ut est turpitudo nec sibiipsis cōstāt: ut sunt uitia. ¶ Quā utilitas: qm̄ natura utile desiderat ut p cōsuatiōe sui qd' uacet turpitudie. ¶ Itēq: alia rō & argumētū sūptū a stoicoꝝ pipateticorūq; di-

sciplina. ¶ Si ad honestatē inqt sumus ut oēs fatētur: & dicūt nos eē natos ad honestū: & qđ est honestum id esse aut solū: aut maximū bonū: & qđ est bonū utile: seqtur oē honestū eē utile & fm naturā: quæ honestatē amat & utilitatē. ¶ Eaq;: honestas: qm̄ zeno dicebat solū honestū eē pp se expetēdū. ¶ Omni pōdere grauior: maxime expetēda & oibus aliis pponēda: qm̄ Aristotelis snia oia alia bona ex altera pte collocata uix minimū momēti instar habebūt cōparatione uirtutis. ¶ Reliqua oia: bona corpis & fortunæ. ¶ Aut solū: ut placet stoicis. ¶ Aut sūmū peripateticis. i. oibus aliis bonis pponēdū. ¶ Quare error hoium: hoies inqt errore ducti id arripiūt qđ utile uř: & ab honesto separāt qđ est cōtra naturā & nefarium: ex hoc eni qa ducūtur utilitate nulla hita rōne hōestatis: fiūt homicidæ fures & alii scelerib⁹ ignati: ut utilitatē cōsequāt quā ab hōesto cōtra legē naturæ secernūt: nihil eni ut rō naturæ pscribit utile ē: qđ nō sit hōestū. ¶ Nō pbo℞: malo℞ hoiu℥. ¶ Quod uisū ē: qđ hēt spem utilitatis: tñ nō iudicat ipe error malo℞ hoium ibi eē turpitudinē: qđ ē cōtra prudētiā & iustitiā: de qb⁹ nūc agit. ¶ Arripuit: celeriter rapuit sine aliq̄ cōsideratione. ¶ Secernit: seiūgit ab hōesto & putat eē utile id qđ nō est honestū. ¶ Hic: ex hoc errore qa utile ab honesto secernit: & putat aliqd eē utile qđ uacet honestate. ¶ Siccæ: gladii isidiosi. i. ipsi sicarii & homicidæ. Siccarii appellātur a sicca: quæ significat ferrū: uel cultrū. Lex cornelia de siccariis inqt Iustinianus homicidas ultore ferro psequebat: uel eos qui hois occidendi causa cū tælo ābulāt. Sicca pprie est culter: qui sub uestibus portatur ad insidias. Vnde in paradoxis Sicarius

si ad honestatē nati sum⁹: eaq; aut sola expetēda est: ut Zenoni ē uisū: aut certe oi pōdere grauior ē habēda q̄ reliq̄ oia: qđ Aristoteli placet: necesse ē qđ honestū sit id eē: aut solū: aut sūmū bonū: qđ āt bonū: id certe utile ē. Ita qcqd honestū: id utile. Quare error hoium: nō pborū cū aliqd: qđ utile uisū ē arripuit: id continuo secernit ab honesto. Hinc sicæ: hinc uenena: hinc falsa testamēta nascūtur: hinc furta: hic peculat⁹: expilatiōes: direptiōesq; socio℞ & ciuiū. Hinc opū nimia℞ potētiæ nō ferēdæ. Postrēo ēt i liberis ciuitatib⁹ existūt regnādi cupiditates: qb⁹ nihil nec tetri⁹: nec fœdi⁹ excogitari pt: emolumēta eni rerū fallacib⁹ iudiciis uident pœnā non dico legū: quas sæpe prumpūt: sed ipsius turpitudinis: quæ acerbissima est: nō uidēt. Quaobrem hoc

Sicca

inuehēs in Clodiū dicit. Nō appellatur inimicus: qui cū tælo furit ante senatū: tua sicca dephēsa est. Et in orōne qui inscribit de aurispicū rñsis. Tū est illa in tēplo Castoris scelerata ac pene deletrix sicca dephensa. ¶ Venena: quib⁹ aliqui e medio tollūtur. ¶ Falsa testamēta: qđ est cōtra honestatē & iustitiā. Vñ Iuue. notat. M. Regulum Iuuena.
qui dictādo signādoq; aliis falsa testamēta ditabat. Signator falso qui se lautū atq; beatū. Exiguis tabulis ac gemma faceret uda. Lex Cornelia lata fuit de falsis: quæ & testamētaria dr & pœnā irrogat ei: qui testamētū uel instrumētū aliud falsum scripserit: signauerit recitauerit sculpserit: expsserit sciēs dolo malo eiusq; legis pœna in suos ultimū suppliciū est: qđ & in lege de sicariis & ueneficis seruatur: inqt Iustinia. In liberos uero deportatio. Testamētū dr: ut uult Iustinia. q̄si testatio mētis. ¶ Furta: re℞ priuatarū. furtū est cōtrectatio rei: uel ēt usus ei⁹: Iustini.
possessionisue: qđ lege naturali phibitū est admittere. ¶ Hinc: ex tali: tāq; parua opione. ¶ Peculat⁹: furta publica. Perculatus est furtū publicū: & peculator q facit furtū pecūiæ publicæ & dr peculat⁹ a pecore: sicut & pecunia: furtū uel a furuo. i. nigro dictū est: ꝙ clā & obscure fit: & plærūq; noctu: uel a fraude uel a ferēdo. i. auferēdo ut inqt Iustinianus. Expilatiōes dñr ab expilo: pp hoc inqt: qa utile ab honesto secernit: hi q sūt in magistratu: expilat socios Romāi nois: & eorū bōa diripiūt ciuiūq; Romanorū. ¶ Nō ferēdæ: qm̄ pp nimias opes aliq tyrānice uiuūt: & aliorū inopiæ isultāt: uñ fit ut ab aliis tolerari nō possint. Apud āriquos erāt ob id leges cēsoriæ. Et Licinius stolon legē tulit: ne liceret ciui ultra qngēta iugera possidere: qui sua lege postea dānatus fuit: qm̄ substātia filii psona: plus possidebat: & lex cēsoria erat. ne uilla fūdū desideraret. i. ne hēret maiores domos q̄ agros Sed tpe Manii Curii pniciosus habebat ciuis: cui septē iugera nō eēnt satis. Hæc mēsura: ut ait Plyni. post exactos reges plæbi assignata est: Voconi⁹ legē tulit auctore Pediano Asconio: Ne qs cēsus hoc est pecuniosus hæredē relinqueret: filiū hæc aūt lex eo spectabat: ut nimiæ opes affectarent: nec q̄rerētur p fas nefas: Prisci certe Romani paupes domi diuites in rep. eē uoluerūt: & pclarū arbitrabātur nō hēre aurū: sed aurū habētibus Iperare. ¶ Cupiditates regnādi. & hoc accidit pp illū errorē: qa putāt id eē utile qđ nō est honestū & sic tāgit tyrannos quo℞ uita nihil pōt excogitari miserius. ¶ Quibus: cupiditatibus: Plato dicebat principatū siue regnū in qnq; distingui. Nā aliqs pricipatus legitimus est: ut cū magr̄atus a ciuibus electi: ut uolūt leges iperāt: ut erant cōsules Romani cæteriq; magr̄atus. qui ciuiū suffragiis creabātur. Aliqs est naturalis: ut mares lege naturæ imperēt fœminis ubiq;. Aliqs fm cōsuetudinē: ut pædagogi & magr̄i iperēt pueris: qm̄ ita fert cōsuetudo. Aliqs est secūdū gen⁹ ut reges qui regnāt per successionē. Aliqs est uiolētus: cū aliq Iperāt ciuib⁹ ui ad parēdū coactis ut sunt tyrāni. ¶ Tetrius: crudelius. ¶ Fœdius: turpius: & flagitiosus. ¶ Emolumēta eni: rō quare illis cupiditatibus nihil est: fœdus. i. falso iudicāt illā eē utilitatē & præmia rerum: & non uident pœnam: qua eos conscientia scelerū uexabit & nō uidēt turpitudinē quā incurrūt tali cupiditate regnādi. ¶ Perrūpunt: uiolenter rūpunt & contēnunt: qm̄ cōtra leges fasq; dominant: & leges ipas in ciuitatibus opprimūt oia ad libidinē administrātes: sed sceleris consciētia torquētur: qm̄ nemo nocēs iudicio suo absoluit. ¶ Turpitudinis uitii: nihil potest esse turpius: q̄diu eni hō est in aliqua turpitudine: tādiu nō mō infœlix: sed infœlicissimus est. Vitiū qppe per se satis est ad miserā uitā faciēdā. Magna est pfecto uis cōsciētiæ in utrāq; ptē: & pœna turpitudinis omni supplicio acerbior est. ¶ Quāobrē: concludens Cice. pcepit qđ sit agendū ut hoc. s. genus deliberandi e medio tollatur.

Pecula tus
Furtum
Plato

¶ Deliberãtiũ:eorũ qui deliberãt & dicũt aliqd eẽ utile qđ nõ sit honestũ. ¶ E medio:e cõi hoium societate: & re
cedãt a nobis:qui statuim⁹ nihil eẽ utile:qđ uacet honestate. ¶ Sceleratũ:qa nocet hoium societati. ¶ Impiũ:qa
offendit deũ cui pietatẽ debem⁹. ¶ Qui deliberãt:dubitãdo cõsultãt. ¶ Vtrũ id assequãtur:hæc est deliberatio e
medio tollẽda:deliberãt eni aliq utrũ id solũ assequãtur qđ est honestũ:an utile qđ uacet honestate. ¶ Ipsa dubi
tatio inqt nõ mõ res ipsa cũ fit:nõ est sine scelere. ¶ Sciẽtes:qa sciũt nõ eẽ hõestũ qđ cupiũt:tñ falsa utilitate du
cti se scelere cõtaminãt.i.ificiũt & deformãt uitio. ¶ Dubitatiõe:dũ deliberãt an sciẽtes inqnẽt se scelere. ¶ Si ad

qdẽ deliberãtiũ gen⁹ pellat̃ e medío:ẽ.n.totũ scele
ratũ:& ípiũ:q deliberãt utrũ id assequãtur qđ hõe
stũ eẽ uídeãt:an se sciẽtes scelere cõtamínẽt. In ípsa
eni dubitatiõe facín⁹ inest:ẽt si ad id nõ puenerit. Er
go ea deliberãda oíno nõ sũt:i qbus ẽ turpis ípa de
líberatío. Atq; ẽt i oí deliberatiõe celãdi & occultã
di spes opioq; remouẽda ẽ. Satis eni nobis : si mõ i
phia aliqd pfecim⁹:psuasũ eẽ debet:si oẽs deos hoĩs
q; cælare possim⁹:nihil tñ auare:nihil íniuste : nihil
libidinose.nihil ĩcõtinẽter eẽ faciẽdũ. Hinc ille Gy
ges ĩducit̃ a Platõe:q cũ terra discessisset magnis q
busdã ĩbrib⁹:i illũ hiatũ descendit:æneũq; equũ: ut
ferũt fabulæ:aiaduertit cui⁹ i lateríb⁹ fores eẽnt : q
bus aptis hoís mortui uidit corp⁹ magnitudie ĩusi
tata:ãnulũq; aureũ i digito quẽ ut detraxit ípe ĩduit
erat ãt regi⁹ pastor. Tũ i cõciliũ pastorũ se recepit:
ibí cũ palã ei⁹ ãnuli ad palmã cõuerterat a nullo ui
debat̃:ípe ãt oĩa uidebat. Idẽ rursus uidebat̃: cũ in
locũ ãnulũ ĩuerterat. Itaq; hac opportunitate annu
li usus reginæ stuprũ ĩtulit:eaq; adiutrice regẽ do
minũ ĩteremit:sustulitq; quos obstare arbitrabat̃:
nec in his qsq̃ eũ facinorib⁹ potuit uidere:sic repẽ
te ãnuli bñficio rex ortus est lydiæ. Hunc igit̃ ipsũ
annulũ si habeat sapiens:nihil plus sibi licere putet
peccare:q̃ si nõ haberet. Honesta eni bonis uiris nõ
occulta quærũtur. Atq; hoc loco phi qdã minime
malí illi quidẽ:sed nõ satis acuti fictã: & cõmẽticiã

id:qđ ip se cupiũt:& de quo deliberãt : hoc est
xpianæ phiæ in primis cõsentaneũ & legi diui
ne:quæ pscribit:ut ille qui uolũtate peccat tã
fit in uitio q̃ si opa id qđ cogitarat effecisset:
ergo cõcludit ea nõ eẽ deliberãda:in qbus nõ
mõ ipsa actio.sed ẽt deliberatio turpis est.i.af
fert ĩfamiã. ¶ Atq; ẽt: pcipit remouẽdã esse oi
no spẽ occultãdi:cũ aliqd deliberam⁹:qm̃ tur
Sophocles pitudo ipsa pp se fugiẽda ẽ. Vñ Sophocles di
xit:hic nihil occulte:qm̃ cũcta tuẽs & cũcta au
diẽs oĩa reuelabit dies. ¶ Opinio : q; opiemur
id qđ facturi sum⁹ posse occultari. ¶ Satis eni
nobis:ratio q̃re talis spes & opinio fugienda
est bono uiro:& phõ:cui nihil est cũ turpitu
dine agẽdũ:ẽt si deus uidere nõ posset. ¶ Hic:
ex hoc:qa uir bonus nil tale facere debet. Nã
Plato in.ii.de rep.exẽplũ hoc de Gyge intro
duxit ut oñderet quæ eẽt dr̃ia iter hoĩe; iustũ
& iniustũ. Iustus eni ẽt si posset occulte pecca
re nõ peccat. Iniustus ãt nactus oportunitatẽ
Plato peccati:& cũ nõ põt:aium tñ hẽt peccãdi. Pla
to dicit. Progenitorem Gygi Lydi pastorẽ re
gis Lydiæ fuisse:& imbre uehemẽtissimo scis
sam eẽ terrã & in eo loco:in quo aialia pascebã
tur hiatũ potuisse:& ipm descẽdisse in specũ:
& iuenisse æquũ æneũ cõcauũ:& itus cadauer
hoís maioris humana forma habẽtis aureum
annulũ quẽ detraxit:& ad pastores se recepit:
qui cũ annuli latiorẽ ptẽ:in qua gẽma includi
tur circa digitũ uerteret:eamq; intra manũ re
flecteret:qui aderãt:statim inuisibilis erat : &
cũ illã ad suũ locũ reduceret:uidebat̃:quã uim
annuli itelligẽs curauit ut ab his mitteret̃ nũ
cius ad regẽ:ad quem accedẽs illius uxorẽ stu
prauit:& cũ ea regi parauit isidias : & illo sub
lato regnũ occupauit. Inducit̃ a Platone in.ii.
Gyges de rep. ¶ Gyges: ut auctor est Herodotus li.i. Dascyli filius satelles fuit Candauli regis Lydorũ:& regnauit Gy
ges in Lydia duodequadraginta annos:& primis barbarorũ munera apud delphos posuit. Secũdus Mydas rex
Phrygiæ Cãdaulus:ut inqt Trogus. Vxorẽ pulcherrimã habuit quã sodali suo nudã ostendit:quo facto & ami
cum in adulteriũ uxoris sollicitauit:& hostem sibi fecit:& uxorẽ ueluti tradito alteri amore a se alienauit. Nã bre
ui post tẽpore cædes Candauli nuptiarũ pmiũ fuit:& uxor mariti sanguine dotata:regnũ & se pariter adultero
tradidit. Ad hunc Gygẽ allusit Plato:quẽ dicit: intulisse stuprũ reginæ: fingit enim quod de Gyge scripsit:ut oñ
deret iusti uiri naturã. ¶ Discessisset:hiatũ fecisset pp ĩbres & motũ terre. ¶ Fores:ualuæ siue ingressus. ¶ Inusita
ta:qm̃ erat Cadauer illud maius humana forma:ut scribit Plato. ¶ Induit: posuit in digitũ. ¶ Regi⁹ pastor: un⁹
est pastoribus Cãdauli regis Lydiæ:cui nomen dedit Lydus atys filius. Lydis confines sunt Iones & Phryges au
rorã uersus. ¶ Concilium:cõgregationẽ:qm̃ ut inqt Plato. Pastores singulis mẽsibus aduocabant concilium &
Plato nũcios ad regẽ mittebãt. ¶ Palã: pala est illa planities annuli:& latior pars.in qua gemma iserit̃:& ẽt sine lapide
sunt tñ aliqui æquales undiq; nõ habẽtes palã. ¶ Ad palmã interiorem partẽ manus qm̃ pala debet eẽ extra : ut
pateat & fit palã: unde ut puto nomẽ accepit. ¶ In locũ:ut pala nõ eẽt cõuersa ad palmã: sed extra. ¶ Opportuni
tate occasiõe:& ui ãnuli. ¶ Hũc igit̃ ipsum ãnulũ. Cõcludit Ci. sapiẽtẽ nõ peccaturũ:ẽt si clã id agere posset:qm̃
uir bonus honesta:non occulta quærit:scit eni turpitudinẽ per se fugiẽdã esse. ¶ Nõ occulta:nõ quærit ut occul
tet:sed ut honeste agat. ¶ Atq; hoc loco:deridet Cice.quosdam philosophos: qui dicebant hãc rem de Gyge fu
Cõmẽtitium isse factam a Platone. Certum est inquit:hoc neq; fuisse:neq; fieri potuisse:& interpretatur quid uoluerit Plato
per illum annulum intelligere. ¶ Hoc loco:In hac parte:in qua loquitur de fabula Gygis. ¶ Cõmentitiam fictã
Teren. a cõminiscor:inde cõmentum fictio & inuentio. Terentius. Atq; ipsis cõmentũ placet. ¶ Nõ satis acuti: qm̃ nõ

fabulã dicũt ꝓlatã a Platone:q̃ſi uero ille aut factũ id eſſe:aut fieri potuiſſe defendat. Hæc eſt uis huiꝰ annuli. & huius exẽpli:ſi nemo ſciturus: nemo ue ſuſpicaturus qdẽ ſit:cũ aliqd diuitiaꝝ:potẽtiæ dña‑tionis:libidinis cã feceris:ſi id diis hoibuſq; futurũ ſit ſemp ignotũ:ſis ne facturus:negãt id fieri poſſe: q̃q̃ põt id quidẽ. Sed q̃ro qđ negãt fieri poſſe: id ſi poſſet qdnã faceret:urgẽt ſane ruſtice:negãt enim poſſe:& in eo perſtãt. Hoc uerbũ qd ualeat non uidẽt:Cũ enĩ q̃rimus ſi poſſint celare: qd facturi ſint: nõ q̃rimus poſſint ne celare:ſed tanq̃ tormẽta q̃dã adhibemus:ut ſi rñderint ſe ĩpunitate ꝓpoſita facturos qđ expediat:facinoroſoſq; ſe eſſe fateanť. ſi ne‑gãt oĩa turpia:per ſeipſa fugiẽda eẽ cõcedãt. Sed iã ad ꝓpoſitum reuertamur incidunt ſæpe multæ cauſe:quæ cõturbãt aĩos utilitatis ſpecie:nõ cũ hoc deliberetť:relinquẽda ne ſit honeſtas:pp utilitatis magnitudinem:nam id quidem improbũ eſt: ſed illud poſſet:ne id qđ utile uideatť fieri non turpiter. Cũ Collatino Tarquinio collegæ Brutus imperium abrogabat: poterat uideri facere id iniuſte: fuerat enim in regibus expellẽdis ſocius bruti conſiliorũ

perſpiciũt quid ſignificet talis annulus:aut qua re Plato rem illã cõmẽtus fuerit. ¶ Hæc eſt uis annuli:hoc ſignificat. & ad hoc ſpectat fabula illa de annulo. ¶ Quid:aliqd. i. ſi nemo poſſet ſuſpicari te aliqd facturũ turpiter & iniuſte:tñ nõ eſt faciẽdũ. ¶ Cauſa diuitiarũ:ut ſunt rapinæ:furta:expilationes:& ſimilia. ¶ Potẽtiæ:ut plus poſſit in ciuitate q̃ oporteat:& hoc eſt tyrãnicũ. ¶ Dominationis: Dominari ꝓprie ad tyrãnos ptinet: & quotiens Domi quis iniuſte iperat:diciť dominari. Ideo dixit ſupra. Cõtra Syllæ dominãtis opes. ¶ Libidinis:luxuriæ:ac alicuiꝰ nor turpitudinis:qđ eſt cõtra uerecũdiã & tẽperãtiã. ¶ Sis ne facturus. q. d. uir bonꝰ & ſapiens nõ eſt facturus. Peregrinꝰ: pħus cognomẽto ꝓtheus:auctore Gellio dicebat. Virũ ſapiẽtẽ nõ peccaturũ eẽ: ẽt ſi peccaſſe eũ dii atq; hoies ignoraturi forent nõ enĩ pœnæ:aut infamiæ metu nõ eẽ peccãdũ putat:ſed iuſti honeſtiq; ſtudio & officio:ſi qui tñ nõ eſſent tali uel ingenio uel diſciplina præditi:uti ſe ui ſua:ac ſponte facile a peccãdo tenerẽt eos oĩs tũc peccare ꝓcliuius exiſtimabat:cũ latere poſſe id peccatũ putarẽt:ĩpunitateq; ex ea latebra ſperarent. Prothe ¶ At ſi ſciãt inquit hoĩes nihil oĩum rerũ diutius poſſe celari ſuperſtitius:prudẽtiuſq; peccabiť. Propterea uerſus iſtos Sophoclis in ore habẽdos dicebat. ¶ Hic nihil occulte:qm̃ cuncta tuẽs:& cũcta audiens oĩa reuelabit dies. Et alius poeta dixit: ueritatẽ eſſe filiam tpis. ¶ Negãt. ſ. illi pħi. ¶ Id poſſe fieri: ut id diis atq; hoibus futuꝝ ſit incognitũ. ¶ Quanq̃ põt id quidem: fieri. ſ. ut aliqd fiat: quod ab hoibus ignoreť. ¶ Sed quæro: inq̃t Cicero ſi poſſent occultare id quod ipſi negãt occultari poſſe:quid nã facerẽt. ¶ Vrgent: inſtant ipſi pħi:qui Platonẽ derident. ¶ Ruſtice: inerudite ineleganter & inepte ut decet ruſticũ. ¶ Negant: poſſe. ſ. fieri ut occultetur: & in hoc perſtant nõ poſſe. ſ. fieri ut ſit occultum. ¶ Hoc uerbum: poſſe. ſ. non conſiderant quid hoc uerbum ſignificet:& hæc interrogatio cũ quærimus ſi poſſint celare. ¶ Sed adhibemus tanq̃ tormẽta:ſtimulos:quibus cogamus eos rñdere quid de hac re ſentiãt: ſenſus eſt tali interrogatione ad id hos pħos uelut quibuſdã tormẽtis adduco:ut cogãtur fateri ſe eſſe facinoroſos:ſi dixerit aliquid ſe facturos qđ uacet honeſtate:ſi clã fieri poſſit:ſi aũt negauerint ſe facturos:ẽt ſi hoibus incognitũ ſemper ſit futurũ:ut fateãtur turpitudinẽ pp ſe fugiẽdã eſſe. Tormẽta dicũtur a torquẽdo:cũ in corpore torquetur qs Tormẽ neceſſe eſt ut tormẽtis coactus fateatur. Interrogationes igitur & rõnes:qbus diſputãtes cogũtur aliqd affirma tum re:aut negare:ſunt tanq̃ tormẽta:& iõ dixit tanq̃:qm̃ in his rebus nõ dicũtur proprie tormẽta:ſed per trãſlationẽ. ¶ Propoſita impunitate. i. q; impune poſſint facere id quod utile uideť. ¶ Quod expediat:utile ipſis uideať qđ tñ uacet honeſtate. ¶ Facinoroſos:malos uiros:quia nõ fugiunt turpitudinẽ pp ſe: ſed metu infamiæ. ¶ Si negẽt:ſe eſſe facturos aliquid inhoneſtũ ẽt ſi celare poſſent. ¶ Per ſe ipſa:non pp metũ aliquẽ infamiæ: ſi enĩ turpitudo nõ eſſet fugiẽda per ſe:hoĩes nacti latebras oĩa turpia cõmitterẽt. Et quia uſus eſt Cice. digreſſione:dicit iam redeũdũ eſſe ad ꝓpoſitũ. Propoſuerat aũt in oĩ deliberatione remouẽdã eſſe ſpem occultandi:& utilitatem nõ eſſe requirendam:ubi eſt turpitudo. ¶ Ad propoſitũ:ad propoſitam diſputationem de repugnantia utilis & honeſti. ¶ Incidũt ſæpe cauſæ:dicit Cic. incidere ſæpe cãs:quæ aĩos in ancipitẽ deliberationẽ trahunt cũ. ſ. deliberatur an id quod utile uideť poſſit fieri nõ turpiter:& ponit exẽpla:ut oſtendat nihil eſſe utile quod malitiæ cõiunctũ ſit & iniuſtitiæ. ¶ Turbãt: ãcipites agũt. ¶ Specie: apparẽtia. ¶ Nõ turpiter:ut oſtendať honeſtas duʒ ſit id quod ſpẽm utilitatis habet. ¶ Cũ Collatino:ponit exemplũ Bruti & Collatini:& oſtendit id qđ utile uidetur poſſe fieri honeſte propter circunſtãtias. Liuius Poſt exactos reges Auctore Liuio comitiis centuriatis a præfecto urbis ex cõmẽtariis Seruii Sulpitii duo cõſules creati ſunt. Brutus & Collatinꝰ:cuius nomẽ qm̃ ex familia Tarquiniorũ erat:inuiſum romanis fuit:dicebãt enĩ pulſo Tarqnio ſuperbo penes Collatinũ ĩperiũ eẽ neſcire: Tarquinio priuatos uiuere nõ placeret:nomẽ periculoſum libertati eſſe. Brutus Collatini collega plebẽ tali ſuſpitione ſollicitã ad concionẽ uocauit:q; cũ iuſiiurandum populi recitaſſet:qui decreuerat ut nemo ex Tarquiniis Romæ regnaret:nec uolebat aliqd eẽ in urbe:unde periculũ libertati eſſet:dixit inuitum ſe dicere hominis cãm nec dicturũ fuiſſe:ni charitas reip. uinceret non credere Populum Romanũ ſolidam libertatem recuperatam eſſe. ¶ Regiũ genus:regiũ nomen nõ ſolũ in ciuitate:ſed ẽt in ĩperio eſſe. ¶ Id obſtare libertati:hũc tu inq̃t tua uolũtate. L. Tarquinii remoue metũ. Meminimus fatemur eieciſti reges abſolue beneficiũ tuũ:aufer hinc regium nomẽ:res tuas tibi nõ ſolum reddunt ciues tui auctore me:ſed ſiquid deeſt mirifice augebũt amicus abi: &

exonera ciuitatē uano forsan metu. Ita persuasum est aīs cū gēte Tarqnia hic regnū habiturū. Collatinus abdicauit se cōsulatu: rebusq; suis oibus lauinū trāslatis urbe cessit. Brutus ex senatuscōsulto ad populū tulit. ut oēs tarquiniæ gētis exules eēnt. Collatinis a collatia oppido quōdā prope Romā uia tiburtina dictus est: maritus fuit Lucretiæ: quā noctu supbi filius uiolauit in oppido collatia absente Collatino: nā cū aliis erat in obsidione Ardeæ urbis. ¶ Abrogabat imperiū: auferebat cōsulatū: derogamus in partē: abrogamus in totū. ¶ Iniuste: cōtra iustitiā & honestatē: qm̃ collatinus fuerat socius in expellēdis Tarqniis. ¶ Principes: optimates & pmi in ciuitate qm̃ uolebāt ut oēs Tarquinii eēnt exules ¶ Supbi: Tarqnii supbi: quē expulerāt: hic fuit ultimus rex romanorū. ¶ Regni: q nulla esset regū memoria in urbe. & q nomē Tarquiniorū & regiū penitus tolleret. Hoc erat utile patriæ: & iō honestū a circūstātia fuit abrogare īperiū Collatino. Id eni fiebat a Bruto pro salute pr̃iæ: aliter nō fuisset honestū: cā igit̃ faciebat ut ipsa res honesta eēt: & sic erat honestū a circūstātiā cāæ: quæ est una ex septē quæ faciūt offm̃. ¶ Propter honestatē: qm̃ cōsulere pr̃iæ utile erat & honestū: sine quo nō potuisset dici utile. ¶ An in eo rege. Nūc ponit cōtrariū exēplū de Romulo: qui Remū fratrē interfici iussit ut solus regnaret. Vulgatior fama ē īquit Liui. ludibrio fratris Remū trāsilisse muros: inde ab irato Romulo: cū uerbis ēt increpitās adiecisset: sic deinde quicūq; alius transilisset mœnia mea: interfectū. Celer cēturio iussu Romuli Remū interemit. Lucanus. Fraterno primi maduerunt sanguine muri. In eo rege. Romulo: qui urbē cōdidit: & a suo nomine denominauit Romā. ¶ Nō ita. i. nō ualuit utilitas pp honestatē: sed Romulus specie utilitatis ductus nulla habita rōne honestatis fratrē interimi iussit. ¶ Species eni: ratio quare nō ualuit utilitas pp honestatē. ¶ Species: apparētia utilitatis: illud eni nō erat uere utile. qm̃ uacabat honestate. ¶ Pepulit: tetigit: pcussit: ipulit: nā pello idē est qd' percutio & ferio li. i. de diuinatione ait. Vt appellant̃ ai uehemētius sæpe ēt cura & timore: & in. ii. ait. Nū igit̃: cū aut muros babylonis aut Homeri facie cogito imago illorū aliqua me pellit. Hic Romulus īpius & inhumanus fuit interficiēdo fratrē. ¶ Pietatē: religionē. ¶ Humanitatē: qa fratrē interemit: ut solus regnaret: qd' utile uidebat̃ illi: cū nō eēt: quia nō erat honestū. Pōponius ait li. i. dige. Siquis uiolauerit muros capite puniat̃: sicuti hi qui trāscēdūt scalis admotis: uel alia qualibet rōne. Nam ciues Romanos aliūde q̃ per portas egredi nō licet: cū illud hostile & abominādū sit: Nā & frater Romuli Remus occisus tradit̃ ob id: q muros trāscēdere uoluerit. ¶ Muri cām: qm̃ edixerat: ut nemo sua mœnia trāsiliret: hic murus uidebat̃ facere hāc rē honestā & cām occidēdi Remū. Videbat̃ eni honestū esse illū necare: q in suū cōtēptū muros trāscēderat: & hāc cā3 afferebat: sed idonea nō erat: ut illā cædē posset facere honestā. Et sic ostēdit̃ circūstantiā debere esse idoneā: qua monemur: ut aliqd quod uidet̃ utile: fiat: sine offensione honestatis: & etiam monemur hoc a natura insitū eē: ut honestū anteponat̃ utili: qm̃ nemo audet rē ipsam inhonestā defendere: sed conātur oēs afferre cām quare sit honesta ut Romulus: qui quāuis utilitatis tm̃ cā: ut solus regnaret fratrē interemerit: tñ opponebat sceleri suo cām muri & se ideo fecisse dicebat: qm̃ mœnia trāsilierat: hæc cā non erat idonea: nec Romulus hoc p̃textu potuit turpitudinē excusare suā: q̄uis id cogitauerit. ¶ Pace: bona uenia ipsi⁹ Romuli dixerim inqt Cicero: uel qrini Varro ait. Mars dr̃ ab eo q maribus in bello præest: aut q a Sabinis accept⁹ ibi est mamers: Quirinus a qritibus: qrinalis collis inqt Pōpeius dictus est: qa in eū cōmigrauere sabini a curib⁹ uenientes: & Romani a Quirino quirites dicuntur. Romulus dictus est Quirinus. Quiris lingua sabina dicebat̃ hasta. Vñ Ouidi⁹. Hastati cura quirini. Romulus dictus est Quirinus post mortē cū iulio proculo apparuisset Vel Romuli quocūq; noie uoluerit appellari dicā ipsum peccasse. Romulus dictus est a rumine. i. māma lupæ. quæ lac infantibus p̃buit. Vñ scribit Varro li. ii. de re rustica. Subrumi agni dicūtur sub māma: rumis enim quōdā māma dicebat̃. ¶ Nec tñ: q̄uis inqt utilitas sine honestate spernēda sit: tñ nostræ utilitates nō sunt spernēdæ tradendæq; aliis: sed cōsulēdū est ꝓpriæ utilitati modo fiat sine alterius iniuria. Quisq; igit̃ eam utilitatē cōiunctā honestati: quæ ad se pertinet: amplecti debet & pōt cū laude: qm̃ natura hoc nō exigit: ut nr̃as utilitates tradam⁹ aliis: cū nobis necessariæ sint. ¶ Suæ: ꝓpriæ utilitati. ¶ Scite: prudēter & bene. ¶ Vt multa: scite. s. dicit hæc est una ex sentētiis Crisippi stoicis q̄s breuiter enūciabat. Et hæ sniæ dr̃ apophtehgmata. Hāc sniam Crisippi affert ad ꝓbādū id qd' dixit. Stadiū dicit̃ spaciū in quo hoies ad brauiū currūt: & octo stadia faciūt mille passus. ¶ Cucurrerit stadiū: dicimus curro stadiū: & in stadio: & per stadiū. ¶ Cōtēdere: ualde conari. ¶ Supplātare: plātis calcare: & pedibus īplicare simul currentem. ¶ Qui cū: cum quo certet cursu. ¶ Manu depellere: deiicere cum

Collatinus; derogo; abrogo; Liuius; Luca.; Pello; Pōpo.; Varro; Mars; Quirinus; Ouidi⁹; Romulus; Varro; Rumis; Stadiū

etiā adiutor: Cū aūt cōsiliū hoc pricipes cœpissent cognationē supbi nomēq; Tarqniorū & memoriā regni eē tollēdam: qd' erat utile patriæ cōsulere: id erat ita honestū: ut ēt ipi Collatio placere deberet. Itaq; utilitas ualuit pp honestatē: sine qua nec utilitas qdē eē potuisset. At in eo rege qui urbem cōdidit nō ita. Spēs eni utilitatis aium pepulit eius: cui cū uisum eēt utilius solū se q̄ cū altero rege regnare: fratrē interemit. Omisit hic & pietatē & humanitatē: ut id qd' utile uidebat̃: neq; erat: assequi posset: & tñ muri cām opposuit spēm honestatis: nec ꝓbabilē: nec satis idoneam. Peccauit igit̃ pace uel Quirini uel Romuli dixerim. Nec tñ nostræ nobis utilitatis omittendæ sunt: aliisq; tradendæ: cum his ipsi egeamus: sed suæ cuiq; utilitati: quod sine alteri⁹ iniuria fiat seruiendū est. Scite hoc Crisippus ut multa: qui stadium iquit cum cucurrerit: eniti & contendere debet: q̄ maxime possit: ut uincat: supplantare eum: qui cum certe: aut manu depellere

manu:ut fecit Idas Parthenopeo apud Papiniū in thebaide:nā Idas ꝑeunte Parthenopeū arrepta coma resu-pinū traxit:& sic prior iuit ad palmā. ¶ Sic:hoc mō:& pari rōne. ¶ Nō est ius:nō licet:qm̄ nō est honestū. ¶ Ma-xime aūt:nūc docet quō ipsis amicitiis officia ꝑbētur. ¶ Perturbātur:peruertūtur:& nō iure fiunt. qm̄ interdū cā est ipsa amicitia: ut ab officio discedaꝭ:& præscribit:quæ amicitiis postponēda:& quæ anteponēda sint ut cū ambigetur quid agēdum sit ꝑp circūstātias:facile iudicari possit:quid sit ex officio. ¶ Non tribuere:nō facere id quod fieri debet amicorū causa:& id facere quod fieri nō debet:cōtra officium est:& laude hōestatis caret. ¶ Re-cte.honeste:& sine aliqua rephensione:qm̄ est honestū. ¶ Sed huius generis totius:qbus.s. officiis debeamus uti in amicitiis: & huius ꝑtis facilis est ꝑceptio:facile inquit pōt ꝑcipi in hac parte qd sit agēdū ex officio. ¶ Quæ enim hoc est præceptum:hoīes.s.non debere amicitiis ea ꝑponere quæ uidētur utilia: sed pluris amicitiā facere:q̄ has utilitates & uoluptates. ¶ Generis eiusdē:similia: debemus uoluptates:& oīa cōmoda postponere amicitiæ: & ut amicis iseruiamus:hæc oīa q̄q̄ nobis grata relinqnēda sunt. ¶ At neq;: nūc ecōtra docet qd qd agendū nō sit amicorū cā. Hæc igitur prima lex inquit in Lælio: in amicitia sanciatur: ut ab amicis honesta faciamus. Vnde uitupe-raꝭ Blosius cumanus Tyberii Gracchi familiaris:qui ut scribit Plutar. ad cōsules deduct⁹: cum de rebus gestis interrogareꝭ: se Tyberii iussu cūcta fecisse respōdit. ¶ Ad hæc Nasica: quid si te capitoliū incendere Tyberius iussisset:nūquid id quoq; fecisses? nūq̄ iussisset hoc ingt: sed si iussisset:paruissem. ¶ Cōtra rēpu. nō est aliqd agēdū cōtra rēpu. amici cā. Vnde dic. Martianus ut est in lib. dige. Minime maiores lugēdū putauerūt eū qui ad patriā delēdā:& parētes & liberos interficiēdos uenerit: qn si filius patrē:aut pater filiū occidisset sine scelere ēt præmio afficiēdū oēs cōstituerunt. Nec est uiolanda fides:aut iusiurādum amicorū cā. ¶ Iudex de ipso amico. i. si erit iudex in cā amici. Arist. ait. i. moraliū:q̄q̄ hæc quæstio peraidua est ob amicos:sed pro defensione ueritatis ēt propria impugnare oportet:ꝑsertim ꝑhos. Nā cū ambo sint amici ꝑiū est ueritatē in honore ꝑferre. ¶ Ponit:deponit tūc cū est iudex. ¶ Induit:cū suscipit ꝑsonā iudicis: iā nō est amicus:sed iudex. ¶ Tātū dabit:tribuet amico:ut uelit ipsius cām eē magis uerā q̄ sit cā aduersarii: hoc male solū tribuēdū est amicitiæ ab ipso iudice. ¶ Perorādæ:litis defendendæ:& exponendi iuris orōne: aut ipsius amici aut ꝑroni. ¶ Quoad:inquātū leges iudiciorū ꝑmittūt. Nā cōcedebātur horæ ad clepsidrā orātibus in cā aut sua aut alterius. ¶ Iurato:qm̄ iurant iudices se iuste iudicaturos:ad qd̕ tenētur sua ꝑfessione:ēt si nō iurarent. ¶ Iurato:iudici qui iurat se recte iudicaturū:qd̕ cū facit adhibet deū testē. i. mētē suā: ut uult Cic. delibatā e mente diuina. In Catone ait:est eni aius cælestis ex altissimo domicilio depressus & quasi demersus in terrā locū diuinæ naturæ æternitatiq; cōtrariū. ¶ Mentē suā:consciam:qm̄ mens nostra diuina est. Sene. dicit. De fide & religione scias agi ubicūq; de ueritate tractatur:nā & si iureiurādo deus inuocatus:& nō inuocātī testis est. nō tn̄ trāsiens ueritatē. ne iustitiæ transeas legē. ¶ Itaq;:affert ad hoc probādū morē rogādi iudicis:quo antiqui utebātur: ut.s. pro amico & aliis ea faceret:quæ salua fide facere posset:qm̄ debet iudex id quod uerū ē iudicare: si aliter faceret uiolaret fidē:quā debet deo:quē iurādo iuocauit. ¶ Præclarū: laudabilē si eū morē nūc tenerem⁹: qm̄ non peterentur a iudice nisi honesta & quæ salua fide posset facere. ¶ Quæ salua fide facere possit: hic erat mos rogādi iudicis:ut ea faceret iudex:quæ posset nō uiolata fide. ¶ Quæ paulo ante dixi:ut.s. iudex malit cām amici esse uerā:& ut cōmodet quoad per leges liceat tēpus perorādæ litis:hæc igr̄ rogatio antiquorū ad ista ptinet: quæ a iudice salua fide ꝑstari pn̄t. ¶ Honeste:salua fide posse cōcedi amico ea quæ honesta sunt. ¶ Sed cōiurationes:quæ semp sunt in malā parte & in alterius perniciem & perfecta amicitia nō cadit nisi inter bonos uiros:& inter se uirtute similes:boni autē uiri cupiūt. nisi qd̕ est honestū: & taliū amicitia permanet quādiu sunt boni. Virtus ut ait Aristo. res permanēs est:& bonorū amicitia est sine quærela:mali uero stabilitatē nō habēt: neq; enī sibiipsis similes perseuerāt:& paruo tēpore sunt amici gaudētes mutua prauitate. ¶ Loquor aūt: docet Cice. de qbus amicitiis loquaꝭ:de cōibus.s. nō de illis quæ sūt iter sapiētes:qm̄ tales nō facerēt pro amico iniusta neq; peterēt. ¶ Cōibus:nō perfectis: sed eorū qui uersantur in cōibus officiis. Sapientibus perfecta uirtute præditis. ¶ Nihil tale:nō petiꝭ ab amico:ut aliquid faciat contra honestatē & nō pn̄t dici coniurationes amicitiæ sa-

nullo mō debet sic in uita sibi quēq; petere qd̕ ptineat ad usū:nō iniquū est:alteri diripere:ius nō est. Maxime āt ꝑturbātur officia in amicitiis: qbus & nō tribuere qd̕ recte possis:& tribuere qd̕ non sit æquū cōtra officiū est:Sed hui⁹ gn̄is toti⁹ breue:& nō difficile ꝑceptū est. Quæ eni uidētur utilia honores:diuitiæ uoluptates:& cætera generis eiusdē hæc amicitiæ nunq̄ anteponēda sunt. At neq; cōtra rēp. neq; cōtra iusiurādū ad fidē amici sui cā uir bonus faciet:ne si iudex qdē erit de ipso amico. Ponit eni personā amici:cū induit iudicis:tm̄ dabit amicitiæ:ut uerā amici cām esse malit: ut perorandæ litis tēpus:quoad per leges liceat accōmodet. Cū uero iurato dicēda snia sit:meminerit deū se adhibere testē. idest ut arbitror mentē suā:qua nihil hoi dedit ipse deus diuinius. Itaq; præclarū a maiorib⁹ accepimus morē rogādi iudicis:si eū teneremus: quæ salua fide facere possit. Hæc rogatio ad ea ptinet: quæ paulo ante dixi: honeste amico a iudice posse cōcedi. Nā si oīa faciēda sint quæ amici uelint: non amicitiæ tales:sed cōiurationes putandæ sunt. Loquor autē de cōmunibus amicitiis:nam in sapientibus uiris atq; perfectis nihil potest esse tale. Damo

Plutar. de blosio

Martianus

Aristo.

Seneca

Aristo.

nem & pythiam pythagoreos ferūt hoc aīo īter se fuisse: ut cū eorꝝ alteri Dionysiꝰ tyrānus diē necis destinauisset & is qui morti addictus eēt paucos sibi dies cōmēdādorū suorū cā postulauisset: uas factus est alter eius sistendi: ut si ille non reuertisset: moriēdū eēt sibiipsi. Qui cū ad diem se recepisset: admiratus eorū fidē tyrānus petiuit: ut se in amicitiā tertiū ascriberēt. Cū igr̄ id qd̕ utile uī̄ ī amicitia cū eo: qd̕ hōestū ē: cōparat̄: iaceat utilitatis spēs: ut ualeat honestas. Cū āt in amicitia q̄ honesta nō sūt postulabūtur: religio & fides anponātur amicitiæ: & sic habebit̄ is quē exqrimꝰ delectꝰ officii. Sꝫ utilitatis specie ī rep. sæpissime peccat̄: ut ī corithi disturbatiōe nr̄i: duriꝰ ēt athenīēses: q sciuerūt: ut eginetis: q classe ualebāt pollices p̄ciderētur: hoc uisū est utile: nimis eni iminebat pp̄ ꝓpinqtatē Egina Pi

Amicorum paria quattuor

pientū si inter ipsos oīa faciēda sunt amici cā: qm̄ talis amicus nō petit nisi honesta: nec alius plane sapiēs præstaret amico nisi honesta. Et ponit exēplū Damōis & pythiæ pythagoreorū. Quattuor fuerūt amicorū paria monimētis græcorū latinorūq; celebrata: Pylades & orestes Theseus & Pyrithous: Scipio & Lælius: Damon & Pythias: de qbus nūc agit̄. ¶ Pythagoreos: disciplinæ Pythagoricæ sectatores. Nā Pythagoras ut dictū est: ad cōnectēdas amicitias plurimū ualuit: & uolebat oīa eē amicorū cōia. Aristo. ualde ꝓbat amicitiā: dicēs illā eē quandā uirtutē uel cū uirtute: & rē apprime in uita hoium necessariā. Sine amicus eni nullus eligeret uiuere licet cūcta bona possideret: nā & locupletes & in dignitate ac sūma cōstituti plurimū amicis īdigere uidētur: qd eni ꝓdesset talis ꝓsperitas si bn̄ficii cōferēdi auferat̄ facultas: qd̕ maxime fit: comēdaturq; in amico: uel quō custodirētur seruarēturq; sine amicis: cū quāto plura illa sint: tāto magis periculo subiaceāt. In paupertate quoq; ac reliqs calamitatibus unicū putant in amicis esse refugiū. ¶ Hoc aīo: tali amicitiæ uinculo astricti qm̄ erāt sapiētes. ¶ Dionysius: syracusanorū tyrānus. ¶ Addictus: destinatus &

Addictꝰ addico

dānatus ad mortē: & addicere ēt est uēdere ꝑ licitationē: inde addicti apud antiquos dicebātur qui p̄toris ꝓnūciatione ac iussu cū soluēdo nō eēnt creditoribus uēdebātur. In oratione pro Rabirio posthumo ait. Ecqs est ex tanto ppl'o: qui bona. C. Rabirii posthumi nūmo sestertio sibi addici uelit: & tua Posthūe nūmo sestertio a me addiciunt̄: & titulis est in digestis de addictione in diē. ¶ Cōmēdādorū suorū cā: ut iret domum: & res suas ordinaret: domesticosq; fidei alicuius cōmēdaret. Huiꝰ historiæ meminit Valeri. li. iiii. Vas: spōsor eni cōstituit se uadē pro reditu alteriꝰ. Vas dr̄ spōsor datus in re capi-

Vas Varro Obses

tali. Dicit̄ aūt uas: qm̄ cū spōdet: cā est: ut alter uadat pro quo se uadē cōstituit. Varro ait. Vas est appellatus qui pro altero uadimoniū ꝓmittebat. cōsuetudo erat: cū reus parū esset idoneus īceptis rebus: ut pro se alterū daret a quo caueri postea lege ceptū est ab his qui p̄dia uēderēt uades ne darēt ab eo scribi cœptū in lege aucupiorū: uadē ne poscerēt: nec dabit̄. Obses est qui tradit̄ iperio alterius ea cōditione: ut si dator obsidis a fide recedat: recipiētis ius sit in corpus & uitā obsidis. ¶ Eius sistēdi. i. quod die cōstituta eū restitueret: & ꝙ is qui discedebat iu-

Vlpia.

dicio sisteret: hoc uerbo utunt̄ iurecōsulti. Vlpia. li. i. digestorū de eo per quē factū erit: quominus qui iudici osistat æqssimū putauit p̄tor dolū eius coercere qui ipedit aliquē iudicio sisti: & is dolo malo facit: qui aliquē detinet: ne iudicio sistat. ¶ Ad idē: qua ꝓmiserat se redirurū. ¶ Cū igit̄: cōcludit Cicero docēs qd amico agēdū sit cū

Aristo.

aliqua spēs utilitatis obiicit̄. ¶ Quod uī̄: qd̕ uere nō est utile eni ab honesto nō separat̄. ¶ Iaceat: deserat̄ succumbat: qm̄ honestas cæteris rebꝰ p̄ponēda est: & sic uerū utile cōsequemur. Merito ingr Aristo. viii. moraliū: uidet̄ studiosus esse: qui oībus p̄fert honestatē: quin ēt in rebꝰ agēdis qn̄q; amicum præfert sibi. ¶ Religio: metus dei. ¶ Et fides: q̄ nō debemus uiolare amici cā inhonesta petētis: uiolata eni fide uiolat̄ iustitia: quæ in se cōtinet ois uirtutes. Et sic religio & fides anteponētur amicitiæ. ¶ Habebit̄ delectus officii: poterimus officiū dignū laude īuenire qd̕ semp ad bonū tēdit: debemꝰ hr̄e delectū: si uolumus esse prudētes: cū officiū exquirimus: & honesta certo cōsilio eligere aspnariq; cōtraria. ¶ Sed utilitatis specie: nūc docet quō utilitatis speꝫ in rep. peccatur ostēditq; crudele eē utile: qm̄ crudelitas est inimica naturæ. Crudelitas est atrocitas animi in exigēdis pœnis siue in-

Crudelitas Seneca

clinatio aī ad asperiora. Crudelitas inquit Sene. minime humanū malū est: indignūq; tā miti aīo ferina ista rabies est sanguine gaudere: ac uulneribus & abiecto hoie in siluestre aīal trāsire. ¶ In rep. rebꝰ pertinētibus ad rēp. ¶ Disturbatione: euersione. Romani euerterūt Corinthū duce Mūmio: nō qa iusta erat cā euersionis: sed qa uidebat̄ id utile & securū romano iperio pp̄ sitū urbis in faucibus isthmi. ¶ Nostri: romani: qui utilitatis spēm ho-

Valeriꝰ

nestati p̄tulerūt. ¶ Durius: crudelius. Vn̄ Valerius. Inter exēpla crudelitatis hoc refert dicēs. Cōsimili gn̄e emulatiōis instincta ciuitas Athenīēsiū eginēsiū iuuentuti pollices abscidit: ut classe potens populus in certamē maritimarū uiriū secū descēdere negret. ¶ Sciuerūt: iudicauerūt & decreuerūt inde plæbiscita: nā scire iudicare est. Syllius ait. Solē cōcedere noctis Sciscāt imbelles. ¶ Vt eginetis: incolis eginæ īsulæ: quæ est cōtra atticā: & aliqn̄ maris tenuit iperiū Bellū gessere athenīēses cū eginetis auctore Thucidide tandē se dederūt deiectis muris traditis nauibꝰ iposito in posterū tributo. ¶ Pollices: ob hoc ne possent uti remis qd̕ qa crudele fuit: neq; utile: neq; honestū esse potuit: sed romanis uidebat̄ utile Corithū caput Achaiæ funditus delere pp̄ locū ad res nouas idoneū & athenīēsibus uidebat̄ utile eginetis pollices præcidere: qm̄ egina propinqua erat Pyrrheo portui Athenarū. Hermione in pelopōneso piscatorū statio erat: a qua sinus Hermionicus dictus: in quo est egina īsula. Py-

Ply.

reus est portus Athenarū. Plynius ait. Ab isthmo quīquagintaduo milla passuū. Pyreus & Phalera portus duorum mil. passuum muro recedentibus athenis iuncti. ¶ Propinquitatem: qm̄ egina distat a Pyreo. xii. milibus passuum: ante uocata ænone. Nomen accepit ab Egina: ut ingt Diodorus: filia Æsopi rapta a Ioue ex philunte

urbe pelopõnesi ad nemeã siluã: peperitq; ex Ioue Eacũ: qui in egina regnauit pr̃ Pelei. Thelamonis: & Phoci. ℣ Quã: naturã debemus sequi ducẽ ad offm̃ inueniundũ: oẽ eni qđ est cõtra naturã est cõtra officiũ: & malũ agere nõ est naturale: sed cõtra naturã. ℣ Exterminãt: expellũtur: ut faciebãt Lacedæmonii: auctore Thucydide: qui nõ permittebãtur: ut peregrini eorũ urbẽ incolerẽt: qđ erat inhumanũ: & ab hoie: qui est natura ciuis & cõgregabilis: alienũ: adde ẽt q Lacedæmonii filius filiasue aliqua corpis pte debiles & mõstrosos exponebãt: q̃si sparcano indignos stẽmate & Lacedæmoniis parẽtibus fortissimis uiris. ℣ Crassus & Scæuola: horũ cõsultũ legẽ dãnauit Pedianus Asconius dicẽs. Legẽ liciniam & muciã de ciuibus regẽdis uideo cõstare inter ois: quã duo cõsules oium: quos uidim⁹ sapiẽtissimi tulissent: nõ mõ lutilẽ sed perniciosam reip. fuisse. Hãc legem de regẽdis in sua ciuitate sociis in cõsulatu eorũ tulerũt: cũ summ⁹ cupiditate ciuitaris romanæ itali tenerent & ob id magna pars eorũ pro ciuib⁹ romanis se gererẽt. Necessaria lex uisa est ut in suæ qsq; ciuitatis ius redigeret. Verũ ea lege ita alienati sũe animi principũ italorũ: ut ea uel maxima causa belli italici qđ post triẽniũ exortũ est: fuerit. ℣ Publicæ: pertinentis ad uniuersam rẽp. Laudat robur animi romanorũ inuictum: & minime malis succũbẽs: qui post cladem acceptam ad Cãnas uicũ apuliæ maiores aios habuerũt. Hãnibal cũ romanos ad Ticinũ & Trebiã. P. Scipionẽ & Semp. Graccho cõsulib⁹ fudisset fugassetq;: inde ad Trasimenũ lacũ perusinũ: Vbi flaminius consul temeritatis & amentiæ suæ pœnas luit tandẽ post Fabii dictaturã ad Cãnas apuliæ in ripis aufidi Paulo æmilio: & M. Varrone cõsulibus maxima clade Romanos affecit: quam paulus cõsul morte sua funestiorẽ romão noi reddidit. Duo milia. dcc. æqtes cæsi dñr: & tãta ciuiũ sociorũq; ps in his ãbo cõsulũ q̃stores. L. Acilius: & L. Fucius Bibaculus: & xxi. de tribunis militũ: cõsulares qdã: & ædilitii: inter quos Cneus Seruilius: & C. Minutius Numatius: qui magr̃ æquitũ priore ãno fuerat. lxxx. pterea senatores. Varro cosul cũ quinquaginta æquitib⁹ Venusiã se ex fuga recepit. Post hãc cladẽ defecerũt ad Hãnibalẽ romanorũ socii: qui ad eã diem in officio fideq; permãserãt: iã tãta calamitate accepta: & in tãto rerũ turbine de romano impio desperãtes: fortuna pœnis incũbẽte. Attellani: Calatini: Hirpini: apulorũ pars Sãnites pter pẽnos: brutii oẽs. Lucani: Surrentini: & Græcorũ ois fere ora: quæ quõdã magna græcia dicebatur: nũc est magna solitudo. Tarẽtini: Metapõtini: Crotonẽses: Locriq;: & Cisalpini oẽs Galli. Nec tñ inqt Li. hæ clades defectionesq; sociorũ mouerũt: ut pacis unq̃ mẽtio apud romanos fieret: neq; ante cõsulis Romã aduẽtũ: neq; postq̃ is redit: renouauitq; memoriã acceptæ cladis: quo in tpe adeo magno aio ciuitas fuit: ut cõsuli Varroni ex tãta clade: cui⁹ ipse maxima cã fuisset: redeũti & obuiã itum frequẽter ab oibus ordinib⁹ sit & gr̃æ actæ: q de rep. nõ desperasset: qui si Carthaginẽsiũ ductor fuisset: nihil recusandũ supplicii foret: obtulerũt insup romani ai roborare subnixi dictaturã Varrõi igr̃ Romani in tãtis calamitatibus nihil de dignitate romana remittẽdũ duxerũt. & habita honesta rõne pacis ineũdæ est barbaris nullã mẽtionẽ fecerũt. Nõ eni decebat romanos qui stẽma suũ: & originẽ ad Martem retulerũt. & quorũ ars militia erat: aduersis frãgi: & pter decorũ pacẽ petere: q̃uis uideret eẽ publica utilitas: sed nõ erat. qm̃ relinquebat honestas. Solebãt eni pacis cõditiones dare aliis nõ accipere. Vñ dicit Ply. li. penul. Pudor romani nois sæpe res perditas suauit in pliis. ℣ Præ honestate: respectu honestatis & cõparatiõe: ita dicim⁹: hæc nulla sũt præ illis. i. cõparatiõe illorũ. ℣ Secũdis: psperis & ad uoluptatẽ nostrã fluẽtib⁹. ℣ Tãta uis: potẽtia: qm̃ erat honestũ romanis: nec decebat eorũ magnanimitatẽ atq; pstãtiã bellicã inire pacẽ cũ barbaris quacũq; cõditiõe: a qbus cõtra ius fœderis tãta iniuria & cladibus fuerãt affecti: q̃uis pax illa potuisset e rep. uideri: & ex usu toti⁹ Italiæ tot cladibus attritæ: tot delectibus exhaustæ. ℣ Atheniẽses: iã de Atheniẽsibus in re simili ponit exẽplũ: q præ honestate & decoro attici nois id qđ Cyrsilus suadebat: repudiarũt: q̃uis utile uideret: imminẽte ceruicibus Græciæ tãto hoste: cuius multitudini flumina ad potũ nõ sufficiebãt: Magno igit aio bellũ suscipiẽtes: & se contra barbaros pro auita dignitate erigẽtes uictores fuerũt. Post pugnã maratoniã: de qua dictũ est. Athenienses ducẽtas naues fabricarũt: & auentãte Xerxe oraculũ delphicũ cõsulẽtes habuerũt fortes ut muris ligneis salutẽ tuerẽtur. Et sic auctore Themistocle cõiuges liberosq; cũ pciosissimis rebus in abditis insulis emãdarũt ipsiq; armati naues cõscẽderũt: & ãgustias salamini freti una cũ sociis ne circũueniri possent: occuparũt. ℣ Vrbe: Athenis. ℣ Trœzene: quæ est urbs Pelopõnesi in sinu argolico sacra quõdã Neptuno: ut inqt Stra. & iõ possidõia dicta est stadia. xv. amari eminebat. Vrbs eo tpe insignis: denoĩata est a Trœzene filio Pelopis: hic educatus fuit Theseus: & iõ Thesia Trœzẽ dicit a Papinio. Trœzeni Pytheus auus maternus Thesei in regno successit. Et ob id Oui. in Heroidib⁹ Trœzena appellat Pytheia regna. ℣ Cyrsillũ: quẽdã. Cic. aliter quã alii hãc narrat histo

reo. Sed nihil qđ crudele utile. Est eni hoium naturæ: quã seq debem⁹: maxie inimica crudelitas. Male ẽt q pegrinos urbib⁹ uti phibent: eosq; extermi nãt ut penes⁹ apud pr̃es nr̃os. Papius nup. Nã eẽ p ciue: q ciuis nõ sit: rectũ ẽ ñ licere: quã tulerũt legẽ sapiẽtissimi consules Crassus & Scæuola: usu uero urbis phibere pegrinos sane ihumano ẽ. Illa pclara in qbus publicæ utilitatis spẽs præ honestate cõtẽnit. Plena exẽplorũ est nr̃a respu. tũ sæpe: tum alias maxime bello punico secũdo: quæ cãnẽsi calamitate accepta maiores aios habuit: q̃ unq̃ rebus secũdis nulla timoris significatio: nulla mẽtio pacis: tãta uis est honesti: ut speciẽ utilitatis obscuret. Atheniẽses cũ persarũ impetũ nullo mõ possent sustinere: statuerentq; ut urbe relicta coniugibus: & liberis trœzene depositis: naues cõscẽderẽt: libertatẽq; græciæ classe defenderẽt. Cyrsillũ quẽdã suadentẽ

Pedian⁹

Ply.

riam. Nã cũ mãdoni⁹ Xerxis dux athenas uenisset desertas a ciuib⁹: qui naues cõscederãt: & apud Salamia de sũma rerũ cõsultabãt. & de liberis: cõiugibus: cæterisq; fortunis emẽdãdis trœzenẽ: ipsas cœpit athenas: & Murichidẽ hellespõtiũ salaminẽ misit cũ mãdatis postulatisq; ad atheniẽses: q illuc cõfugerãt: cũ mãdata exposuisset Murichides. Lycidas atheniẽses senator i cõciõe suasit: ut mãdata acciperẽt atheniẽses: ac ferrẽt ad populũ. Vñ oium cõsensu lapidib⁹ obrutus ẽ. Mulieres q̃ adhuc apud Salaminẽ erãt: id audiẽtes uxorẽ Lycide & filios eadẽ poena mulctarũt. ℣ In urbe: athenis. ℣ Sed ea: nõ erat utilitas: qm̃ nõ decebat generosos & tãti nois Græciæ oium bonarũ artiũ iuẽtricis alũnos: & qui de oĩ gñe uirtutũ p̃cepta dederant & dabãt i Xerxẽ barbarũ in urbẽ disciplinarũ sedẽ & emporiũ recipe.

ut in urbe manerẽt Xerxẽq; reciperẽt: lapidib⁹ obruerũt. Atq; ille sequi utilitatẽ uidebať. Sed ea nulla erat repugnãte honestate. Themistocles post uictoriã ei⁹ belli qđ cũ persis fuit: dixit i cõciõe se habere cõsiliũ reip. salutare: sed id sciri opus nõ eẽ: postulauit: ut aliquẽ populus daret: qui cũ cõicaret: dat⁹ est Aristides: huic ille classem lacedæmonioꝝ: quæ subducta eẽt ad gytheũ clã incẽdi posse: quo facto frãgi Lacedæmoniorũ opes necesse eẽt. Q đ aristides cũ audiuisset: i cõcionẽ magna expectatione uenit: dixitq; p̃utile eẽ cõsiliũ: qđ Themistocles afferret: sed mĩme hõestũ: Itaq; Atheniẽses: qđ hõestũ nõ eẽt: id ne utile qdẽ putauerũt: totãq; eã rem quã ne audiuerãt qdẽ: auctore Aristide repudiauerunt. Melius hi q̃ nos: qui Piratas immunes: socios uectigales habemus. Maneat ergo quod turpe sit id nũq̃ esse utile: ne tũ quidẽ: cũ id qđ utile esse putes adipiscare. Hoc eni ipsuȝ utile putare: quod turpe sit calamitosum est. Sed icidũt: ut supra dixi: sæpe cãæ: cũ repugnare utilitas hõestati: uideatur: ut aiaduertẽdũ sit: repugnate ne plane an possit cum honestate cõiungi. Eius gñis hæ sunt qõnes: Si exẽpli grã: uir bonus ab alexãdria profectus rhodum

Sic appi⁹ cec⁹ dissuasit Romãis grauissima orõne Pyrrhũ recipe. ℣ Thẽistocles: ponit exẽplũ de Themistocle q rẽ minime honestã excogitauerat: iõ Atheniẽsis uirtutis cultores eã renuerũt.
Plutar. Plut. ait i uita Aristidis: post uictoriã plateẽsem. Themistocles populo dixit se id excogitasse: qđ si exeq posset magnã utilitatẽ urbi afferret: populus Aristidi negociũ dedit: ut de hac re cũ Themistocle cõsultaret: & si e rep. uidereť p̃baret. Cogitaui inqt Themistocles nauale græcorũ incendere: quo atheniẽses toti⁹ græciæ poterũt facile eẽ principes. Aristides eõciõe aduocata dixit Themistoclis cõsilio nihil eẽ cõmodius: sed nihil iniustius. ℣ Qui cũ: cũ quo. ℣ Lacedæmoniorũ: q sũt in pelopõneso: & socii fuerãt atheniẽsiũ in bello cõtra barbaros. ℣ Ad Gytheũ: nauale Lacedæmonioꝝ nobile: ut inqt Stra. Intra. cc. & xl. stad. ædificatũ: & habẽs nauiũ stationẽ manu effossam Plutar. ait in uita Themistoclis. Xerxe abeũte in pagasas hyemãdi grã græcorũ classis subducta est: dato Themistocli Aristide: dixit Themistocles se excogitasse græcorũ classem icendere. ℣ Melius hi q̃ nos: laudat iustitiã Atheniẽsiũ: q socios lacedæmõios cæterosq; nullo mõ uiolãdos cẽsuerunt: notatq; romãos: q piratis ipunitatẽ & imunitatẽ concessere: cũ debuissent eos iusto grauissimoq; supplicio afficere: & socios cõfœderatosq; habebant uectigales. i. tributarios: hoc inqt uideť iniustũ: ut socii nr̃i pẽdãt tributũ & piratæ sint imunes. Romãi nunq̃ æqs fœderib⁹ societatẽ inibãt: sed tributũ uolebãt tanq̃ supiores. Vñ in prio bello punico Regulus Romã missus: ut p̃mutatio fieret: & pax æquo fœdere dixit in senatu id
Syllius dissuadẽs: cũ eẽt cõtra mores auitos & decorũ: hæc quæ uersibus p̃secutus est Syllius. Nec uero placeat: nisi quæ de more parẽtũ pax erit. Inde subiũgit. Sȝ mihi sit stygios añ irrauisse poenatos. Talia q̃ uideã ferientes pacta latinos. Põpeius magn⁹ piratas maria & terras ifestãtes fœlici successu uicit: & cũ athenas trãsmisisset: nõnullis ad illi⁹ ueniã fidẽq; fugiẽtib⁹ ipunitatẽ cõcessit: & cũ eẽnt ad. xx. milia: eos p oppida colonis exhausta collocauit ut facilitate uictus eos mitiores redderet. Itaq; ciuitates q̃dã Ciliciæ quosdã admiserũt & Dymæ urbs acheorũ i pelopõneso: ut meminerũt Strabo & Plutarchus: cultoribus uacua & agrorũ ubertate fœcũda piratis cõcessa ẽ. Hoc nõnulli iprobarũt auctore Plutar. i uita Põpei: hoc ẽt Ci. notat: q̃uis latẽter pp Põpeiũ quẽ uiuũ amauerat: & mortuũ apte nolebat isectari: ut ẽt supra fecit: cũ de theatris & porticib⁹ loq̃reť. ℣ Socios: romani nois &
Vectigalis fœdere nobis cõiũctos. ℣ Vectigales: soluẽtes tributũ. Vectigalis is dr̃: qui uectigal soluit & tributũ: & sic ager uectigalis. Vñ accusať Cæsar: q; agrũ cãpanũ ad subsidia repu. uectigalẽ relictũ diuiserit. Immunes dicunť illi: q
Immunes nõ sũt uectigales: nec ad aliqđ onus obligatur: ergo idignũ erat latrones eẽ imunes & socios uectigales. Mun⁹
Munus iquit iurecõsult⁹ uno mõ dr̃ onus: qđ cũ remittiť: uacationẽ militiæ mũerisq; p̃stat: ide imunitas appellať. ℣ Maneat ergo: hoc certũ sit & cõstitutũ inqt: nihil eẽ utile qđ non sit honestũ: aliter putare calamitosũ est & malũ: cũ sit cõtra boni uiri decorũ & dignitatẽ: & is q hoc errore duciť: calamitosus est: & nõ fœlix: ẽt si id qđ cupit adipisceret: amittit eni uirtutẽ: quæ nulla utilitate: si sine honestate utilitas dici põt: repẽdiť. ℣ Sed icidũt sæpe causæ. Repetit Cic. id qđ supra p̃posuit aiaduertẽdũ: dispiciẽdũq; docet: cũ utilitas cũ hõesto uideať pugnare pugnet necne: & sic inuit cõsiderãdas eẽ circũstantias tẽporũ locoꝝ & personaꝝ: ut plane cognoscať quid ex officio sit, qđ cõtra officiũ. ℣ Plane: oino. ℣ Eius generis: similes & hmõi: cũ q̃rimus an aliqđ honestũ sit & deceat: an econtra. Et ponit quæstionẽ sumptam ex dogmate stoicorũ: quorũ alteri iẽueritatẽ eorũ: qui sancte ac pure hanc sectam peperunt imitati sunt. Alteri uero talẽ rigiditatem minime secuti: & sanctitatem aliter philosophati sunt q̃uis stoicum dogma profiterẽtur. ℣ Alexandria: est urbs ægypti ad mare. ℣ Rhodos est insula maris pamphi

magnũ frumẽtí numerũ adduxerít in rhodíoꝶ ín-opia:& fame:sũmaq; ãnonæ caritate.si ídẽ scíat cõ plures mercatores ab alexãdría soluisse:nauesq; in cursu frumẽto onustas petẽtes rhodũ uíderít:dictu rus ne sit íd rhodiis:an suũ q̃plurimũ uẽditur⁹:sapi entẽ & bonũ uíꝶ fingimus:de ei⁹ deliberatione & cõsultatiõe q̃rimus:q cælaturus rhodios nõ sit:si id turpe iudicet:sed dubítet an turpe non sit. In hmõí cãis alíd Diogení babylõío uiderí solet magno & graui stoico.Alíd Antipr̃o díscípulo ei⁹ hoí acutis simo.Antipr̃o oía patefaciẽda:ut neq̃d oíno qd uẽ ditor norít:ẽptor ígnoret. Diogení uẽditorẽ q̃ten⁹ íure ciuíli cõstitutũ sit dícere uitía oportere:cæte-ra sine ĩsidíís agere:& qm̃ uẽdat uelle q̃optie uẽde-re:aduexí exposuí uẽdo meũ nõ pluris q̃ cæteri:for tasse ẽt mínorís:cũ maior ẽ copía cuí sit íniuría. Ex orit Antipr̃í rõ ex altera pte. Quid agís:tute cum hoíb⁹ cõsulere debeas & ẜuire hũanæ societati:eaq; lege nat⁹ sis:ut ea hẽas prĩcípía naturæ:qb⁹ parere: & q̃ sp̃ seq̃ debeas:ut utilitas tua cõís utilítas sit:uí cissimq; ea cõís utilitas tua sit:cælabís hoíes qd hís adsit & cõmodítatis & copíæ. Rñdebit Diogenes fortasse sic:alíd cælare alíd est tacere:neq; ego nũc te cælo:si tibí nõ díco q̃ natura deoꝶ sit:qs⁹ sit finis bonoꝶ:q̃ tibí plus ꝓdessent cognita q̃ tritici utili-tas:sed nõ q̃cq̃d tibí audíre utile ẽ:id míhí dícere ne cesse est.Inmo uero ínq̃t ílle necesse est.Siq̃dẽ ĩter hoíes natura meminísti cõiũctã societatẽ. Meminí ĩq̃t ílle.Sed nũ ísta societas talís est:ut nihil suũ cu iusq; sit:Quod si ita est:nec uẽdendũ q̃dẽ q̃cq̃ est:sed donãdũ. Vides ín hac tota dísceptatiõe nõ illd dí-ci: q̃uís hoc turpe sit:tamen qm̃ expedit faciã. Sed íta expedíre ut turpe non sit:ex altera aũt pte ea re: quia turpe sit:nõ esse faciẽdũ. Vendat ædes uír bo-nus ꝑp̃ alíqua uitía:quæ ípse norít:cæterí ígnorẽt. Pestilẽtes sint:& habeant salubres:ignoret in oíb⁹ cubilibus apparere serpẽtes:male materiatæ:ruino sæ:sed hoc p̃ter domínũ nemo sciat:q̃ro si hæc em-ptoríb⁹uenditor nõ díxerít:ædesq; uẽdiderit pluris multo q̃ se uẽditurũ putarit nũ id íste aut ĩprobe fe cerit:Ille uero ínq̃t Antipater ĩprobe facit. Quid ení est alíud erranti uíã nõ mõstrare:quod athenis execratíõíb⁹ publícis sancitũ est:si hoc nõ est ẽpto-

li inter Cyprũ insulã.¶ Sapiẽtẽ pfectũ:& q scit iudicare qd sit officiũ:q̃lẽ antiq stoici uolebãt.Diogenes imitaba tur recẽtiores stoicos:q nõ nihil a ueterib⁹ dissentiebãt.Antipater aũt uerũ stoicũ agebat:& ptes priscorũ tue-bat.¶ In hmõi causis:põt oriri addubitatio an aliqd sit oino turpe:& iõ affert iudiciũ Diogenis stoici & Antipr̃i ei⁹ discipuli.Quiq; fuerũt diogenes auctore Laertio. Primus Appollõiates physic⁹. Secũdus sycionius Tertius sinopeus cynicus cognoiatus. Quartus hic de quo nũc agit ex seleuca:appellat⁹ aũt Babylonius ob uicinitatẽ. Quint⁹ Tarsensis q de q̃stionib⁹ poeticis scripsit. Antipr̃ tyrius fuit.¶ Quatenus: inq̃tũ.¶ In re ciuili cõstitutũ est.quo cauet ut uẽditor dicat uitia rei quã uendit:alit reticẽtiæ pœna cõstituta erat: de hoc paulopost dicet latius.¶ Sine insidiis: fraude & crimine.¶ Cætera:oia alia posse cela re citra crimẽ ĩsidioꝶ.¶ Aduexi:hæc sunt uer-ba uenditoris.¶ Exposui ad uẽdẽdũ.¶ Exorit opponit rõni ipsi⁹ Diogenis ratio Antipr̃i:q̃ uult bonũ uirũ lege naturæ iubẽte cõi utilita-ti cõsulere debere:& ad hũc finẽ ois actiões di rigere:qd si faciet nihil celabit nihilq; tacebit: qd ex usu alioꝶ sit:qbus cõsulere debet.i. ꝓui dere:& iõ Antipatri rõ laudabilior est:qm̃ ad cõseruationẽ hũanæ societatis spectat.¶ Prin cipia naturæ:quæ uult:ut nihil putemus esse nobis utile:qd aliis noceat aliter uiolabit ius humanæ societatis.¶ Vicissim:mutuo.i.debe mus putare uolẽte natura cõem utilitatẽ esse nr̃am:qd cũ sit nihil celat:sed habet rõ hone-statis:q̃ cæteris reb⁹ bono uiro debet eẽ antiq or. Et affert id qd Diogenes rñdet potuisset: & dicit aliud eẽ celare aliud tacere.¶ Finis bo-noꝶ:sũmũ bonũ:ad qd oia referunt.¶ Plus ꝓ dessent:ad pfectionẽ & ad bene beateq; uiuen duz.¶ Siquidem inter hoies:uerba Antipatri .i.scis ĩter hoies esse societatẽ naturalẽ.¶ Inq̃t ille.Diogenes.s. Vides in hac.uerba sunt Cice ronis:Sensus est & ordo.in hac disceptatione nõ dicit a Diogene:uẽditor uendit id qd uult magno ꝓcio.q̃uis talis uenditio turpis sit:sed dicit ita eẽ utile:ut turpitudinẽ non habeat:& hoc est q̃tũ ad diogenẽ:qui dicit talẽ uenditio nem nõ esse turpem:qm̃ non pluris q̃ cæteri suum uẽdit. Ex altera parte.i.ab Antiopatro oñditur id nõ esse agẽdũ quod sit turpe:& sic Ci.ex tali disceptatiõe ꝓceptũ elicit. Ita expe-dire ita esse utile.¶ Ea re:ꝓp id:q̃a turpe est:ni si emptor nouerit ea quæ uenditor.¶ Vendat ædes uir bonus.ponit aliqd exemplũ & disce-ptationem ex domo uenali.¶ Et habeant:pu tent ab aliis esse salubres:cum sint pestilentes. ¶ Male materiatæ. compositæ ex mala mate-ria:ut cemẽto lignis:& tabulis tpe nõ oportu no cæsis & sectis:& sic teredini corruptioniq; obnoxiis:malis lapidib⁹ male iactis fundamẽ tis ut ob id ædes casuræ sint.¶ Materies.pro-prie est:ex qua cõficiunt opa & ædificia ut la-pides ligna & cætera id gen⁹:Materia est quæ suscipit formã aialẽ:ut materia corporis aiam eius formã suscipientis.¶ Pluris:multo maio re precio q̃ si ipsarũ ædiũ uitia dixisset.¶ Exe-crationibus:detestationibus:qm̃ piaculũ erat apud Athenienses non monstrare uiã erranti carmẽ erat apud ipsos qd in publicis cãtabat sacris ꝓnũciabaturq; eos eẽ ipsos & execrabi-les:q uiã nõ mõstrarent.¶ Sancitũ.firmatũ &

Dioge-nes quinq;

Materi-es Mate-ria

rē pati ruere & p errorē in maximā fraudē īcurrere Plus ēt est q̄ uiā nō mōstrare. Nā est scientē in errorē alterū īducere. Diogenes cōtra. nū te emere coegit qui ne hortatus qdē est? ille qđ nō placebat proscripsit tu qđ placebat emisti. Quod si qui proscribūt uillā bonā (ut ipsi asserūt) beneq; ædificatam nō existimanť fefellisse: etiā si illa nec bona est: nec ædificata rōne. multo minus igiť qui domū nō laudarūt. ubi enim iudiciū emptoris est: ibi fraus uēditoris: quæ pōt eē? Sin autē dictū nō oē præstādum est: qđ dictū nō est id p̄standum putas? Quid uero est stultius q̄ uenditorem eius rei q̄ uendat uitia narrare? Quid aūt tam absurdum: q̄ si domini iussu ita præco prædicet: domum pestilentē uendo? Sic ergo in quibusdā causis dubiis ex altera parte defenditur honestas. ex altera ita de utilitate dicitur: ut id quod utile uideatur non modo honestum facere sit: sed etiam nō facere turpe. Hæc est illa quæ uidetur utilium fieri cum honestis sæpe dissensio: quæ diiudicāda sunt: nō eni ut quæremus exposuimus: sed ut explicaremus. Non igiť uideť nec frumētarius ille rhodius: nec hic ædiū uēditor celare emprores debuisse: neq; eni id est celare qcqd reticeas: sed cū qd tu scias id ignorare emolumenti tui causa uelis eos: quo℞ intersit id scire. Hoc aūt celandi genus quale sit: & cuius hominis quis non uidet? Certe nō aperti: non simplicis est: nō ingenui:

constitutū. q. d. id qđ de uia diciť: lati⁹ patet: & hoc peius est q̄ nō mōstrare uiā. ¶ Nā est: rō qm̄ sciens aliū ducit
in errorē & fraudē: qđ flagitiosum est. ¶ Scietē: hoiem de industria certo cōsilio & malitia aliū deducētē in frau
Proscri dē. ¶ Proscripsit: uēdere se uelle ōndit: nā p̄scribere aliquā rē est illā uēalē exponere cū inscriptiōe: queadmodū
bere rē in tabula p̄scriptiōis ponebanť noia p̄scriptorū. Vñ dicit Plautus in trinūmo: ædes uenales hasce inscribit litte
Plautus ris. Hoc ēt fit nr̄o tpe: scribiť eni ianua hæc domus est uenalis aut locāda. Si inqd Diogenes aliqs nullā p̄scribēs
addat hæc uerba bonā uillā & cū rōne ædificatā: tñ reuera nō sit: nō decipit emptorē: qui pōt considerare & di-
spicere: an recte sit ædificata: ergo si uenditor
nō teneť p̄stare id qđ dixit. multo minus id
qđ nō dixit. Iura uolūr ut uēditor non teneať
ea de qbus emptor iudicare pōt: sed si qđ est
uitiū latens: & illud retinuerit: p̄stare debet &
emptor pōt eū iure cogere ut aut restitura pe
cunia uēditor rē recipiat: aut tāti uēdat quāti
emptor emisset: si uitiū illud sciuisset iure igiť
ciuili Diogenes nitiť. Antipr̄ aūt lege naturæ
& boni uiri decreto & cōscientia: facit eni uir
bonus id qđ ex usu alio℞ sit nec q̄rit exceptio
nes iuris & legū diuerticula. ¶ Rōne. i. non bñ
recteq; ædificatā: ut exposcit rō ædificādi & ar
chitectura. ¶ Villa eni nō recte ædificara nō so
lū cōmodo usui nocet: sed ēt pōt eē ob id isalu
bris: si ianua ualuæ & fenestræ noxios uentos
exciperent. Vñ in. i. libro de re rust. Varro lo-
quēs de fundo pestilēti dicit. Hæc uitia emen
dari solēt domini sciētia. Permagni itereſt uti
bñ positæ sint uillæ: quātæ sint: quo spectent
porticib⁹ hostiis ac fenestris. An nō ille hipo-
crates medicus in magna pestilētia non unū
agrū: sed multa oppida sciētia Fuauit. Et idem
Varro Varro dicit se: cū eēt Corcyræ: & exercitus clas
sis & oēs domus repletæ eēnt ægrotis & fune
ribus: imisso nouis fenestris aqlone & obstru
ctis pestilētib⁹: ianuaq; p̄mutata: cæteraq; ei⁹
generis diligētia comites suos ac familiā inco
lumes reduxisse. ¶ Quo loco: q̄ rōne uilla ædi
ficari debeat: docet idē Varro & columel. ¶ Iu
diciū emptoris: qm̄ oia illa quæ pōt emptor
iudicare: nō teneť p̄stare uēditor ut dictū est:
& infert aliud qđ ex supradictis sequiť. ¶ Sin
aūt dictū nō oē inqt si ut dictū est nō debet uē
ditor oia p̄stare: quæ dixit laudādo rē uenalē:
multo minus id qđ nō dixit. Exēpli grā: dicit
uenditor uēdo bonā domū bonū equū & similia nō teneť ad hæc præstanda: ēt si mala sint: si de ipsorū uitio po-
Vlpia. tuit emptor iudicare. Dictum inquit Vlpiani accipimus quod uerbotenus p̄nūciatū est: nudoq; s̄mone finit.
¶ Absurdum: minime cōsentaneū prudētiæ uenditoris. ¶ Prædicet: palā dicat & clamat: præco eni rebus uēdē-
Martia. dis adhibebať. Vnde Martialis. Vāderet excultos colles cum præco facetus: Sic ergo docet Ci. ex his quæ dicta
sunt in quibusdā dubiis causis ex altera parte honestatem defendi: ut faciebat Antipater: ex altera ut a Diogene
ita dici de utilitate: ut si illa relinquať: turpitudini ascribendū sit: qm̄ dicebat Diogenes nihil est stultius q̄ uendi
torem narrare uitia rei quā uendit. Quæ honesta & utilia. ¶ Non eni: rō quare ab ipo diiudicanda sunt: quoniā
nō ideo attulit superiorē disputationem ut quæreret qd in tali re agendū esset: sed ut explicaret. i. rem dubiam
& inuolutā dissolueret & sentētiā afferret suā. Explicat igiť dicens: non igiť uidetur. Er in hac parte Cice. agens
optimū stoicū id cōstituit quod antiquū dogma stoicorū & prisca illius disciplinæ sanctitas exposcit & lex na-
Frumē turæ. & a qua ius ciuile pendet. ¶ Frumentarius: diciť is qui exercet mercaturā frumētariā. frumētator aūt qui
tarius aliunde quærit frumentū. quoquo modo cōuehendū. Vnde frumētatores dicunť in castris. ¶ Neq; eni ut con-
Frumē futet Cicero rōnem Diogenis declarat quid si celare ex nō uerbi significatione: sed ex eo quod in bonū uirū nō
tator cadit. Celare inquit est uelle alios ignorare quod illis expediat. ¶ Reticeas: taceas: ut si scio quot sint stellæ & re-
ticeo non dicor celare: aut si taceo aliquam rem quam non oporret aliquem scire: sed si alicuius itereſſet scire &
non dicerem tunc celarem. ¶ Quorum intersit id scire: idest si uelim eos ignorare: quibus utile est id scire quod
Aptus quis celat suæ utilitatis causa: hoc genus celandi ad malos uiros pertinet: qui nō uiuunt e lege naturæ: quæ præ
bomo scribit: ut cōmuni utilitati seruiatur: & ut hō ab hoie alienus non sit. ¶ Non aperti: sed dolosi: aperti dicunť qui
nō simulant aut dissimulant. ¶ Non simplicis: hois qui a fraude sit alienus. ¶ Non ingenui: liberi hois. Ingenui

dicunt qui naturalr fraudē oderūt:qđ q̄a nō est seruile:sed ad hoiem igenuū ptinet.Iō ingenue factū dicit. In- Ingenu
genuus ut finit Iustinianus:est qui statim ut natus est:liber est:siue ex duobus ingenuis editus sit:siue ex duob⁹ us
libertinis:siue ex altero libertino:& altero igenuo.Libertini sūt qui ex iusta fuituce sūt manumissi. Manumissio Iustinia
aūt est datio libertatis:Nā q̄diu qs in seruitute est:manui & potestati subiicit:& manumissus liberatus est po- nus
testate quæ res a iure gentiū sumpsit originē.⁋ Versuti:maligni:uersuti dicunt illi quoꝝ mētes crebro ad mali Liberti-
tiā uertunt.⁋ Obscuri:nō aperti sed dissimulatoris.⁋ Veteratoris deceptoris & callidi:ueteratores auctore Pō nus

nō iusti:nō uiri boni:uersuti potius:obscuri:astuti: fallacis:maliciosi:callidi:ueteratoris:uafri. Hæc tot & alia plura:nōne inutile est uitiorum subire noia? Quod si uituperādi sūt q reticuerūt qd de his existimādū est:qui orōnis uanitatē adhibuerūt? Caius cannius eques romanus hō nec ifacetus & satis lr̄atus:cū se syracusas ociādi cā:nō negociādi (ut ip̄e dicere solebat) cōtulisset:dictabat se hortulos aliquos uelle emere quo iuitarē amicos:& ubi se oblectarē sine iterpellatorib⁹ posset. Qđ cū percrebuisset Pythius ei qdā:q argētariā fecerat Syracusis: dixit uenales qdē se hortos nō hr̄e:sed licere uti Cānio si uellet ut suis:& simul ad cœnā hoiem in hortos iuitauit i posteꝝ diē.Cū ille pmisisset:tū pythi⁹ ut argētari⁹:q eēt apud ois ordies gratiosus: piscatores ad se cōuocauit & ab his petiuit:ut an̄ suos hortulos postera die piscarent.dixitq̄ qd eos facere uellet.ad cœnā tp̄e uenit cāni⁹ opipare a pythio paratū erat cōuiuiū. Cymbarū an̄ oculos multitudo p se qsq̄ qđ ceperat afferebat an̄ pedes pythii pisces abiiciebant. Tū cānius quæso inqt qd est o pythi: tantū ne pisciū? tantū ne Cymbarū? Et ille. Quid mirū inqt hoc loco est Syracusis quicqd est pisciū hic aquatio ac uilla isti carere nō possūt.incēsus cānius cupiditate cōtēdit a Pythio:ut uēderet. grauate ille primo. Quid multa? Impetrat.emit hō cupidus & locuples tāti:quāti Pythi⁹ uoluit:& emit instructos:noia facit:negociū cōficit. Inuitat Can-

peio callidi:dicti sunt a multarū reꝝ gerenda- Manu-
rū uetustate.⁋ Vafri astuti:unde uafritas:hæc missio
uocabula idē fere significāt:& ad malitiā refe Versut⁹
runtur.⁋ Nonne iutile est.q.d.inutile est.qm̄ Vetera-
multo peius est bonū nomē amittere:q̄ maxi tor
mas diuitias:nihil eni est miseri⁹ q̄ q̄ qs meri- Pōpei⁹
to possit uitiosus appellari.⁋ Quod si uitupe
rādi sūt:argumētū a minori ad maius:si igitur
uituperādi sūt qui reticēt uitia cū uendūt:mul
to magis illi qui multa mētiunt:ut pluris uē-
dāt:& affert exēplū Pythii syracusii qui canniū
decepit uanitate uerboꝝ.i.mēdacio:nā uani-
tas dicit mēdaciū.⁋ Cā ociādi:ut illic aium re-
laxaret & ocio frueret.⁋ Nō negociādi:nō ut
negociaret:qm̄ equites erāt publicani & ideo
scribit in orōne p rabirio posthumo:fuit pa-
ter hui⁹.C.Curius priceps ordinis equestris:
fortissimus & maximus publicanus.⁋ Syra- Syracu-
cusas:urbē siciliæ clarissimā ad mare uersus pe sæ
lopōnesum: Corinthii duce Archia syracusas
cōdiderūt quæ auctore Strabone ad tātas di-
uitias & opes puenere:ut in puerbio dissemi
naret:cū de locupletibus & sūptuosis icidisset:
sermo:illis ne decimā quidē syracusanoꝝ adess
se:adiuuabat hæc ciuitas agrorū fœlicitate &
cōmoditate portuū. Vnde pp has dotes Sylli Syllius
us celebrat syracusas his uersib⁹:sȝ dec⁹ ætneis
haud ullū pulchrius horis. Quā quæ sisyphio
fundauit nomē ab isthmo. Et magis ante alis
ephyreis gaudet alūnis: Ante syracusas est or
tigia parua isula quæ pōte iūgebat Syracusis
habēs fontē arethusam ex quo ferunt per sub
terraneos cuniculos emergere alpheū fluuiū
ælidis:claris uiris cēsentur Syracusæ:& in pri-
mis Theocrito quē Virg.imitatus est in bu-
colicis.⁋ Interpellatorib⁹:ipedietib⁹ ipsi⁹ oci Inter-
um:iterpellatores dicunt hi qui iteruenietes pellator
molestiā afferūt & iterpellare est mediā alteri Vlpia.

us orōnē iterrūpere.⁋ Percrebuisset:diu uulgatū eēt apud ois.⁋ Argētariā faceret:q erat argētari⁹ siue nūme
larius:aut trapezita. Vn̄ dicit Vlpia.li.ii.dige.ptor ait argētariæ mēsæ exercitores rōnes:quæ ad se ptinet:ede-
re debent adiecto die & cōsule.Huius edicti rō æq̄ssima est inqt:nā cū singulorū rōnes argētarii conficiāt & cæ
tera.Nūmularios quoq̄ non esse iniquū rōnes edere Pōponius scribit:& q̄a nūmulari sicut & argentarii rōnes
cōficiūt q̄a accipiūt pecuniā & erogāt per ptes:quaꝝ probatio scriptura codicibusq̄ eorū maxime continetur.
Gaius ait officiū argentariorū atq̄ ministeriū publicā habet causam:& hæc principalis eoꝝ opera est:ut etiam Gaius
actus sui diligēter rōnē cōficiāt.⁋ Apud omnis ordines:hoies.cuiusq̄ ordinis pp eius artē.ob quā apud ois in
summā grām uenerat.Gratiosus dicit qui apud alios gratia ualet.⁋ Quid eos facere uellet.i.dixit qd essent fa- Cōdico
cturi:ut.s.unusq̄sq̄ offerret quod cœpisset.⁋ Tp̄e:hora qua illi cœnā condixerat. Condicere est denunciare:in Denuncio
de dicimus:cōdixit tibi cœnā Et Liuius:cōdixit pater patratus. ⁋ Opipare:laute & sumptuose:ab ope & paro.
as.⁋ Tantū ne pisciū.s.est hic:& tot cymbæ.i.nauiculæ piscatoriæ.⁋ Hoc loco.i.pisces qui habent apud syracu Opipar
sas sūt hic.⁋ Aquatio:idest hinc omnes aquam sumūt.⁋ Contēdit:petit summo studio.Inde dicim⁹ audeo a te
hoc cōtendere.⁋ Grauate:non libenter simulabat se grauiter ferre hortorum uenditionem:ut pluris uēderet:
nam uendidit tanti quāti uoluit.⁋ Instructos:cum omni instrumēto & apparatu. Vnde est rubrica in.li.xxxiii.
digest.de fundo instructo & instrumento legato:ubi disputat qd cōtineat sub fundo istructo & instrumēto ali
cui p legatū relicto.Emerat Cānius hortos instructos:ergo piscatores illi erāt sui:si pythii fuissent:ut ipse arbi Scæuo-
trabatur:quoniā ut inquit Scæuola:cū maritima prædia instructa uenduntur:etiam piscatores:qui solebant in la

ministerio uẽditionis eẽ:uẽditiõe cõtinenẽ:& si in agro uenatiões sint:qui legaẽ istructus alicui siue uẽdiẽ:uenatores quoq; & uestigatores & canes & cætera q̃ ad uenationẽ sunt necessaria istrumẽto cõtinenẽ maxie si ager ex hoc puẽtũ habuerit. Et istructis hortis filio legatis: mater argẽtũ muliebre: filiæ legauerat q̃situ est:an hoc argẽtũ istrumẽto cõtineret. Rñdit Põponi⁹ id argẽtũ muliebre: qđ ea in hortis habuerit:ut ibi eẽt instructior ad filiã ptinere.

Vlpia. Vlpianus dicit:istrumẽta fundi esse ea quæ fructus q̃rendi colligẽdi cõseruandiq; gr̃a parata sunt.

Aristo. Instrumẽto piscatorio Aristo. ait cõtineri nauiculas:quæ capiendorũ pisciũ cã cõparatæ sũt.

Verrius & Verrius ait ẽt piscatores cõtineri.

nius postera die familiares suos.uenit ipse mature: scalmũ nullũ uidet. q̃rit ex pxĩo uicino:nũ feriæ q̃dã piscatorum essent:q eos nullus uideret. Nullæ quod sciã inq̃t ille:sed hic piscari nulli solent. Itaq; heri mirabar qđ accidisset. Stomacari Cãnius:sed quid faceret?nõdũ enĩ acquilius collega & familiaris meus eas ptulerat de dolo malo formulas. In q̃bus ipsis cũ ex eo quærerem quid esset dolus malus:rñdebat:cũ esset aliud simulatum aliud actum: hoc quidẽ sane luculente:ut ab hoie perito definiẽdi. Ergo & Pythius & oẽs aliud agentes aliud simulantes:perfidi:improbi:malitiosi sũt. Nullũ igi-

Igiẽ cũ Cãnius emisset hortos istructos:ubi erat piscatio & tot cymbas piscatorũ uiderat:oia se emisse credebat. Sed dolo malo fuit deceptus. de quo paulopost dicetur.

Nomẽ ¶ Facit noia.i.cõstituit p̃ciũ & facit se debitorẽ. Nã aliq̃n nomẽ significat debitũ. Vñ dicimus:habeo multa noia & uolo exigere nomina:idest debita. Vnde dicit idẽ in epistolis:

Seneca de Attelliano noie scripsi ad philothimũ:ne appellaret Messalẽ:sed noia facturi inq̃t Seneca:diligenter patrimoniũ & uasa debitoris requirimus.

Asconi⁹ Et alibi. Quidã uolunt noia secum fieri. Pedianus asconius sic ait. Tituli debitorũ noia dicunẽ præsertim in his debitis:in quibus oium noia scripta sunt q̃bus pecuniæ cõmẽdatæ sũt: ergo noia dicunẽ debita uel debitores. ¶ Cõficit negocia.i.ipsam emptionem constituens se debitorẽ:dicimus:confice de re mea & rẽ meã.

Scalm⁹ ¶ Mature:festine & cito. ¶ Scalmũ:nauiculam: sed scalmus pprie significat locũ nauiculæ in quo remus poniẽ & innitiẽ.

Feriæ ¶ Feriæ piscatorũ.i.festus dies in quo piscatoribus nõ liceret piscari. ¶ Feriæ:dictæ sunt a feriẽdis uictimis & significãt apud antiquos dies festos:in q̃bus hoies erãt feriati:idest nihil agebant. Erãt feriæ publicæ & priuatæ. Publicorũ q̃ttuor erant genera auctore Macrobio. Aut eni statiuæ erãt:aut cõceptiuæ:aut iperatiuæ:aut nũdinæ. Statiuæ uniuersi populi cões & cõstitutis dieb⁹ ac mẽsibus & in fastis statutis obseruationibus annotatæ. Cõceptiuæ quæ quotannis a magistratibus sacerdotibus cõcipiunẽ in dies certos:uel etiã icertos. Imperatiuæ:q̃s cõsules uel p̃tores pro arbitrio potestatis indicũt. Nundinæ erant paganorũ.i.rusticorũ:qui cõueniebãt negociis ppriis uel mercibus prouisuri: &

Plynius ideo scribit Plynius rusticæ tribus urbẽ nũdinis teuisitabãt & ob id comitia nũdinis haberi nõ licebat:ne plæbs rustica auocareẽ.

Rutili⁹ Rutilius scribit Romanos instituisse nũdinas: ut octo q̃dẽ dieb⁹ in agris rustici opus facerẽt: nono autẽ die itermisso iure ac mercatũ legesq; accipiẽdas Romã uenirẽt. Vñ eni mos tractus ut leges Trinundino die promulgarenẽ. Erant etiam feriæ peculiares familiarum: Erant præterea singulorum ut natales Erãt etiam funerũ: quas appellabant denicales. in quibus hominis mortui causa familia purgabaẽ: & claudebanẽ nono die: habebãtq; uoti instaurationẽ: quo die in honorẽ clari uiri defuncti ludos funebres celebrabãt.

Virgi. Ideo Virgilius descripturus ludos funebres celebratos ab Ænea in honorem patris canit in q̃nto Nona dies aderat.

Papini⁹ Et Papinius in thebaide de ludis in honorem Archẽmori: Roscida iam nouies cælo dimiserat astra. Lucifer: & sic uterq; poeta instaurationẽ exequiarũ in nono die intellexit. Sponsalia uero septimo die istaurationẽ uoti habebant. Quædam licebat agere feriis publicis: quæ feriis familiæ utebantur.

Cato Ideo scribit Cato in libello de re rustica. Mulis: equis: asinis feriæ nullæ sunt nisi in familia.

Collumella Nos inquit Columella libro secũdo apud pontifices legimus feriis tñ denicalibus mulos iũgere nõ licere: cæteris licere.

Seruius Sciẽs igiẽ Cãnius non esse ferias publicas: cũ non uideret piscatores: quæsiuit an essent aliquæ feriæ piscatorum.

Dolũ malum ¶ Stomachari: stomachabaẽ & indignabaẽ: quod Pythius sibi imposuit. Sed non poterat contra ipsum agere: q̃m nondum Aquilius protulerat exceptiones de dolo malo. q̃bus succurriẽ illis: qui aliorum calliditate decipiuntur. Et tunc competit actio de dolo malo cum aliud remedium non inueniẽ: ut lib. iiii. digesto. de dolo malo. ubi prætor pollicetur iudicium de his quæ dolo malo facta esse dicentur. Seruius iurisconsultus ita finit dolum malũ machinationẽ quandam alterius decipiendi causa: cũ aliud simulaẽ: & aliud agiẽ. Labeo ita finit. Dolum malũ esse oẽm calliditatem fallaciam machinationem ad circumueniendũ: fallendum: decipiẽdum aliũ exhibitum. Adiecit præter inq̃t Vlpia. dolũ malũ q̃m ueteres etiã bonũ dolum dicebant: & pro solertia hoc nomen accipiebant maxime si aduersus hostem latronemue quis machineẽ. Non poterat igiẽ subueniri Cannio decepto: q̃m nondum constitutæ erãt formulæ. i. regulæ & actiones dolo malo. C. Aquillius eques romanus fuit clarus scientia iuris ciui. cum esset prætor collega; Cicero haberet: formulas de dolo malo composuit. Ci. prætor fuit Lepido & Voscatio consu. ¶ Familiaris: amicus. ¶ Luculente: aperte & clare. quoniam sciebat definire.

Vlpianus ¶ Ergo inquit: quicquid dolo malo fit nõ põt esse utile: quia non est honestũ: datur etiam a prætore actio dolo malo. Vnde dicit Vlpianus quod uenditor ut cõmendet dicit sic habẽdum est: quasi neq; dictũ neq; pmissum sit: si uero decipiendi emptorem causa dictum est: æque sic habendũ est ut non nascaẽ aduersus dictũ pmissumue actio: sed de dolo actio detur. sed hanc actionem nõ habebat tũc Cãnius aduersus pythium dolosum: q̃m nondum facta erat expressa mentio de dolo malo: & formulæ cõstitutæ a iurisconsultis: tamẽ leges hãc fraudem prohibebãt: licet non exprimerent hoc nomẽ doli mali. Nam lege. xii. tabularũ inuentum est remedium tutelarum ne pupillus sine tutore obligari possit: ne

dolo malo circūueniatᷣ:ut digestis de tutelis:& ēt cogunt tuttores reddere rōnē tutelæ:ne dolo malo aliqd fece
rint:qđ pupillo obsit ex eadē lege.xii.tabu.inqt Iustinianus libertorū & libertarū tutela ad patronos pertinet. Iustinia
¶ Circūscriptio adolescētiū:qa minor.xxv.annis læsus in aliquo cōtractu pōt petere restitutionē in integrū qa nus
tali ætati iura subueniūt ne dolo decipiat:ut habet lege.i.& lege:ait ptor:digestis de minorib⁹.Letorius prim⁹
hác legē tulit qua dolus malus in primis uindicabat:licet nō exprimeret dolus malus. Ait ptor:qđ cū minore.
xxv.annis gestū eē dicet gestū sic accipimus:q̄litercūq; siue sit cōtractus siue qd aliud cōtingat pinde si emit ali-

tur factū eoꝝ pōt utile eē:cū sit tot uitiis ingnatū.
Q d' si acqliana definitio uera est:ex oi uita simula
tio dissimulatioq; tollēda est.Ita ut nec emat meli⁹:
nec ut uēdat : qcq̄ simulabit aut dissimulabit uir bo
nus.Atq; iste dolus malus ēt legib⁹ erat uīdicādus:
ut tutela.xii.tablis & cōscriptio adolescētiū lege la
toria & sine lege iudiciis in qb⁹ ex fide bona agit.
Reliquoꝝ aūt iudicioꝝ hæc uerba maxime excel-
lūt:in arbitrio rei uxoriæ:meli⁹ æqus : in fiducia ut
īter bonos bñ agier. Q uid ergo aut in eo qđ meli⁹
æqus est:pōt ulla pars inesse fraudis:aut cū dicit i-
ter bonos bñ agier quicq̄ agi dolose aut malitiose
pōt.Dolus aūt malus in simulatiōe & dissimulatio
ne(ut ait Aqlius)cōtinet. Tollēdū est igit in re-
bus cōtrahēdis oē mēdaciū : nō licitatorē uēditor:
nec qui cōtra se liceat emptor opponet. Vterq; si
ad eloquēdū uenerit:nō plusq̄ semel eloquat. Q .
qdē Scæuola publii fili⁹:cū postulasset:ut sibi fūd⁹
cui⁹ emptor erat:semel idicaret:idq; uēditor ita fe

qd siue uēdidit:si societatē inuit:si mutuā pe
cuniā accepit:& capt⁹ est ei:succurret. Vlpia. Vlpia.
ait hoc edictū ptor naturalē secutus est pposu
it:quo tutelā minoꝝ suscepit. Nā cū inter ois
cōstet fragile eē & ifirmū hmōi ætatis cōsiliū:
& multis captionib⁹ suppositū multorūq; isi
diis expositū:auxiliū eis pter hoc edicto polli
citus est & aduersus captiones opitulationē.
Dicit ptor:qđ gestū esse dicet cū adolescētib⁹:
utiq; quæ res erit aiaduertā. Et iō inqt Vlpia.
hodie usq; in hác ætatē adolescentes curatorū
auxilio regunt:nec ante rei suæ administratio
ei⁹ cōmitti debebit:q̄uis bñ rē suā gerentib⁹.
¶ Et sine lege.omittamus leges inqt Cicero.
qbus dolus malus uindicat:ēt ipsa iudicia:in
qbus nō q̄ret qd sit agēdū: & cōueniat ex præ
scripto legū & rōne:sed ex bona fide excludūt
hūc dolū:qui nō hēt locū ubi ex bona fide agi
tur.Cōtractus alii bonæ fidei dicunt:alii stri-
cti iuris.Vnde si dolus interuenit in contractu
bonæ fidei ipso iure nullus est cōtractus:& sic
nō est necesse abrogari per sniam:si uero iter-
uenit in cōtractibus stricti iuris poterit se tue
ri reus doli exceptiōe:ut habet in lege:si quis
digestis de uerboꝝ obligatiōibus. Et dubitat
an actio rei uxoriæ numerāda eēt intra actio-
nes bonæ fidei an stricti iuris & cōstitutū tādē fuit ut cōtineret iter actiones bonæ fidei:ut isti.de actioni.& le-
ge.i.C.de rei uxoriæ actiōe.¶ Excellūt.sūt in usu & laudant:qm̄ eo spectāt ut excludat dolus:nā cū iudicat inter
uirū & uxorē suspitio est uxorē a uiro circūscribi dolo:& iō dicebat:ut iudex aiaduerteret qd eēt melius:qd æq-
us.¶ In fiducia cū aliqd agit.in quo iteruēit sola utriusq; ptis fiducia:& iō dicebat bñ agi iter bonos.i.sine dolo.
Bonus qppe uir nō decipit:& sic fiducia nō uiolat:& sic apparet dolū malū fuisse uindicatū nō solū legibus:sed
ēt iudicis ex fide bona priusq̄ acqlius ptulisset dolo malo formulas:nō pōt inqt Cic.esse fraus ubi est æqtas:&
cū bñ agit iter bonos nō pōt eē dolus:q cōsistit in simulatiōe:& iō in cōtractibus oē mēdaciū tollēdū est:& ois
simulatio:dissimulatioq;:sed bona fide agēdum.¶ Licitatorem:augētē preciū ut emptor decipiat:qđ fit tpib⁹
nostris.Licitari & liceri est aliqd emere augēdo pciū.Inde licitatio & licitatores q pciū augēt.inde auctio dicta. Licitari
Venditor aliqñ licitatorē iducit ut preciū augeat : & puocet alios auctiōe:qđ est cōtra iusticiā:& ad malitiā per
tinet:& emptor nō debet aliquē oppōere.¶ Cōtra se liceat.i.q minus pciū polliceat ad hoc ut uēditor sit capt⁹
nec uendat tāti:quāti res ualet:cū uideat preciū ab aliis nō augeri:sed potius iminui.¶ Liceat:certet de pcio &
minus polliceat in fraudē uenditoris:& ideo inqt Cice. non faciat preciū rei:nisi semel emptor.s.& uenditor.
¶ Ad eloquendum:ad exprimendū precium.¶ Non eloquat:Nō imponat pcium nisi semel:nisi fiat frans per
licitationem:& affert exemplū Scæuolæ:qui ut boni uiri officio fungeret:pluris æstimauit fundū q̄ uenditor
æstimasset. ¶ Itaq; auxit pcium:hoc fuit officiū boni uiri & nemo negat inquit Cice.sed dicitur ipsum nō fuis-
se sapientem:qm̄ potuisset minoris emere:quod Cic.negat. Vera enim sapientia & prudentia semper cum ho
nestate coniungitur:nō fuisset igitur appellatus prudens Scæuola:sed malitiosus & callidus.si aliter fecisset:&
affert sententiam Enni quā dicit esse ueram:sed nō eo modo quo imperita multitudo putat. Non enim potest
aliquis prodesse sibi nisi cum uirtute:cū nihil sit utile:quod uacet honestate.Frustra igit is sapit:qui sibi nescit p
desse.i.qui ea facit qbus nomen boni uiri amittit & uere sapiētis:conscientiamq; ōndit suam:& sic plus amittit
q̄ lucret uirtutē.s.quæ nullo alio emolumento pōt cōpensari. Vnde Attalus stoicus dicebat. Malitia ipsa maxi- Attalus
mam partem ueneni sui bibit:illud aūt uenenū.qđ serpentes in alienam perniciem proferunt:sine sua cōtinēt:
non huic simile hoc habentibus pessimū est:& Seneca dicit. Innocentē quisq; se dicit respiciēs testes nō cōscien Seneca
tiam.Ennius aūt aliter putabat:qm̄ non sequabat hác sanctitatem stoicorum & cōsciētiæ integritatem:& ideo
dicit Cice. Vere id qdem:si Ennius considerasset:ut ego sit pdesse:qm̄ sibi nocet:non prodest qui alios decipit:
& malitiosus dicit nō prudēs.Malitia enī cū uitio coniūgitur & sic illa snia duplicē sensum hēre pōt apud illos q
de his rebus diuersa sentiunt:ut fuit superior disputatio iter Dyogenē & Antipatrum.Inde sniam Hæcatonis
stoicæ sanctitati minime cōsentaneā taxat:qui censet sapientis esse oia facere:quæ leges non prohibent ad rem

domesticam augēdā:cum multa sint nō ꝓhibita legibus & institutis quæ si fiāt sunt cōtra officiū:& id qđ boni uirū decet:qui e natura uiuēs nō leges respicit tm̄ sed ius naturæ:& cōsciētiā. Scæuola potuisset emere fundum quāti uendebaẛ. & leges nō cogebāt augere ꝑciū:sed officiū boni uiri q cōi utilitati cōsulere debet nūmos adde re uenditoris æstimationi suasit. Sequebaẛ igiẛ Hæcato id qđ Dyogenes:& iō nō poterat illi placere factū Scæuolæ qui putat nō eē boni uiri rē domesticā augere cōscientia repugnāte. ⁋ Hæcatonē:qui fuit stoicæ ꝓfessiōis sed nō est secutus illā sanctitatē ueterū stoicorū ordo est. Video Hæcatonē dissercutē in libria quos scripsit Qu. Tuberoni Esse sapiētis:ptinere ad prudētē uirū nihil facere cōtra leges & istituta:augereq̧ rē domesticā quacūq̧ rōne quā leges & institu ta ciuitatū nō ꝓhibēt. ⁋ Neq̧ eni: hæc rō Hæcatonis:qm̄ oportet cōparare diuitias ut consulamus illis:qbus tenemur ex officio & potissimū reipublicæ quæ oium charitates cōplectitur. ⁋ Huic Hæcatoni.s.nō pōt placere id qđ fecit Scæuola:qui noluit augere rē domesticā q̄uis potuisset saluis legib⁹ & institutis. ⁋ Etenī oīno:rō quare nō pōt placere id factū Hæcatoni:qui negabat se facturū aliqd suæ utilitatis cā quod nō liceret per leges & istituta ciuitatis. Scæuolæ aūt licebat emere quāti uendebaẛ:sed noluit ut boni uiri officio fungereẛ qui non facit aliquid aut uitat ꝓpter leges sed ꝓpter uirtutē & naturā:quā ducem sequiẛ ab omni turpitudine ac dolo abhorrentē. ⁋ Cōpendii.utilitatis: & Tranquil.scribit Clau.in
Tráquil choasse emissariū fucini lacus magis spe gloriæ q̄ cōpēdii. ⁋ Huic Hæcatoni:qui ita cēsuit discedens a prisca stoicorū itegritate:non est laudandus inqt nec gratiam meretur. ⁋ Sed siue:dolus malus inquit siue consistat in simulatione:cum.s.simulamus ea quæ non sunt siue in dissimulatione:cum reticemus ea quæ dicēda essent ut aliquis decipiaẛ. Pauca sunt in quibus nō uerseẛ ipse dolus:& ideo boni perpauci sunt:quoniam is bonus est:qui nemini nocet:& prodest quib⁹ potest. Si uolumus inqt uere iudicare:pauci sunt qui hoc dolò non tenеātur:si dolus ut finit Aquilius in simulatione consistit:& si is est dicendus uir bonus:qui nemini nocet. Sed quo difficili⁹ hoc præclarius. Nihil enim ꝓhibet aliquem esse bonum si esse uoluerit. Dolus malus inquit Vlpia.fit ex
Vlpia. calliditate & fallacia:& ut ait pedius:dolo malo pactum fit quotiens circūscribendi alicuius causa aliud agitur & aliud agi simulaẛ. ⁋ Nūq̄ igitur:concludit Cic.peccatum nunq̄ esse utile ꝓpter turpitudinē:& bonitatē esse utilē propter honestatē. ⁋ Ac de iure quidem prædiorum:affert sanctiones priscorum in rebus uendendis:ut dolus excluderetur:sed legum latores postea sanxerunt:ut non teneretur quis de uitio patenti:etiam si rem ipsam laudauerit:exempli gratia:si domum bene recteq̧ ædificatam se uendere dixerit uēditor:uel mancipium formosum cum deforme esset:sed de occultis tenetur ut supra dictum est: hæc habentur digestis de pac.inter empto.& uen.lege ea quæ cōmendandi. ⁋ Sancitum cōstitutum:& sanctione firmatum ut uenditor aperiret uitia prædiorum:quæ ipse sciret. Leges.xii.tabula.uolebant ut ea præstarentur quæ uenditor dixisset:cum uenderet. Sed iurecōsulti cōstituerunt pœnam si aliquis uenditor uitiū aliquod reticuerit. ⁋ Statuerūt:iudicauerunt. ⁋ Præstari.satisfieri. ⁋ Vt cum:ponit exēplum quo ōdit reticentiā uenditionis fuisse uendicatā snia.M.Ca. ⁋ In arce:quæ erat in colle tarpeo prope templū Iouis capitolini. Augures habebāt sedem in curia ueteri:ubi inaugurari cōsueuerant:& ēt in arce propter eminētiam.poterāt enī obseruare aues:& tēplū lituo designatū. Et ideo domus Claudii in cœlio mōte e regiōe ad arcē nocebat auspiciis ꝓp altitudinē. Vnde Amphiaraus & Melampus:ut canit Papinius captaturi auguria montem conscenderunt:
Varro ne aliqua officeret altitudo. Et ibant augures ex curia ad arcem per sacram uiam:& ideo dicit Varro. Sacra uia dicitur ꝙ per eam ab arce ad augures sacra quot mensibus ferebantur. Erat enim uia sacra a curia ueteri uersus amphitheatrum usq̧ ad arcem Capitolinam. Curia uetus erat in carinis prope ædem sancti Petri ad Vincula

cisset:dixit se pluris æstimare addidit.c.milia nummoꝝ. Nemo est q hoc uiri boni fuisse neget. sapiētis negāt:ut sic mioris q̄ potuisset emisset: hæc igr̄ est illa ꝑnicies.ꝙ alios bonos:alios sapiētes existimāt. Ex quo Enni⁹ nec quicq̄ sape sapientē: qui sibi ipse ꝓdesse negret:uere id qdē si qd eēt ꝓdesse mihi cū Ennio cōueniret:Hæcatonē qdē rhodiū discipulū Panætii uideo ī his libris quos de officiis scripsit Q uito tuberoni differentē: sapiētis esse nihil cōtra mores:leges:īstituta facientē:hēre rōnē rei familiaris:neq̧ enī solū nobis diuites eē uolum⁹: sed liberis:ꝓpinqs:amicis:maximeq̧ reipu. Singuloꝝ enī facultates & copiæ diuitiæ sunt ciuitatis. Huic Scæuolæ factū.de quo pauloante dixi placere nullo mō pōt. Etenī oīno negat facturū cōpēdii sui cā: qđ nō liceat. Huic laus maxima tribuenda est: nec gr̄a. Sed siue & simulatio dolus malus est: ꝑpaucæ res sunt in qbus dolus iste malus nō uerseẛ: siue uir bonus est is qui ꝓdest qb⁹ pōt:nocet nemini. Recte iustū uirū bonū nō facile repiemus. Nunq̄ igiẛ est utile peccare:qa semp est turpe:& quia semp est honestū uirū bonū eē semp est utile ac de iure qdē ꝑdioꝝ sancitū est apud nos iure ciuili:ut in his uendēdis uitia etiā dicerenẛ quæ nota eēnt uēditori. Nā cū ex duodecim tabulis satis esset ea præstari: quæ eēnt līgua nūcupata:quæ qui īficiatus eēt duplicē pœnā subiret a iurecōsultis ēt reticētiæ pœna est cōstituta:qcqd est oī ꝑdio uitii:id statuerūt si uēditor sciret nisi noiati dictū eēt:ꝑstari oporteẛ:ut cū ī arce augurīū augures acturi eēnt:iussissentq̧ ti

tum Claudiũ cẽtimaliũ:q ædes in cælio monte hẽbat: demoliri eas q̃rũ altitudo officeret auspiciis. Claudi⁹ ꝓscripsit:ĩsulã uẽdidit:emit. P. Calphurni⁹ anari⁹. Huic ab augutib⁹ illud idẽ denunciatũ est. Itaq; calphurni⁹ cũ demolit⁹ eẽt cognouissetq; claudiũ ædes postea ꝓscripsisse q̃ eẽt ab augurib⁹ demoliri iussus arbitrũ illũ adegit:q qcqd sibi dare facere oporteret ex fide bona. M.C. s̃niam dixit huius nr̃i Catonis pr̃:ut eni cæteri ex pr̃ibus sic hic q illud lumẽ ꝓgenuit ex filio est noĩandus. Is igr̃ iudex ita ꝓnũciauit:cũ i uenũdãdo rẽ eã scisset: & nõ ꝓnũciasset:emptori dãnũ p̃stari oportere. Igr̃ ad fidẽ bonã statuit ꝑtinere notũ eẽ emptori uitiũ qd' nosset uẽditor. Q d' si recte adiudicauit:nõ recte frumẽtari⁹ ille:nõ recte ædiũ pestilẽtiũ uẽditor tacuit. s; hmõi reticẽtiæ iure ciuili oẽs cõprahẽdi nõ pñt:q̃ ãt pñt diligẽter tenent̃. M. Mari⁹ Cratidian⁹ ꝓpiquus nr̃. C. Sergio orate uẽdiderat ædes eas:q̃s ab eodẽ ip̃e paucis añ ãnis emerat. Hæ sergio ꝟuiebãt: sed hæc i mãcipio Mari⁹ nõ dixerat adducta res in iudiciũ est Oratã Crassus:Cratidianũ defendebat Antoni⁹ ius Crassus urgebat ꝙ uitiũ uẽditor nõ dixisset sciẽs id oporter̃ p̃stari:æqtatẽ. Antoni⁹ qm̃ id uitiũ ignotũ Sergio nõ fuisset:q illas ædes uẽdidisset: nihil fuisse necesse dici:nec eum eẽ deceptũ q id qd' emerat quo iure eẽt teneret. Q uorsũ hæc? ut illud intelligas nõ placuisse maiorib⁹ nr̃is astus. Sed al̃r leges: alit̃ ph̃i tollunt astutias. Leges q̃tenus manutenere pñt ph̃i q̃tenus rõne & itelligẽtia. Rõ igit̃ hoc postulat:ne qd ĩsidiose:ne qd simulate:ne qd fallaciter Sũt ne igit̃ ĩsidiæ tẽdere plagas etiã si exercitatur⁹ nõ sis:nec agitaturus. Ipsæ eni feræ nullo insequẽte sæpe incidunt. Sic tu cũ ædes ꝓscribas:tabulã tanq̃ plagã ponas:domum ꝑꝑ uitia uendas in eã aliquis incurrat imprudens. Hoc q̃q̃ uideo ꝓpter deprauatet feras is qui tẽdit:ut ostendat ĩsidias esse ꝓscribere domũ habentẽ in se aliqd uitii:q̃uis ipse uenditor uanitate uerborũ nõ alliciat emptores:qui per se pñt in fraudẽ labi:si emerint rem:quã uidẽt uenalẽ.

ꝟ. Officeret:noceret. ꝟ Insulã: ædes uia circũdatas:nã ĩsula in urbe dicit̃ domus:quã uia ambit. Vñ est apud Trã Insula
quil. Cæsarẽ ægisse censum per dominos ĩsularũ. ꝟ Proscripsisse:scripsisse ædes uenales in tabula quæ ædib⁹ af-
figebat̃. ꝟ Arbitriũ illũ adegit.i.dixit Claudiũ ad arbitrũ qui arbitraret̃.s.ex bona fide:& iudicaret qcqd opor-
teret ipsum Claudiũ dare facere atq; p̃stare ipsi calphurnio.his uerbis utebant̃ iuriscõsulti. Vñ habet̃ in li.dige
sto.de uerborũ significatione:ꝙ facere oportere hãc significationẽ hẽt:ut abstineat qs ab eo facto quo cõtra cõ
uentionẽ fieret:& Iustinia.li.iiii.Institutio.loquẽs de actionibus dicit. Actio est ius ꝑsequẽdi in iudicio qd' sibi Iustinia
debet̃. Actiões aliquæ sunt in ꝑsonã:ꝑ q̃s intẽ nus
dit ei dare facere oporteret Dare oportet in- Actio
qt cũ datio est in obligatiõe facere cũ factũ cõ
tinet̃ in obligatione:ut si ꝓmisisti scribere qd'
petit̃ actiõe ex stipulatu. M. Mari⁹. ponit ali
ud exẽplũ:quo oñdit reticẽtiã apud antiquos
idicio uindicatã. Asconius Pedianus dicit: fue Asconi⁹
rat cratidianus arcta necessitudine Cice.cõiũ-
ctus:hæ seruiebãt:seruitutes aut ꝑsonarũ sũt:
aut usus:& usufructus rerũ ut seruitutes rusti
co.p̃dio.& urba. Prediorũ urbano. seruitutes
sũt hæ quæ ædificiis inhærent:& ut uicib⁹ one
ra uicini sustineat:ut in parietẽ eius liceat uici
no tignũ mittere:aut stillicidiũ uel flumẽ reci
piat qs in ædes suas uel cloacã:uel in area:uel
nõ recipiat:& ne altius tollat quis ædes suas:
ne luminib⁹ uicini officiat. Seruitutes rustico Seruitu
rũ p̃dioꝝ sunt aquæ haustus:pecoris ad aquã tes
appulsus:& ius pascẽdi:calcis coquẽdæ:harẽ p̃diorũ
næ fodiẽdæ:iõ ꝟuitutes p̃diorũ appellãtur in Iustinia
qt Iustinia. qm̃ sine p̃diis cõstituti nõ pñt. Ne nus
mo eni põt ꝟuitutẽ acqrere urbani uel rustici
p̃dii:nisi q hẽt p̃dium:nec qsq̃ debet nisi qui p̃-
diũ hẽt. Oia ædificia urbana p̃dia appellantur
ẽt si in uilla ædificata sint:usufruct⁹ est ius alie
nis reb⁹ utẽdi:fruẽdi:salua rerũ substãtia. De
his ꝟuitutib⁹ habet̃ lib.octauo digest.& libro
secundo institutionum. Et iõ Marius uocatus
fuit in iudiciũ qm̃ reticuerat ꝟuitutẽ ædium:
q̃s uendiderat. ꝟ Vrgebat ius:instabat ut ius
seruaret̃:& locum haberet. ꝟ Præstari:satisfie-
ri:hoc nolebat ius. ꝟ Quatenus:inquãtũ pñt
eas tenere & uidere:ꝓhibẽt eni leges astutias
apparentes. Philosophi aũt conscientia nitun
tur & ratione cõtra quas nihil agendũ cẽsent.
ꝟ Lex id prohibet & punit:quod in se cõtinet
manifestam fraudẽ. Si cum bonis uiris uiue-
ret̃:non esset opus tot legibus:quæ ex malis
morib⁹ ortæ sunt. ꝟ Ratio dictat.bonis uiris
nihil esse agendũ qd' aliis noceat. ꝟ Leges pro
hibent:ne fiat:& si fit manuq; teneri põt:pu-
nit ergo inqt cum ph̃i tollant astutias rõne:&
rõ dictet nil esse agẽdum insidiose: qui uult e
natura uiuere:& rationes perscriptũ seruare:
nihil faciet:quod ipse intelliget dolũ in se hr̃e:
& insidias. ꝟ Sunt ne igitur:quærit Ci. an sint
insidiæ tendere plagas.i. rætia:q̃uis nõ exagi-
tet feras is qui tẽdit:ut ostendat ĩsidias esse ꝓscribere domũ habentẽ in se aliqd uitii:q̃uis ipse uenditor uanita-
te uerborũ nõ alliciat emptores:qui per se pñt in fraudẽ labi:si emerint rem:quã uidẽt uenalẽ. Plagæ sũt rætia:
qb⁹ feræ capiunt̃ i siluis. Virg. Rætia rara plagæ:& Ply. in epistolis dicit. Sedebã ad rætia. ꝟ Excitaturus clamo Plagæ.
re.s.& canib⁹ ut feræ impellant̃ ad rætia: Feræ quæ sunt in siluis ut cerui apri:& cæteræ id genus. ꝟ Sic tu:ad Virgi.
aptat similitudinem:& ostendit illum insidiari qui ꝓscribit ædes:q̃uis uanitate uerborũ nõ utat̃. Tabula in qua
scribebat̃ aliqd esse uenale:sed q̃q̃ inqt Cice. leges ista non ꝓhibent tñ natura uetat quæ uult ut cõi utilitati con
sulatur:& quæ est fons iuris:qm̃ nihil põt eẽ iustũ:aut legitimũ:quod fit cõtra naturã:de qua satis ut arbitror:
dictum est in superioribus uoluminibus& de societate hoinm:quæ late patet & latissime. ꝟ More:cõsuetudine

lā deprauata. ¶ Sāciri: cōstitui & firmari: hoc. s. nō eē agēdū: tn̄ lex naturalis uetat. ¶ Societas eni: rō q̄re sancitū est iure naturali. Dictū est in. i. uolumine. ¶ Aliud ius gētiū: dr̄ia est iter ius gentiū & ciuile. Nā instituta ciuitatis dicunť illi⁹ ius ciuile. Sed iura quæ æquæ apud ois gētes custodiunť: utputa uēditiōes: emptiōes: & fere ois cōtractus: q nō in una ciuitate tm̄ sunt sed apud ois dicunť de iure gētiū. Si uolumus inq̄t Ci. naturā sed humanā societatē cōplecti debemus & arbitrare ius gētiū eē ēt ciuile cū mundus sit cōia p̄ria & q̄si ciuitas cuius singuli hoies qcūq; illi sint: ciues habēdi sūt. Sed amissimus inq̄t expressam. imaginē iustitiæ: & ruimus in uetitū nullā habentes rōnē naturæ: quæ hoiem ad usum hois creauit nō ad pniciē: dolos & isidias ¶ Expressam apparētē: & extātē. ¶ Eas ipsa: umbrā & imagines hēmus inq̄t exēpla maio℞: q̄ si seq̄remur: nō erraremus: & affert uerba qb⁹ antiq utebanť e natura uiuētes & recte pieq;: utinā seq̄remur illas imagies: q̄ dicunť a natura. ¶ Ferunť eni: rō q̄re uellēt hoies illā seq umbrā & imagines: qm̄ a natura ducunť & ueritate. ¶ Nā q̄ti: quāta æstimatiōe digna & laude. ¶ Capt⁹: dolo. s. malo circūuent⁹ & fraude decept⁹. ¶ Ex fide bona. i. cōtractib⁹ bonæ fidei: in qb⁹ uir bon⁹ cognosciť: & ponit noia cōtractuū siue actionū bonæ fidei: qb⁹ si dolus malus initiū dedit: ipso iure nullus est cōtractus. ¶ Latissime: ad oia se extēdere: qm̄ est fūdamē-

Vlpia. tū iustitiæ & uersať in his cōtractib⁹ quos Cice. ponit & iurescōsulti. Mandatis. Vlpia. lib. xvii. digesto. ait. Obligatio mādati cōsensu cōtrahētiū cōsistit: iō p nūciū quoq; uel p epistolā mādatū suscipi pōt. Mandatū nisi gratuitū nullū ē: nā originē ex officio atq; amicitia trahit. Contrariū porro est officio merces. Interueniente eni pecuniares ad locationē & cōductionē poti⁹ r̄spicit. Mādati actio tūc cōpetit: cū cœpit iteresse ei⁹ q mādauit: cæterū si nihil iterest cessat mādati actio & eaten⁹ cōpetit q̄tenu⁹ iterest: utputa: mādaui tibi ut fundū emeres si intererit mea emi: teneberis. In his ergo mādatis op⁹ ē agere ex fide bona: ut id qđ mādať fiat sine fraude. Emādare āt ē filiū uel aliū aliquē i aliq̄ regionē uel salutis uel educatiōis cā mitteř. Vn̄ in orōne p Roscio Amerino di-

Emādo cit. Emādat⁹ fuerat hic a p̄re in agrū. Vir. me-

Virgi. tri necessitate astrict⁹ cecinit. mādarat alendū Threicio regi. ¶ In his cōtractib⁹ bonæ fidei. ¶ Statuere: iudicare qd q̄sq; alicui debeat ex fide bona cu₃ sint aliqñ judicia opposita. Ergo judex cōsiderare debet an dolus malus dederit cōtractui originē & nō tm̄ iura sed fidē æq̄tatē & boni uiri officiū respicere: qm̄ sūmū ius aliqñ sūma est iniustitia. Et iō p̄tor pponebat exceptiōes & edicta: qb⁹ succurrebať aliq̄ caliditate oppressis: & iō inq̄t. Ois malitia tollēda ē de q̄ suo loco dictū est: & ēt de prudētia. ¶ Delectu: ut sciat iudicare qd sit bonū: qdue malū: & bonū: seq. Malitia uero cōtrariū facit: sp eni uitio adhæret. ¶ Ductū a natura: qm̄ ius naturale. qđ est primū dedit originē iuri ciuili: & tūc ius est optimū: cū sequať p̄scriptū naturæ. Ius eni nil aliud est nisi moralis p̄hia: q̄ naturā sequiť: & a qua petit originē summi boni: & Cice. uestigauit semina honesti a natura. Ois eni uirtus est s̄m naturā. Ius igiť ciuili naturā imitať: cū uult ut nemo decipiať. Sed mācipiorū. i. s̄uorū: q ita appellanť eo q ab hostib⁹ manu capiebanť. Vlpia. ait: ut habeť. li. xxi. digest. de edili. edi. Dicūt ædiles q mācipia uēdūt certiores faciāt emptores: qđ morbi uitiiq; cuiq; sit q fugitiuus errore sit: noxaue solut⁹ nō sit eadēq; oia cū ea mācipia uēdunť palā ac recte pnūciādo cā hui⁹ ædicti ppōnēdi fuit: ut occurrereť fallaciis uēdentiū & emptorib⁹ succurrereť q

Morb⁹ cunq; decepti a uēditorib⁹ fuerint dūmō sciamus uēditorē ēt si ignorauerit ea quæ ædiles p̄stari iubēt: tn̄ tene-

Sabin⁹ ri debere. ¶ Nec ē hoc iniquū: potuit eni ea nota h̄re uēditor: neq; eni iterest emptoris cur fallať: an ignorātia

Iustinia uēditoris an calliditate: Si itelligať uitiū morbusq; mācipii: ut plerūq; signis qbusdā demōstrari solēt uitia: pōt

nus dici ædictū cessare: hoc eni tm̄ ituēdū est ne emptor decipiať. Morbū sic finit Sabinus: habitū cuiusq; corpis cōtra naturā: q usum ei⁹ ad id facit deteriorē cuius cā natura a nobis eius corporis sanitatē dedit. Hoc ædictū pponebant ædiles curules: unde dicit Iustinia. li. i. institu. Proponebāt āt & ædiles ædictū de qbusdā causis: qd iur is

tionē cōsuetudinis: neq; more turpe hēri: neq; aut lege sanciri: aut iure ciuili: tn̄ naturæ lege sancitum est. Societas eni est qđ & si sæpe dictū est: dicēdu₃ tn̄ est sæpi⁹ latissime qdē quæ pateat: oiu₃ iter oēs: iterior co℞: qui eiusdē gētis sunt ppior co℞: q eiusdē ciuitatis. Itaq; maiores aliud ius gentiū: aliud ius ciuile esse uoluerūt. Quđ eni ciuile non idē continuo gentiū: qđ aūt gentiū idē ciuile eē debet. Sed nos ueri iuris germanæq; iustitiæ solidā & expressam effigiē nullā tenemus: umbra & imaginib⁹ utimur eas ipsas utinā sequeremur. Ferūtur eni ex optimis naturæ & ueritatis exēplis. Nā quāti uerba illa. Vti ne pp te fidēue tuā captus fraudatusue sim: q̄ illa aurea: ut iter bonos bn̄ agier oportet & sine fraudatiōe. Sed q sint boni: & qd sit bn̄ agi magna q̄stio est. Q. u. qdē Scæuola potifex maximus summā uim eē dicebat in oib⁹ iis arbitriis: in qb⁹ agere tur ex fide bona. Fideiq; bonæ nomē estimabat manare latissime. Idq; uersari in tutelis societatibus: fiduciis: mādatis reb⁹: emptis: uēditis: cōductis: locatis: qb⁹ uitæ societas cōtineť. In his magis esse iudicis statuere p̄sertim cū in plerisq; eēnt iudicia cōtraria: qd quēq; cuiq; p̄staŕ oporteret. Quocirca astutiæ tollēdæ sunt: eaq; malitia quæ uult quidē uideri se eē prudētiā. Sed abest ab ea distatq; plurimū. Prudentia est eni locata in delectu bonoru₃ & malo℞: Malitia si oia q̄ turpia sunt: mala sūt: mala bonis anteponit: nec uero in p̄diis solū ius ciuile ductum a natura malitiā fraudēq; uindicat: s₃ ēt in mācipio℞

honorarii portio ẽ.¶ Sanitate:an sit sanus & ĩteger an morbosus.¶ De fuga:an fugitiu⁹:& erro:& an sit fur. Fugitiu⁹ ut finit Offilius est q extra dñi domũ fugæ cã quo se a dño celaret:mãsit. Cecili⁹ ãt fugitiuũ eẽ ait eũ q ea mẽte discedat:ne ad dñm redeat:tametsi mutato cõsilio ad eũ reuertaẽ. Nemo eni tali peccato inquit pœnitentia sua nocẽs eẽ desinit. Crassus scribit fugitiuũ eẽ q certo ꝓposito dñm relinquat.¶ Præstat:satisfacit ita iubẽtibus ædilib⁹ curulib⁹.¶ Hæredũ:ẽ alia cã:qm̃ hæredes nõ tenẽtur p̃stare. Is eni q hæres relinqtur:nõ põt scire naturã suoꝝ:& iõ is teneẽ:q põt scire & debuit. Cũ igiẽ inqt Cic. natura sit fons & origo iuris ciuilis: quo fraudes ꝓhibenẽ:si naturã ducẽ seq uolum⁹:neminẽ decipiamus.¶ Nec ulla maior hinc inqt nascunẽ mala & deceptiones:cũ malitiosus arbitraẽ se oĩa itelligere:& putat aliqd eẽ iuste qd̕ nõ sit honestũ:hoc nõ putaret ipse prudẽs:& is qui oĩa recte itelligit:& scit hẽre delectũ bonoꝝ & malorũ. Ergo nulla est maior pernicies uitæ hũanæ q̃ simulare itelligẽtiã:q̃ nulla est ubi regnat malitia cõtraria prudẽtiæ q̃ honestum a turpitudine separ & nil putat eẽ utile:qd̕ non sit honestũ:& sic nulla repugnãtia eẽ põt iter honestũ & utile. Et hæc pars disputationis ad prudẽtiã & iustitiã ptinet. Malitia uult imitari prudẽtiã:sed ab ea distat plurimũ.

Fugitiuus

uẽditiõe uẽditorũ fraus oĩs excludiẽ. Q d̕ eni scire debuit de sanitate:de fuga de furtis p̃stat edicto ædiliũ:Hæredũ alia est cã exquo itelligiẽ:qm̃ iuris natura fons sit:hoc ẽm naturã eẽ neminẽ id agere: ut ex alteri⁹ p̃deẽ iscitia. Nec ulla pnicies uitæ maior iueniri põt q̃ ĩ malitia simulatio itelligẽtiæ: ex quo illa ĩnumerabilia nascũtur:ut utilia cũ hõestis pugnare uideãtur. Q uotus eni qſq; repieẽ : qĩpunitate & ignoratiõe oĩum ꝓposita abstinere possit iniuria:piclitemur si placet ĩ his qdẽ exẽplis:ĩ qbus peccare uulgus hoĩum fortasse nõ putat. Neq; eni de sicariis ueneficis testamẽtariis:furibus peculatorib⁹ hoc loco differẽdũ ẽ:q nõ uerbis sũt & disputatiõe phorũ:sed uĩculis & carcere fatigãdi. Sed hæc cõsiderem⁹.q̃ faciũt hi:q habẽtur boni. L. Minutii Basilii locupletis hoĩs falsũ testamẽtũ qdã e græcia romã attulerũt. Q d̕ quo facili⁹ obtinerẽt scripserũt hæredes secũ. M. Crassũ:&. Q uintũ hortẽsiũ: hoĩes eiusdẽ ciuitatis potẽtissimos:q cũ illud falsũ eẽ sospicarẽtur:sibi ãt nulli⁹ eẽnt cõscii culpæ aliẽi facinoris munusculũ nõ repudiauerunt. Q uid ergo?satin hoc ẽ:ut nõ deliquisse uideãtur. Mihi qdẽ nõ uẽ q̃q̃ alterũ uiuũ amaui: alteꝝ nõ odi mortuũ; Sed cũ Basili⁹. M. Satriũ sororis filiũ nomẽ suũ ferre uoluisset:cũq; fecisset hæredẽ: hunc dico p̃ronũ agri piceni:& sabini:O turpẽ notã rẽpoꝝ illoꝝ nõ erat æquũ principes ciuis rẽ hẽre:ad Satrium nihil p̃ter nomẽ peruenire. Eteni si is:qui nõ defendit iniuriã:neq; ꝓpulsat a suis cũ põt iniuste facit:ut in. i. li. differui. qualis habẽdus est is:qui non mõ nõ repellit:sed etiã adiuuat iniuriã?Mihi quidẽ etiã uere hæreditates nõ honestæ uidẽtur:si sint malitiosis blãditiis officiorũ nõ ueritate: sed simulatione acquisitæ. Atqui in talib⁹ rebus aliud utile iterdũ:aliud honestũ uideri soletfalso. Nã eadẽ utilitas quæ honestatis est regula : qui hoc non præuiderit : ab hoc nulla fraus aberit:nullũ facinus. Sic enim cogitãs est istud quidẽ honestũ:uerũ hoc expedit res a natura copulatas audebit errore diuellere:q fons

¶ Quotus eni qſq;: rõ q̃re ide oriaẽ talis pnicies : qm̃ inqt malitiosus nõ abstinet iniuria si id põt occulte facere & ĩpune:rõ est:qa putat id eẽ utile qd̕ nõ ẽ. Prudẽs aũt id non cõmittet. sed qa pauci sũt prudẽtes pauci reperiũtur q fungantur officio.¶ Quot⁹ qſq;.i. quot reperiunẽ.q.d. pauci.¶ Periclitemur:expiriamur:inde periculũ facere. Videamus inqt de his: q habeantur boni uiri:& iueniemus eos ẽt ab officio discessisse.¶ Vulgus:iperita multitudo : q̃ nescit iudicare qd ex offõ fiat:qd cõtra officiũ.¶ Neq; de sicariis nõ loquor:inqt de manifestis scelerib⁹:sed de his quæ latẽt in simulatiõe officii & itelligẽtiæ:aperta scelera nõ sunt castigãda & cohibẽda rõnibus & philosophicis: sed pœna cõstituta a legibus. Lex cornelia de sicariis ẽ quæ homicidas ultore ferro psequtur:uel eos q hoĩs occidẽdi cã cũ telo ambulãt. Sicarii appellãtur a sica.¶ Testamẽtariis:his qui falsa testamẽta scripserint. Est ẽt lex Cornelia de falsis: quæ & testamẽtaria dr̃ & pœnã irrogat ei qui testamẽtũ uel aliud instrumẽtũ falsum scripserit:signauerit:recitauerit:subiecerit:que signũ adulterinũ fecerit sculpserit:expresserit:sciens dolo malo:eiusq; legis pœna in seruos in ultimũ suppliciũ:qd̕ & in lege de sicariis & ueneficis ẽuaẽ:in liberos uero deportatio. Peculatoribus:his q rẽp. furati fuerũt.¶ Lex iulia de peculatu eos punit q pecuniã uel rẽp. uel sacrã uel religiosam furati fuerit. Sed siqdẽ ipsi iudices tp̃e admĩstratiõis publicã pecuniã subtraxerit capitali aĩaduersiõe puniũtur : nõ solum ipsi:sed ẽt hi qui ministeriũ eis ad hoc exhibuerũt:uel q subtractas ab his sciẽter susceperunt alii uero q i hãc legẽ iciderĩt:pœne deportationis subiiciũtur.¶ Fatigãdi : fatigare i hoc loco ẽ cohibere siue cõprimere. Auctor ẽ Nonius.

Sicarius

¶ Habẽtur:cũ reuera nõ sint boni:& ponit exẽplũ qd̕ per se clarũ ẽ.¶ Qu. Hortẽsiũ.s. qui fuit eloquẽtissim⁹: & Cic. amicus.¶ Nomẽ suũ: qm̃ reliquerat ipm hæredẽ. & ut uocareẽ. M. Basili⁹ pric eps:iter prios ciuitatis Crassũ.s. & Hortẽsiũ.¶ Sic eni cogitãs:ille iquit qui sic cogitat & dicit: hoc est honestũ:sed hoc utile:segregat res natura cõiunctas:honestũ.s. ab utili: & hinc emergũt oĩa scelera:hoc hi faciũt: qui malitiam habẽt. nõ prudentiam.

Fatigo Nonius

¶ Vir bon⁹:fugit turpitudinẽ & iniuriã:nõ qa timet ifamiã si fecerit:sed qa putat uitiũ pp se fugiẽdũ & uirtutẽ pp se amãdã:colẽdãq;.¶ Exploratũ:si certũ hẽat qm̃ nisi eẽt hoc psuasum turpitudinẽ pp se fugiẽdã esse hoies la tebras nacti oia cõmitterẽt a qbus natura ipa cõis parẽs abhorret.¶ Saltaret:non solũ faceret crepitũ digitis: & sic taxat cupiditatẽ Crassi.¶ Cõplicatã:inuolutã q̃dã ignorãtia.solus eni prudẽs hoc cognoscit & statuit illũ eẽ bonũ uirũ:qui psit qbus possit.¶ De pr̃e nr̃o:ita dicim⁹:audiui a pr̃e.ex pr̃e.& de pr̃e.¶ Honesto:uirtute pdito & laude digno.¶ Cũ is:luctatius.¶ Spõsionẽ fecisset:deposuisset pecuniã:asseuerãs se eẽ bonũ uirũ & spõsionẽ
faciẽs:ni ita iudicaret:sed fimbria noluit iudi-
care ne si aliter iudicasset notaret ifamia uirũ
honestũ:& si eẽ bonũ uiꝝ iudicaret uideret cõ
stituete aliquẽ eẽ bonũ q multa debet hẽre ut
hoc noie dignus sit.¶ Cõtra q̃ ille spõdẽs:asse
uerabat.¶ Statuisse:pro certo hũisse & iudi-
casse:supra dixit.Sed cũ statuisset opus eẽ pe-
cunia:& in academicis statuere ãt q sit sapiens
hoc maxie uř eẽ sapiẽtis.¶ Cũ ea res:esse uirũ
bonũ multis eni officiis hæc pfectio parat &
reb⁹ laudabilibus:qm̃ ut in.i.li.dictũ ẽ ex snia
Ari una hirũdo nõ facit uer. nec possum- sta
tuere aliquẽ eẽ bonũ:qa ipm uidim⁹ aliqñ of-
ficio fungi.¶ Nouerat itelligẽtia.s. qm̃ uix pt
iueniri:quẽadmodũ pfectus orator Socrates
hũc bonũ uirũ sentiebat:& dicebat posse inue
niri:& eẽ qui nihil mali faceret: ẽt si sciret oẽs
ignoraturos:sed talẽ iueniri difficile est.¶ Præ
dicare:palã dicere sine pudore:turpe inqt etiã
de his reb⁹ dubitare phos:de qbus rustici non
dubitant:a qbus hoc puerbiũ originẽ habuit:
quo oñditur:cum bono uiro ubiq; bene agi.
¶ Qui cũ.i.cũ quo ẽt noctu amoris luminib⁹:
& arbitris possumus ludere manibus; nã mi-
care est manus mouere & digitos quos expli
cãdo merũ petimus.¶ Bonus uir ẽt si manus
uideri nõ põt:tñ dicet quos digitos explicue-
Mico rit.Inde tractũ est dimicare.Mices:ludas digi
tis:nũc dicit morra.Hoc quã hẽt uim interp-
tatur Cicero uetus hoc puerbiũ.¶ Nihil expe
dire.i.nihil eẽ utile:qd nõ decet. Et sic conclu
ditur nil eẽ agedũ qd iustitia uacet: sed spectã
dã eẽ cõscientiã non testes. Sed quotus quisq;
hoc facit:utinã ipsis legibus aperta uis nõ fie-
ret:qm̃ inquit turpe nulla occultatiõe fieri po
test honestũ:& quod uacat honestate nõ põt
eẽ utile ita uolẽte natura: quæ amat honestũ:
auersaturq; turpitudinẽ:in.xii.philippica di-
cit.Nihil est magis uituperãdũ q̃ id facere qd
nõ licet.Licere id dicimus.qd legibus qd mo
re maiorũ:institutisq; cõcedit;neq; quod qsq;
põt ei licet nec si non obstatur propterea etiã
Quintilianus permittitur.Quintilia.in milite Mariano sic
ait.Viro forti & innocẽti nihil facere cõuenit:
quod negãdũ sit. ¶ At eni:ponit id qd dicere
posset aliqs:tũc.s.peccãdũ eẽ cũ magna pmia
pponũtur & cõfutat dicẽs:nullo pmio discedẽ
dũ eẽ ab officio:& ponit exẽplũ Marii:q ut cõ
sulatũ tãdẽ adipisceret fidẽ uiolauit & iusticiã:
hæc diffusius scribũtur a Salu. in iugurthina
historia.¶ Post præturã:qm̃ ut dictũ est: post
pturã licebat petere cõsulatũ:& ille dicebat an
nus suus. Metellus collegam habuit Sylla-
nũ.¶ Neq; petiturus.immo Salu.scribit Ma-
riũ rogasse missionem a Metello consulatum

est fraudũ:maleficiorũ:scelerũ oium. Itaq; si uir bonus hẽat hãc uim:ut si digitis cõcrepuerit:possit in locupletiũ testamẽto nomẽ ei⁹ irripe:hac ui nõ utatur:nec si exploratũ qdẽ hẽat:id oino neminẽ unq̃ suspicaturũ. At si dares hãc uim.M.Crasso ut digitorũ pcussiõe hæres posset pscript⁹ eẽ:q reuera nõ eẽt hæres:i foro (mihi crede) saltaret. Hõ ãt iust⁹ & is quẽ sentimus uirũ bonũ:nihil cuiq̃: qd i se trãsferat detrahet:hoc qui admirat:is se qs sit uir bonus nescire fatet. At uero siqs uoluerit animi sui cõplicatã rõnẽ euoluere:iã se ipse docebit eũ uirũ bonũ eẽ qui psit qb⁹ possit:noceat memini: nisi lacessit⁹ iniuria. Quid ergo:hic nõ nocet:qui quodã quasi ueneno pficiat:ut ueros hæredes remoueat i coꝝ locũ ipse succedat. Nõ ergo faciat dixeritqs qd utile sit quodq; expediat imo itelligat nihil nec expedire:nec utile eẽ:qd sit iniustũ: hoc q nõ didicerit: bonus uir eẽ nõ poterit. Fimbriã cõsularẽ audiebã de pr̃e nr̃o puer iudicẽ. M. Luctatio Pythiæ fuisse eqti romano sane honesto:cũ is spõsionẽ fecisset:ni bonus uir eẽt. Itaq; ei dixisset fimbriã se illã rẽ nũq̃ iudicaturũ:ne aut spoliaret fama pbatũ hoiem:si cõtra iudicasset:aut statuisse uideret uirũ aliquẽ eẽ: cũ ea res inumerabilib⁹ officiis & laudibus cõtineret:huic igit uiro bono:quẽ fimbria ẽt: nõ mõ Socrates nouerat:nullo mõ uideri põt qcq̃ eẽ utile:qd nõ honestũ sit. Itaq; talis uir non mõ facere: sed nec cogitare qdẽ quicq̃ audebit:qd nõ ualeat pdicare. Hoc nonne est turpe dubitare phos:quæ ne rustici qdẽ dubitẽt:a qbus natũ ẽ id qd iã tritũ est uetustate puerbiũ. Cũ eni fidẽ alicuius bonitatẽq; laudent dignũ eẽ dicũt:qui cũ i tenebris mices. Hoc quam hẽt uim nisi illã:nihil expedire qd nõ deceat ẽt si id possis:nullo refellẽte obtinere. Vides ne igr hoc puerbio:neq; Gygi illi posse ueniam dari:neq; huic: quẽ paulo ante fingebã digitoꝝ pcussiõe hæreditates oium posse cõuertere. Vt enim qd turpe est:id q̃uis occultet:tñ hõestũ fieri nullo mõ pt:sic qd honestũ ñ ẽ:id utile ut sit:effici nõ pt:aduersante ẽt & repugnãte natura. At eni cũ p magna pmia sũt ẽ cã peccãdi. C. Marius cũ a spe cõsulatus lõge abesset: & septimũ annũ post pturã iaceret: neq; petiturus unq̃ cõsulatũ uideret. Q. Metellũ:cui⁹ legat⁹ erat

petẽdi grã:& Metellũ monuisse Mariũ:ne tã pua icipet. neu sup fortunã:alum gereret. ¶ Apud populũ. Salu. dicit Mariũ criminatũ fuisse Metellũ apud negociatores:quoꝝ magna mltitudo uticæ erat:&si dimidia ps exercitus sibi pmitteret̃: paucis diebus iugurthã in cathenis habiturũ ab iperatore cõsulto bellũ trahi. ¶ Ducere:protrahere captũ dulcedie iperii. ¶ Nec nr̃:ponit aliud exẽplũ quo oñdit̃ militia q̃dã uiolatã fuisse æq̃tatẽ hæc enim disputatio:ut dixi:ẽ de his q̃ ptinẽt ad iustitiã & prudẽtiã. Vtilitas qppe iustitiã puertit: & malitia prudẽtiã. Iõ dixi supra nullã eẽ maiorẽ pniciẽ uitæ hũanæ:simulatiõe itelligẽtiæ i malitia. ¶ Res nũmaria:ut nũmis certũ p̃ciũ iponeret̃:qm̃ nũc augebant̃:nũc minuebãtur:qđ nr̃o tpe fit de nũmis aureis. ¶ Iactabatur:nũc pluris:nunc minoris ualebat: & sic nemo poterat scire qđ hẽret. ¶ Edictũ:quo erat cõstituta res nũmaria: pposita pœna siqs contra fecisset. ¶ In rostra:forũ. ¶ A subselliis:loco i quo cõuenerãt acturi de re nũmaria adhibitia tribũis:quorũ erãt subsellia. Asconiꝰ Pedianus scribit subsellia eẽ tribunoꝝ triũuiroꝝ q̃storꝝ. Tribunalia p̃torũ & maiorũ cãrũ. ¶ Pariť:acq̃riť. ¶ Collegiis:sociis i magr̃atu. ¶ Sed oiuz:ponit Ci. optimã regulã ad suadũ offim qm̃ ubi est turpitudo nõ põt eẽ utilitas:q̃ nũq̃ est nisi cũ honestate. Ergo Mariꝰ uituperãdus est & Cratidianus. Nulla qppe apparẽs utilitas tãti est ut boni uiri nomẽ amittat̃. Virtus n. oia supat. ¶ Is qui soceꝝ:i Põpeiũ taxat:q̃ Iuliã Cæsaris filiã duxit uxorẽ:ut Cæsaris audacia subnixus multa ad libidinẽ facere posset. ¶ Ipse ãt socer. Nũc Cæsaris cupiditatẽ regnãdi detestat̃:qm̃ iustitiã uiolauit. fidẽ:& oẽ fas. ¶ De phœnissis:de tragœdia Eurypidis. quæ iscribit̃ phœnissæ:a choro phœnissaꝝ:quæ ex tyro profectæ thebas cõcesserũt: ut delphico Apollini dona sacrarẽt. & affinitatẽ iter tyrios & thebanos ob cadmũ cõditorẽ repetũt iam thebæ obsidebãtur ab argiuis in grãm Polynices:qui data fide publica urbẽ intrauit: ut cuꝫ Etheocle corã mr̃e de regno disceptaret: ut canit Eurypides. Oedippus Lai regis thebani filius ex mr̃e iocasta quã ignorãs uxorẽ duxerat:q̃ttuor suscepit filios Etheoclẽ i Polynicẽ: Antigonẽ & Ismenẽ:mi cũ resciisset Iocastã eẽ matrẽ:& Laiũ patrem apud Phocida interfectum oculos sibi eruit & in tenebris uitam trahens regnum filiis reliquit:ut alternis ãnis regnarẽt. Etheocles maior natu regnare cœpit Polynices ad Adrastũ argiuorũ regẽ exulatũ abiit cuius:filiam duxit uxorem. Finito anno Etheocles sceptrũ fratri negauit & disputans cũ mr̃e Iocasta de utili & honesto adeo tyrãnidẽ cordi esse sibi dicit ut superis diis & inferis impare exoptet:isigãtur inquiẽs equi curribꝰ & cãpi curribus impleãtur:nõ eni reliquã Polynici tyrannidẽ:& addit hæc uerba quæ uersibus psecutus est Euripides:Missus est ab adrasto Tydeus:qui etiã Adrasti gener erat: ut regnum reposceret. Etheocles iure gentiũ uiolato qnquaginta uiros electos i isidiis posuit: ut Tydeũ redeunte tucidarẽt:quos ille confecit oĩs relicto Meone cædis nũcio:ob id Adrastus comparato exercitu. Thebanos bello inuasit malo sidere & auibus : quoniã uictus uix oparionis equi euasit. Alii duces i p̃lio ceciderãt:Amphiaraus haustus a terra. Tideus uul-

Salu. Asconiꝰ Oedipꝰ

sũmũ uirũ: & ciuẽ:cũ ab eo ipatore suo Romã missus eẽt apud populũ. R. crimiatꝰ ẽ bellũ illud ducere sed si se cõsulẽ fecissẽt breui tpe aut uiuũ aut mortuũ Iugurthã se i ptãte. P. R. redactuꝝ. Itaq; factꝰ ẽ ille q̃dẽ cõsul cũ p̃tor eẽt a fide iustitiaq; discessit q optimũ & grauissimũ ciuẽ cuiꝰ legatꝰ & a quo missus eẽt iuidiã falso crimie adduxerit. Nec nr̃ q̃dem Cratidianꝰ officio boni uiri functꝰ ẽ tũc cũ p̃tor eẽt collegiũq; p̃torũ tribuni plebis adhibuissẽt: ut res nũmaria de cõi snia cõstitueret̃. Iactabat̃ eni tpibꝰ illis nũmus sic ut nemo posset scire q̃d hẽret:cõscripserũt cõiter edictũ cũ pœna atq; iudicio:cõstitueruntq;:ut oẽs simul i rostra post meridiẽ descẽderẽt: & cæteri q̃dẽ aliꝰ alio. Mariꝰ a subselliis i rostra recta:idq; qđ cõiter cõpositũ fuerat solus edixit: & ea res (si q̃ris) ei magno honori fuit:oibꝰ eni uicis statuæ factæ: & ad eas thus & cærei. Quid mlta? nẽo unq̃ mltitudini fuit charior. Hæc sũt q̃ cõturbãt homies i deliberatiõe nõnũq̃:cũ id i quo uiolat̃ æq̃tas ñ ita magnũ. Illđ ãt qđ ex eo parit̃ p magnũ uideat̃ ut mario p̃ripe collegis & tribũis plebis popularẽ grãm:ñ ita turpe cõsulẽ ob eã rẽ fieri:qđ sibi tũc p̃posuerat:ualde utile uidebat̃. Sed oiuꝫ una regula ẽ:quã cupio tibi eẽ notissimã: aut illđ qđ utile ur̃: turpe ne sit:aut si turpe ẽ:ne uideat̃ eẽ utile. Quid igr̃ possumus ne aut illũ Mariũ uiꝝ bonũ iudicare aut hũc? Explica atq; excute itelligẽtiã tuã: ut uideas q̃ sit i ea spẽs forma & notio uiri bõi. Cadit ergo i uiꝝ bonũ mẽtiri emolumẽti sui cã crimiari : p̃ripe fallere? Nihil pfecto minꝰ. Est ergo ulla res tãti:aut cõmodũ ullũ tã expetẽdũ ut uiri bõi & splẽdorẽ & nomẽ amittas? Quid ẽ qđ afferre tm̃ utilitas ista:q̃ dr̃ possit:q̃tũ auferri si sibi bõi uiri nomẽ eripuerit: fidẽ iustitiãq; detraxerit? Quid eni iterest utrũ ex hoie se cõuertat q̃s i bæluã:an i hois figura imanitatẽ gerat bæluæ? q̃d q̃ oia recta & hõesta negligũt dũmõ potẽtiã cõsequãt̃? Nõne id faciũt qđ is q̃ ẽt soceꝝ hr̃e uoluit eũ cuiꝰ ip̃e audacia potẽs eẽt? Vtile eni uidebat̃ plurimũ posse alteriꝰ iuidia. Id q̃ iniustũ i p̃riaꝫ: q̃ iutile: q̃ turpe eẽt:nõ uidebat:Ip̃e ãt socer i ore sp̃ græcos uersus Eurypidis de phœnissis hẽbat:quos dicã ut potero incõdite fortasse: sed tñ ut res possit itelligi. Nã si uiolãdũ ẽ ius regnãdi grã

uiolatũ est:aliis in rebus pietatem colas. Capitalis Etheocles uel poti⁹ Eurypides:qui id unũ solũ:qđ oium sceleratissimũ fuerat excepit. Quid igit̃ mutata colligim⁹ hæreditates:mercaturas:uẽditiones fraudulẽtas. Ecce tibi qui res ppl̃i Romãi dominus ꝙ oium gẽtiũ eẽ cõcupierit idq; pfecerit:hãc cupiditatẽ siqs honestã eẽ dicit amẽs ẽ. Probat eni legũ & libertatis iteritũ:earũq; oppssionẽ tetrã & detestabilẽ:gloriosam putat. Qui ãt fatet̃ honestũ nõ eẽ i ea ciuitate:q̃ libera fuit quæq; eẽ debeat regnare:sed ei qui id facere possit eẽ utile:qua hũc obiurgatiõe:aut quo poti⁹ conuitio a tãto errore conet̃ auertere? Põt eni dii imortales cuiq̃ eẽ utile:fœdissimũ & teterrimũ parricidiũ p̃riæ q̃uis is qui se eo obstrinxerit:ab oppssis ciuib⁹ parẽs noietur. Honestate igit̃ dirigẽda utilitas ẽ. Et qdẽ sic: ut hæc duo uerba iter se discrepare:sed tñ unũ sonare uideãtur. Nũc abeo ad uulgi opionẽ: quæ maior utilitas q̃ regnãdi eẽ possit:Nihil cõtra iutilius ei: q id iniuste cõsecut⁹ sit:iuenio:cũ ad ueritatẽ cœpi reuocare rõnẽ. Põt eni cuiq̃ eẽ utiles angores:sollicitudines:diurni & nocturni met⁹:uita insidiaꝝ piculorũq; plenissima? Multi iniq atq; ifideles regno:pauci bõi sũt iquit Acci⁹:at cui regno:qđ a tãtalo & Pelope pdĩtũ iure obtinebat̃. Nã q̃to plures ei regi putas qui exercitũ. P. Ro. populũq; ipsũ romanũ oppssisset: ciuitatẽq; nõ mõ liberã:sed ẽt gẽtib⁹ iperãtẽ suire sibi coegisset? Hũc tu quas cõscientiæ labes in aio cẽses hũisse? Quæ uulnera? Cui⁹ ãt uita ipa põt utilitati eẽ:cũ ci⁹ uitæ ea cõditio sit:ut qui illã eripuerit i maxia gr̃a futurus sit:& gl̃ia. Quod si hæc utilia nõ sunt:quæ maxime uidẽtur:quæ plena sunt dedecoris ac turpitudinis:satis psuasim eẽ debet: nihil esse utile:quod nõ honestũ sit. Quãquã id qdẽ

neratus a Menalippo:Hippomedo in Ismeno submersus. Pathenope⁹ mãu dryãtis cõfectus. Capaneus ictus fulmine. Polynices & Etheocles cõgressi mutuis uulnerib⁹ occubuerũt. Hoc bellũ cecinit Paninius in thebaide ¶ Capitalis:pniciosus & scelerat⁹:dãnat Ci. hãc sniam Etheoclis uel potius Eurypidis:qui fecerit hãc exceptionẽ. ¶ Violãdũ.s. eẽ ius gr̃a regnãdi. Hoc eni exẽplo & snia Eurypidis alii ad hoc scelus irritati sunt ut ipe Cæsar. Eurypides uitupetãdus nõ ẽ; qm̃ suabat decorũ psonæ quã tractabat:nõ ꝙ ipse cẽseret uiolãdũ eẽ ius & pietatẽ pp regnũ. ¶ Ecce tibi:nõ opus est iquit minuta colligere:uidem⁹ qd fecerit Cæsar:q oẽm honestatẽ reliquit: & p̃riam pdidit suã & ciues:& sic isectat̃ Cæsarẽ: ut alios a tyrãnide deterreat. ¶ Ecce tibi: ex sto-
Ply. macho loquit̃. Sic & Ply. in ep̃lis. Ecce tibi Regul⁹. ¶ Amẽs:exps prudẽtiæ: qm̃ ignorat qd sit honestũ:qd utile: & si illud factum Cæsaris laudat: necesse ẽ ut laudet iteritũ legũ & oppssionẽ:qd est oino nefãdũ. ¶ Põt eni: rõ quare nõ est utile. ¶ Honestate igr̃:concludit hãc disputationẽ:dicẽs utilitatẽ dirigẽdã eẽ honestate:& pro cõperto hẽndũ nihil eẽ utile: qđ nõ ut hæc duo:utile.s.& honestũ idẽ significẽt: si boni uiri & prudẽtes eẽ uolum⁹ duo uerba utile & honestũ discrepare.i.aliquã discrepãtiam noie ipso uideãtur hẽre:sed re idẽ eẽ: cũ nihil sit utile qđ nõ sit honestũ:hoc est cõtra. Etheoclẽ:qui m̃ri dicit apud Eurypidẽ idẽ eẽ nomẽ apud ois hoies honesti & utilis uerũ nõ idem hẽri:sed eẽ i opione sitũ:nã iquit qbusdã nõ ur̃ eẽ utile & honestũ regnare mihi ãt honestũ ur̃ & utile:sed hæc rõ cõuenit tyrãno q ppriã utilitatẽ curat:nullã iusticiæ & honestatis hñs rõnẽ. ¶ Nũc abeo: trẽseo iquit ad opionẽ ppl̃i:q dicit nullã eẽ maiorẽ utilitatem:q̃ regnare: & hãc cõfutat Ci. qm̃ ipse dominat⁹ multas hẽt solicitudines & metũ qđ pbat uita tyrãnorũ: qbus pauci sũt fideles imo nulli. hæc argumẽta sumũtur ex Eurypidis phœnicis:carminib⁹ in qbus locasta pponit Etheocli filio incõmoda qbus tyrãni: & plus æquo cupidi afficiunt̃. Et affert carmẽ Accii qui in tragœdia: quæ inscribebatur Thiestes: dixit paucos eẽ bonos regno:sed multos iniquos & ifideles: si hoc ingt potuit cõtigere Thiesti:q p̃nũ auitũq; regnũ tenebat:qd debẽt putare tyrãni:q iiuste dñant̃ & liberas ciuitates occupãt ut fecit Cæsar cui⁹ exit⁹ docuit paucos eẽ fideles regnar̃ uolẽtib⁹
Fabius de accio Accius scriptor tragœdiaꝝ fuit: de quo Fab. li. x. tragœdiæ scriptores Accius atq; Pacuui⁹ clarissimi claritate sniaꝝ uerborũq; pondere: auctoritate psonarũ cæteꝝ nitor & sũma i excolẽdis opib⁹ manus magis uideri põt tpibus q̃ ipsis defuisse. Viriũ tñ Accio plus tribuitur Pacuuiũ uideri doctiorẽ:q eẽ docti affectãt uolũt. ¶ Multi iniq:hoc ẽ carmẽ Acci. At cui regno.q.d. si regno. qđ iure obtinebat̃:pauci boni sunt:qd iniuste imperãtib⁹ accidere debet. ¶ Et pelope:qm̃ Atreus & Thiestes:ut dictũ ẽ: filii fuerũt pelopis & Hippodamiæ:& pelops fuit fili⁹ Tãtali. ¶ Proditũ:hæreditario iure relictũ:qm̃ erãt nepotes Tãtali Iouis filii. ¶ Et regi. Cæsari. quẽ iuidiose regẽ appellat:nomẽ qppe regiũ abhoiatum erat apud romanos & execrabile. ¶ In maxima gl̃ia:hoc dicit i laudẽ Bruti & cæteroꝝ tyrãnicidaꝝ. ¶ Quãq̃ id qdẽ: hoc iquit qđ dixi psuasũ eẽ debere:ueteres romãi sic eẽ iudicauerũt:& põit exẽplũ Pyrrhi atq; fabricii:q utilitatis spẽm sine hõestate repudia-
Fabrici⁹ uit. Cũ fabri auctore Plutar. cõsulatũ inisset:ueniẽs qdã ad eũ in castra epistolã a medico Pyrrhi scriptã fabricio reddidit:i quo pollicebat̃ se Pyrrhũ ueneno necaturũ: si sibi p̃miũ daret̃. Fabri. hois cõsiliũ detestatus statim Pyrrhũ lr̃is monuit:ut isidias medici caueret:lr̃æ hmõi fuerũt. C. Fabr. &. Qu. æmi. cõsules Pyrrho regi salutẽ:neq; aicoꝝ:neq; hostiũ fortunat⁹ æstiator eẽ uideris:cognosces.n.cũ epistolã hãc ad te trãsmissã plegeris:te bõis qdẽ ac iustis uiris bellũ iferre:malis uero atq; iniustis cõfider̃. hæc ãt nõ tui gr̃a nota facim⁹ tibi:sed ne mors tua no

tũ sæpe alias:tũ Pyrrhi bello a.C.Fabricio consule
iterũ & a senatu nr̃o iudicatũ ẽ. Cũ enĩ rex Pyrrh⁹
P.R.o.bellũ ultro itulisset : cũq; de iperio certamẽ
eẽt cũ rege generoso ac potẽti:pfuga ab eo uenit i
castra Fabricii.eiq; ẽ pollicit⁹ si pmiũ ei ppofuisset
se:ut clã uenisset:sic clã in pyrrhi castra reditu℞ &
eũ ueneno necaturũ.Hũc Fabrici⁹ reducẽdũ cura
uit ad Pyrrhum.idq; ei⁹ factũ a senatu laudatũ ẽ. At
qui si spẽm utilitatis opionẽq; q̃rimus:magnũ illud
bellũ pfugaunus:& graueẽ aduersariũ iperii sustulis
set.Sed magnũ dedec⁹ & flagitiũ:qui cũ laudis cer
tamẽ fuisset:cũ nõ uirtute:sed scelere separatũ.Vtr℞
igr̃ utilius: uel fabricio:qui talis in hac urbe : q̃lis
Aristides Athenis fuit uel senatui nr̃o:qui nunq̃ uti
litatẽ a dignitate seiũxit.armis cũ hoste certare : an
uenenis.Sin gloriæ cã iperiũ expetẽdũ est:scel⁹ ab
sit̃ quo nõ põt eẽ gl̃ia.Sin ipsæ opes expetũt̃.quo
quo mõ nõ poterũt eẽ utiles cũ ifamia.non igr̃ uti
lis illa.L.Philippi.Q.filii sñia q̃s ciuitates.L. Syl
læ pecũia accepta ex senatuscõsulto liberauisset: ut
hæ rursus uectigales eẽnt:neq; his pecũiã. quã p li
bertate dederãt redderem⁹:ei senat⁹ ẽ assensus. Tur
pe iperio.Pyrrhatarũ enĩ melior fides:q̃ senat⁹.At
aucta uectigalia:utile igr̃ quousq; audebũt dicere
qcq̃ utile qd' nõ honestũ: põt ãt ulli iperio qd' gl̃a
debet fulctũ eẽ:& beniuolẽtia sociorũ utile eẽ odi
um & ifamia.Ergo ẽt cũ Catone meo sæpe dissensi
nimis enĩ mihi uidebat̃ perfracte ærariũ:uectigalia
q; defendere:oĩa publicanis negare:mlta sociis cũ
in hos bñfici eẽ deberemus:cũ illis sic agere: ut cũ
colonis nr̃is solerem⁹.Eoq; magis quo illa ordinũ
cõiũctio ad salutẽ reipublicæ ptinebat.Male ẽt Cu
rio cũ cã: trãspadano℞ æquã eẽ dicebat sp ãt adde
bat:uicat utilitas:poti⁹ diceret nõ rẽ æquã:qa nõ es
set utilis reip.quã cũ utilẽ eẽ diceret:nõ eẽ æquã fa
teret̃.Plenus est sext⁹ liber de officiis Hecatonis ta
liũ q̃nũ:sit ne boni uiri in maxima caritate ãnonæ
familiã nõ alere:in utranq; ptẽ disputat:sed tñ ad ex
tremũ utilitate putat officiũ dirigi magis q̃ hũani
tate. Quærit si in mari iactura faciẽda sit : equi ne
præcioli potius iacturã faciat:an seruuli uilis . Hic
alio res familiaris: alio ducit humanitas. Si tabulã
de naufragio stultus arripuerit : extorquebitne eã
sapiẽs:si poterit? Negat qa sit iniuriũ. Quod dñs
nauis:eripiet ne suũ? Minime. Nõ plus q̃ si nauigan
tẽ in alto eiicere de naui uelit:qa sua non sit quoad
enim peruentum sit eo:quo sumpta nauis est : non
dñi est nauis:sed nauigãtium. Quid si in una tabu

bis calũniã afferat:quasi uirtute negremus te
supare:dolo contẽdisse. Cicero aliter narrat.
Seneca li.xxiiii.epistolarũ dicit. Fabricius me Seneca
dico pyrrhi pmittẽte uenenũ se regi daturum
monuit pyrrhũ ut caueret isidias.¶ Vltro spõ
te nulla romano℞ lacessit⁹ iniuria: nã uenit ut
dictũ est in auxiliũ Tarentinorũ ergo cũ ultro
bellũ intulisse:uidebãtur romani hẽre iustam
cãm tollẽdi e medio Pyrrhũ:quodcũq; mõ sed
semper apud ipsos ualuit honestas.¶ Adde ẽt
q de iperio & gloria dimicabat̃:nõ de uita:ut
in primo uolumine patuit:ubi Cicero pcepit
qd agẽdũ sit cũ de iperio certat̃. ¶ Qui cũ : cũ
quo Romani de laude certabãt: & sic cõcludit̃
a Cicerone nihil esse gloriosum : nihil utile cũ
ifamia:& sic dãnat.L.Philippũ: qui specie uti
litatis ductus ea cẽsuit:quæ nullã habebãt ho
nestatẽ.¶ Quo quo modo: quacũq; rõne per
fas & nefas.¶ Vectigales:ut iterũ essent tribu
tariæ quãuis.L. Sylla eas liberauisset ex uolu
ptate senatus:cũ soluissent pecuniã pro utili
tate reip.¶ At aucta uectigalia: potuisset ali
quis hoc dicere.¶ Aucti sunt ob id publici red
ditus ergo utile respõdet Cice. nihil esse utile
qd' in se turpitudinẽ habeat.¶ Fulctum:fubni
xum: firmatũ: & stabilitũ: nemo enim põt eẽ
fœlix aliena infœlicitate de his rebus dictũ est
satis loco suo.¶ Ego ẽt:nõ audet repræhende
re Catonem: qui publicã utilitatẽ enixissime
defendebat. sed dicit se ab eo dissensisse aliquã
do:cũ aliqua remittẽda sint publicanis iterdũ
ut æquitas locũ habeat.¶ Redẽptores enĩ ue
ctigaliũ:ut erat apud antiquos equites roma
ni faciũt interdũ iacturã nisi aliquid remittat̃
quod tam en ab illis iure exigi posset. Cic. ma
xime fouit publicanos : quoniam ipse erat ex
ordine equestri: & equites erant publicani:ut
dictũ est.¶ Perfractẽ : obstinate : & nulla habi
ta ratione æquitatis. ¶ Perfractũ dicitur du℞
& iflexibile.¶ Vectigalia : publicos redditus.
¶ Publicanis:qui uectigalia redimunt: de pu
blicanis & uectigalibus dictum est.¶ Ordinũ:
æquitum. s. qui negocia publica tractabant.
¶ Caritate: penuria. ¶ Magis q̃ humanitate:
& sic ab officio discedebat : quoniam officium
non est nisi sit honestũ ergo officiũ nõ potest
dirigi utilitate:quæ ab honestate seiuncta sit.
¶ Quærit: hæc erat quæstio Hecatonis quæ p
se clara est. ¶ Hic: in hac quæstione: quoniã res
familiaris hortatur retinere equũ multi præ
cii:& humanitas seruulũ : quãuis uilem. ¶ Si
tabulam: alia quæstio.¶ Tabulã : cui insedens
euadit ad litus.¶ Quid dñs nauis:alia quæstio
an dominus nauis debeat: aut iure possit eri
pere tabulam : & dicit q non : quoniam na
uis tũc est nauigãtiũ & uectorum. ¶ Quo: ad
locũ:quo ut puenerimus nauem cõduximus
& sumpsimus.¶ Quid si in una : alia quæstio.
Sedei.s.cedat cuius uita utilior est magis rei
pu. Si ãt in utroq; oĩa paria sũt:alter alteri ce
det:ac si iacta sorte uictus eẽt aut pugnando.

¶ Quid si pr̄:alia q̄stio ipsius Hecatonis. ¶ Cuniculos:subterraneos meatus:ut furet̄ pecuniam ex ærario. ¶ Arguat̄:rephendat̄ & accuset̄ id fecisse. Igr̄ inqt Ci. Si ita fecerit filius p̄ria nō p̄ponet̄ oibus aliis rebus. ¶ Præstabit: erit præstātior & charior oibus officiis : quæ aliis debem⁹. Immo uero. s. oibus p̄stabit inqt:qm̄ utile est p̄riæ hr̄e filios pios i parētes. ¶ Quid si:alia quæstio. ¶ Prodere:decipere: uñ p̄ditores:oppugnare inquit Asconius pedianus inimici & hostis ē. ¶ Prodere:grauius cū ad eos:q amici eē debent:referat̄. ¶ Quærit ēt: alia qō. ¶ Adulterinos:nō ueros: & bonos:qd̄ nostro tpe uulgo fit:& quotus q̄sq; est dubitet adulterinos nūmos soluere. ¶ Ait. Affirmat Diogenes ipsum solutū citra rephensionē:qd̄ negabat. Antipr̄ secutus sanctitatē stoicorū & p̄scriptū boni uiri: quē sentimus tm̄. ¶ Qui uinū fugiēs:alia q̄stio. Vinū fugiēs dr̄ qd̄ nō cōseruat bonitatē: quā præ se fert : sed cū mutat̄ putrefit: uñ fugere est q̄si putrefieri: & lr̄æ dicūtur fugere cū corrūpunt̄:ergo qui talē uinū uendit:dicere debet illud eē fugiens. Sed q̄dā uina:q̄ nō durāt: & si q̄s illa tāq̄ duratura emeret faceret iacturā: ¶ Redhibeat̄:opus sit recipe mācipiū uēditū. Vlpianus ait. Redhibere ē facere: ut rursus hēat uenditor qd̄ hūerat: & q̄a reddēdo id faciebat:idcirco redhibitio ē appellata:q̄si redditio:cū reddit̄ ab emptore mācipiū uēditori:& a iurecōsultis ponūtur morbi & causæ:qb⁹ mācipiū redhibeat̄. ¶ Sed hic: in hac pte & re. Dyogeni placet ;ut nō dicātur uitia. Antipr̄o āt:ut dicātur. Aleatorē: q ludo aleæ teneat̄. ¶ Siqs aurū:alia q̄stio. ¶ Auricalcū: est æs mōtanū habens aliquā similitudinē auri in colore:materna ligua dr̄ ottone. ¶ Nec ui. de hoc supra dictū est: qd̄ ui metusue cā: & de dolo:qm̄ prætores dolo p̄missa aut ui:rata nō habebāt. Ponit igit̄ exēplū de eo qd̄ p̄missū est:nec ui nec dolo. ¶ Ad aquā intercutē:ad morbū hydropisim. ¶ Pepigerit: pactus fuerit. ¶ Eundē morbū:hydropisim. ¶ Qui cū.i. cū quo pactū fecerat. ¶ Vitæ & saluti : statuit Ci. & iudicat nō eē stādū tali p̄misso: sed uitæ cōsulēdū:utēdūq; medicamēto ēt nō p̄mittēte medico:q cū id pneget ab humanitate discedit. ¶ Quid si q̄s sapiēs:alia q̄stio. ¶ Promisisse nollē r̄ndet Cice. p̄positæ q̄ōni dicēs:sapiētis uiri & grauis fuisse nō p̄mittere: sed q̄a p̄misit:laudabilius erit in hoc mētiri:nihil. s. ex hæreditate accipe:nisi forte pecuniā illa hæreditate relictā collaturus aliqñ sit i utilitatē reip. ¶ Grauitatis:constātiæ & uirtutis. ¶ Si ducet: existimabit eē turpe:& p̄ter decorū uiri sapiētis saltare i foro. ¶ Honestius:maiore laude:si nihil capiet ex hæreditate: qm̄ ōndit antiquiorē esse sibi uirtutē:& decorū oibus aliis rebus. ¶ Magnū aliquod tp̄s. i. in aliquā difficultatē & necessitatem reip. cui adesse debemus & q̄cquid pro illa facim⁹:decet. ¶ At ne illa quidē. Nunc de promissis non seruandis disputat:

Asconi⁹

Vlpia. Redhibere

Auricalcum

la sint duo naufragi æque sapiētes sibi ne uterq; rapiat an alter cedat alteri: cedat uero:sed ei cui⁹ magis itersit uel sua:uel reipu. cā uiuere. Quid si hæc paria in utroq; nullū erit certamē:sed q̄si in sorte:aut i dimicādo uictus alteri cedat alter. Quid si pater fana expilet cuniculos agat in ærariū:idicet ne id magistratib⁹ fili⁹? Nephas id q̄dē est:quin ēt defendat patrē:si arguat̄. Igr̄ non p̄ria p̄stabit oibus officiis: imo uero:sed ipsi p̄riæ cōducit pios hēre ciues i parētes. Quid si tyrānidē occuparet : si patriā p̄dere conabit̄ pater:silebitne filius? imo uero obsecrabit patrē:ne id faciat:si nihil p̄ficiet: Accusabit minabatur ēt. ad extremū si ad perniciē p̄riæ res spectabit: p̄riæ salutē anteponat saluti p̄ris. Quærit ēt si sapiens adulterinos nūmos accipiet iprudēs pro bonis cū id rescierit solutur⁹ ne sit eos:sit cui debeat pro bonis? Dyogenes ait:antipater negat: cui poti⁹ assentior. Qui uinū fugiēs uēdat sciēs:debeat ne dicere? nō necesse putat Dyogenes. Antipr̄ uiri boni existimat. Hæc sūt q̄si cōtrouersiæ in iure Stoicorū. In mācipio uēdēdo dicēda ne uitia? Nō nisi ea:q̄ nisi dixeris:redhibeat̄ mancipium iure ciuili. Sed hic mēdacē eē:aleatorē:furacē:ebriosum: alteri dicēda uidētur. alteri nō dicēda uidētur. Siqs aurū uēdēs: oricalcū se putat uēdere : indicat ei ne uir bon⁹ aurū illud eē:cū emat denario qd̄ sit mille denariorū? Perspicuū ē iā: & qd mihi uideatur:& q̄ sit inter eos p̄hos:quos noīaui cōtrouersia. Pacta & p̄missa semp ne suāda sint:q̄ nec ui:nec dolo malo:ut p̄tores solēt:facta sint:siqs medicamētū cuipiā dederit: ad aquā iter cutē : pepigeritq; ne illo medicamēto nūq̄ postea uteret̄ :si eo medicamēto sanus fact⁹ fuerit:& ānis aliquot post iciderit in eūdē morbū:nec ab eo qui cū pepigerat ipetret:ut iterū eo liceat uti qd faciēdū sit:cū sit is inhumanus:qui nō concedat uti:nec ei quicq̄ fiat iniuriæ? Vitæ & saluti cōsulendū est. Quid si q̄s sapiēs rogatus sit ab eo:qui hæredē faciat:cū ei testamēto sextertiū milies reliquatur:ut anteq̄ hæreditatē adeat:luce palā in foro saltet:idq; se facturū p̄miserit:qd̄ aliter eū hæredē scripturus ille nō esset:faciat qd̄ p̄miserat nec ne? promisisse nollē:& id arbitror fuisse grauitatis. qm̄ promiserit saltare in foro:turpe ducet:honestius mentietur:si ex hæreditate nihil exceperit:q̄ si cœperit nisi forte eā pecuniā in reipublicæ magnū aliquod tēpus cōtulerit:ut uel saltare eum:cū patriæ cōsulturus etiam sit:turpe non sit. At ne illa quidem promissa seruāda sunt inutilia:quibus illa promiseris:

Sol phaetōti filio ut redeam⁹ ad fabulas factuꝝ se esse dixit qcq̄d optasset: optauit ut ī currū pr̄is tolleret̄ sublat⁹ est atq; insanus anteq̄ cōstitit ictu fulminis deflagrauit: q̄to melius fuerat in hoc ꝓmissū pr̄is non eē ſuatū. Quid q̄ theseus exegit ꝓmissū a Neptuno: cui tres optiōes Neptun⁹ dedisset: optauit īteritū Hyppoliti filii sui: cui cū is pr̄i suspect⁹ eēt de nouerca: quo optato īpetrato These⁹ in maximis fuit luctibus: Quid agamēnon cū deuouisset Dianæ: qd̄ ī suo regno pulchetrimū natū eēt: illo āno īmolauit Iphigeniā: q̄ nihil erat eo qdē āno natū pulchri⁹ ꝓmissū: poti⁹ nō faciēdū: q̄ tā tetrū facinus admittēdū fuit: ergo & ꝓmissa n̄ faciēda nōnūq̄ neq; semp deposita reddēda sūt. Si gladiū qs apud te sanæ mentis deposuerit: repetat īsaniens reddere peccatū sit: nō reddere officiū. Quid si is: qui apud te pecuniā deposuerit: bellū inferat pr̄iæ: reddes ne depositū? Nō credo: facies enī cōtra rēp. q̄ debet eē carissima: Sic multa: q̄ natura hōesta uidētur eē: tp̄ibus fiūt nō honesta facere ꝓmissa. stare cōuētis reddere deposita: cōmutata utilitate fiūt nō hōesta. Ad de his qdē: q̄ uident̄ eē utilitatis cōtra iustitiā simulatiōe prudētiæ satis arbitror dictū. Sed qm̄ a q̄ttuor fontibus honestatis: prio libro officia duximus ī eisdē uersabimur: cū docebim⁹ ea q̄ uidētur eē utilia: neq; sint qn sint uirtutis inimica. Ac de prudentia qdē: quā uult imitari malitia. Itēq; de iustitia: q̄ sp̄ ē utilis: disputatū est.

De fortitudine.

r

Eliquæ sūt duæ ptes honestatis: quaꝝ altera in animi excellētis magnitudine: & p̄stātia cernit̄: altera ī cōfirmatiōe & moderatione cōtinētiæ & tēperātiæ. Vtile uidebat̄ Vlyssi: ut quidā poetæ tragici ꝓdiderūt. Nā apud Homerū optimū auctorē talis de Vlysse nulla suspitio ē: sed insimulāt eū tragœdiæ simulatiōe īsaniæ militiā subterfugere uoluisse: nō honestū cōsiliū at utile: ut aliqs fortasse dixerit regnare: & ithace uiuere ociose: cū parētib⁹: cū uxore: cū filio. An ullū tu dec⁹ ī quottidianis periculis & laborib⁹ cū tranqllitate hac cōferēdū puras? Ego uero istā cōtēnēdā & abiiciēdam: qm̄ quæ honesta non sit: ne utilē quidē eē arbitror. Quid enim auditurū putas fuisse Vlyssem: si in ipsa simulatiōe perseuerasset: qui cū maximas res gesserit ī bello: tn̄ hæc audiuit ab Aiace: cuius ipse priceps iusiurādi fuit. Quod oēs scitis solus negligit fidē: furere assimulauit ne eo iret quo īstituit. Q d̄ Palamedis p̄spicax prudentia istius percepisset malitiosam audaciā: fide sacrata ius perpetuo falleret

de qbus dictū est in primo uolumie: & ponit exēplū de sole & Phaetōte. Neptuno & Theseo. Agamēnone & Iphigenia filia quā imolauit. Aliq dicūt Agamēnonē cū græcoꝝ classis aulide cōuenisset iprudētē iteremisse caprā pascētē: & Dianæ sacrā. Numē ob id iratū placari sanguine Agamēnonis filiæ poscisse. Vlyxē q̄ simulātē Achilli despōsatā a Clitēnestra matre uirginē accepisse: & ante aras uictatā statuisse. Achillē q̄ cæterosq;: qui sacrificio p̄erāt: puellā regi scytarū clā emādasse: & sic tauricæ Dianæ tēplo præfuisse. Fabulæ dicūt ceruā fuisse suppositā pro uirgine a Diana. ¶ Tā tetrū crudele & horrēdū. Ergo concludit ostēdens hæc esse officia a circūstantia: ut suo loco dictū est. ¶ Quid si: alia quæstio: qua officium & circūstantia ostendit̄. ¶ Temporibus: cōditione: tēporū. ¶ Cōmutata utilitate: qm̄ si fit promissum nō est utile illi: cui promissum est & quia utilitati consulendū est: mutata utilitate mutatur officiū. hæc plana sūt: & in primo libro tractata uberius. ¶ Ac de his: qdē postq̄ disseruit de his quæ ptinēt ad prudētiā & iustitiam Cicero captās attētionē trāsit ad reliqua quæ pertinēt ad fortitudinē & tēperātiā de quibus usq; ad finem disputat: ostendens: nihil esse utile quod fortē uirū dedeceat: & tēperatū confurans epicureorum opiniones statuentium finē bonorum in uoluptate. & firma exploratāq; corporis ualitudine. ¶ Simulatione i. malitia quadam: quæ prudētiam uidet̄ imitari. cū ab ea distet plurimū. ¶ In eisdē fontib⁹ a quibus officia ducuntur & manant.

Eliquæ sunt duæ partes. Fortitudo s. & tēperātia: sed prius agit de fortitudine. Et ponit exēplū Vlyssis: quē ostēdit nō potuisse uiri fortis & magni decorum seruare: si domi remansisset uitans bellicos labores: quāuis id utile potuisset uideri. ¶ Ithacæ: quæ erat patria sua cuius desiderio dicebat apud Homerum teneri in hæc uerba. Ithaca oium clarissima occasum uersus: aspera qdē sed optima iuuētutis altrix qua ego nihil unq̄ amœnius uidi. ¶ Ociose: sine laboribus bellicis. ¶ Cū parentibus: Laerte & Antolia mr̄e. ¶ Vxore: Penelope. Filio Telemacho. ¶ An ullū tu decus. Sensus est: nulla tranquillitas & uita ociosa pōt conferri cum decore & laude: quā meret̄ qs ex laboribus & periculis aditis pro decoro ſuando: tranqllitas enim quæ honesta non est nō pōt esse utilis. ¶ Ab Aiace: filio Thelamonis superato ab Vlysse in iudicio armorum. ¶ Cuius ipse princeps: hæc erāt uerba Aiacis in tragœdia: qbus exprobrabat Vlyssi: q̄ militiam subterfugerit simulatione insaniæ. ¶ Quod ni Palamedis: Vlysses ne iret ad bellum. furorem simulauit: sed Palamedis perspicaci ingenio simulatio illa detecta est. Nam cum araret & salem ferreret: ut furens uideretur. Palamedes obiecit aratro telemachū: & sic timēs filio se aperuit.

¶ Id qđ fecit: qđ errauit p maria & uarios labores ppessus est: ut canit Homerus in odissea. ¶ Barbaris: phrygibus. ¶ Nostrā: romanā: & affert exēplū Reguli: q ad suppliciū redire maluit: q̄ aliqd de cōstātia & fide remitter. ¶ Cōsul iterū: in secūdo cōsulatu in quo collegā hūit. L. Māliū: bis cōsul fuit Attilius regulus: de secūdo cōsulatu nota ē historia apud. T. Liuiū & polybiū. ¶ Ex insidiis. Xātippus lacedæmonius mercede cōductus a carthaginēsibus & militaris rei peritissimus callide exercitū istruxerat: elephātosq; in hostes imiserat. Vñ pugnatū est aliq̄diu dubio marte: sed Xātippus simulata fuga romanos ad insidias traxit: & Regulus captus est: & Romā missus: ut aut pacē suaderet noīe pœnorꝝ aut captiuorꝝ pmutationē suasit ne fieret pmutatio addidit ēt sibi uenenū datū ad tps: quo paulatim tabescēti corpe facta pmutatiōe extinguetur. ¶ Vxore: Martia. ¶ Cū liberis: duobus filiis: quorū alter ut est apud Sylliū Seranus uocabat: alter Regulus. ¶ Quæ cēses: rñdet Cicero talia nō esse utilia: qm̄ sunt cōtra magnanimitatē & fortitudinē: de qbus nūc agit ut dictū est. ¶ Nā locupleriores: an inquit q̄ris maiores auctores ipsa magnitudine animi & fortitudine: quæ negāt talia non esse utilia qa sibi repugnēt quasi dicat hæ uirtutes ōñdunt illā spēm utilitatis esse falsam. ¶ Mādata: Carthaginēsium de pace & pmutatione captiuorꝝ. ¶ Sentētiā ne diceret: quoniā negabat fas esse captiuo sedere īter consulares & liberos ciues: ac dicere sententiā. ¶ Atq; illud ēt: affert id qđ potuisset aliquis dicere cōtra regulū. ¶ Cū uigilādo necabat. Tenebatur Regulus in tenebris & repēte ardoribus solis obiiciebat: cogebaturq; respicere ad solē insutis sursum ac deorsum palpebris: tū somno diu phibitus decessit. Armariū ex tabulis ligneis pœni excogitauerāt suppositis ēt acutis lignis dispositis stimulis per latere armarii: quo clauserūt Regulū: ita ut nec iacere: nec adhærere posset: nisi fixus stimulis. Vñ dicit Seneca loquens de supplicio reguli. Figūt cute claui & quocunq; fatigatū corpus iclinauit: uulneri icūbit: & in ppetuā uigiliā suspēsa sunt lumina. ¶ At stulte: affert aliud quod quis cōtra regulū potuisset afferre fundamēta naturæ: qm̄ honestū est secundū naturā: & nihil est utile qđ nō sit honestū: qđ qui nō tenent: & utile ab honesto separāt puertūt fundamēta naturæ. Vnde socrates illos execrari solebat: qui hæc duo cōiūcta natura opinione praua distraxissent. ¶ Rapimur: ui & imperio naturæ: sed nos corrupti uerū utile nō despicimus auaritiæ nubilo: aut alterius affectus caligine obducti: æstuq; cupiditatū inflāmati: ideo dicit utilia nō posse reperiri nisi in laude decore & honestate. ¶ Et hæc sunt prima: & sūma inqt utilitas necessitati naturæ subuenit: illa uero afferūt splendorē nominis & gloriā pp honestatē quippe laudamur. ¶ Illa: laudē: & decorē honestatē: quibus datur primus & summ⁹ locus: utilitas aūt expetitur pp necessitatē: ergo præstabiliora magis apperēda sūt: & cæteris p̄ponēda. ¶ Quid est igitur: affert ea quæ potuissent dici contra regulum: q; noluerit iusiiurandum uiolare: ne Iouē inuocatū offenderet. Et has rōnes Cice. confutabit: ostenderetq; regulum officio boni magniq; uiri functū eē. ¶ Nihil hēre negocii:

Illi uero nō mō nō hostibus uerū ēt cū fluctib⁹: id qđ fecit dimicare melius fuit: q̄ deserere cōsentiērē græciā ad bellū barbaris īferēdū. Sed dimittamus & fabulas & externa: ad rē factā nostrāq; ueniam⁹ M. Attili⁹ Regul⁹ cū cōsul iterū ī aphrica ex īsidiis capt⁹ eēt: duce Xātippo Lacedæmonio īpatore āt p̄re Hānibalis Hamilcare: iurat⁹ missus ē ad senatū: ut nisi eēnt redditi pœnis captiui nobiles: qdā rediret ipse carthaginē. Is cū Romā uenisset: utilitatis spēm uidebat: sed eā ut res declarat falsam iudicauit q̄ erat talis: māere ī p̄ria: eē domi suæ: cū uxore: cū liberis: quā calamitatē accepisset ī bello cōem fortunæ bellicæ iudicare: tenere consularis dignitatis gradū: qs hæc neget eēt utilia? q̄ cēses magnitudo ai: & fortitudo negat. Nā locupletiores q̄ris auctores. Harꝝ eni ē uirtutū ppriū nil extimescere: oīa humana despicere nihil qđ hoī accidere possit ītolerādū putare. Itaq; qd fecit? In senatū uenit: mādata exposuit: sñiam ne diceret recusauit: q̄diu iureiurādo hostiū teneret nō eē senatorē. Atq; illud ēt. o stultū hoīem dixerit qspiā & repugnantē utilitati suæ: reddi captiuos negauit eē utile: Illos eni adolescentes & bonos duces eē: se iā cōfectū senectute. Cui⁹ cū ualuisset auctoritas captiui retēti sūt ipse carthaginē rediit: neq; eū charitas p̄riæ retinuit nec suorū neq; uero tū ignorabat se ad crudelissimū hostē & ad exqsita supplicia pficisci. Sed iusiurādū cōseruādū putabat. Itaq; tū cū uigilādo necabat: erat ī meliori cā: q̄ si domi senex: captiu⁹: periurus: & cōsularis remāsisset: at stulte q nō modo nō cēsuerit captiuos remittendos: uerū ēt dissuaserit. Quō stulte ēt ne si reip. cōducebat? Pōt āt qđ iutile reip. sit: id cuiq̄ ciui utile esse? puertūt hoīes ea q̄ sunt fundamēta naturæ: cū utilitatē ab hōestate sciūgūt. Oēs eni expetimus utilitatē: ad eāq; rapimur: nec facere aliter ullo mō possumus. Nā qs est qui utilia fugiat: aut quis potius: q ea nō studiosissime psequat. Sed qa nusq̄ possumus nisi in laude: decore: honestate utilia repire: ppterea illa prima & summa habem⁹: utilitatis nomē: nō tā splēdidū q̄ necessariū ducimus. Quid est igit dixerit quis in iureiurādo: num iratū timemus Iouē? At hoc quidē cōe est oium phorū: nō eorꝝ mō q deū nihil hēre ipsū negocii dicūt:

& nihil exhiberi alteri:sed eoꝶ ẽt q̄ deũ semp agere
aliqđ:& moliri uolũt nũq̄ nec irasci deũ nec noce-
re.Quid aũt irat⁹ Iuppiter plus nocere potuisset:
q̄ nocuit sibi ip̄e regulus:Nulla igr̄ uis fuit religio
nis q̄ tãtã utilitatẽ p̄uerteret An ne turpiter faceret
primũ minima de malis. Nũ igr̄ tm̄ mali turpitudo
ista hẽbit:q̄tũ ille cruciat⁹:Deĩde illud ẽt apud Ac-
ciũ.Fregisti ne fidẽ:neq; dedi neq; do infideli cuiq̄.
Quãq̄ ab ĩpio rege dr̄:luculẽte tñ̄ dicit̃. Addũt ẽt
queadmodũ nos dicamus:uideri q̄dã utilia q̄ non
sint:sic se dicere uideri q̄dã hõesta q̄ nõ sint: ut hoc
ip̄m uidet̃ honestũ cõ͛uãdi iusiurãdi cã ad crucia
tũ reuertisse.Sed fit nõ honestũ:q͞a qđ p̄ uim hosti
um eẽt actũ:ratũ eẽ nõ debuit.Addũt ẽt q͞cq͞d ual-
de utile' sit:id fieri honestũ:ẽt si antea non uideret̃.
Hæc fere cõtra Regulũ.Sed p̄ria uideamus.Nõ fu
it Iuppiter metuẽdus ne irat⁹ noceret:q͞a neq; irasci
solet:neq; nocere.Hæc q͞dẽ rõ nõ magis cõtra regu
lũ q̄ cõtra oẽ iusiurãdũ ualet.Sed in iureiurãdo:nõ
q͞s met⁹:sed q̄ uis sit debet ĩtelligi.Est enĩ iusiurãdũ
affirmatio religiosa:qđ aũt affirmatiue:q̄si deo te-
ste p̄miseris:id tenẽdum est. Iã enĩ nõ ad irã deoꝶ:
quæ nulla est:sed ad iustitiã & ad fidem p̄tinet. Nã
p̄clare Enni⁹.O fides alma:apta pẽnis:& iusiurãdũ
Iouis.Qui igit̃ iusiurãdũ uiolat:is fidẽ uiolat:quã
in capitolio uicinã Iouis optimi maximi:ut in Cato
nis orõne est:maiores nr̄i eẽ uoluerũt.At enĩ ne ira
tus q͞dẽ Iuppiter plus regulo nocuisset q̄ sibi nocu-
it ip̄e regulus.Certe si nihil malũ eẽt nisi dolere: id
aũt nõ mõ nõ sũmũ malũ:sed nec malũ q͞dẽ eẽ maxi
ma auctoritate p̄hi affirmãt. Quoꝶ q͞dẽ testẽ non
mediocrẽ:sed haud scio an grauissimũ regulũ: noli
te q̄so uitupare . Quẽ enĩ locupletiorẽ q͞rimus: q̄
p̄ricipẽ publicæ rei:qui retinẽdi officii cã:cruciatũ
subierit uoluntariũ:nã qui aiunt minima de malis:
hi ut turpiter potius q̄ calamitose.An est ullũ mai⁹
malũ turpitudĩe:Quæ si in deformitate corpis ha
beat aliq͞d offensionis:quãta illa deprauatio:& fœ
ditas turpificati animi debet uideri.Itaq; neruosius
qui illa disserũt solũ audẽt malũ dicere:id qđ turpe
sit:qui aũt remissius:hi tñ̄ nõ dubitãt sũmũ malũ di
cere.Nã illud q͞dẽ:neq; dedi:neq; do fidem ĩfideli
cuiq̄.Iccirco recte a poeta dicit̃:quia cũ tractaret̃.
Atreus personæ seruiendum fuit.Sed si hic sibi su-
munt nullam esse fidẽ quæ infideli data sit: uideant
ne quæratur latebra periurio.Est aũt etiam ius bel
licum fidesq; iusiurandi sæpe' hosti seruãda. Quod
enim iuratum est:ut mens conciperet fieri oporte

& hi fuerũt epicurei.Epicurus enĩ dicebat:qđ
beatum æternũq; est:idip̄m nec hẽre quicq̄ ne
gocii nec exhibere alteri. Ita neq; ira neq; gr̄a
teneri:q͞p quæ talia eẽnt imbecillia eẽnt oia & ne-
gabat Epicurus in deo eẽ gr̄am. ⁋ Sed eoruȝ:
peripateticoꝶ.s.& stoicoꝶ & academicoruȝ.
⁋ An ne igit̃: p̄ponit id qđ pro Regulo dici
potuisset:& introducit r̄ñdentẽ & afferentẽ tur
pitudinẽ ipsam eẽ minimuȝ malũ:qđ postea
Ci.refellit.⁋ Minima de malis.s.est ip̄a turpi
tudo:quæ in se minus hẽt mali q̄ ille cruciat⁹.
⁋ Apud Acciũ:in tragœdia: in qua Atreus q̄
frẽm deceparat thyestẽ.hæc uerba dixit:se.s.nec
fregisse fidẽ nec dedisse:q͞m uoce tm̄ nõ m̃ẽte
iurauerat.⁋ Impio:alieno ab oi pietate & dei
cultu cui pietateȝ debemus & crudelissimo in
fratrẽ.⁋ Luculẽte:clare & bene.⁋ Addũt etiã:
hæc sunt alia quæ afferebant̃ cõtra Regulum.
⁋ Sed p̄rima uideamus:refellit Ci.ea quæ cõ
tra regulũ dicta sunt.resumẽs primũ de iure-
iurãdo:qđ interp̄tat̃ ut oñdat nullo mõ uiolã
dũ eẽ.⁋ Apta pẽnis:cõiuncta.i.pẽnata & uo-
lans:ape apud antiquos significabat cõiunge Apere
re.Inde apud Virgiliũ. Cœlũ stellis ardẽtib⁹ Virgili⁹
aptũ.⁋ Iusiurãdũ Iouis: q͞m iuocabãt iurãdo
iouẽ capitolinũ:fides dr̄ ab Ennio pẽnata: q̄si
trãscẽdens uirt⁹ & maxima:q͞m testes nõ req
rit cũ sit tacitũ in pectore numẽ & iustitiæ fũ-
damẽtũ.⁋ In capitolio: fidẽ in capitolio pri-
mus consecrauit Attilius calatinus: inde.M.
Æmilius Scaurus.⁋ Sed ne malũ q͞dẽ:hæc fu
it opĩo stoicoꝶ statuẽtiũ nihil eẽ numerandũ
in malis p̄ter uitia:de his reb⁹ abũde dictũ est
supra:stoici dicebãt dolorẽ nõ eẽ malũ:& bea
tã uitã discẽsurã in oia tormẽta.Igit̃ Regulus
in illo dolore nihil mali hẽbat:q͞a nõ descẽde-
bat ab officio & uirtutis p̄scripto. ⁋ Phi:stoi-
ci.s.⁋ Nã qui aiunt:refellit aliud de turpitudi
ne:quã illi dicebãt minimã de malis. & sic con
cludebãt potius uiuẽdũ eẽ cum turpitudĩe q̄
cum calamitate:qđ est cõtra p̄scriptũ naturæ
quæ honestuȝ amat & turpitudinẽ auersat̃ &
odit:& oñdit Cicero nullũ malũ eẽ maius tur
pitudine & uitio:turpitudo enim maxime re
fert̃ ad mores inde turpis dr̄ ĩfamis. ⁋ Quæ:
turpitudo si alios offendit cũ est in corp̄e quã-
to magis in aĩo.⁋ Itaq; neruosius:& iõ inquit
Ci.stoici qui summã uim dabãt uirtuti:nec il
lã eneruabãt ut peripatetici & academici: dice
bãt id solum esse qđ esset turpe: peripatetici
aũt dicebãt uitium eẽ summũ malum:& sic re
linquebat̃ eẽ alia mala p̄ter turpitudinẽ:ut sũt
dolores cruciatus & cætera id genus: quæ stoi
ci mala esse negabãt:q͞m turpitudine uacarẽt.
⁋ Neruosius:fortius & uirilius: ut erant stoi-
ci.⁋ Solum:nec posse dici aliud esse malũ præ
ter uitiuȝ.⁋ Qui remissius.i.qui nõ tm̄ robo
ris uirtuti tribuunt:& hi sunt peripatetici di-
centes multa esse mala:sed uitium eẽ summũ.
⁋ Nam illud quidem : nunc transit ad senten-
tiam Accii:ostendens seruari a poeta decorũ

psonæ:nã cũ psona Atrei lpii & ĩfidi tractaret:sic debebat induci ut loqueret. Itaq; Accius nõ ideo id dixit:quia
ita sentiret:sed ut suaret decorꝫ psonæ & oñdit Ci. fidẽ eẽ seruãdã ẽt hosti:ut fecit Regulus:qui illis fidẽ suauit
Syllius qui nullã fidẽ hẽbant:ne ab officio discederet. Ideo Syllius eũ celebrat dicẽs. Qui longũ semp fama gliscẽte per
æuũ. Infidis seruare fidẽ memorabere penis: quotiẽs inqt iuramus mẽte & id mẽte cõcipimus fieri oporteret
seruãdũ est piratis aũt nõ est seruãda fides: quia Iter ipsos ius bellicũ nõ intercedit:his aũt seruãda est. cũ quib⁹
legitime bellum gerit. ¶ Perduelliũ:hostiũ qui quondã uocabant perduelles: & declarat Cice. quid sit peierare
afferens uerba Etheoclis:apud Eurypidem in
phœnissis:qui iurauerat se peracto ãno datu-
ruꝫ sceptro fratri Polynici: sed postea dixit se
iurasse lingua nõ mẽte. ¶ Scite:docte & sapiẽ
ter. ¶ Ius feciale: de quo dictũ est in primo uo
lumine:& affert exẽpla eorꝫ qui dediti sunt ho
stib⁹ a senatu:ne ius bellicũ uiolaret: seruanda
enim sunt iura belli: ut suo loco dictum est.
Caudiũ ¶ Apud Caudium:caudiũ oppidũ apud sam
nites ide caudinæ furcæ. Saltus duo alti siluo-
siq; sunt inqt Liuius montib⁹ circa se ppetuis
inter se iuncti: iacet inter eos satis patens clau
sus in medio campus herbidus aquosusq;:per
quẽ mediũ interest:sed anteq̃ uenias ad eũ in-
trãdæ primæ angustiæ sunt:& aut eadem qua
te insinuaueris uia repetenda: aut si ire porro
pergas per aliũ saltũ arctiorẽ impeditiorẽq;
euadẽdũ: illic missus fuit romanus exercitus
sub iugũ a samnitibus duce Pontio. T. Vetu-
rio Caluino. & Spu. posthumo cõsu. nota est
Liuius historia apud Liuiũ li. ix. Qu. Æmilius: tenta-
ta inqt Liuius paulisp itercessio est a. L. Liuio
& Qu. Æmilio tribunis neq; exolui religiõe
populũ aiebãt deditione sua nisi oia samnitib⁹
qualia apud Caudiũ fuissent restituerẽt: neq;
se pro eo qđ spondẽdo pacẽ seruassent:exerci
tũ po. ro. pœnã ullã meritos eẽ. ¶ Fuit suasor:
lege apud Liuiũ uerba posthumi id suadẽtis.
¶ C. Mancinus. Qu. Põpeius cõsul a Numã-
tinis supatus pacẽ ignobilẽ fecit post euꝫ. C.
Hostilius Mãcinus cõsul iterũ cũ Numãtinis
pacẽ fecit ĩfamẽ:quã populus romanus & se-
natus ĩfringi iussit:atq; ipm Mancinũ hostib⁹
tradi ut in illo quasi auctore fœderis sæuirent
Mãcin⁹ & iudicarẽt. Mãcinus auctore Plutar. ignauis
Plutar. simus oium Romanorꝫ ducũ fuit: & uictus a
Numãtinis caduceatorẽ ad pacẽ petẽdã hosti
bus misit:qui Tyberiũ Mãcini quæstorẽ ad se
mitti petiere:qui ad eos pfectus fœdus iecit:
& sic. xxx. milia ciuiũ romanorꝫ & alios qui ex
tra ordinẽ secuti erãt seruauit:qđ fœdus a ro-
manis tanq̃ dedecus ĩprobatũ fuit:cẽsentib⁹:
ut cõsul cũ quæstore ac tribunis militũ hosti-
bus dederet:tãdẽ milites: quorꝫ magna pars
erat ex plebe effecerũt ut oibus pter q̃ Manci-
no cõsuli parceret. ¶ Honesti⁹: cũ maiore lau
de fortitudinis & magnanimitatis. ¶ In eadẽ
causa:qm̃ & ipse ante Mancinũ pacem roma-
no nomini indecorẽ fecerat. ¶ Hic:apud Põ-
peium qui nolebat hostibus dedi. ¶ Apud su-
periores. T. Veturium. Spurium Posthumũ
cõsu. qui suaserũt propter honestatem ut ho-
stibus dederentur. ¶ At non debuit ratũ esse:
affert aliud quod potuisset obiici Regulo: &
refellit hoc Cicero dicẽs etiam uiro forti pos-

re:id obseruãdum est. Quod aliter:id si nõ fecerit
nullũ periuriũ est:ut si pdonibus pactũ pro capite
preciũ nõ attuleris:nulla fraus est:ne si iuratus qdẽ
id nõ feceris. Nã pirata nõ est ex pduelliũ numero
definitus:sed cois hostis oium:cũ hic neq; fides eẽ
debet:nec iusiurãdũ cõe. Nõ enĩ falsum iurare pe-
ierare est. Sed qđ ex animi tui snĩa iuraueris: sicut
uerbis cõcipit:more nr̃o id nõ facere:periuriũ est
Scite enĩ Euripides iuraui ligua: mentẽ iniuratam
gero. Regulus uero nõ debuit cõditiones pactio-
nesq; bellicas & hostiles pturbare piurio. Cũ iusto
enĩ & legitimo hoste res gerebat:aduersus quẽ &
totũ ius facile:& mlta sũt iura coia. Qđ ni ita eẽt
nunq̃ claros uiros senat⁹ uinctos hostib⁹ dedisset.
At uero Titus Veturius & Spurius Posthumius.
cũ iterũ cõsules eẽnt:qa quũ male pugnatum apud
Caudiũ eẽt legionibus nr̃is sub iugũ missis pacem
cũ samnitib⁹ fecerãt:dediti sũt his. Iniussu enĩ po-
puli senatusq; fecerãt:eodẽq; tpe. T. Numiti⁹. Q.
Æmilius qui cũ tribuni plebis erãt:qđ eorꝫ aucto-
ritate pax erat facta dediti sunt:ut pax samnitũ repu
diaret. Atq; huius deditiõis:ipse posthumius: qui
debebat suasor & auctor fuit: qđ idẽ multis annis
post. C. Mancinus: qui ut numantinis qbus cũ sine
senatus auctoritate fœdus fecerat: dederet roga-
tionẽ suasit eã:quã Lucius Furius: & Sextus Atti-
lius ex senatuscõsulto ferebãt:qua accepta: est ho-
stibus deditus. Honestius hic q̃. Q. Põpeius: quo
cũ in eadẽ cã eẽt depcante accepta lex non est. Hic
ea q̃ uidebat utilitas plus ualuit q̃ honestas. Apud
supiores utilitatis spẽs falsa ab honestatis auctori-
tate supata est. At nõ debuit ratũ eẽ:qđ erat actum
per uim:q̃si non forti uiro uis possit adhiberi. Cur
igit ad senatũ pficiscebat cum psertim de captiuis
dissuasurus eẽt. Qđ maximũ in eo est id rephẽdi-
tis. Nec enĩ suo iudicio stetit:sed suscepit cãm:ut es
set iudiciũ senatus cui nisi ipse auctor fuisset capti-
ui pfecto penis redditi eẽnt. Ita incolumis in pr̃ia
Regulus restitisset:qđ quia patriæ nõ utile putauit
Iccirco honestum sibi & sentire illa & pati credidit
Nã qđ aiunt. quod ualde utile sit id fieri honestũ:
inmo uero esse non fieri. Est enim nihil utile quod

se rē adhiberi. Est aūt uis ut Paulus fuit & supra dictū est maioris rei impetus: qui repelli nō pōt. ¶ Nā qđ aiūt: Vis refellit postremū qđ cōtra regulū dicebat: & dicit id qđ ualde utile est eē honestū nō fieri: qm̄ nihil est utile qđ nō sit honestū: & utile aliqd dr̄ pp hoc qa honestū est: nec dicimus aliqd eē honestū qa sit utile: sed utile qa honestū. Mirādū inqt in Regulo: qđ cēsuerit nō fieri pmutationē: eo tpe iusiurādū erat arctissimū uinculū ad astringēdā fidē: qđ patet in legib⁹. xii. tabularū & ēt in notis cēsoriis & iudiciis: cū cōderent lustra: & recognoscerent mores: ut in illos qui ab officio discessissent aiaduerteref: & maxime si iusiurādū uiolauissent: qđ peccatū uindicabāt leges & rit⁹ sacroꝝ: & nota censoria atqꝫ etiā foedera: qb⁹ cū hoste iureiurādo īterposito fides deuinciebaf. Hæc oia inqt indicāt arctissimū fuisse apud maiores nr̄os iurisiurādi uinculū. De cēsura dictū est: & affert exēplum M. Pōponii trib. plebis: qui ne iusiurādū uiolaret. L. Mālīū: cur diē dixerat: missu3 fecit. L. Manlius claui figiendi cā dictator dictus est. qui perinde ac rei gerendæ ac nō soluendæ religionis cā creatus esset: bellū hernicum affectans delectu acerbo iuuentutē agitauit. Tandēqꝫ oib⁹ in eum tribunis plæbis cohortis seu uerecūdia uictus dictatura abiit. In principio anni sequētis dies Manlio dicif a. M. Pomponio tri. plæ. criminiqꝫ ei tribunus inter cætera dabat inquit Liuius qꝫ filium iuuenem extorrem urbe: domo: penatibus: foro: luce: cōgressu æqualium ꝓhibitum in opus seruile ꝓpe ī carcerem atqꝫ in ergastulum dederit. Hic iuuenis. T. Manlius ad pontē anienis gallū uicit: & torque3 ademit dictatore. T. Quintio poeno. ¶ Negocium exhiberi pr̄i. i. urgeri in iudicio: unde apud Senecā uetuit illi exhiberi negocium Cæsar & agellos in qb⁹ uicinalis uia causa rixæ ac liciu3 fuerat: multi suo donauit. ¶ Cognomen: quoniā uocatus est Torquat⁹ a Torque honesti ademeto. ¶ At ueserim: pugnatū est inqt Liuius cum latinis nō ꝓcul a radicibus uersuuii mōtis: qua uia ad ueserim ferebat cōsules erant. T. Manlius & Decius: qui se pro romanis legionib⁹ deuouit: & Mālius auctore Liuio ea uirtute atqꝫ cōsilio in prœlio fuit ut facile conuenerit īter scriptores utrius patris. T. Manlius dux fuisset: eius futuram haud dubie fuisse uictoriā. ¶ Acerbus in filiū: quoniā ipsum securi percuti iussit quia in iussu suo cū Genutio duce Thusculanoꝝ pugnauerat & uictor spolia retulerat: notata est historia apud Liuiū. ¶ Sic decē illi: discrepant inter se auctores in hac historia. Lege Liuium & Polybiū. Decē elegerūt captiui: qui Romā ad senatū irēt: & cū eēnt egressi castris & se reditu ros iurassent: unus ex his inqt Liui⁹: minime Romani ingenii hō uelut aliquid obligat⁹ iurisiurādi soluendi causa cum in castra rediisset ante noctem comites assecutus est: & re infecta cu3 nouē ad Hānibalē redirent: ille domū abiit: qđ fallaci reditu in castra iureiurando se exoluisset: qđ ubi innotuit cōpræhēsus est: & custodibus publicæ datis ad Hānibalē missus est. Aliqui scripserūt decem legatos primum uenisse: deinde tres alios. L. Scribonium. C. Calphurnium: &. L. Manlium: & hos tres ad Hannibalē re non impetrata reuertisse: & decem illos remansisse: quod per causam reco-

idē nō honestū: nec quia utile honestū est: sed quia honestū utile. Quare ex multis mirabilib⁹ exēplis: haud facile quis dixerit hoc exēplo aut laudabilius aut pstantius. Sed ex tota hac laude Reguli: unum illud est admiratione dignū: qđ captiuos retinendos cēsuerit. Nā qđ rediit nobis nō mirabile uidetur: illis qdē tpibus aliter facere nō potuit. Itaqꝫ ista laus nō hoīs: sed tēpoꝝ. Nullū eni uinculū ad astringendā fidem iureiurādo maiores arctius eē uoluerunt: id indicāt leges in duodecim tabulis: indicāt sacra: indicant fœdera: quibus etiā cum hoste deuincīē fides: indicant notationes: aīaduersionesqꝫ cēsorū: qui nulla de re diligētius q̄ de iureiurādo iudicabant. L. Manlio Auli filio: cū dictator fuisset. M. Pomponius trib. plæbis diem dixit: qꝫ is paucos sibi dies ad dictaturā gerendā addidisset: criminabatur etiā qꝫ Titum filium: qui postea est Torquatus appellatus ab hoībus relegasset: & ruri habitari iussisset: qđ cum audiuisset adolescens filius: negociū exhiberi patri: accurrisse Romā: & prima luce Pōponii domū uenisse dicit. Cui cum esset nunciatū qꝫ illum iratum allatarū ad se aliquid contra patrem arbitraret: surrexit e lectulo: remotisqꝫ arbitris ad se adolescētem iussit uenire. At ille ut īgressus est: cōfestim gladium distrinxit: iurauitqꝫ illum statim interfecturum: nisi iusiurandū sibi dedisset: se patrē missum esse facturum. Iurauit hoc terrore coactus Pomponius: rem ad populum detulit: docuit cur sibi a causa desistere necesse esset: Manliū missum fecit. Tm̄ tpib⁹ illis iusiurādum ualebat: atqꝫ hic. T. Manlius is est: qui ad aniene gallo: quem ab eo puocatus occiderat: torque detracto cognomen inuenit: cuius tertio cōsulatu latini ad ueserim fusi: & fugati magnus uir in primis & qui nuper indulgens in patrē idem acerbus & seuerus in filiū. Sed ut laudandus Regulus in cōseruādo iureiurādo: sic decē illi: quos post Cānēsem pugnā iuratos ad senatū misit Hānibal: in castra redituros ea: quorū erant captiui: nisi de redimēdis captiuis ipetrauissent: si nō redierint uituperādi: de qbus nō oēs uno mō. Nā Polybius bonus auctor in primis scribit ex decē nobilissimis: q tūc erāt: nisi nouē euertisse:

Liuius
Seneca

gnoscēdi noīa captiuoꝝ ad Hānibalē ex itinere regressi religione exoluissent sese: & hos ꝓximis cēsoribus adeo oibus notis ignominiisq; cōfectos esse ut qdā eoꝝ mortē sibiipsis cōsciuerint. cæteri nō foro solū ol deinde uita sed ꝓpe luce ac publico cauerint. ¶ A Paulo & Varrone: qui erant cōsules cum ad cannas pugnatum est: ubi Paulus cecidit: & Varro fugiens Venusiam se recepit: & qui in castris Romanis erant: Hanibali se dediderunt pacti ut arma atq; equos traderent: & ut se pecunia redimere possent: quod senatus. T. Manlio suadente renuit. Scribit idem Polybius. ſ. huius loci disputationis: quæ pertinet ad fortem animum & magnum.

a senatu re nō Ipetrata. Vnū ex decē: q paulo postq̃ egressus erat e castris redisset: q̃si aliqd cēt oblitus romæ remāsisse. Reditu eni in castra liberatū se eē iureiurādo iterpᵣtabat̄ nō recte. Fraus eni distrigit: nō dissoluit periuriū. Fuit igit̄ stulta calliditas per uerse imitata prudētiā. Itaq; decreuit senatus ut ille ueterator & callidus uinctus ad Hānibalē duceretur. Sed illud maximū. octo hoīum milia tenebat Hānibal: nō quos in acie cepisset aut qui periculo mortis defugissent: sed qui relicti in castris fuissent a Paulo & Varrone cōsulibus. Eos senatus nō censuit redimēdos: cū id parua pecunia fieri potuisset: ut cēt insitū militib⁹ nostris: aut uincere aut emori. Qua qdē re audita fractū aīum Hānibalis scripsit īdē: q; senat⁹ populusq; Romanus reb⁹ afflictis taꝫ excelso aīo fuisset. Sic honestatis cōparatione ea quæ uident̄ utilia uincunt̄. Attilius aūt ille: q græce scripsit historiā: plures ait fuisse: qui in castra reuertissent: eadē fraude: ut iureiurādo liberarentur: eosq; a cēsoribus oibus ignominiis notatos. Sit iā huius loci finis. Perspicuum est enim quæ timido aīo humili: demisso: fractoq; fiār. quale fuisset regulī factū: si aut de captiuis: qd̄ ipsi opus eē uidet̄: nō qd̄ reipub. censuisset: aut domi remanere uoluisset: nō eē utilia: qa fūt flagitiosa & fœda & turpia.

¶ De temperantia.

Estat quarta pars: quæ decore: moderatiōe: modestia: continētia: temperātia continet̄. Pōt igit̄ quicq̄ utile esse: qd̄ sit huic talium uirtutum choro cōtrarium? Atqui ab Aristippo cyrenaici atq; amycerii phī nolari oē bonum in uoluptate posuerunt. Virtuteq; censuerunt ob eam rem esse laudandā: qd̄ efficiens esset uoluptatis quibus obsoletis floret Epicurus. eiusdem fere adiutor: auctorq; sententiæ. Cu: his uiris equisq;: ut dicit̄: si honestatē tueri: ac retinere sentētia est: decertādū est: nā si nō modo utilitas: sed uita hominis beata corporis firma cōstitutione: eiusq; cōstitutionis spe explorata: ut a Metrodoro scriptū est: cōtinet̄. certe hæc utilitas: & qdē sūma: sic eni cēsent cū honestate pugnabit. Nam ubi primū prudētiæ locus dabit̄? an ut cōquirat undiq; suauitates? Quā miser uirtu

Estat quarta pars. Postq̃ de iustitia & prudētia: deq; fortitudie disseruit trāsit ad ea quæ ptinēt ad tēperātiā: quartā partē honesti ostēdens nihil eē utile qd̄ tēperātiæ repugnet. Et sic refellit illos qui ī uoluptate summū bonū statuerūt: quæ nō est utilis: qa nō est honesta. De decore & aliis mediocritatib⁹ dictū est supra. ¶ Cyrenaici: qm̄ Aristippus cyrenaic⁹ ut dictū est: a quo cyrenaicū dogma in uoluptate summū bonū posuit: hui⁹ imitator & ipse cyrenaicus Anniceris p̄hus auctore Strabone fuit: a quo annycerii p̄hi: hos postea imitatus est Epicurus: quoꝝ opionē Ci. refellit: anny-
Stra. ceris ut inqt Strabo cyrenaicā sectā & emēdauit: & annyceriā cōstituit. ¶ Quibus: cyrenai-
Obsoletum cis & annyceriis. ¶ Obsoletis: reiectis: & cum iam uenerint in desuetudinē: nam obsoletum dicit̄ id qd̄ iam obsorduit: & uenit in desuetudinē. Componit̄ absoletū ab obs & oleo. In rhetoricis ait: hoc uero a plærisq; eoꝝ desertū obsoluisse eo tpe quo multo uehementi⁹ erat retinēdum: & studiosius ad augēdum obsolescere ꝓprie est amittere nitorem cum nō exerceat̄. ¶ Floret: habet̄ in precio eius opinio: & suos habet sectatores. ¶ Cum his: cyrenaicis & Epicuro. ¶ Velis: equisq;. i. oī conatu & terra: mariq;: ut eoꝝ opinio refellat̄ ꝓuerbium est quotiens uolumus ońdere ultimū conatū ¶ Vt dicit̄: ut est in ꝓuerbio. ¶ Nā si: tō quare decertādū est cum his oī conatu: ut. ſ. error tollat̄ e medio: & id constituat̄ & teneat̄: qd̄ est e natura. Si inqt summū bonū ponet̄ in optia corporis ualitudine: ut uoluit Metrodorus non dabit̄ locus prudētiæ: quæ si ideo ab his introducit̄: ut eligat uoluptates: qd pōt eē turpius q̄ pudicā matronā meretrici seruire? Metrodorus hic epicureus atheniēsis fuit: & .vii. annos ante epicurum uita functus est: auctore Laertio: in secūdo de finib⁹ sic ait. Ipse eni Metrodorus pene alter epicurus beatū eē describit his fere uerbis: cum corpus bene cōstitutum sit & sit exploratum ita futurū. ¶ Spe explorata certa. i. q; quis exploratū habeat se habiturum firmā corporis cōstitutionē sine aliquo dolore. ¶ Hæc utilitas: quam ipsi dicunt esse in explorata ualitudine corporis: & sic relinquunt animum & prudentiam quæ debet habere delectum bonoꝝ & maloꝝ. ¶ Nā ubi tō quare talis utilitas cum honestate pugnabit. ¶ Vbi dabitur locus: in qua re se exercebit prudentia. an ut inquirat suauitates corporis quasi dicat apud istos nullum habet locū prudentia. quam conseruat temperantia. Illi aūt qui in uoluptate summum bonum statuunt

deſtruunt temperantiã:& per conſequens prudentiã. Sed eſto inquit nihil eſſe iucundius tali opinione:tamen nihil erit turpius & cum turpitudine non ſtat honeſtum:ergo nec id quod uere eſt utile & ſic relinquit nihil eẽ utile:quod ſit temperantiæ & prudẽtiæ cõtrarium:& apud illos inquit:qui ponunt ſummũ malum in dolore: nulla eſt fortitudo:quæ oĩa terribilia contẽnit ꝓpter honeſtatem. Epicurus:ut latius diſputauit Cice. in libris de finibus:multa dicebat de tollerando dolore:ſed cum poneret ſummum bonum in uoluptate:audiendus nõ erat:qm̃ abſurda dicebat. Itaq; pħus nõ eſt ex ſolis uerbis ſpectandus. ¶ Conſentaneum:cõueniens. ¶ Aqua hæter.i.ea quæ dicit Epicurus abſurda ſunt:& uerum curſum non habent quẽadmoduʒ ardua cum hæret:& non fluit recto fluxu: ꝓuerbiuʒ eſt in illos qui abſurda dicunt & minime conuenientia:ſed aliena a recto rationis diſcurſu. ¶ Vt aiunt:ut dicit̃ in ꝓuerbio:qm̃ nõ conuenit ponere ſummum bonum in uoluptate:& laudare temperantiã:quæ aduerſat̃ uoluptatibus & ponere ſummũ bonum in indolẽtia & laudare fortitudinem. Iſta igit̃ nõ ſunt cõſentanea. ¶ Atq; in his tñ tribus generibus:circa tres uirtutes inquit callide diſputant: & uidẽtur eas aliquo modo amplecti allatis quibuſdam rõnibus:prudentiã.ſ.fortitudineʒ: & tẽperantiã:ſed iuſtitiã oĩno e medio tollũt: per cõſequens liberalitatẽ:& ea oĩa quæ ad cõmunitatem tuendam ꝑtinent:ergo remota iuſtitia remouet̃ omnis uirtus:quæ ad iuſtitiã refertur:cum ſit ad cõſeruationem humanæ ſocietatis. ¶ Tribus generibus: Prudentia: Fortitudine:& Temperantia. ¶ Tergiuerſantur: Tergiuerſor fugiunt iſtam repræhenſionem:& alios & fal lunt uerbis:quibus uirtutes ipſas uidentur afferre tueri & expedire. Nam tergiuerſari eſt fallere & dicta mutare & quaſi tergum uertere. ¶ Suppeditantem:ſubminiſtrantẽ corpori ipſas uoluptates:& hoc eſſe dicunt munus prudentiæ. ¶ Expediunt:expedire uident̃ introducere:& illi munus aſſignare ſuum:dicentes fortitudinem eſſe rõnem & modum quibus dolor quis patitur:& negligit morem cũ uoluptate ut ipſi dicunt. ¶ Vacillat:nutat nec põt conſiſtere aut eſſe apud ipſos:cum oĩa referant ad ꝓpriam uoluptatem non ad cõem: quod eſt contra iuſtitiam. ¶ Hæ uirtutes:liberalitas:magnificẽtia:cõitas:affabilitas. ¶ Neq; enim:tõ quare iacent hæ uirtutes qm̃ uirt⁹ debet ꝓpter ſe nõ ob aliud:& ipſi dicũt expetendas eſſe ꝓpter uoluptatẽ. ¶ Hæc:hæ uirtutes & mediocritates:quæ ꝓpter ſe expetũtur: aliter non eſſent uirtutes:de his rebus dictuʒ eſt ſatis loco ſuo:& cõcludens Cice. docet omnem uoluptatem eſſe contrariam honeſtati: & repræhendit Calliphonẽ & Dinomachũ: qui ut in principio dictum eſt: honeſtati uoluptatẽ adiunxerunt arbitrãtes hoc modo ſe dirimere cõtrouerſias pħoꝝ de ſummo bono. ¶ Errauerũt inquit:qm̃ honeſtati adiunxerũt uoluptatem:quam honeſtas auerſat̃: & odit. Vnde dicit Seneca. Non indignor:ꝙ poſt uoluptatem ponitur uirtus:ſed ꝙ oĩno cum uoluptate cõferat̃ contemptrix eius & hoſtis & longiſſime ab illa reſilens. Et finis bonoꝝ inquit Cicero non põt conſtitui ex diſſimilib⁹: ſed ex re ſimplici:ad quam omnia referantur. Seneca

tis famulatus ſeruientis uoluptati? Quod aũt munus prudentiæ: an legere intelligetur uoluptates? Fac nihil iſto eſſe iucundius: quid cogitari poteſt turpius? Iam qui dolorem ſummum malum dicat: apud eum quem habet locũ fortitudo:quæ eſt dolorum laborumq; contemptio? Quãuis enim multis in locis dicat Epicurus:ſicut hic dicit: ſatis fortiter de dolore:tamen non id ſpectandum eſt quid dicat:ſed quid cõſentaneum ſit ei dicere: qui bona in uoluptate terminauerit:mala in dolore: ut ſi illũ audiam de continentia & temperãtia. Dicit illi quidem multa multis locis: ſed aqua hæret: ut aiunt. Nã quomodo põt temperantiã laudare is:qui ponat ſummũ bonum in uoluptate? Eſt enim temperãtia libidinum inimica. Libidines aũt cõſectatrices uoluptatis. Atq; in his tantũ tribus generibus quoquo modo poſſunt: non incallide tergiuerſantur: Prudentiam introducunt ſcientiam ſuppeditantẽ uoluptates:depellentẽ dolores. Fortitudinẽ quoq; aliquo modo expediunt:cum tradunt rationem negligendæ mortis perpetiendiq; doloris. Etiam tẽperantiam inducunt non faciilime illi quidem: ſed tamen quoquo modo poſſunt. Dicunt enim uoluptatis magnitudine doloris detractione fieri. Iuſtitia uacillat uel iacet potius. Omneſq; hæ uirtutes: quæ in comitate cernuntur & in ſocietate generis humani. Neq; enim bonitas:nec liberalitas:nec comitas eſſe poteſt non plus q̃ amicitia: ſi hæc non ꝑſe expetantur:ſed ad uoluptatem utilitatẽue referãtur. Conferamus igitur in pauca. Nam ut utilitatẽ nullam eſſe docuimus:quæ honeſtati eſſet contraria:ſic oẽm uoluptatem dicimus honeſtati eſſe contrariam. Quo magis repræhendendos Calliphonem & Dinomachum iudico:q̃ ſe direpturos controuerſiam putauerunt:ſi cum honeſtate uoluptatem:tanq̃ cum hoĩe pecudem copulauiſſent. nõ recipit iſtam coniunctionem honeſtas:aſpernatur:& repellit. Nec uero finis bonorum & malorum: qui ſimplex eſſe debet: ex diſſimilibus rebus miſceri: & temperari poteſt. Sed de hoc hactenus. Magna enim res:alio loco pluribus uerbis diſputata. nunc ad propoſitum. Quẽadmodum igit̃: ſiquando ea

Lactāti⁹ Lactantius sic taxat Aristippu3. Nec satis fuit ita uiuere: sed docere etiam libidines cœpit: ac mores suos de lupanari ad scholam transtulit disserens uoluptatem corporis esse summum bonu3: quæ doctrina execrabilis & pudenda non in corde philosophi: sed in sinu meretricis est nata. ☞ Alio loco: in libris de finib⁹: ubi de uatio philosophoꝝ dogmate disputauit: disputauimus inquit quēadmodum judicari debeat & cognosci si quando utilitas honestati repugnabit: & uoluptas etiam si haberet aliquam apparentiam utilitatis: tamen cum honestate coniungi non potest: & uoluptas inquit aliquid condimenti & saporis habere potest utilitatis autem nihil habebit: cu3 non sit honestas: ergo uoluptas corporis nūq̄ utilis: quia nunq̄ honesta. Et sic nihil erit utile qđ tēperantiæ de qua agiť: repugnabit.

i Mponens Cicero huic operi quasi fastigium & extremā manum uertit sermonem ad filium captans a re ipsa beniuolentiam & etiam se monens filium ut his præceptis & monimentis gaudeat: quæ ad ipsius eruditionem instituta sunt. ☞ Sed perinde: sic & tanti precii. ☞ Vt sicut acceperis: nam si illud: magifacies: magnum erit: nam res tanti sunt quanti æstimantur. ☞ Habes Reuerendissimæ præsul a Marso seruo munus multis uigiliis & sudoribus elucubratum: quod iuuenibus & littera-

quæ uideretur utilitas honestati repugnat: diiudicanda res sit: satis est supra disputatum. Sin autem speciem utilitatis etiam uoluptas habere dicatur: nulla potest esse ei cum honestate coniunctio. Nā ut tribuamus aliquid uoluptati condimenti fortasse non nihil: utilitatis certe nihil habebit.

h Abes a patre munus Marce fili: mea quidē sententia magnum: sed perinde erit ut acceperis. Quanq̄ hi tres libri iter Cratippi cōmentarios tanq̄ hospites erunt recipiendi. Sed ut si ipse uenissem Athenas: quod quidem esset factu3 nisi me e medio cursu clara uoce patria reuocasset: aliquando me quoq3 audires. Sic quoniam his uoluminibus ad te profecta uox mea est: tribue his tēporibus quantum poteris: poteris autem quantum uoles. Cum uero intellexero te hoc scientiæ genere gaudere: tum & præsens tecum propediē: ut spero: & dum aberis absens loquar. Vale igitur mi Cicero: tibiq3 persuade: te mihi: quidem esse charissimum: sed multo fore chariorem: si talibus monimētis præceptisq3 lætabere.

FINIS.

rum archana ingressis profuturum arbitror. Sed perinde erit apud te & alios qui id quicquid est auspicio tuo lecturi sunt: ut acceperis: & nomen auctoritatemq3 dederis: quod si mihi: ut spero: lectione tua & grato animo continget: ad maiora excitabor: atq3 acri me animo aspirare scias. Effice igitur quæso: ut prima hæc fœtura partis animum non reprimat: sed nominis & æternitatis ardore flagrantem & ad altiora currentem ad motis calcaribus impellat. Vale.

LAVS DEO.

☾AD LECTORES.

h Æc habui candidi lectores quæ in his commentariolis delenda putarem: & pro tanti operis ornamento addenda ducerem. Plura desiderari non ignora. Sed non omnibus tuta inter cyaneas petras contingit nauigatio. Hæc qualiacunq3 sunt boni consulentes animu3 non rem æstimetis. ☞ Cupio tm̄ prodesse. ☞ Sed ad id præstandum uires non suppetunt. ☞ Et sus mineruam docere non potest. Etiam non recte scribentibus gratia debetur. Alios enim excitant ad patrocinium ueritatis. Pro qua generosa illa antiquitas dies noctesq3 ut posteritati consuleret laborauit. ☞ Valete ad uotum. Et Syllii recognitionē quæ iam ceditur: sed cum apologia expectetis. ☞ Inuretur certe ignorantium omniū arrogantissimo: & corruptorum corruptissimo Antonio uolsco nota: quam ob linguæ petulātiam: furoresq3 meretur. Magnoq3 optabit emptum non scripsisse in tenebris illis propertianis incidisse in suas manus nouos in Syllium commentarios cuiusdam presbyteri: qui Marsus ferebatur. Sed incertum est uestinus sit an marrucinus. Me Marsum experietur. ☞ Non didicit ab Eurypidæ uir temerarius & procacissimus linguam habere incastigatam morbum eē turpissimum. De me ut sibi & omnibus hominibus ignoto scribit: qui totiens ob uitæ dedecus & ignorantiā conspectum ueritus meum in lustris delituit. ☞ Me uulpecula non agnoscit: cui iam per annos sexdecim tot laqueos disposuit: tot struxit insidias: tot dolos excogitauit: ut iam fraudulentissimi ingenii sui commenta consumpserit. Præsbyterum me ad ignominiam: ut ipse opinatur: appellat. Quod mirum non est. Vir quippe impiusi & crucis christi inimicus: sacerdotium ducit dedecus: & id mihi uir nefarius uitio uertit; quo uita mea censetur imprimis. Sed de his hactenus: omnia tempus habent. Vale iterum.

¶ Omniboni Leoniceni Vicẽtini in. M. T. Ciceronis de Amicitia opusculũ interp̃tatio.

Pusculũ hoc de Amicitia in duas cõsumi p̃tes a lectorib⁹ cõsuetũ est uidelicet in p̄hemiũ & tractatũ: p̄hemiũ exordioꝝ mire docilẽ & attẽtũ reddit auditorẽ: ut in sequẽtib⁹ oñdemus. Tractat⁹ uero regulã amicitiæ cõtinet. Amicitia est duoꝝ uel pluriũ mutua beniuolẽtia iter se cõgregata. Introduci Amicitur hic Lælius iã grãdior natu loquẽs de amicitia & eius p̃cepta aliqua tradens suis generis Fãnio. & tia Scæuolæ: qui iterrogãt ipm Læliũ: quare. P. Sulpiti⁹ & Põpeius: quoꝝ alter plebis tribunis: alter uero cõsul fuit. In his mag̃ratib⁹ suã pristinã amicitiã i inimicitiã nõ mediocrẽ cõuerterũt: qua ex re tot⁹ p̄plus admirabat̃: tũ nouitate rei: tũ uero dãno qd̃ cõsequebat̃ p̄plus ex istoꝝ duoꝝ discordia. Rñdet aũt Læli⁹ generis hãc nõ fuisse bonã amicitiã: & sic amicitiæ regulas igredit̃: qui qdẽ Læli⁹ supius in Catone iuuenis erat: nunc aũt grãdis natu duas filias uiris supioribus locauit. Titulus op̃is erit talis. Lælius uel de amicitia: more Platonis inscribit̃ persona loquens: & materia quæ tractanda sit.

¶ M. T. C. Lælius siue de Amicitia Dialogus ad T. Pomponium Atticum Præfatio.

Vintus Muti⁹ Augur Scæuola multa narrare de C. Lælio socero suo memoriter & iucũde solebat: nec dubitare illũ in oĩ ſmone appellare sapientẽ. Ego ãt a pr̃e ita erã deductus ad Scæuolã ſupta uirili toga: ut quoad possẽ & liceret a senis latere nunq̃ discederẽ. Itaq; multa ab eo prudẽter disputata: multa etiã breuiter & cõmode dicta memoriæ mandabã: fieriq; studebã eius prudẽtia doctior. Quo mortuo me ad põtificẽ Scæuolã cõtuli: quẽ unũ nr̃æ ciuitatis & igenio & idustria p̃stãtissimũ audeo dicere. Sed de hoc alias: nũc redeo ad augurẽ. Quũ sæpe multa narraret: tũ memini domi in hemicyclo sedẽtẽ: ut solebat: quũ & ego essem una: & pauci admodũ familiares: in eũ ſmonẽ illũ icidisse: q̃ tũ fere mltis erat in ore. Meministi eni p̃fecto: ut opinor: Attice: & eo magis q̃ P. Sulpitio utebare multũ: quũ is tribunus plæbis capitali odio a Q. Põpeio. qui tũ erat cõsul: dissideret qui cũ cõiũctissime & amãtissime uixerat: q̃ta hoĩum eẽt uel admiratio uł q̃rela. Itaq; tũ Scæuola: quũ in eãipsã mẽtionẽ icidisset exposuit nobis ſmonẽ Lælii: de amicitia habitũ ab illo secũ & cũ altero genero. C. Fãnio Marci filio: paucis dieb⁹ post mortẽ Africani. Cui⁹ disputationis sn̄ias memoriæ mãdaui: q̃s i hoc libro exposui meo arbitratu. Quasi eni ipsos iduxi loquẽtes: ne inq̃ & inq̃t sæpius iterponeret̃. Atq; iõ feci: ut tanq̃ a p̃sentib⁹ corã hẽri ſmo uideret̃. Quũ eni mecũ sæpe ageres: ut de amicitia scriberẽ aliq̃d: digna mihi res. tũ oium cognitione: tũ nr̃a familiaritate uisa est. Itaq; feci nõ inuit⁹: ut p̄dessem multis tuo rogatu. Sed ut in Catone maiore feci (qui est script⁹ ad

Vtius: ex Mutioꝝ familia fuit Scæuola. ¶ In oĩ ſmone: in quocũq; colloquio Læliũ socerũ sapientem appellat Sumpta uirili toga pueri romani usq; ad. xiiii. annũ p̃textã ferebãt: deide cõuocatis amicis & p̄pinquis sumebãt togã: quæ & alios exigebat mores. i. uiriles. ¶ Quoad possem: quãtũ ad negocia: cum eni aliis nõ erã occupatus negociis: me ad senẽ cõferebã. ¶ Liceret: quãtũ ad necessitatẽ & honestatem: nõ eni honestũ erat ut t̄pe dormiẽdi ad illũ p̄ficisceret̃. ¶ A senis latere: denotat modũ eundi: & notabile tradidit adolescẽtib⁹: ut senũ cõsuetudinẽ cõsequant̃ a q̄bus disciplinas capessãt. ¶ Disputata: cũ arte & rõne dicta Tractũ est a p̄secatione arboꝝ & uitiũ. ¶ Breuiter & cõmode: sũt hic aliqua p̃cepta de amicitia breuiter & apte tradita. ¶ Studebã aium meũ ad illa p̃cepta Scæuolæ sũma cum uoluptate applicabã. ¶ Me ad pontificẽ: ad aliũ Scæuolã q̃ princeps sacerdotũ erat. ¶ Industria. i. laboribus honestis excitãdo: ab idulgẽdo siue ab urẽdo dicta. nã urit ille qui ad aliq̃d peragẽdũ ardẽs est: ut Virg. Instant ardẽtes tyrii. sicut ecõtra frigere dicimus ignauos. Teren. nimiruz hic hoies frigent. ¶ In hemicyclo: hemicyclus cathedra in modũ medii circuli appellat̃. naz dr̃ semis. ¶ Meministi Attice: q̃m tecũ Sulpitius familiaritatem habuit. ¶ Tribunus plebis: aduocatus: dr̃ aũt tribunus: q̃a p̄plus primo i tres erat partes diuisus. Primo fuerũt tribuni tres: deinde. ix. ¶ In ore oĩbus: totus p̄plus loquebat̃ de istoꝝ inimicitia: qui fuerunt amicitia cõiunctissimi: nũc aũt capitali odio discordes sunt. ¶ Cõiunctissime: quãtũ ad bona externa. ¶ Amãtissime: q̃tũ ad aium: & inq̃t Salust. idẽ uelle idẽ nolle. ¶ Quasi uident̃ eni sei uicẽ alloq Triplex stilus est Διηγηματικος i. narratiuus: q̃m narrat̃ de aliqua re alter est Δραματικος. i. factiuus q est comœdiaꝝ: & tragœdiaꝝ: terti⁹ est μικτος ut in Æneide Vir. stilus est q̃a fiũt Dialogi ne inq̃ & inq̃t: ut hæc ieptitudo uitet̃: ne iterponerent̃ hæc duo uocabula sæpenumero itroduxi istos loquẽtes: q̄b⁹ illoꝝ frequẽtiã uocabuloꝝ uitamus. ¶ De amicitia: docilẽ facit auditorẽ: q̃m de qua re sit dictur⁹ uel tractatur⁹ sũmatim oñdit. ¶ Cognitiõe oium: ex hoc libello hoĩs amicitiæ p̃cepta disserere p̃ñt. ¶ Vt p̄dessem multis: attẽtiõe auditorẽ p̄monet: rẽ q̃ ad eos ipos auditores p̄tinet cõmemorat⁹ est auctor. ¶ Sed ut i catone

Virgili⁹ Tereti⁹ Hemicyclus

ne ponit similitudinẽ quẽadmodũ Cato locus est in senectute sic Lælius in amicitia sermonẽ hẽbit. ¶ Aptior ꝑsona: nõ solũ ætate: sed etiã prudẽtia: fuit enĩ Cato sapientissimus senex ideo bñ de senectute disputauit: sic Læ. amicitiã expertus de ea ꝑte disputauit. ¶ Floruisset. s. morib⁹ & cognitione multarũ rerũ adeo ut ab oĩb⁹ sapientissimus appellaret᷑. ¶ Memorabilẽ: de qua fere oẽs ſmocinationẽ hẽbãt: fuerũt enĩ Scipio & Læ. unũ par amicoꝝ: sciẽdũ tñ est ꝙ Scipio maior sociũ noĩe Læ. habuit & de istis nõ itelligit hic: alius fuit Læ. minor ꝗ minoris familiaritatẽ Scipionis habuit: ergo duos Læ. maiorẽ & miorẽ hẽmus sicut & Scipiões. ¶ Scæuola: gener Læ. qui ab ipso Læ. de amicitia ꝑceperat Tulli⁹ cõmemorauit. ¶ Genus ſmonis: oñdit hunc sermonẽ fuisse ĩ cõsuetudĩe nõ mediocriter apd maiores ut Pla. qui suis in oꝑib⁹ cõtinue dialogos fecit: itroduxit ꝑceptorẽ suũ semꝑ aliis ꝑsonis rñdentẽ. ¶ Et illustriũ: nõ hæc erat ſmonis consuetudo in auctoritate solũ ueterũ: sed & sapiẽtissimoꝝ & illustrium. Nescio quo pacto modus sic dicẽdi: ac si dicat eẽ si nõ appare at rõ: qa tñ grauitas semꝑ auctoritati maiorũ nõ parua adhibita fuit sic afficior: sic aio dispo nor ut necessario nõ putẽ: sed Catonẽ in senectute loq existimẽ: & sic accidit in amicitia: afficior iungit᷑ cum affectib⁹ animi: ut officio re mœrore uel lætitia. ¶ Senex: ad senẽ ego Cic. senex ad Atticũ senẽ. ¶ Amicissimus: ac si dicat ego amicissimus loquor ad te amicũ meum. ¶ Aium auertas: remoueas uel in aium tuuꝫ a me. ¶ Post mortẽ aphricani: minoris. Nam si hic plebi fauẽs auxiliũ legi agrariæ tradebat: ꝗ̃ ex te nobiles eũ & domi peremerũt: cui⁹ morte tãto afficiebat mœrore ut domi totus mœstus cõtineret. ¶ Tu ipse cognosces: sensus: o Attice legẽs hæc amicitiæ ꝑcepta: cognosces teipm̃. s. uerũ eẽ amicũ & in te hæc repies: naꝫ ut in Attici uita legit᷑ amicitiis Atticus semꝑ delectat⁹ est. Vñ cõtinue in amicoꝝ negociis uersabat᷑. ¶ Sunt ista: hic amicitiæ tractat⁹ icipit: qui græ. Διαλογος nũcupant᷑: subaudiendũ ãt est ut hoc ꝑcesserit mõ ſmo istoꝝ generoꝝ cũ socero Læ. o. Læ. ꝗ̃re tantoꝑe doles de morte africani? nã te lachrymis afficis tanꝗ̃ una mulier: ꝗb⁹ rñdit: nõne debeo tãti uiri cã mœrore affici ꝗ toti⁹ ciuitatis splẽdor & magnificẽtia fuit? ¶ Melior: ad uirtutẽ. ¶ Clarior ad factoꝝ glĩã. ¶ Sapientẽ: humanarũ diuinarũqꝫ rerũ doctissimũ. & iõ oẽs mirant᷑ te more muliebri casum amici deplorare. Tribuebatur hoc mõ Marco catoni. Sapiẽs appellat⁹ ĩ senectute Cato. ¶ Mõ. i. pauloañ in li. de senectute. nõ aũt dr̃ hoc mõ apud Ci. triplici mõ

Sapiens

hoc nomẽ sapiẽtẽ positũ eẽ Inenimus. Sapiẽs aliqñ dr̃ qui sciam alicui⁹ optime tenet: ut fuit Lucilius Attilius iure ciuili: alio enim mõ sapiẽs est ꝑꝑ longã ætatẽ rerũ multarũ cognitionẽ adept⁹ est: ut Cato. tertius modus sapiẽtiæ reperit᷑: qui est circa ꝑcepta bene uiuẽdi & cognitionẽ uirtutis sicut phiæ moralis: & hæc sapiẽtia in Læ. fuit: quæ alios modos sapiẽtiæ suꝑat. ¶ Vterqꝫ: alio mõ. Cato in cognitiõe multarũ rerũ. Attilius in ciuili iure habiti sunt sapiẽtes. ¶ In senatu: ubi exercet᷑ genus deliberatiuuꝫ. ¶ In foro: in quo genus iudiciale tractat᷑: iõ maximus orator dictus. ¶ Prouisa: multa quæ ꝓuiderat in senatu ꝓponebat. ¶ Vel acta: recitato ꝗ̃tũ ad foꝝ in quo accusabat & defendebat. Nã multas ꝑsecutiones passus est galba: imo ut ait Plyni⁹ sexagesies accusatus fuit & absolutus fuit semper. ¶ Responsa ad senatũ rettulit: nam ibi ꝓponebat deinde obiectis respondebat. ¶ Acute: ingenii subtilitatẽ demõstrat: quæ solis in rñsis cognoscit᷑: si enĩ aliqs ꝓponit illud excogitauit qđ dicturus est. s. in rñsis sine ꝑmeditatione rñdet᷑. ¶ Cognomen: more Virgiliano & ẽt Ciceroniano cognomen pro agnomine ponit: qđ deinde in cognomine per tp̃is successionẽ uertit᷑: ut fuit unus ex Ciceronis familia qui naso porrum in modũ ciceris habuit qđ fuit primo agnomẽ: deĩde lõgitudine in cognomen est uersum. ¶ Natura: ingenii subtilitatis. ¶ Morib⁹: bonoꝝ cõsuetudĩe. ¶ Studio: bonaꝝ artiũ & disciplinarũ.

Plynius

te de senectute) Catonẽ induxi senẽ disputantẽ: qa nulla uidebat᷑ aptior ꝑsona: quæ de illa ætate loq̃retur: ꝗ̃ ei⁹: qui & diutissime senex fuisset: & in ipsa senectute præ cæteris floruisset. Sic quum accepissemus a p̃ribus maxime memorabilẽ. C. Lælii &. P. Scipionis familiaritatẽ. C. Lælii ꝑsona uisa est idonea fuisse: ꝗ̃ de amicitia ea ip̃a dissereret: ꝗ̃ disputata ab eo meminisset magister meus Scæuola. Gen⁹ aũt hoc ſmonũ positũ in hoĩum ueterũ auctoritate & eoꝝ illustriũ: plus nescio quo pacto uideat᷑ hr̃e grauitatis. Itaqꝫ ip̃e mea legẽs sic afficior ĩterdũ: ut Catonẽ nõ me loq existimẽ: sed ut tũ ad senẽ senex de senectute: sic in hoc libro ad amicũ amicissimus de amicitia scripsit: tũ est cato locutus: quo erat nemo fere senior temporibus illis: nemo prudẽtior: nunc. L. & sapiens sic enim est habitus & amicitiæ gloria excellens de amicitia loqt᷑. Tu uelim a me aium parũꝑ auertas. L. loq ip̃m putes. C. Fãni⁹: &. Q. Muti⁹ ad socerũ ueniũt post mortẽ africani ab his ſmo orit᷑. Rñdet. L. cuius disputatio est de amicitia: quã legens tu ip̃e cognosces. FAN. Sunt ista uera Læli. nec enĩ melior uir fuit africão quisꝗ̃: nec clarior. Sed existimare debes oĩum oculos ĩ te eẽ cõiectos: unũ te sapientẽ appellãt & existimant: tribuebat᷑ hoc mõ. M. Ca. Scimus. L. Attiliũ apud p̃res nr̃os appellatũ eẽ sapiẽtẽ. Sed uterqꝫ alio quodã mõ: Attili⁹ qa prudẽs eẽ in iure ciuili putabat᷑. Cato qa multarũ rerũ usum hẽret: multaqꝫ ei⁹ & in senatu & in foro: uel ꝓuisa prudẽter: uel acta cõstãter: uel responsa acute ferebant᷑: ꝓpterea ꝗ̃si cognomẽ iã hẽbat ĩ senectute sapiẽtis. Te aũt alio quodã mõ dicũt: nõ solũ natura & morib⁹: uerũ etiã studio

¶ Doctrina phiæ moralis & uitæ gubernādæ rōnē in ſe cōtinebat: in qua re differt ſua ſapiētia a Catonis & Atilii ſapiētia. ¶ Nec ſicut: uulgus qui per duo uerba unū putat eē ſapiētē: aut ſi aliqs eſt bñ indutus: qui loquax ſit a uulgo ſapiēs dicit. ¶ Eruditi: qui doctū bonarū diſciplinarū ſapiētē appellāt. ¶ In reliqua græcia: in tota Italia qui pp phos græcos: qui in ea habitarūt magna quōdā græcia dicta eſt: ac ſi dicat in tota Italia nō inuenit alius ſapiētior te: ſed tñ uidet dicere de uera græcia: qa ſubiūgit ſeptē ſapiētes qui græciæ ſapiētes appellati ſūt. ¶ Nā: Fan. obiectiōi occurrit: qſpiā enī diceret: tu dicis q̄ Læ. eſt ſapiētior ceteris: qui in reliq̄ græcia iuenūtur: cui rñdet q̄ ēt illos Læ. præteriit: qm̄ ipſi in aliqua arte ſapiētes appellati ſunt utputa Solō in legibus ſed Læliº oīa in ſe pceperat: quæ a uiro docto pcipi poſſunt: & nō ſolū uirtutē hēbat ſed ēt eā in bonis reip. exercebat ſeptē fuerūt iſti.

& doctrina eē ſapiētē. Nec ſicut unlgus: ſed ut eruditi ſolent appellare ſapientē: qualē in reliqua græcia neminē: Nā q ſeptē appellātur eos qui iſta ſubtilius q̄rūt in numero ſapiētū nō hñt. Athenis unū accepimus: & eū qdē etiā apollinis oraculo ſapiētiſſimū iudicatū: hāc eē in te ſapiētiā exiſtimāt: ut oīa tua in te poſita eē ducas: humanoſq; caſus uirtute īferiores eē putes. Itaq; ex me q̄rūt: credo & ex hoc itē Scæuola: quonā pacto mortē africāi feras: eoq; magis q̄ his pximis nonis cū ī hortos. D. Bruti auguris cōmētādi cā: ut aſſolet: ueniſſemus: tu nō affuiſti: qui diligētiſſime ſemp illū diē: & illud munº ſolitus eēs obire. SCÆVOLA. Q uærūt qdē. C. Lælii multi: ut eſt a Fannio dictū. Sed ego id reſpōdeo: q̄ aiaduerti te dolorē quē accepis: tū ſummi uiri: tū amātiſſimi morte ferre moderate: nec potuiſſe: nō cōmoueri: nec fuiſſe id humanitatis tuæ. qd' aūt in proximis nonis in noſtro collegio nō affuiſſes ualitudinē reſpōdeo cauſam: nō mœſtitiā fuiſſe. LÆLIVS. Recte tu quidē Scæuola & uere. Nec enim ab iſto officio: qd' ſemp uſurpaui: cū ualerem abduci icōmodo meo debui: necullo caſu arbitror hoc cōſtāti homini poſſe cōtingere: ut ulla itermiſſio fiat officii: tu aūt Fāni qui mihi tātū tribui dicis q̄tū ego nec agnoſco: nec poſtulo: facis amice: ſed

Solō Atheniēſis: Chilo lacedæmonius. Periāder corithius: Pithacus mithyleneus. Cleobolus lidius: Thales mileſius: Bias pienēſis Athenes unū accepimus: cherephon Socratis diſcipulus ab oraculo reuerſus rñdit ſapientiſſimū hoiem Socratē iudicatū eē ab apolline: qui tñ nō fuit ſapiētior te: ut diximus in aliis ſeptem hic pcepta uirtutis ſciebat. Sed Lælius ad exercitationē ea afferebat: uerū eſt q̄ ſapiētiſſimus fuit Socrates: qui phiam in terris duxiſſe fert: nā ſi priores phi ſolū ſtellarū & cæli cognitionē habebāt. Socrates aūt de moribus diſputare cœpit. ¶ Ducas tua. i. exiſtimas ppria eſſe. ¶ In te. i. uirtus quæ eſt in aīo tuo poſita exiſtimē: qd' oīa bona cōtineat uel ſupat. ſ. extrema & corpis: bonoꝶ genera tria ſunt externa: corporis & aī: bona aī pprie bona ſolēt appellari: quæ Læliº corde fixa gerebat. ¶ Credo ex Scæuola: multi ex me: & ex Scæuola: ut credo quærūt quo pacto tolleres mortē amici tui Scipionis. ¶ Eo magis tāto magis quærebāt: qm̄ his diebº nō fuiſti in hortis Decii bruti clariſſimi uiri ad cogitandū: qd nā eſſet faciēdū mos aūt fuit ut clariſſimi uiri ciuitatis gubernatores ſe in hortos ſiue in domos alicuius conferre ubi excogitabāt qd deberēt facere in ſenatu uel de legibus faciēdis: uel de pace: ad hoc ut pmeditatiōe muniti melius ſcirēt in ſenatu rñdere & pponere ubi iſti tales appellabātur. ¶ Cōmētādi. i. excogitādi: cōminiſcor frequētatiuū facit cōmētor: tñ ſignificat ēt fingo. ¶ Qui ſolitus es obire: aſſuetus es adire illū diē & pterire offm̄ cogitādi. ¶ Obire: pficere: alias mori. ¶ Diligētiſſime: ac ſi dicat nō ſolū illuc adhibas ſed quæq; cū diligētia qd' faciēdū erat pficiebas qua ex re hoium admiratio naſcit. ¶ Id qd' aīaduerti: cōſideraui hoc rñdere iterrogātibº de te qd' mortē amici moderate ferres: ſi enī tibi rñdebā. ¶ Tū moderate: moderate ferre dicimur aliquid qñ motus aī tēperamus utputa triſticiā. ¶ Nō moueri. ſ. ad mœrorē: cōtra ſtoicā opionē ſentit in qua Cato ſolebat dicere: hō ſapiēs nō debet cōmoueri. ¶ Nec fuiſſe hūanitatis: nō ptinuiſſe ad tuam humanitatē ut more Catonis ad dolorē amici nō cōmouereris: quā in re pipateticā imitat opionē: que fuit ut illi dolēdū eſſet: q̄tū oportebat. ¶ Valitudinē: aduerſam fuiſſe cām pp quā nō affuiſti collegio ſuperioribº nonis Valitudo meſon eſt uocabulū qd' idiget ſemp epitheto. ¶ Recte: rñdet Læ. Scæuolæ. qm̄ ut ingt ille pp ualitudinē ſe domi tenuit nec abduci ab iſto officio debui incōmodo meo: neq; alio meo incōmodo remoueri ab hoc officio: in quo ſemp uerſatus cā reip. utilitatis cū recte ualerē. ¶ Vſurpaui: in frequētē uſum duxi: uſurpare apud iuriſperitos eſt aliena occupare ſed oratores infrequentē uſum ducere uſurpare eſſe dicūt. ¶ Nec ullo caſu: non ulla aduerſante cōtingere pōt hoi ſapiēti: ut ſibi fiat itermiſſio rei faciēdæ. ¶ Homini cōſtāti: in ſuo perſeuerāti: cōſtās eſt qui ſe cōſtat & aliis nō credit uitioſis: alio mō cōſtās eſt qui in pposito perdurat ut Læ. qui pposuerat ſe cōſilio reip. eē paratū: iō in eo perſeuerare itelligebat. ¶ Intermiſſio officii: alia dimiſſio & tardatio rei faciendæ. ¶ Intermittere: per ſpaciū tpis dimittere: omittere āt in totū relinquere uocamus. ¶ Tu aūt: rñſum ad fan. in quo dicit ſe nō deberi Catoni. ¶ Tātū tribui: tanq̄ uirtutis exiſtimationē mihi dari dicis q̄tā ego nō agnoſco eē in me. Tātū tribui ciceronianus modus eſt: magnū tibi tribuo. i. magnā exiſtimationē de te habeo. ¶ Nec poſtulo. i. uocari ſic ſapiētiſſimus. ¶ Facis amice: more amicorū qui affirmāt res eſſe in ſuis amicis quæ non ſūt: ſed eas in me eē uellēt: iō amātes cæci ſūt: ergo iudicia cæca tradūt qd' magis credo. ſ. q̄ nūq̄ fuit aliqs ſapiēs: intelligit enim q̄ aliqs nō fuit ſapiēs qui oēs ſcias artes & diſciplinas in ſe habuerit: & hoc uerū: ſed ſi aliquis fuerit ſa-

Septem ſapiētes

Vſurpo

Cōſtās

Intermitto

Omitto

pstãtia dign⁹.Cato fuit.¶ Paulũ æmilium:q pdidit duos filios paruos:& tñ nõ fortiter tulit casum sicut Cato.
¶ Caiũ q:clarissim⁹ uir filiorũ mortẽ sustinuit moleste nõ fortiter ut Cato.¶ Illius dicta Socrates docebat eniꝫ
Socrates uirtutẽ:sed Cato pcepta illi⁹ uirtutis i rep.exercebat i bello i pace & i aliis reb⁹ igr̃ Socrates nõ antepo
naƭ Catoni.¶ Sic habetote:sic credite ꝙ absentia Scipiõis ad mœrorẽ cõmouet.¶ Desiderio.i.absentia.¶ Vide
rit sapiẽtes:& stoici & pipatetici uideri qũo cõmoueor q̃tũ opꝫ & nõ plus.¶ Vt arbitror:bñ locut⁹ est de tpe fu
turo:qm̃ futura nobis nõ sũt cognita:iõ inqt ut arbitror.¶ Vt cõfirmare:qa ẽ de pterito:cui⁹ cognitio nõ habe
m⁹.¶ Solatio:hoc solatiũ & cõsolatio doloris
dimlutio dr̃:põit ãt amicũ illũ nõ eẽ amicitia
dignũ q dolet amici desiderio:nõ pp amicitiã
sed pp icõmoda sua. Plæriq angi solent: boni
amici ãgustiis amicorũ dolorẽ hr̃e cõsueuerũt
quo gdẽ dolore ergo careo:qm̃ Scipio nõ ma
lũ adept⁹ est:sed uirtutis suæ pmia.¶ Si qd ac
cidit.s.mali pp mortẽ Scipiõis nõ sibi sed mi-
hi accidit:qa iudicio ei⁹ atq iucũdissima careo
cõsuetudie.¶ Amãtis est.i.interest amãtis seip
sũ nõ amicũ aliquẽ cruciare suis icõmoditati-
bus q ãgiƭ icõmodis q̃ sibi euenerũt nõ amicũ
amãt:sed seipm q̃res græcæ εαυτου φιλια
uocaƭ.i. puata amicitia: uerbi grã:uxor dolet
absentia mariti:nõ pp maritũ:sed pp suã soli-
tudinẽ.¶ Cũ il.actũ præ tractatũ ẽ eẽ pclare cũ
ipõ i funere eni Scipiõis pclara fuit põpa:& ut
igt iferi⁹:ferme tota ciuitas ei⁹ fuit i lachrymis
¶ Actũ.i.tractatũ pspere:dicim⁹ fortũa bene
agit mecũ.i.fauẽs mihi ẽ:alias dicim⁹.¶ Actũ
pcl.i il.q.d.oia pclare & sũma cũ glia i uita sua
fecit.¶ Nisi eni solebãt ãtiq in cõsolatiõe mor
tuorũ defuncti tẽpla & statuas attribuere: q̃ i-
mortalis deificatio nũcupaƭ. Scipio ãt existi-
mãs hãc eẽ mortalitatẽ nũq̃ tẽpla sibi fieri p-
māsit:ut alii fecerũt iperatores:ordo est eni ni
si eni subaudi nõ uellet optare imortalitatẽ ut
tẽplorũ:sed uirtutis:qđ minie putabat.s. hãc
tẽploꝝ cõsecrationẽ eẽ imortalẽ qđ fas eẽt op
tare:& dignitatis gloriã & uirtutẽ.¶ Sũmam
spẽ:q̃ idoles appellaƭ:indoles est futuræ uirtu
tis demonstratio:cui⁹ bonũ tota ciuitas sũma
cũ uoluptate aspectabat.¶ Adolescẽs cõtinue
supauit:nõ solũ spẽ uirtutis execut⁹ ẽ:sed ẽt eã
trãsiuit.¶ Primũ añ tp̃s:añ.xxv.ãnũ more aui
adoptiui cõsul creat⁹ est:q̃ res accidere solebat
ciuitati Romæ pp uirtutẽ alicui⁹ & picula in-
gruẽtia hoc mõ cõtra legẽ creare aliquẽ cõsu-
lẽ ante tp̃s.¶ Suo tpe.i.cõuenięti sibi : hoc est
cum iam eẽt adeptus annos cõsulari dignitate
digne iterũ consul creatus est. & q̃si tarde qm̃
Carthago ciuitas Aphricæ & numãtia Hispa
niæ ciuitas Romanũ populũ grauissimis bel-
lis debellabãt.sed Scipio eas funditus: deleuit
& bello punico tertio finẽ iposuit.¶ Liberali-
tate in sorores:q hæreditatẽ æmilianã:quæ si-
bi uenerat a p̃re Paulo in dotes sororũ dispar
tiuit.¶ In suos amicos:& ppinquos:tota ciui
tas exequiis Scipiõis graui mœrore: & lachry
mis afficiebaƭ:funus & honor dr̃ alias:alias:exege.dicit Terẽ.Interea pcedit funus.i.põpa & solẽnitas funeris.
Teren. ¶ Quãuis nõ sit grauis hæc dicit Ci.ne uideaƭ ubi cõtradicere ea quæ dixit in Catone: ꝙ senectus non esset gra
uis:sed iocũda.¶ Anteq̃ mortu⁹ esset.s.Scipio:sed uideƭ mortuus.s. Cato.¶ Talis uita : oi dignitate & uirtute
pdita.¶ Gloria:rerũ magnarũ talis fuit ut generosis Scipionis facinoribus nihil addi posset.¶ Moriẽdi sensum
celeritas antipophota.sibimet obiectans Læli.quod subito casu Scipio spirauit:de qua re multæ sunt opiniões.
Plato Plato dicit ꝙ qui morbo incurabili captus est:cuius angustias maiores in dies habiturus sit quod ille merito-

ut mihi uideris nõ recte iudicas de catõe:aut eni ne
mo qđ gdẽ magis credo:aut si q̄sq̃ est:ille sapiẽs fu-
it.Quõ eni ut alia omittã:mortẽ filii tulit? Memi
nerã paulũ:uiderã gracchũ.Sed hic ne cõparãƭ ca
toni maximo & spectato uiro. Quãobrẽ caue ne
catoni ãteponas iustũ gdẽ ipm:quẽ apollo:ut ais sa
piẽtissimũ iudicauit.Hui⁹ eni facta:illi⁹ dicta laudã
tur:de me aũt:ut iã cũ utroq loquar : sic habetote.
Ego si Scipiõis desiderio me moueri negẽ:q̃ id re-
cte faciã uiderit sapiẽtes:sed certe mẽtiar. Moueor
eni tali amico orbat⁹:qualis ut arbitror : nemo unq̃
erit:& ut cõfirmare possũ:nemo certe fuit. Sed nõ
egeo medicina:me ipse cõsolor:& maxime illo so-
latio:ꝙ eo errore careo:quo i amicoꝝ discessu plæ
riq angi solẽt:Nihil mali accidisse Scipioni puto
mihi accidit:si qd accidit.Suis ãt icõmodis graui-
ter angi:nõ amicũ:sed seipsũ amãtis est.Cũ illo ue-
ro qs neget actũ eẽ pclare?nisi eni(qđ ille minime
putabat)imortalitatẽ optare uellet:qđ nõ est ade-
ptus:qđ hoi fas eẽt optare. Qui sũmã spem ciuiũ
quã de eo iã puero hũerãt cõtinuo adolescẽs icre
dibili uirtute supauit:q cõsulatũ petit nũq̃: fact⁹ est
cõsul bis:primũ ante tẽpus:iterũ sibi suo tpe reip.
pene sero:q duab⁹ urbib⁹ euersis inimicissimis hu-
ic ipero:nõ mõ pñtia:uerũ ẽt futura bella deleuit:
qd dicã de morib⁹ facillimis? de pietate in matrẽ?
liberalitate in sorores?bonitate in suos? iustitia in
oẽs?Hæc nota sũt nobis:quã ãt ciuitati carus fue-
rit mœrore funeris iudicatũ ẽ.Quid igr̃ hũc pau-
corũ ãnorũ accessio iuuare potuisset: senectus eni
q̃uis nõ sit grauis:ut memini Catonẽ uno ãno ãt eq̃
mortu⁹ ẽ mecũ:& cũ scipiõe disserere:tñ aufert eã
uiriditatẽ in q̃ ẽt:nũc erat scipio. Quãobrẽ uita q-
dẽ talis fuit:uel fortuna:uel glia:ut nihil posset ac-
cedere moriẽdi ãt sensum celeritas abstulit:quo de
gñe mortis difficile dictũ est:qd hoies suspiceẽƭ ui-
detis.Hoc tñ uere licet dicere.P.Scipiõi ex multis

diebus:quos in uita celeberrimos lætissimosq; ui derit illū diē clarissimū fuisse cū senatu dimisso do mū reductus ad uesperā est a prib⁹ cōscriptis: a po puli ro. sociis & latinis:pridie q̄ excessit e uita: ut ex tā alto dignitatis gradu ad superos uideat potius q̄ ad iferos puenisse:neq; eni assentior his:q hæc nup disserere cœperūt:cū corpibus simul aïas iteri re:atq; oïa morte deleri:plus apud me ātiquorū au ctoritas ualet:uel nostrorū maiorū qui mortuis tā religiosa iura tribuerūt:qd nō fecissent pfecto:si nihil ad eos ptinere arbitrarētur:uel eorū: qui in hac terra fuerūt magnāq; græciā q̄ nūc qdē deleta ē: tū florebat:istitutis:& pceptis suis erudierūt:uel eius qui Apollinis oraculo sapiētissimus est iudicatus: qui nō tū hoc:tū illud:ut in plærisq;:sed idē dicebat semp aïos hoīum eē diuinos:iisq; cū e corpe excessissent reditū ad cœlū patere:optimoq; & iustissimo cuiq; expeditissimū:qd idē Scipioni uidebat : q̄q̄ idē quasi præsagiret:per paucis ante mortē diebus: cū & Philus & Manili⁹ adessent: & alii plures:tuq; etiā Scæuola mecū uenisses.disseruit triduū de re pu.cuius disputationis fuit extremū fere de imortalitate animorū:qui se iquiete per uisum ex africano audisse dicebat. Id si ita est ut optimi cuiusq; anim⁹ in morte facillime euoluet tanq̄ e custodia uinculisq; corporis:cui censem⁹ cursum ad deos faciliorē fuisse q̄ Scipioni? Quocirca mœrere hoc eius euētu uereor:ne inuidi magis q̄ amici sint. Sin aūt illa uereor:ut idē iteritus sit animorū & corporum nec ullus sensus maneat ut nihil bōi ē in morte:sic certe nihil est mali. Sensu eni amisso fit idē q̄si nat⁹

optare pōt necē. Clarissimū:splēdore & uirtute lucē fuit ille dies in quo dimisso senatu ab oībus domū reductus est. Reduct⁹: foris domū reducim⁹:ex domo foras deducim⁹. Socii:qui erāt cōiūcti ad bella gerēda cū Populo Ro.& latinis sentitores.socii romanorū: & cæteri latini Scipionē de senatu domū reduxerūt:nā in senatu ea q̄ fecerat in bellis dū fuit iperator ipsis senatoribus cōmemorauerat:sequēti nocte iterfectus fuit. Ad inferos ubi iniqui suis sceleribus dant pœnas. Neq; assentior his:ponit quādā disputationē ad ostēdēdū ꝙ aïa est imortalis. Assentior & assentio inuenit.i.opinionē & sentētiā epicureorū nō laudo. Auctoritas antiquorū: locus est ab auctoritate nō solū ueterū græcorū:sed ēt romanorū.quæ qdē auctoritas maiorū plurimū apud doctos uiguit. adeo ut cū Pythagorei dicere solerēt:ipse dixit sine noie Pythagorā itelligebāt. Est eni auctoritas sñia imitatiōe digna:quā hoies cōsequūtur longa uirtutis experimēto. Religiosa: sacrata & culta: ppterea religio est cultus diuin⁹. Ad eos.i. ad deorū aïos ptinere putassent hæc religiosa mortuis maiores nō tradidissent ad eos:q̄si dicat:illud qd in Catōe dixim⁹ nō est ille qui digito mōstrari pt ut inqt Pythagoras. Corpora qdē sunt duo:aïus aūt unus. Magnam ad græciā:ab auctoritate phorū:qui habitauerūt in italia argumētū trahit:pp quos i Calabria philosophātes illā Italicæ partē magnā appellauerūt græciā:quā deinde studia remota fuēt quorū pñceps fuit Pythagoras fugiens ex samo isula pp tyrānos. Erudierunt illos italos rusticos & idoctos fecerūt eruditos:qm ut inquit Liuius:rarus erat litterarū usus in italia. Vel eius:locus erat a testibus. Laudat Socratē qui semp tenuit:ut aïus eēt immortalis:fuit aūt:ut diximus:iudicatus ab Apollinis oraculo sapiētissimus ut cherephon discipulus retulit. Qui nō tū:Plato eni:ut sæpenumero dictū est:semp Socratē pceptorē itroducit suis opibus ad loquēdū:qui multis reb⁹ multa cōtraria disputat. argumēta:ut per cōtrarietates illorū ueritatē melius rimet: hoc mō dicebāt collocutores:iustitia est uirtutis pars optima Illa eni cōseruat ciuitates:& hoīes pclaros efficit:rñdebat contra Socrates pp ueritatis magnitudinē:mō est cōtrariū:nā multi pp iustitiæ obseruationē psecutiōes multas patiunt. in aï aūt disputatione nūq̄ istas exigebat contrarietates:ut mō imortalē mō mortalē eē diceret:sed semp imortalē aïum eē aiebat. Tū illud ut mortalis foret:ut in aliis facere consueuit. Reditū in cælū:ut dictū est: putabat Plato ꝙ aïæ prius eēnt formatæ in cælo aū corporū creationē:deide in morte reuertebātur in cælū:iō qa opa Plato.cū fide xpiana cōueniūt btūs Aug.in li.de ci. dei. Plato opa legēda eē affirmabat. Iustissimo:q̄tū ad gubernationē magistratuū. Qui q̄si: Ci. facit unū librū de rep. iscriptū qui in.vii.libros diuidebat sed maiorū negligētia penes nos nō iuētus est sed solū fragmētū q est libellus de Scipiōis isōnio qd restat quē librū Ma.ro.cōmētat⁹ ē:in quo libro itroducebant multi disputātes & in fine illi⁹ uoluminis de rep. qui est libellus de Scipiōis isōnio:disputat de aïa:nā Scipio maior appet nepoti suo Scipiōi isti cui iperat:ut oïa pericula pro rep. subeat & caueat se a domesticis. Præsagiret:pauloāte mortē suā disputabat de aï imortalitate:q̄si pdiuinaret cito ab hac uita discedere. Philus & Māli⁹:isti duo & alii in libris de rep. erāt collocutores. Tu Scæ. hic Scæuola cū socero Lælio iterfuit disputatiōi. Qua ingete:q oïa de imortalitate dicebat se audiuisse ab africāo maiore in sōno. Quocirca:dilematō format quo utroq; mō capit aduersariū:dilematon:est duplicis cōclusiōis argumētū:altera q̄rū absoluta ab altera capit aduersarius hoc mō: aut aïus est mortalis:aut imortalis si immortalis est dolere non debeo:qa Scipionis animus uirtutis præmia cōsecutus est:ut uult deus:qui est ipsa iustitia: si aūt est mortalis:nullū ergo patitur mœror:afficere me nō debeo mœrore. Inuidi:inuidia est dolor alienæ fœlicitatis;ergo de Scipionis prospero euentu dolorem. Sin aūt. secūda pars est dilemati . Nihil boni:si uirtutis pmiū non cōsequit: si etiam nihil mali adipiscitur:qa aïus morit

Auctoritas

Liuius

Dilematon

diffinicio Inuidie

¶Nos gaudemus:pp amicitiā nr̄am:& cōcludit hāc particulā.¶Mecū incōmodius: morte ſcipiōis mecū male
eſt actū:nā eius iucūdiſſimæ cōſuetudinis fructu careo.¶Introierā:Lælius erat maior natu.¶Sic fruor: fructū
recordatiōis de amicitia nr̄a capio.¶De re priuata:& de repu.& de ppria re nobis cōis cura erat. ¶Volūtatū
Plutar. eſt idē uelle & idē nolle qd' erat in Scipiōe & Lælio:qua ea re dicit Plutar.ꝙ plures amicos hēre nō poſſum⁹:qm̄
uolūtatib⁹ obtēperare nō poſſum⁹:alter eni te iuitaret alter ad fun⁹ alter ad nuptias:alter hēret iudiā ꝙ magis
amares aliū & ſic naſcereť diſcordia.¶Iſta fama ſapiæ:q̄ eſt in nobis ut uelitis me ſapiētē appellare:q̄ res falſa eſt,
eo ꝙ nō ſū ſapiēs.¶Spero:memoriā amicitiæ
ſempiternā.Ci.loquiť.q.d.pp ſcripturā meā
memoria iſti⁹ amicitiæ poſteritati tradetur.
Sæculū ¶Ex ſæ.ſæculū eſt ānorū cētū ſpaciū.¶Quat-
tuor theſe⁹ & Perithous:ali⁹ Damō & Phithi
as.¶Pylades & Oreſtes.¶Quo ī gn̄e:īter ami
Paria corū paria.Scipio & Lælius īter amicorū pa-
Amico- ria dinumerenť:deinde īuitat Læliū q̄ regulas
rum amicitiæ ſibi exponat.Mētionē amicitiæ & ſu
mus ocioſi duo bn̄ cōiūxit: uidelicet honeſtas
regulas amicitiæ:ſecūdo tp̄s:& unum ſine alio
male ſtaret:op3 ut res ſit honeſta:& tp̄s reqri-
tur ad eā exponēdā.¶Soles de cæteris: ſi q̄rať
a te de aliqua:utputa de ciuitatis gubernatiōe
oia ſubtili quodāmō diſputas: ſic de amicitia
facias oro.¶Quid ſentias:tria īterrogat:opio
nē:quā de amicitia teneat:q̄lē eā exiſtimet:& il
lius p̄cepta tradat.¶Qualē exiſtimes: uel uti-
lē uel inutilē.¶Mihi erit gratū Scæuola. Fan-
ni orō mihi aſſentit:mō hāc rē cū Lælio tracta
Ante re:ut ait conabať.¶Fānius anteuertit:p̄uenit:
uerto anteuertere eſt p̄occupare & p̄uenire.¶Ego
uero grauarer:prio excuſat ſe ꝙ ad tanta ptra-
ctāda ībecillis eſt:nā & p̄clara res eſt q̄re nega
re nō pōt ea p̄cepta tradere bon⁹ enī uir rē ho
neſtā tractare nō recuſabit.¶Doctorū eſt iſta
conſuetudo. Excuſatio Lælii eſt duplex: pri-
mo ꝙ ipſe facultatē diſputādi hāc rē nō hēt.ſe
cūdo qa imp̄meditatus erat hæc enim cōſuetu
do diſputādi & rn̄dendi p̄blematibus & orō-
nibus ex tpariis fuit apud doctiſſimos uiros:p̄
ſerti græcos:q oē3 ſciam tenere p̄fitētur. Gor
Gorgias gias leōtinus de q̄cūq3 re ſibi p̄poſita impræ-
meditate rn̄debat.Iſta quā uultis eē in me fu-
it cōſuetudo peritiſſimorum̄ hoium.¶Quāuis:
p q̄tūuis:ſubito p̄poſito ſibi diſputeť.¶Ego:
uel per iſtā excuſationē:ut ad alios p̄ficiſcanť:
qui iſta diſputare p̄fitētur:tn̄ ſic paulatim re-
gulas amicitiæ īgrediť: præhortať eni ut ami
citiā oibus rebus anteponāt.¶Oibus reb⁹:di-
cet q̄ſpiā ergo uirtuti amicitia anteponēda ē:
cui rn̄det ꝙ nō eſt res humana uirtus: ſed diui
na amicitia uirtutis pars eſt:iō dixit.¶Rebus
humanis.ſ.diuitiis & ſtatui.¶Neq3 id ad uiuū
illa reſeco.tractū eſt a medicis:qui curāt uuln⁹
uſq3 ad uiuū.Iō iſte ingt nolo loq de ſtoica bo
nitate uſq3 ad uiuū: qui ſubtili⁹ differūt: ſtoici
hāc aſſerūt & tenēt:& extremā opionē: ut bo-
nus ſit ille cui aliqs defectus non eſt.¶Fortaſ
ſe uere.ſ.differūt:neq3 affirmat neq3 negat opi
nionē illorū.¶Ad cōem utilitatē. parū eni dixerunt hāc bonitatē ad cōem utilitatē:uerbi gr̄a.Titium relinquo
hæredē meū ſi eſt bonus uir ſ̃m ſtoicos reperiť:ergo hæc diſputatio humanæ naturæ nō fauet. ferūt enim nō
eſſe cōparatiua:neq3 ſuplatiua hoc mō:iſte bon⁹ eſt ali⁹ nō eſt melior:& ſi melior eſt primus nō eſt bon⁹.¶Sed
eā ſapiētiā:ſapiētia dr̄ a ſtoico:quæ oium rerū & diuinarū humanarūq3 cognitionē tenet:quā ſapiētia nemo ſe-
qui pōt.¶Nos aūt:ego Lælius ſapiētiā largo mō capio:quæ eſt in cōi uſu & exercitatione hominum:ut ſi aliqs

nō cēt oino. Q uē tn̄ eē natum & nos gaudem⁹: &
hæc ciuitas dū erit lætabiť. Q uāobrē cū illo qdē
ut ſupra dixi actū optime eſt:mecū āt īncōmodius
quē fuit æqus:ut prius ītroi erā īn uitā:ſic prius exi
re de uita. Sed tn̄ recordatiōe nr̄æ amicitiæ ſic fru-
or:ut btē uixiſſe uídear:qa cū Scipione uixeri quo
cū mihi cōiūcta cura de rep. & de priuata fuit: quo
cū dom⁹ fuit & militia cōis:& id ī quo ē oīs uis amí
citiæ:uolūtatū:ſtudiorum̄ ſn̄iarumq3 ſūma cōſēſio. Itaq3
nō tā iſta me ſapiæ:quā mō fanni⁹ cōmemorauit: fa
ma delectat:falſa p̄ſertim:q̄ ꝙ amicitiæ nr̄æ memo-
riā ſpero ſempiternā fore:idq3 mihi eo magis ē cor
di: ꝙ ex oībus ſæculis uix tria aut q̄ttuor nominā
tur paria amicorū:quo ī genere ſperare uideor Sci
piōis amicitiā & Lælii notā poſteritati fore. FAN.
iſtud qdē Læli ita neceſſe ē. Sed qm̄ amicitiæ mē-
tionē feciſti:& ſum⁹ ocioſi: pergratū mihi feceris:
ſpero itē Scæuolæ:ſi quēadmodū ſoles de cæteris
reb⁹ quū ex te q̄rūtur:ſic de amicitia diſputatis:qd
ſentias.q̄lē exiſtimes:q̄ p̄cepta des. SCÆVOLA.
Mihi uero erit gratū atq3 idipſū:cū tecū agere co-
narer Fāni⁹ anteuertit. Q uāobrē utriq3 noſtrū gra
tū admodū feceris. LÆLIVS. Ego uero nō graua
rer:ſi mihi ip̄e cōfiderē. Nā & p̄clara uiſa res eſt: &
ſum⁹:ut dixit Fāni⁹ ocioſi. ſed qs ego ſum? aut q̄ iu
me ē facultas? doctorum̄ ē ip̄a cōſuetudo. æq̄ græcorum̄
ut iis p̄ponať: de quo diſputēt:q̄uis ſubito Magnū
opus eſt egetq3 exercitatiōe non parua. Q uāobrē
q̄ diſputari de amicitia pn̄t ab eis cēſeo petatis: qui
iſta p̄fitenť. Ego uos hortari tm̄ poſſū:ut amicitiā
oibus reb⁹ humani anteponatis. Nihil ē eni tā natu
ræ aptū:tā ꝯueniēs ad res uel ſecūdas:uel aduerſas:
Sed hoc primū ſentio:niſi ī bōis amicitiā eē nō poſ
ſe. Neq3 id ad uiuū reſeco:ut illi qui hæc ſubtili⁹ diſ
ſerunt fortaſſe uere:ſed ad cōem utilitatē parū. Ne
gāt eni quemq̄ uirū bonū eſſe:niſi ſapientē:ſit ita ſa
ne:ſed eam ſapiētiam īterpretātur:quā adhuc mor
talis nemo eſt cōſecutus. Nos aūt ea q̄ ſunt in uſu

habeat quādā uirtutis cognitionē sapiēs appellaṫ. ¶ Fingūt:a stoicis q̄rū ad ipossibilia:fingūt eni hoiem esse bonū:qui oēs uirtutes cōtinet & nemo inuenit. ¶ Optaṫ:optare est rē absentē desiderare:ergo appetūt sciētias & oēs res:q̄s nemo mortalis spectare aut sperare debet. ¶ Caiū Fabriciū:hi oēs fuerūt clarissimi uiri:quos s̄m stoicos sapiētes nō appellarem⁹:qa theologiæ cognitionē nō habuerūt. ¶ Sibi hēant sapiētiæ nomē & bonitatis.s. isti stoici secū habeāt. ¶ Inuidiosum:pp tot doctrinas:oium rerū hoies sibi inuideāt:nec id quidē faciēt:nō enim stoici cōcedēt istos fuisse bonos uiros. Quare negabūt id nisi sapiēti populo cōcedi. Sapientiā oium diuinarū humanarūq; rerū cōplexionē dicēt nulli posse cōcedi nisi sapiēti ergo hæc sapia stoica nō est in istis uiris:qua ex re sapiētia more suo nō appellaṫ. Opto

uitaq; cōi:nō ea q̄ fingūtur aut optātur:sperare debem⁹. Nūq̄ ego dicā. C. Fabriciū. M. Curiū. T. Corūcaniū:quos sapiētes nostri maiores iudicabāt ad istorū normā fuisse sapiētes. Quare sibi hēant sapientiæ nomē & iuidiosū:& obscurū cōcedātq; ut hi boni uiri fuerit. Neq; id qdē faciēt:negabunt id:nisi sapiēti posse cōcedi. Agam⁹ igr̄ pigui minerua: ut aiūt;q ita se gerūt:ita uiuūt:ut eorū pbet̄ fides:itegritas:æq̄litas:liberalitas:nec sit i eis ulla cupiditas uel libido:uel audacia:sintq; magna cōstantia: ut hi fuerūt:quos mō noiaui:hos uiros bonos:ut hiti sūt sic ēt appellādos eē putem⁹ q̄ assequūtur quātū homines pñt naturā optimā:recte uiuēdi ducē. Sic eni bñ pspicere mihi uideor:ita natos eē nos ut iter oēs eēt societas q̄dā:Maior āt ut q̄sq; pxime accederet. Itaq; ciues potiores sunt q̄ peregrini:& ppinqui q̄ alieni cū his eni amicitiā natura ipa peperit. Sed ea nō satis hēr firmitatis:Nāq; hoc pstat amicitia propinqtati: qđ ex ppinquitate beniuolētia tolli pōt: ex amicitia āt nō pōt. Sublata eni beniuolētia amicitiæ nomē tollit ppinqtatis. Quāta āt uis amicitiæ sit:ex hoc itelligi maxime pōt: q; ex ifinitate societatis gñis hūani:q̄ cōciliauit ipa natura. cōtracta res ē:& adducta in āgustū:ut ois charitas: aut iter duos:aut iter paucos iūgeret̄. Est āt amicitia nihil aliud nisi oium diuinarū humanarūq; rerū cū beniuolētia & charitate sūma cōsensio. Qua qdem aut scio:an excepta sapia qcq̄ meli⁹ hoi sit a diis imortalibus datū. Diuitias alii pponūt:bonā alii ualitudinē:alii potētiam:alii honores. Multi ēt uoluptates bæluarū hoc qdē extremū est. Illa āt supiora sunt caduca & icerta:posita nō tā in nr̄is cōsiliis q̄ in fortunæ temeritate. Qui āt in uirture summū bonū ponūt p̄clare illi quidem. Sed hæc ipsa uirtus amicitiam gignit & cōtinet. Nec sine uirtute amicitia esse

¶ Agamus igiṫ pingui Minerua: Crasso igenio rudi quodāmodo nos appellabim⁹ sapiētes qui ut aiunt:itegritatē & bonitatē in se cōtinēt. ¶ Pingui Minerua. Crasso ingenio nō subtili more stoico. Minerua īgeniū diciṫ: alias Pallas appellaṫ:quæ est igeniorū dea: fides:a fio & dico uenit. ¶ Integritas:nō aliqua corruptiōe maculata. ¶ Æqualitas:in oib⁹ iustitia. ¶ Liberalitas:quæ cōsistit in dādo & accipiēdo pecunias & potissimū i dādo. ¶ Libido: imoderat⁹ appetitus. ¶ Cōstantia:in uirtutis pposito pseuerātia. ¶ Et qui sequātur naturā: optimā bene uiuēdi ducē:natura in corpe humano aium tradidit:cui adhibuit quinq; ministros.s.sensus corpis:qui igiṫ hos sensus.s.odoratus:tactus & cæteros gubernat cū rōne ille naturā seq dr̄:nō enim appetit oia cū rōne sensus illi⁹ rōne adhibita:ducēdi sunt in exercitationē. Sic eni distinguit amicitiā:est eni q̄dam amicitia a natura data: quæ a uirtute nata: & hæc excellētior est oibus reb⁹ humanis. ¶ Perspicere:uideor modeste loquiṫ nō eni inqt pspicio ut effugiat arrogātiā. ¶ Maior: hæc est naturalis amicitia q̄:oest ppinqor sanguine si ue natione tāto est maior. ¶ Potiores: eligibiliores hoc mō panē habēs:quē pauperi tradere intēdis:quos æquali paupertate depssos inuenis:unū peregrinū alterū ciuē:ille panis potius dādus est ciui q̄ peregrino. ¶ Nāq; in hoc præstat amicitia ppinquitati:amicitia uirtute cōtracta excedit amicitiā naturalē:in hoc q illa ppinquitatis amicitia firmitudinē in se habet quēadmodū uirtutis amicitia. ¶ Præstat: uerbū est cōparatiuū iūgiṫ cū dtō actō & ablatiuo:ut magnū pstat achillē. ¶ Beniuolētia sublata:remota beniuolētia auferṫ amicitia: q̄ est duorū aut pluriū mutuata beniuolētia: amor eni pōt eē solus ut aliqs erga aliū amorē gerat & ipse cui geriṫ amor ignorat amorē. ¶ Ita cōtracta res est ex amicitia naturali q̄ est ut amemus hoies cōtrahiṫ qdē mutu⁹ amor & restringitur ex oibus hoibus ut per uirtutē iducimur ad amādū aliquē cui bñ uelim⁹ gr̄a sui:nō aūt nr̄i. ¶ In angustū:adducta illa generali amicitia & naturali ita in āgustiā duciṫ ut unū solū amemus. ¶ Charitas: gr̄a:amor q̄ græce χαρισ dr̄ & deberet scribi cū aspiratiōe:sed usus cōuertit nos i errorē. ¶ Dū ergo:cū iō amicitiā cōtrahim⁹ qui in fidē nobis amicitiā hūanitatēq; nō tenēt. ¶ Cū beniuolētia. Assensio igiṫ dissimulatiua nō ē amicitia: qa nō fit cū beniuolētia & amore. ¶ Diuitias pponūt: Auiditate diuitiarū plerię relinquūt amicos ¶ In nr̄is cōsiliis:uirt⁹ ipsa regiṫ s̄m cōsiliū & mētē nostrā:sed diuitiæ in māib⁹ fortūæ sunt collatæ. ¶ Sūmū. bonū: sūmū bonū ē illud p qđ oia fiūt utputa scribere librū:studere & legere:hæc oia bella & bona sunt:sed qa hæc solū pp uirtutē fiūt uirtus summū est bonū:ergo ultima res quæ cætera ad bonū suū finē ducit summū bonum appellaṫ. ¶ Præclare:illi qdē optime putāt summū bonū esse uirtutē. ¶ Sed hæc ipsa uirtus:qui est summū bonū appellat amicitiā generat & nutrit:hac eni i pticula demōstraṫ uirtus eē genitrix & nutrix amicitiæ. ¶ Cōtinet:

Minerua

Fides

Amicitia

quãtũ ad nutrimẽtũ. ¶ Iã uirtutẽ ex cõsuetudine: uirtus est hitus qdã bonitatis ex lõga cõsuetudine cõtractus. i. practica qdã ex bonorũ morũ & doctrinæ exercitatiõe hita. ¶ Sermõis nr̃i: more eni Ro. appellamꝰ uirtutẽ hitũ quẽdã bonitatis & lõga cõsuetudine iuẽtũ. Stoici ãt uirtutẽ appellãt: q̃ oĩa in se cõphẽdit q̃ in solo deo est. ¶ Nec eã metiamur: nec mẽsuremꝰ uirtutẽ quẽadmodũ Stoici q dicti sũt απο τησ ςοασ. i. porticu: in qua disputare

Cato

cõsueuerãt. Doctus more boni uiri nõ noiant aliquẽ: sed derisiue inqt ut faciũt isti docti stoici q uerboꝝ magnificẽtia uirtutẽ oĩum bonorũ cõgregationẽ uocãt. ¶ Paulos. i. uiros bonos & sĩles Paulis & Catõi Cato ẽ dictus catꝰ. i. acutus. ¶ Cois uita: sapia cõis & uulgaris fuit ĩ his uiris. ¶ Eos omittamꝰ: reliquamꝰ stoicos ſm opionẽ quoꝝ nemo talis sapiẽs inuenit. ¶ Inter tales uiros: ĩter illos paulos & catones. ¶ Tãtas oportunitates: cõmoditates: oportũitas ex ob & portꝰ: cõponit: nõ eni uenit ab oportet: qa op primã corripit: & oportũitas p gẽinũ. p. scribit. ¶ Quis pt eẽ uita uitalis: q s pt uiuere nisi cũ aliquo amicitiã hẽat: ar duũ ẽ dicere ea q̃ sentis: utputa de aliq̃ re faciẽda cõtra rẽp. si aliũ nõ faceres certiorẽ. ¶ In psperis: de secũdis rebꝰ tãtas lætitias nõ hẽremꝰ nisi amicus eẽt qui illis lætet æq̃: ac tu gaudẽs.

Oportunitas

¶ Dẽiq̃ cæteræ res: oñdit plures cõmoditates eẽ ĩ amicitia respectu aliarũ rerũ certæ eni res referũt singulæ singulis. ¶ Diuitiæ: q dixit p reguiã pbat p exẽplum: utputa diuitiæ sũt ad fruẽdũ: fere inqt: qm̃ ẽt diuitiæ psũt hẽre plures cõmoditates ultra fruitionẽ illaꝝ. ¶ Opes ut colare: pro colaris honoreris pp opes: q̃ ad magnificẽtiã sũt sicut hr̃e plures famulos: mltos equos: magnificas ædes. ¶ Quocũq̃ uer. quocũq̃ uadis tecũ ẽ ipa aicitia: uerbi grã: si ferrariæ te cõtinẽs amicꝰ Verõæ tibi succurrit: si Romã pficisceris sp ilic pĩras & auxilia tecũ erit nullo loco excludit: neq̃ ĩ exercitu: neq̃ in senatu deest aicitia. ¶ Nõ aq̃: non igne: oĩa elemẽta necessaria sunt hoĩ: sed aq̃ & ignis magis exercẽt ad uitã hoĩs q̃ alia duo: sic igt: nõ tã utimur istis duobꝰ elemẽtis ita necessariis q̃ ipsa aicitia. ¶ Partiẽs & cõicãs: amicꝰ bonꝰ de amici calamitate certio factus: eã qdẽ calamitatẽ æq̃ ac amicꝰ patit: & iõ oẽm tristitiã reddit faciliorẽ. ¶ Tũ illa: nimirũ demõstrat miraculosam aicitiæ cõmoditatẽ. ¶ Bona spe: plucet ĩ posterũ: tracta ẽ silĩtudo ab aliquo pferẽte cæreũ: q sequẽtibꝰ post lucẽ affert: sic amicꝰ post lucem bonæ spei suo amico ĩ posterũ. de quo magnã spat utilitatẽ. ¶ Tãq̃ exẽplar: amicꝰ est qui suũ amicũ aspicit: uerũ hoc ẽ noĩs silĩtudinẽ sui inspicit. i. alteꝝ similẽ sibi ĩtuet. ¶ Viuũt mortui q̃ res difficilis ẽ ad credẽdũ: demõstrat ĩ hoc q̃ aicitia miraculosa sit. ¶ Viuũt mortui amici p memoriã & honorẽ: quẽ hñt de ipsis mortuis amici uiuẽtes eos defũctos uiuere dicimꝰ: honos q remãsit ĩ corde aicoꝝ uiuẽtiũ. Memoria recordatio illoꝝ. ¶ Quod si exemeris ex natura hac ĩ pticulari ui aicitiæ tractat: & ea demonstrat pargumẽta sũpta a cõtrariis: oẽs dignitates excellit: si eni aicitia e ciuitatibus tolleret oẽs ad terrã corruerent. ¶ Exemeris: rẽoueris ab eximio uenit: ¶ Nec agri: si hũor nõ hẽret cõcordiã cũ calorẽ fœtꝰ terra si pduceret suos. ¶ Agrigẽtinũ fe. dicũt fuisse ẽpedoclẽ poetã

ullo pacto põt. Iã uirtutẽ ex cõsuetudine uitæ sermonisq̃ nr̃i interp̃temur. Nec metiamur eã: ut qdã ĩdocti uerboꝝ magnificẽtia: uirosq̃ bonos eosq̃ habẽtur numeremꝰ paulos: Catones: Caios: Scipiões Philos de his cõis uita cõtẽta ẽ. Eos ãt omittamꝰ: q oĩno nusq̃ reperiũtur. Tales igr ĩter uiros amicitia tãtas oportunitates hẽt: q̃tas uix queo dicere: principio qs põt eẽ uita uitalis: ut ait Enniꝰ q nõ in amici mutua beniuolẽtia cõquiescat? Quid dulcius q̃ hẽre quo cũ oĩa audeas sic loq ut tecum quis esset tãtus fructus in psperis rebꝰ: nisi hẽres: q illis æque ac tu ipe gauderet? aduersas uero res ferre difficile eẽt sine eo: q illas grauiꝰ ẽt q̃ tu ferret: deniq̃ cæterę res q̃ expetũtur oportunæ sũt singulæ rebꝰ fere singulis: diuitiæ ut utare: opes ut colare: honores ut laudere: uoluptates: ut gaudeas ualitudo ut dolore careas: & mũeribꝰ fũgare corpis. Amicitia plurimas res cõtinet: quoquo te uerteris p̃sto ẽ nullo loco excludit. Nũq̃ itẽpestiua. Nũq̃ molesta ẽ. Itaq̃ nõ aq̃: nõ igni: nõ aere: ut aiũt pluribus locis utimur q̃ amicitia. Neq̃ ego nũc de uulgari: aut de mediocri: quæ tñ ipsa delectat & pdest: sed de uera & pfecta loquor: q̃lis eorũ: qui pauci noiant: fuit. Nã & secũdas res splẽdidiores facit amicitia: & aduersas partiẽs cõicãsq̃ leuiores. Cũq̃ plurimas & maximas cõmoditates amicitia cõtineat: tñ illa nimiꝝ p̃stat oĩbus: q bona spe plucet in posterũ. Nec debilitari aĩos: aut cadere patit. Veꝝ ẽt iã amicũ: qui ĩtuet: tãq̃ exẽplar aliqd ĩtuet sui. Quocirca: & absentes adsunt: & egẽtes abũdãt: & ĩbecilli ualẽt: & qd' difficiliꝰ dictu ẽ: mortui. Tãtus eos honos: memoria: desideriũ psequit amicorũ. Ex quo illorum beata mors uidet. Horũ uita laudabilis: qd' si exemeris ex natura rerũ beniuolẽtiæ coniũctionẽ: nec domus ulla: nec urbs stare poterit: nec agri qdẽ cultus pmanebit: id si minꝰ qdem ĩtelligit: q̃ta uis amicitiæ cõcordiæq̃ sit: ex dissensionibꝰ atq̃ ex discordiis percipi põt. Quæ enim domꝰ tã stabilis: quæ tã firma ciuitas est: quæ nõ odiis atq̃ dissidiis funditus possit euerti? Ex quo q̃tũ boni sit in amicitia iudicari põt. Agrigẽtinũ doctũ quẽdã uirũ carmi-

ex agrigẽto ciuitate siciliæ: q ferebat suis carmibꝰ oẽs res & totũ mũdũ cõstare ex aicitia. Agrigẽtinũ gẽtile nomẽ

nō noiat qs fuerit. ¶ Vaticinatū: qui optim⁹ uates tanq̄ oracula sua cecinit carmina q̄ ueritatē hēbāt: sicut oracula Apollinis ferūt scriptores. ¶ Quæ in natura cōstarēt: si elemēta cōcordiā iter se nō hērēt chaos fieret. Mūdo & tota machia & uia cæli elemēta amicitiā iter se cōtinēt. ¶ Dissipare: euertūtur oia p discordiā. ¶ Et reprobāt: reprobare dicimus qn̄ aliqs laudat pceptū aliqđ & illud nō imitat: reprobare dr̄: ut Iuue. de uirtute locuti: sic non imitātur ergo eni reprobare dn̄t. ¶ Itaq; si qn̄: rephēdit illos q laudāt offm̄ bonæ amicitiæ sicut i subeūdis p amico piculis: & tn̄ illa nō obseruāt. ¶ Offm̄: bn̄ficiū: uel qđ fieri debet. ¶ Aut coīcādis: una cū amico aliqd male adire. Reprobo Iuuenal

nibus græcis uaticinatū ferūt: quæ in rerū natura: totoq; mūdo cōstarēt: quæq; mouerētur ea cōtrahere amicitiā dissipare discordiam: atq; hoc qdē oēs mortales & itelligūt: & reprobāt. Itaq; si qn̄ aliqđ offm̄ extitit amici in periculis: aut adeūdis: aut cōicādis: qs est q id nō maximis efferat laudib⁹? Qui clamores tota cauea nuper in hospitis & amici mei M. Pacuuii fuerūt noua fabula. cum ignorāte rege uter co℞ eēt Orestes. Pylades Orestē se eē diceret ut pro illo necaret. Orestes āt ita ut erat Orestē se eē pseueraret. Stātes ār plaudebāt i re ficta. Quid arbitramur in uera fuisse facturos? Facile iudicabit ipsa natura uim suā. cū hoīes qđ facere ipsi nō possent: id recte fieri in altero iudicarent: hacten⁹ mihi uideor de amicitia qđ sentirem potissime dixisse: si qua p̄terea sunt credo ār eē multa: ab his si uidebit qui ista putāt q̄ritote. FAN. Nos āt a te potius q̄q̄ ēt ab istis sæpe q̄siui & audiui nō iuit⁹ equidē. Sed aliud quoddā expetim⁹ filū orōnis tuæ. SCÆVOLA. Tu magis id diceres Fāni: si nup in hortis Scipionis: cū eēt de rep. disputatū affuisses: q̄lis tū patronus iustitiæ fuit cōtra accuratā phili. FAN. Facile id qdem fuit iustitiam iustissimo uiro defendere. SCÆVOLA. Quid amicitiā? nōne facile ei erit. qui ob eā summa fide cōstātia: iustitiaq; fuatā maximā cœperit gloriā. LÆLIVS. Vim hæc qdē est afferre. Quid eni refert: qua me rōne cogatis. Cogitis certe: studiis eni genero℞ p̄sertim in re bona: tū difficile est tunc ne æquū qdē obsistere. Sæpissime igit̄ mihi de amicitia cogitāti: maxime illud cōsiderādū uideri solet: num propter imbecillitatem atq; inopiam desiderāda sit amicitia: ut in dandis recipiendisq; meritis: quo quisq; min⁹ per se posset: id acciperet ab alio uicissimq; redderet: an eēt hoc qdē propriū amicitiæ: sed ātiquior: & pulchrior & magis a natura ipā pfecta alia cā eēt. Amor eni ex quo

¶ Efferat. q. d. qlibet talē amicū laudib⁹ extolit: si tn̄ ille facere nolit: qui clamores more suo post regulā subiicit exēplū. ¶ Cauea: loc⁹ est sedēriū ad spectādū: qui græce theatrū appellat. ¶ Pacuuii: Pacuuius fuit poeta amicissimus Lælii: qui tragœdiam de oreste & pylade pnūciari fecit quæ ad nos uenit. ¶ Cū ignorāte rege. Orestes cupiens a se furias remouere ex morte mr̄is cōceptas cōsuluit oraculū: cui rn̄dit: ut ad tēplū Dianæ in thauricā regionē pficisceret: quo suū direxit gradū: thoas autē ret illius loci more suo decimū hospitē q erat oresti mactare uolebat interrogās eni qs esset orestes pylades se cōtinuo eē orestem affirmabat. Orestes āt se orestē: ut arat: dicere nō finebat in re ficta in hac fabula oēs in signū laudis pcutiebāt adinuicē manus: qd cēsemus eos in re uera facturos ipsa natura ex qua orit amicitia demōstrabat potētiā amicitiæ. ¶ Hacten⁹. Imponit finē huic pticulæ: in qua demōstratū est amicitiā eē iucūdā: utilē: & necessariam. ¶ Ab his: de pceptoribus & phis amicitiæ disputatorib⁹ cætera q̄rēda sunt. ¶ A te potius: subaudi q̄rimus ab illo q̄sitore tractū. ¶ Aliud quoddā filū: tracta est silitudo a muliere: ac si dicat hæc quæ dicta sūt Lælii sūt unum filū. i. una filata. Iō a te aliā filationē orōne expectamus qua ex re trāsitionē facit more Ci. ¶ Tu magis. Sic ingt Scæuula: o Fāni magis bonæ amicitiæ regulam a Lælio expeteres si audiuisses disputationē ipsi⁹ nup ante mortē Scipionis quæ fuit de rep. ¶ Qualis tu patron⁹. Cic. in eplis ad Atticū testat Platonē imitatū fuisse: in li. de re militari. Pla. ut diximus itroducebat aliquos contradicentes iocari de aliqua re qua illi⁹ ueritas meli⁹ pateret. Hic Ci. itroducit philū cōtradicētē Læ. q iustitia iniqua ē pp quā hoīes plurimas tolerāt calamitates: Læli⁹ accurate defendit iustitiā. Qualis pron⁹ acris fuit dēsor. Alias patronus est domin⁹ liberti. ¶ Cōtra accuratā: igeniose cogitatā: uñ de pcio uicti pēdet uictoria. ¶ Iustissimo uiro defendere. Tractāt fabrilia fabri: & qđ medico℞ est pmittūt medici: ac si dicat Læ. uir iustissimus iustitiā defendit. ¶ Quid amicitiā: attentos facit auditores: ondit enim Scæuola optimū eē disputatorē amicitiæ Læliū de qua tractaturus est ipsæ Læ. ¶ Quid eni refert: qua rōne cogitis: ac si dicat nihil refert siue manibus siue pedibus siue alio multis mū cogitis me de hac re disputationē suscipere. ¶ Studiis generū: pp uoluptates uestras: quia estis mei generis cogitis me disputare potissimū quia res est honesta. ¶ Ne æquū nobis est difficile obstare & iustum nō est. ¶ Sæpissime incipit disputationē unde sit orta hæc amicitia: cuius origo secūdū multos ibecilitate & paupertate profecta plæriq; asserunt q amicos acquirimus ut nobis inseruiant: uel ut illis inseruiamus quæ quidē opinio falsa est. ¶ Minus per se: qđ nō se facere pōt ab amico accipere: & ecōuerso amico indigenti subuenire: pp hoc amicitiā alias hortā inuentā esse uolūt. ¶ An esset hoc pprīū quidem non est proprium ipsius amicitiæ. ¶ Antiquior. i. nobilior est cā pp quam iuenta est amicitia. ¶ Amor. s. alicui qn̄ uelle: & ille mihi beniuolentiam Cauea

hēre facit amicitiā. ¶ Nā utilitates: reddit rōnē qua ex re ista mutua bñficia quæ fiūt nō sunt pricipia amicitiæ: qa multi iseruiūt timore simulatiōe aliq̄. ¶ Simulatiōe colunt: uenerātur: ut puta subditi sæpenumero ueneran tur tyrānos nō amore sed simulatiōe amicitiæ. Et obseruāt tēpoꝝ cōditionē: ut dixim⁹ erga tyrānos. ¶ Nihil fi ctū: q̄tū ad uerba. ¶ Nihil simulatū: q̄tū ad aium refert. ¶ Veꝝ: ad illud fictū rettulit. ¶ Volūtariū ad simulatū re fert. ¶ Implicati ai: ex copulatiōe q̄dā ai a natura data orit amicitia. ¶ Cū sensu amandi: hæc ai copulatio nascit ex cognitiōe q̄dā amādi. ¶ Quod qdē q̄le sit: q̄lis sit ista res uidelicet qđ ex natura pficiscit: nō āt ex inopia ex be stiis pcipi pōt: quæ educāt filios suos. Colum bus enī suos pullos educat cum tāto amore: ꝙ multas patit icōmoditates adeo ut ipse fame poti⁹ morit: q̄ icōmoditate aliq̄ poterit dimit tere. ¶ Ad quoddam: tp̄s quousq̧ p se nutrire pñt a parētib⁹ nutriūtur. ¶ Detestabili scelere: q̄si occurrat cuidā obiectiōi ꝙ iueniunt multi qui nō amāt parētes & ecōuerso. Cui inqt Lælius sūt aliq scelerati: & q̄si mōstra q̄dā humanæ naturæ. ¶ Similis sensus: igredit hāc pticulā i qua ōndit uirtutē eē firmamētū amicitiæ. ¶ Similis sensus. i. filiis cognitio amoris: natura enī uult & cogit ꝙ si ames aliquē & bñ uelis alicui: alter cogit amare. Pariter igit si amicū quēdā nactus fuerit: qui sit mecū mutua beniuolētia: cui⁹ mores & natura atq̧ uirtus meis cōgruāt uirtutibus uinculū huius amicitiæ inter nos erit: ut nulla ui ab amore nr̄o disiungi possim⁹. ¶ Probitatis: ut uirtutes splēdorē in eo pspicere uidemur: pbitas est uitiorū fugatio: uirtus qdē est habitus istituēdi aium. ¶ Ille enī splēdorē hēt: hæc duo continet. ¶ C. Fabricii: qui optim⁹: ut sibi cōiūctus foret: amamus enī istos: quos nunq̄ uidim⁹ pp uirtutē neminē qdē odio hēre possum⁹: sed si odiū inciderit: nō pp uirtutē laudat. ¶ Memoriā usurpet: frequētē enī usum dicat mētionē illorum. ¶ Targniū supbū: ultimū regē romanorū: alter fuit Targnius priscus appellat⁹. ¶ Crassū Spuriū: qui imperiū romanū adipisci uoluerūt. Spuri⁹ pp frumētū largitionē tyrānū fieri putabat: unusq̄sq̧ hēt eos odio: igit p tyrannū demōstrat: ꝙ uirtus est firmamētū amicitiæ: qa amamus ēt hostes uirtutib⁹ præditos.

Epyrhotæ ¶ Pyrrho: epyrhotarum rege. Epyrhotæ dicti sūt ab epyrho regione. Pyrrhus uirtute pditus captiuos romanos cū liberalitate tradidit spreto pcio: dicēsq̧ nō sanguine hoium sed armis & scia militari decertādū eē. ¶ Hānibale: cui⁹ fraudes & scelera Liui. cōplecti nō posset. ¶ Inter cætera sua flagitia: fluuiū quēdā per cadauera romanorū trāsiuit. ¶ Nō alienos aios: uoluit dicere nō amemus Pyrrhū pp pbitatē suā: qa hostis fuit impio romanorū: sed dicit nō tñ odio habem⁹ ipm. Alterū Hānibalē: in hoste ut in Pyrrho mouētur ad bñ uelle alicui uiuēti: cū bñ uolum⁹ mortuis pp pbitatē illorū: eorū. s. uiuētiū uirtute pspicere possumus si diligimus defunctos tāto magis uiuētes diligere debemus: quarū amicitiarū nācisci possumus: & eorū pbitatē uidemus. Studio pspecto & cōsuetudine: illud est beneficiū gratū: qđ fit sūma cū uoluptate & hilaritate q̄dā præsertim illi cui amicitia cōiūctus sis. ¶ Studio pspecto: ingēti uoluptate uisa: ꝙ tibi libēs inseruiuit. ¶ Cū qua cui beneficio cōiūcta est amicitia cōsuetudo. ¶ Quibus rebus. s. uirtute pbitate & beneficiorū collatiōe ad primum amoris motum adiūctus: qui est a natura pfectus: ut diximus: tunc quædā flāma amicitiæ exoritur. ¶ Per quā. s. magnitudinē beniuolētiæ assequi putāt ab amicis: qđ desiderat unusq̄sq̧: iō uolūt eē ortū ex imbecillitate. ¶ Humilē sane: relinqt humilē ortū amicitiæ. & minime gerēdū: ut ita dicam. ¶ Relinquūt. s. illi qui amicitiā

amicitia est noiata priceps est ad beniuolētiā cōiūgēdā: Nā utilitates qdē ēt ab his pcipiūtur sæpe q simulatiōe amicitiæ colūt & obsuāt cā tpis. In amicitia āt nihil fictū: nihil simulatū: & qcqd est: idē uerū & uolūtariū est. Quapp a natura mihi uī poti⁹ q̄ ab idigētia orta amicitia: & applicatiōe magis cū ai quodā sensu amādi q̄ cogitatiōe: q̄tū illa res utilitatis esset habitura. Quod qdē q̄le sit ēt in bestiis qbusdā aiaduerti pōt q̄ ex se natos ita amāt ad qđdā tp̄s: & ab eis ita amātur: ut facile eoꝝ appateat sensus: qđ in hoie multo est euidenti⁹. Primū ex ea charitate: q̄ est iter natos & parētes: q̄ dirimi: nisi detestabili scelere nō pōt: deinde cū similis sensus extitit amoris: si aliquē nacti sum⁹: cui⁹ cū motib⁹ & natura cōgruam⁹: qđ in eo q̄si lumē aliqd pbitatis & uirtutis pspicere uideamur. Nihil est enī amabili⁹ uirtute: nihil qđ magis alliciat hoies ad diligēdū: qppe cū pp uirtutē & pbitatē eos ēt: quos nūq̄ uidim⁹ quodāmō diligiam⁹. Quis ē: q. C. Fabricii: Martii curii cū charitate aliq̄: & beniuolētia memoriā nō usurpet: quos nūq̄ uiderit? qs āt est: q Tarqniū supbū: qui. P. Crassum. SP. Meliū non oderit? Cū duobus ducib⁹ de iperio in Italia decertatū est: Pyrrho & Hānibale Ab altero pp pbitatē ei⁹ nois: nō alienos aios habem⁹. Alterū pp crudelitatē eius: semp hæc ciuitas oderit. Qđ si tāta uis pbitatis est: ut cā: uel in eis: quos nūq̄ uidim⁹: uel qđ maius est: in hoste ēt diligam⁹: qđ miꝝ est: si ai hoium moueant cū eoꝝ: qb⁹ cū usu cōiūcti eē possint uirtutē & bonitatē pspicere uideātur. Quanq̄ cōfirmat amor & bñficio accepto: & studio pspecto: & cōsuetudie adiūcta qb⁹ rebus ad illū primū motū ai & amoris adhibitis admirabilis q̄dā exardescit beniuolētiæ magnitudo: quā si quis putat ab indigētia pficisci: ut sit per quā quisq̧ assequat: qđ desideret humilē sane relinquunt: & minime generosum: ut ita dicā

affirmat eē natā ex ībecillitate:ea sane amicitia nata eēt ex īfirma matre:sed melius est ꝙ sit orta ex generosa parēte.s.natura.⁋ Quisq̧ ua.minimū in se eē arbitraretᷣ:q̄to magis idulgētissimā & minimā in se rē eē putaret tāto magis apte amicitiā cōseq posset:sed est aliter:nā qui cōfidit in se multū in diuitiis:& uirtute hac amicitia capescēda cæteros excedit.⁋ Plurimū:Plurimū ad minimū refertᷣ.⁋ In se posita:diuitias sapiam & uirtutē.⁋ Nōnulla:modeste loqtur:nō eni dicit meāq̧ uirtutē admiratᷣ.Sed inqt de morib⁹ meis fortasse opinionē habuit. Arguit ergo ꝑ exēplū sui & aphricani amicitiā ex idigētia nō oriri:⁋ Sed q̄q̄:rn̄det cuidā tacitæ obiectiōi:quæ

ortū amicitiæ: quā ex inopia atq̧ idigētia nasci uolūt. Q d' si ita eēt:ut q̄sq̧ ualitudis mimū i se eē arbitraretᷣ.Ita ad amicitiā eēt aptissim⁹:qd' lōge sec⁹ est: ut eni q̄sq̧ sibi plimū cōfidit:& ut q̄sq̧ maxie uirtute & sapia sic munit⁹ est:ut nullo egeat:suaq̧ oia i se seip̄o posita iudicet:ita in amicitiis expetēdis colēdisq̧ maxie excellit. Q uid eni erat african⁹ idigēs mei?mīme hercule.at ne ego qdē illius:sed admiratiōe q̄dā uirtutis eius: ille uicissim opione fortasse nōnulla:quā de meis morib⁹ hēbat:me dilexit: auxit beniuolētiā cōsuetudo. Sed q̄q̄ utilitates mltæ & magnæ cōsecutæ sūt:nō sunt tn̄ ab eaꝝ spe causæ diligēdi ꝑfectæ. Vt eni bn̄fici liberalesq̧ sumus:nō ut exigamus grām(neq̧ eni bn̄ficiū fœneramur.) Sed natura ꝓpēsi ad liberalitatē sum⁹.Sic amicitiā nō spe mercedis adducti:sed ꝙ oīs ei⁹ fructus i ip̄o amore sit expetēdā petam⁹:ab his q pecudū ritu ad uoluptatē oīa referūt lōge dissentim⁹. Nec miꝝ:nihil eni altū nihil magnificū ac diuinū suspicere pn̄t q suas oēs cogitatiōes abiecerūt in rē tā hūilē tāq̧ cōtēptā. Q uāobrē hos qdē ab hoc ſmone remoueam⁹:ip̄i aūt itelligam⁹ a natura gigni sensū diligēdi & beniuolētiæ charitatē facta significatiōe ꝓbitatis:quā q appetiuerūt:applicāt sese:& ꝓpi⁹ admouēt ut usu ei⁹:quē diligere cœperūt:fruantᷣ:& morib⁹.Sintq̧ pares in amore:& æq̄les ꝓpēsioresq̧ ad bn̄ merēdū q̄ ad reposcēdū. Atq̧ hæc iter eos sit honesta certatio. Sic & utilitates ex amicitia maxie capientᷣ:& erit ei⁹ ort⁹ a natura q̄ ab ibecillitate grauior & uerior. Nā si utilitas amicitias cōglutiaret: eadē comutata dissolueret:s₃ qa natura mutari n̄ pt. Iccirco ueræ aicitiæ sēpiternæ sūt. Ortū qdē aicitiæ uidetis: nisi qd adhuc forte uultis: SCÆ. Tu uero ꝑge Læli:ꝑ hoc eni q minor ē natu:meo iur̄ rn̄deo. FAN. recte tu qdē. Q uāobrē audiamus. LÆ.

Vdite uero optimi uiri ea q̄ sæpissime inter a me & scipionē de aicitia disserebātᷣ. Q uāq̄ ille qdē nihil difficilius eē dicebat:q̄ amicitiā usq̧ ad extremū uitæ diē ꝑmanere. Nā uel ut nō

fieri posset cōtra Læliū:qa ex amicitia oriuntᷣ multæ utilitates:ergo amicitia ab illis trahere uidetᷣ originē q res falsa est. ⁋ Vt eni:bn̄fici ꝓbar utilitates nō eē amicitiæ origines. ⁋ Bn̄fici:utputa in oib⁹ reb⁹ utputa l equo donādo. ⁋ Liberales:in pecūiis ꝓprie dicim⁹. ⁋ Exigamus:reputam⁹ mercedē grāæ tāq̄ fœneratoris:hoc est hois auari & fœneratoris. ⁋ Neq̧ eni bn̄ficiū fœneramur:parēthesis ē. ⁋ Fœn⁹ est āt fœt⁹ ergo uolumus ꝙ amicitia nr̄a:siue amor generet fœtū. ⁋ Sed natura:ablatiui cās ē.i.natura iclinati sum⁹ ad inſuiēdū hoi ēt sine utilitate nr̄a:na₃ manus cæteris mēbris hoc a natura hēnt:ut iseruiāt sine remuneratiōe aliq̄:sic hoies tāq̄ mēbra cæteris iseruire tenentᷣ. ⁋ Ab his:rephēdit illos epicureos:q asserebāt amicitiā debere esse ad uoluptatē:aliqs eni nō solus cōuiuiū facere posset:iō ut amicū iueniat necesse est:ut q secū illis uescatᷣ. ⁋ Ritu pecudū:cōfutatio simul mixta cū obiectiōe epicureoꝝ. ⁋ Nec mirū ē si ab illis dissentim⁹. ⁋ Altū:ut uirtutē. ⁋ Suspicere:i altū aspicere & uenerari. Ouid. eni metha. inqt Pronaq̧ cū spectent aialia cætera terrā Os hoi sublime dedit. Ouidi⁹ ⁋ Abiecerūt:bn̄ qa i rē exposuerim⁹. ⁋ Ipsi āt itelligam⁹:sensū & ꝑ ordinē originē amicitiæ disputat. ⁋ Sēsū diligēdi:amādi mot⁹ a natura gignitᷣ:& bn̄ dixit diligēdi qa pricipiū ē amoris:ut Ci. quē diligebam:nūc amare incipio. ⁋ Charitatē beniuolētiæ: grā amoris confirmatᷣ & oritᷣ ex ipsa cognitiōe uirtutis:quā i illo quē amare icepisti eē uides. ⁋ Facta significatiōe facto signo aliquo ꝓbitatis:qd' i aliquo cognoscim⁹ i quo iā amorē ponere cœpimus illd qdē signū uirtutis atq̧ ꝓbitatis amorē illū auget atq̧ cōfirmat. ⁋ Propi⁹:ꝓpe magis admonēt ad alios:qb⁹ cū amore se applicauerūt cū signū uirtutis i eū agnoscāt. ⁋ Vsu.cōsuetudine ei⁹ fruimur. ⁋ Pares:ad amicitiā:æq̄les i morib⁹:i lr̄is:& in ætate. ⁋ Ad bn̄ merēdū:ad bn̄ficiū cōferēdū unusq̄sq̧ ꝓpēsior ē magisq̧ ad repetendū bn̄ficiū ab amico:merere aīs significat militarē artē exercere. Mereo ⁋ Sit honesta certatio:si amicus tibi fecit unū bn̄ficiū si duo cōferre niteris hæc erit honesta concertatio. ⁋ Sic & utilitates:epilogat qd' dictū ē. Grauior:uenerabilior. ⁋ Nā si utilitas:conglutinaret:& si amicitiā utilitates collocarēt cōmutatis illis amicitia dissolueretᷣ:hoc mō. Si ames ꝑtorē hac de cā:qa tibi iseruiat:ꝑterito eni magistratu bn̄ficioꝝ collocatiōe amicitia remouetᷣ. ⁋ Natura pōt nō mutari:a qua proficiscitur amicitia.i.amicitiæ conglutinatio non disiungitur.

a Vdite:nihil difficilius est:q̄ amicitiā usq̧ ad extremū uitæ. Facit dociles auditores ōndendo se breuiter tractaturū ꝙ amicitia difficile usq̧ ad mortē duratura est. Vt nō idem expediret.i.utile non esset idem

Q

idē expediret:utriq3 īciderēt sæpe uł ut in rep.nō idē sentirēt. Mutari ēt mores hoīu3 sæpe dicebat: alias aduersis reb⁹:alias ætate igrauescēte: atq3 eag rerū exēplū ex silitudie capiebat ineūtis ætatis. Q ď sūmi puerog amores sæpe una cū p̄texta & toga deponerent. Si aūt ad adolescētiā pduxissent: dirimi tñ iterdū cōtētione:uel luxuriæ cōditione:uel cōmodi alicui⁹:qď idē adipisci utetq3 nō posset. Q ď si q lōgi⁹ in amicitia ꝓuecti eēnt tñ sæpe labefactari:si in honoris cōtētiōe icidissent. Pestē eni maiorē eē nullā in amicitiis q̄ in plærisq3 pecuniæ cupiditatē. In optimis qbusq3 honoris certamē & glīæ. Ex quo inimicitias maxias semp iter amicissimos extitisse. Magna ēt dissidia: & plerūq3 iusta nascicū aliqd ab amicis qď rectū nō eēt postularet:ut aut libidinis mīstri:aut adiutores eēnt ad iniuriā. Q uod q recusarēt q̄uis honeste id facerēt: ius tñ amicitiæ deserere arguerent ab his qb⁹ obseq nollēt:illos āt q qduis ab amico auderēt postulare:postulatiōe ipsa pfiteri:oīa se amici cā facturos. Eog q̄rela iueterata nō mō familiaritates extigui solere: sed ēt odia gigni sempiterna. Hæc itaq3 multa:q̄si fata ipēdere amicitiis:ut oīa subterfugere:nō mō sapiæ: sed etiā fœlicitatis diceret sibi uideri. Q uāobrē id primū uideamus:si placet:quatenus amor in amicitia ꝓgredi debeat:nū si coriolanus habuit amicos: ferre cōtra patriā arma illi cū coriolano debuere. Num becilli non amici regnum appetentem. Num Spu. Melium iuuare debuerunt. Tyberium quidem gracchum remp. uexantem a Q. Tuberone æqualibusq3 amicis derelictu3 uidebamus: at. C. Blosius

ambob⁹ amicis utputa unus facit cōsulatū: & alter eūdē desiderat iō pp utilitatē dissoluit amicitia. ¶ Vel repu. Amic⁹ unus fauet cæsari:alter Pōpeio. ¶ Mores mutari: pcedēte tpe mutant mores. ¶ Aduersis reb⁹:q puenit ad āplissimū statū paupes amicos sæpe cōtēnit. Al's aduersis rebus:aliqñ pp īopiā cogit ad mercaturā:alter ad honores ad dignitates puenire nitit. ¶ Alias:aliqñ. ¶ Ingrauescēte ætate:unus appetit dignitates alter uoluptates. ¶ Prætexta:q̄ uestis erat puerog. Toga āt erat uirilis uestis:q̄ oblatis in tēplo mitib⁹ pueris cū solennitate parētū īpōebat. ¶ Quod siqs:enūerat aliqs cās qb⁹ rursus amicitia frāgit:q̄uis illa durauerit aliquo tpe:cū ī ca ꝓuecti sūt amici. ¶ Labefactari:subaudi dicebat scipio:totæ oēs istæ cāæ & orōnes sūt dictæ ex psona scipiōis plerūq3. ¶ Honores:cōtētiōes: q̄ nodū amicitiæ rūpūt:hi eni honores potissimū i mrīstratib⁹ erāt:i qb⁹ appetēdis plærūq3 rixæ iter amicos oriebant. ¶ Pestē nullā maiorē:subaudi dicebat. Nulla eni ē pestilētior res i frāgēdo amorē:q̄ pecuniag auiditas. In pecuniis:magnificis uiris certatio honoris: & glīæ aderat. Infamis āt certatio erat pecūiæ. ¶ Cū magna dissidia:discordias magnas:dissidiū cōpōit a dis & sedeo: ¶ Vt aut libidinis ministri: q lenōes appellant:sicut Clodi⁹:q amicos multos ī domo cæsaris hēbat:rogabat eni eos ut sibi uxorē cæsaris amicā redderēt:q qdē hæc denegātes se facturos:inimici ipsius efficiebant. ¶ Aut adiutores eēnt ad iniuria3:hoc mō siqs dixisset amicis suis. Volo ut accusetis Socratē: qui ir iprobissimus existit:& alios deos colere nos hortat:amici hoc facere noluerūt:q̄re illi inimici facti sūt:igit pp istas.iiii.cās amici lōgo tpe ī aicitia ꝓuecti inimicissimos fieri repimus.s.aut pp honores aut pp pecūiag auiditatē:aut libinidis ministeriū:uel pp iferēdā alicui iniuriā. ¶ Arguerēt ab his.q repulsā ab amicis i his supiorib⁹ reb⁹ patiunt:rephēdūt illos q sibi amici nō existūt:q̄m suis petitiōib⁹ obtēperare nolūt. Illos subaudi sp dicebāt Scipio. Affert eni aliā cām:q̄ hoīes ab amicitia dissolui uidem⁹. Nōnulli qdē ab amicis oia peteř audēt:q̄ ipsi p suis amicis se actores afferūt:or do:dicebat illos pfiteri in illa postulatiōe se factur os oia amici cā:q qduis audent postulare. ¶ Auderēt:arduū eni & amici ihonesta ab amicis postulēt. ¶ Eog q̄rela.q̄ secuti nō sūt qď ab amicis petebāt sp cōq̄runt de hac re:quāobrē non solū dissoluunt amicitiæ:sed sempiternæ ēt inimicitiæ gerunt:ut fuit i Cicerōe & Clodio. Clodius eni3 uolebat ut Cice. testificaret Clodiū illa die:in q̄ cerimōias polluit.ruri extitisse:quā rē Ci. facere negauit & iō hic inimicitiæ ortæ sūt: ¶ Hæc ita mltæ.i.tot cāæ ministratæ sūt:q̄ tāq̄ mortes aicitiis ipēdēt:q̄s si qs fugeř potuerit uer⁹ aic⁹ ñ mō sapiēs s3 ēt aicissim⁹ appellari poterit. ¶ Quasi fata.i.mortes. ¶ Impēdeř:cū ruia miari. Declināt āt ipēdio ipēdēs:scde cōiugatiōis. ¶ Nū:mēorat exēpla quorūdā romāog quo possim⁹ pcipere aicitiæ regulā duraturā:& q̄to tpis duratura sit:primū q pori⁹ frāgēda ē aicitia q̄ cā aicog cōtra p̄riā pugnare. ¶ Coriolan⁹:marti⁹ qdā clarissim⁹ fuit ipator & oppidū qddā Thusciæ Coriolos noie cœpit:a quo agnomē assūpsit:iō Martius Coriolan⁹ dr:q i exiliū missus amicos plurimos cōgregauit. Volscorū ipator creat⁹ est. Magnū deide romāis exitiū tradidit rapiēdo castella & urbē obsidēdo:hui⁹ eni amici amorē:quē erga ipm gerebāt: pori⁹ frāgere debebāt q̄ cōtra ciuitatē suā arma ferre. ¶ Nū aliū. Spuriū.s.q pp fauorē plebis:quē p frumēta largita sibi adept⁹ fuerat ipiū romāog cōseq conabat. isti tales aici cōtra ciuitatis statū adiuuādi ñ erāt. ¶ Tyb. gracchū:quē rēp. uexantē legis agrariæ cā peteptū a senatorib⁹ fuisse accepimus. & eū ab amico suo q̄nto Tuberone destitutū fuisse legimus. ¶ Æqualib⁹:in ætate & in amor. ¶ At. C. Blosi⁹ cumanus:iterfecto graccho aliq cōstituebant:q inq̄sitionē facerēt:si aliq iuēirent Graccho fauētes q̄m qdā cumanus Blosi⁹ iuētus est:q cū iterrogaret:si gracchus iussisset eū faces ferre in capitolio:si ille obtēperasset:dixit. Sic ille noluisset hoc fieri malū:sed si uoluisset q̄ttuor manus iposuissem si tot habuissem:dūmō

Prætexta

Toga

cumanus hoſpes familiæ nrẽ: Scæuola quũ ad me qaderã cũ lenate & rutilio cõſulib⁹ in cõſilio depcatũ ueniſſet: hanc ut ſibi ignoſcerẽ cãm afferebat: qđ tãti Ty. gracchũ feciſſet: ut qcqd ille uellet ſibi faciẽdũ putaret. Tũ ego ẽt ne inquã ſi te in capitoliũ faces ferre uellet: nunq̃ ingt uoluiſſet id quidẽ. Sed ſi uoluiſſet paruiſſem: uidetis q̃ nefaria uox: & hercle ita fecit: uel plus ẽt q̃ dixit: nõ enĩ paruit ille Tyberii gracchi temeritati: ſed ẽt pfuit: nec ſe comitẽ illius furoris: ſed ducẽ pbuit. Itaq; hac amẽtia q̃ſtione noua pterrit⁹ in aſiã pfugit: ad hoſtes ſe cõtulit: pœnas reip. graues iuſtaſq; pſoluit: nulla ẽ igr̃ excuſatio peccati: ſi amici cã peccaueris. Nã cũ cõciliatrix amicitiæ uirtutis opinio fuerit difficile eſt amicitiã manere: ſi a uirtute defeceris. Qđ ſi rectũ ſtatuerim⁹: uł cõcedere amicis qcqd uelit: uł ipetrare ab amicis qcqd uelim⁹: pfecta qdẽ ſapiã ſumus: ſi nihil hẽat res uitii: ſed loqmur de his amicis: q ante oclos ſũt: quos uidem⁹: aut de qb⁹ memoriã accepim⁹: aut quos nouit uita cõis. Ex hoc nũero nob exẽpla ſumẽda ſũt: & eoꝶ qdẽ maxĩe: q ad ſapiam pxĩe accedũt. Vidim⁹ paulũ Æmili. C. Luſcinio familiarẽ fuiſſe (ſic a prib⁹ accepim⁹) bis una cõſules & collegas ĩ cẽſura. Tũ ẽt cũ iis: & iter ſe cõiũctiſſimos fuiſſe Marcũ Curiũ & Ty. corũcaniũ memoriæ traditũ eſt. Igr̃ ne ſuſpicari qdẽ poſſum⁹: quẽq̃ hoꝶ ab amico qppiã cõtẽdiſſe: qđ cõtra fidẽ: cõtra iuſiurãdũ cõtra rẽp. eẽt: nã hæc quidẽ in talib⁹ uiris qd attinet dicere ſi cõtẽdiſſent: ſcio ipetraturũ nõ fuiſſe. Cũ illi ſanctiſſimi uiri fuerint. Æque autẽ nefas ſit tale aliqd & facere rogatũ: & rogare. At uero Titũ

ei in aliq̃ re obtẽperare potuiſſem. ¶ Cumanus: a cumis uenit apuliæ ciuitate: comũ aũt ciuitas ſupra bergomũ ſuũ facit gẽtile comẽſem. ¶ Hoſpes: familiæ nr̃æ Scæuola: qui qdẽ Bloſi⁹ amicitiã Scæuolæ tenuit. Hoſpes erat externus amicus: iõ hoſpitũ qđ hoſpitalitas maxĩa erat amicitia qđ cõfirmat. Vir. i. æneĩ. Iuppiter hoſpitib⁹: nã te dare iura loquunť. ¶ Quũ ad me. Lælius fuerat elect⁹ una cũ cõſulib⁹. ſ. Lenate & Rutilio: qui examinationẽ amicoꝶ Gracchi facerẽt: iõ dixit cũ Bloſius ueniſſet ad me in cõſiliũ. ¶ Depcatũ: ad depcãdũ hoc eſt remouẽdũ a ſe crimẽ. depcor hic ſignificat remoueo: alias dicit depcor ualde pcor. Quod ãt ſibi tãtã exiſtimationẽ faciebat de Graccho. ut hac de cã ſcælus cõtra rẽp. cõſtitutũ ſibi ignoſci a me petebat. ¶ Feciſſet exiſtimaſſet: facer̃ exiſtimationẽ hr̃e de aliquo deide facere agere dicim⁹. Vt qcqd ille: Gracchus uellet me factuꝶ fuiſſe fateor. ¶ Tũ ego: ſubaudi iterrogare cœpi: ẽt ne ſi gracchus uellet eũ ferre facẽ in capitolio: ſi hoc perfeciſſet. Bloſi⁹ ille ingt. ¶ Nuq̃ uoluiſſet: qdẽ id Gracchus: ſed ſi uoluiſſet: obſequẽs fuiſſẽ: & oĩa p ipſo cõtra rẽpublicã feciſſem. ¶ Videtis: pſequit in rephẽſiõe hui⁹ Bloſii: qui poſt mortẽ Tyberii gracchi ſe in aſiã cõtulit ad quendã regẽ noie Ariſtoni: q tũ cõtra romanos belligerabat & tãdẽ Bloſius a Romanis in illis bellis percẽpt⁹ eſt. ¶ Nefaria uox: crudelis uox: ut diceret ſe feciſſe p Graccho ẽt cõtra rẽpu. ¶ Nefaria: quæ nullo farre & ſacrificio piari poſſet. ¶ Temeritati: cõſilio temerario nõ ſolũ puit: ſed ẽt pfuit: & priuatus fuit illi⁹ cõſiliis. ¶ Comitẽ: iproprie poſuit: ſocium dicimus aliquẽ ad aliqđ pagẽdũ cõiunctũ. ¶ Noua q̃ſtiõe: noua criminis inqſitiõe: q̃ſtio inqſitio dicit: quæ a q̃ſitore iudice maleficiorũ uelcit. ¶ Iuſtas: iuſtũ eſt: ut hoſtis ſuæ ciuitatis malã & acerbã pficiat mortem. ¶ Nulla eſt igit excuſatio: hanc Bloſii demẽtiã cõcludit qui cãm gracchi amici ſui ſceleris ſui excuſationẽ affert. ¶ Nam cũ: uirt⁹ ipſa ex qua pficiſcit amicitia: ut diximus amicitia orit a uirtute: q̃uis amoris principiũ habeamus a natura: igit Lælius in præſentiarũ amicitiã oñdit nõ durar̃ poſſe ſine uirtute: neq; amicos eẽ: niſi uirtute pditi ſunt. ¶ Cõciliatrix. i. genitrix eẽ amicitiæ: cõciliare dicim⁹ amicũ facere: reconciliare de inimicis amicos reddere. ¶ Difficile eſt: imo ipoſſibile eſt amicitiã ſtare ubi deficit uirtus. ¶ Quod ſi rectuꝫ ſtatuerimus: ſi firmabim⁹ nos nõ petere: neq; cõceder̃ amicis niſi rẽ iuſtã in quo ſapiẽtes appellabimur. ¶ Sumus: al's legit ſimus. i. debemus ſapiã. ¶ Sed loqmur: non loqmur ſtoice: ſed de his uiris quos uidimus cõi opiniõe ſapientes appellari. ¶ Proxĩe: q magis ppinquãt ad ſapiam nobis erũt exẽpla: quõ ab amicis ſuis ſp hõeſta petebãt: & oĩa cũ uirtute ſuis aĩcis cõcedebãt. ¶ Paulũ æmiliũ Scipiõis minoris genitorẽ. ¶ Sic a prib⁹ accepim⁹: parẽtheſis eſt. Et his cẽſores. ¶ Cẽſura: duplex fuit in urbe cẽſuræ magr̃at⁹. ſ. unus plebe⁹ & alter nobiliũ appellat⁹ eſt. ¶ Cẽſura: qm̃ iuctus fuit ad cẽſũ & ad diuitias iudicãda: deide hoĩuꝫ mores ad iura ſua recepit: & tñ tenuit primã nois ipoſitionẽ: ut ẽt cẽſura uocaret: q̃uis de morib⁹ iudiciũ pfert. ¶ Memoriæ traditũ eſt: p ſcripturas hoc accepim⁹. ¶ Nec ſuſpicari qdẽ: ore ſuo ſp qdẽ in tertia ſed põit quotiẽs nõ pcedit qđ apud latĩe loqntes obſuãdũ eſt. ¶ Cõtẽdiſſe: cõtẽder̃ eſt cũ uehemẽtia petere. Ingt igit Læli⁹ nõ ſolũ ſuſpicari poſſum⁹ hui⁹ gñis uiros aliqđ ab amicis petere. ſeu ipſis amicis cõcedere: qđ nõ ſit rectũ. ¶ Fidẽ: pmiſſio ſimplex quæ ſm Ci. a fio & dico ueit ut qđ pmiſit ſit ut dictũ fiat iuſiurãdũ hoc eſt plus q̃ fides & ſimplex pmiſſio: ſed hic ultra pmiſſũ iuramẽtũ accidit cõtra rẽpu. oro creſcit. ¶ Quid attinet dicere: qđ oportet talia de his uiris colloq: ac ſi dicat uirtute pditi uiri talia nõ feciſſet. ¶ Scio nõ nõ dicit puto: ſed certe ſcio: q ſi aliqs ab his iniuſta cõtẽdiſſet nõ ipetraſſet. Scire eſt aliq̃ rõne & cã cognoſcere. ¶ Sanctiſſimi: iuiolatiſſimi: iuictiſſimi: al's ſanctiſſimi appellanť. ¶ At uero: oñdit p exẽpla maloꝶ uiroꝶ: qũo ſit idẽ ſcelus facere turpia & eadẽ iterrogare. Præterea ponit q p cõtrariũ cognoſcere poſſum⁹ illud qđ actũ eſt: uidemus iter

Comũ

Virgi.

Cõcilio

Recõcilio

Cẽſura

Fides:

gracchū seq̄bant̄.C.Carbo.C.Cato.&minime tūc
qdē.C.frarer:nūc idē acerrim⁹ inimicus.
h Æc igit̄ pria lex in amicitia sanciat̄:ut neq̄
rogemus res turpes : nec faciamus rogati.
Turpis eni excusatio est:& mime accipienda:tū in
cæteris peccatis:tū siqs cōtra rēpu.se amici cā fecis
se fateat̄.Etenim eo loco fanni & scæuola locati su
mus:ut nos longe ꝓspicere oporteat futuros casus
reipu.deflexit eni iā aliq̄tulū de spacio curriculoq̄
cōsuetudo maioꝝ.Ty.Gracchus regnū occupare
conat⁹est:uel regnauit is qdē paucos mēses.Nūq̄d
sile populus Ro.audierat : aut uiderat:hūc ēt post
mortē secuti amici & ꝓpinq̄:Quid i pub. Scipio
nē ~~Nasicā~~ effecerit:sine lachrymis nō queo dicere.
Nā carbonē quoq̄ quē mō posuimus ꝓpter recē
tem pœnā.T.Grac.sustinuimus.de.C.Grac. autē
tribunatu qd expectē nō libet augurari. serpsit eni
deide res quæ ꝓcliuis ad pniciē cū semel cœpit:la
bit̄.uidetis in tabella iā añ quāta sit facta labes pri
mo gabinia lege:biēnio āt post cassia. Videre iā ui
deor ppl̄m Ro.a senatu disiūctū multitudinisq̄ ar
bitrio res maxias agi.plures eni discēt quēadmodū

amicos sapia ornatos nihil fieri nisi honestū fit.Nūc ondit cōtrariū quæ mali uiri adinuicē cōiūcti sp flagitiosa
iter se petūt.⁋ Caius carbo.q ēt cōiurationē Tyberii Gracchi seq̄bat̄.Hæc eni amicitia quæ est iter tales nō ami
citia uocāda est:sed cōspiratio uel cōiuratio.⁋ C.cato.alter de factiōe gracchoꝝ:non eni fuit iste de illa familia
nobilissima Catonū.⁋ C.fr̄:apparuit Tyberius Gracchus in somno fr̄i suo.C.Graccho nūcians sibi ut caueret
ne suā uiā de lege agraria seq̄ret̄:qm̄ ipse ēt uita priuaret̄.Ipse aūt.C.Grac.añ mortē fr̄is nō cū factione sui fr̄is
aderat sed post mortē aliquot annos creat⁹ est tri.ple.& eādē uiā fr̄is seq̄ uoluit:qui tādē a nobilib⁹ occisus est.
Att eni Lælius ꝙ nūq̄ de hac lege mētio facta
fuit sine magno detrimēto & sparsiōe sangui
nis.⁋ Et minime tūc qdē:hostis fuit.s.nā hic.
⁋ C.Gracchus ut diximus in cōiuratiōe fr̄na
minime fuit.⁋ Nūc idē acerrimus.s.hostis cō
tra rēp.ut diuideret agros post fr̄is mortē ad
hāc silcitatus est legē : nō eni hoc malū erat:ut
nobiles restituerēt plebi agroꝝ ptē quā ultra
debitū possidebāt:sed erat qdā uexatio & agi
tatio ciuitatis.Illi eni agros uēdiderāt uel filia
bus in dotē dederāt.iō magna erat confusio.
h Æc igit̄ sanciat̄.i.firmetur.ut neq̄
turpia rogem⁹:neq̄ rogati turpia
cōcedamus:nā aliq̄li pœna rogans
& cōcedēs puniēdus est.⁋ In cæte
ris peccatis:sicut fecisse aliqd contra rēp.fidē
cā amici:hæc esset turpis excusatio neq̄ excu
sanda.⁋ Et eni fanni:reddit rōnē q̄re mētionē
fecit:ꝙ amici nō sequant̄ uiā suoꝝ amicoꝝ cō
tra rēp.qm̄ iam futuras calamitates reip.ꝓno
sticant̄ quo loco locati sunt.s.ne soci⁹ sit aliqs
cōtra ciuitatē suā.⁋ Cōsuetudo maiorū:quæ
fuit itegra uirtute ꝑdita iā icepit deuiare ut ali
qd in orbe mores iuēti sūt:q illā in rep.obsuā
tiā cōsuetudinē nō tenēt.⁋ Deflexit:tracta est
similitudo ab uno cursu q deuiat suā aliā ptez.
⁋ De spacio.s.uirtutis & itegritatis quā maio
res clarissimi uiri in sua obseruabant ciuitate.
⁋ Curricula:hoc curriculuz dr̄ stadiū.iō curri
Curriculum culo.s.uirtutis:al's curriculum paruus currus
dicit̄:uñ nascit̄ curriculo aduerbiū.i.cito.⁋ T.Gracchus:ponit exēplū quō maioꝝ cōsuetudo deuiare cœpit ne
iste Gracchus de quo supius dictū est fauore populari cœpit cū illa sua lege agraria ciuitatē uexare.⁋ Occupar̄:
est rē alienā possidere.⁋ Vl' re.color rhetoric⁹ appellat⁹ correctio nō solū uoluit regnū occupar̄ sed p paucos re
Gellius gnauit mēses.⁋ Per paucos mē.Aulus Gelli⁹ de noctib⁹ atticis inqt ꝙ noia tp̄s significātia si tpis spaciū cōtinua
tū fuerit sp in accusatiuo absq̄ ꝑpositiōe ponant̄:si aliq̄ iterfuerit itermissio ponāt in ablatiuo.⁋ Nūq̄d simile:
certe nō aliqd simile po.ro.⁋ Viderat:ergo gracchus priceps fuit pniciei romāæ:quē multi in hoc secuti sūt:ut
paulo post demōstrabim⁹.⁋ Nō secuti:ꝓpinq magnope sūt rephēdēdi & ēt puniēdi:ut amici cōtra statum ci
uitatis mutati sint.Quod publi⁹ Scipio.hui⁹ Lælii familiaris cū reuerteret̄ maxio cū triūpho ab hostib⁹ debella
tis rogat⁹ fuit qd sibi de morte Gracchi uideret̄:cui⁹ rñsū fuit ꝙ iur̄ fuisse occisus sibi uidebat̄:q̄ ex re amici grac
chi idignatiōe ducti ipm̄ in seq̄nti nocte morti tradiderūt:hic āt notādū est ꝙ supi⁹ dixius hūc Scipionē fuisse i
terfectū:qm̄ agrariā legē imitat⁹ fuit:& eā uiā gracchū hr̄e uoluit:quā rē sic a lectore pcepim⁹:uel forte ignora
mus.⁋ Nā carbonē sustinuim⁹:occurrit tacite obiectiōi alicui sic obiiciēti q̄re carbonē ita familiarē gracchi cō
tra rēp.ꝓ suo amico oia factuꝝ nō necastis:rñdet Læ.hūc sustinuim⁹ ne maior fieret in rep.cædes & rixa iter ci
ues.⁋ Nō libet mihi augurari.q.d.nō placet mihi alicui pestē ꝓnosticari.⁋ Serpsit deide res:latēter itrat ista pe
stis gracchoꝝ.Iā priceps futuræ pestis romāæ labit̄ cū iā cœpit pestis eē iclinata ad ciuitatis pniciē fluit deinde
tāq̄ torrēs qdā.Multi postea iuēti sūt q istas factiōes imitari uoluerūt:sicut Mari⁹ & Sylla.Mari⁹ fauebat plebi
ut fecit gracchus.Sylla fauēs sp fuit senatui & nobilib⁹.⁋ In tabella ꝓscripti uocabant̄:q erāt positi in illa tabel
la:sæpenūero ut diuitias cōseq possent:diuites bonos uiros ꝓscribebāt q oēs ꝓscripti ab unoquoq̄ occidi ipu
ne poterār.⁋ Gabinia.Gabinus fecit legē q̄ iubebat ut ꝓscriptoꝝ tabella fieret:post duos ānos surrexit Cassi⁹:
q aliā cōdidit legē de occidēdis ꝓscriptis.⁋ Videre iā uideor : loq cū facit Cice.q̄si diuinitatē futurā:q̄ tñ tpe Ci.
istæ rixæ fuerūt factæ.⁋ Populū a senatu:ut dixim⁹ de mario & Sylla:post illos fuit Pōpei⁹ & Cæsar.Pōpei⁹ fa
uorē senat⁹ hēbat.Cæsar āt populari fauore fret⁹ est:Iō inqt uider̄ uideor populū a senatu disiūctū:ppl'us sine
noiatiōe senat⁹ oēs in se cōphēdūt.s.plebē & senatū.sed cū iterpōit̄ senat⁹ itelligim⁹ p ppl'uz solā plebē.⁋ Arbi
trio mul.nō gerunt̄ res ꝫm uirtutē:sed ꝓut itelligit uotū multitudinis.⁋ Plures di.hi fient:plures sunt illi q di
scūt istas factiōes q̄ discāt obsistet̄ ipis factiōib⁹:nō eni timēt pœnas:sed dicūt illi facti sūt magni in ciuitate p

hæc fiāt q̃ queādmodū his resistat̃. Quorsū hæc? qa sine sociis nemo q̈cq̃ tale conat̃. p̄cipiēdū est igr̃ bonis: ut si ĩ eiusmodi amicitias ignari casu aliquo ĩciderint ne existimēt ita se alligatos: ut ab amicis ĩ magna re aliq̃ in rēp. peccātib⁹ nō discedāt. ĩprobis aūt pœna statuenda est: nec minor uero iis: q secuti erūt alterū q̃ iis q̄ ipsi fuerit ĩpietatis duces. Quis clarior in græcia Themistocle? q̈s potētior? qui cū ĩperator bello p̄sico s̄uitute græciā liberasset: pp̄ q̃ ĩuidia in exiliū missus eēt: igratæ p̄riæ ĩuidiā nō tulit: quā ferre debuit. Fecit idē qđ .xx. ānis aṅ apud nos fecerat coriolanus: iis adiutor cōtra patriā iuētus est nemo. Itaq; mortē sibi uterq; cōsciuit. Quare talis iproboꝝ cōsensio nō mō excusatiōe amicitiæ tegēda nō est: sed poti⁹ oĩ supplicio uindicāda est: ut ne q̈s cōcessū putet: amicū bellū p̄riæ ĩferētē seq. Quod qdē ut res cœpit ire haud scio an aliqn̄ futurū sit. Mihi aūt nō minori curæ est q̄lis resp. post mortē meam futura sit q̃ qualis hodie sit.

h

Æc igit̃ p̄ria lex amicitiæ sanciat̃: ut ab amicis honesta petamus: amicoꝝ cā honesta faciamus: neq; expectemus qdē dū rogemur: sed studiū semp̄ adsit: cōtatio absit: cōsiliū ueꝝ dare gaudeamus libere. plurimū in amicitia amicoꝝ bene suadētiū ualet auctoritas. Eaq; adhibeatur ad monendū nō mō apte: sed ēt acriter: si res postulabit & auctoritati adhibitæ pareat̃. Nā quibusdam quos audio sapientes fuisse habitos in græcia: placuisse opinor mirabilia quædā. Sed nihil est qđ illi nō p̄sequant̃ suis a̋guriis partim fugiēdas eē nimias amicitias ut necesse sit unū sollicitū esse pro pluribus: satis supq; esse sibi suarum cuiq; rerum.

seditiones & factiones: sic ēt ego itelligo facere & meli⁹ aduertā q̃ gracchus q occisus fuit. ⁋ His resistat̃: nullus doceri uult quō obsistat̃ istis factiōib⁹. ⁋ Quorsum hæc: ad p̄positū cōcludit qđ istæ factiones & p̄turbationes nō fierēt sine amicorū & socioꝝ cōuētu. ⁋ Ignari. i. si boni putauerint aliquē esse bonū uiꝝ & illi⁹ amicitiā adepti sint: quē postea separauerit flagitiosū: potissimū cōtra rēp. illis p̄cipiēdū est ut illi aicitiā destituat. ⁋ Quis cla. ōndit exēplū q̄ iprobi nil cōtra p̄riā statuerēt nisi auxilio amicoꝝ: igit̃ æquali supplicio puniēdi sūt & q eis p̄sint. ⁋ Themistocles: clarus fuit iperator q athenas suā ciuitatē a s̄uitute liberauit Xersis regis p̄sarū: deide in exiliū missus ad regē illū quē cū multis milib⁹ hoium p̄fligauerat se itulit: & cū dn̄m græciæ themistocles facere p̄misit: hoc eni nō p̄misisset nisi spē l amicoꝝ auxilio habuisset: q̃ ex te p̄spici pōt q̄ta nascunt̃ mala ex iproboꝝ amicitia hoium. ⁋ Quā ferre debuit iniuriā a p̄ria sibi traditā æquo aio themistocles tollerar̃ debebat: qm̄ fili⁹ cōtra matrē. i. ciuis contra p̄riā nūq̃ ius irascēdi hēt. ⁋ Coriolan⁹. a. xx. annis: aṅ hāc disputationē amicitiæ: coriolanus q debellauerat coriolos i exiliū missus est: q deide ut tactū ē supius uolscorū rex creat⁹ romā obsedit: de q̃ qdē obsidiōe recedere nūq̃ p̄cib⁹ aliquoꝝ: nisi fletu m̄ris & uxoris uoluit: posuit exēplū unū externū & aliđ domesticū. ⁋ His ad. themistocles & coriolanus spe amicoꝝ cōtra ciuitates suas fuerūt: & tn̄ nullus est iuent⁹ illis auxiliaris: q̃ pp̄ ira & amicitia ducti se ambos occiderūt. Themistocles de sanguie thauri mactati putauit quē digerere nō potuit & hoc mō cōsūpsit suā uitā: qa spe amicoꝝ Xersi dn̄iu; græciæ p̄miserat qđ tn̄ nō potuit. iō occidit se coriolanus. ut dr̄ semet ab amicis destitutū necauit. ⁋ Excusatiōe amicitiæ: improbi aici q se amicoꝝ cā aliqd cōtra ciuitatē fecisse dicūt p̄uiēdi st̄. ⁋ Quod qdē ut res ire cœpit: ignoro inq̈t Læ. si in futurū aliqn̄ fit sicut iā incepit. i. si uētura sit calamitas & p̄nicies ciuitatis q̃ iā icepta est a Tyberio graccho. q. d. puto q̄ ueniet. & hæc oia Cice. facit ipsu; læ. loq: q̃ ipse uiderat: hæc eni p̄nicies uētura ē sicut de Mario & Sylla & bella ciuilia. Pōpei & Cæsaris q̃ tp̄e Læ. nō fuerūt: sed postea Ci. uiderat: iō ip̄m Læ. diuinantē fecit multas: pestes: q̃ a graccho p̄cipiū habuerūt. ⁋ Mihi āt nō minori: tradit q̄dā p̄cepta q̃ sūt ad s̄uandā amicitiā: q̃ frāgēda est ut dixim⁹ in amicis cōtra patriā cōspirantibus: inq̈t igit̃ non solū præsentia: sed ēt futura cā reipu. p̄uidenda sunt.

h

Æc igit̃ sanciatur: sanctæ leges appellant̃ nō mō iuiolatæ. ueꝝ ēt q̈a frangētibus pœnā sanguinis p̄soluunt. ⁋ Honesta: quæ sūt cū uirtute: sed uehemēs quædā uolūtas sit ad inseruiendū studiū. ⁋ Libere. Liber hō est cuius aius alicui passioni nō est subiectus. Ideo nō libere damus cōsiliū qn̄ alicuius utilitatis nostræ aut lucri sibi consulimus. ⁋ Sed etiā acriter: dare nō mō manifeste: sed mō cū acrimonia uerboꝝ familiares admonebimus ut puta hoc nō facere debes: qm̄ est consiliū ad maiorū tuorū uituperiu;. ⁋ Acriter: qui timide rogat negare docet. ⁋ Si res postulabit: si necessitas erit admonēdi acriter: nā ut inq̈t Plu. amicitia ad iucūditatē potius q̃ ad rep̄hēsionē repta fuit. ⁋ Adhibitæ pareatur: Plutar. obediat̃: ipsi auctoritati adhibitæ: qa q̄cqd auctoritatis p̄cepit honestū illi obtēperādū est. ⁋ Nā q̈busdā: rep̄hēdit aliquos: & potissimū epicuros: quorū opinio amicitias intrinsecas nō esse expetēdas euitādæ cā nimiæ sollicitudinis: & est ordo. opinor mirabilia q̄dā placuisse q̈busdā: quos audio sapiētes. ⁋ Habitos: nō affirmat eos sapientes: mirabilia quædā. i. παραδοξα si quædā cōtra hoium opinionē. ⁋ Suis a̋guriis: suis subtilitatibus & argumētis p̄sequunt̃ oia: ut & quæ uera nō sunt uerisimilia reddūt. ⁋ Vnū sollicitū esse pro pluribus: qui eni plures amicos hēt & amicitias intrinsecas si bonus est amicus curā illorū habet atq; ac sui: qua ex re semp in sollicitudine non mediocri uersat̃: ideo meli⁹ est ut mediocres homo adipiscat̃ amicos; sufficit eni sibi ipsius cura.

Alienis nimis iplicari molestũ eẽ: q̃ cõmodissimuʒ esse laxissimas hẽnas hẽre amicitiæ q̃s uel adducas cũ uelis: uel remittas. Caput enĩ eẽ ad beate uiuendũ securitatẽ: qua frui nõ possit aĩus: si tanq̃ ꝑturiat unus ꝓ pluribꝰ. Alios aũt dicere aiũt ẽt multo ihumaniꝰ: quẽ locũ breuiter ꝑstrinxi pauloañ p̃sidii ad iumẽtiq; cã: nõ beniuolẽtiæ neq; charitatis amicitias eẽ expetẽdas. Itaq; ut q̃sq; minimũ firmitatis habeat: minimũq; uiriũ: ita amicitias appetere maxie. Ex eo fieri ut mulierculæ magis amicitiarum p̃sidia q̃rant: q̃ uiri & iopes q̃ opulẽti: & calamitosi: q̃ hi q putanť beati. O p̃clarã sapiam: solẽ enĩ e mũdo tollere uidenť qui amicitiã e uita tollũt. Q ua a diis imortalibꝰ nihil meliꝰ hẽmus nihil iucũdiꝰ: quæ est enĩ ista securitas? specie qdẽ blãda: sed re ipa a se mľtis locis repudiãda est. Neq; enĩ est cõsentaneũ. ullã honestã rẽ actionẽue: ne sollicitꝰ sis: aut nõ suscipere: aut susceptã deponere. Q d' si curã fugimus uirtꝰ fugiẽda est: quæ necesse est: ut cũ aliq̃ cura res sibi cõtrarias aspnãť atq; oderit ut bonitas: malitiã tẽperantia libidinẽ: ignauiã fortitudo. Itaq; uideas rebꝰ iniustis iustos maxime dolere ibecillibꝰ fortes: flagitiosis modestos. Ergo hoc ꝓpriũ est aĩ bñ constituti & lætari bonis rebꝰ & doleꝛ cõtrariis. Q uã obrẽ si cadit in sapiẽtẽ aĩ dolor: qui ꝑfecto cadit nisi ex eiꝰ aĩo extirpatã humanitatẽ arbitremuꝛ: quæ cã est ut amicitiã funditꝰ tollamus e uita: ne aliquas ꝑꝑ eã suscipiamus molestias? Q uid enĩ iterest motu aĩ sublato: nõ dico iter pecudẽ & hoiem: sed iter hoiem & saxũ: aut trũcũ: aut qduis generis eiusdẽ. Neq; enĩ sunt isti audiẽdi: qui uirtutẽ durã & quasi ferreã eẽ quãdã uolũt. Q uæ qdẽ est tũ multis i rebus: tũ in amicitia tenera atq; tractabilis: ut ex bonis amici q̃si diffũdanť & incõmodis cõtrahantur. Q uãobrẽ angor iste q pro amico sæpe capiẽdus est: nõ tantũ ualet ut tollat e uita amicitiã nõ plusq̃ ut uirtutes: qa nõnullas curas & molestias afferũt: & repudiẽtur. Cũ autẽ cõtrahat uirtus amicitiã ut

¶ Cõmodissimũ: alia regula ad hñdã amicitiã ſm opinionẽ epicureorũ: qui uincula isixit amicitiæ laxamẽ habeamus quo remouere & obducere ſm arbitriũ nostrũ possimus: ut si amicus aliqd a te petat ei ꝓut placebit de negabis. ¶ Caput enĩ: rõ supioris q beate uult uiuere sine cura esse debet: sed q itimas gerit amicitias: ipse sine cura nõ uiuit. ¶ Securitatẽ: sine cura uiuere. ¶ Si tãq̃ parturit unus ꝓ pluribꝰ: tracta est similitudo a muliere pturiẽti: q̃ igẽtes patiť dolores ꝑ ptu: sic amicꝰ ꝓ pluribꝰ amicis plures hẽt dolores & curas. ¶ Inhumaniꝰ: crudelius q̃ illud supiꝰ factũ. ¶ Perstrinxi. i. tetigi breuiter supius: iõ eũdẽ repetit: & de illo ipræsentiarũ disputat. ¶ Neq; charitas deest g̃ria. Itaq; ut q̃sq; ſcdm opinionẽ istaꝝ quãto magis est aliqs mẽdicus & ibecillis: tãto magis idigebit amicitia. ¶ Mulierculæ: mulieres igiť ꝑꝑ ibecillitatẽ uiriũ magis
Xenophon appeterẽt amicitiã. Xenophon qdẽ ait naturã fecisse mulieres ibecilliores hac de cã: ut una a uiris cõquisita maiori cura cõseruarent: uñ uidemus mulieres eẽ minores uiris: ut ꝑꝑ timiditatẽ suã oia cũ diligẽtia custodiãt. ¶ Calamitosi: calamitas est q̃ñ grandi ipetu suo stipulas frãgit & est græcũ uocabulũ. ¶ O p̃clarã: cõfutat argumẽta supiora q̃dã irrisiõe: si qs enĩ solẽ mũdo tolleres æque peccaret: ac ille q amicitiã auferri debere p̃dicat. ¶ Ista securitas: nõ dicit hæc & icipit a priori ꝓpositiõe ꝙ secuꝛ nõ pñt uiueꝛ: qa amicitias: itimas expetũt. ¶ Specie qdẽ blãdia: in prio qdẽ aspectu uideť hoc iucũdũ ꝙ hõ careat sollicitudine: sed in effectu ista securitas repudiãda est. ¶ Spẽs oriť a specio: is: qđ nõ est in usu. i. inspicio. ¶ Cõsentaneũ: nõ cõueniens ut hõ aliquã rẽ aut actionẽ ꝑficiat sine cura & sollicitudine. ¶ Actionẽ: factionẽ. uirtus fugiẽda est: q̃ principales hẽt q̃-
Cice. tuor ptes: ut inqt Cice. in arte noua: quaꝝ qdẽ partiũ officia exeq nõ pñt sine animi sollicitudine: ut hic Læ. ait. Res contrarias aspernať res aduersas cũ aĩ anxietate uirtus aspere tolerat & eas odit: utputa bõitas odit malitiã & illã spnit. ¶ Flagitiosis. i. libidinosis flagitiũ est scelus in libidine: ergo cũ ita sit qđ aĩus nõ bñ cõstitutꝰ lætať foedis & doleat rebus cõtrariis ꝓpriũ hoc est animi uirtute p̃diti: ut passiões hẽat. ¶ Animi: bñ cõstituti ꝑꝑ circuitionẽ: dicit aĩum uirtute p̃ditũ. ¶ Extirpatã humanitatẽ. i. hoĩs ꝓprietatẽ ꝓpriũ enĩ hoĩs est ut hũanus sit si dolore nõ afficiť in rebus aduersis & læticia cõmoueať ad res secũdas: is hũanitate carere dr̃. ¶ Quid enĩ interest: si amicitia tolliť hoc sequiť icõueniẽs: ꝙ nihil iterest iter hoĩeʒ & lapidẽ. ¶ Nõ dico iter hoiem & pecudẽ: qa pecus hẽt aliquẽ sensuʒ & motũ. ¶ Aut qduis generis eiusdẽ: utputa inter hoiem & statuam æreã. ¶ Nõ sũt audiẽdi: sed abominãdi sunt q asperã & durã uolũt uirtutẽ. Mordet aũt stoicos q dicebãt sapiẽtẽ hoiem nõ moueri debere aliquã re siue dolore siue læticia. Et in bonis amici q̃si diffundanť: hoc amicorũ est: ut in lætis rebus simul cũ amicis lætentur: & in aduersis tristenť. ¶ Diffundanť: per circuitionem dicit lætitiam quæ fit in dilatando frontẽ & uultũ. ¶ Et incõmodis cõtrahunť. ¶ Periphrasis est tristitiæ cuius habitus: supcilia cõtrahere. ¶ Angor: tediũ uitæ. ¶ Nõ plusq̃ ut uirtutes. Similitudo est talis ꝙ eodẽ modo errãt qui amicitiã auferri uolũt gratia euitandæ molestiæ: queadmodũ erraret si quispiã uirtutẽ repudiare uellet ꝓpter labores & sollicitudines: sine quibus nunq̃ uirtus acquiritur: ac si dicat frigora famẽ & alios labores sufferre debemus ut uirtutẽ cõsequamur. ¶ Cum autem uirtus: ostendit ut dictũ est superius amicitiã iter aĩos bñ constitutos cõtrahi: & iter simili bonitate p̃ditos.

supra dixi si q̄ significatio uirtutis eluceat:ad quā se similis aius applicet & adiūgat:id cū contingit: amor ibi exoriat̄ necesse est. Quid eni tā absurdū q̄ delectari multis ianib⁹ reb⁹ ut honore:ut glīa:ædificio:ut uestitu:cultuq; corpis. Aio aūt uirtute p̄dito eo q uel amare:uel ut ita dicā redamari possit:nō admodū delectari? Nihil est eni:remūeratiōe beniuolētiæ:nihil uicissitudīe studiorum officiorūq; iucūdius. Q d' si ēt illud addim⁹ qđ recte addi pōt:nihil ē qđ ad se rē ullā tā alliciat & tā attrahat:q̄ ad amicitiā similitudo Cōcedit̄ pfecto eē uerū:ut bonos boni diligāt asciscātq; sibi q̄si ppinqtate cōiunctos atq; natura:nihil ē eni appetēti⁹ similiū sui nihil rapacius q̄ natura. Q uāobrē hæc qdē Fāni & scæuola cōstat(ut opinor)bonis iter bonos q̄si necessariā beniuolētiā eē q̄ est amicitiæ fons a natura cōstitutus:sed eadē bonitas ēt ad multitudinē ptinet. Non ē eni ihūana uirt⁹ neq; imunis neq; supba. Q uæ ēt populos uniuersos tueri:eisq; optie cōsulerē soleat: qđ n̄ faceret pfecto si a charitate uulgi abhorreret. Atq; ēt mihi qdā uident̄ q utilitatis cā fingūt amicitias amabilissimū nodū amicitiæ tollerē. nō eni tā utilitas pta pamicū q̄ aici amor ipse delectat. Tūq; illud fit:qđ ab amico est pfectū iucūdū:si cū studio est pfectū. tātūq; abest ut amicitiæ pp īdigentiā colant̄:ut ii qui opibus & copiis maxieq; uirtute p̄diti in qua plurimū est p̄sidii minie alterius idigeāt: liberalissimi sint:& beneficissimi:atq; haud scio:an ne opus sit quidē nihil unq̄ oino deesse amicis:ubi eni studia nr̄a uiguissent:si nūq̄ studio:nūq̄ cōsilio: nūq̄ opa nr̄a:nec domi nec militiæ Scipio eguisset? Nō igit̄ utilitatē amicitia:sed utilitas amicitiā

¶ Eluceat: trahit similitudinē ab uno porrigēti lucē alicui pgēti uel nauigāti. ¶ Similis aius applicet: aius habēs uirtutis hitū se alicui simili applicat. ¶ Id cū cōtigerit. s. ut aius bn̄ cōstitut⁹ sit:ēt se applicat alicui simili:necesse est aūt amor & amicitia oriat̄: prio eni orit̄ amor:qa aius bonitate p̄ditus similē sui aspiciēs ei ad bn̄ uelle iducitur;deinde alter hūc erga se amorē gerere itelligēs uehemēti studio eū diligit:qua ex re orit̄ amicitia. ¶ Tā absurdū. i. nō audiēdū q hō delectet̄ inanib⁹ rebus ab aio uirtuoso:nō qui est amicitiæ genitor. ¶ Inanibus rebus:ut uestib⁹ & ædibus:quæ res caducæ sūt & inanes appellant̄:quaꝝ possessio nō facit hoiem meliorē uirtus & amicitia inanes nō sunt:qa possessorē meliorē efficiūt honore quo hō melior efficit̄. sed aliqñ pp ter illū supbit. ¶ Eo q uel amore diximus q aius est ille quo iducimus ad amicitiā. ¶ Redamari:ab alio amari possit. ¶ Aius. s. aius p̄dit⁹ bonitate amat aliū:& ipse a simili redamatur amor cōponit̄ cū re. sed d. iterponit̄ pp hiatū sicut redeo. ¶ Nihil remuneratiōe in amicitia iucūdior nō inuenit̄ res q̄ remunerare amorē amico & recōferre. ¶ Vicissitudine studioruꝫ: mutua amicorū & innocentiū uolūtatū collatiōe:ut maximā habes uolūtatem beniuolēdi amico:& illa hæc maxia tibi pfecto est iucūditas. ¶ Bn̄ficiorū:officiorū & ordinē fecit naturalē:primo est opus beniuolēdi remuneratione:secūdo mutua collatiōe studiorū. i. amicorū & uolūtatū:tertio officiorū mutua collatione. ¶ Similitudo:si istis rebus adiungat̄ similitudo amicorū:ut si sint dolo in eodē arte studētes illa erit firma amicitia:& nihil est quod magis alliciat ad amandū q̄ aiorū similitudo. ¶ Qui est cōstitutus: sæpe nūero traditū est q beniuolentia hēt fontē & principiū a natura. ¶ Sed eadē bonitas ondit bonitatē nō solū ad duos uel ad paucos ptinere:sed ēt ad multitudinē & populū:nā uirtus cui⁹ est ipsa ps bonitas:nō spnit aliquē:sed oēs diligit. ¶ Quæ uniuersos populos. uirtus populos:quæ eniꝫ res populū romanum imperātē fecit nisi uirtus? ¶ Quod nō faceret:si nō ut tueret̄ & populus consuleret oino uirtus abhorreret a charitate & ab amicitia populi. ¶ Abhorreret:aium remoueret:abhorrere enim est aium remouere: qs eni nō diligit populū romanū & abhorreat a ciuitate carthaginēsium pp scelera sua? bonitas ēt ad multitudinē ptinet:ut beniuolens populo romano cui⁹ aius fuit bn̄ cōstitutus. ¶ Fingunt:& bn̄:qa hæc nō est uera amicitia: sed ficta quæ orit̄ utilitatis cā. ¶ Nō eni cara. reddit rōnē q̄re utilitas nō sit cā remouendæ amicitiæ:q̄re:qa amici magis amore amicitiæ q̄ utilitate aliq̄ delectātur. ¶ Tūq; illud fit qđ ab amico si utilitas est officio ab amico:aliqñ fit & cū amore & cū hilaritate fit cū illud bn̄ficiū iucūdissimū est:primū p̄cesserit amor:deinde utilitas:unde sequētibus demōstrat̄. ¶ Tantūq; abest tantūq; differt indigētia a cā generādæ amicitiæ:quātū differūt hoies copiosi & opulēti ab indigētia. ¶ In qua pluriū p̄sidii:uirtus pro amicis maximā tutelā hēt ēt sine copiis ut in orādo:in defendēdo amicū in iudicio. ¶ Liberalissimi:ab opibus & copiis retulit:nā liberalis pprie est in pecuniis. ¶ Beneficissimi:aūt referē ad uirtutē & bn̄ficiū in aliis reb⁹ dicimus ut diximus. ¶ In orādo:ostēdit igit̄ amicitiam nō oriri ab idigētia:nā diuites amicitia delectant̄. ¶ Tātū abest:opinio istorū qui asserūt pp iopiā amicitiā eē hēndā:tm̄ remota est a ueritate q̄tū hoc uerū est qđ sequit̄:uidelicet hoies opulēti & copiosi in dando liberales:ac si dicat:si amicitia cā inopiæ fieret diuites eā cōtēnerēt:qđ nō est uerū:ergo illoꝝ opinio a ueritate abest ut officia nōnulla cōferūt:nō ut ab amicis aliqd officii cōsequent̄. ¶ Atq; haud scio:occurrit tacitæ obiectioni: utrū opus & necesse sit:ut indigētia oriat̄ iter amicos cui rn̄det q sic:qm̄ ex indigētia experimētū amicitiæ fit. ¶ Vbi eni:subiicit exēplū sui Lælius:nō eni nostræ uehemētes uolūtates suū exercuissent officiū nisi Scipio aliquādo eguisset opera mea & consultatiōe. ¶ Sed amicitiam utilitas:post amicitiam sequitur officiū & utilitas.

Redamari

Abhorrere

Liberalis

cõſecuta eſt. Nõ ergo erũt hoïes diuitiis affluẽtes audiẽdi ſi qñ de amicitia: quã nec uſu nec rõne habẽt cognitã: diſputabunt. Nã qs eſt proh deũ fidẽ atq; hoium: q uelit ut neq; diligat quẽq̃: nec ipſe ab ullo diligat᷑: circũfluere oibus copiis: atq; in oium rerꝝ abũdãtia uiuere. Hæc eni eſt tyrãnorꝝ uita: nimirꝝ in q̃ nulla fides: nulla charitas: nulla ſtabilis beniuolẽtiæ põt eẽ fiducia. oia ſp ſuſpecta atq; ſollicita ſũt. nullus locus eſt amicitiæ. Quis enim aut eũ diligat quẽ metuit: aut eum a quo ſe metui puteť Colunť tñ ſimulatione amicitiæ dũtaxat ad tẽpus: q̧ ſi forte (ut fit plærũq;) ceciderint: tũ itelligiť q̃ fuerint iopes amicorũ. Quod Targniũ dixiſſe ferũt: tũ cũ exul eẽt ſe itellexiſſe quos fidos amicos habuiſſet: quoſq; ifidos: cũ iã neutri/gratiam referre poſſet. Quã q̃ miror in illa ſuperbia & iportunitate ſi quẽq̃ hẽre potuit. Atq; ut huius quẽ dixi mores: ueros amicos parare nõ potuere: ſic multorꝝ opes excludũt ꝑpotẽtiũ amicitias fideles. Nõ eni ſolũ ipſa fortuna cæca eſt: ſed eos ẽt plærunq; efficit cæcos: quos cõplexa eſt: Itaq; illi efferunť faſtidio & cõtumacia. neq; qcq̃ inſipiẽte fortunato itolerabili⁹ fieri põt. Atq; hoc qdẽ uidere licet eos qui antea cõmodis fuerũt moribus: Iperio: ptãte: pſperis rebus immutari: ſperniq; ab iis ueteres amicitias & idulgerı̃ nouis: qd aũt ſtultius q̃ ut plurimũ copiis: facultatibus opibus poſſint cætera parare quæ paranť: pecuniam: equos famulos: ueſtes: gloriã: uaſa ꝓcioſa: amicos non parare: optimam. &: pulcherrimam uitæ (ut ita dicã:) ſupellectilẽ. et eni cætera quũ parãtur: cui parenť neſciũt: nec cui⁹ cã laborẽt. Eius eni ẽ iſtorꝝ qcqd: quicit eos uirib⁹. Aicitiaꝝ ſua cuiq; ꝑmanet ſtabilis: & certa poſſeſſio: ut ẽt ſi illa maneãt quæ ſũt q̃ſi bona fortũæ. tñ uita iculta & deſueta ab amicis: nõ poſſit eẽ iucũda: ſed hæc hactenus. Cõſtituẽdi aũt ſũt q ſint in amicitia fines: & q̃ſi termini diligẽdi. de qbus tres uideo ſnias ferri: quarũ nullam ꝓbo: unã ut eodem modo erga amicum affecti ſimus: quo erga nos metipſos. Alterã ut nr̃a in ami‑

¶ Nõ ergo: reꝓhendit illos q opulẽti ſunt & abũdãtes delitiis qbus nõ alios amare neq; ab aliis ſe amari uolũt: & ipſi de amicitia diſputare cupiũt. ¶ Nec rõne. i. regula nec eni cognoſcũt amicitiã aliq̃ regula uel ꝓcepto neq; practica aliq̃ qa amicitiã cõtẽnũt. ¶ Proh deũ fidẽ atq; hominũ: exclamatio conuca ad idignationẽ: qa inueniať

Iuuena.

aliqs: q neq; aliũ amare uelit: neq; amari ab aliquo: ſicut ſũt iſti diuitiis fluẽtes: quos deteſtať Iuue. neq; amẽt ipſi

Proprium tyrãni

neq; amenť ab aliquo. ¶ Hæc ẽ tyrã. uita: neq; amare neq; amari ꝓpriũ tyrãni eſt. ¶ Nulla charitas: nullus amor: oia ſũt cõſpecta: ſuſpectos hñt uiros doctos: iõ Iuni⁹ Brut⁹ ſub Targnio ſtultũ ſe finxit. Se eni inqt de tyranno oderint dũ metuãt. ¶ Nullus loc⁹ ami. ſi amat te hodie: cras deĩde te expellit. ¶ Quis eni: rõ q̃re nõ amanť tyrãni: qs eni poſſet amare quẽ timet ut tyrãnũ: q ẽ timori oium. ¶ Quis eni qs poſſet amare tyrannũ: quẽ ipẽ metuit. q ſe aut q tyrãnus putet eũ ſe diligeř a quo ipẽ metuiť. ¶ Aut eũ a quo ſe metui putet: qs tyrãn⁹ putet eũ ſe diligeř a quo ipẽ metuiť: ac ſi dicat neq; ſubdit⁹ tyrãnũ diliget quẽ ipẽ timet: neq; tyrãnus putet ſe diligi a ſubdito: a quo ipſe putat metui. ¶ Colunť: occurrit obiectiõĩ: diceret aliqs: ueneranť tñ tyrãni: cui rñdet q̧ nõ ueneranť niſi ad tpſ & ſimulãdo. ¶ Ferũt Tar. cũ eẽt Targni⁹ iqt ſe cognoſcere quos amicos hr̃et & inimicos. ¶ Cũ ia; neutri grãm: ꝑmiũ neq; amicis neq; inimicis ř̃ferre poſſet: qm̃ neminẽ hẽat: inimicis aũt referre nõ poterat ꝑmiũ. i. pœnã & ſuppliciũ Iferre: qm̃ paup erat & ipotẽs. ¶ Importunitate: iportunitas diciť ubi nullus eſt port⁹ nulla ẽ ſedes. ¶ Hui⁹ mo.

Importunitas

ue. alcos inigores Targni aicos ueros cõparare nõ potuerũt: qa ut dictũ ẽ bonitas ẽ aicitiæ fundamẽtũ: q̃ Targnius idigẽs erat. ¶ Sic multorũ: cõparat mores Targnii. i. malos mores copiis & fortunis quorũdã q opũ cã aicitiã cõtẽnunt. Nõ eni ſolũ. rõ q̃re aicitia ab iſtis fortunatis cõtẽniť: fortũa eni q̃ ſm antiquos a caſu uenit cæca ẽ & poſſidẽtes cæcos efficit. xp̃iani ãt fortunã nõ tenẽt. nã ut inqt beat⁹ Hieronymus: ne minimũ qdẽ foliũ ſine nutu dei ad

Hieronymus

terrã cadit. Iõ icertũ aliqd nobis nõ euenit: nobis ãt fortũæ icertus euẽtus rerꝝ ꝑ ignorãtiã. ¶ Cõtũaces: ſũt q alios audire nolũt. ¶ Quid

Quid ſit ueſtis

ſtul. nihil ẽ iſipiẽti⁹ q̃ pare equos: uaſa ꝓcioſa: cũ ſuis diuitiis & facultatib⁹: qb⁹ qdẽ hæc inania pare ſemp pñt & aicitias cõtẽnũt. ¶ Veſtẽ egregiã: ueſtes nõ ſolũ appellamus qb⁹ tegiť corp⁹: ſed tapetes: & alia ſuppellectilia ad domus ornamẽtũ ueſtes uocam⁹. ¶ Vt ita dicã: q̃re amicitia nõ eſt uere ſuppellectilis: tñ ad uſũ eſt oium rerũ ut ſuppellectilis. ¶ Cui pareně neſciũt: putãt eni iſti diuitias filiis adipiſci: q̃s ſæpenũero tyrãni & milites auferũt: ne cuius cã ſuadere ſe exiſtimãt cã filiorũ ſed plærunq; tyrãnorũ & & incendiorũ grã laboraſſe reperiunť. ¶ Amicitiarũ ſuaru; ꝑmanet cuiq; poſſeſſio: Igiť egregie eſt Idulgere amicitiis q̃ diuitiis ut ẽt ponamus ꝑ caſum q̧ diuitiæ iſtæ uſq; ad mortẽ ſtabiles ſint: tamẽ ſine amicorũ cõſuetudine tuã reddũt uitã modeſtã. ¶ Præterea diuitiæ Ianes appellanť res: ſed amicitia inanis nõ uocať qa poſſeſſorẽ efficit meliorẽ & hũanoirẽ. ¶ Sed hæc hacten⁹: ac ſi dicat hæc ꝓcepta ſũt ad cõfirmamẽtũ aicitiæ. ¶ Cõſtituẽdi ſũt fines: in ꝓ̃ſentiaꝝ quouſq; diligẽdũ ſit: & amor duraturus atq; ꝑmãſurus ſit a Lælio demõſtrať. prio tres opiones ꝓponit: q̃s rõnib⁹ ſuis diligẽter cõfutat. ¶ Affecti ſumus: hæc eſt pria ut diſpoſiti aiati ſimus æq̃liter erga amicos quẽadmodũ erga nos. ¶ Alterã: ſecũda ut eodẽ mõ alcos diligamus: quo

nos diligimus ab ipſis. ¶ Tertiã: quæ eſt deterior aliis. ut tãti faciamus amicũ quãti ipſe ſe facit utputa ſi ꝑrura
dignũ exiſtimet nos fauemus ad illã nõ ultra dignũ facere. ¶ Facimus cã ami. hoc mõ ſi amicus ob ſcelera in car
ceribus eẽt: ſupplicam⁹ illi eũ ueneramur atq; ꝓcamur: ut amicũ a carcere liberet: q̃ nr̃a gr̃a nõ facerem⁹: potius
ſuccũberem⁹ morti. erga maiorẽ erga amicũ amorẽ gerim⁹ in aliq̃bus locis q̃ erga nos. ¶ Tũ acer. iuehi. i. ali. &
miſari. i aliquẽ iuehimur minãdo ſibi pollicẽdo ſupplicia q̃dã: q̃ n̄ facerem⁹ ꝑ nobis. ¶ Nõ ſa. ho. nõ. n. hõeſtũ
ut ſupplices & ꝓceris idignũ ꝑ re. ¶ Suis icõ. uiri bõi ut ſuccurrãt amicis m̃lta patiũt icõmoda ſpoliãdo ſe aicoꝝ
cã: iõ magno pe uehemẽtius diligũt aicos q̃ ſe
met: hoc idẽ exigue qđ æq̃li amore amicos di-
ligamus: ac ipſi diligũt nos. ¶ Ad calculos: ho
rũ opioni ẽ ſĩl'is: q rõnẽ aliter ꝑ calculos ducũt
calculus ẽ lapillus: quo i rõnib⁹ cõputãdis cal- Calcul⁹
culatores uti cõſueuerũt. ¶ Ditior af. fluẽ. ue-
ra amicitia nõ ſtricte & ad ſũmũ obſeruat offi
cia ſibi collata: ſed i remuneratõe illoꝝ acumu
latiſſime oĩa cõficit: imitaẽ. n. agros fertiles q
multo plus reddũt. ¶ Neq;. n. uere eſt: ſimili-
tudo tracta a mẽſurãte: q timet ne aliqd in ter
ram cadat: dicit ergo q̃ beneficia remunerãda
ſũt: cũ accumulatiõe: & timere ne cadat in ter-
rã: dũ accumulata eſt. ¶ Ne plus æquo in ami.
cõg. ſubaudi nõ uerẽdũ ẽ: ne dũ cõferimus bñ
ficiũ plus æquo eſt ab amico accepto aliqd in
amico cõferaẽ: ſed ultra in bñficiũ acceptũ ali-
qd accumulãdũ ẽ. ¶ Tertius uero: hæc ẽ alia rõ
illoꝝ iperitoꝝ: ut tãti faciam⁹ amicũ: q̃ti ſe fa-
cit. ¶ Sæpe. n. ꝓpoſitiõis rõ. cõfutatio: multi
ſunt q ſe cõtẽptibiles putãt: & eoꝝ aium abie-
ctũ hñt ꝑꝑ ſuam humilitatẽ: q ab amicis exci-
tãdi ſũt: ad maiora & uirtutẽ capeſcendã: ſicut
tradiẽ de mario q potuiſſet dignitates & ma-
giſtratus deſiderare: nõ audeo: qm̃ agricultu-
rã exerceo: eius enim aius ab amicis excitãdus
erat. ¶ Spes. Expectatio amplificãdi ſtat⁹ ſui
& eorũ generis in multis debilis eſt. iõ amici
exhortãdi ſũt: ut ſperẽt: ut inq̃t Lælius de Te-
rẽtio Varrõe: q cõſul fuit. ¶ Efficere: cũ effectu
ut amicorum aius nitaẽ ad ardua. ¶ Nec uero
poſſe adduci ſubaudi dicebat Scipio nõ poſſe
adduci: & appilicari: ut crederet hoc eſſe præ-
ceptũ Biãtis quẽadmodũ putaẽ. Nã bias prie- Bias
nẽſis fuit unus de ſeptẽ qui in græcia ſapiẽtes p̃hus
habiti ſunt. ¶ Sed ipuri: ſubaudi dicebãt: & eſt
ſnĩa cuiuſdã impuri reuocãtis oĩa ad ſuã potẽ-
tiã. ¶ Impuri: qui integritatem non habent.
¶ Ambitioſi: alicuius erat præceptum qui oĩa
pro honoris cupiditate faceret: & ſic ſimul ꝓ-
ceptum & auctorem illius uituperat. ¶ Quin
etiam neceſſe erit: magiſtro hoc optare debe-
mus: ut ſi amicitiam alicuius futuri nobis ini-
mici contraximus: quod ille ſæpe flagitia re-
præhenſione digna cõmitti: quo ab illo remo
uẽdi argumẽtum habeamus. & nõ amicitiarũ
tp̃s expectemus. ¶ Cupe: ad uerba optare ad
nota & aiu; referẽ. ¶ Plures anſas. i. plures cõ
moditates ꝓbeat ut eũ poſſimus rep̄hendere.
Anſa eſt uas qđ geminos hẽt anulos uel alia inſtr̃a ad capiẽdũ: hæc eni forte minus iepta uideẽ oplo q̃ ſit ut lrẽs- Anſa
dit ꝓceptũ biãtis capimus amicitiã illius cuius amicitiã ſumus cõſecuturi hoc neceſſariũ foret ut optaremus cõ
miſſionẽ ſcelerũ ab aico: quo negareẽ cã inimicitiæ futuræ. ¶ Rurſus aũt recte factis: ſi hoc eẽt rerũ ut cõſequere
mur amicitiã illorũ q nobis inimici futuri ſunt. icõueniẽtia hæc inciderẽt aicorũ cõmodis doleremur & iuidere
mus. Nã ꝓpriũ inimicorũ ẽ alienis bõis iuidere: & amicoꝝ offm̃ ẽ reb⁹ ſecũdis aici lætari. Iõ ſi adipiſcimur aici
tiã hac de cã ut i diſcordiã ꝑueniam⁹ tãq̃ futuri inimici: bõis amici pñtis triſtaremur. Igiẽ aicorũ officioꝝ exerce

cos beniuolẽtia: illoꝝ erga nos bẽiuolẽtiæ pariter æq̃literq; rñdeat. Tertiã ut q̃ti qſq; ſeipm̃ facit: tãti fiat ab amicis. Haꝝ triũ ſnĩaꝝ nulli prorſus aſſentior: nec enĩ illa pria uera ẽ: ut quẽadmodũ i ſe qſq;: ſic i amico ſit aĩatus. Quã m̃lta enĩ q̃ nr̃a cã nũquã facerem⁹: facim⁹ cã amicoꝝ. ꝓcari ab idigno ſupplicare. Tũ acerbi⁹ i aliquẽ iuehi iſectariq; uehemẽti⁹ q̃ i nr̃is rebus nõ ſatis hõeſte: i amicorũ fiũt hõeſtiſſime: Multæq; res ſũt i q̃bus de ſuis commodis uiri boni multa detrahũt: detrahi q; pat iũtur. ut iis amici poti⁹ q̃ ipi fruãtur. Altera ſnĩa ẽ: q̃ definit amicitiam parib⁹ officiis ac uolũtatibus. Hoc qdẽ ẽ nimis exigue. & exilr: ad calculos uocare amicitiã: ut par ſit rõ acceptoꝝ: & datorũ ditior mihi: & affluẽtior uẽ eẽ uera amicitia: nec obſeruare reſtricte: ne plus reddat q̃ accepit. Neq; enĩ uerẽdũ ẽ ne qd excidat: aut ne qd i terrã defluat: aut ne plus æquo qd i amicitia cõgeraẽ. Terti⁹ uero ille finis deterrimus: ut q̃ti qſq; ſeipſe faciat: tãti fiat ab amicis. Sæpe enĩ in qbuſdã aut aĩus abiectior ẽ: aut ſpes ãplificãdæ fortunæ fractior. Nõ eſt igiẽ amici talẽ eẽ in eũ: q̃lis ille in ſe eſt. Sed poti⁹ debet eniti: & efficere: ut amici iacẽtẽ animũ excitet. Incitatq; in ſpẽ cogitationẽq; meliorẽ. Alius igitur finis uere amicitiæ cõſtituendus eſt: ſi prius quod maxime repræhẽdere. Scipio ſolitus ſit: edixero. Negabat ullã uocem inimiciorem amicitiæ potuiſſe reperiri: q̃ eius qui dixiſſet ita amare oportere: ut aliqñ eſſet oſurus: nec uero ſe adduci poſſe: ut hæc quẽadmodum putareẽ a Biãte eſſe dictũ crederet: qui ſapiens habitus eſſet: unus e ſeptẽ: ſed impuri cuiuſdã ambitioſi aut oĩa ad ſuã potẽtiã reuocãtis eẽ ſentẽtiã. Quonã enĩ mõ quiſq̃ amicus eſſe poterit cuius ſe putabit inimicũ eſſe poſſe? Quinetiã neceſſe erit cupere & optare ut q̃ ſæpiſſime peccet amic⁹: quo plures det ſibi tanq̃ anſas ad rep̄hẽdẽdũ: rurſu; aũt rectæ factis cõmodiſq; amicorũ neceſſe erit angi: dolere: inui-

ri nō posset. ¶ Illud potius: suā demōstrat opi.i.ꝙ diligētia i amicitiis cōparādis adhibēda: ne erga illū geramus amorē q oli ē nobis amicus faciūdus: frustra eni ē facere ꝑ plura qd' pōt fieri ꝑ pauciora. ¶ Si minus fœ. dicebat eni Scipio: ꝙ si fortuna: & ut ita dicā cōstellatio: ipulerit nos ad amicitiā illius quodā casu inimici futuri eā amicitiā poti⁹ tollerare debem⁹ q̄ aliquā inimiciarū cām excogitare. ¶ His igr̄ fi. utē. quousq̄ amicitiā & amorē producere debeam⁹: hoc i loco Lælius optime declarat ut cū amicitiā alicui⁹ adepti fuerim⁹ cui⁹ mores itegri sint: & ab oi pte remota macula oium rerū nr̄arū cōsiliū & uolūtatis cū illo fiet: solebat dicere Pythagoras σωματα

Pythagoras μεν δυω ψυχη δε μια: corpa qdem duo aius āt unus amicoꝝ esse debet. Sine ulla exceptiōe: nō iterponat hic nisi q̄sita: cū & munus dē cōitas: q̄si ei⁹ muneris & officii cōiūctio & copulatio. ¶ Adiuuādæ sūt: hō i oibus pfect⁹ eē nō pōt. Ideo si aliqn̄ peccauit i leuib⁹ eū adiuuare debem⁹. ¶ In qb⁹ eoꝝ de ca. agat: pōit exēplū i qbus amici adiuuandi sunt hoc mō: si amicus senatui accusat nt ipsius maiestatē uituperet i qua qdē accusatiōe capitis pœna intercedat succurrēdū tūc est amico hoc mō: qd' eni ad uos p̄res cōscripti delatū est de hoc uiro itegerrimo: falsū eē cōstat. ubicūq̄ eni nomen senat⁹ maxia cū reuerētia mēorat e audiuit: sp senatoriā dignitatē coluerit: hæc qdē amicorū gr̄a faciēda sūt: q̄uis uerū nō sit. ¶ Aut fama: si qs amicus nr̄ i amissonē famæ uenerit eū pro uirib⁹ defendere nitemur. ¶ Ne turpi. sū. non eni ꝑ amicis ea faciēda sūt: q̄ in maximā nr̄am turpitudinē descendūt: hoc mō adducā uobis testes quēadmodū iste coluerit dignitatē senatus testificātes: & ipsi qdē incōtrariū testificarēt: hæc maxima esset ifamia: q̄ omnino euitāda ē. ¶ Quatenus: quousq̄ uenia amicitiæ dari posset amicis succurrēdū est: parcit eni amicis leuia peccātib⁹ amicoꝝ suorū cā. ¶ Nec ue. ne. ē fa. s. mala tradita negligēda nō est. ¶ Mediocre te. reddit rōnē quare fama: q̄uis falsa sit negligēda nō ē: qm̄ ciuiū fama bona multū ꝓdest ad res gerēdas mala āt nocet. ¶ Quā blādi. nō eni assentatiōibus hāc famā adipisci debemus: sed uirtute & bonis morib⁹ assentādo eni facimus stultū isanire. ¶ Sed q̄rebat: rephēdit hoies q i emēdis eqs magnā ponūt diligētiā: & i cōparādis amicis negligētes sīt. ¶ Quærebat: Scipio lamētabat q̄ te hoies essent negligētiotes i cōparādis amicis: cætera sūt per parēthesim. ¶ Quod hēret: qd' nō posset dicere: qm̄ putat multos hēre amicos: quod inimicos reperit: & hoc accidit ꝑꝑ suā negligētiam: scit eni qd' hēt capras & ignorat amicos. ¶ Nec hr̄e si. q̄dā i emētis eqs signa hēmus qbus cognoscim⁹ utrū sint germani uel alpini: sed i amicis signa nō cognoscere uolum⁹: sed negligētia iducti ducimur ad amādū signa ad naturā: ut puta ad dētes cognoscim⁹ ætate equoꝝ. ¶ Sūt igr̄: tradit aliqs regulas qb⁹ ꝑ signa naturā amicorum ꝑcipe possum⁹. ¶ Stabiles: q̄tū ad honores: & dignitates: q amicū suū i adipiscēdis honorib⁹ & magr̄atib⁹ adiuuāt amicitiæ locū tenere uidētur cōstāter quoꝝ opa uerbis correspōdebāt: plæriq̄ eni sūt q hn̄t m̄lta uerba: & ea min⁹ i ope obseruāt. hui⁹ generis amici nō appellādi. q aūt fit mi: stabiles: & cōstātes erūt boni & iteriores appellantur amici. ¶ Magna penutia pauci eperiūtur: q has habēt uirtutes: & hoc mō amicitiā teneāt. ¶ Nisi exptū: nisi experiamur difficile ē iudicare aliquē eē nostrū amicū. ¶ Ipsa amicitia: ac si dicat añ amicitiā expiendi sunt illi: quos diligere itelligimus. Ita ꝑcurrit amicitia fit isteron pteron. primo iudiciū faciēdū est de amicis anteq̄ amemus. Est igitur prudens hō qui ante iudicium iā iuenerit aliquē amicū: ipm amorē sustinere debet: est eni gubernare quēadmodū thedarius suo refrenat equos. ¶ Æqs: tēpestatibus: quēadmodū gubernat nauē in uentis regēdis. Igit ē teqs tēperatis. & erit similitudo ab thedario tracta: ut diximus. ¶ Periclitatis mori. ami. expertis in aliq̄ re

Periculū amicoꝝ moribus: qui nobis amicitiæ modū i totū obseruare nō uidētur ab hoc amicorū genere beniuolētiæ impetus refrenādus est: piculū qn̄ significat discrimē deriuat a pereo: sinaūt significat experimētū uenit. απο της πειρας: idest experiētia & tūc ab eo fit periculum: inde paraclitus. i. exptus. ¶ Quidā in paruam pecuniam:

dere. Quare hoc qdē ꝑceptū cuiuscūq̄ ē ad tolerādā amicitiā ualet: illud poti⁹ ꝑcipiēdū fuit: ut eā diligētiā adhibeam⁹ i amicitiis ꝑparādis: ut nequādo amare icipemus eū quē aliqn̄ odisse possemus. Quietiā si min⁹ fœlices i deligēdo fuissem⁹ ferēdū id scipio poti⁹ q̄ inimicitiaꝝ tp̄s cogitādū putabat. His igr̄ finib⁹ utēdū arbitror: ut cū emēdati mores amicorū sint: tū sit iter eos oiuz reꝝ cōsilioꝝ & uolūtarū sine ulla exceptiōe cōitas: ut ēt si q̄ fortūa acciderit ut min⁹ iuste amicoꝝ uoluntates adiuuādæ sint. In qb⁹ eoꝝ: aut de capite agat aut fama declinādū ē de uia: mō ne sūma turpitudo seq̄tur: ē eni q̄ tenus amicitiæ dari uenia possit. Nec uero negligenda ē fama: nec mediocre telū: ad res gerēdas existiare op; beniuolētiā ciuiū: q̄ blādiciis & assentatiōibus colligere turpe ē: uirt⁹ quā seq̄t caritas minie repudiāda ē. Sed sæpe eni redeo ad Scipionē. cui⁹ ois sermo erat de amicitia q̄rebat ꝙ i oib⁹ reb⁹ hoies diligētiores eēnt: ut capras & oues quot qsq̄ hr̄et dicere posset: amicos quot hēret dicere nō posset: & i illis qdē parādis curā adhibere: in amicis eligēdis negligētes esse: nec hēre q̄si signa q̄dā & notas: qbus eos: q ad amicitiā eēnt idonei iudicarēt: Sunt igr̄ firmi: & stabiles: & cōstātes eligēdi: cuius generis ē magna penuria: & iudicare difficile ē sane: nisi exptū. Experiēdū aūt est in ipsa amicitia: ita ꝑcurrit amicitia iudiciū: tollitq̄ expiendi ptātē. Est igi prudētis sustinere cursū: sic ipetū beniuolētiæ quo utamur q̄si aqs tēpestatis sic amicitiis aliq̄ pte periclitatis morib⁹ amicorū. Quidā sæpe in parua pecunia

hoc mõ fuit expiẽdi amici: penes ipsos aliquã deponam⁹ pecuniã: qui si nobis fuerit fideles in hac parua re poterim⁹ eis dicere ẽt q̃ uoluerim⁹: qm̃ fideles semp iueniem⁹. ⁋ Quidã cognoscãtur i magno: aliud gen⁹ amicorũ q forte i illa pua pecunia moti nõ sũt: tñ mouẽtur i maiori re: utputa i honore i magr̃atib⁹. ⁋ Vbi eos: sæpenumero illos: q existimabãt turpe eẽ pecuniã pferri amicitiæ: iuenim⁹ in magnis rebus eas beniuolẽtiæ antepone re: honores dignitatis: magr̃atus: cõsulatus: cẽsura: iperia: fieri exercitus auctorẽ. ⁋ Potestas: magna in factiõe. ⁋ Proposita sint mallẽt diligere istas dignitates q̃ uim amicitiæ. ⁋ Imbecilla eni na. reddit rõnẽ q̃re hoies magis

pspiciũtur q̃ sint leues. Quidã aũt quos parua mo uere nõ potuit: cognoscũtur i magna. Si uero erũt aliq̃ repti q pecuniã pferre amicitiæ sordidũ existimẽt: ubi eos iueniem⁹: q honores: magistrat⁹: impe ria: prãtes: opes amicitiæ nõ anteponãt: ut cũ ex altera pte, pposita hæc sint: ex altera uis amicitiæ: nõ multo illa malit. Imbecilla eni hũana natura ẽ ad cõtẽnẽdã potẽtiã: quã ẽt si neglecta amicitia cõsecuti sũt: excusatũ iri arbitrãtur: qa non sine magna cã sit neglecta amicitia. Itaq̃ ueræ ãmicitiæ difficillimæ repiunt̃ i his: q i honorib⁹: req̃ pu. uersant̃. Vbi eni iustũ iuenias: q honorẽ amici ãteponat suo? Quid hæc ut omittã q̃ graues q̃ difficiles plærisq̃ uident̃ calãitatũ societates: ad q̃s ñ ẽ facile iuẽt⁹ q descẽdat q̃q̃ Enni⁹ recteinq̃t: amic⁹ cert⁹ i re icerta cernit̃: tñ hæc duo leuitatis & ifirmitatis plærosq̃ cõuincũt: aut si i bonis reb⁹ cõtẽnũt amicos: aut si i malis deserũt. Qui igit̃ utraq̃ i re grauẽ: cõstãtẽ: stabilẽ se in amicitia pstiterit: hũc & maxie raro gñe hoium iudicare debem⁹: & pene diuino. Firmamẽtũ ãt stabilitatis: cõstãtiæq̃ ẽ ei⁹: quã i amicitia q̃rim⁹ fides: nihil eni stabile ẽ: qd̃ ifidũ ẽ: simplicẽ pterea: & cõem & cõsentiẽtẽ: & qui rebus iisdẽ moueat̃ eligi par est q̃ oia ptinẽt ad fidelitatẽ: neq̃ eni fidũ pt eẽ multiplex ingeniũ & tortuosũ: neq̃ uero qui nõ iisdem rebus mouetur & natura cõsentit: fidus aut stabilis põt esse. Addẽdũ eodẽ est: ut ne criminibus: aut inferendis delectetur amicus: aut credat oblatis: quæ oia pertinent ad eã quã iãdudũ tracto cõstãtiã: ita sit uerũ illud quod initio dixi amicitiã nisi iter bonos eẽ nõ posse. Est eni boni uiri quẽ eũdẽ sapiẽtẽ licet dicere: hæc duo tenere i amicitia. primũ ne qd

appetãt opes & honores q̃ amicitiã: qm̃ natura q̃ ẽ debilis cupit potentiã opũ: dignitatũ & aliarũ rerũ: & imbecillis uĩ ad cõtẽnẽdas istas res. ⁋ Excusatũ: est ipossibile est ẽt: iõ iũgit̃ cũ plurali & singulari: & cũ oi psona: qm̃ infinitũ est. ⁋ Num sine magna cã. q. d. pp honores & magr̃at⁹ neglexit amicũ: & iõ excusandus est. Hæc ut omittã: occupatio color rhetoricus. ⁋ Graues societates cala. pauci reperiũtur: q descẽdãt ad amicorum calamitates adiuuãdo eos & sibi subueniẽdo. ⁋ Quãq̃ Enni⁹: subaudi dicat recte. ⁋ Tũ hæc duo cõuenerũt: hæc duo s. q̃ sequũtur: aut in bonis: & ẽ ordo hæc duo: aut in bonis reb⁹ cõtẽnũt: aut i malis deserũt: uel cõuenisũt subaudi crimẽ leuitatis aut infirmitatis. ⁋ Tñ hæc duo cõuicũt. Tracta ẽ si situ do ab uno litigãte: qui inducit testes & multa facit ut conuincat alterã ptẽ. Iõ inq̃t ista duo: neq̃ pp res secũdas: aut aduersas deserũt amicos & hoc euenit leuitate & infirmitate sua. ⁋ Aut si i bonis reb⁹ cõtẽnũt: cõsecuti sũt magnũ statũ qd̃ dormiũt. & iõ nõ pñt secũ esse. ⁋ In malis deserũt: si amicus paup factus ẽ cũ ãplius uidere nõ uis: q iõ cõcludit: qd̃ si aliquẽ cõstãtẽ uidemus in utraq̃ re in malis amicorũ: & i bonis suis hunc uerũ amicũ existimare debem⁹. ⁋ Raro ge. qm̃ pauci reperiũtur: qui in istis duab⁹ reb⁹ sint cõstãtes & firmi. & iõ si reperiat̃: nõ hũanus sed diuinus uĩ. ⁋ Firmamẽtũ ãt cõstan. tradit ultra pdicta q̃sdã regulas: quæ sunt ad stabilitatẽ amicitiæ & cõstãtiã amicorũ: quã. s. cõstãtiã q̃rim⁹ in amicitia: primũ eni firmamẽtũ cõstãtiæ ẽ fides: nã ifideles cõstãtes eẽ nõ possunt fideles ãt cõstãtiã hñt. ⁋ Simplicẽ: Simplices appellãtur qui ligua loquũtur qd̃ hñt in corde: simplices igitur erga amicos debem⁹ eẽ oẽs. ⁋ Cõsentiẽtẽ. i. simul sentiẽtẽ: cõsentiẽtes dicimus qui æq̃li affectio ne cũ amicis sentiũt: hoc est si amicus dolet doles ẽt tu. si lætet̃ æquo mõ tu afficieris. i. declaratiue stat q eisdẽ reb⁹ mouet̃: qbus amicus tuus moueat̃ motus ai appellat̃ a Cicerone affe ctiõe. s. dolore tristari. ⁋ Ingeniũ multiplex. Ingeniũ lingua tenet unũ uel pfert & itus sentiat aliud multiplex dr̃ tortuosũ a torqueo. i. qd̃ torq̃at falsitates & simulatiões fidelitatẽ i se nõ hẽt & ẽ oro q̃tũ ad simplicẽ. ⁋ Neq̃ eni: reddit rõnẽ q̃tũ ad cõsentiẽtẽ: q eni parib⁹ reb⁹ una cũ amico ñ afficit̃ cõtra naturã facere uĩ. Iõ inq̃t rõ naturæ cõsentit: natura iduxit hoiem ut hois misereat̃: ergo si amici calamitate nõ mouemur cõtra naturã facimus: ⁋ Natura cõsentit: subaudi nõ fidus atq̃ stabilis eẽ põt. ⁋ Addẽdũ ẽ eodẽ. i. ad eãdẽ regulã & pceptũ cõstãtiæ addẽdũ hoc ut amici nõ delectẽtur suis amicis iferre crimia neq̃ oblata suscipe ab alio. q̃ oia ptinẽt ad constãtiã: de q̃ nũc Lælius tractabat: sic Plato nõ audiebat crimia amicorũ oblata: qdã eni criminãs amicos Platonis putabat q̃ illi de Platone male dicebãt: & ille nõ tãdẽ illũ criminãtẽ hoc mõ repellit: si amici de me male dixerũt: tũc amicitiæ offm̃ regrebat: ut de me male diceret. ⁋ Ita fit. i. seq̃tur & cõcludit̃ q̃ amicitia nõ nascit̃ nisi iter bonos: qui eni ifideles sũt & amicos inique criminãtur: bõi nõ sũt: sed si fideles sũt boni nũcupãtur. ⁋ Est eni bõi uiri: ptinet ad bonũ uirũ hæc duo tenẽt i amicitia. prio ut ñ fingat neq̃ alid̃ simules: secũdo ut criminatiões de amicis oblatas repellat. ⁋ Quẽ eũdẽ sapiẽtẽ: bonũ appellam⁹ hoiem q sapiẽs ẽ ut rõne & orone utat̃: nõ eni uocam⁹ sapiẽtes istos more uulgari: q sũt iepti: nihil mali faciũt hi q nõ doctrinã: nõ regulã alicui⁹ uirtutis hñt: iõ boni ñ sũt.

Excusatum est

Siplices

Sẽtiẽtes

Motus ai multiplex

Ingeniũ

Plato

Bonus qd sit

¶ Fictū: ad aīum: simulatū ad uerba: tu dicis unū & aliud facis. ¶ Ingenuū ē: ad liberū hoiem ptinet nō occultare opionē: sed apte uel diligere uel odisse aliquē: deide ē ꝑm ne solū repellam⁹ crimiatiōes oblatas de amico: sed ne putam⁹ qdē nō eē suspiciosas. i. nō debeam⁹ solū suspicari de amico neq; existimare nihil eē uiolatū aliqd. ¶ Accedit huc. i. ꝓterea ad hæc accedit: ondit ut amicitia ñ sit acerba neq; aspa sed mitis & suauis. ¶ Morū: ut mores facile erga amicū hēam⁹. ¶ Seueritas absit: dr̄ seuer⁹ a sequēs & uerū. ¶ Hēt illa gra. ac si dicat: ptinet ad Catonē ma

Seuerus iorē: nā seueritas ē ps uirtutis: sed ī amicitia seueritas ista repudiāda ē. ¶ Liberior: ut liber uoceris cū amico sine seueritate. Existit: hoc loco ponit q̄dā qōnem: si amicitiæ ueteres cā nouaꝝ repudiādæ sint: q̄ qdē qōne ꝓbaṫ aliqb⁹ exēplis nō eē dimittēda

Quæstio uet⁹ amicitia. ¶ Quæstio subdiffi. parū difficilis ad soluēdū: sub ī cōpōne significat parū ut subrustic⁹: qō sic diffiniṫ a dialecticis ē dubitabilis ꝓpō. alias significat torturā. ¶ Non indigni. imo digni sua uirtute & morib⁹ ídigna dubitatio: hoc ē de qua nō ē dubitādū. ¶ Veterrima: declarat ꝑ exēplum qđ ueteres res magis sint ī ꝑcio q̄ nouæ. ¶ Vtrūq; illud est: ꝓuerbiū ātiquū ē apud græcos & latios ut come dam⁹ multos modios salis cū amicis hoc ē ut simul lōgo uiuam⁹ tpe: ergo amici ueteres repudiādi nō sūt. ¶ Munus ami. ex. i. pfectū sit mun⁹ amicitiæ: qđ expleṫ ml'titudie alcoꝝ. ¶ Nouitates aūt: sic aīcitiæ nouæ si disciplinis & bonis morib⁹ futuræ aīcitiæ bonæ præ se ferāt ñ cōtēnēdæ sūt: dūmō ātiq̄ amicitia ī suo loco stabilis sit. ¶ Vt tāq̄. h. sil'itudo tracta ē a rustico: q ī herbis scia sui futuros pcipit fruct⁹: sic & nos noua amicitia cōtrahenda futuros fructus cognoscim⁹. ¶ Cui⁹ mē. fe. & ē cōtra illos qui dicūt amicitias eē mutādas sicut renouam⁹ equū ¶ Si nul. res ipe. i. si morbus uel podagra siue pūctura aliq̄ nō ip edit equū ueterē nobis consuetū libēti⁹ eo utimur q̄ aliquo idomito. ¶ In tractato. s. idōito: loqmur ꝑ muiros prudētes: qm̄ stulti adolescētes magis eqtāt pullū eqnū q̄ ueterē. ¶ Sed i his q̄ sūt ī amici: nō solū ī aīali: sed ēt ī locis inaiatis: ut puta ī siluestrib⁹ locis: ī qbus nati sumus gerimus amorē: & magis delectamur: q̄ nouis locis: q̄uis amœnissimis: sic amicitia ueteri magis delectādū q̄ noua. ¶ Sꝫ ma. ē ī hoc ami tradit unū maximū ꝓceptū: uidelicet ꝙ amici ꝑstātiores suis amicis se deprimere debēt: honorādo: colēdo eos q̄uis iferiores sint. ¶ Esse pa. ife. nō enim ꝓp fortunā aut uirtutē aliquā nos ī amicitia extollere debem⁹ imo nos pares illis efficerē debem⁹. ¶ Sæpe eni q̄. ex. ml'totiēs aliqs uirtute & igenio & fortuna nos supat amicos: ut Scipio fuit: q ñ se maiorē existimās cōtinue familiarib⁹: & sibi cōiūctis succurrebat & uenerabaṫ illos. ¶ Inferioris or. amicis īferioris dignitatis nūq̄ se ātepofuit. ¶ Colebat tāq̄ su. q̄uis Scipio grādis esset natu. & ī oī re prudētior atq; excellētior fratre suo. ¶ Quito Maximo: tñ eū q̄dā reuerētia colebat cedēdo sibi ueniā: & alia faciēdo. ¶ Per se eē posse: ꝓ uirib⁹ nitebat. ut amicos suos oēsq; cæteris āpliores efficeret. ¶ Præstātiā. si excellētiā: alicui⁹ disciplinæ seu subtilitates igeni a natura datæ: siue status alicuius cōsecuti fuerim⁹ amicis īpartire deberemus. ¶ Impartiāt: īpartio & īpartior repiṫ. ¶ Siue sint ībe. exhortādi aio sunt. sic paupes locupletāde sunt. ¶ Vt ifa. sicut paris: q ꝓp cōiectores ī somniorū iter pastores educatus ē. illi eni iusserāt ut occideret: ne troia sua cā piret: tādē fili⁹ regis cognitus statūq; amplissimū adeptus est: cū suis pastorib⁹ cōuenire conabaṫ. ¶ Propter igno. stirpis: ignorabat Paris qs eēt eius pater: & is tāq̄ famulus

fictū sit: neue simulatū. A pte eni uel odisse aliū magis īgenuū ē: q̄ frōte occultare sniam: deīde nō solū ab aliquo oblatas crimiatiōes: depelleṙ: sed ne ipsū qdē eē suspiciosū: semp aliqd existimantē ab amico eē uiolatū: Accedit huc suauitas q̄dā oportet smonū atq; morū: haud quāq̄ mediocre cōdimētū amicitiæ: tristitia aūt & ī oī re seueritas absit. hēt illā qdē grauitatē. Sed amicitia remissior eē debet & liberior & dulcior: & ad oēm comitatē facilitatēq; ꝓcliuior. Existit āt hoc loco q̄dā qō difficilis: nō qn̄ amici noui nō īdigni amicitia ueterib⁹ sint āteponēdi: ut eqs uetulis teneros āteponere solem⁹. idigna dubitatio hoie: nō eni amicitiaꝝ eē debēt: sicut aliarū rerū societates. ueterria quæq; ut ea uina. q̄ uetustatē ferūt eē debēt suauissima: uerūq; illud est qđ uulgo dr̄. multos modios salis simul edēdos eē: ut amicitiæ munus expletū sit: nouitates āt si spē afferūt: ut tāq̄ ī herbis nō fallacib⁹ fructus appareat: nō sūt illæ qdē repudiādæ: Vetustas tñ suo loco cōseruāda ē. Maxima ē eni uis uetustatis & cōsuetudinis At qui ī ipso æquo: cuius mō mētionē feci: si nulla res īpediat: nemo est: qui nō eo: quo cōsueuit libētius utaṫ: q̄ ītractato & nouo. Nec mō in hoc qđ est aīal: sed in iis ēt: quæ sunt inaīata: cōsuetudine ualet cū locis ēt ipis mōtuosis delectemur: & siluestrib⁹ in qbus diutius cōmorati sumus. Sed maximū est in amicitia supiorē parē eē īferiori. Sæpe eni excellētiæ q̄dā sūt: q̄lis erat Scipiōis ī nr̄o: ut dicā grege. Nūq̄ se ille philo: nūq̄ Rutilio: nunq̄ Mūmio anteposuit nūq̄ iferioris ordinis amicis. Q u. uero Maximū fratrē egregiū uirū oīno sibi nequaq̄ parē: qđ is anteibat ætate: Tāq̄ supiorē colebat: suisq; oēs ꝑ se āpliores uolebat: qđ faciēdū imitādū ē oib⁹: ut si quā ꝑstātiā uirtutis: īgenii: fortūæ cōsecuti sūt īpartiāt eā suis: cōicētq; cū ꝓximis: ut si parētib⁹ nati sūt hūilib⁹: si ꝓpinquos hēant ībecilliores: uel aio uel fortuna eorū augeāt opesq; honori sint & dignitati: ut in fabulis: qui aliquādiu ꝓp ignorātiā stirpis

niuebat cũ pastorib⁹: sicut de Romulo q̄ ignorās patrē educat⁹ est a Faustulo: erga quē maximū gessit amorē. ❡ Aut re filii: ut Iuppiter qui iter capras educat⁹ amore nimio: quē hēbat in caprā: q̄ ipsū lactauit: eā in cælū trā stulit & Amalthea uocata est. ❡ Duxerūt. i. existiauerūt lōgo tpe illos pastores eē p̄res suos: ut dixim⁹ de paride. ❡ Vt hi igr̄: aliud p̄ceptū p cōtrariū tradit: q̄ quēadmodū supiores amici iferiorib⁹ se pares tribuere debeāt: eodē mō iferiores debeāt fortunis amicorū lmo lætētur: & illos ad maiora puenire cupiāt. ❡ Necessitudie: stricta necessitate uel affinitatis: uel alicuius alteri⁹ cōiūctiōis. ❡ Quo⁊ ple. aut q̄rū multi sūt: q lamētātur amicis: qm̄ sibi

& generis in famulatu fuerit: cũ cogniti sūt: & aut deorū aut regū filii iuēti: retinēt tñ charitatē in pastores: quos p̄res multos ānos eē duxerūt. Quod qdē est multo p̄fecto magis in ueris patrib⁹: certisq̄ faciēdū. Fructus eni ingenii & uirtutis: oisq̄ præstatiæ tū maxime capit̄: cū in p̄ximū quēq̄ cōfertur. Vt igit̄ hi qui sunt in amicitiæ cōiūctionisq̄ necessitudine supiores se æq̄re cū inferioribus debēt sic iferiores dolere nō debent se a suis amicis: aut ingenio aut fortūa: aut dignitate supari. Quorū pleriq̄ aut q̄runt̄ semp aliqd: aut ēt exprobrāt. Eoq̄ magis si hēre se putāt: qd̄ officiose: aut amice: & cū labore aliquo suo factū quærant dicere. Odiosū sane genus hoīum officia exprobrātiū: q̄ memisse debet is in quē collata sūt: nō cōmemorare q cōtulit. Quāobrē ut hi: q supores sūt submittere se debēt in amicitia: sic quodāmō iferiores extollere. Sūt eni qdā q molestas amicitias faciūt: cū ipi se contēni putāt. Qd̄ nō fere cōtigit: nisi his: qui ēt cōtēnēdos se arbitrant̄: qui hac opione: nō mō uerbis: sed ēt ope leuādi sūt. Tātū āt cui tribuēdū ē primū: q̄tū ipe efficere possis: deide ēt q̄tum ille quē diligas atq̄ adiuues possit sustiere. Nō eni tu possis q̄tū uis: licet excellas oēs tuos ad honores āplissimos pducere: ut Scipio rutiliū potuit cōsulē efficer̄: fratrē ei⁹. L. nō potuit. Qd̄ si ēt possis qd uis deferre ad alterū: uidēdū est tñ qd ille possit sustinere. Oīno amicitiæ corroboratis iā cōfirmatisq̄ & igeniis & ætatibus iudicādæ sūt: nec si q ineūte ætate uenādi: aut pilæ studiosi fuerint: eos hēre necessarios oportet: quos tū eorū studio p̄ditos dilexerūt. Isto eni mō nutrices & pædagogi iure uetustatis plurimum beniuolentiæ postulabūt: qui negligēdi quidē nō sunt: sed alio quodā modo colendi: aliter eni amicitiæ stabiles pmanere nō possunt: dispares eni mores disparia studia sequuntur: quorū dissimilitudo dissociat amicitias nec ob aliā cām ullā boni iprobis: iprobi bonis amicis esse nō p̄nt: nisi q̄ tāta est iter eos quāta maxima potest esse morū studiorumq̄ distātia.

nō subueniūt: qd̄ qdē uerū nō ē sed iuidia q̄dā q̄runt̄: nō eni uellēt amicos suos ea idignitate existere. ❡ Magis q̄ant dicere: si aliqd putāt tāto magis pl̄atriq̄ audēt exprobar̄ b̄n̄ficia si putāt amicos suos hr̄e aliquos. ❡ Sūt eni qdā: pleriq̄ repiunt̄: qui amicitiis molesti fiūt: qm̄ ipi putāt amicitias cōtēni cū uidēt amicos suos i āpliore dignitate & reuerētia: hoc mō fit si p̄r q̄spiā filiū doctorē hēret: fili⁹ qdē i cōuiuio honestiori loco sedeat q̄ p̄r: qua ex re oritur hui⁹ amicitiæ molestia: qd̄ p̄r putat se eē i cōtēptu aliorū. qm̄ sit fili⁹ in āpliori loco positus: tales eni amici ab hac opione & uerbis & opa atq̄ affectu remouēdi sūt. ❡ Tātū eni cuiq̄ est tribuendū: tāta existimatio de amico est faciēda q̄tū ipse efficere possit: hoc est uiribus tuis ad oēm extollas amicū dignitatē: licet tñ illa tribuēda sūt amicis quæ uirib⁹ igenii sustinere tui possint uerbi grā: nō amicū cōsulē faciam⁹: si ea dignitate dign⁹ nō sit: ut hēat lr̄as & prudētiam ad cōsulatū reqsitā: tribuere est existimationē Existimatio
de aliquo facere. ❡ Sustinere. si amic⁹ sit dign⁹ p̄tura: illo magr̄atu uenerādus est Et nō ultra nē facer̄
ad honores pducere pp illorū ignorātiā: sicut Scipio fratrē suū pp ibecillitatē igenii consulē facere nō potuit: sed rutiliū familiarē suū uirū doctissimū cōsulari dignitate honorauit. ❡ Oīno amicitiæ corroboratis. Ad amicitiā corroborandū hoc in loco declarat̄: qd̄ necesse sit: ut tp̄s atq̄ morū sil̄itudo itercurrat lōgitudo & morū sil̄itudo ad amicitiæ stabilitatē reqrit̄. ❡ Nec sequi: nō enim oportet in p̄uecta ætate amare eos: hoc est hr̄e amicitiā cū illis quos dileximus ineūte ætate: amare eos hoc est hēre amicitiā: qm̄ æq̄lia exercebāt studia in uenatione in ludo pilæ: sed crescēte ætate morū sil̄itudo accessit: qua ex re illa frāgit̄ amicitia: iō tp̄s atq̄ morū sil̄itudo ad amicitiā requirit̄: ordo est: nec decet eos hēre necessarios quos cū eodē studio p̄ditos dilexerūt: siqui ineūte ætate. ❡ Isto eni mō nu. si hoc eēt cōueniēs: ut pp tēporis longitudinē amaremus amicitiā hac de cā cōtrahemus: sequeret̄: q̄ nutrices & pædagogi nobis eēnt itimi familiares: qd̄ non accidit: nā alias adulti iuenimus amicitias relictis pueril ib⁹ amorib⁹: pedagogus uocat̄ q curā Pedago
hēt pueror̄: ut cui⁹ doctrinā pueri discūt: atq̄ gus
maiores colere ñ ignorāt: q eni disciplinā lr̄ar̄
p̄cepit p̄ceptor siue magr̄ appellat̄: dr̄ āt peda Præce
gog⁹ απο τοο παιο παιΔοσ και αγω: q̄si ptor
agēs puerū. ❡ S3 alio quodāmō collēdi. nō. n. seu ma
nutrices & pedagogi negligēdi sūt: sed subuēire atq̄ amare debem⁹ eos alio mō q̄ amicos. ❡ Alr̄ amicitiæ: cōclu gister
dit q̄ amicitiæ cōstātes eē nō p̄nt si nō fuit tp̄s & sil̄itudo mor̄. sicut p cōtrariū demōstratū est. ❡ Dispares mores: pares cū parib⁹ cōgregāt̄: siqs malos tenet mores uitia seqt̄: iō amicitiā cū morato uiro lr̄ar̄ cupido nūq̄ cōseq poterit. ❡ Nec ob aliā cām: imo ob istā cām. i. mor̄ dissil̄itudinē bōi malis amici nō repiunt̄. ❡ Nisi q̄ tāta ē

hæc sgruit amicitia iter bonos & iprobos qđ maxima est iter ipsos atq̧ studiorũ distãtia. ⁋ Recte etiã þcipi põt
þceptũ tradit amicis ne aliq̃ ꝑpria utilitate amicorũ utilitatẽ ipediãt. plærịq̧ eni pp itẽperatũ amorẽ amicoruꝫ
utilitatẽ retinẽt. ⁋ Quod sæpe: fit hoc mõ si amicus ad dignitatẽ magistratus uocatꝰ fuerit cũ lpedis uerbis tu-
is. Heu mihi iã absentia tua iã in maxima uersabor inopia. ⁋ Nec eni ut redeã ponit exẽplũ: hæc ẽ historia: sed q̃a
Lycomedes tractat a poetis nomẽ fabulæ cõsecuta est. Lycomedes rex isulæ si pyrrũ deidamiæ filiũ pp iucũditatẽ quã ex eo
ītante pcipiebat a bello Troião retinuisset: nõ tãtã gloriã atq̧ honorẽ hũisset. ⁋ Nec potuisset cape. Troiã: hoc
eni apud pitos mãifestũ est: qs eni ignorat ora
culũ a græcis eẽ cõsultũ. Troiã non posse capi
neoptolemus Pyrrhꝰ si aliqs de gñe eacidaꝝ nõ interfuisset. ⁋ Neo
ptolemꝰ. νεος nouꝰ. πολεμος poetice bel
lũ dr̃ Pyrrhꝰ uocatꝰ est: qm̃ crispos hẽbat capil
los. Et sæpe Icidũt magnæ res: ut si amicus uo-
cet ad magr̃atũ opus eẽt ut ab amicis discedat
⁋ Desideriũ: absẽtia amici moleste ferũt amici
qm̃ ifirmi & molles sunt. ⁋ Infirmus. i. debilis
est: ut non patiat amicũ discedere ut ad aliquã
ꝓficiscat dignitatẽ. ⁋ Parũ iustꝰ: si iustitiã hr̃et
amici cuperet utilitatẽ atq̧ in oĩ re: ut dixit su-
perius: hæc lex in amicitia est ut ab amicis ho
nesta petamꝰ & amicorũ cã honesta faciamꝰ.
⁋ Eteni: docet quosdã regulas qbꝰ amicitiã dis
soluere possumus si opus fuerit. ⁋ Nonnunq̃
necessaria: ac si dicat necesse est: ut calamitas q̃-
dã uiciorũ oriat in amicitia loquẽdo de amici-
tia uulgaris: nõ enim loqtur de amicitia uera:
quæ orit itet bonos: nec eni usq̧ ad extremita
te uitæ ꝑdurat: illa ãt uulgaris familiaritas ui-
tiorũ calamitate lgruẽte frangit. ⁋ Erũpũt sæ-
pe uitia emanãt uitia: qbus amicitia frãgit: &
silr̃itudo tracta a fõte labẽte uenis terræ. ⁋ Tũ
in ipsos. s. uitia erumpũt in amicos ut puta fit
mãtur amici uiciosi aliqd alterius alteri. ⁋ Tũ
in alienos: si furãtur uel adulteriũ faciãt in eos
tñ infamia & turpitudo illorũ amicorũ ꝑtinet
ad te eorũ familiarẽ quæ quidẽ amicitiæ & cõ
suetudinis remissiõe remouẽdæ sunt. ⁋ Et ue
Catonẽ audiui. Cato maior aiebat tales amici
tias paulatim dissuẽdas eẽ magis q̃ discinden
das & apte frangẽdas: ut puta rñdere faciat q̧
domi non est si ab amico non capiat. ⁋ Nisi in
q̃dã uitia exarserit sed si aliqd iniuriæ iter ami-
cos ortũ fuerit qđ sustinet: neq̧ rectũ neq̧ iu-
stũ est: ut si amicus cõspirat cõtra pr̃iam: nunc
clare talẽ amicitiã coram renunciare debemꝰ.
⁋ Sinaũt morũ uel studiorũ: si ille cuius amici
tiã cõtraximus mutauerit bonos mores & stu
dia bona in mala: ut fecit Titiꝰ familiaris Ho-
ratii: qui libros uẽdidit ut artẽ militarẽ exerce
ret: tũc paulatim illius amicitiã deponemꝰ: sic
faciemꝰ ut nõ solũ amicitia deposita: sed ne ini
micitia suscepta uideat cũ illo. ⁋ In reip. dissen
sio: si amicꝰ fauet mariãæ pti: & tu reip. hæc dissensio amicitiã dissoluit. ⁋ Ab amicitia. Qu. Põpei. Scipio eni re
motꝰ ẽ ab amicitia Põpei uerbis meis: qm̃ potiꝰ mei amicitiã q̃ illiꝰ tenere uoluit. ⁋ A collega nr̃o Metello: me-
telli amicitiã reliq pp q̃dã dissẽsionẽ reip. qm̃ ille fauebat uni factiõi: & Scipio alteri. ⁋ Offẽsiõe ai nõ acerba: pru
dẽtia sua & simulatiõe disiũctionẽ amicitiæ cũ istis Scipio fecit: itaq̧ ab ipõ offensi nõ uidebãt: & adhuc illiꝰ ami
citiã retinere putabãt. ⁋ Quãobrẽ: primũ tradit regulas: qbus elaborãdũ ne amicitia sic opprimat: ut deide ini-
micitiæ oriãt. ⁋ Opa: ut sæpenũero diximꝰ: mr̃ & opꝰ filiꝰ: nã opa ẽ labor q þcedit opus: oĩs opatio q̃ fit ad ifor
Opera Opus madũ gladiũ uocat opa: opus ãt gladiꝰ ipẽ nũcupat. ⁋ Sin aliqd tale euenerit: si itercesserit cã aliq̃ pp q̃ amicitia
dimittẽda fit. ⁋ Vt extĩctæ: silr̃itudo trahit ab igne: q dũ p se morit appellat extigui: si ãt p ui aq̃rũ: q̃ primũ suffo
cat: opprimi dr̃: dicit ergo si qd accidit ut nos pp amicoꝝ uitia dissoluamur ab ipis: debemꝰ extiguere paulati ip
sam amicitiã: hoc mõ: nõ hr̃e frequẽtẽ cõsuetudinẽ cũ illis: tũc amicitia extigueť: nisi eẽt cõspiratio cõtra pr̃iam

recte ẽt þcipi põt: in amicitiis: ne qs itẽperata quã-
dã beniuolẽtia: qđ ꝑsæpe fit: ipediat magnas utili-
tates amicorũ. Nec eni: ut ad fabulas redeã. Troiã
neoptolemꝰ cape potuisset: si Lycomedẽ: apđ quẽ
erat educatus: multis cũ larhrymis iter suũ ipediẽ-
tẽ audire uoluisset. Et sæpe Incidunt magnæ res ut
discẽdẽdũ sit ab amicis: quas qui impedire uult qđ
desideriũ nõ facile ferat: is & infirmus est mollisq̧
natura: & ob eã ipsam cãm in amicitia parũ iustus.
Atq̧ in oĩ re cõsiderãdũ est & qd postules ab ami-
co: & qd patiare a te ipetrari. Est ẽt quasi q̃dã cala-
nitas in amicitiis dimittẽdis nonnunq̃ necessaria.
Iã eni a sapiẽtũ familiaritatibꝰ ad uulgares amiciti-
as orõ nr̃a dilabit. Erũpũt sæpe uitia amicorũ: tũ in
ipsos amicos: tũ in alienos: quorũ tñ ad amicos re-
dũdet ifamia. Tales igr̃ amicitiæ sũt remissiõe usus
leuandæ: & ut Catonẽ dicere audiui: dissuendæ ma
gis q̃ discindẽdæ sũt: nisi q̃dã admodũ itolerabilis
iniuria exarserit: ut neq̧ rectũ: neq̧ honestũ sit: neq̧
fieri possit: ut nõ stati alienatio disiũctioq̧ facienda
sit. Sinaũt morũ aut studiorũ cõmutatio q̃dã: ut fie
ri solet facta erit: aut in reip. ꝑtibus dissensio itercel
serit. Loquor eni ut paulo ante dixi: nõ de sapiẽtũ:
sed de cõibus amicitiis: cauendũ erit: ne non solum
amicitiæ depositæ: sed inimicitiæ ẽt susceptæ uideã
tur. Nihil eni turpius: q̃ cũ eo bellũ gerere: quo cũ
familiariter uixeris: ab amicitia. Qu. Pompei meo
noĩe se remouerat: ut scitis Scipio: pp dissensionẽ
aũt: quæ erat in rep. alienatꝰ est a Collega nr̃o Me-
tello: utrũq̧ egit grauiter auctoritate: & offensiõe
animi nõ acerba. Quãobrẽ primũ dãda opera est:
nequa amicorũ dissidia fiant: sin tale aliqd eueneri
ut extinctæ potius amicitiæ q̃ oppressæ eẽ uideant
cauẽdũ uero est: ne ẽt in graues inimicitias cõuer-

qm̃ tũc amicitia illa nõ extinguẽda: sed opprimẽda est. ¶ Maledicta: appellare ipm̃ latronẽ ꝓditorẽ. Cõtumeliæ ãt ueniũt a tumeo ut si diceret hũc holem pessũdabo: cõtumelia uocabit̃. ¶ Quæ tñ: istæ cõtumeliæ tollerãdæ sũt cũ maximo uituperio & maxime ueteris amicitiæ gr̃a: qm̃ ipse q maledicit magis in culpa existimabit̃: q̃ ille qui eas tolerauit. ¶ Incõmodorũ: quæ amicitiæ dissoluãtur ꝑꝑ amicoꝝ uitia: hæc erit optia cautio. ¶ Vt ne nimis cito aliquẽ diligere icipiam⁹. Diligere est pricipiũ beniuolẽtiæ: ut idem Cice. Quem diligere solebam: nũc amare uideor. ¶ Digni autem sunt: qui uirtutem morum probitatem cõtinẽt amicitia digni diiudicãdi sunt oi ex pte. Cice.

tãt se amicitiæ: e qbus iurgia: maledicta: cõtumeliæ gignunt̃. Quæ tñ si tolerabiles erũt ferẽdæ sũt: & hic honos ueteri amicitiæ tribuẽdus ẽ: ut is in culpa sit: q faciat: nõ qui patiat̃ iniuriã. Oino oium horũ uitiorũ atq; icomodorũ: una cautio est atq; una ꝓuisio: ut ne nimis cito diligere incipiat neue indignos. Digni ãt sũt amicitia: qb⁹ i ipsis iest cã cur diligãtur. Rarũ gen⁹ (& qdẽ oia ꝑclara rara) nec qcq̃ difficilius q̃ repire qd̃ sit oi ex pte in suo gñe ꝑfectũ. Sed pleriq; neq; in rebus hũanis qcq̃ bonũ norũt: nisi qd̃ fructuosũ sit & amicos tanq̃ pecudes eos potissimũ diligũt: ex qbus sperãt se maximũ fructũ eẽ capturos. Itaq; pulcherrima illa: & maxime naturali carẽt amicitia: ꝑ se & ꝑꝑ se expetẽda: nec sibi ipsi exẽplo sũt hæc uis amicitiæ qlis & q̃ta sit: ipse eni se qsq; diligit: nõ ut aliquam a seipso mercedẽ exigat charitatis suæ: sed qd̃ ꝑ se sibi qsq; charus ẽ: qd̃ nisi idẽ in amicitiã trãsferat̃. uerus amicus nũq̃ reperietur. Est eni is amicus quidẽ: qui est tanq̃ alter idem. Qd̃ si hæc apparẽt in bestiis uolucribus: agrestib⁹ natãtibus: suibus: cicuribus: feris: primũ ut seipsi diligãt: Id eni pariter cũ oi animãte nascit̃: deinde ut requirãt atq; appetãt aliqs alias animãtes: ad quas se applicẽt eiusdẽ generis. Idq; faciũt cũ desiderio: & cũ quadã silitudine amoris hũani: q̃to id magis in hoie fit natura: qui & se ipse diligit: & alterũ acquirit cuius animũ cũ suo cõmisceat ut efficiat pene unũ ex duobus: sed pleriq; puerse ne dicã ipudẽter amicũ hẽre talẽ uolũt: quales ipsi eẽ nõ possunt quæq; ipsi nõ tribuũt amicis: hæc ab his desiderant parem aũt primũ ipsum esse uirum bonũ: tũ alterũ similẽ sui q̃rere: In talib⁹ ea quã iam dudũ tractabamus: stabilitas amicitiæ cõfirmari põt: cũ hoies beniuolẽtia cõiuncti primũ cupiditatib⁹ iis qbus cæteri seruiũt: impabũt deinde æquitate iustitiaq; gaudebũt: oiaq; alter pro altero suscipiet. Neq; quicq̃ unq̃ nisi honestũ & rectũ alter ab altero postulabit neq; solũ colẽt se iter se ac diligẽt: sed ẽt uerebũt̃: nã

¶ In suo genere ꝑfectuȝ: homo in suo genere ꝑfectus nõ iuenit̃: equus in gñe aliqs nõ reperit̃ ꝑfectus: ut bonas ungulas & egregium caput cæteraq; sibi ad perfectionẽ hẽat necessaria. ¶ Sed pleriq; aliquorũ: rephẽdit opinionẽ eorũ qui amicitias appetendas esse aiunt non beniuolẽdi gr̃a sed utilitatis consequẽdæ causa: huius eni generis hoies aliqd humãi cognouisse nõ uidẽtur. ¶ Fructuosum: fructũ appellamus quicquid utile est. ¶ Tanq̃ pecudes: pastores diligũt pecudes & armẽta ꝑutilitatẽ. ¶ Ipsi sibi exẽplo sunt. i. tales hoies nõ considerãt. quid sibiipsis exẽplũ esse põt: qualis sit huius amicitiæ naturalis. s. officiũ mẽbrorũ respiciant. nam ut diximus mẽbra inter se diligunt absq; fructu illi⁹ amoris: qua ex re unusquisq; sibi exẽplũ esse põt: sed ipi tenẽt ερίωτά ιΔι ον καὶ εαὐτων. i. amorẽ propriũ: ut amenẽ nõ cã amicorũ: sed ꝓpria utilitate cõsequenda ¶ Qualis: q̃rũ ad illud pulcherrima. ¶ Quod: q̃rũ ad ꝑ se & ꝑꝑ se. ¶ Ipse eni qsq;: declarat q sit amor nãlis. ¶ Quod nisi idẽ: nisi iste amor trãsferat̃ i amicitiã: amicus non reputat̃: nã q amat seipsum amor hic appellatur. i. εαυτου sed ille amor tãtus in amicis trãsferat̃ q̃rũ hẽt in seipsum: & ecõuerso. si fiat ab amicis hæc appellatur amicitia ac si diceret amicus æque debet amare amicum ac seipsum. ¶ Is tanq̃ alter idẽ. i. amicus est alter ego: uñ dr̃ bñ græce αλλοσ αυτοσ q̃ idẽ alter: siue alter ego. ¶ Cicuribus. cicuris ẽ bestia mãsueta: nã cicurare uocabulũ ãtiquũ dicim⁹ mãsuefacere. ¶ Feris: cõtrariũ est cicuribus. ¶ Ad q̃s applicẽt amantes: ad sua amãtes applicãt bestiæ: primũ amorẽ. i. πρωτον ερωτα nã hoc datũ a natura: ut unusqsq; se amet & tuat̃: deide ad sui similes adiũgũt: & uulpes copulãt̃ cũ uulpib⁹. ¶ Animãtes: declinat̃ hic animãs tis qd̃ usurpat sæpenumero Lactantius. ¶ Cum desiderio. i. ita amãt q; dolẽt absentia sociorũ: ut si equus uideat amicũ & sociũ suum. ¶ Pene unũ ex duobus: hoc ẽ ꝓceptũ. Pythagoræ σωματα μὲν Δυω ψυχη Δ αμια: Sed pleriq; ne castigat hoies iter quos aliq sunt q uolũt ab amicis qd̃ ipsi amicis facere nolũt sicut sũt maiores q sp ab amicis iferiorib⁹ aliqd expectãt: & aliqd de suo illis nõ tradunt. ¶ Peruerse ne dicã iprudẽter: ac si dicat tã ꝑꝑ iprudẽtiã q̃ ꝑꝑ puersitatẽ. ¶ Quales: ubi illi esse nõ possunt: quia uolunt esse tales in amicos quales seipsos putant esse amicos ideo nõ possunt. ¶ Par est: iustum est amicũ esse bonũ: deinde sibi simile inuenire. ¶ In talibus. s. amicis qui bonitate atq; uirtute præditi sunt amicitiæ. ¶ Iustitia: quæ præmiaturũ est unicuiq; secundum debitum: retributio omnia pro altero suscipiet: scilicet consilium: labores: & alia suscipiet pro amico. ¶ Sed etiam uerebuntur: nõ solum uerebunt̃ his tales amici: sed etiã uerebuntur: ac reuerentia quadam timebunt facere aliquid corã quod non fit in uirtute: quod quidem faciendum est: ut amicus nisi honestum coram amico conficere audeat.

Fructus

Animãtes Lactan.

maximū ornamētū amicitiæ tollit:q ex ea tollit uerecūdiā:Itaq; i his pniciosus est error q existimāt libidinū peccatorūq; oium patere i amicitia licētiā. Virtutū eni amicitia adiutrix a natura data ē:nō uitiorū comes:ut qm̄ solitaria nō posset uirt⁹ ad ea q̄ sūma sūt puenire:cōiūcta & sociata cū altera pueniret:q̄ si quos iter societas aut ē:aut fuit:aut futura ē eorū est habēdus ad summū naturæ bonū optimus beatissimusq; comitatus. Hæc est inq̄ societas in qua oīa isunt:q̄ putāt hoies expetēda:honestas gloria:trāquillitas aī atq; iucūditas:ut cum hæc adsint btā uita sit. & sine his eē non possit:qd̓ cū optimū maximūq; sit:si ut uolumus adipisci uirtuti opa dāda ē:sine q̄:neq; amicitiā:neq; ullā rē expetēdā cōsequi possumus. Ea uero neglecta:q̄ se amicos hr̄e arbitrātur:tū se deniq; errasse sentiāt:quū eos grauis aliqs casus expiri cogit. Quocirca dicēdū ē ēt sæpi⁹ quū iudicaueris:diligere op;.nō quū dilexeris iudicare. Sed cū multis i reb⁹ negligētia plectimur tū maxie i amicis & diligēdis:& colēdis:ꝑposteris eni utimur cōsiliis:& acta agim⁹: q̄ uetamur ueteri ꝓuerbio. Nā iplicati ultro & citro:uel usu diuturno:uel ēt officiis repēte i medio cursu amicitias ex torta aliqua offensione dirūpimus. Quo ēt magis uituperāda ē rei tā maxime necessariæ tāta incuria. Vna est eni amicitia in reb⁹ hūanis:de cui⁹ utilitate oēs uno ore cōsētiūt:q̄q a mltis ipa uirt⁹ cōtēnit:& uēdicatio q̄dā atq; ostētatio eē dr̄. Multi diuitias despiciūt:quos puo cōtētos:tēuis uict⁹:cultusq; delectat. Honores uero quoꝝ cupiditate qdā iflāmāt: q̄ mlti ita cōtēnūt:ut nihil inani⁹ eē: nihil leui⁹ existimēt. Itē cætera q̄ qbusdā admirabilia uidēt:ꝑmulti sūt:q ꝑ nihilo putēt. De aicitia oēs ad unū idē sētiūt:& hi q ad rēp. se cōtulerīt:& hi q reꝝ cognitōe

Verecū-dia ⁋ Verecūdiā:ubi eni deficit uerecūdia illic amicitia nō pōt eē:uerecūdia est timor ignominiæ. ⁋ Itaq; in his error reꝑhēdit illos qui uolūt ut iter amicos sit licētia peccādi:si eni amicus alteri iseruiret ut libidine potiret:iter istos amicitia nō hēret locū: ⁋ Solitaria.i.sola nō ad summitatē honoris & recti uenire pōt:sed si cū alio similiū, cōiūcta sit ad sūmū puenire solet. ⁋ Quæ si quos iter.i.iter quos hæc societas uirtutis fuit siue est uel erit istarū copulatio istius societatis & uirtutis ad sūmū oium bonoꝝ habēda. ⁋ Beatissimus:bonū ad uirtutē externis corrūdeat hæc societas:hæc eni copulatio amicitiæ uirtuosæ ē illai qua sūt:oēs:q̄ hoies existimāt. ⁋ Honestas:q̄ in honorē cōtinet. ⁋ Trāquillitas ai:q̄tū ad rectū ad uirtutē. ⁋ Sine his:uita eni quæ istis reb⁹ honesto iusto & laudabili caret:beata eē nō pōt:sic ut cōtra ea beatissima uita nūcupatur q̄ his bonis ornata sit:qd̓ cū optimū ad uirtutē maximū hēret honestū. ⁋ Rectū:laudabile:qbus ex reb⁹ uita cōficit beata:elaborādū est:ut id consēq̄mur qd̓ nō adipiscemur:si uirtuti idulgebimus:sine qua uirtute nulla amicitia nascitur. ⁋ Tū deniq;:se errasse sentiūt:q eni sine uirtute sūt plærosq; hēre putāt amicos:quos i experiētia alicui⁹ rei alienos eē reperiūt:cū grauis casus eos cogit expiri si aliqd̓ ifortuniū cogit istos uirtute carētes suos amicos expiri:uel ut sibi cōsulāt:seu illis iseruiāt uel subueniāt:tunc reperiūt se uehemēter errasse: qm̄ sibi nō sunt amici:sic ecōuerso illi petūt istos: ut aliqua in re succurrāt illis:nolūt:qm̄ uirtutes i istis amicitiis nō regnāt. ⁋ Dicēdū ēt sæpius:ꝑcipiēdū est iudicam⁹ illū quē uolum⁹ amicū: si uirtutē hēat anteq̄ incipiamus diligere: nō āt ordinē retrogrādū cōmittamus.s.prio diligam⁹: deinde iudiciū faciam⁹. nā stulti primū emūt librū:post uero emptionē utrū sit correct⁹ aspiciūt. ⁋ Sed cū multis in reb⁹:ōndit incōueniēs qd̓ sequit ex hac ꝑposteratione: nā negligētia ꝑiudicādi nō solū in amicitia: sed ēt in multis rebus maximas damus poenas: in amicitia uero si ante iudiciū alicui⁹ amicitiā adipiscimur: & deide illū uitiosum cognoscim⁹ magnas patimur poenas:qa potius illi⁹ cōsuetudinē retinemus q̄ frangere amicitiā qua ex re mœrore semp afficimur. ⁋ Plectimur:poenas dam⁹ pp negligētiā nr̄am. ⁋ Quæ uetamur: ueteriq; ꝓuerbio maiores uetabāt aliqd fieri: nisi prius sit iudiciū factū:nō eni domus ædificāda ē: postea iudiciū facere de ea:& cū eā uolem⁹ hēre: ꝓuerbiū appellat ꝓbatū uerbū: qd̓ græce dr̄. παροιμία. ⁋ Vltro citroq;.i.iuicē cōiūcti uel cōsuetudine quottidiana uel bn̄ficiis: nō cito possum⁹ amicitiā dirūpere: q̄uis sit necessaria cā dirūpēdi:nō istud cōsequit incōueniēs: qm̄ cōsuetudinē hēm⁹. ⁋ In medio cursu: tpe amicitiæ. ⁋ Offensiōe:qua rumpēda est amicitia. Tracta est similitudo ab uno eunte:cuius pes in aliquo obiectus leditur & offenditur. ⁋ Incuria:rei maxime necessariæ. Negligētia istius amicitiæ:supra cæteras res uitupetanda est necessaria. ⁋ Incuria:cōponitur ab in & cura. ⁋ Vna est enim per cōparationē aliaruꝫ rerū in quāto precio sit amicitia:qm̄ multi reperiūtur qui spernunt diuitias: & alias res:sed amicitia semper desiderat. Vno ore:nemine contradicēte:oēs tenēt hāc opinionē amicitiā esse utilem. Virtus cōtemnat q̄ sit laboriosa:per quam homines moriūtur. ⁋ Vendicatio:rapacitas honoris & aliarū a multis despicit. ⁋ Ostentatio: sicut Diogenes qui patriā solā habere noluit:sed eā puer abiecit sicut Fabricius. ⁋ Honores:quorū cupiditate ita inflantur:multi cupiunt honores ab aliqbus aūt cōtēnuntur. ⁋ Inanius:nullos fructus & utilitates:hi honores afferunt. ⁋ Leuius:nullius grauitatis. Itēq; admirabilia uidentur:sicut lapides preciosi & aliæ res preciosæ:quæ aliquibus placent:ab aliqbus aūt cōtēnunt. ⁋ De amicitia oēs ad unū sentiūt:oēs de amicitia eādē habēt opinionem. ⁋ Rerum cognitione.i.qui discunt amicos habere uolunt:uel cognitione rerum.i.disciplina historiarum

Prouer-bium

Incuria

nã historia nihil aliud est nisi rei cognitio. ¶ Doctria: sñia aliq̃: qui in mathematicis studẽt socios q̃rũt. ¶ Ociose: Historia suũ negociũ: q a cæteris reb⁹ remoti sũt: & circa suũ negociũ intẽti ẽt amicitiã desiderãt. ¶ Postremo: ulteri⁹ epicurei: q uoluptatib⁹ dediti sũt: in ipsa⁊ uoluptatũ fructu amicos cupiũt. ¶ Si mõ uelint liberalr̃ uiuere: ac si diceret: si lupi eẽ nolũt in comedẽdo semp amicũ iueniũt. ¶ Nescio quõ: modus dicẽdi qñ nõ põt reddi rõ: dr̃ nescio quõ. ¶ Degẽdæ rõnẽ: nõ dimittit aliquã ætatẽ siue iuuẽtutẽ siue uirilitatẽ cũ rõne uiuentẽ esse uacuã sed in amicitiæ officio. ¶ Ea imani. i. ea crudelitate: bonus. na. nũ. ide appellarũt mane primã ptẽ diei. i. bonã: qa in die nulla ẽ ps melior q̃ imane: imanis uero dr̃ nõ bon⁹ crudelis: iõ imanes lupos uocam⁹. ¶ Cõgressus: Collocutiões. ¶ Nescio quẽ optime dixit nescio: qm̃ memoria dignus nõ est. Aliquẽ apud quẽ euomat: hic eni Thimõ de oib⁹ bonis q si uenenũ isti⁹ suæ acerbitatis: exprome re uoluisset necessariũ erat iuenire aliquẽ q eũ audiret: ergo q̃uis unus sit oi imanitate pdit⁹: tñ idiget amicitia. Euomere eni est de pleno stomacho aliqd educere. Euomere ¶ Atq; hoc maxĩe iudicaturi. s. q̃ta sit necessaria amicitia si deus aliquo in loco solitario poneret quẽdã nulli⁹ rei idigẽtẽ hoc mõ uiuere sine hoium aspectu talẽ cernere possumus semp mœstũ ¶ Vspiã: in aliquo loco. ¶ Ve⁊ ergo: solebat dicere Architha optimus mathematicus q nullã iucũditatẽ in cognoscẽdis stellis: & aliis reb⁹ hẽret: nisi sociũ hẽret: & iõ pbat supiora p hui⁹ exẽplũ. Architha ¶ Nr̃os senes: denotat morẽ antiquũ: nã añ usu⁊ lr̃arũ solebãt antiq p memoriã hr̃e historias: pr̃ narrabat filiis: deide filiis suis commemorare cõsueuerãt. ¶ Tanq̃ adminiculu⁊: Adminiculum tracta est silitudo a uicibus quæ capriolos hñt ad sustẽtãdũ: adminiculũ appellat sustẽtaculũ ¶ Quod in amicissimo dulcissimũ hac. s. natura iduxit cõiũctionẽ & coicationẽ rerũ: q̃ si est iter amicos ea dulcissima est: si eni sustẽtaculũ & adminiculũ orit iter amicissimos iucũdissimũ erit. ¶ Sed cũ: admonet hoies ut in amicitia acqrẽda nõ sint negligẽtes cũ sit tm̃ bonu⁊ ut demõstratũ est supi⁹ quæ nũq̃ cõtẽnit sicut alia cõtẽnunt a plærisq;. ¶ Tot signis: tot exẽplis & reg̃lis declarat natura q̃tũ bonũ sit amicitia. ¶ Quæ ab. s. desideret res absentes. ¶ Absurdescim⁹: hoc est audire nolumus: & ea quæ monemur a natura: qm̃ in colẽdis amicis negligẽtes sumus. ¶ Vari⁹: diuersus. ¶ Suspicio nũ: qb⁹ nõ putamus hr̃e pfectũ amicũ & contra ab amicis nõ putamur eẽ boni amici offẽsione q̃ frãgit amicitiã. ¶ Tũ euitare: hoc mõ si uellet cõsularũ appetere cui amicus eẽt cõpetitor uerbis suis debet remouere ab amico hac re ut euitet offensio. ¶ Eleuare: aliqñ ea eleuãda est offensio saltẽ si me hunc cõsulatũ acq rere uelis me collegã tuũ suscipe tibi cõmodũ sit tñ ferre. i. patiẽtiã hr̃e. Igit in tã pclaro munere uestro sicut & amicitia nr̃a: cui⁹ g̃ra tutela offensionũ faciẽda est: hæc tria tolerãda sunt ut euitemus offensiones amico⁊ siue eas alicui debemus: si autẽ æquo aio pateremur. Vt utilitas retineat in leuãdis offensionib⁹ adhibẽda est utilitas. nõne uides q ad hãc utilitatẽ cõsequẽdã mihi eris ipedimẽtũ? ¶ Fides: ut in amicũ fidẽ retineamus: his duab⁹ regulis offensio subleuat in fide sic: ubi est fides quã in me qd tui cã cõsularẽ dignitatẽ adipisci nõ possum. ¶ Monẽdi: sine obiurgatiõe. ¶ Obiurgãdi: sunt hoc mõ: ubi est fides charitasq; quã erga me gerere cõsuetus eras: uel sic. Nõ eni respicis tuorũ maio⁊ uirtutẽ: qb⁹ maior eris ĩfamia: si lr̃is operã nõ dederis: & hæc oĩa suscipe debẽt amici. ¶ Familiaris meus. Terẽti⁹ fuit tpe Lælii. Obsequiũ ab obsequẽdo dr̃ qd uulgo: cõplacentia appellat: ut ingt ille: ait qs aio: negat nego. Terẽti⁹ eni de uulgari amicitia locut⁹: nã uulgares hoies & ignorãtes oderũt ueritatẽ: iõ amãt assen- Terẽti⁹ Obsequũ

doctrinaq; delectant: & hi q suũ negociũ gerunt ociose: postremo hi q se totos tradiderũt uoluptatib⁹: sine amicitia uitã eẽ nullã sentiũt: si mõ uelĩt alĩqua expte liberalr̃ uiuere. Serpit eni nescio quõ p oĩum uitã amicitia: nec ullã ætatis degẽdæ rõnẽ patit eẽ exptẽ sui. Q uinetiã siqs aspitate ea est & ĩmanitate naturæ cõgressus: ut societatẽ hoium fugiat atq; oderit qlẽ fuisse athenis Timonẽ nescio quem accepimus: tñ is pati nõ possit: ut nõ acqrat aliquẽ: apud quẽ euomat uirtus acerbitatis suæ. Atq; hoc maxĩe iudicaret: siqd tale posset cõtingere ut aliqs nos de⁹ ex hac hoium frequẽtia rolleret: & in solitudinẽ uspiã collocaret: atq; ibi suppeditãs oĩum re⁊ quas natura desiderat abũdãtiã & copiã hoĩs oĩno aspiciẽdi ptãrẽ eripet: qs tã eẽt ferreus q eã uitã ferre posset? Cuiq; nõ auferret fructũ uoluptatũ oĩum solitudo. Verũ ergo illud est qd a taretino archita: ut opinor dici solitũ nr̃os senes cõmemorare audĩui ab aliis senib⁹ auditũ: siqs cœlũ ascendisset: naturâq; mũdi & pulchritudinẽ syderũ pspexisset isuauẽ illã admiratiõnẽ ei fore q̃ iucũdissima fuisset: si aliquẽ cui narraret habuisset. Sic natura solitarium nihil amat sempq; ad aliqd tanq̃ adminiculũ ãnitit: qd in amicissimo quoq; dulcissimũ est. Sed cũ tot signis eadẽ natura declaret qd uelit: ac q̃rat qd desideret: absurdescimus tñ nescio quõ nec ea q̃ ab ea monemur audimus. Est eni uari⁹ & multiplex usus amicitiæ: multæq; causæ suspicionum offensionũq; dant. Q uas tũ euitare: tũ eleuare: tũ ferre sapiẽtis est. Vna illa subleuãda offensio est: ut & utilitas in amicitia & fides retineat. Nã & monẽdi amici sæpe sũt: & obiurgãdi & hæc accipiẽda amice cũ beniuole fiũt. Sed nescio quõ uerũ est: qd in Andria familiaris me⁹ Terẽti⁹ dixit. Obsequiũ amicos: ueritas odiũ parit. Molesta ueritas est siqdẽ ex ea na-

R

scit̃ odiũ qđ est uenenũ amicitiæ:sed obsequiũ mł to molesti⁹ qđ peccatis idulgẽs p̃cipitẽ amicũ fieri sinit. Maxima aũt culpa in eo est:q & ueritatẽ asp̃nat̃:& in fraudẽ obseq̃o ipellit̃. Oĩs igit̃ hac in re hñda rõ & diligẽtia est:primũ ut monitio acerbitate:deide obiurgatio cõtumelia careat. In obseq̃o ãt qm̃ terẽtiãno uerbo libẽter utimur: comitas adsit: assentatio uitio⁊ adiutrix ꝓcul amoueat̃:q̃ nõ mõ amico:sed ne libero q̃dẽ digna. Ał̃r eni cũ tyrãno: ał̃r cũ amico uiuit̃:cui⁹ aũt aures clausæ ueritati sũt ut ab amico ue⁊ audire neq̃at:hui⁹ salus desperãda est. Scitũ est eni illud Catõis mł̃to meli⁹ de q̃busdã acerbos inimicos mereri q̃ eos amicos q dulces uideant̃. Illos ue⁊ sæpe dicere hos nũq̃:atq; illud absurdũ est:qđ hi.s.q monent̃ eã molestiã:quã debẽt capẽ nõ capiũt:eã capiũt qua debẽt carere. peccasse eni se nõ angunt̃:obiurgari moleste ferũt:qđ cõtra oportebat relicto dolore obiurgatiõe gaudere. Vt igit̃ & monere & moneri ꝓpriũ est ueræ amicitiæ:& alte⁊ libere facere:nõ asp̃e:alterũ patiẽter accipẽ nõ repugnãter:sic hñdũ est nullã i amicitiis pestẽ eẽ maiorẽ:q̃ adulationẽ:blãditias: assentationẽ: q̃uis eni multis noib⁹ est hoc uitiũ notãdũ:leuium hoĩum atq; fallaciũ ad uoluptatẽ loquẽtium oĩa: nihil ad ueritatẽ. Cũ aũt oĩum re⁊ simulatio est uitiosa:tollit eni iudiciũ ueri:idq; adulterat:tũ amicitiæ repugnat maxĩe:delet eni ueritatẽ sine q̃ nomẽ amicitiæ ualere non põt. nã cũ amicitiæ uis sit in eo ut un⁹ q̃si aĩus fiat ex plurib⁹ q fieri poterit:si ne i uno q̃dẽ quoq; unus aĩus erit idẽq; semp̱. Sed uari⁹ cõmutabilis multiplex. Quid eni põt eẽ tã flexibile: tã deuiũ q̃ aĩus ei⁹ q ad alteri⁹ nõ mõ sensum ac uolũtatẽ:sed ẽt uultũ atq; nutũ cõuertit̃? Negat q̃s? nego:ait? aio. Postremo iperaui ego met mihi oĩa assentari:ut ait idẽ Terẽti⁹:sed ille i Gnatonis ꝑsona: quod amici genus adhibere omnino leuitatis est.

Molesta ueritas rationẽ. ⁋ Molesta ueritas:s̃m Terẽtiũ ueritas est molesta iperitis:ex qua nascit̃ odiũ qđ amicitiæ cõtrariũ est. Odiũ aũt mali iprecatio dr̃:sed obsequiũ.i.cõplacẽtia atq; assentatio:multo plus molesta & amicis idulgẽs delitiis suis.

Odium amicus eni tuus alapã in foro cuidã in facie plãtauit:quẽ sũmope bñfecisse laudas:hic q̃ppe illud faciendo terẽtianũ facit & ex stultis isanos faciũt & eos p̃cipites in scelera duci ꝑmittũt sic assentãdo. ⁋ Impellit̃ i fraudẽ: in uirtutẽ in ifamiã detẽdit̃. ⁋ Comitas:addit̃ in obsequẽdo amico:nã amicis obsequẽdũ est si bñ fecerũt & laudãdi q̃dã comitate. ⁋ Scitũ illud:hæc est s̃nia:color rhetoricus q̃ q̃d fit aut q̃d eẽ oportet breuiter oñdit: erat

Dictum catonis eni dictũ Catõis maioris qđ meli⁹ eẽt plures inimicos q̃ assentatores hr̃e:nã assentato⁊ cã multa scelera admittimus: sed inimico⁊ grã uirtuti damus operã ne de nobis maledicere queãt. ⁋ Scitũ.i.prudẽs & peritũ a scio dr̃:alias scit⁹ nũcupat̃ pulcher:ut scit⁹ puer nat⁹ est a Pãphilo.

Scitus ⁋ De q̃busdã acerbos inimicos mereri:hoc est amicos plura bñficia cõferre aliq̃bus q̃ assentatores:q uident̃ iucũdi amici mereri post se in actiõe regit ꝑsonã: quæ bñficiũ suscepit. ⁋ Illos ue⁊ sæpe.s.inimicos aliq̃ñ uerũ de inimicis suis utputa uirtutẽ in eis hoc dixisse cõstat:assentatores uero nũq̃ ueritati adhærẽt:atq; illud absurdũ.i.nõ audiẽdũ:ac si diceret bñ stulti q monent̃:qm̃ molestiã habent quã hr̃e nõ debẽt:molestiam q̃dã ferunt se ab amicis moneri:& delicto⁊ nullã suscipiũt molestiã. ⁋ Nõ angunt̃:non angi oportebat eos peccasse:est aũt cõtrari⁹ color. ⁋ Libere facere oportet libere:& quodã optio amore admonere amicũ:nõ aũt aspicere:sic amic⁹ ea æquo aĩo tolerare debet. ⁋ Multis noib⁹ est notãdũ.i.signãdũ sit multis q̃dẽ noibus uitia notãda sunt:quo hoĩes magis abstineãt atq; admoneant̃:ut diceret uni⁹ iprobe scelerate ꝑfide inanis hoc mõ sit icrepat⁹ uehemẽter monet̃: iõ Læ.appellauit assentationẽ adulationẽ & blãditias maxĩe in amicitia poscere: q̃ ꝓpriẽ hominũ leuiũ est:quo⁊ officiũ est ad uolũtatem audiẽtiũ:nõ aũt ad uolũtatẽ loquẽtiũ. ⁋ Cuȝ aũt oĩum rerũ est simulatio:detestationem simulatiõis oñdit:quæ nõ mõ in amicitia: sed etiã in oĩb⁹ reb⁹ ꝑniciosa est:utputa in uẽdendo in emẽdo. ⁋ Tollit eni & subiicit:rõnẽ q̃re simulatio est ꝑniciosa:qm̃ ueritatẽ nũq̃ i se retinet. ⁋ Adulterat.i.corrũpit iudiciũ uerum: adulterare est rẽ falsã ꝓ uero ponere. ⁋ Repugnat amicitiæ:supra oĩs simlatio est amicitiæ ꝑniciosa:nã amicitia sine ueritate eẽ nõ põt:p̃terea amico⁊ est idẽ uelle & idẽ nolle:& assentator nõ uult idẽ qđ amic⁹:qm̃ nõ oĩno sentit qđ ligua exprimit. ait eni Plu. q; simulatio est

Plutar. cõtra deũ. De⁹ aũt est ip̃e ueritas, iõ q̃cq̃d cõtra ueritatẽ fit ẽt cõtra deũ. ⁋ Sed ne in uno.i.assentatore sunt plures aĩ.i.aĩus q diuersus est & multiplex. ⁋ Idẽq; erit.i.riualis diuersus cõmutabilis cõtra cõstãtiã amicitiæ mł̃tiplex q mõ penes hoiem militarẽ laudib⁹ militiã extollit:penes medicũ sciam mediciæ laudat & militiã uitupat. ⁋ Flexibile:mutabile: demũ qđ recedit a uia & rectitudĩe amicitiæ atq; uirtutis. ⁋ Ad sen.ad illud qđ alter sentit ad uultũ:sic ille quẽ amare simulat tristitiã oñdat in facie assentator supcilia cõtrahit si lætet̃. Hic uero hilaritate facit:oĩa eni effecit ad nutũ & ad uultuȝ alterius. Assentari est alicui⁹ opiõnẽ sentire idẽ:de quo est supi⁹ facta mẽtio:obsequiũ amicos ueritas odiũ parit. ⁋ Sed

Assentari Terẽti⁹ ille Gnatonis Terẽ. in eunucho quẽdã itroduxit noĩe gnatonẽ q uẽtri & gulæ dedit⁹ erat:iõ unicuiq; assentator erat:mõ cœnã quãdã cõseq posset. Læli⁹ igit̃ inq̃t qđ Terẽtii auctoritati fides nõ est adhibẽda:qm̃ illi deco⁊ ꝑsonæ suauit siq̃dẽ aliq̃s amatoriæ loquat̃ illa p̃cepta neq; capiẽda neq; imitãdi sũt. Sed ille gnatonis ꝑsonã:sub-

audi descripsit. ¶ Multi aũt gnatonũ: pyphania atq fortunis excellẽtiores aliis gnatonibus similes repiunt qui multo peiores sunt: q̃ gnatones: qm̃ gnatones fidẽ in simulationib⁹ suis nõ hñt: hi aũt pp auctoritatẽ familiæ & diuitiarũ eoꝝ simulationib⁹ decipiũt hoies. ¶ Fucus: color supinductus dr̃: qđ græce φυκοσ uocat̃: antiq faciẽ iũgebãt aliquo colore: qđ qdẽ moderniores nõ faciũt: quæ uero fucatæ nũcupant̃. ¶ Cõcio. p exẽplũ oñdit Concio ꝙ amici cognoscere pñt assentatorẽ a bonis amicis: qm̃ plebs quæ cõstat ex hoib⁹ iperitissimis cognoscit aliquẽ cõcionãtẽ si uerũ uel falsum dicat: q̃to magis amici qui boni & periti sunt simulatores dignoscere poterũt. Cõ

Multi aũt gnatonũ similes cũ sint loco: fortuna: fama: supiores: hoꝝ est assentatio molesta cũ ad uanitatẽ accessit auctoritas. Secerni aũt blãdus amicus a uero & internosci tã põt adhibita diligẽtia: q̃ oia fucata & simulata sinceris atq ueris. Cõcio q̃ ex iperitissimis cõstat: tñ iudicare solet qđ intersit iter popularẽ. i. assentatorẽ & leuẽ ciuẽ & iter cõstãtem se uerũ & grauẽ. Quib⁹ blãditiis. C. Papyri⁹ consul nup isluebat in aures cõcionis: cũ ferret legẽ de tribunis plebis reficiẽdis. Dissuasimus nos: sed nihil de me: de Scipione dicã libẽti⁹. Quãta illi dii immortales fuit grauitas? quãta in oróne maiestas? Vt facile ducẽ po. Ro. nõ comitẽ diceres: sed affuistis: & est in manib⁹ oro. Itaq lex pplaris suffragiis ppli repudiata est. Atq ut ad me redeã meministis. Q. Maximo frẽ Scipionis & L. Mãcino cõsulibus q̃ popularis lex de sacerdotiis. C. Lucinii Crassi uidebat̃: captatio eni collegioꝝ ad ppli bñficiũ trãsferebat̃: atq is primũ istituit in forũ uersus agere cum pplo. Tamẽ illius uẽdibilẽ orónẽ religio deoꝝ immortaliũ nobis defendẽtib⁹ facile uincebat. Atq id actum est ꝑtore me qnquẽnio anteq̃ cõsul sim factus. Itaq re magis q̃ auctoritate: cã illa defensa est ꝙ si in scæna. i. in cõcionæ in qua reb⁹ fictis & adũbratis loci plurimũ est: tñ uerũ ualet: si mõ id patefactũ & illustratũ est: qđ in amicitia fieri oportet: q̃ tota ueritate ppendit̃. In qua nisi ut dr̃ aptũ pectus uideas: totũq oñdas: nihil fidũ: nihil exploratũ habeas: ne amare qdẽ aut amari possis: cũ id q̃ uere fiat ignores. Quãq̃ ista assentatio pniciosa sit: nocere tñ nemini põt nisi ei q eã recipit: atq ea delectat̃. Itaq fit: ut is assentatorib⁹ patefaciat aures suas maxime qui ipe sibi assentet̃: & se maxime id ipse delectet. Omnino est amans sui uirtus. optime enim se

cio est multitudo ad audiẽdũ cõgregatã: qñq dr̃ oro quæ habet̃ ad eã multitudinẽ: alias uocat̃ locus in quo hæc cõgregat̃ mltitudo. ¶ In popularẽ. i. assentatorẽ: declarat qđ sit popl'a Popularis hõ. s. iperit⁹ leuis atq alias pplaris appel- ris labit̃ ille q fauet pplo. ¶ Cõstãtẽ: ad poplarẽ. ¶ Seuerũ: ad assentatorẽ. ¶ Grauẽ: refertur ad leuẽ. ¶ Quib⁹ blãditiis: oñdit ꝙ plebs. i. hominũ iperitoꝝ multitudo cognouit in hoc iudicio qs eẽt leues uel grauis hõ. Quidẽ Car⁹ Papyrius legẽ attulerat de reficiẽdis magr̃atib⁹: hoc est ut tribuni plebis cõtinuarẽt in suo magistratu quã rẽ fieri Læli⁹ & Scipio nõ pmiserũt. ¶ Dissuasimus: aium plebis in cõtrariũ ad credẽdũ iduximus. ¶ Nihil de me: uitat arrogãtiã. ¶ In orone maiestas: quã habuit Scipio ad pplm. Maiestas regũ atq ꝑcipũ. l ó sub iũxit. ¶ Ducẽ po. R. nõ eni Scipio comes. sed priceps illi⁹ oidebat̃ ciuitatis. ¶ Diceres: aliqs diceret more auctoꝝ. ¶ Lex popularis. i. quæ Lex popularis erat ad ppli fauorẽ: uel pplaris. i. hois idocti: quæ ppli suffragia repudiata est: qs eẽt uerus uel falsus amicus reip. cognouit. ¶ Ad me redeã: qa de seipo mẽtionẽ fecit: qdã licini⁹ fuit qui legẽ fere uolebat de cõfirmãdis sacerdotũ dignitatib⁹: quæ qdẽ lex Lælio defendẽte spreta atq cõtẽpta fuit. ¶ Videbat̃ poplaris. i. fauẽs pplo: & tñ orone Lælii repudiata ẽ. ¶ Captatio: hic enim refectio & iteꝝ captatio atq cõfirmatio collegioꝝ i utilitatẽ ppli uis portabat̃: collegiũ est hoium multitudo: plærũq medici collegiũ dr̃: q̃uis hæc lex ad ppli utilitatẽ trãsferret̃: tñ defendere accepta nõ fuit: nouerat eni pplus qs magis reipu. faueret. ¶ Atq is iste licini⁹ ꝑimã fecit oronẽ in uersibus: ut magis auditorẽ leniret. ¶ Vẽdibilẽ: utilitatis causa oronẽ habuit religio siue arrogãtia: sequtur ꝙ deoꝝ cultus me defendẽte illã supauit oronẽ. ¶ Atq id actũ: nõ auctoritate mea debellaui illi⁹ oronẽ qa erã iunior. ¶ Quod si in scæna: adaptat ad ꝓpositũ: ac si diceret quorsu: qm̃ si in multitudie ita est plurimũ auctoritatis & argumẽti magis ad credẽdum res fictas & falsas q̃ ueritatẽ: & tñ uerũ credit̃: q̃to magis in amicitia uerũ ualere debet: quæ sola orit̃ iter peritos & bonos. ¶ In scæna. i. in cõcione: declarat semet ad audiẽdas comoedias. ¶ Plurimũ loci. i. maximũ adiumẽtũ est reb⁹ fictis. s. multitudo iperitoꝝ. ¶ Sed id patefactũ: sicut patefecit Læli⁹. ¶ Perpẽdit̃: liberat̃: ut dr̃ ꝙ re uera aptũ pectus uidere nõ possis: sed sic cõsuetudo est loquẽdi. ¶ Aptũ. s. pectus. i. qđ habes i pectore oñdas amico. ¶ Cũ id quã uere fiet ignores: id. s. amare uel amari ab alio nescis quã uere amaris ab amico: nisi oolũtatẽ: & oia quæ sunt illi⁹ cognoscas. ¶ Quãq̃ ista: oñdit unde orit̃ hæc assentatio quæ nemini nocitura est: nisi originẽ suã hoc mõ trahat necesse qdẽ prius eẽ: qđ aliqs assentet̃ sibi: deide adulatorẽ repiat qui suæ stultitiæ cõfirmatus sit. ¶ Patefaciat aures: excitat auditor studiũ ingt Ouidi⁹ hoc siqs se sapientẽ nobilẽq extimet Ouidius huius suæ opionis adulatorẽ inueniat: sic ingt nõ dicebã ego qđ erã excellentior aliis. ¶ Oino est amans: apostrophat se uirtuti quæ laudari cupit: nã bonus uirtute præditus laudibus extollit cupit desiderat: quæ quidem laus uera est: non assentatio: qui uero scelerati existunt: & oino gloriã laude delectent̃: ip si sibi assentari solẽt 1 &

alius alium assentationis testem adipiscant᷑:qui eos stultos insanire facit.⁋ Sed de uirtutis opinione:ac si dicat: loquor de stultis qui uirtutem habere putant & se laudare optant:uirtus enim esse maluit ꝙ uideri:quod nimi me qui sibi assentanť faciunt.⁋ Multi prodigi:ut suarum rerum assentatores quos assentatio delectat testimonium laudem cum ad istos assentator ꝓficiscať qui laudet & quidem uane illos tum existimant illos fictos ser- Parasiti mones esse.⁋ Nec parasitoꝝ:trahit exemplum ex comœdia Teren. parasiti aūt qui semꝑ ad assentandum parati sunt:& sic blandirenť si eoꝝ blanditiæ non uiderenť esse gratæ quibusdā. Thraso quidā imperator parasito ut serua quædā uerbis ipsius Thrasonis donet suæ meretrici:cum aūt parasitus ad rege3 suum Thrasonem quendam hoiem militem gloriosum interrogat Thraso si illa grās ageret:respondit parasitus non solū magnas sed Magnꝰ etiam ingentes:magnus est ille qui excedit cō Ingens munem naturam:sed ingens dicit᷑ maior magno παρα significat penes:σιτος cibum:parasiti sunt illi qui causa cibi permanent.⁋ Milites gloriosi.i.hoies gloriosi qui delectanť assentatione.⁋ Magnas uero:sic inquit Thraso respondit parasitus ingentes.⁋ Is cuius dicitur:ad cuius uoluntatem loquitur:assentator semper auget illud quod illic uult eē magnū.⁋ Quāobrem:persuadent hoibus ut sint cauti in cognoscendis assentationibus: quoniam plærīq; sunt graues uiri aliquibus artibus ꝓditi in assentando:quoꝝ assentatio cognitione difficilis est.⁋ Allectant.i.alliciunt de perse & sibiipsis assententur.⁋ Nisi qui est excors:quislibet nouit adulatorem aptum ut sunt parasiti nisi sit aliquis stultus:& sine corde: qui non modo adulātem sed ne aliam quidem rem cognoscit.⁋ Callidus ille cauēdus est:cautio habenda est non aperte adulātes sed ad illos qui callidi sunt ne per quosdam sinus insinuationis derideant nos & assententur cum astutia quadam.⁋ Ne si insinuet:propter insinuationes nobis assentetur:uerbi gratia:si uenit talis assentator ad sedendum ubi aliquis uir amplissimus sedere consueuit audiendæ gratia prædicationis ꝙ primum assentator ille assurgit hoc magnifico uiro sic dicens parcatis mihi: quoniam ego seruitor uester in sede tanti uiri omni uirtute collocauerim.⁋ Quippe qui aduersando:quippe sæpenumero assentator simulans ligare deridet aliquem hoc modo:quidam proficiscitur ad aliu3 qui militiam dimiserat ait militia: si illa quæ defendit ciuitates amplas consequitur: ad militiam nō uadunt nisi latrones:ille uero assentator multis argumentis factis simulat se esse uictum & dicit: per deum tu dicis uerum & nunꝙ audiui meliores rationes:tu es sapientior omnibus ciuibus. Atq; ad extremum det manus.i.tandem dedit se & ostendit se uictum fuisse ab illo bono uiro.⁋ Plus uicisse uideat᷑:i facit hoc assentator:ut ille qui dederit putet se uicisse unam magnam rem:quod superauit illum callidu3 & simulatorem assentatorem. Vt in eo die diligentia est adhibenda ne derideamur:ut quidam seruus qui delusit dominum suum inuitatum ad nuptias:dicebat seruus domine uade ad nuptias:præsentia enim tua locu3 illum nuptiarum decorabit.⁋ Sed nescio:facta digressione ad ostendendam assentationem operi finem imponit epilogando quæ dicta sunt:ordo est:sed nescio quomodo oratio defluxit ad leues amicitias ad assentatiōes ab amicis quæ ueræ sunt.⁋ Quæ uidentur in homine:ac si dicat de sapientia diuina aut stoica loquor.⁋ Ad illā primam:hoc est ad amicitiam sapientum quæ uera est.⁋ Virtus inquam:epilogat:nam dictum est:uirtus gi-

ipsa nouit:quāq; amabilis sit:itelligit: ego aūt non de uirtute nūc loquor:sed de uirtutis opione:uirtute enī ipa nō tā multi ꝓditi eē ꝙ uideri uolunt. Hos delectat assentatio:his fictus ad eoꝝ uoluptatē sermo: cu3 adhibeť orōnem illam uanā testimonium esse laudum suarū putant. Nulla est igiť hæc amicitia:cum alter uerum audire non uult. Alter ad mentiēdum paratus est. Nec parasitoꝝ in comœdiis assentatio nobis faceta uidereť nisi eēnt milites gloriosi. Magnas uero agere gratias: Thais mihi? Satis erat respondere magnas:ingētes inquit semper auget assentator id qđ is cuius ad uoluntatem dicitur:uult eē magnum. Quāobrem ꝙuis blanda ista uanitas apud eos ualeat: qui ipsi illam allectant & inuitant. tñ etiam grauiores cōstātioresq; admonēdi sunt ut aīaduertant:ne callida assentatione capiātur. Aperte enim adulantem nemo non uidet: nisi qui admodū est excors callidus ille & occultus ne se insinuet:studiose cauendum est: nec enim facile agnosciť:quippe qui etiam aduersando sæpe assentetur:& litigare se simulans blandiať atq; ad extremum det manus uinciq; se patiatur:ut is qui illusus sit plus uicisse uideať. Quid aūt turpius ꝙ illudi? Quod ne accidat magis cauendum est: ut in epicureo hodie me an̄ ois eo amicos stultos senes uersaris:atq; luseris lautissime. Hæc etiā in fabulis stultissima persona est improuidoꝝ & creduloꝝ senū. Sed nescio quo pacto ab amicitiis pfectoꝝ hominum.i.sapientum de hac dico sapientia quæ uideť in homine cadere posse:ad leues amicitias defluxit oratio. Quāobrem ad illam primā redeamus eāq; ipsam concludamus aliquando uirtus inquam. C. Fāni & tu. Q. Mutii & cōciliat amicitias & conseruat. In ea est enim conuenietia rerū. in ea stabilitas:in ea cōstātia. Quæ cum se extulit & ostēdit lumen suum & idem aspexit: agnouitq; in alio: ad id admouet uicissimq; accipit illud qđ i altero est:

ex quo ex cōiunctione eo℞ exardescit siue amor siue amicitia:utrūq; enim dictū est ab amādo. Amare enim nihil aliud est nisi eum ipm̄ diligere quem ames:nulla indigētia:nulla utilitate quæsita. Quæ tñ ipsa efflorescit ex amicitia:etiam si tu eam minus secutus sis. Hac nos adolescētes beniuolētia senes illos. L. Paulū. M. Catonē. C. Gallum. P. Nasicam: T. Gracchum Scipionis nostri socerū dileximus. Hæc etiam magis elucet inter æquales ut inter me & Scipionē. L. Furiū. P. Rutiliū. S. Munium uicissim. Vicissim aūt senes in adolescentium charitate acqescimus:ut in nostra & in. Q. Tuberonis equidem admodum adolescētis. P. Rutilii Virginii familiaritate delector. Quādo quidē ita ratio cōparata est uitæ naturæq; nostræ:ut alia ætas oriatur ex alia:maxime quidē optandū est:ut cum æqualibus possis uiuere:cum qbus tanq̄ a carceribus emissus sis cum iisdē ad calcē ut dicit̄ puenire. Sed qm̄ res humanæ fragiles caducæq; sunt semp aliqui acqrendi sunt:quos diligamus:& a qbus diligamur. charitate eni beniuolētiaq; sublata ois est e uita sublata iucūditas. Mihi qdē Scipio q̄q̄ est subito erept⁹ uiuit tñ:sempq; uiuet. Virtutē eni semp amaui illi⁹ uiri:quæ extincta nō est:nec mihi soli uersat̄ añ oculos:qui illā semp in manibus habui:sed etiā posteris erit clara & insignis. Nemo unq̄ aio aut spe maiora suscipiet:qui sibi nō illius memoriā atq; imaginē pponendā putet. Equidē ex oib⁹ rebus quas mihi aut fortuna & natura tribuit:nihil habeo qd' cū amicitia Scipionis possit cōparari. In hac mihi de rep. fuit cōsensus. In hac rerū priuatarū cōsilium. In eadē reqes plena obiectionis fuit:nunq̄ illū ne minima qdē re offendi:qd' qdē senserim. Nihil audiui ex eo ipse qd' nollē. Vna domus erat:idē uictus:isq; cōis neq; solū militia:sed etiā peregrinatiões rusticationesq; cōes. Nā qd ego de studiis dicā cognoscēdi semp aliqd aut discēdi:in qbus remoti ab oculis populi oē ociū tēpusq; cōtriuimus: quarū rerū recordatio & memoria si una cū illo occidisset desideriū cōiūctissimi uiri atq; amātissimi ferre nullo mō possem. sed nec illa extīcta sūt. alūturq; poti⁹ & augent̄ cogitatiōe & memoria. Et si illis plane orbat⁹ eēm:magnū tñ afferret mihi ætas ipa solatium. Diuti⁹ eni in hoc desiderio eē nō possū. Oia āt breuia tolerabilia eē debēt:ēt si magna sint. Hæc habui de amicitia:q̄ dicerē:nos āt hortor ut ita uirtutē locetis ut ea excepta:nihil amicitia pstabili⁹ eē putetis. ¶ Explicit Liber de Amicitia.

gnit amicitiam:& eam non seruat. ¶ Constātia:quod illud qd' est in corde respondeat uerbis. i. simul stantia:non aūt unum fiat & aliud dicatur oia hæc in uirtute sunt. ¶ Quæ cum se extulit:quæ. s. uirtus. i. cum aliquis suā extrahit uirtutem & lumen eius & eadē in eo alio perspexerit ad illum amandum mouetur. ¶ Vicissimq;:accipit splēdore uirtutis in alio existentis suscepit:ex quo nascit̄ quidā ardor ut ames illum. ¶ Amor: qui ab uno nascitur. ¶ Eum ipsum:quasi sine respectu alicuius utilitatis. ¶ Quæ tamen:nascit̄ tamen utilitas ex amicitia. ¶ Etiam si tu. i. q̄uis non consecutus amicitiā ppter utilitatem:tamen dicitur utilitas in ipsa amicitia. ¶ Hac uos adolescētes. Cicero in arte præcepit qd' in epilogis sunt adhibenda exempla:quā rem hic Lælius obseruat: exemplum enim est qd' ipse existens amabat seniores adolescēs nō utilitatis causa sed amicitiæ. ¶ Tytū Gracchum:qui erat Scipionis socer minoris:filiā enim suā dederat ei in uxorem quæ appellabat̄ sempronia. Hoc scilicet amare fit magis inter æquales ætate. ¶ Vicissim:q̄uis maior sit in amicitia inter iuuenes tamen & senes delectant̄ charitate familiaritate iuuenum: & econuerso iuuenes iucūditatem consequunt̄ ex senum amicitia: & sic amor uicissim orit̄. ¶ Quoniā:itaq; & in amicitia est cōuenientia oium rerum: & ratio naturæ exigit & ætates monent̄. ideo acquirēdi sunt æq̄les. i. eiusdem ætatis. ¶ Quibus cum. i. cū quibus possis ad calcē puenire. s. ad finē. ¶ Tanq̄ carceribus: metaphora sumpta ab equis currentibus qui simul carcerib⁹. i. repagulis emittant̄: ut æqualiter ad metam pueniant. ¶ Sed qm̄ res: ratio uitæ nostræ ita comparata est ut alia ætas oriat̄:& quia sic sunt fragiles res humanæ:acqrenda sunt qui nos diligāt:& quos diligamus: qua beniuolētia sublata omnis iocunditas aufert̄. ¶ Equidem: uere Scipio mihi uiuit:quia nihil qd' humani sit pōt ei cōparari:in hac uere nihil possum comparare cū amicitia Scipionis:quia omne bonum cū ipo habui. ¶ Nam quid ego: ista quid memorem maiora quæ nobis ignota sunt:etiam se pmittēdo tacere:tunc dicit:& occupatio color rhetoricus. ¶ Omnia aūt:quid ad rem si diuti⁹ nō uiues dicet aliquis:imo multū ad rem ait qa oia breuia tolerari debent. ¶ Hæc habui: uos rogastis me ut de amicitia aliquid scriberem: & hæc habui quæ dicerē his uobis dixi de amicitia. ¶ In fine aūt:uos perhortor ut uirtutē ualde colatis: sine qua amicitia esse non pōt: ut ea exempla nihil præstabilius existimetis.

Cicero

Perueni re ad calcem

Cicero Arcus Tullius Cicero linguæ Romanæ decus & splendor nō in eloquētia solum & omni benedicē-
m di genere magno nostris adiumento fuit & sempiternæ laudi. Verum etiam in omni parte philo-
sophiæ tradendis moribus & doctrinis. Suam autem hoc opere uitam silentio præterire constitui:
q̄ pauca de multis exponere: uel maxime cum eam ipsam pertractate alio loco decreuit thusculana-
rum quæstionum libris. Cæterum arbitror in hoc opere exponendo potius aliud de Attici uita esse dicendu3:
ad quem hoc ipsum dirigitur de senectute uolumen: & qualis sit huiusce operis titulus aperiendum.
Marcus Arcus Pomponius atticus præclarus ciuis Romanus fuit: & Romæ perturbationibus multis ingē
Pompo m tibus: cinneis. s. atq; Syllanis necessitatem in uoluntatem uertens athenas decessit: ubi litteris græ-
nius cis & bonis artibus inuigilans: eiusdem inuasit præstantissimus: unde atticus cognomen accepit: ut
atticus Romam uersus est. Coniunctissimus sane fuit & amantissimus Cicero: ad eum non modo hoc: sed
Cicero cōplurimas scripsit epistolas: quod quidem uolumen quidam conferunt: quod ad Atticum appellef. Sed plu-
ra de uita huius non est opus scribere. Extant enim ornata uerba Cornelii nepotis auctoritate dignissima: qui
uitam & attici præclaros mores scripsit ad unguem: quare ad titulum progrediamur: hic autem talis est.
Cato CATO MAIOR SIVE DE SENECTVTE. In quo Platonem imitatus est: qui in aliquibus su-
maior is codicibus titulum consimilem scripsit: maiorem Catonem aūt dixit ad differentiam minoris: qua duos con-
Cato stat fuisse Catones fama & gloria celebres: unde Iuuenalis: Tertius e cælo cecidit Cato. minor enim ille maio-
minor ris nepos fuit & Vticensis appellatus ab Vtica aphricæ ciuitate: ubi uitam cum morte cōmutauit: ne in Cæsa-
ris seruitutem deueniret. Maior uero primum censorius a censura dictus est præclarus historiarum scriptor &
Aulus orator optimus. Vnde cæteri Catones originem duxerunt hoc modo: ut inquit Aulus Gellius de noctib⁹ At-
Gellius ticis. Duos ille Cato: qui & orator & sensor fuit: filios habuit ex matribus diuersis: & ætatibus longe dispares.
Cato Nam iam adolescente altero matre eius amissa: ipse quoq; multum Senex Solonis clientis sui filiam uirginem
Solonia duxit in matrimonium: ex qua natus est ei. M. Cato Solonianus: hoc enim illi cognomentum fuit a Solone pa
nus tre matris datum. Ex maiore aūt Catonis filio: qui prætor designatus patre uiuo mortuus est: & egregios de
Marcus iuris ciuilis disciplina libros reliquid: nascitur hic de quo quæritur. M. Cato. M. filius. M. nepos: cuius liber ita
Corne- inscriptus est. M. C. nepotis: is uehemens orator fuit multasq; orationes ad exemplum aui scriptas reliquit: &
lius ne- consul cum. Qu. Martio rege fuit: & in eo consulatu in aphricam prouectus mortem obiit: sed is non: ut dixit
pos Catonis prætoris uiri qui se Vticæ occidit: & quem Cicero laudauit in libro qui inscribitur laus Catonis: pater
fuit: nec quia hic nepos Catonis censoris: ille Vticensis ac pronepos fuit: propterea necesse est hunc ei patrem
fuisse. Hic enim huius nepos cuius modo prolata oratio hæc est: filium quidem maiorem Catonē habuit: sed
eum qui Vticæ periit: sed qui cum ædilis Curulis & prætor fuisset in Galliam narbonēsem est prouectus: ibiq;
uictus uita functus est. Ex altero uero censoris filio longe natu minore: quem Solonianum appellatum dixit
duo nati sunt. L. Cato: &. M. Cato. Is. M. Cato tribunus plebis fuit: & præturam petēs mortem obiit. Ex eoq;
Lucius natus. M. Cato prætorius qui se bello ciuili Vticæ interemit: de cuius uita laudibusq; cu3. M. Tullius scriberet
Cato pronepotem Catonis censoris dixit fuisse: sed inter tot duo dicuntur fuisse Catones maior & minor celeberri
Marcus mi uiri: pro quorum laudibus duo uolumina Cicero fecit: hoc quod de senectute ad Catonem maiorē: in quo
Cato ipsum de senectute disputantem inducit. Alterum uero: quod de minoris Catonis. s. Vticensis laudibus extat:
ꝑtorius Contra Cæsarem ad ipsum Catonem: pro quo quidem. C. Cæsar libros duos edidit illius uituperatione ple-
C. Cæ- nos & hos anticatones appellauit: de quibus Iuuenalis mentionem fecit. ut duo Cæsaris anticatones. De titu-
sar lo satis dictum est. Igitur expositionem aggrediamur: qua pro re sciendum est a scriptura sumpsisse principi-
Iuuena. um. Legimus enim in arte cum honestum genus causæ fuerit: posse uel uti uel non uti principio: hoc est exor-
dio. Si uti principio uolemus: a lege a scriptura: ab aliquo firmissimo nostræ causæ adiumēto principium: hoc
est initium capere oportebit: quod quidem Ciceronem hoc loco fecisse uidemus. A scriptura enim assumpsit
Exēplu3 initium siue ab exemplo. Est enim exemplum ut a Cicerone diffinitum est alicuius dicti: aut facti cum certi au-
ctoris nomine positio. Sumpsit autem hoc ab Ennio: de quo si pauca dicemus ad rem ptinens erit facta digres-
Ennius sio. Ennius aūt ut alii uolunt rudiarum: ut & alii Tarento ciuitare fuit oriundus: antiquissimus quidem poeta:
uir profecto bonus & magnus fidei sed paruæ rei. idest scientiæ fuit: quod ipse meminit: haud magna cum re:
sed plenus fidei: uerum illis temporibus sapientissimus est habitus: fuit aūt Ennius tanta beniuolentia Africa-
no coniunctus: ut corpus eius in Corneliorum monumento Scipio ipse recordi uoluerit: quod meminit Hie-
Hieroni ronymus in libro de temporibus Eusebii. Ennius poeta & septuagenario maior articulari morbo periit: sepul
mus tusq; in Scipionis monumento uia appia inter primum ab urbe miliarium. Quidam ossa eius rudias: ex iani-
culo translata affirmant. Ennius ergo hæc tria carmina: quæ si pro principio fecit Tullius ad Titum flaminiu3
Plutar. scripsit familiarem suum. Hic uero ut scribit Plutarchus Græcus ille præclarus Traiani magister cui res Ro-
manæ plurimum debent: ciuis romanus fuit illis temporibus imperator militiæ: qui ea quidem tempestate
magno dolore affectus erat: eoq; frater eius propter intemperatam uitam senatu a Censorio Catone priuat⁹
fuit: quem postea talibus uersiculis consolatur.

Tite siqd ego adiuto. Adiuto frequẽtatiuũ a iuuo uas. ab ultimo supino formatũ mutatiõe u i o Adiuto
Et sciẽdũ sane qđ oia frequẽtatiua primæ cõiugatiõis fuāt significationẽ primitiuoꝝ: tãẽtũ qđã .
ex his in alium sensum trãsire uideanť: ut traho tracto: cogo cogito: dico dicto: habeo: habito: ut Virgi.
Virgi. atq; hũiles habitare casas & figere ceruos. ⁋ Cura: q̃si cor urẽs appellať: quã μελεδονα Cura
græci dicũt μελη mẽbra a δαιεσθαι corrodere: q̃ corrodat mẽbra qđ uocabulũ q̃si exponens in Virgi.
quit ille. ⁋ Quæ nũc te coquit. i. urit: uñ iterdũ cura amorẽ significat: ut Vir. in. iiii. At regina graui iãdudũ sau- Depri-
cia cura. ⁋ Leuasso: antiquũ uerbũ desideratiuum: amasso capesso. ⁋ Deprimeris: urgeris: meris Salust.
a premo cõpositũ. ⁋ Ec: pro ecce: apocope est

⁋ M. T. C. Cato maior: uel de Senectute ad Titũ Pomponium Atticum. Præfatio.

Tite: siquid ego adiuto curã' ue leuasso. Quæ nũc te coquit: & uersat sub pectore fixa. Et qua deprimeris ec qd erit præmii? Licet eni uersibus eisdem mihi affari Attice: qbus affať flaminium ille uir haud magna cũ re sed fidei plenus: q̃q̃ certe scio nõ ut flaminiũ sollicitari te Attice: sic noctesq; diesq;. Noui eni moderationẽ animi tui & æquitatẽ. Teq; nõ cognomẽ solũ ab Athenis deportasse: sed hũanitatẽ & prudẽtiã itelligo. Et tñ suspicor iisdẽ reb⁹ te: qbus me ipm iterdũ graui⁹ cõmoueri: quarũ cõsolatio & maior est: & in aliud tẽpus differẽda. Nunc aũt mihi uisum est de senectute aliquid ad te scribere: hoc enim onere: quod mihi tecum cõmune est:

⁋ Præmii: legiť & pcii: sed meli⁹ pmii: nisi ponať pmiũ pro pcio: ut Salust. in Iugurtha. Vicit tñ in senatu ps illa: quæ uero pciũ enim aut grãm añferebãt quæ pciũ illud pprie est qđ re empta dať. ⁋ Licet eni: seqť Tulli⁹. Licet: hoc Preciuꝫ
est possuꝫ iterdũ. Licet significat tãẽtũ & tunc est cõiũctio. ⁋ Attice. M. Põponi: ut diximus suũ cognomẽ est Atticus: nomen Marcus co- Atticus
gnomẽ ẽt Põponius: nã sua familia Põponia uocabať. ⁋ Dictus eni Atticus ab Athenis: q̃ etiã attica ab regina quadã atti uocitata est: sicut Athenæ απο της αθηνας. i. minerua q̃ ci suũ iposuit nomẽ. ⁋ Flaminiũ: principẽ ro- Via fla-
manũ: de quo diximus q uiã strauit romæ: & minea
suo noie flamineã noiauit: de qua Iuuena. Ex- Iuuena.
piat qd cõcedať in illos: Quoꝝ flaminia tegitur cinis atq; latina. ⁋ Haud magna cũ re. i. nõ
magna cum sapia & doctria. ⁋ Plenus fidei. i. Fides
amicitiæ & bonitatis. ⁋ Fides eni ut Cice. i li. Cicero
de officiis: primo docet ẽ dictoꝝ cõuẽtorũq; Nonius
cõstãtia. Dicta aũt est fides: ut Noni⁹ ait: q̃ fi- Plenus
at: qđ dictũ est. Plenus aũt & cũ ablatiuo & cũ Iuuena.
genitiuo isigiť. Iuue. Plena ipo. Terẽ. Plenus Teren.
fum rimarũ. ⁋ Sollicitari: angi: dolere: uñ sollicitudo dicta est. i. anxietas. Afficiebať eni atticus magno dolore:
tũ pp tẽpu. occupatã: tũ pp pturbatiões multas: tũ pp fratrẽ iterẽptũ sororũ sui q cineis pturbationib⁹ fuit occisus qa Cinna socer Cæsaris fuit: & cauẽdũ est: ne sollicitũ pro diligẽte dicamus: ut plæriq; dicũt: cũ anxium si- Sollicit⁹
gnificet ut Ci. Sollicit⁹ eqdẽ erã de reb⁹ urbanis. Oui. Res est solliciti plena timoris amor. ⁋ Noctesq; diesq;. i. Cicero
semp: & honesti⁹ est loq p accusatiuũ q̃ p ablatiuũ: ut in li. de officiis. Annũ iã audiẽtẽ Cratippũ. Facimus & p- Ouidi⁹
terea in hoc drĩã: qñ qdẽ cũ dicimus p accusatiuũ tẽpus itegrũ: & cõtinue significamus. cũ uero p ablatiuũ tẽps in- Modera
termissum ut in hoc ãno studui: & p hũc annũ studui. ⁋ Moderationẽ: qđ bñ scias moderari in reb⁹ aduersis & tio
secũdis: & a modo: hoc est mẽsura nomẽ accepit: uñ captat beniuolẽtiã: ab eoq; captať: si eos gaudisit laudam⁹:
ut ipse in rhetoricis docet: si res eoꝝ fortiť mãsuete sapiẽter magnifice iudicatis pferemus. ⁋ Ægtatẽ: tolleran Cogno
tiã: significat eni æqtas duo: iustitiã: ut pstãtissimus æqui: & tollerãtiã: ut æquo aio tuli. i. forti & patienti. Co- men
gnomẽ pprie dixit: q̃uis aliter uideať: nã cognomẽ agnomẽ & nomẽ in hoc discrepãt: q̃ cognomen est a gene Agno-
ratiõe & a familia: ut Põponi⁹: ut Corneli⁹: Agnomen ab euẽtu rei ut Scipio Africanus ab africa supata agno men
men est sortitus: & sic atticus esset agnomẽ & nõ cognomẽ. ⁋ Sed Tul. respexit tẽpus futurũ suæ cognatiõis: Nomẽ
qđ posteri oẽs illius attici sunt cognoiati: sicut Virgili. Cui nunc cognomen Iulo: additur itaq; principiuꝫ ab
attico. Nomen uero est quod a parẽtibus imponiť pueris: ut Scipio: ut Marcus. ⁋ Humanitatem: dupliciter intelligiť: est enim primo humanitas morum suauitas dexteritas: & aptitudo: & ipsa animi mansuetudo quam πραοτης græci dicunt: secundo significat doctriuam & disciplinã. ⁋ Isdem rebus. s. statu reipub. & perturbationibus multis in ciuitate. ⁋ Grauius: molestius: ut qui nunq̃ grauem tibi senectutem esse senserim. ⁋ Consolatio: doloris diminutio: quam græci dicũt παραμυθιαν. ⁋ In aliud tempus: quia alias est rebus istis perditis publicis & priuatis doloribus consolationẽ afferemus. ⁋ De senectute: docilem facit auditorẽ: quia summã causæ breuiter exposuit. ⁋ Hoc enim onere: attentum reddit auditorem Atticum: quia ostendit se ẽẽ dicturum de rebus: quæ ad eum ipm qui audit ptinent. s. quomodo leuare possit onera senectutis & hoc modo subiungit utilitatem operis: secundo cõmẽdationes philosophiæ: quæ est illa quæ dat medicinam. i. consolationẽ
senectutis: tertio & ultimo totius operis huius formam & modum ueluti maiorem Catonem inducit dispu- Nonius
tantem de senectute: quia ut ait Nonius Marcellus. Senes omnibus sunt tædio & odio: & ab onere diciť one- Honu-
ratus: honustus uero ab honore: & in hoc differunt q̃ oneratus est qualiscũq; depressus onere: inquit Seruius. stus
honustus uero cui onus ipsum honori est: ut siquis spolia hostium ferat: sed oneratus non aspirať: quia ab one Onera-
re uenit. honustus aũt: quia etiam ab honore descendit retinet aspirationem. ⁋ Vrgentis: tanq̃ ad tempus præ tus
sens: est enim urgere præmere. ⁋ Aduentantis: futurũ: quia nõ est præsens: sed futurum illud quod aduentat: Seruius

quasi præsentis & futuræ senectutis onere:& usus est frequẽtatiuo:ut ãni celeritatẽ oñderet:cito eni pede labit
Seneca ætas:sic Seneca in Hercule furẽte:Rota pcipitis uertit anni. Hora. Heu posthume:posthume labunt anni:& ni
Horati⁹ hil est annis uelocius. ¶ Et meipm:addit ipm qui solet mederi aliis:& dare cõsilia & remedia:seipm etiã uelit &
Sulpiti⁹ sciat curare ne uideat:sicut inqt Sulpiti⁹:ille imitari malos medicos:qui in alienis morbis se pfitent tenere me
dicinæ sciam:& seipsos curare nõ possunt. ¶ Modeste:moderate:quãtũ ad intolerabilia mala. ¶ Et sapiẽter:quã
tum ad mala tolerãda quæ sapiẽter scit tolerare. Duo enim sunt genera malo℞. Vnũ intolerabile:qđ tu modi-
ce fers. Alterũ tolerabile:qđ sapiẽter toleras.

aut iã urgẽtis aut certe aduẽtantis senectutis: & te & meipm leuari uolo. Et si te qdẽ id modeste ac sapiẽter:sicut oĩa:& ferre & laturũ eẽ certo scio: sed mihi cũ de senectute aliqd uellẽ scribere:tu occurrebas dignus eo munere: quo uterq; nostrũ cõiter uteretur. Mihi quidẽ ita iucunda huius libri confectio fuit:ut nõ modo oẽs absterserit senectutis molestias:sed effecerit mollẽ etiã & iucundã senectutem. Nunq̃ igitur satis laudari digna poterit philosophia:cui qui pareat omne tempus ætatis sine molestia possit degere. Sed de cæteris:& dixim⁹ multa & sæpe dicemus. Hunc uero librum de senectute ad te emisimus. oẽm aũt sermonẽ tribuimus nõ titono:ut Aristochius:ne parũ esset auctoritatis in fabula:sed. M. Catoni seni:quo maiorẽ auctoritatẽ haberet oratio:apud quẽ Læliũ & Scipionem fecimus admirãtes:qđ is tam facile senectutem ferret: iisq; eum respondentem. Qui si eruditius uidebit

¶ Certe scio:liberius Cice. hac utit locutione:
Occur- q̃ quæ dicit certe scio. ¶ Vellẽ.i.eligerẽ:nã uo-
rere luntas est alicuius rei faciendæ electio. ¶ Oc-
currebas:in mẽtẽ ueniebas:sed occurrere plu-
Iuuena. ra significat:& est interdũ obuiare. Iuue. Oc-
currit matrona potens quæ molle calenuʒ p.
Persius u.m.s.& est obstare:ut Persius. Veniẽti occur
Iocũdus rite morbo. ¶ Iucũda:cuʒ uoluptate fructuo-
Amœ- sa. dicta aũt iocũda a iuuãdo nõ a iocãdo:& qa
nus magna erat affinitas inter u & o dicit iocũdus
iocũda iocundũ & iucũdus iucũda iucũduʒ:&
differt ab amœno:quia amenus est uoluptuo
sus sine fructu:dictus ab a qđ est sine munere
& cum diphtongo scribit: quia u fit ex œ: &
ecõtra œ facit u:sicut est apud græcos:q; œ fa
Festus cit eu. Festus tñ inqt amœna eẽ loca quæ ad se
amanda alliciãt & trahãt. ¶ Nunq̃ igit:cõmẽ-
datio phiæ:quæ medetur nõ modo senectuti
sed oĩbus doloribus & morbis:dicta: phia q;
Cicero amica sit sapiẽtiæ:hanc uero latini studium di
Phia cunt sapiẽtiæ. Cicero in secũdo de officiis:ni-
hil aliud est phia si interpretari uolumus: q̃ stu-
dium sapiæ. Item in phemio tusculana℞ quæ
stionum:studio sapiẽtiæ:quæ phia dicit:con-
tinetur:quæ quidem philosophia triplex est:una quæ facit hominem doctum:quã græci φύσικην nostri na-
turalem appellant: alteram quæ reddit hoiem pollitum & bene loquentem: quæ apud græcos λογικην: &
apud latinos rationalis nuncupatur:quæ habet grãmaticam:dialecticam:& rhetoricam:tertia uero reddit ho
minem bonum:& bene operantem:quam græci ηθικην. Nostri moralẽ uocant. ¶ Sed de cæteris dixim⁹ mul-
ta & sæpe dicemus uerba:dicit Cice. se multa dixisse de cæteris rebus:nam multa extant præclara & admiranda
uolumina:quæ multum linguæ latinæ cunctoq; humano generi prosunt:in quibus mores hoium iuuenumq;
senũq; cæterarũq; rerum oium doctrina tractatur. ¶ Hunc librum:hoc dicit:de cæteris reb⁹ multa diximus:sed
non ad te hunc librum misimus de senectute. ¶ Oẽm aũt sermonẽ:beniuolentiã captat ab aduersario: & a reb⁹
ipsis:quod facimus:quãdo nostrã rem laudãdo extollimus: aduersario℞ per contẽptionẽ deprimimus. ¶ Nõ
Titon⁹ Titono:sed Catoni:Titonus aũt Laomedontis filius fuit:qui cum magnanimus esset:ne domi torpesceret p-
Horati⁹ fectus est in orientẽ:ubi eius amore capta aurora eũ duxit in maritũ:& in cælũ leuauit:cũ qua Titonus lõgo tẽ
Aristo- pore dr̃ uixisse:adeo q; per longã ætatẽ fingũt poetæ in cicadã eẽ mutatũ. Horati⁹. Longa Titonũ minuit sene
chius ctus:quẽ Aristochius in suo li. induxit disputantẽ de senectute. Aristo. eni orator fuit in Chio insula & ciuitate
natus. ¶ Ne parũ auctoritatis eẽt in fabula:quia qđ de Titono fabulosum est.s.in cicadã eẽ mutatũ:& auroraʒ
habuisse uxorem:quia aurora nihil aliud est:nisi splẽdor solẽ præcedens:& in cicadã esse mutatũ natura nõ pa-
titur humana sed ueritas hæc est:q; Titonus in orientẽ iuit:& ibi splendidissimã reginã accepit uxorem: cum
qua usq; ad decrepitã uixit ætatem:& quia in senibus nihil aliud nisi uerbum remanet:ideo in cicadã dicitur esse
mutatũ:quæ cantãdo uitã finit. In hoc itaq; quoddã fabulosum est Aristonẽ Ci. uoluisse imitari: sed in cæteris
bene secutus est eum. ¶ Maiorem auctoritatẽ:est aũt auctoritas sentẽtia imitatione digna: & bene disputante
Plynius Catone maiorem auctoritatem habet oratio:cuius uerba:ut ait Plyni⁹ de naturali historia:pro oraculis apud
romanos habita sunt:qui etiam dicit tria in se habuisse præclara: q; summus orator:summus senator:summus
Imperator fuit & quartũ etiã recte adiungere possumus:q; summus & optimus paterfamilias fuit. ¶ Lælium
q; Scipionem:unum par amico℞ & singularem:sicut Pilades & Orestes apud græcos. Lælius enim fuit roma-
nus adolescens præclarissimus. Scipio item romanus & ille minor præstantissimus:qui carthaginem funditus
deleuit. Multi enim fuerũt Scipiones:sed duo potissimũ. hisce libris a Cicerone memorati. Ille aũt primus Sci
pio Cornelius Aphricanus maior dictus:qui Carthaginẽ Populo Romano tributariam fecit. Secũdus uero
qui in hoc opere inducit ad loquendũ Scipio Cornelius Æmilianus Aphricanus minor est appellatus. ¶ Ad-
mirãtes:admiramur eni uirtutes & hoies uirtute pditos. Miramur aũt opera & mœnia:artes:domus:templa.
¶ Qui si eruditi⁹ uidebit disputare: q̃si tacitæ Tul. rñdet q̃stioni:qa auctores oẽs suis in opibus deco℞ seruare
Horati⁹ debent loquentiũ psonarũ:hoc est q; quisq; pro sua qualitate loquat:unde dicit Hora. in poetria: Intererit mul

tum dauus ne loquatur an herus Maturusue senex & cætera. ¶ Et q; Cato loquaſ polite & ornate & erudite in hoc ope nõ cõueniret: & qa Cato is doctus qdẽ est & pitus qui plurima cõposuit uolumina: ut de originib⁹: de agricultura & aliis rebus: sed nõ politus & ornatus: & nesciebat qdẽ Limã Cicerõis. Verũ dicit nũc Cicero: q; effectus est politus & eruditus ex lr̃is græcis: qb⁹ põt optime tã ornata & polita uti or̃one in hoc ope de senectute. Cõstat eni Catonẽ: iã senẽ pstudiosum fuisse lr̃arũ græcarũ. Vel eruditius inqt: ut tacite seipm commẽdaret hac figura dicẽdi. Scim⁹ eni nõ Catonẽ: sed ipm Cice. uerba facturũ. ¶ Disputare: tractũ uerbũ ab arte putationis: qua supflui rami & sarmenta ãputanſ: sic re in ſmonibus supflua uerba dimittũtur: & bona cũ rõne dicta tenẽtur: uñ dicta est disputatio: quæ est docta & emẽdata: & polita: & erudita elocutio. ¶ In suis libris de originibus & agricultura. & aliis: in qbus docte dixit: sed nõ polite & erudite. ¶ Perstudiosum: ualde studiosum: adeo ut in cõcilio & in scæna græcos legũt libellos. Studiũ aũt est ǭdã uolũtas & ai applicatio ad aliqd peragẽdũ. ¶ Sed qd opus est plura: facit finẽ dicẽdi Cicero: sed sermonẽ cõmittit Catoni de senectute disputãti: & ipe iterea dormiet Cicero. Sed sane sciẽdũ hũc librũ a multis dialogũ appellari; ut a Plutar. dictus uero dialog⁹ est. απο του Διαλεγεσθαι q; plurimũ sit ſmo & disputatio: nõ solũ duorũ: ut qdã dicũt litterarũ græcarũ. Valde eni errãt: qui a dia & logos dictũ putant. *Disputare*

disputare q̄ cõsueuit ipe in suis libris: attributo græcis lr̃is. quarũ constat eũ pstudiosum fuisse in senectute. Sed qd opus est plura? Iã eni ipsius Catonis sermo explicabit nr̃am oẽm de senectute sentẽtiã. *Studiũ*

¶ Dialogus. P. Scipio. C. Lælius: & Cato interlocutores.

S Æpenumero mirari soleo: cum hoc. C. Lælio: cum cæterarum rerũ tuã excellentẽ. M. C. perfectamq; sapiẽtiã: tum uel maxime q; senectutem tuam nunq̃ tibi graue esse senserim. Quæ plærisq; senibus: sic odiosa est: ut onus se ætnæ grauius dicãt sustinere. CATO. Rem haud sane Scipio & Læli difficilem admirari uidemini: quibus enim nihil opis est in ipsis ad bene beateq; uiuendũ. iis ols grauis est ætas. Qui autem omnia bona a seipsis petunt. iis nihil potest malum uideri: quod naturæ necessitas afferrat. Quo in genere in primis est senectus: quam ut adipiscantur omnes optant: eandem accusant adepti: tanta est inconstantia: stultitia:

S Æpenumero. Incipit dialogus: in quo primũ Scipio Catonẽ alloqſ. ¶ Cũ & tum: hoc est partim: quæ particulæ ita discrepãt: q; cũ semp pponiſ: & tũ postpõitur & tum generali causæ iũgiſ: tũ uero pticulari: ut hoc in loco cũ & tũ dicimus: qñ partes sunt dispares: ut cum lucro: tũ uirtute studio operã damus: tũ uero tũ & tũ dicimus qñ pares sũt ptes: ut tũ Virg. tũ Ci. operã demus. ¶ Sapiẽtiã: est eni ut a Ci. ii. de officiis diffinitũ est. Sapiẽtia diuinarũ humanarũq; rerũ: qbus hæ res cõtineãtur: Scia. ¶ Senectutẽ: qm̃ ois disputatio de senectute futura est qd senectus est: & uñ dicaſ: nõ debem⁹ ignorare. Est ãt senectus sexta ætas hoium dicta a senario numero: uel ut alii uolũt a sentiẽdo: q; in ea sensus deficiãt. ætas qdẽ incipit ab infantia: quæ durat usq; ad septimũ ãnũ dicta a nõ fando: qa hõ in ea nõ fatur: aut si fatur lperfectus est ſmo: Secũda est pueritia: cui⁹ ps est pubertas: & durat in masculis ad q̄rtũdecimũ ãnũ in fœminis aũt ad tertiũdecimũ: qa fœminæ citius maturescũt: & citius deficiũt: qa ut dicit Donat⁹. Quæ tardi⁹ crescũt diutius durãt. Tertia est adolescẽtia ab adolesco dicta: id aũt est cresco. iuuẽta est q̄rta. Virilis ætas qnta. Senectus sexta quæ ẽt seniũ appellaſ cuius pars est decrepitas. Ætas uero ab æuitate per syncopã: hoc est cõcisionẽ dicta est: æuitas aũt a b æuo: quod qdẽ a græco uenit αἰων. i. ætas per diphthongũ scribiſ. ¶ Graue: molestã: ut Nonius Mar. exponit hũc tex. allegãs. Grauis aũt multas habet significatiões: ut idẽ inqt. ¶ Plærisq;: multis uel aliqbus. ¶ Odiosa: tædiosa: uñ ẽt Nonius seniũ esse tædiũ & odiũ dicit: adeo q; plæriq; senes ita dicũt. Fili senectus ipsa morb⁹ est. ¶ Ætnæ: mons in medio Siciliæ quæ cũ diphtõgo & sine aspiratiõe scribiſ. ¶ Rẽ haud sane difficilẽ: ergo facilẽ. Catõis rñsio est cuius talis snia est: q; res quã ipi difficilem admirantur & putant facilis est uiris uirtute præditis & obtemperãtibus rõni: & difficilis & grauis illis qui nulli sunt obtẽperãtes rõni & hebetes sunt & stulti & incõstantes. ¶ Nihil opis: hoc est auxilii. Terẽ. Iuno Lucina fer opẽ in plurali numero diuitias singificat: ut Virgilius in secũdo. Troianas ut opes & lamẽtabile regnum & in singulari possibilitatem ẽt significat: ut nõ opis est nostræ Dido. ¶ In ipsis hoc est in aio suo & hoc uerbũ magnã uim habet: nã hõ cõponiſ ex corpore & aia & corpus est quædam uagina animi: & cũ dicit in ipsis intelligit de aio & ipsis hoibus: quia hõ est animus & sensus latẽs in corpore unde dicũt græci ουκ εςιν ανθρωπος ου ορωμεν. Sic Cice. in li. de rep. hoc est de somnio Scipionis: nõ est hõ qď digito mõstrari põt. ¶ Ad bene quãtũ ad uirtutẽ. ¶ Beate: quãtũ ad copiã unde beatus ab habendo dictus est Iuue. Vetulæ uesica beatæ. unde diciſ beatitudo q; magnã copiã habeat. ¶ Naturæ necessitas qa a natura necessario sequitur senectus. ¶ Quo in genere in quo malo: qď afferſ a natura: si malũ dici põt: est modus loquẽdi oratorius & maxime ciceronian⁹ & ut plurimũ ponit pro qualitate: ut q̄ttuor sunt genera causarum: itẽ epistolarũ multa genera esse nõ ignoras. ¶ Exoptãt aio deliberãt: & in hoc differt a cupio: q; est uerbis illud aũt aio. ¶ Eandẽ accusant adepti. s. senectutem quã cũ peruenerint eã accusant: & dicũt grauẽ & molestã esse & quẽdã morbum. ¶ Tanta. s. est eorum incõstantia quædam animi discordia: q; nõ stant firmi in pposito: qa prio exoptãt ipsam senectutẽ adipisci: quam postq̄ sunt adepti uehemẽter accusant. ¶ Stultitia: ut dicit Donatus in eunucho q̄ttuor modis: aut nõ uenire in mentẽ qď oporteret: aut si ueniret nõ tenere aut bonũ cõsiliũ amittere: ex quo facile itelligere possum⁹ raros eẽ qui nõ

Senect⁹ *Infantia* *Donat⁹* *Adolescentia* *Ætas* *Æuitas* *Nonius* *Opis* *Teren.* *Virgi.* *Cicero* *Beatus* *Iuuena.* *Beatitudo* *Stultus* *Donat⁹*

Cicero sunt stulti:qđ qdē in epistolis nř cōfirmat Ci.Stultorū plena sunt oia:& stultus dictus est a stultitia ; & in hoc
fatuus differt a fatuo. ꝙ fatuus est ꝓprie inepta loquēs a fando dictus hinc fatuus dř:& fatu⁹ differt ab insulso:qa fatu
Insulsus us est uerbis & dictis. Insulsus uero est corde & aio:& stultus ab insano. Terē. Hic ex stultis insanos facit.⁋ Per-
Insanus uersitas:est ordinis cōfusio & peruersio:ꝙ ordinē naturæ tales senectutē accusantes uertūt.⁋ Obrepe aiūt: anti-
Teren. pophora ad aduersarios ꝙ dicūt eā.s.senectutē .⁋ Obrepere:clāculū subintrare:est aūt ꝓprie serpētū:quæ humi
lieet & per terrā trahūt corpus:unā appellať reptilia. Primū rńdet ātipophoræ ab aduersariis factæ. ⁋ Quis coe
git eos falsum putare:qa dicūt obrepere sene
ctutem citius q̄ putassent.q.dicat nullus.⁋ Se
nectus citius obrepit adolescētiæ q̄ adolescen
tia pueritiæ:hoc aūt iō uideť hoib⁹:qa omnes
uellēt in adolescentia permanere: quæ cæteris
ætatibus iucūdior est.Sed sane sciendū secūdū
Ætas antiquos hoc loco ætatē in tres partes esse di-
Varro uisam ueluti Varro scribit: & ab Aulo Gellio
Aulus noctiū atticaꝝ lib. ix.ex ratione.s. in pueritiā
Gellius quæ est usq ad.xvii.annū: & adolescētia ; quæ
durat usq ad.xlvi.annū: & in senectutē quæ re
liquo tpe satisfacit.⁋ Si octingētesimū annū
agerēt:quā octogesimū: hoc est fecit ꝙ unus-
quisq lōgā duceret ætatē : qđ maxime cupit:
unā est ꝙ nemo est tam senex : qui se nō putet
ānū uiuere posse.⁋ Quāuis lōga:hoc est quā-
tūuis lōga.⁋ Stultā senectutē.s.quæ est in stul
tis hoibus:nō āt ꝙ sit senectutis uituperatio.
⁋ Quæ utinā digna eēt opinione uestra: uere
cūde loquiť Cato:ꝙ utinā essem sapiēs:ueluti
uos existimatis adolescentes. ⁋ Vestroq co-
gnomine:qa per cognomē sapiēs cato diceba
Plynius tur & bene:cū sūmus orator : sūmus senator:
sūmus impator.ut Ply. inqt:& sūm⁹ paterfa.
legiť. Et uestro cognomine:& est sensus: ut es
sem dignus isto uestro cognomine.i. appella
tiōe ista qua me noiatis. Verū cognomē ut an
te diximus ꝓprie loquēdo ad familiā spectat.
⁋ In hoc sumus sapiētes ad euitādā arrogātiā
usus est numero plurali: qđ istis tpibus cōtra
riū est.⁋ Naturā:rōnē uirtutis. Natura enim

atq peruersitas. Obrepe aiunt eā citius q̄ putassent Primū qs coegit eos falsum putare? quis eni citius adolescētiæ senectus q̄ pueritiæ adolescentia obrepit? Deinde qui minus grauis esset iis senectus. si octingētesimū annū agerēt q̄ si octogesimum? Præterita eni ætas q̄uis lōga cū affluxisset nulla cōsolatiōe ꝑmulcere posset stultā senectutē: quocirca si sapiētiā meā admirari soletis quæ utinā digna eēt opinione uestra: uestroq cognomie: in hoc sum⁹ sapiētes: ꝙ naturā optimā ducē tāq̄ deū seqmur: eiq paremus: à qua nō uerisimile est: cū cæteræ partes ætatis bñ descriptæ sint: extremū tanq̄ ab inerti poeta eē neglectū: sed tñ necesse fuit eē aliqđ extremū. & tanq̄ in arboꝝ bacis terræq frugibus maturitate tēpestiua: quasi uictū & caducū: ꝙ ferēdū est molliter sapiēti. qd eni est aliud gigātū more bellare cū diis nisi naturæ repugnare? LÆ. At qui Cato gratissimū nobis: ut ēt pro Scipiōe pollicear feceris: si qm̄ uolumus: & speramus qdē senes fieri: ante multo a te didicerim⁹: qbus facillime rōnibus ingrauescētē ætatē possimus ferre. CATO. Faciā Læli præserti: si utriq uestrū gratū: ut dicis futurū est. SCIPIO. Volumus sanè: nisi molestū est Cato tanq̄ aliquam

Natura est: ut ait Seruius in geor. mater oium rerū: dictaq quo inde nascātur oia: cui qui paret. dř rōni obedire: quā tāq̄
Serui. deū dicit Cato eē secutū.⁋ Extremū actū: qđ est ipsa senectus. Similitudinem traxit a comicis & tragicis: qui co
Hora. mœdias & tragœdias in actus diuidūt & eaꝝ nulla est: quæ plures qnq aut pauciores hēre possit: ut Hora. Fa-
Hora. bula quæ posci: uult & spectata reponi. Neu minor qnto: neu sit ꝓductior actu.⁋ Ab inerti poeta: sicut fuere illi
iners de qbus in poetria loqtur Hora. Infœlix operis summa: qa ponere totū Nesciet. Iners aūt ab in & arte dř : qua
Poeta si sine arte. Poeta uocabulū græcū ποιητης ποιεω fingo uel facio. Quicquid enim dicūt poetæ: fingūt quidē.
Baca ⁋ In arborū bacis & terræ frugib⁹. silitudo est tracta: nā fructus cū sint acerbi: & fruges imaturæ sunt altū cre-
ctì: cū postea maturescūt incipiūt declinare. sic est in hominibus. Baca aūt est fructus omniū arborū : & tantū si-
gnificat quātū poma: & per unū. c. scribiť. Iuuenalis. Vsq nihil est ꝙ nostra ifantia cælū Hausit auētini baca nu-
Iuuena. trita sabina. qñ uero puellā bacchantē: tūc per binū c & cū aspiratione scribiť.⁋ Tēpestiua: quæ uenit in tēpore,
Victus Vnde diciť tēpestiue uenisti: hoc est in ipso tēpore.⁋ Victū: curuū: & flexū a uinco: & caducū.⁋ Molliter: sua-
Curuus uiter & æquo aio.⁋ Bellare cū diis: & de his nota est fabula: nā mōtes mōtibus imposuerūt: ut Ioui cælū aufer-
Virgi. rēt: ut Vir. Ter sunt conati imponere pelion ossæ.⁋ Atqui cato: qm̄ tollerabilē esse senectutē a Catone præmō
Pollice- strarū est: quæritur modus ab istis adolescētibus.⁋ Vt uia: ratio tolerantiæ: quibus si forte ad senectutem perue
or nerint eā ferre possint.⁋ Nobis: ut humanitatē ostēderet adolescētulus dixit nobis, idest mihi & scipioni.⁋ Pol
ꝓmitto licear: pollicemur spōte: promittimus rogati.⁋ Si multo ante a te didicerimus: hoc est multos annos anteq̄ ad
Cicero senectutē perueniamus.⁋ Quibus rationibus: idest quattuor modis & formis.⁋ Ingrauescentē ætatē: idest ip-
sam senectutem: quæ grauescens ætas appellatur: ut Cice. in epistola ad curionē. Vt ætas nostra ingrauescēs in
amore atq in adolescētia tua cōquiescat.⁋ Quoniā speramus: idest bonum futurū expectamus: & per parente-
sim hæc dicta sunt: est eni sperare bonū expectare futurū.⁋ Faciā uero Læli. hoc potissimū obseruat: ut per ſmo
nē intelligatur quis loquiť: & cui sermo dirigatur. Sane sciēdū maiorē istorū ꝓceptorū partem a Platone cepis
se Ciceronē.⁋ Nisi molestū est: decorū seruat: ut istis adolescentulis humanitas tribuatur: & Cato humanitas:
& uenerabilitas: grauitas: & modestia a mole dicta est.⁋ Tanq̄ per aliquā lōgam uiam: tāquam per omnes æta
tes: quæ quidem comparat uiæ: per quam itur ad senectutem: ut catholici faciunt hi hoies uiatorea appellant.

¶ Istuc:pro istud:utroq̃ mõ facit:& ꝓprie loquit.s.qđ est in te audiẽte:nã hic & hæc & hoc rẽ ꝓximã dicẽti signi
ficat:& istã rẽ ꝓximã audiẽti. Cicero in ep̃lis. Putaresne nũq̃ accidere posse:ut mihi uerba deessent: neq; solum Cicero
ista nr̃a oratoria:sed hæc ẽt leuia nostratia. ¶ Quale:asperũ aut mite:aut iucũdũ. ¶ Vt potero: pro uerbis meis:
& captat beniuolẽtiã arrogãtiã euitãdo. ¶ Interfui q̃relis.i.p̃ns fui sæpe:nã p̃ñtiã significat qñ iũgit cũ datiuo.
¶ Æqualiũ meorũ:dicũtur enĩ æquales:& ætate & amore. ¶ Salinator:quæ.s.q̃les isti ciues romani fuere:& Ca
to.familiares:& ferme eiusdẽ ætatis uiri Pares ãt per parẽthesim dictũ est. ¶ Cõsulares: ꝙ oĩ in consulatu fue

uiã lõgã cõfeceris:quã nobis quoq; igrediendũ sit istuc quo peruenisti:uideť quale sit. CATO. Faciam ut potero Læli. Sæpe enĩ iterfui quærelis meorũ æq̃liũ pares autem cũ paribus ueteri ꝓuerbio facillime cõgregãtur quæ. C. Salinator:quæ. Sp. Albinus:hoĩes consulares nr̃i fere æquales deplorare solebãt. Tum ꝙ uoluptatibus carerẽt:sine q̃bus uitã nullã putarẽt:tũ ꝙ spernerenť ab iis:a q̃bus eẽnt coli soliti. Qui mihi nõ uidebãtur accusare id qđ eẽt accusandũ. Nã si id culpa senectutis accideret: eãdẽ mihi usu euenirẽt:reliq̃sq; oĩbus maiorib⁹ natu:quorũ ego multoꝝ cognoui senectutẽ sine quærela. qui se libidinũ uinculis laxatos eẽ nõ moleste ferrẽt:nec a suis despicerentur:sed oĩum istiusmodi q̃relarũ in moribus est culpa:nõ in ætate. Moderati enĩ & nõ difficiles senes nec ĩhumani tolerabilẽ agũt senectutẽ. Importunitas autẽ & inhumanitas oĩ ætati molesta est. LÆLIVS. Est ut dicis Cato. Sed fortasse dixerit q̃spiã tibi ꝓp opes: & copias: & dignitatẽ tuã tolerabilẽ senectutẽ uideri. Id autẽ nõ posse multis cõtingere. CATO. Est istud q̃dẽ Læ. aliq̃d:sed nequaq̃ ĩ isto sũt oĩa: ut Themistoclẽ ferũt Seriphio cuidã iniurgio rñdisse:cũ ille dixisset:nõ eũ sua:sed p̃riæ gl̃ia splẽdorẽ assecutũ:nõ hercle inq̃t:si ego Seriphius essem ignobilis: nec si tu atheniẽsis esses:clarus unq̃ fuisses. Quod eodem mõ de senectute põt dici. Nec enĩ in summa inopia

re. ¶ Voluptatib⁹.s.corporeis:alias uoluptas Volu
est iocunditas. Cicero in ep̃lis. Magnæ mihi ptas
fuerũt uoluptati l̃ræ tuæ sed uolũtas ꝑ n: scri Cicero
ptũ alicuius rei honestæ faciendæ desideriũ & Carere
appetitũ significat. ¶ Carere:est ꝓpriẽ rẽ desi Coli
deratam nõ hẽre. ¶ Ab his.s.filiis:uel amicis:
uel cliẽtib⁹. Coli est uenerari uerbis: gestu ali
quo corpis: & multas alias hẽt significatiões:
q̃s Nonius complectitur opere suo:qui rñdet Nonius
his æqualibus suis ita conquirẽtibus. Quod
ẽt eẽt accusandũ:quia nõ senectus: sed eorum
mos malus erat accusandus quod ꝓbat dicẽs.
¶ Nã si id.s.ꝙ uoluptatibus carerẽt:& ꝙ sper
nerẽtur. ¶ Vsu ueniret:illud usu nihil facit: ni
si ꝙ cõtingere significat:ut Quintus podian⁹
ait. Terẽtius in phormione. Mihi usu uenit:
hoc scio:sed nõ cõtingũt:ergo nõ culpa sene
ctutis:sed morũ malorũ id accidit. ¶ Libidinũ
uinculis laxatos:liberatos & elargatos a libidi
nibus:q̃bus seruiebãt:unde uideť ꝙ senectuti
plurimũ debeamus:quæ ex seruis nos fecit li
beros:cũ ex libidinibus & uoluptatibus nos li
beret:quib⁹ dũ paremus serui sumus. ¶ In mo
ribus.s.malis mos enĩ est uiuẽdi bene & male
consuetudo:& duplex est:bonus & malus un
de moratus & morosus dicitur: moratus enĩ Morat⁹
est bonis istructus moribus. morosus:qui nul Moro
lum bonũ habet morem:& nulla re cõtẽtatur sus
ꝙ modo ait modo negat & mõ uult: mõ non
uult. ¶ Nec difficiles:sed faciles & mansueti &
benigni. ¶ Importunitas:a portu in qua nul Impor
lus est portus & q̃es:a quo oportun⁹ & opor tunitas
tune. nõ aũt ab oportet ut quidã dicunt. ¶ Est Oportu
ut dicis Cato. obiectio est sumpta ab humani nitas
tate cui⁹ sentẽtia talis est. M. Cato uerum est
qđ dicis:sed aliquis forte diceret ꝙ nõ idẽ est

in omnibus id quod est in te:qui diues:qui in dignitate positus qui sapiens ea quibus facillime ferre potes sene
ctutẽ:nã qui pauperes sunt & maxima inopia cõstituti istis nõ tolerabilis uidetur esse senectus. ¶ Opes:ad ma Opes
gnificẽtiã. & ultra usum sunt diuitiæ quæ ad usum tãtũ & ad uitã ducẽdã sunt:unde Cice. in lib. de Amicitia Di Diuitiæ
uitiæ ut utare:opes ut colere. ¶ Cuiuslibet rei facultates a cõ. & opibus dictas: & iterdũ copiæ copiarũ populi Cicero
tãtũ exercitũ significãt. Teren. in eunucho. militẽ sectũ:ad te quãtas copias adducet:at copia uero aliarũ rerum Copiæ
in singulari. ¶ Et dignitatẽ:auctoritatẽ cũ honore. est & dignitas magistratus aliquis. ¶ Est illud:rñdet Ca. obie Teren.
ctioni prædictæ qui aliquãtulũ assentitur:sed postmodũ ostendit quæ uerã tollerãtiam faciunt senectutis per si
militudinem & exemplum. Istuc prisco more declinauit:nec est pronomẽ ab iste & hic compositum: ut quidã
putant. ¶ In isto.s.in opibus copiis & dignitate:quas tu dicis sunt oĩa.s.quæ requirũtur ad uerã senectutis tole
rantiã:q̃a sunt artes & uirtutũ actiones:ut Themistocles Atheniẽsis præclarus ciuis & sũmus imperator qui
persæ Xerxẽq; ꝓfligauit:de quo Æmilius ꝓbus multa dicit in uita eius. ¶ Seriphio: uero cuidã de Seripho. Iu
ue. Cõtingit & paruæ tandẽ paruisse Seripho:unũ Seriphius nomẽ est gẽtile. ¶ Gloria:amplissima fama ex pfe Seriphi
ctissimo hoĩum sermone. ¶ Nec hercle:aduerbiũ iurãtis per quod tãtũ mares iurabãt:ut per castorẽ fœminæ: us
per pollucẽ uero uterq; sexus. Inq̃t ille. Au. Gelli. de noctibus atticis:ordo est:inq̃t ille Themistocles Hercule si Iuue.
ego essem Seriphius:nec ignobilis.s.fuissem:q̃a sola uirtus me fecisset nobilẽ tametsi natus fuissem in caucaso Hercle
& mihi admouissent ubera tigres:nõ modo in Seripho:& tu nunq̃ fuisses nobilis & clarus q̃uis & natus fuisses Aulus
Athenis uel aliquo alio nobilissimo loco & celeberrimo:q̃a in te nulla est uirtus quæ fecisset nobilẽ. Quod eodẽ Gellius
modo aptat comparationẽ. ¶ Nec enim subiungit rationes ꝙ sapienti senectus inopia non potest esse leuis: &
insipienti summa copia non potest esse non grauis. ¶ Inopia:in qua nihil sit opis:inops & pauper in hoc diffe

runt:qa inops ꝑprie dr̃ qui nec opẽ hẽt.i.auxiliũ aliq̃d ue uel tãtũ terræ quo possit sepeliri:paup uero qđ nõ oĩ
no caret auxilio & paruã hẽt pecuniã & res unde uiuat:uiuit tñ sed male.⁋ Aptissima arma:ostẽdit qua arte tol
Virgi. lerabiliorẽ senectutẽ hẽre possimus:arma enim q̃libet instr̃a cuiuslibet artis appellãtur:unde Virg.de agricola
rũ instr̃is inq̃t.Dicẽdũ nobis quæ sũt duris agrestib⁹ arma.⁋ Artes exer.bñ subiũgit exercitationes:qa ars sine
exercitatiõe nõ multũ ꝓdest.⁋ Cultæ:ab arte agriculturæ tractũ est:cui r̃ñdet ẽt ptes sequẽtes ut mirificos fru
Cicero ctus.⁋ Diu multũq;:frequẽtissime his duob⁹ aduerbiis utiᵗ Cicero:eodẽ mõ ut in ueteri rhetorica diu multũ.

leuis esse senectus põt:ne sapiẽti q̃dẽ nec insipienti in summa copia nõ grauis. Aptissima oĩno sunt Scipio & Læli arma senectutis:artes:exercitationesq; uirtutum quæ in oĩ ætatæ cultæ cum multũ diuq; uixeris mirificos afferũt fructus:nõ solũ quia nunq̃ deserũt:ne in extremo quidẽ tpe ætatis:q̃q̃ id maximũ est:uerũ etiã quia cõsciẽtia bene actæ uitæ multorumq; benefactorum recordatio iucũdissima est Ego quidẽ. Qu.maxi.eũ qui tarentũ recepit:adolescẽs ita dilexi senẽ ut æqualẽ. Erat enĩ in illo uiro comitate grauitas cõdita: nec senectus mores mutauerat q̃q̃ eũ colere cœpi:nõ admodũ grandẽ natu:sed tamẽ iam ætate ꝓuectũ. Anno enĩ postq̃ primum consul fuerat:ego natus sum. Cũq; eo quarto cõsule adolescẽtibus miles profectus sum ad Capuam:q̃ntoq; anno post ad Tarentũ quæstor: deinde ædilis:quadriẽnio post factus sum prætor:quẽ magistratũ gessi consulibus Tuditano & Cethego:tũ quidem ille admodum senex suasor legis Cithiæ de donis & muneribus fuit. Hic & bella gerebat:ut adolescẽtulus cũ planẽ grandis esset: & Hannibalẽ iuueniliter exultãtem patiẽtia sua molliebat. De

⁋ Vixeris:optimus modus loquẽdi cũ secun
da pro tertia utimur ꝑsona:& nũc uixeris hoc
est aliq̃s uixerit.⁋ Nõ solũ:exponit ipsos mi
rificos fructus uirtutis quos dicit esse duos.
Consciẽ ⁋ Verũ ẽt:secũdus fructus.⁋ Cõscia:uocabu
tia lũ messum est ut ualitudo uenenũ qđ dicunt
græci.⁋ Iucũdissima est:uoluptuosissima cũ
fructu:unde in cõtrariũ uertẽdo dicimus con
sciẽtia malæ actæ uitæ multorũq; malefacto
rũ recordatio grauissima est.⁋ Ego.Qu Ma
xi.exẽplũ exponit:quo oñdit senectutẽ ẽẽ to
lerabilẽ.Qu.enĩ Fa.maximus nobilissimus ci
uis Romanus fuit & ꝓclarissimus iperator ex
gẽte Fabia & ex tota hac familia ipẽ solus eua
sit cũ una die oẽs fabii:qui erãt trecẽti & sex oc
cisi fuerũt itẽti in cãpis idibus februariis:quã
Ouidi⁹ rẽ meminit Oui.de fastis. Hæc fuit illa dies in
qua uehemẽtibus armis. Tercẽtũ fabii ter ceci
dere duo. Vt hic fabius euasit paulopost:inq̃t
Naso. Vna dies fabios ad bellum miserat om
nes. Ad bellum missos abstulit una dies.⁋ Vt
tñ Herculeæ supessent semina gẽtis. Credibi
le est ipsos cõsuluisse deos. Nã puber ĩpubes
& adhuc nõ utilis armis Vn⁹ de fabia gẽte re
lictus erat: Scilicet ut posses olim tu maxime
nasci. Cui res cũctãdo restituẽda foret. Qui
Cala Tarẽtũ:calabriæ ciuitas in fine Italiæ: Tarẽtũ
bria aũt prio breue oppidũ;qđ tars neptũni filius
Tarẽtũ ædificarat:sed postea lacones auxerant duce
Phalantheo octauo ab Hercule.quã rẽ tetigit
Virg. Virg.in.iii.Herculei:si uera est fama Tarẽti recipit:liberauit ab Hãnibale.Virg.Frugesq; receptas.⁋ Comitate
Virg. benignitate & facilitate:uñ comis benign⁹ & facilis.⁋ Cõdita accẽtũ hẽt in penultia.⁋ Tñ iã ætate:pro qua po
Comitas: terat hẽre circiter q̃nquaginta ãnos:quã ætatẽ cognoscere possum⁹ ex sequẽtibus.⁋ Anno eni ordo est:enĩ prio
comis. cõsul fuit postq̃ ego natus sum:uñ possum⁹ scire:qđ & Fabius hẽbat.xxv.ãnos anteq̃ Cato fuisset natus qa cõ
sulata nemini tribuebaᵗ:nisi.xxv.an ageret:& per hoc Fa.ãno prio cõsul fuit postq̃ Cato nat⁹ fuit. Quartũ cõ.
Aulus hoc est eo iã q̃rtũ cõsulatũ agẽte. Vñ notãdũ est ꝙ dr̃ia est iter q̃rtũ cõsulatũ:& q̃rto cõsul:quã Au.Gelli⁹ de no
Gellius ctib⁹ atticis ponit:nã q̃rto cõsul significat locũ cõsulũ uel ordinẽ hoc mõ.Marcus fuit q̃rto cõsul:hoc est ꝙ tres
cõsules ab origine & cõstitutiõe & ordine cõsulatus ante fuere q̃ fuisset Mar.cõsul:qui tenet nũc q̃rtũ cõsulatũ
q̃rtũ aũt cõsul significat ꝑsonã qđ q̃ter fuerit cõsul:ut hic:& sunt aduerbia.⁋ Miles:arma exercẽs a millenario nu
mero dict⁹ est.⁋ Ad capuã:apuliæ ciuitatẽ:quæ se dedit Hãnibali illuc ꝑfecto:& ibi regnũ Italiæ hẽre pollicẽti
si uictoria potireᵗ:& hoc fuit in secũdo bello punico:qñ Hãnibal.xv ãnis fuit in Italia:& hæc hystoria latissime
Capua patet in Liuio de secũdo bello punico. Diciᵗ uero Capua a capite quẽ falconẽ uetustissimi uocitabãt a pede in
Quæ trorsus curuato appellatũ:siue ut alii dicũt:a regiõis planicie est capua denoĩata.⁋ Quæstor: uice fungẽs aliq̃ñ
stor iperatoris in exercitu:quẽ uulgo dicũt senescalcũ exercitus:significat ẽt iudicẽ maleficiorũ. Tertio significat qui
Varro uulgo dr̃ camerlẽgus cõmunitatis:qui est ærari⁹ pecuniæ publicæ:& dicti sũt q̃stores:ut ait Varro a q̃rendo:qa
Ædilis cõquirerẽt publicas pecunias:& maleficia:quæ triũuiri capitales tpe Varronis cõquirebãt.⁋ Ædilis: qui rebus
publicis sacris & priuatis curãdis:uẽdũdis:& emũdis ædibus præest ædilis dictus:& magistratus ædilitas: quæ
Prætor erat sũma apud romanos.⁋ Prætor:qui præerat populo:nonius ait teste Varro:qđ præirẽt populo prætores:
Varro qđ cõsiderẽt in senatu cõsules.⁋ Legis Cynthiæ:Cynthius quidã præclarus ciuis romanus:qui artẽ & exercita
tionẽ dicẽdi & orãdi nõ mercede & precio:sed quadã animi nobilitate fieri uoluit:unde talẽ legẽ tulit ut nemo
ꝑcio ad discẽdum ueniret; quæ lex Cinthia de donis & munerib⁹ est appellata:quæ q̃dẽ sic est lata:ne q̃s ob cãm
orãdi donũ ꝑciũ ue recipiat:dona enĩ sũt illa q̃ alicui donãᵗ amore & caritate:mũera uero cui debẽᵗ ꝑ aliquo bñfi
Donũ cio:suscepto & laborẽ:dona deoꝝ:mũera hoĩuʒ.⁋ Bella:dictũ ẽ enĩ bella a nl'la re bella:ut eumẽides uel a belluis:
Munus qđ eoꝝ dissensio ꝑniciosa sit:& differt a ꝑlio:cũ illud sit tps ipm discordiæ utriusq; ptis:ꝑliũ uero ps belli: & ipa
Bellum pugna:& militũ cõgressio.⁋ Patiẽtia sua molliebat:qa cũ cæteri ipatores romãi cõtra Hãnibalẽ i Italia exultãtẽ

missi ab eo oēs fuerāt pfligati:hic.Qu.Fabius post illos creatus īperator cūctādo & expectādo Hānibalē mol liuit unā Hānibal dicere solitus fuit:ꝙ alterū Hānibalē inuenirēt Romani.Hānibal ut arbitror aspirationē non hēt:græci enī cū psile scribūt & gemināt n:& sic apud latinos:nisi cōsuetudo usurper aspirationē:sic in aliis noībus abstulit:ut phama:chartha & charitas:cū deberēt aspirari:& p cōsuetudinē nō aspirātur:sed si aspirātur doctiores hēnt.⁋ Familiaris:q Ca. ætate fuit.⁋ Vnꝰ hō:solus.Qu.Fa.⁋ Cūctādo.expectādo:lōgā morā ducēdo cū irritaret ab Hānibale ad pugnā.⁋ Rē.i.rēp.& hoc carmē Vir.in.v.posuit.⁋ Rumores:famā:quæ p oēs gentes ibat de ipso Fabio:qui lōgā pugnæ pducebat morā:unā uituperabat a multis: & qđ erat sapiētiæ tribuebat inertiæ:atq timori:& ignauiæ:& rumor latinū est nomē:phama græcū.

quo pclare familiaris nr Enniꝰ unꝰ hō nobis cūctādo restituit rē.Nō pōebat enī rūores añ salutē. Ergo postq̄ magis uiri tūc glia claret.Tarētū uero q̄ uigilātia:quo cōsilio recepit:cū qdē me audiēte salinatori:qui amisso oppido fugerat in arcē gloriāti:atq ita dicēti.Mea opa.Q.Fa.tarētū recepisti:certe inqt ridēs:nā nisi tu amisisses nūq̄ recepissem Nec uero in armis pstatior:q̄ in toga:q cōsul iterū Spe.Caruillio collega qescēte.C.Flāmini.tribuno plebis quoad potuit restitit agrū picenū & gallicū uiritim cōtra senatus auctoritatē diuidēti:augurq cū eēt dicere ausus ē optimis auspiciis ea geri:quæ p rep.salute fierēt:q̄ cōtra rēp.ferrent.cōtra auspicia ferri.Multa pclara in eo uiro cognoui sed nihil est admirabilius q̄ quō ille mortē.M.filii tulit:clari uiri:& cōsularis ē i māibꝰ uiri laudatio:quā cū legimus quē phum nō cōtēnimus?nec uero in lucē mō atq in oculis ciuiū magnꝰ:sed itus domiq pstātior.Qui smo?q̄ pcepta:quāta noticia ātiqtatis?quæ scia iuris augurādi?multæ ut ēt i hoīe Ro.lrā:oia mēoria tenebat:nō dōestica solū:sed ēt externa bella.Cuiꝰ smone ita cupide fruebar:q̄si iā diuinarē id qđ euenit:illo extincto fore unā discerē neminē:

⁋ Salutem.s.reipu.quæ maximæ ei curæ fuit.⁋ Recepit:recuperauit ab Hānibale occupatū.⁋ Cū salinatori.supple inqt.Salinator aūt ciuis Ro.fuit:& illis tpibus secūdi belli punici pfectꝰ urbi Tarēti fuit:ad quā cū iuisset Hānibal eā expugnauit:& Salinator in arcē Tarēti fugit amissa urbe:in qua qdē arce se tenuit donec Fabius cū exercitu uenit:cui Salinator ipse in arcē dedit igressum:& totā urbē Tarēti recupauit deiecto Hānibale de ciuitate:qui Salinator gloriabat:& dicebat sua opa Tarentū a Fabio laboratū & recuperatū fuisse:cui Fabiꝰ certe inqt ridēs sub quodā ptextu pudoris ⁋ Nā si tu nunq̄ amisisses recepissem:uerū inquit dicis o Salinator:qa ego nunq̄ potuissem recupare Tarētū:nisi primo a te amissum fuisset.qđ non eguisset recupatione & opa mea. ⁋ Nec uero:postq̄ dixit quō se magnifice habuit circa rē militarē:subiūgit quō se habuit in pace:& in toga & in ciuitate romana:& est color rhetoricus trāsitio.⁋ In toga:in pace:ut cedant arma togæ:toga enī erat uestis sine manicis:qua utebantur tam uiri q̄ fœminæ a tegēdo dicta.⁋ Cōsul iterū:qui nunc erat in cōsulatu ipso:nam collegæ sunt socii in quocūq officio.⁋ Ca.Flamini tribuno plebis:hic contra uolūtatē senatus diuidere uolebat agrū picenū in populo:unā maximū dānū si fiebat resp.patiebat:sed Fabiꝰ tūc cōsul cōstāter restitit ei:& uetuit hoc fieri. Tribuni āt fuerūt tres principio:qa in tres partes Populus Romanus fuit diuisus:postea nouē fuerūt:hi aūt defendebāt plebē cōtra senatū:& tria sunt genera tribunorū:tribuni celeris:qui regi proximi erāt & trecētis militibus ad regis cōtinuā custodiā præerāt:celeris aūt a celeritate dicti:tribuni plebis qui defensores plebis erant cōtra senatū ad cōsules.ne uis aliqua in plebē aut fraus afferret:ut æquitas in ciuitate & maior libertas esset:tribuni militū:qui exercitus patroni erāt quales tribuni plebis in urbe pro plebe.⁋ Agrū picenū:religionē ut ait festus in qua est asculū:dictā ꝙ sabini cū asculum pficiscerent puenerint ubi picus considerat:& dr picēs & picenus.⁋ Galliā.s.cisalpinā in qua est Venetia pars Italiæ.⁋ Viritim:a uiro aduerbio per singulos uiros.⁋ Augur:qui hēat pnosticā & rei futuræ diuinādi sciam quam græci μαντειον dicūt:dictus aūt augur ut dicit festus ab auiū gestu:quæ qa per eū auiū gestus edicitur:siue ab auiū garitu.unde & augurium.⁋ Ausus:q̄si cōtra præcepta diuinatiōis.nā audere de rebus arduis dicimus qua de re scire debemus ꝙ erāt qdā qui Fabiū uetabāt ceteris die exire cōtra Hānibalē pp auspicia qdā mala:quibus cōstat Fabiū hæc uerba dixisse.⁋ Optimis auspi.est enī auspiciū ab aue spiciēda dictū:quo qdē uerbo nūc nō utimur.nisi in cōpositione aspicio respicio prospicio.⁋ Multa uero:uult transire ad particulares æquæ præclaras Fabii laudes.⁋ Mortē mar.filii Fabii:Fabius Marcū filiū habuit unū omni uirtute præditū quē amisit cōsularem.⁋ Est in manibus:est in prōptu.⁋ Laudatio:oratio continēs laudes:& inter laudē & laudationē hāc facimus differentiā:ꝙ laus est uerbum cōtinēs bona alicuius.laudatio uero est oratio cōtinēs laudes alicuius:qua de re debemus scire ꝙ Fabius in morte filii sui.M.funebrem quādā fecit orationē:in qua filiū suū cōmēdauit:& aliquos pclaros phiæ locos & admirāda quædā inseruit argumēta de qua nūc dicit.⁋ Quā cum legimus:quē phium non conten.interrogatiue.q.d.oēs.⁋ In lucē.foris inter ciues:sed intus & est cōtrariū color rhetoricus.⁋ Qui sermo:cum admiratione leguntur hi loci.i.qualis sermo est enim sermo consertio orationis & cōfabulatio duorū uel pluriū.⁋ Iuris au.distinguendū est ut quanta sciētia iuris quāta scia augurii:ut in hoīe ro.qa sero ad romanos hæc studia lrarū uenerūt & pauci litteras sciuerūt:⁋ Fruebar:fructū capiebā:nam frui & uti:ut de doctrina xpana dicit Aug.in hoc differūt ꝙ utor est ad aliud:fruor ad seipsum.⁋ Fore semper de futuro:esse uero de præsenti.Cicero ad Trebatium scripsit ad me Cæ.perhu-

Toga

Tribuni

Viritim

Augur

Auspicium

Laus

Laudatio

sermo

Vti

Frui

Augu.

maniter nodū ſe tibi ſatis eē familiarē & occupationes ſuas ſed certe fore. ¶ Quorſum: ad quē finē & honeſtius dicimus ſine uerbo. ¶ Expugnatores: in hoc differūt pugno & expugno: qa pugnare eſt pugnā īferre: expugnare eſt pugnādo uincere. ¶ Vt pe. i. que fiūt in terra nō ſolū a peditibus ſed ab eqtibus. ¶ Triūphos: qui uictorib⁹ debētur honores. Et ſciēdū ſane ꝙ duplex erat Triūphus: maior: & minor: minor aūt ꝓprie erat ouatio: ſiqs enī ouationē merebaſ uno dūtaxat utebaſ equo & a plebeis eqtibus romanis in capitoliū ducebaſ & oues ſacrificabat. qui uero maiorē merebaſ triūphū: q̄tuor albis eqs utebaſ: & pr̄te ſenatu in capitolio thauros ſacrificabat.

Pugno expugno
Triumphus maior
Triumphus minor

Plato. qui ciuis athenieſis fuit ꝑclarus phuſi modeus qdē ꝑhorū: ut in li. de deorū natura Ci. dicit: & tāta fuit eloquētia ꝑditus ut aperte ueteres illi paterenſ iouē ſi de cælo deſcēdiſſet in terrā nulla alia q̄ Plato lingua fuiſſe locuturū: & hic in Italiā uenit: poſt modū in ægyptū ꝑfectus eſt. ut terū multarū cognitionem hēret: ꝑceptorē habuit ſocratē: cui maximā in ſuis libris laudē attribuit: adeo ꝙ in opibus ſuis eū ſemp īducit diſputātē. Socrates aūt nūq̄ ſcripſit aliquid. ¶ Scribēs: hoc eſt cōponens libros: qui uero deſcribit alique librū librarius dicit ſcriptor qui libros cōponit: ut Propertius Cedite Romāi ſcriptores cedite graii. ¶ Iſocratis: iſte ꝑclarus phus & ſummus orator ſua uiſſimæ linguæ fuit: & ciuis athenienſis: qui multa compoſuit: inter quæ ſcripſit librū: qui inſcribiſ panathenaicus: qui laudes athenieſiū oēs cōtinet: ſicut etiā Ariſtides alium. ¶ Quinqueniū po. quod ad ſummū ſunt nonaginta nouem: cuius Socratis magiſter fuit Gorgias qui rhetoricam eū docuit: gorgias aūt Leōtinus ſicilia ciuitate fuit oriundus: quæ leōtinorum. declinaſ: de iſto etiam Vale. mētionem fecit. ¶ Studio cū ſcribēdi & cōponēdi: tum aliquid excogitādi. Quod ac. uituperē: ꝙ aut eēt cæcus: aut ſurdus. aut aliqd tale patiēs. ¶ Præclarū: iſigne & laudabile: cōmēdar enī; tale rū ſum. ¶ Docto: quia doctrina eſt illa quæ hoies facit claros. ¶ Sua eni ui. quæ in ſe ſunt qd̄ male uixerunt in iuuēta & pueritia ſcortando. ſ. & bibendo: unde poſtea in ſenectute multi generantur morbi.

Gorgias
Leōtin⁹
Vale.

quorſum igiſ tā multa de maximo? qa ꝑfecto uidetis nefas eſſe dictu miſerā fuiſſe talē ſenectutē. Nec tñ oēs poſſunt eē ſcipiones: aut maximi: ut urbium expugnationes: ut pedeſtres naualeſue pugnas: ut bella a ſe geſta triūphoſq; recordētur: eſt eni quiete & pure & elegāter acta ætatis placida ac lenis ſenectus: qualē accepimus Platonis. qui uno & octogeſimo āno ſcribēs mortu⁹ eſt. Q ualē iſocratis qui eū librū: qui panathenaicus inſcribiſ: quarto & nonageſimo āno ſcripſiſſe diciſ: uixitq; quinqueniū poſtea: cuius magiſter leōtinus gorgias cētū & ſeptē cōpleuit ānos neq; unq̄ in ſuo ſtudio atq; ope ceſſauit: Q ui cū ex eo quæreret cur tā diu uellet eē in uita nihil habeo inqt ꝙ incuſſem ſenectutē. Præclarū rñſum & docto hoīe dignū: ſua eni uita iſipiētes & ſuā culpā in ſenecturē cōferūt: qd̄ nō faciebat is cuius mō mētionē fecit Ennius. Sicut fortis equus ſpacio qui forte ſupremo Vicit olympia: nūc ſenio cōfectus geſcit. Eq fortis & uictoris ſenectuti cōparat ſuā: qdē ꝑbe meminiſſe poteſtis. An enī uñ uigeſimo poſt ei⁹ mortē: hi cōſules. T. fla. &. M. Attili⁹ facti ſūt. Ille āt Scipiōe & Philippo iter; cōſul. mortuus eſt. Cū ego qdē. v. &. lx. an. nat⁹ legē uocoiā

¶ Culpam & uituperationem: quia ab illis uituperantur. ¶ Modo: pauloante: & tunc eſt breue cum aduerbium eſt. Virg. Tu modo poſſe deos ueniā. Cū autē dariu⁹ eſt tunc longū & interdū ſignificat tantū modo: ut Teren. dum modo poſſim dauc. ¶ Spacio: extremo ætatis ſuæ interdū ſuptem⁹ altū ſignificat. Terē. in phormione: proh ſupreme Iuppiter. ¶ Olympia: ludos factos apud olympū: & ipſam ciuitate; in olympia: unde nota differētiā ꝙ olympus eſt mons: olympia olympiæ regio circa olympum: olympia olympiorū ludi: qui ibi fiebant Ioui: olympias. ados. Luſtrū. i. ſpaciū. v. annorum: unde annos cōnumerabāt antiqui. olympias etiā mater fuit Alexandri: & olympus ēt pro cælo ponitur. ¶ Confectus. ſ. abiicit: & fit dactilus in. v. pede: nam uerſus exametri & ut placet Pri. deponiſ. ſ. n. c. q. u. ſunt liquidæ: ſed ſcādiſ ſic. Vicit olympia: nec ſenio cōfectus geſcit: depoſito aūt. ſ. quæ quæcūq; uocalis ꝑcedat pōt breuiari. ¶ Meminiſſe: recordari: & dicimus memini illā rem: & illius rei: ſic etiā recordor: ſed hāc habent differentiā cū diximus memini cū accuſatiuo rem certā ſignificamus. Virgilius in. iiii. æneidorū: hoc meminiſſe pigebit eliſæ: ſic & recordor. Cicero in epiſtolis ad curionē: ut ſi q̄ nolumus diſplicere tuum cæperit meum poſſis recordari. ¶ Anno enim: ſubiūgit rationem quomodo recordari poſſit: unde nota ꝙ maiores tempora ſignificabāt a cōſulibus: ſic nunc minores ab incarnatione Chriſti. ¶ Vndeuigeſimo: ideſt. xix. an. quo etiā notam ꝙ ſolum unum & duo cū decimo: & uigeſimo: & quadrageſimo reperitur eſſe compoſitum: ut unumuigeſimū: & duodeuigeſimū: & unū numerum demit: aut duos: aut unūuigeſimo: ideſt decimonono: quaſi uno dempto de uigeſimo: ut Iuue. Vnceolā proculeus habet. ſed gillo deunce & duodeuigeſimo: ideſt. xviii. quaſi demptis duobus de uigeſimo. ¶ Titus flaminius: de quo mentionē fecimus. O Tite: ſiquid ego adiuto & cætera. ¶ Iterum coſulib⁹: iterum uero quando adiungiſ ſignificat ꝙ bis fuit cōſul: mortuus eſt autē Ennius iſtis exiſtentibus. ¶ Ego quoq;: probat a ſeipſo ꝙ ſenectus nō ſpernit: & de ſe poſuit exemplum ut probabiliorem faceret ſenectutē. ¶ Voconiam legem: ſciendū eſt ꝙ moris erat Romæ ꝙ ſiquis unicā habēs filiā moriebatur eam in oībus bonis ſuis relinquebat hæredē: & quia mulier cum nubit alicui uiro in aliam tranſit familiā iniuſtum eſt uiſum bonis uiris. Itaq; quidam romanis ciuis nomine uoconius uir magna auctoritate legem conſtituit talem: ut nemo moriens unicam habens filiam: niſi in tertia aut in q̄rta

modo
Virgi.
Teren.
Supremus
Terēti⁹
Olympia
memini
Recordor
Virgi.
Cicero
Iuuena.

parte eam hæredē relinquere posset:& reliquū hæreditatis in familiā eius generis distribueret:uel ſm quod le
ctū est in legibus hāc uoconius legē tulit:neqꝫ cēsus hoc est pecuniosus hæredē unicā relinqueret filiā. Erat autē
cēsus ille:qui cētū milia in ꝓfessiōe detulisset:unde magna fuit cōtētio ꝙ iuniores uetabāt:ut i boni affirmabāt
inter quos Cato surrexit:& legem ipsam approbauit. ¶ Magna uo. hoc est optima contentione. ¶ Et bonis late
ribus:qbus uox cōfirmat:unde orator bona latera habere:quādo bonā & firmā uocē hēt. ¶ Suasissem aium ad
credendum induxissem ad illā legē laudādā. ¶ Putant:nō autē ut sint:sed ut insipientibꝰ putatur. ¶ Pauptatē:a Pauptas

uoce magna & bonis laterib⁹ suasissem : ānos. lxx. natus:tot eni uixit Enniꝰ:ita ferebat duo: quæ maxima putant onera:pauptatē & senectutē:ut eis pene delectari uideret. Et eni cū cōplector aio: qttuor cās repio:cur senectꝰ misera uideat: unā ꝙ auocet a rebꝰ gerēdis:alterā ꝙ corpꝰ fecit īfirmū:tertiā ꝙ priuet oībꝰ fere uoluptatibus:qrtā ꝙ ꝓcul haud absit a morte. Earū si placet causarū qtū quæqꝫ ualeat:quātū quæqꝫ iusta sit unaqꝗ uideamꝰ. A rebꝰ gerēdis senectus abstrahit. Quibꝰ? an his q gerūtur iuuētute & uiribꝰ? Nullæ ne igit res seniles sunt q uel īfirmis corpibꝰ:aio tñ administrētur? Nihil igr agebat. Q. Mu. nihil. L. Pau. pr̄ tuus scipio socer optimi uiri filii mei:& cæteri senes Fabricii. curii. corūcani:cum rēpu. cōsilio & auctoritate defendebāt:nihil agebāt? ad appii claudii senectutē accidit ēt ut cæcus esset tñ his cum snia senatus inclinaret

parua pecunia dicta est:qa nō solū Enniꝰ. Sed Lactātiꝰ
oēs ferme sapiētes delectati sunt:adeo ꝙ cum
multi:ut inquit Lactātius:diuitias habere po
tuissent aspernabātur:uñ & dixit ille: nisi uos
pissetis:ego perissem. ¶ Sed cu. & Fa. optima
sunt pauptatis exēpla:differt aūt ab inopia &
mēdicitate:qa inopia est qsi sine ope. i. auxi- Inops
lio. Mēdicitas uero a manu ꝙ petat elemosy- Mēdicitas
nā manu. Quattuor reipu. cau. Diuisio est to
tius operis in qttuor causis qbus & absolutis
erit absolutū totū opus. ¶ Auocet a rebus ge-
rē. remouet a rebꝰ quæ geri debēt. i. fieri. Vir. Virgi.
in. ix. Nec tecū talia gessi Magnanimū ænei.
Interdū uero est habere. Virg. ii. Et nos aliqd Virgi.
nomēqꝫ genusqꝫ Gessimus. ¶ Alterā. i. secūdā Alter
alter eni & aliꝰ in hoc differūt qđ alter de duo Alius
bus alius uero de pluribus dicit. ¶ Infirmus: Infirmꝰ
inualidus:nam firmus ualidū & beniuolentē
significat. Si te firmū qprimū uidero:ꝙ cōpo
nit cū in:& priuat: aliqñ auget : ut infractus.
Vir. Turnus ut infractos aduerso marte lati- Virgilꝰ
nos:Defecisse uidet. ¶ Oibus uolu. corporis
s. & ai corporis eni uoluptates sunt ad declini-
mēta qdā sensuū:ai aūt ad aliqd bñ uel male co
gitādū:epicuri tria agebāt eē uoluptatū gña. Aliqs eni naturales & necessarias. aliqs uero naturales & nō neces-
sarias:nōnulla & neutrū eē. ¶ Haud ꝓcul:nō nimis lōge:nā ꝓcul est qsi ꝓcul ab oculis dictū:uñ & satis longe si-
gnificare pōt:& nō ualde lōge. Cuiꝰ rei māifestator ꝓbus est Vir. in. v. Est ꝓcul in pelago saxū. Itē in. i. Nec ꝓ
cul hic rhesi niueis tētoria uelis Agnoscit lachrymās. ¶ Si placet:ꝑhumaniter locutꝰ:uñ captauit beniuolētiā ab procul
eis. ¶ A rebꝰ gerēdis:qa rhetoricū est eo ordie:quo diuisimꝰ eodē ꝓseq:ab illo qđ prio ꝓposuit icipit exponere Virgi.
uñ dicit ꝓpōnē: senectus abstrahit hoies a rebꝰ gerēdis & postmodū iterrogat dicēs. ¶ Quibꝰ. s. rebꝰ gerēdis ab
strahit senectus hoiem. ¶ An his. s. rebꝰ: q in iuuētute gerūtur:& uiribꝰ qsi uelit dicere ꝙ ea q gerūtur in iuuētu-
te. i. multitudine iuuenū:& in uiribꝰ nō ptinēt ad senes:& nō sūt officia senū: quæ si a senibꝰ geri nō pñt nō dicit
pñt:tñ senes a rebꝰ gerēdis eē remoto:nā senes hñt res & officia sua:& cōsilia:& prudētia:& grauitas. quæ ab ip
sis gerūtur. ¶ Nullæ ne igit sūt res seniles. i. ad senes pertinētes: quasi dicat multæ sunt:& optimæ. ut cōsiliū:&
prudētia. ¶ Nil ergo agebat. Quintus fa. Ma. post propositionē subiūgit exēplū probādo a senibꝰ multa ꝓcla
ra fiūt:& qđ nō sunt remoti a rebꝰ gerēdis:unde interrogādo dicit. nihil ergo est. & est aut sine iterrogatione &
qđ sit hyronia & meliꝰ. ¶ L. pau. pa. tuus. Sci. iste qui itroducit in hoc opere Scipio Æmilianꝰ Cornelꝰ Aphri- Scipio
canus minor appellat:filius eni naturalis fuit Lucii pauli æmilii. Prius autē Scipio:ut ait Macro. de Saturnali- Macro.
bus fuit Corne. qui eo cognomine patrē luminibꝰ carētē pro baculo gerebat Scipio cognominatus nomen &
cognomē posteris dedit. ¶ Socer. opti. uiri. fi. mei. s. M. Cato. filii mei qui æmiliā lucii pauli filiā duxit uxorem
hoc eni pacto se hēt æmiliorū familia: paulus æmilius Luciū Pau. genuit: hic uero Scipionē Aphrica. mino. &
æmiliā filiā procreauit: quæ nupsit. M. Cato. filio Censorini. Scipionis aūt ita descendūt. P. Scipio Scipionem
Aphrica. maio. qui Carthaginē Po. Ro. reddidit tributariā: genuit: huiꝰ filiꝰ fuit Scipio Cornelius ualitudina
riꝰ. i. qui deficiebat uiribꝰ: sed seipm cōsilio recuperabat: hic adoptauit Scipionē æmilianū Aphrica. mino. Cn.
uero Scipio frater fuit. P. Scipiōis de qbus inqt Vir. duo fulmina belli Scipiades. ¶ Fabricii curii corūcanii: no- Virgi.
biles ro. fuerāt magnis rebꝰ gestis clarissimi & pauptate gloriosi: quorū fabriciꝰ qui legatis samnitū rñdit aurū
sibi offerētibꝰ: romanos nō aurū hēre uelle. sed aurū habētibꝰ īperare. Marcus uero curiꝰ dētatꝰ primꝰ de samni
tibꝰ ut inqt Ply. triūphauit: iterꝫ de sabinis. Tertio de Lucanis ouās urbē itroiuit. Pyrrhū Epirothā de Italia re- Plyni.
pulit qterna dena agri iugera uiritim populo diuisit. Toridē deide sibi cōstituit dicēs neminē eē debere cui non
tātū sufficeret: legatis samnitū aurū offerētibꝰ cū ipse in foco rapas torreret. ¶ Malo hæc inquit in fictilibꝰ meis
edere & aurū habētibus iperare. ¶ Nihil agebā: hyronice: qsi dicat oia. ¶ Ad Appii claudii hic ciuis Romanus in
signis fuit. Erat aūt Cæcus quā quidē cæcitatē ꝑꝑ negligētiā religionis passus fuit: quam rem Valerius in capi-
tulo de neglecta religione ponit. Neglexit aūt Appius sacra Herculis hoc pacto ut scribit Plyni. duæ familiæ Plyni.
ad Herculis sacra sunt destinatæ: scilicet poticiorum & pinariorum: poticios Herculis sacerdotes precio cor-
rupit: ut sacra Herculis seruos publicos edocerent. Vnde cæcatus est: gens uero poticiorum funditus periit.

¶ Ad pacē cū Pyrrho: cū Romani Italiā debellassent. xl. āno cū Tarētinis potissimū difficillima bella gesserūt in auxiliū Pyrrhū epirotharū regē euocauerūt: q̄re cū crudelia bella īferūtur Ro. deliberauerunt pacē & fœdus cū Tarētinis inire: quā rē uetuit magna uoce & firmis laterib⁹ Appius: q̄uis cæcus fuisset & senex: lectica in senatū
Plyni. latus: suæ tñ oēs orōni romani assenserūt: quā rē meminit Ply. Cū de pace Pyrrhi agerer: & grā & potētū p̄ legatū Cyneā p̄cio q̄rerer: senex & cæcus in lecticā in senatū latus. turpissimas cōditiōes magnifica orōne discussit: a
Pax pactiōe dicta est pax fœdus siue a fide dictū est: q̄a in fœdere interponit̄ fides: siue q̄ in paciscēdo fœdere hostia
Fœdus mactaret̄ Vir. & cæsa iūgebāt fœdera porca.

ad pacē & fœdus faciēdū cū pyrrho: nō dubitauit dicere illa q̄ uersib⁹ p̄secutus est ennius. Quo uobis mētes rectæ q̄ stare solebāt. Ante hac: demēti se se flexere ruinas̄ cæteraq̄ grauissime: notum uobis enī carmē est: & tñ ipsius appii extat orō: atq̄ hanc ille egit septē & decē ānos post alterū cōsulatū cū īter duos cōsulatus āni. x. īterfuissent: cēsorq̄ ante cōsulatū supiorē fuisset. Ex quo itelligit̄ pyrrhi bello grāde sane fuisse: & tñ sic a patribus accepimus. Nihil igit̄ afferūt. qui in re gerēda uersari senectutē negāt: similesq̄ sūt: ut si qui gubernatorē in nauigādo agere nihil dicāt: cū alii malos scandāt: alii p fores cursitēt: alii sentinā exhauriāt: ille aūt clauū tenēs sedeat in puppi q̄etus: nō faciat ea q̄ iuuenes: at uero multo maiora & meliora facit. Nō eni uirib⁹: aut uelocitatibus: aut celeritate corporum res magnæ gerūtur: sed cōsilio & auctoritate & s̄nia: q̄bus nō mō orbari: sed ēt augeri senectus solet: nisi forte ego uobis: qui & miles: & tribun⁹: & legat⁹: & cōsul uersatus sum ī uario gn̄e bellorū: cessare nūc uideor cū bella nō gero. At senatui: q̄ sūt gerēda p̄scribo: & quō carthagini male iā diu cogitādi bellū īferat̄: multo añ denūcio: de q̄ nō añ uereri desinā: q̄ illā excisaz eē cognouero. Quā palmā utinā īmortales tibi Scipio reseruēt: ut aui reliq̄as p̄seq̄re: Cui⁹ a morte hic terti⁹ & trigesim⁹ est ānus. Sed mēoriā

Virgi. ¶ Quæ uersib⁹ p̄secut⁹ est Ennius. Nā ennius poeta illā orōnē quā appius habuit uersibus suis īseruit: quorū duos tātūmō posuit: nimis eni lōgū fuisset: nāq̄ cētū fortasse uersus erāt. ¶ Quo: in qua dicit p̄sona Appi. ¶ Recte constātes: nō flexibiles ad cōponēdū pacē cū pyrrho. ¶ Ante hac. i. in p̄terito tpe demēti ruina stulta & inepta rōne faciēdo pacē cū isto pyrrho: cæteraq̄ grauissime q̄a nimis lōga fuisset illa allegatio uersuū dicit cætera quæ erāt in il-
Carmē la orōne erāt gratissima & ēt carmē ipsius en-
Virgi. nii erat oibus Ro. notū sicut nūc Virgilius: & notādū q̄d̄ dixit carmē in numero singulari: cū plures ēēnt uersus: q̄a carmē nō mō unum uersum sed totā cōpositionē librorū significat & opus ipsum significat: ut carmē georgicū & bucolicū. Vñ Virg. in buco. dixit de duobus uersibus carmē: & tumulto super addite carmen. ¶ Atq̄ hāc ille egit. i. appius recitauit: & cōputat annos: ut dixim⁹ antiquo more: & sciendū est q̄ nemo poterat eē cōsul nisi. xxv. annū ageret: poterat ergo Appius ānos natus esse circiter sexagita aut plus eo q̄ñ istā egit orōnē: cū post uigesimūquintū annū eē poterant cōsules. Et iste duos habuit cōsulatus: & inter duos cōsulatus istos anni decē interfuerūt: & post cōsulatū an. xvi. ægit orōnē: & anteq̄ cōsul fuit cēsor. ¶ Alterū. i. s̄m cōsulatū huic: alte-
Censor rū partitiuū est de duobus. ¶ Censor: primuz cēsui solū postea lustris cōdēdis & moribus ciuitatis p̄fuerūt cēsores: & erant duo tantum: & a multis magistri morū dicti sunt: a censura uero denoiati: ad quorū cēsionē. i. arbitriū censebatur populus. Lustris aūt q̄bus p̄erat tota
Lustris ciuitas sequēte populo cū publica p̄catiōe ambiebat̄. ¶ Accepimus: audiuimus eē uerū. ¶ Nihil igit̄ afferunt: dicūt nihil qui negāt senes reb⁹ gerēdis eē remotos: q̄a per p̄bationē iam factā plus faciūt senes q̄ iuuenes. ¶ Simi-
Malus lesq̄ sunt: cōparat senes gubernatori nauis: apta q̄ppe sil̄itudo est cui r̄ndēt oēs partes. ¶ Malos: masculini ge-
Hora. neris arborē significat. Hora. Nec malus celeri sauci⁹ africo: dictus a similitudine malorū ı quæ pēdēt in arbore pomifera: q̄a in arbore nauis ēt aliqua sunt suspensa & alligata ligna rotūda circa quæ uoluūtur funes. quæ formā malorū imitātur. Malus q̄ñ arborē ipsam pomiferā significat: fœminini generis est: & ambæ iste duæ dicti-
Virgi. ones sunt lōgæ: q̄ñ uero malus improbū significat: tūc hēt primā breuē: ut Virgi. O socii neq̄ eni ignari sumus
Fores ante malorū. ¶ Fores: & fori tantū declinant̄ in plurali: & masculini generis sunt: & significāt locū in naui. i. mediū nauis: per quē currūt exhortatores ad nauim: unde dixit cursitent. ¶ Sentinā: fundū nauis: quo oēs sordes de-
Salusti⁹ fluūt. ¶ Sed cōsilio: & bene huic uero rei assentit̄. Salu. in catilina. Bello nostra ois uis in aīo & corpore sita est:
Cōsiliū animi īperio corporis seruitio magno utimur: alterū nobis cū diis: alterū cū belluis cōe est: quo mihi rectius eē
Legatus uidet̄ ingenii: q̄ uiriū opibus gloriā quærere: cōsiliū aūt dictū est a cōsulēdo: uel a siliēdo: quo facilius consiliū reperit̄. ¶ Nec si forte ego: post particularia exēpla miscet exēplū de seipso. ¶ Legatus: quē dicūt uicariū in exercitu: alias legatus orator: quē uulgo dicūt ambassiatorē. ¶ Carthagini ma. co. sciebat Cato hoc: q̄a semel ad cōponēdas lites cōuicinorū a Ro. illic missus est petētib⁹ carthaginēsibus: ibi aios carthaginēsiū aīaduertit: & cognouit eos. Demū Romā reuersus inflāmans oium romanorū aios exposito negocio a Catone tertiū bellum punicum factum est: & funditus deleta est carthago. Deinde post annos aliquot alia est in lybia cōstituta carthago haud multum longe a pria: quæ deleta fuit a minore Scipione. ¶ Vtinā dii īmorta. Scipio tibi reser. q̄d̄ optauit Cato: haud multo tpe post euenit quod iste Scipio eā deleuit. ¶ Aui. s. Scipiōis africani maioris: qui fecit eā tributariā. ut diximus supra. ¶ Cuius aui. erat eni auus per adoptionē: cū ualitudinarius ille adoptauit in filiū hu-

us Scipionis fil iū. ¶ Excipiēt: & ex pcedēti dr̄ excipe. dicit ergo qđ semp manebit memoria eius. ¶ Cū cō. hoc
est designat⁹: nā semp erāt q̄tuor cōsules: duo designati: & duo exn̄tes cōsules: semp eni p ānū antea creabant̄: &
postea alterū annū in cōsulatu manebāt. ¶ Eminus: dictū aduerbiū q̄si extra manū: cominus uero q̄si cū manu a Eminus
cō. & manu. ¶ Gladiis: ensib⁹: mittent̄ bracæ: cultelli frena flagellū. Idē alibi. ¶ Senatū: qui senib⁹ est: in qb⁹ sunt Comi-
cōsilia: quoȝ arma sunt prudētia: cōsiliū: auctoritas rō: nā si a iuuenib⁹ diceret̄: iuuēt⁹ appellaret̄. ¶ Ma. no. ma nus
iores & miores quotiēscūq̧ pro supiorib⁹ & posteris nr̄is ponunt̄: tātūmō numeri pluralis sunt: & tūc utimur

illi⁹ uiri utinā excipiāt oēs anni cōsequētes. Anno
aū me cēsorē mortu⁹ est: nouē ānis post meū cōsula
tū: cū cōsul iteȝ me cōsule creat⁹ eēt. Nū igr̄ si ad cē
tesimū annū uixisset: senectutis eū suæ pœniteret?
nec eni excursiōe: nec saltu: nec emin⁹ hastis: aut co
min⁹ gladiis uteret̄: sed cōsilio rōne: s̄nia. Quæ ni
si eēnt in senib⁹: nō sūmū cōsiliū maiores nr̄i appel
lassent senatū. apud lacedæmones qdē hi: q amplis
simū magr̄atū gerūt ut sūt: sic ēt appellanē senes: q
si legere & audire uolueritis externas maxīas resp.
p adolescētulos labefactatas: a senib⁹ sustētatas re
perietis. Cædo q uestrā rēp. amisistis tā cito: sic eni
pcūctant̄: ut est i Ennii libro: rn̄dent & alia & hæc
in primis: pueniébāt oratores noui stulti adolescē
tuli. Temeritas est uidelicet florētis ætatis: prudē
tia senectutis. L Æ. At memoria minuit̄. CATO.
Credo: nisi exerceas eā: aut ēt si sis natura tardior.
Themistocles oiuȝ ciuiū noīa pcepat. Nū igr̄ cēse
tis eū cum ætate pcessisset: q Aristides eēt Lysima
chū salutare solitū? Eqdē nō mō eos noui q sūt: sed
eoȝ pr̄es ēt & auos. Nec sepulchra legens uereor:
qđ aiūt ne pdā memoriā: his enī ipis legēdis redeo
in memoriā mortuoȝ: nec uero quēq̄ senū audiui
oblitū quo loco thesaurū obruisset oia q̄ curāt me

ma. & mi. qn̄ nō ampli⁹ uocabula hēmus qb⁹
eos appellemus hoc mō: pater: auus: abauus:
tritauus: pauus attauus & maiores: sic de mi-
norib⁹ dr̄. ¶ Apud la. istat ēt ut pbet senectu-
tē nō eē remotā a reb⁹ gerēdis. Sūmū cōsiliū:
appellat̄ senat⁹ nō tm̄ pp ætatē q̄tū pp digni-
tatē. nā cū γέροντες senes γερουσία ab eis
senat⁹ cognoiat⁹. Lacedæmō aūt ciuitatē: quā Lacedæ-
spartā dicūt: uñ nomē gētile fit lacedæmoni⁹ mon
ut lacedæmoniosq̧: hymeneosq̧ & scito q in
tota græcia duæ erāt ciuitates excellentiores
cæteris. Lacedæmō & Athenæ: q̄ duo ocl̄i græ
ciæ nūcupāt̄. ¶ Legere. s. apđ poetas & aucto
res historias & res scriptas. Et audir̄ ab aliqb⁹
q mlt̄a sciūt pterita & nouerūt res gestas: uel
audire ab aliis legētibus. ¶ Repieris externas
pegrinas. ¶ Cædo: & est uorbū ipatiuū & cæ- Cædo.
do & cædite tm̄ iueniunt̄: & accētū hēt in fine
& exēplū. & text⁹ est Neuii poetæ comici uti-
cæ mortui Roma pulsi factiōe nobiliū ac pci-
pue Mete. q li. cōposuit: quē ludū appellauit i
quo iduxit duos adolescētes: quoȝ unus alte-
ri obuiās ingt quō resp. Thebanoȝ eo pacto
labefacta eēt: cui rn̄det a iuuenib⁹: nō ampli⁹
a senib⁹ regebat̄: p qđ pbat Cato q senes sunt
qui respu. gubernāt: & q nō sunt remoti a re-
b⁹ gerēdis: uñ dicit unus eoȝ adolescētulorū
ab Ennio itroductus. ¶ Cædo dic rēp. nostraȝ Cædo
s. thebanā. ¶ Sic enim: uerba Cato. exponētis
qđ dixit. ¶ Percūctant̄: q̄rit Terē. in eunucho. Terēti⁹
Quē pcōter qua insitā uia. ¶ Rn̄dent & alia. s.
ab ipo adolescēte iterrogato quo pueniebant
oratores noui stulti adolescētes q suis temerariis cōsiliis rēpu. nostrā pdiderūt: oratores eni dicit uim maximā
in dicēdo hn̄tes: unde Quinti. diffinit oratores eē uiros bonos dicēdi peritos: sed hoc loco non cadit diffinitio: Quinti-
orare aūt prisci dicebāt agere: hinc oratores cārū actores sunt appellati & legati qui reipu. mādata pagerent: ut Orare
centū oratores. ¶ Temeritas: uidelicet certe. ¶ Florētis: metaphoricū uerbū est: qm̄ licuit sempq̧ licebit. Signa-
tū psente nota pducere nomē. Hora. ¶ Prudētia: bonoȝ & maloȝ discretio: & memoria multarū rerum. ¶ At
memoria minuit̄. Antipophora est quā aliquis Cato: facere potuisset dicēs senes obliuiosos eē & in eis minui Memo-
memoriā: aut q sit Læ. uel Scipio: est eni memoria animi reȝ & uerboȝ dispōnis firma pceptio. At & sed sem ria
per significāt drīam rerū. ¶ Credo: rn̄der Cato obiectioni factæ: & pbat q in senib⁹ memoria nō deficit nisi in
illis qui eā nō exercēt: & qa natura sunt obliuiosi. ¶ Tardior: crassiori genio: nā tardus duo significat: & Crassuȝ Tardus
ingenio q tarde itelligat. Terē. Hui tardus es: & lentū & segnē corpe q tarde moueat̄. ¶ Themistocles: de quo Terēti⁹
diximus supra mirabilē memoriā habuit adeo qđ oium suoȝ ciuiū noia memoriter teneret iam senex. ¶ Lysi-
machū salutare: hoc est ut unū hoiem salutaret pro alio ipm honorās. q. d. nō: Lysimachus aūt pater fuit Aristi-
dis atheniēsis: hic uero Aristides tāta uirtute & gl̄a fuit: q æqualis ppemodū extitit Themistocli. Itaq̧ ut ait
Æmilius pbus: cū eo de pricipatu cōtēdit: obtractarūt iter se: & tātæ huic iustitiæ fuit: q cognoie iustus est ap-
pellatus: ex ea Aristidis iustitia factū est q se oēs q̄si græciæ ciuitates ad atheniēsiū societatē applicuerūt. ¶ Eq- Æmili⁹
dē noui: scio: etiā de seipso loquit̄: nec mirū: qa senes de seipsis plærūq̧ laudatores sunt. ¶ Eqdē: ego qdē: iungit̄ probus
eni prima secūda & tertia psona tū in Ci. tū in aliis auctoribus. Persius. Nō equidē hæc dubites amboȝ fœdere Eqdem
certo. ¶ Cōsentire dies. ¶ Qui sunt: hoc est uiuūt: sed pr̄es & auos ipsoȝ qui fuerūt: hoc est mortui sūt. ¶ Auos: Persius
patris matrisq̧ patres ex illa uoce nuncupatus: quā græci auuos pferunt magnū significantem: cum auus ma Auus
gnus sit in familia. ¶ Quod aiunt: dicunt: & est in puerbio q qui legunt inscripta & epithaphia & epigrāmata
mortuoȝ memoriā pdūt: hoc ego Cato nō timeo: qa in ipsis legēdis magis memoriā exerceo & ipsam confir
mo meā. ¶ Thesaurū: reȝ pciosarū repositionē: græcū qdē nomē θησαυρός: nō aūt ab auro ut dicūt multi: nā Thesau-
non solum auri: sed omniū rerum præciosarū repositionē thesaurum dicimus. ¶ Meminerunt oia uadimonia. rus

¶ In pmptu hñt:unde accusatiuũ regit ut diximus memini. ¶ Vadimonia eni sunt fideiussiones & pmissa quæ fiũt pro aliis debitis. ¶ Qui sibi distinguẽdũ:qui debẽt sibi & cui ipsi debeãt hoc est obligati sint. ¶ Iuriscõsulti: quos dicũt doctores legũ:& dicunt iuriscõsulti & iurecõsulti. ¶ Põtifices:qui reb⁹ sacris psunt:quos nũc papas appellamus:dicti uero a posse & facio. Varro tñ arbitrat a ponte:nã ab his sublicius est factus primũ & restitutus sæpe. ¶ Augures:hi pdigiis publicis pĕrãt:& in istoꝝ collegio erat:ordo hoium prudẽtiũ. ¶ Ingẽtia:q̃si innata a natura dicunt igenia. Studiũ est q̃dã uehemẽs applicatio ai ad aliqd pagẽdũ sũma cũ uoluptate. ¶ Industria:diligẽtia q̃dã ardens circa res honestas.

minerũt uadimonia cõstituta:q sibi,qb⁹ ipi debeãt. Q uid iuriscõsulti? Q uid põtifices? Q uid augures? Q uid phi senes q̃ multa meminerũt? Manẽt ĩgenia senib⁹ mõ pmaneat studiũ & idustria: nec ea solũ ĩ claris & honoratis uiris:sed in uita ẽt priuata & qeta. Sophocles ad summã senectutẽ tragœdias fecit:q pp studiũ,cũ rẽ familiarẽ negligere uideret, a filiis in iudiciũ uocat⁹ est:ut queadmodũ nr̃o more male rẽ gerẽtib⁹ prib⁹ bonis iterdici solet:sic illũ q̃si desipiẽtẽ a re familiari remouerẽt iudices. tũ senex dr̃ eã fabulã:quã in manib⁹ hẽbat & pxie scripserat. Oedipũ coloneũ recitasse iudicib⁹:q̃sisseq̃: nũ illud carmen sapiẽtis uideret:quo recitato sententiis iudicũ est liberat⁹. Nũ igit hũc:nũ Hesiodũ: nũ Simonidẽ:nũ Stesicoꝝ:nũ quos añ dixi Isocratẽ:Gorgiã.nũ Homerũ:nũ phoꝝ pricipes Pythagorã:Democritum:nũ Plato.nũ Socra.nũ postea

¶ Quieta:sine armis. ¶ Sophocles:iste fuit pclarus & sapiẽtissimus poeta græcus atheniẽsis:qui multas scripsit tragœdias:de quo Virgi. Sola sophocleo tua carmina digna cothurno:uñ iã factus senex scripsit tragœdiã: quã ἐπικολονῳ appellauit cũ hẽret filios q gubernationẽ rei familiaris cupiebãt: accusarũt eũ iudicib⁹: q iã desipiebat & rem domesticã nõ bene curabat. unde uocat⁹ in iudiciũ sciẽs accusationẽ factã a filiis secũ sub pallio tragœdiã œdipi collonei adduxerat: quã illis dieb⁹ absoluerat:q̃ lecta statim fuit absolut⁹. ¶ Tragœdias fecit.s.œdipũ coloneũ. ¶ Familiarẽ: domesticũ: sed utplurimũ familiaris significat amicũ:ut si negociis familiarib⁹ impediti: hocest reb⁹ & negociis & causis amicoꝝ meorũ occupati.in quo multi errãt exponẽtes familiarib⁹ pro domesticis. ¶ Nostro more:romano more:est eni mos bñ uel male uiuendi cõsuetudo & est mesuꝫ nomẽ:ut ualitudo uenenũ. ¶ Interdici:ne ministrare possit amplius:& est uerbũ iuriscõsultoꝝ. ¶ Desipientẽ: a desipio qd̃ est uerbũ cõpositum a de & sapio.

¶ Eã fabulã.s.œdipodẽ coloneũ:posuit eni fabulã pro tragœdia: sicut Terẽ. fabulã pro comœdia: œdipus aũt rex thebanoꝝ fuit:q Iolaũ patrẽ ignorãter iterfecit & matrẽ iocastã ignorãter duxit uxorẽ: a qua.iiii.suscepit filios Polinicẽ:Etheoclẽ:Ismenẽ:& Antigonẽ filios:quã rẽ ut resciuit œdipus oculos effodit sibi & athenas exulauit:ubi magnificẽtissime suscept⁹ est:& ibi mortuo sepulturã magnificã & eminentẽ in altũ cõfecerũt:unde loconeus dictus est:qa κολωνη est locus eminens in altũ & sublimis:quã rem Sophocles stilo tragico scripsit. Itẽ Stati⁹.itẽ Euripides.itẽ & Seneca idẽ scripsit:& dr̃ œdipus:qa pedes iflatos habuit & adustos:cũ fuit exposit⁹ a parẽtib⁹:nã pforarũt ei pedes ueru ignito ut moreret:qa p oraculũ acceperãt scelus:qd̃ postmodũ contigit:q̃uis euitare conari fuerit:iuẽtus aũt fuit œdipus:ita exposit⁹ puer a quodã uiro:& illũ ad corinthiũ regẽ detulit quẽ libẽtissime suscepit in filiũ cũ ab uxore plẽ hẽre nõ posset. Illud carmẽ opus illud metricũ:ut diximus carmẽ appellat. ¶ Nũ igit. hũc eni Sophoclẽ:& ponit nũc cumulũ & frequẽtiã exẽploꝝ:qb⁹ fit manifestũ a reb⁹ gerẽdis senectutẽ nõ eẽ remotã. ¶ Hesiodũ:poetã græcũ quẽ Vir.imitat⁹ est in geor. ¶ Simonidẽ:poetã græcũ lyricũ q tpe quo stesichorus poeta mortuus est clarus habet ingt Eusebi⁹. Præterea Pyndarus & Simonides poetæ lyrici uno tpe habiti sunt isignes. ¶ Stesicoꝝ aliũ poetã. ¶ Socratẽ:q delphici appollinis oraculo omniũ hoium sapiẽtissimus fuit iudicat⁹:ut dixim⁹.primus phiã de cælo deduxit in terrã:& eo tpe dr̃ nat⁹: quo Themistocles hausto tauri sãguie mortuus est. ¶ Gorgiã leontinũ.s.de quo añ dixim⁹:q tm̃ docẽdæ artis oratoriæ quæstũ cõsecut⁹ fuit:ut oium hoium primus ad sui memoriã in delphis in tẽplo solidã ex auro statuã posuerit. ¶ Homerũ nũ:an phoꝝ an poetaꝝ pricipẽ appellamus:in dubio est. Oiuꝫ eni bonaꝝ artiũ pitissimus fuit:ut cæcus tñ:iõ Homerus ionici eni ὁμηρον cæcũ dicũt. Suũ eni ppriũ Diogenes erat. ¶ Pricipẽ: antiqtate & uirtute:Pythagorã principẽ dicimus qui relicta Samo pr̃ia in Ægyptũ pfectus est:ubi uariaꝝ reꝝ itelligẽtiã assequeret. Inde ad Persas cõmigrauit maioriq̃ doctriæ se tradẽs erudiẽdũ sidereos mot⁹ stellarũq̃ cõcursus accepit hinc cretã:lacedæmoniãq̃ petẽs tandẽ in italiã uenit:regnãte Numa:ubi tãta seueritate uitã duxit:ut crotoniatæ:ad quos primũ diuertit tãti uiri auctoritate ad bonos sanctosq̃ mores breui tpe reducti fuerint:qui magna prius & itẽpetata luxuria pfluebãt:sæculis postea q̃plurimis:sic eius pythagoreũ quæ uiguit in italia nomẽ ut alius uideret doctus nemo. Adeo ut Platonẽ relictis athenis istitutiõis illoꝝ cognoscẽdæ grã i italiã aduentasse comperio. ¶ Democritum:abderitam philosophum:hic uero tantas fuit sortitus opes ut pater eius Xerxis Persarum Regis exercitũ dapibus explere sumptuosissimis facile poterit:eis tamẽ opibus donauit patriã:reseruatis quibusdã rebus admodum paruis:quod ideo fecit:ut suo studio liberiore quidem animo uacare posset reliquorũq̃ semp ipse ridebat ambitionẽ & curas inanes:de quo Iuuenalis ait. Iam ne igitur laudes qd̃ de sapientibus alter ridebat:quotiens a limine mouerat unum. Sustuleratq̃ pedem flebat contrarius alter. Platonem:qui in italiam uenit:ut ante diximus. Pythagoræ fama permotus:ubi q̃plurimos cognouit. Tum maxime Architam tarentinum thimeum Arionemq̃ uiros certe philosophos:& rerum naturas omniũ doctos.

Vadimoniũ — Iuriscõsulti — Pontifices — Varro — Augures — Ingenium — Studiuꝫ — Virgi. — Familiaris — Desipiens — Fabula — Terẽti⁹ — œdip⁹ — Iuuen^a.

¶ Xenocratē: Zenonē cleantē phos oībus artibus claros atheniēses: nō enim est inuētus phs aliqs cleans noie. Sed Zeno ille pclarus phus Zeno cleantes est appellatꝰ a familia. Zenocrates uero ut inqt Valeriꝰ tāta sapiētia sanctitateqꝫ fuit: ꝙ ingētissimus ei honos exhibebaẜ athēnis: adeo ꝙ cū testimoniū dicere coactus ad a tā accessisset: ut more eius iuraret: se oia uere rettulisse: uniuersi iudices cōsurrexerūt: cōclamauerūtqꝫ ne iusiurāduꝫ diceret: quodqꝫ sibimet postmodū dicēdæ sniæ loco remissuri nō erāt: sinceritati eius cōcedendū existimauerunt. Valeriꝰ

¶ Eū Diogenē: hic Romā semel legatus atheniēsibꝰ missus fuit: ordo ergo est perhypbaton: nū igiẜ senatꝰ coegit hūc: nū Hesiodū: & cætera. q. d. nō.

Zenonē Cleantē: aut eū quē uos ēt romæ uidistis Diogenē stoicū coegit in suis studiis obmutescere senectus? An nō in oībꝰ his studioꝝ agitatio uitæ æqlis fuit? Age ista diuīa studia omittamus. possuꝫ noiare ex agro sabino rusticos uicios & familiares meos qbꝰ absentibꝰ nunq̄ fere ulla in agro maiora opa fiūt nō ferēdis nō pcipiēdis fructibꝰ: nō cōdendis: q̄q̄ in illis hoc minus mirū. Nemo eni est tā senex: q se ānū nō putet posse uiuere: sed iidē laborāt in eis: q̄ sciūt nihil ad se oīno ptinere. Serunt arbores: q̄ alteri sæculo psint: ut ait Statiꝰ nr̄ in synephebis. Nec uero dubitet agricola q̄uis senex q̄reti cui ferat rñdere diis imortalibꝰ: q me nō accipe tm̄mō a maioribꝰ uoluerūt: sed ēt posteris tradere. Meliꝰ cecíliꝰ de sene alteri seculo pspiciēte: q̄ illud idem. LÆ. Ædepol senectꝰ si nihil qcqd aliud uitii apportet secū cū aduenerit. Vnū id satis est ꝙ diu uiuēdo multa q̄ nō uult: uidet. CA. Et multa fortasse q̄ uult atqꝫ ea qdē q̄ nō iuste sæpe ēt adolescētia icurrit. Illud uero idē Ceciliꝰ uitiosiꝰ. LÆ. Tū ēt in senecta hoc reputo miserrimū: sentire ea ætate eē odiosū se alteri. CATO. Iucūdū potius q̄ odiosum. ut enim bona adolescētibus indole præditis sapiētes senes delectanẜ leniorqꝫ fit eoꝝ senectus: qui a iuuentutē colunẜ & diligunẜ. Sic adolescētes senum præceptis gaudēt: qbus ad uirtutū studia ducunẜ. Nec minus itelligo me uobis. q̄ uos mihi eē iocundos. Sed uidetis ut senectus nō mō lāguida: atqꝫ iers nō sit: u erūetiā sit oposa: & semp agens aliqd & moliens: tale. s. quale cuiusqꝫ studiū in supiore uita fuit. Quid? q ēt adiscūt aliqd: ut solonē in uersibꝰ gl'iantē uidimus: q se quottidie aliqd adiscentē senē fieri

¶ Agitatio: frequētatio: & exercitatio a frequētatiuo uerbo agito. Agitatio ¶ Age. exhortātis est græcuꝫ qdē: & trāsitio est qua utimur: cuꝫ de diuersis rebꝰ dicimus & trāsitū ad aliā rē facimꝰ. ¶ Vicinos & familiares meos: qa & Cato agros & pdia hēbat in sabino agro. ¶ Quibꝰ absentibꝰ nunq̄ maiora opa fiūt: ut est arare: seminare: cōdire: q uocanẜ maiora opa: ergo ipsis semp psentibus oia opa maiora fiūt. ¶ Cōdēdis: reponēdis in horrea. ¶ Minus mirū: nō miruꝫ: qa laborāt pro se ut hēant pro āno futuro: qd corrodāt: cui rei subiūgiẜ rō. ¶ Viuere: uitam ducere. Est aūt uiuo uerbuꝫ mesum: ut ualeo. Nā exoptātis est & maledicētis. Virgi. in. iii. Viuite fœlices qbꝰ est fortuna peracta iā sua. Itē in buco. Viuite siluæ. i. peritæ. ¶ Sed ideꝫ. in aliis qdē rebus nō mirū: nō mirū est si laborāt: qa nemo est tā senex. ¶ Statius noster: aut latinus: aut proximus ætati suæ: uñ notamus duos statios: unū maiorē de quo nūc dr̄ q statius cæcilius dicebaẜ: alterū minorē gallicū: q Vespasiani impatoris tpe & usqꝫ ad Domitiani Titi fratris puenit iperiū qui & Titus iunior dictus. ¶ At hic de quo nūc agit Cato scriptor comœdiarū clarus habitꝰ est: natione insup gallus: & Ennii primū cōtubernalis: qdā Mediolanēsem ferūt: mortuus est anno post mortē Ennii: & iuxta ianiculū sepultꝰ: ut inqt Eusebius in finephebis in libro quem finephebos appellauit. ¶ Agricola: qđ colat agrū dictus: unde sciēdū est ꝙ apud maiores agricultura in magno erat honore: ad quā ēt milites emeriti accedebāt. ¶ Posteris: nepotibꝰ. ¶ Melius. s. dixit de sene pspiciēte cū dixit. Serit arbores. ¶ Cecilius: quē diximus statiū cecilium qd illū idē: qđ. s. tū in illo libro dixit. ¶ Quod est ædepol: est aūt ædepol aduerbiū iurātis ab æde & tēplo Pollucis. Ædepol ¶ Quæ nō uult: ut morbos & alia huiusce: hoc aūt argumētū est debile: & nulliꝰ momēti & falsum: qa id idē in cæteris ætatibꝰ dicere possumus: & absurde in hoc uitupat senectutē. Volt aūt est ātiquū: qa magna erat affinitas iter u & o. uult uolt quoius cuiꝰ. quoi cui. ¶ Et multa fortasse q̄ uult. Rñsio Catonis est ad cecilíū: qa ēt senes uidēt multa fortasse q̄ uolūt: ut honores reuerētias auctoritatē: quā boni hoies uenerantẜ. ¶ Atqꝫ sæpe ēt adolescētia dissoluit: ut diximus argumētū cecilii a sīlī in florida ætate. ¶ Iā eqdē: alia uerba statii cecilii uitiosissima: & idē dicit Noniꝰ. M. hūc textū statii allegās: & senes oībꝰ odio & tedio sunt. At qđ rñdit Cato dicēs iucūdū potiꝰ q̄ odiosum: cuiꝰ rei subiūgit rōnē optimā dicēs p cōparationē. ¶ Indoles: hæc est eni iudicium futuræ pbitatis. ¶ Nō minus: pbat p exēplū ut ipsis adolescētibꝰ Scipione & Lælio. ¶ Lāguida: ocio & lentitudini dedita. ¶ Iners: sine arte & opa cōtra illud Horatii. Spe lōgus iners auidusqꝫ futuri. Horatiꝰ ¶ Moliēs: faciēs aliqd cū grauitate supiore pterita: qa sancte uixit & studiosus fuit in iuuenili ætate: ita in senectute. Vñ Virgilianū illud dictū pclarū est Vsqꝫ adeo a teneris cōsuescere multū est. Virgi. ¶ Adiscūt aliqd. s. in senectute: de quo pōit exēplū de Solone: qđ eni accepit Vale. hic aūt atheniēsis fuit unꝰ de septē sapiētibꝰ legū dator: quoꝝ duo fuerūt Solō & Draco. Solon aūt suis uersibꝰ gl'iabaẜ: ꝙ senescēs adiscebat multa dicēs. ¶ Senē fieri: senex didici: uñ nō est mirum si eruditius loquiẜ: ut diximus supra: nā cōstat in his pstudiosū fuisse: adeo ꝙ in cōsiliū pficiscēs sub pallio

dicit:ut ego feci:q græcas lr̃as senex didici. Quas qdẽ sic auide arripui:q̃si diuturnã sitim explere cupiẽs:ut ea ip̃a mihi nota eẽnt:qbus me nũc exẽplis: uti uidetis. Qd' cũ fecisse socratẽ in fidibꝰ audirẽ: uellẽ eqdẽ & illud (discebãt eni fidibꝰ antiq̃) sed ĩ lr̃is certe elaboraui. Nec nũc qdẽ uires desidero adolescẽtis (is eni locus erat alter de uitiis senectutis) nõ plus q̃ adolescẽs ẽt uires tauri:aut elephãtis desiderabã. Qd' eni hoi naturalr̃ ĩsitũ est:eo uti decet. & qcqd agas agere ꝓ uiribꝰ. Quæ eni uox põt eẽ cõtẽptior q̃ milonis Crotoniatæq cũ senex eẽt iã:athletasq; se in curriculo exercẽtes uideret:aspexisse lacertos suos dr̃:illachrymãsq; dixisse. At hi qdẽ iam mortui sũt:nõ uero tã isti q̃ tu ip̃e nugator:neq; eni ex te unq̃ es nobilitatꝰ: sed ex lateribꝰ & lacertis tuis. Nihil sex. æmiliꝰ tale:nihil multis ãnis añ Ti. Coruñca. nihil mõ. P. Crassus:a qbꝰ iura ciuibꝰ p̃scribebaẽ:quoꝝ usq; ad extremũ spiritũ ꝓuecta est prudẽtia. Orator metuo ne lãguescat senectute. Est eni munus eius nõ ĩgenii solũ:sed lateꝝ ẽt & uiriũ. Oino canoꝝ illud in uoce splẽdescit:ẽt nescio quo pacto ĩ senectute:qd' eqdẽ nõ amisi adhuc:& tñ uidetis canos meos. Sed tñ decorus est fmo senis qetꝰ & remissus:facitq; p̃sæpe ip̃a sibi audiẽtiã diserti senis cõpta orõ & mitis. Qd' si exeq neq̃as possis tñ

libros græcos portabat:sic ẽt posuit arripui uerbũ uiolẽtũ. ¶ Sitim:traxit silitudinẽ ab hoie sitibũdo uel cane. ¶ Socratẽ:hic iã senex p̃studiose fidibꝰ operã dedit in qbꝰ magna laus & gl'ia fuit:sicut in lr̃is ut ꝓbꝰ æmilianus

Fides — in ꝓhemio dedit. ¶ In fidibꝰ:hæc fides est cythara & chorda eiꝰ dicta ꝙ ĩ'miter se chordæ eiꝰ cõcordẽt sonentq; q̃tũ. s. iter hoies fides. ¶ Illud. s. fides pulsare & ip̃am musicã sicut Socrates. ¶ Discebãt ẽt fidibꝰ antiqtꝰ:hoc per parẽthesim dr̃:nec mirũ si antiq discebãt fidibꝰ:sũmus eni honor musicæ erat apud antiquos:cuiꝰ rei manifestator est ꝓbꝰ. Themistocles q cũ clarissimaꝝ reꝝ gestaꝝ excellẽtissimus eẽt & militiæ p̃itissimus cũ in cõuiuio lyrã recusasset habitꝰ ẽst ĩdoctior:hic est ꝙ excellẽtissimi uiri fidibꝰ laborauerũt. ¶ Epaminundas:certe græciæ p̃riceps. Chirõ. medicinæ p̃stãtissimus: & hic Socrates sapientissimus:de quo nũc agiẽ. ¶ Sed ego elaboraui:uehementissime studiũ adhibui:uñ nota ꝙ addidit de se ip̃so:ut Socrate nõ ĩferior uidereẽ: & latini nostri græcis nõ uiderenẽ eẽ mĩores: & ut inquit

Horatiꝰ — Hora. Laudator tp̃is acti. Nãq; oẽs sũt laudatores de seip̃is senes. ¶ Neq; ego:rhetorico ordĩe utiẽ:eo eni ordĩe quo diuisit:eo ꝑfecto seqtur. Nã & dixit de p̃ria cã q̃ auocat a rebꝰ gerẽdis nũc aggrediẽ alterã:ꝙ corpꝰ facit ĩfirmiꝰ. ¶ Desidero:est ꝑprie de rebꝰ absentibꝰ:uñ poniẽ desideriũ pro absentia. ¶ Is eni: ꝑ parẽthesim. i. p̃ iterpositionẽ s̃niæ. ¶ Plusq̃ adolescẽs:

Tauri — qa desiderare uires tauri eẽt plusq̃ adolescentis uires expetere. ¶ Tauri uires: aut elephantis. Ista sũt aialia miræ fortitudĩs: elephãs tis declinaẽ: & elephãtus ti. ut secto q; elephãto. Et cũ eẽm adolescẽs ip̃oꝝ uires nõ desiderabam: qa cõtra naturã fuisset:nũc aũt cũ senex': uires adolescẽtiũ nõ desidero:qa eẽt cõtra natura3: qd' dicit. ¶ Quod est naturalr̃: a natura datũ. ¶ Decet:decoꝝ cõdecẽs est:ut cũ sis adolescẽs adolescẽtiũ uiribꝰ utare: cũ uero senex senũq; utare uiribꝰ: & sic nõ fit ĩuita minerua. ¶ Pro

Pro — uiribꝰ: ꝓ aũt multis modis poniẽ tã in appositiõe q̃ in cõpõne ut ingt Prisci. nũc uero ponitur pro aut ul' f'm:ut pro uiribꝰ. i. ad uel f'3 uires. ¶ Quæ uox: uitupat milonem athletã crotoniatã: q factus senex deplorabat uires suas amissas ꝑ senectutẽ uidẽs athletas se exercẽtes & dicebat. ¶ At hi qdẽ. s. lacerti mei sunt mortui:qa amiserũt uires suas. Sciẽdũ tñ ꝙ iste de quo nũc agiẽ milo:fuit qdã athleta de crotone italiæ ciuitate: uñ est patriũ nomẽ crotoniata. ¶ Curriculo:huiꝰ uocabuli significationẽ nõ hẽmus manifestã:sed alia significat:iterdũ tp̃s & spaciũ cursus:iterdũ paruũ currũ & cursu3. Lacertos latine: brachia græce dicimus: in italia eni erãt tres ligũæ:latina: osca: & græca. ¶ Nõ uero uerba Catõis uitupantis milonẽ. ¶ Isti. s. lacerti tui:uñ totã dr̃ iã iter iste & hic. ¶ Quã tu ip̃e nugator. s. mortuꝰ es. ¶ Neq; eni:subiũgit rõnẽ:qa nũq̃. ¶ Ex te. i. ex aio tuo:uñ nota illud qd' diximꝰ de Pl'one:q dicebat aium eẽ hoiem: & corpꝰ qdẽ eẽ aial:qd' est cõe cũ bestiis. Sic & Ci. ĩ sõno Scipiõis. ¶ Nõ ẽ hõ quẽ uides:hõ ãt est a rõne: & sic itelligiẽ hi loco iõ addit cõtrariũ. s. ex lateribꝰ & lacertis. ¶ Sex. Æmiliꝰ. P. Crassus. Titꝰ coruũcaniꝰ p̃stãtissimi uiri romãi fuerũt. ¶ Prudẽtia:q̃ est p̃teritaꝝ & futuraꝝ & p̃ñtiũ reꝝ cognitio. ¶ Orator:ponit q̃dã obiectionẽ:quã ei aliqs facere potuisset ꝑ quo ip̃e loqẽ:ul' qd sint uerba ip̃ius Lælii. Orator q est uir bonꝰ dicẽdi p̃itꝰ. ¶ Metuo:sub quodã timore reuerẽtiæ. ¶ Munꝰ:officiũ alias donũ significat. ¶ Sed lateꝝ ẽt & uiriũ:ut bonã hẽat uocẽ & latera fortia & firma:qbꝰ uox ip̃a formaẽ: & stare possit ad recitãdũ. ¶ Nescio quo pacto:modus qdã loquẽdi:cũ res ip̃a hẽt nescio qd latẽris energiæ:qd uerbis apire nes-

Iuuena. — scimꝰ:q̃le est illud Iuuena. Hũc q̃lẽ est nescio mõstrare & sentio tñ. ¶ Quod:canoꝝ. ¶ Nõ amisi: ꝓbat ex ip̃o & bñ. Nã hoc est decoꝝ auctoris:ut idẽ docet hoꝝ ut fueẽ ad imũ. Quicqd ab icepto ꝓcesserit & sibi cõstet: uñ ẽt debemꝰ scire illud qd' dixit Ply. de laudibꝰ Cato qd' nullus ĩ urbe fuit q totiẽs fuisset accusatꝰ: & semꝑ absolutꝰ. quadragesies eni patet accusatus & gl'iose absolutꝰ:quã rem ẽt Valeriꝰ ope suo cõplexus est. ¶ Nõ amisi: & hoc

Amitto — ꝙ sit uerũ galba ꝓbauit Catonis aduersariꝰ:uñ ingt Ply. accusator maloꝝ assiduus galbã octogenarius accusa-

Admitto — uit:amitto aũt differt ab admitto:amittere eni ꝑdere est:adittere uero recipe. ¶ Et uideris tñ meos canos:hoc est capillos: & hæc dicẽs dimulsit sibi barbã græco more. ¶ Sermo:uox remissa & finitima quottidiane locutioni: Est aũt duplex uox:una quæ cõtẽtio dr̃:altera quã f'monẽ appellamus:quã rem optime in rhetoricis definiuit Cice. ¶ Nequeas:secũda utiẽ ꝑsona. ut diximus plærũq; pro tertia. modus qdã loquẽdi in oi genere dicẽdi.

¶ Scipioni p̄cipe & Lælio: docere Scipionē & Læliū: pro qbꝰ itelligit oēs adolescētes: unā pbat q̄ senectus si non hēt uocē dicēdi: salt ē hēt facultatē docēdi: & faciēdi bonos uiros. ¶ Stipata: circūdata. Vt magna stipāte caterua. Stipare eni ppriè est dēsare tractū a stipa: quā iterponūt nautæ uasis in oibꝰ. Doceat: q̄tū ad lrās & doctrinā ¶ Instituat: q̄tū ad bonos mores. ¶ Ad oē officii munus: hoc est ad oē officiū honestatis: munus eni pro officio officiū pro honestate ponit: officiū eni polysemus s̄mo est iterdū munus: iterdū obsequiū: iterdū debitū hoc est illud qd' debet effici: ab efficiēdo dictū: nō ut qdā dicūt ab officiēdo. Stipo

Scipiōi p̄cipe & Lælio. Quid eni est iucūdiꝰ senectute stipata studiis iuuētutis? An ne eas qdē res senectuti reliqmus: ut adolescētulos doceat: istituat: ad oē officii munus istruat? Quo qdē ope: qd pōt eē p̄clarius? Mihi uero .C. & .P. Scipiōes: & aui tui duo .L. Æmilius. P. Aphricanus comitatu nobiliū iuuenū fortunati uidebant? Nec ulli bonaꝝ artiū magr̄i nō beati putādi q̄uis cōsenuerit uires atq3 defecerit: & si ista ip̄a defectio uiriū adolescētiæ uitiis efficit sæpius q̄ senectutis. Libidiosa eteni & itēperata adolescētia effœtū corpus tradit senectuti. Cyrus aūt apud Xenophontē eo s̄mone quē moriens habuit: cū admodū senex eēt: negat se unq̄ sensisse senectutē suā ibecilliorē factā: q̄ adolescētia fuisset. Ego .L. Metellū memini puer: q cū q̄driēnio post alterū cōsulatū pōtifex maximus factꝰ eēt. (xxii. annos ei sacerdotio p̄fuit) ita bonis uiribꝰ eē in extremo tp̄e ætatis ut adolescētiā nō reqreret. Nihil necesse est de meip̄o dicere mihi quāq̄ & id qdē senile: ætatiq3 nr̄æ cōcedit. Videtis ne: ut apud Homerū sæpissime Nestor de uirtutibꝰ suis p̄dicet. Tertiā eni iā ætatē hoīum uixerat: nec erat ei uerecūdū ne uera de se p̄dicās nimis uideret aut isolēs aut loq̄x & eni ut ait home. ex eiꝰ ligua melle dulcior fluebat or̄o: quā ad suauitatē nullis egebat corpis uiribꝰ: & tn̄ ille dux Græciæ nūq̄ optat: ut aiacis sil'es decem hēat. At ut nestoris qnq3. Qd' si acciderit: nō dubi

¶ Ca. & .P. Scip. isti fuerūt frēs de qbꝰ inqt Vir. Duo fulmia belli scipiades: in quo multi Virgiliꝰ errāt putātes maiorē & miorē scipiones africanos: cū isti duo frēs fuissent: qui in hispania apud nouā Carthaginē ifidus iterēpti sunt: cū illic fortissime p̄liarēt: s3 hoc pacto se hēt istorū cōiūctio scipionū. Publius scipio africanus maior ualitudinariū scipionē genuit: ut diximus: q hūc scipionē adoptauit minorē africanū: unā fit .P. africanus auus huiꝰ p adoptionē huiꝰ. Luciꝰ aūt Æmiliꝰ est: auus eiꝰ naturalis: qui .P. Æmiliū genuit huius Scipiōis africani patrē. ¶ Comitatu: est eni comes ppriè m iti- Comita nere: hoc ab oi magr̄o putandi boni & beati: tu magr̄i aūt dicunt nō mō artiū p̄ceptores: sed Magr̄ qcūq3 sunt in aliquo magr̄atu: dicti qdē q̄ magis cæteris possint. ¶ Et si ista: pbat q̄ si uires defecerūt senibꝰ: euenit ex uitiis & itēperātia: & libidie & male acta uita. ¶ Iuuētutis effœtū Effœtū debilitatū tractū a sil'itudie puerpæ q̄ post de Fœtum bilitat ut ab extra & fœtū: q̄si sine fœtu: nā fœtū dicimus cuiuslibet germē uel fructū. ¶ Tradit: q̄a una ætas tradit alteri. ¶ Cyrꝰ: hic de humili statu & regno ad magnū euenit: de quo Xenophon scripsit librū quē περι παιδειας κυρου noiauit: & Iustinꝰ nr̄ eiꝰ historias nō silētio p̄teriuit. Xenophon aūt p̄clarus p̄hus & orator: & in re militari studiosus fuit. Cyri p̄terea fuerūt duo: de quo nūc agit: & mior cuiꝰ εν αναβασει. Xenophō errauit. ¶ Imbecilliorē: debiliorē: nomē qdē dimiutiuū a baculo Imbecillis bacillus: hic ibecillis debilis ut est senex q se baculo regit. ¶ Ego .L. Metellū: ut nō inferiores externis uiderent latini de nr̄is subiūgit exemplū p̄batiōis cā: ordo est. Ego puer memini. L. Metellū ita bonis uiribꝰ extremo tp̄e ætatis ¶ Vigiti & duos ānos ei sacerdotio p̄fuit: hoc est p parēthesim dictū. ¶ Sacerdotio: hoc est pōtificatꝰ: qui oibꝰ p̄erat sacerdotibꝰ. Erāt eni tria gn̄a sacerdotū feciales fœciales: qui fœderibꝰ faciēdis p̄erāt. ¶ Salii: a saltādo dicti a numa pōpilio istituti: qui .xii. numero fuerūt: quo saly tp̄e de cælo clypeus cecidit: & flamies q a flosculo lanæ quē p̄emiētiæ cā sup apicē ferebāt denoiati sūt. ¶ Aliorū: s̄m. flamines ¶ Nihil necesse: uellet de se dicere Cato: & ne uideat arrogās excusat se: & facit quādā digressionē quā dicūt ad rē tn̄ ptinētē cā p̄batiōis. ¶ Videtis: exēplū p̄batiōis & imutatiōis cā. ¶ Homeꝝ: patrē oīum bonaꝝ artiū. ¶ Nestor: de uirtutibꝰ suis p̄dicet. ¶ Tertiā hoīum uiuebat ætatē: hoc est q̄ erat in tertia ætate: hoc est q̄ hēbat circiter octogitanouē ānos: q̄a ætas dicebat spaciū trigita ānoꝝ: sed scire debemus qd' tribꝰ modis ætas itelligit: iterdū eni ponit p āno: & tūc uł deriuari απο του ετους. i. āno: iterdū ordinē ip̄m ānoꝝ hoīu3: ut ifantiā ētas pueritiā: iterdū uero spaciū .xxx. ānoꝝ: qd' appellat Homerꝰ γενεαν: qd' apta sit ad generādū. Homeri āt carmē est hmōi τω δ' ηδη δυο μεν γενεαι μεροπων ανθρωπων εφθιαθ' οι προσθεν αμα τραφεν ηδ' εγενοντο. hoc ē duæ ætates hoīu3 iuicē distātia erāt cōsūptæ Nestori: qd' sic Ci. in latinū cōuertit. tertiā hoīum uiuebat ætatē. Possumꝰ ēt ætatē hoc loco: ut supiꝰ diximꝰ: tripartitā in hoībꝰ eē dicere: & in eo qdē s̄nia melior est sensus. ¶ Aut isolēs: cū quo nemo solere hoc est cōuersari possit. ¶ Loquax: de se multa magnifica dicēs & elata uerba: ex eiꝰ ligua melle dulcior fluebat or̄o. ¶ Dux ille. s. Agamēnō q cū Achille cōtendit: de quoꝝ cōtētiōe fecit nestorē Home. & eoꝝ tractātē cōcordiā. Vn̄ Agamēnō eiꝰ cognita sap̄ia inqt: q̄ potius optabat hr̄e qnq3 nestores q̄ decē aiaces in exercitu: q̄ breui superet Troiā. Aiax aūt fortissimus fuit. s. thelamoniꝰ. Nā duo fuerūt thelamoniꝰ & oyleus: ut & furias aiacis oylei. Thelamō aūt eiaci filiꝰ duos habuit filios Theucrū & Hysiona: & Aiacē ex alia uxore: hic cū arma Achillis iā mortui hr̄e nō posset: in furorē uersus seip̄m interemit. ¶ At: sed supple optabat ut decē sil'es nestoris hēat. At eni & sed semp d'rīā significat rerū. ¶ Troia p̄uicia pria-

tat quin breui troia ſit peritura. Sed redeo ad me. Quartū ānū ago & octogeſimū:eqdē poſſe uellē idē gl'iari qđ Cyri⁹:ſed tñ hoc queo dicere:non me qdē his eē uirib⁹:qb⁹ aut miles punico bello:aut q̄ſtor in eodē bello:aut cōſul in hiſpania fuerim: aut q̄driēnio poſt cū tribun⁹ militaris depugnaui apđ Thermopylas.M.Attilio.C. Labeone cōſulibus. Sed tñ ut uos uidetis nō plane me eneruauit: nō afflixit ſenectus:nō curia uires meas deſiderat: nō roſtra:nō amici:nō clientes:nō hoſpites. Nec eni unq̄ ſum aſſenſus illi ueteri laudatoq; ꝓuerbio qđ monet mature fieri ſenē ſi diu uelis eē ſenex. Ego uero me minus diu ſenē eē mallē: q̄ eē ſenē anteq̄ eſſem. Itaq; nemo adhuc cōuenire me ualuit:qn fuerim occupatus. At minus hēo uiriū q̄ ueſtrū uteruis. Nec uos qdē.T.Pontii cēturionis hētis. Nū iccirco ille eſt p̄ſtātior uobis? Moderatio mō uiriū adſit tm̄ q̄tū q̄ſq; pōt nitat̄. Nec ille magno deſiderio tenebit̄ uiriū. Olympiæ p ſtadiū ingreſſus eē. Millo dr̄ cū humeris ſuſtineret bouē uiuū. Igr̄ has corpis:an Pythagoræ tibi malis uires ingenii dari? Deniq;

Miles
mi in qua eſt Ilion ciuitas:quā græci dicūt τροιαν:iterdū uero ſignificat ludū eq̄ſtrē puerorꝫ & ciuitatē quam primo cōdidit Æneas:cū in italiā ꝓfectus eſt:ut nec te troia capit. ⁋ Sed redeo:facta digreſſiōe ne uideat̄ arrogās ſeipm̄ laudare icipit & de ſeipō dicere:& narrare magr̄at⁹ quos geſſerat. ⁋ Cyrus:pſarꝫ rex de quo ingt nūq̄ ībecilliorē ſenectutē ſuā ſenſiſſe. ⁋ Miles:nomē eſt ꝓfeſſiōis militiæ:& hēt duas pres in equo.ſ.uñ eq̄tes & in pede:uñ pedites dñr:& utriq; milites appellant̄:dicti uero a millenario nūero:quo cōficiebant̄ legiones: quos & græci dicūt χιλιαρχουσ q̄ſi χιλιων αρχουσ. Sed hic ꝓprie tribunos militū ſignificat. ⁋ Bello punico.ſ.ſecūdo:qa tria bella punica fuerūt. ⁋ Quæſtor: uice fūgēs impatoria in exercitu:fuit eni quæſtor fortiſſim⁹ ſub Scipiōe. ⁋ Eodē bello.ſ.punico.cōſul in hiſpania:ubi celtiberos domuit: & ne rebellare poſſent ad ſingl'as ciuitates lr̄as miſit:ut muros diruerēt:qđ executiōi mādarūt ſingulæ ciuitates. ⁋ Tribunus militaris:q erat ad corrigēdos & caſtigādos puniēdos & ſoluēdos milites:iō dicti qđ terni trib⁹:tribub⁹:rānēſiū:luceriū:ticiēſiū ad exercitū mittebant̄:fuit aūt tribun⁹ militū Cato ſyriaco bello:& occupatis thermopylarꝫ iugis p̄ſidiū hoſtib⁹ depulit:fuit ēr tribun⁹ militū in Sicilia. Itē p̄tor:& in ſua p̄tura ſardiniā ſubegit. Item cēſor:qñ Luciū flaminiū cōſularē i ſenatu mouit:qđ ille in gallia ad cuiuſdā ſcorti ſpectaculum eiectū quēdā ex carcere iugulari iuſſiſſet. ⁋ Apud thermopylas mōtes lōgiſſimos i occidēte icipiētes:& in ægeū mare finiētes & totā græciā p mediū diuidētes apud quos antiochus rex cū romanis:i quo bello tribunus militū fuit Ca. dictæ thermopylæ portæ callidarū aq̄rū qa ibi ſunt aliquæ aq̄rū callidarꝫ uenæ θερμον eni callidū πυλη uero porta. ⁋ Curia:locus ſenatorꝫ & concilia:curia dicta ꝙ ibi curaret̄ ſtat⁹ ro. ⁋ Vires meas deſiderat:hoc ē deficio a curia:deſiderare eni eſt rē abſentē cupere:nō eni eſt opus:ut uires meas curia deſideret:qm̄ qdē me hēt aſſidue in ſenatu: hic ſæpe in hiſtoria ponit̄ deſiderare pro deficere:ut deſiderata ſunt decē milia hoium:uñ nota ꝙ ut diximus ſūmus orator fuit:& in curia ſe exercebat in gñe deliberatiuo: in foro aūt in gñe iudiciali:in amicis & populo in gñe demōſtratiuo. Scimus eni tria eē gña cāuſ:deliberatiuū:demōſtratiuū:& iudiciale. ⁋ Roſtra aūt forꝫ ſignificat in

Cliens
quo roſtra nauiū pro iſigni laude uictoriæ habitæ ſuſpēſa fuerāt:tāq̄ in loco frequētiori ut oēs uiderēt. ⁋ Clientes:q̄ſi collētes a colo dicti:cui⁹ correlatiuū eſt patronus q eū in cā defendit:ſicut fili⁹ & pr̄.uñ eſt nomē p̄rocinium cāuſ defenſio. ⁋ Hoſpites:exteri hoīes & amici:quorꝫ tāta neceſſitudo & reuerētia fuit ad iuicē ſuſcipiēdo

Virgili⁹
rū ꝙ & deū ipſi hoſpitalitati p̄fecerūt: quē Iouē ξενιον dixerūt.uñ Vir. Iuppiter hoſpitib⁹:nā te dare iura loquunt̄. ⁋ Minus mallē:nō magis uellē. ⁋ Anteq̄ fuiſſem.ſ.ſenex:nāq; dū iuuenis fui iuuenilia tractaui:& ſic cæ-

Inuenio
Repio
Ouidi⁹
terū ætatū quæ ſua fuerūt officia libēter exeq̄:nūc cū ſim ſenex ſenilia mihi chara ſūt officia. ⁋ Cōuenire:iuenire aliqn. Inuenire eni & repire in hoc differūt: ꝙ iuenire eſt rē quæſitā oſtendere. repire aūt eſt a caſu. Oui. Tu nō

Cēturio
Decurio
inuēta repta es. ⁋ At minus:antipophora. ⁋ Vteruis:utriq; dicimus & idē eſt. ⁋ Nec uos quidē:rñdet antipophoræ. ⁋ Cēturionis:centū militū p̄fecti & decuriones decē militū:cēturia uero dr̄ quæ ſub uno erat cēturione & cū nunc cēturio dr̄ & decurio cēturionus & decurionus & curionus dicebat̄. ⁋ Quātū pōt.ſ.ut pro qualitate

Stadiuꝫ
ætatis uires hēat:ne ille qdē nunq̄ ponit̄ ne & qdē:q̄ſi iterponat̄ aliqd. ⁋ Magno deſiderio uiriū:qm̄ tm̄ hēbit uiriū:quātū.ſ.ſatis erit:& qđ ſibi nō deficiēt uires. Ponit̄ eni deſideriū pro re deficiēti. ⁋ Per ſtadiū:curriculum & locū ipm̄ ubi currebat̄ & ludebat̄ ſignificat. uocabulū aūt eſt græcū ςαδιον:hoc eni primū ab Hercule ferunt eē cōſtitutū:& eo qdē ſpacio qđ ipē uno ſub ſpiritu confeciſſet & ex illo ſtadiū appellatū qđ in fine reſpiraſſet: atq; ſteriſſet:ſignificat aūt octauā miliaris partē. ⁋ Millo.ſ.crotoniata de quo diximus. ⁋ Suſtineret bouē: taurū eni quēdā cōſueuit millo a teneris āuis ſuſtinere ſuis humeris:& hoc qdē ad multos ānos effecit & cū iā taurus grādis eēt admodū millo nō maiore niſi tātūdē agebat:& id oībus ſtadio olympiæ ſpectaculo fuit:ſed ſuis iſtis cōfidens uirib⁹ nō abiuit ipunis. Forte eni fortuna nodoſam quādā quærcū loco deſerto iacentē offendit: & cuneos adhinc in ſe fixos hñtem quā ſcindere agricolæ robuſti nō poterāt:& ut illic uires ſuas oñderet: quærcus ipſas apire manib⁹ conat⁹ eſt. cunei ꝓſiliere q̄ primū:quærcus uero manus millonis illic affixas icluſit & futura nocte cū diſcedere nequiſſet eū lupi cōmāducauerūt. ⁋ Vires igenii pythagoræ:qui cū phliuntē aduentaſſet nobiliſſimā ætoliæ ciuitatē:ibi de rerū natura oium grauiter & ornate & copioſe diſſeruit:& ibi a rege interrogat⁹ q̄ potiſſimū arte ualeret:& an ſapiēs eēt:rñdit nullā artē ſcire ſe. Eſt aūt ingenii ſubtilitas q̄dā naturæ &

sapia. Salu. in catilinario. igeniū nemo sine corpe exercebat. ¶ Isto bono. s. uiriū. ¶ Paululū ætate ꝓgressi: ieunte. s. uirili ætate. ¶ Cursus: rō bona ꝙ ætas est cert⁹ cursus & una uia qd primo ifantia: postea pueritia: deide cæteræ ætates: & qlibet hēt uires sibi cōuenietes & cōgruas. ¶ Tēpestiuitas: cōueniēs tps: uñ tēpestiue dr̄: ut tēpestiue uenisti: hoc est I ipo tpe. ¶ Infirmitas: qd nō sunt firmi in ꝓposito: has ptes Hora. I poetria tāgit optime: Horati⁹
ut Reddere q uocē iā scit puer: & pede certo Signat humū: gestit paribus colludere: & ipa Collegit ac ponit temere & mutat in horas. ¶ Ferocitas iuuenū. Hora. Imberbis iuuenis tādē custode remoto Gaudet equis canibusq & aprici gramie cāpi. ¶ Cōstātis ætatis: uirilis. s. Ho. Cōmissis studii ætas aiusq uirilis Quæri opes & amicitias iseruit honori Cōmisisse caueat qd mox maturæ laborāt.

isto bono utare: dū adsit: cū absit ne reqras: nisi forte adolescētes pueritiā: paululū ætate ꝓgressi adolescētiā debeāt reqrere. Cursus est certus ætatis: & uia una naturæ eaq simplex: sua cuiq parti tēpestiuitas est data. Vt eni ifirmitas puerorum: & ferocitas iuuenū: & grauitas iā cōstātis ætatis: sic senectutis maturitas naturale qddā hēt: qd suo tpe pcipi debeat. Arbitror te audire Scipio hospes tuus Masinissa q facit hodie nonagita ānos nat⁹: cū igressus iter pedib⁹ sit: in equū oino nō ascēdere: cū equū ex equo nū descēdere nullo ibre: nullo frigore adduci ut capite opto sit: sūmā in eo eē corpis siccitatem. Itaq exeq oia regis officia & munera. Pōt igr̄ exercitatio & tēperātia ēt i senectute cōsuare aliqd pristini roboris. Nō sūt i senectute uires: nec postulāt qdē uires a senectute. Ergo & legib⁹ & istitutis uacat ætas nr̄a munerib⁹ iis: q nō pnt sine uirib⁹ sustineri. Itaq nō mō qd nō possumus: sed nec qtū possum⁹ qdē cogimur. LÆ. At ita mlti sūt ibecilles senes ut nullū officii aut oio uitæ mun⁹ exeq possint. CATO. ad id qdē nō ꝓpriū senectutis est uitium: sed cōe ualitudinis: q fuit ibecillis. P. Aphricani filius is qui te adoptauit: quā tenui aut nulla potius ualitudine: Q d nisi ita fuisset: alterū ille extitisset lumen ciuitatis. ad paternā eni magnitudinē animi doctria uberior accesserat. Q uid mirū igit̄ in senibus: si ifirmi sunt aliqn: cū ne id qdē adolescētes effugere possint? Resistēdū Læli & Scipio senectuti est: & eius uitia diligētia cōpēsanda sunt. Pugnādū tanq cōtra morbū est: sic cōtra senectutē habēda rō

¶ Maturitas: qa qcqd agit senex: agit q maturæ & sapiēter. Sed ut hāc ptē Hora. itelligit: hoc loco Catonis gr̄a pbeamus. ¶ Percipi: qa dixit maturitas tracta sil'itudo est a frugib⁹: q maturant & pcipiunt. ¶ Audire te. bñ obs̄uat pceptū Hora. q dicit primo mediu3: ne discrepet imū. Oia eni adducit a pricipio usq in finē in laudationē senectutis. ¶ Masinissa: hic rex fuit mauritaniæ q ꝓuicia in aphrica est: soci⁹ & cōfœderat⁹ ppli ro. de quo dicit Li. in secūdo bello punico: ꝙ semp fauēs fuit popu. ro. & maxime fuit amicissimus isti⁹ Scipionis: de quo Valeri⁹ ēt ponit exēplū. ¶ Hodie: aduerbium Hodie
tpis dictū ab hoc & die. ¶ Frigore: sic ait de ip Tibul.
so Tibullus. Nō mihi pigra nocēt nec hiberna frigore noctis. Non mihi cū multa decidit imber aqua. ¶ Sūmā siccitatē: soliditatē: ꝙ nullū catarrū passus est: hoc est defluētiā humorum. Nam κατάρρεω est defluo. ¶ Officia quæ debēt effici a rege. ¶ Tēperātia: abstinētia a potatiōe & luxu & aliis hmōi est eni tēperātia: ut a Cicerone diffinitū est: ueteri rhetorica: rōnis in libidinē: atq in alios nō rectos ipetus ai firma & moderata dn̄atio: ei⁹ uero ptes sūt tres: cōtinētia: clemētia: modestia. ¶ Nō sunt in senectute uires: antipophora est. ¶ Nec postulant: qa eēt cōtra naturā: cū naturalr̄ senectus sit sine uirib⁹. ¶ Ergo legib⁹: ita legēdū est: ergo ætas nr̄a. s. senilis absoluta est p leges & istituta ciuitatū ab istis mūerib⁹ quæ sustineri nō pnt: ut est pliari cōtra hostes & arma ferre p pr̄ia & hmōi officia. Cauēdū est sane ne legamus: ergo uacat legib⁹ & istitutis: ordo est: ergo uacat his munerib⁹: q nō pnt sine uirib⁹ sustineri. Vt ego ua. hoc est caret. q. d. ifinite: & tūc uacat itēdit significat. Lex aūt ab instituto Lex
& iure differt. Lex eni est iuris spēs. Vir. Iura dabūt legesq iuris. Iuuena. Quod si uexant leges ac iura curari: ius Virgili⁹
aūt est gn̄ale: istitutū uero pticulare a legib⁹. ¶ Sed nec qtū possumus qdē cogimur: ꝙ si ēt possemus aliqd isto Iuuena.
rū officiorum pstare nō cogimur. qa alienū est a nr̄a ætate: cū senect⁹ sit cōsiliū & prudētia. ¶ Et multi: alia antipophora cui tn̄det dicēs. ¶ Ad id qdē nō ꝓpriū senectutis uitiū: qa id qd est ꝓpriū alicui⁹ rei semp inhæret ei sicut calliditas igni: frigiditas aquæ: qd in senectute idē dr̄: cum uires nō sint ꝓprie senectutis iis: ergo nō inhærent ipsi. ¶ Valitudinis: naturalis cōplexiōis. nā ualitudo tria significat: sanitatē: ifirmitatē: & cōplexionē. ¶ Quidē Valitudo
fuit: ꝓbat id p exēplū Scipiōis ualitudinarii q fili⁹ fuit. P. Africani. Is Scipio ualitudinari⁹. ¶ Qui tē. scipionē.
¶ Adoptauit: filiū suū adoptatū fecit: est eni adoptatio in alienā familiā trāsitio alicui⁹: qui uiuēte pr̄e in ei⁹ ad Adoptatio
huc ptāte est. Attogatio est trāsitio in alienā familiā alicui⁹ qui mortuo pr̄e in sua ptāte est: & hæc fiebāt in cōcione ppli rogati: ut illū rogaret ꝙ in suā familiā acceptaret: ne uideret aliq fraude fieri. ¶ Alterū ille lumē. Se- Arrogatio
cūdus splēdor romanæ urbis respectu pr̄is sui: qui primus splēdor fuit ciuitatis romanæ. ¶ Vberior: abundantior doctrina: qa fuit eruditior pr̄e. Pater eni sūmus fuit plius qui Panætiū pceptorē habuit: sed iste fili⁹ eū doctrina supauerat: qui uirib⁹ æquare nō potuit. ¶ Infirmi sunt imbecilles & debiles. ¶ Resistēdū: documenta dat optima qbus resistere possumus senectuti. ¶ Diligētia: ut a nimia potione & ciborum supfluitate. ¶ Tanq cōtra morbū: sicut facit aliqs febricitans qui se abstinet a uino & reb⁹ sibi cōtrariis. ¶ Habēda rō ualitudinis: modus

loquēdi. Cōsiderāda est ualitudo: & maxime habēda est cōsideratio ut recte ualeamus. ¶ Exercitationib⁹ modi
cis: cū modo & mēsura factis. ¶ Nō opprimant: qa pp nimiā potionē & ciboꝝ abūdantiā uires suffocant non
reficiunt. ¶ Nisi tanq̄ oleū: p similitudinē oñdit hoc: qa sicut uidemus in lucernā: si nimiū olei est: papyrus suffo
cat: & nō ardet: sic in corpore hoium pp nimiā potionē extingunt uires ai & corporis. ¶ Animi uero & corpo
ra qdē ingrauescunt exercitationū defatigatione: sed animi multo exercitādo magis leuant: & fiūt subtiliores:
per qd̕ pbant & ipsi phi aium eē imortalē cum motu & exercitatione leuet & corpus eē mortale & caducū: cū

Aius ingrauescit exercitationū defatigatione: & fa
Anima ciunt dr̄iam inter aium & aiam. Aia enim qua
uiuimus aius uero quo sapim⁹. ¶ Nā quos ait
nunc cōfutat alias obiectiones. ¶ Cecilius de
Comic⁹ quo supra diximus. Stati. Cecilius. ¶ Comi
Comœ cos: interest inter comicū & comœdum: quia
dus comicus ille dr̄ qui comœdias cōficit: ut Te
Persius ren. Plau. Comœdus uero comœdias agit: ut
histriones sit: tragicus & tragœdus. Creda
mus tragicis huic: qd de Colchide torua. Per.
Fabula semesto ponat hiāda tragœdo. ¶ Hos
significat. s. eē stultos: & qui creduli & qui ob
liuiosi: qui dissoluti sunt: pars eni stultitiæ est
cito credere & obliuisci prætericarū rerū & ne
cessariarum & esse intēperantes & dissolutos.
¶ Quæ uitia nō sunt senectutis: quæ si essent
ppria senectutis: essent quidē in oibus senib⁹:
& inhærerēt ipsi senectuti sicut diximus calor
igni & frigus aquæ. ¶ Sed inertis ignaue som
niculosæq; senectutis senū illoꝝ qui sunt som
Ignau⁹ niculosi inertes & ignaui. Est eni ignauus ab
Nauus in & nauus n in g mutat: & significat hoiem
sine igne & ardore aliquo rei faciēdæ. Nauus
aūt significat strenuum & pmptum alicuius
rei faciēdæ a nauis celeritate dictus: & ignauia
Petulan est animi: inertia uero corporis. ¶ Petulantia:
tia sine freno lasciuiæ: unde petulci & petulces la
sciuiētes & libidinosi: & petulātia ipsa lasciuia
a peto petis dicta est. ¶ Magis nō pbatoꝝ: er
go maloꝝ. Sic adaptat comparationē. ¶ Deli
Delira ratio: a recta uia discessio: & latinum nomē est
tio ut dicit Nonius dictum a lyra: quæ est fossa &
Nonius sulcus rectus: qui contra agros tuendos dici
tur: & in quem uligo terræ decurrat: hinc deli
Plautus rare a recto recedere. Plautus in amphitrione
Delirat uxor: & græcum etiam nomen est: &
tunc per c scribit: ut deliratio: & tractuʒ a græ
co puerbio. ¶ Quatuor ro. subiungit exemplum de Appio cæco: de quo supra diximus. ¶ Demum: familiaʒ
oium domesticoꝝ. ¶ Clientelas: causarū defensiones: cuius correlatiuum est patrocinium. ¶ Nec languens: bis
est intelligēdum: nec ut languēs: nec sane accumbebat senectuti. ¶ Tenebat: habebat detinebat alibi pro dirige
re. ¶ Metuebant: pprie seruoꝝ est. Verebant: cum reuerentia timebant: & est pprie filioꝝ. ¶ Liberi: filii: & tm̄
Liber pluraliter declinatur. Liber uero libri duo designat & corticem & codicem liber liberi bacchum notat & homi
nem suo iure uiuentem. ¶ Mos patrius: patriæ romanæ disciplina: interdum pro doctrina: interdum pro bo
nis moribus: ut hic capit. unde est disciplinatus. ¶ Honesta: ab honore dicta: & nunc honoratā significat: cuius
Manci partes sunt quatuor: prudētia: tēperantia: iustitia: & fortitudo. ¶ Mancipata est: serua est a manu & capio: q ali
pium os in sua capiat ptāte: unde seruū mancipiū dicimus. A iure aūt belli antiqui tractus est sermo: q cuʒ capitalia
essent bella: in qbus oēs hoies occidebant: accessit postmodū in captiuis quæda humanitas: ut nō iterficerētur
sed manciparent: & uenderent: & semp eēnt serui: unde serui nō a seruiēdo: sed a seruādo dicti: unde & mācipa
Seruus ti serui & manumissi: hoc est donati libertate: & extra manū. i. ptātē missi: cui debeant p emptionē. ¶ Senile ali
qd: quātū ad mores ut in eo sit maturitas. ¶ Aliquid adolescentis: ut in eo sint urbanitates: sales & iucūditates.
¶ Probo: cōmēdo: laudo. ¶ Septimus: ex seipso pbat hoc. ¶ Originū: in quo oium ciuitatū italicarum ponebat
Monim̄ originē: ideo originū libros uocauit. ¶ In manib⁹: quē tunc scribebat & in eo oia antiqtatis monumēta collige
tum bar. Monimēta eni sunt historiæ: & alia stripta ac facta memoriæ causa. Monumētum uero quicqd mortuorū
Monu causa ædificatū est: & ad aliquoꝝ memoriā factū: ut Pyramides: tēpla: carmiaq; ab admonēdo dictum. & ideo
mentuʒ sm. i. prope uiam: huiusmodi erant aliqua: ut prætereuntes admonerentur: & se fuisse & illos esse mortales.

ualitudinis. Vtēdū exercitationib⁹ modicis: tm̄ ci
bi & potiōis adhibēdū ut reficiant uires nō oppri
mant. Nec uero corpori soli subueniēdū est: sed ēt
mēti atq; aio mlto magis. Nāq; hæc quoq;: nisi tāq̄
lumini oleū istilles extigunt in senectute uires. Et
corpora quidē defatigatione & exercitatione igra
uescūt: animi aūt se exercendo leuant. Nā quos ait
cecilius stultos comicos senes: hos significat cre
dulos: obliuiosos: dissolutos: quæ uitia sūt nō sene
ctutis: sed iertis ignauæ somniculosæ senectutis ut
petulātia: ut libido magis est adolescētū q̄ senū: nec
tm̄ oium adolescētum: sed nō pbatoꝝ: sic ista senilis
stultitia: q̄ deliratio appellari solet: senū leuiū est: nō
alioꝝ. Quatuor robustos filios: & filias qnq;: tātā
domū: tātas cliētelas appius regebat & senex & cæ
cus. Intētū eni aium tanq̄ arcū hēbat: nec lāguescēs
succūbebat senectuti. Tenebat nō mō auctoritatē:
sed ēt iperiū in suos. Metuebāt eū serui: uerebant
liberi: charū oēs hēbāt: uigebat in ea domo patrius
mos & disciplina. Itaq; eni senectus honesta est: si se
ipsa defendat: si ius suū retinet: si nemini mācipata
est: si usq; ad extremū spiritum dominat in suos. Vt
eniʒ adolescentē in quo senile aliqd: sic senē: in quo
adolescentis est aliquid laudamus: quod qui sequi
tur corpore senex esse poterit: aio nunq̄ erit. Septi
mus mihi originū liber est in manibus: oia antiqui
tatis monumēta colligo causarū illustriū quascūq;

¶ Cārū discrepationē: dicētiū & cōtradicētiū. ¶ Illustriū: nobilissimarū nō uiliū psonarū. ¶ Cōficio: pficio & li matas facio. Intelligere possumus q̄ orōnes q̄ in publico recitabātur domi elimabātur: & dicūt q̄ cū recitabanť erāt qdā notarii tātæ uelocitatis man⁹ habētes q̄ ad uerbū illas totas scribebāt Ciceronē ergo post recitationē emēdasse nulli dubiū est. Sed quā pro milone habui. totā recitare nō potuit pp tumultū clodianorū. Ius qdē hu manū est. ¶ Fas uero diuinū. ¶ Pōtificiū: est āt pōtificiū qđ nūc ius canonicū dicūt. ¶ Ciuile: q̄ leges ciuiles ap pellāt. ¶ Pythagoreorū more: ut diximus pythagoras samius fuit: & in nr̄am uenit italiā: in ptē. s. quā magnam græciam uocāt: ubi phiam docuit: & suis fuit usus dicere discipulis ut quæ in die didicerāt in uespe cōmemorarēt & repeterēt memoria & recordarētur: quod oīa memoriter tenerēt: & memoriā exercerēt: & sic uiderenť in uespi qd boni maliue in die fecissent: quos ipse Pythagoras uersib⁹ cōplexus est: quos aureos appellauit: & īterest multum īter Pythagoricos. Pythagoreos: & Pythagoristas. Pythagorici eni sunt Pythagoræ discipuli: Pythagorei Pythagoricorū discipuli. Pythagoristæ dicuntur illi qui Pythagoream sectā & opionem sūt secuti ¶ Vesperi datiuo pro ablatiuo poniť. i. ī uespere: uel melius: ut sit aduerbiū. Nō dubitauerūt eni maiores nr̄i pp e & ī lr̄arū affinitatē: & uespi & uespe dicere: & inani & inane: & heri & here. Iuue. Res hodie minor est here q̄ fuit atq; eadē cras deteret exiguis aliqd. Curricula stadia qbus adolescēte currēdo saltādoq; exercitantur. ¶ Adsum amicis: ad defensionē amicorū uenio. Adesse eni sæpe utiť pro defendere Tulli⁹: & pdesse. ¶ Frequēs pro frequēter: ut libēs pro libēter: recēs pro recenter: ut sole recēs orto. ¶ Multū: q̄tū ad uehemētiā cogitatiōis: & diu q̄tū ad tēpus. ¶ Cogitatas: & bn̄ & prudēter fecisti Cato. Parꝫ eni prudēs is existimať: qui accedit ad orādū: nisi prius domi quæ dicēda sūt excogitauerit. Plutar. q̄ per auctoritatē demosthenis cōprobatū est. Ter eni iterrogatus in senatu atheniēsi s̄niaꝫ suam: ter rn̄dit. Nō eni p̄meditatus sum. ¶ Lectulus meus: iucūdus per diminutiuū dixit: lectus aūt dictus est q̄ ad sese hoies fessos alliciat. ¶ Acta. s. bene tēperāter & moderate. qm̄ reseruauit uires. ¶ Obrepat: clāculum subintret. ¶ Sensim: paulatim sine sensu q̄ homo non sentit.

Ius
Fas
Ius pōtificium
Ius ciuile
Pythagorici
Pythagorei
Pythagoristæ
Iuuena.
Curricula
Adesse
Tullius
Lectus

defendi. nūc q̄ maxime cōficio orōnes. Ius augurꝫ pōtificiū ciuile tracto: multū ēt litteris græcis utor Pythagoreorūq; more exercēdæ memoriæ gratia. qđ quoq; dixerim: audiuerim: egerim: cōmemoro uero hesp̄i. Hæ sūt exercitatiões īgenii. Hæc curricula mētis. In his desudās: atq; elaborās corpis uires: nō magnopē desidero. Adsum amicis: uenio in senatū frequēs ultroq; affero res multū: & diu cogitatas: easq; tueor aī: nō corpis uirib⁹. Quæ si exeq neqrē: tū me lectulus oblectaret ea ipsa cogitātē: q̄ iā agere nō posse. Sed ut possim facit acta uita: semper eni ī istis studiis laboribusq; uiuēti nō ītelligiť q̄n obrepat senectus. Ita sensim sine sensu ætas senescit: nec subito frāgitur: sed diuturnitate extiguiť.

f Equiť tertia uituperatio senectutis: q̄ ea carere debet uoluptatibus. O præclarū munus ætatis: siqdē id aufert nobis qđ in adolescētia uitiosissimū. Accipite eni optimi adolescētes ueterē orationē architæ tarētini magni in primis & p̄clari uiri: q̄ mihi tradita est cū eēm adolescēs tarēti cū. Q. Maximo: nullā capitaliorē pestē: q̄ corporis uoluptatē hoibus dicebat a natura datā. Cuius uoluptatis auidæ libidines temere & effrenate ad potiūdū incitarētur. Hic patriæ pditiões: hinc rerū publicarū euersiōes: hinc cum hostibus clādestina colloquia nasci dicebat. Nullū deniq; scellus nulū magnū facinus eē: ad qđ suscipiēdū: nō libido uolu

Equiť tertia uituperatio senectutis. Reddit docilē & attētū & ꝑuisū auditorē trāseundo ad tertiā ptē
f supioris diuisiōis. ¶ O p̄clarū: icipit cōfutare opionē illorū qui senectutē uitupant qđ uoluptatibus careat. O p̄clarū: admirātis est Vir. O q̄te me. ¶ Accipite: audite: ut Vir. Accipe nunc danaū isidias & crimie ab uno disce oēs. ¶ Veterē orōnē: uet⁹ eni īterdū ad uitupationē. Terē. Veteris poetæ male rn̄ deat. ¶ Architæ: hic fuit tarētin⁹ sūmus p hius ætate Platōis: q̄ græce unā egregiā orōnē cōtra uoluptatē cōposuit: quā Catōi illuc pfecto cū q̄nto Fabio: ut uidim⁹ supra: qdē su⁹ hospes attulit: & eā ipse traduxit ī latinū: & in hoc suo īserit s̄mōe. ¶ Magni: q̄tū ad sciam: q̄ facit hoiem: & est cōmēdatio testimōnii. ut faciat qdē qđ genus īter currēs appellať. ¶ Præclari: q̄tū ad famā & nomē. ¶ Tradita: a quodā hospite suo. ¶ Nullā: hæc ē illa orō architæ ī q̄ ordinē rhetoricū fuauit. Prio eni facit ppōnē. Secūdo rōnē. Tertio rōnis cōfirmationē. Quarto exhortationē: postmodū cōclusionē: dicit ergo. ¶ Dicebat. s. architā. & bn̄ iqt dicebat ut oratoris ē apte distīcte & ornate dicere. ¶ Capitaliorē: mortaliorē a capite denoiamus totū qđ maximū ē ī hoie. ¶ Cui⁹: rō ē: tegit artē qđ ē maxie faciēdū. ¶ Voluptatis: est eni uoluptas uocabulū mediū: sicut ualitudo uenenū facin⁹. Voluptas qdē ē delimētū quoddā sensū: & sic nūc capiť. Et uoluptas ēt ē q̄dā aī iucūditas & delectatio q̄ sæpe utiť Cic. ī ep̄lis: & qa ista uocabula media sola per se posita: ut plurimū in malā partē summūtur ut hic qn̄ in bonā partē accipimus aliqd addimus epitheton: ut bn̄ uale: bona ualitudo: bonū facinus. ¶ Effrenate intēperanter. ¶ Ad potiēdū: in sua ptāte habēdū: & bn̄ elegit uerbū aptū qđ ꝓprie est in uoluptatib⁹. ¶ Hinc: ex ista uoluptate & rōnis cōfirmatio. ¶ Patriæ: pro qua mortē adire debem⁹: ut dulcis amor p̄riæ. Itē uincit amor p̄riæ laudūq; imēsa cupido: & pro uoluptate pecuniaꝫ aut alicuius alius rei prodimus ipām. ¶ Cū hostibus: sunt eni ab hostimēto. i. æquamēto dicti adeūt eni p̄liū ex æqua cā & īdicta: & hostes: & inimici ī hoc differūt: q̄ hostes sūt publici: inimici uero priuati ut

Virgili.
Vetus
Teren.
Voluptas

nihil est tā inimicū: q̄ uoluptas. ⁋ Magnū facinꝰ: qa & bonū ut diximꝰ. ⁋ Ad suscipiēdū ē: cape ad pficiēdū. ⁋ Stu
Flagitiū pra: ī uirgines. ⁋ Adulteria: ī uxores. ⁋ Flagitiū: oē magnū scælus & potissimū ī libidinibꝰ a flagitādo dictū ꝙ ē
cū quodā ardore & igne petere. ⁋ Illecebris: attractiōibꝰ ab illiciēdo. ⁋ Quis deꝰ: aut pmetheꝰ q hoiem ex limo
Donū fecit: & postmodū solis calores īfundit: aut ipē deꝰ q regit oia. ⁋ Dono: qđ fit nullo merito ītercedēte. Donū ut
Munus inqt Donatꝰ diis daẛ. Munꝰ & pmiū holbꝰ sed donū & munus tā anī factū q̄ post factū daẛ. Præmiū uero nō nisi
Nihil post factū. ⁋ Nihil: dictū qdē a nec & hilo: qđ nec hile sit. Hilū eni ē medulla sambuci: siue cānæ: Ci. in tusculanis:
Hilum Saxū sua dās ītēdo nec pfic hilū. ⁋ Virtutē: uir
Cicero tus cū uoluptate & libidie eē nō pōt. Et uirtus
Virtus inqt Ci. ī ueteri rhetorica ē hitꝰ aī ī naturæ mo
Cicero dū rōni cōsentaneꝰ. ⁋ Iubebat: p decernere ēt
ponebāt ātiq nūc p uelle & pcipere: & nota
ꝙ oēs istæ sūt exornatiōes: q̄ collocātur in me
diū orōnis. ⁋ Quāta pcipi: ut oēs hēat uolu
ptates ad oēs sensus delinimēta sūt uisū: audi
tū: gustū: odoratū: & tactū. ⁋ Exeq possent: qa
uoluptates ipæ ipediūt oēm cogitationē men
tē & rōnē. ⁋ Pestiferū: bn̄ cōplexus ē: qa ī ppō
ne dixit capitaliorē pestē. ⁋ Lōgior: qtū ad tē
pus. ⁋ Hæc cū. C. Pōtio. Nūc ponit quō: & cū
quō hita fuerit illa orō: & qs ei tradidit: ordo ē
⁋ Nearchus tarētinꝰ hospes nr̄: dicebat se acce
pisse a maioribꝰ natu Architā locutū hæc cum
C. Pōtio &c. pro cuiꝰ noticia hæc legimꝰ ī Li
uio lib. viii. Ruptis iter romanos: & samnites
fœderibꝰ: & eodem tpe Tito uetrurio Spurio
posthumo cōsulibꝰ. Et Sānites eo tpe Herēni
um posthutiū: &. C. Pōtiū eiꝰ filiū regē habe
bāt: hic eni. C. Pōtius ad romāos legationem
misit: & īfecta pace legati reuersi sūt: uū suo &
suorū cōsilio usus decreuit bellū romanis īfer
re. Itaq romanū exercitū in aliq̄s angustias co
gere cogitauit. Simulauit eni Luceriā Apuliæ
ciuitatē romanæ coloniæ obsidere: & illuc dū
iret exercitus aggredereẛ: qđ fecit. Nam q̄pri
mū romani exercitū Apuliā miserūt ad Luce
riæ auxiliū: ad quā adeūdā duæ erāt uiæ: una p
ter orā supni mōtis: q̄ tutior: sed lōgior erat.
Altera uero p furcas cādidas breuior: quā nō
ulteriꝰ cōsiderātes, ut citius irēt: elegere. Verū
locus iste ut scribit Liuiꝰ hoc mō āgustus erat
Saltus duo alti āgusti siluosiq sūt mōtibꝰ mōtes circa pplexus iter se iūcti. iacet iter eos satis patēs clausus in me
dio cāpus herbidus aquosusq p quē mediū iter ē. Sed anteq̄ uenias ad eū ītrādæ p rio āgustiæ sūt & aut eadē q̄ te
īsinuaueris uia retro repetēda: aut si ire porro pges p aliū saltū altiorē ipeditiorēq euadēdū. In eū cāpū uia alia p
cauā rupē: romāi remisso agmīe dū ad alias āgustias ptinus pgerēt: septē deiectā arborū saxorūq iacētiū adiacē
tē molē īuenire: quo ptinꝰ captos se eē ītellexerūt. C. Pōtiꝰ uero postq̄: ut exoptauit romanū tēdebat exercitum
custodiēs exitū: legatos q̄primū misit ad patrē qd faciēdū eēt de capto exercitu romāo. Rn̄dit oēs eos liberaliter
citissime dimittēdos ītactos qđ. C. Pōtiꝰ stolidū eē existimauit: & patrē delirare: & iterū misit ad eū legatos: qbꝰ
rn̄dit iterū oēs simul: & ad unū eē īterficiēdos: de itegro & tertiā pri misit legationē: ut ad cōcionē suā ueniret:
q stati plaustrū cōscēdit: & ad filiū uectus ē: & sua rn̄sa ualidis rōnibus corroborauit: & iter alia uerba hæc dixit:
Est ea romana gēs: q̄ uicta quiescere nesciat: & his dictis patriā remeauit. C. Pōtiꝰ postea usus cōsilio fecit furcas:
fieri humiles: & sub ipas oēs romāos spoliatos pterire & primi qdē cōsules iclinatis capitibꝰ iuerūt: sub iugū: rū
ut qsq gradu primꝰ erat dignitatis: & hāc ignominiā primꝰ fuit. Maioribꝰ natu: qa p successionē res gestæ & hi
storiæ habebātur. Rarus eni erat usus īrarū apud antiquos: q̄uis oēs scirēt loq latine. Pla. q sciēdi gr̄a fermè ter
rarū orbē pagrauit & Pythagoreo noīe ī italiā uēit: & Tarēti archita thimeū Arconēq magna sapia uiros agno
Valeriꝰ uit. ⁋ Sapia: qa ut ait Vale. Blādū malū luxuria: qđ rephēdiẛ faciliꝰ q̄ uitaẛ. ⁋ Habēdā gr̄am: hēre eni gr̄am ē aio
Cicero referre mūere: agere uerbis. Ci. I epi. Ad Vatiniū. Nec eni tu mihi mō gr̄az hūisti: sed acumulatissime retulisti.
⁋ Vt id. s. uoluptas. ⁋ Impedit a ligatis pedibꝰ sicut a solutis expedit tractū ē. ⁋ Cōsiliū: declaratio rex faciēdaꝝ
⁋ Vt ita di. modꝰ loq̄ndi quo utimur: q̄n aliqd ipropríe dicimꝰ. Vt nūc oculos mētis: cū pprie oculi sint capitis.
Præsti ⁋ Perstrigit poccupat: ide pstigiatores dn̄r isti: q faciūt uideri res q̄ n̄ sūt ī eē Cū uir. cō. cōicatione & cōsuetudinē
giatores uirtꝰ spnit dulcia & uoluptas amat ea q̄ sūt suauia. & uirtuti qdē labores & sudores mīti sūt dulcia: ut Lu. i. ix. Ser
pēs ē sitis ardor arenæ. Dulcia uirtuti sūt: & sūt qdē uerba alteriꝰ catōis. ⁋ Inuitꝰ feci: pōit qd mali cōsecutū ē ex

ptatibꝰ ipelleret: stupra uero & adulteria & oē tale
flagitiū nullis aliis illecebris excitari nisi uolupta
te: cūq hoi siue natura: siue qs deꝰ nihil mēte pstabi
liꝰ dedisset: huic diuio muneri ac dono nihil tā esse
inimicū: q̄ uoluptatē. Nec eni libidine dominātē tē
perātiæ locū eē oino: nec ī uoluptatis regno uirtu
tē posse cōsistere. Q đ quo magis intelligi posset:
fingere aio aliquē iubebat tāta icitatum uoluptate
corpis q̄ta pcipi posset maxia. Nemini cēsebat fore
dubiū: qn tādiu: dū ita gauderet: nihil agitare mēte
nihil rōne: nihil cogitatiōe cōseq posset. Q uocir
ca: nihil tā detestabile: tanq pestiferū: q̄ uoluptatē.
Siqdē ea cū maior eēt atq lōgior oē aī lumē extin
gueret. Hæc cū. C. pōtio samnite prēq eiꝰ: à quo in
caudio plio. P. Posthumius &. T. Vetrurius consu
les supati sunt: locutū Architā nearchus tarētinus
hospes nr̄: q ī amicitia populi ro. pmāserat: se à ma
ioribꝰ natu accepisse dicebat: cū qdē ei smoni inter
fuisset Plato atheniēsis: quē tarētū uēisse. L. æmilio
Appio claudio cōsulibꝰ reperio. Q uorsū hæc? ut
itelligatis si uoluptatē aspnari rōne & sapia nō pos
sumus: magnā hn̄dā senectuti gratiā: q̄ efficeret: ut
nō liberet qđ n̄ oporteret. Impedit eni cōsiliū uolu
ptas rōni inimica: ac mētis: ut ita dicā: pstrigit ocu
los: nec hēt ullū cū uirtute cōmerciū: iuitꝰ qdē feci.

uoluptate: & qd ipse fecit cōtra Læliū flaminiū uoluptuosum. L. Fla. frater Titi Flaminii: de quo dixim⁹ in pricipio fuit cōsul. in Gallia cisalpina apud Placētiā: & cū ibi suū ageret cōsulatū cuiusdā meretricis amore induct⁹ quēdā hoiem iterfecit: quē in carcere detinebat: cū illa dixisset nusq̄ uidisse mortē hois & cupidā eē uidere: quod cōtra legē & iustitiā fecit pro uoluptate: qa ipm iterfecit nō debito loco & tpe determiato: sed in q̄dā porticu: sine officio debito: q̄uis ille mortē meritus eēt: & qa eo tpe frater suus Titus Flaminius erat cēsor nō fuit illis annis rephēsus. sed postmodū finita fratris cēsura: quæ durabat per qnq; ānos. Cato factus est Cēsor: qui Lucium Flaminiū pro illo scelere puniuit: q̄ eū de senatoria dignitate deiecit. ¶ A senatu eiicerē senatoria dignitate eū priuatē. ¶ Notādā: ifamiæ dādā. Nā nota est ifamia. ¶ Ille eni. s. L. Flaminius. ¶ In Gallia. s. cisalpia apud Placētiā: duæ eni sūt Galliæ: cisalpina & trāsalpina. ¶ A scorto meretricio: hoc scortū scorti: & utriusq; generis ē. ¶ Fratre suo: dict⁹ eni frater q̄si fere alter. ¶ Elapsus est: euasit pœnā: & nullo de eo uerbū factū est. Mihi & Flacco: qui cēsores facti fuerūt post cēsurā Titii Flaminii. ¶ Impii dedecus: qa iperio romano magnu3 dedecus erat & qui erant cū magr̄atu talia uoluptuosa facerēt maioribus natu: qa ut diximus rarus erat litterarū usus. ¶ Apud Pyrrhū legatus esset: qn. s. Pyrrhus erat iperator Tarētinorum i. ductor eorū exercitus cōtra romanos: ut diximus. ¶ Cynea thessalo: de thessalia: iste autē Cyneas pceptor fuit Pyrrhi & præclarus phs cū recitasset aliq̄s phoṝ opiones: & stoicoru3 sūmū bonū in uirtute ponētiū: iter eas quoq; referebat opionē epicurei cuiusdā atheniensis eo tpe uiuētis: per quod pfitebat̄ se eē sapiētē & summū bonū in uoluptate ponebat & talia dicēti affuit. C. Fabricius legat⁹ romanorum quē solitū mirari de hac re dicebat: q̄ oia. s. q̄ faceremus ad uoluptatē eē referēda illius Epicurei opione. ¶ Optare solitos: ita q̄ utinā diceret ut samnites: & ipe Pyrrhus hæc crederēt oia. s. eē referēda ad uoluptatē: qa facilius ipsos uincerēt: si uoluptatib⁹ se darent: quæ sunt contra oēm uirtutē. ¶ Publio Decio: duo fuerūt Decii: pr̄ & fili⁹: qui ābo se pro rep. deuouerūt. Decius aūt pater in bello latino: ut ingt Ply. positis apud marserim fluuiū castris cū & manlio torquato collega somnio obuenisset eos fore uictores: quorū dux in plio decidisset cū collato cū collega somnio cōuenisset: ut cuius cornu acie laboraret: diis se manib⁹ uouerūt. Iclināte sua pte se cū hostiū exercitu p Valeriū pōtificē diis manib⁹ deuouit: ipetu in hostes facto uictoriā suis religt. P. uero Decius Decii filius: de quo nūc agit̄ cōsulatu cū fabio maximo cū galli: samnites: umbri: tusci cōtra Romāos cōspirarēt ibi exercitu in acie ducto: cornu inclināte exēplū pr̄is imitatus aduocato. M. Liuio pōtifice hastæ insistēs in solēnia uerba rīidēs se & hostes diis manibus deuouit ipetu in hostes facto uictoriā reliquit suis corpus a collega laudatū magnifice sepultū est hoc aūt nō fiebat pro uoluptate: sed pro uirtute: ergo qui dicebāt uirtutē eē per uoluptatē errāt: qa si uirtus per uoluptatē esset: uirtus qdē eēt serua uoluptatis: quod est falsum. ¶ Quod sua spōte: ut fecit ipse Decius: nō per uoluptatē: sed spōte: & tūc est nomē: qa & genus & casum habet sicut forte. ¶ Dum mane nouū: dū gramina canēt. Persius. Nēpe hoc assidue iā clare mane fenestras intrat. ¶ Spreta: & cōtēpta qđ spernere est eiicere & despicere. ¶ Cōtēnere: est de aliquo nullā existimationē hēre. Quorsum: hæc cōcludit qđ male sentiunt qui senectutē uituperāt: quod careat uoluptate cū magis in eo sit laudāda q̄ uituperāda: & ei habēdæ gratiæ immortales. ¶ Caret epulis: antipophora ab aduersariis facta qđ senectus nō pōt se implere epulis pp debilitatū stomachū: & caret istis sumptuosis cōuiuiis quæ dicūtur opipara bene ingt epulis. Sunt eni epulæ hominū: dapes deorū. ¶ Caret etiā: respōdet obiectiōi factæ: tu dicis q̄ senectus caret epulis extructis mēses & poculis: ergo caret uinolētia & ebrietate: & idigestione: & ineptitudine sōniorū: qđ est laudabile: & nō uituperabile. ¶ Vinolentia: a uino & lento. Lentus aūt in cōpositione significat plenum ut tumulentus: uinolentus plenus uino

Frater

Plyni.

Persius

Spnere

Contē nere

Epulæ

Dapes

Vinolē tia

ut fortissimi uiri. T. flāminii fratrē. L. Flāminiū à senatu eiicerē septē ānis postq̄ cōsul fuisset. Sed notā dū libidinē putaui. Ille eni cū eēt cōsul in Gallia ex hortatus est in conuiuio a Scorto: ut securi feriret aliquem eorum: qui in uinculis essent dānati rei capitalis: hic Tito fratre suo cēsore: qui proximus ante me fuerat elapsus est. Mihi uero & Flaccho neutriq; probari potuit tam flagitiosa: & tam perdita libido: quæ cū probro priuato cōiūgeret iperii dedecus. Sæpe à maioribus natu audiui: qui se porro pueros à senibus audiuisse dicebāt: mirari solitum Caiū Fabriciū: q̄ cū apud regē Pyrrhū legatus eēt audisset à Thessalo Cyneam athenis quēdā eē: qui se sapientē pfiteretur: eūq; dicere oia: quæ faceremus ad uoluptatem eē referēda. Quod ex eo audiētes. Maniū Curiū & Titū cornucaniū optare solitos: ut id samnitibus ipsiq; pyrrho persuaderet: quo facilius uinci possent: cū se uoluptatibus dedissent. Vixerat Manius curius cum publio Decio: qui quinquennio ante eum cōsulē se pro repub. quarto consulatu deuouerat. Norat eūdē Fabricius: norat cornucanius: qui tum ex sua uita: tum ex eius quem dico. P. Decii facto iudicabāt esse aliquid profecto natura pulchrum atq; præclarum quod sua sponte peteretur: quod spreta & cōtēpta uoluptate optimus quisq; sequeret. Quorsum igitur tam multa de uoluptate? quia nō modo uituperatio nulla: sed ēt sūma laus senectutis est: quod ea uoluptates nullas magnopere desiderat: Caret epulis: extructisq; mensis & frequētib⁹ poculis. Caret ergo uinolētia

Crudi ¶ Cruditate:indigeſtiõe.Iuue.Et crudũ pauonẽ in balnea portas:hoceſt ĩdigeſtũ.¶ Sed ſi aliqd:Ordo eſt:ſi ali
tate qd eſt dãdũ uoluptati:q̃q̃ imoderatis &c.Cætera dicta ſũt per parẽtheſim.¶ Diuin⁹ & bene:qa iſte Plato diuio
Iuuena. quodã ſpiritu erat inflãmatus:quẽ Cic.de deorũ natura.tãq̃ quẽdã p̃iorũ dicit:p̃ceptor eni Socra.& Ariſt.fuit
& multorũ aliorũ ſapiẽtũ.¶ C.Duillũ:poſt regulas ponit exẽpla.Iſte eni Duillus filius fuit.M.Dulli ciuis Ro-
manus p̃clariſſimus in primo bello punico primus ex nauali p̃lio ꝓfligatis Carthaginẽſibus Romã uictoriã de
portauit:qui poſtea factus ſenex tali uoluptate delectabaꝰ:ꝙ ſuis cũ familiaribus frequentiſſime cœnitabat:&
nocte domũ reuertebaꝰ cũ multis funalib⁹ ac
cẽſis & cũ uno tibicine.qui ante ip̃m ſonabat.
¶ Redeũtẽ a cœna:quæ dr̃ cib⁹ cõis qui ſemel
in die fiebat.Antiqui eni ſolũ ſemel in die cœ
nitabãt:& illud cœnã nũcupabãt.Quod autẽ
nos dicimus prãdiũ erat illis inordinatus cib⁹
qđ dabaꝰ militib⁹ ne pœnit⁹ ieiuni irẽt i p̃liũ.
¶ Crebro:aut aduerbiũ aut nomẽ & uſus ẽ nu
mero ſingulari ꝓ plurali:ut hoſtis hẽt muros
Funalia ¶ Funalia:ãt a fune:qa nõdũ erat uſus bõbicis
Tibicẽ cærei.¶ Tibicie:a tibia & cano:qđ & facit tibi-
Tubicẽ cẽ qđ ꝓ ſyncreſim dicimur tibicẽ:hic ẽ qđ illud
bi ẽ lõgũ.Aliud tubicẽ a tuba cano qa illud bi
Tibia ẽ breue:qa nulla ſyneteſis fit:Tibia ãt dicta ẽ
qđ tibũs crurũ aialiũ fiebat: nũc maxie ex bu
xo.¶ Gl̃ia:& fama magna rerũ:fama uero eſt
cõis ad oẽs:& tam fict prauiꝗ tenax q̃ nuncia
Sodales ueri.¶ Sodales:dicti quaſi ſimul edales:ꝙ in
una mẽſa edãt.¶ Sodalitates:ſodalitia.¶ Me
quæſtore:p̃fecto ærario reip.¶ Cõſtitutæ:ab
illis tp̃ibus ſodalitates ſunt cõſtitutæ:qbus ſta
tua cybeles de phrygia romã portata fuit:de
Valeri. qua ponit Vale.in capitulo de religiõe in lib.
viii.capitulo octauo:hãc uero tãta ueneratio-
ne romani ſuſceperũt:ꝙ unuſq̃ꝗ uolebat eã
ad domũ ſuã portare:& cũ iã ita ferebant ceri
moniis & plurimis cõuiuiis:& q̃ ſumptuoſis
utebãtur:& multæ tũc ſodalitates fiebant:un-
de ipſa ſodalitia nata ſunt:cũ antea nulla eẽnt
Cũ igiꝰ romã portata eſt plauſtro:& in porta
eſt inuecta capena:a Scipione naſica fuit acce-
Iuuena. pta.Iuue.Da teſtẽ romæ tam ſanctũ quã fuit
hoſpes.Numinis idæi.Idæis:quæ fiebant in
Ida ida ſilua troiana.Duæ eni ſũt idæ una in phry-
gia:altera i creta.¶ Ætatis:fortaſſe uirilis tũc
¶ Qua ꝓgrediẽte:graueſcẽte.¶ Mitiora a fru
ctibus tractus ſermo:ut ſunt mihi mitia po-
ma.¶ Qui hoc idẽ.ſ.cõuiuiũ.¶ In eo genere
ſ.ciborũ.¶ Minimũ.ſ.potio & cœnatio & be-
ne.Ca.eni nũc græcos accuſat:qa ſemper de-
bemus denoiare a p̃ſtãtiore:ut cũ ſint tria ge-
nera uitæ in hoie.ſ.uegetatiua:quæ eſt i plãtis
ſenſitiua:quæ eſt in aialib⁹ brutis:rõnalis:quæ
Vita eſt in hoie ab hac p̃ſtãtiori uita hoium denominabaꝰ:& dr̃ uita rõnalis.¶ Tẽpeſtiuis:quæ in ſuo tp̃e ꝓprio ſũt.
¶ Quod æq̃libus.ſ.ſimilibus ætatis ueſtræ.¶ Sermõ is auiditatẽ:qa ſenes ſp̃ ſunt loq̃ces.¶ Suſtulit.ſ.auiditatẽ
remouit.¶ Iſta:q̃ nõ ſũt in me ſed in aliis.ſ.uoluptatis blãdimẽta:nã iſte ab hoc differt:ut dixim⁹.Vult eni ꝓba-
re ꝙ ſenes hñt ẽt aliquã uoluptatẽ.moderatã tñ.¶ Carere ſentiã:qa ẽt ſenes ſentiũt uoluptates.¶ Magiſteria:
Magi Magiſter dr̃ qui eſt ſup̃ior aliis:& hoc qdẽ in oĩ arte:cui⁹ offm̃ uocaꝰ magiſteriũ:uñ nũc debem⁹ ſcire ꝙ apud an
ſter tiquos erat hoc iſtitutũ in cõuiuiis ſodaliũ:ꝙ p̃eligebãt unũ de ipſis dñm & principẽ & magiſtrũ qui iperaret in
illis cõuiuiis.Iſte ãt aſſũpto magiſterio hẽbat iperare illis ſodalibus:& iter cætera ꝓponebat aliq̃s concluſiones
& diſputatiões:ut mẽſis remotis ille diſputarẽtur:ut utrũ elegãtior poeta ſit Vir.an Home.& Xenophõ qui in
ducit unã diſputationẽ.Amor utꝝ ſpõtanea uolũtate an coacta ꝓueniat.¶ Is ſmo.ſ.tales diſputatiões delectãt
me.¶ A ſũmo mag̃ro:ab illo.ſ.quẽ p̃elegerũt:dñr eni mag̃ri:nõ ſolũ doctores artiũ:ſed aliaꝝ rerũ:qa magis cæ
teris poſſunt:& hinc magiſtratus dicebãt & magiſtrare antiq pro moderari:uñ arbitror eſſe dictos magiſtros.
¶ In poculo.i.poſt cibũ:poculũ autẽ eſt inſtrumẽtũ quo bibitur.¶ Sympoſio:cõpotatione:ita ipſum appellat

cruditate & inſomniis.Sed ſi aliqd dandũ eſt uolu
ptati.qm̃ ei⁹ blãditiis nõ facile obſiſtimus:diuinus
eni Plato eſcã malorũ uoluptatẽ appellat:qđ ea ui
delicet hoies capiãtur:ut hamo piſces:q̃q̃ imodera
tis epulis careat ſenectus:modicis cõuiuiis tñ põt
delectari.C.Duillũ.M.filiũ qui pœnos prim⁹ claſ
ſe deuicerat:redeũtẽ a cœna ſenem ſæpe uidebã pu
er:delectabaꝰ crebro funali & tibicine quæ ſibi nul
lo exẽplo priuatus ſumpſerat:tantũ licentiæ dabat
gloria.Sed qd ego alios:ad meip̃m iã reuertar.Pri
mũ habui ſp̃ ſodales.Sodalitates autẽ me quæſtore
cõſtitutæ ſũt ſacris idæis magnæ matris acceptis.
Epulabar igiꝰ cũ ſodalibus oĩno modice.Sed erat
quidã feruor ætatis qua ꝓgrediẽte oĩa fiũt etiã in-
dies mitiora.Neqꝫ eni ipſorũ cõuiuiorũ delectatio
nẽ corporis uoluptatib⁹ magis quã cœtu amicoꝝ
& ſmonibus metiebar.Bñ eni maiores accubatio-
nẽ epularẽ amicorũ:qa uitæ cõiũctionẽ haberet:cõ
uiuiũ nolarũt:melius quã græci qui hoc & idẽ:tũ
cõpotationẽ:tũ cõcenationẽ uocãt:ut qđ in eo ge
nere minimũ eſt:id maxime ꝓbare uidebãtur.Ego
uero pp̃ ſmõis delectationẽ tẽpeſtiuis cõuiuiis de
lector:nec cũ æq̃libus ſolũ qui pauci admodum re
ſtãt:ſed cũ ur̃a ẽt ætate:atqꝫ uobiſcum:habeoqꝫ ſene
ctuti magnã gratiã:q̃ mihi ſmonis auiditatẽ auxit
potiõis & cibi ſuſtulit.Qđ ſi quẽ ẽt iſta delectant
ne oĩno bellũ idixiſſe uidear uoluptati:cuius eſt ẽt
fortaſſe qdã naturalis modus:nõ itelligo ne in iſtis
qdẽ uoluptatib⁹ ipſis carere ſenſu ſenectutẽ.Me ue
ro & magiſteria delectãt a maioribus iſtituta.& is
ſermo:qui more maiorũ a ſũmo adhibeꝰ magiſtro
in poculo:& pocula ſicut in Sympoſio Xenophõ

¶ Minuta: in qbus oia q̄si sunt degustata: ut est illud Virgilii. Primaq; libato summa tenus attigit ore. ¶ Rorātia: tāq̄ rota aspersa: nō inūdātia. ¶ Refrigeratio æstate: ex qua ēt senes hñt uoluptatē. ¶ In locis sabinis: ubi Ca. hēbat p̄dia. ¶ Cōpleo: pfectū numerū facio: ut ex sua prudētia & sapia: qa ubi Ca. ibi ois bñ uiuendi doctrina: & diuina q̄dā sapia. ¶ At nō: antipophora ab aduersariis facta. ¶ Titillatio: irritatio uoluptatis. ¶ Sed ne: desideratio qdē: qđ est multū laudabile in senectute nō hēre irritationē uoluptatū & desiderationē rerū absentiū: qđ isti uitup erāt desideriū āt semp est de re absente: & qui desiderat est subiectus & fuus illius rei desideratæ: & cū senes nihil desiderēt sūt liberi: & illius rei hñt uoluptatē.

Virgi. Desiderium

tis: minuta atq; rorātia: & refrigeratio æstate: & uicissim: aut sol: aut ignis hybern⁹: q̄ qdē in sabinis: ēt psēq; soleo: cōuiuiūq; uicinoꝝ quottidie cōpleo: q̄ ad multā noctē quā maxie possum⁹ uario fmōe p̄ducim⁹. At nō ē uoluptatū tāta q̄si titillatio i senib⁹ credo: sed nec desideratio qdē. Nihil āt molestū qđ nō desideres: bñ sophocles: cū ex eo quidā iā cōfecta ætate q̄reret uteretᷓ ne reb⁹ uenereis: dic melio ra iquit libēter uero istic: tāq̄ a dño agresti ac furioso pfugi. Cupidis eni rerū taliū odiosū & molestū est fortasse carere. Satiatis uero & expletis iucūdi⁹ est carere q̄ frui: Q uanq̄ nō caret his qui nō desiderat: ergo nō desiderare dico eē iucūdius q̄ frui: q̄ si istis ipis uoluptatibus bona ætas fruitᷓ: libētius primū paruulis fruitᷓ rebus: ut diximus: deide iis qb⁹ senectus: si ēt nō abūde potitᷓ: nō oino caret: ut tur piōe ābiuio magis delectatᷓ: qui in prima cauea spectat: delectatᷓ tñ ēt qui i ultia. Sic adolescētia uoluptates pprie itués magis lætatᷓ. Sed delectatᷓ ēt senectus pcul eas spectās tātū quantū sat est. At illa quāti sūt aium tanq̄ emeritis stipēdiis: libidinis: ābitiōis: cōtētionis: inimicitiaꝝ: cupiditatū: oium secū esse: secumq; ut dicitur uiuere. Si uero habet aliquid tanq̄ pabulum studii atq; doctrinæ: nihil est ociosa senectute iucundius. Mori uidemus in studio dimetiendi pene cæli atq; terræ Gallum familiarem patris rui Scipio quotiens illum lux noctu

¶ Nihil āt est molestū qđ nou desideres: qa qcq̄d desideratᷓ est molestū & graue nō habētibus: ut uerbi gr̄a aliqs desiderat hēre alas q̄s cū nō hēat molesta afficiᷓ: sed multa sūt genera molestiæ. ¶ Sophocles: p̄clar⁹ poeta athenięsis de quo diximus. ¶ Rebus uenereis: honesto uocabulo usus est in re inhonesta. ¶ Meliora. s. debēt & istā bestialē libidinē auertāt: a me. ¶ Istinc: a rebus ipsis uenereis: quæ nō sūt in me. ¶ Aut furioso: a quo furor nunq̄ recedit: furiatus uero. qui fuerit ex cā: ut Choreb⁹ uirgilianus furiata mēte chorebus. ¶ Agresti duro & iexorabili. ¶ Cupidis: hoibus exoptātibus taliū rerū uenerearū ipis carere molestū est: sed mihi nō exoptādi nō est graue. ¶ Satiatis & expletis: In hoc differūt q̄ expleni est tātūmō plenū eē: satiari uero ultra modū: hoib⁹ aūt qui sūt satiati & expleti istis reb⁹ est iucundius carere q̄ frui. quod est in senibus. ¶ Non caret ergo: habet qui nō desiderat: qa desiderare est de re absenti. & cum nō desideramus aliquam rē ipsa nō caremus: unde sequitᷓ q̄ non desiderare est iucūdius q̄ desiderare: quod dicit ergo & cætera. ¶ Bona ætas: ipsa iuuenta siue adolescentia ¶ Paruulis rebus: ut pede certo signat humū. ¶ Deide his ēt. s. uoluptatib⁹ quæ habentᷓ in senectute nō oino caret: quia si nō pōt ita bñ comedere sicut iuuenis i tñ tantū quātū satis est sumit cibum: & ex eo fruitur uoluptate. ¶ Vt turpione ab ābiuio: nomine proprio mimi: & ponit si͞litudinē de illis: qui sunt ad spectandū in theatro i quod appellat caueā sicut Virg. in. v. Caueæ cōsensum ingentis & Hora. dr̄ ēt Cauea spectaculū: arena. theatrū quo cōueniebat populus ad spectandum aliqs comœdias recitādas: ubi erāt tres gradus cōfessus: primus: medius: & extremus minimi erāt in medio theatro: uñ dr̄ sicut in pria cauea. i. in prio gradu theatri. ¶ Sic: adaptat cōparationē. ¶ Spectās uenatᷓ uocabula rñdētia si͞litudini. ¶ At illa: nūc ponit quoddā singulare donū. qđ est in senectute nō in iuuenib⁹. Quāti. s. p̄cii & honestius est q̄ si addamus p̄cii. ¶ Aium secū: hoc est cū uirtute & rōne cōsīctū. ¶ Emeritis: sepositis a militia: quos dicūt cassatos q̄si extra militiā mereo eni milito significat: ut Luca. Aere merēt. paruo. ¶ Stipēdiis: salariis militib⁹: stipe hoc est nūmo. ¶ Ambitionis: cupiditatis honoris: quæ oia sūt in iuuenibus: & remota a senibus. ¶ Secūq; ut dr̄ uiuere: & est in puerbio latino: tecū habita: qđ Persius inseruit carmini. Tecū habita ut noris q̄ sit tibi curta suppellex: quod & græci dicūt ἀυτασοο κάτοικει. ¶ Tāq̄ pabulū: qa studiū & doctria est in senibus quoddā pabulū & sustētamētū. ¶ Ociosa: qđ dimissis oibus aliis reb⁹ uacet doctrinæ: duplex eni est ociū. iners. & idustriosum. ¶ Mori: dimissis cōmoditatibus uitæ uehemēter intētū eē alicui rei ut dicim⁹ emoriebatᷓ risu. ¶ Dimittēdi cæli atq; terræ. Latinæ dixit qđ græce geometriā & astrologiā qbus dies noctesq; inuigilat iste gallus adeo q̄ iā cibū dimittebat ut obseruaret cursus stellarū: & ex eo magnā uoluptatē capiebat. Iste aūt p̄clarus fuit & familiaris Pauli æmilii patris istius Scipio: qui cū cōtra Persen apud Lacedæmonios bellū gessit: qđ dictū est bellū macedonicū: de quo scripsit Liuius: hūc Gallū secū duxit: & ibi cū eclypsis facta eēt solis omnes obstupuerūt credētes malū p̄digiū belli futuri quos ipse gallus animauit & oēm timorē ademit eis rōnem eclypsis oñdens: hæc aūt fit per interpositionem lunæ. Lunaris autem eclypsis fit interpositione terræ inter lunam & solem: quicquid luminis luna habet recipit a sole: per se enim est corpus obscurum: unde luna quasi lux aliena dicta est: huiusce uero rei rationem Cicero de deorum natura Graphice scribit. ¶ Lux. s. oppressit: bis enim est repetendum oppressit. ¶ Noctu: obseruando sydera a quo studio nunq̄ diuertebatur dimittens etiam cibū.

Mole stia
Sopho cles
Satiat⁹
Virgi.
Cauea
Mereo
Luca.
puerbium
Persius
Ocium
Luna
Cicero

aliquid deſcribere ingreſſum: quotiés nox oppreſſit cũ cœpiſſet mane q̃ delectabat̃: cũ defectiões ſolis & lunæ multo nobis ante p̃diceret: q̃d in leuioribus ſtudiis: ſed tñ acutis q̃ gaudebat bello ſuo punico. Neuiꝰ q̃ truculẽto: plautus: q̃ pſeudulo. Vidi ẽt ſenem Liuiũ: qui cũ ſeptẽ ãnos anteq̃ ego natus ſum fabulã elicuiſſet. Cethego Tuditanoq; conſulibus: uſq; ad adoleſcentiã meã ꝓceſſit ætatis: qd de P. Licinii Craſſi & põtifici & ciuilis iuris ſtudio loq̃r? Aut de huiꝰ. P. Scipiõis: q his paucis diebꝰ põtifex maxĩus factꝰ ẽ? Atq eos oẽs quos cõmemoraui his ſtudiis flagrãtes ſenes uidimus. M. uero Cethegũ: quẽ rectæ ſuade medulã dixit Enniꝰ: q̃to ſtudio exerceri ĩ dicẽdo uidebamꝰ ẽt ſenẽ? Quæ ſũt igit̃ epulaꝝ: aut ludoꝝ: aut ſcortoꝝ uoluptates cum his uoluptatibꝰ cõparãdæ? Atq; hæc qdẽ ſtudia ſũt doctriæ: q̃ qdẽ prudẽtibꝰ: & bñ iſtitutis: pĩter cũ ætate creſcũt: ut hõeſtũ illud Solõis ẽ: qđ ait uerſiculo quodã: ut ante dixi: ſeneſcere ſe multa ĩ dies adiſcentẽ: q̃ uoluptate aĩ nulla certe põt eſſe maior. Venio nũc ad uoluptates agricolaꝝ: q̃bus ego ĩcredibiliter delector: q̃ nec ulla ĩpediũtur ſenectute: & mihi ad ſapiẽtis uitã ꝓxime uident̃ accedere: hñt eni rõnẽ cũ terra: q̃ nũq̃ recuſat impium: nec unq̃ ſine uſura reddit: qđ accepit: ſed alias minore plærũq; maiore cũ fœnore: q̃q̃ nõ mõ fructꝰ qdẽ me: ſed ẽt ipſiꝰ terræ uis ac natura delectat q̃ cũ grẽio mollito: ac ſubacto ſemẽ ſparſũ excepit. primũ id occatũ cohibet: & ex quo occatio: q̃ hoc efficit noĩata ẽ: deide tepefactũ uapore & cõplexu ſuo diffũdit: & elicit: herbeſcẽtẽ ex eo uiriditatẽ: q̃ nixa fibris ſtirpiũ ſenſim adoleſcit: culmoq; erecto geniculato uaginis iã

Defectiones ¶ Defectiões: latine dixit qđ græci elypſim dicũt. ¶ Multo ante: q̃ſi ꝑ unũ ãnũ. ¶ Prædicere: ãñ dicere. ¶ Quid in leuioribꝰ ſtudiis qa reſpectu aſtrologiæ & geometriæ ſũt leuiora ſtudia iſta hũanitatis: uult ergo ꝑ it exẽpla ꝓbare ẽt in cæteris ſrariis ſtudiis magnã eſſe uoluptatẽ. ¶ Acutus: qa ex ſubtili & acuto ĩgenio. ¶ Bello punico.
Hyeronymus Neuius hic comicus fuit tertiꝰ numero qui ut dicit Hieronymus uticæ mortuꝰ eſt pulſus Roma factiõe nobilium ac ꝓcipue Metelli & q̃dã comœdiã fecit quã bellũ punicũ appellauit. ¶ Liuiũ: qui Liuiꝰ Andronicus dicebat̃ Liuiꝰ ẽ a dño ſuo Liuio Salinatore: de quo ſupra diximus: denoĩatus: & qa erat doctiſſimus poeta tragœdiaꝝ ſcriptor ob ingenii meritũ & qa liberos eius erudiebat: ab ipſo ſalinatore donatꝰ eſt libertatẽ: & multas fabulas fecit. ¶ Elicuiſſet. i. emiſiſſet in ꝓnũciationẽ. P. Licinii Craſſi: hic doctiſſimus hõ iuriſcõſultꝰ fuit: qui multa cõmẽtaria in iure ciuili & in iure pontificio fecit. De huius. P. Scipio qui ſua ætate primus erat: iõ dixit huiꝰ. ¶ Flagrãtis: ardẽtis ſenes cõtra dicimus ignauos: & differt a fragrãs: id enĩ eſt redolẽs. Virg. Rodolentq; thimo fragrãtia mella. ¶ M. uero Cethegũ: hic ꝓclarus uir fuit: qui uim eloquẽtiæ ĩdagauit: ꝙ uocabulorũ ꝓprietatẽ quẽ ſuadã medullã Ennius appellauit & recte. qa aliud ore loqui: aliud ſummo pectore & medulitus eſt: nã loqui & ore & ſummis labris eſt ĩepte: & ĩcõſiderate: & temere. ¶ Suadã aũt dixit: qa ſuaſio & perſuaſio eſt finis oratoris: qua ĩducit̃ aĩus auditorũ ad credẽdũ: uñ Virgi. Male ſuada fames. ¶ Quæ uoluptates ſunt cõparãdæ. q. d. nullæ. ¶ Scortũ: ſcorta enĩ
Scortũ ſũt coria: quæ trahũtur & detrahũtur hinc indr a coriariis: ut mollita cedãtur: hic a ſiĩtudine dicimus in utroq; genere. ¶ Creſcũt cũ ætate: & nunq̃ deſinunt ſeneſcere. ¶ Venio nũc ad uoluptates agricolarũ: uult oñdere ꝙ in agricultura ſenes maximas habẽt uoluptates: uñ nota ꝙ apud maiores noſtros maximi prætii & ſingularis honoris erat agricultura: uñ emeriti milites illi uocabãt: præterea ex aratro ad magiſtratus ſenatorios creabãtur: ut Cincinnatus. ¶ Delector & delecto in una & eadẽ ſignificatiõe: ſed delector deponẽs: delecto neutrũ. Habet eni rõnẽ cũ terra ꝓbat ꝙ uidet̃ accedere ad uitã ſapiẽtis uiri: nã ut uidimus in Geor. & aſtrologiæ: & aliarũ rerũ multarũ ſciẽtia agricola debet rẽ peritus: uñ dicit. Habent rõnẽ cũ terra & duplex eſt ſenſus: aut cõputationẽ: aut quantũ expẽdat in arãdo: & in aliis officiis: & q̃tũ lucret̃: aut rõnẽ. i. cauſam: ut pro q̃litate terræ cõmittat ſemina. ¶ Plærũq; maiori: ut in ægypto pro uno cẽtum: & ducẽtũ red
Fœnus dũt in lybia. ¶ Cũ fœnore: a fœtu dicto ꝙ credita pecunia aliã ferat. ¶ Ipſius terræ: dicta eſt ãt a terẽdo: eo ꝙ terit̃. ¶ Natura huius uero duo ſũt potiſſimũ loca ut inq̃t Varro. Terra & cælũ: deinde ꝑicula tim utriuſq; multa. ¶ Quæ gremio: trahit ſiĩtudinẽ a mulieribꝰ: & deſcribit oẽs ferme agriculturæ particulas: q̃bus oñdit illis delectari multũ: & ſcire debemꝰ quatripartitã eẽ rõnẽ agrorũ: quã Virgi. cõplexus eſt in Geor. iiii. libris: eſt eni primus ſatoralis ad ſeminãdũ & iſte ꝓprie uocat̃ aruũ: eſt alter cõſitus ad plãtãdũ: tertius paſcuus ad paſcua. quartus florẽs ad oleta & flores & apes. ¶ Subacto. ſ. a rõne & occaſiõe domito. ¶ Excepit: quaſi rẽ cadẽtẽ accepit. Eſt etiã excipere aliquẽ honorifice domi ſuſcipere. ¶ Occatũ per ſincopã: qđ occecatũ dicimus. i.
Occatio occultatũ & operatũ: ab ob & cæco cæcas: ex quo noĩata eſt occatio. quæ aũt ſic ſe habet ꝙ primo iacimus ſemina & illud ſatio: & illa ſemia cũ occeamꝰ. ſ. opimus & regimus: a rõne uocat̃ occatio. ¶ Vapore: calore & humore: q̃bus oĩa oriũtur. ¶ Mixa: firmata. ¶ Fibris radicibus. ¶ Stirpiũ: in arboribus & plãtis maſculini generis: in ꝓſapia uero fœminini: ¶ Culmo geniculato: eſt eni culmꝰ a radicibꝰ uſq; ad Ariſtas. quo ante uſum tegularũ coope
Culmꝰ riebãtur domus: uñ culmina dicebãtur: unde adhuc nomẽ ſeruat̃. Virgi. Horrebãt culmina regnũ. Geniculatus
Virgi. ãt dr̃ ꝙ hẽt genua. i. nodos ad ſimilitudinẽ. genuum. ¶ Vaginis: illis leuibus ſpoliis: quas Seruius dixit ſtipulas

¶ Pubeſcẽs:a ſiſitudine herbeſcẽs.¶ Fruges:a fruẽdo:aut a frumie.i.palaiu:ut dicit Serui⁹.¶ Spicæ: hæ a ſpe di Fruges
ctæ ſũt:& ut ait Serui⁹:& ſpicus & ſpicũ dr̃.Ci.in atairo.Spicũ illuſtre ferẽs iſignicorpe uirgo:ſed a neutro tãtũ Spicæ
ſingularẽ numerũ iuenim⁹:ſpicos ãt de maturis abuſiue dicim⁹:nã ꝓprie ſpic⁹ eſt cũ ariſtæ adhuc tenues in mo Cicero
dũ ſpiculi eminẽt.¶ Munit:a ſiſitudine caſtroꝝ:quæ dñr muniri uallo.¶ Ariſtarũ:ne aues ipſas comedãt hic ual Vallus
luseſt pallus:hoc uallũ eſt ipm̃ repagulũ ex uallis factũ.Ariſta ãt dicta eſt ab areo: ꝙ ſit arida.¶ Vitiũ:hæ eni ut Vallum
ait Varro:a uino dictæ ſũt:id ãt a ui:hic uidemia q̃ſi uini demia.¶ Regem:hũc textũ allegat Priſcian⁹:& dicit de Ariſta

q̃ſi pubeſcẽs icludit̃.E qb⁹ cũ emerſerit:fundit frugẽ ſpicæ ordine ſtructã:& cõtra auiũ maiorũ morſũ munit̃ uallo ariſtarũ.Quid ego uitiũ ſat⁹:ortus icremẽta cõmemorẽ?Satiari delectatiõe nõ poſſũ:ut meæ ſenectutis requieꝫ:oblectamẽtũq; noſcatis.Omitto eni ui ipſã oium q̃ generãtur ẽ terra q̃ ex fici tãtulo grano:aut ex acino uinaceo:aut ex cæterarũ frugũ:aut ſtirpiũ minutiſſimis ſeminib⁹ tãtos trũcos ramoſq; ꝓcreet: malleoli:plãtæ:ſarmẽta: uites:radices:ꝓpagies:nõne ea efficiũt:ut quẽuis admiratiõe delectẽt?Vitis q̃ natura caduca ẽ & niſi fulta ſit ad terrã fert̃:eadẽ ut ſe erigat clauiculis ſuis q̃ſi manib⁹ qcqd eſt nacta cõplectit̃.Quã ſerpẽtẽ multiplici lapſu:& erratico ferro ãputãs coercet ars agricolaꝝ:ne ſilueſcat ſarmẽtis: & i oẽs ptẽs nimia fundat̃.Itaq; incũte uere i iis q̃ relicta ſũt exiſtit tãq̃ ad articulos ſarmẽtoꝝ:ea q̃ gẽma dr̃:a q̃ oriẽs uua ſeſe oñdit:q̃ & ſucco terræ:& calore ſolis augeſcẽs primo ẽ peracerba guſtu deide maturata dulceſcit ueſtitaq; pãpinis:nec modico tpe caret: & nimios ſolis defendit ardores.Qua qd põt eẽ tũ fructu lætius:tũ aſpectu pulchri⁹?cui⁹ qdẽ nõ utilitas me ſolũ ut añ dixi:ſed ẽt cultura & ipa natura delectat.Adminiculoꝝ ordies capitũ cõiugatio religatio ꝓpagatio:uitiũq; ſarmẽtorũ ea quã dixi alioꝝ imiſſio.Quid ergo irrigatiões?qd agri foſſiões repaſtinatioñeſq; ꝓferam?qbus fit multo terra fœcundior?Quid de utilitate loquar ſtercorãdi?Dixi in eo libro:quẽ de rebus ruſticis ſcripſi.de qua doct⁹ Heſio.ne uerbũ qdẽ fecit.cũ de cultura agri ſcriberet.

clinari poſſe tam tertiæ q̃ qntæ declinatiõis & Vites
hæc reges.ris.& a ges cõpoſitũ.¶ Omitto eni Varro
ui ipam.Perſtat in cõtẽplatiõe maturæ ipſi⁹
terræ:ut oñdat magnã & ſingularẽ in ea eẽ uo
luptatẽ:& facit unã occupationẽ colorẽ rhetoricũ.¶ Vim:potẽtiã:ut lõgã multa ui muniet
albã.¶ Ex fici:ficus fici:& ficus ficus ſecũdæ & q̃rtæ declinationis ꝓ arbore & fructu dicim⁹:
ſic frequẽtiſſime utit̃ Tullius & Ply. dr̃ hic ficus pro uitio corpis ſecũdæ declinatiõis.¶ Ex
acino uinaceo:ex grano qd ẽ i uua.¶ Malleoli: malleoli
rami uitis:q abſcidũtur ex ea:ut plãtẽtur alibi
dicti malleoli:qa formã malleoi habẽt:cuꝫ eis
abſciſo modico trũco uitis ueteris:q aliter plãtati nõ uiuerẽt.¶ Plãtæ:q̃ fiũt ex ipſis malleo
lis.¶ Sarmẽta:purgamẽta ipſarũ a ſarpo ſar- Sarmẽ
pis:qd ẽ purgo:aut ut a ſerp⁹ ſerpa ſerpũ: qd ta
ẽ purus pura purũ:uñ ſarpa uinea putata:hoc
eſt puta facta dr̃.¶ Propagines:q̃ fiũt cũ ruſti Propa
ci uitẽ ſupprimũt:ut ex una plures faciãt i ſili go
tudinẽ arcus:& tũc habet primã lõgã.Virgi.
in.ii.geor.Siluarũq; aliæ flexo ꝓpaginis arc⁹
qñ uero hẽt primã breuẽ:tunc ꝓgeniẽ ſignifi
cat:ut Virgilius.¶ Generoſa ꝓpago:& dicta Virgi.
eſt a ꝓpagãdo ut ruſtici faciũt in uitib⁹.¶ Caduca:quæ cadit ad terram ni ſuſtẽret̃ furcis &
uallis.¶ Et niſi fulta.i.ſuſtẽtata a fulcio fulcis: Fulta
qd eſt ſuſtẽto:& ſurſum erigo:uñ furcæ dictæ
ſũt:quæ ſuſtẽtãt aliquã arborẽ cadẽtẽ uel aliqd
aliud.¶ Clauiculis ſuis : hos dicũt capreolos:
qui tanq̃ man⁹ cõplectunt̃ arborẽ:uel ramos
uel uallos aliquos.¶ Quid eſt nacta.i.inuenit
ſunt aliq̃ uerba quæ aliud in pñti aliud in præterito pfecto ſignificãt.ut nanciſcor acqro: nactus ſum ïueni. ut fruor.i. utor fretus ſum.i.
cõfiſus.¶ Quã ſerpẽtẽ:uitẽ extẽdentẽ & explicãtem ſe per ramos multiplici & uario lapſu.
¶ Amputãs: ſupflua demẽs & puta reddens.
Vñ dicũt putũ aurũ.i.purũ.¶ In oĩs actus: qd
eſt pluralis numeri.¶ Partis eſt:& alia regula

ꝙ noia in tis in noĩatiuo poti⁹ i is q̃ in es faciũt accuſatiuũ plurale.Vel oia noia q̃ in genitiuo plurali in ium faciũt.¶ Incũte:icipiẽte hoc nouo uere:qa dr̃ nouũ adultũ & pceps.¶ Exiſtit:emicat ab extra & ſiſto.¶ Articulos digitos:q ſicut digitos flectunt̃.¶ Gẽma:quã oculos ramorũ dicũt:qñ in uere incipiũt appere:ut Vir.in.g.ſecũdo Gẽma
Nã quæ de medio trudũt ſe cortice gẽmæ.¶ Succo terræ:de calore ſolis:qa ab his oriũtur cũcta duob⁹:ut iquit.
Oui.¶ Peracerba:imatura . Vñ uocantur ophaces uuæ q̃ nõdũ maturæ ſunt:& uinũ ophaciũ.¶ Pãpinis: palmi Vuæ
tibus.¶ Fructu lætius:aſpectu pulchri⁹:bñ maritauit hæc uerba:qa fructus lætificat hoies:pulchritudo mouet: Opha
ut pulchra mouẽt oculos.¶ Cultui:ars ipſa colẽdi.¶ Adminiculorũ:uallorũ:& cãnarũ quæ ſuſtẽtãt uites p ordi ces
nẽ poſitas:& ex ad & man⁹ dñt adminiculi.¶ Cõiugatio.q̃ſi in iugũ poſitæ.¶ Religatio:cũ religãtur ſeipſis ual Admini
lo.¶ Irrigatiões q̃s faciũt agricolæ p riuos ut irrigẽt plãtas:foſſiões:q̃s aut ad irrigãdũ:aut ad plãtãdũ faciunt. culi
¶ Repaſtinatiões:p remotionẽ terræ a radicib⁹ uitiũ:& p adiũctionẽ ſicut res ipa poſtulat.¶ Stercorãdi:qd fit p ſterc⁹ ſparſũ ſupra.¶ Quẽ de reb⁹ ruſticis ſcripſit:Cato eni librũ unũ de agricul.ſcripſit:q adhuc iuenit̃:& i eo tractauit de ui agriculturæ:utilitate ſtercorandi.Vñ accuſat Heſio.poetã græcũ q de agricultura ad fratrẽ pſem unũ librũ:quẽ εργακαι ημερας iſcripſit qd i carmie geor.iſeruit.Quid faciat lætas ſegetes:hoc ẽ quo ſyde terrã i quo nullã fecit mẽtionẽ de ſtercorãdis agris qd ẽ i arte agriculturæ potiſſimũ.¶ Doctus i eo:qd dixit doctũ momordit eũ.¶ Ne uerbũ qdẽ:notãda eſt hæc locutio:qd cũ ponit̃ ne ſp qdẽ eſt tertiũ.ut nũc ne uerbũ qdem.

At Home.q̃ multis ut mihi uidet̃ ante sæculis fuit Laertẽ leniẽtẽ desideriũ ꝙ capiebat e filio colẽtem agrũ & eũ stercorãtẽ facit. Nec uero segetib⁹ solũ & pratis & uineis & arbustis res rusticæ lætæ sunt. Sed pomariis ẽt & hortis tũ pecudũ pastu & apũ examinib⁹ florũ oĩum uarietate. Nec cõsitiões mõ delectãt sed ẽt isitiões: qbus nihil iuenit agricola solertius. Possum persequi multa oblectamẽta rerum rusticarũ: sed ea ipsa quæ dixi sentio fuisse lõgiora. Ignoscetis aũt: nã & studio rerũ rusticarũ prouect⁹ sum: & senectus est natura loquacior: ne ab oĩbus eam uitiis uidear uidicare. Ergo in hac uita. M. Curius: cũ de samnitibus triũphasset: de sabinis: & de Pyrrho: consũpsit extremũ tẽpus ætatis: cuius qdẽ uillã ego cõtẽplãs. Abest eni nõ lõge a me admirari satis nõ possum uel ipsius hoĩs cõtinẽtiã: uel temporũ disciplinã. Curio ad focũ sedenti magnũ auri põdus samnites cũ attulissent repudiati ab eo sunt. Nõ eni aurũ hẽre præclarũ sibi uideri dixit: sed eis qui haberẽt aurũ impare. poterat ne tãtus aĩus nõ iocũdã habere senectutẽ? Sed uenio ad agricolas: ne a meipso recedã. In agris erãt: tum senatores. i. senes. Si quidem. L. Quintio cincinnato in agro aranti nunciatũ est eum dictatorẽ eẽ factũ: cuius dictatoris iussu. C. Seruili⁹ hala. SP. Meliũ regnũ ap

¶ At homerus: ad hoc ne diceret aliqs pro Hesiodo: ꝙ ad illud tp̃s nõ erat usus stercoratiõis: & iõ de eo nõ dixit
nõ memorat Homerꝰ de ea re mẽtionẽ fecisse in odissæa: ut patet de Laerte Vlyssis p̃re: Sed in magna dubitatio
ne fuit & est tã apud latinos q̃ apud græcos qs fuerit ante Home. an Hesiodus. Et iõ uñc dicit Cato ut mihi uide
tur: ut inqt Eusebi. qdã Homerũ & Hesiodũ tp̃ib⁹ fuisse aiũt: qbus Vlyssis patrẽ Laertẽ Desiderare absentiã: ut
Segetes añ diximus. ¶ Nec uero: tũc tãgit illa q̃ttuor genera agroꝝ quæ dixim⁹. ¶ Segetib⁹: terris a serẽdo uel a semine:
Virgi. ut inqt Virg. Maro. Quid faciat Lætas segetes. ¶ Et pratis: quæ dicta sunt q̃si parata qđ sine ope parata sunt: qbus nihil põt nocere & sunt sine labore agrico
Pratum
Vinea larũ. ¶ Vineis: ãt a uitæ mulctæ dictæ sũt sicut
Varro & uineta. ¶ Pecudũ pastu. inqt Varro de lĩgua
latina ad Ciceronẽ: & stãdi fundamentũ pes a
quo dr̃ in ædificiis arca pes magn⁹ & qui ne-
gociũ istituit pedẽ potuisse a pede pecudẽ ap
Examen pellarũt. ¶ Examinib⁹: apũ collectionib⁹: & si-
Apes gnificat ẽt linguã illã mediã bilãcis: & subtile
iudiciũ alicui⁹ rei. Apes dictæ sunt a pedibus:
qđ sine pedibus nascantur: uel qđ adinuicẽ te
neãt se pedibus ad similitudinẽ racemi uuarũ.
¶ Cõsitiones: ordines plãtarũ: quos faciũt sp
ad imitationẽ alicuius lr̃æ. ¶ Isitiones: ipositiones furculorũ de una arbore in aliã. ¶ Et senectus est natura loq̃cior: reuera senes pp experiẽtiã multarũ rerũ & copiã. ¶ Eã: senectutẽ. ¶ Vindicare: liberare. ¶ Mar. Curius: Subiicit exẽplũ p̃clarũ: ut p̃bet maximã agriculturæ eẽ uoluptatẽ. Curius eni p̃stãtissimus ciuis Romanus p̃clarissimus fuit impator: qui paruo cõtẽtus erat. Triũphauit de samnitib⁹: sabinis ꝙ Pyrrho: & postea in uilla sua cõtẽnẽs diuitias maxima cum pauptate uiuere uoluit: adeo ꝙ semel est inuẽtus in foco apud ignem cõquẽtẽ rapas: quæ res samnitũ peruenit ad aures: & ad ipsũ q̃primũ magnũ pondus auri miserũt qđ neglexit: ut patet in textu. ¶ De Pyrrho: qui pro Tarentinis militauit: ut diximus. ¶ Triũphasse: est eni triũphus honor uictoriæ habitæ: qui fiebat cũ curru & equis albis: cũ maxima laude: & cũ clangentibus tubis & oĩ genere musicorũ uictori romã reuertenti: quẽ duplicẽ esse diximus. ¶ Cuius: Curii.
Villa ¶ Villã: domũ & habitationẽ rusticanã dictã
Rus a uehẽdo: ꝙ illuc uehitur. quicqd in toto rure colligit̃: aut dictã a uallis: quibus circũdatur. & differt a rure: quia
Cõtinẽ rus est ipse ager in quo est uilla. ¶ Cõtẽplãs: quasi quãdã religionẽ: qa nihil in eo erat splẽdidi: cũ magnificæ uil
tia læ antea fuissent. ¶ A me. i. a rure & uilla mea: qa erãt uicini prædiis & uillæ: & est modus loquẽdi: quo multum
Cicero utit̃. ¶ Admirari: cũ laude uirtutis cõtinẽtiã: qui paruo cõtẽtus: & diuitias uilipẽdebat. Est aũt cõtinẽtia per quã
Focus cupiditas cõsilii ratioue regit̃: ut inqt Cicero & est spes tẽperãtiæ. ¶ Tẽporũ cũ antea multæ magnificæ uillæ fa
Ignis ctæ eẽnt. quasi theatra. ¶ Ad focũ: ecce qđ diximus supra: focus eni dicit̃ ubi fouetur ignis. Ignis aũt est ipsum
elemẽtũ: ut fert sine igne focũ. ¶ Nõ eni: præclarũ r̃nsum. ¶ Tãtus animus: qui multa cõtẽnebat: pauca uero de
siderabat: qđ idẽ legit̃ de Fabricio: ut paruoq; potẽtẽ Fabriciũ: & bene tãtus animus: quis enim est qui auri aui
Virgi. ditatẽ nõ habeat. Virg. Quid nõ mortalia pectora cogis auri sacra fames. ¶ Acie: pugna significat autem tria:
Pecunia & oculi uisionẽ: & cultri acumen: & structos milites ad pugnã. ¶ Pecunia: est enim a pecoribus dicta pecunia: eo
ꝙ antiquorũ uniuersa substãtia in pecoribus cõstabat. ¶ A meipõ: hoc est ab orõne mea agri colẽdi. quia iam in
gressus erat in cõtẽptionẽ diuitiarũ. Dicit ne recedã a meipso: & subiũgit nobilitatẽ agriculturæ: in qua præclaros hoĩes fuisse cõmemorat & uocatos ad senatoriã dignitatẽ & subiũgit exẽplũ de Lucio Quintio cincinnato:
hic ãt agriculturæ iuigilabat: & cũ romani maxima annonæ caritate laborarẽt: erat quidã Romanus clarissimus
frumẽti eo tp̃e maximã habẽs copiã & ipsaꝫ uulgo distribuẽs cogitauit patriã occupare & fieri dominũ romæ
alliciẽdo animos illorũ dono frumẽti. qđ ut cognitũ est a senatoribus q̃primũ. L. Qu. Cincinnatũ dictatorem
creauerunt: qui tunc erat ruri & quãdo fuit ei nũciatũ arabat: & dimisso aratro uenit Romã & dictatoriã accepit
dignitatẽ: & illũ quẽ diximus diuitẽ. s. spuriũ melium regnũ affectãtẽ per magistratũ equitũ Gaium Seruilium
ad se uocari fecit: & si ire negasset ipsum traheret ui uel interimere: unde cum ad eum uenit fugere cœpit: quem
persecutus interfecit: & domum eius: ut inqt Plynius: solo æquauit: unde locus ille æquimelium dicitur: & hoc
fecit in secunda dictatura. Magister equitũ: quẽ uulgo dicũt el senescalco de campo: hic uero proximus erat di-

ctatori: & pfectus erat regēdis eqtibus. ¶ Occupatuꝫ: pueniꝰ anteq̄ fuga euaderet. ¶ Et cæteri senes: ut. L. Quī Cincinatus. ¶ Officio: bñficio & honestate salutaris pinde uiuūt hoïes. ¶ Ad cultū deoꝝ: pp sacrificia uitulorū & agnoꝝ & aliaꝝ reꝝ quæ diis fiūt. ¶ Quoniā hæc: istat cōtra gulosos: & pbat φ in senibꝰ est uolupeas sensuū ut in gustu: & uisu. ¶ In grām redeamus: pacē facimus cū uoluptate de qua male diximus: & litē cū ea habuimꝰ: Redire in grām redire eni in grām est cōtrariū illiꝰ qđ diximus idicere bellū. ¶ Assiduiq. i. diuites. Nā assiduus diuitē significat & diligentē & attentū: & tūc dr̄ ab assideo qđ est isto alicui rei. Id aūt ex ad & sedeo: & diuitē & tunc ex asse & do Assiduꝰ

petentē & occupare uolentē iteremit. A uilla in senatū accersebant̃ Curiꝰ & cæteri senes. Ex quo qui eos accersebāt: uiatores noīati sunt. Nū igr̄ eoꝝ senectus miserabilis fuit: q se agri cultiōe oblectabāturꝰ Mea qdē snīa haud scio an ulla beatior esse possit uita: neq; solū officio: qđ holuꝫ generi uniuerso cultura agroꝝ est salutaris: sed & delectatione quā dixi: & saturitate copiaq; oīum rerū q̄ ad uictū hominū & cultū ēt deoꝝ ptinēt. Et qm̄ hæc qdā desiderāt in grām iā cū uoluptate redeamus. Semp eni boni assiduiq; dñi referta cella uinaria: olearia & penuaria est: uillaq; tota locuples est: abundat porco: hædo: agno: gallina: lacte: caseo: melle. Iā hortū ipsi agricolæ succidiā alterā appellāt. tū cōditiora facit hæc ēt supuacanei opis aucipiū atq; uēatio. Quid de pratoꝝ uiriditate: aut arboꝝ ordinibꝰ: aut uinearū oliuetorūue specie plura dicā breui expediam. Agro bñ culto nil pt eē nec usu huberiꝰ nec specie ornatiꝰ ad quē fruēdū nō mō nō retardat. uerūetiā; iuitat atq; allectat senectꝰ. Vbi eni pōt illa ætas æq̄ calescere: uel apricatiōe meliꝰ uel igni: uel uicissim umbris aqs ue rfrigerari salubriꝰ. Hēant igr̄ alii sibi arma: sibi equos: sibi astas: sibi clauā: & pilā: sibi uenatiōes & cursus: nobis senibꝰ ex lusiōibꝰ mltis talos reliquāt & tesseras. Idipm utꝝ lubebit: qm̄ sine his btā esse senectus pōt. Multas ad res putiles Xenophōtis libri referti sunt: quos legite q̄so studiose ut facitis: quā copiose ab eo agricultura laudat̃ ieo libro: q est de tuēda re familiari q œconomicus iscribit̃: atq; ut itelligatis: nihil ei tā regale uideri: q̄ studiū agri colēdi. Socrates in eo libro loqt̃ cū critobulo: Cyrū minorē regē psaꝝ pstantē igenio atq; iperii glia: cū Lysander Lacedæmonius uir summæ uirtutis uenisset ad eū sardis: eiq; dona a sociis attulisset: & cæteris in rebꝰ comē erga Lysandrū atq; humanū fuisse: & ei quēdā cōceptū agrū diligēter cō

das cōponit̃: q̄si φ assem det. ¶ Referta: a farcio cis. qđ est ipleo. ¶ Cella: gñale est nomē: uinū addidit uinaria. i. cella ubi stat uinuꝫ qđ uulgo dr̄ cellariū. ¶ Olearia: ubi oleū. ¶ Penuaria uero: ubi sunt oīa necessaria ad uictum ut panis: caseus: carnes salitæ: candelæ. ¶ Locuples: oībꝰ bonis plena: sed pprie locuples dicitur: qui multa pdia possidet: & possidet locos & possessiōes: dictus a loco plenus q̄si locoꝝ plenus. ¶ Porco: honestiꝰ p singularē auxit: & est itellectio; ut hostis hēt muros: & est alius color q dr̄ articulus. ¶ Caseo: q a coacto lacte dictus est. ¶ Hortū: appellat alterā succidiā. i. pernā qa dr̄r hēre duas pernas. i. succidias agricolæ: unā in carnibus salitis porcinis & potissimū in lūbis porcoꝝ quos pnas dicūt Alterā in hortis & in oleribꝰ qbꝰ maxime uiuunt: dicta aūt ē succidia φ paulatim succidūt i. incidūt: hāc uero Noniꝰ successionē necessariā appellauit: & tā fœminino q̄ neutro declinauit: & dixit lardū signare. ¶ Conditoria: sapore meliorē hñtia a cōdio cōdiui cōditum. ¶ Supuacanei: qa qñ est opus laborandi: tunc nō debēt uenari & aucupari: sed qñ cessant ab ope. ¶ Nec usu: ad usuꝫ & utilitatē. ¶ Huberiꝰ bñ maritauit hæc uerba. Vber aūt & substantiuum est: & mamā significat & adiectiuum: ut hic & hæc & hoc huber: ut atq; hubere glebæ. ¶ Specie: aspectu a spicio cis: antiquo uerbo quo nūc p cōpositionē utimur, uñ inspicio a quo etiā auspiciū dictū ab aue spiciēda. ¶ Alectat: attrahit frequētatiuū ē ab allicio. ¶ Apricatione: ipsā statione loci aprici. Est eni locus apricus sine frigore & gaudēs sole. ¶ Salubrius: φ magis sanitati cōducat. ¶ Arma. i. humeris depēdentia dicta sunt: siue ab arcēdo: ut inquit Varro: qa hic arcemus hostes & est repetitio. Tale & illud est Plauti in curculione. Sibi sua hēant arma reges sibi diuitias diuites sibi honores sibi uirtutes sibi pugnas: sibi plia dum mihi abstineāt inuidere. ¶ Tallos taxillos ¶ Tesseras: genus est ludi cū lapillis quadratis icinctis aliqbus maculis aureis: hinc etiā dicūt ipm ludū alearū & schachoꝝ tesseras: unde ēt aliqua ædificia cum istis lapillis quadratis ornata & insignita appellant̃ theselata. ¶ Ad mltas res: quia quasi ad oēm institutionē humanæ uitæ scripsit uolumina: iste aūt atheniēsis fuit Socratis discipulus: qui inter alia de cyris scripsit de maiore & minore. ¶ Oeconomicus. i. de re familiari. οικοσ domus νεμω distribuo. ¶ Inscribit̃: intitulat̃. ¶ In eo libro. s. œconomico. ¶ Critobulo: noīe pprio φ boni sit cōsilii dicto. i. cōsiliū. ¶ Præstāti ingenio: & ablatiuo & genitiuo in simili locutione uti possumus: ut sūma uirtute: & sūmæ uirtutis. Virgilius: & talē ablatiuū Serui. appellat septimū casum: ut & pulchra faciat te p̄le parentē. ¶ Lysander: iste uenit legatus ad Cyrū noīe lacedæmonioꝝ: qui tūc erat sardibꝰ ciuitate pclara asiæ q̄ hæ sardes. diū. declinat̃. Vir sūmæ uirtutis. Atqui inqt Æmilius pbus φ magnā reliqt sui famā magis fœlicitate q̄ uirtute partā. ¶ A sociis: lacedæmoniis cōfederatis. ¶ Comē. i. benignū & suauē: & hic & hæc comis & hoc

Redire in grām · Assiduꝰ · Referta · Locuples · Succidia · Nonius · Condimētum · Vber · Auspicium · Arma · Thesseræ

come. inde comes itis. ¶ Proceritates: eminētias. ¶ In quēcūcē: hoc est in spaciū qnque unciarū: & p sepationem uni⁹ arboris ad alterā in ordinē positæ: uñ nota ꝙ uncia tā pōderādarū q̄ mēsurādarū rerū est terminus. ¶ Humū sub ac. & pu. hoc est exaratā. ¶ Dixisse: supple loqr̄ So. ¶ Solertiā: acutā & subtilē artē & subtilitatē ingenii. ¶ Dimēsus: passiuæ significatiōis est nūc & actiuæ paulopost: ut Atqui ego illa oia sum dimēsus: metior tiris. ¶ Ornatū priscū uno uerbo expssit qcqd dixit Xenophō in eo li. ¶ Gēmis: hoc iterest iter gēmas & margaritas ꝙ margaritæ sunt ptuse & albæ: gēmæ uero diuersi coloris & itegræ. ¶ Et cæterarū rerū: & rei familiaris & militaris. ¶ Marcū qdē Valeriū Coruinum: ponit exēpla de latinis ne minoris æstimatiōis uideant latini q̄ græci. ¶ Coruinus (Coruinus) eni pclara familia romanoꝝ: quæ coruina dicta est: appellat: quæ miraculo quodā est nata. Nā olim cū qdā romanus cū uno gallo pugnasset: coruus qdā auxilio fuit romano: & illi gallo maximo ipedimēto cū alis & unguib⁹: adeo ut romanus illē gallū supauit: uñ curuinus ille dictus romanus est a quo familia coruina est cognomiata. ¶ Eosq; coleret arādo: ligonizādo: ut de cicinato diximus. ¶ Cui⁹. M. Valerii: ne puæ auctoritatis uir uideret: laudat ipm a dignitate & ē genus itercurrēs. ¶ Quātū spaciū. s. q̄dragita sex āni: qa ab hoc spacio ānoꝝ. xlvi. nr̄i maiores uoluerūt eē principiū senectutis. ¶ Fuit in cursu bouoꝝ: & in hac senectute maxime habitus est auctoritatis: in qua ēt beatior fuit qđ dicit. ¶ Atq; hui⁹. s. M. ualerii. ¶ Media. s. ætas ¶ Plus laboris: labor eni differt a dolore: ut nr̄ ingt Ci. in. ii. tusculanarū qōnū. Labor est q̄dā functio ai uel corpis grauioris opis uel muneris. Dolor aūt mot⁹ asp in corpe alienus a sensib⁹. ¶ In quē. i. attiliū calatinū. ¶ Eulogiū: bū dictū ευ bū λεγω dico qđ. s. dicebat ppl'i ro. primariū fuisse. ¶ Virū certe: maxima laus: q primari⁹ po. Ro. diceret cōsensu olum ciuiū: hic uero est ille de quo ingt Ply. ꝙ dux aduersuȝ carthaginēses missus maximis & munitissimis ciuitatib⁹: ætna drepano lilibeo hostilia psia deiecit: pachinū cœpit: totāq; Siciliā puagauit: paucis nauib⁹ magnā hostiū classeȝ duce Hamilcare supauit. ¶ Carmē: epitaphium qđ erat tale. Attili⁹ calatinus uir primari⁹ populi ro. oib⁹ cōsentiētib⁹. ¶ Grauis: uenerabilis. ¶ Pōtificē (Pōtifex): uel a pōte sublitio ligneo: q est ubi sacra fiebāt ut diximus: uel a pōte q sit quidā pons ad diuina. ¶ Paulo æmilio: prē tuo. ¶ Africano: auo tuo. ¶ De maximo. Qu. Fabio Maximo: de qb⁹ supra diximus. ¶ In snia. i. in explicatiōe mētis suæ in cōcilio qd faciendū: & qd nō faciēdū eēt cū hēbāt aliqd in senatu deliberare & oēs senatores suā sniam dicebāt. ¶ Nutu (Nuto Nuo): signo capitis ānuētis alicui⁹ faciēdæ uel nō faciēdæ rei. Id aūt differt ab annuo nuo & nuto. nā nutare est capite ānuere. Nuere uero labro uel nare: nictare oculis. ¶ Honorata: nō aūt cōtēpta q̄ oino grauis est. ¶ Sed in oi orone. i. in oi meo smone: uñ nota ꝙ ponit modū cōparādæ auctoritatis: q̄ qdē auctoritas ut diximus est snia imitatiōe digna sine ratione: hoc est rō. i. cā non quærit in ea ut solebāt de Pythagora dicere. ¶ Efficit: cōcludit. ¶ Orone. i. uerbis laudatione & iactatione de seipso cū nō ueneret pp ignauiā suā: & postulat uenerari p canos & rugas. ¶ Quia non cani: capilli albi. ¶ Rugæ: cōtractæ cutes. ¶ Sed honeste: hoc est cū uirtute & cōtinētia. ¶ Supiore. i. præterita. ¶ Vident: cū nō sint leuia atq; coia: sed singula atq; pcipua. s. & salutari: ut sūmo mane ire salutatū senes domuȝ

situ ondisse: cū aūt admiraret Lysander: & pceritates arboꝝ: & directos in quēcūcē ordies: & humū subactā atq; purā & suauitatē odoꝝ q efflaret e florib⁹: tū eū dixisse. Mirari se nō mō diligētiā: sed ēt solertiā ei⁹ a quo eēnt illa dimēsa & descripta: & ei cyrū rn̄disse. Atq ego ista sum dimēsus: mei sūt ordies: mea descriptio. Multæ ēt istaꝝ arboꝝ mea manu sūt satæ. Tū Lysandrū ituētē eius purpurā & nitorē corpis ornatūq; psicū multo auro multisq; gēmis dixisse. Recte uero te cyre beatū ferūt: qm̄ uirtuti tuæ fortuna cōiūcta est. Hac igr̄ fortuna frui licet senib⁹: nec ætas ipedit: quo minus & cæteraruȝ rerū: & in primis agri colēdi studia teneamus usq; ad ultimū tpus senectutis. M. qdē Valeriū coruinū accepimus ad cētesimū ānū uitā pduxisse: cū enim eēt exacta iā ætate in agris: eosq; coleret: cuius iter primū & sextū cōsulatū. vi. & . xl. āni iterfuerūt. Itaq; qtū spaciū ætatis maiores nr̄i ad senectutis initiū eē uoluerūt: tātus illi cursus honoꝝ fuit: atq; ei⁹ extrema ætas in hoc beatior q̄ media ꝙ auctoritatis plus hēat: laboris uero minus: apex aūt senectutis est auctoritas: qta fuit in. L. Cecilio metello: qta in attilio calatino i quē illud eulogiū unicū plurimæ cōsentiūt gētes: popli primariū fuisse uirū. notū est eius carmē icisum in sepulchro. Iure igr̄ grauis cui⁹ de laudib⁹ oium eēt fama cōsentiēs: quem uirū. P. Crassum nup pōtificē maximū: quē postea. M. Lepi. eodē sacerdotio pditū uidimus. Quid de paulo aut Aphricano loquar: aut iā an̄ de Maxio: quorū nō in sentētia solū: sed ēt in nutu residebat auctoritas. hēt senectus honorata ptim tātā auctoritatē: ut ea pluris sit: q̄ oēs adolescētiæ uoluptates: sed in oi orone mementote eā me laudare senectutē: q̄ fūdamētis adolescētiæ cōstituta sit. Ex quo id efficitur: qđ ego magno cū assensu oium dixi. Miserā eē senectutē. quæ se orone defenderet. Nō cani: nō rugæ repēte auctoritatē afferre pn̄t: sed honesta acta supior ætas fruct⁹ auctoritatis pbet extremos. hæc enī ipsa sūt honorabilia: q̄ uident leuia atq; cōia sa

suā:si aliqd uelint:hēantq; de quo Iuuena. fecit mētionē:ut mane salutaꝝ &c̄. ⸿ Appeti:adiri cōsiliū. ⸿ Decedi: dare locū ipsis in oibꝰ locis. ⸿ Assurgi:cū ptereūt ipsi iuuenes assurgere debitā reuerētiā & uotis & gestu psolue re festinēt. ⸿ Deduci:de domo ad tēplū comitari. ⸿ Cōsuli:petere ab eis cōsiliū. ⸿ Quæ oia:hæc pdicta. ⸿ Lysan drū:de quo diximus. ⸿ Tribuit:expectatiōis & æstimatiōis dat. ⸿ Nusq̄:q̄ lacedæmone. ⸿ Memoriæ pditū ē: scriptū & manifestū & mādatū memoriæ. ⸿ Ludis:tpe ludoꝝ. ⸿ Ad lacedæmonios legatos.s.q in eodē specta culo erāt apud athenas. ⸿ A cūcto:uniuerso cōiūcto:q̄si cōiūctus dictus cūctus est:totꝰ uero a tot q̄uis hēat pri

lutari:appeti:decedi:assurgi:deduci:reduci:cōsuli: q̄ & apud nos & in aliis ciuitatibꝰ ut q̄q; optie mo rata ita diligētissime obseruant. Lysandrū lacedæmoniū:cuiꝰ mō mētionē feci:dicere aiūt solitū lace dæmone esse honestissimū domicilium senectutis. Nusq̄ eni tm̄ tribuit ætati:nusq̄ est senectus honoratior. Quinetiā memoriæ pditū est:cū athenis lu dis qdā in theatrū grandis natu uenisset:in magno cōsessu locū ei a suis ciuibꝰ nusq̄ datū. Cū aūt ad lacedæmōios accessisset q cū legati eēnt in loco cer to cōsederāt:cōsurrexisse oēs illi dr̄ & senē illū ses suꝫ recepisse. Quibꝰ cū a cūcto cōsessu plausus eēt multiples datus memoriæ traditū est:dixisse ex iis quēdā:atheniēses scire q̄ recta eēnt: sed facere nolle. Multa in nr̄o collegio pclara cognoui. Sed hoc de quo agimus in primis p̄clarū est:q; ut q̄sq; ætate añcellit:ita sniæ pricipatū teneat. Neq; eni solū honore añcedētibꝰ:sed iis ēt q cū iperio sunt maiores natu añponunt. Quæ sūt igr̄ uoluptates corpoꝝ cū auctoritatis p̄miis cōparādæ: qbꝰ q splēdide usi sunt ii mihi uident fabulā ætatis pegisse:nec tāq̄ in exercitati histriones in extremo actu corruisse. At sunt morosi & anxii & iracūdi: & difficiles senes si q̄rimus ēt auari:sed hæc moꝝ uitia sunt:nō senectutis. At morositas tn̄ & ea uitia:q̄ dixi: hñt aliqd excusatiōis:nō illiꝰ qdē iustæ:sed q̄ pbari posse uideatur:cōtēni se putant:despici:illudi:p̄terea in fragili corpe odiosa ois offensio est:q̄ tn̄ oia dulciora fiūt & bonis moribꝰ & artibꝰ. Idq; tū in uita: tū i scæna itelligi pōt ex his frībꝰ q in adelphis sūt:q̄ta i altero duritas:i altero comitas. Sic se res hñt:ut eni nō oē uinū:sic nō ois ætas uetustate coacescit. Seueritatē i senectute pbo:& eā sicut aliā modicā:acerbitatē nullo mō:auaritia uero senilis qd sibi uelit nō itelligo. pōt eni qcq̄ eē absurdiꝰ: q̄ quo minꝰ uiæ restat:

mā lōgā:& uniꝰ corpis plenitudinē significat Ois uero uniuersalē:sed ista sæpissime cōfundunt. Vir. Oēmq; reuerti p troiā. Stati. Et to tos lponā ordie nepotes. ⸿ Cōsessu atheniēsium plausus:signū approbatiōis & cōmendatiōis cū pcussionibꝰ manuū datū lacedæmonios bñ fecisse: & ipsi tñ nō faciebāt: & laudādo lacedæmonios uitupabāt seipsos. ⸿ In nr̄o romano:semp eni cū græcis latina cōiūgit:ne latini qdē græcis uiderent eē miores. ⸿ In primis:añ oia sniæ explicatiōis mētis suæ in cōsilio. ⸿ Honore:aliq̄ dignitate pcedētibꝰ. ⸿ Sed his q̄ cū ipio.i.q̄ pñtipare in ciuitate ut senatores & cōsules & dictatores: nō aūt qd̓ hoc loco itelligit pro officio militari:ipatores eni appellabant quos dicūt capitaneos: & exercitui perāt:& singuli ab aliq̄ re gesta uel ab exercitu uel a senatu hoc noie nūcupant. ⸿ Maiores natu:seniores augures. ⸿ Voluptates corpis: ut cibi & potiōis. ⸿ Fabulā.i.comœdiā p silitudinē logt: qa sicut comœdia in actus est diuisa: ita ætas nr̄a in actu tum pueritiæ tū adolescentiæ &c. ⸿ In exercitati: qa nullas exercitatiōes habuerūt in recitādis comœdiis:uñ. ⸿ In fine i.in ultimo actus. ⸿ Corruerit.i.defecerint nimiū defatigati. Exercitatꝰ aūt ab exercito differt in hoc:q; exercitatꝰ q est exptus:& exercitationē & pitiā habuit alicuiꝰ rei dr̄. Exercitus est defatigatꝰ:ut Virg. Natæ iliacis exercite fatis. ⸿ Hystriōes eni sūt actores comœdiaꝝ dicti ab hystro quodā q prio cœpit recitare: & de tuscia Romā ductus fuit. ⸿ At sūt morosi: antipophora facta a Catone ex psona illoruꝫ adolescētuloꝝ q audiebāt: morosus aūt dr̄ q; uariis moribꝰ cōtrariis & puersis istructus & est fastidiosus:& nulla re cōtentat: & mō ait: mō negat. ⸿ Anxii:molesti:ab angore. ⸿ Iracūdi:in oibꝰ idignationē hñtes:difficiles q̄ruli cū qbꝰ nemo uiuere pōt:cuiꝰ cōtrariū est facilius. ⸿ Etiā auari:ab aueo & ære qd̓ auidus sit æris. Vñ Terē. Quāto seniores sunt:tāto auidiores. Et Hora. Et iuitis miser abstinet:ac timet uti: q; res ois timide gelideq; ministrat. Dilator spe lōgus iners auidusq; futuri. Difficilis q̄rulus laudator tpis acti. ⸿ Non senectutis:qa si senectutis eēnt: in oi qdē senectute essent:qd̓ nō est in oi senectute:ut patet in exēplis. ⸿ At morositas:& adhuc uult excusare illa uitia q̄ dr̄ eē in senectute:q̄uis nō sint senectutis: sed morū sint: & subiūgit aliq̄s excusatiōes debiles. Est eni excusatio rephēsiōis & culpæ diminutio. sed q̄ excusatio. ⸿ Cōtēni: in cōtēptu filioꝝ eē:qm̄ nō fit qd̓ iubeat. ⸿ Despici:nō uenerari a filiis cuiꝰ cōtrariū est suscipi:hēri in honore. ⸿ Illudi:quoꝝ illusio grauissima est senibꝰ. ⸿ In fragili corpe:in uulnerato digito sigs tāgeret. ⸿ Moribꝰ bo. & bonis addidit:qa mos est uerbū mediū & bonus & malus sicut nobilis & illustris. ⸿ Artibꝰ.i.disciplinis uirtuosis. ⸿ In adelphis:in comœdia Terētii q̄ adelphi dr̄.i.frēs:qa duo frēs in ea diuersis moribꝰ iducunt. Demea durus:& Mitio benignus & comis. ⸿ In altero.s.demea. ⸿ Duritas:ita legūt multi:sed Nonius mar. duritas legit hūc textū allegās:& dr̄ duritas a deoꝝ ita missa. ⸿ Comitas:benignitas. ⸿ Sic se:cōclusio ætatis senilis. ⸿ Coace

Virgiliꝰ
Statius
Exercitatus
Exercitꝰ
Virgiliꝰ
Hystrio
Morosus
Auarus
Terētiꝰ
Horatiꝰ
Duritas

eo plus uiatici q̃rere. Q uarta restat cã q̃ maxĩe angere atq; sollicitã hr̃e nr̃a3 ætatẽ uidet̃: appropinq̃tio mortis: õ certe a senectute nõ põt lõge abeẽ. O miseꝝ senẽ: q morte cõtẽnẽdã eẽ i tã lõga ætate nõ uiderit: q̃ aut plãc cõtẽnẽda ẽ: si oino extiguit aiu3: aut ẽt appetẽda: si aliquo eũ deducit: ubi sit futurꝰ ætern⁹. Atq tertiũ certe nihil iuẽiri põt. Q nid igit̃ timeã? Si aut nõ miser post mortẽ: aut btũs ẽt futurus sũ? q̃q̃ qs est tã stult⁹ q̃uis sit adolescẽs: cui sit exploratũ se ad uespeꝝ eẽ uictuꝝ? Q uietiã ætas illa mlto pl̃es q̃ nr̃a mortis casus hẽt. Facili⁹ in morbos icidũt adolescẽtes: graui⁹ ægrotãt: tristi⁹ curãt̃. Itaq; pauci ueniũt ad senectutẽ: qd̃ nisi ita accideret: meli⁹ & prudẽti⁹ uiueret̃. Mens eni rõ & cõsiliũ i senib⁹ est: q si nulli fuissent: nullæ oino ciuitates fuissent. Sed redeo ad mortẽ ipẽdẽtẽ: q̃ illud crimẽ senectutis cũ illud uideatis cũ adolescẽtia eẽ cõe. Sẽsi ego tũ i optio filio meo: tũ i expectatis ad amplissimã dignitatẽ frĩb⁹ tuis Scipio: oĩ ætati mortẽ esse cõe3. At spat adolescẽs diu se uictuꝝ qd̃ spare idẽ senex nõ põt: isipiẽter spat. Q uid eni ẽ stulti⁹: q̃ icerta p certis hr̃e: ac falsa pro ueris? Senex nec qd spet hẽt qdẽ. At ẽ eo meliore cõditiõe q̃ adolescẽs: cũ id qd̃ spat ille assecur⁹ ẽ. Ille uult diu uiuere: hic diu uixit. Q uãq̃ o dii bõi qd ẽ i hoĩs uita diu? Da eni sup̃mũ tp̃us: expectem⁹ tarthesioꝝ regis ætatẽ. Fuit eni (ut scriptũ uideo) Argãtoni⁹ qdã gadib⁹: q. lxxx. regnauit ãnos. c. &. xx. uixit. Sed mihi ne diuturnũ

Seuerus scit: acetũ fit qd̃ oꝝ dicũt. Seueritatẽ: ueritatẽ sequẽtẽ. Seuer⁹ grauis matur⁹: q̃si sequẽs ueꝝ dict⁹. ¶ Absurdi⁹ iaudibili⁹ sine loco. ¶ Quo min⁹ uiæ: ad fossã mortis: p sĩlitudinẽ uiatoꝝ dicit q si lõgi⁹ ab urbe irẽt: & magnũ uiaticũ ferrẽt: eẽt qd absurdũ & uitupabile: sic senes q nõ mltũ distãt a morte: ẽ absurdũ hr̃e & plus q̃rere q̃ op3: & sufficiẽs sit ad puũ sui tp̃is spaciũ pagẽdũ: sed illud ueꝝ ẽ terẽtianũ dictũ: id eni uitiũ eẽ oiu3 est qd̃ nimiũ ad rẽ in senectã itẽti sum⁹. ¶ Quarta restat cã: ordinẽ seqt̃ quo diuisit: i quo p̃uisũ docilẽ & attẽtũ reddit auditorẽ. ¶ Angere: tedio & molestia afficere. ¶ Quæ: certe cõfitet̃ ita eẽ: sed postmodũ r̃ndet dicẽs. ¶ O miseꝝ senẽ: deide subiicit argumẽtũ hoc mõ: q mors aut est negligẽda aut optãda: qa aut aĩa uiuit aut morit̃: si uiuit mors ẽ optãda: nã certu3 est trãsire ad meliorẽ locũ & ad æ̃nitatẽ fœlicitatẽ q̃tu3 ex cõditiõe & eẽntia & natura aiæ: & cũ de⁹ sit iustus unicuiq; aiæ dat qd̃ suũ ẽ. Alæ uero ẽ æ̃nitas: ergo dat ei æ̃nitatẽ & locũ ubi æuo fruat̃ sempĩno: al̃r nõ eẽt iust⁹: iusticia eni ẽ unicuiq; tribuere qd̃ suũ ẽ: & ut ait Iustinia. Iusticia ẽ cõstãs & ppetua uolũtas ius suũ unicuiq; tribuẽs: si uero morit̃ aia mors ẽ oino negligẽtia: qa nõ sentiet ampli⁹ aliquẽ dolorẽ morbũ aut molestiã. Ex quo uult concludere q mors nõ ẽ timẽda: nec malũ qdẽ ẽ: sed optãda & bonũ: qa post mortẽ nemo fit miser: aut olo beatus & æ̃nus ẽ futur⁹. ¶ Atq; tertiũ: hoc est qd nõ capit aliqd̃ mediũ hoc pacto: aut uiuit: aut morit̃: qa necesse est q aut uiuat aut moriat̃. ¶ Quid igr̃: cõcludit qd̃ dixim⁹. ¶ Quid igit̃ timeã. q. d. nihil ẽ qd̃ timere possim si aut nõ miser: qa si oio iterit aia nihil sentit: & nõ sentiendo nõ põt eẽ miser: qa nullã põt sentire miseriã: hãc uero ptẽ optie expõit Ci. in li. tusculanaꝝ qõnũ. ¶ Aut btũs ẽt futur⁹ sũ. q. d. si uiuit aĩa illud post mortẽ pficiscit̃: ubi æuo fruat̃ sempĩno & fœlicitatẽ adipiscit̃: q ãt mors optãda fit & nihil sit ea p̃stantius: miraculosa mors duoꝝ filioꝝ sacerdotis argiuæ iunonis apud arguos expõit: mos aũt erat argiui sacerdotis ad iunõis tẽpla pficisci quotãnis iũctis bob⁹: & forte fortũa cũ pestilẽtia illic maxia p aliqd̃ tp̃us ãtea fuisset: & oia pecora cõsũpsisset boues nõ repiebant̃ solẽniæ ita ædilis & bito sacerdotis filii sub mr̃e eũtes iugũ ad iunonis tẽpla duxerũt: tũc iuno religionẽ pbãs & mirificã coꝝ fidẽ: detulit mr̃i ut qd̃ uellet audacter posceret: q nullã pateret̃ ab ipa repulsã igt illa: ut qd sciret dea utile mortalib⁹ ipa p̃beret. Die uero secũda sacerdotes illi iuuenes cõperti sũt mortui: q̃ p re pbatũ ẽ nihil morte p̃stãti⁹: qd̃ Herodo. igt i pria historia. ¶ Sit exploratũ: p certo hẽat: & modus loquẽdi apd̃ Ci. frequẽtissim⁹ i hũc modũ. ¶ Spo: cõfido: & exploratũ hẽo: nã sp crescit oro. ¶ Ætas illa. s. adolescẽtiæ q̃ nr̃a senilis. ¶ Facili⁹: qa hñt maiorẽ materiã ad morbos: ut sãguinẽ: ut hũorẽ: qb⁹ morbi nutriũt̃: & i senib⁹ nõ ita feruor sãguis: ut i adolescẽtib⁹ est: nã sicut ignis mltis lignis meli⁹ ardet ita morbos mlto hũore & sãguie. ¶ Meli⁹ & pru. q̃ senes cũ meli⁹ uiuerẽt: in qbus est mẽs rõ & cõsiliũ: & p cõsequẽs meli⁹ uiueret̃. ¶ Rõ: cognitio discretõis. ¶ Cõsiliũ: deliberatio. ¶ Nullæ ciui. ut supi⁹ dictũ ẽ. ¶ Sed redeo: qa p trãsgressionẽ accessit ad laudẽ senectutis redit uñ digressũ est. ¶ Impẽdẽtẽ: q̃si istãtẽ ad ruinã: nã ipẽdeo secũdæ cõiugatiõis est. ¶ Minari ruinã: tractũ ab aliquo ædificio ruinã minãti: ipendere uero tertiæ cõiugatiõis est cõsiderare: ut Lucan⁹. Aiu3 ĩpẽdere uestrũ. ¶ Sẽsi ego: pbat p exẽplũ ppiquũ filii

Iusticia

Luca. sui. M. C. ¶ Frĩb⁹ tuis: o Scipio. Pau. Æmi. hui⁹ Scipi. pr̃ post triũphũ belli macedonici septẽ post dieb⁹ duos filios amisit. ¶ At spat antipophora: q r̃ndit dicẽs. ¶ Insipiẽter spat: qa spare est expectare bonũ futuꝝ icertum qd̃ ducit. ¶ Quid eni est stulti⁹: demẽti⁹. ¶ Senex: antipophora q senex nõ hẽt qd plus uitæ spet. ¶ Cũ id. s. posset curare. ¶ Diu uixit: ad illud refert̃: hic cõsecut⁹ est. ¶ O dii boni: admiratiue. ¶ Quid est. q. d. nihil est i uita humani⁹. ¶ Da diu. i. cõcede. ¶ Expectem⁹. pbat p exẽplũ q i uita nihil sit diu qd̃ sempĩnũ q ad plus uixerit: uixit qdẽ. c. &. xx. an. ¶ Tarthesioꝝ: ppl̃i sũt in hispania q̃ est i occidẽte: ubi est litt⁹ qd̃ tarthesiũ dr̃. ¶ Vt scriptũ est: a scriptorib⁹ q de lõgæuis scripserũt ueluti Lucian⁹ q de lõgæuis scripsit. ¶ Argãtoni⁹ gaditan⁹: a gadib⁹ nomẽ ppriũ: q̃ qdẽ gades i occidẽte sũt ultra pmõtoriũ calpẽ: uñ ẽt mare gaditanũ. ¶ Diuturnũ: diu uiuere & sempi-

termĩ:est enĩ cũ id extremũ:ut uerbi grã ultimus dies.c.&.xx.an. ¶ Illud qđ p̃teriit.s.elapsi.c.&.x.an. ¶ Effluxit euanuit:qa nõ uř uixisse. ¶ Tñ remáet:solũ illud remáet & sempitnũ est qđ cũ uirtute factũ & cõscia bñ actæ uitæ. ¶ Horæ:ordo naturalis. Ex horis qdẽ fiũt dies:ex his ãt mẽses:ex mẽsib⁹ ãt ãni: hora uero græcũ ẽ:& nõ solũ ptẽ diei significat:sed ptes ãni. ut uer:æstatẽ & pulchritudinẽ:uñ ωρειον & aspirat̃ : qñ ãt regionẽ significat caret aspiratiõe. ¶ Dies q duplex ẽ:nãlis:& artificialis:ut añ diximꝰ. ¶ Mẽses qdẽ dicti ab eo qđ ẽ η μηνη qđ significat lunã uł ab eo qđ est ομην qđ græce idẽ ẽ qđ mẽsis latie:q est lunæ cursus ẽ:ẽt ãn⁹ ãnoꝝ tria sũt gñá:lunaris ãnus solstiti⁹ & magn⁹.

qdẽ qcq̃ uidet̃:ĩ quo ẽ aliqd extremũ:cũ enĩ id aduenerit:tũc illud qđ p̃teriit:effluxit : tñ remáet qdẽ: qđ uirtute recte factis sis cõsecut⁹. Horæ qdẽ cedũt & dies mẽses & ãni:nec p̃teritũ tp̃us unq̃ reuertit̃: nec qđ sequat̃:sciri põt. Q đ cuiq; tpis ad uiuẽdũ dat̃:eo debet cõtẽt⁹ eẽ. Neq; enĩ histriõi ut placeat pagẽda ẽ fabła ĩ fine solũmõ. In quocũq; fuerit actu ꝓbet̃:nec sapiẽti usq; ad plaudite uidẽdũ. Breue enĩ tp̃s ætatis:satis lõgũ ad bñ hõesteq; uiuẽdũ : sin ꝓcesseris lõgi⁹ nõ magis dolẽdũ est:q̃ agricolæ dolẽt p̃terita uerni tpis suauitate:æstatẽ autũnũq; uenisse Ver enĩ tãq̃ adolescẽtiã significat:oñditq; fruct⁹ futuros:reliq̃ tpa de metẽdis fructib⁹ aut pcipiẽdis accõmodata sũt. fruct⁹ ãt senectutis ẽ:ut sæpe dixi añ ptoꝝ bonoꝝ mẽoria & copia. Oĩa uero : q̃ ẽꝫ naturã fiũt:sũt hñda ĩ bonis . Q uid ẽ ãt tã ẽm naturã q̃ senib⁹ emori:qđ idẽ cõtigit adolescẽtib⁹ aduersãte & repugnãte natura. Itaq; adolescẽtes mori sic mihi uident̃:ut cũ aq̃ młtitudie uis flãmæ opprimit̃. Senes ãt sicut sua spõte nulla adhibita ui cõsũptus ignis extiguit̃. Et q̃si poma ex arborib⁹:si cruda sũt: ui auellũt̃:si matura & cocta decidũt. Sic uitã adolescẽtib⁹ uis affert:senib⁹ maturitas. Q uæ mihi qdẽ tã iucũda est. ut quo ꝓpius ad mortẽ accedã:q̃si terrã uidear uidere aliqñq; in portũ ex lõga nauigatione eẽ uẽturos. Senectutis ãt nullus cert⁹ ẽ termin⁹ recteq; ĩ ea uiuit̃::qđ mun⁹ officii exeq & tueri possis:& tñ mortẽ cõtẽnet̃. Ex quo fit ut aĩosior ẽt senect⁹ sit q̃ adolescẽtia & fortior. Hoc ẽ illđ qđ pisistrato tyrãno a Solone rñsuꝫ est:cũ illi q̃rẽti:qua tãdẽ spe fretus:tã audacter obsisteret:respondisse dicit̃:

¶ Quod cuiq; optimũ documñtũ qđ & scrõ Frãcisco dignũ eẽt:& oĩ scissimo uiro. ¶ Neq; enĩ: ꝓbat p silitudinẽ. ¶ Peragẽda:ad finẽ ꝓducẽda. ¶ Fabula:comœdia uł tragœdia ẽ diuisa Hora. Neu maior qn quinto neu sit : ꝓductior actu Fabula q̃ posci uult & spectata reponi. Hora. ¶ Probet̃:laudet̃ a spectatorib⁹ qa nõ satis erit:si in quocunq; actu aliquẽ egregiũ gestũ fecerit siue ĩ prĩo siue ĩ scdo actu ex quo laudet̃:sed regrit̃ q ĩ oĩ actu a prĩo usq; ad qntũ sit idẽ bon⁹:sic & uita nr̃a ĩ q̃cũq; ætate fuerit satis erit bñ uexisse ĩ ea. ¶ Ad plaudite ad finẽ:qa illud est ultimũ uerbũ ĩ comœdiis: ut Terẽ. Vos ualete & plaudite caliopus recẽsui. Vñ Hor. Donec uos plaudite dicat. ¶ Bñ: Idem q̃tũ ad copiã ¶ Hõeste:q̃tũ ad uirtutẽ. ¶ Sin ꝓcesseris:Pulchrã silitudinẽ dicit nõ eẽ dolẽdũ de p̃terita ætate:& cõpat ætatẽ nr̃aꝫ.iiii.tpib⁹ ãni. ¶ Quã agricolæ dolẽt : qa nõ dolent imo gaudẽt ut ex florib⁹ q sũt in ueræ ad fruct⁹ & maturitatẽ eoꝝ pueniãt qđ dicit. Ver. in quo nascũt̃ flores. ¶ Oñdit p flores. ¶ Partoꝝ bonoꝝ mẽoria & copia:hoc ẽ cõscia bñ actæ uitæ. Est enĩ mẽoria ut igt Ci. p quã aĩus repetit ea q̃ fuerũt. ¶ Oĩa uero:cõcludit q mori ẽ hñdũ ĩ bonis:oĩa q̃ fiũt ẽm naturã sũt hñda ĩ bõis ¶ Emori:est enĩ ẽm naturã:ergo emori est hñdũ ĩ bonis. ¶ Quod idẽ.s.mori. ¶ Aduersante & repugnãte natura. Nõ qdẽ ut mori sit contra naturã adolescẽtib⁹:sed cũ in eis sit calor & hũor qb⁹ cũcta sustẽtant̃ & oriũt̃:ut ad eis oriunt̃ cũcta duob⁹. uidet̃ difficili⁹ mori & ipa natura repugnãte:qđ p silitudinẽ oñdit dicẽs:ut cũ uis flãmæ : magn⁹ ignis accẽsus cũ magna materia lignoꝝ. ¶ Aq̃ młtitudie:magna effusiõe aq̃: sic moriũt̃ adolescẽtes in uiolẽtia aq̃. cõsũpt⁹:deficiẽtib⁹ lignis & cõbusta materia lignoꝝ. ¶ Et q̃si poma:alia egregia silitudo ẽ. ¶ Sic uitã: adaptat cõpatiõnẽ. ¶ Quæ.s. maturitas:& oñdit benignitatẽ moriẽdi. ¶ Iucũda: amœna & delectabilis cũ fructu. ¶ Vt quo: p silitudinẽ nauigãtiũ loqt̃:q cũ ex lõga nauigatiõe iã ĩcipiũt terrã uidere & oĩ portũ uẽire magnope lætãt̃:ut optata potiũt̃ arena:sic nos ex lõga uita incipimus uidere mortẽ.i.qetẽ & portũ mortalitatis. Oĩuꝫ ætatẽ cert⁹ est termin⁹:ut ĩfãtiæ usq; ad.vii.an. pueritiæ usq; ad.xii.& sic p cæteras p̃ter senectutẽ q nõ hẽt certũ terminũ uitæ:sed oĩs hora:oĩs dies:oĩs mẽsis põt eẽ terminus uitæ suæ:q̃ qdẽ senect⁹ ĩcipit in q̃dragesimosexto ãno. ¶ Recte:cũ uirtute iucũditate. ¶ Viuit̃: ĩpsonale ẽ & ĩ se hẽt quãda gñalitatẽ:ut itur ĩ antiquã siluã. ¶ Officii hõestatis:& rei illi⁹ q̃ debet effici. ¶ Et mortẽ cõtẽnere aĩo:timẽdo ipsã:& plus est cõtẽnere q̃ uitupare:ut ait Donatus. ¶ Aĩosior:qa cũ cogitat puũ tpis uiuẽdi spaciũ nihil timet mori aĩus senũ & oẽ subitrat piculũ:sicut est illud Vir. Vna salus uictis nullã spare salutẽ. ¶ Et fortior:qa fortitudo est aggressio piculoꝝ. Virgi. ¶ Hoc illud est:qđ dixit ꝓbat p exẽplum:fuit q̃dã atheniẽsis uir p̃clarus noie Pisistratus q ligua & eloquẽtia sua & opibus oẽs sibi fauẽtes fecerat atheniẽses:adeo q tñ tẽdebat ad ipiũ qđ sentiẽs Solon in oĩbus reb⁹ ei cõtrarius erat:& obsistebat audacter:uñ Pisistratus ab eo q̃siuit q̃ spe fretus id diceret:cui rñdit Solon:senectute fretus obsisto tibi audacter:q̃si uoluisset dicere tu me tuis militibus uis superare:& ego te multitudie ãnoꝝ : qua fretus neq; te neq; milites tuos timeo:qa oĩno debeo mori cito. & tu si me iterficis:paꝝ adimes uiuẽdi tpis spaciũ. ¶ Illi q̃rẽti:pisistrato. ¶ Spe:boni futuri expectatione. Rñdit Solon.

senectute. Sed uiuēdi ē finis optim⁹: cū itegra mēte cæterisq; sensib⁹: opus ipa suū eadē q̄ coaugmētauit natura dissoluit: ut nauē: ut ædificiū idē destruit facillime q cōstruxit. Sic hoiez eadē optie q̄ cōglutinauit natura dissoluit. Nā oīs cōglutinatio recens ægre: iueterata facile diuellit̃. Ita fit: ut illud breue uitæ reliquū nec auide appetēdū senib⁹: nec sine cā deserēdū sit: uetatq; pythagoras iniussu ipatoris. i. dei de p̄sidio & statiōe uitæ decedere. Solonis qdē sapiētis eulogiū ē quo se negat uelle suā mortē: dolore amicoꝝ lamētisq; uacare. Vult se charū credo suis eē: sed haud scio an meli⁹ Enni⁹ dicat. nemo me lachrymis decoret: neq; funera a fletu faxit: nō esse lugēdā mortē cēsent: quā imortalitas cōsequat̃. Iā sensus moriēdi si aliqs eē pōt: id ad exiguū tp̄us durat: p̄serti seni post mortē qdē sensus: aut optandus: aut nullus ē: sed hoc meditatū ab adolescētia debet eē mortē ut negligam⁹ sine q̄ meditatiōe tranqllo eē aio nemo pōt. Moriēdū eni certe ē & id incertū an eo ipo die. Mortē igr̃ oīb⁹ horis ipēdentē timēs qs trāqllo possit aio cōsistere? De q̄ nō tā longa disputatiōe op⁹ eē ur̃: cū recorder nō solū. L. Brutū q i liberāda p̄ria ē iterfect⁹. Nō duos decios: q ad uolūtariā mortē cursū equoꝝ icitauerūt. Nō. M. regulū q ad suppliciū ē p̄fectus: ut fidem hosti datā cōsua

¶ Senectute. s. fretus. ¶ Cæteris sensib⁹: ut auditu: gustu: odoratu: tactu & uisu. ¶ Ipsa eadē nō dissoluit corpus suū; corpus ipm hois qd̄ cū augmētauit & fecit dissoluere pōt. ¶ Vt nauē: oñdit p exēplū cōpationē. ¶ Cōglutinauit: cōposuit cōcolauit a glutino dictū est: hoc est colla: hoc eni græcū est: illud uero latinū: uñ dr̃ lígua græca notior q̄ latina. ¶ Recēs: q̄ nup est facta cū maxio labore diuellit̃. ¶ Inueterata. s. glutiatio: q̄ iādiu est facta: ut in senectute. hæc oia stāt in similitudie. Illud breue uitæ reliquū: qd̄ est. s. i senectute: nec sine cā deserēdū ut aliqs se occidat: ut m̄lti lucēti sūt p̄serti apud ātiquos; quoꝝ m̄lti ne uenirēt i manus hostiū gerētes uenenū i ānulis obibāt mortē: aut Annibal: q deide: ut est apd Homeꝝ & apud Virgi. in. vi. iferis dabāt poenas. Nā sciēdū est φ de⁹ postq̄ corpus i utero m̄ris format in ipm mittit aiam: tāq̄ in quoddā castellū gubernādū: & iubet recte custodiat donec ipe reuocet. Vñ si datū custodiæ castellū p̄deret: seq; met ipm iterficeret: rebellis esset dei p̄ditor: itaq; nō sine cā est ipm castellū deserēdū: hoc est sine mādato ipatoris. i. dei: quā rez tāgit Pythagoras: de quo nunc ait Ca. sic ho. Pythagoras q sami⁹ fuit ut diximus: & p̄hiaz docuit i magna græcia: q̄ est p̄s italiæ: & ei⁹ tāta fuit existimatio ut ei⁹ domū cæteri cōsecrauerit q̄si cēserēt satis dignū posse repiri neminē q in illud domicilīū succederet. ¶ Iniussu: sine mādato: & nō iuenit̃ in aliis casib⁹. ¶ Præsidiū: custodiæ militū in ciuitate a p̄sidendo dictū. ¶ Statiōe: ubi stāt milites ut lōga statiōe tenebat: dr̃ & statiua ut legit̃ in Liuio & Statio

Virgi. ubi stāt naues ad tp̄us. Vir. Et statio male fida carinis. ¶ Solonis: ponit duas snīas: q discordes uident̃. Solōis & Ennii ut patet. ¶ Sapiētis: & bñ nō p̄hi: q̄a usq; ad Pythagoræ famii tp̄a sapiētis cōseq̄bant̃ noīa. Cū aūt Pythagoras polycratis tyrānidē effugeret: & phliuntē p̄uenisset. Ibiq; cū eēt iterrogat⁹ an sapiēs eēt inqt se non σοφον αλλα φιλοσοφον esse. ¶ Itaq; a Pythagora p̄hi sunt dicti: cū antea sapiētes noīarent̃. ¶ Eulogiū: bñ dictū: & sapienter. ¶ Negat uelle: dicit nō uelle. ¶ Dolore: q̄tū ad aiuz. ¶ Lamētis: q̄tū ad gestū deploratio nis: q̄re hoc. ¶ Quia uult se credo eē charꝝ suis ut p cōmemorationē sui p lachrymas: p funera: p exeqas nō obliuiscant̃ ei⁹: & in charitate suoꝝ remāeat. Enni⁹ nr̃: latinus: uult p̄ponere ipm Soloni q dixit. ¶ Nemo lachrymis me decoret. nemo ploret

Decoro in morte mea. Decoro a decus decoris & tūc hēt accētū in p̄ria decoro aūt a decor hēt accētū in penultia. ¶ Nec funera fletu: medi⁹ uersus reliquū hēt I tusculāis. Voluor uiuus in ora uirū: nec funera fletu faxit. i. faciat. ¶ Immortalitas: p nomē famā & gl'iā & multa egregia op̄a q̄ facta sūt in uita. ¶ Post mortē qdē sensus: aut optādus aut nullus est: ut dixim⁹ supra: q̄a aut uiuit: aut oīno morit̃: si uiuit optādus est: q̄a ad locū p̄ficiscit̃ ubi æuo fruat̃ sempiterno: si morit̃ nō miser: q̄a miseriā sentire nō pōt cū careat sensu &c. ¶ Moriēdū: hoc gerūdiū iportat necessitatē. ¶ Quis. q. d. nullus. De qua p̄bat p exēpla: φ mors cōtēnēda sit oīb⁹. ¶ Nō. L. Brutū: ordo est. Lucium Brutū: sed nr̃as legiōes &c. & est color rhetoricus occupatio: cū diximus nos p̄terire & nescire: aut nolle dicere id qd̄ tūc maxie dicimus: ut nūc dicit se nolle recordari Lu. Brutū: & cæteros quos recordat̃ i sed legiōes & hoīes Ip̄itos & rusticos: & hoc iō q̄a diceret aliqs nō eē mirū i hoib⁹ clarissimus pp doctrinā & uirtutē sp̄retā eē mortē: iō dicit ab idoctis & rusticis sp̄retā eē mortē. ¶ L. Brut⁹ de quo nūc agit̃ sorore Tarqni supbi fuit genit⁹

Ouidi. q ne ab auūculo occideret̃: ut frater: stultitiā finxit. quā rē meminit Ouidi⁹ de Fastis. Brutus erat stulti sapiens imitator ut eēt Tut⁹ ab insidiis dire supbe tuis. Vñ Brut⁹ est appellat⁹: iuuenib⁹ regis delphos eūtib⁹ ridiculi cā comes accitus baculo sambuco auꝝ infusū deo donū tulit: uñ r̄nsum est eū Romæ sūmā p̄tātē hiturū q primus matrē oscularet̃: ipe casū simulās terrā osculat⁹ est. Deide pp Lucretiæ stuprū cū tricipitino & collatio in exitiū regiū cōiurauit qb⁹ in exiliū actis primus cōsul creat⁹ fuit. ¶ Filios: q cū aqliis & rutulis ad recipiēdū in urbez targnios cōiurauerāt uirgis cæsos securi p̄cuti iussit. Deide ipio qd̄ aduersus eos gerebat cū arunte filio targnii cōgressus ambo mutuis uulnerib⁹ ceciderūt: cui⁹ corpus in foro positū a collecta laudatū matronæ anno luxerūt. ¶ Duos decios: patrē & filiū: sed nō eodē tp̄e: sed un⁹ latino: alter gallico p p̄ria liberāda se deuouit ad mortē ut diximus. ¶ Equoꝝ cursum: q̄a in hostes facta deuotione q̄ primū cucurrerūt: & Iterfecti fuere. ¶ M. Attiliū: hic est ille Ipator militiæ romanoꝝ in primo bello punico. M. Attilius: cui nomē p auctores ferme oēs lon

ret. Nō duos Sci. q iter pœnis uel corpib⁹ suís ob-
struere uoluerūt. Nō auū tuū. L. Paulū: q morte sua
luít collegæ ín cānēsi ignominia temeritatē: nō M.
Marcel. cui⁹ iteritū ne crudelissimus qdē hostis ho
nore sepulturæ carere passus est. Sed legiones qdē
nr̃as scripsi in originib⁹ in eū locū sæpe ꝓfectas ala
cri aío & erecto: uñ se nūq̄ redituras arbitrarēt: qđ
igr̃ adolescētes & ii qdē nō solū idocti sed ēt rusti-
ci cōtēnūt id docti senes extimescēt. Oino ut mihi
qdē uidet̃ rer̃ oīuȝ satietas uitæ facit satietatē. Sūt
pueritiæ certa studia: nū igr̃ ea desiderāt adolescen
tes? sūt & ieūtis adolescētiæ: nū ea iā cōstans reqrit
ætas: q̄ dr̃ media? Sūt ēt ei⁹ ætatis: nū ea qdē in sene
ctute q̄runt? Sūt āt extrema q̄dā studia senectutis.
Ergo ut supior̃ ætatū studia occidūt: sic occidnnt
ēt senectutis. Q đ cū euenit sacietas uitæ tp̄s matu
rū mortis affert. Eqdē nō uideo: cur qd ip̄e sentiam
de morte nō audeā dicere uobis: qđ eo meli⁹ cerne
re mihi uideor: ꝙ ad eā ꝓpi⁹ adsū. Ego uestros p̄res
P. Sci. tuq̄ C. Læli uiros clarissimos mihi amicissi-
mos uiuere arbitror & ea qdē uita q̄ est sola uita no
mināda. Nā dū sumus in his iclusi cōpagibus cor-

ge lateq̄ diffinitū est. Fusis in prio salētinis triūphasse cōmemorāt: & primū romāor̃ ducū classem in africam
traiecisse: a quassata de hamilcare naues lōgas tris extitit sexagita oppida accepisse ducēta & hoium ducēta mi-
lia cepisse & absente qdē ip̄o datos eē cōiugi & filiis ob pauptatē publice sūpt⁹. Mox arte Xātippi lacedæmōii
mercēnarii militis captū fuisse: & in carcere missū dato iureiurādo: ut si nō iperrasset demū ita redire in senatu
cōditionē dissuasisse & teiectis a se cōiuge & liberis carthaginē igressum: ubi in archā ligneā cōiectū clauis itror
sum adactis uigiliis & dolore punitū eē: palpebras eni⁹ occullor̃ ut dormire nō posset iciderūt: & istoc crudelis-
simo supplicii gn̄e mortē obiuit. ⁋ Non duo
Scipiones: publiū Scipionē: & Gn. Scipionē
frēs p̄stātissimos uiros: de qbus Virg. inquit. Virgi.
Duo fulmina belli scipiadas. Isti aūt negligen
tes in secūdo bello punico obuiauerūt hasdru
bali Hānibalis frī ad ip̄m Hānibalē in Italiam
uenieti auxilio: cui de ꝓpriis corpib⁹ iter clau
dere uoluerūt: ne italiā ueniret. ⁋ Obstruere:
claudere. ⁋ Paulū: de quo diximus hui⁹ Scipi-
onis auū naturalē. ⁋ In cānēsi ignominia: can
næ cānor̃ i apulia uicus est: ubi tāta clades ro-
manor̃ ab Hānibale facta est: q̄ta nusq̄ fuit: i
qua. L. Paulus Æmili⁹ fuit iterēptus pro p̄ria
liberāda: mori poti⁹ uolēs q̄ fugere: pro qua
re sciēdū est ꝙ in bello cōsules erant. L. Pau. &
Terēti⁹ Varro plebeius hō: & nulli⁹ pruden-
tiæ & boni cōsilii: pugnare uoluit: & conserto
p̄lio fugit: uñ. L. Pau. cū cæteris fugere nolen
tib⁹ iterēpti sunt: & ipse collegæ sui temerita-
tē luit. M. Marcel. nobilissimū & p̄stātissimuȝ
ciuē romanū: qui eo p̄lio cānēsi Hānibali con-
gressus occisus est: uñ post cladē Hānibal cor-
pus ei⁹ iter tot cadauera fecit iuenire & hono-
rificētissime sepelire. ⁋ Interitu: mortē dudū Interit⁹
ab iter & it: qa mors est solutio corpis & aiæ:
ut inqt Plato. Legiones in qb⁹ erāt idocti ty- Legio
rones & rustici: q nullā hēbāt doctrinā: qa co-
gnoscētes mortē cōtēnerēt. ⁋ Itaq̄ mortē ip-
sam docti & idocti cōtēnebāt. Dicta aūt legio
ab eligēdo: fit eni electio p̄sonar̃ in ea & non
hēt certū numerū. Est interdū quatuor milia: interdū qnque milia p̄sonarū. Liui⁹ tn̄ in li. ix. de secūdo bello pu-
nico: maiore numero accepit legionē suppleuitq̄ ita legiones ut singulæ sena milia & ducētos pedites: tricētos
aūt hērent eqtes. ⁋ In eū locū. s. in mortē. ⁋ Alacri: strenuo ꝓmpto festināti. ⁋ Quid igit̃. s. mortē & est conclu
sio id. s. mortē iterrogatiue: & est color rhetoricus cōtētio quæ cōtrariis reb⁹ cōficit̃. ⁋ Indocti: nomē est & nō
participiū: trāsit eni participiū in uim nois quatuor modis. ⁋ Oino. ꝓbat cōtēnēdā eē mortē ꝓpter sacietatē ui-
tæ: quæ nūc ut ait Cato: facit sacietatē: quarū nulla est ut inqt Iuuena. Crescit amor nummi q̄tum ipsa pecunia Iuuena.
crescit. ⁋ Sunt: ꝓbat p exēplū ætatū ꝙ sacietas sit oium eorū: studia aūt sunt pueritiæ: ut ait Horat. Hæc & pede
certo pulsat humū gestis parib⁹ colludere: & irā Colligit ac ponit temere & mutat̃ in horas. ⁋ Nū in ea. s. stu-
dia pueritiæ. q. d. nō. ⁋ Sunt studia. s. ineūtis adolescētiæ incipiētis. Adolescētia eni hēt ex se studia: ut Horati⁹. Hora.
Gaudet equis canib⁹ & aprici gramine cāpi Cæreus in uitiū flecti monitorib⁹ asper Vtiliū tardus ꝓuisor ꝓdi
gus æris: Sublimis cupidusq̄ & amata relinquere pernix. ⁋ Ætatis: quærit media. s. uirilis quæ quærit opes: &
amicitias. Inseruit honori Cōmisisse cauet: qđ mox mutare laboret. ⁋ Sunt eius ætatis mediæ. s. & subaudi stu
dia senectutis: ut est illud Horatii. Quærite & inuenietis miser abstinet ac timet uti. ⁋ Quod eo. i. tāto melius.
⁋ Quod ad eā ꝓpius adsum: ꝓpinquus & uicinus. sic de sene: ut de nauigātibus dicere possumus: qui cum lōgi-
us in mari nauigent minus uidere possunt portū q̄ illi qui nō longius absunt a terra. ⁋ Ego uestros p̄res: maio
res uestros: romane enim & Pythagorice & Socratice uult ꝓbare aium esse imortalē pp qđ exoptāda est mors
ex quo poterimus notare: ꝙ cum natura nihil frustra fecerit: nec quis desiderat qđ naturaliter assequi non pos
sit: ut alas hēre: & ueluti aues uolare: hoies aūt cum desiderāt quietē & summā fœlicitatē & æternitatē illā asseq
posse certū est: quia naturaliter desiderāt ipsam. ⁋ Clarissimos: ex splendore uirtutis & plus est q̄ nobilis: qa id
messum est. ⁋ Eā quidē uitam. s. imortalē & æternā. ⁋ Quæ est sola uita noianda: quia est uera uita & imortalis.
⁋ Nam hæc nostra uita humana si uita dici pōt: nō esse uera uita: sed falsa & mortalis: quæ quidē opio cōcordat
cum fide christiana. ⁋ In his cōpagibus coniuncturis membror̃: quæ faciunt carcerem quendā animæ: sic ap-
pellat Virgi. ut clausa tenebris & carcere cæco. ideo cōpagibus: facit: quia usurpatum est cōpago. Antiqui eniȝ
compages & ambages dicebant: quor̃ genitiuus est cōpagis & ambagis. Vnde declinatio nō mutat̃: q̄uis uari
us est nominatiuus hinc in datiuo & ablatiuo cōpagibus. Virg. Laxus laterū cōpagibus oēs accipiunt inimicū

porís:munere quodã necessitatís & graui ope psũ
gimur. Est ení aíus cælestís ex altíssímo domicílio
depssus: & qsi demersus ín terrã locũ díuínæ natu-
ræ æternitatíq; cõtraríũ. Sed credo deos ímortales
sparsisse aíos ín corpa humana:ut eẽnt q terras tue-
rent̃:qq; cælestíũ ordínẽ cõtẽplãtes ímitarent̃ cũ
uítæ modo atq; cõstãtía. Nec me solũ rõ ac dísputa
tío ípulít:ut íta crederẽ:sed nobílítas etíaʒ sũmoꝝ
phoꝝ & auctorítas. Audíebã Pythagorã pythago
rícosq; ícolas pene nr̃os quí eẽnt ítalící phí quódã
noíatí:nunq̃ dubítasse qn ex uníuersa mẽte díuína
delíbatos aíos hẽremus. Demõstrabat̃ míhi p̃terea
qd Socrates supremo uítæ díe de ímortalítate aío-
rũ dísseruísset:ís q eẽt sapíẽtíssímus oraculo apollí
nís íudícatus. Quíd multa? síc míhí psuasí : síc sen-
tío cũ tãta celerítas aíoꝝ sít:tãta memoría præterí
toꝝ:futuroꝝ prudentía:tot artes:tantæ scíẽtíæ : tot
ínuẽta nõ posse eam naturã:quæ res ea cõtínet esse
mortalem. Cũq; anímus semper agítet̃ nec príncí-
píum motus habeat:quía ípse se moueat : fínẽ qdeʒ
habíturum esse motus : quí nunq̃ seípse sít relíctu-

ymbrẽ. ¶ Munere quodã necessitatis:quæ necesse sunt fieri in uita humana:ut dormire comedere bibere & cæ-
tera hmõi quæ ad uictum & ad uitã humanã necessaria sunt. ¶ Graui opere:qd̓ molestiã hoibus affert : & id est
quicquid fit in uita humana. ¶ Est enim aius:q animus sit æternus:& eius sola uita sit noianda ponit rationeʒ.
¶ Cælestis:in cælo formatus. Dicebant enim antiqui phi qd̓ animus erat formatus in cælo quem deus postea
in corpus in utero matris formatũ infundebat. Moderniores aũt phi dicunt qd̓ cũ corpus est in utero matris
formatũ q̃ primũ in eo generat̃ aia:qd̓ aũt aius formet̃ in cælo:patet nunc ex snia Cato. ¶ Ex altissimo domici
lio:ex habitaculo cælesti. ¶ In terram:exponit
seipm̃ dicens. ¶ In locum cõtrariũ diuinæ na-
turæ:quæ est imortalis & inuisibilis:& hæc ter-
rena est mortalis & uisibilis. ¶ Sed credo : po-
nit opionem suam quare dii fecerũt hoc:q di
uinos aios in corpora caduca induissent. ¶ Vt
essent:ecce cãm. Nam id fecerunt dii:ut habi-
tarent & tuerent̃ terrã & imitarent̃ cælestiuʒ
ordinem:unde originẽ hẽbant:mererent̃ per
actiones bonas in terra cæleste domicilium.
¶ Terrã tuerent̃:quã cõstat a deo factã anteq̃
hoiem:imo oia fecit deus anteq̃ formaret ho
minẽ ad hoc:ut oia parata inueniret ; & oia ei
seruirẽt. Cælestiũ ordinẽ ut planetarũ & stel-
larũ:& cæterarũ rerũ cælestiũ. ¶ Contẽplãtes:
sub subtili quodã intellectu cõsiderãtes. ¶ Imi
Ouidi. tarent̃ eum.s.ordineʒ. Vnde Ouidi. Pronaq;
cum spectent aialia cætera terraʒ. Os homini
sublime dedit cælũq; uidere Iussit : & erectos
Iuuena. ad sydera tollere uultus Iuuena. Sensum a cæ-
lesti demissum traximus arce. Sic & modũ &
constantiã. ¶ Modo:ordine & mẽsura. ¶ Con
stãtia:quæ & cõstet & cõcors sit. ¶ Nec me so
lum:idem pbat Pythagorica rõne: aium.s.eẽ
imortalem. ¶ Pythagoricos:discipulos pytha
goræ & ei⁹ sectæ. ¶ Incolas:habitatores. ¶ Pe
ne nostros:qui haud nimis lõge a Romanis:
nam in magna græcia sunt quæ calabria dicit̃.
Venit enim Pythagoras in italiã:ut ante dixi
mus:siue Tarquinio supbo rege siue Numa:& in extremis italiæ partibus : quã magnã græciam uocitauerũt:
philosophiam docuit cuius nomen inuenerat cum antea nominaret̃. ¶ Italici phi noiati:magis enim disciplinis i quas
græcia secum adduxerat plurimos ibi uiros Pythagoras edocuit:effecitq; ut qui sub eius doctrina operã dedis-
sent:Pythagorei & phi italici nolarent̃. ¶ Delibatos:formatos. ¶ Demonstrabat̃:tertia rõ socratica est : q aius
sit Imortalis:hic aũt Socrates magister Platonis cum inuenisset nouã religionẽ & unum deum colendum eẽ di
sputaret:fuit Accusatus ab Annio & melio:q malos mores doceret athenienses: & nouos deos esse colẽdos p-
suaderet:unde ductus ad iudicium dãnatus:& cum discipuli sui ad eum cõsolandum irent:ut æquo animo mor
tem ferret:aiebat nihil aliud se magis exoptare q̃ mori:quia ad Imortalitatẽ pficiscebat̃. & ad ueram uitam & q̃
diu esset in hac uita humana esset in maximo supplicio:& pbat imortalitatem aiæ: quã disputationem Pla. scri-
psit in libro qui φεΔων appellat̃. ¶ Supremo die:ultimo quo dãnatus est:sumpto cicutæ succo idem obiit su-
premum. ¶ Sapiẽtissimus oraculo apollinis:interrogatus apollo:quis oium eẽt sapiẽtissimus:rñdit: Socrates
qd̓ cum socrati renũciatum esset:inqt non uerum apollinẽ dicere:si eum sapiẽtissimũ oium iudicasset:quia ne-
mo est oium sapiẽtissimus: & nemo est qui oium humanarũ diuinarũq; cognitionẽ habeat:imo tantarũ cõpa-
ratione rerũ sciẽdarũ ois est ignorãtissimus. Sed si apollo dixisset Socratem hoiem esse sapiẽtissimũ : id uerum
esse fateret̃: hac rõne:quia nemo erat qui illud uerbum Socratis diceret. ¶ Hoc enim scio:q nihil scio. Nã nihil
scire Socrati uidebat̃:quis in oi re peritissimus fuisset:cæteris aũt multa scire:cum nihil aut parum scirẽt. ¶ Sic
mihi persuasi. Socratis a Platone scripta eodem libro. ¶ Celeritas aioꝝ. quia pauloante dixit momento huc il-
luc transit & uadit in cognitionem multarũ & longissimarũ rerum:ut his qui romæ est paruo momento trãsit
Venetias:& quæ in eis fiunt uidet & sic de cæteris reb⁹ maxime notis. ¶ Inuẽta:excogitata in uita ut uidemus
in diuersitate operum. ¶ Cũq; animus agitetur:exercet mouendo:cogitando:sciendo:cõsiderãdo: deliberãdo:
&c. Et animus & corpus ut ait Macro. in somnio Scipio. ut ignis & ferrum. Ignis enim ex se semp est callidus.
Ferrum aũt est callidum ex igne & tãtum retinet illã calliditatẽ:quantũ sua natura patitur sic est animus & cor-
pus. ¶ Principium motus est. quia semper fuit in motu & est æternus in motu enim agẽdi:deliberãdi: & huius
modi aliquid excogitãdi: & q nõ habeat principium motus ratio est:quia ex se non ab alio mouetur : ut qui se-
ipsum moueat. ¶ Nec habiturum esse finem motus:qa semp mouebit: & æternus erit:& rõ est quia non habe
bit finẽ:qa nunq̃ relicturus sit seipm̃:sed semp erit. ¶ Et cũ simplex animi natura. Alia rõ est quæ pbat animuʒ

esse imortalẽ:q̃a aĩ natura est simplex & cælestis:cũ nulla re mixta:nec aliq̃d dissimile & dispar hẽat:ex quo sequitur ꝙ sit idiuisibilis:& diuidi nõ possit.ecõtra est corpus:ꝙ eẽ multiplex ei⁹ natura.Nã ex q̃ttuor elemẽtis compositũ est:& qđ hẽt est mixtũ:& dispar:& dissimile:& p cõsequẽs est diuisibile:& diuidi põt: & mortale est ꝙ si non posset diuidi:natura ai sequitur non posse mori.⁋ Interire:omnium finem rerum habere:unde leuior res est periisse q̃ interire:quam rem manifectat Plautus in captiuis.Qui per uirtutem perit at non interit.⁋ Argumento:causæ:probationi:uult dicere ꝙ omnes animi tanq̃ inclusi in corpe sunt peritissimi:& oium rerũ scientiã Plautus

rus: & cum simplex animi natura esset: neq̃ haberet in se quicq̃ admixtum dispar sui atq̃ dissimile: non posse eum diuidi. Quod si non possit:nõ posse interire: magnoq̃ esse argumento homines scire plæraq̃ anteq̃ nati sint. Quod iam pueri cum artes difficiles discant ita celeriter res innumerabiles arripiant:ut eas non tum primum accipere uideantur: sed reminisci & recordari. Hæc pla. sunt fere. Apud Xenophõtẽ aũt moriẽs Cyrus maior hæc dicit. Nolite arbitrari o mihi carissimi filii me cum a uobis discessero:nusq̃ aut nullũ fore: nec eni dum erã uobiscũ aium meũ uidebatis:sed cũ eẽm in hoc corpe ex his reb⁹:q̃s gerebã:intelligebatis: eũdẽ igr esse creditote ẽt si nullũ uidebitis. Nec uero clarorũ uirorũ post mortẽ honores pmanerẽt:si nihil eorũ ipsoꝝ aĩ efficerẽt:quo diutius memoriã sui teneremus. Mihi nunq̃ qdẽ psuaderi potuit aios: dũ in corpibus eẽnt mortalibus uiuere:cum exissent ex his emori:nec uero tũ aium eẽ insipiẽtẽ:cũ & isipiẽti corpe euasisset. Sed cũ oĩ admixtiõe corpis liberatus purus & itegeг eẽ cœpisset:tũ eẽ sapiẽtẽ. Atq̃ ẽt quũ ois natura dissoluitur cæterarũ rerũ perspicuũ est:quo quæq̃ discedãt. Abeũt eni oĩa unde orta sũt:aius aũt solus:nec cũ adest:nec cũ discedit: apparet. Iam uero uidetis nihil morti eẽ tã simile q̃ somnũ. Atqui dormiẽtiũ animi maxime declarant diuinitatẽ suã:multa eni cũ remissi & liberi sunt: futura prospiciunt. Ex quo intelligitur quales futuri sint:cũ se plane corpis uinculis relaxauerint. Quare si hæc ita sint:sic me colite ut deum. Sin una interiturus est aius cum corpore:uos tñ deos uerentes qui hanc omnem pulchritudinem tuentur & regũt memoriã nostri pie inuiolateq̃ suabitis. Cyrus quidem hæc moriẽs:nos si placet nr̃a uideamus nemo

tenẽt:sed cũ intrãt corp⁹ oĩo retinẽt illã diuinitatẽ:ueluti qui est in carcere: & uidere nõ põt & ꝙ hoc sit uerũ aios eẽ peritos anteq̃ infundãt in corpe ꝓbat per hoc dicẽs.⁋ Quod iã pueri &c. Scire est ut ait Aristo.rẽ per causas cognoscere.⁋ Reminisci: q̃tũ ad ordinẽ.⁋ Recordari q̃tũ ad sciam pteritarũ rerũ.⁋ Hæc.s.quæ dicta sunt per Socratẽ.⁋ Apud Xenophõtem: idẽ ꝓbat per hũc phũm: qui & Socratis discipulus fuit:& iter hunc & Platonẽ magna fuit æmulatio:uñ dũ Plato librũ de immortalitate animoꝝ cõposuisset. Xenophon pediã Cyri fecit:cui⁹ nũc meminit.⁋ Cyrus maior: hic p̃clarissimus fuit.& rex psarũ:de quo ante diximus.⁋ Discessero:obiuero mortẽ.⁋ Nusquã: q̃a in loco fœlicitatis & beatitudinis.⁋ Nullũ: nihil futurũ esse me.⁋ Nec eni: post ꝓpositionẽ ponit rõnẽ:& q̃a posset dicere cũ.s. discesseris a nobis nusq̃ eris: & non uidebimus te: & nullus futurus es respondit.⁋ Nec uidebatis animũ meũ:q̃a aius est iuisibilis & immortalis.⁋ Quas gerebam:magnifice tractabã multas eni res præclaras fecit:& aĩo & uirtute multũ ualuit totũ sibi oriẽtẽ obediẽtẽ habuit: sed ipsemet eius imperiũ exoptauit.⁋ Honores: utputa epigrãmata siue titulos præclara monumẽta:quoniã memoriã seruãt mortuoruꝫ: quæ si animi mortuorũ & sensus non sentirẽt & talibus honoribus delectarẽtur:nõ permanerent tales honores:nec fierent.⁋ Persuaderi aium ad credẽdũ induci.⁋ Animos.s. mori cũ ex corpore discẽderẽt:& uiuerẽt:cũ eẽnt in corpore:nec hoc sit uerisimile:ꝙ in hac uita uiuãt animi:post mortẽ aũt moriantur.⁋ Insipientem:stolidum & non scientem.⁋ Sed cũ liberatus:oĩ admixtione corporis qđ cõpositũ est ex cõmixtiõe quattuor elemẽtorũ· & est quidã carcer animi. Vt Virgilius Nec auras p̃spiciunt clausæ tenebris & carcere cæco.⁋ Dissoluitur:q̃a ut dixim⁹ mors est solutio corporis & animæ.⁋ Quo discedebant ad quem locũ oĩa nãq̃ reuertũtur illuc unde orta sũt:corpus aũt ex q̃ttuor elemẽtis formatũ est: & cuꝫ moriť in ipsa morte dissoluiť:aius aũt mente diuina delibat⁹ necesse ẽ illuc reuertať.⁋ Morti tã simile q̃ somnũ:ut Virg.cõsanguineus læti sapor.⁋ Multa eni qđ animi declarẽt suã diuinitatẽ ꝓbat: & est argumẽtũ minori ad maius.⁋ Remissi & liberi:sunt ab agitatione corpis:& sunt inquiete.⁋ Futura p̃spiciũt: longe uidẽt:& cognoscũt q̃ futura sunt & multa sũt exẽpla in libello Ci.de diuinatiõe:& in Valerio capitulo de sõnio q̃ exitu sensit.⁋ Corpis uinculis relaxarit:cũ mortui erũt & bñ uiculis:q̃a ut diximus in in carcere aĩ eẽ uidẽtur.⁋ Quare:cõcludit ut dictũ est:nã & in terra dii eẽ dicũtur pp aliquas excellẽtes uirtutes:ut inq̃t Hieronym⁹ Cælestem uitã ageret in terris.⁋ Vna simul cũ corpe morituris:ut dicebãt aliqui stulti phĩ blandientes suæ malæ actæ uitæ: qui cũ cognoscebãt se male uixisse & uiuere dicebant animum cum corpore interire:est enim interitus:quasi inter itus:quia inter corpus & animam:unde mors diffinitur esse solutio corporis & aĩæ.⁋ Hãc pulchritudinem: hunc mundũ ita bene ornatũ & pulchrum: quẽ κοσμον dicũt.⁋ Nos si placet: qđ per trãsitionẽ colorẽ rhetoricũ uenit ad romana exẽpla ut diximus de externis:dicamus nũc de nostris & facit ipsos attentos.

Virgil.

Idem

Hieronymus

unq̄ mihi Scipio pſuadebit aut patrē tuū paulū: aut duos auos paulū & aphricanū: aut aphricani fratrē aut patruū aut multos præſtātes uiros: quos enumerare neceſſe nō eſt: tāta eēt conatos: quæ ad poſteritatis memoriā ptinerēt: niſi aīo cernerēt poſteritatē ad te ptinere poſſe. An cēſes: ut de meipſo aliqd more ſenū glorier me tātos labores diurnos nocturnoſq; domi militiæq; ſuſcepturū fuiſſe: ſi iiſdē finib⁹ gloriā meā qbus uitā eēm terminaturus? nōne meli⁹ multo fuiſſet ocioſam ætatē: & qetam ſine ullo labore: aut cōtētiōe traducere? Sed neſcio quō aīus erigēs ſe poſteritatē: ſemp ita pſpiciebat: quaſi cū exceſſiſſet e uita: tū deniq; uicturus eēt. Q d' q dē ni ita ſe hēret: ut aī imortales eēnt: haud optimi cuiuſq; animus: maxime ad immortalē gloriā niteret. Q uid? q ſapientiſſim⁹ qſq; æqſſimo aīo morit? ſtultiſſim⁹ iniqſſimo? nōne uobis uidet aīus is q plus cernat: & lōgi⁹ uidere ad ſe meliora pficiſci? ille aūt cuius obtuſior ſit acies nō uidere. Eqdē afficior ſtudio patres ueſtros quos colui: & dilexi uidēdi. Neq; eos uero ſolū cōuenire habeo quos ipe cognoui: ſed illos etiā de qbus audiui & legi: & ipſe cōſcripſi. Q uo qdē me pficiſcēte: haud ſane qs facile retraxerit: neue tanq̄ pilam retorſerit: q ſi qs deus mihi largiatut: ut ex hac ætate repueriſcā: & i cuius uagiā ualde recuſem: nec uero uelim: q̄ſi decurſo ſpacio a calce ad carceres reuocari. Q uid enim habet uita cōmodi? qd nō potius laboris? ſed habeat ſane: habet certe tn̄: aut ſatietatem: aut modū: non libet enim mihi deplorare uitam. q multi: & hi docti ſæpe fecerunt. Nec me uixiſſe pœnitet:

¶ Paulū æmiliū. Paulū auū naturalē. L. Paulū æmiliū. ¶ Aphricanū adoptiuū: Scipionē maiorem aphricanum Aphricani fratrē. P. Scipionē: q i pricipio primi belli punici cū Hānibale dimicauit. ¶ Ad patruū. Cn. Scipionē fratrē. P. Scipiōis: q in Hiſpania cōtra Hānibalis fratrē miſſus fuit eodē bello punico. Patru⁹ aūt ab auūculo in hoc differt: q patru⁹ eſt a pre. Auūculus āt a matre. ¶ Aio cer. ut acutiorē & expſſiorē rē facerē: inqt cernerēt q̄ſi ante oculos hērent: cū cernere pprie eſt oculorū: uidere animi. Ci. in ep̄lis ad plācū. Sic eni uideo q̄ſi ea quæ oculis cernūtur me a te amari. ¶ More ſenū: ut hō laudatur tpis acti. ¶ Domi: romæ & in ſenatu. ¶ Quibus uitā ſ. finibus ſum terminaturus. ¶ Nōne melius: ſi ita eēt: ut cū uitā eſſem terminaturus gloriā nōne meli⁹ fuiſſet me ætatē inertē & ocioſam

Cōtēdo duxiſſe? q. d. ſic. ¶ Cōtētione: uiſu conatu: tria ſignificat cōtēdo conari: uehemēter petere & litigare. ¶ Sed neſcio: nolebat eni dicere p doctrinā & ſapiētiā: ne arrogans uideret: in quo captauit beniuolentiā. ¶ Erigere: tractus ſermo eſt ab illis q lōgi⁹ & altius uidere uolūt &

Proſpicio in digitis ſe erigūt. ¶ Proſpiciebat: antecedebat ſicut frequēter ponit Tullius & illud pro

Virgili. eſt græcū & ſignificat Ante. Aliter pſpicio eſt pcul aſpicio: ut Virg. in prio æneidos. Proſpicit errātes hos tota armēta ſequūtur. ¶ Tum deniq: cum principio haud minus niteretur. ¶ Quid. ſ. dices. ¶ Quod ſapiētiſſimus quiſq; æquo aīo moritur: oēs ſapiētes æquo aīo & ſapienter: & læte moriuntur: quia intelligunt ſe ad meliorē uitā: ubi ſumma eſt fœlicitas puenturos: & pmiū bene actæ uitæ habituros: ut in hac uita uidere poſſumus cum qſq; laborat: ut pter modū ſuo labore ſuſcipiat pmiū: & cū ita uidemus. q̄ tāta eſt ſtultitia hoīum: ut credāt uirtutē ſua pmia & merita nō habiturā: adeo cū ipſe iuſtiſſimus ſit: unde ſtultiſſimus iniqſſimo. ſ. moritur aīo nō intelligens beatitudinē & ſummā fœlicitatē alterius uitæ: ſicut ſapiētiſſimus qui per ſapiētiā uidit: & cognoſcit ipſam. ¶ Quid nōne alus. ſ. ſapiētiſſim⁹. ¶ Qui plus acutius. ſ. per ſapiam. ¶ Ad meliora loca ubi fœlicitas eſt æterna. ¶ Illud aūt. ſ. aīus ſtultiſſimus. ¶ Efferor ſtudio uiuēdi: ducor uehemēti quadā uoluntate. ¶ Colui ad geſtus per

Virgili. exhibitionē reuerētiæ & ppriæ uenerari. Vir. in. x. Sūme deū ſanctiq; cuſtos ſoractis apollo Quē colimus. ¶ Dilexi ad beniuolētiā: & diligimus leuius. & amamus uehemētius. Ci. in epiſto. ad dolobellā. Nūc amare uidear antea dilexiſſe. ¶ Cōuenire: alloqui & iuenire: utrūq; enim ſignificat. ¶ Audiui: per hiſtorias: & ab aliis. ¶ Legi p ſcripturas: eſt enī pprie legere. ¶ Cōſcripſi: ut in li. de uriginibus in quo italicarū urbiū originē ſcripſit: & multorū uirorū. ¶ Quo aduerbiū: & accētū habet in fine. ¶ Pilā: ludū pilæ: ut idoctuſue pilæ: quo & uiri clariſſimi delectabant admodū ut alexāder & pprie exercitatio eſt nobiliū uirorū. ¶ Lar

Puer giat: largiri enī ppriæ cū q̄dā pdigalitate. ¶ Repueriſcā: i pueritiā redeā. Eſt eni puer q̄ſi purus a puritate. ¶ Vagiā: a uoce quā emittūt infantes: uacua dr̄ uagire. ¶ Ad carceres: ad pricipiū curriculi & curſus. ¶ A calce: a fine. Quātus eēt curſorib⁹ potiſſimū uictori ſi brauio adepto & decurſo ſemel ſpacio: iterū currere ad idē oporteret.

Carceres ſic eſt per ſimilitudinē uita noſtra. Carceres eni in plurali dicūtur repagula & fines illi: qui ante pectora equorū ſūt cū uolūt currere. Virgi. in. i. Georgicorū. Vt cū carceribus ſeſe efundere quadrigiæ. Carcer autē locus eſt no-

Virgili. xiorū. Calces enim dicūtur fines: ut Hieronymus. In calce tuarū litterarū uidi. ¶ Quid enim: adducit rōnes: per

Hieronymus quas cognoſcimus nō dolēdū ſed gaudendum eſſe morte. cū de malo ad bonū tranſeamus: & de mortalitate ad immortalitatē. ¶ Sed habeat ſane. ſ. aliqd cōmodi ipſa uita. ¶ Habet tamen. ſ. ad commodi ſacietatē & modum idest finem. ¶ Non libet: erant quidem ſtulti indocti & imperiti: qui cum ad ſenectutem uenerāt dolebāt & deplorabant dulcedinem uitæ actæ: dicebant nolle uixiſſe: multi habēt cōtentionem. Vt uulgus ignobile. ¶ Hi: docti: derogat auctoritatem teſtibus. ¶ Pœnitet: pœnam capio & doleo: a pœna dictum pœnitere: & Illud autē.

¶ Nō natū frustra:& bñ: sūmus orator sūm⁹ ipator:& sūmus senator fuit: ut diximus. ¶ Cōmorādi eni: exponit qd sit hospitiū. Est eni in quo ad tps: aut pp cibū: aut pp pluuias: aut alias hmōi res: qd' diuersoriū dicim⁹. Id eni a diuertēdo dictū: in quo diuertimus cā cibi aut pluuiarū & cætera: aut qd' ipm diuersi hoies uertāt: Domus aūt ppriū est hitaculū hois. uñ dicit q natura nobis dedit: nō domū sed diuersoriū in hac uita quo p aliquot dies esse mus. ¶ Cœtū: multitudinē diuinā. ¶ Colluuiōe: q̄dā sordiū aggregatione. ¶ Catonē meū: filiū: de quo añ diximus. ¶ Melior: q̄tū ad uirtutē. ¶ Pietate: Est eni pietas erga parētes & deos ¶. Præstātior: q̄tū ad beniuolētiā: & claritatē: & g̃ram pr̃is. ¶ Cui⁹: filii. ¶ Crematū: cōbustū: qd' ppriū est romanorū. Nā ab ipsis est iceptū apud latinos: ut corpa cōburerētur mortua: uñ ſm ritū romanū inqt Terē. ad sepulchȝ uenimus i igne posita ē. Cū eni i bello tot occidebanť ut canib⁹ & auib⁹ cib⁹ erat. Quare Romani cœperūt ipsa corpa cōcremare: & genus sepulturæ erat inuectio pulueris. Fuit āt filii Catōis corpus a pr̃e cōbustū: & secūdū ordinē naturæ debebat prius corpus patris cōburi: qd' dicit: q cōtra debuit &c. ¶ Ab illo. s. Ca. filio meum corpus. ¶ Aius filii Ca. ¶ Respectās: uehemēti & frequēti quodā studio & auiditate. ¶ In ea loca. s. ad cāpos elysos quo aiæ beatorū ire putātur. ¶ Quo: ad quæ loca. ¶ Quē meū casum. s. mortē filii. ¶ Visus sum: ut euitaret arrogātiā inqt uisus æquo aio i. libēter. ¶ Digressum & discessum: in hoc differūt qa digressus ē de loco a quo discessus uero ad locū ad quē. ¶ His mihi rebus: rōnibus & doctrinis: & uirorū clarissimorū exēplis: & est cōclusio ad oia quæ dixit: tripartita eni est cōclusio: quā ἐπίλογου græci nominānt. Fit nāq: ut inqt Ci. ex enumeratiōe: amplificatione: & cōmiseratione. Genus aūt huius cōclusiōis est per enumerationē. ¶ Admirari so. ut in principio admirari soleo cū hoc. C. Læ. &c. ¶ Quod si miser hic quādā antipophorā: qa erāt qdā pħi: q dicebāt aium eē mortalē. ¶ Libēter erro: quia sciebat se nō errare: sed uidebatur illis pħis errare: iō ait libēter. ¶ Hūc errorē. s. ut credam aios īmortales: qa certe non error: sed summa sapiētia. ¶ Extorq̄ri: per uim auferri. ¶ Minuti: q̄si nullius pcii: unde derogat auctoritati ipsius. ¶ Pħi mortui irrideāt: qa cū sint mortui: & ſȝ eorȝ opionē una cū eis aius & sensus ē mortu⁹: nō poterūt me irridere: qa nihil sūt & nihil sentiūt. ¶ Extigui: mori.

Diuersorium — Domus — Teren. — Digressus — Discessus

qm̄ ita uixi: ut frustra me natū nō existimē. Et ex uita ista discedo tanq̄ ex hospitio: nō tanq̄ ex domo: cōmorādi eni natura diuersoriū nobis nō habitādi dedit. O pclarū diē: cū ad illud diuinorū aiorȝ cōcilium: cœtūq; pficiscar: & cū ex hac turba & colluuione discedā: pficiscar eni nō ad eos solū uiros: de q̄bus ante dixi: sed ēt ad Catonē meū: quo nemo uir melior nat⁹ ē: nemo pietate p̄stātior: cui⁹ a me corpus crematū ē: qd' contra decuit ab illo meū. Aius uero nō me deserēs. sed respectans i ea pfecto loca discessit. quo mihi ipse cernebat eē ueniēdū. Q uē ego meū casuȝ fortiter ferre uisus sum: nō q æquo aio ferrē: sed me ipse cōsolabar: existimās nō lōginquū iter nos digressuȝ & discessū fore. His mihi rebus Scipio (id eni tecū Lælio admirari solere dixisti) leuis ē senect⁹ nec solū nō molesta: sed ēt iucūda. Q d' si i hoc erro: q aios hoiuȝ īmortales eē credā libēter erro: nec mihi hūc errorē quo delector: dū uiuo extorq̄ri uolo: sin mortuus: ut quidā minutí pħi essent: nihil sentiā: nō uereor ne hūc errorem meū mortui pħi irrideant: q si nō sumus imortales futuri: tñ extingui hoī suo tpe optabile est. Nā hēt natura: ut aliarum oiuȝ rerum sic uiuēdi modū. Senectus autē peractio ætatis est tanq̄ fabulæ: cuius defatigationem fugere debemus: præsertim adiuncta satietate. Habui hæc de senectute quæ dicerem ad quā utinaȝ perueniatis: ut ea quæ ex me audistis re experti pbare possitis. FINIS.

¶ Hoi: q ut ait Lactāti⁹ nat⁹ ē ut deū cognoscat cognitū amet: amato fruať. ¶ Optabile: eligibile: nā optare ē eligere. Vir. in. i. æne. Pars optare locū tecto & cōcludere fides. ¶ Suo tēpore: qd' iā uenerit ad sūmū ætatis. ¶ Modū: finē & mēsurā aliarȝ rerū ut uidemus in tpibus ānorȝ quæ sunt q̄ttuor uer: æstas: autūn⁹: & hyems: q̄ oia modū hñt. ¶ Peractio: cōplemētū. Per eni plærūq; in cōpositiōe pfectionē significat: ut pago: pficio: peroro. ¶ Tā q̄ fabulæ: comediæ siue tragœdiæ. q̄ p actus qnq; sunt diuisæ: & i fine ipsorū uos plaudite dicūt: ego caliopus recēsui. q̄ recitata semel si qs iterū a principio recitare iciperet defatigationē afferret. & nemo aio libenti audiret: sic est i uita nr̃a. ¶ Adiūcta satietate. s. audiēdi & spectādi. ¶ Hæc q̄ dixim⁹. Vt adiūctiua est quæ subiūctiuis uerbis adiūgiť: interdū uero causalis plerūq; aūt aduerbiū silitudinis ex quo cōponiť utinā: unde ut ēt pro utinam poniť Hora. in. ii. ser. O pater & rex Iuppiter: ut pareat positū rubigine ferrū. Nā fuisse erga me miro ingenio expertus sum. Et est etiā experiri tētare: Iuuenalis. Experiar quid concedatur in illo: Quorū flāminea tegitur cinis atq; latina. Terentius. Omnia prius experiri consilio q̄ armis sapientem decet. FINIS.

Lactan. — Virgi. — Vt — Hora. — Iuuena. — Teren.

t Itulus huius opusculi est. M. T. C. Paradoxū liber. Paradoxa dicuntur p̄cepta admirabilia: quæ sunt præter opinionem hominum: qua ex re in hoc solo uerbo facit auditores dociles & attentos. Dociles enim auditores habebimus si summam breuiter exponemus: breui quidem exponit se tractaturum admirabilia. Auditores attentos habere poterimus: si pollicebimur nos de rebus nouis & magnis. Cicero enim inusitata & noua in hoc opere dicturus est: uidens autē græcos in sententias præuidere: has admirabiles sn̄ias, Socra. in latinum conuertere, uoluit sermonem ad hoc ut latini tanto non essent uacui bono.

¶M.T.C.Paradoxa.

Nímaduertí Brute:sæpe Catonē auūculū tuū cū i senatu. sniam diceret : locos graues ex phía tractare:abhorrētes ab hoc usu forēsi & publíco sed dicendo cōsequi tñ ut illa ēt populo ꝑbabilía uiderent. Q uod eo maius est illi:q̄ aut tibi aut nobis:qa nos ea phía plus utímur q̄ peperit dicendí copiā:& ín qua dñr eā q̄ nō multū discrepāt ab opione populari. Cato aūt pfectus (mea snia)Stoícus:& ea sentit:q̄ nō sane ꝑbātur i uulgus & ín ea est hæresi: q̄ nullū sequit̄ florē orōnis:neq; dílatat argumētū:sed minutís iterrogatiūculís:& q̄sí punctis q̄ ꝓposuit efficit. Sed nihil est tā icredíbile:qđ nō dícēdo fiat ꝑbabile : nihil tam horridū:tā incultū.qđ nō splendescat orōne:& tāq̄ excolat̄. Q uod cū ita putarē:fecí ēt audacius q̄ ille ípe de quo loquor.Cato enī dūtaxat de magnitudíne aī:de cōtinētia:de morte:de oī laude uirtutís de díís imortalibus:de charitate patriæ stoicæ solet nullís oratoriís ornamētís adhibitís dícere.Ego āt illa ipsa:q̄ uíx gymnasíís:& i ocío stoící ꝑbāt ludēs conieci ín cōmunes locos. Q uæ quia sunt admirabilia:cōtraq; opíníonem oíum:ab ipsis etiam paradoxa appellātur:tentate uoluí:possent ne ꝓferri in lucem.i.in forum:& ita dící:ut probarētur : an alía

Nimaduerti brute. Scribit̄ āt hoc opusculū ab Brutū iter romanos uirū clarissimū & oí uirtute ꝓditū de quo dicebat Cæsar ꝙ dign⁹ erat qui post ipm succederet iperio:tñ cā fuit & auctor mortis ipsius sensus enī est. O brute cōsideraui Cato.auūculū tuū dicere sniam in senatu qui aliq̄ Paradoxa & admirabilia psuadebat pplo:qm̄ in elegātia ornat⁹ nō ēēt:q̄to magis nos qui sumus eloquētes Paradoxa plebis psuadere poterim⁹:& admirabilia facere credibilia cū nr̄a copia dicēdi. ¶ Cato: quē post mortē Vticēsem appellauerūt. ¶ Auūculū tuū.bru.erat natus ex Iulia sorore Ca. ¶ Sniam diceret:opionē suā de reb⁹ gerēdis diceret. ¶ Graues: magnæ auctoritatis. ¶ Vsu forēsi:cōsuetudie dicēdi q̄ uersat̄ in foro iudiciali & tāgit gen⁹ iudiciale qđ tractabat̄ in foro. ¶ Et publi.i.sena.l.sena. eni deliberabat̄ de reb⁹ faciēdis:iō tāgit genus deliberatiuū:Demōstratiuum nō erat in tāto ꝓcio:sicuti sunt alia duo. Ingr igit̄ Cic. ꝙ cato proponebat aliqua stoica & phica in senatu ꝙ abhorrebāt a cōsuetudine orādi & tñ ꝑbabilia faciebat pplo. ¶ Quod eo maius est illi tanto difficilius catoni suas opiones ꝑbabiles efficere ꝙ dicēdi arte carebat q̄ tibi.s.Bruto:qui eloquentissimus fuit:de quo Cæsar dicebat : oraret Brutus quod ipe uult nimiū.i.orādo uult brutus. ¶ Dicēdi copiā: diffinit qd sit rhetorica.s.copia dicendi. ¶ Mea snia: uidet̄ carpe ipsum:qui bonus phus est: sed artē dicēdi nō habet. ¶ Quæ nō recte ꝑban. in uul. sola uirtus apud Stoi.appellabat̄:diuitiæ nō sunt bonæ: q̄s bonū uulgares uocitās. ¶ In ea hæresi.i. secta ἀιρέω eligo.seqtur. ¶ Florē orōnis: nulla hēt argumēta dicēdi. ¶ Neq; dila.arg. erat de secta zenonis:q dicebat ꝙ pugn⁹ clausus erat similis dialecticæ : & rhetoricæ man⁹ apta correspōdebat. ¶ Interrogatiunculis : diminutiuum elegit : ut bene contēnat argumenta illa qua ex re beniuolētiam ab aduersariorū persona captat ducēdo eos in cōtēptionem . suasq; snias extollēdo. ¶ Efficit.i.cōcludit: ꝑficit: qđ præposuit minutis interrogatiūculis. ¶ Punctus siue pūctū:nā utrūq; dicit̄:quia est rotundus:eodē modo cōclusiōes Ca. & aliorū dialecticorū diuidi nō psit ꝓpter breuitatem suā: sed oratores dilatāt augumēta sua:& q̄uis sint incredibilia:tñ multis ornamentis similitudinibus & exēplis faciunt ꝑbabilia: ¶ Probabile i.credibile:& est uocabulū rhetoricum. ¶ Splēdescat:ad illud horridū est relatum. ¶ Purgat & colorat: refert̄ ad illud incultum. ¶ Quod.s. eloquentia facit omnia obscura lucida:hic feci argumēta audacius ipso Catone. ¶ De magnitudine animi:quæ est periculorū aggressio. ¶ De cōtinētia:quæ est frenum cōtra libidinem. ¶ De morte: contēnenda pro patria. ¶ De diis immor.quæ religio diis habēda sit Stoice:ac si dicat seuere:ac ieiune.sola eni uirtus bonū esse appellādū ab ipsis Stoi.putabat̄:& siquis esset in tormēto bonū habere diceret̄:dummō eā uirtutē hēre uideret̄. Ideo dum Ci.Murænā defenderet deridebat Ca.dicendo Iudices:audite hūc hoiem:qui dicebat:ꝙ æque peccat:qui occidit patrē:& gallū gallinaceū:hæc erat opinio stoica:ergo uero ostendit ꝙ tentare uult describere sua eloquētia apta & ꝑbabilia argumēta efficere.quæ a stoicis uix probari possūt. ¶ Ludēs:leuiter describēs nō eni magna diligētia scribēs. ¶ In cōes locos.i.snias generales. Nā ꝓcepta quæ tractātur hic ptinēt ad oēs:primo erāt priuata.i.solū stoicorū sniæ. Sed copia dicēdi mea fuit publica:& ad oēs ptinere: loci cōes: dicitur:ut si dicerē. Socrati est adhibēda fides. ¶ Quæ uix:cū magno labore: ꝑbat hic:qa arte dicendi carent. ¶ Gymnasio.i.studio Gymnasiū duples.s.corporis & animi. ¶ Ocio.i.litteratio cæteris remotis rebus. ¶ Admirabilia declarat quid sint paradoxa:auditorem attentum reddens. ¶ Ab ipsis.s.stoicis & gradis philosophis. Tentare uolui : quasi rem nouam.Expertus enim est:quæ solis in scholis disputabant̄ in apertū & lucē educere. ¶ Possent ne profer.diximus ante expositionē ꝙ duples fuit intentio Ci.priuata & publica.hic uero publicā tāgit:uoluit hæc paradoxa trāsferre causa hominum hoc audiētium. ¶ Vel forum: ubi causæ forenses tractantur. Vult igitur tentare si hæ generales sententiæ in foro probari possent. ¶ Probarentur:crederentur. Alia quædā esset erudita alia po, Popula

ris oro debet eē clara & apta:ut a quocūq; itelligat. ¶ Erudita:ptinet ad hoies doctos:ac si tā apte dicā ut qlibet itelligat. ¶ Hos locos.s.snias gnales. ¶ Esse Socratica. Socrates eni prius fuit:q phiam moralē iuenit.a quo dicit Ci.traxisse phiam de cælo. ¶ Lucubratū:ad lucernā cōfectū & uigilarū cōtractiorib⁹:breuiorib⁹:iō opus cōuenit tpi:breues sūt noctes ad studia:breuis & libellus. ¶ Illud mu.ma.ui. opus tusculanarū qōnū ad hūc brutū directū fuit:qd in lōgiorib⁹ noctib⁹ & studio maiori Tulli⁹lucubrauit. ¶ In tuo no.qa descriptio ad Brutū ē ipm ¶ Exercitationū mearū:tāgit priuatā curā Ci.ut suo pdesset igenio se exercebat. Quib⁹ uti cōsueui semp uigilabat i cōficiēdo & nouādo aliqd:ut transferret.

quædā eēt erudita:alia popularis oro. Eoq; hos locos scripsi libēti⁹.q; mihi ista paradoxa quæ appellātur maxie uident eē Socratica:lōgeq; uerissima. Accipies igit hoc paruū opusculū lucubratū his iā cōtractiorib⁹noctib⁹:qm̄ illud maiorū uigilarū munus i tuo noie appuit:degustabis gen⁹ exercitationū mearū:qb⁹ uti cōsueui:cū ea q̄ dnr i scholis κτητικα.i.possessiua ad nostrū hoc oratoriū trāffero dicēdi genus. Hoc eni opus i aptū:ut referas:nihil postulo. Nō eni est:tale:ut in arce poni possit:q̄si illa Minerua fidiæ:sed tātū ut ex eadē officina exisse uideat:in hac eadem figura exisse appareat.

οτι μονον το καλον αγαθον.

Q Vod honestū sit id solū bonū eē. Vereor tñ ne cui uestrū ex stoicorū hoiū disputatiōib⁹ nō ex meo sensu deprōpta hæc uideat oro. Dicā qd sentio tñ:& dicā breuius q̄ res tāta dici potest:nūq̄ me hercule:ego neq; pecunias istorū:neq; tecta magnifica:neq; opes:neq; impia:neq; eas:qb⁹ maxie astricti sunt uoluptates:i bonis rebus nūerā das duxi:qppe cū uiderent rebus his cōfluētib⁹ ea tātū desiderare:maxie qbus abūdarēt:neq; eni unq̄ explet:nec satiat cupiditatis sitis:neq; ea solū q̄ habēt:libidine augēdi cruciātur:sed ēt amittēdi metu In quo eqdē cōtinētissimorū hoium maiorū nostrorū sæpe regro prudētiā:qui hæc ibecilia & cōmutabilia pecuniæ mēbra solo uerbo bono putauerūt.

¶ Trāstulit eni œconomica Xenophōtis iō dicit. Quib⁹ uti cōsueui. ¶ Cū ea q̄ dnr i scholis: q̄ tractāt ab ipis sectis phorū sūt ppria & priuata ipo⁊ pho⁊ hoc mō. ¶ Virt⁹e iū.bo.hæc ē possessiua ppria stoicorū oplo q; āt diuitiæ sint cōmoda uirtutis:hæc fuit pipateticorū cōmoda snia. ¶ Epicuri uero i uoluptate corpis sūmū bonū eē affirmābāt:& hæc erat ipsoru possessiua oplo. Dicit igit Ci.ea q̄ tractant in scholis stoicorū phorū priuata & possessa ab ipsis scholis mea dicēdi copia ad nostrā cōsuetudinē oratoriā & forēsem iducere nitor. ¶ In scholis cū aspiratione scribit:q̄ latine dr ludus .i.pprie possessa:& possessiua ipsorū stoicorū κτομαι possideo κτημα uel κτησις possessio. ¶ In aptū.i.māifestū. ¶ Vt in arce.i.i loco eminēti:ex quo oēs expectare possint:ne faciant illud Hora. Spectatū admissi risū teneatis amici. ¶ Quasi illa mi. fidiæ: fidias statuari⁹ optim⁹ palladis statuā athenis librauit: q̄ isignis erat:& lāceā ad scutū tenebat: i quo qdē scuto suū scripsit tā artificiose nomē:ut nullo mō remoueri:nisi frāgerēt scuta q̄ erāt i eminēti loco:& hoc fecit ut sua duraret fama pp illi⁹ nominis iscriptionē:quousq; duraret statua:igit Ci.nouit q; hoc opus eēt ponēdū in alto loco ut spectari possit. ¶ Ex eadē officina exisse: ac si dicat:tñ uidet eē ex taberna.i.ex igenio: a quo illa maiora opa nata sunt: q̄ ad te dedi. Nā faber signū qd facit i gladiis facit & i cultellis paruis:sic inqt Tul. Hoc meū opusculū hēt tñ aliqd nrōrū uoluiu:q̄ ad te scripta sī. Hora.

Q Vod hōestū sit id solū bonū eē. In hoc paradoxo monstrat q; illud solū appellat bonū cū honestate hoc pacto. Catilina ciuis scelerat⁹ in tēp.cōspirās suos alloqtur socios. multa nobis polliceor: bona eni senatorū & aliorū clarissimorū uirorū & ciuiū ipsis iterfectis surripiem⁹:& his locupletiores efficiemur:cui alter rñdit. Hæc bona nō eē uidelicet:qm̄ hōestatis locū nō tenēt. Turpe est senatores occidere: hoc uero exemplo hoc paradoxi sensu itelligit qd honestū sit id solū bonū eē:subaudi dicūt stoici:est ppositio:facit aūt syllogismū rhetoricū subiūgēdo huic multas rōnes. ¶ Vereor tñ: dubitationē remouet auditorib⁹ne pateāt hæc pcepta eē fm disputationē stoicorū:qm̄ fm Cic.sensum & opīonē dnr:qua ex re attētiores facit auditores. Diceret fortasse: tu uis pbare ista p argumēta stoica:iō dicit hæc mea oro nō est deducta ex disputatiōe stoicorū:sed ex ueritate & mea snia pfecta. ¶ Tāta:q̄ maxima est. Quid eni repire maius possint q̄ dignoscere qd bonū qdue malū sit uitæ humanæ. ¶ Nūq̄ hercule:subiicit rōnē ppōnis:hæc oro supius:q̄si una parēthesis. ¶ Pecunias:qcqd possidet pecunia nūcupat. ¶ Impia:dominatiōes magratus. ¶ Voluptates corpis:qbus hoies astricti sūt:& tāgit duo genera bonorū:externa uidelicet q̄ sūt opes & impia & res & corpis bona.s.uoluptates ut ondim⁹ i phemio a Stoicis bona nō uocātur:sed solū uirtutē ai bonū appellāt:de gnē bono⁊ hic itelligit eē Cic.disputatio. ¶ Quippe cū uiderentur hoies adiūgit cōfirmationē rōnis seu aliā rōnē:arguit a cōtrario:q; hæc bona nō sunt:qm̄ his opibus quāto repleti hoies tāto magis eas desiderāt. ¶ Neq; explet: quātū ad aium. ¶ Satiat:ad sufficiētiā. Hydropicus quanto magis bibit tanto magis auidus bibendi & auiditas ei crescit. ¶ Neq; solū:adiungit aliam rōnem. Bona enim uirtutis non cruciant hoies:sicut diuitiæ:quarum auiditas non solum augēdi cupiditate:sed ēt timore perdēdi aios angit hominum. ¶ In quo:locus est ab auctoritate maiorū:qui diuitias bona appellauerūt:nisi simplici uocabulo:sed in effectu bona:ut nominarent:pmiserūt. ¶ Nostrorū:& bene ne uideat hæc trahere ab argumentis Stoicis: unde inqt. Nostri Romani nō dico Stoicos:has diuitias nō uocarūt bona. ¶ Mēbra:diuitias:opes:tecta.

¶ Cū re:in effectu:sed solo uocabulo uulgari noīauerūt bona. ¶ Pōt ne:ab effectu trahit argumētū ꝙ bonū non pōt adhærere alicui malo:sed diuitiæ possidenť a malis:iō bona nō sūt:breuib⁹ eni īterrogatiūculis:ut in uirtute bon⁹ efficiať:iō q̄to magis qs in abūdātia diuitiaꝝ uersareť tāto magis efficereť bon⁹ si eēnt bonæ diuitiæ:ergo diuitiæ nō sūt bonæ:qa hoīem faciūt peiorē & obsūt ꝓbis:hæ qdē diuitiæ sic a uulgarib⁹ nūcupatæ sūt:nocēt sæpenumero bonis:hi libidinosi:scelerati:suꝑbi plærūq; pp diuitias acq̄sitas facti reg̃runť ergo bona nō sūt inq̄t Socra. ¶ Sed ēt īprobi:q̄tū ad illud:pōt ne bonū eē cuiq̄ malo. ¶ Obsint ꝓbis q̄tū ad illud pōt qsq; in abūdātia. Diuitiæ āt malignitatis magis q̄ bōitatis sūt.

¶ Quāobrē lʒ irrideat: aliq̄ fiūt cōclusiones ꝑ uerba p̄dicta:ut si dicā. Diuitiæ possessorē nō efficiūt bonū:ecce cōclusio: ergo nō sūt bona: q̄dā aliæ fiūt ꝑ sequētia uerba hoc mō possidētes bonū nō reddūt:iō irrideat me siqs uult ꝙ dicā:sic nō cōcludiť ꝑ seq̄ntia. ¶ Neq; ego unq̄ similitudinē facit. ¶ Laudabo: ꝓbat exēplū biantis. Exēplū ne dictū aut factū : aut certi auctoris noīe p̄posito:ut si dicā. Socrates sic inq̄t. Similitudo ē sine certi auctoris noīe: ut ip̄e lq̄t. ¶ Sapiētē:attribuit fidē testi. ¶ Vt opinor:loquiť more uulgariū ignorātium sapiētes: qui uolētes dicere pħos ferūt: nescio qs pħus dixerit:& bn̄ facit Cice. dubitare utrū Bias fuit denoīatus īter septē sapiētes ne uideať has sn̄ias ꝓbare ꝑ exēpla sapiētū:& nō s̄m ueritatē rei. ¶ Cœpisset ho. pīæ cœperūt. ¶ Priēnā ciuitatē Biātis: q cū exiret una cū multitudīe ꝑ unā portā:hostib⁹ uero ꝑ aliā īgredīētib⁹ dr̄ r̄ndisse cuidā īterrogāti:qa nō ferebat aliq̄d de suis reb⁹. ¶ Oīa mea me. por. ītelligēdo uirtutē. q̄ auferri nō pōt. ¶ Ludibria for. Fortuna eni in his reb⁹ ludit cū hoīb⁹: mō extollēdo: aliqn̄ aliū in dignitatē faciēdo. ¶ Num sua:qa qđ auferri pōt:suū nō dr̄:sicut diuitiæ nō sūt sua:qa auferunť:nec bona occupanť. q̄m bonū hoīeʒ nō efficiūt:uerte per cōtrariū. Virt⁹ ꝓpria ē: qa nō auferť uiolētia aliq̄:uirt⁹ ē bona:qa bonos reddit possessores. ¶ Quæret igr̄ aliqs:t ꝓbat ꝑ diffinitionē boni ꝙ bona cōia extrema sunt nō bona. igr̄ aliqs uidēs ꝙ istæ diuitiæ & uoluptates sūt bona: q̄reret a me q̄d sit bonū. ¶ Siq̄d recte & cū uir. q̄ rectitudo ē īter duo extrema: utputa liberalitas: uirt⁹ ē q̄ circūdať ab auaritia & ꝓdigalitate. ¶ Cū uirtute: q̄ ē hitus mētis bn̄ cōstitutæ:sed illud qđ fit ad libidinē & ad ornamētū corpis nō est cū uirtute:ergo bonū nō appellať. ¶ Lēti⁹. i. tardi⁹: hæc præcepta ītrāt. nisi exēpla apponāť. ¶ Quā satis ē. s. ad declarationē uulgariū. ¶ Illustrāda: ad illud obscura referť. ¶ Subtili⁹ di. ui. in disputatiōe subtiliora uidēť:iō ꝑ subiectionē exēploꝝ illūinādā sť: dixit ī ꝓhemio alia erudita:alia pp̄ satis or̄o:ergo q̄si uulgaris or̄o: hoc padoxū efficiēdū ē facili⁹. ¶ Quæro a uobis:loq̄ť ad pp̄ľʒ. ¶ Cogitationē. s. istaꝝ diuitiaꝝ:ut ꝑiculis malis det sæpenūero: morti opposuisset maiores n̄ gr̄a uoluptatis acq̄rēdæ:sed uirtutis amoŕ. ¶ Præclare fun. disciplinis & morib⁹ īstitutā. ¶ Auri & argēti s. cogitationē hūisse. ¶ Aut amœ. ad delectationē: hoc ē mori uoluerūt:ut hort⁹ aut amœnitatē aliq̄ cōseq̄rent. Amœnā rē dicim⁹: q̄ caret mūere. ¶ Quib⁹ dieb⁹ Romu. ascēdit i cælū qb⁹ uiis deificati sūt reges ro. & alii clarissimi uiri. Nō eni abūdātia pecuniarū:aut amœnitate aliq̄ deificati sūt: sed pp̄ eorū uirtutē:ergo uirt⁹ ē sūmū bonū: antiq̄ solebāt ꝑ istā diuinationē remūerare uirtutē claroꝝ uirorū. ¶ Numa Pōpi. q duxit pp̄lm bellicis armis assuetū ad sūmā religionē. Pri⁹ eni pp̄l'us timebať ꝑ arma:sed gr̄a religiōis i ueneratiōe hēbať. Vasa qb⁹ Numa utebať i sacris. q dicebať cū nympha Egeria. ¶ Vrnulas: calices: sed talia dn̄r oino uasa terrea. ¶ Quā aliorū. i. illa Numæ Pōpi. uirtute p̄diti n̄ fuerāt. ut inq̄t Persi⁹. Dicite pōtifices i tēplis q̄d facit auꝝ. ¶ Omitto reliquos: prio Romul⁹ fuit: deide Numa a Tulli⁹ hostili⁹ Tarq. prisc⁹ ſuus & ultius fuit. Tarq. suꝑb⁹: sic nūcupat⁹: q̄uis cæteris abūdaret uitiis: q̄m suꝑbia alia solet excedere uitia. ¶ Pares uirtutes: scīa militari & castigate. ¶ Brutū q:

appellāda cū re ac factis longe aliter iudicauissent. Pōt ne bonū cuiq̄ malo eē: aut pōt qsq̄ in abūdātia bonoꝝ ip̄se eē nō bon⁹. Atq; ista oīa talia uidemus: ut ēt īprobi habeāt:& obsint ꝓbis. Quāobrē licet irrideat:siqs uelit plus apud me tn̄ uera rō ualebit: q̄ uulgi opīo neq; ego unq̄ bona ꝑdidisse dicā: siqs pecus:aut suppellectilē amiserit: necnō sæpe laudabo sapiētē illū Biātē ut opīor q enumerať īter septē sapiētes. Cui⁹ cū qdā patriā priēnā cœpisset hostis cæteriq; fugerēt:& multa de suis reb⁹ secū asportarēt:cū eēt admōitus a quodā:ut idē ip̄e faceret:ego uero inquit facio. Nā oīa mea mecū porto. Ille hæc ludibria fortunæ:ne sua qdē putauit: q̄ nos appellam⁹ ēt bona. Quid ē igiť q̄reret aliqs bonū? Si q̄d recte fit & hōeste:& cū uideť id bn̄ fieri uere dr̄. Et qđ rectū:& hōestū & cū uirtute ē id solū opīor bonū. Sed hæc uideri pn̄t obscuriora: sine appositione exēploꝝ:cū lētius disputātur:uita atq; factis illustrāda sūt sūmoꝝ uiroꝝ hæc: q̄ uerbis subtili⁹ q̄ factis disputari uidētur. Quæro enim a uobis num illā cogitationē hūisse uideātur hi: q hāc rēp. tā p̄clare fūdatā nobis r̄liq̄rūt: aut auri: aut argēti ad auaritiā aut amœnitatū ad delectationē: aut suppellectilis ad delitias:aut epulaꝝ ad uoluptates: Pōite an̄ oculos unūquēq; regū: uultis īcipe a Romulo : uultis post liberā ciuitatē ab iis ip̄is qui liberauerūt eam? Quib⁹ tādē romul⁹ gradib⁹ ascēdit i cælū. Hisne q̄ isti bōa appellāt: an reb⁹ gestis: an uirtutib⁹. Quid āt Nūa Pōpi. min⁹ ne gratas diis īmortalib⁹ capedies: ac fictiles urnulas fuisse: q̄ delicatas alioꝝ pateras arbitramur? Omitto reliquos. Sūt eni oēs pares īter se p̄ter suꝑbū: brutū siquis roget q̄d egerit ī

expulit Tarq.nõ gratia uestimẽtorũ:aut uoluptatũ:sed uirtutis cã. ¶ Reliquos:sic Vale.publicola primus consul Brutus fuit. ¶ Quid assecuti nõ diuitias:neq̃ uoluptatẽ:sed uirtutẽ cõsequi uoluerũt. ¶ Porsennæ:qui ætruriæ rex fuit:ad cuiꝰ auxiliũ Tarq.supbꝰ pfectꝰ ẽ:psuadens illi ꝙ quẽadmodũ ipe expulsus est ipsi sibi.sic populi. ¶ Porsennæ facere põt:qa sibi auxiliũ traderet. ¶ Quæ uis.Hora.iste qdẽ grã uirtutis nõ cupiditate diuitiarum mortis cõtra Tarqnios in põte sublicio.i.ligneo se solũ collocauit a tergo põs ille fructꝰ ẽ:igr̃ solus uoluit se diuertere piculo mortis:deide ciuitate trãsnauit:q cocles appellatus:qm̃ oculũ suũ hic amiserat.Cocles appellaret̃

patría liberãda.Siqs ítẽ reliquos eiusdẽ cõsilii socios:qd expetiuerit:qd secuti sint:non qs exístat:cuí uoluptas:cuí díuitia:cuí deniq̃ p̃ter offm̃ sortis & magní uirí qcq̃d aliud ꝓpositũ fuisse uídeat̃.Quæ res ad necẽ porsennæ.Q.Mutium ípulit sine ulla spe salutis suæ? Quæ uis coclitẽ contra oẽs hostiũ copías tenuit í põte solũ? Quæ uis patrẽ Deciũ? q filiũ deuouit:ac ímmísit í armatas hostium copias? Quid cõtinẽtia.C.Fabrícii? qd tenuítas uíctꝰ.M.Curii sequebat̃? Quid duo ꝓpugnacula bellí punící Cnei & Publii Scipiões.quí carthagínẽsiũ ad uẽtũ corpibꝰ suis íclu dẽdũ putauerũt? Quid africanus minor? qd maior? Quid iter hoꝝ ætates íterie ctus cato? qd inumerabiles alii? Nã domesticis exẽplís abũdamꝰ:an cogitasse qcq̃ putamꝰ ín uita sibi expetẽdũ:nísi ꝙ laudabilior eẽt & p̃clarũ uideret̃? Veniãt igit̃ irrisores huiꝰ orõnis:ac sniæ etiã uel ipsi iudicẽt:utrũ se horũ alicuius:q marmoreis tectis ebore & auro fulgẽtibꝰ:q signis:q tabulís:q celato auro & argẽto:q corithiis opibꝰ abũdãt.An.Q.fabricii:quí nihil coꝝ habuit:nihil hẽre uoluit:se similes eẽ malint:Atq̃ hæc qdem quæ mõ huc mõ illuc trãsferũtur:facile adduci solẽt:ut ín rebus bonís eẽ negent.Illud tñ arcte tenẽt:accurateq̃ defendũt uoluptatẽ eẽ summũ bonum:quæ quidẽ mihi uox pecudũ uidet̃ esse:nõ hominum.Tu cũ tibi siue deus siue mr̃:ut ita dicã:rerũ oĩum natura dederit aĩum:quo nihil est præstantius:neq̃ diuinius:sic & ipse abiicies atq̃ prosternes:ut nihil ínter te atq̃ ínter quadrupedem aliquid putes interesse? quicq̃ ne bo

uñ factũ ẽ ut coclites appellarẽtur monocoli:ut ait Plautꝰ:De coclitũ familia es. ¶ Quæ uis Plautus
ut oñdar illud eẽ sũmũ bonũ qđ rectũ & cũ honore factũ sit tãgit historias qbꝰ hoc eẽ ꝓbat̃. plæriq̃ enĩ nõ alia cã uitã cũ morte cõmutare appetiuerũt:nisi hõestatis & uirtutis cã:ergo uirtꝰ ip̃m bonũ appellat̃. ¶ Patrẽ Deciũ:cũ romãi cõtra latinos bellum gererẽt.Deciꝰ cõsul una cũ collega sõniauit:ꝙ exercitꝰ ille cuiꝰ imperator pro p̃ria diẽ suũ obire uellet uictoriã cõtra hostes cõseq̃ret̃:quo Deciꝰ amore p̃riæ ĩstructus cõuocato sacerdote solemnitatibꝰ factis oĩa mala i Populũ Romanũ uẽtura in suũ caput uenire optauit:moriturus in hostiũ copias ꝓsternit qđ idẽ filiꝰ alio tpe fecit:q̃ actio ab antiqs deuotio appellata est. ¶ Copias:copiæ militũ sũt multitudĩes militũ. ¶ Quid cõtinẽtiã.C.Fabri.q auꝝ pyrrhi tarẽtinorũ imparatoris amore reip.spreuit:de quo ait Virgi. Virgili
Paruoq̃ potentẽ fabriciũ. ¶ Quid tenuitas in curiis.Curiꝰ samnites populos italiæ debellauerat:quorũ i rep.mos erat ꝙ iperatores eẽnt patroni gẽtiũ:q̃rũ uictoria potiti fuerãt.Sãnites ãt cũ periissent Curii domũ eum in igne rapas uoluẽtẽ iuenerũt:putãtes patronũ suũ tenuitate coactũ hoc facere magnũ põdus auri ei attulerũt:qđ Curiꝰ accipe noluit:qđ romanorũ mos erat nõ aurũ possidere:sed habẽtibꝰ aurũ iperare. ¶ Duo ꝓpugnacula.Cnei & Publii Scipiõis:cum Hasdrubal uellet p hispaniã trãsmigrare in Italiã ut ferret auxiliũ fratri Hãnibali:se opposuerũt illi ne trãsiret:& illic mortui sũt:& hoc fuit in secũdo bello punico:de qbꝰ inqt Vir.Duo fulmina belli Scipiadas. ¶ Propugnacula:ac si diceret duo castella. ¶ Aphricanꝰ maior:q erat de familia Corneliorũ.q Carthaginẽ tributariã fecit. ¶ Quid minor:q euertit Carthaginẽ in tertio bel.pu. Inter horũ ætates iterfectꝰ Cato cẽsoriꝰ:q uixit tpe aphricani maioris:& ẽt post eiꝰ mortẽ deide mortuꝰ ẽ tpe aphricãi minoris.Cato igr̃ & isti clarissimi uiri nõ cupiditate diuitiarũ:nõ ornamẽto corporis:nõ uoluptate corpis se periculis subiecerũt:nisi pp uirtutẽ ut diximꝰ de Catone lib.de senectute qui maxime erat senator orator & iperator. ¶ Præclarũ:ad rectũ dr̃. ¶ Veniãt igr̃:per cõparationẽ istorũ bonorũ externorũ & horũ clarissimorũ uirorũ oñdit uirtutẽ eẽ sũmũ bonũ.Interrogat eni istos q delectãtur his bonis uanis dicẽs Est ne aliqs uestrũ:qui malit filis istorũ alicuiꝰ quos diximꝰ supius.An uellet potius diuitiis abũdare.Rñdit ꝙ potiꝰ uellet istorũ uirtutẽ q̃ diuitias sed hãc unã relinquũt:ꝙ uoluptate corpis potiri semp uolũt quã rẽ suo loco cõfutabit:ordo est.Tũ dicet utrũ mallet aliqs eẽ filis alicuiꝰ horũ.qui marmoreis tectis utit̃:an filis fabricii:q nihil horũ habuit:nihil hẽre uoluit. ¶ Fungẽtibus aurũ.i.auratis:Signis:statuis:æreis:numerat diuitias:qbus antiq delectati sũt. ¶ Corithii opibꝰ:laus a loco:ut inqt Vir.& uiuos ducẽdo marmore uultus. ¶ Facile adduci solet:facile ꝓbatur:& adducimus istos cũ cõfitẽtur ista quæ huc & illuc trãsferri põt minime bona eẽ. ¶ Illud ãt stricte tenẽt:ut uoluptas sit sũmũ bonũ.Summũ illud dr̃:grã cuius cætera fiũt:& id alicuiꝰ cã nõ fit:hoc mõ ipi lucrãtur laborãt ut uoluptate corporis potiãtur:hæc uoluptas ab ipsis sũmũ bonũ uocat̃. ¶ Quæ uox pecudũ:remouet auctoritatẽ illius falsæ sniæ:pecudes iãdudũ habent aĩum in patinis nihil est p̃stãtior.& inanimatis sicut tabulis:& animatis sicut brutis animis præstet.Suffocatis autẽ tanq̃ una belua in his uoluptatibus diuini in mundo,neq̃ in corpore humano nihil est diuinius animo. ¶ Quicq̃ ne:argumentũ in dissolubile:ꝙ facit syllo-

gismū bonū est qđ possessorē efficit bonū: qđ meliorē hoc est mai⁹: sed uoluptas efficit libidinosum possessorē ergo nō est bonū: & hæc est minor. ¶ Honeste gloriari: nemo gloriari pōt ꝙ comederit q̄ttuor anseres in cœna dico honeste. ¶ Quid aūt horū est uoluptate: hec est alia minor ꝓs syllogismi. ¶ Prædicatiōe: quæ est uirtutis cō
Pronus memoratio patrocinii defensorib⁹. Patron⁹ dr̄ qui suū manumisit. Patron⁹ ēt appellat̄ defensor cāꝛū: cuius re
Procinium latiuū est cliēs. Horū āt patronorū offm̄ patrociniū nūcupabat̄. ¶ Eaq; quæ maior: ut dixim⁹ i catōe maiore q̄to magis aliqs in abūdātia uoluptātū: tāto magis ꝑdidit aīum & mētē: qm̄ sensus corpis ꝑꝑ illā uoluptatē stupradsūt. ¶ Nihil est aliud: cōcludit hoc paradoxum reuertēdo ad eius titulum & inscriptionem.

i N quo uirt⁹ sit ei nihil deesse: ad bene beateq; uiuēdū. Vidēs Cicero ꝙ titulus male sonaret in latinū si de uerbo ad uerbū tractaret idem per alia uerba dixit οτι αυταρκησ η αρετη προσ ευδαιμονιαν quod per se sufficiēs est uirtus ad fœlicitatē: hac ꝗdem admirabili sētia demōstrat̄ uirtus solā hēre beatitudinē: sicut in paradoxo demōstrat̄ qđ solū bonū appellat̄ qđ sit cum honestate & bona externa atq; corporis bona uocitāda nō sunt: beatitudo aūt in se cōꝑhendit oia bona: quæ facile bona: unusq̄sq; uirtute præditus consequit̄. Inuehit̄ autē Tullius cōtra Marcū Antoniū: q̄uis nō noiet eū ōndēdo: q̄uis abūdās maximis copiis fortunæ nō tn̄ est beatus: qa uirtute caret: i quo uirtus sit nihil. ¶ Et deesse bn̄: subaudi dicūt stoici. ¶ Neq;: subiicit exēplū de. M. Regulo qui cū cruciaret̄ a carthaginēsib⁹ nō miseriā sentiebat: imo tūc erat in maxima beatitudine: qa officiū uirtutis exercebat: historiæ enī supsedendū: qm̄ supius tetigimus. ¶ Ærūnosum: ærū-
Ærūna na eni est labor corpis. ¶ A pœnis: a carthagi-
Pœni nēsib⁹: pœni sūt carthaginēses. q. d. nō est ille qui digito monstrari pōt: aīus qui est ipse hō cruciabat̄. ¶ Grauitas: numerat aliquas partes uirtutis: quas exercebat Marcus attilius regulus. ¶ Fides: quā ꝑcipuæ habuit in obseruan-
Cōstantia do iuramēto pœnis. ¶ Cōstātia: uirtutis ꝑseuerātia in uita. ¶ Præsidio: tutela alicuius loci.
Præsidio ¶ Corpus ei⁹ cū caperet̄: q̄uis corpe eēt captiuus in libero aīo erat: nunq̄ emisit unū uerbū turpe: sed oia tolerabat pro uirtute: quēadmodū fecerūt nostri maiores a tyrannis cruciati. C. Marius arpinas qui fuit Ci. cōterraneus in scientia militari cæteros ꝑualebat: fuit autē in rebus secūdis fortunatissimus: in aduersis fortissimus: Cū discordias cū syllaba haberet depulsus est ex urbe: & latuit in pōtinis paludibus: postea in urbē reuocatus syllanos expulit. ¶ Quo nihil beati⁹: repiri pōt: sūmus iter uirtute ꝑditos & uirtutis tutela munitos: q̄ corpis crimina sentire
Iuue. nō ꝑmittit. ¶ Nescis: dirigit sͥmonē ad. M. Antoniū: q solū nomē uirtutis hēbat nō auctionē: nā uirtutis ois laus in actiōe cōsistit: i mitebat ēt dictū Iuue. Et de uirtute locuti clunē agitāt. Marcus Antoni⁹ quottidie de uirtute disputabat: & aīus ei⁹ totis uitiis & scelerib⁹ iplicitus erat. ¶ Quid ipsa ualeat: quæ nullis pœnis: & tormentis cruciari pōt. ¶ Nemo. i. ois beatus est ex se. i. est ex aīo: qui enī ornatus est uirtute: ille dicit̄ esse beatus: & oia in se beate bona. ¶ In se uno. i. aīo bn̄ cōstituto. q. d. nō eē ille: qui digito mōstrari pōt ex fortuna nō in uirtute: ut Marcus Antonius nihil certū & exploratū in se hēat cū Marcū. i. talē hoiem oia ex sese recipiētē nō minis mortis. nō pœna exilii: nō alia significatiōe malo lterire aliquo. ¶ Istiusmodi. i. qui sit cōstās in uirtute: ut. M. Antonio: nihil certū exploratū fuit. M. Regulus. ¶ Mihi: uel Ciceroni: uel Catōi siue alicui simili cōtigeret aliqd mali: illud nō timebo: & mō suscipiā libēter: qa uirtutis meæ expimētū faciā. ¶ Ingrata ciuitate: ingrata dicit̄: qm̄ Ci. eā defendit a cōspirationibus Catilinæ. Nūc aūt. M. Antonius ille minat̄ mortē uel exiliū. ¶ Nō repugnāti qđ idē fecit: cū a scelerato Clodio in exiliū missus fuit: nō repugnauit recedere. cū potuisset suscipe arma: ut ondit in oībus orōnibus: quas habuit pro reditu suo. ¶ Quid eni neq; in eo statu esset: quē nō minæ: non fortunæ

nū ē: qđ nō eū q̄ possidet meliorē facit? Vt eni q̄sq; ē maxīe bōi ꝑticeps: ita & laudabilis maxīe: neq; est ullū bonū: de quo nō is qui id hēat: honeste possit gloriari. qđ āt ē horū i uoluptate. Meliorē ne efficit: aut laudabiliorē uirū. An quisq̄ i potiūdis uoluptatib⁹ gloriādo se: & ꝑdicatiōe extollit. At si uoluptas: q̄ plurimorū patrociniis defendit̄: in reb⁹ bonis habēda non est: ea quæ quo est maior: eo magis mentē ex sua sede & statu dimouet: ꝑfecto nihil est aliud bn̄ & beate uiuere nisi hōeste & recte uiuere. οτι αυταρκησ η αρετη προσ ευδαιμονιαν

i N quo uirtus sit: ei nihil deesse ad beate niuēdū: nec uero ego. M. regulū ærūnosū: nec ifœlicē: nec miserū nunq̄ eē putaui. Nō eni magnitudo aī ei⁹ cruciabat̄ a pœnis: non grauitas nō fides: nō cōstātia: nō ulla uirtus: non deniq; aīus ipse: qui tot uirtutū ꝑsidio munitus tātoq; conatu comitatuq; uirtutis septus: cū corp⁹ ei⁹ capet̄: capi certe ipse nō potuit. C. uero. M. nidim⁹: q mihi secūdis i reb⁹: un⁹ ex fortunatis hoīb⁹: in aduersis unus ex sūmis uiris uidebat̄. quo beati⁹ eē mortali nihil pōt. Nescis isane: nescis q̄tas uires uirtus hēat: nomē: tātū uirtutis usurpas: qđ ipa ualeat ignoras. Nemo pōt nō beatissim⁹ eē: q est tot⁹ apt⁹ ex sese: qq; i se uno sua ponit oia. Cui āt spes ois & rō & cogitatio pēdet ex fortuna: huic nihil pōt eē certi: nihilq; qđ exploratū habeat: permāsurū sibi quidē unum diē: eū tu hoiem terreto: si quē eris nactus: istiusmodi mortis: aut exilii minis: mihi uero quicquid acciderit in tā igrata ciuitate: ne recusanti quidē euenerit: nō mō nō repugnāti. Quid eni ego laboraui:

nõ exilia pterrefaceret. ¶ Mortẽ ne mihi:oñdit iſti⁹ ſtultitiã:q putauit Ciceroni male tradere:illi bonũ hoc affert hoc mõ:ſi mortẽ mihi pbebis ibo de mortalitate ad ĩmortalitatẽ:ulteri⁹ ſylla paſſus ĩfinitos labores uirtutis amore ab eiuſmõi penis ad btõꝝ loca demigrãs:pterea ſi mihi exiliũ minaris:hoc erit mihi iucũdiſſimũ:abibo eni ab ĩprobis:q̃lis es tu:ad pbos:& ad bonos hoĩes. ¶ Ab hoĩb⁹:ſubaudi demigrãdũ:ac ſi diceret ad imortales deos pficiſcar:ab ĩprobis ad pbos. ¶ Mors terribilis:reddit rõnẽ ad mortẽ. ¶ Exiliũ:reddit rõnẽ cur exiliũ ſibi nõ ſit terribile. ¶ Circũſcript⁹.i.illis:q nõ ſciũt hitare:uidelʒ uiuere:niſi in ſua officina:& domũcula : non aũt

aut qd egi:aut ĩ quo euigilauerũt curæ & cogitationes meæ? Siqdẽ nihil pepi tale:nihil cõſecut⁹ ſũ:ut eo ſtatu eẽm:quẽ neq; fortũæ temeritas:neq; inimicoꝝ labefactaret iniuria. Mortẽ ne mihi minitaris: ut oĩo ab hoĩb⁹:an exiliũ:ut ab ĩprobis demigrãdũ ſit? Mors terribilis ẽ iis quoꝝ cũ uita oĩa extiguũť: nõ his quoꝝ laus emori nõ põt. Exiliũ ãt terribile illis qb⁹ q̃ſi circũſcript⁹ eſt hitãdi loc⁹:nõ his: q oẽʒ orbẽ terraꝝ unã urbẽ eẽ dicũt:te miſiæ & erũnæ pmũt oẽs:ĩ q te beatũ:q florẽtẽ putas : tuæ libidĩes te torquẽt. Tu dies noctesq; cruciaris:cui nec ſatis ẽ: qđ eſt:& idipm qđ hẽs ne nõ diuturnũ ſit futuꝝ times:te cõſciæ ſtimulãt maleficioꝝ tuoꝝ: te met⁹ exaĩat iudicioꝝ:atq; legũ : quocũq; aſpexiſti ut furiæ: ſic tuæ tibi occurrũt iniuriæ:ſuſpirare q̃ te libeť nõ ſinũt. Quãobrẽ ut ĩprobo & ſtulto & ĩerti nemini bñ eẽ põt. Sic bon⁹ uir & ſapiẽs & fortis miſer eẽ nemo põt:nec uero cui⁹ uirt⁹ moresq; laudãdi ſunt ei⁹ nõ laudãda uita ẽ:neq; porro fugiẽda uita eſt: q̃ laudãda ẽ. Eſſet ãt fugiẽda:ſi eẽt miſera. Quãobrẽ qcqd ẽ laudabile idẽ & beatũ & florẽs & expetẽdũ uideri debet. οτι ισα τα αμαρτηματα.

P Arua iqt ẽ res atq; magna culpa:nec peccata reꝝ euẽtu:ſed uitiis hoĩuʒ metiẽda ſũt:nõ quõ fiãt:ſed a qb⁹. In quo peccať id põt aliđ alio maius eẽ:aut min⁹:ipm qdẽ illud peccare quoquo te uerteris unũ ẽ:auri nauẽ euertat gubernator an paleæ:in re aliq̃tũ in gubernatoris ĩſcitia nihil intereſt. Lapſa ẽ ipſi⁹ libido ĩ mľiere ignota:dolor ad pauciores ptinet:q̃ſi ẽt petulãs fuiſſet in aliq̃ gñoſa ac nobili uirgĩe. Peccauit uero nihilomin⁹: ſiqdẽ ẽ peccare:tãq̃ trãſilire lineas. Qđ cũ feceris : culpa cõmiſſa ẽ q̃ lõge pgrediař:cũ ſemel hic trãſieris ad augẽdã trãſcũdi culpã nihil ptinet:peccare certe lʒ

terribile exiliũ ſapiẽtib⁹ ut docebat Socrates: quoꝝ loc⁹ hitãdi eſt tot⁹ orbis. ¶ Qui te florẽtẽ:maxim⁹ eni erat ĩ rep. M. An. ¶ Cui nec ſatis qđ eſt pp auaritiã non ſufficiũt ſibi diuitiæ q̃s hẽt:iõ btũs eẽ non põt. ¶ Nec diuturnũ:ut deſcripſim⁹ in ſupiori paradoxo:hæc q̃ modo huc & illuc transferri pñt nõ ſimul diuturna. ¶ Te cõſciæ: cõſcia eſt uocabulũ meſſuʒ: nã & bona & mala dr̃ cõſcia:ut pl'imũ capiť ĩ malũ: iõ ſemp addẽdũ eſt:ut ille & ſibi mẽs cõſcia recti. Quin. ait. Cõſcia mille teſtes. ¶ Exalat:occidit ne capiatur pp ſcelera atq; adulteria ſua. Cõſcia Quinti.
¶ Vt furiæ:tãtæ ſũt iniuriæ:q̃s fecit : ut furiæ ſibi añ ocl'os uerſari uideanť : q̃ nõ pmittũt te libere ſuſpirare. ¶ Bon⁹ ĩprobo:fortis ſtulto: ſapiẽs ĩerti corrñdẽt. ¶ Nec uero.i.uita illius laudãda eẽt ſi eẽt miſera:uita uirtute bñ ĩſtituta expetẽda eſt:qa miſera eẽ nõ põt:q̃uis multæ calamitates tribuanť ſapiẽti:tñ in ea btitudo cõſiſtit cũ eo uiri⁹ pduret : q ſapiẽti uni ſꝫ Stoicos accidere nõ põt:ſm uero pipateticos calamitas hoĩ q̃uis pitiſſimo euẽire põt ¶ Laudabile qcqd laudabil'r bonũ nũcupať:ſed ĩ Antonio pp ſcelera ſua nihil eſt laude dignũ : ergo in ſeipſa beatitudo conſiſtit:quãuis externis bonis abundans ſit.

P Arua inqt eſt ut magna culpa:hæc pᵱpoſitio ſtoica:q æq̃lia ſũt peccata : ut idem dicit titulus græce οτι ισα τα αμαρτηματα:q æq̃lia ſũt peccata:q aũt ſit ueꝝ pbať p ſĩſitudines:& plæraſq; rõnes a Ci. hoc mõ: qđ exẽplũ in pricipio ſumẽdũ eſt athenis tpe ariopagitaꝝ:qdã ſtatuã plũbeã & alter aureã mineruæ eripuit:hi ãbo ad draconẽ legũ latorẽ deducti ſũt : quos draco morti tradẽdos eẽ iudicauit. ¶ Nec eni peccata euẽtu reꝝ metiẽda:nã Stoici hãc ſniaʒ draconis offendẽris ad exteriores aduẽt⁹ nõ cõſiderãt:ſed mẽtẽ & uitiũ peccãtis accuſãt:& a qb⁹ pctõrib⁹. ¶ In quo peccať:mai⁹ eſt occidere patrẽ q̃ gallũ:ſed q̃tũ ad mẽtẽ ſceleratã idẽ eſt ſiue occidas hoĩem ſiue belluã. ¶ In re ali. q̃tũ ad amiſſionẽ rei magna eſt dr̃ia inter auꝝ & paleas. ¶ Inſcitia:ad ignorãtiã gubernatoris idẽ eſt:illi⁹ eni æq̃lẽ eẽ ignorãtiã nõ iudicaret illius q ſ:q fregit nauẽ

aureã:& illius qui fregit nauẽ paleã emerſit. ¶ Dolor ad pau. ſi ſtuprať ancilla hoc ſtuprũ ad pauciores ptinet:q̃ ſi ſtupraretť generoſa mulier:q̃tũ ad ſtuprũ idem:ſed ſi ferre uolumus ad actionẽ ſceleris dr̃ia eſt. ¶ Petulans:appellať qui ſm appetitũ uiuit:uel a peto dictum. Petulãs
¶ Tanq̃ tranſire li. per lineã rectã uirtutẽ itelligimus: quæ ſtat ſic:ſiquis aũt tranſit lineam per unũ digitũ æque peccat:ut ille qui peſſimũ tranſiuit palmã:q̃ primũ enim a uirtute receſſit ĩ nõ amplius illius rectitudinis uirtuoſæ retines. ¶ Ad augendã trã. cul. hoc mõ ſi cõparas aliquando qui cõputat bis ter tñdentes:unus alter dicit bis ter faciũt ſeptem æquali numero ambo peccauerint:q̃ parmeno dicat faciunt ſeptem & ſoſias octo parmeno fuit ꝓprior ueritati q̃ ſoſias:ſed tamẽ ambo ignorãtes: ſunt enim nõ aĩaduerti quis dixerit ſeptem uel octo:ſed amboꝝ ignorantiã fuiſſe dico. ¶ Peccare ce. li. ne alia ratio: principis mandatio clientũ ſit:ne aliqs triticũ de ſuo principatu aſportare audeat:reperiunť unus tres modios alter uero duos ſacculos tritici aſportauit:q æque peccauit:at ille qui. cc. modios. ¶ Id. h. t. hoc ſolo obligať.

quod si nō licuit asportare triticū: & hoc liceret nō pōt minui nec augeri. q̄uis modus peccādi augeať & minua-tur. ¶ Quāti in eo ē peccādi. s. hoc licere solū admittiť. ¶ Si nō licuit: nō asportare triticū licuit: & hoc sp unū & idē erit: qua ex re peccata quæ ex illo licere nascitur æq̄lia sūt q̄tū ad illud nō licere. ¶ Quod si uirtutes; uirtutes īter se sūt pares: ut si dono alicui pecunias: alteri triticū: hæ oēs uirtutes sunt æq̄les. ¶ Atqui uirtutes: uirtutes in ter se pares existūt: ꝙ tāta est liberalitas in donādo tibi triticū: q̄ta est in largiēdo pecunias ergo possessiua cōpa rari nō possunt: qm̄ si unus est iustus iteger eē debet iustus & eē nō pōt iustior: qa sequereť qđ iustus non hēret iustitiā: diximus enī ꝙ cū descēdit a linea uirtu ris sceleratus est. Ordo āt q facillime ꝑcipi po test ꝑes eē uirtutes. ¶ Necnō meliorē: aliquo mō cōparatiua apud stoicos nō reperiuntur Bonꝰ ut ēt dicit Ci. in li. officiorū pro iusto ca piť. ¶ Nec tēperate: tāgit. iiii. pares uirtutes. ¶ In bonū: siqs eni depositū triginta aureorū acceperit. & illud postea ītegrū reddiderit po-stea: decē pōdo auri penes se depositū susceperit in restitutione duos teneat aureos iustus non appellať hō. qm̄ totū depositū integrū nō re-stituit. ¶ Nō idē effecerit: qa forte tēperať uo-cabulū si uirgo perdidit uirginitatē; cū multis ānis cōtinēs fuerit: nō amplius nomē uirgini tatis retinet. ¶ Vna uirtus cōsentiēs: uirtꝰ eni semp sibi cōsistit. hoc est nunq̄ sibi assentit ui-tio neqꝫ alteri: sed semp sibi cōsentit cum rōne atqꝫ cōstans est. ¶ Perpetua: aut q̄uis aliqs tpe steterit castus: postea in aliqua peccet libidine nō dr̄ tēperatus; qm̄ castus nō est. ¶ Nihil ad-di pōt: ergo cōparatiua non sunt: & sicut ali-quid addi nō pōt: sic ēt aliqd nō diminui: qm̄ si a uirtute desistit: desinit eē bonus hoc mō ad liberalitatē quā oportet. Sunt aūt duo qui pa ne idigēt: famelicus: alter uero nō: si illi qui nō est famelicus panē do non appellor liberalis. Nam quāuis dederis cui oportet indigenti & quātū oportet: nō aūt dedi qn̄ oportebat; de sino ab illa liberalitate & uirtute. ¶ Nihil recto rectius: si enī aliqua in ea sit quæ nō minus re-cta sit; sed alia rectior illa desinit esse recta: qm̄ aliqn̄ habet in se iniquitatē: qa linea recta alia rectior fieri nō pōt: qa prior recta nō esset: sic etiā aliqs melior nō reperitur bono: sequereť aūt ꝙ ille qui bonus ab aliqua bonitate desiste ret: ergo bonus non esset: igitur melior aliqs bono esse nō pōt: qa uirtutes pares sunt: ergo facta quæ ꝓficiscuntur ab ipsis debēt esse pa-ria. & uitia quæ fiūt contra uirtutes paria ne-cesse est ut sint: & est cōclusio. ¶ A phis īquit. ꝓbat per auctoritatē phorꝫ ꝙ peccata sūt pa ria: intelligamus enim esse paria ad similitudi nē peccatorꝫ: hoc est cædes oīs æqualis est: sic oīs libido æqualis est. Inqt aduersarius hæc su mimꝰ a phis ꝓcepta. ¶ Ne a lenonibus: cōpu tat hoc dictū ac si di. hoc eni uolo ut dicas. So-crates disputat isto mō: uerba sunt aduersarii quem sic Cic. introducit: ut auditoribus oñdat hāc rōnē non fuis-se sumptā nisi a doctissimo uiro. ¶ Doctū: ad sniam. ¶ Sapiētē: oī uirtute ꝑditū: qui græce σοφος dr̄. ¶ An qd hoies doctissimi. q. d. unuqsqꝫ suæ artis disputator est optimus. ¶ Nō mō uereor: hæc snia nō solum uera: sed ēt utilis: ꝙ utile hoībus ut parua sane scelera & magna eē existimaret. ¶ Si priuatis: ac si in magistratibus manꝰ in ferant. siqs dubitabit esse in hoie nullū discrimē in uerberādo hoiem priuatum: & se magnopere a peccatis absti net: magistratus aūt est officiū qđ appellať græce αρχη & ꝑsonā gerentē officium: quā græci uocāt αρχοντα eandem esse labē: siue matrona nobilissima siue ancilla fecerit stuprum omnino erit æqualis libido. ¶ Nihil ne distinguit quod aliqn̄ sit honestū extinguere patrem: & hoc sine scelere posse fieri: & aliquādo scelus est necare: seruum. ¶ Nuda ista: rīsum quod sit iuste occidere patrem & seruū: si enim occidit seruum per furiam & patrē

nemini. Q đ āt nō lꝫ id hoc uno teneť mō: si argui tur nō licere: id siqdē nec maius nec minus unq̄ fie-ri pōt qm̄ i eo ē peccatū si nō licuit: qđ semp unū & idē ē: q̄ ex eo peccata nascātur: æq̄lia sint opꝫ. Q đ si uirtutes pares sūt īter se: paria esse etiā uitia neces se est: atq pares eē uirtutes: nec bono uiro meliorē nec tēperāte tēperatiorē: nec forti fortiorē: nec sa-piēte sapiētiorē: posse fieri facillime pōt perspici. An uirꝫ bonū dices: q depositū nullo teste: cū lucra ri īpune posset auri: pōdo decē: reddiderit: si idē in decē milibꝰ pōdo auri nō idē fecerit? Aut tēperātē eū q se ī aliq̄ libidine cōtinuerit: ī aliqua effuderit? una uirtꝰ est cōsentiēs cū rōne oī & ꝑpetua cōstan tia. Nihil huic addi pōt: quo magis uirtus sit nihil deniqꝫ demi: ut uirtutis nomē relinquať. Etenī si bñ facta recte facta sūt nihil recto rectius est: certe nec bono qdē meliꝰ qcqd īueniri pōt. Seqtur igiť ut ēt uitia sint paria. Siqdē prauitates aī recte uitia dicū tur. Atq qm̄ pares uirtutes sūt recte facta qn̄ a uir-tutibus ꝓficiscūtur paria eē debēt. Itēqꝫ peccata qm̄ ex uitiis manāt sint æq̄lia necesse ē: a phis inqt ista sumis metuebā ne a lenonibꝰ diceres. Socrates dis putabat isto mō: bñ hercule narras. nā istū doctū & sapiētē uirū fuisse memoriæ traditū est. Sed tñ q̄ro ex te qn̄ uerbis īter nos cōtēdimus nō pugnis utrū potius de bonis est quærendū qd baiuli atqꝫ opera rii an qd hoies doctissimi senserint: ꝑsertim cū hac snia nō mō uerior: sed ne utilior qdē hoīum uitæ re periri ulla possit. Q uæ uis est enī quæ magis arce at homines ab omni improbitate qua si senserint nullum in delictis esse discrimē? & se æqꝫ peccare: si priuatis ac si magistratibꝰ manus inferantur? quā cūqꝫ in domum stuprum intulerint: eādem eē labē libidinis? Nihil ne igiť interest. nam hoc dicit ali-quis patrē qs necet: an seruū: nuda ista si pones iudi

æquale peccatū est:q̄tū ad necesse:inqt igit̄ nuda sunt ista iterrogata:quæ facile nō iudicare pn̄t:utrū sint p arua nisi distinguā quō hæc cædes fieri pōt. ¶ Patrē priuare uita scelus:p se bn̄ dicit ꝙ aliqn̄ licet occidere patre ꝫ sine peccato. ¶ Sagūtini:ppl'i hispaniæ uidētes se uēturos in manus barbaroꝝ & carthaginēsiū:quoꝝ tūc impator Hānibal erat:pirā grādē i foro istruebāt:ubi se morti tradebāt:seniores uero filios suos explorabāt ut eos uita priuarēt:sagūtini uero culpa p̄res occiderūt:hoc aūt s̄m gētiliū fidē licebat:qd' minime xp̄ianis licitū est. ¶ Par ricidæ fuere:iterrogatiue. ¶ Sine iniuria nō pōt:aliqn̄ accidit qd' s̄uus occidi nō pōt nisi cū scelere ut p furiā ser- Saguntini

cari q̄lia sint:nō facile pn̄t. Patrē uita priuare si p se scel⁹ ē:sagūtini q parētes suos liberos emori q̄ s̄uos uiuere maluerūt:parricidæ fuerūt? ergo & parenti nōnunq̄ adimi uita sine scelere pōt: & s̄uo sæpe sine iniuria nō pōt. Causa igr̄ hæc nō natura distinguit. Quæ qn̄ ultro accessit:id fit ꝓpēsi⁹. Si utrobiqꝫ ad iūcta est eadē cā paria fiāt necesse est. Illud tn̄ inter est qd' in s̄uo necādo si id fit iniuria: semel peccat̄. in p̄ris uita uiolāda:m̄lta peccant̄. Violat̄ is q ꝓcre auit:is q aluit:is q erudiuit:is q i sede hac & domo: atqꝫ in rep. collocauit:multitudinē peccatoꝝ p̄stat: eoqꝫ pœna maiore dignus ē. Sed nos i uita nō quæ cuiqꝫ peccato pœna sit:sed q̄tū cuiqꝫ liceat spectare debemus. Quicqd nō opꝫ scelus eē qcqd nō lꝫ nefas putare debem⁹ ēt næ i minimis reb⁹. Si qdē reꝝ modū fingere nō possum⁹:aīoꝝ modū tenere possum⁹. Histrio si paulo se mouit extra numerū:aut si uersus ꝓnūciat⁹ est syllaba una breuior aut longior q̄ debeat:exibilatur & explodit̄:in uita itaqꝫ tu qui oi gestu moderatior:oi uersu aptior eē debes:ut in syllaba te peccasse dicens:poetā nō audio in nugis: in uitæ societate audiā ciuē digitis peccata dementientē sua:si sua sint breuiora:leuioraqꝫ possint On-di:cū quicquid peccet̄: ꝑturbatiōe peccat̄ rōnis:

uum necare nefas est. ¶ Causa igit̄ nō natura distiguit:scelus:qa occidere patrē & seruū per furiā:idē est:sed ipsa cā distinguit ꝙ aliqn̄ licet occidere patrē sine scelere:sic ēt seruū:& aliqn̄ s̄uus non pōt necari nisi culpa cōmissa:ut demōstrauim⁹:quo facto qa spōte sua accidit tu iclinaris illud facere possumus. s. morti patrē tradere ut fecere supius noīati saguntini:q suos necauerūt p̄res sine scelere pp cām s̄uitutis futuræ in manus hostiū. ¶ Si in utraqꝫ cā con iūcta:si uero necat̄ p̄r & seruus:eadē de cā uel p idignationē:tūc illud par dicit̄ eē scelus:notādo tn̄ ꝙ quēadmodū iteruenit occidēdo patrē sine scelere:sic ēt cōtingit posse perire s̄uū peccato nō cōmisso:qdā amore liberat⁹ tyranno parabat isidias cui⁹ cōsilii s̄uus cōsci⁹ erat: tyrānus itelligēs hoc totis uirib⁹ ingrebat:ille aūt ne sua cōspiratio gr̄a liberalitatis cōtracta in publicū deduceret̄ seruū mori fecit:quæ occisio s̄m mortalē oplonem delicto caruit. ¶ Illud:inq̄tū ad occisionē serui & p̄ris nihil interest:sed ad ꝑsonā in qua est dr̄ia:in s̄uo eni una sola morit̄ ꝑsona:sed in p̄re q̄tuor necant̄ ꝑsonæ. s. creator alūnus: p̄ceptor: & honorator. ¶ Is q erudiuit. Cato Cēsori⁹ uoluit suos docere filios quo maiorē erga ip̄m amorē gererēt:solebat eni Alexāder magnus dicere:ꝙ nō minus Aristotelē p̄ceptorē q̄ Philippū patrē diligeret. ¶ Multitudinē peccatoꝝ:m̄lta peccata cōmittunt̄ in ꝑsona p̄rna: q̄ in s̄uo fieri nō pn̄t. ¶ Eoqꝫ maiore: antiq maiore supplicio parricidas afficiebāt q̄ alios homicidas ꝙ parricida in aculeo una cum simia & serpente piiciebat̄ in pōtū. ¶ Sed nos:nō eni specto pœnā quæ dat̄ peccātib⁹ qs ignorat ꝙ maior attribuit̄: pœna parricidæ q̄ homicidæ:sed cedis nomē quā aīaduertere soleo qd' q̄tūcūqꝫ aīaduertere debemus:q̄tūcūqꝫ fit est nemini licitū occidere:rō qsqs siue magnus siue paruus necat⁹ idē erit:qm̄ fit cōtra licitū nō specto pœnā qua peccatores afficiunt̄. ¶ Quicqd nō oportet scelus eē:dicūt iter se licere oportere:minus est eni oportere q̄ licere: hoc mō:siqs furat̄ triticum indigentia: hoc dicitur non oportere:non sane oportet: licebat tamen furari ut uiueret. Lacedæmonii dicebāt liberos depredari ut callidiores efficerēt:qcqd nō licet si fit aliqd cōtra licitū nefas est i. cōmittit̄ cōtra legē diuinā hoc mō:xp̄ianoꝝ lex est ut nullus occidat̄:accidit ut seruā uel minimā ꝑsonā iterficiat:idē nefas est ac si principē occidisset. ¶ Ne minimis reb⁹:uerba sūt ēt Cice. cōfirmatio:ꝙ ēt in minimis rebus nefas cōmittit̄:sicut in magnis:ut dictū est de s̄uo & pricipe. ¶ Si qdē modū rerū:reddit rōnē:fit idē nefas in minimis reb⁹ sicut in maximis qn̄ nō possumus fingere mēsurā rerū in qb⁹ peccamus si seruū & unū principē occidissem aio meo fingere nō possem utrū istoꝝ dederit maiorē mortē:sicut si occiderē seruuꝫ & regē eos ampli⁹ in uitā reuocare nō possim:sed bn̄ furiā & motū animi mei tenere possum: hoc uero nō serie minus inepta uidebit̄ rō:qd' qa a nobis perēpti nō ampli⁹ fingi pn̄t:& formari pn̄t:ut uiuāt:sed bn̄:qm̄ eos occidimus: & qua furia iterfecti sunt memoriæ tenere poterimus:ergo animi furor respuēdus est:histrio qui solet imitari uerba recitātis in gestib⁹ paululū errauerit in faciēdo gestū:aut in ꝓnūciādo unā syllabā breuē pro longa cōtinuo deridet̄ a scæna:q̄to magis hoies in uita peccant:& in minimis expellēdo: Histriones appellati ab histrione tusco:qui dicunt̄:ēt ludiones:quos græci uocāt μιμους. ¶ Mouet extra numerū faciēdi gestus. ¶ Sibilat̄: cum sibilis expellit̄. ¶ Explodit̄:depellit̄ in uita:adaptat sīsitudinē. ¶ Oi uersu aptior. i. quacūqꝫ te debes moderatior in uita q̄ in syllabis ut in syllaba:si peccaueris nō debes paruifacere ut dicas peccaui ridēdo uidēdo: tanq̄ peccasse in minima syllaba. ¶ Poetā nō audio:factionis malā cōgruitatē nō audit: quāto minus in uita sociali qui mēsurāt peccata sua digitis:ac si scāderet uersus dicēdo. Ego solū cum Ancilla stuprum est:paruū est hoc scelus & memorāt quot peccata facta sunt:quæ grauia & quæ leuia:aut iter se metiri solēt ꝑturbationē reis cū pec Histriones

caꝭ aliqua ratio ꝓbaꝭ:quæ est maloꝝ & bonoꝝ discretio.⁋ Rõne:qua efficiꝭ homo.⁋ Ordine : qui facit hoiem differre a beluis.⁋ Nihil possit addi:hæc est formosa cõclusio quod peccaꝭ aliquis peccat cum turbatione rõnis & ordinis. Illud aũt peccatum quod pficiꝭ a pturbatione rõnis æqualis:qm̃ quicquid perturbata mente efficiꝭ par est scelus:cum scelus aliquid fieri non potest nisi cum perturbatione rationis ut dictum est.

atq; ordinis:pturbata aũt semel rõne & ordĩe:nihil possit addi quo magis peccari posse uideatur.

οτι παντεσ οι μωϛοι μαινονται.

O Mnes stultos isanire : ego uero te nõ stultũ ut sæpe:nõ mõ iprobũ ut semp : sed demẽtẽ isanũ:rebus ad uictũ necessariis:sapientis aius:magnitudie cõsilii:tolerãtia rerũ hũanarũ:cõtẽptione fortunæ:uirtutib⁹ deniq; oibus:ut mœnibus sept⁹: uinceꝭ & expugnabiꝭ:q nec ciuitate qdẽ pelli põt. Quæ est eni ciuitas? ois ne cõuẽt⁹ ẽt feroꝝ & imauiũ:ois ne ẽt fugitiuoꝝ ac latronũ cõgregata unũ in locũ multitudo? certe negabis. Nõ igiꝭ erat illa tũ ciuitas cũ leges in ea nihil ualebãt:cũ iudicia iacebãt:cũ mos patri⁹ occiderat:cũ ferro pulsis magistratib⁹ senatus nomẽ i republica nõ erat:ꝑdonũ ille cõcursus & te duce latrociniũ i foro cõstitutũ: & reliquiæ cõiuratis a Catilinæ furiis:ad tuũ scelus furorẽq; cõuersæ:non ciuitas erat. Itaq; pulsus ego ciuitate nõ suꝫ:quæ nulla erat:accersitus in ciuitatẽ sum : ut eẽt in republica consul : q tũ nullus fuerat: eẽtq; senatus:q tũ occiderat:eẽt cõsensus ppl̃i liber ut eẽt iuris & æqtatis:q̃ uĩcula sũt ciuitatis repetita memoria. At uide quã ista tui latrocinii tela contempserim. Iactam & immissam a te nefariam in me iniuriam semper duxi:tamen peruenisse ad me nun

O Mnes stultos insanire: ꝑposuit titulũ more suo q græce sic resonat:iõ Nero de p̃re suo Claudio sic dicere solebat:pater meus incipit morari inter hoies:prima ꝑducta isanire:moror latine primã corripit:sed hẽt primã longã : ad huius aũt paradoxi snĩam quorũdã uocabuloꝝ differẽtiæ notãdæ sunt.

Stultus ⁋ Stultus appel'aꝭ ille qui hẽt hebes & obtusuꝫ igeniũ.
Stolid⁹ Stolidus dr̃ ille qui nec fatur nec qd alii fantur intelligit.
Insanus ⁋ Insanus aũt est ille qui in furias incidit.
Demẽs ⁋ Demens uocaꝭ qui totã mentẽ integrã non retinet.
Amens Amens aũt plus q̃ demens:quoniã amens est sine mẽte. Vult aũt Cice. ꝓbare stultũ esse insanũ:ad quã qdẽ approbationeꝫ exẽplũ Clodianũ inducit:cõtra quem hoc paradoxuꝫ excogitatũ fuit. Clodius ciuis generosus de gẽte patricia natus oi flagitioꝝ genere prædirus uolens Cice. de urbe Romana expellere se uni plebeio minori natu adoptauit quo tribunus ple. creareꝭ. Lex eni erat qđ nemo nisi plebeus tribunus ꝑcreari posset. Cuꝫ eẽt tribunus cõsulibus duob⁹ sceleratis hoĩb⁹ pisone & sabino:Tullium de urbe recedere cogit. Ci. in præsenti snĩa pniciosi Clodii oñdit insaniã ut p sequẽtia declarabiꝭ.⁋ Oẽs stultos insanire.i.stoici dicũt.⁋ Ego uero:ordo:adiũgã te nõ modo stultũ.i.obtusum.⁋ Vt sæpe: quia sæpe Clod. stultus erat.
Impro bus ⁋ Improbũ:probũ dicimus absq; uitio : iprobũ uero qui uitia
Probus amplectiꝭ.⁋ Dementẽ : acsi dicat : deorsum a mẽte.⁋ Rebus necessa. argumentis ueri ꝓbore dementẽ & insanũ.⁋ Sapiẽtis: Tulli⁹ se laudibus extollit ad cõtẽtionẽ Clodii : tradit aũt sil'itudinẽ talẽ i siquis paruis militũ copiis bñ munitũ oppidũ expugnare uellet stultus eẽt & insanus:eodẽ modo Clodius stultus uocandus est qui aĩum Ciceronis uirtutib⁹ oibus septũ debellasse putat:postq̃ eunde urbe extrusit.⁋ Rerũ humanarũ:siue bonæ siue malæ a sapiẽte tollerãdæ sunt uirtutibus oĩbus prudẽtia tẽperãtia.⁋ Expugnabiꝭ: pugnãdo superabiꝭ:ac si di. non.⁋ Quæ est:diffinit qd sit ciuitas per quã diffinitionẽ ꝓbat sapientẽ nõ posse de ciuitate expelli. facit eni syllogismũ: ꝑponit maiorẽ:deide minorẽ postea subiicit.⁋ Ois ne:diffinit
Immanis ciuitatis nomẽ a cõtrario:cõgregatio latronũ aut furum ciuitas nõ appellaꝭ.⁋ Immaniũ : Imanẽ appellamus qui est cõtra humanitatẽ:ut occidere parẽtes.⁋ Fugitiuoꝝ:fugitiui serui:trãsfugæ uero milites dicuntur.⁋ Latronũ:qui spoliãt hoies atq; pnecant.⁋ Certe negabis:dices hãc multitudinẽ sceleratoꝝ non esse ciuitatẽ. hæc
Ciuitas est maior:subiicit deinde minorẽ.⁋ Nõ erat igiꝭ tunc:illa ciuitas Roma nõ erat tpe tuo: qñ me exilii pœna af-
Vrbs fecisti.⁋ Cũ leges:quæ sunt scriptæ.⁋ Iudicia: ꝑlationes:mores sine scriptis:eligit tria quæ faciũt ciuitatẽ. Ciuitas enim est multitudo ciuiũ iure uiuẽtiũ: sed Vrbs sunt fossæ:mœnia:muri:turres.⁋ Cum ferro:tpe Clodii iudicauit p arma adeo:ut cũ cõtra opionẽ aliqd ferreꝭ:ferro uindictã sumebat. iõ Qu. frater Tullii pcussus fuit I senatu.⁋ Senatus nomẽ:nõ erãt senatores.⁋ Et latrociniũ. multitudo latronũ.⁋ Et reliquiæ Clodii erãt de conspirãtib⁹ cũ Catilina: iõ reliquiæ illius ad Clodiũ reuersæ sunt.⁋ Itaq;:hæc cõclusio syllogismi q cũ multitudie latronũ expulsus sit. Nõ de ciuitate eiectus fuit.⁋ Accersitus:oñdit insaniã & stultitiam huius hominis: qui putans præbere malum Ciceroni bonum illi tradidit. Cice. enim reuersus est Romã cum magna gloria. Metello consule:adeo q ad illius aduẽtum tota concurrit italia:tunc oia & iura & boni reuocati sunt qui ciuitatem eẽ ciuitatem fecerunt.⁋ Qui tum:tẽpore tuo:illi erant hoies uitiosi quos diximus.⁋ Consensus po. esset liber:qua ex te in urbem Tullius accersitus est:quia populus clodianæ perniciei subiectus erat: & libertatẽ priscã nõ tenebat.⁋ Iuris: ordo de memoria iuris & æquitatis:quæ uincula sunt ciuitatis reperita est. Ius est in scriptis & sine scriptis: æqtas iuris mitigatio tui latrocinii:uoluit dicere tribuni tui:sed pp scelera ingt latrocinii.⁋ Nefariã : q
Dioge nes fuit cõtra fas.⁋ Peruenisse:ab me:nunq̃ putaui cogitabã iniuriã iactã a te i me:sed nunq̃ ut ad me puenerit existimabã: ac si dicat:nõ curabã de tuis uiris:qđ idẽ dixit Diogenes cũ eẽt monitus a quodã q iuuenes Corinthi

deriderēt eū dixit sic isti deridēt sed nō derideor:qa suas derisiones cōtēno & sperno.⁋ Nisi forte:ironice cōcessio facta ut declaret stultitiā ipsi⁹ & mala q̄ Ciceroni fecit Clodi⁹ uastās ueste domos & p̄dia Ciceronis eū tunc q̄si pugnis & uerberib⁹ afficere putabat.⁋ Reuera:ad illud parietes pturbabas.⁋ Deflagrare:q̄tū ad sceleratas faces.⁋ Nihil eni meū:gn̄alis sn̄ia:quā Biantē cōmemorasse in prio parodoxoꝝ cōfessus est.⁋ Neq; cuiusq̄ qđ auferri:p fraudes:eripi p uim amitti negligētia. Bias eni rn̄det cuidā admonēti ut aliqd de suis reb⁹ asportaret. Bias
Oia mecū porto.⁋ Si mihi eripuisses;ōndit stultitiā Clodii q putās bona diripe Cicerōi:restabat ad incēdēdas ædes q̄ bona nō sūt:bona qdē ai q̄ ppria nūcu pant a Clodio eripi nō poterāt.⁋ Cōstātiā.i.uirtute.⁋ Meas curas:q̄s habui ut in suitutē reipublicæ cōtulit.⁋ Vnde.i.a qua mente & aio pficiscimur.⁋ Nec facere potuisse. Non eni bn̄ficia uerti pn̄t.⁋ Iniuria:uituperiū numerat Cice.cui⁹ fuit uirt⁹ & in illo exitu atq; reditu magnā adeptus est gl'iā:ergo q̄uis me de urbe expulisti:tn̄ semp fui ciuis sed cuȝ po tissimū me cōmendabat exteris.⁋ Tu ne:demōstrat q sit ciuis.⁋ Nō es nisi forte:ironica cōcessio.i.quæ p cōtrariū exponit:q i iniuria ciuitatē suffocat illi⁹ hostis appellat:ergo clodi⁹ nō est ciuis nisi idē sit ciuis qđ hostis:ac si dicat:nō hostis sed inimic⁹:hostis est inimic⁹ publicus:inimicus priuat⁹:cui⁹ officiū est ciuitatis leges imitari.⁋ Nō aio.s.scelerato.⁋ Factis:qb⁹ respublica in maxia detrimēta agitabat.⁋ Tēpla tenuisti:diripiēdi cā.⁋ Cur hostis spartanis:p exēplū pbat Clodiū eē inimicū publicū:quodā tpe suoꝝ multitudo spirabat cōtra pr̄iā:quoꝝ dux spartacus fuit:cōtra inqt Clodi nō appellaris hostis:cur cōtra officiū facis:scis qa spartacus sit appellādus hostis.⁋ Aliqn̄ ciuitas nō fuit:sicut traditū est superius:qa pp Clodiū in urbe Romana leges mores iudicia faciebāt sine qb⁹ ciuitas eē non pōt.⁋ Tuo noie.i.noie cōuenīete tibi & declarat qd sit exul:nō dicunt solū q sunt extra solū etiā multi rusticātes:sed illi exules appellant qui pp scelera sua pœna exilii afficiunt:igit Ci.exul nō erat:qm̄ aliqd nō admisit. Clodi⁹ aūt nomē exilii merito cōseq̄bat:cū oi flagitiorū gn̄e p̄dit⁹.⁋ Exulasse rēpublicā:me abeūte oia de urbe recesserūt.⁋ Amētissime.o sine mēte caput nō respicis te.⁋ Nec qd loquarer qa fatuus es.⁋ Exiliū scelerum eē pœnā:ergo ego scelerib⁹ carēs exiliū passus nō sum sed tu illis p̄dit⁹ q̄uis in urbe sis exiliū habes.⁋ Ad p̄clarissimas:Clodi⁹ accusauit Tulliū occidisse plures ciues contra legē porciā q̄ fuit ut aliqs ciues romanos mori nō faceret. Sed Tul.trūcari cōstituit cōspiratores Catilinæ:quo qdē bn̄ficio illi scelerati iudices Ciceronē exulare pmiserūt. Et si solū nō mutauerint ethimologiā exulis:qui dr̄ eē extra solū:dicit igit tui socii scelerati & in urbe existētes exules noiant q cū telo fuerūt an̄ senatū facit multa sylogisma. Lex erat ut aliqs in senatu arma non ferret. Clodi⁹ corā senatu tulit:ergo est inimicus ciuitatis.⁋ Tua uero sica:paruus gladi⁹ ad isidias:q dr̄ a seco secas Sica
nā secari dicunt.⁋ Dephēsa:dephēdere est in aliquo uitio repire.⁋ Occiderit:hui⁹ maior & multi alii sunt syllo- Dephen
gismi:subaudi & exul eē debet inimicus pr̄iæ:sed tu occidisti hoies:ergo tu hostis & exul:& est mior.⁋ Qui in dere
cēdiū fe.subaudi ciuis nō est.sed tu icēdisti ergo ciuis nō appellaris.⁋ Qui tēpla deoꝝ occupauerit:armis & incēdio:sed nō solū tēpla occupasti sed ēt castra in foro locasti:iō inimicus & publicus exul:& erit minor.⁋ Sed qd cōes leges pfero?oēs iste leges erāt bonæ.Erat una lex ut aliqs nō incēderet tēpla supra quæ supiora cōmisit Clod.iō merito exul nūcupat.⁋ Familiarissimus:qdā fuit familiarissimus Clodii:q fecit unā priuatā legē ut si Clodius ad sacrificia bonæ deæ accessisset exul eēt. Tāgit sic p trāsitū quō Clodius dephēsus fuit in sacrificiis bonæ deæ. Aurelia mater Cæsaris fecit cōuocare matronas Romanas ad ædes suas: inter quas pfectus est

quā putaui. Nisi forte eū parietes disturbabas: aut cū tectis sceleratas faces iferebas:meoꝝ aliq̄d ruere aut in urbe deflagrare arbitrabare. Nihil neq; meū est:neq; cuiusq̄ qđ auferri:qđ eripi:qđ amitti pōt. si mihi eripuisses diuturnā ai cōstātiā: meas curas: uigilias:cōsilia in rep.cū meis curis uigiliisq; resp. stat:si huius æterni bn̄ficii imortalē memoriā deleuisses:mlto ēt magis si illā mētē:un̄ hæc cōsilia manarūt mihi eripuisses:tū ego accepisse me cōfiterer iniuriā. Sed si hæc nec fecisti:nec facere potuisti:reditū mihi gl'iosū tua dedit iniuria nō exitū calamitosū. Ergo ego semp ciuis:& tū maxie cū meā salutē senat⁹ exteris natiōib⁹:ut ciuis optimi cōmēdabat. Tu ne nūc qdē es ciuis?nisi forte idē hostis esse & ciuis pōt:an tu ciuē ab hoste natura ac loco nō aio factisq; distiguis?Cædē in foro fecisti. Armatis latronibus tēpla tenuisti. Priuatoꝝ domos:ædesq; sacras icēdisti. Cur hostis spartacus:si tu ciuis?Potes aūt eē tu ciuis pp quem aliqn̄ ciuitas nō fuit?& me exulē tuo noie appellas cū oēs meo discessu exulasse rēpublicā purēt. Nunq̄ ne hō amentissime te circūspicies. Nunq̄ te qd facias cōsiderabis:nec qd loquare?Nescis exiliū scelerū eē pœnā:meū illud iter ad p̄clarissimas res a me an̄ gestas eē susceptū. Oēs scelerati atq; ipii:quoꝝ tu te ducē eē pfiteris: quos leges exilio affici uolūt:exules sūt ēt si solū nō mutarūt. An cū oēs te leges exulē eē iubeāt:nō eris tu exul. Nō appellat inimicus q cū telo fuerit an̄ senatū.tua sica dephēsa est.q hoiem occiderit:tu plurimos occidisti:q icēdiū fecerit?ædes nymphaꝝ manu tua deflagrasti:q tēpla deoꝝ occupauerit?i foro ēt castra posuisti. Sed qd ego cōes leges pfero:quibus oib⁹ es exul?familiarissimus tuus de te priuile

Clodius in habitu mulieris & ibi ad uocis sonitū est cognitus masculus & latuit sub lectica cuiusdā ancillæ quæ uocabaẽ ꝓprio noīe aura: Erat aūt Clodius captus amore Pōpeiæ uxoris Cæsaris: qui accusatus de pollutis cerimoniis. ¶ Ad te id fecisse. Clodius solebat gl̃iari polluisse sacrificia. ¶ Tot legibꝰ. i. cū tot leges iubeāt exulē esse times. s. nomē exulis: ac si dicat solū in audiēdo exules timere deberes. ¶ Romæ sum inqs: eligit Clodiꝰ ego sum Romæ quō sum eiectus in exiliū. ¶ Et qdē fuisti in portu: silr̃udo tracta a nauigātibꝰ qui igrediunẽ urbē aliquā: ut stent in portu: nō illiꝰ loci ubi sunt iura nec leges tenēt: sic etiā tu es romæ tanq̄ in portu: nō tñ pp scelera tua illiꝰ iura obẽues. ¶ Si ibi: ubi nō oportet esse cum legibus ius. Illius loci non teneo quia me leges illas habere non oportet.

O Mnes sapiētes esse liberos stultos uero seruos. Hic est titulus latinus ad cuius mirabilis sñiæ declarationē memoriæ tradēdum est: qd̄ duplex est seruitus & libertas. Primo oēs oriebātur liberi: sed iure gentiū & pp bellorꝫ occasionē serui repti sunt: ne oēs uita priuarentur in bello: hoc remediū inuētū est ut captiui serui fierēt: & ideo est una seruitus ciuilis: & altera seruitutis p̄hica: quū aliqs uitiis pater seruus apud p̄hus nuncupaẽ. Libertas quædā est fruita: ut necesse hoi seruiat: & altera est p̄hica qñ nemo uitiorꝫ turpitudini subiectus sit: Cice. narrauit hoc paradoxū contra. s. Mar. Anto. in quo declarat ip̄m seruū eē: q̄uis impator & splendidus hō sit: dicit ergo p ironiā. ¶ Laudeẽ hic impator. i. laudibꝰ extollaẽ. ¶ Aut etiā appelleẽ: dicaẽ salue impator: hoc noie dignꝰ sit pp magnificentiā & opus: estimeẽ dignus noie impatorio: hic enim Tul. nō posuit uerba nō dixit hic est uerus impator: sed minime quā hac appellatione dignus est qui non pōt. q. d. qui seruus est scelerū. ¶ Libero: qd̄ impator nō debet. ¶ Iracūdia: quæ est lōga quædā cupiditas uindictæ quasi una cū hoie genita. Ita breuior iracundia. ¶ Tum icipiat impare: tūc seruus pulchritudinis existēs impator nō debet: sed flagitiis remotis tūc impator diceretẽ. ¶ Dedecori: cōtra decus & famā uirtutis turpitudo quæ est cōtra ip̄am seruitutē. ¶ Desierit: periculis minuerit. ¶ Præclare: locus est ab auctoritate maiorꝫ. ¶ A doctissimis uiris: fides isti semp̄ dāda apud aliquos agrestes est apud impitos nunq̄ eligēdi sunt auctores & p̄hi antiq quorꝫ ignorāt nō solū noia: sed minime ꝓferri sciunt: iō cōsueuerunt uiri docti qñ loquunẽ apud indoctos noiare quosdā notos homines: cum tñ ipsi sñias maiorꝫ dicunt.

Seruitꝰ

Libertas

gium tulit ut si in opertū bonæ deæ accessisses exulares. At te id fecisse etiam gloriari soles. Quomodo igitur tot legibus in exilium eiectus: nomē exulis non phorrescis? Romæ sum inquis: & tu quidē in operto fuisti. Non igr̃ ubi quisq; erit: eiꝰ loci ius tenebit: si ibi eū legibus eē subiectū nō oportebit.

O Mnes sapiētes liberos eē: & stultos oēs seruos. Laudeẽ uero hic imparor: aut ēt appelleẽ aut etiā cognomīe dignus puteẽ. Quō aut cui tādē hic libero impabit aīo: q nō pōt cupiditatibꝰ suis impare? Refrenet primū libidīes: spernat uoluptares: iracūdiā tēperet: coerceat auaritiā cæteras aī labes repellat: tū icipiat aliis impare: cū ip̄e improbissimis dñis dedecori ac turpitudini parere desierit. Dū qdē his obediet nō modo impator: sed liber hñdus oīno nō erit. Præclare eni est hoc usurpatū a doctissimis: quorꝫ auctoritate non uterer: si mihi apud aliquos agrestes hæc dicēda eēr oīo. Cū uero apud prudētissimos loquar: qbꝰ hæc inaudita nō sunt: cur ego simulē me si qd in his studiis operæ posuerim pdidisse? Dictū est igiẽ ab eruditissimis uiris nisi sapientē liberū esse neminem. Quid est eni libertas? potestas uiuēdi ut uelis. Quis igr̃ uiuit ut uult: nisi ꝓfecto q recta sequtur? qui gaudet officio: cui uiuēdi uia cōsiderata atq; ꝓuisa est: qui legibꝰ qdē nō pp metū paret: sed eas sequaẽ atq; colit: quia id salutare maxime eē iudicat: q nihil dicit: nihil facit: nihil cogitat deniq;: nisi libenter ac libere: cuius oīa cōsilia: resq; oēs: quas gerit ab ipso ꝓficiscuntur: eodēq; proferunẽ. Nec est ulla res quæ plus apud eū polleat: q̄ ipsius uolūtas atq; iudiciū:

¶ Apud prudē. captat beniuolentiam ab auditoribus. ¶ Cur ego simu. quia debeo fingere non scire apud doctos & eruditos uiros postq̄ in his studiis operam dedi. ¶ Me perdi. quasi ignorasse. ¶ Potestas ui. ut uellis: uelle dicimus aliqd cum rōne appetere nō fur qui capit alienas diuitias uelle dr̃: qui igiẽ uiuit cum rōne & uirtute uitæ uocaẽ uiuere ut uult. ¶ Officio: officiū est illud qd̄ faciēdū est. s. uirtutē: iō Tulliū de officiis appellamus. ¶ Non pp me. duo sunt genera bonorꝫ hoium: Aliqui eni reperiunẽ boni pp timorē supplicii. Aliqui boni existunt uersus: Oderūt peccare boni uirtutis amore. Oderūt peccare mali formidine pœnæ. ¶ Et colit: ueneraẽ leges pp uirtutē. ¶ Id sa. ad salutē hoium leges putanẽ esse colēdas pp uirtutē solū. ¶ Nihil facit. i. nihil cogitat: nisi libēter hoc illi quodlibet q̄tū ad uelle dr̃: qui igiẽ uiuit cū rōne & uirtute uitæ. ¶ Ac libere: nemini uitiorum subiectus sit. ¶ Ab ipso. i. ab aīo: ut dicūt græci. ¶ Eodē: ad eundē aīum uirtute p̄dita oīa referenda sunt a quo ꝓficiscuntur. ¶ Polleat: possit: alias pollere splendore dicunt. ¶ Ipsius uoluntas: ut dictum est appetitꝰ est honestus. ¶ Iudicium: bene iudicium & uoluntas ad iudicem appellantur. Iudicium est discernēdi ratio boni & mali. ¶ Cum fortuna ipsa cedit. i. uinciẽ fortuna tali uiro qui uoluntatem & iudicium rerum faciēdarum retinet. Cedere. Nonius Marcellus exponit uincere. qñ maximū apud ignorantes fortuna locū obtinet: unde solebāt dicere antiq. Te facimꝰ fortuna deā: sed piti spnūt ip̄sam: & ideo pp fortunas & opes aliquē peritū uocamus.

Iudiciū
Cedere
Nonius
Marcellus

¶ Sapiēs poeta:cuius ignorat̃ nomen. ¶ Quiſq; fungitur ſuis moribus:boni ſemp utũtur morib⁹. ¶ Inuitus libēs:obſeruat uirtutē. ¶ Nihil dolēs:& ſi fortuna ſit aduerſa nõ dolet. ¶ Nihil coactus:nõ cogit iura legũ obſeruare ſed libēs uirtutis amore leges timet. ¶ Quod & ſi:poſtq̃ demõſtrauit libertatē eē uolũtatē.i.appetitũ aĩ cũ rõne & uirtute:p cõtrariũ oñdit qd ſit ſeruitus:& neminē eē liberum niſi p affectus ſit illa uolũtas cui⁹ tractatio facta.ſ.ſoli hoc igit̃ cõtingit. ¶ Niſi q ita ſit affectus ut dictũ ē q uitio nulli ſubiectus eſt:ſed uolũtati atq; iudicio p̃ditus exiſtat.Improbi q flagitiis dediti ſũt ſui nũcupãtur.Hoc uero tã in re ē:iſtud nõ tã admirabile i effectu ſed

Cui quidem etiam quam uim habere maximam dicitur:fortuna ipſa cedit ſicut ſapiens poeta dixit:ſuis quiſq; fungitur moribus.Soli igitur hoc contingit ſapienti ut nihil faciat inuitus:nihil dolēs : nihil coactus.Quod & ſi ita eſſe pluribus uerbis diſſerendum eſt:illud tamen & breue confitendum eſt: niſi qui ita ſit affectus eē liberum neminem. Igitur omnes improbi ſerui nec hoc tam re eſt: quã dictu inopinatum atq; mirabile.Nõ eñ ita dicũt eos eſſe ſeruos ut mancipia:quæ ſunt dominorum facta nexu aut aliquo iure ciuili:ſed ſi ſuit⁹ ſit:ſicut eſt obedientia fracti animi & abiecti & arbitrio carētis ſuos:qs neget oēs leues:omnes:cupidos oēs deniq; improbos eſſe ſeruos:an ille mihi liber eſſe uidet̃: cui mulier imperat:cui leges imponit : præſcribit: iubet uetat quod uidetur:qui nihil imperanti negare poteſt:nihil recuſare audet? Si poſcit dandũ eſt: ſi uocat ueniendum:ſi eiicit abeundum eſt:ſi minat̃ extimeſcendum.Ego uero iſtum non modo ſeruũ: ſed nequiſſimum ſeruum etiam ſi in ampliſſima familia natus ſit:appellãdum puto.Atq; ut in magna familia:ſtultorum ſunt alii lautiores nec ſibi uident̃ ſerui atrienſibus ĩpares ſe in ſerui atrienſes actu pari ſtultitiæ ſuæ ſũt:quos ſigna:quos tabulæ:quos cælatũ argentũ:quos corinthia opa:quos ædificia magnifica nimio opere delectãt: at ſummi inquiũt pricipes ciuitatis:nos uero ne ſuorũ quidē ueſtrorũ pricipes eſtis:ſed ut in familia:qui tractant iſta: qui tergũt : qui iũgũt:q uerrũt:q ſpargũt nõ hono

i uerbis audire eni hoiem iperãtē eē ſeruũ hoc admiratiõe dignũ eſt:ſed i effectu hoc ē:cõſiderem⁹ illi⁹ uitia ſuitutis appellatiõe afficiẽdus ē. ¶ Inopiatũ atq; mirabile:diffinitio paradoxi:dicũt ſapiẽtes nũc appellãt eos ſuos. ¶ Vt mãcipia:q̃ ſũt dominorũ : ſm legē.xii. tab.q̃s ab atheniẽſibus Romani acceperũt Mãcipiũ dr̃ ipſe ſuus:& ſuit⁹.i. officiũ ad ſuũ ptinēs. ¶ Nexu:fiebãt ſm q; mancipia dominorũ per hũc modũ.Erat qdã magr̃atus p̃fectus mancipiis cõficiẽdis:corã quo & aderant uẽdẽtes & ementes.Dicebat magiſtratus ille: uis tu iura mancipii? & ille dicebat. Suſcipio hoc pacto quo q̃dã ſolẽnitate magr̃atus habẽs aliqd æris i.quãdã cãpanellam pulſabat:& aderãt.xii.teſtes p̃ſentes:q quidē erat modus faciẽdi mãcipia.Per nexus igr̃ inqt ſapiẽtes appellãt iſtos ſuos ſcelerũ:mãcipia p nexũ:ut aliqd ius cõfecta. ¶ Iure ciuili aliquo:uel p aliud ius poterãt fieri mãcipia nũc ad xpianũ ſeruũ efficiẽdum gnq; ſui lege regrẽdi ſũt. ¶ Sed ſi ſeruitus: diffinitio ſuitutis q̃ caret arbitrio ſuo. ¶ Quis neget:cũ ſeruituris ſit q̃dã obedientia ai fracti: & nõ humana cõtinẽtis:qs negabit oẽs cupidos & iprobos nõ eē ſeruos? ¶ An ille: ſilitudo unde bñ qd̃ ppoſitũ eſt in phemio obſeruat:qm̃ hoc paradoxo lõgiori pbat. ¶ Cui le. ipo.niſi ita facias domũ patris mei petã uocãtur uxori qui ita uxoribus dediti. ¶ Præſcribit: qd̃ faciẽdũ ſit. ¶ Iubet ut ſe expellat ſeruos quidez primũ uidetur. ¶ Vetat:ne ducat amicorũ ad cœnã:qua de re Iuue.unã mediã ſatyrã facit. ¶ Poſcit ueſtē. ¶ Dãdũ ē:de neceſſitate:hæc gerũdia neceſſitatē ĩportãt. ¶ Vocat ipſum:ipm de magiſtratu hñdũ ē. ¶ Neqſſimũ. ¶ Atq; ut in ma. fa.aliã ponit ſilitudinē principes hoc & primi ciues cõſueuerũt i atriis ſeu faſtib⁹ hẽre uaſa argenta & aurea ad odoramentum domus : qb⁹ rebus plæriſq; ferrẽt ſerui: alii domũ uerrebãt

Mãcipium
Nexus
Seruit⁹
Vxori

alii tergebãt:qbus qdẽ aliis ſeruis erãt p̃fecti.qui appellabãtur: ſerui atriẽſes. ¶ Familia in magna gẽtis multitudine. ¶ Stultorũ:ſtultos appellamus iſtos:qui iſtis deliciis cupiũt uiuere:uñ cœna lautica noiari ſolet. ¶ Alii lautiores: delicatiores aliis ſeruis:qui ſciũt icidere carnes:qui qdẽ ſerui uidẽtur eē iferiores atriẽſibus & atriẽſes ſerui ſunt. ¶ Si tñ ſerui atriẽſes actu: pares ſtultitiæ ſuæ:quãuis atriẽſes ſunt:honoratiores tñ:quantũ ad iſtius actũ ſuitutis:& iſtius curæ:quã hñt in tergẽdis uaſis:tñ ſerui ſunt ac uocant̃. ¶ Stultitiæ ſuæ: ſtultitiã appellãt curã: quã hñt dñi in p̃ficiendis ſeruis iſtis rebus:quæ uirtutis partẽ hñt aliquã non retinent. ¶ Quos ſigna:qui ſtatuis:& aliis magnis rebus delectent̃ ſerui appellantur. Apoſtrophat ad iſtos magnos ciues:qui pricipes ſunt tũc: ueniũt qui dicũt. Sumis pricipes in hac ciuitate:iõ his delectari rebus magnis poſſumus. ¶ Vos reſpõſum qdẽ minime ſeruorũ ſuorũ principes ſunt:cũ his curã habeant. ¶ Sed ut in fa.adaptat ſimilitudinē quẽadmodũ diximus ſuperius. ¶ Seruorũ officiũ:q; aliqui tergãt:& aliq uerrũt:ſic eodẽ mõ ſunt iſti primarii ciues : quorũ aliq ſunt maiores aliqui minores in ciuitate:tñ oino ſerui ſunt. ¶ Qui tractãt:correſpõdent ſingula ſingulis:qui tractant referẽdo ad aliquos. ¶ Signa:aliqui ſerui qui portãt ſtatuas de loco ad locũ. ¶ Qui tergũt:ad tabulas refertur:aliq tergũt puluerẽ. ¶ Qui iũgũt uaſa celata: in quib⁹ iſculpit̃:uel aliqd aliud:quæ ſculptiões uocãtur emblemata. ¶ Qui uerrũt ædes:ſpargũt flores & roſas: mihi aũt nõ uidet̃ eſſe adaptatio ſimilitudinis:ſed potius quædã eſt de per ſe facta ſimilitudo:illa autem ſuperior ratio quæ inquit. ¶ Quos ſigna:nõ ad ſeruos ptinere uidet̃: ſed ad dominos reb⁹ delectari:iõ ſerui apud maiores appellant̃ ; hæc uero ſeruorũ ſimilitudo eſt ad dominos.

Serui Atriẽſes

stissimū locū fuitutis tenēt. Sic in ciuitate: q se ista rū rerū cupiditatib9 dediderūt ipsi9 seruitutis locū pene ifimū obtinēt. Magna iqt bella gessi: magnis iperiis: & puīciis pfui. Gere igit aium laude dignū Actiōis tabula te stupidū detinet: aut signū aliqd polycleti. Miror uñ sustuleris: & quō hēas ituētem te: admirantē: clamores tollētē cū uideo fuū te eē ieptiarū oīuz iudico. Nōne igr sūt illa festiuat sint. Nā nos quoq; oculos eruditos hēm9. Sed obsecro te: ita uenusta hñr ista: nō ut uicula uirog sint: s; ut oblectamēta puerorū. Q uid eni cēses? Si. L. Mumi9 aliquē istog uideret Matellionē corithiū cupidissime tractātē. Cū ipse totā Corithū contēpsisset utrū illū ciuē excellētē: an atriēsem fuū diligētē putaret? Reuiuiscat. M. Curi9: aut eorū aliqs: quorū i uilla aut domo nihil splēdidū: nihil ornatū fuit pter ipsos. Et uideat aliquē sūmis ppli bñficiis: usū barbatulos mululos exceptātē de piscina: & ptractātē & murenarū copia gloriātē. Nōne hunc hoiem ita fuū iudicet: ut ne i familia qdē dignū maior aliquo negocio putet? an eorū fuit9 dubia ē: q cupiditate peculii nllā cōditionē recusant durissimæ fuitutis. Hæreditatis spes qd iniqtatis i fuiendo nō suscipit? Q uē nutū locupletis orbi senis: nō obseruat? loqtur ad uolūtatē qcqd denūciatū sit facit: assentat: assidet: mirat. Q uid horū est liberi: qd deniq; serui non inertis: quid iam illa cupiditas quæ uidet eē liberior honoris imperii: prouinciarū: q dura est dña q iperiosa: q uehemēs Cethego hoi nō pbatissimo fuire nū coegit eos q sibi āplissimi uidebāt munera mittere: noctu uenire domū ad eū: pcari: deniq; supplicare. Q uæ seruitus est: si hæc libertas existimari potest? Q uid cū cupiditatum dominatus ex

¶ Magna inqt: iterū apostrophat. ¶ Gere igit aium laude dignū: rñdet Ci. q sicut magnas gerūt dignitates: ita aium eorū cū uirtute illis dignitatib9 dignū gerāt. ¶ Actiōis tabula: & pbat p iductionē q multi sūt fui uirtute phica defendit: q multi sūt q delectāt tabulis & picturis: & cupidi fiūt: q fuitutis spēs. ¶ Polycleti: hi fuerūt optimi pictores. ¶ Miror uñ: loqt ad. M. Ant. q fuerat i magratu: & qui tutari debeat ab his has diripuit tabulas. ¶ Intuētē: declarat istū stolidū. ¶ Ineptiarū oium: iste qdē tabulæ mūditiæ appellāt: sed Ci. eos nō fuos ieptiag nō mūditiarū nūcupat: q delectant. ineptiæ sūt q fiūt pter tps: ut plorare i nuptiis. ¶ Nōne: ātipophorā facit. Antoni9. ¶ Nonne: ista festiua sunt. ¶ Oculos eruditos: & me ista delectāt: sed me nō detinet stuprum cum uirtute operam non dantem. ¶ Venusta ha. cū honore & honestate ista festiua: non autem uincula tecum carent. ¶ Oblectamenta pu. pueri his picturis delectari solent. ¶ Mumius: per auctoritatem huius clarissimi uiri demonstrat has res esse contēnēdas. Corinthii uiri superbia quadā agitati romanorū legatos aspserūt uria: q ex re mltæ romā ductæ sūt: his oēs liminis: nō solū picturas & macliōes earū uidere noluit: sed totā cōsūpsit
Virgili. corithū: de quo ait Vir. ille triūphata capitolia ad alta coritho. ¶ Tractātē: manib9 uoluentē. ¶ Vtrū ci. an. atri. q. d. liminis aliquē in istis tabulis stupidū aspexisset nō ciuē: sed atriēsez fuū iudicaret. ¶ Aut eorū: ali. q non has cupie
Villa bāt mūditias: nec i uilla nec in ciuitate: uilla dom9 rusticana uocat a uehēdo dicta uel a uallis. ¶ In domo: urbano domicilio uideat aliquez: ista spēs seruitutis: q si. L. Mumi9 aliquē uidisset gloriātē copia pisciū ēt hñtē piscinā ñ mō eū ciuē excellētē appellasset: sed poti9 miserrimū. ¶ Vsū bñficiis: q fuerat honorat9 magra
Mulus tu. ¶ Barbatulos mulos: muli pisces sūt quorū & qdā pēdet barba. ¶ Exceptātē: usus est fre
Murena qntatiuo: quo magis illi9 fuitutē oñdat. ¶ Murenarū: murenæ maris anguillæ dñr. ¶ Vt ne i fa. qdē dignū: q pisciū delectationē hñt: hi nō mō in familia sūt: sed aliquo maiore negocio uel magratu mime digni putāt nisi ptractare pisciculos. ¶ Qui cupiditate peculii: solebant antiq fui ut inquit Iuue. in epl'is. Crepusculis adire domū alicuius diuitis senis orbi uel debilis: in fuiēdo sibi adulādo & oia seni assentiē
Peculiū do: ut pecunias cōsequerētur: peculiū est proprie pecunia uñ fit peculiaris: hoc āt peculiuz qrit: uel in castris: seu aliqua liberali arte acqri pōt. ¶ Quid iniqtatis: nō mō uerba sed meritū senis cognoscit: ut si nō placet illi gallia turdos emit. ¶ Locupleti: sine diuitiis hāc non faceret fuitutē. ¶ Orbi: si filiis nō carerēt sibi nō fuirent. ¶ Senis: q pauco est duraturus tpe: & hæc tria cōuenīūt ad hanc fuitutē tolerādam.
¶ Denūciatū: si op3 ius petere parat9 ē. ¶ Assentat: si senex se laudib9 extollat ille easdē nō cōfirmat: sed auget. ¶ Assidet: penes illū sedet. ¶ Inuenerat senes donāt pane caseo: & aliis reb9: ab illo pprio fuo. ¶ Serui lertis: nō liberi: sed fui astuti & diligētis. ¶ Quid iā illa cupiditas. s. libertatis hēre uidet qsi dicat uel ēt aliud gen9 fuitutis: pleriq; supplicāt donāt: & multa patiūtur cā cuiusdā dignitatis acqrēdæ. ¶ Quæ uidet eē liberalior: hæc seruit9 qm fit in cōsequētib9 liberalior eē uidet: qm nō auaritiæ cā gignit: sed pp honorē: & tñ oino uirtutis est. ¶ Honoris. alicuius magratus iperii fieri iperator. ¶ Domina: tyrannis est. ¶ Imperiosa: quæ iperat hoibus oia mala pati ut iperiū adipiscātur. ¶ Vehemēs: trahit oēs ad supplicādā uel ad alia indigna se faciēdū. ¶ Cethego: fuit q cethegus ante Cethegū Catilinæ qui ciuitati romanæ uir primarius cū eēt captus amore cuiusdā præciæ secretari imperatorem contra Mitridatem uellet præciæ Cethegi amicæ supplicabat eiq; donabat: qua ex re gratia illius Cethegum imperatorem Lucullum orauit: quæ enim maior seruitus inueniretur quam Luculli seruitus mulieri supplicans. ¶ Nō probatissimo: ac si diceret improbissimo. ¶ Seruire coegit: scilicet cupiditas honoris

ceſſit:& alius eſt dn̄s exortus ex cõſciẽtia peccato
rũ timor:q̄ ẽ illa miſera:q̄ dura ſuitus : adoleſcẽtib⁹
paulo loq̄cioribus eſt ſuiẽdũ:oẽs q aliq̄d ſcite uidẽ
tur:tanq̄ dn̄i timent.Iudex uero q̄tũ hẽt dominatũ
quo timore nocẽtes afficit.An non eſt oĩs metus
ſuitus?Q uid ualet igr̄ illa eloquentiſſimi uiri. L.
Craſſi copioſa magis q̄ ſapiens oro?eripite nos ex
ſuitute.Q uæ ẽ iſta ſuit⁹:tã claro hoi : tãq; nobili?
Oĩs enĩ aĩ debilitata & humilis & fracta timiditas
ſuitus eſt.Nolite ſinere nos cuiq̄ ſuire:Libertatem
uindicare uult.Minime.Q uid enĩ adiũgit:niſi uo
bis uniuerſis dn̄m mutare?Nõ liber eẽ uult : q̄bus
& poſſumus & ſuire debemus.Nos uero ſiquidẽ
aĩo excelſo & alto:& uirtutib⁹ exaggerato ſumus:
nec debemus:nec poſſum⁹.Tu poſſe te dicito:q̄m
q̄dẽ potes:debere ne dixeris:quõ nihil quiſq̄ debet
niſi q̄d eſt turpe nõ reddere?ſed hæc hactenus.Ille
uideat quõ imperator eſſe poſſit:cum eum ne libe
rum quidem eſſe:ratio & ueritas ipſa conuincat.

cogebat nõnullos ſeruire Cethego: quãuis re
ſpõderẽt ſibi eẽ ꝓbatiſſimi tñ ſerui erãt.¶ Mu Plautus
nera qui illũ Cethegũ multis donabãt rebus:
¶ Noctu uenire domũ : in die negocioſi ſunt
principes: ideo de nocte domũ illius profici
ſcebãtur.¶ Supplicare:ſubiacẽdo.¶ Quæ ſer
uitus eſt:ac ſi dicat ſi ſupplicarem & talia tole
rem cã dignitatis habẽdæ libertas exiſtimetur
nõ illa põt eẽ ſuitus:ſed aliæ ſũt ſuitutes ſicut
hæc ſeruitus uocitãda eſt.¶ Quid cũ cupidita
tũ exceſſit dn̄atus trãſitio color: cõmouere fa
cit auditores de q̄bus locutus eſt: & itẽ oſtẽdit
q̄d cõſequit̃ ſenſus:q̄d p̃terea ſuitus cupidita
tis bonorũ alia exoritur ſuit⁹: uidelicet timor
quẽ adipiſcit̃ ex cõſciẽtia peccatorũ:& ita p in
dictionẽ hãc oſtẽdit ſeruitutẽ philoſophicam.
¶ Conſcientia:eſt uocabulũ meſſum:quod ta Conſci
men utplurimum in malam partem capitur entia
ſicut uolũtas:dicitur aũt cõſciẽtia proprie exa
minatio.¶ Quã dura ſeruitus:peior eſt q̄ ciui
lis ſeruitus:cũ enim uadis hæc te ph̃ica ſeruit⁹
perſeq̄tur die noctuq;.¶ Adoleſcẽtibus:cum
Romani iperiũ adiũgerẽt magna l eloquẽtia:
maxie ui ieſſe cognouerũt. FINIS

ὅτι μόνος σοφὸς πλούσιος ἐστι.

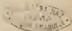
q Vod ſolus ſapiẽs diues ſit.Q uæ eſt iſta i cõmemorãda pecunia tua tã iſolẽs oſ̃ta
tio?ſolus ne tu diues?proh?dii imortales.Ego ne me audiuiſſe aliq̄d & didiciſſe
nõ gaudeã?Sol⁹ ne tu diues?Q uid ſi ne diues q̄dẽ?q̄d ſi paup ẽt?quẽ enĩ itelligi
mus diuitẽ?aut hoc uerbũ i quo hoĩe ponim⁹?Opinor in eo:cui tãta poſſeſſio ẽ:
ut ad liberalr̃ uiuẽdũ facile cõtẽt⁹ ſit:q nihil q̄rat nihil appetat:nihil optet ãplius.Aĩus enĩ
tu⁹ oportet ſe iudicet diuitẽ:nõ hoĩum ſmo:neq; poſſeſſiões tuæ:& q nihil deeſſe putat:ni
hil curat ãplius:ſaciat⁹ eſt:aut cõtẽt⁹ ẽt pecunia cõcedo diues es.Sin aũt ꝑ p auiditatẽ pecu
niæ nullũ q̄ſtũ turpẽ putas cũ iſti ordini:ne honeſtus q̄dẽ poſſit eẽ ullus:ſi quottidie frau
das.Q uẽ decipis poſcis:paciſceris:aufers eripis:ſi ſocios ſpolias:ærariũ expilas:ſi teſtam̃
ta amicoꝝ expetis:aut ne expetas q̄dẽ atq; ipe ſupponis:hæc q̄dẽ utrũ abũdãtis : an egẽtis
ſigna ſũt:aĩus hoĩs diues nõ arca appellari ſolet.Q uanuis illa ſit plena dũ te inanẽ uidebo
diuitẽ putabo.Eſt enĩ ex eo q̄tũ cuiq; ſatis metiũtur hoĩes diuitiaꝝ modũ.Filiã q̄s hẽt pe
cunia ẽ opus.Duas:maiore.Plures:maiore ẽt ſi ut aiũt.Danai q̄nquagita ſunt filiæ:tot do
tes magnã q̄rũt pecuniã.Q uãtũ enĩ cuiq; op⁹ ẽ:ad id accõmodat̃ ut añ dixi diuitiaꝝ mo
dus.Q ui igit̃ nõ filias plures:ſed inumerabiles cupiditates hẽt q̄ breui tp̃e maxias copi
as exhaurire poſſint:hũc q̄ñ ego appellabo diuitẽ:cũ ipe egere ſe ſentiat?Multi ex te audie
rũt:cũ diceres neminẽ eẽ diuitẽ:niſi q exercitũ alere poſſet ſuis fructib⁹:q̄d Pop.Ro.ex tã
tis uectigalib⁹ iã pridẽ uix põt cõrigere.Igit̃ hoc ꝓpoſito.nũq̄ eris diues anteq̄ tibi ex tu
is poſſeſſiõib⁹ tãtũ reficiet̃:ut eo tueri ſex legiões:& magna æq̄tũ ac peditũ auxilia poſſis.
Iã fateris igr̄ nõ eẽ te diuitẽ:cui tãtũ deſit:ut expleas idq̄d exoptas.Itaq; iſtã pauptatẽ: uel
poti⁹ egeſtatẽ:ac mẽdicitatẽ tuã nũq̄ obſcure tuliſti.Nã ut his q honeſte rẽ q̄rũt:mercatu
ris faciẽdis:opis dãdis publicis ſumẽdis itelligim⁹ op⁹ eẽ q̄ſito:ſic q uidit domi tuæ pari
ter accuſatoꝝ atq; iudicũ cõſociatos greges : qui inocẽtes & pecunioſos reos eodẽ te au
ctore corruptelã iudicii molliẽtes:q tuas mercedũ pactiões i patrociniis itercíſas pecunia
rũ:i cõcionib⁹ cãdidatoꝝ dimiſſiões libertorũ ad fœnerãdas diripiẽdaſq; ꝓuicias: q expul
ſiões uicinorũ:qui latrocinia in agris:q cũ ſuis:cũ liberis:cũ cliẽtib⁹ ſocietates:q poſſeſſio
nes uacuas:qui ꝓſcriptiões locupletũ:qui cædes municipiorũ:qui illã Syllani tp̄is meſſeʒ
recordet̃:qui teſtamẽta ſubiecta tot qui ſublatos hoĩes:qui deniq; oĩa uenalia:delectũ:de

cretũ:alienã:suã sniam:forũ:domũ:uocẽ:silẽtiũ qs hũc nõ putet cõfiteri sibi q̃sito opus eẽ. Cui q̃sito opus sit:qs nũq̃ hũc uere dixerit diuitẽ? Et enĩ diuitiarũ est fructus in copia. Copiã aũt declarat satietas rerũ atq; abũdãtia quã tu:qm̃ nũq̃ assecq̃re:nũq̃ oĩno es futurus diues. Meã aũt qm̃ pecuniã cõtẽnis:& recte est enĩ ad uulgi opionẽ mediocris ad tuã: nulla ad meã modica. de me silebo:de te loquar si cẽsenda nobis sit:atq; æstimãda res est:utrũ tãdẽ pluris æstimabim⁹ pecuniã Pyrrhi:quã Fabricio dabat. an cõtinentiã Fabricii: qui illã pecuniã repudiabat? utrũ aurũ samnitũ:an rñsum. M. Curii? hæreditatẽ. L. Pauli: an liberalitatẽ Aphricani:qui ei⁹ hæreditatis. Q. Maxio fratri ptẽ suã cõcessit:hæc pfecto q̃ sũt sũmarũ uirtutũ potiora pluris æstimãda sũt:q̃ illa q̃ sũt pecuniæ mẽbra. Quis igit̃ si qdẽ: ut qsq; qd̕ plurimi sit possideat. Ita ditissim⁹ hñdus:si dubitet: quin in uirtute diuitie sint qm̃ nulla possessio:nulla uis auri & argẽti pluris q̃ uirt⁹ æstimãda est. O dii imortales nõ itelligũt hoĩes:q̃ magnũ uectigal sit parsimonia. Venio enĩ iã ad sũptuosos:teliquo istũ q̃stuosũ Capit ille ex suis pdiis sexcẽta sesterti⁹. Ego cẽtena ex meis: illi aurata tecta in uillis: & sola marmorea ea faciẽti. & signa tabulas suppellectilẽ:& uestẽ ĩfinite cõcupiscẽti:nõ mõ ad fructũ ille est sũptus sed ẽt ad fœnus exigua. Ex meo tenui uectigali detractis sũptib⁹ cupiditatis:aliquid ẽt redũdabit. Vter igit̃ est ditior cui deest:an cui superat? qui eget:an qui abundat? cui⁹ possessio:quo ẽ maior:eo plus requirit ad se tuendã an quæ suis se uirib⁹ sustinet? Sed quid ego de me loquor:qui morũ ac tẽporũ uitio aliquãtulũ ẽt se fortasse in hui⁹ sæculi errore uerser. Marcus Mãili⁹ patrũ nostro℞ memoria:ne semp curios & luscinios loquamur:pauptãdẽ fuit:habuit enĩ ædiculas in carinis & fundũ i leuicano. Nos igit̃ ditiores sumus:qui plura habem⁹. Vtinã quidẽ essem⁹. Sed nõ æstimatiõe cẽsus:uerũ uictu atq; cultu terminat̃ pecuniæ modus. nõ eẽ cupidũ pecunia est:nõ esse emacẽ uectigal ẽ. Cõtẽtũ uero suis rebus eẽ maxĩe sũt certissimeq; diuitiæ. Eteni si isti callidi rerũ æstimatores prata & areas q̃sdã magno æstimãt:qd̕ ei generi possessionũ minime q̃si noceri põt quãti ẽ æstimãda uirt⁹:q̃ nec eripi:nec surripi põt:neq; naufragio: neq; icẽdio amittit̃: nec tẽpestatũ:nec tẽpo℞ pmutatiõe mutat̃:qua pditi q sũt:soli sũt diuites. Soli enĩ possidẽt res & fructuosas & sempiternas:soliq;:qd̕ est ppriũ diuitiarũ:cõtẽti sũt reb⁹ suis. Satis esse putãt qd̕ est:nihil appetũt nulla re egẽt:nihil sibi deesse sentiũt:nihil reqrũt. Improbi aũt & auari q icertas atq; i casu positas possessiões hñt: & plus semp appetũt:nec eorũ quisquã adhuc iuẽtus est cui qd̕ haberet:esset satis:nõ modo non copiosi:sed etiã inopes:ac pauperes æstimãdi sũt.

EXPLICIT ÆTERNI DEI GLORIÆ.

Anno ab incarnati verbi humãe salutis .M.D.II. pridie nonas Julii Venetiis in edibus Magistri Jacobi Pencii Leuco oriundi: Principe Sereniss. Leonardo Lauredano: Consulibus. D. Francisco barbadico. D. Aloysio michaeli. D. Nicolao fuscareno. D. Ludouico venerio extremã manũ imposuimus hisce Marci Tullii operibus: que in lucem prodiere castigata a domino Benedicto Brugnolo patre disciplinarum: magistro bono℞ mo℞um: exemplari virtutum: qui simul ac perspicaci igenio: exquisita doctrina: ⁊ solerti industria nobis reddidit integrum patrem eloquentie: ⁊ magistrum phylosophie nos mortales relinquẽs hoc die ad deum opt. max. beatus aduolauit. Cum Priuilegio.

REGISTRVM Omnes sunt quaterni pręter V q̃ est ternus.

[illegible]

